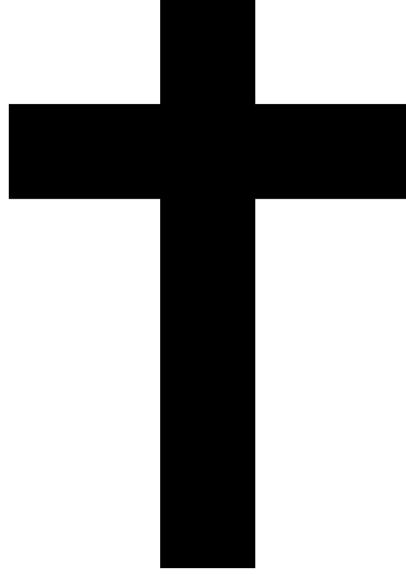

Yeshuât Den Pat
Âlepŋe

The New Testament in the Selepet Language of Papua New
Guinea

Yesuât Den Pat Âlepŋe
The New Testament in the Selepet Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
995083d2-705e-5a60-af47-1e36806cccbc

Contents

Mataio	1
Mareko	73
Luka	117
Yoane	188
Aposolo	237
Roma	299
1 Korinti	332
2 Korinti	365
Galatia	387
Epeso	399
Pilipi	410
Kolosai	419
1 Tesalonike	427
2 Tesalonike	433
1 Timoteo	437
2 Timoteo	447
Tito	454
Pilemon	459
Hewuraio	461
Yakowo	487
1 Petoro	496
2 Petoro	506
1 Yoane	512
2 Yoane	520
3 Yoane	522
Yut	524
Hâmbâi	527

Mataio Yesuhât Den Pat Âlepņe Mataionę kulemguop.

*Yesuhât tâmbâlipņe yengât kutyenę
(Luka 3:23-28)*

¹ Yura lohimbi nengât tâmbânenņe, yamâ kutņe Awaraham sâm, yâkât senâmbâ gâtņe Dawiti. Otmu yâk yetgât sen âlâ yâkâlebâ Yesu teteop yamâ Anitâņe hângângumu giop. Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gawi ya yengât kutyenę yuwu.

² Topņe katmâ Awarahamgât nanņe, kutņe Isaka sâm ya teteop. Isakahât nanņe Yakop sâm ya teteop. Yakopgât nanņe Yura sâm, ya teteop. Otmu imilipņe dondâ meyehop. ³ Yuraņe imbi âlâ, kutņe Tama sâm, ya miop. Yaņeâmâ naom yâhâp meyehop, yâk yetgât kutyetņe, Peresi yet Sera. Otmu Peresihât nanņe Hesoron teteop. Hesorongât nanņe Lam teteop. ⁴ Lamgât nanņe Aminarap teteop. Aminarapgât nanņe Nason teteop. Nasongât nanņe Salamon teteop. ⁵ Salamonņe imbi miop yamâ kutņe Lahap, yaņeâmâ nanyetņe Boasi miop. Boasiņe imbi, kutņe Lut sâm, ya memu yâkņe nanyetņe Owet sâm ya miop. Owetgât nanņe Yese teteop. ⁶ Yesehât nanņe Dawiti teteop.

Dawitiņeâmâ lok kutdâ otmâ manmâ bukuņe, kutņe Uria sâm, yâkât imbi hârem mewangiop. Imbi yaņe nanyetņe Solomon ya miop. ⁷ Solomongât nanņe Lehowoam teteop. Lehowoamgât nanņe Awia teteop. Awiahât nanņe Asa teteop. ⁸ Asahât nanņe Yosapata teteop. Yosapatahât nanņe Yoram teteop. Yoramgât nanņe Usia teteop. ⁹ Usiahât nanņe Yotam teteop. Yotamgât nanņe Ahasi teteop. Ahasihât nanņe Hisikia teteop. ¹⁰ Hisikiahât nanņe Manase teteop. Manasehât nanņe Amon teteop. Amongât nanņe Yosia teteop. ¹¹ Yosiahât nanņe Yekonia teteop. Otmu imilipņe nombotņe meyehop.

Otmu sâp yanâmâ kapi pato âlâ, kutņe Bawilonia sâm, yan tâmbâlipnenņe yengât kasalipyenęe taka yongom kiom tuhuyiņgiwi. Kiom tuhuyiņgim meyekmâ ari Bawilonia yan katyekņetâ yâk yengât hoņ bawa otmâ manbi. ¹² Bawilonia kapi manbi yakât kakņan Yekoniahât nanņe, kutņe Salatîe sâm ya teteop. Salatîehât nanņe Seruwawe teteop. ¹³ Seruwawehât nanņe Awiuru teteop. Awiuruhât nanņe Eliakim teteop. Eliakimgât nanņe Asoro teteop. ¹⁴ Asorohât nanņe Sarok teteop. Sarokgât nanņe Akim teteop. Akimgât nanņe Eliut teteop. ¹⁵ Eliutgât nanņe Eliasa teteop. Eliasahât nanņe Matan teteop. Matangât nanņe Yakop teteop. ¹⁶ Yakopgât nanņe Yosep teteop. Yosepgât imbi sâņetâ manop yamâ Maria. Yâhâ Mariaņeâmâ Yesu miop yamâ Anitâņe hângângumu yâkâlen gemu miop ya nâņgâmain.

¹⁷ Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gaņetâ gaņetâ tânâmyenjambâ Dawiti ya teteop. Yâhâ Awaraham yâkâlebâ lok komotņe komotņe tetem gaņetâ ya yengât sen yaņe menduhuakmâ 14 olop. Otmu Dawitihât sen yapâ tetem gaņetâ gaņetâ Bawilonia hânân ari manbi sen yaņe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Bawilonia hânân manbi yaņak manmâ gaņetâ gaņetâ Anitâņe nanņe tihitnenņe olâk sâm hângângumu yuân giop sen yaņe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Yesuņe giop sâp yanâmâ sen ya pesuk sâop.

*Yesu teteop
(Luka 2:1-7)*

¹⁸ Anitâne Yesu hângângumu gemu Mariane miop yakât topne yuwu tap. Mâmâne Maria yamâ Yosepgât pat kuwangiwi. Yâhâmâ sihan ikniâk ikniâk manmâ gamutâ Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne Maria mâmâne otbangimu, lokne orop, konohân ki manowot yan, imbiâk ya tepne olop. ¹⁹ Sâp yan Yosepne Anitâhât den tâṅ tâṅâk lâum manop. Yakât otmâmâ biwiṅane yuwu nâṅgâop. “Âo, yuâmâ nâhât pat kunihiwi. Yamâ benne lok nombotne orop mon manmai. Yawu gârâmâ nâṅe lok sen senân watmune anulakmap,” yawu sâṁ biwiṅanâk nâṅgâm manop. ²⁰ Yawu nâṅgâm manmâ yâhâm yâhâm yan awun ehop. Awun ekmu Anitâhât anelo âlâne yuwu sâṁ ekuop. “Yosep gâ Dawitihât sen, yakât yuwu sâṁ ekgohomune nâṅgâ. Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne Maria mâmâne otbangimu tepne oap. Yawu gârâmâ gâṅe ki nâṅgârâ bâlewuap. ²¹ Yâkne nanne membuap. Nanne memu kutne Yesu kunbuat. Yâhâ kutne yakât topne yuwu. Yen yâkât komot manmâ otmâ hilipgum gai yen kerehâk meyekbuap. Meyekmu Anitâne yekmu ârândân otbuap.” Aneloṅe yawu sâṁ Yosep ekum ariop.

²²⁻²⁵ Yawu sâṁ Yosep ekuop ya nâṅgâmu ârândân otmu imbiṅe memu orowâk manowot. Yawu manmâ yâhâm naom ya miop. Otmu Yosepne naom ya kutne Yesu sâṁ kunop. Yakât topne teteâkgât Anitâne emet inânṅan yuwu sâṁu poropete âlâne kulemguop.

“Imbi sihan âlâne naom membuap. Yâhâ kutne âlâmâ Imanue sâṁ kunbuap.”

Yawu sâṁu kulemguop. Kut kunop yakât topneâmâ yuwu tap. Anitâne nen orop sâp ârândânâk tatmap. Yawu.

2

Pitu ekmâ takawiṅe Yesu mepaewi.

¹ Yuraia hânân lok kutdâ pato âlâ, kutne Herot sâṁ, ya manop. Sâp yanâmâ Maria yet Yosep yâhâmâ Yuraia hânân kapi âlâ Betelem sâṁ yan manowot. Kapi yan Mariane Yesu miop. Memu yakât kakṅan lok nombotne nâṅgân nâṅgânyene papato yaṅe pitu âlâ tetemu ekmâ yakât topne nâṅgâne sâṁ emetsenṅe ga takamawângembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâm kapi ambolipne yuwu sâṁ âiyongowi. ² “Yuân naom âlâ teteop yaṅeâmâ hâmbâi yengât lok kutdâ otmâ manbuap yakât towat pitu tetemu ekin. Naom ya mepaene sâṁ kapi kâlepnehembâ takain.” Yâhâmâ wosapâ tap?” Yawu sâṁ âiyongowi.

³ Yakât den pat ya nâṅgâm lok kutdâ Herotne nâṅgâm yâkne pato otmâ watnekmâ kawenan kinmap nâṅgâm gorâwangiop. Otmu bukulipṅane gurâ yawuâk nâṅgâm gorâyṅgiop. ⁴ Herotne den pat ya nâṅgâm hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerek menduhyekmâ yuwu sâṁ âiyongop. “Anitâne hâmbâi hângângumu gewuap sâmai yamâ kapi wosan tetewuap yakât topne eknohoṅetâ nâṅgawe.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Sâṁu sâwi. “Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yawu tap.

“Lok kutdâ âlâ tetem galem otbuap yâkât topne yuwu. Yâhâmâ Betelem kapi Yuraia hânân yan tetewuap. Yan tetem manmâ Isirae yengât kunyene otmâ galemyongowuap. Yakât otmâmâ kapi yakât nâṅgâṅetâ yahatbuap.” Yawu kulemguop tap.” Yawu sâwi.

⁷ Yawu sâṅetâ Herotne naom ya tetemu sâp kâlep me tâlâwâk oap, yakât topne nâṅgawe sâṁ pitu watmâ takawi ya yohâk mem dâiyekmâ yuwu sâṁ

âiyongop. “Pitu ekmâ takawi ya sâp girawuân tetemu ekbi?” Sâmu yakât topne ekuwi. ⁸ Ya sânetâ yuwu sâm ekyongop. “Bâin, âlepne yen Betelem kapiân arinet. Ari naom ya ekmâ taka eknohojetâ nâku yawuâk ari ekmâ herone otbanjim mepaewom.” Yawu sâm kâityongop.

⁹ Yawu sâm kâityongomu ba ariwi. Mâtâwân ari endakembâ pitu yañe kulet sâm dâiyekmu ari emet mâpuñan lañinje hâumu siliñ siliñ sâmu ekbi. Yañe yâhâpne torokatmâ yawu hâumu siliñ siliñ sâmu ari naom tipine emelan talowân yâhâwi. ¹⁰ Emet kâlehen yâhâ naom ya Mariahât tamboñan tatmu yelekmâ herone nângâm mepaewi. ¹¹ Otmu goli, iri sikum, to kukne suksuk âlepne nanñe âlâ memâk takawi ya aksihâk gotyetñan kutakum hâwuruwi. Hâwurum âwurem ariwi. ¹² Yawu otmâ im yan awun yuwu ekbi. Herotgâlen purik sâm ari den pat yu ki ekumai sâm Anitâñe ekyongop. Yawu ekmâ yok pilâm mâtâp âlâengembâ ba kapiyenñe ariwi.

Yosepñe Yesu mâmâñeit meyelekmu Aihita hânân ariwi.

¹³ Purik sâm âwurem arinetâ Yosepñe aman im, awun ehop. Awun ekmu Anitâhât añelo âlâñe yuwu sâm ekuop. “Sâmune nângâ. Herotñe Maria nanñahât hâkâñ otmâ hilipguwom sâm nângâm mansap. Yawu gârâmâ gâ yahatmâ imbihe naomge meyelekdâ Aihita hânân ari mannomai. Yan ari manñetâ nâñe den girawu sâwom yakât mambotmâ mannomai.” Yawu sâop. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu emet inânñan Anitâñe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nannañe Aihita hânân manbuap ya kunmune âwurem takawuap.” Yawu tap.

Añeloñe Yosep ekuop yanâk imbiñe naomñe meyelekmu Aihita hânân ariwi. Yakât otmâ den, ya bonñe teteop.

Herotgât tembe lâulipñe Betelem yengât nanlipyene yongowi.

¹⁶ Otmu pitu ekmâ takawi yañe Herot kâimboñmâ ariwi yakât nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu yañak Yesu ki manâkgât nângâop. Yawu gârâmâ mâmâñañe memu manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Yambu yâhâp yakât kâlehen naom titipâ nombotñe tetewi. Yakât otmâ Herotñe tembe lâulipñe hângânyongomu Betelem kapi otmu kapi tipi tapi ya hâlâñmâ tai yan nimnaom titipâ tetetâ yambu yâhâp ki olop ya gurâ kerehâk yongonetâ muwi. ¹⁷ Otmu emet inânñan umatñe ya tetewuap ya ekmâ poropete âlâ, kutñe Yeremia sâm, yâkñe yuwu sâm kulemguop yakât bonñe teteop.

¹⁸ “Imbi âlâ, kutñe Lahe sâm, yâkât komot yamâ Lama kapiân tetem mannomai ya yengât nanlipyene yongonetâ munomai yakât isem tep bâle otnomai. Otmu sâp yanâmâ lohimi nombotñañe ya ekmâ biwi nângân nângânyene ki sânduk sâwuap, yawu.”

Yâhâ Herotñe sâmu nanlipyene kerehâk yongonetâ muwi yan bonñe teteop.

Yosepñe Yesu mâmâñeit meyelekmu Aihita hân pilâm âwurem ariwi.

¹⁹ Otmu Herotñe mumu yanâmâ Yosepñe Aihita hânân manmâ awun ehop. Ekmu yan Anitâhât añelo âlâñe yuwu sâm ekuop. ²⁰ “Mariahât nanñe hilipguwe sâm kasa otminiop ya emelâk muop. Yakât otmâ imbihe naomge meyelekdâ âwurem Yuraia hânân arinet,” Yawu sâm ekuop. ²¹ Yawu sâm ekumu hân ya pilâm Yosepñe imbiñe naomñe dâiyelekmâ Yuraia hânân âwurewi. Yakât otmâ Anitâñe poropete âlâ ekumu kulemguop ya bonñe teteop.

²² Yâhâ Yosepñe âwurem ari den pat yuwu nângâop. “Herotñe mumu yañak nanñe kutñe Akelao sâm, yâkñe âwâñahât welâmñan kinmâ Yuraia yengât lok kutdâ mansap.” Yawu sânetâ nângâop. Den ya nângâm nanne hilipgumap

sâm gorâwanġimu Yuraia hân pilâm ariwe sâmbiwi yâhâp olop. Yawu otmâ im awun ekmu Anitânje yuwu sâmbi ekuop. “Gâ Yuraia hân pilâm âlâengen meyelekdâ arinomai.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâmbi yapâ pilâm Galilaia hânân ari, kapi âlâ, kutnje Nasaret sâmbi, yan manbi. Otmu emelâk emet inânġan poropete âlânje den yuwu kulemguop ya bonnje yan teteop.

“Yâhâmâ Nasaret kapi ambonje.”

Yawu kulemguop. Yosepġe imbiġe naomġe meyelekmu Nasaret kapiân ari manbi yakât den ya bonnje teteop. Otmu yan manġetâ naom ya lok olop.

3

Yoaneġe âi topġe kalop.

(Mareko 1:2-8 Luka 3:1-18 Yoane 1:19-28)

¹ Yesu lok otmu yanâmâ bukuġe Yoane Baptis yâkġe âi topġe katbe sâmbi Yuraia hân lok ki manmaiângen ari manop. Ari manmu lohimbi dondânje ari ekne sâmbi ariġetâ yuwu sâmbi ekyongop. ² “Anitânje tihityeġe otbe sâmbi oap yakât orotmemeyeġe kiġgoġ ya kerek betbangim yâkâlen torokatmâ manġet.” Yawu sâmbi ekyongop. ³ Otmu den ya ekyongom gaop yakât emet inânġan poropete âlâ, kutnje Yesaia sâmbi, yâkġe Yoanehât nânġâm lohimbi biwiyeġe pâroġ sâmbi kuwihaknomai yakât kulemguop. Den yakât bulânje ya yâkâlen teteop. Den ya yuwu.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen arinomai ya yuwu sâmbi ekyongowuap. “Lok kutdânje tohowuap yakât kaweġe mem pitim mâtâp mewanġiġet. Otmu pumġe lauġe uk sâmbi huruġ sâmbi, otbuap yamâ kum kilikmâ mem ârândânġ merândânġ tuhuġetâ talâk.”

Yawu sâmbi ekyongop. Den yawu kulemguop yakât bulânje ya Yoane yâkâlen teteop.

⁴ Otmu Yoaneġe poropete âi ya topġe katmâ tuhuwe sâmbi lok ki manmaiângen ari manop. Otmu senġe âlâlâ, hâk katipġe, me petġe, yamâ soġgo âlâ, kutnje kamele sâmbi, yakât somotġaġe mendenġmâ mem kepeiakmâ manminiop. Otmu pet âlâ topġe yaġe mem sâhâm kuratguakminiop. Yâhâ sot yamâ nenġopdâ, goġgaranġ, otmu dopon yawuya neminiop. ⁵ Otmu lok ki manmaiângen ari manmu nengât kapi kunġe Yerusalem ya ambolipġe otmu kapi tipi tapi Yerusalem hâlânġmâ manbi, otmu Yoran to nombot nombot manbi ya ambolipġe nombotġaġe yâkâlen ariwi. ⁶ Yâkâlen ari orotmemeyeġe bâleġe otmâ gawi ya kerehâk sâmbi teteakġetâ Yoran toen mem katyehop.

⁷⁻⁸ Yawu otġetâ Parisaio otmu Sarukaio lok nombotġaġe yâkġe toen mem katnenehâk sâmbi yâkâlen ariwi. Ariġetâ yekmâ yuwu sâmbi ekyongop. “Yenâmâ lok perâkġe. Otġetâ bâlem gamap yakât matġe Anitânje menġet sâmbi yakât yeġeâmâ kiġgityeġahât otmâ bâleġe ya pilai mâne âlepġe otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nânġânġetâ ki ârândânġ oap. ⁹ Yawu otmâmâ yuwu mon nânġânomai, “Nenâmâ Awarahamġat komot bulânje mansain. Yakât otmâ Anitânje nengât ki nânġâm bâleningimap.” Yawu ki nânġânomai. Yakât yuwu sâmbi nânġânġet. Anitânje sâmbi kât yuġe Awarahamġat komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmbi. Yakât matġe hâmbâi menomai. ¹⁰ Yakât den âlâen hâum sâmbi nânġânġet. Emelâk unam sâtġe katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonnje ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlânġ sâmbi kâlâpġe sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.

¹¹ Yakât otmâ yeġe orotmemeyeġe bâleġe ya sâmbi tetem Anitâhâlen biwiyeġaġe kepeiġetâ toen mem katyebom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topġe katbuap yâhâmâ wâtġe pato tatbangiap. Yakât otmâ nânje yâkât itâkat ya gurâ mem kâpekġmâ golewanġiwomġat dop ki tap. Otmu tânguwoġmġat

dop gurâ ki tap. Nâneâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkneâmâ Wâtgât mâmâjahât Heak hângangumu ge mem ketetyekbuap. Nombotje manman âilonjoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotjeâmâ hâhiwin kakjan katyekmu mannomai. ¹² Otmu den âlâen hâum sâwe. Yejeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot iknjiâk iknjiâk katmai. Nenejahât pat otmap ya konohân mem hâwurujetâ tatmap. Yâhâ ki nenejahât pat otmap yamâ mem pilâmai. Yakât dopneâk yâkne taka biwinenjahât topne ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topne yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikjan mem torokatnenekbuap. Yâhâ nombotje yâkât hâkâj otmâ betbangim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionmâ hâhiwin nângâmbisâi.” Yawu sâop.

Yoaneje Yesu mem toen kalop.

(Mareko 1:9-11 Luka 3:21-22)

¹³ Sâp yanâmâ Yesuje Galilaia hân pilâm Yoaneje toen mem katnehâk sâm yâkâlen ariop. ¹⁴ Arimu Yoaneje ekmu umatje otmu yuwu sâm ekuop. “Gâje nâ toen mem katnekdâ ârândâj otbâp. Yamâ gâje nâhâlen takarâ nângâmune umatje oap.” Yawu sâop.

¹⁵ Sâmu sâop. “Anitâje sâm kalop ya otmutje nângâmu ârândâj otbuap. Yakât gâ biwi yâhâp ki ot.” Yawu sâop. Yawu sâmu Yoaneje nângâmu ârândâj olop. ¹⁶ Nângâmu ârândâj otmu toen mem katmu ginjan yâhâ kinmutâ yanâk himbim pâron sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje kembâ hât gum ge Yesu mâmâje otbangiop. ¹⁷ Gemu yanâk himbimâmbâ Anitâje yuwu sâm ekyongop. “Ya ekjet. Yamâ nine nanne ombe bisine. Nâ biwinaje yâkâlâk nângâman.” Yawu sâop.

4

Satanje Yesuhât biwinjahât topje ekbe sâm olop.

(Mareko 1:12-13 Luka 4:1-13)

¹ Otmu weke bâlene ya yengât kunyeje, kutje Satan sâm, yâkne Yesuhât wâtje tatbangiap me bia ya ekmâ biwinjahât topje nângâwe sâm olop. Yakât otmâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje Yesu dâim lok ki manmaiângen ariop. ²⁻³ Yan ari manmâ gamu, hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po wangimu wâtje houj sâop. Yawu otmu yanâk lohote olâk sâm Satanje yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Gâ bonjanâk Anitâhât nanje mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonjanâk Anitâhât nanje bulâje mansat sâwom.” Yawu sâm ekuop.

⁴ Ekumu sâop. “Âlepje yarâke yamâ benje Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâje haonmâ ârândâj tihitnenje otmap. Yawu gârâmâ sotjak konok wâtnenje mianjim manmâ yâhânomgât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâje den sâm ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunje ârândâj otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâje den eknohoat ya ki nângâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu yanâk Satanje dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukjahât gimbanan yâhâowot. ⁶ Yâhâm Satanje yuwu sâm ekuop. “Anitâje sâmu den âlâ kulemgui ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan tenj sâmapgât Anitâjeâmâ anelolipje hângânyongomu ge tihitge otjetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâjanâk Anitâhât nanje mansat otmuâmâ yupâ soj pilâm kionj. Kiondâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nângâwom. “O, bulâjanâk lok yuâmâ Anitâhât nanje mansap.” Yawu sâwom.

⁷ Sâmu sâop. “Bâin, den âlâ yuwu tap.

“Anitâje tihitnenje otmap. Yakât otmâ “Thilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya nâñgâmune tâñjât oap.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu pumñe gip gipñan dâim yâhâop. Yâhâm yanâmâ hânñe hânñe lok kutyeñe pato ya yengât senñe âlâlâ dondâ tatyinñiop ya tiripgum yuwu sâop. ⁹ “Senñe âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâñe yukât kunyeñe manman. Gâñe mepaenekbuat yanâmâ senñe âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Main, Anitâñe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum hoñ bawanñim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâñe den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap. Gâ pilânekâm ari.” Yawu sâop.

¹¹ Yawu sâmu pilâm ariop. Pilâm arimu yanâk himbimâmbâ anjelo nom-botñeñe ge tihitñe otmâ tânguwi.

Yesuñe topñe katmâ den kâsikum yinñiop.

(Mareko 1:14-15 Luka 4:14-15)

¹² Ya pesuk sâmu yakât kakñan lok kutdâ âlâ, kutñe Herot Antipa sâmu, yâkñe Galilaia yengât galem manop. Yâkñe sâmu Yoane mem pâi emetñan katñetâ talop. Pat ya nâñgâm Yesuñe yahatmâ Galilaia hânân ariop. ¹³ Yan ari Nasaret kapi ya wangim kapi âlâ, kutñe Kapanaum sâmu, kapi yan hân âlâ kutñe, Sewulun yet Naptali sâmu, yan ari manop. Otmu Kapanaum kapi yamâ dengân âlâ, kutñe Galilaia sâmu, yakât ginñan tap. ¹⁴ Yesuñe kapi yan ariop yakât emet inânñan Anitâñe poropete âlâ, kutñe Yesaia sâmu, den ekumu kulemguop yakât bonñe teteop. Den yamâ yuwu tap.

¹⁵ “Sewulun otmu Naptali ambolipñe yamâ Galilaia dengân otmu Yoran to nombotgen tai. ¹⁶ Yan taiñe biwiyeñe manñuakmâ kopa olop. Otmu omoñ bâleñan manmâ mumuhât pat otmâ manmâ gawi. Yawuhât otmâ lañinñe siliñ siliñ sâmu biwiyeñan hâumu hanñ sâmu keterakyinñiwuap. Yawu otmu topñe ekmâ nâñgâñetâ biwiyeñan hâuwuap.”

¹⁷ Den yawu tap. Yesuñe kapi yan ari manop yan den yakât bulâñe teteop. Otmu yan ari manmâ yuwu sâmu ekyongop. “Anitâñe tihityeñe otbe sâmu oap. Yakât otmâ otñetâ bâlemap ya kerek pilâm biwiyeñe yâkâlen katñetâ kinbuap.” Yawu sâmu ekyongop.

Yesuñe hoñ bawalipñe imbât meyeñop.

(Mareko 1:16-20 Luka 5:1-11)

¹⁸ Sâp yan lok yâhâp imi ata manowot kutyetñe Simon yet Anderea. Atañahât kutñeâmâ Simon otmu yâkâlâk kutñe âlâ Petoro sâmai. Yâhâ imiñeâmâ kutñe Anderea sâmu, yâhâmâ dengân tânâmñan ba inñan itâñe toen pilâm kinowot. ¹⁹ Yawu otmutâ Yesuñe yelekmâ yuwu sâmu ekyotgop. “Yerâmâ nâhâlen torokatmutâ orowâk manmâ yâhânom. Sâp yiwerene yuâmâ inñan dâim mansawot. Yâhâ nâñe meyeleksan yanâmâ nâhât wâtñan kinmâ lok meyekmutâ nâhât komolân torokatnomai.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâmu yanâk inñangât senñe âlâlâ mem manowot ya aksihâk pilâm Yesu walowot. Watmutâ orowâk manbi.

²¹ Yapâ arain mâne imi ata âlâ mem teteyelekbi, kutyetñe Yakowo yet Yoane sâmu, Yeweri nanyâhâtñe. Yâhâmâ âwâyetñe orowâk inñan itâñe gârem kinbi. ²² Yawu otmutâ Yesuñe yotgonmu in yawu âwâyetñe pilâm yâkâlen torokatmutâ ariwi.

Yesuñe lohimbi dondâ mem henñemyongop.

(Luka 6:17-19)

²³ Yesuŋe Galilaia hânân miti emetŋe tatmâ arap yan yâhâm gem Anitâŋe tihitnenŋe oap yakât den pat âlepŋe ekyongop. Otmu lohimbi mesek otmâ umatŋe topŋe topŋe yaŋe mem bâleyekmu manbi ya heŋgemyongop. ²⁴ Yawu otmâ manop yakât den pat ya hân âlâ, kutŋe Siria sâŋ, yan pen pen sâŋ ariop. Pen pen sâŋ arimu nâŋgâŋetâ yaŋak kapi ambolipŋaŋe yawuâk kundat mesek topŋe topŋe otbi ya meyekmâ yâkâlen takawi. Weke bâleŋaŋe mâŋgâeyehop. Me kopa otbi. Me sen birik yongom manop. Lok yawuya ya ŋerehâk meyekmâ yâkâlen tohoŋetâ heŋgemyongop. ²⁵ Heŋgemyongop yakât den pat sâŋ haŋ tuhuŋetâ Galilaia ambolipŋe, otmu ya hâlâŋmâ kapi bâlâk ŋerek tatmâ arap, ya yengât kutyeŋe pato âlâmâ Dekopoli sâŋ, ya ambolipŋaŋe yâkâlen tohowi. Otmu âlâmâ Yuraia, ya ambolipŋe. Otmu kapi pato Yerusalem ya ambolipŋe. Otmu kapi tipi tapi Yoran to nombot nombot tatbi ya ambolipŋaŋe menduhuakmâ Yesuhâlen ariwi.

5

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe den ekyongop.

¹ Otmu lohimbi dondâŋe menduhuakmâ tatŋetâ Yesu ikŋiâk pumŋan yâhâop. Yâhâ tatmu hoŋ bawalipŋe yâhâŋetâ yuwu sâŋ ekyongop. ² “Den bonŋe sâŋune nâŋgâŋet.

Tepnenŋe heronŋe otmu mannom. (Luka 6:20-23)

³ Biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe yenahât nâŋgâŋetâ gemap. Yeneâmâ yuwu nâŋgânomai. “Nenâmâ emelâk Anitâŋe himbingât pat kuningiop. Yakât otmâ yâk orowâk mannom.” Yawu nâŋgâm we âlep nâŋgâŋet. ⁴ Yâhâ we bâle nâŋgâm isem manmai yenâmâ hâmbâi Anitâŋe mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyeŋe heronŋe otmu mannomai.

⁵ Meŋetâ huruŋ huruŋ otmâp ya yen hâmbâi Anitâŋe meyekmu yâk orop manmâ yâhâmbisâi yakât we âlep nâŋgâm manŋet.

⁶ Otmu Anitâhât den ya girawu otmâ lâune sâŋ yakât nâŋgâm manmai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu manmâ yâhânomai. Yakât otmâ biwiyenŋe heronŋe olâk.

⁷ Buku nombotŋaŋe kasa otyiŋŋetâ umam sâyiŋgimai ya gurâ hâmbâi yawuâk Anitâŋe meyekmâ umam sâyiŋgiwuapgât biwiyenŋe heronŋe olâk.

⁸ Otmu Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe kepeim denŋe tiŋâk lâum manmâ gamai yamâ hâmbâi Anitâŋe meyekmu orowâk mannomai yakât biwiyenŋe heronŋe olâk.

⁹ Otmu bukulipyenŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmai. Yawu manŋetâ buku nombotŋaŋe hionakmâ ahone sâŋ otŋetâ yan mem lohotŋe tuhuyekmai yamâ hâmbâi Anitâŋe meyekmâ “Nine nanne baratne bulâŋe,” yawu sâwuap. Yakât biwiyenŋe heronŋe olâk.

¹⁰ Otmu Anitâhât den lâum manŋetâ torehenlipyenŋaŋe nâŋgâm bâleyiŋgim mem ge katyekne sâŋ mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otyiŋŋetâ ki lohotŋe otmai. Yamâ Anitâŋe himbingât pat kuyiŋgipop. Yakât biwiyenŋe heronŋe olâk.

¹¹ Otmu nâhâlen biwiyenŋaŋe kepeim manŋetâ lohimbi nombotŋaŋe hakyenŋan sâŋ mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nâŋgânomai. ¹² “Âo, bonŋanâk. Anŋoân emelâk Anitâhât poropete yawuâk otyiŋŋetâ bâleop. Yawuâk sâp yiwerenŋe gurâ otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâmenŋe hâmbâi himbimân manman kârikŋe menom.” Yawu nâŋgânomai. Yakât otmâmâ biwiyenŋaŋe heronŋe olâk.

*Kâtembe otmu lambe yakât dop
(Mareko 9:50 Luka 14:34-35)*

¹³ Yengât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Kâtembe ihm solân honmunŋe yanâmâ sot ya nemunŋe launenŋan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbi hohetyeŋan manŋetâ yan yekmâ Anitâ heronŋe nângâwanŋinomai. Yâhâ kâtembe helenân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmŋe otbuap. Yawu otmu girawu tuhmunŋeâmâ âlâkuâk ukenŋe otbuap? Yamâ ki orotŋe. Pâlâmŋe oap yaŋe âlâ yu me ya tuhmunŋe ukenŋe âlâ tetewuapgât dop bia. Yawu otmâ pâlâmŋe oap sâm pilâmunŋe arimap.

¹⁴ Otmu yakât topŋe tetem henŋenŋuâkgât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Lohimbi hânŋan kulemŋan mansai ya yengât laŋinŋe otmâ mannomai. Otmu kapi pato âlâ punŋe sok sohân tatbuap. Yâhâ ambolipŋaŋe kasa yengât senyeŋan âlâ ari misiŋguraknomaihât dop ki tap. Yawu. ¹⁵ Otmu âlâen hâum sâwe. Lambe âlâ saum emet kâlehen katmunŋe kâtâpŋan tatbuapgât dop ya gurâ ki orotŋe. Lambe saum helenân gâitmunŋe kinmâ sem laŋinŋe yanâmâ ekmâ gem yâhâmain. ¹⁶ Yakât otmuâmâ lambe ya laŋinŋe pilâmap, me kapi pato tetekŋan tatmap yakât dopŋeâk yeŋe Anitâhât den lâum manŋetâ manmanyenŋe ekŋetâ ârândâŋ otmu awonŋenŋe himbimân tatmap ya mepaenomai. Yawu.

Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop yakât topŋe

¹⁷ Otmu âlâ sâmune nângâŋet. Yeŋeâmâ nâhât yuwu mon nângâm mansai. “Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop. Otmu poropetelipŋe den ekyongomu kulemguwi yamâ mem ge katbe sâm oap.” Nâhât yawu mon nângâm mansai. Nâ ya otbehât bia. Nâŋe ya mem ge katbomgât dop ki tap. Nâŋe sâwi ya lâum manmune bonŋe teteâkgât otman. ¹⁸ Yakât yuwu sâwe. Hân himbim tatmâ yâhâwuap. Yâhâ girem den yamâ yawuâk tat tat kârikŋe tatmâ yâhâwuap. Tatmâ yâhâwuap yakât bulâŋe tetewuap yanâmâ, hân himbim otmu senŋe âlâlâ kerek biatmâ metewuap. ¹⁹ Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe girem den konohâk loŋgâenomai yakât bulâŋe ki menomai. Otmâmâ buku nombotŋaŋe yawuâk otmâ manŋet sâm meme sâsâ tuhuyekmâ mannomai yaŋe hâmbâi yakât matŋe himbimân yâhâ lok geheŋe otnomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe girem den ya biwiyenŋe tiŋâk lâum manŋetgât tânyongom mannomai yaŋe himbimân yâhâ lok yâhâ yâhâŋe otnomai. ²⁰ Yakât topŋe yuwu sâmune nângâm henŋenŋuŋet. Yeŋe Anitâhât den lâune sâm Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaionŋe otmai yan ki torokatnomai. Yâkŋe den perâkŋe sâmai. Yenâmâ Anitâhât den bulâŋe ya lâum manmâ yaŋak himbim manman yakât bulâŋe menomai. Yawu.

*Buku oranŋim mannom.
(Luka 12:57-59)*

²¹ Otmu Moseŋe girem den kulemguop yakât topŋe ekyongomune nângâŋet. Girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâŋe buku âlâ kuŋetâ mumbuap. Yamâ papatolipyeŋaŋe meyekmâ den âiân katyekŋetâ tosa pato menomai. Yawu.” ²² Yawu gârâmâ yuwu sâmune nângâŋet. Lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât nângâm bâlenomai yamâ Anitâŋe yawuâk nângâm bâleyiŋgiwuap. Otmu lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât nângâŋetâ gemu mem ge katmai yamâ papatolipyeŋaŋe mem den âiân katyekmâ den yiŋginomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât kuk otmâ mem ge katnomai yamâ kâlâpgât pat otnomai. ²³⁻²⁴ Yakât topŋe yuwu sâmune nângâŋet. Yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâ honŋe bawaŋine sâm otnomai yan buku âlâŋe lok âlâhât nângâm bâlem manbuap ya nângâmu tetemu anŋoân buku ya orop biwi konohâk otmâ yakât kakŋan honŋe bawaŋinomai. Yawu.

²⁵ Yakât âlâ yuwu sâwe. Yengât buku âlâ me âlâne kuk otyingim den âiân katyekne sâam kiapgâlen arinomai. Yamâ in yawu ari mâtâwân yekmâ sâam tetenjetâ kaok nannganjinomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen den sâam tetemu mem pâi emetjan katyekbuap. ²⁶ Pâi emetjan tatmâ yeje ombeân kiâk kârik kârikne genomai. Kiapne pâi emetjan tatnomai sâam sâp katyinjwuap ya pesuk sâamu yanâmâ genomai.

Eknâle eknâle yakât topne

²⁷ Otmu den âlâ sâwe. Mosenje girem den âlâ kulemguwân yuwu tap. “Lok âlâ me âlâne bukulipyene yengât imbilipyene ki yekmâ otnomai.” Yawu tap. ²⁸ Yakât otmâ nâne yuwu sâamune nângânet. Yengâlen gâtne âlâ me âlâne biwiyenan imbi âlâhât nanngai yamâ emelâk biwiyenane otmâ tâpikguai lok yane tosa miai. ²⁹ Yakât otmâ nâne den mâmâne âlâ yuwu sâwe. Bulâne hâum gusuhutmâ pilânomai ki sâwe. Lok âlâ me âlâne hemgât pat otmaihât senne nombolâk bâlewuap. Yakât otmâ senne bâlewuap yaok hâum gusuhutmâ pilânomai. Wongât? Matne umatne memaihât. Yawu otmâmâ senne âlâ âlepne oap yanahâk mâtâp tâj tâjâk watmâ manman kârikjan arinomai. ³⁰ Otmu hiliwahom hemgât pat otmaihât yawuâk bâte ne nombot yane otmâ bâlewuap yamâ hârem pilânomai. Wongât? Bâlenjan yan kionmaihât. Yawu otmâmâ bâte ne nombotne âlepneâk tatbuap yane âi tâj tâjâk tuhumm manman âilongoân arinomai. Yawu.” Yesune den yan hâum sâop.

Lokne imbi ne ki pilaknomai.

(Mataio 19:9 Mareko 10:11-12 Luka 16:18)

³¹ Otmu den yuwu torokalop. “Nombotjane yuwu sâamai. “Lok âlâne imbiânait manmâ yâhâromawot yamâ nângâmu umatne otmu imbi ne ya imbiâk pilâwuap. Pilâwuap yakât topne kulemgum bâte njan katmu ariwuap.” Yeneâmâ yawu sâamai. ³² Yakât otmâ nâne yuwu ekyongomune nângânet. Lok âlâ me âlâhât imbi nane âlepne nanne manmap. Ki otmâ tâpikgumap ya imbiâk watmu arimu lok âlâne imbi ya hârem membuap yamâ lohimbi ya orowâk tosa mendomawot.” Yawu sâop.

Sâam kârikne ki tuhunomai.

³³ Otmu den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk tâmbâlipnennane yuwu sâam alahuminiwi. “Nen Anitâhât senjan wuân me wuân otne sâam, sâam kârikne tuhunom yakât otmâ yawuâhâk otnom.” Yawu sâaminiwi. ³⁴ Yakât nângâmune bâleap. Yawu gârâmâ yiwerene yeje Anitâhât senjan wuân me wuân otne sâam, den sâam kârikne tuhunomai yan wahap âlâ me âlâhâlen ki gâitmâ sâam kârikne tuhunomai. Yâhâ yakât topne yuwu tap. Himbimân Anitâhât manman tap. Yawu gârâmâ yeje yan ki gâitmâ sâam kârikne tuhunomai. ³⁵ Otmu Anitâne hânân tatmap. Yakât otmâ hânân ki gâitmâ sâam kârikne tuhunomai. Yerusalem kapi ya gurâ Anitâne tatmawâk. Yakât otmâ Yerusalem kapi pato ewan gurâ ki gâitmâ sâam kârikne tuhunomai. ³⁶ Yakât yuwu sâamune nângânet. Yenâmâ Anitâ bia, yenâmâ lok. Yakât otmâ somotyene iwit kaok ya sânetâ helenj gâwu gâwu otbuapgât dop ki tap. Me somotyene helenj gâwu gâwu ya sânetâ iwit kaok tetewuapgât dop gurâ ki tap. ³⁷ Yawu gârâmâ yeje wonân me wonân gâitmâ sâam kârikne tuhunomaiihât dop ki tap. Anitâ konok manmanyenahât ambo ne tatmap. Yawu gârâmâ denyene bonnanâk sâanomai. Yawu sânetâ nângânetâ ârândâj otmu pesuk sâawuap. Yawu.

Mem âlâlâ tuhunenekjete yakât matne ki kêpekyinginom.
(Luka 6:29-30)

³⁸ Otmu den âlâ kulemguwi ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâhât kasanaje senje nombot ya hâum gusuhutmâ pilâmu yâku yawuâk matje senje nombolâk hâum gusuhutbanjiwuap. Me lok âlâne buku âlâhât sâtje ya kum parandan pilâmu yâku yawuâk matje kum parandan pilâwuap.” ³⁹ Yawu tap. Yakârâmâ nâne yuwu sâmunne nângânet. Lok âlâ me âlâne buku âlâ mem yawu mângânetâ yakât matje ki kâpekbuap. ⁴⁰ Otmu âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâne ambonahât bâleje hân meyingim yanak kiapgâlen meyekmâ arinomial. Meyekmâ arinetâ mâtâwânâk yeje hân âlâkuâk yinginetâ pesuk sâwuap. ⁴¹ Otmu den âlâen hâum sâmunne nângânet. Lok âlâ me âlâne yeje itâ pare miakmâ umat karat otnomial yan yuwu mon sânomai. “Tânnongom itâ pare mem ari ninginet.” Yawu sâm ekyongonetâ ihilâk denyenje nângâm hewewenâk mem ari katyeknomai. ⁴² Otmu lok âlâ me âlâne yu me ya ninginet sâm ulityongonomai yamâ in yawu yinginomai. Me lok âlâ me âlâne senje âlâlâ ekmâ kandi mene sâm âiyongonomai yamâ ihilâk yinginomai. Yawu otmâ manjetâ ârândân otbuap.

Kasalipnenje yengât nângâm buku otyinginom.

(Luka 6:27-28,32-36)

⁴³ Otmu den âlâ yuwu sânetâ nângâmain. “Lok âlâ me âlâne buku otyinginomai yamâ yengu tep herone nângâm buku otyinginomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne kasa otyinginetâ yengu yawuâk kasa otyinginomai.” Yawu sâmai. ⁴⁴⁻⁴⁵ Yakât nângâmunne ki ârândân oap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Anitâne lohimbi âlepje otmâ manmai ya tânyongomap. Otmu lohimbi bâleje ya gurâ yawuâk tânyongomap. Yakât otmâmâ yeje kasalipyenje ihilâk buku otyinginomai. Otmu lok âlâ me âlâne Anitâne mem bâleyehâkgât sait kakyejan pilânomai yamâ Anitâne lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâne Anitâne mem bâleyehâkgât sait lohimbi kakyejan Anitâne pilânomai yamâ lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâne mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeje ya yengât umam sâyinginomai. Umam sâyingim himbim awonnenje ulitgunetâ herone nângâyingim nine nanne baratne bulâne mansai sâm meyekbuap. ⁴⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Takesi meme lok nombotje perâk sâm lohimbi kâityongom tewetsenje kombo meyingimai ya yeknetâ lok bâleje otmâ. Yâkne bukulipyenje tânyongom mansai. Otmu lok nombotje yen orop buku konok manne sâm tânyongonetâ yengu yakât matje yâk konok tânyongomai. Yawu otmâ yakât nângâmunne ki ârândân otmap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok nombotje nângâm bâleyingimai yamâ yeje buku ki otyingimai. Yawu otmâ yakât nângâmunne yawuâk ki ârândân otmap. ⁴⁷ Otmu torokatmâ sâwe. Yeje lok nombotje orop buku ki orangimai. Yawu otmâ yan bukulipyenje ya orowâk buku orangimai yamâ nângâmunne ki ârândân oap. Lok nombotje Anitâhât ki nângâmai yan gurâ yawuâk otmâ. ⁴⁸ Yawuhât yuwu sâmunne nângânet. Himbim awonnenje manman uwawapje bia otmap. Yengu manman yan torokatmâ manjetâ ârândân otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

6

Nembe kalem yakât topje

¹ Yesuje den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipyenje yengât nângâyinginetâ yahalâkgât yâk yengât senyenâk kinmâ lohimbi umburuk manmai ya tânyongonomai. Lohimbi yejahât nângânetâ yahatmu yawu otmâ manmai yamâ Himbim Âwâyeje yekmu dondâ bâlemap. ² Yawu gârâmâ lok nombotje senje âlâlâhât pâin guin otmâ manmai. Yawu

manmai yamâ lohimbiņe nenekņetâ yahalâk sâam lohimbi nombotņe biwiyenęe kurihiakmainęe lok senyenęan kinmâ nembe kalem otyiņgimai. Yakât otmâ Anitâņe yakât hâmenęe ki yięgimu menomai. Yuwu sâuwuap. “Emelâk yekņetâ yahalopgât pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâuwuap. ³ Yakât otmâ yenęe lok nombotņe senęe âlâlâhât pâinmai ya nembe kalem otyiņgine sâam tihângen kinmâ tânyongonęetâ yan bukulipyenęaņe yakât topņe ki yekmâ nâņgânomai. ⁴ Yawu otņetâ Anitâņe tihângen ekmapņe yekmâ yakât matņe âlepņe yięgiwuap.” Yesuņe yawu sâop.

*Anitâ orop den otnom yakât topņe yuwu tap.
(Luka 11:2-4)*

⁵ Den âlâ yuwu sâop. “Yenęe yok pilâm kinmâ Anitâ ulitgunomai. Yâhâ lok nombotņaņe yenęe topyenęe kurihim lok senyenęan kinmâ bukulipnennęaņe nengât nâņgâņetâ yahalâk sâam sâtņak Anitâ ulitgumai. Yenęe yawu otnomai otmuâmâ Anitâņe hâmbâi yuwu sâam ekyongowuap. “Emelâk lohimbi senyenęan otņetâ yan yekņetâ yahalop. Yakât otmâ pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâuwuap. ⁶ Anitâ ki ekmain yâkņeâmâ biwinenęe ekmap. Yakât otmâ yenęe yâk orop den huhune sâam yan yok pilâm tatmâ ekuņetâ nâņgâyiņgiwuap.

⁷ Yakât nâņe yuwu sâamune nâņgâņet. Yenęe ulitgune sâam biwi yâhâp otmâ ki ulitgunomai. Lohimbi Anitâhât topņe ki nâņgâm enęat yâhâp manmainęe yuwu nâņgâmai. “Nenęe den pâņe konok gurâ sâamunęe Anitâņe ki nâņgâningimap.” Yawu nâņgâm den dâiak dâiahâk otmai. ⁸ Yenęe yâkņe otmai yawu ki otnomai. Yenęe âwâyenęe ki ulitgunęetâek biwiyenęahât topņe emelâk nanęap. ⁹ Yakât yenęe yuwu mon sâam ulitgum mannomai.

“Himbim awonęnenęe, topęe âlâ kândâkdâek tap. Yakât nâņgâm mepaehekmâ mannom. ¹⁰ Gike sâtęât otmâ aņelolipęaņe haonęmâ ârândâņ hoņ bahihimai yawuâk nenęe gurâ tem lâuhihim mannom. ¹¹ Otmu gâņe hilâm ârândâņ tihitnenęe otmâ dopnennęanâk ningimat. ¹² Otmu lohimbi nombotņaņe mem bâlenenekmâ tai ya yenęât nâņgâm umam sâyiņgim tosayenęe pilâyiņgimain yakât dopņeâk gâņe umam sâningim tosanenęe pilâningiwuat. ¹³ Otmu Satanęe kendâningimu otmunęe bâlemap sâam ulitgohoaingât mâtâp meningi.”

Yenęe yawu sâam Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi nombotņaņe sâam bâleyięgim mem ge katyeknomai ya yenęât yenęe tosayenęe pilâņetâ yakât otmâ himbim âwâyenęaņe yen gurâ tosayenęe yawuâk pilâuwuap. ¹⁵ Yawu gârâmâ lohimbi nombotņaņe mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât nâņgâm yenęe matņe yięgine sâam otmâ mannomai yamâ himbim âwâyenęaņe yen gurâ otņetâ bâlewuap yakât matņe kâpekyięgiwuap.

Bukulipnennęaņe nâņgâningiņetâ yahalâkgât ki nâņgânom.

¹⁶ Den âlâ yuwu sâop. Lok nombotņaņe yenęahâlâk nâņgâņetâ yahatmu topyenęe kurihiakmâ yuwu nâņgâmai. “Nenęe Anitâ ulitgunom yanâmâ lohimbiņe nenekmâ nâņgâningiņetâ yahalâkgât sot barahâk tatmâ ulitgunom.” Yawu nâņgâmai. Yamâ Anitâņe nâņgâmu ki ârândâņ otmu yuwu sâuwuap. “Emelâk bukulipyenęaņe yekmâ nâņgâyiņgiņetâ yahalop yaņak pesuk yap. Âlâ ki tap. Yakât otmâ matņe ki yięgiwom.” Yawu sâuwuap. ¹⁷ Yawu gârâmâ yen yawu ki otnomai. Yenâmâ sot barahâk tatmâ Anitâ ulitgum yan toņe kun kundenyęe piriakmâ somotyęe hâluhuakmâ âilonęo tatmâ ulitgunomai. ¹⁸ Yawu otmâ mannomai yanâmâ yenęe sot barahâk tatnomai yakât topņe bukulipyenęaņe ki yekmâ nâņgânomai. Yawu otnomai yamâ awonęnenęe Anitâ biwinenęahât topņe nâņgâmapņe yakât matņe yięgiwuap.” Yawu sâop.

*Senje âlâlâ tatningiap ya ki alitnom.
(Luka 12:33-34)*

¹⁹ Yesuje den âlâ yuwu sâ m ekyongop. “Hângât senje âlâlâ iri sikum me hop samb e tatyin giap yan e biwi nâ ngân nâ ngânyen e mem dâ imu yan â k arimu manmai. Yamâ talan e kumap, me selon e hâ remap, me bumbumgumap me kombo otmai. Yakât otmâ yen e tatningiâ k sâ m ki aliranginomai. Otmu biwiyen e yan ki ariwuapgât nan gan. ²⁰⁻²¹ Yen e biwi konohâ k otmâ nembe kalem oran ginomai. Orotmeme ya otrjetâ Anitâ n e yekmu â rândân otbuap. Otmu himbingât pat kuyin giap ya bonn e menomai. Yawuhât Anitâ hâ len biwi nâ ngân nâ ngânyen an e kepeim manjetâ â rândân otbuap. Yawu.” Yawu sâ op.

*Sennenje yamâ lambehât lanjinje yakât dop oap.
(Luka 11:34-36)*

²² Den â lâ en yuwu hâ um sâ op. “Senyen e yamâ lambe lanjin n e yakât dop oap. Senyen e ya â lep n e tatmu yan bam gamai. ²³ Yâ hâ senyen e gara garan e pik sâ wuap me senyen e bok sâ wuap, yanâmâ mâtâ p tâ pik gum hewuk n an kion nomai. Yakât yuwu sâ mune nâ ngâ net. Biwiyen an Anitâ hâ t lanjin n e pan map ya bok sâ mapgât biwi nâ ngân nâ ngânyen e galemahom manman â lep n e â k torokatmâ manmâ yâ hâ nomai. Biwi nâ ngân nâ ngânyen an e pâ lâ m n e otmâ omon e kurihiwuap yamâ manman bâ len an yâ hâ hiliwahonomai. Yakât yen e ya otmai hâ t biwi golâ ek mannomai. Yawu.”

*Anitâ n e tihitnen n e otmap. Yakât otmâ ki gorâ ningimu mannom.
(Luka 16:13 Luka 12:22-31)*

²⁴ Den â lâ en yuwu hâ um sâ op. “Lok konok n e lok kutdâ yâ hâ p yetgât â i menduhum ki tuhuyitgiwuap. Â lâ hâ t biwin an e kepeim heron e kak n an tuhuwan giwuap. Yâ hâ â lâ hâ râmâ hâ kâ n kak n an nep ya ki tuhumm hen gen guwuap. Yakât top n e yuwu sâ we. Hângât manman me iri sikum yan biwiyen e arimu manmain e girawu otmâ Anitâ tem lâ uwan gim mannomai? Yamâ ki orot n e.” Yawu sâ op.

²⁵ Yakât top n e yuwu sâ mune nâ ngâ net. Yen gât manman yamâ Anitâ n e emelâ k sen n e â lâlâ lâ tâ kuyin gim manmai. Yakât otmâ yuwu ki nâ ngâ nomai. “Nen n e sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me â lâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâ hâ nom.” Yawu ki sâ m biwi yâ hâ p otmâ gorâ kak n an mannomai. ²⁶ Yawu gâ râmâ den â lâ en hâ um yuwu sâ mune nâ ngâ net. Kembâ yekmain. Yâ hâ mâ â i kalam ki tuhumm hâ hiwin nâ ngâ mai. Yamâ himbim ambon an e haon mâ â rândân sot yin gimap. Yenâmâ nâ ihâ t dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâ k Anitâ n e haon mâ â rândân tâ nyongom gamap. ²⁷ Yawu gâ râmâ yen ahâ t girawu mannom sâ m yakât ki nâ ngâ m kiwilin otnomai.

²⁸ Yen e iri sikum me sâ ngum lawa lawa yan biwi nâ ngân nâ ngânyen e hikunjetâ dondâ bâ lewuap. Yakât top n e yuwu sâ mune nâ ngâ net. ²⁹ Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâ mu ekmun n e â lon go lon go otmap. Yâ hâ emelâ k lok kutdâ â lâ, kut n e Solomon sâ m, yâ k n e hâ k katip n e kulem melem mân un akmâ manop. Yan e hahop surin e sek n e â lep n e tetemap yakât dop n e gurâ ki miop. ³⁰ Yâ hâ hahop surin e ekmun n e â lon go otmap. Yawu gâ râmâ ik n ahâ k ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririn sâ m kinmap. Anitâ n e nâ ngâ opgât yawu kinmap. Yiweren eâmâ tetem â lon go kinbuap. Yâ hâ pê k sâ wuap yanâmâ hânân ge tâ tuk sâ wuap. Yenâmâ hahopgât dop ki man sai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyen an e yuwu ki nâ ngâ nomai. “Anitâ n e pâ lâ m n e otmâ ki tihitnen n e otmap.” Yawu ki nâ ngâ m mannomai. ³¹ Yakât yuwu sâ mune nâ ngâ net. Bulâ n an â k Anitâ n e haon mâ â rândân tihitnen n e otmâ

yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³² Yawu gârâmâ lok nombotnje Anitâhât topnje ki nângâmainje sângum me iri sikum me senje âlâlâ yakât nângânetâ yahatmap. Yawu otjetâ ki ârândân otmap. Yakât otmâ otmaiân yeje ki torokatnomai. ³³ Yeje yuwu nângânomai. “Bulânânâk Anitâne haonmâ ârândân tihitnenje otmap.” Yawu nângânomai. Otmu lohimbi nombotnje Anitâhâlen biwiyenaje kepeinet sâm yâkât den ekyongonjetâ nângânomai. Yawu otmâ manjetâ himbim awonnenje topyenje nângâmapnje dopyenjan yingimu ki umburuk mannomai. ³⁴ Yeje umatnje topnje topnje teteyingiwuawân “Girawu otnom me wuân teteningiwe sâm oap?” Yawu nângâm ki biwi yâhâp otmâ nângâm kiwilinomai. Senje âlâlâ hândâhân tetewuap yamâ hândâhângât pat. Otmu âun teteap yuâmâ âungât pat. Yawu gârâmâ torokatmâ manmâ yâhânomân hâmenenje kinbuap me bia yamâ himbim awonnenenaje ikjak nângâmap. Yakât ki gorâningimu nenje biwi yâhâp otmâ nângâm ketet manmâ yâhânom.” Yesuje yawu sâop.

7

Bukulipnenje ki sâm hâreyinginom.

(Luka 6:37-38,41-42)

¹ Yesuje den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâne yengât den sâm hâreyingiwuap. Yakât otmâ yeje lohimbi yengât den ki sâm hâreyinginomai. Yâhâ yeje buku nombotnje sâm hâreyinginomai yamâ yeje otnomai yakât dopneâk Anitâne yen sâm hâreyingimu matnje menomai. ² Yâhâ yeje senje âlâlâ yu me ya otyinginomai. Dop ya tân tânjâk Anitâne yen gurâ mem purik katyingiwuap. ³ Yakât topnje nângânetgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Gâne bukukahât senjan wahap tipine tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap tipine pato tap ya ki enakmâ nanngangimâk bukukahât yuwu mon sâwuat. ⁴ “Buku. Sengan wahap ya hâluhum pangihawe.” Gâ yawu mon sâwuat otmuâmâ lok perâkne. ⁵ Gike sengan wahap pato tap ya hâluhum pilakmâ yanâmâ bukukahât senjan wahap tatbuap ya hâluhum pilawanngiwuat. Wongât? Yuwuhât. Gâne gike orotmemehe bâlene yakât nângârâ tânjât otmap. Yawu gârâmâ bukukahaje otmu kingon otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândân otbuap.” Yawu sâop.

⁶ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenje sotnenje sâsâne ya um yan buku ondop yengât soso ya wanmunje nembuapgât dop ki tap. Yamâ wongât? Nenje um wanmunje nembuap yanjak purik pilâm nen ningiwuap. Yâhâ âlâen hâum sâwe. Bau hulin hâkne ki kilikmain. Hâkne ki kilikmaingât otmâ hâknenne kukne ki nângâmap. Gârâmâ mem lohote tuhune sâm sot um wanjom yamâ purik sâm ningiwuap. Yakât topneâmâ yuwu. Nenje Anitâhât pat kukune ya lok ihilâk ki katyinginom.” Yesuje yawu sâop.

Tihit Amboje yamâ Anitâ

(Luka 11:9-13)

⁷ Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Yeje wuân me wuângât nângâm Anitâhâlen biwiyenaje kepeim ulitgunjetâ âlepne nângâyingiwuap. ⁸ Otmu âlâen hâum sâwe. Yeje buku âlâhât emelan yâhâne sâm, “Wâe tat me?” sânetâ nângâyingimu emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopneâk Anitâ ulitgunjetâ nângâyingiwuap. Anitâhâlen biwiyenaje kepeim ulitgumai yamâ âlepne nângâyingiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepne ikjak mâmâne otyingimu biwiyenje sânduk sâwuap. Otmu yâkâlen torokatne sâm otnomai ya gurâ âlepne meyekbuawâk. ⁹⁻¹⁰ Otmu den âlâen hâum sâmune nângânet. Yengâlen gâtnje âlâ me âlâhât nanenaje po wanngimu âwâne ulitgumu yan âwânaje ki nenenje ya wanbuapgât dop ki tap. ¹¹ Otmu yen nombotnje Anitâhât topnje ki

nângâm heñgenyumaiñe nan baralipyene yawu otyingimai. Anitâ awonnenne himbimân tatmapne nen ikñiâk ikñiâk topnenne ekmâ nângâmap. Yakât otmâ yeñe otyingimai ya wangim lok âlâ me âlâne yu me yakât ulitgunjetâ ya gurâ tâñ tâñâk yingimap. ¹² Den ekyongoan yukât emelâk Mose otmu poropete yañe Anitâhât den kâsikum yingiminiwi. Yakât topne yuwu tap. Bukulipyenane tânyongonjetgât nângâmai yeñe gurâ nângâmai dop yawuâk tânyongonomai.” Yesune den yawu sâm ekyongop.

Mâtâp yâhâp
(Luka 13:24)

¹³ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. Hiliwaho hiliwaho kapi yakât mâtâp yamâ pen penâk kinmap. Lok dondâne yan arimai. ¹⁴ Yâhâ manman kârikñahât kapi yakât mâtâp yamâ gâwik gâwikne otmu bârâñ bârâñ, yanâmâ lok sambeñe ki arimai. Lok konok konokne arimai. Yenâmâ manman kârikñahât mâtâp ya ekmâ nângâm watmâ arinomai.

Nak topne topne
(Luka 6:43-44)

¹⁵ Otmu âlâ sâmune nângâñet. Poropete lok nombotñane engatyenajak otmâ den imbiâk sâm ekyongomai. Yañeâmâ lohimbiñe nenekmâ topnenne nângâmai sâm moroakmâ orotmemeyene bâleñe kurihim mansai. Topyene teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok yamâ orotmeme yawuya otmâ lok hilipyongone sâm otmâ. Yakât lok yawuya yeñgât topyene ekmâ nângâm galemyene tiñâk otmâ heñgenyumai. ¹⁶⁻¹⁸ Yâhâ yeñe topyene nângâñetgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Nak esenñe omoñ omoñ pilâmap yanâmâ bonñe bâleñe ki kinmap. Yâhâ nak esenñe gimbanjumap yanâmâ bulâne âlepne âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatne manam ki otmap. Otmu manamne kiat ki otmap. Otmu giñ gârârâñ yañe ham ki otmap. Otmu hamne giñ gârârâñ ki otmap. Yamâ topyene ikñiâk ikñiâk. ¹⁹ Yawuhât nak âlâ bonñe bâleñe yamâ kârâm pilâmunne mum harañ harañ otmu kâlâwân umunne semap. ²⁰ Yeñe den yu nângâm heñgenyum poropete lok perâkne engatyenajak otmâ imbiâk sâmai ya yekmâ topyene nângâm heñgenyumai. Yawu.

Lohimbi perâk
(Luka 13:25-27)

²¹ Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbi dondâne mepaenekmâ nohonmâ manmai ya kerekne himbingât pat ya ki otnomai. Himbim awonñahât tem lâum manmaineâmâ himbimân yâhânomai. ²² Yâhâ lok dondâne sâp pato tâlâhuwuawân yan yuwu mon sâm buiakmâ eknohonomai. “Kutdâ, gâ nângâ. Nenñe denge sâm hañ pilâmunne ariop. Otmu gâhât âi tuhum weke bâleñane lok mângâeyehop ya watyingimunne gaiakmâ ariwi. Gâñeâmâ mâmâne otningirâ kulem topne topne mewin.” Yawu sâm buiaknomai. ²³ Yawu sâñetâ nâne matne yuwu sâm purik pilâyingiwom. “Nâ yeñe den yai ya nângâmune ki teteap, pâpguan. Yeñe nâhâlen biwiyenane ki kepeim manbi gârâmâ nâhât komot bulâne ki otmâ mansai. Yeñe orotmeme kiñgoñ mañgoñ manminiwi yakât keterakñetgât nanñan,” sâwom.

Lok nângân nângânne orop otmu lok kopa
(Luka 6:47-49)

²⁴ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângâñet. Lok âlâ me âlâne nâhâlen ganjetâ den ekyongomune nângâm heñgenyum lâumaine dop yuwu mansai. Lok nângân nângânne orop yañeâmâ emet tuhune sâm hân kendâm saran kâkâlep yañe kânângâm emet tuhuñetâ tiñ tiñ kinbuap. ²⁵ Yawu gârâmâ to mososoñ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya ñwiñ ñwiñ sâm ki putuk sâwuap.

Yenâmâ dop yawuya. ²⁶ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betbangim manmai, lok ya yengât topyejêâmâ yuwu. Lok kopa nombotjane emetyene tuhune sâh hân kendâm saran kakjeâk kânângânomai. ²⁷ Yawu tuhujetâ emet ya saranje kandi kinbuap. Yakât otmâ mososoŋ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâh ge imbuap. Yawu.” Yawu sâh ekyongop.

Yesuje Anitâhât sâtgât sâop.

²⁸⁻²⁹ Yesuje Anitâhât sâtgât den ya topjambâek sâh tetem ekyongop. Ekyongomu nângânetâ sâtnje otmu yuwu sâwi. “Anitâhât sâtgât topjambâek yap yuje Mosehât girem kâsikum ningimai ya kerek yengât dop ki oap. Yuâmâ âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

8

Lok âlâ hâk bâle tetewangimu manop ya Yesuje henjenjuop.

(Mareko 1:40-44 Luka 5:12-14)

¹ Yesuje den ya sâh pesuk pilâm pumjehembâ gemu lohimbî dondâne watmâ ariwi. ² Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewangimu manopje Yesu ekmâ yan gotjan bam yuwu sâh ekuop. “Lok pato, gâne sârâ kundat topje topje biatningiwuapgât dop tap. Yawu sânetâ nanjan. Yawuhât nângânihirâ hâk bâle yuje pesuk sânihîâkgât nanjan.” Yawu sâh âikuop.

³ Yawu sâmu walipgum yuwu sâh ekuop. “Nângâhîhian. Âlepje, walipgohomune hâk bâle biatgihiâk.” Yawu sâh walipgumu yanâk biatbangimu âlepje olop. ⁴ Yawu otmu Yesuje yuwu sâh ekum hângânguop. “Gâmâ otgîhian yukât den pat bukulipge nombotje ki sâh tetem ekyongowuat. Hotom umai yengâlenâk arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseje hotom u uhât girem den kulemguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom undâ gekmâ yuwu sânomai. “O, lok hâk bâle tetewangîop ya emelâk biatbangiap. Girawu otmâ yawu oap?” Yawu sâhâmâ yakât topje nângânomai.” Yawu sâh hângângumu ariop.

Yesuje hoŋ bawa âlâ henjenjuop.

(Luka 7:1-10)

⁵ Yesuje yapâ pilâyekmâ gem ari ikje kapi tipje Kapanaum yan yâhâmu Roma tembe lâu yengât kunyeje âlâne yâkâlen ari yuwu sâh ekuop. ⁶ “Lok pato, nâhât hoŋ bawa âlâ mesek sâtnjan kinsap.

⁷ Sâmu sâop. “Âlepje ari henjenjuwom.”

⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, nâ lok âlepje bia. Yakât gâne nâhât emelan ariwu-atgât ki nanjan. Yuânâk tatmâ denâk sârâ hoŋ bawane ya âlepje otbuapgât nanjan. ⁹ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwangim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonaje nâ gurâ buku nombotje yengât kunyeje sâh nihimu manman. Yakât otmâ nâne tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken arijet sâhune âlepje nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhujet sâh âi yingiman ya gurâ âilonjo tuhumi. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepje otbuapgât nanjan.” Yawu sâop.

¹⁰ Den yawu sâmu Yesuje nângâmu ewe membe olop. Nângâmu ewe membe otmu Isirae lohimbî betjan sâwi ya yuwu sâh ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nângâm Roma lok yuje biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nanjan. Isirae yengâlen gâtne âlâ me âlâne lok yuje oap yuwu âlâ ki otjetâ yekman. Lok yuje nâhâlen biwiŋane kepeim den yap yu ekmune âilonjo oap. ¹¹ Yakât otmâ yuwu sâhune nângânet. Hâmbâi lok topje topje, emetsenje ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ taka himbimân yâhâ tâmbâlipyeje

Awaraham, Isaka otmu Yakop yâk orop hâk sânduhân tatmâ heron maron manjetâ Anitâne tihityeje otbuap. ¹² Yawu gârâmâ emelâk Anitâne yengât sâmu pat kuyingioy ya lok ondop mem yingimu yejeâmâ hâmbâi belângen ari hem nâpumpân kionmâ hâhiwin bâleje nângâm hu halak tuhunomai.” Yawu sâmu ekyongop. ¹³ Benje tembe lâu ya yuwu sâmu ekuop. “Gâne biwihe nâhâlen katsat yakât bulâje emetgan ari tetemu ekbuat.” Yawu sâmu ba ariop. Sâp yanâk yakât hon bawa mesek kuop ya hâkne sânduk sâmu âlepne olop.

Yesune Petoro hewunje mem henjenguo.

(Mareko 1:29-34 Luka 4:38-41)

¹⁴ Ya pesuk sâmu yapâ ari Petoro hewunje mesek pato kumu hâkne kâlâp otmu talop. Yakât Yesu ekujetâ emelan yâhâop. ¹⁵ Yâhâ wâimu kundatne biatmu hâkne sânduk sâop. Yawu otmâ sot um yingimu newi. Um yingimu nem tatjetâ yan emetsâpne olop.

¹⁶ Emetsâpne otmu sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipne weke bâlejanje mângâeyehop ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otjetâ Yesune sâmu weke bâlejanje ya yengâlembâ gaiakmâ ariwi. Yâhâ kundat otbi ya gurâ yawuâk yâkâlen dâiyekmâ arinetâ henjemyongop. ¹⁷ Yawu olop yamâ emet inânjan poropete âlâ, kutne Yesaia sâmu, yâkne den kulemguo ya yan bonje Yesuhâlen teteop. Yamâ yuwu.

“Mesek otmu hâhiwin topne topne teteningioy yamâ yâkne mâmâne otningimu tisi mesek biatningioy.”

Den yakât bulâje teteâkgât Yesune lohimbi kingitne orowâk mem henjemyongop.

Lok yâhâp Yesu watde sâmu olowot.

(Luka 9:57-60)

¹⁸ Mem henjemyongomu lohimbi dondâne mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otjetâ kapi ya pilâm âlâengen arine sâmu yakât hon bawalipne ekyongomu wanja mem dengân hâtikgum ariwi. ¹⁹ Yawu otjetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi âlâne yuwu sâmu ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

²⁰ Sâmu sâop. “Nine topne hâmu pâpkuatgât yuwu sâmune nângârâ keterahâk. Songomâ nak duwinan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakjan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâne hângânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmâmâ girawu otnom?” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâmu yanâk lok âlâ yâkâlen ba yuwu sâmu ekuop. “Lok pato, nâ awonje bâleap yakât gâ nângânihirâ ari kurihiwe. Kurihim âwurem takamune orowâk arinom.” Yawu sâop.

²² Sâmu sâop. “Yawu ki tap. Lohimbi nombotne pâlâmne biwi manmâ Anitâhât den ki lâum manmai yanje kurihinjet. Yâhâ gâmâ yiwerenje nâ orowâk arirehât nanjan.” Yawu sâop.

Yesune siru kuwangimu nâne nâne sâop.

(Mareko 4:36-41 Luka 8:22-25)

²³ Den yawu sâmu tin pilâm yahatmâ hon bawalipne meyekmu orowâk ariwi. ²⁴ Arim tatjetâ dengân tânâmpân siru pato pilâmu to dondâ bâleop. ²⁵ Yawu otmu wanja kâlehen to gemu guhulakbe sâmu olop. Guhulakbe sâmu olop yan Yesu wanja hâmenjan aman pâlâmne iop. Aman im tatmu hon bawalipnanje mândem yuwu sâmu ekuwi. “Pato, toje harannongomap. Yakât yahatmâ tânnongo,” sâmu mândewi.

²⁶ Mândenetâ sâop. “Wongât yen kingityenahât oai? Anitâne haonmâ ârândâne tihitnenje otmap yakât topne yen ki nanjai me? Wongât biwi yâhâp

oai? Nâñe yengât galem tatman yakât yu ya otñetâ tânyongowomgât dop ki tap” yawu mon nanñai?” Yawu sâm yahatmâ siru ya kuwanñimu to yañe nân nân sâop. ²⁷Nân nân sâmu ekñetâ sâtñe otmu yuwu sâwi. “Bâe, lok yukât topñe girawu? Siru kuwanñimu denñe lâum sânduk sâmu to yañe nân nân yap.” Yawu sâwi.

*Yesune weke bâleñe watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.
(Mareko 5:1-17 Luka 8:26-37)*

²⁸To nân nân sâmu denñan ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutñe Gerasene sâm, yan ariwi. Yan ari wanñgaembâ lâum kionñmâ arinñetâ lok yâhâp sumânñembâ takamutâ enakbi. Yâhâ ya yetgât topyeteñeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleñe mânñgâeyelekmu sâp kâlep manmâ gaminiowot. Lohimbi dondânñe mâtâp tete yelekmâ kinñityenñahât otmâ ge tiok taok otmâ mâtâp âlânñembâ ba ariminiwi. Topyeteñe yawu. ²⁹Yesu orop enakbiân weke bâleñe mânñgâeyelekbiñe yuwu sâm ekuwi. “Gâ Anitâhât nanñe mansat. Gârâmâ gâñe hâhiwin umatñe ningiwuat yakât sâp ki tâlâhuap. Yakât gâñe girawu otningiwe sâm takat?” Yawu sâwi.

³⁰Yâhâ ya hâlânñmâ bau kinñitñe orowâkñe tomot tuhum kinbi. ³¹Tomot tuhum kinñetâ yekmâ yuwu sâm Yesu ekuwi. “Gâñe watnenekbe sâm oat otmâmâ âlepñe watnenekdâ bau enda yengâlen ari karaknom.” Yawu sâwi.

³²Sârñetâ sâop. “Âlepñe nanñai yawuâk otñet.” Yawu sâmu yâk yetgâlembâ gaiakmâ bau ya yengâlen ge karakbi. Yawu otñetâ bau yañe sururuk sâm ba hem patoembâ tâwoñ sâm denñanñan kionñetâ haranyongop. ³³Haranyongomu yan bau galemyongom manbiñe ekmâ sururuk sâm ari kapi ya ambolipñe ekyongowi. ³⁴Ekyongonñetâ nânñgâm kuk otmâ Yesune pilâyekmâ âlânñen ariâkñgât nânñgâm kapiyenñambâ toho yakât ekuwi. Yawu.

9

*Yesune lok pareñe yâkât tosa pilâwanñgiop.
(Mareko 2:1-12 Luka 5:17-26)*

¹Yawu nânñgâm ekuñetâ Yesune honñ bawalipñe meyekmu kapi ya pilâm wanñgaen yâhâm âwurem ikñe kapi, kutñe Kapanaum, yan ariwi. ²Ari kinñetâ yapâ lok pareñe âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum arinñetâ Yesune biwiñahât topñe ekmâ nânñgâm lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Anitânñe tosahe yiwerenñe pilâhihiap.” Yawu sâop.

³Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotñe den sâop ya nânñgânñetâ bâlemu yuwu sâwi. “Anitâ ikñak konok tosanenñe âlepñe pilâningimap. Lok yuñeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâm oap. Yawu otmu ki ârândânñ oap.” Yawu sâm Yesuhât nânñgânñetâ bâleop.

⁴Nânñgânñetâ bâlemu biwiyenñahât topñe ekmâ yan yuwu sâm ekyongop. “Yeñe nâ nekñetâ lok bâleñe otmu yan biwiyenñe yawu nanñai. Ya nânñgâmune ki ârândânñ oap. Yakât yuwu sâmune nânñgânñet. ⁵Wuân âi tuhummune ekñetâ dopñan otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nâñe tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. ⁶Yakât nine topne yuwu sâmune nânñgânñet. Nâ Anitânñe hânñgânñohomu gewanñgât tosayenñe pilâyinñim mansan. Anitânñe âi sâm nihiop yukât topñe ekmâ nânñgânñetgât oan.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongom topñe ekmâ keterakñetgât lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

⁷Yawu sâmu senyenñanâk yahatmâ geretñe lâuakmâ ariop. ⁸Arimu lohimbi nombotñe Yesune Anitâhât wâtñan kinmâ âi miop ya ekñetâ âlâ kândâkdâ

olop. Yawu otmuâmâ “Lok yu ki orotņe oap.” Yawu sâwi. Yawu sâm yan Anitâ mepaewi.

*Yesuņe lok tosayeņe orop dâiyekbe sâm giop.
(Mareko 2:13-17 Luka 5:27-32)*

⁹ Yesuņe yapâ arimâmâ lohimbi yengâlen takesihât tewetsenņe meyiņgiminiwan nâhâlen tohop. Nâmâ Mataio. Yan tatmune yâkņe nekmâ yuwu sâm eknohop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanġan.” Yawu sâm eknohomu nâņe yanâk yahatmune orowâk ariwit.

¹⁰ Ari nâhât emelan yâhâ sot nende sâm otmâ sâmune kâlehen yâhâwit. Yawu otmutņe hoņ bawalipņe kerehâkņe net watnelekmâ gaņetâ orowâk kâlehen yâhâwin. Tatmunņe sâp yanâk bukulpne otmu lok nombotņe ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi yâkņe nengâlen gaņetâ orowâk menduhuakmâ sot newin. ¹¹ Nem tatmunņe Parisaio lok nombotņe nen aposolo nenekņetâ ki ârândâņ otmu âinongowi. “Wongât Yesuņe lok bâleņe yen orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâm âinongowi.

¹²⁻¹³ Yawu sâm âinongoņetâ Yesuņe den ya nâņġâm yuwu sâm matņe ekyongop. “Anġoân topņe katmâ Anitâņe sâmu lok âlâņe kulemguop yamâ topņe yuwu. “Yeņe orotmemeyeņe bâleņe me tosayeņahât otmâ hotom ya uņetâ nâņġawan. Yamâ âlepņe oap. Yaņe yu ya âlâ ki oap. Otmu yamâ wahap tâņât. Gârâmâ yeņe biwiyeņe konohâk otnomai yamâ ârândâņ otbuap.” Yawu sâop. Den topņe yawu tap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâņġaņet. Lok mesekeņe biane dokta yengâlen ki arimai. Lok kundatyene orop me hâhiwin teteyiņgimapņeâmâ dokta yengâlen arimai. Yakât topņe yuwu sâmune nâņġaņetâ keterahâk. Yengâlen gâtņe nombotņe yuwu sâmai. “Nen lok âlepņe, orotmeme âilonġo lonġo otmâ mansain.” Yawu sâmai. Yawu gârâmâ lok yawuya yengât sâm ki gewan. Gârâmâ nâmâ yeņe lok bâleņe sâm betyongoņetâ manmai yawuyaņe Anitâhâlen biwiyeņe katņetġat gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoņ bawalipņe sâp sâsâņan sot barak ki manminiwi. orotmeme âiņe yaņe dop konohâk ki oawot.

(Mareko 2:18-22 Luka 5:33-39)

¹⁴ Yawu sâmu Yoane Baptis orop manbiņe ga yuwu sâm Yesu âikuwi. “Nen Anitâņe nâņġaningimu âlepņe olâġġat sâp sâsâņan sot barak manmain. Otmu Parisaio lok yawuâk otmai. Yâhâ ġâhât hoņ bawalipgaņeâmâ sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁵ Sâņetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmune nâņġaņet. Lok patoņe imbi miakbe sâm bukulpņe meyekmu orowâk menduhuakmâ sot um nem heroņe otnomai. Sot um nem heroņe otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyeneņe taka bukuyeņe kuņetâ mumbuap yanâmâ eņġat hako nâņġâm sot barak mannomai. Yakât yuwu sâmune nâņġaņet. Yiwereneâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ tep âlep nâņġamai. Yâhâ hâmbâi mâne nâ nohoņetâ mumbom. Sâp yan eņġat hako nâņġanomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâm kinmâ orotmeme embâņan anġoân otmâ manmâ gawi ya otmu ikņe orotmeme âiņe kâsikum yiņġiop yaņe ki lâuahowot. Yakât yâhâp yâhâp ya menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topņe nâņġaņetâ keterahâġġat den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenņe sot me salup me âlâlâ hâpu golâenâk mânuņmâ titâġgum umunņe sem heņġeņġumap. Yâhâ nenņe hâpu tekaņan mânuņmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekaņe ya sem huhumu sot yamâ golâ kinmap.” Yawu sâop. ¹⁷ Otmu âlâen yuwu hâum sâop. “Otmu imbi âlâņe lepa dorokum tâk masipġuwuap. Masipġum katmu sâp kâlep tatmâ hâņġiņe otbuap. Otmu yakât kakņan tâk âiņe orop menduhum lowaim iri

osowuap. Iri osomâmâ senje âlâlâ mem mânunbuawân yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. Yakât otmuâmâ tâk âinjanak menduhum lowaimain. Lowaim iri osom senje âlâlâ umatje mânunnomân yamâ dâimu njirik njirik sâmi ki tok sâwuap. Yâhâ hângeje otmu âine menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotje.” Yawu sâop.

Imbi âlâ mesek umatje tetewanjiopje Yesuhât sângum walipgum âlepje olop. (Mareko 5:22-43 Luka 8:41-56)

¹⁸ Yesuje den yawu sâmi ekyongom kinmu yanâk Yura nengât patonenje âlâje ga yuwu sâmi ekuop. “Baratne yiwerejeâk pârâk sâmi sâmi bâlêap. Yakât gâje mem yahatbuatgât nanjan.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmi Yesuje yahatmâ nen honj bawalipje menenekmu ariwin. Arimunje imbi âlâ watnenedhop yâkât topjeâmâ yuwu. ²⁰ Imbilipnenje emetsenje ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenje ekma yâhamu yambu kâiân yâhâp pesuk sâop. ²¹ Yâhâ imbi yaje Yesuhât betjan watmâ ari biwinaje yuwu nângâop. “O nâ Yesu tetekjan mem wâiwom yamâ ki orotje. Anjulkangât ki wâiwom. In sângumjeâk walipgum âlepje otbe.” Yawu nângâop. ²² Yawu nângâm watmâ arimu Yesuje sângum bârârâhâk kâlêp mânunahop. Yan ari sângum potonjan in walipgumu engatje kakjambâ olelem ekma yuwu sâop. “Wa, toune, gâje yiwereje biwihanje nâhâlen kepeiat. Yakât otmâ Anitâje nângâhahimu hepge san yap.” Yawu sâmi ekuop. Yawu sâmi yanâk âlepje olop.

²³ Nenje yapâ gem ari lok galemjahât baratje bâlêop yâkât emet ya hâumâk otmâ ariwin. Arimunje emet yakât kâlêhen lohimi dondâje kahân tatmâ isem we bâlê pato nângâwi. ²⁴ Yawu otmâ isem tatjetâ yuwu sâmi ekyongop. “O, baratyetje yuâmâ ki bâlêap. In aman pâlâmje iap. Yakât yen yahatmâ yaehen kionjet.” Yawu sâmi ekyongop. Yawu sâmi ekyongomu nângâjetâ nahat otmu girinbangiwi. ²⁵ Girinbanginetâ senjan genjetâ hângânyongomu yaehen gewi. Genjetâ mumunambâ mem yahalop. ²⁶ Otmu kulem miop yakât den pat ya sâmi haok tuhujetâ kapi gotje tete ya ambolipjanje den pat ya nângâwi.

Lok yâhâp senyetje suk sâmi ehowot.

²⁷ Yesuje kapi ya pilâm arimu lok yâhâp senyetje bok sâsâje yaje kulem miop yakât den pat nângâm betjan ari yuwu sâmi ekuowot. “Wâe, Dawitihât sen. Netgât tepge nângâ. Gâje âlepje tannotgowuatgât dop tap me bia? “Yawu sâowot. ²⁸ Yawu sâmi âikum yanak Yesuhât kâine munjeâk nângâm watmâ emelan gam yâhâowot. Yâhamutâ yuwu sâop. “Nâje sâmi senyetje suk sâmi emet galemje ekde sâmi nangawot, me bia?” Sâmi sâowot. “On, yawu nangait.”

²⁹ Yawu sâmutâ senyetjan wâim yuwu sâop. “Nâhâlen biwiyetjanje nângâm kepeiwot yakât bulâje teteyitgiâk.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâmi senyetje suk sâmi emet galemje ehowot. Ekmutâ yuwu sâmi ekyotgop. “Kulem yetgâlen tetemu eksawot yu ki sâmutâ pen pen sâmi nângânomai.” ³¹ Yawu sâmi ekyotgop yamâ iliwetmâ den pat ya sâmi tetemutâ pen pen sâmi arimu lohimi dondâje nângâwi.

Lok kopa âlâje den olop.

³² Yâhâ Yesu pilâm arimutâ yanâk lok âlâ Yesuhâlen mem takawi. Mem taka yuwu sâmi. “Lok yuâmâ weke bâlêjanje mângâemu den pâpgum kopa otmâ manmap,” sâmi. ³³ Yawu sâjetâ weke bâlêje watmu gaiakmâ arimu lauje hâreakmu den huhuop. Den huhumu ekma kinbije alahu gulahu otmâ yuwu sâmi. “Nen embânâmbâek kulem yuwuya âlâ ki tetemu ekma gamain.” Yawu sâmi. ³⁴ Yawu otmuâmâ Parisaio nombotjanje Yesuje kulem miop ya ekma

nângânetâ bâlemu yuwu sâwi. “O, yuâmâ weke bâleje ya yengât amboyeje mâmâje otbaŋgiap. Yakât otmâmâ weke bâleje den tem lâuwangim gaiakmâ arim kinsai.” Yawu sâwi.

Lok nombotje âlâje tânnongnetgât Anitâ ulitgumunje katyehâk.

³⁵ Yesuje kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya biwinan miti emetje tap dopŋan yâhâm gem Anitâje tihityeje otbe sâm oap yakât den pat âlepje ekyongom manop. Yâhâ lohimbi nombotje mesek me hâhiwin topje topje teteyiŋgiop ya gurâ heŋgemyongop. ³⁶ Heŋgemyongom yekmâ biwiŋaje yuwu nângâop. Lama galemjeje biane ihilâk mahilâk manmai yakât dopjeâk lohimbi gurâ amboyeje bia otmu ihilâk mahilâk manmâ gai. Yawu manjetâ yekmâ tepje nângâyiŋgiop. ³⁷ Tepje nângâyiŋgim nen hoŋ bawalipje den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Kalamân sot pato tap. Yâhâ bonje mem menduhunomaihat lok getek âlâ. ³⁸ Yakât otmâmâ yeje kalam amboje, Anitâ, ulitgunjetâ âlâkuâk lok katyekbuap. Katyekmu yen orowâk tânahom nep ya tuhunomai.” Yawu sâm eknongop.

10

*Yesuje hoŋ bawalipje meyekmâ âi sâm yiŋgiop.
(Mareko 3:13-19 Luka 6:12-16)*

¹ Yesuje nen hoŋ bawalipje kâiân yâhâp menenekmu bamunje yuwu sâm eknongop. “Weke bâlejeje lohimbi mem mângâeyekbuap yamâ yeje watyiŋginomai. Me mesek me hâhiwin topje topje teteyiŋgimu heŋgemyongonomai.” Yawu sâop. Yawu sâm ningim yan mâmâje otningiop.

² Otmu nen aposolo menenehop nengât kutnenje yamâ yuwu. Simon yâkât kutje âlâ Petoro sâm, imiŋe Anderea, otmu Yeweri nanyâhâteje, kutyetje Yakowo yet Yoane. ³ Otmu âlâmâ Pilip, otmu Batolomaio, Toma, otmu âlâmâ nâ Mataio. Nâmâ angoân lok yengâlen takesihât tewetsenje meminiwan. Otmu âlâ Alipaio nanje Yakowo, âlâmâ Taraio. ⁴ Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtje topyeje yuwu. Roma lok ya yengât hâkâŋ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtje. Otmu bâiŋeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtje. Yâkŋeâmâ Yesuhât betnehen kionop ya.

*Yesuje hoŋ bawalipje hângânyongomu ariwi.
(Mareko 6:7-13 Luka 9:1-5)*

⁵ Otmu Yesuje nen hoŋ bawalipje den âlâen hâum yuwu sâm eknongom hângânnongop. “Lama ya yengât galem ki otjetâ yanâmâ hiliwahomai. Dop yawuâk Isirae lohimbi nombotje yu hiliwahone sâm oai yakât yâk yengâlen tâŋ tâŋâk ari tânyongonomai. ⁶ Tânyongom Anitâje tihityeje otbe sâm oap yakât den pat ekyongonomai. ⁷ Yawu gârâmâ yeje angoân Samaria otmu pâku lohimbi yengâlen ari nep ki tuhunomai. Isirae ambolipje nenŋanâk yâhâm gem nep tuhunomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâm yan nep denje yuwu sâm ningiop. “Lohimbi munomai yawuya sânetâ mumuŋambâ yahatnomai. Me nombotje kundat otmâ mansai ya mem heŋgemyongonomai. Me hâk bâle otmâ mansai ya gurâ mem heŋgemyongonomai. Me weke bâlejeje mângâeyekmâ mansai. Yawuya watyiŋginomai. Yawu otyiŋginomai yakât hâmeje mene sâm ki nângânomai. Ninak mâmâje otyiŋgim yakât hâmeje ki meman yakât yengu yawuâk hâmeje ki menomai.

⁹⁻¹⁰ Yâhâ âi topje katne sâm bât barak arinomai. Howan ki mem tinaŋgunomai. Me hâk katipje me pet ya hourâ hourâ gurâ ki miakmâ arinomai. Me kâi katipje katmâ yakât kakŋan âlâ ki menomai. Hâkyeŋan tatbuap yawuâhâk. Me itâkat ki golenomai. Me natik ki miakmâ arinomai

me tewetsenŋe hakyenŋan ki tatbuap. Lok âlâ me âlâŋe nep tuhunomai yakât hâmerŋe sâŋ yinŋinetâ meŋetâ ârândâŋ otbuap. Yakât otmâ inâk arinomai.

¹¹ Otmu anŋoân hânŋânyongomune arinomai yan kapi ambolipŋaŋe yuwu mon sânomai. “Wongât takai yakât topŋe sâŋetâ nânŋâne.” Yawu sâŋ âiyongonŋetâmâ yeŋe âlepŋe topŋe ekyongonomai. Topŋe ekyongonŋetâ lok âlâ me âlâŋe emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yanâk tatnomai. ¹² Dâim yâhâ katyekŋetâ yanâmâ yuwu sânomai. “Anitâŋe tihityeŋe otmu yâkât wâtŋan kinmâ yâhâm heronŋe kakŋan mannomai.” Yawu sânomai. ¹³ Otmâ yâkŋe yekmâ heronŋe nânŋâyinŋim denyeŋe nânŋâne sânomai yamâ âlepŋe yâk yeŋgâlen bulâŋe tetewuap. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ denyeŋe nânŋâŋetâ gemu betyinŋinomai. Yawu otyinŋinetâ yengu yawuâk betyinŋim arinomai. ¹⁴ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonŋetâ nânŋâŋetâ gemu bet pilânomai. Nânŋâŋetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋeâk yinŋiwuap. Yakât otmuâmâ yeŋe kâiyenŋan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meŋetâ gewuap. Ya gemu betyinŋim pilâyekmâ arinomai. Arinŋetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nânŋânomai. ¹⁵ Yakât yuwu sâmune nânŋâŋet. Sâp patoen Anitâŋe Sotom otmu Gomora kapi ambolipŋaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otminiwi yakât matŋe yinŋimu menomai. Gârâmâ yeŋe kapi âlâen arinŋetâ betyinŋinomai. Yamâ ya yeŋgât tosa ya tatyinŋiwuap. Yakât matŋe Anitâŋe hâmbâi umatŋe dondâ yinŋiwuap.” Yawu sâŋ eknongop.

Umatŋe âlâlâ teteningimu yan ki lohotŋe otmâ mannom.
(Mareko 13:9-13 Luka 21:12-17)

¹⁶ Otmu Yesuŋe nen topnenŋe nanŋanŋinehât den âlâen hâum yuwu sâŋ eknongop. “Lama yamâ pâlâmŋe kinmai. Yâhâ sosoŋeâmâ sâtŋe bâleŋe tatmai. Yawu gârâmâ lama yaŋe dâiakmâ arinomai yamâ sosoŋe yinŋim neyekbuap. Dop yawuâk nâŋe hânŋânyongomune sâtŋe metŋe kâlehen arinomai. Arinomai yan kinŋityenjahât otmâ biwi yâhâp ki otnomai. Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Soŋo âlâ kutŋe hewam yamâ nânŋân nânŋânŋe tapgât ekmâ nânŋâm galemahomâp. Yakât dopŋeâk yengu yawuâk biwiyenŋe golâek manmâ sâtŋe metŋe ekmâ kewewetmâ galemahom mannomai. Yâhâ nâi kopa yamâ kopa kum den biaek tatmu ekmain. Yenâmâ yakât dop manmâ nep lohotŋan tuhum mannomai. ¹⁷ Nep tuhum miti emetŋe tap dopŋan hawangum nep tuhum mannomai. Nep tuhum manŋetâ kapi ambolipŋaŋe kasa otyinŋim den âiân katyekmâ yongonomai. Yawu otyinŋinetâmâ biwiyenŋe ki orotok sâwuap. ¹⁸ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Yeŋe nâhât den yu lâum manŋetâ yakât meyekmâ kiapgâlen ari den âiân katyekmâ mem âi pâi tuhuyeknomai. ¹⁹ Mem âi pâi tuhuyeknomai yan “Den mâtâpŋe girawu watmâ sâŋ ekyongomunŋe nânŋâŋetâ keterakyinŋiwuap,” yawu nânŋâm ki gorâyinŋiwuap. ²⁰ Sâp yanâmâ Awonŋennŋaŋe ikŋe Wâtgât mâmânjahât Heak hânŋângumu ge den âlâlâ nânŋân nânŋânyenŋan katmu nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai.

²¹ Otmu sâp yan umatŋe topŋe topŋe teteyinŋiwuap yakât yuwu sâmune nânŋâŋet. Imi ata yeŋahâk ahom hionjaknomai. Yakât otmâ dâiakmâ kiap yeŋgâlen ari den âiân karaknomai. Otmu âwâ nan yeŋahâk ahom hionjaknomai. Hionjakmâ lok kunŋe yeŋgâlen ari den âiân karaknomai. Den âiân karakŋetâmâ nombotŋe mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonŋetâ munomai. ²² Yakât torokatmâ âlâ sâwe. Yen orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin nânŋâman yakât dopŋeâk yen gurâ hâhiwin yinŋinomai. Hâhiwin yinŋinetâ yanâmâ hâkyeŋe ki ihiwe ihiwe otmu lohotŋe otmâ betnihinomai. Yeŋe kârihem

kinnomai yanâmâ Anitâne meyekmâ manman kâriknan katyekmu mannomai. ²³⁻²⁵ Yâhâ mitihât kasaŋe yen meyekmâ den âiân katyekmâ yongom watyekŋetâmâ kapi ya pilâm âlâen arinomai. Yâhâ mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan mannomai. Hâhiwin kakŋan mannomai yakât den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kasalipyenane taka nimnaomlipyene me âwâ mâmâlipyene yamâ kapam dop konohâk yongonomai. Yakât nimnaomlipyene kapam hewewen yongonomaihât dop ki tap. Yâhâ papatolipyene me lok inŋe ya gurâ yawuâk dop konohâk tuhuyeknomai. Lok kunŋe me hoŋ bawalipyene ya gurâ yawuâk. Otmu ninahât sâwe. Nâmâ kunyene otmune yene nâhât den tem lâum hoŋ banihim mansai. Gârâmâ lohimbî nombotŋane nâhât imbiâk yuwu nâŋgâm hilipgumai. Nâhâtŋe weke bâlene yengât kunyene kutŋe Satan, otmâ kutŋe âlâ Besewulu yane mâmâne otbaŋgimu âi yu mem manmap yawu nâŋgâmai yamâ imbiâk nâŋgâmai. Yengât gurâ dop yawuâk nâŋgâm kasa otyiŋgim mem âlâlâ tuhuyekmâ mem ge katyeknomai. Yakât otmâ den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeneâmâ Isirae kapi ambolipŋe yengâlen âi ki tuhum pesuk pilâŋetâek Awoŋnane yâhâpŋe hâŋgânohomu gewom. Yâhâ nâhât komolân gâtŋe âlâ me âlâne ki lohotŋe otmâ pilânekmâ âlâhâlen ariwuapŋe yakât matŋe âlepŋe menomai.

Nimbilam yâhâp ki otnom.
(Luka 12:2-7)

²⁶ Yawuhât den yu torokatmâ sâwe. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekŋan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmai. Ya gurâ tetekŋan tetemu eknom. ²⁷ Yakârâmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotŋe nenŋiâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi ekyongonjetâ nâŋgânomai. Yâhâ nâne den halowân sâm ekyongom mansan. Yamâ hâmbâi yene lok senyenjan kinmâ ekyongonomai.

Anitâne tihitnenŋe otmap.

²⁸ Ekyongonomai yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok senyenjan kinmâ den ekyongonjetâ nâŋgâŋetâ nahat otmu yen nombotŋe yongonjetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyene ki hilipgunomai. Lok topnenŋe yawu tap. Yakât otmâ yene ya yengât ki kiŋgityenahât otnomai. Yâhâ Anitâhât topŋeâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkŋe konok umut biwiyene hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yene yâkât den konok lâum mannomai. ²⁹ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonmâ ârândâŋ Anitâne tihitnenŋe otmap yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Giron giron ekmain yamâ nâi tâŋât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giron giron âlâ mumbuap yakât topŋe himbim ambonane emet inânŋan nâŋgâmu tap. ³⁰⁻³¹ Yawu gârâmâ nenâmâ giron giron yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikŋe kundenŋe towat manmain. Yawu otmâ Anitâne topnenŋe kerehâk nanŋap. Somotnenŋe tipi tapi yakât topŋe gurâ nâŋgâmu tawâk. Yâkŋe tihitnenŋe otmap. Yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

Topnenŋe ki kurihiakmâ Yesu betbaŋginom.
(Luka 12:8-9)

³² Lohimbî âlâ me âlâne “Yesuhâlen biwinane kepeim tem lâuwanŋim mansan,” yawu sâm lohimbî ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâne himbim awoŋnahât senŋan kinmâ topyene sâm tetemune Anitâne manman kâriknan katyekbuap. ³³ Yâhâ lohimbî âlâ me âlâne topyene kurihiakmâ “Nâ Yesu ki nâŋgâwanŋian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku himbim awoŋnahât senŋan

kinmâ “Nâ ki nângâyîngian,” yawu sâwom. Lohimbi yawu otmai yañe matñe umatñe menomai. Yawu.

Yesuñe giop yakât lohimbi hionakmâ mansai.
(Luka 12:51-53 14:26-27)

³⁴ Otmu âlâ yawu sâmunne nângâñet. Yeñeâmâ nâhât yawu ki sânomai, “Nâhât yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ giop.” Yawu ki sânomai. Yakât sâmunne nângâñet. Nâñe hânân gewan yakât yen hionaknomai. ³⁵ Nanlipyeñeñe âwâlipyenñe betyînginomai. Me baralipyenñe mâmâlipyenñe betyînginomai. Me imbilipyenñe iranlipyenñe betyînginomai. ³⁶ Yawu otmâ hep torehenlipyenñe hionakmâ kasa orañginomai. ³⁷ Otmu yakât topñe yawu sâmunne nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâñe biwi nângân nângânñeñe âwânñe mâmânñe yeñgâlenâk katmâ kepeiyekmâ nâhât âi yakât nângâmu giap. Me nanñe baratñe yeñgât biwiñeñe kepeiyekmâ nâhât âi yakât nângâmu giap. Lok yawu otmai yeñgât nângâmunne ki ârândân otmap. Yakât otmâmâ nâhât pat ki otñetâ yanâmâ Anitânñe umatñe yîngimu menomai. ³⁸ Otmu lok âlâ me âlâñe nâhât den lâum âi tuhunñetâ bukulipyenñeñe nângâm bâleyîngim hilipyongone sâm otñetâ yanâmâ, “Bukulipnane hâhiwin nihimai” sâm hâkyenñe alitmâ mannomai. Lok yawuya nâhât pat ki otñetâ yanâmâ Anitânñe umatñe yîngimu menomai. ³⁹ Otmu lok âlâ me âlâñe ikñe manmanñe âlepñe yawuâk mem mete tuhun manbuap lok yawuya hâmbâi hiliwahowuap. Otmu lok âlâ me âlâñe nâhât nângâmu bulânñe otmu ikñe manmanñe ki alitmâ manbuap. Lok yawuya yamâ nâñe manman kârikñe wañmunne manmâ yâhâwuap.

Buku orañgim mannom yakât hâmeñe menom.
(Mareko 9:41)

⁴⁰ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi âlâ me âlâñe nâ buku otnihimai. Lohimbi yañe nâ otnihaiin sâm yan awoñne hângânnohomu gewan ya otbañgimai. Gârâmâ benñe nâñe yawuâk hângânyongomunne arinñetâ buku otyînginomai. Lohimbi yañe yen gurâ otyîngiain sâm yan nâ otnihinomai. ⁴¹ Otmu yakât âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâñe Anitâhât hoñ bawa âlâ ekmâ buku otbañginomai. Yawu otnomai yakât matñe hâmbâi Anitânñe ikñe hoñ bawa hâmeñe wañbuap dop yawuâk lohimbi ya yîngiwuap. ⁴² Yâhâ lohimbi biwi nângân nângânñeñe nâ hikunekmâ nâhât den lâum manmai. Yâk yeñgâlen gâtñe âlâ me âlâñe senñe âlâlâ pâinmâ manñetâ lok nombotñeñe towat yekmâ nâhât hoñ banihim mansai sâm tânyongonomai, me to osom yînginñetâ nenomai yakât hâmeñe gurâ hâmbâi menomai. Yawu.” Yesuñe den yawu sâm hoñ bawalipñe nen eknongop.

11

Yesuñe Yoanehât sâop.
(Luka 7:18-35)

¹ Yesuñe nen hoñ bawalipñe kâiân yâhâp eknongom pesuk pilâm, yapâ yahatmâ kapi hâlânñmâ tatmâ arap ya yeñgâlen ari den kâsikun yîngiop.

² Sâp yanâmâ Yoane pâi emetñan katñetâ talop. Katñetâ talowân Yesuñe kulem topñe topñe miop yakât pat ya nângâm biwi yâhâp otmâ yawu nângâop. “Lok pato kulet sâwañgi sâm Anitânñe âi nihioy ya tuhun mansan. Lok pato yuâmâ Yesu me âlâhât mambotbom.” Biwiñeñe yawu nângâm hoñ bawalipñe nombotñe hângânyongomu, ari yawu sâm Yesu âikuwi. ³ “Anitânñe lok âlâ hângângumu ge tihitnenñe otbuap sâmain ya gâ? Me âlâhât mambotnom?”

⁴ Yawu sâm âikuñetâ yawu sâm ekyongop. “Yenâmâ ari kulem topñe topñe mian yukât Yoane ekunomai. ⁵ Nâñe senyene bok sâsânñe ya walipyongomunne

senyeŋe suk sâmu eksai. Otmu lok pareŋe manmai ya heŋgemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ heŋgemyongomune âlepŋe otmâ mansai. Otmu ândâpyeŋe bok sâsâŋe ya gurâ heŋgemyongomune ândâpyeŋe pâroŋ sâmu den nanŋai. Otmu nombotŋe bâlewi ya mumuŋambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekŋetâ mansai ya nine den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm biwiyenŋe herone otmâ mansai.” Yawu sâm Yoane ekunomai. ⁶ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyiŋim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât nâŋgâm biwi yâhâp ki otmai ya yeŋgât nâŋgâmune tepne herone oap.” Yawu sâm ekyongom hâŋgânyongomu âwurewi.

⁷ Hâŋgânyongomu âwurem ariŋetâ Yesuŋe Yoanehât topŋe lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yoane lok ki manmaiâŋgen ari manop ya lohimbiŋe ekne sâm yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai. ⁸ Yawu olop ya ekne sâm yakât ariwi me bia? Me lok âlâŋe hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunakmâ manop ya ekne sâm ariwi me? Lok hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunakmaiŋeâmâ lok kutdâ yeŋgât emelanâk tatmai. Yâhâ lok ki manmaiâŋgen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâm yaken ariwi? ⁹ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yoaneŋe Anitâhât den pat sâm tetem gaop ya nâŋgâne sâm ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropeteliŋeŋe yâkât den tâmbâlipyenŋe ekyongom manbi ya yeŋgât kunyenŋe pato oap. ¹⁰ Yâkât nâŋgâm emelâk Anitâŋe den sâop ya yuwu tap. “Gâŋe nine topne sâm tetem ekyongorâ nâŋgâŋetgât nine hoŋ bawane hâŋgângumune kulet sâhihim mâtâp meŋgihiwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane.

¹¹⁻¹⁵ Yawu gârâmâ Yoanehât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Poropete lok, Mose otmu lok nombotŋeŋe Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât den pat ekyongom gawi. Yâhâ den ekyongowi ya yawuâk Yoaneŋe potonŋe sâm teteop.

Yawu otmâ yeŋe biwiyenŋeŋe yuwu mon nâŋgâmai. “Emelâk poropete âlâ, kutŋe Elia sâm yâkŋe yâhâpŋe hohetnenŋan tetem manmâ kutdâhât mâtâp mewanŋiwuap.” Biwiyenŋeŋe yawu nâŋgâmai yakât bonŋe yamâ Yoanehâlen teteap. Yoanehât yawu nâŋgâŋetâ keterahâkgât biwiyenŋan katmâ nâŋgâm mannomai.

Otmu torokatmâ sâwe. Yoaneŋe ya topŋe katmâ mem gaop. Topŋe katmâ, Anitâŋe bulâŋanâk tihitnenŋe otmap ya ekyongomu nâŋgâm biwiyenŋe herone otmu yakât bonŋe mene sâm manmâ gai. Otmu yakât den yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Yoane nep waŋmu miop yakât nâŋgâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe Yoane wanginomaihât dop ki tap. Yoaneŋe kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nâŋgâm heŋgenŋum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât den pat âlepŋe yu nâŋgâm Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe katnomai yaŋeâmâ Yoane wanginomai.

Yesuhât den hâkâŋ otmâ betbaŋgiwi.

¹⁶ Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât keterakyiŋgiâkgât den girawu yaen hâum sâmune nâŋgâŋetâ keterakbuap. Yuwu mon? Nimnaom titipâŋe sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaiŋe komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. ¹⁷⁻¹⁹ “Nenŋe yahatmâ kep tuhumi âlâlâ otbin. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunŋe ki tânngowwi.” Yawu otnomai yakât topŋe teteâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yakât dopŋeâk Yoaneŋe herone olâkgât nâŋgâwi. Yamâ nâŋgâwi yawu Yoaneŋe ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâŋ otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaiŋe komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nâŋgâm otmâ ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan

yeje ki nenekbi. Yakât otmâ nângâmunne bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopneâk yeje otmâ mansai. Gârâmâ yeje oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkân oai. Yakât yuwu sâmunne nângânet. Emelâk Yoaneje to kârikne me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkne ki neminiop. Yakât yeje yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ weke bâlepane mâmâne otbangimu yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâne hângânnohomu ge sot kâlê neman. Yakât otmâ yeje nâhât yuwu mon nângâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakumap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku orangim gamai.” Nâhât yawu sâmai. Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâne den sâop ya tinâk lâum manmai ya yengât orotmemeyene ekmâ nângânetâ bonne otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

*Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesune sârekyongop.
(Luka 10:13-15)*

²⁰ Emelâk Yesune kapi hawamgum kerehâk manmâ kulem topne topne memu ekbi. Yakât otmâ orotmemeyene bâleje me kinjon ya ki pilâm metem biwiyene Anitâhâlen kepeim manbi. Yakât nângâm hemgât pat otbi yakât sârekyongom yuwu sâm ekyongop. ²¹ “Main, Korasin otmu Besaita kapi ambolipne yen, Yengâlen kulem topne topne mem gamune eknetâ tânat otmâ gamap. Yamâ Tiro Siron kapi ambolipne kulem yawu ya ekbi mâne orotmemeyene bâleje betbangim biwiyene Anitâhâlen katbâi. ²² Yawu gârâmâ yeje manman bâleje mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyene katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipne umatne menomai ya wangim yeje umatne amoknan menomai. ²³ Otmu Kapanaum kapi ambolipne yengât sâwe. Yen gurâ yehâhât nângânetâ yahatmu hâk mepae otmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ emelâk himbingât pat otmâ mansain.” Yawu sâmai. Ya ki tap. Yengâlen kulem topne topne mem gamune eknetâ tânat otmâ gamap. Yakât yuwu sâwe. Sotom kapi ambolipne kulem yawuya ekbi mâne orotmemeyene bâleje ya pilâm biwiyene Anitâhâlen katnetâ matne kâlâpne ki seyekbâp. ²⁴ Yawu gârâmâ yeje orotmemeyene bâleje ya ki betbangim Anitâhâlen biwiyene katsai. Yakât topne yuwu sâmunne nângânet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipne orotmeme bâleje otmâ gawi yakât matne menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmemeyene bâleje torokatmâ mansai yakât yejeâmâ Sotom ambolipne menomai ya wangim umatne pato hâliline menomai.” Yawu sâop.

*Yesune biwi sânduhân katnenekbuap.
(Luka 10:21-22)*

²⁵ Yawu sâm Yesune yuwu sâm âwâne ekuop. “Awoņ, hân himbim kândikyotgon amboņe, gâhât tep âlep pato nângâhian. Otmu lok nombotne gâhât topge nângâne sâm nângân nângân emetnan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâne gâhât den lâum manmâ gan yakât dopneâk yâkne lâum manmâ gai mâne ârândân otbâp. Yakât topne nângâmai hât nângân nângânyene ki mem hewewen tuhuyingimat. Yawu gârâmâ lok nombotne, kutylene bia, belângen manmai yanjeâmâ topne nângânetgât gâne nângân nângânyene mem hewewen tuhuyingimat. ²⁶ Âo, gâne nângâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sâm âwâne ekuop.

²⁷ Âwâne yawu sâm ekum yanak purik sâm yuwu eknongop. “Himbim amboņe tatmap yâhâmâ awoņe. Yâkne mâmâne otnihimu wuân me wuân otbongât dop tap. Otmu nâne awoņnahât topne nângâwangim hengenġuan. Yawu gârâmâ lohimbi nombotne awoņnahât topne nângânetgât sâwom yamâ yâkne nângânetâ keterakbuap.

²⁸ Otmu ninahât topne sâwe. Nâ lohotņan manmâ biwi yâhâp ki otman. Yakât otmâ wuân me wuân otbehât nângâman yamâ ki gorânihimap. Bia. ²⁹ Otmu nâņe yen tihityeņe otbe sâm oan. Yakât yen umatņe topņe topņe teteyiņgimu hâhiwin me gorâ kakņan manņetâ biwiyeņe orotok sâmapgât nâhâlen gaņetâ biwi sânduk yingimune lohotņan mannomai. ³⁰ Otmu nâhâlen biwiyeņe kepeim mannomai yanâmâ mâmâņe otyiņgimune nâhât wâtņan kinmâ biwiyeņe ki orotok sâwuap. Otmu umatņe teteyiņgimu yan ki pârâk pilânomai.” Yawu sâm eknongop.

12

Yesu hoņ bawalipņe orop tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp ya kuwi. kalamân ari sot mem newi.

(Mareko 2:23-28 Luka 6:1-5)

¹ Tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp âlâen Yesuņe hoņ bawalipņe nen kerek menenekmu âi kalam biwiņambâ gem ariwin. Gem ari mâtâp tânâmņan po irik irik ningiop. Yawu otmâmâ buku nombotņe yeņgât kalamân sot talop ya mem newin. ² Mem nemunņe Parisaioņe nenekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi. “Gâ wongât ândâp bok oat? Moseņe girem den kulemguop ya lâum âun yu tatmâ naņgain. Girawu otmâ hoņ bawalipge orop ari buku nombotņe yâk yeņgât sot golâ mem niai? Ya otņetâ yekmunņe ki ârândâņ oap.” Yawu sâm ekuwi.

³ Yawu sâņetâ purik pilâyiņgim sâop. “Emelâk embâņân Dawitiņe olop yakât den pat sâlikum ki nâņgâm heņgeņgumai. ⁴ Yakât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâņgâņet. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiņe banja tuhum Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkņe konok neminiwi. Lok inņeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikņe tembe lâulipņe po ondop yingiop. Yawu otmâ yâkņe Anitâhât miti selepņan yâhâm ya ihilâk mem newi. ⁵ Yakât den yuwu sâmune nâņgâņet. Moseņe sâmu kulemguwi ya topņe sâlikum ki nâņgâm heņgeņgumai. Tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp ârândâņâk hotom um manbiņe yapâ mem neminiwi. Neņetâ ki bâleop. Yakât denņe ki teteop. ⁶ Yakât topņe yuwu sâmune nâņgâņet. Anitâņe hâņgânnohomu gem tem lâuwanņim manman. Yakât otmâ hotom uminiwi ya yeņgât denyeņe ya wangimune ârândâņ oap. Yakât denņe bia. ⁷ Yâhâ hotom uminiwi yakât topņe teteâkgât Anitâņe yuwu sâmu kulemguwi. “Nâņe tosanenņe bialâk sâm hotom umai yakât nâņgâmunne tâņât otmap. Yawu gârâmâ nâņe orotmeme âlepņeâk, buku konok oranņiņetgât ukenņe nâņgâman.” Den tap yakât topņe ekmâ nâņgâm heņgeņguai mâne lohimbiņe otņetâ bâlemap ya yekmâ ki mem ge katyebâi. ⁸ Anitâņe hâņgânnohomu ge mansan yamâ tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp yakât amboņe. Otmu yakât bonņeâmâ nâņe konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yahatmâ ba ariwin.

Yesuņe lok âlâ heņgeņguop.

(Mareko 3:1-6 Luka 6:6-11)

⁹ Otmu Yesuņe yapâ arimâmâ miti emetņe âlâen yâhâop. Yâhâmu lok âlâ bânņe mum pâlâmņe olop yaņe yan tatmu ehop. ¹⁰ Ekmâ yan Parisaio nombotņe Yesu mem den âiân katne sâm gotyetņan ba yuwu sâm âikuwi. “Tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņan âi tuhumaingât Moseņe sâm kuningiop. Yawu gârâmâ lok pareņe yu heņgeņgunomgât dop me bia.” Yawu sâwi. ¹¹ Sâņetâ sâop. “Yakât topņe teteâkgât âlâen hâum sâwe. Yeņan gâtņe âlâ me âlâhât lamanje tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņan lâmân kionmu amboņe girawu otbuap? Âlepņe lâm kâlehembâ mem katbuap me bia? Amboņe âlepņe mem dâiwuapgât dop. ¹² Otmuâmâ lama yamâ wahap tâņât. Lok nenņeâmâ wahap bulâņe.

Nenne Anitâhât sennan lama ya kerek wangiyeksain. Yakât otmâ lohâmâ hengemyongonom me tânyongonomgât dop tap. Yakât otmuâmâ lok parene yu hengenjuwom.” Yawu sâop. ¹³ Yawu sâmu yahatmâ lok parene ya yuwu sâmu ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bâtnje kuwihakop. ¹⁴ Kuwihakmu ekmâ Parisaione nângâm bâlewangim pilâyekmâ ari menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuñetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesu yamâ Anitâhât hoñ bawa bulâne

¹⁵ Yawu otñetâ Yesune alahuwi yakât halop nângâm yapâ pilâyekmâ âlâengen ariop. Arimu lohimbî nombotñe watmâ ariwiñe yâkât den pat nângâm bukulipyene mesek otbi ya meyekmâ yâkâlen ariñetâ hengemyongop. ¹⁶ Yawu olop yakât den pat ya buku nombotñe ki ekyongonomai sâmu kuyingop. ¹⁷ Otmu yawu olop yakât emelâk Anitâne sâmu poropete lok âlâ, kutñe Yesaia sâmu, yâkñe kulemguop ya yuwu tap.

¹⁸ “Lok yuâmâ nine hoñ bawane bulâne manmap. Nâne emelâk âi sâmu wanban. Yakât nine Wâtgât mâmânahât Heak hângângumune mâmâne otbangimu manman kârikñe yakât den pat ya lohimbî kerek sâmu tetem ekyongowuap.

¹⁹ Yâhâ lohimbî den kâwâ kârik ki tuhuyekbuap. Yawu otmâ mem lohotñan katyekbuap.

²⁰ Otmu lohimbî biwiyene orotok sâmu mansai, me tep bâle nângâm mansai ya mem hewewen tuhuyekmu biwiyene sânduk sâwuap. Yawu otmâmâ torokatmâ mem dâiyekmâ manman âlepñan katyekbuap.

²¹ Otmu lohimbî yaehen mansaine biwiyenane yâkâlen kepeim mannomai.”

Den ya yawu tap. Otmuâmâ Yesune lohimbî nombotñe kundat me umatñe topñe topñe teteyingop yamâ mem hengemyongop. Yesaiane den kulemguop yakât bulâne hengemyongop yan teteop.

Yesune Anitâhât wâtñan kinmâ weke bâlene walop.

(Mareko 3:20-30 Luka 11:14-23 Luka 12:10)

²² Otmu sâp yanâmâ lok senne bok sâne âlâ dâim yâkâlen ariwi. Lok yamâ weke bâleneñe mângâemu kopa otmâ manop. Yesune lok ya ekmâ sâmu laune hâreakmu den sâop. Otmu senne suk sâmu emet galem ehop. ²³ Yawu otmu yan lohimbî kingitñe orowâk kinbiñe ekmâ pâràk pilâm enğat yâhâp otmâ yuwu sâwi. “Yesu yuâmâ Dawitihât senân gâtñe mon?” Yawu sâwi. ²⁴ Yawu sâñetâ Parisaione ekñetâ bâlemu lauyene butelim yuwu sâmu alahu gulahu otbi. “Yâkât topñeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleneñe mâmâne otbangiap. Yakât otmâ ya yengât patoyene, kutñe Besewulu sâmu, kutñe âlâ Satan yâkât wâtñan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi. ²⁵ Yawu sâñetâ Yesune biwiyenahât topñe ekmâ nângâm yuwu sâmu ekyongop. “Yene nângâm tâpikguai yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Lok komot konohâk mansaine yahatmâ ahom hionakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyene biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmaiñe, yehâk yahatmâ ahom hionaknomai yamâ kâwurumyeneâk kinbuap. Yakât torokatmâ sâwe. ²⁶ Satangât komotñak ahom hionaknomai yamâ den yan yuwuâk otmâ hiliwahom kuriñ sânomai. Yâhâ nâne Satangât wâtñan kinmâ âi yu mian mâne bulâne ki tetembâp. ²⁷⁻²⁸ Nâmâ Anitâhât wâtñan kinmâ weke bâlene watyekmâ yan amboylene Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yene imbiâk nâhâitñe Satangât wâtñan kinmâ weke bâlene watyeksap yawu nângâmai. Yakât nâne yuwu sâmu purik pilâmune nângâñet. Yene âlâhât wâtñan kinmâ weke bâlene watyekpai? Yene “Anitâhât wâtñan kinsain” yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nângâmai?

Yeje nâhât nângâm tâpikgumai, yawu nanġan. Yawu ġârâmâ Anitâne tihityeje otmâ wawaeyekmâ nâ hângânohomu ge âi yu mem mansan.”

²⁹ “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Lok sâtne âlâne hâmbâne mem hanġalakmâ tembe talam lâuakmâ tenġâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasaġane taka kombo mewanġiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasaġane kum itit kiom bâleje tuhuwanġiwuap. Yakât dopneâk nâne Satan mem ge katbom. Yakât otmâ yâkât weke bâleje watyekmune gaiakmâ arai.

³⁰ Yakât torokatmâ yuwu sâmune nângânet. Lohimbi nombotġane nâhât nângânetâ tâġât otmap yâkneâmâ nâhât kasa manmai, yawu nanġan. Yâhâ nombotġe biwiyene pâlâmne manmâ ki tânohomainneâmâ mâtâp manġunihimai dop yawu otmap. Yawu nanġan. ³¹⁻³² Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâne otġetâ bâlewuap. Me Anitâne âi sâm nihim hângânohomu gewan nâhât nângânetâ tâġât otbuap. Me nâhât nângânetâ ġiâkgât lohimbi biwiyenġan kionnomai. Orotmeme yawuya ki witgum mannomai ya yeġât tosa yamâ Anitâne pilâyinġiwuapġât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâne Anitâhât Wâtġât mâmâġahât Heakne yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât ambone yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen ġaitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yeġât tosa Anitâne pilâwanġiwuapġât dop âlâ ki tap. Lohimbi yawuġane tosa pato menomai.” Yawu sâop.

*Anitâne biwinenġahât topne ekmâ nângâmap.
(Luka 6:43-45)*

³³⁻³⁵ Otmu Yesuġe ikne biwinġahât topne nângânetâ teteâkgât den âlâen hâum Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Nenâmâ be yakât topne nanġain. Be esenġe ya ekmâmâ bonġe yamâ ketġe niap me galaġ siap me bia, yakât ki nângâmain. Galaġ semu yanâmâ be yu bâleje sâm hindâm kârâm tâtuk memain. Yâhâ bonġe âlepne otmuâmâ hindâm mem ari um nemain. Yawu. Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Kâpi yakât topne nanġain. Esenġe gimbanġum kinmuâmâ bonġe âlepne ki kinbuap sâmain. Yâhâ esenġe aiakmâ kinbuap otmuâmâ hâmbâi bonġe âilonġo kinbuap yawu sâmain. Yawu ġârâmâ nenġe kâpi esenġane towatġe girawu tetemap ya ekmâ yanâmâ ġâmâlâk kâpi bonġe girawu kinbuap yakât be nângâmain. Yawu ġârâmâ lok nenġe topnenġe dop yawuâk ekmâ nângâmain. Lok âlâ me âlâne otġetâ âlepne otmap ya yekmâ lok mulunġe sâmain. Yâhâ lok âlâ me âlâne otġetâ bâlemu kinġon manmai ya yeġât lok bâleje sâmain. Yakât otmâmâ nine topne sâmune nângânetâ keterahâk. Nâne lok henġemyongom mansan ya yeje ekmâ imbiâk nâhâitġe Satanġe mâmâne otbanġimu henġemyongoap nângâmai. Yakât nângâmune bâleap. Yenâmâ lok perâkne, biwi nângân nângânyeġe bâleje. Yakât otmâmâ lauyenġambâ den perâk yawuâk ga takamap. Yawu yekmâ nanġan. ³⁶⁻³⁷ Yawu ġârâmâ sâp patoen yanâmâ yeje den perâkne, me den guruk, den yawuya sâmai. Anitâne manmanyene ekmâ yakât matġe ikġiâk ikġiâk kâpekyinġiwuap.” Yawu sâop.

*Yesuġe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioġe ekuwi.
(Mareko 8:11-12 Luka 11:29-32)*

³⁸ Yesuġe den ya sâm tetemu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio lok nombotġane yuwu sâm ekuwi. “Lok pato. ġâne kulem topne topne mem gat yakât âlâ mendâ ekmâ topne nângânehât nanġain.” Yawu sâwi. ³⁹ Yawu sâġetâ yuwu sâm purik pilâyinġiop. “Lohimbi hârok yeġât topyene girawu tap yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Imbi kondarâne lok ihilâk orop manmai dop yawu. Yeje biwi

yâhâp otmâ kulem witgumâk eknehât nângâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmunne nângânet. Anjoân poropete âlâ, kutje Yona sâm, yâhâmâ injan patonje kerengetmu tepnje kâlehen ge hilâm kalimbu talop. ⁴⁰ Yakât ninan hâum yuwu sâmunne nângânet. Nâmâ Anitâne hângânohomu gewan. Otmu hân kâlehen ge imbom. Tatmune hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ yahatbom. ⁴¹ Otmu torokatmâ sâwe. Yawu gârâmâ Yonañeâmâ kapi âlâ, kutje Niniwe sâm, ya ambolipne ari girem den ekyongomu orotmemeyene bâleje pilâm yâkât den nângâwi. Yâhâ otbi yamâ yeje oai yakât dop bia. Yejeâmâ kunyene kârikne otmâ nâhât den nângânetâ gemu bet pilâm orotmemeyene kinjon torokatmâ mansai. Yakât otmâmâ sâp patoen Niniwe kapi ambolipñeâmâ lok senyenjan yahatmâ kinmâ yeje orotmemeyene bâleje witgum oai yengât topyene mem tetem anjun yingnetâ ekbom. Nâ Yonahât kunje mansan. Yakât otmâmâ nâhât den kunjetâ nângâmune bâleap. ⁴² Yakât den âlâ sâwe. Anjoânâmâ lok âlâ, kutje Solomon sâm, Dawiti nanje ya nângân nângânne pato tatbangiop. Otmu yâkât kut patne ya emelâk sâm han tuhnetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâlepnehen manopne nângâop. Nângâm yanâmâ ekbe sâm tohop. Yakât sâmunne nângânet. Solomongât nângân nângân pato tatbangiop. Yawu gârâmâ nâmâ Solomongât kunje mansan. Otmu nâne kapi kâlepnehen ki mansan. Hohetyenjan manmâ den kâsikum yingim mansan. Yamâ yejeâmâ nâhât den nângânetâ nahat otmap. Yakât otmâ mem ge katnekne sâm oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yanjeâmâ lok senyenjan yahatmâ kinmâ yeje nâhât den kum mansai yengât topyene sâm tetemu anulaknomai. Yawu otjetâ Anitâne yakât matne âlâku ikneâk ikneâk yingiwuap.

Weke bâleñe weke bâleje nombotne dâiyekmu lok mângâeyekmai.

⁴³ Nâne yengât topyene yu sâm pitingum hejengumune nângânet. Yeje yuwu nângâm tâpikgumai. “Nenjahâk kuwihakmâ manman âilonjo manmâ yâhânom.” Yen yawu nângâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleñe lok âlâ mângâemap ya gaiakmâ emet sondanangen ariwuap. Otmu lok ondopgâlen karakmâ mem bâlewe sâm yakât pâinmâ manbuap. ⁴⁴ Pâinmu biatmu yuwu nângâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mângâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlen karakbom.” Yawu sâm âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ hejgemahom mansap. Nâhât wâtne tipne. Yakât otmâ weke bâleje nombotne wâtyene pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk menduhuakmâ lok yu mângâenom.” Yawu sâop. ⁴⁵ Yawu sâm ari weke bâleje bât nombotgen yâhâp ya meyekmu taka lok anjoân hâhiwin kakñan manop yamâ witgum mângâenetâ umatne dondâ tetewangimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Yeje yenhâk hejgemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

*Yesuhât hep torehenlipne
(Mareko 3:31-35 Luka 8:19-21)*

⁴⁶ Den yawu sâm ekyongom tatmu yanâk ikne hepne torehenlipne taka tirek topñan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenje gâ tat me?” Yawu sâwi. ⁴⁷ Yawu sânetâ lok âlâ yan talopne yahatmâ yuwu sâm ekuop. “Wâe, emba nângâ. Torehenlipne taka tirek topñan kinmâ gâhât yai.” ⁴⁸ Yawu sâmu Yesune nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ yuwu sâwe. Awonje himbim ambonjahât tem lâum manmaineâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâne oai.” Yawu sâop.

13

Hote alikñan hâum sâop.

(Mareko 4:1-9 Luka 8:4-8)

¹⁻³ Otmâ sâp yanâk Yesu emelambâ yapâ lâum kionmâ giop. Yawu otmâ gem yan dengân ginñan ari tatbin. Yan tatmunñe lohimbi dondâñe taka mem hawam mewam tuhunenekbi. Mem hawamnongonjetâ yapâ pilâyekmâ wanğaen yâhâop. Wanğaen yâhâmu lohimbi takawi yañe ginñan ge tatbi. Ge tatñetâmâ wanğaen kinmâ ikñe den pat yakât topñe den âlâen hâum yuwu sâm eknongomu nânğawin.

“Lok âlâñe hote alikñe mem hâilonñbe sâm newângen ariop. ⁴⁻⁸ Ari hote alikñe ya nombot nombot hâilonñmu giop. Nombotñe mem hâilonñmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotñeâmâ mem hâilonñmu hân toñe biaen ge talop. Yâhâ nombotñeâmâ hele bâleñe iowân giop. Yâhâ nombotñeâmâ tep tep kum hân mem âilonño lonño tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote mem hâilonñmu âlâen âlâen giop yakât topñeâmâ yuwu. Nombotñe mâtâwân ge talop yamâ nâñe taka kârâm nem metewi. Yâhâ nombotñeâmâ hân toñe biaen giop yamâ gihitñe kakñeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikñe kumu yan in yawu mum hâlâlân sâop. Yâhâ nombotñeâmâ hewukñan me hele pato biwiñan giop yamâ âlepñe pururuk sâm teteop. Pururuk sâm tetemu hewukñane langumu derepgum gimbanğumu orok sâop. Yâhâ nombotñe hân âilonñoân giop yañeâmâ pururuk sâm âilonño yahalop. ⁹ Nâñe den yan yu biwiyeñan katmâ nânğâm henğenğunomai.” Yawu sâop.

Topñe yuwuhât Yesuñe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mareko 4:10-12 Luka 8:9-10)

¹⁰ Otmu lohimbi ya kerehâk arinjetâ nenñiâk kinmâ Yesu yuwu sâm âikuwin. “Lohimbi yengât senyeñan kinmâ yan girawuhât gâñe den âlâen hâum sâm teteat? Yawu sârâ yâkñe nânğâñetâ ki keteraksap. ¹¹ Yawu sâm âikumunñe yuwu sâop. “Yenâmâ Anitâñe tihityeñe otmâ gamap. Yakât topñe ya yeñe tipine nanğai. Ya nânğâñetâ keterahâkgât topñambâek sâm tetem ekyongoman. Yâhâ lok nombotñe Anitâ ki nânğawañgim pâlâmñe otmâ mansai yañeâmâ Anitâñe tihityeñe otbe sâm oap ya ki ekmâ nânğâñetâ keteraksap. Yawuhât yâkñeâmâ Anitâhât topñe nânğâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâman. ¹² Yeñe emelâk Anitâhât topñe nânğâne sâm biwiyeñe nâhâlen katbi. Yawuhât otmâ den âlâen hâum sâmune âlepñe nânğâñetâ topñe tetemap. Yâhâ nombotñe nâhât hâkân oai yañeâmâ Anitâhât topñe nânğâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum ekyongomune topñe ki nânğâñetâ keterakmap. ¹³ Yawuhât poropete lok âlâ, kutñe Yesaia sâm, yâkñe emet inânñan den yuwu kulemguop yakât bonñe yu teteap. ¹⁴

“Lohimbi yu yengât topyeñe yuwu. Yâkñe biwi pâlâmñe otmâ nâhât den pat âilonño ya nânğâñetâ tâñât oap.

¹⁵ Yâhâ nâhât hâkân otmâ nânğâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. Yakât benñe biwiyeñe alitmâ nâhât topne ki nânğâñetâ keterakyinğiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai. Topyeñe yawu.”

¹⁶⁻¹⁷ Yawuhât topne yuwu sâmune nânğâñet. Emelâk embânñan Anitâhât poropete lok otmu lohimbi nombotñe yâkât tem lâum manbi yañe kulem nâñe mem mansan yu ekne sâm yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopñeâk yâkñe himbingât den pat nâñe ekyongom mansan yu nânğâne sâm mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâmune nânğâñet. Yeñeâmâ sâp yiwereñe yu nâ orowâk manmâ gam kulem topñe topñe ekmâ nâhât den nânğâm heronje kakñan mansai.

*Hote mem hâilonmu giop yakât topnje
(Mareko 4:13-20 Luka 8:11-15)*

¹⁸⁻¹⁹ Otmu hote mem hâilonmu giop yakât topnje yuwu sâ m ekyongomune nâ ngânet. Lok âlâne hote mem hâilonmu mâtâwân ge talop yakât topnje yuwu. Yamâ lohimbi nombotnje nâhât den nâ ngânetâ ki keterakyingimu manmai. Yawu manjetâ Satanje den ya kum mem gulip tuhumap.

²⁰⁻²¹ Otmu hote mem hâilonmu nombotnje hân tonje biaen giop yakât topnje yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepne ekyongomune nâ ngâm heronje otmâ manmai. Nâ ngânetâ kakneâk gem biwiyenjan gihitje kârikje ki memap. Yawu gârâmâ Anitâhât kasa takamai ya yekmâ kinjityenjahât otmâ in yawu pilâmai. Me bukulipyenje nombotnje senyenjan genetâ yan lohotje otmâ pilâmai.

²² Otmu hote mem hâilonmu nombotnje hele biwiñan giop yakât topnje yuwu. Lohimbi nombotnje den ekyongomune nâ ngânetâ bonje otmâ. Nâ ngânetâ bonje otmu sâp kâlep ki otmâek hângât iri sikum me senje âlâlâ ekmâ biwi nâ ngân nâ ngânyenjanje yan hikum nâ ngâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manjetâ manman âlepne ki teteyingimap.

²³ Yâhâ hote mem hâilonmu nombotnje hân tonje orowân giop yakât topnje yuwu. Lok yawuyaneâmâ den pat âlepne nâ ngâm henjenjumai. Nâ ngâm henjenjum tinâk lâum manjetâ manman âilonjo lonjo teteyingimap. Yâk yengât topyenje yawu. Nâne hoteân hâum yan yamâ topnenneâmâ yawu.” Yawu sâop.

Hote otmu kainde

²⁴ Otmu den âlâ torokatmâ sâop. Anitâne kasalipne in yawu ki yongom itit kiom tuhuyekbuap. Kasalipne orowâk oset guset otmâ manmâ yâhânom yakât topnje nâ ngânehât den âlâen hâum yuwu sâ m eknongop. “Lok âlâne kalamângen ari hote mem hâilonmu giop. Hâilonmu gemu emetsâpne otmu âwurem kapiñan ariop. ²⁵ Âwurem kapiñan arimu omondâne kasanane yok pilâm taka sait mewangiop. Sait mewangimu yanjak kainde yanje hote orop oset guset teteop. ²⁶ Yawu otmâ hote ya pururuk sâ m tetemu kainde ya yawuâk pururuk sâowot. ²⁷ Yawu tetemutâ nep ambonje yakât âi lok manbine ekmâ yuwu sâ m patoyenje ekuwi. “Lok pato, hote hâilonjâ pururuk sâop ya kainde yanje osetje tete pururuk sâmu ekmunje ki ârândâñ oap.” ²⁸ Sânetâ sâop. “Yakât topnje nanjan. Kasanenjanje toho âinenje mem bâleningiop.” Sâmu sâwi. “Yakât girawu nanjat? Yakât yiwerenje ari kainde harutmâ pilânom me bia?” Yawu sâwi. ²⁹ Sânetâ sâop. “Yawu otmâ kaindeâk sâ m hote nombotje harutmai hât pilânetâ talâk. ³⁰ Hâmbâi hâ ngânyongomune kainde otmu hote ya towatyetje ekmâ yan hindâm kâsikunomai. Kainde yamâ kâsikum panjetâ hâlâlâñ sâmu uñetâ sewuap. Yâhâ hote yamâ hindâm komot ikñiâk katjetâ tatbuap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topnje

(Mareko 4:30-32 Luka 13:18-21)

³¹ Yesunje nen biwinenne Anitâhâlen katmunne tihitnenne oap yakât topnje teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâop. ³² “Nak âlâ kutje bândup yamâ lok âlâne kehetje tipine âlâ mem ari kalamñan katbuap. Katmu yapâ kâmpne ga taka yanjak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotje wangiye kmap. Yawu otmâ nâi wosapâ wosapâ yanje menduhuakmâ ya awatje kun kunñan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk kelunje yakât topnje

³³ Otmu torokatmâ yuwu sâ m eknongop. “Lok komotje komotje wosapâ wosapâ mansainje biwiyenje nâhâlen katmâ tem lâunihinjetgât yenje ari nâhât

den pat âlepne ekyongonomai. Yakât topne teteâkgât den âlâen hâum sâmunen nângânet. “Imbi âlâne dâmbia golanġuwuap. Golanġumâmâ matuk mendâremu keluġe gemu dâmbia orop menduhumu ukenġe bâlene otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

*Yesuġe den âlâ me âlâen hâum sâop.
(Mareko 4:33-34)*

³⁴ Yesuġe lohimbi yawu sâm den âlâen hâum ekyongom gaop yamâ anġoân embânânak poropete âlâne den kulemġuop yakât bonġe yan teteop. ³⁵ Otmu den yuwu kulemġuop tap.

“Den topne topne Anitâne anġoân ki sâm tetemu nângâm gawiġak manmâ gawi. Ya yiwerenġe yuâmâ nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yakât topne ekyongowom.”

Yawu kulemġuop. Den sâop yan bonġe teteop.

Hote otmu kainde yakât topne

³⁶ Yesuġe lohimbi tatbi ya pilâyekmâ emelan yâhâop. Yâhâmu watmâ yâhâ yuwu sâm âikuwin. “Hote otmu kainde oset guset teteowot yakât topne sârâ nângâne.” Yawu sâwin. ³⁷ Sâmunġe sâop. “Lok âlâne hote mem hâilonġmâ ariop yakât dop yamâ Anitâne nâ yu hângânnohomu gewan. ³⁸ Aiop, kalamġât sâop yamâ yen hânġan kulemġan mansai. Yâhâ hotehât sâop yamâ lohimbi Anitâhât amutgen manġetâ tihityenġe otmap ya. Yâhâ kaindehât sâop yamâ nâhât den loġgâem betnihim manmai ya. Lohimbi kaindehât dop manmainġeâmâ Satan orowâk bâlenomai. ³⁹ Aiop, kasanġe taka sait mewanġiop yamâ Satan. Yâhâ kalamân sot bonġe tetewuapġât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân yakât bonġe tetewuap. Yâhâ âi loklipġanġe kainde hindâm menduhum kâlâwân unomaihât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi Anitâne anġelolipġe hângânyongomu ge lohimbi betnohomai ya aksihâk mem matġe bâlene kâpekyiġinomai. ⁴⁰ Yâhâ kainde hindâm kâlâwân pilâġetâ sewuapġât yan, ya bonġanâk tetewuap. Hâmbâi mâne Anitâne yâhâpġe hângânnohomu gewom. ⁴¹ Gem anġelolipġe hângânyongowom. Hângânyongomune ari lohimbi orotmemeyenġe kiġġon otmâ manmai me bukulipyeġe otġetâ bâleâk sâm kendâyiġimai komot yâhâp yâhâp ya mem matġe bâlene kâpekyiġinomai. ⁴² Matġe kâpekyiġim pilâyekġetâ hem nâpumân ge hâhiwin pato nângâmbisâi. ⁴³ Yâhâ lohimbi nombotġanġe Anitâhât den tem lâum manmai yâhâmâ awonġanġe dâiyekmâ ikġe laġinġan katyekmu manman kârikġan mannomai. Den yuâmâ biwiyenânâk katmâ manmâ yâhânomai. Yawu.” Yawu sâop.

Lok âlâne tewetsenġe hanguop yan hâum sâop.

⁴⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum yuwu sâop. “Anitâne tihityenġe otmâ manman kârikġan katyekmu bonġe menomai yan hâum yuwu sâwe. Lok âlâne tewetsenġe mem ari misiġgulop. Misiġgutmâmâ ikġe muop. Gâmâlâk mâneâmâ lok âlâne taka tewetsenġe ya mem teteop. Mem tetem imbiâk nâhâitġe kombo miap sâm nângâmaihât yuwu nângâop. “Yu kurihimune tatmu ari lok âlâhâlen senġe âlâlâ tatnihiap ya kerek puluhum yakât hâmenġambâ membomġeâmâ âwurem taka hân yu puluhuwom. Puluhum yanâmâ hân otmu tewetsenġe yâhâp yâhâp ambokuwom.” Yawu nângâop. Nângâop ya yawuâk olop. Hân otmu tewetsenġe ya puluhum yâhâp yâhâp ambokuop. Yâhâ dop yawuâk yenġe manman kârikġe yakât bonġe mene sâm senġe âlâlâ tatiġġiap yakât ki nângânetâ yahatbuap. Yawu sâop.

Pânu hâkġe yan hâum sâop.

⁴⁵ Otmu yakât topnje nângâmunje keterahâkgât torokatmâ âlâ yuwu sâop. “Anitânje tihityenje otmâ manman kâriknje yîngimu yakât bonje menomai yakât âlâen hâum sâwe. Bisinisi lok âlânje pânu hâkne âilonjo nandorone ya membe sâm pânmâ ariwuap dop yawu ya. ⁴⁶ Lok yanje pânu hâkne ekmâmâ miakbe sâm ari iri sikum senje âlâlâ tatbaŋgiap ya mem ari puluhuwuap. Otmu yakât hâmeŋambâ membuap yanjeâmâ âwurem ari pânu hâkne ya puluhuwuap. Yawu.

Injan itânje pilânetâ giop yan hâum sâop.

⁴⁷ Âlâku yawuâk torokatmâ sâwe. Anitânje tihitnenje otmâ menenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap yakât topnje âlâ yuwu sâwe. Otmu âi lok nombotŋanje injan itânje pilânetâ gemu injan topnje topnje yakât kâlehen ge kutakulakmai. ⁴⁸ Ge kutakulakŋetâmâ mem dâiŋetâ gamap. Mem dâiŋetâ gamu yan âlepne yamâ mem ketetmâ waŋgaen katmai. Yâhâ injan ki neneje yamâ pilânetâ arimap. Dop yawu. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yu yan yukât bonje tetewuap. Aŋelolipne hângânyongomune ge lohimbi yeŋgât biwiyenje ekmâ mem kiwiliyekmâ bâleŋahât pat mansai yamâ meyekmâ matŋe umatŋe yînginomai. Yîngim kâlâp kâlehen panyekŋetâ ge hâhiwin hilâm ârândâŋ nângâm yâhâmbisâi. Yâhâ âlepne mansai yamâ hâmeŋe âilonjo yînginomai.” Yesuje den yawu sâm teteop.

Mosehât girem den otmu ikŋe den.

⁵¹ Den ya sâm tiŋ pilâm yuwu sâm âinongop. “Yen den yan yukât topnje nângânetâ keteraksap me bia? Sâmu yuwu sâwin, “Oŋ. yat ya naŋgain.” Yawu sâmunje sâop. ⁵² “Otmu yakât yuwu sâmune nângânet. Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlânje nâhât den yu nângâmâmâ biwiyenje nâhâlen katmâ mannomai. Yakât topnje nângânetgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet amboŋanje senje âlâlâ emelâk gâtŋe otmu âiŋe yâhâp yâhâp mem mansap yapâ mem bukulipŋe tânyongomap dop yawu. Ya nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Emelâk Moseŋe girem den ekyongop ya sâm tetemune topnje naŋgai. Otmâ den yiwerenje yan yukât topnje naŋgai. Yeŋe den yâhâp yâhâp ya nângâm Anitâhât topnje kâsikum yîngim mansai yawu.

*Yesu ikŋe kapi ambolipŋanje betbaŋgiwi.
(Mareko 6:1-6 Luka 4:16-30)*

⁵³ Yesuje den âlâen hâum sâm tiŋ pilâm menenekmu orowâk yahatmâ ariwin. ⁵⁴ Yahatmâ ikŋe kapiân ariwin. Yan ari miti emetŋan yâhâ den kâsikum yîngiop. Den kâsikum yîngimu kapilipŋanje den ya nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu pârâk pilâm yahatmâ yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtŋe. Wosapâ ari kândiwahom nângân nângân topnje topnje yu mem taka kâsikum ningim kulem âlâlâ tuhum mansap? Yu ekmunje sâtŋe oap. ⁵⁵ Ikŋe topnje naŋgain. Âwâŋe Yosepŋeâmâ emet tuhum manmap. Yâhâ mâmâŋeâmâ nenŋan gâtŋe, kutŋe Maria. Otmu imilipŋe ya gurâ nângâyîngiainâk, kutyenje. Yakowo, Yosep, Simon, Yurasi. ⁵⁶ Otmu garilipŋe yawuâk.” Yawu sâwi. Topnje kerek nângâwi yakât otmâ den kâsikum yîngim manop ya nângânetâ tâŋât otmu betguwi. ⁵⁷ Yawuhât Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât poropetelipŋanje kapi hawamgum ari yâkât den kâsikum yîngiŋetâ nângânetâ bulâŋe otmap. Yâhâ yâkŋe hep torehenlipyene den kâsikum yîngiŋetâ nângânetâ tâŋât otmap.” Yawu sâop. ⁵⁸ Yesuje den kâsikum yîngimu nângânetâ tâŋât olop yakât otmâ ikŋe kapi ambolipŋanje yâkâlen biwiyenje ki katbi. Yakât otmâmâ yâk yeŋgât hohetyenŋan kulem amon âlâek tuhuop.

14

Yoane kuñetâ muop.

(Mareko 6:14-29 Luka 3:19-20 Luka 9:7-9)

¹ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kunje âlâ manop, kutje Herot Antipa sâp, yâkneâmâ Yesune âi âlâlâ mem manop yakât den pat nângâop.

² Pat ya nângâmâmâ hoñ bawalipje yuwu sâp ekyongop. “Lok âlâ, kutje Yoane sâp, yâkne embânâmbâek topje katmâ lohimbi toen mem katyekmâ gaop. Yâhâmâ tembe lâulipne hângânyongomune ari kuñetâ muop. Muop yamâ yahatmâ kulem topje topje yu mem gap mon?” Yawu sâp ekyongop.

³ Yâhâ Herotje sâmu Yoane kuñetâ muop yakât topje yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Angoân Pilipneâmâ imbi, kutje Herotia sâp, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yañe lokje hâkâñ otmâ pilâmuâmâ kahañe Herot ya orop miahowot. ⁴ Yawu otmâ manmutâ Yoaneñe yelekmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâek bâleap.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâp kuyitgimu yanâmâ Herotje kumune muâkgât nângâop. Yawu gârâmâ lohimbi inñaje “Yoane yamâ Anitâhât poropete,” sâp nângâwanñetâ yahalop. Yakât otmâ Herotje biwiñaje yuwu nângâop. “Lok yu kumune muâkgât nanñan. Yâhâ kumune mumbuap yanâmâ lohimbi sesengâlâkñe nâhât nângâñetâ dondâ gemu sâp bâlenihinomai. Yakât otmâ ki kumbom.” Yawu nângâm tembe lâulipje hângânyongomu Yoane sâhâm mem ari pâi emetñan katñetâ sâp kâlep yan tatmâ gaop.

⁶ Otmu sâp âlâen Herotje teteop yakât herone otne sâp bukulipje nombotje taka menduhuakmâ sot um newi. Sot nem herone otñetâ yanâmâ baratyetñaje yahatmâ kep ândeop. ⁷ Kep ândemu Herotje ekmâ biwiñe herone otmâ yuwu sâp ekuop. “Anitâhât senñan kinmâ sâpune nângâ. Gâñe wuân me wuângât nângâm sârâ âlepñe gihiwom.” Yawu sâop. Yawu sâmu sururuk sâp ari mâmâñe yuwu sâp ekuop. “Awoññaje iri sikum ikñambâ gâtñe ya kâsikum nihiwomgât sâp nanñap. Yakât otmâ wuân membomgât nanñat?”

⁸ Sâmu sâop. “Yoane yamâ kuñetâ muâkgât nanñan. Yakât otmâ engatñe hâreñetâ kunje mem ga tiripnohorâ ekbom.” Yawu sâp baratñe hângângumu âwurem ari âwâñe yuwu sâp ekuop. “Gâñe tembe lâulipje ekyongorâ Yoane engatñe hârem kunje kondoân katmâ mem ga nihiñet.” Yawu sâp ekuop.

⁹ Yawu sâmu Herotje den ya nângâm biwiñaje ki ârândân olop. Yamâ benñe emelâk Anitâhât senñan sâp kârikñe tuhuop. Yakât otmâ bukulipñaje nângâwanñetâ gemapgât den ya launñan miop. ¹⁰⁻¹¹ Yawu otmâ tembe lâu âlâ hângângumu pâi emetñan yâhâ Yoane engatñe hâreop. Engatñe hârem kunje mem kondoân katmâ mem ge baratyetñe wanñop. Wanñmu lâum mâmâñahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiñe herone olop. ¹² Yakât den pat ya Yoane hoñ bawalipñaje nângâm lâum ari hanguwi. Lâum ari hangumâmâ den pat ya Yesu ari ekuwi.

Lok 5000 ya sot yinñetâ newi.

(Mareko 6:31-44 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

¹³ Yesune den pat ya nângâm ikñe kapi pilâm nen orowâk wanñan mem dengân ya hâtikgum lok biaengen ariwin. Arimunñe lohimbi nombotñaje kapi ya pilâm nen watnenekmâ dengân ginñe watmâ ariwi. ¹⁴ Watmâ arinñetâ wanñambâ kionñmunñe yanâk peneningiwi. Otmu lohimbi dondâñe bukulipyene mesek topje topje otbi ya meyekmâ takañetâ Yesune yekmâ wenñe nângâm hengemyongop.

¹⁵ Yawu otmâmâ emetsâpñe otmu yan yuwu sâp ekuwin. “Emetsenñe emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlâñmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât

po yingimapgât gâ âlepne hângânyongorâ yahatmâ kapiyenehen ari sot um nenomai.”

¹⁶ Sâmunje sâop. “O yawu ki tap. Yeje sot kâsikum yinginetâ nen orowâk tatmâ nenjetgât nanjan. ¹⁷ Sâmu sâwin. “Bâe, nenâmâ sot pato ki tatningiap. Banja kândâkdâmâ mome otmu injan yâhâp âlâ kârikne yawuâk tap.” Yawu sâwin.

¹⁸ Sâmunje sâop. “Sot ya mem ga nihinet.” Yawu sâmu mem yâhâ wanbin. ¹⁹ Wanmunje lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ge tatnetâ sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaem ekuop. Anitâ ekum mem ningimu ârândânâk kâsikum yingim ariwin. ²⁰ Yingimunje nenjetâ dopyenjan olop. Dopyenjan otmu, nombotne talop ya hâwurum mânunmunje saka saka kâiân yâhâp pik sâop. ²¹ Otmu lok sot newi ya sâlikyongomunje 5000 yakât dop olop. Yâhâ imbi naomlipyenje yamâ ki sâlikyongowin.

Yesu to kakjambâ tâlim takaop.

(Mareko 6:45-52 Yoane 6:15-21)

²² Sot nem pesuk pilânetâ Yesuje hângânnongom yuwu sâop. “Yeje wanja mem kulet sâm ba arinet. Nâjeâmâ lohimbi yu hângânyongomune arinetâ yengât betyenjan watyekbom.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâm hângânnongomu arimunje lohimbi ya gurâ yawuâk hângânyongomu yahatmâ iton galan otmâ ariwi. Arinetâ ikniâk tatmâ Anitâ ulitguwe sâm pumjan yâhâop. Pumjan yâhâ âwâne orop den otmutâ emet nij sâop. ²⁴ Emet nij sâmu nenâmâ wanja mem ari emelâk dengân tânâmgum tatbin. Tânâmgum tatmunje ariwinângembâ siru pato pilâm wanja mem kopa kopa tuhuop.

²⁵ Yâhâ emet engatne nângâmu yan Yesuje to kakjambâ takaop. ²⁶ Takamu ekmâ tepnenje hindakmu hu halak tuhum yuwu sâm alahuwin. “O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâm kingitnennjahât otmâ kâi bâtnenne sân sân sâop.

²⁷ Yawu otmunje yuwu sâm eknongop. “Yen wongât otmâ kingityenjahât otmâ kâi bâtyene sân sân yap? Nâ ninak takan yukâ.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu tepnenje welâmnan gemu Petoroje yuwu sâm ekuop. “Gâ wuân lok mansat yakât topge nângâwe. Sârâ nâku kionmâ to kakjambâ gâhâlen gawe.” Yawu sâm âikuop.

²⁹ Âikumu sâop. “Âlepne, kionmâ ga.” Sâmu kionmâ baop. ³⁰ Bam to yaje dondâ bâleop ya ekmâ pârâk pilâm engat yâhâp otmâ yanjak to kâlehen ge gulip otbe sâm olop. ³¹ Yawu otmâ yuwu sâop. “Getek bâtnan me.”

Sâmu bâtnan mem yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât engat yâhâp oat?” Yawu sâop. ³² Yawu sâm mem yahatmu yanâk siru ya sânduk sâm nâj nâj sâop.

³³ Yawu otmu ekmâ biwinenjanje yuwu nângâwin. “Bulâjanâk lok yuâmâ Anitâhât nenje mansap.” Yawu sâwin. Yawu sâm yapâ orowâk ariwin.

Yesuhât sângum wâim âlepne otbi.

(Mareko 6:53-56)

³⁴ Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kutne Genesaret sâm, yan ari kionmâ wanja hikemunje kinop. ³⁵ Hikemunje kinmu kapi ya ambolipne Yesu ekmâ nângâwi. Ekmâ nângâm den katnetâ kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap ya ambolipnanje nângâwi. Nângâm kundat, me mesek, me umatne topne topne teteyingiop ya meyekmâ yâkâlen ariwi. ³⁶ Meyekmâ ari Yesuje mem hengemyongoâkgât yuwu sâm ulitguwi. “Lok pato. Nengâlen gâtne kundat me umatne topne topne teteyingimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunje gotyenânâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepne otjetgât nanjan.”

Sânetâ sâop. “Den yai ya âlepne otjet.” Yawu sâmu nombotnanje sângumne wâim yanjak âlepne otbi.

15

Launenṅaṅak ki mepaem mannom. (Mareko 7:1-13)

¹ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi hârokṅe tâmbâlipnenṅe yeṅgât den lâum kinmâ sot nene sâmbâtyeṅe piriakmâ sot mem neminiwi. Inâk ki newi. Lok yaṅe Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen ari yuwu sâmbâikuwi. ² “Hoṅ bawalipgaṅe tâmbâlipnenṅe yeṅgât den kum bâtyeṅe ki pirim sot niai. Yawu otmâ sot inâk neṅetâ yekmunṅe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

³ Sâṅetâ purik pilâyṅim yuwu sâop. “Yenâmâ nimbilamyeṅe yâhâp. Anitâṅe den sâmbâ kalop ya kum yeṅe nâṅgân nâṅgânân tetemap ya mem mete tuhumai. Yawu otṅetâ yekmune dondâ bâleap. ⁴ Yakât topṅe yuwu sâwe. Anitâṅe Mose ekumu kulemgup yan girem den âlâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeṅe yeṅgât nâṅgâyṅim denyeṅe lâum manṅet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeṅe den bâleṅe ki hâiyeknomai. Me ki sâmbâleyṅinomial. Yâhâ yeṅgâlen gâtṅe âlâ me âlâṅe den yu kunomial yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ⁵ Yeṅe den ya kum mansai yakât sâwe. Yeṅe yuwu sâmbâ. “Lohimbi âlâ me âlâṅe âwâṅe mâmâṅe yuwu mon sâmbâ ekyotgonomial. ⁶ “Awoṅ, meṅ, sombo otdomawot yanâmâ sot me senṅe âlâlâ âlepṅe tânyotgowom.” Yawu sâmbâ ekyotgonomial. Yawu gârâmâ sombo otdomawolân yuwu mon sâmbâ ekyongonomai. “Senṅe âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetṅan ari katmunṅe tatbuap yakât yaṅe ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.” Yawu sâmbâ betyotṅetâ umatṅe kakṅan mandomawot. Nanlipyeṅaṅe tewetsenṅe mem miti emetṅan katmai yakât nâṅgâṅetâ yahatmap. Gârâmâ Anitâṅeâmâ yawu yakât nâṅgâmu dondâ gemap. Yeṅe yawu otmâ yan Anitâhât den nâṅgâṅetâ nahat otmap. ⁷ Yen lok perâkṅe. Anitâṅe yeṅgât topyeṅe tap yakât nâṅgâmbâ poropete Yesaia ekumu kulemgup ya yuwu tap.

⁸ “Lohimbi yuṅe lauyeṅaṅak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenṅeâmâ ki hikunekmai. ⁹ Yâkṅe lok senyeṅan kinmâ yeṅe eṅgatyenṅeâk otmâ den sâmbâ nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyeṅaṅak perâk perâk sâmbâ orotmemeyeṅe yakâlâk nâṅgâṅetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.” Den kulemgup yakât bulâṅe yeṅgâlen teteap.” Yawu sâop.

Orotmeme yuṅe mem bâlenekbuap. (Mareko 7:14-23)

¹⁰ Yesuṅe yawu sâmbâ lohimbiṅe yâkât gotṅan baṅetâ yuwu sâmbâ ekyongop. “Yuwu sâmbâmune nâṅgâmbâ biwiyenṅan katṅet. ¹¹ Yu me ya lauyeṅambâ neṅetâ tepyeṅan gemap yaṅeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ yu me ya nâṅgân nâṅgânyeṅambâ tetemu sâṅetâ lauyeṅambâ ga takamap. Yaṅeâmâ dondâ mem bâleyekmap.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmbâ yuwu sâmbâ ekuwin. “Den yat ya Parisaio lok yaṅe nâṅgâṅetâ biwiyenṅan hâumu nâṅgâmbâ bâlehihi.” ¹³ Sâmbâmunṅe sâop. “Awoṅne himbim amboṅaṅe âi lok ki katyekmap yamâ hâmbâi watyekbuap. ¹⁴ Yawu awoṅnaṅe Parisaio âi ki sâmbâ yṅgiop. Yawuhât yeṅe yâk yeṅgât nâṅgâmbâ ki gorâyṅiṅâk. Parisaio yeṅgât topyeṅe teteâkṅat den âlâen hâum sâwe. Lok senyeṅe bok sâsâṅaṅak dâiakmâ mâtâp tâpikgum ari hemân kioṅnomai. Kioṅmâ hiliwahonomai.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâmbâ Petoroṅe yuwu sâmbâ ekuop. “Kutdâ, den âlâen hâum yat yakât topṅe sârâ nâṅgâne.” Yawu sâop. ¹⁶ Sâmbâ sâop. “Bâe, haonṅmâ ârândânṅ den topṅe topṅe sâmbâ yamâ girawu otmâmâ kiâk nâṅgâṅetâ keterakmap? ¹⁷ Yeṅe sot lauyeṅambâ neṅetâ tepyeṅan gemap. Otmu yaṅak tetmâ pilâṅetâ wahap

tâṅât otmap. ¹⁸ Yâhâ wahap bulâṅe yamâ biwi nâṅgân nâṅgânyenjan tatmap ya sâṅetâ lauyenambâ ga takamap. ¹⁹ Orotmemeyenye yuwu yaṅe umut biwiyenye otmu nâṅgân nâṅgânyenye mem bâlemap. Nâṅgâm bâleanṅimai. Me den hakoa oranṅimai. Me den belângen sahanṅimai. Me kombo miangimai. Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me lohimbi sihan enakṅâlemai. Me manman ihilâk mahilâk otmai. Karasuṅa me sait bâleṅe topṅe topṅe yawu otmai. Me den imbiâk biwiyenambâ tetemu den golâ gahaemai. ²⁰ Yu sâṅ aran yuṅeâmâ biwiyenye mem bâlemap. Yâhâ bâtyenye pirim me ki pirim sot nemai yaṅeâmâ tâṅât oap.” Yawu sâop.

*Kanan gâtṅe, imbi âlâṅe Yesuhâlen biwiṅe kalop.
(Mareko 7:24-30)*

²¹ Yesuṅe menenekmu kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetṅe Tiro otmu Siron yan ariwin. ²² Yan arimunṅe kapi âlâ, kutṅe Kanan sâṅ, yan gâtṅe pâku imbi âlâ yaṅe Yesuhâlen taka yuwu sâṅ ulitguop. “Gâ Dawitihât sen, yuwu sâṅune nâṅgâ. Weke bâleṅaṅe baratne mem mâṅgâemu mansap. Yakât gâṅe watdâ ariâkgât nanṅan.” Yawu sâop. ²³ Yawu gârâmâ anṅoân Yesuṅe Yura nengâlen gem tânnongoâkgât âi ya Anitâṅe sâṅ waṅop. Yakât otmâmâ den ya nâṅgâm ekmâ ki ekmâ yawu olop. Yawu otmu imbi yaṅe witgum âi pâi tuhum watnenekmu yanâmâ Yesu yuwu sâṅ ekuwin. “Kutdâ, imbi yu âi pâiâk tuhunenekmâ gamu ekmâ hâkâṅ oain. Yakât otmâ gâku tânnongom ekurâ yapâek ariâk.” Yawu sâwin.

²⁴ Yawu sâmunṅe Yesuṅe imbi ya yuwu sâṅ ekuop. “Isirae lohimbi gulip malap mansai yaṅe Anitâhâlen biwiyenṅe kepeim manṅetgât ikṅak hâṅgânnohomu gewan. Pâku lohimbi yengâlen nep tuhuwomgât ki hâṅgânnohomu gewan.” Yawu sâṅ ekuop.

²⁵ Yawu sâṅu yâku ulitgum yuwu sâop. “Gâṅe nâ yiwereṅeâk tânnohohât nanṅan.”

²⁶ Sâṅu sâop. “Nengât orotmeme yuwu tap. Nan baralipnenṅe sot nem tatṅetâ yan sot lauyenambâ hindâm soso gotṅan ki pilâmain.”

²⁷ Sâṅu sâop. “Lok pato, den yu nâṅgâṅune bulâṅe oap. Gârâmâ nâṅe yuwu sâwe. Nan baralipyenṅe sot nenṅetâ wahapṅe lauyenambâ gemap yamâ sosonṅe nemai.”

²⁸ Sâṅu sâop. “Imbi, biwihane yawu nâṅgâm den yat ya nâṅgâṅune ârândâṅ oap. Gikak nanṅat ya yawuâk tetehihiâk.” Yawu sâṅ ekuop. Yawu sâṅ ekumu yanâk weke bâleṅe gaiakbaṅim ba ariop. Yâhâ imbi yaṅe emetṅan âwurem ari baratṅe ekmâ biwiṅe heronṅe olop.

Kundat topṅe topṅe teteyiṅiop ya Yesuṅe mem hengemyongop.

²⁹ Yesuṅe menenekmu Galilaia denṅân ya ginṅan ge pâku lohimbi yengât hân horatṅambâ ariwin. Ari pumṅe âlâen yâhâ tatbin. ³⁰ Yâhâ tatmunṅe kapi ambolipṅaṅe bukulipyenṅe umatṅe teteyiṅiop ya dâiyekmâ nengâlen takawi yamâ yuwu. Nombotṅe senyene bok sâsâṅe. Otmu ândâpyenṅe bok sâsâṅe. Otmu kâiyenṅe gonṅe gonṅe. Me bâtyenṅe pareṅe. Me kopa. Me kundat topṅe topṅe teteyiṅiop ya. ³¹ Dâiyekmâ takanṅetâ Yesuṅe kerehâk hengemyongomu ekṅetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ Isirae nengât Anitâ mepaewi.

*Lok 4000 ya sot yinṅinetâ newi.
(Mareko 8:1-10)*

³² Anitâ mepaenṅetâ yanâmâ Yesuṅe sâṅu yâkâlen bamunṅe yuwu sâṅ eknongop. “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunṅe hilâm kalimbu pesuk yap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem pesuk pilai. Yakât otmâ tepne

nângâyîngian. Sot barahâk âwurem mâtâwân po yîngimu sen biri yîngimapgât inâk ki arinomial nanngan.” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yîngimunje nejetâ dopyenjan otbuap?” Yawu sâwin.

³⁴ Sâmunje sâop. “Yengâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Bannga kândâkdâmâ nombolân yâhâp, otmu injan getek âlâ.” Yawu sâwin.

³⁵ Yawu sâmunje Yesuje lohimbi ekyongomu ge tatbi.” ³⁶ Ekyongomu ge tatjetâ Anitâ mepaem bannga otmu injan ya mem ningiop. Ningimu kâsikum yîngimunje mem newi. ³⁷ Nejetâ dopyenjan otmu hângânyongomu ariwi. Sot nejetâ torehenje talop ya menduhum mânujmunje saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ³⁸ Yâhâ lok papato sâlikyongomunje 4000 ya wangiop. Yâhâ imbi naom yamâ ki sâlikyongowin.

³⁹ Yesuje hângânyongomu ariwi. Arijetâ nenâmâ wannga âlâ mem kapi âlâ, kutje Maharani sâmu, yaken ariwin.

16

*Yesuje kulem âlâ tuhuâkgât Parisaio otmu Sarukaioje ekuwi.
(Mareko 8:11-13 Luka 12:54-56)*

¹ Otmu sâp âlâen Parisaio otmu Sarukaio nombotjanje Yesuhâlen ari yuwu sâmu âikuwi. “Anitâje hângângohomu ge mansat sâmai. Ya perâk me bulânganâk. Yakât otmâ gâje sârâ himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nângâne.” Yawu sâwi.

² Sânetâ sâop. “Bâe, yen kulemgât yai. Yawu gârâmâ kulem âlâlâ otmune topje ekmâ hâum pâpguai. Yakât otmâmâ âlâ otmune yawuâk hâum pâpgunomial. Yakât âlâen hâum sâwe. Emetsâpne otmu yan himbim topje palalan sâmu kuriringumap. Yawu otmuâmâ yuwu sâmai. “O, yuâmâ emet henngenuwe sâmu oap. Me sikop otbe sâmu oap.” Yawu sâmai. ³ Yâhâ himbim topje ya helengumap. Yanâmâ yeje yuwu nângâmai. “O, yuâmâ tongelâk otbe sâmu oap.” Yawu sâmai. Yejeâmâ to yambu otmu sikop yakât topje ekmâ nângâm henngenuai. Yâhâ nâje kulem âlâlâ memune eksai yakât topjeâmâ girawuhât ki ekmâ nângâm henngenuai? ⁴ Yakât yâhâpne torokatmâ sâwe. Lohimbi yu yengât topyeje teteâkgât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotjanje loklipyenje betyenehen kionmai yakât dopneâk yejeâmâ Anitâhât betyehen kionjetâ dondâ bâlemap. Yawuhât kulem âlâ memune ekne sâmu yakât âinohoai. Yakât yuwu sâmunje nângânet. Embânjan poropete âlâ, kutje Yona sâmu, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipjanje ekbi. Yakât dopneâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomial.” Yawu sâop. Yawu sâmu wanngaen yâhâm âlâengen ariwin.

Parisaio otmu Sarukaio yâk yengât matuk kelunje

⁵ Wannga mem dengân nombot hâtikgum ariwin yan nelâmâk otmâ sot barak ariwin. ⁶ Sot barak arimunje yakât otmâ Yesuje yuwu sâmu eknongop. “Parisaio otmu Sarukaio yengât matuk kelunjanje mem bâleyekmapgât galem oranjinomial.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu nenje yakât topje nângâm pâp gum yuwu sâmu alahuwin. “Sot ki mem takain. Yakât mon yap.”

⁸ Yawu sâmu alahumunje biwinenjahât topje ekmâ yuwu sâmu eknongop. Yen sotgâlâk biwiyenje katmâ den yan yukât topje ki nângânetâ keteraksap. Yakât otmâ nâhâlen biwiyenjanje ki tinâk kepeiai. ⁹ Yakât nângâmune ki ârândân oap. Yenâmâ sotgâlâk nanngai. Yakât sâwe. Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yîngimunje nejetâ dopyenjan olop. Nejetâ torehenje talop ya saka

saka amon mem mânunjetâ pik sâop? ¹⁰ Otmu sâp âlâen lok 4000 ya gurâ banja nombolân yâhâp yajahâk yingimunje newi. Nenjetâ torehenne talop ya saka saka amon mem mânunjetâ pik sâop? ¹¹ Den ekyongoan yu nângânetâ keterakyingimbâp. Yâhâ yeje imbiâk nâhâitje “sotgât yap” sâm nângânihai. Yakât yâhâpne sâmune nângâm hengenunjet. Parisaio otmu Sarukaio yengât matuk keluje ya je mem bâleyekmapgât galem oranjinomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm eknongomu nângâmunje keterakmu yuwu sâwin. “O, yâhâmâ sotgât ki yap. Yâhâmâ Parisaio otmu Sarukaio yengât den nângâm lohotje otmaingât yap.” Yawu sâwin.

Petoroje Yesuhât topje sâm teteop.

(Mareko 8:27-30 Luka 9:18-21)

¹³ Yapâ yahatmâ, kapi âlâ kutje Kaisaria sâm, kutje âlâmâ Pilip sâm, yan ariwin. Yan arimunje Yesuje yuwu sâm âinongop. “Nâmâ Anitâje hângânnohomu gewan. Yakât otmâmâ lohimbi je nâhât âlâ sâmai?”

¹⁴ Sâmu sâwin. “Nombotja je gâhât yuwu sâmai. “Yoane Baptis emelâk kunjetâ muop ya mumunjabâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotja jeâmâ poropete âlâ, kutje Elea, emelâk himbimân yâhâop ya je purik sâm ge mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotja jeâmâ “Poropete âlâ, kutje Yeremia, me poropete âlâ mumunjabâ yahatmâ mansap,” sâmai.” Yawu sâm ekuwin.

¹⁵ Sâmunje sâop. “Yâhâ ye jeâmâ nâhât âlâ sâmai?”

Yawu sâmu Petoro, kutje âlâmâ Simon sâm, yâkne yuwu sâop. ¹⁶ “Anitâje hângângohomu ge mansat ya nângâmunje bulâje otmap. Yakât otmâ gâmâ yâkât nanje tâj tâj ya nangain.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Simon, Yoane nanje, bukulipja je ekgohonjetâ ki yat. Awojne himbimân tatmapje den yu biwihan katmu yat yakât Anitâje nângâhahimu âlepje oap. Yakât biwihe herone otbuap. ¹⁸ Yâhâ gike kutgeâmâ Petoro, kut yukât topjeâmâ “Kât” yawu tap. Gârâmâ nenje kât mem emet tuhumunje niwin niwin sâmap ya ki putuk sâm liwarakbuap. Yakât dopjeâk lohimbi nâhâlen ga torokatmai ya ki hiliwahonomai. ¹⁹ Yakât sâwe. Nâje mâmâje otgihimune lohimbi yengât kunye je manbuat. Yanâmâ yâkne otjetâ bâlemapgât gâje sâm kuyingiwuat nâku yawuâk kuyingiwom. Yamâ yâkne âlepje otjetgât sâm yingiwuat nâku yawuâk nângâwom.” Yawu sâop.

²⁰ Otmu yuwu sâm kuningiop. “Nâ bulâjanâk Anitâje hângânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbi ihilâk ki ekyongonomai.” Yawu sâop.

Petoroje Yesuhât mâtâp manguwanje sâm olop.

(Mareko 8:31-9:1 Luka 9:22-27)

²¹ Otmu sâp yan Yesu sâm bâlewanjim mem âlâlâ tuhunomai yakât tetekjan eknongop. “Topje katmâ Yerusalem kapiân yâhâmune yan Isirae nengât kunlipenne, otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya, otmu hotom umai yengât kunlipye je kerekne sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohonjetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatbom. Yawu otmâ yajak mumunjabâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop.

²² Yawu sâm eknongomu Petoro je dâimu peren pilâm ba yetjiâk kinmâ yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, umatje topje topje otnihinomai sâm tat ya ki tetewuapgât nanjan. Bia kârikje.” Yawu sâop.

²³ Sâmu purik pilâm yuwu sâm ekuop. “Gâje mâtâp ki mangunihi. Mâtâp mangunihirâmâ Satanje tepje herone otbuap. Gâje den yat yu Anitâje sâm nihiop ya ki lâuap. Yuâmâ lokgât nângân nângân yat. Ya nângâmune ki ârândâj oap.” Yawu sâop.

Manmannenye ki alitmâ manmâ yâhânôm.

²⁴ Yawu sâam ekum yanak purik pilâm yuwu sâam eknongop. “Lohimbi âlâ me âlâne biwiyene nâhâlen katmaine nâhâlen torokatne sâam yan yehâhât ki nângânetâ yahatbuap. Me senne âlâlâ tatyin giap ya biatningimap sâam yakât ki nângâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haonmâ ârândân nângâm tem lâunihim mannomai. ²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâne manmanyene alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne biwi nângân nângânyene nâhâlâk katmâ mannomai. Yawu otmâ mannetâ yongoneta munomai yamâ Anitâne mumunambâ mem yahatyekbuap. ²⁶ Yawu gâramâ lok âlâ me âlâne senne âlâlâ, iri sikum me manman topne topne yan torokatmâ biwi nângân nângânyene yan hikum munomai yan mem mumunambâ yahatnomaihât dop ki tap. Yâhâ manman yawu yakât matne âlepne Anitâne yingiwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât yuwu sâamune nângânet. ²⁷ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awonjane yâhâpne hângânohomu anjelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyehâhât matne âlâku ikniâk ikniâk kâpekâ yingiwom. ²⁸ Yen ki mum metenetaek nâ lok bulâne mansanne galemene otmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

17

*Yesu, Mose, Elea den sâam alahuwi.
(Mareko 9:2-13 Luka 9:28-36)*

¹ Yâhâ yakât kakjan hilâm nombolân konok pesuk sâamu Yesune Petoro, Yakowo otmu imine Yoane ya yeneak meyekmu nen katnenekmâ pumne âlâen yâhâwi. ² Yan yâhânetâ Yesuhât kun kundenjane âlâ otmu ekbi. Otmu senneâmâ dewutâ senne gam irik irik sâamap yawuya teteop. Yâhâ sângumjaneâmâ kaok bolan bolan otmâ kâlâp kokotne lan lan sâamap yawuya olop.

³ Sâp yanâmâ Mose yet Elea emelâk Anitâne meyelehop yan yanâk pârâk sânsânâk tetemutâ orowâk den alahu gulahu otbi. ⁴ Den alahu gulahu otjeta Petorojane ekmâ Yesu yuwu sâam ekuop. “Kutdâ, kulem ango teteap yukât yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunne âilonjo oap. Yawu gâramâ gâne sârâ nâne selep kalimbu kumbongât nanjan. Âlâmâ gâhât, âlâmâ Mosehât, âlâmâ Eleahât.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâamu yanâk kulewonjon ge lâum kurihiyehop. Lâum kurihiyekmu yakât biwinambâ Anitâne yuwu sâop. “Bulânanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâne biwinane yâhâk hikum tatman. Yakât otmâ den sâwuap ya yene mem biwiyenan katmâ tem lâuwanjim mannomai.” Yawu sâop. ⁶ Yawu sâamu honj bawalipjane nângâm kingityehâhât otmâ kun kundenyene mem kurihiamâ hânân ge pare pare iwi. ⁷ Yawu otjeta Yesune gotyenan ba yuwu sâam ekyongop. “Ki kingityehâhât otjeta. Yahatjeta arine.” ⁸ Yawu sâamu yahatmâ lok yâhâp ya yelekjeta bialop. Yawu otmâ Yesu ikniâk kinmu ekbi.

⁹ Yanak pumjambâ âwurem mâtâwânâk ge Yesune yuwu sâam ekyongop. “Ewan pumjan Mose yet Elea tetemutâ den oain yakât in yawu ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoneta mum yahatbom yakât kakjanâmâ yu eksai yukât sâam tetem ekyongoneta nângânomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâamu honj bawalipjane Elea tetemu ekbi yakât nângâm yuwu sâam âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimaneâmâ yuwu sâamai. “Anjoân Eleane yâhâpne tetemuâmâ Anitâne hângângumu gewuap yakât mâtâp mewanjwuap.” Yawu sâamai. Yamâ girawuhât sâamai?”

¹¹ Sânetâ sâop. “Yamâ bulânanâk yai. Elea yâhâpne tetem mâtâp yai ya henjenguwuap. ¹² Yawu gâramâ yai yakât nâne yuwu sâamune nângânet. Elea yamâ emelâk takaop. Takamu yengât kunlipyene ekmâ yakât topne

ki nângâm kuñetâ muop. Yâhâ Anitâñe nâ hâñgânnohomu gewan yawuâk nohoñetâ mumbom.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu nâñgâñetâ keterakmu yuwu sâwi. “O, yuâmâ Eleahâlen hâum kinmâ yap yamâ Yoaneñe tetem toen mem katyehop yâkât yap.” Yawu sâwi.

Yesuhât hoñ bawalipñe weke bâleñe watne sâm hâum pâpguwi.
(Mareko 9:14-29 Luka 9:37-42)

¹⁴ Mâtâwân gem tatñetâ yan lohimbi dondâñe lok âlâhât nanñe ya nengâlen dâim takanetâ tângune sâm hâum pâpgum pilâwin. Yawu otmâ yakât den alahum kin tatmunñe bukulipnenñe pumñehembâ ge peneningiwi. Peneningiñetâ yan naom yakât âwânñe Yesu ekmâ gotñan ga yuwu sâm ekuop.

¹⁵ “Lok pato, gâ ihilâk nannahât nâñgâwanñi. Weke bâleñe nanne mem mâñgâemuâmâ toen kionmap. Otmu senñe gâwânñe gâwânñe sâm kâlâwân kionmu semap. ¹⁶ Yawuhât nâñe dâim hoñ bawalipñe sâñetâ weke bâleñe yâkâlambâ gaiakmâ ariâkgât sâmunne hâum pâpgum pilai.” Yawu sâop.

¹⁷ Sâmu Yesuñe nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât nâhâtñe ki tânnongowuap yawu nanñai? Yakât nâñgâmunne ki ârândânñe oap. Nâ yen orop sâp kâlep manmâ yâhâwomgât dop ki tap. Yawuhât pilâyekmâ yâhâwom yan yeñe girawu mannomai?” Yawu sâop. ¹⁸ Yawu sâm lok sihan yakât sâop. “Yen nâhâlen mem ganjet.” Yawu sâop. Mem yâhâñetâ weke bâleñe mâñgâeop ya watmu gaiakmâ ba arimu yanâk âlepñe olop.

¹⁹ Âlepñe olop yakât topñe nâñgâne sâm Yesu yuwu sâm âikuwin. “Yu topñe girawuhât nenñe weke bâleñe ya watne sâm hâum pâpguain?”

²⁰ Sâmunñe sâop. “Yen nâhâlen biwi nâñgân nâñgânñeñe kepeim manmai mâne âlepñe yuwu mon sâmbâi. “O, pumñe enda huhuakmâ orotok sâm giâk.” Sâñetâ âlepñe huhuakmâ orotok sâm gembâp. Otmu âi nombotñe tap ya âlepñe torokatmâ membâi. ²¹ Yamâ weke bâleñe watmunne ariap yañe kârikñe bâleñe. Yakât otmâ yeñeâmâ den in sâñetâ ki gaiakmâ ariap. Yâhâ weke bâleñe yawuya ekmâmâ topñe katmâ sot barak manmâ Anitâhâlen biwiñeñe kepeim ulitgunetâ denyenñe nâñgâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

Yesuñe ikñak mumbuap yakât sâop.
(Mareko 9:30-32 Luka 9:43-45)

²² Yawu sâmu nen kerehâk yapâ pilâm yahatmâ Galilaia hânângen ariwin. Ari Yesuñe yuwu sâm eknongop. “Anitâñe hâñgânnohomu gewan nâhât kasalipñe nohoñetâ mumbom. ²³ Nohoñetâ mum yan hilâm kalimbu hân kâlêhen tatmâ mumuñambâ yahatbom yakât sâp tâlâhuap.” Yawu sâm eknongomu biwinenñeñe nâñgâmunñe umatñe bâleñe olop.

Miti emetñe yakât takesi kalowot.

²⁴ Mâtâp ari Kapanaum kapi mewin. Kapanaum kapi mem Petorohât emet hawiñan ari kinmâ den alahuwin. Alahum kinmunñe lok nombotñe opon kâmbukñahât takesi meminiwi yañe taka Petoro yuwu sâm âikuwi. “Yenñetâ patoyenñe opon kâmbukñahât takesi katmap me ki katmap?” Yawu sâm âikuwi. ²⁵ Yawu sâñetâ Petoroñe sâop. “Oñ, yawu otmagâ.”

Yawu sâmu emet kâlêhen yâhâmunñe Yesuñe Petoro yuwu sâm âikuop. “Petoro, den yai yakât nâñgârâ girawu oap? Yuwu sâm âihohowe. Lok komot girawuñe tewetsenñe mem hângât lok kutdâ yingim mansai? Hângât lok kutdâ ya yengât bukulipñeñe me kasalipñeñe?” Yawu sâop.

²⁶ Sâmu sâop. “Bukulipñe kapi ambolipñeñe tewetsenñe ki katmai. Yâhâ kasalipñeñe mem ge katyekñetâ yâk yengât amutyenñan mansai yâkñak tewetsenñe katmai.” Sâmu sâop. “Bonñanâk yat. ²⁷ Yawu gârâmâ nen Anitâhât

komolân torokatmâ mansainje opon kâmbukņan yâhâ takesi ki katnom yamâ âlepņe. Yakât denņe bia. Gârâmâ nângâņetâ bâlemapgât gâņe netgât takesi yamâ yuwu tuhum katbuat. Gâņe injan itâņe mem ari dengânân pilârâ giâk. Gemu yan angoân injan kionņbuap ya mem tepņe gâim duhatbuat. Tepņe gâim duhatmâ tewetsenņe yapâ mem tetewuat. Ya mem ari gike umut otmu nâhât umut katbuat.” Yawu sâop.

18

Huruņ huruņ manmâ yâhânom.
(Mareko 9:33-37 Luka 9:46-48)

¹ Yawu sâm ekumu Yesu yuwu sâm âikuwin. “Sâp patoen Anitâņe tihitnenņe otmuâmâ orowâk manmâ yâhânom yanâmâ nengâlen gâtņe âlâ me âlâhât nângârâ kunnenņe manbuap?” Yawu sâm âikuwin.

² Yawu sâmunņe naom tipņe âlâ gotnenņan kinop ya hâum tiripnongom yuwu sâm eknongop. ³ “Âinohoi yakât topņe yuwu sâmune nângâņet. Nim-naom titipâņe Anitâhât den nângâm in yawu biwiyenņe lâum yâkât komot otmai. Yakât dopņeâk otnomai yanâmâ Anitâņe âlepņe yen meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ Anitâhât komolân torokatnomaihât dop âlâ ki tap. ⁴ Yâhâ nimnaom titipâņe yenjahât nângâņetâ gemu huruņ huruņ manmai. Yakât dopņeâk yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe yenjahât nângâņetâ gemu huruņ huruņ mannomai. Lok yawuya yengât nângâmune yahatbuap. ⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâņe naom tipņe yuwuya yakât nângâņetâ yahatmu buku otbanjginomaine nâ hoņ banihimai yakât dop oap.

Otņetâ bâleâk sâm ki kendâyiņginom.
(Mareko 9:42-48 Luka 17:1-2)

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâņe nimnaom titipâ nâhât pat manmai ya yengât mâtâp manğuyiņgimai. Yamâ hâmbâi matņe umatņe menomai. ⁷ Den yan yakât torokatmâ âlâen hâum yuwu sâwe. Satanņe yen kerek mem ge katyekbe sâm otmu yakât lohotņe otne sâm oai. Yakât tepne nanņan. Lohimbi âlâ me âlâņe Satangât tem lâum yan, bukulipyenņe otņetâ bâleâkgât kendâyiņgimai yakât matņe Anitâņe umatņe yiņgiwuap. Yawu.

⁸ Yakât torokatmâ sâwe. Bulâņe hârenomaihât ki sâwom. Topņe nângâņetgât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyenņe me kâiyenņe otmâ hilip-gunomai. Yawu otmâ hilipgum bâtyenjahât me kâiyenjahât tosa yakât otmâ umut biwiyenņe hem kâlâwân kionņmapgât ya hârem pilânomai. Topņe yuwuhât yan. Lok âlâ me âlâņe dâiyekmu yu me ya otņetâ bâlemu hemgât pat otmai hât ya pilâm biwiyenņe Anitâhâlen katnomai. Yawu otņetâ manman kârikņe yiņgiwuap. ⁹ Otmu yawuâk lok âlâ me âlâņe senņe nombot me nombot yan orotmeme bâleņe ekmâ biwiyenņe yan ariwuap. Biwiyenņe yan arimu yakât otmâ tâpikgum senyenjahât tosa yakât otmâ umut biwiyenņe hem kâlâpgât pat otmap sâm yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyenņe Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum yâhâņetâ manman kârikņe yiņgiwuap. Yawu.

Lama âlâ gulip otbanjgimu ki pilâwuap yan hâum sâop.
(Luka 15:3-7)

¹⁰ Yâhâ nimnaom ya yengât âlâku sâmune nângâņet. Anitâņe anjelolipņe nombotņe naom titipâ yu galemयोगoņet sâm âi yiņgiop yanêâmâ yâkât senņan âilonņgo mansai. Yakât yenņe naom titipâ yu yengât nângâņetâ ki gewuap. ¹¹ Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi yenņe hem nâpumân ge hiliwahomaihât Anitâņe yengât sâm hângânnohomu gewan. Yakât nâņe mem kuwikyekmune manman âilonņgoân mannomai.

12-13 Yakât den âlâen hâum yuwu sâmunen nângânet. Lok âlâhât lama 100 yawu kinbangiai. Gârâmâ ya yengât hohetyenambâ konok âlâne misingurakbuap. Yawu otmu ambonaje nombotje ya katyekmu kinjetâ konok misingurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotje katyekmu kinnomai ya yengât ki nângâm ketet otbuap. Yâhâ misingurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepje welâmnan giâk sâm yakât otbuap. ¹⁴ Yakât dopneâk awonaje nan baralipje âlâ me âlâne hiliwahomaihât haonmâ ârândâj tihityenje otmap.

Orotmeme bâleje otninginomai yan yuwu otnom.

¹⁵ Otmu den âlâ yuwu sâmunen nângânet. Bukuhe âlâne topje âlâlâ mângâehckmu mem dâirâ yok pilâm yetniâk alahuromawot. Alahumutâ ârândâj otmu buku konok mandowawot. ¹⁶ Yâhâ bukujane gâhât den ki nângâwuap otmuâmâ emelâk Moseje den yuwu kulemgup ya watbuat.

“Lok konokje ikniâk bukulpje âlâ me âlâhât topyene teteâkgât sâm hâreyingiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yaje denyene sânomai ya lâuakmâ konok otbuap yamâ nângânetâ bonje (otmap/otbuap).”

Den ya watmâ buku nombotje konok me yâhâp meyelekdâ gam yâkne henjengumawot. ¹⁷ Yâhâ bukujane iliwetbuawâmâ Anitâhât komot yengât senyenjan henjengunomai. Yâhâ yâk yengât senyenjan iliwetmâ denyene ki nângâwuawâmâ yuwu sâm ekunomai. “Gâmâ kunge kârikje otmâ iliwet tat yakât otmâ nen orop torokatdâ mannomgât dop bia.” Yawu sâm ekum watjetâ ari manbuap.

Den sâm hâreyingine sâm angoân Anitâ âikum eknom.

¹⁸ Yuwu sâmunen nângânet. Bukulipylene yu me ya âlepje otmai ya yene ekjetâ ârândâj otmap yawuâk Anitâje ekmu ârândâj otbuap. Yâhâ bukulipylene otjetâ bâlemapgât yene kuyinginomai ya yawuâk Anitâje mâtâp manguyingiwuap. Yawu.

¹⁹ Otmu torokatmâ sâwe. Yene menduhuakmâ lok âlâhât den sâm hârewanginomai yan biwiyene konok otmu Anitâ âikujetâ topje mem tetejnan tuhumu nângânomai. ²⁰ Otmu nâne yengât hohetyenan kinmâ howeyekbom. Howeyekmune yakât topje nângâm henjengum den sâm hârewanginomai. Otmu Anitâje gurâ yawuâk hârewangiwuap. Yawu.” Yawu sâop.

Nenje lohimbî otyingim mannom yakât dopneâk Anitâje otningiwuap.

²¹ Sâmu Petoroje yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, bukune âlâne orotmeme kingon mângâenekmu tosa pilâwangimune amon otmu yan pesuk sâwuap? Nombolân yâhâp otmu yan pesuk sâwuap me? Me ya wangim torokatmâ yâhâwuap?” Yawu sâm topje nângâwehât âikum nângâop.

²² Sâmu sâop. “Yawu bia. Ihilâk, gâne tosanje pilâwangim yâhâwuap. ²³ Yakât yuwu sâmunen nângâ. Anitâje tihityenje otmâ den sâm hâreyingiwuap. Yakât topje teteâkgât lok kutdâ orotmemeyenan hâum sâwe. Yâkne ikne âi loklipje yengât tosa tatingiop ya mem âwurejet sâm ekyongop. Ekyongomu tatingiop ya ambonan ambonan yâkâlen ba sâm tetewi. ²⁴ Otmu angoân gaop yâkât tosa pato, yakât dowâmâ 13 milion kina yakât dop. ²⁵ Yâhâ lok yaje tewetsenje ki tatbangiopgât otmâ ya kâpekbâpgât dop bia. Yawu gârâmâ lok kutdâje yuwu sâm ekuop. “Gâ, imbihe naonge âi tuhumm tewetsenje mem dâinomai yamâ nâhâlâk sâp ârândâj katmâ yâhânomai.” Yawu sâop. ²⁶ Yawu sâmu lok yaje yuwu nângâop. “Nenje âi yu girawu torokatmâ hâhiwin kaknan tuhumm manmâ yâhânôm. Yawu gârâmâ kâpekbomgât dop âlâ ki tap, bia kârikje.” Yawu nângâm lok kutdâ ya yuwu sâm ulitguop. “Yawu gârâmâ gâ nengât tepge nângâningi. Hâmbâi mâtâp teteningimu âlepje kâpeknom.

Yakât ki hâwât hâwâlâk kendâningiwuat.” Yawu sâop. ²⁷ Yawu sâam ulitgumu ekmâ tepne nângâm tosaŋe ya pilâwanŋiop.

²⁸ Yawu gârâmâ ai lok yaŋe bukuŋe âlâ mem teteop. Otmu bukuŋahât tosa yamâ 10 kina yawuya tatbanŋiop. Mem tetem tosaŋe kâpehâkgât ekuop. ²⁹ Ekumu yuwu sâam ulitguop. “Gâ tepge nângânihim tipine mambotdâ yan kâpekbom.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâop ya ki nângâm pâi emetŋan mem katmu talop. Yan tatmu yuwu sâam ekuop. “Gâ yuânâk tadtâ hep torehenlipgaŋe tewetsenŋe gihinetâ pâi emetne puluhum gewuat.” Yawu sâop.

³¹ Yawu otmu ai lok yakât bukulipŋaŋe nângâm bâlewanŋim patoyeŋe ekuwi. ³² Ekuŋetâ den ya nângâm olop amboŋe ya kunmu gamu yuwu sâam ekuop. “Gâ lok bâleŋe. Anŋoân tosahe ya kâpekbâtgât dop. Yamâ nâŋe tosahe pilâhihiwan. ³³ Gâku yawuâk bukuhahât tosa ki pilâwanŋiat yakât nângâmune umatne oap.” Yawu sâop. ³⁴ Otmu biwiŋaŋe nângâmu umatne otmu mem pâi emetŋan katmâ hâhiwin pato ya torokatmâ wanŋetgât tembe lâulipne ekyongop. “Lok yu wawi oap yakât hâhiwin wanŋetâ ârândânŋ otbuap.” Yawu sâam ekyongop. ³⁵ Yakât topne yuwu tap. Bukulipyeŋaŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ tosa ki pilâyinŋinomai. Yamâ Himbim Awoŋnennŋaŋe yen gurâ yawuâk tosa ki pilâyinŋiwuap.” Yawu sâop.

19

Lokne imbiŋe ki pilaknomai. (Mareko 10:1-12 Luka 16:18)

¹ Yesuŋe den ya sâam pesuk pilâm menenekmu yapâ yahatmâ Galilaia hân ya pilâm yaŋak Yoran to hâtikgum Yuraia hânânŋen ariwin. ² Arimunŋe lohimbî dondâne denŋe nângâne sâam betnenŋan watnenekmâ ariwi. Yan watnenekmâ ariŋetâ yâkne lohimbî dondâ heŋgemyongop.

³ Otmu Parisaio lok nombotŋaŋe taka “Den girawuyaen hâum sâmunŋe yan matne sâam tâpikgumu den âiân katne,” nângâm yuwu sâam Yesu âikuwi. “Mâtâp girawu tap? Lok âlâ me âlâne yeŋe enŋatyeneâk otmâ imbilipyeŋe pilâyeknomaihât mâtâp tap me bia?”

⁴ Sâŋetâ sâop. “Yen Anitâhât den nângâmai me bia? Den yamâ yuwu tap.

“Anitâne topne katmâ hân himbim kândikyotgom yan lohimbî yâhâp katyelehop. ⁵ Katyelekmâ yan den yuwu sâam ekyotgop. “Lok âlâ me âlâne âwâne mâmâne pilâyelekmâ imbiŋâit mandomawot.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ ki hionâkmâ ikŋiâk ikŋiâk otdomawot. Anitâne menduhyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

⁷ Sâmu sâwi. “Ya âlepne yat. Gârâmâ Moseŋe girem den âlâ yuwu kulemguoŋ tap.

“Lok âlâ me âlâne imbiŋe pilâwe sâam âlepne pilakdomawot yakât topne kulemgum wanŋmu miakmu watmu ariwuap.”

Yawu tap. Otmu Moseŋe ya otnomgât âlepne sâop. Gâŋe den yat yuŋeâmâ Mosehât den ya orop ki lâuaksawot. Yakât otmâ nângâmunŋe ki ârândânŋ oap.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sâŋetâ Yesuŋe Moseŋe den sâop yakât yuwu sâam ekyongop. Moseŋe girem den yawu kulemguoŋ yamâ kuyinŋiwehât nângâm ki kulemguoŋ. Yenŋat tâmbâlipyeŋaŋe biwiyene kârikne otmu yenahâlâk nângâm manminiwi yakât kulemguoŋ. Yâhâ kândikum yawu ki otbi. ⁹ Yakât otmâmâ nâŋe yuwu sâamune nângâŋet. Lok âlâhât imbiŋaŋe mâtâp ki tâpikgum manmu lokŋaŋe imbiâk pilâm ba imbi ondop membuap. Yamâ lok yaŋe tosa umatne membuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Yesuŋe yawu sâmu nenŋe yuwu sâm ekuwin. “Nengât orotmeme yuwu tap. Lohimbi imbiâk hionjakmâ mansai. Yawu oraŋgimaihât nâŋgâm lok yawuŋe imbi barak mannomai.” Yawu sâwin.

¹¹⁻¹² Sâmunŋe sâop. “Lok kerekŋe imbi barak mannomaihât dop ki tap. Nombotŋaŋe mâmâlipyenŋe yengât tepyenambâ pâlâmŋe mannomaihât yawu tetemai. Nombotŋaŋeâmâ imbi memai sâm mâtâp maŋguyiŋgimai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ Anitâhât nep yakâlâk nâŋgâm tiŋ tiŋâk mem mannom nâŋgâm imbi barak manmai. Yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmap. Otmu lok nombotŋaŋe den yu biwiyenŋe ekmâ topŋe nâŋgâm yâhâŋetâ ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe nan baralipyenŋe lukuleyehop.

(Mareko 10:13-16 Luka 18:15-17)

¹³ Otmu sâp yanâmâ lohimbi nombotŋaŋe nan baralipyenŋe meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuŋe kunyenŋan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otŋetâ nenŋe yekmunŋe ki ârândâŋ otmu kuyiŋgiwin.

¹⁴ Kuyiŋgimunŋe Yesuŋe nenekmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâm eknongop. “Kâmbukŋe, ki kuyiŋgiŋet. Anitâŋe nimnaom titipâ yu yengât tihityenŋe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen gaŋet. Yenŋe kuyiŋgiŋetâ ekmune ki ârândâŋ oap.

¹⁵ Yawu sâm Anitâ ulitgum kunyenŋan memu yaŋak kapi ya pilâm âlâengen ariwin.

Lok iri sikumyenŋe pato tatyinŋiap yâk yengât topyenŋe.

(Mareko 10:17-31 Luka 18:18-30)

¹⁶ Sâp âlâen lok âlâŋe Yesuhâlen taka yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, nâŋe âlâ girawu otmune ârândâŋ otmu yanâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?”

¹⁷ Sâmu sâop. “Gâ wongât yakât âinohoat? Yakât amboŋe yamâ Anitâ konok. Gâ yu me ya âlepŋeâk otbehât naŋgat otmuâmâ girem den hârohâk nâŋgâm lâuwuat.

¹⁸ Sâmu sâop. “Girem den girawuya?” Sâmu sâop. “Mosehât girem den yukât yan.

“Gâ lok nombotŋe ki yongorâ munomai. Me buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me kombo ki otbuat. Me hâkyenŋan ki sâuwat. Me den perâk ki sâm kâityongowuat.

¹⁹ Gâ âwâhe mâmâhe yetgât lauyetŋe lâum amutyetŋan manbuat. Otmu nenŋahât naŋgaŋgimunŋe yahatmap yakât dopŋeâk buku nombotŋe yengât nâŋgâmunŋe yahatbuap.” Yawu tap. nâŋgâmat yawuâk buku nombotŋe tânyongowehât nâŋgâuwat. Yawu.”

²⁰ Sâmu sâop. “Girem den yu sâm arat yamâ otmanâk hârok. Orotmeme girawuya ki otman ya otbom yanâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâop. “Senŋe âlâlâ pato tatgihiap yamâ mem buku nombotŋe umburuk mansai ya yinŋiwuat. Yawu otdâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihiwuat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâ orowâk arinom.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu iri sikum me senŋe âlâlâ pato tatbaŋgiop yakât nâŋgâmu biwiŋe umatŋe otmu, Yesuŋe sâop ya ekmu hâi hâiŋe otmu pilâm âlâengen ba ariop.

²³ Ba arimu Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok iri sikum pato tatyinŋiap yaŋeâmâ Anitâhâlen torokatne sâm otŋetâ hâi hâiŋe otmap. ²⁴ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Pusiŋe seloŋ watmu pin pinŋan arimu yan watmâ bawe sâm hâum pâpgumap. Yakât dopŋeâk lok iri sikumyenŋe pato tatyinŋiapŋe Anitâŋe tihityenŋe olâkgât mâtâp

ya watmâ arine sâam otjetâ hâi hâine otbuap. Lok nombotje iri sikum pato tatyngiapje yejahâlak nângâmai. Lok yawuyane himbimân Anitâhât gotjan ki yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâamu nângâmunje sâtje otmu yuwu sâwin. “Âo, yu yat yuâmâ lok girawu yaneâmâ himbingât pat otbuap?”

²⁶ Yawu sâamunje Yesuje sennenje topjan dângâk nenekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâam lokgât nângân nângânân arinomaihât dop ki tap. Yamâ Anitâ konokje nângâningimap. Yakât otmâ yeje yu me ya otne sâam Anitâhât nângân nângânân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkne konok manman kârikje ya yingimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁷ Yawu sâamu Petoroje yuwu sâam âikuop. “Bâe, nenâmâ senje âlâlâ kerek betbangim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakjan manmain. Yakât nenje girawu menomgât nanjat?” Yawu sâop.

²⁸ Sâamu sâop. “Hâmbâi sâp pato tetewuawân Anitâje yâhâpne nâ hângânnohomu âwurem gewom. Yanâmâ âi sâam nihiop yakât bulâje tetenihiwuap. Yawu gârâmâ yeje nâhâlen torokatmâ manmai yamâ nâ orowâk tatnomai. Tatmâmâ Isirae lok komot kâiân yâhâp mansai yengât topyeje ya sâam tetenom. Otmu yeneâmâ kunlipyene otmâ galemyongom mannomai. ²⁹ Yakât otmâ yuwu sâamune nângânet. Lohimbi âlâ me âlâje âwâ mâmâlipyeje, me imi garilipyene, me senje âlâlâ siminje tatyngimap ya aksihâk pilâyekmâ lohimbi kerekje nâhât den nângânetgât nâhât komolân torokatmâ tânyongonomai yâhâmâ nâ orowâk konohân tatnom. Tatmunje yakât matje âilonjo yingimune menomai. ³⁰ Yâhâ lohimbi nombotje yejahât nângânetâ yahatmap ya Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotje yejahât nângânetâ gemu huruj huruj manmai ya Anitâje meyekmu ikjan torokatnomai.” Yawu sâop.

20

Anitâhât honj bawanjgimunje yakât hâmeje ningiwuap.

¹ Yesuje den âlâ yuwu sâam eknongop. “Anitâhât honj bawanjnetâ yakât hâmeje yingiwuap yakât topje nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâamune nângânet. Lok kutdâ âlâhât hân pato tatbangiopje omonânâk nep tuhujet sâam kapiân yâhâ nep lok meyehop. ² Lok meyekmâ, “Âi tuhunomai yakât hâmeje kina konok konok yingiwom,” sâamu nângânetâ âlepje otmu yahatmâ ari nep tuhuwi.

³ Yawu otmâ omonânâk 9 kilok otmu yan lok nombotje âlâ meyekbe sâam kapiân yâhâop. Yâhâ hilâm im tatbi ya yehop. ⁴ Yekmâ yuwu sâam ekyongop. “Yen ari nâhât nep kâmetnetâmâ yakât hâmeje kina konok konok yingiwom.” Yawu sâam ekyongomu ari nep tuhuwi. ⁵ Nep tuhum tatjetâ 12 kilok olop yan nep lok nombotje âlâ meyekmu nep tuhuwi. Yâhâ 3 kilok otmu nep nombotje âlâ ya gurâ meyekmu nep tuhuwi.

⁶ Nep tuhum tatjetâ emelâk emetsâpne olop. Emetsâpne otmu nep lok nombotje âlâ meyekbe sâam kapiân yâhâop. Yâhâ yekmâ yuwu sâam âiyongop. “Wongât otmâ konam im tai?”

⁷ Sâamu sâwi. “Lok âlâje âi tuhujet sâam ki sâam ningiap. Yakât otmâ hilâm im tain.”

Sânetâ sâop. “Yen yahatmâ ari nâhât âi tuhujet,” sâop. Yawu sâamu ari nep tuhuwangiwi.

⁸ Nep tipije tuhujetâ emetsenne potok sâamu nep ambojane yahatmâ nep loklipje yengât galem ya yuwu sâam ekuop. “Lok âi miai ya ekyongorâ ga hâmeje mejet.” Yawu sâam ekuop.

Aiop, galem yaŋe nep loklipŋe ya ekyongomu gaŋetâ bâiŋe meye hop yâk yengâ lembâ topŋe katmâ tewetsenŋe yingio. Yingim arim arim angoân meye hop ya bâiŋe yingio. ⁹ Yawu otmâ lok emetsâpŋe taka âi mewi ya kina konok konok yingio. ¹⁰ Yawu otmu angoân takawi yaŋe yekŋetâ bâlemu yuwu nâŋgâwi. “Nenŋe sâ m omoŋânâk taka âi topŋe katsain. Yakât otmâ tewetsenŋe pato membâmgât dop.” Yawu nâŋgâwi. Yawu nâŋgâwi yamâ angoân takawi me betŋan takawi ya hârohâk dop konohâk yingio. ¹¹ Dop konohâk yingimu yakât tepyeŋan tâlimu nep amboŋahât dondâ nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâ ekuwi. ¹² “Lok nombotŋe emetsâpŋan meyekdâ takai. Yâhâ nenâmâ omoŋânâk menenekdâ nep tuhumunŋe sikopŋe irik irik sâ dondâ nongoap. Yakât otmâ bâleain. Yawuhât girawu otmâ gâŋe mem ge katnenekmâ emetsâpŋe takai ya orop dop konohâk ningiat? Yakât nâŋgâmunŋe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâŋetâ nep amboŋaŋe lok hohetyeŋan kinmâ sâop ya yuwu sâ ekuop. “Buku, nâŋe ki otmâ tâpikguan. Meyeksan yan kina konok konok yingiwom sâ mune nâŋgâŋetâ ârândâŋ oap. ¹⁴ Yakât otmâ yingian yu miakmâ ariŋet. Nâŋe yen yingian otmu bâiŋe takai ya yingian yuâmâ nine enŋatneâk watmâ yingian. ¹⁵ Nâŋe tewetsenŋe yu kâsikum yingian yamâ nâhât wahap. Yeŋe ki galemnohoai. Yakât otmâ yeŋe nâŋgâm bâlenihiai yakât nâŋgâ mune ki ârândâŋ oap.” Yawu sâop.

¹⁶ Yakât otmâ yuwu sâ mune nâŋgâŋet. Sâp yiwerenŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim hoŋ banihiai. Otmu sâp âlâen komot topŋe topŋe yaŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim hoŋ banihinomai. Yen me yâk hârohâk hâmenŋe dop konohâk menomai. Gewe yâhâwe bia. Yen kerekŋe manman kârikŋan arinomai. Yawu.” Yawu sâop.

*Yesuŋe mumbuap yakât sâ m hoŋ awalipŋe ekyongop.
(Mareko 10:32-34 Luka 18:31-33)*

¹⁷ Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâwe sâ m nen hoŋ awalipŋe menenekmu orowâk yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ Yesuŋe yuwu sâ m eknongop. ¹⁸ “Yuwu sâ mune nâŋgâŋet. Yiwerenŋe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunŋe lok âlâŋe nâŋgâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyeŋan katnekbup. Bâtyeŋan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâ m hârenihinomai. ¹⁹ Den sâ m hârenihim Roma lok yengâlen katneŋetâ yâkŋe yuwu otnihinomai. Sennan gem, tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin pato nâŋgâwom. Otmu benŋe howanân nohoŋetâ mumbom. Mumune hannohoŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâ mu yakât kakŋan mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâop.

*Bukulipnenŋe yâk yengât hoŋ bayinginom.
(Mareko 10:35-45)*

²⁰ Sâp yanâmâ Yewerihât imbiŋaŋe nanyâhâtyetŋe dâiyelekmâ ba Yesu yuwu sâ m ekuop. “Kutdâ, nanyâhâtyetne yu nâŋgâytgihât naŋgan.” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâop. “Gâ biwihanŋe girawu nâŋgâm dâiyelekmâ takat?”

Sâmu sâop. “Sâp patoen gâŋe lohimbî kerek galemnenŋe manbuat yanâmâ nâhât nanyâhâtyetne yu orowâk tatmâ tângohomutâ galem mannomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu Yakowo yet Yoane yuwu sâ m âiyotgop. “Yakât topŋe ki nâŋgâm denâk sâ m yawot. Umatŋe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâŋgâwom yawuâk nâŋgâromawot me?”

Sâmu sâowot. “Ya âlepŋe yat. Umatŋe nâŋgâwualân net gurâ yawuâk nâŋgâromgât naŋgait.” Yawu sâowot.

²³ Sâmutâ sâop. “Bonņanâk yawot. Umatņe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâņgâwom ya yet gurâ yawuâk nâņgâromawot. Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâņe tânnohoņetâ kunlipyeņe mannom yakât Anitâ ikņahâk nâņgâmu tap.” Yawu sâop.

²⁴ Yawu sâm ekyotgomu yakât den pat nâņgâmunņe bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nâņgâm bâleyitgiwin. ²⁵ Nâņgâm bâleyitgimunņe Yesuņe nâņgâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok papatolipyenāņe nâņgâmai dopņan lohimbi galemýongonētâ yâk yeņgât amutyenāņan manmâ hâhiwin kakņan manmai. ²⁶⁻²⁸ Yeņeâmâ papatolipyenāņe otyiņgimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansaiņe nâhât hoņ bam gam nâ tânnohoņetgât ki gewan. Nâņeâmâ lohimbi hoņ bayiņgim sârereyekmâ kinmune nohoņetâ mumbom. Mum yan tosayeņe pilâyiņgiwom. Yawu otbomgât awoņnāņe âi sâm nihim hâņgânnohomu ge mansan. Yawu gârâmâ yeņgâlen gâtņe âlâ me âlâņe bukulipyenāņe nâņgâyiņgiņetâ yahalâkgât meņetâ huruņ huruņ otmu yâk yeņgât amutyenāņan mannomai. Otmu yeņgâlen gâtņe âlâ me âlâņe Anitâņe nenekmu ârândâņ olâkgât nâņgâm yawuâk bukulipyenē yeņgât hoņ bayiņginomai. Yawu.” Yawu sâop.

*Lok senyetņe bok sâsâņe ya heņgemyotgop.
(Mareko 10:46-52 Luka 18:35-43)*

²⁹ Yesuņe menenekmu Yeriko kapi pilâm yâhâwin. Yâhâmunņe lohimbi dondâņe betnenņan watnenekmâ ariwi. ³⁰ Arimunņe lok yâhâp senyetņe bok sâsâņe mâtâp ginņan talowot. Tatmutâ lohimbi yaņe “Yesu takap” sâņetâ nâņgâm yahatmâ halahum yuwu sâowot. “Lok pato, Dawitihât sen, gâ netgât wehe nâņgânitgi.” Yawu sâowot.

³¹ Yawu sâmutâ lohimbi gotyetņan kinbiņe kuyitgim yuwu sâwi. “Bâe, girawu otmâ den kârikņe sâm halahum tawot? Den nâņgânâk tatset.” Yawu sâwi. Yawu sâņetâ iliwetmâ witgumâk sâowot.

³² Sâmutâ yuwu sâm âiyotgop. “Girawu otyitgiwehât naņgawot?”

³³ Sâmu sâowot. “Lok pato, sârâ sennetņe hâreakmu ekdehât naņgait.” Yawu sâowot.

³⁴ Yawu sâmutâ senyetņan mem walipgumu hâreakmu ekmâ, Yesu betņan sâmutâ orowâk ariwin.

21

*Yesuņe Yerusalem kapiân yâhâop.
(Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)*

¹ Yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotņan kapi âlâ, kutņe Betepahe sâm, ya Oliwa pumņan tap yan yâhâwin. ² Yan yâhâ Yesuņe hoņ bawayâhâtņe yâhâp yuwu sâm hâņgânyotgop. “Kapi tipiņe ewapâ tap yan dongi nanņe otmu mâmâņe hikum katyelekņetâ kinsawot ya holaņmâ meyelekmâ gero-mawot. ³ Holaņyelekmutâ lok âlâ me âlâņe yelekmâ âiyotgoņetâmâ yuwu sâm ekyongoromawot. “Yiwereņe âi teteap. Yakât otmâ kutdânetņe yu meyelekdehât hâņgânotgomu takait. Meyelekmâ arimutņeâmâ âi ya tuhumm pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâm ekyongoromawot.” Yawu sâop.

⁴⁻⁷ Yawu sâm hâņgânyotgomu yâhâowot. Yâhâ dongi ya holaņmâ meyelekmâ takamutâ hâk katipņe kâlep katbin ya holaņmâ lotohom kakņan katbin. Katmunņe kakņan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. Otmu Yesu kapiân yâhâop yakât emet inâņņan poropete âlâņe den kulemguoņ ya yuwu tap.

“Yen Yerusalem kapi ambolipne nângânet. Papatolipyeñe orotmeme yuwu otmâ mansai. Yañeâmâ bam gane sâam yan hâk meme otmâ beâsi kakñanâk bam gamai. Otmâmâ yengât lok kutdâ yuñeâmâ yeñe otmai yawu ki oap. Yâhâmâ ikñahât nângâmu gemap. Yakât otmâ dongi kakñanâk lohotñan ariop.”

Den yawu tap yakât bonñe Yesuñe dongi kakñan tatmâ Yerusalem kapiân yâhâop yan teteop.

⁸ Kapiân yâhâmu yan lohimbi kiñgitñe orowâk hâruhuakbiñe Yesuhât nângânetâ yahatmu yeñe sângum kâkâlep ya holañmâ mâtâp tete liñgatmâ ariwi. Yâhâ nombotñeâmâ âliwahap esenñe hârem yañe liñgatmâ ariwi. Liñgatñetâ dongi yañe yakât kakñambâ ariop. ⁹ Yâhâ nombotñe hâruhuakbi yañe yuwu sâam mepaewi. “Gâmâ tâmbânenñe Dawitihât sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâñe âi sâam gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heronje otgihim mepaeheksain.” Yawu sâam mepaewi.

¹⁰ Yesuñe Yerusalem kapiân yâhâmu kapi ya ambolipñe ekmâ pârâk pilâm yuwu sâwi. “Main. Lok yuâmâ wonân gâtñe? Me âlâhât nanñe?”

¹¹ Yawu sâñetâ lohimbi betñan sâwiñe yuwu sâam ekyongowi. “Yuâmâ Anitâhât poropete âlâ, kutñe Yesu, kapi tipñe, kutñe Nasaret sâam, Galilaila hânân tap yapâ gâtñe.” Yawu sâwi.

*Yesuñe opon kâmbukñan yâhâ lohimbi watyehop.
(Mareko 11:15-19 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)*

¹²⁻¹³ Yawu sâñetâ Yerusalem kapi patoen yâhâwin. Yâhâmunñe Yesuñe dongi kakñambâ kionmu yañak yapâ opon kâmbukñan yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukñe kâlehen lohimbiñe senñe âlâlâ angi gunji otmâ hâmeñe hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuñe nângâm bâleyiñgim yuwu sâam ekyongop. “Yu oai yukât emet inânñan Anitâñe poropete âlâ ekumu kulemgupop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânñan kulemñan manmâ araiñe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâamune nângânet. Yeñe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeñe mem yahatmâ angi gunji otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anjim bero emetñe yawuya oap. Opon kâmbukñe yu kâlehen ki orotñe otñetâ ekmune bâleap.” Yawu sâam kakñan tat tat, tewo, kembâ mem emetñe tuhumi ya kâlehen katñetâ talop, senñe âlâlâyeñe mem purik pilâyinñgim watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

¹⁴ Gem tiok taok otmâ arim kinñetâ lok nombotñe senyeñe bok sâsâñe otmu lok pareñe ya yâkâlen arinñetâ hengemyongop. ¹⁵ Hengemyongomu naom titipâñe Yesu ekñetâ sâtñe otmu yuwu sâam mepaewi. “Dawitihât sen, kâwiâk watyekdâ kionñsai yakât heronje oain.” Yawu sâñetâ yan hotom uminiwi ya yengât lok kunñe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yañe nângâm bâlewanñgim yuwu sâwi.

¹⁶ “Naom titipâ kutyeñe bianñe mepaeheksai ya ekmunñe ki ârândânñe oap. Yakât kuyiñgirâ hutuk sâñet,” yawu sâam Yesu ekuwi.

Sâñetâ sâop. “Mepaenekñetâ nângâmunne ârândânñe oap. Yu oai yukât emet inânñan Anitâñe poropete âlâ ekumu kulemgupop ya yuwu tap.

“Anitâñe nimnaom titipâ yengât biwiyeñan kionmu heronje otbañgai.”

Den yawu kulemgowi tap yakât bulâñe yu tetemu eksai.” ¹⁷ Yawu sâam ekyongom yapâ pilâyekmâ Betani kapiân ari omon sâamu iwin.

*Lakop sâwanñgimu hâlâlânñe sâam kinop.
(Mareko 11:12-14,20-24)*

¹⁸ Yan imunje emet hanj sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunje Yesu po wanjiop. ¹⁹ Po wanjimu senje pilâm lakop âlâ mâtâp ginjan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetje mem nembom sâmu gotjan ari ekmâ kehetje âlâ ki kinop. Esenjanak âi omoj omoj otmâ kinmu ekmâ yuwu sâop. “Âo, yu kehetje ki kinsap. Esenjeâk tap. Yakât otmâ lakop yukât kehetje âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Sâmu yanjak esenje gimbanjuop.

²⁰ Yawu otmu nenje ekmunje sâtnje otmu yuwu sâmu âikuwin. “Bâe, yuâmâ topje girawuhât esenje in yawu gimbanjuap.”

²¹ Sâmunje sâop. “Sâmune nângânet. Biwiyenje Anitâhâlen katmâ manmâ yâhânomai yamâ lakop yu sâmu wanjan yawuâk otnomaihât dop tap. Yakât den âlâen hâum sâmune nângânet. Yeje yuwu mon otnomai. Pumje âlâ ekmâ “Huhuakmâ orotok sâmu giâk” yawu sâmu biwi yâhâp ki otmâek ulitgunjetâ âlepje huhuakmâ orotok sâmu gewuap. Yawu. ²² Yeje yu me ya otne sâmâmâ angoân biwi nângân nângânyenjanje Anitâhâlen kepeim ulitgunjetâ nângânyinjimu yanâmâ yakât bulâje âlepje tetemu eknomai.” Yawu sâop.

*Yesuje âlâhât sâtgât otmâ âi miop ya ki sâmu tetem ekyongop.
(Mareko 11:27-33 Luka 20:1-8)*

²³ Yawu sâmu eknongomu Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukjan tatmunje lohimbî nombotje yan tatbi ya den pat âlepje ya ekyongop. Hotom uminiwi otmu Yura nengât papatolipnenjanje yuwu sâmu âikuwi. “Gâje oran âlâhât sâtgât Anitâhât opon kâmbukjan yâhâ lohimbî watyehon?” Yawu sâmu âikuwi.

²⁴ Sânetâ sâop. “Âinohoi gârâmâ nâku yawuâk âiyongomune yeje den matje kâpeknihinjetâ yanâmâ nâje âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topje ekyongowom. ²⁵ Yakât yuwu sâmune nângânet. Yoaneje toen mem katyehop yamâ âlâhât sâtgât otmâ âi ya miop? Anitâhât me ondop yengât sâtgât âi ya tuhuop yakât sânetâ nângâwe.” Yawu sâmu âiyongop.

Yawu sâmu matje kâpekbanjine sâmu pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenje yuwu mon sânom. “Yoane yamâ Anitâje âi sâmu wanju tuhuop.” Yawu sânom yamâ matje yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehâlen biwiyenje ki katbi?” Yawu sâmu den matje girawu sâmu kâpekbanjinom? Anjaknom yakâ. ²⁶ Yâhâ âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtgât otmâ nep ya tuhuop.” Yawu sânom yamâ lohimbî dondâje yuwu sânomai. “O Yoane yamâ poropete pato, wongât den yawu yai?” Yawu sâmu yan nengât nângânetâ bâlewuap. Nângânetâ bâlemu nongomaihât ki eknom?” Yakât otmâ hâum pâpgum pilâwi. ²⁷ Yakât otmâ yuwu sâmu ekuwi. “Yoaneje âlâhât sâtgât âi ya meminiop ya nen ki nanjan.” Sânetâ sâop. “Nâku yawuâk. Âlâhât sâtgât âi yu tuhum gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

Lohimbî girawu yanje Anitâhât den lâuwi.

²⁸ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâmu ekyongop. “Lok âlâhât nanyâhâtnje yâhâp. Otmu âwâyetjanje ataje yuwu sâmu ekuop. “Nan, gâ âinenjenen ari nep kâmet.” Yawu sâop. ²⁹ Sâmu sâop, “O, awonj, nâmâ hâkânjan oan.” Yawu sâop. Yâhâ tipije tatmâ yanjak ihilâk yahatmâ ari âi ya miop. ³⁰ Yawu otmu âwâyetjanje iminjahâlen ari yawuâk sâmu ekuop. Yawu sâmu iminjanje yuwu sâop. “Awonj, âlepje ariwom,” sâop. Yamâ benje pilâm ki ariop. ³¹⁻³² Yawu olowot gârâmâ nanyâhâtnje âlâje âwâyetjahât den ya tem lâuwot?”

Yawu sâmu âiyongomu yuwu sâwi. “O, yamâ atajanje âwâyetjahât tem lâuop,” yuwu sâwi.

Sânetâ sâop. “Yawu gârâmâ yuwu sâmunê nângânet. Yoaneje manman âlepne yakât mâtâp ekyongom gaop. Yamâ yeje denje nângânetâ nahat otmu bet pilâwi. Otmu yeje lok nombotje yeknetâ bâlemu sâm ge katyeksai. Yakât otmâ yuwu sâmunê nângânet. Lok âlâ me âlâne takesihât tewetsenje meminiwi yapâ kombo mem manminiwi, me imbi nombotje lok ihilâk orop manminiwi yañe orotmemeyenje bâleñe ya sâm tetem bet pilânetâ yan Yoaneje toen mem katyehop. Yeñeâmâ biwi yâhâp otmâ manmai. Biwiyeñe pâlâmje otmâ yâkât den nângânetâ ki bulâñe otmap. Yakât otmâ tewetsenje kombo meminiwi, otmu imbi lok ihilâk orop manminiwi yawuyañe hewewen otmâ kulet sâyingim Anitâhât komolân torokatmâ mansai. Yeñeâmâ Yoanehât den nângânetâ nahat otmu biwiyeñe alitmâ Anitâhât komot bulâñe yan ki torokatsai.

*Wain kalam amboñahâlen hâum sâop.
(Mareko 12:1-12 Luka 20:9-19)*

³³ Otmu yengât topyeñe teteâkgât den âlâen hâum sâmunê nângânet. Lok pato âlâñe wain kâmetjet sâm nep lok meyeñe. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toñe ya mem mendâreñetâ gewuapgât wañga hâwiwi. Otmu emetyeñe tuhuwi. Ya tuhûm tin pilânetâ galem katyekmâ âlâengen ari sâp kâlep manop. ³⁴ Sâp kâlep manmu wain kehetje puru pato kinop ya amboñe hâruhuniñet sâm hoñ bawalipne yakembâek hângânyongomu takawi. ³⁵ Hângânyongomu takanjetâ nep galemje katyehop yañe nombotje yongom watyekbi, yâhâ nombotjeâmâ kâtnje yongonjetâ muwi. ³⁶ Benje sâp âlâen hângânyongomu takanjetâ nombotje yongonjetâ muwi. Yâhâ nombotjeâmâ watyeknetâ purik sâm amboñahâlen ariwi. ³⁷ Arinjetâ amboñe den pat ya nângâm yuwu nângâop. “Bâe, yu oai. Gârâmâ nine nanne ombe bisine hângângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Yawu nângâop. ³⁸ Biwiñe yawu nângâm ikne nanñe hângângumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenje ikne nanñe takap. Âwâñe mumu yan kalam yuâmâ yâkne ambokumapgât kumunje muâk. Kumunje mumu yan kalam yuâmâ nengât otbuap.” ³⁹ Yawu sâm kum kekae topñehen pilânetâ iop. Yawu. Yakât âiyongomune matñe sânetâ nângâwe.

⁴⁰ Yawu otñetâ âi amboñe ya girawu otbuap?” Yawu sâm âiyongop.

⁴¹ Âiyongomu sâwi. “Yawu otñetâmâ âi amboñe yañe taka yongomu muñetâ nep lok ondop meyekmâ kaweyenñan katyekbuap. Katyekmu yan tem lâuwangim hoñ bawanjinomai.” Yawu sâwi.

⁴² Sânetâ sâop. “Anitâñe hângânnohomu gewan. Yakât poropete âlâñe yuwu kulemgup ya yeñe ki mon sâlikum nângâmai.

“Nep lokne nak âlâ ekmâ bâleñe sâm mem ketetbi. Bâleñe sâm mem ketetbi ya Anitâñe lâum kânângâmu kuhupin kârikne otmâ kinsap. Yâhâ emet tuhuwñe ekmâ yuwu nângânomai. “Bâe, yuâmâ patone nângâmu teteap. Ekmunje sâtnje oap.” Yawu nângânomai.” Yawu kulemgup tap.

⁴³ Den sâop yakât bulâñe yiwerenje nâhâlen tetemu eksai. Yakât otmâ yuwu sâmunê nângânet. Yeñe nâhât nângânetâ gemu hâkâñ otmâ betnihim mansai. Yakât otmâ yen pilâyekmâ pâku lohimi meyekmune nâhâlen biwi nângân nângânyenñe kepeim manñetâ kunyeñe pato otmâ yâhâwom. Otmu den âlâen hâum sâwe. ⁴⁴ Lok âlâ me âlâñe kuhupin yu ekmâ betbanjinomai yamâ hâhiwin nângânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuñe putuk sâm kionmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai. Yawu.” Yawu sâop.

⁴⁵ Yawu sâmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, nenñe haonmâ ârândân Yesu betbanjinomai. Yakât otmâ Anitâñe nen pilânenekbuapgât den yu yap.” Yawu sâm alahum nângânetâ bâleop. ⁴⁶ Nângânetâ bâlemu Yesu mem pâi emetñan katne

sâm otbi yamâ yuwu nângâwi. “Lohimbi, sesengâlâk Yesuhâlen torokatmâ mansaiŋe yuwu nanŋai. “Yesu yu poropete âlâ mansap,” Yawu nângâm mepaemai.” Yakât otmâ pâi emetŋan katne sâm otbi ya gorâyinŋimu pilâwi.

22

*Lok kutdâ âlâhât nanŋaŋe imbi miop yan hâum sâop.
(Luka 14:16-24)*

¹ Yesuŋe den âlâen hâum hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnenŋe ya yuwu sâm ekyongop. ² “Anitâŋe tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Yakât topŋe yuwu tap. Lok kutdâ mansai yengâlen hâum sâmune nângâŋet. Lok kutdâ âlâhât nanŋaŋe imbi membe sâm soŋgo bau otmu sot kâle topŋe topŋe um hâwurumu kinop. ³ Otmu nanŋaŋe imbi membe sâmu yan âwâŋaŋe hoŋ bawalipŋe nombotŋe yuwu sâm hângânyongomu ariwi. “Yen yâhâm gem bukulipnenŋe meyekŋetâ takanŋet.” Yawu sâop. Yawu sâm hângânyongomu ari ekyongonŋetâ ki takawi.

⁴ Yawu otŋetâ âlâkuâk hoŋ bawalipŋe nombotŋe yuwu sâm hângânyongomu ariwi. “Anŋoân bukulipyenŋe hângânyongomune ari ekyongonŋetâ ki takai ya yenŋe âlâkuâk ari yuwu sâm ekyongonŋet. “Yen nângâŋet. Soŋgo bau otmu sot kâle yamâ emelâk mem dinŋan tuhumunŋe tap. Yakât takanŋetâ nanŋaŋe imbi membuap yakât heronŋe otmâ nenom.” Yawu sâm ekyongonŋet,” sâm hângânyongomu ariwi.

⁵ Hângânyongomu hoŋ bawalipŋaŋe yâhâm gem âlâkuâk ekyongowi. Den ya ekyongonŋetâ nângâm nângâm âlâku nângâop dopŋan dopŋan ariwi. Nombotŋe kalamângen nep tuhuakne sâm ariwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ bisinisi tuhuakne sâm ariwi. Nombotŋe ihilâk mahilâk arim kinbi. ⁶ Yâhâ nombotŋaŋeâmâ lok kutdâŋe hoŋ bawalipŋe hângânyongomu den mem ariwi ya yongonŋetâ muwi.

⁷ Yawu otŋetâ lok kutdâ yaŋe den pat nângâm kuk otmâ tembe lâulipŋe hângânyongomu ariwi. Ari kapiyenâk yongom itit kiom bâleŋe tuhuyinŋiwi. ⁸ Otmu lok kutdâ yaŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Bukulipnenŋaŋe hâkâŋ otmâ ki takai. Yakât otmâ sot kâle emelâk um katŋetâ tap ya bâlemapgât yuwu otnom. ⁹ Hângânyongomune mâtâp kunŋan ari kinmâ lohimbi yuken yaken arine sâm oai ya ekyongonŋetâ taka sot yu nenŋet.” Yawu sâop. ¹⁰ Yawu sâm ekyongom hângânyongomu hoŋ bawalipŋaŋe den sâop yawuâk mâtâp kunŋan yâhâm gem lohimbi âlepŋe bâleŋe ya ekyongowi. Ekyongonŋetâ taka lok imbi miop ya âwâŋahât emelan yâhâ pik ŋâtâk ŋâtâk sâwi.

¹¹ Yâhâ lok kutdâ yaŋe lohimbi takawi ya yekbe sâm emet kâlehen yâhâop. Yâhâ tatbi yapâ gâtŋe lok âlâŋe sâŋgum tok sâsâŋe latmâ taka talop ya ekmâ nângâm bâlewanŋim yuwu sâm ekuop. ¹² “Bâe, gâmâ girawuhât nanŋaŋe imbi membe sâm otmu sâŋgum tok sâsâŋe latmâ taka tat? Ya ki ârândân oap.” Yawu sâop. Yawu sâmu den matŋe sâwehât nângâmu umatŋe otmu anŋulakmâ inâk talop. ¹³ Yan tatmu lok kutdâ yaŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Yenŋe lok yu kâiŋe bātŋe nombot nombot sâhâm lâum yaehen pilâŋetâ giâk. Pilâŋetâ ge yaehen hâhiwin pato nângâmbisâp. Yawu.” Yawu sâm ekyongop. ¹⁴ Yawu gârâmâ den yuân hâum yakât topŋe yuwu sâmune nângâŋet. Anitâŋeâmâ lohimbi kerehâk dâiyekbe sâm oap. Yawu gârâmâ lohimbi getek âlâŋe yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeim manŋetâ manman kârikŋahât pat kuyinŋimu mannomai.” Yawu sâop.

*Anitâhât pat sâm yu ya katmunŋe tatmap ya wanŋom.
(Mareko 12:13-17 Luka 20:20-26)*

¹⁵ Den ya sâm tiŋ pilâmu Parisaio yeŋeâk peren pilâm ba kinmâ yuwu sâwi. “Den âlâen hâum yap yuŋeâmâ nengât topnenŋe miap. Yakât nâŋgâmunŋe bâleap. Yakât benŋe girawu otmâ sâmunŋe Roma tembe lâunŋe Yesu mem ari pâi emetŋan katŋet.” Yawu sâwi. ¹⁶ Yawu sâm honŋ bawalipyenŋe otmu Herotgât âi lok nombotŋaŋe Yesu âikuŋetâ sâm tâpikgumu topŋe mem tetenehât hâŋgânyongowi. Hâŋgânyongonŋetâ Yesuhâlen taka yuwu sâwi. “Bawapi, gâhât topge nanŋain. Gâŋe den imbiâk ki sâmat. Den sâmat ya nâŋgâmunŋe bonŋeâk otmap. Otmu lohimbiniŋe nâŋgâhihiŋetâ yahalâkgât nâŋgâm âi ki tuhumat. Gâŋe lok âlâhât nâŋgârâ yahatmu âlâhât nâŋgârâ gemu yawu ki otmat. Gâŋe uwawapŋe bia otmâ manmâ garâ gekmain. Yakât wuân me wuân otnom yakât sârâ nâŋgâne. ¹⁷ Roma lok âlâ kunnenŋe mansap, kutŋe sisa sâm, yâhâmâ haonmâ ârândânŋ takesi waŋmain. Yawu gârâmâ ya waŋmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nâŋgâne.” Yawu sâwi.

¹⁸ Yawu sâŋetâ biwiyenŋe ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe nâhâitŋe sâm tâpikguwuap sâm âinohoai me? Yenâmâ nimbilamyenŋe boho boho. ¹⁹ Yakât otmâ kât nanŋe mem nihiŋetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmu mem waŋetâ mem tiripyongom yuwu sâop. ²⁰ “Kât nanŋe yu ekŋet. Yuân âlâhât towat? Me âlâhât kutŋe kinsap.” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâwi. “Roma lok patonenŋe, kutŋe Sisa sâm, yâkât umutŋe yakâ.”

Sâŋetâ sâop. “Sisahât pat sâm katŋetâ tap otmuâmâ yâk waŋnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katŋetâ tatmap yâk waŋnomai.” ²² Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu pilâm yahatmâ ariwi.

*Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.
(Mareko 12:18-27 Luka 20:27-40)*

²³ Sarukaio lok yuwu nâŋgâmai. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunŋe pesuk sâmap.” Yawu nâŋgâmai. Yâkŋe yakât topŋe nâŋgânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuwi. ²⁴ “Bawapi, anŋoân Mosenŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lok âlâŋe imbi âlâ memu naom ki mewanŋimu lok ya mumbuap. Mumu imiŋaŋe yâkât kambut ya galemguum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Mosenŋe yawu kulemguop tap. Yakât topŋe sâm eknongohât yuwu sâmunŋe nâŋgâ. ²⁵⁻²⁷ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ anŋoân atayenŋe kunŋaŋe imbi âlâ memu imbiŋaŋe naom ki mewanŋimu inâk manmâ muop. Mumu imiŋaŋe atañahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetŋaŋe kambutyetŋe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokŋe kambutyenŋe yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyenŋe yâku yawuâk muop. ²⁸ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekŋe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâŋe membuap?” Yawu sâm âikuwi.

²⁹ Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe poropeteliŋe otmu lok nombotŋe den ekyongomu kulemguwi yakât topŋe yeŋe ki nanŋai. Otmu Anitâ ikŋe wâtŋe pato tatbaŋgiap yakât topŋe gurâ ki nanŋai. Yawu gârâmâ yeŋe nâŋgâm hilipgum den yawu yai. ³⁰ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe lohimbiniŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât anjeloliŋaŋe ki miakmai ya yeŋgât dop otmâ ikŋiâk ikŋiâk mannomai. ³¹ Yâhâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. ³² Emelâk Anitâŋe yuwu sâm Mose ekuop.

“Nâŋe Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesenŋe Yakop yâk yeŋgât kunyenŋe tatmâ gaman.” Yawu kulemguop.

Anitâne Mose den ekumu kulempuop yakât topneâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenne manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ ganetâ ganetâ benne nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sâm sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenne yamâ Anitâ. Topne yawu tap.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu lohimbi yan kinbinje den ya nângânetâ âlâ kândâkdâ olop.

Mosehât girem den girawu yanje kun kunje oap?

(Mareko 12:28-31 Luka 10:25-28)

³⁴ Otmu Sarukaionje Yesuhât den matje sâne sâm hâum pâpgum pilâwi yakât den pat Parisaionje nângânetâ bâlemu Yesuhâlen ariwi. ³⁵ Ari yâk yengâlen gâtne âlâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiopne yahalop. Yahatmâ Yesune den sâm hilipgumu pâi emetjan katnetâ talâkgât yuwu sâm âikuop. ³⁶ “Bawapi, yuwu âihohomune nângâ. Anitâne girem den Mose ekumu kulempuop yapâ gâtne girawu ya yakât nângârâ yahatsap?”

³⁷ Sâmu sâop. “Anitâne den âlâ Mose ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Isirae ambolipne yen ekyongomune nângânet. Nengât Kutdânenne yamâ Anitâ ikne konok tatmap. Nenne yâkâlen biwi nângân nângânnenne kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nângâm lâum watmâ mannom.” Yawu tap.

³⁸ Den yan yune kunje oap. ³⁹ Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nennahât nângâmunne yahatmap yawuâk buku nombotne yengât nângâmunne yahatbuap.” Yawu tap.

⁴⁰ Anitâhât den yâhâp yan yuneâmâ kunje pato oap. Yâhâ Mose otmu Anitâhât poropete bulâne manbinje den yâhâp yukât nângâm den topne topne kulempuwi.”

Dawitihât senâmbâ gâtne yakât sâm Yesune Parisaio âiyongop.

(Mareko 12:35-37 Luka 20:41-44)

⁴¹ Yawu sâm benne purik pilâm yuwu sâm âiyongop. ⁴² “Anitâne hângângumu gewuap. Yakât topne girawu nanngai?”

Sâmu sâwi. “Gewuap yamâ Dawitihât sen.”

⁴³ Sânetâ sâop. “Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât Mâmânahât Heakne Dawiti mâmâne otbângimu den kulempuop ya yuwu tap.

⁴⁴ “Anitâne nâhât patone yuwu sâm ekuop. “Gâne nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.”

⁴⁵ Dawitine den yawu sâop yakât yuwu sâmune nângânet. Anitâne hângângumu gewuap yakât Dawitine yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeneâmâ “Yâkne hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitine den sâop ya orop ki lâuaksawot.” Yawu sâop.

⁴⁶ Yawu sâm âiyongomu matje kêpekbanjine sâm hâum pâpgum pilâm gem iton galañ otmâ âlâkuâk ki âikuwi.

23

Parisaionje otminiwi yawu ki otmâ mannom.

(Mareko 12:38-39 Luka 11:43,46 Luka 20:45-46)

¹ Yesune lohimbi nombotne otmu honj bawalipne nen yuwu sâm eknongop. ²⁻³ “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yengât den ya biwinenne kepeim lâum manmâ yâhânom. ⁴ Yamâ nenne yâk yengât amutgen manmunne yu ya otjetgât den undipne topne topne sâm ningimai yamâ yene gurâ denyene ya ki lâum watmai. Yakât otmâmâ yâkne otmai

memai yawu ki otnom. Yâkne den sâm ningimai yan umatne kaknan manmain. Yawu manmunne biwinenne mem huruŋ pilânehât ki tânnongomai. ⁵ Nenne nângâyîngimunne yahalâkgât nengât sennenŋan kinmâ orotmeme topne topne yuwu otnai. Mitihât pepa ya mem lotohom kunyenŋan sâhâm manmai. Otmu mitihât hâk katipne kâkâlep, senne âlâlâ hâmeŋe pato, mânunjakŋetâ holuŋ holuŋ sâmu miti emetŋan yâhâm gemai.

⁶ Miti emetŋan yâhâ lohimbi senyenŋan ewanâk tatnehât nângâmai. ⁷ Otmu lohimbi hawamyongom tatmaine nenekŋetâ yahatmu mepaenenekŋetgât nângâmai. Yawu otmâ manŋetâ ya ekmune bâleap.

⁸ Otmu yakât torehenne yuwu sâmune nângâŋet. Yenâmâ dop konohâk oai. Yakât otmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne bukulipnaŋe nekŋetâ yahatmu mepaenekŋetgât nângânomai otmuâmâ yakât nângâmune dondâ bâlewuap. Nâ konok Kutdâyeŋe mansan.

⁹⁻¹⁰ Otmuâmâ nâ konok kunyeŋe mansan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâ ekmâ kunnenne mansap sânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nengât kunnenne, me awonnenne Anitâ konok, himbimân tap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ ekmâmâ awonnenne ki sânomai. ¹¹ Yâhâ den yan yukât topneâmâ yuwu tap. Yengâlen gâtne lok âlâ me âlâne yenahât nângâŋetâ gemu lohimbi hoŋ bayîngiwuap ya yengât Anitâne nângâmu yahatbuap. ¹² Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne yenahât nângâŋetâ yahatbuap ya yengât Anitâne nângâmu gewuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe Parisaio sârekyongop.

(Mareko 12:40 Luka 11:39-42,44,52 Luka 20:47)

¹³ Yawu sâmâmâ benne Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yeŋeâmâ topyeŋe kurihiakmâ Anitâhât amutgen mannehât ki nângâmai. Yeŋeâmâ lohimbi nombotŋaŋe bulâŋanâk Anitâne tihitnenne olâkgât nângâm mansai yâk mem ge katyekmâ mâtâp maŋguyîngimai. Yawu otnai yakât nângâmune bâleapgât yengâlen umatne topne topne teteyîngiwuap. ¹⁴ Otmu imbi kambut emetyeŋambâ watyekmâ senne âlâlâyeŋe kombo meyîngimai. Yawu otmâ lohimbi senyenŋan topyeŋe kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yenâmâ lok perâkne. Yakât otmâ hâmbâi Anitâne matŋe umatne kâpekyîngiwuap.

¹⁵ Otmu yeŋeâmâ lohimbi âlâ me âlâ meyekŋetâ yengâlen torokatmâ denyene lâum manmai. Yâhâ yeŋeâmâ hemgât pat otmâ mansai. Yawu gârâmâ lohimbi yengât den lâum mansai yaŋe gurâ yawuâk hemgât pat mansai.

¹⁶ Otmu yuwu sâmai. “Lohimbi nombotŋaŋeâmâ opon kâmbukŋahât gahatŋan kinmâ den hikumai yamâ bonne bia yakât otmâ den ya ki lâunomai. Yâhâ kondo goliŋak tuhuwi yakât gotŋan kinmâ den hikumai yamâ bulâŋanâk. Yakât otmâ den ya lâunomaihât dop tap.” Yawu sâmai. ¹⁷ Yawu sâmai yamâ topne nângâm tâpikgum sâmai yakât yuwu sâmune nângâŋet. Girawuyakât nângâŋetâ yahatmap? Kondo me senne âlâlâ yakât me opon kâmbukŋe kâlehen kondo me senne âlâlâ katŋetâ tatmap yakât? Yeŋe gurâ yakât topne ki nanŋai.

¹⁸ Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋe yuwu sâmai. “Lohimbi nombotŋaŋe opon kâmbukŋahât alata gotŋan yâhâ kinmâ den hikunomai ya gurâ bonne bia, yakât otmâ ya ki lâunomai. Yakât denne bia. Yâhâ yâkne hotom une sâm alata gotŋan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikunomai yaŋeâmâ bulâŋe otbuap yamâ lâunomaihât dop tap.” Yawu sâmai. ¹⁹ Yawu sâm nângâm tâpikgumai. Yakât âiyongomune sâŋet. Girawu yakât nângâŋetâ yahatmap? Senne âlâlâ

Anitâhât pat kumai ya me alata yakât? Yeŋe yakât topŋe nâŋgâm hâum pâpŋuai yakât sâmune nâŋgâŋet. ²⁰ Lohimbi nombotŋaŋe hotom une sâm alata gotŋan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikumai yaŋeâmâ alata yakâlâk den ki hikumai. Alata otmu lama yâhâp yâhâp yakât den hikumai. Topŋe yawu. ²¹ Yâhâ lohimbi opon kâmbukŋan yâhâ yan den hikumai yanâmâ opon kâmbukŋahât ki hikumai. Opon kâmbukŋahât amboŋe yamâ Anitâ. Yakât otmâ yâkât senŋan kinmâ den hikumai. ²² Otmu himbimân Anitâ Kutdânenŋe tap yakât otmâ himbimân ekmâ den hikumai yanâmâ himbim amboŋe Anitâ yâkât senŋan kinmâ den hikumai.

²³ Yakât otmâ yen Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai yeŋeâmâ topŋe ya nâŋgâm tâpikgumai. Yenâmâ lok perâk. Yeŋeâmâ wahap tâŋât, hote, gitâk, kimi, ya mem ketetmâ bâlâk ŋerek osetyeŋan konok ya mem Anitâhât pat kuwaŋgimai. Yâhâ Anitâhât den nombotŋe umatŋe pato ekyongomu kulemguwi yamâ loŋgâemai. Loŋgâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbi yeŋgât den sâm hâreyiŋgimai yan Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ olâkgât ki nâŋgâmai. Yawu otmâ den tâŋ tâŋâk ki sâm hâreyiŋgimai. Otmu buku nombotŋe yeŋgât weyeŋe ki nâŋgâm tânyongomai. Otmu biwiyeŋe Anitâhâlenâk ki katŋetâ tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgiwuap. ²⁴ Yu ya otmai yakât den âlâen hâum sâwe. Lok nombotŋe senyeŋe bok sâsâŋaŋe ki ekmâ mâtâp tâpikgumai. Yakât dopŋeâk yeŋe Anitâhât den bulâŋe ya betbaŋgim den tâŋât tâŋât ya lâum mansai. Yakât otmâ hâmbâi yakât matŋe umatŋe menomai.”

²⁵ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Bâe, Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yenâmâ lok perâk, nimbilamyene yâhâp. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Imbi âlâŋe aman mem hâkŋeâk pirimu biwiŋan sot wahapŋe yawuâk tatbuap. Yakât dopŋeâk yeŋe bukulipyeŋaŋe yekŋetâ yahalâkgât hâkyeŋeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleŋe, me nâŋgâm bâle, me orotmemeyeŋe kiŋoŋ ya biwiyeŋaŋe nâŋgâmai. Yawu nâŋgâŋetâ yaŋe mem bâleŋe tuhuyekmap. Yeŋgât topyeŋe yawu tap yamâ ki eŋakmâ nanŋaŋgimai. ²⁶ Biwiyeŋan yawu tap gârâmâ aŋgoân yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ya sâm pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuâŋgât nâŋgâŋetâ tâŋât otbuap. Yâhâ ki otnomai yamâ yiwerene umatŋe teteyiŋgimap yu wangim umatŋe pato witgumâk teteyiŋgiwuap.

²⁷⁻²⁸ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningim mansai yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kurihyiekmain ya yeŋgât sum kakŋanâmâ awu tawu kâmetmunŋe baŋbaŋ sâm sekŋe âlepŋe otmâ imap. Yâhâ lâm kâlehenâmâ tâtuk sâm nane gorewaŋ yaŋe ololoŋ sâm kinmap. Yeŋgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe yamâ yakât dop. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ hâkyeŋe piriakŋetâ salek olâkgâlâk nâŋgâmai. Yamâ biwiyeŋanâmâ nane gorewaŋ yawu yaŋe tap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Yeŋgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋan Anitâhât den bulâŋe ki tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe mem purik pilâyiŋgimu matŋe umatŋe menomai.

Parisaioŋe matŋe umatŋe menomai.

(Luka 11:47-51)

²⁹ Otmu yeŋeâmâ yuwu sâmai. “Poropete lok, otmu lohimbi nombotŋaŋe âilonŋo lonŋo manmâ gam muwi ya yeŋgât sumân awu tawu kâmetmunŋe baŋbaŋ sâm sekŋe âlepŋe otmâ imap.” ³⁰ Yawu sâm yaŋak âlâmâ yuwu sâmai. “Bâe, aŋgoânâk tâmbâlipnenŋe manbiân yan nenŋe manbin mâne poropete lok yu ki yongombâin.” Yawu sâmai. ³¹ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk tâmbâlipyeneŋe poropete yongonŋetâ muwi ya yeŋgât yuwu sâmai. “Nenŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât sen mansain.” Yawu sâmai.

32-33 Yakât otmâ tâmbâlipyenaje otminiwi yakât Anitâne matne umatne yingiwuap. Yawu gârâmâ tâmbâlipyenaje orotmeme bâlene otminiwi ya yeje yawuâk torokatmâ mansai yakât matne umatne dondâ yingiwuap. Yamâ yeje wangiyekmâ sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ bulânanâk teteyingiwuap.

34 Otmu topyene teteâkgât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Hoj bawalipne nombotne âi sâm yingimune yengâlen taka Anitâhât topne kâsikum yingim mannomai. Yamâ yeje nâhât den pat bialâkgât yongom mem ge katyeknomai. Nombotneâmâ howanân yongom kânângâyeknomai. Nombotneâmâ den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyeknetâ tiok taok otmâ arim kinnomai.

35 Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâne ikne hoj bawalipne hângânyongomu denne lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyenaje nângâm bâleyingim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopne ya yeje menomaiâk. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Embânân topne katmâ tâmbâlipyenaje lok âlâ, kutne Awe sâm, ya kujetâ muop. Otmu miti lok âlâ, kutne Sekaraia, yamâ opon kâmbuknan hotom um bam gam kinmu yanâk kujetâ muop.

36 Yawu gârâmâ poropete lok kerek yongonetâ muwi yakât huhopne yen gurâ umatne menomaiâk.

*Yesune Yerusalem kapi ambolipne mem iknan katyekbe sâm olop.
(Luka 13:34-35)*

37 Bâe, Yerusalem kapi ambolipne yengât topyene yuwu tap. Yengâlen âi mejetgât Anitâne ikne hoj bawalipne hângânyongomu takanetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmânaje kurâk sâm nanlipne dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopneâk menduhuyekmune nâhât hikinnan manjetgât sâman. Yamâ yeje nâhât hâkâj otmâ mansai. 38 Yawuhât Anitâne betyongomu kasalipyenaje taka yongom watyeknetâ kapi yu kâwurumnanak kinbuap. 39 Yakât otmâ nâne pilâyekmâ ariwom. Benje sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânenenaje tihitnenne otbe sâm mat hângângohomu taka. Yakât otmâ biwinenaje herone pato nan gain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesune yawu sâop.

24

*Kasalipyenaje taka opon kâmbukne huhum iton galañ menomai.
(Mareko 13:1-2 Luka 21:5-6)*

1 Yesune menenekmu opon kâmbukne pilâm ge kambenenne kaknambâ olelem ekmunne âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ yuwu sâm âikuwin. “Pato, yu nângâ. Opon kâmbukne pato nandoroñe yu ekmunne âilongo oap. Yakât gâñe ekdâ girawu oap? Ya sârâ nângâne.”

2 Sâmunne yuwu sâm eknongop. “Opon kâmbukne yu eknetâ âilongo longo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenaje taka huhum gahaem senne âlâlâ kâlehen tap yu mem iton galañ tuhunomai.” Yawu sâop.

*Umatne topne topne teteyingiwuap yakât Yesune sâop.
(Mareko 13:3-13 Luka 21:7-19)*

3 Yawu sâm eknongomu nenne pumne âlâ, kutne Oliwa sâm, yan yâhâwin. Yan yâhâ yok pilâm Yesu yuwu sâm âikuwin. “Gâ opon kâmbuknahât den eknongoat yakât bulâne sâp girawuân tetewuap? Yâhâ sâp pato tâlâhumu gâñe âwurem gewuat. Sâp yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunne keterakningiwuap?” Yawu sâwin.

4-5 Sâmunje sâop. “Lok nombotņane taka den perâkņe yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâņe hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâm kâityongonjetâ lohimbi dondâņe denyeņe nâņgâm lohotņe otmâ yâk yengâlen torokatnomai. Yawu otmâ yengât biwiyenjan kionjetâ denyeņe nâņgâm yâk yengâlen torokatmai hât galemyeņe oraņgim mannomai. 6-8 Otmu kuk kapam topņe topņe tetewuap yakât nâņgâm ki gorâyingsiwuap. Yawu otmâ yuwu nâņgânomai. “Bâe, emet inânņan Yesuņe eknongop yakât bulâņe teteap. Yamâ yu tetewuapgât Anitâņe embânân sâm kalop.” Yawu nâņgâm imbiâk nâhâitņe “In yawu âwurem gewuap” yawu ki nâņgânomai. Anġoân lohimbi hânņan kulemņan hânņe mansai dondâhâlâkņe kasa oraņgim ahonomai. Otmu sâp yan po pato tetewuap. Otmu mososoņ membuap. Yawu otmu umatņe topņe topņe tetewuap yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâņgâņet. Imbilipyeņe naom mene sâm hâliliakmâ tatmâ memai. Hâliliakmâ tatmâ naom gemu yanâmâ hâkyeņe sânduk sâmap. Yakât dopņeâk umatņe topņe topņe teteyingsiwuap yakât kakņan âwurem gewom. Gemune yanâmâ pesuk sâwuap.

9 Yâhâ mitihât kasaņe nâhât den pat âlepņe nâņgâņetâ nahat otmâ hakyenjan sâm den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yanâmâ yen nombotņe yongonjetâ munomai. 10 Otmu hilipnongomai sâm yen nombotņe kiņgityenjahât otmâ topyeņe kurihiakmâ nâhât komolâmbâ hionjakmâ betyeņehen kionmâ kasa oraņginomai.

11 Otmu sâp yanâmâ lok perâkņe nombotņane yahatmâ yenhâlâk nâņgâm yuwu sâm kâityongonomai. “Nenâmâ Anitâhât poropete bulâņe mansain.” Yawu sâm kâityongonjetâ lohimbi dondâņe yâk yengâlen torokatmâ hiliwahonomai. 12 Otmu lohimbi nombotņane bukulipyeņe otņetâ bâleâkgât bukulipyeņe kendâyingsinetâ yâk yengâlen torokatmâ sambe otnomai. Yawu otnomai yakât huhopņe yamâ Anitâhât komolân gâtņe nombotņe hionjakmâ biwiyene pâlâmņe otmu buku ki oraņgim mannomai. 13 Yawu gârâmâ umatņe âlâlâ teteyingsiwuap yan lohimbi nombotņane Anitâhâlen biwiyenjan kepeim sâtġum mannomai. Yamâ Anitâņe bulâņanâk mem manman âlepņan katyekbuap. 14 Yâhâ Anitâņe lohimbi kerek yengât tihityeņe otbuap yakât den pat âlepņe ya lohimbiņe nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyenjan kepeinetġât yeņe hânņan kulemņan ari ekyongonomai. Ekyongonjetâ ârândânġ otmu Anitâņe hângânnohomu âwurem gewom”. Yawu sâop.

*Yerusalem kapi itit kiom tuhuņetâ kâwurumņajak kinbuap.
(Mareko 13:14-23 Luka 21:20-24)*

15-16 Yesuņe kapam me âlâlâ umatņe tetewuap yakât yuwu sâm eknongop. “Poropete âlâ, kutņe Danie sâm, yâkņe umatņe topņe topņe tetewuap yakât emet inânņan yuwu kulemġuop tap.

“Kasalipyeņe yeņe lok kutdâ yenhât umutņe lâum opon kâmbukņan yâhâ kânâņgâņetâ kinbuap.” Yawu kulemġuop.

Daniene den kulemġuop ya nâņgâm biwiyenjan katmâ mannomai. Otmu kasalipyeņe taka yawu otņetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipņane kapi yeņe pilâm itoņ galaņ otmâ hewukņehen ari misiņguraknomai. 17 Otmu Yerusalem kapi ambolipņane gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiņguraknomai. Yawu otmâ emetyenjan yâhâ itâ pareņe miakne sâm yakât ki nâņgânomai. 18 Otmu lohimbi nep tuhuakmâ mannomaiņe gurâ âwurem taka emetyenjan iri sikumyeņe me senņe âlâlâyeņe ya miaknehât ki nâņgânomai. Yawu otmâ in yawu sururuk sâm hewukņehen ari misiņguraknomai.

19-21 Sâp yanâmâ imbi tepdâek umat karat mannomai. Otmu ŋanja hewâk hewâhâk mem hikakmâ manņetâ wâtyeņe ki tiņ tiņ sâwuap yane

hiliwahomaihât yeje Anitâ ulitgunomai. Otmu kasalipyeñaje to yambu sâpñan me tatmâ nângâ nângâ sâpñan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitgunomai. Kasalipyeñaje takanomai yanâmâ umatñe pato nandorone kakyenjan yâhâwuap. Kândikum Anitâ lohimbi katyelehop yapâek umatñe yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatñe kakyenjan yâhâwuap yukât kakñan yuwuya âlâ ki tetewuap. ²² Yakât otmâ Anitâñe ikñe lohimbilipñe kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâm kalop.”

²³ Otmu sâp yan lok nombotñaje nâhât yuwu sâm yen kâityongonomai. “Anitâñe Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenñe otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu endaken ge mansap.” Yawu sâñetâ ki nângâyinñomai. ²⁴ Sâp yanâmâ lok perâkñe nombotñaje kurihiakmâ oain sâm oain sâm yuwu sâm ekyongonomai. “Nâ galemyeñe manbehât Anitâñe âi sâm nihim hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâm nâhât lohimbi bulâñe yañe yâk yeñgâlen torokatñetgât kulem topñe topñe menomai. Yawu otñetâ yekmâ betyinñim mannomai. ²⁵ Yâhâ emet inânñan den ekyongoan yu biwiyenjan katmâ galem oranñinomai.

²⁶ Yâhâ sâp yan lok nombotñaje den mem yuwu sâm ekyongonomai. “Anitâñe hângângumu âwurem ge lok ki manmaiângen mansap.” Yawu sâñetâ yâk ekne sâm yaken ki arinomai. Me lok nombotñaje den mem yuwu sânomai. “Anitâñe hângângumu âwurem ge wosaken me wosaken ge mansap,” sâm ekyongonñetâ yâk yeñgât den ya ki nângânomai.

²⁷ Yakât torokatmâ sâwe. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. Himbim belek sâmu lañinñaje siliñ siliñ sâm nombotgembâ nombot otmâ hañ sâmap yakât dopñeâk Anitâñe nâ lok bulâñe hângânnohomu âwurem gewom. Âwurem gemune lohimbi hânñan kulemñan mansai kerekñe nâhât lañinñe ekmâ topñe nângânomai. ²⁸ Yâhâ umatñe âlâlâ tetewuap yakât emet inânñan ekyongom gaman. Yukât bulâñe hâmbâi tetewuawân ekmâ topñe nângâm henñenñgunomai.

*Yesuñe âwurem gewe sâm otbuap yan kulem topñe topñe tetemu eknom.
(Mareko 13:24-27 Luka 21:25-28)*

²⁹ Umatñe topñe topñe tetewuap yanâmâ hilâmngât emetsenñe otmu omonñgât emetsenñe yamâ bok sâmu omonñ sahakbuap. Omonñ sahakmu pitu yañe himbimâmbâ pek sâm genomai. ³⁰ Sâp yanâmâ Anitâñe yâhâpñe nâ hângânnohomu âwurem gewom yan wâtne tetemu lohimbiñe ekmâ kâi bân sâñ sâñ otmâ hu halak tuhunomai. Sâp yanâmâ Anitâñe yâhâpñe hângânnohomu elem kulewonñboñ kakñambâ gemune nekñetâ sâtñe otbuap. ³¹ Âwurem gewom yan anelone âlâñe lâmunñe kunmu anelolipne hângânyongomune emetsenñe gahanñehen geheñehen hân ewun embun arinomai. Ari nâhât lohimbi manman kârikñahât pat Anitâñe kuyinñimu mannomai ya kerek menduhuyeknomai.

*Bândup baiako yakât dop.
(Mareko 13:28-31 Luka 21:29-33)*

³² Sâp yan âwurem gewom yakât nângânñetâ keterahâkgât den âlâen hâmu yuwu sâwe. Nenâmâ bândup baiako huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ³³ Yakât dopñeâk hâmbâi den yan yukât bulâñe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuñe emet inânñan den eknongop yakât bulâñe tetemu eksain. Âwurem gewuapgât sâp tâlâhuap.” Yawu sânomai.

³⁴ Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muñetâek bulâñe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâñe bulânñanâk tetewuap. ³⁵ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâñe kalop ya biatmâ metewuap.

Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikne tatmâ yâhâmbisâp.

*Yesuje âwurem gewuap sâp ya ki nanġain.
(Mareko 13:32-37 Luka 17:26-30,34-36)*

³⁶ Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nângânet. Sâp gewom lohimbi kerekne yakât ki nanġai. Otmu aġelo himbimân tatmai yâkne gurâ yawuâk ki nanġai. Otmu ninak gurâ ki nanġan. Awoġne himbim amboġe ikġahâk nanġap. ³⁷⁻³⁹ Âwurem gewom yanâmâ pâràk sân sânak gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpne tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmune nângânet. Emelâk embâġân Noaġe manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Noaġe manop yanâmâ lohimbi gulip malap manmâ yeġe âi yeġahâlâk nângâm manbi. Yawu manġetâ Noaġeâmâ waġga kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepne mansainâk sâm gulip malap manmâ ġaġetâ yan Anitâġe nângâmu tongelâk pato ġemu to niġ niġ sâm lohimbi kerek haranyongomu mum metewi. Yakât dopġeâk lohimbi nombotġaġe âlepne mansainâk sâm otrġetâ yan Anitâġe yâhâpne nâ hâġġannohomu âwurem gewom.

⁴⁰ Gewom yan lohimbi âi kalamyene tuhumm gulip malap mannomai yamâ Anitâġe nombotġe ya meyekbuap. Nombotġe yamâ pilâyekbuap. ⁴¹ Yâhâ mâtâp mannomai gurâ nombotġe meyekmâ nombotġe pilâyekbuap. ⁴² Yawu gârâmâ nâ Kutdâyeġe gewom yakât sâp yeġe ki nanġai. Yakât otmâ biwi golâ tatmâ sen galem otmâ mannomai. ⁴³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâwe. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyenġaġe sâp girawuân taka yongom itit kiomm tuhuyiġġinomial yakât ki ekyongomai. Inâk pâràk sân sânak takamaihât kapi ambolipġaġe sen galem manmâ emet kapiyeġe galemġumomai. ⁴⁴ Yakât dopġeâk Anitâġe hâġġannohomu âwurem gewom yakât sâp yeġe ki nanġai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem ġemune nekmâ herone nâġġanomai.

*Hoġ bawa âlepne bâleġe yâk yetġât topyetġe
(Luka 12:42-46)*

⁴⁵ Yakât yâhâpne den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kutdâ âlâġe kapiġe pilâm kapi kâlepnehen ari kandi manmâ âwurem tohowuap. Yaken ariwe sâm yan hoġ bawaġe âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ ġaġe nep lok nombotġe galemयोगuwat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yaġe âi ya biwiġaġe mem galemयोगomu âilonġo mannomai. ⁴⁶ Yawu otmâ galemयोगuwap otmuâmâ patoġaġe âwurem taka herone otbaġġiwuap. ⁴⁷ Yawu otbaġġim galem pato katmu ikne senne âlâlâġe yakât galem otbuap. ⁴⁸ Yâhâ purik pilâm sâmune nângânet. Hoġ bawa yaġe biwiġaġe yuwu nângâm âi ya hilipġuwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâġe âi yu membom?” ⁴⁹ Yawu sâm biwiġaġe pâlâmġe otmu ki galemयोगom heġġeġġuwuap. Yawu manmâ to kârikne nem biwi hâlim otmu umatġe topġe topġe teteyiġġiwuap. Yawu otmâ lok bâleġe yeġġâlen torokatmâ ki orotġe otmâ manbuap. ⁵⁰⁻⁵¹ Yawu otmâ biwiġaġe pâlâmġe otmu patoġaġe pâràk sân sânak taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ġe hâhiwin nângâm yâhâmbisâp.” Yawu sâm eknongop.

25

Imbi sihan bât nombot nombot hârok yan Yesuje hâum sâop.

¹ Yesuje sâp patoen âwurem gewuawân Anitâġe menenekmâ ikġan katnenekbuap yakât den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok sihan âlâġe imbi

membuap yâkât pat kuwangiwi. Otmu ya taka membom sâam den katmu takaop. Yamâ imbi membuap yakât bukulpne bâtnombot nombot hârok menduhuakmâ ari mâtâwân kinmâ mambotbangiwi. ²⁻⁴ Otmu yâk yengâlen gâtne imbi mome yamâ biwiyene golâek manmâ lambe otmu lambe tone yâhâp yâhâp miakmâ ariwi. Yâhâ imbi mome âlâmâ biwi pâlâmne manbi yakât otmâ lambeyene ya tone san sâop. Otmu lambe tone gurâ ki kâsikum miakmâ ariwi. ⁵ Yawu mannetâ sâp kâlewâk otmu amangât yekmu iwi.

⁶ Im tatnetâ omon derepnan lok yañe takaop. Takamu kapi yakât mâtâpgât galemne kinop yañe ekmâ ekyongop. “Wa, aman aman. Imbi pat kuwangiwi lok ya takawo. Yakât otmâ yahatmâ ari penewanginet.” ⁷ Yawu sâam mândiyekmu yahatmâ ariwi. Yawu otmâ lambeyene tone orowâk mem manbine tipine âlâ sem talop ya menetâ laninne pato olop. ⁸ Yawu otnetâmâ bukulpneyañe yuwu sâwi. “O, nenâmâ lambe tone bia. Yakât otmâ nombotne gâim ninginet.” sâam ulityongowi. ⁹ Sânetâ sâwi. “Bia, to yu dopnennanâk miain. Yawu gârâmâ yepak anjim bero emetnehen ari puluhum miakmâ takanet.” ¹⁰ Yawu sânetâ anjim bero emetnehen ba ariwi. Ari yaken mannetâ bukulpneyañe ge lok ya penawanginetâ orowâk emet kâlehen yâhâ gahatne mangum sot newi.

¹¹ Nem tatnetâ imbi nombotne ya belângen taka yuwu sâwi. “O, lok pato, gahatne meningirâ kâlehen gane.” ¹² Sânetâ sâop. “Bia, ba arinet. Nâ ki nângâyingian. Yen wonân gâtne?” Yawu sâam watyehop.

¹³ Yakât topne yuwu sâamune nângânet. Nâ sâp girawuân takawom ya yen ki nanjai. Yakât otmâ galemahom heñgenum nâhât sen dâi dâi otmâ mannomai.

*Lok hilâm ihi, konam yakât topne
(Luka 19:11-27)*

¹⁴ Otmu den âlâen hâum sâamune nângânet. Lok âlâne kapi kâlepnehen ariwe sâam âi loklipne yongonmu ganetâ yuwu sâam ekyongop. “Senne âlâlâ tatnihiap yu galemum mannomai.” Yawu sâop. ¹⁵ Yawu sâam âi loklipne tewetsenne mem dopyenan âlâku ikniâk ikniâk yingiop yamâ yuwu. Âlâmâ 5000 kina yakât dop wanmu miop. Âlâmâ 2000 kina yakât dop wanmu miop. Bâineâmâ 1000 kina yakât dop wanmu miop. Yawu yingim yepak pilâyekmâ ariop. ¹⁶ Yâhâ 5000 kina yakât dop miopneâmâ âi topne topne tuhum yan 5000 kina âlâkuâk tâtâem miop. Ya mem menduhumu 10,000 kina yakât dop olop. ¹⁷ Otmu 2000 kina yakât dop miopne âi topne topne tuhumu 2000 kina dop âlâ tetemu 4000 kina yakât dop olop. ¹⁸ Yâhâ 1000 kina yakât dop miopne âi ki tuhuop. Yâkneâmâ tewetsenne ya mem itâ hambunan mânunmâ tunju topnan katmu in tatmâ gaop.

¹⁹ Otmu patoyeñe sâp kâlep manmâ âwurem takaop. Taka âi loklipne tewetsenne yingiop ya yongonmu ganetâ âlâku ikniâk ikniâk yuwu sâam âiyongop. “Tewetsenne yingiwani yañe mem âi tuhujetâ amon teteap?” Yawu sâam âi yongop. ²⁰ Yâhâ lok 5000 kina miopneâmâ 5000 kina yâhâpne teteop ya mem ga yuwu sâam ekuop. “Lok pato, gâne 5000 kina nihion yañe mem âi tuhumune âlâku 5000 kina teteop.” Yawu sâam bânjan kalop. ²¹ Bânjan katmu patoñe yuwu sâam ekuop. “Âi mendâ âilongo oap. Yakât otmâ tepne herone nângâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguuat.” Yawu sâop.

²² Yawu sâamu arimu lok 2000 kina miopne ga ekuop. “Lok pato, gâne 2000 kina nihion yañe mem âi tuhumune âlâku 2000 kina teteop.” ²³ Yawu sâam wanmu sâop. “Âi mendâ âilongo oap. Yakât otmâ tepne herone nângâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguuat.” Yawu sâop.

²⁴ Yawu sâmu arimu lok 1000 miopne ga ekuop. “Lok pato, gâhât topge nângâm hennguan. Gâ lok sâtne. Lok âlâ me âlâne gâhât nep kâmetnetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sânetâ nângâman. ²⁵ Yakât otmâmâ gâhât kinngitnahât otmâ tewetsenpe nihion ya biatgihimap sâm itâ hambujan mânunmâ katmune tatmâ gamap.” Yu mem yawu sâm wanop.

²⁶⁻²⁷ Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Nâhât topne emelâk nanjat. Lok âlâ me âlâne nâhât nep kâmetnetâ âlemap yamâ ninahâk neman. Yakât otmâ gâne tewetsenpe gihiwan yu mem kât emetnan katdâ tatmu tewetsenpe âlâkuâk teteop mâne gâne mem bânân katdâ ârândân otbâp. ²⁸ Yawu ki olon yakât yuwu nanjan. Bukuhane 5000 kina mem kinsapne nâhât tem lâum âi torokatmâ tuhum gap. Yakât otmâ gâhât bâtgambâ 1000 kina yu mem bukuhe wanbom. ²⁹ Yakât yuwu sâmune nângânet. Anitâne lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu biwiyeñane kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem mâmâne otyingimu âilongoâk tuhumai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu ki tuhumai yâhâmâ betyongomap. ³⁰ Yakât otmâ lok konam imap yu watnetâ yaehen ge hemgât pat manmâ hâhiwin nângâm hu halak tuhumbisâp.” Yawu sâop.

Yesupe âwurem ge mem kâsip misip tuhunenekbuap.

³¹ Yesupe den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Âwurem ge mem kâsipyongomune komot yâhâp otnetâ matne yingiwom yakât sâwe. Anitâne yâhâpne hângânnohomu purik sâm gewom yanâmâ anelolipne kerek meyekmune yengât den sâm hâreyinginomgât genom. ³² Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Lama otmu nonin konohân kinnetâ galemne hohetyenjan ba kinmâ mem ketetyekbuap. Ketetyekmu yan lama komot ikniâk otmu nonin komot ikniâk kinnomai. ³³ Nâne dop yawuâk lohimbî kerek mem ketetyekbom. Nombotne nine pat mannomai yamâ bonângen katyekbom, otmu nombotne hemgât pat mannomai yamâ kanehen katyekbom. ³⁴⁻³⁶ Otmu nine lohimbî Anitâne hân himbim ki kalowân yan manman kârikjahât pat kuyingiop yâhâmâ yuwu sâm ekyongowom. “Nâ sotgât muwan yanâmâ um nihinetâ newan. Me tohât hân hânâk nehôp yanâmâ osom nihinetâ newan. Me yengâlen pup takawan yanâmâ buku otnihiwi. Me kundat tetenihiop yanâmâ tihitne otbi. Me senpe âlâlâhât umburuk otban yanâmâ tânnohowi. Me papatolipnane pâi emetnan mem katneknetâ tatban yan nâhât tepyeñe nângâm buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât awonpe tihit ambonane manman kârikjan katyekmu manmâ yâhânomai.” Yawu sâm ekyongowom.

³⁷ Ekyongomune sânomai. “Lok pato, gâne den eknongoat yu nângâmunne ki keterakningiap. Sâp girawuân sotgât, me tohât, me âlâlâhât sârâ buku otgihiwîn? ³⁸ Me sâp girawuân nengâlen takarâ pupne gekmâ yan buku otgihiwîn? ³⁹ Me pâi emetnan talon yan, me kundat umatne topne topne tetehihowân nen yawu tângohowîn? Nenâmâ yawu ki otgihiwîn nanjan.” Yawu sânomai.

⁴⁰ Sânetâ sâwom. “Yeñe nâhât komolân gâtne âlâ me âlâ gehene manbi ya tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyingiaian sâm nâ otnihiwi.” Yawu sâwom.

⁴¹⁻⁴³ Yawu sâm ekyongom benpe kanehen kinnomai ya yuwu sâm ekyongowom. “Nâne sotgât po nihimu manban yan ki um nihinetâ newan. Me tohât hân hânâk nehôp yan ki osom nihinetâ newan. Me yengâlen pup takawan yan dâinekmâ emetyenjan yâhâ ki katnekbi. Me senpe âlâlâhât umburuk otbanân ki tânnohowi. Me kundat umatne tetenihiop, me pâi emetnan mem katneknetâ tatban yan gurâ ki taka buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât Anitâne emelâk kâlâpgât pat kuyingimu tap. Yeñe pilânekmâ Satan otmu hon bawalipne yengâlen torokatmâ orowâk tatnetâ kâlâpne seyekmu hâhiwin nângâm yâhâmbisâi.”

⁴⁴ Yawu sâm ekyongomune yâkņe yuwu sâm buiaknomai. “Sâp girawuân gâņe sotgât, me tohât, me senņe âlâlâhât sârâ ki tângohowin? Me sâp girawuân nengâlen pup takarâ emelan ki dâihekmâ yâhâ katgekbin. Me kundat tetehi-hiowân, me pâi emetņan katgekņetâ talonân yan ki tângohowin? Yakât sârâ nâņgâneâyâ.”

⁴⁵ Yawu sâm buiakņetâmâ yuwu sâwom. “Yeņe nâhât komolân gâtņe âlâ me âlâ geheņe manbi ya ki tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyiņgiain sâm nâ otnihiwi.” Yawu sâwom. ⁴⁶ Yawu sâm hâpunmâ pilâyekmune kâlâp pato sem kilik kilik sâm kinmawân kionomai. Yâhâ lohimbî nombotņe nâhât pat mansai yamâ meyekmune nine manmanân torokatmâ ya ambokum heron maron manmâ yâhâmbisâi.” Yawu sâop.

26

Yesu muâkgât den hikuwi.

(Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Yesuņe den yawu sâm tiņ pilâm benņe girawu tetewañgiuwap yakât nen hon bawalipņe eknongop. ² “Halihu Tihit tihit homban tetemu yanâmâ An-itâņe nanņe bulâņe nâ hâņgânnohomu gewan yakât topņe teteâkgât howanân nohom kânâņgâneknomai.” Yawu sâop.

³⁻⁴ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yeņgât kunlipyeņe otmu Yura nengât papatolipnennâņe Kaipasihât emelan yâhâ menduhuakmâ Yesu kumunņe mumbuap sâm yakât den hikuwi. ⁵ Yawu gârâmâ Yesu mem kuņetâ mumu lohimbîņe eknâ kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu kumunņe mumbuap yakât den hikuwi.

Imbi âlâņe to kukņe mem Yesuhât kunņan motelemu giop.

(Mareko 14:3-9 Yoane 12:1-8)

⁶ Sâp yanâmâ Yesuņe menenekmu Betani kapiân yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutņe Simon sâm, hâk bâle tetewañgimu manminiop ya heņgeņguop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. ⁷ Sot nem tatmunņe imbi âlâņe to kukņe suk sukņe âlâ, hâmeņe yahat yahatņe, ya mem emelan tatbinân gaop. Yâhâ to ya mem Yesuhât kunņan motelemu giop. ⁸ Motelemu gemu nen Yesuhât hon bawalipņe ekmunņe ki ârândâņ otmu yuwu sâwin. “Wongât to kukņe suk sukņe yu imbiâk mem motelemu kunņan giap. Ya ekmunņe ki ârândâņ oap. ⁹ Nenņe to yu âlepņe mem arimunņe lok nombotņe puluhuņetâ yakât hâmeņe mem lok umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwin.

¹⁰ Yawu sâmunņe Yesuņe nâņgâmu ki ârândâņ otmu yuwu sâop. “Imbi yuņeâmâ kulem oap yukât wongât nâņgâņetâ bâleap? Nâņe nâņgâmune âlonņo oap. Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. ¹¹ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlâp manņetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlâp ki otmuâk pilâyekbom. ¹² Nâmâ mumune hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuņe to kukņe suk sukņe ya motelemu kunnan giap. ¹³ Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Nâhât den pat âlepņe yu hânņan kulemņan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuņe kulem otnihiap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonâņetâ nâņgânomai.” Yawu sâop.

Yurasîņe Yesu betņehen kionbuapgât sâop.

(Mareko 14:10-11 Luka 22:3-6)

¹⁴ Otmu sâp yan Yesuhât hon bawalipņe kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenņe âlâ, kutņe Yurasi sâm, yâkņe hotom uminiwi yeņgât kunlipyeņe

yeŋgâlen ariop. ¹⁵ Ari yuwu sâŋm âiyongop. “Yesu wosan tap yan dâiyekmâ arimune menomai yakât matŋe wuân nihinomai?”

Sâmu sâwi. “Yakât hâmeŋeâmâ nenŋe kât nanŋe 30 gihinom.” Yawu sâŋm kât nanŋe ya wanŋbi. ¹⁶ Wanŋetâ miakmâ yakât kakŋan girawu otmâ lohottan menomaihât nâŋgâm manop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe orop sot newi.

(Mareko 14:12-21 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

¹⁷ Otmu Tihit tihit Hombaŋ ya kutŋe âlâmâ Natic Hombaŋ ya tâlâhumu nenŋe yuwu sâŋm Yesu âikuwin. “Natic Hombaŋ tâlâhuap yakât hândâhân lohimbî dondâŋe menduhuakmâ sot um nenomai. Yakât otmâ emet wosan ari sot umunŋe orowâk nenom?”

¹⁸ Sâmunŋe sâop. “Yerusalem kapiân yâhâ lok âlâ mem tetem yuwu sâŋm ekunomai. “Nengât bawapinennanŋe yuwu yap. “Emelâk nâhât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ nâŋe hoŋ bawalipne meyekmune gâhât emelan yâhâ menduhuakmâ sot um nenom.” Yawu yap.” Yawu sâŋm ekunomai.” Yesuŋe den yawu sâŋm eknongop. ¹⁹ Otmu nenŋe Yesuŋe sâop yawuâk menduhuakmâ sot newin.

²⁰ Emet omoŋ otmu menduhuakmâ sot nem tatmunŋe yuwu sâŋm eknongop. ²¹ “Yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe lok âlâŋe betnehen kionŋmâ kasalipne yeŋgât bâtyenŋan mem katnekbup.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu nâŋgâm biwinennanŋe umatŋe otmu yakât topŋe nâŋgâne sâŋm nenŋe ikŋiâk ikŋiâk yuwu sâŋm âikuwin. “Kutdâ, gâ nâhât me âlâhât yat?”

²³⁻²⁴ Yawu sâŋm âikumunŋe yuwu sâŋm eknongop. “Anitâŋe sâmu kulemguwu yakât bonŋe nâhâlen tetemu nohoŋetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe oto konohân nâ orop sot nendomait yâkŋe betnehen kionŋmâ kasalipne meyekmâ takawuap. Yawu otnihiwuap yakât matŋe hâmbâi umatŋe dondâ membuap. Yakât otmâ mâmâŋanŋe ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nanŋan.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yanâk Yurasinŋe âikuop. “Lok pato, den yat yu nâhât mon yat?” Sâmu sâop. “Nâ gâhât yan.”

Natic newi.

(Mareko 14:22-26 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

²⁶ Otmu sot nem tatbin yan Yesuŋe banŋa mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâŋm eknongop. “Yu mem nenŋet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâop.

²⁷ Ningimu nemunŋe yanâk wain to mem Anitâ yâhâpŋe mepaem gâim ningim yuwu sâŋm eknongop. “Yen to yu mem nenŋet. ²⁸ To yuâmâ nâhât hep yawu oap. Gârâmâ nohoŋetâ hepne gamu mumbom Anitâŋe nâhât nâŋgâm den sâŋm kalop yakât bulâŋe tâŋ tâŋâk tetewuap. Yawu otmu lohimbî kerek yeŋgât tosayenŋe Anitâŋe pilâyinŋiwuapgât mâtâp tetem heŋgeŋguwuap. ²⁹ Nâ sâp yiwerenŋe wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunŋe ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâŋe âlâkuâk hâŋgânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.” ³⁰ Yawu sâŋm tiŋ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewanŋim ya pilâm Oliwa pumŋan yâhâwin.

Petoroŋe betbanŋiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

³¹ Mâtâwân yâhâm tatmunŋe yuwu sâŋm eknongop. “Anitâŋe emet inânŋan poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nâje sâmunne lama yengât amboyeje ya kuñetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemguoop tap.

Den yakât bonje yu tetewe sâm oap. Yakât otmâ kasalipnaje taka menekñetâ yen kerekñe kiñgityenahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai. ³² Menekmâ ari nohoñetâ mumbom yamâ benje mumuñambâ yahatbom. Mumuñambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyñgim tatmune yen ak-sihâk ariñetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu Petoroñe yuwu sâm ekuop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkñeâmâ kiñgityenahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanjan.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nanjat. Gâje omoñ yukâlâk nâhât “Ki nâñgâwanjian,” sâwuap. Yawu sârâ kalimbuñe otbuap yanâmâ gokorok isewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Sâmu sâop. Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâje gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiñgitnahât gurâ ki otbom. Nâje gâhât topgahât âinoñetâ ki kurihiwom. Me gohone sâm otnomai yan gurâ nâ orowâk tatmutñe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenñe gurâ yâkñe sâop yawuâk sâwin.

*Yesuñe Oliwa pumñan yâhâ Anitâ ulitguop.
(Mareko 14:32-42 Luka 22:39-46)*

³⁶ Ari kapi âlâ, kutñe Gesemane sâm, yan ariwin. Yan ari Yesuñe yuwu sâm eknongop. “Yen yuân tatñetâ nâje peren pilâm ba awoñ orop den tipine alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin. ³⁷ Yan ge tatmunñe Petoro, otmu Yeweri nanyâhâtñe meyekmu yenjâk bawi. Ba kinmâ umatñe tetewangiwe sâm olop yakât nâñgâmu biwiñaje umatñe otmu yuwu sâm ekyongop. ³⁸ “Yen yuân galem tatñet. Hâkne biuk sâmu biwine umatñe dondâ oap.”

³⁹ Yawu sâm ekyongom peren pilâm ge pare im Anitâ ulitgum yuwu sâop. “O awoñ, umatñe tetenihiwe sâm oap yu nâñgârâ ki teteâkgât nanjan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâm yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmñe injetâ mândiyekmâ Petoro yuwu sâm ekuop. “Yen wongât aman pâlâmñe iai? Nâ yiwerenñe pilâyekboman. Yakât pâlâmñe ki otñet. ⁴¹ Biwiyenñeâmâ hewewenñe oap. Yâhâ wâtyenñeâmâ houñ sâmu aman iai. Yen lohotñe otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitguñet.” Yawu sâop.

⁴² Yawu sâm yâhâñe purik sâm ba Anitâ ulitgum sâop. “Awoñ, sâp yiwerenñe umatñe yu tetenihiwomap. Yakât mâtâp âlâ menihiwuatgât dop ki otbuap otmuâmâ nanjat yawuâk teteâk. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

⁴³ Yawu sâm yahatmâ âwurem ba hoñ bawalipñe yeksan mâne aman pâlâmñe iwi.

⁴⁴ Yawu otñetâ kalimbuñe âwurem ba den sâop yawuâk sâm ulitguop.

⁴⁵ Âwânje orop den otmutâ pesuk sâmu âwurem ba hoñ bawalipñe mândiyekmâ sâop. “Bâe, yen nanjai me? Wongât aman pâlâmñe im tai? Emelâk Anitâñe yu otbomgât hâñgânnohomu gewan. Yakât topñe teteâkgât kasalipnaje menekmâ ari hilipnohomai yakât sâp tâlâhuap. ⁴⁶ Bâiñ, yen yahatmâ enda yekñet. Nâhât den halop alahum mansai. Gârâmâ yengâlen gâtñe betnehen kioñsapñe taka kinsap. Yakât yahatñetâ ba yekne.” Yawu sâop.

*Yesu mewî.
(Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)*

⁴⁷ Yawu sâm eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyenñe otmu Yura nengât papatolipnenñaje lok sesengâlâk hâñgânyongonjetâ

bukunenŋe Yurasinŋe dâiyekmu Yesu mene sâŋ takawi. Takanŋetâ nen orop ahomaingâtân nânŋâm kapamgât wahap miakmâek takawi. ⁴⁸ Lok takawi ya Yurasinŋe kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâŋ ekyongop. “Yesu ya parahumune ekmâ yanâk ga menomai.” Yawu sâŋ ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁹ Gotnennan takamâmâ kasa ya kinŋetâ Yurasinŋe Yesu gotŋan tâŋ tâŋâk ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” Yawu sâŋ parahuop.

⁵⁰ Yawu otmu Yesuŋe yuwu sâŋ ekuop. “O bukune, girawu nânŋâm takat ya âlepŋe ot.” Yawu sâŋ kasalipŋaŋe in yawu ga mewi. ⁵¹ Menŋetâ kinmu yanâk nengâlen gâtŋe âlânŋe yahatmâ tewetŋe mem hotom uminiwi ya yengât kunyenahât hoŋ bawa ya ândâpŋe nombot topŋambâek kârâm hâreop. ⁵² Kârâm hâremu Yesuŋe ekmu bâlemu yuwu sâŋ ekuop. “Ya otdâ bâleap. Yu oat yukât matŋe hâmbâi tewet yuŋahâk purik sâhahimapgât ya pilâ.”

⁵³ Gâ nâhât topne ki nanŋatgât yawu oat. Nânŋe âlepŋe awoŋne ekumune aŋelolipŋe kinŋitŋe orowâkŋe tânohoŋetgât hânŋânyongomu ge kasalipne yu yongom watyekŋetâ arinomaihât dop tap. ⁵⁴ Yawu gârâmâ awoŋ ekumune aŋelolipŋe hânŋânyongomu yawu otbâiâke yamâ ikŋak âi sâŋ nihiop yakât mâtâp manŋuŋetâ bonŋe ki tetewuap. Yakât otmâ sâŋ nihiop ya ârândânŋ olâkgât nanŋan. Yawu sâop.

⁵⁵ Yawu sâŋ kasalipŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtŋe metŋe âlâlâ mem takai. Yenŋe nâhât lok bâleŋe sâŋ menekne sâŋ takai me? Me lok bâleŋe âlâ kune sâŋ takai? Ya ekmune bâleap. Hilâm ârândânŋ nâmâ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ den kâsikum yinŋim gaman. ⁵⁶ Yan bân menekbâi yamâ emet inânŋan Anitânŋe poropetelipŋe den ekyongomu kulemgowi yakât bulânŋe âun teteap.” Yawu sâŋ ekmunŋe hâknenŋe biuk sâŋ yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

Yesu muâkgât sâŋ den hakŋan sâwi.

(Mareko 14:53-65 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵⁷⁻⁵⁸ Nenâmâ kerehâk kinŋitnennahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunŋe Petoroŋe ikŋiâk betyenehen tihâk watyekmâ ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyene, kutŋe Kaipa sâŋ, yâkâlen Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yanâmâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnennanŋe menduhuakmâ kinbi. Menduhuakmâ kinŋetâ Petoro yâhâmâ emet ginŋan tembe lâŋe emet yakât galem kinbi ya yengât hohetyenŋan ari kinmâ den girawu hikunomai sâŋ yakât ândâp katmâ nânŋâop.

⁵⁹ Ândâp katmâ nânŋâmu âi pâi tuhuwi. Otmu girawu tuhumunŋe muâkgât den golâ topŋe topŋe gahaem hakŋan sâwi. ⁶⁰ Yawu otmâ lok dondânŋe den girawuân hâum sâŋetâ kunlipyenŋe nânŋâŋetâ ârândânŋ otbuap yakât pâpŋuwi. ⁶¹ Yawu gârâmâ hohetyenŋan gâtŋe lok yâhâp yaŋe yahatmâ emelâk Yesuŋe den sâop ya nânŋâm hilipgum den imbiâk hakŋan sâowot. “Lok yuŋeâmâ yuwu sâŋ nânŋâwit. “Anitâhât opon kâmbukŋe emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpŋe hilâm kalimbu kâlehen tuhum manŋuwom. Lok âlâ me âlânŋe ki tânohonomai.” Yawu sâop.” Yawu hakŋan sâmutâ Yesuŋe olotoŋâk kinop.

⁶² Olotoŋâk kinop yakât Kaipaŋe yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâŋ ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunŋe yakât matŋe ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunŋe ki ârândânŋ oap.” Yawu sâop. ⁶³ Yawu sâŋ benŋe Yesuŋe yâhâpŋe olotoŋâk kinop. Olotoŋâk kinmu witgum sâop. “Bâiŋ witgumâk âihohowe. Anitâ manman ambonahât sennan âihohowoman yukât matŋe sârâ nânŋâne. Gâ Anitânŋe ikŋe nanŋe bulânŋe ya hânŋângohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nânŋâne.” Yawu sâop.

⁶⁴ Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâne hângânohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâne wâtne nihim âlâkuâk hângânohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ âwurem ge yengât kunyeŋe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtne ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

⁶⁵⁻⁶⁶ Yawu sâmu Kaipane nângâmu bâlemu yahatmâ ikne sângum mem duhatmâ bukulipne yuwu sâm ekyongop. “Bâe, ikŋahât nângâmu yahatmu Anitâhât kawenjan kinbe sâm oap. Yuâmâ den kâmbukne hâliline yap. Yakât girawu tuhunomgât nanŋai?” Yawu sâm âiyongop.

Sâmu sâwi. “Kuŋetâ muâk,” yawu sâwi.

⁶⁷ Yawu sâm kundennan tâpguwi. Tâpgum gâtneŋe sângum âlâ mem senne sâhâm kâtâpguŋetâ kinop. Senne sâhâm kâtâpgum ândâpne huhuwi. Ândâpne huhum nombotneŋe yuwu sâm âikuwi. ⁶⁸ “Bâiŋ, ândâpge âlâne huhuap? Anitâne hângânohomu gewan sâmat. Ya bulâne sâmat otmuâmâ yiwereneŋe âlâne ândâpge huhumu eksat yakât sârâ nângâne.” Yawu sâm kum sennan gem mem âlâlâ mângâewi.

Petoroŋe Yesu betbanŋiop.

(Mareko 14:66-72 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Otmu Petoroŋe emet ya hawiŋanâk kinmu hotom uminiwi ya yengât lok kunyehât hoŋ bawa imbi âlâne ekmâ yuwu sâm âikuop. “Gâmâ Yesu Galilaia amboŋe orop manŋetâ yekman.” Yawu sâop.

⁷⁰ Yawu sâmu lok dondâhâlâk kinbiŋe nekmâ nângâmaiŋetâ Petoroŋe kurihiakmâ yuwu sâop. “Gâne den yat yakât ki nanŋan.” ⁷¹ Yawu sâm pilâyekmâ endunâken ba kinmu imbi âlâne ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Lok emet, lok yuâmâ Nasaret kapiân gâtne yâk orowâk manŋetâ yekman.”

⁷² Yawu sâm ekyongomu sârereakmâ yuwu sâop. “Anitâhât sennan kinmâ yuwu sâmune nângânet. Nâ lok yakât ki nângâwanŋiman.” Yawu sâop.

⁷³ Sâmu sâwi. “Yesuâmâ Galilaia hânân gâtne nanŋain. Yâhâ gâ gurâ yawuâk Galilaia yengât engat ya sârâ nanŋain yukâ. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtne geksein.” Yawu sâwi.

⁷⁴ Sânetâ sârereakmâ sâop. “Bâiŋ, âlepne Anitâhât sennan den membom otbuawâmâ yâkne matne nihiwuap. Lok sâm tai yuâmâ bulânanâk ki nângâwanŋian.” Yawu sâop. Yawu sâm oan mâne yanâk gokorok isiop.

⁷⁵ Gokorok isian mâne Yesuŋe emet inânŋan den ekuop ya nângâmu teteop. “Gâne nâhât “ki nângâwanŋian” sârâ kalimbune otmu yan gokorok isewuap.” Den ya nângâmu tetemu biwiŋe nâsinâk pato otmu pilâyekmâ ikŋiâk ba kinmâ hik ŋâik ŋâihâk isiop.

27

Yesu mem Pilato hâlen ariwi.

(Mareko 15:1 Luka 23:1-2 Yoane 18:28-32)

¹⁻² Otmu emet haŋ sâmu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu Yura nengât kunlipnennaneŋe Yesu muâkgât sâm den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bânŋan kum sâhâm dâim Roma yengât kiap âlâ, kutne Pilato sâm, yâkât den sâsâ emetjan ariwi.

Yurasi hiwawahop.

(Aposolo 1:18-19)

³ Otmu bukunenŋe Yurasiŋe Yesu mumbuapgât den sâm hârewanŋiwi yakât den pat nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu yâkne kât nanŋe 30 wanŋi ya mem sururuk sâm ari yuwu sâm ekyongop. ⁴ “Otmune dondâ bâleap. Yesu yamâ

tosaŋe bia yamâ nâŋe otmâ tâpikguwan. Yawu otmâ tosa umatŋe mian.” Sâmu sâwi. “Tosa amboŋe. Gikak heŋgeŋguwuat.”

⁵ Yawu sâŋetâ nâŋgâmu bâlemu pilâyekmâ tewetsenŋe waŋbi ya mem ari opon kâmbukŋan yâhâ sorokenâk pilâmu giop. Pilâm gem sururuk sâmu ari hiwawahop.

⁶ Yâhâ hotom uminiwi yeŋgât kunlipyeŋe tewetsenŋe pilâop ya mem yuwu sâwi. “Tewetsenŋe yuâmâ Yurasinŋe Yesu betŋehen kionŋop yakât hâmeŋe. Yawu gârâmâ yuŋe opon kâmbukŋahât pat sâmu katmunŋe ki ârândâŋ otbuap. Yawu gârâmâ yuwu mon otnom? ⁷ Yu mem lok âlâŋe amaŋ tuhumap yâkâlen hân puluhunom. Puluhum lok kâlepŋehembâ taka manmai ya yan hanyongombisâi.” Yawu sâwi. ⁸ Yawu otmâ hân ya puluhuwi yakât kutŋe yuwu, “Heŋjak puluhuwi,” yawu kunbi. Sum yakât kutŋe yawuâk tap.

⁹⁻¹⁰ Otbi yakât bonŋe teteop yamâ emet inânŋan Anitâŋe sâmu poropete âlâ, kutŋe Yeremia sâmu, yâkŋe kulemuŋop ya yuwu. “Isirae nengât kunlipnennŋe lok âlâ muâkgât sâmu hârewaŋgim yakât kât nanŋe 30 kasaŋe waŋbi. Tewetsenŋe waŋbi ya mem ari lok âlâ amaŋ tuhuminiop yâkâlen hân puluhunomai sâmu Anitâŋe den eknohop.” Yawu sâmu kulemuŋop tap.

Yesuŋe olop miop yakât Pilatoŋe âikuop.

(Mareko 15:2-5 Luka 23:3-5 Yoane 18:33-38)

¹¹ Yâhâ hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnennŋe Yesu mem Pilatoŋe sâmu hâreâkgât yâkâlen ari den âiân katbi. Katŋetâ tatmu Pilatoŋe yuwu sâmu âikuop. “Yura yeŋgât lok kutdâ sâmai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “On, den bulâŋe yat.” Yawu sâop.

¹² Otmu Yesu mem ariwi nombotŋe yâkât hakŋan sâwi. Hakŋan sâŋetâ den matŋe ki sâop. ¹³ Ki sâmu olotoŋâk kinmu Pilatoŋe topŋe nâŋgawe sâmu Yesu yuwu sâmu âikuop. “Girawu otmâ den sâmu tai yakât matŋe ki kâpekyiŋgiat?”

¹⁴ Yawu sâmu âikumumu den biaek kinop. Yawu kinop yakât ekmu sâtŋe olop.

Yesuŋe kuŋetâ muâkgât Pilatoŋe den sâmu hârewaŋgiop.

(Mareko 15:6-15 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

¹⁵⁻¹⁹ Otmu Pilatoŋe yuwu nâŋgâop. “Lohimbi dondâŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yeŋgât kunlipyeŋe nâŋgâŋetâ bâlemu yaŋak muâkgât sâmu hârewaŋgim nâhâlen mem takai.” Yawu nâŋgâm eŋgat yâhâp otmâ kinmu yanâk imbiŋe yuwu sâmu den katmu takaop. “Nâ amanân awun eksan yakât topŋe yuwu. Yesu yamâ tosaŋe bia. Gârâmâ gâŋe ihilâk ki otbaŋgiuwat.” Den yawu sâmu katmu takaop.

Yâhâ Tihit tihit hombaŋ ârândâŋâk Pilatoŋe yuwu otminiop. Lok tosa otŋetâ pâi emetŋan katyeŋetâ tatminiwi yapâ gâtŋe âlâ me âlâhât lohimbiŋe nâŋgâŋetâ dopŋan otmu lok âlâ holaŋbuat sâminiwi ya holaŋyekmu geminiwi. Yakât otmâ Yesu me lok bâleŋe, kutŋe Yesu Barawa sâmu, âlâ me âlâ holaŋmu gewuapgât nâŋgâm Pilatoŋe lohimbi ya yuwu sâmu âiyongop. “Âlâ holaŋmune gewuap? Barawa me Yesu holaŋmune yeŋgâlen giâkgât naŋgai?”

²⁰ Yawu sâmu âiyongomu hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Yura nengât kunlipnennŋe lohimbi biwiyeŋan kionmâ yuwu sâwi. “Barawa holaŋdâ gemu Yesu kuŋetâ muâk,” sâŋet sâmu eŋgatyenŋan gewi. ²¹ Yâhâ Pilatoŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâmu âiyongop. “Yenâmâ âlâ holaŋmune giâkgât naŋgai.”

Sâmu sâwi. “Barawa holaŋdâ giâkgât naŋgain.” Sâŋetâ sâop. ²² “Yesu yuâmâ Anitâŋe hâŋgâŋumu giop sâmai yâkât girawu otbaŋgiowmgât naŋgai?”

Sâmu ŋerekŋe berendenâk sâwi. “Yâk howanân kum kânâŋgâŋetâ muâk.”

²³ Sâŋetâ âiyongop. “Bâe, yuâmâ ki orotŋe. Wuân otmu bâleopgât yawu yai?”

Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânângânetâ muâkgât nanġain.” Yawu sâwi.

²⁴ Yawu sâmu kunyeŋe kârikŋe otŋetâ kuk pato tetemap sâmu Pilatoŋe yahatmâ kinmâ topyeŋe teteâkgât to osom katmâ senyeŋanâk bâtŋe piriakmâ ekyongop. “Yu otne sâmu oai yamâ yeŋgât tosa. Yuŋe nâhât wahap ki oap. Yawu gârâmâ senyeŋanâk kinmâ to yu piriakmune neksai.” ²⁵ Sâmu sâwi. “Sâmunŋe kuŋetâ mumbuap yukât tosa yamâ nen otmu nengât sen tetem sambe otnomai ârândâŋ menenekbuap.” Yawu sâmu hârewi.

²⁶ Yawu sâmu hâreŋetâ Pilatoŋe sâmu Barawa ya holaŋetâ giop. Yawu otmâmâ tembe lâulipŋe ekyongomu Yesu mem kândâtŋe lawitŋetâ hepŋak kin pisilinġ sâop. Yawu otŋetâ Pilatoŋe hângânyongomu howanân kuŋetâ muâkgât mem ariwi.

*Tembe lâulipŋe Yesu mem âlâlâ tuhuwi.
(Mareko 15:16-20 Yoane 19:2-3)*

²⁷ Tembe lâulipŋe Yesu mem ya pilâm emet âlâen katŋetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyeŋe nombotŋe meyekŋetâ gawi. ²⁸ Gam Yesuhât hâk katipŋe tuhum pilâwanġim hâk katipŋe kâkâlep, kuriŋ takop takop yamâ lok kutdâŋe mânunġakmâ manminiwi yawuya ya mem mânunġanġiwi. ²⁹ Yawu otmâ tâk âlâ sâtŋe metŋe, hatman yawuyaŋe mem gonġonġum lok papato yeŋgât ŋerendenġ ya dop kum kunġan kepeim âlihitanġiwi. Âlihitanġim kapam âlâ bâtŋe bonâŋen waŋetâ mem gotŋan ba senġan gem giriŋbanġim yuwu sâmu ekuwi. “Bâe, Yura yeŋgât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât nanġain.” Yawu sâmu senġan gewi. ³⁰ Senġan gem kundennan tâpġuwi. Otmu kapam waŋbi yaŋak bâtŋan hindâm kunġan lawitbi. ³¹ Yawu otmâmâ hâk katipŋe kuriŋ ya mem tuhum pilâm ikŋe hâk katipŋe mânunġanġim yaŋak mem howanân kum kânângâne sâmu dâim ariwi.

*Yesu howanân kuwi.
(Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)*

³² Ariwi yamâ ikŋahâk howanŋe lâuakmu ariwi yakât otmâ wâtŋe houŋ sâmu lok âlâ, kutŋe Simon sâmu, yamâ Kirene gâtŋe ya mem tetem sâwanġinetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. ³³ Ari hân âlâengen, kutŋe Golihata sâmu, yan ariwi. Kut yakât topŋeâmâ “Lok Kunŋe Hahitŋe,” yawu. ³⁴ Yan ari Yesuŋe hâhiwin dondâ nângâmapġat wain to otmu to ŋasin bâleŋe ya orowâk menduhum gâim waŋetâ nemu ŋasinbanġimu ukum pilâop.

³⁵ Otmu hâk katipŋe tuhum pilâmâmâ ikŋe howanân kum kânângânetâ kinmu hâk katipŋe ya mem “Âlâŋe miakbuap?” sâmu mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katŋetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyeŋe ikŋiâk ikŋiâk kulemgum amanân mânunġetâ giop. Mânunġetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meŋetâ kut teteop yaŋe miahop. ³⁶ Yawu otmâ yakât kakŋan in ge tatmâ ekbi. ³⁷ Yawu otmâ howan yakât kunġan yuwu kulemgum katbi. “Lok yu kutŋe Yesu. Yâhâmâ Yura yeŋgât lok kutdâ.” Yawu sâmu kulemguwi. ³⁸ Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânângâyelekŋetâ nombot nombot kinowot.

³⁹ Otmu lohimbî nombotŋe mâtâp ya watmâ howan hâlânġmâ arim takawiŋe Yesu ekmâ lauyeŋe butelim yuwu sâwi. ⁴⁰ “Gâŋe emelâk yuwu sârâ nângâwin. “Opon kâmbukŋe yamâ nâŋe liakum hilâm kalimbu biwiŋan tuhum maŋuwom,” yawu sârâ nângâwin. Yawu gârâmâ howanâmbâ pek sâmu kâpehâkmâ ge. Gerâ yanâmâ nenŋe “O, Anitâhât nanŋe bulâŋe” sânom.” Yawu sâwi.

⁴¹ Yawu sâŋetâ benŋe hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiŋe senġan gem lohimbî kinbi ya yuwu sâmu

ekyongowi. ⁴² “Lok yuâmâ Yura nengât lok kutdâ sâmai. Yuņe lok nombotņe tânyongomu ekmain. Yâhâ girawu otmuâmâ ikrêâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehaktmâ giap? Kâpehaktmâ gemu eknom otmuâmâ biwinenņe yâkâlen katmâ tem lâuwanģinom. Yâhâ ki kâpehaktmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sânom. ⁴³ Yawu otmâmâ ikrjak yuwu sâop. “Nâmâ Anitâhât nanņe bulâņe. Biwine yâkâlenâk kinsap.” Ikrjahât yawu sâop. Gârâmâ bânģ Anitâņe tângumu howanâmbâ kâpehaktmâ gemu ekne.” Yawu sâwi.

⁴⁴ Yawu sâm senņan gem kinņetâ yanâk lok bâleņe yotgom kânâņģayeļekņetâ nombot nombot kinowot yâku yawuâk senņan ģiowot.

Yesu muop.

(Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

⁴⁵ Otmu hilâm kârikņan, 12 kilok olop yan Anitâņe nâņģâm emetsenņe bok sâmu omoņ sahap. ⁴⁶ Omoņ sahakmâ yapâ ari emetsâpņe 3 kilok otmu emet lanņe âlâkuâk pilâop. Yawu otmu Yesuņe kândâtņe kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâm halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani.” Yawu sâop. Sâop yamâ topņe yuwu. “O, Awoņ, wongât nâņģâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

⁴⁷ Otmu lok nombotņe nâņģâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eliahât mon sâm ahom kuakmâ tap.” ⁴⁸ Yawu sâņetâ hohetyenģan ģâtņe âlâņe sururuk sâm ari sâņgum âlâ mem nak bâtbâtņe potonģan pânģ pânģ kepeim wain to bâleņe yan katmâ mem yâhâ Yesuņe niâkģât lauģan kalop. ⁴⁹ Yawu otmu bukuliņe yuwu sâm ekuwi. “Pilâ. Eliņe himbimâmbâ ge tânguâkģât nâņģâm kutņe kunsap mon? Pilârâ in ekne.” Yawu sâwi. ⁵⁰ Yawu sâm kinņetâ Yesuņe kârikņeâk halahum yaņak bânģe kambiamņe tok sâmu muop.

⁵¹ Otmu emelâk lohimbi inņe opon kâmbukņe yakât biwiņe ekmai sâm sâņgum kâlep pato hikunģetâ ya kâtâpģuminiop. Sâņgum yaņe pânģambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekņan olop. Yawu otmu mososoņ pato miop. ⁵² Mososoņ pato memu yan hân orotok sâmu lohimbi nombotņe emelâk Anitâhât tem lâum manminiwi ya yeņģât sum aņ sâm kinmu pindilakmâ yahatbi. ⁵³ Sumâmbâ pindilakmâ yahatmâ manbi yaņe ari Yesuņe mumuģambâ yahalop yanâmâ Yerusalem kapiân yâhâņetâ yan kapi ambolipņe orowâk eņakbi.

⁵⁴ Yesu muop sâp yanâmâ tembe lâu hâlâņmâ kinbiņe mososoņ pato miowân kulem âlâlâ tetemu ekņetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuâmâ bulâņanâk Anitâhât nanņe.” Yawu sâwi.

⁵⁵ Otmu imbi nombotņe yan kinbi yâhâmâ Galilaia ambolipņe. Yâkņeâmâ Yesuhât hoņ baminiwi yamâ kutyeņe yuwu. ⁵⁶ Âlâmâ Maria Matala kapiân ģâtņe, âlâmâ Mariahât nambeņe Yakowo yet Yose mâmâyetņe, yâhâ âlâmâ Yoane yet Yakowo yâk yetģât mâmâyetņe.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mareko 15:42-47 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁵⁷ Emet niņ sâmu yan lok âlâ, kutņe Yosep sâm, yâhâmâ Arimata kapi amboņe. Yâkât iri sikumņe pato tatbaņģiop. Otmu yâkņe Yesuhâlen biwiņe kepeim manop. ⁵⁸ Lok yaņe Yesu lâum ari hanguwe sâm Pilatohâlen ari tetewaņģiop. Tetewaņģimu lauģan mem tembe lâulipņe hânģanyongomu ari howanâmbâ Yesu mem waņģi. ⁵⁹⁻⁶⁰ Mem waņģetâ bukuliņe orop Yesu lâum ari kât mâtâpņe âlâ dikin yawuya emelâk Yosepņe yan hannohonomai sâmu nanlipņe kât mâtâpņe kusânâ mem tinģâlōņetâ kinop ya lâum ariwi. Otmu sâņgum kaok âiņe yaņe katipģum kâlehen lâum ba katņetâ talop. Katņetâ

tatmu kât âlâ lâum hâpunjetâ ba mâtâpne ya manguop. ⁶¹ Otmu imbi yâhâp, Maria Matala kapi amboņe otmu nambenje Yakowo yet Yose mâmâyetņane yan ge tatmâ we bâle nâņgâm talowot.

Tembe lâu katyekņetâ galem kinbi.

⁶² Otmu emet haņ sâmu, tatmâ nâņgâminiwin sâp yakât omoņânâk hotom uminiwi yengât kunlipyeņe otmu Parisaio yaņe Pilatohâlen ariwi. ⁶³ Ari yuwu sâm ekuwi. “Patonenņe, den tipiņe sâmunņe nâņgâ. Yesu lok perâk yaņe emelâk den âlâ yuwu sâop ya naņgat. “Nâ nohoņetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen im yapâ mumuņambâ yahatbom.” Yawu sâop. ⁶⁴ Ya ki yahatbuap yawu naņgain. Yawu gârâmâ hoņ bawalipņane lâum ari âlâengen misiņgutņetâ tatmu den imbiâk yuwu sâm lohimbi kâityongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumuņambâ yahatsap.” Yawu sâm kâityongom aņgoân yakât nâņgâņetâ yahalop ya witgum torokatņetâ umatņe topņe topņe teteningiwuap. Yâhâ yawu otmai hât gâņe tembe lâu nombotņe katyekdâ ari sum yakât galemņe kinņetâ hilâm kalimbu pesuk sâekgât naņgain.” Yawu sâm ekuwi.

⁶⁵ Sâņetâ sâop. “Bâiņ nâhât tembe lâu meyekņetâ ari sum galem gum kinnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâmu tembe lâulipņe meyekmâ sumângen ariwi. Ari kât hâpunmu mâtâpne manguop ya ekmâ denņop kutakum mem ginņan katņetâ merakiop. Yawu otmâ Yesuhât bukuliņane tuhūm gik beretek pilâm kâlehen yâhâmai hât Sisahât towat denņowân katbi. Denņowân katmâ tembe lâu galem katyekņetâ kinņetâ âwurewi.

28

Yesuņe mumuņambâ yahalop.

(Mareko 16:1-10 Luka 24:1-10 Yoane 20:1-18)

¹ Emet haņ sâmu yanâk Maria, Matala kapiân gâtņe otmu nambenje orowâk sumângen ariowot. ² Arimutâ yanâk mososoņ pato memu aņelo âlâ hâk katipņe kaok bolan bolan yaņe himbimâmbâ pârâk sânsânâk giop. Ge kât pato âlâ Yosep bukuliņane lâum hâpunjetâ ba sum mâtâpne manguop ya yâkņe lâum hâpunmâ pilâm kakņan yâhâ talop. ³ Otmu aņelo yakât kundenniņe laņiņe dondâek pilâop. ⁴ Kât pat kakņan ge tatmu ekmâ tembe lâu yaņe umutyenje arimu kâi bâtyenje sân sân sâm derepyongop. ⁵ Yawu otmâ aņeloņe imbi yâhâp yuwu sâm ekyotgop. “Yet kiņgityetņahât ki otset. Yetņe Yesu howanân kuwi ya ekde sâm takawot ya naņgan. ⁶ Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumuņambâ yahatbom sâop yawuâk otmâ yahatmâ arap. ⁷ Yakât otmâ kâlehen yâhâ Yesuhât welâm ekmâ nâņgâm in yawu âwurem ari hoņ bawalipņe yuwu sâm ekyongoromawot. “Kutdânenņane emelâk mumuņambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk ariņetâ penañginomai.” Yawu sâm ekyongoromawot.”

⁸ Yawu sâmu nâņgâm koahowot yamâ biwiyetņe heroņe pato nâņgâowot. Yawu otmâ ya pilâm sururuk sâm hoņ bawalipņe yengâlen ariowot. ⁹ Arimutâ Yesuņe mâtâwân teteyitgim yuwu sâop. “Wa, imbi yâhâp.” Yawu sâmu koahowot yamâ ekmâ nâņgâm mepa saņgan otbaņgiowot. ¹⁰ Yawu otbaņgimutâ yuwu sâop. “Yet ki nâņgâm koakset. Yerâmâ sururuk sâm hoņ bawalipne ari ekyongomutâmâ Galilaia hânân ari mambotnihinomai.” Yawu sâop.

Tembe lâu yaņe den golâ gahaem sâm haok tuhuwi.

¹¹ Yawu sâm ekyotgomu mâtâwân arim tatmutâ tembe lâu sum galemņe kinbiņe sururuk sâm ari kapi patoen yâhâ hotom uminiwi yengât kunlipyeņe kulem teteop yakât ekyongowi. ¹² Yakât ekyongonjetâ opon kâmbukņahât

galemlipyen̄e orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ den hikum tembe lâu yan̄e Yesuhât sum galem kinbi ya tewetsen̄e hâmen̄e pato yingim “den golâ yuwu sânomai,” sâm en̄gatyen̄an gewi. ¹³ “Nen omoŋ derep kâmbukŋan aman pâlâm̄ne imun̄ne Yesu hoŋ bawalipŋan̄e tihâk taka lâum âlâengen ari hanguai.” Yawu sânomai. ¹⁴ Yawu gârâmâ Pilatoŋe den yu nâŋgâm hilipy-ongomapgât nen̄ne sârereyekmâ topŋe yu kurihinom. Yakât ki nâŋgâm ketet otnomai.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sâm hâmen̄e yinginetâ miakmâ sâwi yawu otbi. Yâhâ den golâ yamâ sâm haok tuhum alahum ariwi. Yakât otmâ sâp yiweren̄e yu Yura kapi ambolipŋan̄e den yukât yawuâk alahum manmai.

Yesuŋe den bâiŋe sâm ekyongop.

(Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

¹⁶ Otmu yakât kakŋan nen hoŋ bawalipŋe kâiân konok Galilaia hânân ariwin. Ari Yesuŋe pum̄ne âlâ yan menduhuaknom sâop yan yâhâ menduhuakbin. ¹⁷ Menduhuakmâ kinmun̄ne Yesu teteningimu ekmâ biwi hero pato nâŋgâm mepaewin. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋan̄e ekmâ en̄gat yâhâp otbi. ¹⁸ Yâhâ Yesuŋe gotnen̄an ga kinmâ yuwu sâm eknongop. “Anitâ Awoŋnane mâmâne otnihimu yâkât wâtŋan kinmâ himbimân gâtŋe me hânân gâtŋe, ehekŋe ki ehekŋe kerek yengât kunyeŋe tatmâ yâhâmbisâm. ¹⁹ Yawu gârâmâ den kâsikum yingim gan yu mem hânŋan kulemŋan ari lohimbi kâsikum yinginetâ nâhâlen biwiyen̄an̄e kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Awoŋne otmu nâ otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak nenâmâ konohâk oain. Yawu tatmain yakât yeŋe nengât kulân lohimbi toen mem katyekŋetâ nen̄ne tihityen̄e otmâ yâhânom. ²⁰ Otmu nâne yen orowâk manmâ den kâsikum yingim gan ya kerehâk kâsikum yinginetâ biwiyen̄an̄e tiŋâk lâum mannomai. Otmu sâp ârândâŋ mâmâne otyingimune nâ orop biwiyen̄an̄e kepeiakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu sâp pesuk sâwuap yanâmâ âwurem gemune penan̄giaknom.” Yawu sâm den bâiŋe eknongop. Bâiŋ, den pesuk yap.

Mareko Yesuhât Den Pat Âlepņe Marekoņe kulemguop.

Yoaneņe âi topņe kalop.

(Mataio 3:1-12 Luka 3:1-9,15-17 Yoane 1:19-28)

¹ Anitâhât nanņe Yesu Kiristo yâkât den pat âlepņe yakât topņe ya yuwu.
² Poropete âlâ, kutņe Yesaia sâam, Anitâņe yuwu sâam ekumu kulemguop.

“Anitâņe nanņe yuwu sâam ekuop. “Nine hoņ bawa âlâ ekum hângângumune kulet sâam ari mâtâp meņgihiwuap.” Yawu sâam nanņe ekuop.”

³ Yawu sâamâmâ torokatmâ mâtâp mewanņiwuap yâkât yuwu sâop.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen takanomai ya yuwu sâam ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitinjet. Otmu mâtâp mewanņinjet. Otmu uk sâam huruņ sâam, pumņe lauņe yamâ kum kilikmâ mem ârândâņ merândâņ tuhuņetâ ya talâk.”

Yawu sâam ekyongop.” Yesaiaņe den yawu kulemguop tap yakât bulâņe yamâ Yoanehâlen teteop.

⁴ Yoaneņe lohimbi toen katyekbe sâam yakât topņe katmâ yahatmâ lok ki manmaiângen ari manop. Yaken ari manmâ lohimbi dondâņe yâk ekne sâam arinjetâ yuwu sâam ekyongop. “Orotmemeyeņe kiņgoņ âlâlâ otmâ mansai ya kerek betbaņginjetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitâņe tosayeņe pilâyinņiwuap.” Yawu sâam ekyongop. ⁵ Yawu sâamu ya nâņgâm hân pato âlâ, kutņe Yurâia sâam, ya ambolipņe otmu kapi âlâ, kutņe Yerusalem sâam, ya ambolipņe kiņgitņe orowâkņe yâkâlen ari orotmemeyeņe bâleņe ya kerehâk sâam tetenjetâ Yoran toen katyehop.

⁶ Yâhâ Yoaneņe hâk katipņe yamâ soņgo âlâ, kutņe kamele sâam, yakât somotņeņe mendenmâ ya kepeiakmâ manminiop. Otmu kamele hâkņeņe let yawu pâņan sâhâm kuratguahop. Otmu dopon, neņgopdâ, me goņgaraņ yawuya nem manminiop.

⁷ Yawu manmâ lohimbi yuwu sâam ekyongop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap. Yâhâmâ lok kutdâ otmu wâtņe pato tatbaņgiap. Nâmâ lok tâņât, lok in yawuya. Yawu gârâmâ nâņe yâkât itâkat kâpekmâ golewawņiwomgât dop ki tap. Otmu tâņuwomgât dop gurâ ki tap. Nâņeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.

⁸ Otmu yeņe orotmemeyeņe bâleņe betbaņginjetâmâ toen katyekbom. Yâhâ biwiyeņe yâkâlen katmâ mannomai yanâmâ Anitâņe ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hângângumu ge mâmâņe otyinņiwuap. Mâmâņe otyinņimu manman bulâņe mannomai.” Yoaneņe Kutdâhât nâņgâm yawu sâam ekyongop.

Yoaneņe Yesu toen kalop.

(Mataio 3:13-4:11 Luka 3:21-22 Luka 4:1-13)

⁹ Otmu sâp yan Yesuņe kapi âlâ, kutņe Nasaret sâam, Galilaia hânân tap yan manop. Hilâm âlâen kapi ya pilâm Yoane ekbe sâam Yoran to ginņehen ariop. Yan arimu Yoaneņe mem toen kalop. ¹⁰ Toen mem kalop sâp yanâk himbim pâroņ sâamu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe kembâ hâtgum ge Yesu mâmâņe otbaņgiop. ¹¹ Giop yanâk himbimâmbâ Anitâņe yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinane gâhâlâk nâņgâm kepeihekman.” Yawu sâop.

12 Otmu yakât kakñan Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Yesu hângângumu hewukñe kârikñe lok ki manmaiângen ariop. 13 Yan ari manmu hilâm 40 pesuk sâop. Sâp yan weke bâleñe yengât kunyeñe, kutñe Satan sâp, yâkñe Yesuhât biwiñahât topñe ekmâ nângâwe sâp olop. Yawu otmu yakât kakñan Anitâñe anelolipñe hângânyongomu ge Yesuhât tihitñe otmâ tânguwi.

Yesuñe âi topñe kalop.

(Mataio 4:12-17 Luka 4:14-15)

14 Yawu otmâ yakât kakñan Yoane mem pâi emetñan katñetâ talop yakât den pat Yesuñe nângâop. Ya nângâmâmâ nep topñe katbe sâp âwurem Galilaia hânângen ariop. Ari Anitâñe tihitnenñe otmap yakât den pat yuwu sâp ekyongop. 15 “Anitâñe tihitnenñe otbe sâp oap. Yakât otmâmâ yeñe orotmemeyenñe bâleñe betbangim den pat âlepñe ekyongoan yukâlâk nângâm mem mete tuhum manñet.” Yawu sâp ekyongop.

Yesuñe hoñ bawalipñe imbât meyehop.

(Mataio 4:18-22 Luka 5:1-11)

16 Den pat ya ekyongom yâhâm gem Galilaia denñan pato yakât ginñan ari imi ata yâhâp yeñehop. Kutyetñe Anderea yet Simon. Yâhâmâ inñan mem dâire sâp denñan tânâmñan ba inñan itâñe pilâm kinowot. Pilâm kinmutâ yelekmâ yuwu sâp ekyotgop. 17 “Yerâmâ nâhâlen ga torokatset. Yiwerenñe inñan dâim mansawot. Gârâmâ nâñe meyelekmune nâhât wâtñan kinmâ lok dâiyekmutâ nine komolân torokatnomai.” Yawu sâp ekyotgop. 18 Yawu sâmu yanâk senñe âlâlâ yetñe pilâm yâkâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

19 Yapâ ari lok âlâ, kutñe Yeweraio sâp, yâkât nanyâhâtñe, kutyetñe Yakowo yet Yoane orowâk kinñetâ yehop. Otmu Yeweraioñe âi lok meyekmu orowâk wañgaen tatmâ inñan itâñe hâreahop ya gârem tatbi. Gârem tatñetâ yekmâ yan nanyâhâtñe yotgonop. 20 Yotgonmu nângâm âwâyetñe otmu âi loklipñe pilâyekmâ Yesuhâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

Yesuñe weke bâleñe watmu gaiakmâ ariop.

(Luka 4:31-37)

21 Otmâ ya pilâm Kapanaum kapi yan ari manbi. Ari manñetâ Yura nengât tatmâ nângâ nângâ sâp yan Yesuñe miti emetñan kapi ambolipñe orowâk menduhuakñetâ Anitâhât topñe sâp ekyongop. 22 Ekyongomu nângâñetâ bonñe otmu biwiyenñe heronñe otmâ yuwu sâwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainñe den sâmai ya nângâmunnñe porap otmap. Yâhâ lok yunñeâmâ den eknongoap yu nângâmunnñe âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

23 Yawu sâp kinñetâ lok âlâ weke bâleñeñe mem mângâemu manminiop yanñe miti emetñan yâhâop. Yâhâmu weke bâleñeñe biwi nângân nângânñe mem purik pilâmu kârikñan halahum yuwu sâop. 24 “Bâe, Yesu Nasaret ambonñe. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâp takat me? Gâhât topge nanñan. Gâmâ, Anitâhât nanñe bulâñe mansat. Otmu Anitâñe hângângohomu bukulpne orowâk hilipnongowe sâp gion.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu yuwu sâp sâwanñiop. “Kâmbukñe. Gâ gaiakmâ ba ari.”

26 Sâmu weke bâleñe yanñe gaiakmâ ba arimu lok ya senñe gâwânñe gâwânñe sâmu launñe barakñanñak pato otmâ ge iop. 27 Yawu otmâ ge imu lohimi miti emetñan tatbinñe ekñetâ sâtñe otmu yuwu sâp alahuwi. “Bâe, girawu? Ki orotñe oap. Wâtñe pato tatbanñiap yakât otmâ weke bâleñe sâwanñimu denñe lâum gaiakmâ ba arap.” Yawu sâwi. 28 Yâkât den pat ya sâñetâ Galilaia hân nombot nombot huhum lingarakmâ ariop.

Yesuñe sâmu Petoro hewunnñe âlepñe olop.

(Mataio 8:14-17 Luka 4:38-41)

²⁹ Yesuṅe miti emetṅambâ gem Yakowo yet Yoane meyelekmu Simon yet Anderea yetgât emelan yâhâwi. Otmu Simon hewunṅe hâkṅe kâlâp otmu im talop. ³⁰ Yesuṅe kâlehen yâhâmu emelan tatbiṅe mesek kuop yakât topṅe ekuwi. ³¹ Ekuṅetâ mândemu yahatmu yanâk hâkṅe sânduk sâop. Hâkṅe sânduk sâmu emetsenṅe purik sâowân sot um yinṅiop.

³²⁻³³ Sot um yinṅimu nem tatṅetâ omoṅ olop. Omoṅ otmu yan kapi ya ambolipṅaṅe lohimbi kundat yongop otmu weke bâleṅaṅe mângâeyekmu manminiwi ya meyekmâ ari emet yakât gotṅanâk menduhuakmâ kinbi. ³⁴ Menduhuakmâ kinṅetâ Yesuṅe kundat topṅe topṅe teteyinṅiop ya sâmu âlepṅe otbi. Otmu weke bâleṅaṅe mângâeyehop ya gurâ watyekmu gaiakmâ ariwi. Watyehop yanâmâ Yesuhât topṅe ekmâ nâṅgâwi. Ya lohimbi sâm tetem ekyongonṅetâ nâṅgâmai sâm kuyinṅiop. Otmu omoṅ sâmu kapi yan iwi.

*Yesuṅe ikṅe den pat âlepṅe ekyongop.
(Luka 4:42-44)*

³⁵ Otmu emet enṅatṅe nâṅgâm Yesuṅe yahatmâ kapi ya pilâm lok biaengen ari Anitâ orop den alahuowot. ³⁶ Alahum tatmutâ Simon bukulipṅe orop yahatmâ pâinṅetâ biatmu yuwu sâwi. “Yu wosaken arap?” Yawu sâm pâinmâ kapi ya pilâm ari mem tetewi. ³⁷ Ari ekmâ yuwu sâm ekuwi. “Kapi ambolipṅaṅe taka pâingeksai. Yakât âwurem bane.”

³⁸ Yawu sâṅetâ yuwu sâm ekyongop. “Yu hâlânṅmâ kapi tatmâ arai yâkṅe yawuâk Anitâhât topṅe nâṅgâṅetâ keterahâkgât gewan. Yakât otmuâmâ pilâyekmâ kapi nombotṅe yengâlen arinehât naṅgan.” Yawu ekyongom meyekmu ariwi. ³⁹ Meyekmâ ari Galilaia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yakât ambolipṅaṅe den pat âlepṅe nâṅgâṅetgât miti emetṅe ârândâṅ yâhâm gem ekyongop. Otmu weke bâleṅaṅe lohimbi mângâeyekbi ya gurâ kerek watyehop.

*Lok âlâ hâk bâle tetewanṅiop ya Yesuṅe mem henṅenṅuop.
(Mataio 8:1-4 Luka 5:12-16)*

⁴⁰ Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewanṅimu manopṅe Yesu ekmâ gotṅan ba yuwu sâm ekuop. “Gâṅe sârâ kundat topṅe topṅe biatningiwuapṅât dop tap. Yawu sâṅetâ naṅgan. Yakât otmâ âlepṅe otbomṅât nâṅgâwuat yamâ âlepṅe otbom.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâmu Yesuṅe weṅe nâṅgâm ekuop. “Nâṅgâhian. Âlepṅe walipgohomune hâk bâle ya biatgihiâk.” ⁴² Yawu sâm walipgumu biatbanṅimu âlepṅe olop. ⁴³ Yawu otmu yuwu sâm ekum hânṅanguop. ⁴⁴ “Gâ otgihian yukât den pat bukulipṅe ki ekyongowuat. Hotom umai yengâlen konok arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseṅe hotom u uhât girem den kulemṅuop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbiṅe hâk bâle biatgihiap yukât topṅe nâṅgânomai.” ⁴⁵ Yawu ekum hânṅangumu ari iliwetmâ den pat ya sâm haok tuhuop. Sâm haok tuhumu lohimbi dondâṅe nâṅgâwi. Yakât otmuâmâ lohimbi kinṅitṅe orowâkṅe Yesuṅe tânyongoâkgât pawarak guwarak otmaiṅet yanak Yesuṅe kapi tete ki yâhâm giop. Otmu yanak kapi ya pilâm lok ki manmaiângen ari manop. Lok ki manmaiângen manop yakât patṅe nâṅgâm lohimbi dondâṅe ari mem tetewi. Ari mem tetenṅetâmâ mem henṅemyongop.

2

*Yesuṅe lok pareṅe yâkât tosa pilâwanṅiop.
(Mataio 9:1-8 Luka 5:17-26)*

¹ Yesuŋe tipine tatmâ âwurem Kapanaum kapiân ariop. Ari emetŋan yâhôop. Emetŋan yâhôop yakât den pat ya kapi ambolipŋaŋe nâŋgâm yâkât emelan ari titâkuwi. ² Ari titâkuŋetâmâ kawe biatmu nombotŋe emet umbiŋan kinmâ ândâp katbi. Yawu otŋetâ den pat âlepŋe ekyongop. ³ Ekyongom tatmu yanâk lok pareŋe âlâ talop yâkât bukulipŋe imbât yaŋe Yesuŋe mem kuwihâk sâam mem gerelân katmâ yâkâlen lâum tohowi. ⁴ Lâum tohowi yamâ lohimbi dondâŋe emet umbiŋan kinmâ mâtâp maŋguyiŋgiwi. Mâtâp maŋguyiŋgiŋetâ yakât otmâ yâk yeŋgâlen hâum pâpŋum “Girawu tuhune tuhune?” otmâ mâtâpŋat pâinbi. Mâtâpŋat pâinmâ emet gimbâŋan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbâŋe mem kusatmâ mem katŋetâ Yesuhât gotŋan giop. ⁵ Otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi yakât topŋe ekmâ lok pareŋe ya yuwu sâam ekuop. Anitâŋe tosahe yiwerenŋe pilâhihiap.” Yawu sâam ekuop.

⁶ Yawu sâam ekumu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe den sâop ya nâŋgâŋetâ bâlemu biwiyenŋe yuwu nâŋgâwi. ⁷ Anitâ ikŋak otmapŋat dop. Yâkŋe konok tosanenŋe pilâningimap. Gârâmâ lok yuŋeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâam oap. Yamâ ekmunŋe bâleap. Yawu sâam Yesuhât nâŋgâŋetâ bâleop.

⁸ Nâŋgâŋetâ bâlemu biwiyenŋe ekmâ yuwu sâam ekyongop. “Yeŋe nâ nekŋetâ lok bâleŋe otmune biwiyenŋe yawu nanŋai. Yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yakât otmâ yuwu sâamune nâŋgâŋet. ⁹ Wuân âi tuhumune ekŋetâ dopŋan otbuap? Yuwu mon sâam ekuwom. “Nâŋe tosahe pilâhihian.” Yawu sâawom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâawom? ¹⁰ Yakât nine topne yuwu sâamune nâŋgâŋet. Nâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewangât tosayenŋe haonmâ pilâyŋgim mansan. Anitâŋe nep sâam nihiop yukât topŋe ekmâ nâŋgâm heŋgeŋŋetgât yu otbe.” ¹¹ Yawu sâam ekyongom yaŋak lok pareŋe ya yuwu sâam ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâamu senyenâk yahatmâ geretŋe lâuakmâ emetŋehen ariop. Arimu lohimbi hâlâŋmâ kinbiŋe Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ nep miop ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâawi. “Lok yuwuyaek âlâ ki ekmain. Yâhâ yiwerenŋe puwâk otmu eksain.” Yawu sâam Anitâ mepaewi.

*Yesuŋe hoŋ bawanŋe âlâ miop ya kutŋe Lewi
(Mataio 9:9-13 Luka 5:27-32)*

¹³ Otmu hilâm âlâen Yesuŋe Kapanaum kapi ya pilâm Galilaia dengân giŋŋehen ariop. Arimu lohimbi dondâŋe denŋe nâŋgâne sâam kapiyenŋe pilâm watmâ ariwi. Watmâ ari penewanŋiŋetâ Anitâhât topŋe ekyongop. ¹⁴ Ekyongom pesuk pilâmu itoŋ galon otŋetâ kapiân âwurem ariop. Ari mâtâwânâk Alipaio nanŋe, kutŋe Lewi sâam, yâkŋeâmâ takesi membe sâam tewetsenŋe emetŋan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâam ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanŋan.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâamu Lewiŋe tewetsenŋe meminiop nep ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. Orowâk ari Lewihât emelan yâhâmutâ Yesu hoŋ bawalipŋaŋe peneyitŋiŋetâ orowâk tatmâ den alahuwi. Den alahum tatŋetâ Lewihât bukulipŋe otmu lok nombotŋe Mosehât girem den ki lâum manminiwiŋe Yesuhât den nâŋgâne sâam emelan yâhâŋetâ orowâk tatmâ sot um newi. ¹⁶ Nem tatŋetâ Parisaio nombotŋe Mosehât girem den sâam kâsikum ningiminiwiŋe belângembâ kinmâ yekŋetâ ki ârândâŋ otmu hoŋ bawalipŋe yuwu sâam âiyongowi. “Wongât Yesuŋe lok bâleŋe yu orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâam âiyongowi.

¹⁷ Yawu sâam âiyongonŋetâ Yesuŋe den ya nâŋgâm Parisaio yuwu sâam ekyongop. “Den âlâen hâum sâamune nâŋgâŋet. Lok meseŋeŋe biane dokta yeŋgâlen ki arimai. Lok kundatyenŋe orop me hâhiwin teteyiŋgimap yaŋe konok dokta

yengâlen arimai. Yakât topņe yuwu sâmunen nângâņetâ keterahâk. Yengâlen gâtņe nombotņe yuwu sâmai. “Nen lok âlepņe, nen orotmemenenņe âilonņo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâmpâlâmņe manmai. Lok yawuya yengât sâmpâlâm ki gewan. Yeņe lok bâleņe sâmpâlâm kewilâyekņetâ belângen manmai yawuya orotmemeyeņe bâleņe pilâm Anitâhâlen biwiyeņe kepeim denņe lâum bulâņe mem tetenjetgât gewan.” Yawu sâop.

*Yesuhât hoņ bawalipņe sâp sâsâņan sot barak ki manminiwi.
(Mataio 9:14-17 Luka 5:33-39)*

¹⁸ Yoane bukulipņe otmu Parisaio lok nombotņe Anitâhât âi menehât nângâm yâkâlen biwiyeņe hukum sâp sâsâņanâk sot barak manminiwi. Yawu manminiwi yakât otmuâmâ yâk yengâlen gâtņe nombotņe Yesuhâlen ari yuwu sâmpâlâm ekuwi. “Nen Anitâņe nângâningimu ârândâņ olâkgât sot barak mansain. Sot barak manmâ sâp kâlep Anitâ mepaem ulitgum gamain. Yâhâ gâhât hoņ bawalipgaņeâmâ otmain yawu ki otmai. Wongât hilâm ârândâņ sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁹ Sâņetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmunen nângâņet. Lok patoņe imbi miakbe sâmpâlâm bukulipņe meyekmu orowâk tatmâ sot um nem heroņe otnomai. Heroņe otnomaiân sot barak ki tatmai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyeņe taka bukuyeņe kuņetâ mumbuap yanâmâ engat hako nângâm sot barak manno-mai. ²⁰ Yakât yuwu sâmunen nângâņet. Yiwerenâmbâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohoņetâ mumbom sâp yan engat hako nângânomai.” Yawu sâop.

²¹ Otmu orotmeme embâņan otminiwi ya otmu ikņe orotmeme âiņe kâsikum yingiop yaņe ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ya ki olop. Yakât topņe nângâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmpâlâm ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâmpâlâm yan hâpu golâenâk mânunmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekaņan mânunmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekaņe ya sem huhumu sot yaņe golâ kinmap.” Yawu sâop. ²² Otmu den âlâen yuwu hâum sâop. “Imbi âlâņe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hângiņe otbuap. Yâhâ yakât kakņan tâk âiņe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senņe âlâlâņe mânunbuap yan dâimu tiririk sâmpâlâm tok sâwuap. Yakât otmuâmâ nenņe tâk âiņaņak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senņe âlâlâ umatņe mânunnomân yamâ dâimu ņirik ņirik sâmpâlâm ki tok sâwuap. Yâhâ hângiņe otmu âiņe menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotņe.” Yawu sâop.

*Yesu hoņ bawalipņe orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi.
(Mataio 12:1-8 Luka 6:1-5)*

²³ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuņe hoņ bawalipņe nen kerek menenekmu âi kalam biwiņambâ ariwin. Ari mâtâp tânâmpo ningiop. Yawu otmuâmâ buku nombotņe yengât kalamân sot talop ya mem newin. Yawu otmunņe Parisaioņe nenekmâ Yesu yuwu sâmpâlâm âikuwi. ²⁴ “Gâ wongât ândâp bok oat? Moseņe girem den kulempuop ya lâumâun ya tatmâ nanņain. Yakât girawu otmuâmâ hoņ bawalipgaņe bukulipyenē yengât kalamâmbâ sot mem golâ niai? Ya otņetâ yekmunņe bâleap. Yakât otmâ gâņe kuyingirâ âlâku ki otnomaihât nanņain.” Yawu sâwi.

²⁵⁻²⁶ Yawu sâņetâ purik pilâyingim sâop. “Emelâk embâņan Dawitiņe olop yakât den pat sâlikum ki nângâm hengengumai. Yakât topņe nângâņetâ keterahâkgât yuwu sâmunen nângâņet. Dawitiņe olop sâp yan hotom uwi ya yengât lok kunņe âlâ manop, kutņe Awiata sâmpâlâm. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiņe banņa tuhum Anitâhât pat sâmpâlâm katminiwi ya yâkņe konok neminiwi. Lok inņeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikņe tembe lâulipņe sotgât bâleņetâ

yan ikñak Anitâhât miti selepñan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiatane sot kâmbukñe sâam kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotñe talop ya mem tembe lâulipñe ge kâsikum yingimu newi. ²⁷ Yawu otbi yakât otmâ tatmâ nângâ nângâ sâp yukât topñe sâamune nângâñetâ keterahâk. Emelâk embânân Anitâñe tatmâ nângâ nângâ sâp ya katningiop yamâ âlâlâ otmaingât ki sâam kuningim kalop. Yamâ nenñe Anitâ heronñe nângâwanñim mepaem biwi sâanduk mannehât sâam kalop. ²⁸ Yâhâ Anitâñe hângânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât ambonñe. Otmu yakât bonñeâmâ nâñe konok mem teteman.” Yawu sâam ekyongop.

3

*Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuñe lok âlâ henñeñguop.
(Mataio 12:9-14 Luka 6:6-11)*

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuñe miti emetñan yâhâop. Yâhâ lok âlâ bânñe mum pâlâmñe olop yanâk tatmu ehop. ² Yawu gârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpñan Yesuñe lok pareñe ya mem henñeñguwuap me bia?” sâam Parisaio nombotñane Yesu mem den âiân katne sâam bamu bam watbinñe gotyetñan ba kinbi. ³ Gotyetñan ba kinñetâ Yesuñe lok pareñe ya yuwu sâam ekuop. “Yahatmâ kin.” ⁴ Sâamu yahatmâ kinmu benñe Parisaio ya yuwu sâam ekyongop. “Mosenñe den kulemguop ya topñe girawu tap? Tatmâ nângâ nângâ sâpñan lok henñemyongonom me hilipyongonom?” Yawu sâop. Yawu sâam âiyongomu biwiyenñe umatñe otmu olotoñâk kinbi. ⁵ Olotoñâk kinñetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyenñe kârikñe otmâ hiliwahonomai yakât nângâm tepñe nângâyinñiop. Tepñe nângâyinñim lok pareñe ya yuwu sâam ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâamu bânñe pilâmu kuwihahop. ⁶ Panmu kuwihakmu Parisaionñe ya ekmâ yakât nângâm bâlewanñim pilâyekmâ gem ariwi. Gem ari bukulipyenñe nombotñane lok pato âlâ, kutñe Herot Antipa sâam, yâkâlen torokatmâ manbi ya yengâlen ari orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuñetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesuñe ikñe den pat âlepñe kâsikum yingiop.

⁷ Otmu Yesuñe honñe bawalipñe nen menenekmu miti emetñambâ gem Galilaia denñan ginñehen ariwin. Arimunñe kapi gotñe tete ya ambolipñe dondânñe Yesuñe mem henñemnongoâkgât nengâlen takanñetâ henñemyongop. Henñemyongop yakât den pat alahum sâam haok tuhunñetâ lohimbi kinñitñe orowâkñe kapi âlâembâ âlâembâ taka menduhuakbi yamâ yu ambolipñe. ⁸ Nombotñeâmâ Yuraia hân yakât kapi kunñe, kutñe Yerusalem sâam, ya ambolipñe. Otmu kapi pato ya hawamgum kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipñe. Yâhâ nombotñeâmâ Irumaia ambolipñe. Yâhâ nombotñeâmâ kapi tipi tapi Yoran to nombotgen tap ya ambolipñe. Yâhâ nombotñeâmâ kapi kutyetñe Tiro otmu Siron ya ambolipñe. ⁹⁻¹⁰ Lohimbi yawuyane henñemnongoâk sâam taka hawamnongowi. Hawamnongonñetâ lohimbi dondâ henñemyongop. Henñemyongom tatmu mem hâmbinñe gumbinñe tuhunenekbi. Mem hâmbinñe gumbinñe tuhunenekbi yakât otmâ in yawu pilâyekmâ arinehât nângâm Yesuñe eknongomu wanña âlâ denñan ginñan talop ya mem dâimunñe gotnenñanâk gaop.

¹¹ Otmu lohimbi nombotñe weke bâleñane mângâeyehop ya Yesuñe watyekmu gaiakmâ den kârikñan halahum yuwu sâawi. “Nenñe topge nanñain. Gâmâ Anitâhât nanñe bulânñe.” Yawu sâawi. ¹² Yawu nângâwi yakât otmâ lohimbi ekyongonñetâ nângâmaihât sâam kuyinñiop.

*Yesuhât hoj bawalipne yengât kutyeje
(Mataio 10:1-4 Luka 6:12-16)*

¹³ Otmu yakât kakñan Yesuje hoj bawalipne kâiân yâhâp nengât âi sâm ningiwe sâm otmâ nongonmu lohimbî ya pilâyekmâ ari ekbin. ¹⁴ Arim ekmâ orowâk pumñan yâhâmunne yuwu sâm eknongop. “Yen orowâk manmâ Anitâhât topne kâsikum yingiwomgât meyeksan. Den kâsikum yingim hângânyongomune ari nâhât den pat âlepne sâm ekyongonomai. ¹⁵ Ekyongom yan weke bâleñane lohimbî nombotne mângâyekmap ya watyekñetâ gaiakmâ arinomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Nen menenehop yamâ kutnenne yuwu. Simon, yamâ kutne âlâmâ Petoro sâm kunop. ¹⁷ Âlâmâ imi ata Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtne. Yâkne nep kârikne tuhuowot ya ekmâ yan Yesuje kutyetne âlâ yuwu sâm yotgonop. “Boanesi” sâm yotgonop. Yakât topneâmâ yuwu. “Denyetne kou kâlâp.” ¹⁸ Âlâmâ Anderea yamâ Simon imine. Otmu nombotneâmâ Pilip, Batolomaio, Mataio, Toma, Alipaio nanne Yakowo, Taraio, Simon yâhâmâ komot âlâen gâtne ya yengât topyeje yuwu. Kasalipnenne Roma lok ya yengât hâkân otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtne. ¹⁹ Otmu bâineâmâ Yurasi yamâ Karioto yan gâtne. Yâkneâmâ Yesuhât betnehen kionop ya. Yesuje âi ningim yawu sâm eknongomu orowâk pumñambâ gewin.

*Yesuje Satan mem ge katbuap yakât sâop.
(Mataio 12:24-32 Luka 11:14-23 12:10)*

²⁰ Pumñambâ gem ari emet âlâen yâhâ tatbin. Yâhâ tatmâ po ningimu sot um nene sâm ot tatmunne lohimbî dondâne Yesuje mem hejgemnongoâk sâm nengâlen toho emet ya titâkuwi. Titâkum hawam mewam tuhunenekñetâ sot ki newin. Inâk tatmunne Yesuje sot ki niop yakât otmâ lohotne olop. Lohotne olop yamâ lohimbî dondâne gâñak bamat nâñak baman otmâ hâmbinj gumbinj tuhñetâ hâpunakmâ hejgemyongop. Nep tuhumi tatmu wâtne houñ sâop. Wâtne houñ sâmu yan lok nombotñane ekmâ nâñgâm tâpikgum yuwu sâwi. “Yesuje kunne iton galan otmu ki galemahom mansap.” ²¹ Yawu sâñetâ ikne hepne torehenlipñane den pat ya nâñgâm tângune sâm emetyeje pilâm tohowi.

²² Mâtâwân tohonetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotne Yerusalem kapiângembâ toho tatbine ekmâ yuwu sâwi. “Weke bâleñe ya yengât amboyeje, kutneâmâ Besewulu sâm, kutne âlâmâ Satan, yâkne Yesu mâmâne otbâñgimu yâkât wâtñan kinmâ weke bâleñe watyeksap.” Yawu sâwi.

²³ Yawu sâñetâ nâñgâm yuwu sâm purik pilâyingio. “Satangât weke bâleñane ki ahom hionakmai. ²⁴ Yakât topne teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok komot konohâk menduhuakmâ mansaiñe yahatmâ ahom hionakmâ tiok taok otnomai yamâ kapiyeje kâwurumñañak kinbuap. ²⁵ Yâhâ hep torehenne komot konohâk otmâ mansaiñe yahatmâ ahom hionakmâ ihilâk mahilâk otmâ ariai mâne kutyeje biatbâp. ²⁶ Yakât torokatmâ sâwe. Yiwereje Satangât komotñak ahom hionakmâ mansai otmuâmâ den yan yuwuâk hiliwahom kuriñ sânomai.”

²⁷ “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâñgâñet. Lok sâtne kârikne âlâ me âlâne ikne manmanne torokatmâ teteâkgât hâmbâne mem hañgalakmâ tembe talam lâuakmâ tengeen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasañane taka kombo mewangiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasañane kum itit kiom bâleñe tuhuwangiwuap. Dop yawuâk nâñe Satan mem ge katbom. Yamâ angoân yâkât weke bâleñe watyekmune gaiakmâ arai.”

28-30 “Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Yeñe imbiâk nâhâitñe senduk banearâ bâleñeñe mâmâñe otbañgimu âi memap nâñgâmai. Yawu nâñgâm tâpikguai yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâñe otñetâ bâleap. Me Anitâñe âi sâñ nihim hâñgâñnohomu gewan nâhât nâñgâñetâ tâñtâ oap. Me lohimbiñe nâhât nâñgâñetâ giâkgât sâñ biwiyeñan kionñomai. Lok yawuñe orotmemeyeñe bâleñe bet pilâñomai ya yeñgât tosa yamâ Anitâñe pilâyñgiwuapgât dop tap. Torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâñe Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe âi tuhuap ya ekmâmâ yuwu sâwuap. “Bâe, âi yukât amboñe yamâ Satan.” Yawu sâñ yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitmâ yâhâmbisâp. Lok yawuñe tosa pato dâiwuap yamâ Anitâñe tosa ya pilâwañgiwuapgât dop âlâ ki tap.”

*Yesuhât hepñe torehenlipñe
(Mataio 12:46-50 Luka 8:19-21)*

³¹ Yawu sâñ ekyongom tatmu yanâk ikñe hepñe torehenlipñe takawi. Taka tirek topñan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenñe gâ ge.” ³² Yawu sâñetâ lok âlâ yan talopñe yahatmâ Yesu yuwu sâñ ekuop. “Wae, emba nâñgâ. Torehenlipgañe taka tirek topñan kinmâ gâhât yai.” ³³⁻³⁴ Yawu sâñu Yesuñe nenekmâ yuwu sâñ eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. Yawu gârâmâ yuwu sâwe. ³⁵ Anitâhât tem lâum mansai yeñeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâñe oai.” Yawu sâñ eknongop.

4

*Hote alikñan hâum sâop.
(Mataio 13:1-9 Luka 8:4-8)*

¹ Hilâm âlâen Yesuñe Galilaia dengân ginñan ari talop. Yan tatmâ den pat âlepñe ekyongop. Ekyongom tatmâ lohimbi dondâñe taka mem hawam mewam tuhuwi. Mem hawam mewam tuhuñetâ yapâ pilâyekmâ wañgaen yâhâop. Wañgaen yâhâmu lohimbi takawi ya dengân ginñan ge tatñetâ wañga orotok sâñ endâñân baop. ² Endâñân bam wañgaen kinmâ ikñe den pat yakât topñe nâñgâñetgât den âlâen hâum yuwu sâñ ekyongop.

³⁻⁸ “Den âlâen hâum sâñmune nâñgâñet. Lok âlâñe hote alikñe mem hâilonñbe sâñ newângen ariop. Ari hote alikñe ya nombot nombot mem hâilonñmu giop. Nombotñeâmâ mem hâilonñmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotñeâmâ mem hâilonñmu hân toñe biaen ge talop. Yâhâ nombotñeâmâ hele bâleñe iowân giop. Yâhâ nombotñeâmâ tep tep kum hân âilonñgo lonço tuhuwi yan mem hâilonñmu ge talop. Yawu gârâmâ hote alikñe mem hâilonñmu âlâen âlâen giop yakât topñeâmâ yuwu. Nombotñe mâtâwân ge talop yamâ nâñe in yawu taka kerek kârâm newi. Yâhâ nombotñeâmâ hân toñe biaen giop yamâ gihitñe kakñeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikñe kumu yan in yawu mum hâlâlâñ sâop. Yâhâ nombotñeâmâ hewukñan me hele pato biwiñan giop yamâ âilonñgo tetem pururuk sâop. Pururuk sâñu hewukñane langumu derepgum gimbañgumu orok sâop. Yâhâ nombotñe hân âlepñan giop yañeâmâ tetem pururuk sâñ âilonñgo yahalop. Yâhâ nombotñeâmâ tetem papato kewereop. Kândikum teteop ya wangiop. Yâhâ nombotñeâmâ hote pawut purik papato sâmain dop yawuya teteop.

⁹ Nâñe den yan yu biwiyeñan katmâ nâñgâm heñgeñgunomai.” Yawu sâop.

*Topñe yuwuhât Yesuñe den âlâ me âlâen hâum sâop.
(Mataio 13:10-17 Luka 8:9-10)*

¹⁰ Otmu lohimbi kerekñe yahatmâ iton galañ otmâ gem ariwi. Ariñetâ nombotñe yamâ konok konok âwurem gawi. Âwurem gañetâ nen hon bawalipñe kâiân yâhâp orowâk Yesuhâlen ari yuwu sâñ âikuwin. “Den âlâen

hâum kinmâ yat ya nângâmunnje ki keteraksap. Yamâ topnje sârâ nângâmunnje keterahâk.” Yawu sâwin. Yawu sâm âikumunnje yuwu sâop.

¹¹ Anitânje tihitnenne otmâ gamap yakât topnje yeje tipnje nanjai. Yâhâ lok nombotnje nâhâlen ki torokatmâ mansainjeâmâ biwiyenne pâlâmne otmâ mansai. Biwiyenne pâlâmne otmâ mannetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. ¹² Yakât otmâ

“yâkne nâhât hâkân otmâ nekmâ kâkâsuk otmai. Yawu otmâ biwiyenne alitmai. Yakât otmâ nâhât topne ki nângânetâ keterakmap. Yâhâ biwiyenne pâlâmne otmâ nâhât den pat yu nângânetâ tânetâ oapgat hiliwahonomai. Yamâ nângâm hejengeuai mâne biwiyenne Anitâhâlen katmâ denne lâunetâ tosayenne emelâk pilâyingimbâp.” ”

*Hote mem hâilonmu giop yakât topnje
(Mataio 13:18-23 Luka 8:11-15)*

¹³ Yawu sâm benje yuwu sâm eknongop. “Nâje den yan yu ki nângâm hejengeuai. Yakât otmuâmâ wuân denân hâum sâmune yeje nângânetâ keterakbuap? Aiop yuwu sâmune nângânet. ¹⁴ Lok hote alikne mem hâilonmu giop yamâ nenje Anitâhât den lohimbî sâm ekyongomunnje nângâmai yakât dop. ¹⁵ Yâhâ alikne nombotnje mem hâilonmu mâtâwân giop yakât topnje yuwu. Yamâ lohimbî nombotnje Anitâhât den nângâmai yanâmâ Satanne den ya kum mem gulip tuhumap.

¹⁶ Yâhâ hote mem hâilonmu nombotnje hân toje biae giop yakât topnje yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepne ekyongomune nângâm herone otmâ manmai. Nângânetâ den ya kakneâk gem biwiyenan gihitne kârikne ki memap. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât kasalipne takanetâ yekmâ kingityenjahât otmâ in yawu bet pilâmai. Me bukulipyenne nombotnje senyenjan gemai yan lohotne otmâ pilâmai.

¹⁸ Yâhâ hote nombotnje mem hâilonmu hele biwijnan giop yakât topnje yuwu. Lohimbî nombotnje den ekyongomune nângânetâ bonne otmap. ¹⁹ Nângânetâ bonne otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenne, me âlâlâ ekmâ biwi nângân nângânyenjan yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ mannetâ manman âlepne ki teteyingimap.

²⁰ Yâhâ hote mem hâilonmu nombotnje hân toje orowân giop yakât topnje yuwu. Lok yawuyaneâmâ den pat âlepne nângâm hejengegumai. Nângâm hejengegum tinâk lâum mannetâ manman âilongo lonjo teteyingimap. Yâk yengât topyenne yawu. Nâje hoteân hâum yan yamâ topnenneâmâ yawu.” Yawu sâop.

*Lok topnenne Lambeân hâum sâop.
(Luka 8:16-18)*

²¹ Yesune den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Nenne emet kâlehen tatmâ lambe saum tungunjan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunne kinmâ sem lajinne pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ²² Yakât topnje yuwu. Lok âlâ me âlâne otjetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekjan otmu eknom. Yâhâ omoj kâtâpnan otjetâ ki ekmain yamâ hâmbâi mâne han sâmâ tetekjan eknom. ²³ Nâje den yan yu biwiyenanâk katmâ topnje nângâm hejengegunomai.”

²⁴ Otmu den âlâ yuwu torokalop. “Den yan yukât topnje teteâkgât sâmune nângânet. Yen oap amboje ikniâk ikniâk mansai. Yakât otmuâmâ nâhât den nângâm lâunomai me kum pilânomai yakât matne Anitânje yingimu âlâku ambojan ambojan menomai. ²⁵ Lok âlâ me âlâne nâhât den nângâm biwiyenan katmâ mannomainje ya nângânetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâne nâhât

den nângânetâ nahat otmu bet pilânomaine biwiyene pâlâmne manmâ ki nângânetâ keterakmâ hejenguwuap.” Yawu sâm eknongop.

Anitâne tihitnenne otmap yakât topne

²⁶ Yawu sâm Anitâne tihitnenne otmâ menenekbuap yakât topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok âlâne newân ari yu me ya kehetne katmap. ²⁷ Katmu tatmâ mâne mâne pururuk sâm ga takamap. Pururuk sâm ga takamap yakât topne ki nângâmain. ²⁸ Yamâ hân kâlehen tatmâ yapâ pururuk sâm ga takamap yanjak esenne huhumap. Esenne huhumap yanjak pato otmâ yan bonne otmap. Yamâ kehetne hânâmbâ pururuk sâmap yapâ gâtne bonne otmawân osetne ya tatmain yakât ki nângâm ketetmâ gulip malap otmain. ²⁹ Bonne otmâ nenehât dop otmuâmâ mem ari um nemain. Yakât topne yuwu sâmune nângânet. Anitâhât den lok biwiyenan katmunne tatmu yâk yengâlen bonne tetewuap yakât ki gorâningimap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topne

(Mataio 13:31-32,34 Luka 13:18-19)

³⁰ Yawu sâm den âlâ yuwu torokatmâ eknongop. “Yene biwiyene Anitâhâlen kepeinetâ tihityene oap yakât topne teteâkgât wuân denân hâum sâmune nângânetâ keterakbuap? Yuân hâum sâmune nângânet. ³¹ Nak âlâ kutne bândup yamâ lok âlâne kehetne tipine âlâ mem ari kalamnan kalop. ³² Katmu tatmu kâmne ga takamap yanjak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotne wangiyekeke. Yawu otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatne kun kunjan kerem tatmai.” Yawu sâop.

³³ Yesune ikne den pat âlepne ekyongom yanâmâ den âlâen âlâen hâum sâm ekyongominiop. ³⁴ Sâm ekyongomu nângânetâ ârândân otmu yanâmâ pilâyekmâ âlâengen ariminiop. Pilâyekmâ nenneâk tatbin yan topne nângâmunne keterahâkgât den kâsikum ningiminiop.

Yesune sâmu to siru nâne nâne sâop.

(Mataio 8:23-27 Luka 8:22-25)

³⁵ Yesune den yawu sâm tin pilâm emetsâpne otmu yuwu sâm eknongop. “Wangaen yâhâ dengân yu hâtikgum nombotgen arine,” sâmu nenne lohimbi ya pilâyekmâ wangaen yâhâ hâtikgum nombotgen ariwin. ³⁶ Arimunne nombotne gurâ betnennan watnenekmâ tohowi. ³⁷ Dengân ya tânâmgumunne yanâk siru pun pun sâm pilâop. Siru pun pun sâm pilâmu toje wanga kâlehen gemu guhutbe sâm olop. ³⁸ Guhutbe sâm olop yan Yesuneâmâ kum ihi ya katmâ ya kaknambâ aman pâlâmne iop. Aman im tatmu nen hoj bawalipnane yahatmâ wanga hâmenehen yâhâ mândem ekuwin. “Wa, wanga yu dengân kâlehen guhulakbe sâm oap. Yakât otmâ gâ wongât aman pare pare ot tat?” Yawu sâwin.

³⁹ Yawu sâmunne yahatmâ siru ya kuwangiop. Kuwangimu to yane nâne nâne sâop. ⁴⁰ Nâne nâne sâmu yuwu sâm âinongop. “Yen wongât kingityenahât oai? Anitâne haonmâ ârândân tihitnenne otmap yakât topne ki nanjai hâ? Wongât biwi yâhâp oai? Nâne tânyongowongât dop ki tap. Yawu mon sâm oai?” Yawu sâm eknongop.

⁴¹ Yawu sâm eknongomu yuwu sâm alahuwin. “Bâe, lok yukât topne girawu? Siru kuwangimu yanjak to yane nâne nâne yap.” Yawu sâwin.

5

Yesune weke bâleje watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.
(Mataio 8:28-34 Luka 8:26-39)

¹ To nâj nâj sâmu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutje Gerasene sâmu, yan ariwin. ² Yan ari wanğaembâ lâum kionmâ arimunje lok âlâ weke bâleņaje mângâeminiop yamâ sumângembâ takamu ekbin. ³⁻⁵ Yâhâ yâkât topņe yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmâ ihilâk mahilâk manminiop. Ihilâk mahilâk manmu yan weke bâleņaje mângâemu omoņe hilâmņe sumângen ari im yahatmâ isem hu halak tuhuminiop. Hu halak tuhum kâlân, me nak duwiņan, me hân teņ sâņan me âlâen âlâen yan ikņe kun kândâtņe ahom kuakminiop. Yawu otmâ sâtņe kârikņe otmu kapi ya ambolipņaje ari kâiņe bâtņe mem sâhâm kuratguminiwi yamâ tâmbiriņ sâmu hâreakminiop. Yâkât otmuâmâ tâk kârikņe, kutņe sein sâmu, yaņe kâiņe bâtņe mem menduhum sâhâminiwi. Yâhâ ya gurâ yawuâk tâmbiriņ sâmu hâreakminiop. Yawu otmu ekņetâ tepyeņe hindâm pilâm kapiyeņan ariwi. Lok yakât topņe yawu.

⁶ Lok yaņe ewâņân kinmâ Yesu ekmâmâ mem bâlenekmap sâmu yakât ulitguwe sâmu in yawu yâkâlen giop. ⁷⁻⁸ Yâkâlen ge kinmu Yesuņe weke bâleņe ya watbe sâmu otmâ yuwu sâmu ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmu hu halak tuhum yuwu sâmu ulitguop. “Yesu, topge naņgan. Gâ Anitâhât naņe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât naņgan.” Yawu sâmu ulitguop.

⁹ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nâņgawe.”

Sâmu sâop. “Nâņe weke bâleņe nombotņe meyekmune orowâk tatmâ lok yu mem mângâem mansain. Yakât nengât kutnenņe “Komot Pato,” yawu. ¹⁰ Aiop, gâņe nâņgâningirâ sumânâk manmâ yan kâlepņehen ki arinehât naņgain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yâhâ talapņan bau sesengâlâkņe tomot tuhum kinņetâ yekbi. ¹² Yekmâ yuwu sâmu Yesu ekuwi. “Gâņe watnenekbuat otmuâmâ, âlepņe watnenekdâ bau enda yeņgâlen arinom.” Yawu sâwi. ¹³ Yawu sâņetâ watyekmu yâkâlembâ gaiakmâ bau ya yeņgâlen ge mânunjakbi. Bau yeņgâlen ge mânunjakmâ mângâyekņetâ sururuk sâmu ba hem patoembâ tâwoņ sâmu dengânân kionņetâ haranyongop. Otmu bau yamâ amon kitâ kinbi? Bau yamâ kiņgitņe orowâk. Yakât dop yamâ 2000 ya wangiop.

¹⁴ Bau kiņgitņe orowâkņe dengânân kionņetâ haranyongop. Yakât otmâ galemyongom manbiņe ekmâ sururuk sâmu kapi ambolipņe ya ekyongowi. Ekyongonņetâ yakât topņe nâņgâne sâmu Yesuhâlen takawi. ¹⁵ Otmu emelâk weke bâleņaje lok mângâeņetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nâņgân nâņgânņe keterakbaņgimu hâk katipņe mânunjakmâ tatmu ekbi. Ekņetâ sâtņe otmu lohimbî Yesu orop kinbi ya âiyongowi. ¹⁶ Âiyongonņetâ Yesuņe weke bâleņe watyekmu gaiakmâ bau mem hilipyongowi yakât den pat ekyongowi. ¹⁷ Ekyongonņetâ nâņgâm kuk otmâ Yesuņe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

¹⁸ Yakât otmâ Yesuņe menenekmu wanğaen yâhâmunņe yan lok weke bâleņe watbaņgiop yaņe yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât naņgan.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yiwerenņe Anitâņe nâņgâhihimu nâņgân nâņgânge keterakgihiap. Yakât otmâ kapihehen ari gike hepge torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâmu kapi bâlâk ñerek tatmâ arap ya yeņgâlen ari yakât den pat ekyongomu nâņgânņetâ sâtņe olop.

Imbi âlâ mesek umatņe tetewañgiopņe Yesuhât sâņgum walipgum âlepņe olop. (Mataio 9:18-26 Luka 8:40-56)

²¹ Yawu otmâ Yesuņe menenekmu kapi ya pilâm wanğa mem âwurem ariwin. Âwurem ari wanğaembâ ge dengân ginņan kinmunņe lohimbî dondâņe

Yesu ekne sâmb taka hawamnongom kinbi. ²² Yawu otmâ kinjetâ miti selepñahât galem ya yengât lok kunje, kutje Yairo sâmb, yâkne gotñan ga mepaem ekuop. ²³ “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâmb oap. Yawu gârâmâ gâñe ari wâirâ âlepñe olâkgât nanñan.” Yawu sâop. ²⁴ Yâhâ nenñe takawin yakât den pat ya lohimbi dondâñe nâñgâm Yesu ekne sâmb taka mem hawam mewam tuhunenekñetâ orowâk ariwin.

²⁵ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwin yâkât topñeâmâ yuwu. Imbilipnenñe emetsenñe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenñe ekma yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. ²⁶ Yambu kâiân yâhâp yu biwiñan dokta yengâlen arimu hep ya sañ sâekgât âi pato menjetâ tewetsenñe pato imbiâk pilâminiop. ²⁷ Yawu otminiop yakât otmâ Yesu takaop pat ya nâñgâm peneningimu orowâk ariwin. ²⁸ Orowâk arim yan biwiñe yuwu nâñgâop. “O, nâmâ Yesu wâiwomgât dop ki oap. Yawu gârâmâ sâñgum potonñan in walipguwom.” Biwiñe yawu nâñgâop.

²⁹ Yawu otmâ walipgumu yanâk hepñe sañ sâmu hâkñe nâñgâmu âilonjo olop. ³⁰ Yâhâ walipguop yanâk Yesuñe hâkñe katmâ nâñgâop. Hâkñe katmâ nâñgâm yanak engatñe kakñambâ olelem yekmâ “Âlâñe walipnohoap?” sâmb âiyongop.

³¹ Yawu sâmb âiyongomu yan kurihiakñetâ nenñan gâtñe âlâñe yuwu sâop. “Lohimbi dondâñe hawam mewam tuhunenekñetâ wâiakmâ kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nâñgâm yat? Yan gâtñe mon walipgohoi.” ³² Yawu sâmb ekumu senñe olop. ³³ Senñe senñe otmu imbi yan kâi bânñe kârâñ kârâñ sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât gotñan ba walipgum yan âlepñe olop yakât topñe kerek ekuop.

³⁴ Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katdâ yakât Anitâñe nâñgâhihimu hepge sañ yap. Lohotñan ba ari.” Yawu sâmb ekuop.

³⁵ Yawu sâmb ekum kinmu yanâk Yairohât hoñ bawalipñe nombotñe emelambâ taka yuwu sâmb ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

³⁶ Yawu sâñetâ Yesuñe nâñgâm ki nâñgâm yawu otmâ Yairo yuwu sâmb ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Biwihe nâhâlen katmâ engat yâhâp ki ot.” Yawu sâop. ³⁷ Yawu sâmb lohimbi nombotñe katyekmu kinjetâ Peto, Yakowo otmu imiñe Yoane meyekmu ariwi. ³⁸ Ari Yairohât emet gotñan ba kinmâ gilâp nâñgâwi. Yâhâ emet kâlehen lohimbi dondâñe kahân tatmâ isem we bâle pato nâñgâwi. ³⁹ Yawu otmâ isem tatñetâ yuwu sâmb ekyongop. “Baratyetñe ki bâleap, in aman pâlâmñe iap. Yakât wongât otmâ olo gilâp bâleñe oai?”

⁴⁰ Yawu sâmb ekyongomu nâñgâñetâ ki bonñe otmu giriñbangiwi. Giriñbangiñetâ Yesuñe hâñgânyongomu yaihen kionñi. Yaihen kionñetâ âwâñe mâmâñe otmu hoñ bawalipñe kalimbu ya meyekmu imbi sihan talowân yâhâwi. ⁴¹ Yâhâñetâ Yesuñe imbi sihan ya bânñan mem denyenñan yuwu sâmb ekuop. “Talita, kour.” Yakât topñeâmâ yuwu. “Barat tipñe, yahatmâ kin.”

⁴² Sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu âwâñe mâmâñe ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴³ Yawu otmuâmâ Yesuñe sâmu sot um wañetâ niop. Yawu otmâ bukulipyetñe ki ekyongoromawot sâmb kuyitgiop.

6

*Yesuhât kapilipñe betbangiwi.
(Mataio 13:53-58 Luka 4:16-30)*

¹ Yawu otmâ Yesuñe ikñe kapiân âwurem ariwe sâmb otmâ menenekmu orowâk yahatmâ ariwin. ² Ari manmunñe tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp âlâen Yesuñe miti emetñan yâhâ den kâsikum yinjiop. Den kâsikum yinjiimu lohimbi

dondâñe nânğâñetâ âlâ kândâkdâ otmu âiahom yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtñe. Âlâñe nânğân nânğân topñe topñe yu ekumu taka kâsikum ningiap? Me wosapâ ari kândiwahom taka kulem âlâlâ miap? Yu ekmunñe sâtñe oap. ³ Yamâ hep torehenlipñe nânğâyîngiain. Imilipñe, kutyeñe Yakop, Yose, Yurasi otmu Simon. Yâhâ garilipñe ya gurâ nânğâyîngiain. Yâhâ mâmâyeñe Maria yâhâmâ nenñan gâtñe. Yakât otmâ oap miap yukât girawu nânğânôm?” Yawu sâwi. Yâhâ hep torehenlipñe nânğâyîngiwi yakât otmâ den kâsikum yîngim manop yamâ nânğâñetâ nahat otmu betguwi.

⁴ Yawuhât Yesuñe biwiyenahât topñe ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât poropetelipñe kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yîngiñetâ nânğâñetâ bulâñe otmap. Yâhâ yâkñe hep torehenlipyeñe den kâsikum yîngiñetâ nânğâñetâ nahat otmap.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Yesuñe den kâsikum yîngimu nânğâñetâ nahat olop yakât otmâ lohimbi dondâñe biwiyenye yâkâlen ki katbi. Lohimbi nombotñeñe biwiyenye yâkâlen katñetâ hengemyongop yamâ getek âlâ. Yawu otñetâ yekmâ nânğâmu sâtñe otmu hohetyenñan kulem amon âlâek miop. Yawuhât ikñe kapi pilâm kapi âlâlâ yenğâlen ari Anitâhât topñe nânğâñetâ keterahâkgât den kâsikum yîngiop.

*Yesuñe hoñ bawalipñe meyekmâ âi sâm yîngiop.
(Mataio 10:5-15 Luka 9:1-6)*

⁷ Otmu Yesuñe hoñ bawalipñe kâiân yâhâp nen menduhunenekmâ yuwu sâm eknongop. “Sâmune nânğâñet. Yen kapi âlâen âlâen ari Anitâhât topñe sâm ekyongonomai yamâ nâñe mâmâñe otyîngimune weke bâleñe watyekñetâ gaiakmâ arinomai. ⁸ Hânğânyongomune arinomai yanâmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ yuwu otmâ arinomai. Âi topñe katne sâm sot me senñe âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Me natik ki miaknomai. Me itâkat ki golenomai. Me tewetsenñe hakyenñan ki tatbuap. ⁹ Me pet me hâk katipñe ya hourâ hourâ ki miaknomai. Yâhâ kâiyeñahât katipñe katmâ howan konok tinañgunomai. ¹⁰ Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekñetâ yanâk tatnomai. Kapi tatnomai ya ambolipñeñe orotmemeyenye bâleñe betbañgim biwiyenye Anitâhâlen katñet sâm nâhât den pat âlepñe ekyongonomai. ¹¹ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonñetâ nânğâñetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâñe matñe umatñe yîngiwuap. Yakât otmuâmâ yeñe yuwu otmâ kâi katnomai. Kâiyeñan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meñetâ gemu betyîngim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Arinñetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nânğânômai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm eknongomu ariwin. Yâhâp yâhâwâk ari lohimbiñe orotmemeyenye bâleñe betbañgim biwiyenye Anitâhâlenâk katnomaihât Yesuhât den pat âlepñe ekyongowin. ¹³ Den pat âlepñe ekyongom yan weke bâleñeñe mânğâeyekbi ya gurâ watyekmunñe gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbi nombotñe mesek otbi me kundat topñe topñe teteyîngiop yamâ meyekmâ nak âlâ, kutñe oliwa sâm, yakât kehetñahât tonñeñe mem kunyenñan lâwâleyekmâ Anitâ ulitgumunñe âlepñe otbi.

*Yoane kuñetâ muop.
(Mataio 14:1-12 Luka 3:19-20 9:7-9)*

¹⁴ Nenñe yawu otyîngiwin yakât den patñe pereren sâm arimu lohimbi dondâñe nânğâwi. Nânğâmâmâ nombotñeñe Yesuhât yuwu sâwi. “Lok âlâ, kutñe Yoane sâm, yâkñe embânğambâek topñe katmâ toen katyekmâ gaop. Yamâ emelâk nengât lok kutdâ, kutñe Herot sâm, yâkñe tembe lâulipñe

hângânyongomu ari kuñetâ muop. Muop yamâ mumuñambâ yahatmâ kulem topñe topñe yu mem gap.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yâhâ nombotñajeâmâ yuwu sâwi. “Poropete lok âlâ, kutñe Elea sâ, emelâk himbimân yâhâop yañe mon purik sâ, ge kulem âlâlâ yu me mansap.” Yawu sâwi.

Yâhâ nombotñajeâmâ yuwu sâwi. “Emelâk embânân poropete lok nombotñaje Anitâhât tem lâum kulem topñe topñe mem âiyene tuhuwi. Yakât dopñeâk lok yuñe Anitâhât den eknongom kulem topñe topñe memap.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâ, alahuñetâ Herotñeâmâ denyene nângâm yuwu sâop. “Yoane yamâ sâ, mune enñatñe hârewi. Yâkñe mumuñambâ yahatmâ kulem topñe topñe yu miap.” Yawu sâop. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu Herotñe sâmu Yoane kuñetâ muop yakât topñe yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anñoân Pilipñeâmâ imbi, kutñe Herotia sâ, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yañe lokñe hâkân otmâ pilâmuâmâ kahane Herot ya orop miahowot. Yakât otmâ Yoaneñe nângâmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâ bâleap.” Yawu sâop.

¹⁹⁻²⁰ Yawu sâ, kuyitgimu imbi yañe Yoanehât dondâ nângâm bâlewanñgiop. Nângâm bâlewanñgim yan Yoane girawu otmâ kuñetâ muâk nângâm manmin-iop. Yâhâ Yoaneñe Anitâhât lauñe lâum uwawapñe bia manmâ gaop yakât Herotñe ekmâ nângâmu âlâ kândâkdâ otmu gorâwanñgiop. Gorâwanñgimu yan imbiñahât mâtâp manñuwe sâ, otmâ tembe lâulipñe hângânyongomu ari Yoane mem sâhâm pâi emetñan katñetâ tatminiop. Yan tatmâ Herotgât sâtgât otmâ yâkâlen ari Anitâhât den kâsikum wañmu nângâm herone otminiop. Yawu gârâmâ den sâop ya nângâmu biwiñan hâumu biwi yâhâp otminiop.

²¹ Yawu otminiop yamâ imbiñajeâmâ Yoane kuñetâ muâkgât nângâminiop. Mâne mâne mâne yakât bonñe teteop yamâ yuwu. Sâp âlâen Herotñe teteop yakât nângâm herone otne sâ, bukulpñe nombotñe taka sot um nene sâ, menduhuakbi. Menduhuakbi yamâ Roma lok nombotñe, otmu tembe lâulipñe ya yengât kunlipyene, otmu kapi tipi tapi Galilaia hânân tatmâ arap ya yengât papatolipyene kerehâk menduhuakmâ sot nem herone nângâwanñgiwi. ²²⁻²³ Sot nem herone otñetâ yanâmâ baratyetñaje yahatmâ kep ândeop. Kep ândemu ekmâ biwiyeñe âlepñe otmu herone nângâwi. Herone nângâñetâ Herotñe yuwu sâ, ekuop. “Barat. Anitâhât senñan kinmâ sâ, mune nângâ. Iri sikum senñe âlâlâ tatnihiap yu me ya ekñâlemat ya âlepñe eknohorâ nombotñe kâsikum gihiwom.”

²⁴ Yawu sâ, ekumu imbi yañe ari mâmâñe yuwu sâ, ekuop. “Awoññaje ikñe iri sikumñe me senñe âlâlâ tatbañgiap ya “nombotñe gihiwom,” yap. Yakât otmâ wuân membomgât nañgat?” Sâmu sâop. “Yoane yamâ kuñetâ muâkgât nañgan. Yakât otmâmâ “Yoane enñatñe hârem kunñe mem ga nihiñet,” yawu sâ, ekuuwat.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâ, mu baratñaje tepñe yahatmu sururuk sâ, âwurem ari yuwu sâ, ekuop. “Gâñe tembe lâulipge ekyongorâ in yawu ari Yoane enñatñe hârem kunñe kondoân katmâ mem ga nihiñetgât nañgan.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâ, mu âwânñaje Anitâhât senñan sâ, kârikñe tuhuop yakât nângâm biwiñaje umatñe dondâ olop. Yawu otmu bukulpñe yengât senyenan kinmâ den ya ekuop yakât anñulakman sâ, den ya lauñan miop. ²⁷ Yawu otmâ tembe lâu âlâ hângângumu sururtuk sâ, pâi emetñan yâhâ Yoane enñatñe hâreop. ²⁸ Enñatñe hârem kunñe mem kondoân katmâ mem ge wañop. Wañmu lâum mâmâñahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiñe herone olop. ²⁹ Yakât den pat ya

Yoane hon bawalipņane nāngâm lâum ari kât giopņe âlâ, dikin yawuya yan katbi.

Lok 5000 ya sot mem yingwi.

(Mataio 14:13-21 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

³⁰ Yâhâ emelâk Yesuņe nen hon bawalipņe hāngānngomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepņe kâsikum yingwin. Kâsikum yingim pesuk pilâm âwurem Yesuhâlen tohowin. Yâkâlen toho den kâsikum yingwin me otbin mewin yakât ekuwin. ³¹ Orowâk den alahum tatmunņe yan lohimbi dondâņe bam gam hâmbiņ gumbiņ tuhunenekņetâ sot ki um newin. Inâk tatbin yakât otmâ Yesuņe yuwu sâm eknongop. “Lohimbi dondâņe nengâlen taka mem awawi guwawi tuhunenekņetâ girawu otmâ sot nenom? Me girawu otmâ tatmâ nāngâm den alahunom? Yakât otmâ pilâyekmâ ari nenņiâk tatmâ nāngâm hâknenņe menom.” Yawu sâop. ³² Yawu sâmu kapi ya pilâm ge waņga âlâ mem dengân ya hâtikgum lok ki manmaiāngen ariwin.

³³ Kapi ya pilâmunņe lohimbi nombotņane nenekmâ ya pilâm dengân ginņeâk watnenekmâ ariwi. Ariņetâ kapi âlâlâ dengân ginņan tatmâ arap ya ambolipņane kapiyene pilâm peneyingņetâ ari ari dengân ginņan kinmâ mambotningwi. ³⁴ Yawu otmâ kinņetâ waņgaembâ gemunņe Yesuņe yekmâ yuwu nāngâop. “Lama amboyene biane manmai yakât dopņeâk lohimbi yuņe ihilâk mahilâk mansai.” Yekmâ weņe nāngâm Anitâhât den topņambâek kâsikum yingop. ³⁵⁻³⁶ Kâsikum yingimu emetsâpņe otmu yan yuwu sâm ekuwin. “Emetsenņe emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlâņmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimu wâtyene houņ sâmapgât gâņe hāngānyongorâ ariņet. Hāngānyongorâ ari yeņahâk sot puluhum um nenomai.”

³⁷ Yawu ekumunņe yuwu sâm eknongop. “Âlepņe yeņahâk sot kâsikum yingņet.”

Sâmu sâwin. “Lohimbi dondâ taka tai. Yakât otmuâmâ nen girawu otmuâmâ lohimbi dondâ yuâmâ sot um yingimunņe neņetâ dopyeņan otbuap? Nenņe sot puluhum um yinginom yuâmâ lok âlâņe emetsenņe nombolân yâhâp yakât biwiņan âi tuhum pesuk pilâm hâmeņe memap yakât dop otbuap. Yawu gârâmâ girawu otmuâmâ yat yu watnom? Yu ki orotņe.” Yawu sâwin.

³⁸ Sâmunņe sâop. “Yeņgâlen sot amon tap? Ba ekmâmâ ga sâņetâ nāngâwe.”

Sâmu ba sâlikum ekmâ ga yuwu sâm ekuwin. “Nengâlen baņga kândâkdâ mome otmu iņan yâhâp yawuâk tap.” Yawu sâwin.

³⁹ Sâmunņe sâop. “Yeņe lohimbi yu ekyongonņetâ kâsiwahom komot tipi tapi tatmâ ariņet.” Yawu sâop. ⁴⁰ Yawu sâmu komot tipi tapi tatņetâ komot 50 olop. ⁴¹ Ge tatņetâ sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem baņga ya motokmâ tipi tapi tuhum ningimu lohimbi ya kerehâk yingimunņe newi. ⁴² Yâhâ iņan gurâ yawuâk yingimunņe neņetâ dopyeņan olop. ⁴³ Neņetâ dopyeņan otmu sot nombotņe talop ya hâwurum mânunņunņe saka saka kâiân yâhâp pik sâop. ⁴⁴ Otmu lok sot newi yamâ sâlipyongomunņe 5000 yakât dop olop.

Yesuņe to kakņambâ tâlim takaop.

(Mataio 14:22-33 Yoane 6:15-21)

⁴⁵ Sot nem pesuk pilâņetâ Yesuņe hāngānngom yuwu sâop. “Yeņe waņga yu mem kulet sâm Besaita kapiân ariņet Ariņetâ nâmâ lohimbi yu hāngānyongomune ariņetâ yeņgât betyeņan watyekbom.” Yawu sâop. ⁴⁶ “Yawu sâm hāngānngomu arimunņe lohimbi ya gurâ hāngānyongomu yahatmâ iton galan otmâ ariwi. Ariņetâ ikņiâk tatmâ Anitâ ekuwe sâm pumņan yâhâop. ⁴⁷ Pumņan yâhâ âwâņe orop den otmutâ emet omoņ olop. Âwâņe orop den

otmutâ pesuk sâmu gem dengân ginnehen kinmâ nenehop. Nenâmâ ari dengân tânâmgum nip nip otbin. ⁴⁸ Yawu arim tatmunne ariwinângembâ siru pato awawi guwawi pilâop. Awawi guwawi pilâmu arine sâmba hâum pâpgum tatmunne emet emelâk orotok sâop. Yawu otmu tânâmnjan hâum pâpgu gupgu ot tatmunne Yesu ikñak to kakñambâ tâlim takamu ekbin. ⁴⁹⁻⁵⁰ To kakñambâ takamu ekmâ tepnenne hindakmâ hu halak tuhum yuwu sâwin. O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâmba kinngitnenñahât otmâ kâi bâtnenne sânsân sâop.

Yawu otmunne yuwu sâmba eknongop. “Yen wongât otmâ kinngityenñahât otmâ kâi bâtyene sânsân yap? Nâ ninak takan yukâ.” ⁵¹ Yawu sâmba wangaen mem pitik pilâmu siru ya sânduk sâmba niniñ niniñ sâop. Sânduk sâmba niniñ niniñ sâop ya ekmunne âlâ kândâkdâ olop. ⁵² Yawu gârâmâ emelâk banja mome motokmâ kâsikum yingimu lok 5000 yanje neñetâ dopyenjan olop ya ekmâ Yesuhât topñe nânghâwin mâne saru kakñan takamu siru niniñ niniñ sâop ya ekmunne ki âlâ kândâkdâ otbâp. Yawu gârâmâ biwi nânghân nânghânnenne pâlâmñe olopgât Yesuñe yu ya olop yakât topñe ki ekmâ nânghâmunne keterahop.

Yesuhât sângumñe wâim âlepñe otbi.

(Mataio 14:34-36)

⁵³ Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kutñe Genesaret sâmba, yan ari kionmâ wanga hikunñe kinop. ⁵⁴ Hikunñe kinmu kapi ya ambolipñe taka Yesu ekmâ nânghâwi. ⁵⁵ Ekmâ nânghâm kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap yan ari lohimbî kundat, me mesek, me umatñe topñe topñe teteyingioy ya meyekbi. Ya mem gerelân katyekmâ Yesuñe wosaken ariop yan lâuyekmâ ari henngemyongoâkgât yuwu sâmba ulitguwi. ⁵⁶ “Lok pato, Nengâlen gâtñe kundat me umatñe topñe topñe teteyingimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunñe gotyenânâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepñe otñetgât nanñain.” Sâñetâ sâop. “Den yai ya âlepñe otñet.” Yawu sâmba nombotñane sângumñe wâim yanñak âlepñe otbi.

7

Launenñanñak ki sâmba mepaem mannom.

(Mataio 15:1-9)

¹⁻⁴ Parisaio kerekñe tâmbâlipnenñe yengât den lâum kinmâ sot mem nene sâmba bâtyene piriakmâ sot mem neminiwi. Me wosapâ wosapâ ari sot puluhuminiwi ya yawuâk angoân pirim henngengumâmâ um neminiwi. Inâk ki newi. Yâhâ tâmbâlipnenñe yengât orotmeme otminiwi ya gurâ yawuâk mem manbi yamâ yuwu. Katmâ bero, kondo, hâhâp, osom bero, me âlâlâ ya tuhuwi ya gurâ yawuâk pirim salek salehâk tuhum yan neminiwi. Otmu buku nombotñane yawuâk otñet sâmba kendâyinginetâ yanñak lok kinngitñe orowâkñe denyene lâum yawuâk otminiwi. Parisaio ya yengât topyene yawu.

Yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotñane Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen taka âi pâi tuhuwi. Âi pâi tuhuñetâ yan nenñe tâmbâlipnenñe yengât den kum bâtnenne ki pirim newin.

⁵ Yawu otmunñe nenekmâ nânghâñetâ bâlemu Yesu yuwu sâmba âikuwi. “Hoñ bawalipganñe tâmbâlipnenñe yengât den kum bâtyene ki pirim niai. Yawu otmâ sot inâk neñetâ nânghâmunñe dondâ bâleap.” Yawu sâmba.

⁶ Sâñetâ purik pilâyingim yuwu sâmba ekyongop. “Yenâmâ nimbilamyene yâhâp. Yakât otmuâmâ embânñan emet inânñan poropete lok âlâ, kutñe Yesaia sâmba, yâkñe yengât topyene teteâkgât den kulemguoop ya yuwu.

“Lohimbî yuñe lauyenñanñak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenñeâmâ ki hikunekmai. ⁷ Yâkñe lok senyenjan kinmâ yene enñatyeneâk otmâ den

sâm nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyenanjak perâk perâk sâam orotmemeyene yakâlâk nângânetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

⁸ Den kulempuop yakât bulâne yengâlen teteap. Yeje Anitâhât den bulâne yamâ betbangim tâmbâlipyene yengât nângân nângânyenan teteop ya nângânetâ yahatmu ya konok lâum manmai. ⁹ Yakât otmâ yuwu sâamune nângânet. Yeje Anitâhât den bulâne ya katipgum yeje nângân nângânyenan tetemap ya sâam lohimbi biwiyenan kionjetâ nângânetâ bulâne otmap. ¹⁰ Yakât topne yuwu sâawe. Anitâne Mose ekumu girem den âlâ kulempuop ya yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyene yengât nângâyingim denyene lâum manjet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyene den bâlene ki hâiyeknomai. Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ¹¹ Yawu gârâmâ yeje girem den ya kum mansai yakât sâawe. Yeje yuwu sâamai. “Lohimbi âlâ me âlâne âwâne mâmâne yuwu mon sâam ekyotgonomai. “Awoŋ, meŋ, sombo otdomawot yanâmâ nâne sot me senne âlâlâ âlepne tânyotgowom.” Yawu sâam ekyotgonomai.” Yawu gârâmâ sombo otdomawolân Yura nengât denân yuwu mon sâam ekyotgonomai. “Koropan” Yawu ekyotgonomai yakât topne yuwu, “Anitâhât pat kuwan.” Topne yawu. Yâhâ torokatmâ yuwu mon sâam ekyotgonomai. “Senne âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetjan ari katmune tatbuap yakât yaŋe ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.” ¹² Yawu sâam betyotgonetâ hâhiwin kakjan mandomawot. Yawu yâhâ sâp yiwerene nanlipyene âwâ mâmâlipyene betyingim tewetsenne mem miti emetjanâk katjetgât yeje kendâyinginomai. ¹³ Yamâ Anitâneâmâ yakât nângâmu dondâ gemap. Yeje Anitâhât den nângânetâ nahat otmu yawu otmai. Yâhâ yeje orotmemeyene âlâlâ otmai yan Anitâhât den bulâne betbangim yenhâlâk nângânetâ yahatmap.”

Orotmeme yu otmunneâmâ yaŋe mem bâlenenekbuap.

(Mataio 15:10-20)

¹⁴ Yesuŋe Parisaio lok yawu sâam ekyongomu arinetâ lohimbi inŋe manbi ya yâhâpne sâamu yâkâlen ganetâ yuwu sâam ekyongop. “Yuwu sâamune nângâm biwiyenan katjet. ¹⁵ Wuân me wuân neŋetâ tepyenan gemap yaŋeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ nângân nângânyenan tetemap ya sânetâ lauyenambâ ga takamap yaŋeâmâ bulânanâk mem bâleyekmap. ¹⁶ Den yan yu biwiyenan katnomai yanâmâ topne nângâm heŋgeŋgunomai.” Yawu sâop.

¹⁷ Yawu sâam ekyongomu pilâyekmâ emet kâlehen yâhâwin. Emet kâlehen yâhâ den ekyongop yakât topne eknongomu nângâne sâam âikuwin. ¹⁸⁻¹⁹ Âikumunŋe sâop. “Bâe, hilâm ârândâŋ den ekyongom gaman yamâ girawu otmuâmâ ki nângânetâ keterakmap? Lohimbi inŋe nângâm pâpgumai yakât dopneâk yeŋe nângâm pâpgumai. Yakât âlâkuâk sâamune nângânet. Sot neŋetâ tepyenan gemap yaŋak tetmâ pilâmai. Yawu gârâmâ sot nemai yaŋe biwi nângân nângânyene ki mem bâleyekmap.” Yawu sâam eknongop. Yakât yuwu nângâmain. Sot, me hân tete topne topne, me nâi sonŋo topne topne kalop yamâ âlepneâk hârok. Yaŋe ki mem bâlenenekmap. Yawu nângâmain.

²⁰ Otmu Yesuŋe torokatmâ yuwu sâop. “Yu me ya nângân nângânyenambâ tetemap yamâ lauyenambâ ga takamap. Yaŋeâmâ dondâ mem bâleyekmap. ²¹ Orotmemeyene yuwu otmai yaŋe umut biwiyene otmu nângân nângânyene mem bâlemap. Manman ihilâk mahilâk manmai. Me kombo miangimai. Me ahomai. ²² Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me loklipyene yengât betyenehen kionmai. Me tepyene umatne otmap, me nem ŋatak, me wawi. Me kâirahomai, me nângâm bâleangimai, me den hakoa orangimai, me den guruk sahangimai, me den belângen sahangimai, me den imbiâk sâamai, me den golâ

sâmai. Me karasuŋa, me sait topŋe topŋe karangimai. Me kâut pilangimai. ²³ Yu sâm aran yuŋeâmâ lok nângân nângânyenambâ tetemap. Yakât otmâ yuŋe mem bâleyekmap.”

Imbi âlâŋe Yesuhâlen biwiŋe kalop.

(Mataio 15:21-28)

²⁴ Yawu sâm menenekmu kapi ya pilâm Tiro kapi pato ya hâlâŋmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwin. Yan arimunŋe lohimbi dondâŋe taka mem hâmbiŋ gumbiŋ tuhunenekmaiât Yesuŋe sâmu emet âlâen yâhâwin. Yâhâmunŋe lohimbi nombotŋeŋe Yesu ekmâ den katŋetâ arimu lohimbi dondâŋe nângâwi. ²⁵⁻²⁶ Yâhâ imbi âlâ, Poinikia kapi Siria hânân tap yapâ gâtŋe âlâŋe Yesu taka talop yakât den pat ya nângâm takaop. Yâhâ weke bâlenŋe baratŋe mângâeminiop ya Yesuŋe watmu gaiakmâ ariâkgât ulitguop.

²⁷ Ulitgumu yuwu sâm ekuop. “Gâmâ pâku imbi. Yawu gârâmâ Awarahangât sen ya yengâlen sâm ge âi membomgât hângânnohomu gewan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângârâ keterahâk. Nan baralipnenŋe sot um yingimunŋe nemai. Nem tatŋetâ lauyenambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain.”

²⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, den yat yu nângâmune bulâŋe oap. Gârâmâ gâku yuwu sâmune nângâ. Nan baralipyenŋe sot nenetâ lauyenambâ wahapŋe gemap ya gurâ sosonŋe ihilâk nemai.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Imbi, biwihanŋe yawu nângâm den yat yu nângâmune ârândân oap. Yakât otmâ weke bâlenŋe yiwerenŋeâk gaiakmâ arap. Yakât otmâ lohotŋan ari.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmu yanâk emetŋan âwurem ari baratŋe ya ehop. Emelâk weke bâlenŋe gaiakmâ arimu hâkŋe sânduk sâmu talop.

Yesuŋe lok kopa hengenŋuop.

³¹ Yesuŋe Galilaia denŋân yan âwurem ariwe sâm otmâ menenekmu Tiro kapi pilâm ba Siron kapi wangim ari kapi bâlâk ŋerek tap, yapâ ari Galilaia denŋân ginŋan ga takawin. ³² Ga takamunŋe lok âlâ ândâpŋe bok sâsâŋe kopa kum den awawi guwawi sâminiop ya bukulipŋeŋe mem Yesuhâlen takawi. Mem taka Yesuŋe wâimu ândâpŋe pâronŋ sâmu nimbilamŋe keterakmâ hewewenŋ olâk sâm ulitguwi. ³³ Ulitgunetâ lohimbi ya pilâyekmâ memu ba perenŋ pilâm baowot. Ba ikŋe bâtŋan tâp tuhum lok yakât ândâpŋan wâim yanak nimbilamŋan wâiop. ³⁴ Yawu otmâ himbimân pak sâm ekmâ “Epapata” sâop. Den sâop yakât topŋe yuwu. “Pâronŋ sâek.”

³⁵ Yawu sâmu ândâpŋe pâronŋ sâop. Yawu otmu launŋe hewewenŋ otmu den sâop. ³⁶ Yawu otmâ âwurem gamutâ Yesuŋe kulem miop yakât buku nombotŋe ki ekyongonomai sâm lohimbi ya kuyiŋgiop. Kuyiŋgiap yamâ denŋe ki nângâwi. Yawu otmâ den ya sâm haok tuhuŋetâ lohimbi dondâŋe nângâwi. Yakât otmâ kuyiŋgim yâhâmu nângâwi yamâ iliwetmâ sâm haok tuhuwi. ³⁷ Sâm haok tuhuŋetâ nângâm yuwu sâwi. “Lok yuŋe lohimbi umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu mansai ya hengenŋyongom mansap yakât nângâmunŋe âilonŋo dondâ oap. Lohimbi ândâpyenŋe bok sâmu mansai ya sâmu pâronŋ sâmu den nângâmai. Otmu kopa otmâ mansai ya sâmu lauyenŋe hewewenŋ otmu den sâmai.” Yawu sâwi.

8

Lok 4000 ya sot kâsikum yinŋiwi.

(Mataio 15:32-39)

¹ Yesuŋe lok kopa ya mem heŋgeŋguop yakât den pat ya lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâm Yesuhât denŋe nâŋgâne sâŋm taka menduhuakbi. Menduhuakmâ tatŋetâ den kâsikum yingimu hilâm kalimbu pesuk sâŋmu sotyeŋe nem tiŋ pilâwi. Yakât otmuâmâ Yesuŋe sâŋmu yâkâlen bamunŋe yuwu sâŋm eknongop. ² “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunŋe hilâm kalimbu oap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem tiŋ pilai. Yakât tepne nâŋgâyŋingian. ³ Yâhâ nombotŋe tai yuâmâ kâlepŋehembâ tohowi. Sot barak âwurem ari mâtâwân sen biri yingimapgât inâk ki arinomial.”

⁴ Yawu sâŋmu yuwu sâŋm ekuwin. “Yuâmâ lok ki manmaiâŋgen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yingimunŋe neŋetâ dopyeŋan otbuap?” Yawu sâwin. ⁵ Sâmunŋe sâop. “Yeŋgâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Baŋga kândâkdâmâ nombolân yâhâp.”

⁶ Yawu sâmunŋe Yesuŋe lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ekyongomu ge tatŋetâ Anitâ mepaem baŋga ya mem motokmâ ningiop. Ningimu kâsikum yingimunŋe newi. ⁷ Otmu iŋan titipâ amon âlâek nengâlen talop ya mem Anitâ mepaem hionmâ ningimu kâsikum yingimunŋe newi. ⁸ Neŋetâ dopyeŋan otmu hâŋgânyongomu ariwi. Sot neŋetâ torehenŋe talop ya menduhum mânunŋmunŋe saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ⁹ Yâhâ lohimbi ya sâlipyongomunŋe 4000 yakât dop wangiop. ¹⁰ Lohimbi yaŋe ariŋetâmâ menenekmu waŋgaen yâhâ kapi âlâ, kutŋe Dalimanuta, yaken ariwin.

Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioŋe ekuwi.

(Mataio 16:1-4 Luka 12:54-56)

¹¹ Dalimanuta kapi mem waŋgaembâ gemunŋe Parisaio nombotŋaŋe Yesu ekmâ yuwu sâwi. “Gâ Anitâŋe hâŋgângohomu gion ya perâk me bulâŋanâk sâmai? Yakât sârâ Anitâŋe nâŋgâhîhimu himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nâŋgâne.” Yawu sâwi.

¹² Yawu sâŋetâ biwiyenŋe ekmâ nâŋgâm biwiŋe umatŋe otmu yuwu sâŋm ekyongop. “Bâe, yeŋeâmâ wongât kulem tetemu ekne sâŋm naŋgai? Ya nâŋgâmune ki ârândâŋ oap yakât ya ki otbom.” ¹³ Yawu sâŋm pilâyekmu waŋgaen yâhâm denŋân nombot hâtikgum ariwin.

Parisaio otmu Sarukaio yâk yeŋgât matuk keluŋe

(Mataio 16:5-12)

¹⁴ Waŋgaen ariwin yamâ sot getek âlâ miakmâ ariwin. ¹⁵ Yakât otmâ Yesuŋe yuwu sâŋm eknongop. “Parisaio otmu Herot yâk yeŋgât matuk keluŋaŋe mem bâleyekmapgât galem oraŋginomial.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâŋmu nenŋe yakât topŋe nâŋgâm pâpgum yuwu sâŋm alahuwin. “Sot getek âlâ miain. Yakât mon yap.”

¹⁷⁻¹⁸ Yawu sâŋm alahumunŋe biwinenŋahât topŋe ekmâ yuwu sâŋm eknongop. “Yen wongât sotgâlâk biwiyenŋe katmâ den yan yukât topŋe ki nâŋgâŋetâ keteraksap? Me kulem topŋe topŋe mem gaman ya ekmâ topŋe ki nâŋgâmai? Wongât in yawu nelâm yongomap? Yakât sâwe. ¹⁹ Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yingimunŋe neŋetâ dopyeŋan olop. Sot neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mânunŋetâ pik sâop?”

Sâmu sâwin. “Kâiân yâhâp pik sâop,” sâwin.

²⁰ Sâmunŋe sâop. “Sâp âlâen lohimbi 4000 ya gurâ baŋga nombolân yâhâp yaŋahâk yingimunŋe newi. Neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mem mânunŋetâ pik sâop?” Sâmu sâwin. “Nombolân yâhâp pik sâop yakâ,” sâwin.

²¹ Sâmunŋe sâop. “Yakât otmâ den yan yukât topŋe emelâk nâŋgâmbâiâyâ.” Yawu sâŋm eknongop.

Yesuŋe lok senŋe bok sâsâŋe heŋgeŋguop.

²² Yawu sâmu eknongomu ari Besaita kapi mewin. Wanğaambâ gemunne yan kapi ambolipņane Yesu ekmâ nângâm lok âlâ senne bok sâsâne ya dâim toho Yesu wâimu âlepņe olâkgât ulitguwi. ²³ Ulitgunetâ lok ya dâim ari kapi betņehen kinmâ bânņan tâp tuhum senņan wâim yuwu sâmu âikuop. “Senge hâreakmu âlâlâ ekdâ keteraksap me bia?”

²⁴ Yawu âikumu senne tipņe hâreakmu ekmâ sâop. “Âe, nâ lok yu yek-muneâmâ âwâlele otmâ nak yawuya uwawap guwawap otmâ tai.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yâhâņe bânņan tâp tuhum senņan wâiop. Wâimu senne hâreakmu pak sâmu ekmu keterahop yakât otmâ yuwu sâmu ekuop. ²⁶ “Gâ kapiân ki yâhâwuât. Kapi betņehembâ hawamgum ari emetgan yâhâwuât.” Yawu sâmu ekum hânğângumu ariop.

*Petoroņe Yesuhât topņe sâmu teteop.
(Mataio 16:13-20 Luka 9:18-21)*

²⁷ Arimuâmâ nengu yapâ yahatmâ kapi pato âlâ, kutņe Kaisaria sâmu, kutņe âlâmâ Pilipo, yakât kapi tipi tapi hâlâņmâ tatmâ arap yan ariwin. Mâtâwân arim tatmunne yuwu sâmu âinongop. “Lohimbiņe nâhât girawu nângâmai?”

²⁸ Sâmu sâwin. “Nombotņane gâhât yuwu sâmai. “Yoaneņe lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kuņetâ muop ya mumuņambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotņaneâmâ, “Poropete âlâ, kutņe Elea sâmu, emelâk himbimân yâhâop yane purik sâmu ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotņaneâmâ, “Poropete âlâ muop ya mumuņambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” ²⁹ Sâmunne sâop. “Yawu gârâmâ yeņeâmâ nâhât girawu nângâmai?”

Sâmu Petoroņe yuwu sâop. “Anitâņe hânğângohomu ge mansat ya nângâmunne bulâņe oap.” Yawu tetekņan sâop.

³⁰ Sâmu yuwu sâmu kuningiop. “Yeņe nâhât topne ki sâmu tetem lohimbi ekyongonomai.” Yawu sâop.

*Petoroņe Yesuhât mâtâp manğuwangiwe sâmu olop.
(Mataio 16:21-28 Luka 9:22-27)*

³¹ Otmu sâp yapâek âlâlâ otbaņginomai yakât tetekņan eknongop. Yamâ yuwu sâmu eknongop. “Nâ lok bulâņe mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yeņgât kunlipņe otmu Isirae nengât papatolipņenne otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekņe biwi konohâk otmâ yan nâhât sâmu bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohoņetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benne yapâ mumuņambâ yahatbom.” Yawu sâmu eknongop.

³² Yawu sâmu eknongomu Petoroņe sâmu pereņ pilâm yetņiâk ba kinmâ kuwangiwe sâmu olop. ³³ Kuwangiwe sâmu otmu yanâk Yesu nengât orowâk nângâņet sâmu purik pilâm nenekmâ yuwu sâmu den matņe kâpekbaņgiop. “Yawu yatgât Satanņe tepņe heroņe otbuap. Yâhâ Anitâņe den sâmu nihiop ya den yat yuņe ki miap. Gâmâ lokgât nângân nângân yat. Ya nângâmune ki ârândâņ oap. Yakât otmâ pilânekmâ ari.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâmu ekumu peneningimutâ Yesu lohimbi dondâ mambotbaņgim kinbi ya ekyongomu gotnenņan gaņetâ yuwu sâmu eknongop. “Lohimbi âlâ me âlâņe biwiyeņe nâhâlen katmâ orowâk manne sâmu yeņahât ki nângâņetâ yahatbuap. Me iri sikum me âlâlâ tatyņgiap yakât ki nângâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haoņmâ ârândâņ nângâm tem lâunihim mannomai.

³⁵ Yawu gârâmâ benne lok âlâ me âlâņe manmanyeņe alilaknomai yamâ hili-wahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâņe nâhâlen biwiyeņe kepeim manmâ nâhât den pat âlepņe yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongonetâ munomai yamâ Anitâņe mumuņambâ mem yahatyekbuap. ³⁶ Yâhâ lok

âlâ me âlâne iri sikum me manman topne topne yan biwi nângân nângânyene hikum manmâ munomai yaŋe girawu otnomai. Yenjahâk mumuŋambâ yahat-nomaihât dop âlâ ki tap. ³⁷Yawu gârâmâ manman yawuyakât matne umatne Anitâne yingiwuapgât. ³⁸Lohimbi yu yengât topyene teteâkgât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotŋane loklipyene betyenehen kionmai yakât dopneâk yeneâmâ Anitâhât betnehen kionmâ orotmemeyene otmai ya ekmune dondâ bâleap. Yawu gârâmâ nâ lok bulâne den kâsikum yingim mansan. Yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matne yuwu kâpekyingiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awonŋane yâhâpne hângânnohomu anelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matne umatne menomai.” Yawu sâop.

9

¹ Yesuŋe yawu sâm eknongomu lohimbi yaŋe iton galan otmâ ariwi. Arinetâmâ yuwu sâm eknongop. “Yakât topne sâmune nângânet. Yen ki mum metenetaek Anitâne tihityene otbe sâm lok bulâne nâ hângânnohomu âwurem ge tihityene otbisâm.” Yawu sâop.

*Yesu, Mose, Elea den sâm alahuwi.
(Mataio 17:1-13 Luka 9:28-36)*

² Yâhâ hilâm nombolân konok pesuk sâmu yakât kakŋan Yesuŋe Petoro, Yakowo otmu imiŋe Yoane meyekmu nen pilânenekmâ pumne âlâen yâhâwi. ³ Yâhâ kinnetâ Yesuhât kun kundenne âlâ otmu sângumŋane laŋinne pilâm kaok bolan bolan otmu sikopne elemân hâumu kaok siliŋ siliŋ otmap yakât dopne ki olop, ya wangiop. ⁴ Yawu otmu Elea otmu Mose emelâk Anitâne meyelehop yaŋe tetem kinmutâ yâk orop den alahu gulahu otbi. ⁵⁻⁶ Mose yet Elea tetemutâ hoŋ bawalipŋane yelekmâ umutyene ariop. Umutyene arimu hâmbiŋ gumbiŋ otbi. Yakât otmâ Petorohât hanne tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunne âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâne sârâ selep kalimbu tuhunehât nanŋan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu yanâk elem patone ge pumne ya kâtâpgumu yakât biwiŋambâ Anitâne den âlâ yuwu sâop. “Bulâŋanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Yakât otmuâmâ den sâwuap ya yeŋe mem biwiyenŋan katmâ tem lâuwangim mannomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâmu elem ya hâreakmu Yesu ikneâk kinmu ekbi.

⁹ Yanak pumŋambâ âwurem ge mâtâwân tatnetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Pumŋan kulem âlâ tetemu eksai yakât lok ihilâk ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoŋetâ mum yahatbom yakât kakŋanâmâ kulem eksai yukât topne ekyongonetâ nângânomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu ki ekyongowi. Yâhâ ikŋak “mum yahatbom” sâop yakât nângâm kiwilim yenjâk alahuwi. ¹¹ Yawu gârâmâ Elea tetemu ekbi yakât nângâm Yesu yuwu sâm âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainjeâmâ yuwu sâmai. “Anitâne tihitnenne otbe sâm hoŋ bawa âlâ hângângumu gewuap yamâ Eleane yâhâpne tetewuap yan kulet sâm mâtâp mewangiŋuwap.” Yawu sâmai. Yamâ girawuhât sâmai?”

¹²⁻¹³ Sânetâ sâop. “Yamâ bulâŋanâk yai. Elea yâhâpne tetewuawân yai yakât mâtâp mewangiŋuwap. Yawu gârâmâ yuwu sâmune nângânet. Emelâk Anitâne poropete den ekyongomu kulemgowi yakât topne yuwu tap. Anitâne tihitnenne otbe sâm hoŋ bawa âlâ hângângumu gewuap yamâ Yura ambolipŋane mem âlâlâ tuhun betgunetâ sât gum mumbuap. Den yawu

tap yakât topne girawu tap? Yakât yuwu sâmunne nângânet. Elea yamâ emelâk manop. Yâhâ Elea manop yakât dopneâk lok âlâne tetem manmu ekbi yamâ yengât papatolipyeñaje nângâm hilipgum engatyeñeâk otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuwi yan emelâk den kulemgowi yakât bonne teteop.” Yawu sâm ekyongop.

*Yesuhât hoñ bawalipñaje weke bâleñe watne sâm hâum pâpguwi.
(Mataio 17:14-21 Luka 9:37-43)*

¹⁴ Mâtâwân gem tatnetâ yan lohimbi dondâne lok âlâhât nanne nengâlen dâim takanetâ tângune sâm hâum pâpgum pilâwin. Hâum pâpgum pilâmunne yanâk Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotñaje sennennjan genetâ sahangim kinmunne bukulpnenne pumnehembâ gem peneningiwi.

¹⁵ Peneninginetâmâ lohimbi yane Yesu eknetâ tepyeñe yahatmu yâkâlen ba herone otbangiwi. ¹⁶ Herone otbanginetâ Yesune yuwu sâm âinongop. “Yeñe Mosehât girem den kâsikum ningimai ya orop girawuhât den sahangiai?”

¹⁷ Yawu sâm âinongomu yanâk naom yakât âwâñaje yuwu sâop. “Lok pato, hoñ bawalipgane tânnotgoñet sâm nanne yu dâim takan yakât topne yuwu.

¹⁸ Weke bâleñaje nanne mângâemu kopa manmâ gamap. Yâhâ mângâemap yan senne gâwân gâwân sâm hânân ge imu nekamne kâtiñ sâm laune barak barak otmap. Yawuhât hoñ bawalipge yuñe weke bâleñe yu watnet sâm dâim taka ekyongomune hâum pâpgum pilai.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu Yesune ya nângâmu ki ârândân otmu olelem nenekmâ yuwu eknongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gam. Yamâ wongât biwi nângân nângânyenaje ki tânngowuap nanjai? Yawu nângâm biwiyenaje nâhâlen tiñâk ki kepeiai yakât nângâm biwine giap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâwom yan girawu mannomai?” Yawu sâm eknongom âwâñe ekumu nanne dâim gaop.

²⁰ Naom ya dâim gamu weke bâleñaje Yesu ekmâ mângâemu senne gâwân gâwân sâm hânân ge kârân kârân sâm laune barak barak otmu iop.

²¹ Yawu otmu Yesune âwâñe yuwu sâm âikuop. “Umatne yu amâti tete-wañgiop?”

Sâmu sâop. Lepatñambâek tetewangimu yuwu otmâ gamap. ²² Weke bâleñaje sâpñanâk mem mângâemu toen ge hanahomap. Me senne gâwân gâwân sâm kâlâwân kionmap. Yawu otmap yan bâsok hiliwahomap. Yawu gârâmâ tepge nângânitgim tânnotgowuatgât dop tap me bia?” Yawu sâop.

²³ Sâmu sâop. “Gâñe wongât biwi yâhâp otmâ den yu âinohoat? Yakât yuwu sâmunne nângâ. Lok âlâ me âlâne nâhâlen biwi nângân nângânyenaje kepeimaiñe yu me ya otnehât nângâmai yamâ tânyongomune ârândân otmap.” Yawu sâop.

²⁴ Sâmu sâop. “Den yat yu nângâmune bulâñe otmâ biwinane gâhâlen kepeiwe sâm oan. Yamâ gikak nângânihirâ den yat yukât bulâñe tetenihiâkgât nanjan.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu lohimbi dondâne taka hawam mewam tuhuwihât Yesune weke bâleñe yuwu sâm ekuop. “Weke bâleñe, yuwu sâmunne nângâ. Gâñe naom yu mângâerâ kopa manmâ gap yâkâlembâ gaiakmâ ba âlâengen ari man. Yâhâpne ki âwurem taka mângâewuat.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu weke bâleñaje mângâem hu halak tuhum kâronbangim yâkâlembâ gaiakmâ arimu derep kum iop. Derep kum imu lohimbi gotñan kinbiñe yuwu sâwi. “Bâe, yu hiliwahoap yukâ.” ²⁷ Yawu sâñetâ Yesune bâñan mem yahatmâ kinop.

²⁸ Yahatmâ kinmu lohimbî ya pilâyekmâ emelan yâhâ tatbin yan yuwu sâam Yesu âikuwin. “Yu topnje girawuhât nenje weke bâleje watne sâam hâum pâpguain?”

²⁹ Sâamunje sâop. “Yamâ weke bâleje watmune ariap yuâmâ kârikje bâleje. Yâhâ yeje watne sâam hâum pâpguai. Yawu gârâmâ weke bâleje yuwuya âlâ ekmâmâ angoân biwiyenaje Anitâhâlen kepeim ulitgunomai yanâmâ watnetâ denyenje nângâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

*Yesuje iknjak mumbuap yakât sâop.
(Mataio 17:22-23 Luka 9:43-45)*

³⁰⁻³¹ Yesuje den kâsikum ningiwe sâam otmâ menenekmu yok pilâm kapi ya pilâm Kapanaum kapiân arine sâam Galilaia hân yapâ ariwin. Mâtâwân ari tatmunje Yesu Anitâje hângângumu giop kasalipnaje sâp ki kâlep otmuâk kunetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumunambâ yahatbuap yakât eknongop. ³² Eknongomu nângâmunje ki keterahop. Yakât otmâ yâhâpne âikune sâam otmunje umatje otmu pilâwin.

*Huruje huruje manmâ yâhânom.
(Mataio 18:1-5 Luka 9:46-48)*

³³⁻³⁴ Mâtâwân ari nengâlen gâtje âlâ me âlâje sâp patoen kunnenje pato otbuap yakât sâam pawarak guwarak otbin. Yakât sahangim ari Kapanaum kapi mewin.

Yâhâ Petorohât emelan yâhâ tatmunje Yesuje yuwu sâam âinongop. “Mâtâwân ya wongât sahangiai?” Yawu sâamu in den nângânâk tatbin. ³⁵ Yawu tatmunje yuwu sâam eknongop. “Yenambâ gâtje âlâ me âlâje kunyenje pato otne sâam otnomai yaje yenahât nângânetâ gemu huruje huruje manmâ hoj bayingimomai. Hoj bayingim manbuap lok yawuyakât nângâmunje ârândâje oap.” Yawu sâop.

³⁶ Yawu sâam naom tipije âlâ gotnennjan kinop ya mem yâkâlen hâum yuwu sâam eknongop. ³⁷ “Lohimbî âlâ me âlâje tem lâunihim naom tipije yuwuya buku otbângimomai. Lohimbî yaje otbângiain sâam yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihiaian sâam awonje hângânnohomu gewan yâk buku otbângimomai.” Yawu sâop.

*Lohimbije nengât ki nângânetâ gemap yaje buku otningimai.
(Luka 9:49-50)*

³⁸ Yawu sâamu Yoaneje yuwu sâam ekuop. “Lok pato, lok ondowân gâtje âlâje kutgan gohonmâ weke bâleje watyekmu gaiakmâ ariwi ya ekmâ nenje nângâm bâlewangim kuwangiwin.”

³⁹ Sâamu sâop. “Lok âlâ me âlâje kutnan nohonmâ kulân kulem âlâ menomai yaje yakât kakjan ki sâam bâlenihinomai? Yakât otmâ lok yawuya ki kuyingimomai. ⁴⁰ Yakât yuwu sâamune nângânet. Lohimbî nombotnaje nengât ki nângânetâ gemap yaje nengât buku manmai. Biwinaje yawu nanjan. ⁴¹ Yeje biwi nângân nângânyenaje nâ hikunekmâ nâhât den lâum mannomai. Yanâmâ manjetâ lohimbî âlâ me âlâje manmanyenje ekmâ nâhât hoj banihim mansai sâam, buku otyingim tânyongonomai yakât hâmenje hâmbâi menomai. Yawu.”

*Otnetâ bâleâk sâam ki kendâyinginom.
(Mataio 18:6-9 Luka 17:1-2)*

⁴² “Yawu gârâmâ nimnaom titipâ yengâlen hâum sâamune nângânet. Lok âlâ me âlâje nimnaom titipâ nâhât pat manmai yu yengât mâtâp manguyingimomai. Yamâ hâmbâi matje umatje menomai.

⁴³⁻⁴⁴ Yakât torokatmâ sâwe. Bulâñe hârenomaihât ki sâwe. Topñe nâñgâñetgât yakât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyeñeñe otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgunetâ bâtyeñahât tosa yakât otmâ umut biwiyeñe hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yañe ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmu nane gorewañe nembuap yakât dopñeâk hâhiwin pato nâñgâm yâhâmbisâi. Topñe yuwuhât yan. Wuân me wuânñe lok âlâ me âlâ dâiyekmu otñetâ bâlemu hem kâlâpgât pat otmaihât ya pilâm biwiyeñe Anitâhâlen katnomai. Yawu otmâ manman kârikñe menomai.

⁴⁵⁻⁴⁶ Torokatmâ âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâñe yu me ya eknâlem kâiyeñeñe sururuk sâam ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan kâiyeñahât tosa yakât otmâ umut biwiyeñe hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yañe ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmu nane gorewañe nembuap yakât dopñeâk hâhiwin pato nâñgâm yâhâmbisâi.

⁴⁷ Otmu âlâen hâum sâwe. Yâhâ lok âlâ me âlâñe senyeñe nombot me nombot yañe yu me ya eknâlem otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan senyeñahât tosa yakât otmâ umut biwiyeñe hem kâlâpgât pat otmap sâam yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyeñe Anitâhâlen katmâ tem lâuwangim mannomai yamâ manman kârikñe yingiwuap. ⁴⁸ Yawu gârâmâ hemgât kâlâp yañe ki bok sâwuap. Yâhâ lok âlâ mum tâtuk sâmu nane gorewañe nembuap yakât dopñeâk hâhiwin pato nâñgâm yâhâmbisâi. ⁴⁹ Yâhâ hâhiwin ya ki pesuk sâyingiwuap.

⁵⁰ Yâhâ yengât topyeñe teteâkgât den âlâen hâum sâamune nâñgâñet. Nenâmâ kâtembe mem solân hoñmain yanâmâ sot ya nemunñe launenñan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbi yengât hohetyeñan mannomai yanâmâ manmanyene ekneta herone otbuap. Kâtembe yamâ ukenñe. Yawu gârâmâ nenñe helenân ki hikum ikaimunñe yamâ pâlamñe otmap. Pâlamñe otbuap yamâ girawu otmunñe yâhâpñe ukenñe otbuap. Yakât otmuâmâ yeñe tem lâunihim buku orañgim mannomai yanâmâ Anitâñe yekmu ârandâñ otbuap.” Yawu sâop.

10

Lokñe imbiñe ki pilaknomai. (Mataio 19:1-12 Luka 16:18)

¹ Yesuñe yawu sâam eknongomu yapâ yahatmâ ari Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. Arimunñe lohimbi dondâñe denñe nâñgâne sâam takañetâ emelâk den kâsikum yingiminiop yawuâk kâsikum yingio. ² Den kâsikum yingim tatmu Parisaio nombotñeñe taka “Den girawuyaen hâum sâamunñe yan matñe sâam tâpikgumu yañak den âiân katnom,” yawu nâñgâm yañak yuwu sâam âikuwi. “Mâtâp girawuya tap? Lok âlâ me âlâñe imbilipyene pilâyeknomaihât mâtâp âlâ tap me bia?” Yawu sâwi.

³ Sâñetâ sâop. “Âinohoi yakât matñe nâku âiyongomune sâñet. Den yai yakât emelâk Moseñe girem den kulemguop ya sâñetâ nâñgâwe.”

⁴ Sâmu sâwi. “Moseñe girem den âlâ yuwu kulemguop. “Lok âlâ me âlâñe imbiñe pilâwe sâam âlepñe pilakdomawot yakât topñe kulemgum wañmu miakmu watmu ariwuap.” Moseñe ya otnomgât âlepñe sâop.” Yawu sâwi.

⁵ Yawu sâñetâ Moseñe den kulemguop yakât Yesuñe yuwu ekyongop. “Tâmbâlipyeñe biwiyeñe kârikñe otmu yeñahâlâk nâñgâm manminiwi. Yakât otmâmâ Moseñe kuyingiwuhât otmâ ki kulemguop. ⁶ Gârâmâ kândikum emelâk Anitâñe hân himbim kândikyotgop yan lohimbi yâhâp ya katyelehop. ⁷⁻⁸ Katyelekmâ den yuwu sâam ekyotgop. “Lok âlâ me âlâñe âwâñe mâmâñe pilâyelekmâ imbiñait mandomawot.” Den yawu tap. Yawu gârâmâ orowâk

manmâ biwi nângân nângânyetje konohâk otbuap. Yakât otmâ ki hionjakmâ ikñiâk ikñiâk otdomawot. ⁹ Anitâne menduhuyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâam ekyongomu arinetâ emelan yâhâ den sâop yakât sâam âikuwin. ¹¹ Âikumunje yuwu sâop. Lok âlâ me âlâne imbiñe yakât hâkân otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yañe tosa umatñe membuap. ¹² Otmu imbi âlâ me âlâne lokñe pilâm lok ondop membuap ya gurâ yawuâk tosa umatñe membuap.” Yawu sâop.

Yesune nan baralipyene lukuleyehop.

(Mataio 19:13-15 Luka 18:15-17)

¹³⁻¹⁴ Hilâm âlâen lohimbî nombotñane nan baralipyene meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesune kunyenjan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otñetâ nenje yekmunje ki ârândân otmu kuyingiwîn. Kuyingimunje Yesune nenekmu ki ârândân otmu yuwu sâam eknongop. “Kâmbukñe, ki kuyingijet. Anitâne nimnaom titipâ me gin mandu yengât tihityene otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganjet. ¹⁵ Yakât sâamune nângâñet. Nimnaom titipâne Anitâhât den nângâm in yawu yâkâlen biwiyenane kepeimai. Yâhâ oai yakât dopñeâk âwâ mâmâlipyenane otnomai yamâ Anitâne meyekbuap.” ¹⁶ Yawu eknongom nimnaom titipâ ya âlâku ikñeâk ikñeâk lâuyekmâ kunyenjan mem Anitâne lukuleyehâkgât ulitguop.

Lok iri sikumyene pato tatyngiop yâk yengât topyene.

(Mataio 19:16-30 Luka 18:18-30)

¹⁷ Otmu kâlâwahom arine sâam otmunje lok âlâ sururuk sâam taka yuwu sâam âikuop. “Bawapi, manman koko salek amboñe mansat. Yakât otmâ sârâ nângâwe. Nâñe girawu otmune ârândân otmu Anitâne manman kârikñahât pat kunihiwuap?”

¹⁸ Sâamu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboñe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboñe tatmap. ¹⁹ Yakât otmâ gâñe âinohoat yakât matñe yuwu sâamune nângâ. Anitâne girem den Mose ekumu kulemguat ya sâalikum nângâmat me bia? Ya yuwu tap. Gâ lok nombotñe ki yongorâ munomai. Otmu buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Kombo ki meyingiwuat. Hakyenjan ki sâuwat. Den perâk ki sâam kâityonguwat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetñe lâum amutyetñan manbuat.”

²⁰ Sâamu sâop. “Bawapi. Girem den sâam arat yuâmâ ñañanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

²¹ Sâamu sâop. “Yuwu otbuat. Senje âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotñe umburuk mansai ya yingiwuat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâne manman kârikñahât pat kuhihiwuat.” Yawu sâop. ²² Yawu sâamu iri sikum me senje âlâlâ dondâ tatbañgiop yakât nângâmu biwiñe umatñe otmu hâmenje bâleop. Yawu otmâ yañak pilâm âlâengen ba ariop.

²³ Ba arimu nengu kapi ya pilâm mâtâwân ari tatmâ Yesune engatñe kakñambâ olelem nenekmâ yuwu sâam eknongop. “Lok iri sikum pato tatyngiapñeâmâ Anitâhâlen biwiyenane kepeim tem lâuwangine sâam otñetâ hâi hâñe otmap.” Yawu sâop. ²⁴⁻²⁵ Yawu sâamu nângâmunje ki keterakmu yakât den âlâen torokatmâ yuwu sâam eknongop. “Bukulipne, yuwu sâamune nângâñet. Pusiñe selon watmu pin pinñan arimu yan watmâ ba membe sâam hâum pâpgumap. Yakât dopñeâk lohimbî iri sikumyene pato tatyngiapñe Anitâne tihityene olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâam otñetâ hâi hâñe otbuap. Lohimbî nombotñe iri sikum pato tatyngimap yañe yehâlâk nângâmai.

Lohimbi yawuyane Anitâhâlen biwiyene katnomaihât nângâjetâ umatne otmap.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu nângâmunne sâtne otmu yuwu sâmu âikuwin. “Lohimbi girawu yane otjetâ ârândân otmu Anitâne manman kârikjahât pat kuyingiwuap?”

²⁷ Yawu sâmunne Yesune sennenne topnanâk ekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâmu lokgât nângân nângân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topne âlâ tap. Yakât otmâ yene yu me ya otne sâmu yâkât nângân nângân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkne konok manman kârikne ya yingimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senne âlâlâ kerek betbanjim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmâ gain.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Lohimbiŋe nâhâlen biwiyene katnetgât lok âlâ me âlâne nâhât den lohimbi ekyongomaine âwâ mâmâlipyene, me imi garilipyene, me nan baralipyene, me hep torehenlipyene, me senne âlâlâ siminne tatyngiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai. ³⁰ Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yan lohimbi bâlenane yeknetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyeknetâ hâhiwin nângânomai. Yawu otmâ nâhât lohimbi orop biwi konohâk hikuakmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyene orop herone otminiwi ya wangim herone pato kakŋan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâne meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai. ³¹ Otmu lohimbi nombotŋane yehâhâlâk nângâjetâ yahatmap yamâ Anitâne ki meyekbuap. Yâhâ nombotŋane yehâhât nângâjetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya Anitâne meyekmâ ikŋan torokatyekbuap.” Yawu sâop.

*Yesu ikŋak mumbuap yakât âlâkuâk ekyongop.
(Mataio 20:17-19 Luka 18:31-34)*

³² Yesune yawu sâmu eknongomu yapâ yahatmâ Yerusalem kapiângen yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ umatne âlâlâ yâkâlen tetewuap yakât topne yuwu sâmu eknongop. ³³ “Yuwu sâmune nângâjet. Yiwerene Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunne lok âlâne nângâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyeŋan katnekbup. Bâtyeŋan katnekmû den âiân katnekmâ mumbongât den sâmu hârenihinomai. ³⁴ Den sâmu hârenihim Roma lok yengâlen katneknetâ yâkne yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhuneknetâ hâhiwin pato nângâwom. Otmu benne howanân nohoŋetâ mumbom. Mumune hannohoŋetâ yan hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakŋan mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâmu eknongop. Yawu sâmu eknongomu Yerusalem yâhânom yakât nângâmunne biwinenne umatne otmu nângâm ketet otbin.

*Bukulipnenne yâk yengât hoŋ bayinginom.
(Mataio 20:20-28)*

³⁵ Otmu sâp yan Yewerihât nanyâhâtne, Yakowo yet Yoanene, Yesuhâlen ba yuwu sâmu âikuowot. “Bawapi, netne yu me yakât nangait ya sâmutne âlepne otnitgiwuatgât dop me bia?”

³⁶ Ekumutâ sâop. “Yetne biwiyetŋane girawu nangawot ya sâmutâ nângâwe.”

³⁷ Sâmu sâowot. “Sâp patoen gâne lohimbi kerek tihitnenne otdâ herone nângâhihim mepaeheknom. Yanâmâ nângânitgirâ orowâk tatmâ tângohomutne lohimbi kunlipyene mannomgât nangait.”

³⁸ Sâmutâ sâop. “Yakât topne ki nângâm denâk sâmu yawot. Umatne âlâlâ tetenihimu hâhiwin nângâwom yawuâk nângâromawot me? Otmu hâhiwin kakŋan katneknetâ sâtgum mumbom yakât dopneâk sâtgum mundomawot me?”

³⁹ Sâmu sâowot. “Ya âlepne yat. Umatne nângâwualân net gurâ yawuâk nângâromgât nanngait.”

Sâmutâ sâop. “Bonnanâk yawot. Umatne âlâlâ tetenihiwuawân hâhiwin nângâm sât gum mumbom ya yet gurâ yawuâk nângâm mundomawot. ⁴⁰ Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâne tânohojetâ kunlipyene mannom yakât Anitâ ikjahâk nângâmu tap.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâmu ekyotgomu yakât den pat nângâmunne bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nângâm bâleyitgiwin. ⁴² Nângâm bâleyitgiwin yakât Yesune nângâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâmu eknongop. “Lok papatolipyenane nângâmai dopnan lohimbi galemयोगjetâ yâk yengât amutyenan manmâ hâhiwin kaknan manmai. ⁴³⁻⁴⁵ Yeneâmâ papatolipyenane otyingimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansainne nâhât hon bam gam nâ tânohojetgât ki gewan. Nâneâmâ lohimbi hon bayingim sârereyekmâ kinmune nohojetâ mumbom. Mum yan tosayene pilâyingiwom. Yawu otbongât awonnanne âi sâmu nihim hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne bukulipyenane nângâyingingetâ yahalâkgât menjetâ huruḥ huruḥ otmu yâk yengât amutyenan mannomai. Otmu yengâlen gâtne âlâ me âlâne Anitâne nenekmu ârândân olâkgât nângâm yawuâk bukulipyene yengât hon bayinginomai. Yawu.” Yawu sâop.

Yesune lok senne bok sâsâne heḥengeḥuop.

(Mataio 20:29-34 Luka 18:35-43)

⁴⁶ Yawu sâmu eknongomu Yeriko kapi mewin. Otmu kapi ya pilâm yâhamunne lohimbi dondâne betnenḥan watnenekbi. Arimunne lok âlâ senne bok sâsâne, kutne Batimaio sâmu, yamâ Timaio nanne, mâtâp ginḥan talop. Tatmâ senne âlâlâhât umburuk otmâ yanak lohimbi mâtâwân bam ganjetâ ulityongom tatminiop. ⁴⁷ Ulityongom tatmu lohimbi yanne “Yesu takap,” sânetâ nângâm yahatmâ halahuop. “Yesu, Dawitihât sen, gâne nâhât wehe nângânihi.” Yawu sâop.

⁴⁸ Yawu sâmu lohimbi gotnan kinbi yanne kuwanḥiwi. Kuwanḥinetâ wit gum halahuop.

⁴⁹ Yesune ya nângâm mâtâwân kinmâ “Ekuḥetâ gaek,” sâmu lohimbi ya ekyongop. Ekyongomu senne bok sâsâne ya yuwu sâmu ekuwi. “Gâhât yap. Yakât otmâ yahatmâ yâkâlen yâhâ.” ⁵⁰ Yawu sânetâ nângâm in yawu yahatmu dâim yâkâlen bawi.

⁵¹ Dâim yâkâlen banjetâ yuwu sâmu âikuop. “Girawu otgihiwehât nanngat?”

Sâmu sâop. “Bawapi, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanngan.”

⁵² Sâmu sâop. “Gâne nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâne tetehihiâk.” Yawu sâmu yan senne hâreakmu ekmâ Yesu betnan sâop.

11

Yesune Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Otmu yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotnan kapi yâhâp kutyetne Betepahe otmu Betani sâmu, ya Oliwa pumnan tap yan yâhâwin. Yan yâhâ Yesune hon bawayâhâtnne yâhâp yuwu sâmu hângânyotgop. ² “Kapi tipine ewapâ tap yan dongi nanne âlâ hikum katnetâ kinsap ya lok ki kaknan tatmai ya holaḥmâ mem geromawot. ³ Holaḥmutâ lok âlâne yuwu mon sâmu âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holaḥsawot?” Yawu sâmuâmâ yuwu sâmu ekuromawot. “Yiwerene âi teteap. Yakât otmâ patonetnane yu mendehât hângânnotgomu takait. Mem arimutneâmâ âi ya tuhumi pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâmu ekuromawot.”

⁴ Yesuñe yawu sâm hângânyotgomu yâhâ donji nanñe ya emet âlâ hawinjan hikum katbi ya holañowot. ⁵ Holañmâ kinmutâ lok yan kinbinje yelemâ yuwu sâm âiyotgowi. “Bâe. Yet âlânje sâm u holañde sâm oawot?”

⁶ Yawu sâm âiyotgoñetâ yâku Yesuñe den ekyotgop yawuâk yawuâk sâm ekyongowot. ⁷ Ekyongomutâ nâñgâyitgineñetâ holañmâ mem giowot. Mem gemutâ nenñe hâk katipñe kâlep katbin ya holañmâ lotohom kakñan katbin. Katmunñe kakñan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ⁸ Yâhâmunñe lohimbî dondâ hâruhuakbinje Yesuhât nâñgâñetâ yahatmu yeñe sâñgum kâkâlep ya holañmâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Yâhâ nombotñeñemâ âliwahap esenñe hârem yañe lingatmâ ariwi. Lingatmâ ariñetâ donji yañe ya kakñan tâlim tâlim ariop. ⁹ Otmu lohimbî kinjitñe orowâk hâruhuakbinje yuwu sâm mepaewi. “Gâmâ tâmbânenñe Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. ¹⁰ Anitânje âi sâm ghiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Tâmbânenñe Dawitiñe olop yakât dopñeâk galemnongowe sâm otmâ takat. Yakât nâñgâm heronje otgihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sâñetâ yapâ Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunñe Yesuñe opon kâmbukñan yâhâop. Opon kâmbukñan yâhâ senñe âlâlâ mem anji gunji otbi ya in yekmâ purik sâm giop. Otmu emetsenñe potok sâwe sâm otmu yakât otmâ menenekmu ya pilâm Betani kapiân âwurem ge iwin.

*Lakop sâwanjimu hâlâlân sâm kinop.
(Mataio 21:18-19)*

¹² Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunñe Yesu po wanjiop. ¹³ Po wanjimu senñe pilâm lakop âlâ mâtâp ginñan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetñe mem nembom sâm gotñan ariop. Ari eksan mâne esen yambuñajak pato otmu kehetñe ki kinop. ¹⁴ Yawu kinop yakât yuwu sâop. “Âo, yu kehetñe ki kinsap. Yakât otmâ lakop yukât kehetñe âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Yawu sâm nâñgâwin.

*Yesuñe opon kâmbukñan yâhâm watyehop.
(Mataio 21:12-17 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)*

¹⁵ Yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunñe Yesuñe donji kakñambâ kionmu yañak opon kâmbukñan yâhâwin. Yâhâm yan opon kâmbukñe kâlehen lohimbî senñe âlâlâ anji gunji otmâ hâmenje hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuñe nâñgâm bâleyinjim watyehop. Watyekmâ kakñan tat tat, tewo, kembâ emetñe tuhum ya kâlehen katñetâ talop, senñe âlâlâyeñe mem purik pilâyingimu tiok taok otmâ kinbi. ¹⁶ Watyekmu tiok taok otmâ kinñetâ yan lohimbî senñe âlâlâyeñe ya lâuakmâ ba nombot ga nombot otmâ yaehen kionmai sâm mâtâp manguyinjiop. ¹⁷ Mâtâp manguyinjim kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Yu oai yukât emet inânñan Anitânje poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbî hânñan kulemñan manmâ arainje nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Yeñe yukât kâlehen tatmâ lohimbî kâityongom hâmenje mem yahatmâ anji gunji otmâ gai. Yawu otmâ gai ya ekmune anjim bero emetñe yawuya oap.” Yawu sâm ekyongop.

¹⁸ Yakât otmuâmâ hotom uminiwi yengât lok kunlipyenje otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiñe den sâop yakât nâñgâñetâ bâlemu Yesu mem pâi emetñan katne sâm otbi. Yamâ benñe yuwu nâñgâwi. “Lohimbî sesengâlâkñe Yesuhâlen torokatmâ mansai. Otmu yâkñe den sâmap ya nâñgâñetâ âlâ kândâkdâ otmu nâñgâwanjinjetâ yahatmap.” Yawu nâñgâm

mem pâi emetņan katne sâam nângâņetâ umatņe otmu pilâwi. ¹⁹ Yâhâ Yesuņe yawu sâam ekyongomu nenņe yahatmâ pilâyekmâ gem Betani kapiân ari iwin.

Lakop âlâ kinop yakât Yesuņe sâamu hâlâlâņ sâop yakât topņe (Mataio 21:20-22)

²⁰ Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâwân yâhâmunņe Yesuņe lakop yakât sâop yaņe esenņe mum hâlâlâņ sâam kinop. ²¹ Yawu otmâ kinmu Petoroņe ekmâ Yesuņe lakop yakât sâop ya nângâmu tetemu yuwu sâam ekuop. “Bawapi, enda ek. Gâņe oran lakop endakât sâon ya esenņe mum hâlâlâņ sâam kinsap.”

²²⁻²³ Yawu sâamu enņatņe kakņambâ olelem nenekmâ yuwu sâam eknongop. “Yeņe yu me ya otne sâamâmâ anņoân biwi nângân nângânyeņe Anitâhâlen kepeim ulitgunetâ nângâyinņimu yanâmâ yakât bulâņe tetemu eknomai. Yakât den âlâen hâum sâamune nângâņet. Yeņe pumņe yukât Anitâ yuwu mon sâam ulitgunomai. “Pumņe yuņe huhuakmâ orotok sâam giâk,” yawu sâam biwi yâhâp ki otmâek ulitgunomai otmuâmâ nângânomai yawuâk tetewuap. ²⁴ Yakât otmâ yuwu sâamune nângâņet. Yeņe yu me ya Anitâņe sâamu teteâkgât nângâm ulitgunomai. Yanâmâ biwiyeņe kepeim yuwu nângânomai. “Nenņe Anitâhâlen biwinenņe kepeim ulitgumunņe nângâningimâp yakât dopņan teteningiwuap. Yawu. ²⁵ Yakât torokatmâ sâamune nângâņet. Anitâ ulitgunomai yanâmâ lohimbi nombotņe yen mem bâleyekbi ya yeņgât tosayeņe pilâyinņinomai. Yawu otnomai otmuâmâ Himbim Âwâyeņe yeņgât tosa ya gurâ yawuâk pilâyinņiwuap. ²⁶ Yâhâ lohimbi nombotņe yen mem bâleyekbi yakât nângâm matņe kâpekyinņinomai. Yawu otnomai yanâmâ Himbim Âwâyeņe yen gurâ otņetâ bâlem gap yakât matņe kâpekyinņiwuap.” Yawu sâop.

Yesuņe âlâhât sâtġât âi miop yakât ki ekyongop. (Mataio 21:23-27 Luka 20:1-8)

²⁷ Yawu sâam yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ opon kâmbukņan yâhâwin. Yan yâhâmunņe hotom uminiwi ya yeņgât lok kunņe, otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi, otmu Yura nengât papatolipnenņe Yesuhâlen bam yuwu sâam âikuwi. ²⁸ “Gâņe oran âlâhât sâtġât otmâ Anitâhât opon kâmbukņan yâhâ lohimbi watyehon?”

²⁹ Sâņetâ sâop. “Yeņe âinohoai gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matņe kâpeknihiņetâmâ nâņe âlâhât sâtġât âi yu mem gaman yakât topņe ekyongowom. ³⁰ Yakât yuwu sâamune nângâņet. Yoaneņe âlâhât sâtġât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yeņgât sâtġât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâņetâ nângâwe.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâamu matņe kâpekbaņgine sâam pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâawi. “Nenņe yuwu mon sâanom. “Yoaneņe âi miop yamâ Anitâņe âi sâam waņmu tuhuop.” Yawu sâanom yamâ matņe yuwu mon sâawuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nângâņetâ ki bulâņe olop?” Yawu sâamu nenņe matņe girawu sâam kâpekbaņginom? Anulaknom yakâ. ³² Otmu âlâ yuwu mon sâanom. “Yâhâmâ lok yeņgât sâtġât otmâ âi ya miop.” Yawu sâanom yamâ lohimbi dondâņe “Yoaneņe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtġât âi mem manop,” yawu nângâmai yakâ. Yakât otmuâmâ nenņe yawu sâanom yanâmâ lohimbi kinsai yuņe nângâm nongonomai yakâ.” Yawu nângâwi. ³³ Yawu nângâm yuwu sâam ekuwi. “Yoaneņe âlâhât sâtġât âi meminiop ya nen ki naņgain.”

Sâņetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâņe âlâhât sâtġât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

12

*Wain kalam ambonjahâlen hâum sâop.
(Mataio 21:33-46 Luka 20:9-19)*

¹ Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. “Lok pato âlâñe wain kâmetñet sâam nep lok meyeñop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toñe ya mem mendâreñetâ gewuapgât wanja hâwiwi. Otmu emetyeñe tuhuwi. Âi ya tuhum tiñ pilâñetâ nep ya galemgunomai sâam katyekmâ ikñe âlâengen ari sâp kâlep manop. ² Arim sâp kâlep manmu wain kehetñe ya puru pato kinmâ hululuñ sâop. Yawu otmu ambonañe ikñahât hâruhuniñet sâam hoñ bawa âlâ yakembâek hângângumu takaop. ³ Takamu wain galemñe manbiñe kum watñetâ âwurem ariop. ⁴ Âwurem arimu yawuâk kalam ambonañe hoñ bawa âlâ hângângumu takaop. Hângângumu takamu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuñetâ âwurem ariop. ⁵ Yakât otmâ yawuâk kalam ambonañe hoñ bawañe kalimbunje hângângumu takamu kuñetâ muop. Kuñetâ mumu kalam ambonañe hoñ bawalipñe dondâhâlâk hângânyongomu ariwi ya gurâ kerehâk yongonjetâ muwi. ⁶ Aiop, kalam ambonañe biwiñane yuwu nângâop. “Nine nanne ombe bisine hângângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiñane yawu nângâm ikñe nanñe hângângumu ariop. ⁷ Hângângumu arimu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenñe ikñe nanñane takap. Âwâñe mumu yan kalam yuâmâ yâkñe ambokuwuap. Yakât otmâ kumunñe muâk. Kumunñe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ⁸ Yawu sâam kum kekae topñehen pilâñetâ iop. Yawu.

⁹ Yawu otñetâ kalam ambonañe taka girawu otbuap? Yâkñe taka yongomu muñetâ lok ondop meyekmâ kaweyenjan katyekmu kinnomai.

¹⁰ Yakât topñe yuwu sâamune nângâñet. Anitâñe hângânnohomu gewan. Yakât poropete âlâñe den yuwu kulemguoñ ya yeñe ki mon sâalikum nângâmâi?

“Nep lokñe emet tuhum nak âlâ ekñetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâñe lâum kânângâmu kuhupin kârikñe otmâ kinsap. ¹¹ Yâhâ emet tuhuwiñe ekmâ yuwu nângânomai. “Bâe, yuâmâ patoñe nângâmu teteap. Ekmunñe sâtñe oap.” Yawu nângânomai.” Yawu kulemguoñ tap.

¹² Yesuñe den âlâen hâum sâop yuñe hotom uminiwi ya yengât lok kunñe otmu bukulipyeñe yengât topyeñe miop. Yakât nângâñetâ biwiyeñan tâlimu Yesu mem pâi emetñan katne sâam otbi. Yawu otbi yamâ lohimbi dondâ yan kinbiñe Yesuhât nângâñetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nângâm gorâyinñimu pilâm gem ariwi.

*Anitâhât pat sâam yu ya katmunñe tatmap ya wanñom.
(Mataio 22:15-22 Luka 20:20-26)*

¹³ Otmu sâp yanâmâ Parisaioñe Yesuhât nângâñetâ gemu menduhuakmâ den yuwu sâam hikuwi. “Nenñe den girawu yaen hâum Yesu âikumunñe matñe sâam tâpikguwuap? Matñe sâam tâpikguwuap otmuâmâ Roma tembe lâu ekyongomunñe mem pâi emetñan katñetâ tatbuap.” Yawu sâam den hikuwi. Yawu otmâ bukulipyeñe nombotñe otmu Herotgât âi lok nombotñe Yesuhât topñe ekñetgât hângânyongowi. ¹⁴ Hângânyongonjetâ Yesuhâlen taka yuwu sâam âikuwi. “Bawapi, gâhât topge nanñain. Gâñe den imbiâk ki sâamat. Den sâamat yamâ nângâmunñe bonñeâk otmap. Otmu lohimbiñe girawu nângâhihiyai yakât nângâm ki gorâhihimap. Gâñe lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otbuap yakât den tâñ tâñâk eknongomat. Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. Roma lok âlâñe kunnenñe mansap, kutñe Sisa

sâm, yâhâmâ haonmâ ârândân takesi wanmain. Yawu gârâmâ yawuâk wanmâ yâhânôm me bia? Yakât gâne girawu nanjat? Sârâ nângâne.”

¹⁵ Yawu sâmbâ âikuñetâ biwiyene ekmâ yuwu sâmbâ ekyongop. “Yene nâhâitne sâmbâ tâpikguwuap sâmbâ âinohoai me? Yawu gârâmâ kât nanje âlâ mem niñetâ ekbe.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmbâ wanjetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanje yu eknet. Âlâhât towat kât nanje yuân tap? Me âlâhât kutne tap?”

Sâmbâ sâwi. “Roma lok patonenne, kutne Sisa sâmbâ, yakâ.”

¹⁷ Sâmbâ sâop. “Sisahât pat sâmbâ yu ya katnetâ tap otmuâmâ yâk wanjomai. Yâhâ Anitâhât pat sâmbâ katnetâ tâtmbâ yâk wanjomai.” Yawu sâmbâ ekyongomu nângânetâ sâtne otmu yahatmbâ ariwi.

Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuap.

(Mataio 22:23-33 Luka 20:27-40)

¹⁸ Ariñetâ bukulipyene, kutyene Sarukaio sâmbâ, yane tohowi. Yâkne yuwu nângâmbâ. “Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmbâ mumunne pesuk sâmbâ.” Yawu nângâmbâ. Yâkne yakât topne nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâmbâ âikuwi. ¹⁹ “Bawapi, angoân Mosenje den kulemgup ya yuwu tap.

“Lok âlâne imbi âlâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu iminane yâkât kambut ya galemgum yâkât welâmbân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Mosenje yawu kulemgup tap. Yakât topne sâmbâ eknongohât yuwu sâmbâmunne nângâ. ²⁰ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmbâ angoân atayene kunjane imbi memu iminane naom ki mewangimu inâk manmbâ muop. ²¹ Mumu iminane atanjâhât kambut ya mem manmbâ yâku in muop. Otmu imiyetjane kambutyetne ya mem manmbâ yâku yawuâk naom barahâk muop. ²² Otmu imi ata ya hârokne kambutyene yawuâk mem manmbâ inâk muwi. Aiop, kambutyene yâku yawuâk muop. ²³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekne imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuap yanâmbâ imbi yamâ âlâne membuap. Yawu sâwi.

²⁴ Sâmbâ sâop. “Anitâne poropetelipne otmu lok nombotne den ekyongomu kulemgupi yakât topne ki nanjai. Otmu Anitâ ikne wâtne pato tatbangiap yakât topne gurâ ki nanjai. Yawu gârâmâ yene nângâmbâ hilipgum den yawu yai. ²⁵ Anitâne lohimbi mem yahatyekbuap yanâmbâ himbimân Anitâhât anelolipjane ki miakmai ya yengât dop otmbâ ikñiâk ikñiâk manjomai. ²⁶ Yâhâ Anitâne mumunambâ mem yahatyekbuap yakât topne yuwu sâmbâmunne nângânet. Nak topnan kâlâp semu lan lan sâop ya Mosenje ekbe sâmbâ gotjan baop. Gotjan bamu Anitâne yuwu sâmbâ ekuop.

“Nâne Awaraham, otmu nanje Isaka, otmu sesene Yakop yâk yengât kunyene tâtmbâ gaman.” Yawu sâmbâ ekumu kulemgup.

²⁷ Anitâne Mose den ekumu kulemgup yakât topneâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenne manmbâ gawi. Otmu yapâ torokatmbâ manmbâ ganjetâ ganjetâ benne nen yu mansain yu. Otmu gâmbâlâk nengât sen tetem manjomai. Nen kerek nengât kunnene yamâ Anitâ. Topne yawu tap. Yamâ yene den ya nângânetâ keterakyinimbâp.” Yawu sâop.

Mosehât girem den ya girawu yane kun kunje oap?

(Mataio 22:34-40 Luka 10:25-28)

²⁸ Yesune Sarukaio yengât den yawu sâmbâ purik pilâyinimu nângânetâ sâtne dop. Otmu Mosehât girem den kâsikum ningiopne den ya nângâmbâmbâ

yahatmâ yuwu sâmu âikuop. “Anitâne girem den Mose ekumu kulemguoop yapâ gâtne girawu ya yakât nângârâ yahatsap.”

²⁹ Sâmu sâop. “Anitâne girem den Mose ekumu kulemguoop ya yuwu tap.

“Isirae yen ekyongomune nângânet. Anitâ ambonenne pato yâk ikne konok tap. ³⁰ Yakât otmâ nenne yâkâlen biwi nângân nângânnenne kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok lâum honj bawanjim yâhânom.”

³¹ Otmu den âlâmâ yuwu tap.

“Nenjahât nanngimenne yahatmap yakât dopneâk bukulpnenne yengât nângâmunne yahatbuap.”

Den yâhâp yan yuñeâmâ Anitâne den âlâlâ sâop ya hârohâk mem men-duhuap.” Yawu sâop.

³² Sâmu sâop. “Bawapi, den bulâne sârâ nângâmune ârândân oap. Anitâ ikne konok kunnene pato tatmap. Âlâ ki tap. ³³ Yakât otmâ nen biwi nângân nângânnenne yâkâlen kepeim tem lâuwangim manmâ yâhânom. Yâhâ nenjahât nanngimenne yahatmap yakât dopneâk buku nombotne yengât nângâmunne yahatbuap. Yawu gârâmâ Anitâne nângâningiâkgât nonij bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom umain. Yawu otmâ den yâhâp yat yu longâem hotom umunne yakât Anitâne nângâmu dondâ bâlemap.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâmu Yesune nângâmu ârândân otmu yuwu sâmu ekuop. “Gâne Anitâhât topne tipne nangat. Yakât otmâ biwihane yâkâlen kepeim manbuat otmuâmâ tihitge otmâ manman kârikjahât pat kuhihuwuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmu nângânetâ âlâ kândâkdâ dop. Otmu sâp yapâek Parisaio, Sarukaio otmu bukulpnyene Yesune den sâmu tâpikguâkgât ki âikuwi.

Anitâne hângângumu gewuap yakât Yesu âikuwi.

(Mataio 22:41-46 Luka 20:41-44)

³⁵ Yesune den matne yawu purik pilâwangim yuwu sâmu Parisaio âiyongop. “Yengâlen gâtne Mosehât girem den kâsikum yingim yuwu sâmai. “Anitâne hângângumu ge tihitnenne otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai. Den yawu tap yamâ nângâmune bulâne oap. Yamâ yeje yakât topne pâpgum mansai. Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. ³⁶ Emelâk Wâtgât mâmâjahât Heakne tâmbânenne Dawiti biwian kionmu yuwu sâop.

“Anitâne nâhât patone yuwu sâmu ekuop. “Gâne nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.”

³⁷ Den yakât yuwu sâwe. Anitâne hângângumu gewuap yakât Dawitine yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yejeâmâ “Yâkne hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitine den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nângâmune keterahâkgât yeje eknohonetâ nângâwe.” Yawu sâop. Yawu sâmu âiyongomu matne sâne sâmu hâmu pâpgum pilâwi.

Parisaione orotmeme otbi yawu ki otnom.

(Mataio 23:1-36 Luka 11:37-54 Luka 20:45-47)

Hâmu pâpgum pilâm arinetâ lohimbî nombotne yâkât den nângânetâ âilonjo olop. ³⁸ Yawu otmâ den kâsikum yingim yuwu sâop. “Lohimbî nombotne neneknetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum yingimaine sângumyene kâkâlep mânunjakmai yane holun holun sâmu yâhâm gemai.

³⁹ Otmu yenhât nângânetâ yahatmu miti emetjan me lohimbî senyen ewanâk tatnehât nângâmai. ⁴⁰ Yawu otmâ imbi kambut emetyenambâ watyekmâ senne âlâlâne kombo meyingimai. Yawu otmâ topyene kurihiakmâ lohimbî senyen kinmâ oain sâmu oain sâmu Anitâ mepaem den kâlep

huhumai. Yawu otmai yakât hâmbâi Anitâne matne amoknan yingimu menomai. Yâk yengât topyene yawu tap yakât otmâ yâkne biwiyenan kionmaihât biwiyene galemahom mannomai.”

Imbi kambut âlâne nanne kuriñ kuriñ yâhâp kalop.

(Luka 21:1-4)

⁴¹ Yawu sâm ekyongomu nenne peren pilâm ba tewetsenne kondoân katmai yakât gotnan kinbin. Kinmunne lok iri sikum pato tatyngiop dondâhâlâkne yâhâ tewetsenne mem kondoân katbi. ⁴² Yawu katnetâmâ imbi kambut âlâ senne âlâlâhât umburuk otmâ manopne nanne kuriñ kuriñ yâhâp mem yâhâ kalop. ⁴³⁻⁴⁴ Yesune ya yekmâ eknongomu nenne gotnan bamunne yuwu sâm eknongop. “Lok iri sikumyene pato tatyngiapne tewetsenne nombotneâk katsai. Yâhâ imbi kambut yuneâmâ nanne kuriñ kuriñ yâhâp kârikne tatbangimap ya bâine katsap. Yakât otmâ Anitâne imbi kambut yu ekmâ âilongo oap. Yâhâ lok iri sikumyene oropne tewetsenne nombotneâk katsai ya yekmu ki dopnan oap. Yawu.” Yawu sâop.

13

Kasalipyenane taka opon kâmbukne huhum iton galan menomai yakât Yesune sâop.

(Mataio 24:1-2 Luka 21:5-6)

¹ Yawu sâm tin pilâmu opon kâmbuknambâ kionmâ yaehen gewin. Yaehen ge kambenenne kaknambâ olelem opon kâmbukne ekmunne âilongo olop. Yawu otmu bukunenne âlâne yuwu sâm Yesu ekuop. “Pato, yu nângâ. Opon kâmbukne pato nandorone yu ekmunne senne âlâlâ kâriknanak tuhuwi yan âilongo longo oap. Yakât gâne ekdâ girawu oap?” Yawu sâop.

² Sâmu sâop. “Opon kâmbukne yu eknetâ âilongo longo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenane taka huhum iton galan mem senne âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatne topne topne teteyingiwuap yakât Yesune sâop.

(Mataio 24:3-14 Luka 21:7-19)

³ Yawu sâm eknongomu ya pilâm pumne âlâ, kutne Oliwa sâm, yan gem yâhâwin. Yan yâhâ tatmâ opon kâmbukne yamâ turembe nombotgen kin-sap gârâmâ ya ekmâ yakât den alahuwin. ⁴ Den alahum pilâm Petoro, Yakowo, Yoane otmu Anderea yâkne Yesu orop peren pilâm ba kinmâ yuwu sâm âikuwi. “Gâne opon kâmbuknahât den eknongoat yakât bonne sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâm otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunne keterakningiwuap?” Yawu sâm âikuwi.

⁵⁻⁶ Sânetâ sâop. “Lok nombotnane taka den perâkne yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâne hângânnohomu ge mansan.” Yawu sânetâ lohimbi dondâne denyene nângânetâ bulâne otmu yâk yengâlen torokatnomai. Yakât otmâ engatyanan genetâ loholemaihât biwiyene galemum mannomai. ⁷ Otmu sâp yan kapam gotyanan me kâlepnehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nângâm ki gorâyngiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâne emelâk sâm kalop yakât bulâne teteap,” yawu nângânomai. Otmu kapam topne topne tetemu yan yene nâhâitne “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nângânomai. ⁸ Angoân lohimbi hânñan kulemnan mansai dondâhâlâkne kasa orangim ahonomai. Otmu mososon hânñan kulemnan mososon awawi guwawi membuap. Otmu po pato tetewuap. Yawu tetemu umatne topne topne teteyingiwuap yakât den âlâen hâum sâmune nângânet. Imbilipyenane naom mene sâm otmai yan naomne hâliiakmâ tatmu hâhiwin kaknan kinmai. Yawu otmâ naom ya kionmu yanâmâ hâkyene sânduk sâmap.

Yakât dopneâk umatne topne topne teteyingiwuap yakât kakñanâmâ âwurem gewom.

⁹ Yeñe galem tinj tinj orangim mannomai. Mitihât kasañe nâhât den pat âlepne nângâñetâ gemu bet pilâm yen hakyenjan sâm den âiân katyeknomai. Otmu yeñe miti emetñan yâhâ nâhât den pat sâm ekyongonjetâ nângâñetâ ki bulâñe otmu yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Mem âlâlâ tuhuyekmâ yan meyekmâ lok kunlipyenañe den sâm hâreyinginetgât yâk yengât senyenjan katyekñetâ kinnomai. Yâk yengât senyenjan kinmâ nâhât den pat âlepne sâm tetem ekyongonomai. ¹⁰ Nâhât den pat yu lohimbî hânñan kulemñan manmaine nângâñetgât yeñe mem sâliwahom ari ekyongonomai ya Anitâne sâm kalop. ¹¹ Otmu ekyongonjetâ lok nombotñañe den ya nângâñetâ ki bulâñe otmu yen meyekmâ den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyinginetâ “Den mâtâpne girawu watmâ sâm ekyongomunne nângâñetâ keterakyingiwuap,” yawu nângâm ki gorâyingiwuap. Sâp yanâmâ Awonnenñañe ikne Wâtgât mâmâñahât Heak hângangumu ge den âlâlâ nângân nângânyenjan katmu nâhât den pat âlepne sâm kusânâm ekyongonomai. ¹² Otmu sâp yan umatne topne topne teteyingiwuap yakât yuwu sâmune nângâñet. Imi ata yeñahâk ahom hionaknomai. Yawu otmâ dâiakmâ lok kunlipyene yengâlen ari den âiân karaknomai. Yawu oranginetâ kunlipyenañe mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonjetâ munomai. Otmu âwâ nan yâkne gurâ yawuâk oranginetâ yongonjetâ munomai. ¹³ Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Yeñe nâ orop biwinenñañe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekñetâ hâhiwin nângâman yakât dopneâk yen gurâ hâhiwin yinginomai. Hâhiwin yinginetâ yanâmâ hâkyene ki biuk sâwuap. Yeñe kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâne meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

*Yerusalem kapi itit kiom tuhujetâ kâwurumñañak kinbuap.
(Mataio 24:15-28 Luka 21:20-24)*

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk emet inânñan poropete âlâne den yuwu kulemguop.

“Kasalipyenañe opon kâmbukñan yâhâm orotmeme bâlene topne topne otnomai. Yawu otñetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipñañe pilâm iton galañ otmâ hewukñehen ari misiñguraknomai.” Yawu kulemguop.

Den kulemguop yu biwiyenjan katmâ nângâm mannomai. Yawu mannomai gârâmâ kasalipyenañe otñetâ bâlewup ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât yahatmâ iton galañ otmâ hewukñehen ari misiñguraknomai. ¹⁵ Otmu Yerusalem kapi ambolipñañe gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiñguraknomai. Yawu otmâ emetyenjan âwurem ari itâ pareñe miakne sâm yakât ki nângânomai. ¹⁶ Otmu lohimbî nep tuhuakmâ mannomaine âwurem taka emetyenjan iri sikumyene miaknehât ki nângânomai. Yekmâ yapâek hewukñehen ari misiñguraknomai. ¹⁷ Sâp yanâmâ imbi tepdâ umat karat mannomai otmu ñaña hewâk hewâhâk mem hikakmâ manñetâ wâtyene ki tinj tinj sâwuap yañe hiliwahomaihât yeñe Anitâ ulitgunomai. ¹⁸ Otmu kasalipyene to yambu sâpñan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitgunomai.

¹⁹ Kasalipyenañe takanomai yanâmâ umatne pato nandorone kakyenjan yâhâwuap. Kândikum Anitâne lohimbî katyelehop yapâek umatne yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatne kakyenjan yâhâwuap yukât kakñan yuwuya âlâ ki tetewuap. ²⁰ Anitâne ikne lohimbilipne kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâm kalop. Yâhâ ki sâm kalop mâne lohimbî hârok muñetâ hâmeyeñe ki kinbuapgât dop tetembâp.

21 Otmu lok nombotņane nâhât yuwu sâmu yen kâityongonomai. “Anitâne Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenne otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu endaken ge mansap, me wosaken me wosaken ge mansap,” sâmu ekyongonjetâ yâk yengât den ya ki nângânmai. 22 Sâp yanâmâ lok perâkne nombotņane topyene kurihakmâ oain sâmu oain sâmu otmâ yuwu sâmu ekyongonomai. “Nâ galemyene manbehât Anitâne âi sâmu nihim hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâmu nâhât lohimbî bulâne yane yâk yengâlen torokatņetgât kulem topne topne menomai. Yawu otņetâ yekmâ betyîngim mannomai. 23 Yawu gârâmâ yâkne engatyenjan genjetâ lohotne otmai hât emet inânjan den ekyongoan yu biwiyenjan katmâ galem oranginomai.

*Yesune âwurem gewuap yanâmâ anjelolipņane meneneknomai.
(Mataio 24:29-31 Luka 21:25-28)*

24 Umatne topne topne tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenne otmu omoņgât emetsenne yamâ bok sâmu omoņ sahakbuap. 25 Omoņ sahakmu pitu yane himbimâmbâ pek sâmu genomai. 26 Yawu otmu yanâmâ Anitâne yâhâpne hângânnohomu elem kulewoņboņ kakņambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekņetâ ae seņ seņ otbuap. 27 Sâp yanâmâ anjelolipne hângânyongomune emetsenne gahanehen gehehehen hân ewun em-bun nâhât pat manmâ arai ya kerehâk mem menduhuyeknomai.

*Bândup baiako yakât dop
(Mataio 24:32-35 Luka 21:29-33)*

28 Sâp yan âwurem gewom yakât nângâņetâ keterahâkgât den âlâen hâmu sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâmu oap,” sâmain. 29 Yakât dopņeâk hâmbâi den yan yukât bulâne tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesune emet inânjan den eknongop yakât bulâne tetemu eksain.” Yawu sânomai. 30 Otmu den yan yuâmâ lohimbî âun yu mansai ki muņetâek bulâne tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâne bulâņanâk tetewuap. 31 Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâne kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikne tatmâ yâhâmbisâp.

*Yesune âwurem gewuap sâp ya ki naņgai.
(Mataio 24:36-44 Luka 17:26-30,34-36)*

32 Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nângâņet. Sâp gewom lohimbî kerekne yakât ki naņgai. Otmu anelo himbimân tatmai yâkne gurâ yawuâk ki naņgai. Otmu ninak gurâ ki naņgan. Awoņne himbim amboņe ikņahâk naņgap. 33 Sâp girawuân me girawuân âwurem gewom yakât ki naņgai. Yakât otmâ biwi pâlâmne manmai hât den âlâen hâmu yuwu sâmune nângâņet. 34 Lok kutdâ âlâne emetne pilâm kapi kâlepņehen ari tipne manmâ âwurem tohowuap. Yawu gârâmâ ariwe sâmu otmâ âi loklipne âi sâmu yîngim yuwu sâmu ekyongowuap. “Âi sâmu yîngian yu tiņâk mem menomai.” Yawu sâmu lok âlâ mem “Hâņgi yukât galem kin,” sâmu katmâ ariwuap. 35-36 Katmâ arimu yâkne galem kinbuap gârâmâ lok kutdâne sâp girawuân âwurem takawuap ya ki naņgap. Omoņ derep kâmbukņan, me emet engatne nângâmu yan, me emetsâpne, me sâp girawuân me girawuân takawuap ya ki naņgap. Yakât otmâ yâkne sen galemâk otmâ manbuap. Yâhâ yakât dopņeâk nâne sâp girawuân taka yen meyebom ya ki naņgai. Yakât otmâ biwi golâek manmâ âi sâmu yîngiwan ya tiņâk mem mannomai. 37 Yâhâ den yan yuâmâ yengâlâk ki yan. Yen otmu hâmbâi lohimbî tetem mannomaiņe biwi nângân nângânyene nâhâlen kepeim mannomai kerek yengât yan.” Yawu sâop.

14

Yesu muâkgât den sâm hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Otmu Tihit tihit homban̄ ya tâlâhuop. Otmu homban̄ yakât kutje âlâmâ “Natik Homban̄” yawu sâm̄ain. Homban̄ ya tâlâhumu yanâmâ hotom uwi ya yengât kunlipyeje otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiñe menduhuakmâ Yesu kumunje mumbuap sâm yakât den hikuwi. ² Yawu otmâ benje yuwu sâm alahuwi. “Yuâmâ Tihit tihit Homban̄ otbuap. Yakât otmâ halihu lohimbi dondâñe taka menduhuaknomai. Yawu gârâmâ sâp yan nenje Yesu mem pâi emetjan katmunje tatmu lohimbiñe eknomai yanâmâ kuk pato tetewuap. Yawu otmunje kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu mem kumunje mumbuap. Yawu sâm den hikuwi.

Yesuhât kunjan imbi âlâñe to kukje orop mem motelemu giop.

(Mataio 26:6-13 Yoane 12:1-8)

³ Otmu Yesuñe menenekmu Betani kapiân yan yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutje Simon sâm, hâk bâle tetewangimu manminiop ya heñgenjuop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. Sot nem tatmunje imbi âlâñe to kukje suk sukñe âlâ, hâmeñe yahat yahatñe ya mem emelan tatbinân gaop. Ga manjuñe mem hindâm Yesuhât kunjan motelemu giop. ⁴ Motelemu gemu lok nombotjanje ekñetâ bâlemu yuwu sâwi. “Wongât to kukje suk sukñe yu imbiâk mem motelemu kunjan giap. Ya ekmunje ki ârândân oap. ⁵ Nenje to yu âlepñe mem arimunje lok nombotjanje 1000 kina yawuyañe puluhunjetâ yakât hâmeñe mem ari lohimbi umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwi. Yawu sâm imbi ya ekmâ sâwi.

⁶ Ekmâ sâñetâ Yesuñe nâñgâmu ki ârândân otmu yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukñe. Pilâñet. Imbi yuñeâmâ kulem oap yukât nâñe nâñgâmune âilonjo oap. Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. ⁷ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manñetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ⁸ Nâmâ mumune lâmân hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuñe to kukje suk sukñe ya motelemu kunnan giap. ⁹ Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Nâhât den pat âlepñe yu hânñan kulemñan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuñe kulem otnihiap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonjetâ nâñgânomai.” Yawu sâop.

Yurasiñe Yesu betñehen kionbuapgât sâop.

(Mataio 26:14-16 Luka 22:3-6)

¹⁰ Otmu sâp yan Yesuhât hon̄ bawalipñe kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenñe âlâ kutje Yurasi sâm, yâkñe hotom uminiwi yengât kunlipyeñe yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât hâmeñe membuap yakât ekyongop. ¹¹ Ekyongomu nâñgâm heronje otmâ hâmeñe wañnomai yakât ekuwi. Otmu girawu tuhumi yok pilâm menjetâ lohimbiñe ki eknomai yakât nâñgâm manop.

Yesuñe hon̄ bawalipñe orop sot newi.

(Mataio 26:17-25 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

¹² Otmu emet han̄ sâm̄u nenje yuwu sâm̄ Yesu âikuwin. “Natik Homban̄ tâlâhuap. Yakât otmâ hândâhân lama nanñe âlâ gâim katmunje mem Anitâhât hotom unomai. Yawu gârâmâ emet wosan ari sot umunje orowâk nenom?” Yawu sâwin.

¹³ Yawu sâm̄ âikumunje Yesuñe bukuyâhâtnenñe yâhâp yuwu sâm̄ hânñanyotgop. “Yerusalem kapiân yâhâmutâ hon̄ bawa lok âlâ âsâpñe lâuakmu ekdomawot. ¹⁴ Lok ya ekmâ betñan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. Yâhâmâmâ emet yakât ambonje yuwu sâm̄ ekuromawot.

“Nengât bawapinennane yuwu yap. “Nâne hon bawalipne meyekmune emet yukât biwiñe âlâen tatmâ sot um nenom yakât otmâ emet biwiñe ya tiripnotgorâ ekde.” Yawu sâm ekuromawot. ¹⁵ Yawu sâm ekumutâ lok yañe dâiyelekmâ emet biwiñe âlâ mem hengengetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senñe âlâlâ mem dinñan tuhuromawot.” Yawu sâm hângânyotgomu yâhâowot. ¹⁶ Yâhâ Yesuñe den ekyotgop ya watmâ senñe âlâlâ mem dinñan tuhuowot.

¹⁷ Mem dinñan tuhumutâ emetsâpñe otmu yan Yesuñe menenekmu emelan yâhâ sot newin. ¹⁸ Nem tatmunñe Yesuñe yuwu sâop. “Sâmunne nângâñet. Yeñe nâ orop manmâ lau konok nem buku orangim manmain. Yamâ yengâlebâ lok âlâñe betnehen kionmâ kasalipne yengât bâtyenjan mem katnekbuap.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu nângâmunnje biwinenñe umatñe otmu yakât topñe nângâne sâm nenñe ikñiâk ikñiâk yuwu sâm âikuwin. “Gâñe nâhât yat me âlâhât yat?”

²⁰⁻²¹ Yawu sâm âikumunnje yuwu sâm eknongop. “Anitâñe sâmu kulemgui yakât bonñe nâhâlen tetemu nohoñetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yengâlen gâtñe âlâñe oto konohân nâ orop sot nendomait yâkñe yawu otnihiwuap. Yawu otnihiwuap yakât matñe hâmbâi umatñe dondâ membuap. Yakât otmuâmâ mâmâñe ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nanñan.” Yawu sâop.

Natik newi.

(Mataio 26:26-30 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

²² Otmu sot nem tatbin yan Yesuñe banja mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâm eknongop. “Yu mem neñet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâm mem ningimu newin.

²³ Ningimu nemunnje yanak wain to mem Anitâ yâhâpñe mepaem gâim ningimu newin. ²⁴ Ya mem nemunnje yuwu sâm eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoñetâ hepne gemu mumbom Anitâñe nâhât den sâm kalop yakât bulâñe tâñ tâñâk tetewuap. Yawu otmu lohimbi kerek yengât tosayeñe Anitâñe pilâyingiwuapgât mâtâp tetem hengenjuwuap. ²⁵ Nâ sâp yiwerenñe wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunnje ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâñe âlâkuâk hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.” ²⁶ Yawu sâm tiñ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewañgim ya pilâm Oliwa pumñan yâhâwin.

Petoroñe betbanjiwuap yakât Yesuñe sâop.

(Mataio 26:31-35 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

²⁷ Mâtâwân yâhâm tatmunñe yuwu sâm eknongop. “Anitâñe emet inânñan poropete âlâ den ekumu kulemguiop ya yuwu tap.

“Nâñe sâmunne lama yengât amboyeñe ya kuñetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemguiop tap.

Den yakât bonñe yu tetewe sâm oap. Yakât otmâ kasalipnane taka menekñetâ yen kerekñe kiñgityenahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai. ²⁸ Menekmâ ari nohoñetâ mumbom yamâ benñe mumuñambâ yahatbom. Mumuñambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyñgim tatmune yen ak-sihâk arinjetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu Petoroñe matñe yuwu purik pilâwanjiop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkñeâmâ kiñgityenahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanñan.” Yawu sâop.

³⁰ Sâmu sâop. “Nanñat. Gâñe omoñ yukâlâk nâhât “Ki nângâwanñian,” sâwuat. Yawu sârâ kalimbunje otbuap yan gokorok yâhâpñe isewuap.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmu kârikne otmâ yuwu sâop. “Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâne gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kinjitnahât gurâ ki otbom. Nâne gâhât topgahât âinohonjetâ ki kurihiwom. Me gohone sâm otnomai yanâmâ nâ orowâk tatmutne notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenne gurâ yâkne sâop yawuâk sâwin.

Yesune Oliwa pumjan yâhâ âwâne ulitguop.

(Mataio 26:36-46 Luka 22:39-46)

³² Ari kapi âlâ, kutne Gesemane sâmu, yan ariwin. Yan ari Yesune yuwu sâmu eknongop. “Yen yuân tatnetâ nâne awon orop ba den tipine alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin.

³³ Yan ge tatmunne Petoro, Yakowo, Yoane meyekmu yenjâk bawi. Ba kinmâ umatne tetewangiwe sâmu olop yakât nângâmu biwinaje umatne otmu yuwu sâmu ekyongop. ³⁴ “Yen yuân galem tatnet. Hâkne biuk sâmu biwine umatne dondâ oap.” Yawu sâmu ekyongop.

³⁵ Yawu sâmu katyekmâ peren pilâm ge pare im Anitane nângâmu umatne ya pesuk sâwangiâkgât yuwu sâmu ulitguop. ³⁶ “O Awon, gâmâ yu me ya otbe sâmu ki hâmu pâpumat. Umatne yu tetenihiwe sâmu oap ya nângârâ ki teteâkgât nanjan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâmu yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmne injetâ mândeyekmâ Petoro yuwu sâmu ekuop. “Simon, aman pâlâmne im tat yukâ. Nâ yiwereje pilâyekboman. Yakât pâlâmne ki ot.” ³⁸ Yawu sâmu ekum benne yuwu sâop. “Biwiyeneâmâ hewewen oap. Yâhâ wâtyeneâmâ houj sâmu aman iai. Yen lohotne otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitgunet.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâmu ekyongom benne peren pilâm ba kinmâ angoân sâop yawuâk sâmu Anitâ ulitguop. ⁴⁰ Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba honj bawalipne yeksan mâne aman pâlâmne iwi. Yawu injetâ mândeyehop. Mândeyekmu yahatmâ anjalakmâ den biaek otbi.

⁴¹ Yawu otjetâ benne kalimbuje peren pilâm ba Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba mândeyekmâ yawu sâmu ekyongop. “Bâe, yen nanjai me? Wongât aman pâlâmne im tai. Emelâk Anitane yu otbomgât hângânnohomu gewan. Yakât topne teteâkgât kasalipnane menekmâ ari hilipnohomomai yakât sâp tâlâhuap. ⁴² Bâin, yen yahatmâ enda yeknet. Nâhât den halop alahum kinsai. Gârâmâ yengâlen gâtne betnehen kionsapne taka kinsap. Yakât yahatnetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴³ Yawu sâmu eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât papatolipnennane lok sesengâlâk hângânyongonjetâ bukunenje Yurasine dâiyekmu Yesu mene sâmu takawi. Takanjetâ nen orop ahomaingât nângâm kapamgât wahap miakmâek takawi. ⁴⁴ Lok takawi ya Yurasine kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâmu ekyongop. “Yesu parahumune ekmâ yanâk ga mem arinomai.” Yawu sâmu ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁵ Gotnennan takamâmâ kasa ya kinjetâ Yurasine Yesu gotjan ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” ⁴⁶ Yawu sâmu parahumu yanâk ga Yesu mewî. ⁴⁷ Menjetâ kinmu yanâk nengâlen gâtne âlâne yahatmâ tewetne mem hotom uminiwi ya yengât kunyehâhât honj bawane ya ândâpne nombot ya topjambâek kârâm hâreop. ⁴⁸ Kârâm hâremu Yesune yuwu sâmu âiyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtnet metne âlâlâ mem takai. Yene nâhât lok bâlene sâmu menekne sâmu takai me? Me lok bâlene âlâ kune sâmu takai?”

Ya ekmune bâleap. ⁴⁹ Hilâm ârândân nâmâ Anitâhât opon kâmbukņan yâhâ den kâsikum yingim gaman. Yan bân menekbâi yamâ emet inânņan Anitâņe poropetelipņe den ekyongomu kulemguwi yakât bulâņe yu teteap.” Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâmu ekmunņe hâknennņe biuk sâmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

⁵¹ Tiok taok otmâ arim kinmunņe yanâmâ lok sihan âlâ sâņgum kaok latmâ kinopņe betyenēhen ariop. ⁵² Betyenēhen arimu ekmâ mem hilipgum sâņgumņeâk mem kon pilâņetâ hâk barak yahatmâ sururuk sâm ariop.

Yesu muâkgât den hakņan sâwi.

(Mataio 26:57-68 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵³⁻⁵⁴ Nenâmâ kerehâk kiņgitnennāhât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunņe Petoroņe ikņiâk betyenēhen tihâk ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyenē yâkât emelan Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yan hotom uminiwi ya yengât lok kunlipyenē otmu Yura lok nengât kunlipnennē otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerekņe emet yan yâhâ menduhuakmâ kinbi. Yan yâhâ menduhuakņetâ tembe lâu emet yakât galem kinbinē kâlâp uņetâ semu nâņgâm ikaiakmâ tatbi. Yawu otmâ tatņetâ Petoroņe yâk yengât hohetyenņan ba kâlâp nâņgâm ikaiakmâ talop.

⁵⁵⁻⁵⁶ Otmu emet yan yâhâ menduhuakbinē girawu tuhumunņe muâkgât nâņgâm den golâ topņe topņe gahaem hakņan sâwi. Yawu otmâ lok dondâņe den girawuân hâum sâņetâ kunlipyenē nâņgâņetâ ârândân otbuap yakât pâpguwi. Den sâm ariwi yaņe ki lâuahop.

⁵⁷ Yâhâ lok nombotņe yahatmâ yuwu sâm hakņan sâwi. ⁵⁸ “Lok yuņeâmâ den âlâ yuwu sâmu nâņgâwin. “Opon kâmbukņe emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpņe hilâm kalimbu kâlehen tuhum maņguwom. Lok âlâ me âlâņe ki tânnohowuap.” Yawu sâop.” Yawu nâņgâm tâpikgum hakņan sâwi. ⁵⁹ Otmu den sâwi yaņe gurâ ki lâuahop.

⁶⁰ Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyenē yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunņe yakât matņe ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunņe ki ârândân oap.” Yawu sâop.

⁶¹ Yawu sâmu benņe Yesu olotoņâk kinop. Olotoņâk kinmu witgum âikuop. “Bâiņ, witgumâk âihohowe. Gâ Anitâņe ikņe nanņe bulâņe ya hâņgâņgohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâņgâne.” Yawu sâop.

⁶² Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâņe hâņgâņnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâņe wâtņe nihim âlâkuâk hâņgâņnohomu elem kulewoņboņ kakņambâ âwurem ge yengât kunyenē tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtņe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

⁶³ Yawu sâmu den ya nâņgâmu bâlemu yahatmâ ikņe sâņgum mem duhatmâ bukulpņe yuwu sâm ekyongop. “Bâiņ, den kâmbukņe hâlilinē sâmu nâņgâmunņe pesuk yap. ⁶⁴ Ikņahât nâņgâmu yahatmu Anitâhât kawenņan kinbe sâm oap. Yakât otmâ girawu tuhunomgât naņgai?” Yawu sâm âiyongop.

Âiyongomu den yakât alahu gulahu otņetâ biwiyenē konohâk otmu yuwu sâwi. “Bâiņ, yu otmu bâleapgât muâkgât naņgain.” Yawu sâm hârewaņgiwi.

⁶⁵ Sâmu hârewaņgim nombotņe yahatmâ tâpguwi. Tâpgum gâtņe sâņgum âlâ mem senņe sâhâm kâtâpņetâ kinop. Senņe sâhâm kâtâpņe ândâpņe huhuwi. Ândâpņe huhum nombotņe yuwu sâm âikuwi. “Bâiņ, ândâpņe âlâņe huhuap? Yakât sârâ nâņgâne.” Yawu otņetâ pesuk sâmu tembe lâu emet yakât galem kinbinē kum me âlâlâ tuhuwi.

*Petoroŋe Yesu betbaŋgiop**(Mataio 26:69-75 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)*

⁶⁶ Yawu otbaŋgiŋetâ Petoro yâhâmâ yawuâk kâlâp nâŋgâm ikaiakmâ talop.
⁶⁷ Tatmâ yanâk hotom uminiwi ya yengât lok kunyenjahât hoŋ bawa imbi âlâŋe towatŋe ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Âe, gâmâ Yesu Nasaret amboŋe orop manŋetâ yekman.” Yawu sâmu ekuop.

⁶⁸ Yawu sâmu nâŋgâm kurihiakmâ yuwu sâop. “Âe, gâŋe den yakât ki nanŋan. Gâŋe den yat yakât topŋe ki nâŋgâm henŋenŋuan.” Yawu sâmu yahatmâ pilâyekmâ endunâken ba kinmu yanâk gokorok isiop.

⁶⁹ Gokorok isemu imbi yaŋe yâhâpŋe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâmu ekyongop. “Wâe, lok yuâmâ Yesu bukulipŋe orop manŋetâ yekman.” ⁷⁰ Yawu sâmu Petoroŋe yâhâpŋe kurihiahop.

Kurihiakmu sâp kâlêp ki otmuâk yan kinbiŋe Petoro towatŋe ekmâ yuwu sâwi. “Wongât kurihiaksat? Gâhât towatge gekmâ nanŋain. Bulâŋanâk gâmâ Galilaia amboŋe.” Yawu sâmu ekuwi.

⁷¹ Yawu sâmu ekuŋetâ kurihiakmâ yuwu sâop. “Bâiŋ, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâ Anitâhât senŋan kinmâ den membom otmuâmâ yâkŋe matŋe nihiwuap. Lok yai yakât nâŋe bulâŋanâk ki nâŋgâwanŋian.” Yawu sâop.

⁷² Yawu yan mâne yanâk gokorok yâhâpŋe isiop. Gokorok isian mâne Yesuŋe emet inânŋan den ekuop ya nâŋgâmu teteop. “Gâŋe nâhât “ki nâŋgâwanŋian” sârâ kalimbunŋe otbuap yan gokorok yâhâpŋe isewuap.” Yawu sâop ya nâŋgâmu tetemu isiop.

15*Yesu mem Pilatohâlen ariwi.**(Mataio 27:1-2,11-14 Luka 23:1-5 Yoane 18:28-38)*

¹ Otmu emet haŋ sâmu yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyene, Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnenŋe hârokŋe in yawu menduhuakmâ Yesu muâk sâmu den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bâtnan sâhâm dâim Roma yengât kiap âlâ, kutŋe Pilato sâmu, yâkât den sâsâ emetnan ariwi. ² Dâim Pilatohâlen ariŋetâ yâkŋe yuwu sâmu âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Oŋ, den bulâŋe yat.” Yawu sâop.

³ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeneŋe den golâ topŋe topŋe sâmu Yesu hakŋan sâwi. ⁴ Yakât otmâ Pilatoŋe Yesu yuwu sâmu âikuop. “Den topŋe topŋe gâhâlen kârâm pilai. Yakât otmâ girawuhât otmâ matŋe ki kâpekyiŋgiat?” ⁵ Yawu sâmu den biaek kinop. Yawu kinop yakât Pilatoŋe ekmu sâtŋe olop.

*Pilatoŋe Yesu muâkgât sâmu hârewanŋiop.**(Mataio 27:15-26 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)*

⁶ Otmu Tihit tihit hombaŋ ârândânâk Pilatoŋe yuwu otminiop. Lok tosa otŋetâ pâi emetnan katyekŋetâ tatminiwi yapâ gâtŋe âlâ me âlâhât lohimbine nâŋgâŋetâ dopŋan otmu lok âlâ holaŋbuat sâminiwi ya holaŋyekmu geminiwi.

⁷ Yâhâ sâp yan lok bâleŋe âlâ, kutŋe Barawa sâmu, yâkŋe kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetnan mem katŋetâ tatmâ gaop. ⁸⁻¹⁰ Yawu gârâmâ Pilatoŋe yuwu nâŋgâop. “Lohimbi dondâŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyeneŋe nâŋgâŋetâ bâlemu yaŋak muâkgât sâmu hârewanŋim nâhâlen mem takai.” Yawu nâŋgâop. Yâhâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yâkâlen ari menduhuakmâ pâi emetnan tatbi yapâ gâtŋe âlâ holaŋmu giâkgât ekuwi. Ekuŋetâ yuwu sâmu âiyongop. “Nâŋe Yura yengât lok kutdâ yu holaŋmune giâkgât nanŋai me bia?” Yawu sâmu âiyongop.

¹¹ Yawu sâmbi âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenanje lohimbi Pilato ekujetâ Barawa holanmu giâkgât engatyenan gewi. Yakât otmâ lohimbi yanje Barawa holanmu giâkgât ekuwi. ¹² Yawu ekujetâ Pilatoje yuwu sâmbi âiyongop. “Yawu gârâmâ yengât lok kutdâ yakât girawu otbangiwomgât nanngai?” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmbi yahatmâ den yuwu halahum sâmbi. “Yâk howanân kum kânângânetâ muâk.”

¹⁴ Sânetâ sâop. “Wuân otmu bâleopgât yawu yai?” Yawu sâmbi âlâkuâk yahatmâ sâmbi. “Howanân kum kânângânetâ muâkgât nanngain.” Yawu sâmbi sâmbi hârewi.

¹⁵ Otmu Pilatoje lohimbi yanje ikjahât nângânetâ yahalâkgât lauyenan mem tembe lâulipje ekyongomu Barawa holanjetâ gem ariop. Otmu Yesu mem kândâtje lawitjetâ hepjak kin pisilin sâop. Yawu otjetâ Pilatoje hângânyongomu howanân kujetâ muâkgât mem ariwi.

Tembe lâulipjanje Yesu mem âlâla otbangiwi.

(Mataio 27:27-31 Yoane 19:2-3)

¹⁶ Tembe lâulipjanje yahatmâ Yesu mem ya pilâm emet âlâen katjetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyene meyekjetâ ga menduhuakbi.

¹⁷ Menduhuakmâ hâk katipje kâkâlep, kurin takop takop yamâ lok kutdâne mânunjakmâ manminiwi yawuya mem mânunbangiwi. Yawu otmâ tâk âlâ sâtje metje, hatman yawuyane mem gongongum lok papato yengât nerenden ya dop kum kunjan kepeim âlihitanbangiwi. ¹⁸ Yawu otbangim gotjan ba senjan gem girinbangim yuwu sâmbi ekuwi. “Bâe, Yura yengât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât nanngain.” Yawu sâmbi senjan gewi. ¹⁹ Senjan gem kundenjan tâpguwi. Tâpgum kapam âlâ mem kunjan lawitbi. ²⁰ Senjan genjetâ dopjan otmu hâk katipje kurin ya mem tuhum pilâm ikje hâk katipje mem mânunbangim yanjak mem howanân kum kânângâne sâmbi dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

²¹ Dâim mâtâwân arim tatjetâ lok âlâ takamu ekbi, yamâ kutje Simon sâmbi, Alesande yet Lupu yetgât âwâyetje. Yâhâmâ Kirene hânân gâtje. Mem tetem Yesu wâtje houj sâopgât sâwanjetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. ²² Ari hân âlâ, kutje Golihata sâmbi, yan ariwi. Kut yakât topjeâmâ “Lok Kunje Hahitje,” yawu.

²³ Yan ari Yesuje hâhiwin dondâ nângâmapgât wain to otmu to nasin bâleje, kutje Miri sâmbi, ya orop menduhum gâim wanjetâ nemu nasinbangimu ukum pilâop. ²⁴ Ukum pilâmu yâkât hâk katipje tuhum pilâmâmâ ikje howanân kum kânângânetâ kinmu hâk katipje ya mem “Âlâje miakbuap?” sâmbi mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katjetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyene ikniâk ikniâk yan kulemgum amanân mânunjetâ giop. Mânunjetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ mejetâ kut teteop yanje miahop. Yawu otbi. ²⁵ Yâhâ omonânâk 9 kilok otmu yan howanân kum lâum kânângâwi. ²⁶ Yawu otmâ howan yakât kunjan yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâmbi kulemguwi. ²⁷ Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânângâyelekjetâ nombot nombot kinowot. ²⁸ Yawu otbi yan Anitâje emet inânjan den sâop yakât bonje teteop. Den yamâ yuwu. “Nâje nine houj bawa hângângumune gemu lohimbi ekjetâ lok bâleje yawu olop.” Yakât bonjeâmâ lok bâleje yâhâp orop yongom lâum kânângâyekjetâ kinbi.

²⁹ Otmu lohimbi nombotjanje mâtâp ya watmâ howan hâlânjâ arim takawije Yesu ekmâ lauyene butelim yuwu sâmbi. “Bâe, gâje emelâk yuwu

sârâ nângâwin. “Opon kâmbukņe yamâ nâņe liakum hilâm kalimbu biwiņan tuhum maņguwom,” yawu sârâ nângâwin. ³⁰ Yawu gârâmâ howanâmbâ kâpehkmâ ge.” Yawu sâwi.

³¹⁻³² Yawu sâņetâ benņe hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiņe senņan gem yuwu sâm alahuwi. “Lok yuâmâ Anitâņe hângângumu ge Yura nengât tihitnenņe otmâ kutdânenņe mansap sâmai. Lok yuņe lohimbi nombotņe tânyongmu ekmain. Yâhâ girawu otmâmâ ikņeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehkmâ giap? Kâpehkmâ gemu eknom otmuâmâ biwinenņe yâkâlen katmâ tem lâuwaņginom. Yâhâ ki kâpehkmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sânom.” Yawu sâm senņan gewi. Senņan geņetâ lok bâlene yot-gom kânângâyelekņetâ nombot nombot kinowot yâkņe gurâ yawuâk senņan giowot.

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

³³ Otmu hilâm kârikņan, 12 kilok olop yan, Anitâņe nângâmu emetsenņe ya omoņ sahaņop. Omoņ sahakmâ yapâ ari emetsâpņe 3 kilok otmu emet laņinņe âlâkuâk pilâop. ³⁴ Yawu otmu Yesuņe kândâtņe kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâm halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani,” yawu sâop. Sâop yamâ topņe yuwu. “O, Awoņ, wongât nângâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

³⁵ Yawu sâmu lohimbi nombotņane nângâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eliahât mon sâm ahom kuakmâ tap.” ³⁶ Yawu sâņetâ hohetyenņan gâtņe âlâņe sururuk sâm ari sâņgum âlâ mem nak bâtbâtņe potonņan pâņ pâņ kepeim yaņe wain to bâlene yan katmâ mem yâhâ launņan kalop. Yawu otmâ bukulpņe yuwu sâm ekyongop. “Eliaņe himbimâmbâ ge tânguâkgât nângâm kutņe kunsap mon?. In ekne.” Yawu sâop. ³⁷ Yawu sâmu Yesuņe den kârikņe halahum yaņak muop.

³⁸ Otmu emelâk lohimbi inņane opon kâmbukņe yakât biwiņe ekmai sâm sâņgum kâlep pato hikuņetâ ya kâtâpguminiop. Sâņgum yaņe pâņambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekņan olop.

³⁹ Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyene âlâ hâlâņmâ kinopņe ekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâop. “Lok yuâmâ Anitâhât nanņe bulâņe.” Yawu sâop.

⁴⁰ Otmu imbi nombotņe peren pilâm endâņân ba kinbi ya yengât hohetyenņan kinbi ya yengât kutyene Salome, otmu âlâmâ Maria, Matala kapiân gâtņe, otmu âlâmâ Mariahât kut nambene otmu yâkât nanyâhâtņe yâhâp, kutyetņe Yose otmu imiņe Yakowo yâhâmâ lok sihan. ⁴¹ Imbi yongonsan yamâ Yesu orop Galilaia hânân manmâ hoņ bawaņgim gawi. Yâhâ imbi nombotņeâmâ Tihit tihit hombaņ ya ekne sâm Yerusalem kapiân Yesu orowâk yâhâwi yaņe kinbi.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mataio 27:57-61 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Otmu lok âlâ, kutņe Yosep sâm, yâkât topņeâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi yapâ gâtņe. Emelâk Parisaio, Sarukaio otmu Yura nengât papatolipnenņane yâk orop menduhuakmâ den otminiwi. Yakât otmâ lohimbi sesenġâlâkņe nângâwaņģinġetâ yahalop. Otmu Anitâņe ikņe hoņ bawa hângângumu ge Yura nengât lok kutdâ otmâ tihitnenņe otmâ yâhâwuap yakât biwiņane mem mambotmâ manmâ gaop. Topņe yawu. Yâhâ Yesuņe muop yan lohimbi kerekņe Tihit tihit Hombaņ emet haņ sâmu tetewuap yakât nângâm sot kâle otmu senņe âlâlâ mem dinņan tuhuwi. Yakât nângâm Yosepņe

ikne hâkñahât tihitne ki nângâm Yesu lâum ari hanguwe sâam Pilatohâlen ari tetewangio. ⁴⁴ “Yesu muap,” sâam ekumu nângâm Pilatone engat yâhâp olop. Yakât otmâ tembe lâu âlâne ari ekmâ taka sâamu nângâwe sâam hoñ hângangumu ariop. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ari ekmâ âwurem taka “Emelâk muap,” sâam Pilato ekuop. Ekumu Pilatone Yosep nângawangio. Nângawangimu yâkne sângum kaok âlâ puluhuop. Yawu otmâ bukulipne meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sângum yan katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpne âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânâ mem tingâlonekâ kinop yan lâum ari katbi. Lâum ari katmâ kât âlâ lâum hâpunnetâ ba mâtâpne ya manguop. ⁴⁷ Mangumu arinetâ Maria Matala kapiân gâtne otmu nambene, Yose mâmâne, orop yan tatmâ ehowot.

16

Yesune mumunambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Luka 24:1-12 Yoane 20:1-10)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp ya pesuk sâamu Maria Matala kapiân gâtne, nambene ya Yakowo mâmâne, otmu Salome yâkne Yesu pirinom sâam kendingân ari to kukne suk suk âlâ puluhuwi. ² Puluhum emet âlâen yâhâ iwi. Otmu hañ sâamu yahatmâ sumângen ariwi. Mâtâwân arim yenjiâk alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. ³ “Yâhâlen kât pato nandorone hâpunnetâ mâtâpne ya manguop. Yakât otmâ âlâne tânnongom kât ya hâpunnetâ kâlehen banom?” Yawu sâwi. ⁴ Yawu sâam alahum ariwi. Ari senyene pilâm eksain mâne kât pato ya emelâk hâpunnetâ mâtâpne ya tetekñan kinmu ekbi. ⁵ Ekmâ kâlehen yâhâwi. Kâlehen yâhâm lok sihan âlâ hâk katipne kaok kâlep mânunahop yan tatmu ekbi. Ekmâ umutyene ariop.

⁶ Lok yan yuwu sâam ekyongop. “Yen kingityenahât ki otñet. Yesu Nasaret ambone howanân kuwi ya ekne sâam takai ya nanngan. Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumunambâ yahatmâ arap. Ga gewâkneâk ekñet. ⁷ Ekmâ arimâmâ Petoro otmu hoñ bawalipne nombotne ya yuwu sâam ekyongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumunambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk ari yâk penewanginomai.” Yawu sâam ekyongonomai.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâam ekyongomu kingityenahât otmâ kâi bâtyene sâam sâam sâam yapâ pilâm sururuk sâam ba ariwi. Ari lohimbî nombotne yakât ki ekyongowi.

Yesuhât den pat âlepne Marekone kulemguo. yakât den potonne âlâ lok âlâne yuwu kulemguo tap.

Yesune Maria Matala kapiân gâtne tetewangio.

(Mataio 28:9-10 Yoane 20:11-18)

⁹ Tatmâ nângâ nângâ sâp ya pesuk sâop. Gârâmâ emet hañ sâamu yanâmâ Yesune mumunambâ yahalop. Otmu Maria Matala kapiân gâtne, ikñak emelâk weke bâlene nombolân yâhâp watyekmu yâkâlebâ gahaeakmâ ariwi. Angoân yâkâlen tetewangio. ¹⁰ Tetewangimu yanâmâ yâkne ari Yesuhât hoñ bawalipnane menduhuakmâ yâkât we bâle nângâm tatbi ya yuwu sâam ekyongop. ¹¹ “Yesune mumunambâ yahatmâ tetenihiap,” sâam ekyongomu nângânetâ porap olop.

Yesune hoñ bawayâhâtne yâhâp teteyitgiop.

(Luka 24:13-35)

¹² Otmu yakât kakñan Yesune hoñ bawayâhâtne yâhâp mâtâwân teteyitgiop. Teteyitgimu ekmutâ kun kundennane âlâ olop. ¹³ Lok yan ekmâ âwurem

sururuk sâam ari bukulipyetne yakât ekyongomutâ nângânetâ yawuâk porap olop.

Yesune honj bawalipne den bâine ekyongop.

(Mataio 28:16-20 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

¹⁴ Otmu sâp âlâenâmâ Yesu honj bawalipne kâiân konok hârohâk men-duhuakmâ sot nem tatbin. Nem tatmunne Yesune teteningiop. Otmu mu-munambâ yahatmu ekmâ taka bukulpnennane eknongonetâ nângâmunne porap olop yakât Yesune den sâningiop.

¹⁵ Otmu yuwu sâam eknongop. “Den kâsikum yingim gan yu mem hânjan kulemjan ari lohimbi kâsikum yinginomai. ¹⁶ Kâsikum yinginetâ nângânetâ bonne otmu biwiyenane nâhâlen kepeinetâ toen katyeknomai. Lohimbi yamâ sâp pato tetemu âwurem ge meyekmune orowâk tatmâ yâhâmbisâin. Yawu gârâmâ lohimbi nombotjanenâmâ nâhât den pat ya nângânetâ ki bonne otmu biwiyene alitmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitanne matne umatne yingimu menomai.

¹⁷ Lohimbi nâhâlen biwiyenane kepeim mannomainenâmâ nâhât wâtnan kinmâ kulem topne topne yuwu menomai. Nâhât wâtnan kinmâ weke bâlene watyeknetâ gahaeakmâ arinomai. Otmu nimbilamyene purik sâamu den ango sâanomai. ¹⁸ Otmu sâtnne metne topne topne otmu hambe gumbamne ki hilipyongonetâ munomai. Otmu lohimbi kundat umatne teteyingiwuap ya gurâ tânyongonetâ âlepne otnomai.” Yawu sâam eknongop.

Yesu himbimân yâhâop.

(Luka 24:50-53 Aposolo 1:9-11)

¹⁹ Yawu sâam eknongomu pesuk sâamu Anitâhâlen âwurem yâhâop. Yâhâmu Anitâ âwâne orop dop konohâk tawot. ²⁰ Otmu yakât kakjan kutdânenne mâmâne otningimu kapi tipi tapi tatmâ arap ya hawamgum yâkât den pat âlepne lohimbi ekyongom manbin. Yawu otmâ kulem topne topne memunne ekmâ den pat ya nângânetâ bonne olop.

Luka Yesuhât Den Pat Âlepņe Lukaņe kulemguop.

O bukune Teopilo,

¹ Yesuņe hohetnenņan manmâ kulem topņe topņe memu lohimbi yâk orop manmâ ya ekbiņe den pat âlepņe ya kâsikum ningiwi. ² Den pat ya lok sesenġâlâkņe kulemguwi. ³⁻⁴ Otmu nâņe gurâ den pat ya topņambâek nâņġâm henġenġum kulemġum katġihian. Yakât otmâ pepa yu sâlikumâmâ aņġoân Yesuhât den pat kâsikum gihiwi ya nâņġâm henġenġuwuat. Den pat ya yuwu tap.

Aņelo âlâņe Sakaria yâkâlen teteop.

⁵ Emelâk lok kutdâ âlâ, kutņe Herot sâġm, yâkņe Yuraia ambolipņe yenġât kunyeņe otmâ galemyongom manop. Sâp yan Anitâhât hotom uminiwi ya yenġâlen ġâtņe lok âlâ, kutņe Sakaria sâġm. Yâhâmâ Awiahât senâmbâ ġâtņe. Yâkņe imbi âlâ, kutņe Elisapet sâġm, ya miop. Yâhâmâ Aron yâkât senâmbâ ġâtņe. ⁶⁻⁷ Otmu lohimbi yuņe inâk kâsi manmâ ġam sombo olowot. Yawu manmâ tem lâuwaņġim ġamutâ Anitâņe yelekmu ârândâņ olop.

⁸ Yâhâ Anitâhât hotom uminiwiņe amboņan amboņan hotom um ġaminiwi. ⁹ Otmu hotom u uhât sâp ya tâlâġumu Sakaria mem katņetâ opon kâmbukņahât biwiņe âlâen yâhâ hotom uop. ¹⁰ Hotom uop sâp yan lohimbi nombotņane opon kâmbukņe yakât dâmân kâlehen yâhâ kinmâ Anitâ ulitguwi. ¹¹ Ulitġum kinņetâ Anitâhât aņelo âlâ, kutņe Gawirie sâġm, hotom uminiwi yakât alata bonâņgen tetem kinop. ¹² Tetem kinmu Sakariaņe ekmâ pârâk pilâop.

¹³ Yawu otmu aņelo yaņe yuwu sâġm ekuop. “Sakaria, ki kinġitġahât ot. Imbihaņe naom miâk nâņġâm Anitâ ulitġum ġamat. Yakât otmâ Anitâņe nâņġâhihimu imbihaņe naom membuap. Naom yakât kutņe Yoane sâġm kunbuat. ¹⁴ Tetewuap yan lohimbi kinġitņe orowâkņe yet orop heroņe nâņġawaņġinomial. ¹⁵ Nanyetņe yaņe tem lâuwaņġim manmu Anitâņe nâņġawaņġimu ârândâņ otbuap. Târârâhâk manmâ to kârikņe ki nembuap. ¹⁶ Yawu manmu Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otbaņġimu Isirae lohimbi kuwikyekmu Kutdâ Anitâhâlen biwiyeņe kepeim manomial. ¹⁷ Emelâk embâņân Anitâhât poropete âlâ, kutņe Elia sâġm, yaņe yâkât wâtņan kinmâ yu ya otminiop ya Anitâņe ekmu ârândâņ otminiop. Yakât dopņeâk nanyetņane manmâ Kutdâhât mâtâp mewawġiwuap. Yâhâ âwâlipyenâņe nan baralipyenâņe kuk otyiņġimai ya biwiyeņe mem huruņ tuhuyiņġimu kaok oraņġinomial. Otmu lohimbi kunyeņe kârikņe otmâ Anitâhât den kumai ya ekyongomu orotmemeyenâ bâlêne pilâm tem lâuwaņġim manomial. Nanyetņane yawu otmâ Kutdâhât mâtâp mewawġiwuap. Yawu.”

¹⁸ Yawu sâġmu, Sakariaņe yuwu sâġm âikuop. “Net emelâk sombo oait. Yakât otmâ ġâhât den ya nâņġâm biwi yâhâp oan. Girawu otmâ yakât nâņġâmune bulâņe otbuap?” Yawu sâop.

¹⁹ Sâġmu sâop. “Ahonakmune nâņġâ. Nâ Gawirie, Anitâhât hoņ bawaņġiman. Yâkņe hâņġânnohomu ġe den yu ekġohoan. ²⁰ Yawu ġârâmâ den ekġohomune nâņġâm biwi yâhâp oat yakât matņe den biaek manbuat. Yâhâ den ekġohoan yukât bulâņe tetewuawânâk lauhe hâreakmu den otbuat.” Yawu sâġm yanâk biatmu, lok sombo ya ikņiâk kinop.

²¹ Lok sombo ya opon kâmbukñan yâhâ sâp kâlep talop. Yakât otmâ lohimbi yaehen kinbiñe “Girawu otmâ kâihumboñ ot tap?” sâp mambotbanjiwi.

²² Yawu otñetâ yâk yengâlen ge den ekyongowe sâp otmu engatñe manjuakmu kopa olop. Kopa otmâ kinmu ekmâ yuwu sâwi. “Opon kâmbukñan yâhâmu Anitâñe biwiñe mem purik pilâwanjimû kulem âlâ tetemu eksap mon?” Yawu sâñetâ den sâwe sâp bânñanak kai toka olop.

²³ Otmu nep sâpñe pesuk sâmu kapiân âwurem gem ariop. ²⁴⁻²⁵ Otmu yakât kakñan imbiñe ya tepñe olop. Tepñe otmâ yuwu sâop. “Anitâ Kutdâñe nângânihimu tepne oan yakât otmâ ki anulakbom.” Yawu sâp emetñanâk tatmu emetsenñe mome pesuk sâop.

Anelone Maria yâkâlen teteop.

²⁶ Emetsenñe mome pesuk sâmu yan, Anitâñe anelo, kutñe Gawirie, ya yâhâpñe hângângumu giop. Hângângumu ge Nasaret kapi Galilaia hânân tap yan imbi sihan âlâ, kutñe Maria sâp, ya tetewanjiop. ²⁷ Yâhâ imbi sihan ya Dawitihât senâmbâ gâtñe yakât otmâ lok âlâ, kutñe Yosep sâp, yâkât pat kuwanjiñetâ manop. ²⁸ Anelo yan tetewanjim yuwu sâop. “Anitâñe nângâhihim mâmâñe otgihap yakât otmâ biwihan herone otbuat.”

²⁹ Yawu sâp ekumu nângâm kiwilim biwiñane yuwu nângâop. “Den eknohoap yakât topñe girawu?”

³⁰ Biwiñane yawu nângâmu yuwu sâp ekuop. “Anitâñe nângâhihiap. Yakât otmâ biwihe sânduk sâek. ³¹ Gâñe tepge otmâ naom membuat yâkât kutñe Yesu sâp kunbuat. ³² Lohimbiñe yâkât nângâwanjiñetâ yahatmu “Anitâ pato nandorone yâkât nanñe” sâp nomai. Otmu emelâk embânân Kutdânenñe Anitâñe tâmbânenñe Dawiti lok kutdâ sâp katmu bukulpñe galemiongom manop. Yakât dopñeâk Anitâñe nange âi sâp wanmu ³³ Yakop sen nengât kunnennene kinmâ tihitnenñe otbisâp.” Yawu sâop.

³⁴ Sâp sâop. “Nâ lok orop ki mansan. Yakât otmâ den yat yakât bulâñe girawu tetewuap?” Yawu sâop. ³⁵ Sâp sâop. “Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwihan gemu Anitâñe mâmâñe otgihimu tepge otmâ naom membuat. Yakât otmâ naom ya koko salehâk manbuap. Yawuhât lohimbiñe ekmâ kutñe “Anitâhât nanñe” sâp kunomai. ³⁶⁻³⁷ Den âlâ torokatmâ sâp mune nângâ. Anitâñe yu ya otbe sâp yakât ki hâum pâpgumap. Yawu otmâ bukuhe Elisapet kâsi manmâ gamap ya nângâwanjimû tepñe otmâ manmâ gamu emetsenñe nombolân konok pesuk yap. Imbi kâsi sâp mai ya yawu tetewanjiap.” Yawu sâop.

³⁸ Sâp sâop. “Nâ Kutdâhât hoñ bawa imbi. Yakât otmâ den yat ya bulâñe teteâkgât nanñan.” Yawu sâp anelone pilâm ariop.

Mariane Elisapet arim ehop.

³⁹ Sâp kâlep ki otmuâk Mariane Sakaria imbiñeit yetgâlen ariwe sâp kapiñe pilâm kapi âlâ Yuraia hân yakât halângen tap yan ariop. ⁴⁰ Yan arim yâk yetgât emelan yâhâp Elisapet ekmâ herone otbanjiop. ⁴¹ Herone otbanjimû yanâk tepñe kâlehen naom talop yan kâlâwahomu nângâop. Yawu otmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Elisapet mâmâñe otbanjimû bukune yuwu sâp ekuop. ⁴²⁻⁴³ “O bukune, Anitâñe gâ nângâhihim mâmâñe otgihap. Yakât otmâ imbi kerekñe gâhât nângâhihiñetâ yahatbuap. Otmu naom membuat ya Anitâñe mâmâñe otbanjimû tihitnenñe otmu Kutdânenñe sâp tem lâuwangim mannom. Nâmâ imbi inñe mansan. Yamâ gâñe nâhâlen takarâ nângâ mune âlâ kândâkdâ oap. ⁴⁴ Taka nohondâ yanâk naom tepnan tap yuñe kâlâwahomu nanñan. ⁴⁵ Otmu den âlâ torokatmâ sâp mune nângâ. Anitâñe anelo âlâ

hângângumu ge den ekgohop yakât bulâne tetewuap yakât nângâm biwi yâhâp ki oat. Yawu otmâ biwi herone nangat.” Yawu sâop.

Mariane Anitâ mepaem herone otbangiop.

⁴⁶ Yawu sâmu Mariane yuwu sâm ekuop.

⁴⁷⁻⁴⁸ “Nâ Anitâhât hon bawa mansan. Yawu gârâmâ Kutdâne Anitâ tihitnenne otmapne nângânihim mâmâne otnihiap. Yakât otmâ lohimb komotne komotne tetem mannomaine nâhât nângânetâ yahatmu “Anitâne nângâwangiap,” sânomai. ⁴⁹ Anitâ Manman koko salek Amboñane mâmâne otnihim kulem miap yukât nângâmune ewe membe otmu mepaem mansan. ⁵⁰ Otmu lohimb âlâ me âlâne Anitâhât nângâm tem lâuwangimai ya wawaeyekmap. ⁵¹ Wâtne pato nandoroñe tatbangiap. Yakât otmâ yu yakât ki pâpgumap. ⁵² Lohimb yeñe engatyeneâk watmâ manmâ hâkyeñe mepaeakmai ya mem ge katyekmap. Otmu lok kutdâlipyenane lohimb mem bâleyekmai ya mem ge katyekmap. Mem ge katyekmâ lok geheñe ya mem yâhâ katyekmap. ⁵³ Otmu lok iri sikumyene orowâk ya misihem manmai ya mem ge katyekmu umburuk otmâ manmai. Yâhâ lohimb po manmai ya tihityene otmâ sot kâle yingimap. ⁵⁴ Emelâk embânân tâmbâlipnenne yengât pat kuyingiop ya mem mete tuhum Isirae lohimb nengât tihitnenne otmâ gamap. ⁵⁵ Yawu otmâ tâmbânenne Awaraham yakât pat kuwangiop. Pat yakât bulâne nen yakât sen nengâlen teteap. Yawu.” Yawu sâop.

⁵⁶ Mariane yawu sâm Elisapet ekuop. Otmu yâk orop manmu emetsenñe kalimbu pesuk sâmu kapiñehen âwurem ariop.

Yoane teteop.

⁵⁷⁻⁵⁸ Maria âwurem ariop yakât kakñan Elisapetne nanñe miop. Yâhâ Kutdâne nângâwangimu nanñe miop yakât nângâm hep torehenlipne otmu kapi ambolipñane herone nângâwangiwi.

⁵⁹ Otmu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu yan hep torehenlipñane menduhuakmâ naom yakât hâkñahât undip tuhuwangine sâm, âwâne Sakaria, yakât kutne membuap sâwi. ⁶⁰ Yawu sânetâ mâmâñane kuyingim yuwu sâop. “Bia, kutne Yoane sâm kunom.” Yawu sâop.

⁶¹ Yawu sâmu yuwu sâm ekuwi. “Âlepne yat yamâ bukulipge me hep torehenlipge yengât kut âlâ yawuya ki tap.” ⁶² Yawu sâm kuangiwi. Otmu “Âwâñane girawu nangap?” sâm bâtyenane kai toka otmâ tape kiripi mem wañbi.

⁶³ Tape kiripi mem wañetâ yuwu kulemguop. “Kutne Yoane sâm kunom,” yawu kulemguop. Kulemgumu ekmâ nângânetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁶⁴ Yawu otmâ Sakariahât lañe hâreakmu Anitâ mepaeop. ⁶⁵⁻⁶⁶ Yawu otmâ Anitâne naom ya mâmâne otbangim ikñe den biwiñan katmu lohimb ekyongowuap yakât sâm mepaeop. Kulem yawu teteop yakât nângânetâ sâtne otmu kapi ambolipñane yakât den pat sâm haok tuhunetâ lohimb Yuraia halângen manmâ ariwiñe nângâm yuwu sâm alahuwi. “Naom yu lok otbuawân girawu otbuap?” Yawu sâm nângâwi.

Sakariane Yesuhât sâm ekyongop.

⁶⁷ Sakariane Anitâ mepaeop yan Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiñe mem hewewenñe tuhumu yuwu sâop.

⁶⁸⁻⁶⁹ “Ambonenne Anitâne nen lohimbilipne manman bâlenambâ menenekmâ tihitnenne otbe sâm tâmbânenne Dawiti yakât senâmbâ gâtne âlâ kânângâwuap. Yawu otmâ mâmâne otbangimu yâkñe manman

âlepñan katnenekbuap. Yakât otmâ mepaene. ⁷⁰⁻⁷¹ Yâhâ kasalipnennaje nongom itit kiom tuhuningimaihât sâreerenekmâ tihitnennje otmu mannom. ⁷² Yakât nângâm emelâk embânân tâmbâlipnennje yengât pat kuyingiop yakât ki nelânguop. Ya mem mete tuhum poropetelipñe ekyongomu kulemgowi. ⁷³⁻⁷⁴ Yâhâ yâkñe kasalipnennje yengât bâtyenambâ menenekmu biwinennje sânduk sâm tem lâuwanjim manmâ yâhânomgât pat Awarahamgât kuwanjiop. ⁷⁵ Yakât otmâ nen Isirae lohimbiñe tem lâuwanjim ki kingitnennjahât otmâ manmâ yâhânom. Yawu otmâ uwawapñe bia manmunñe nenekmu ârândâñ otbuap.” Yawu sâm mepaeop.

⁷⁶⁻⁷⁷ Otmu den âlâ torokatmâ nanñahât yuwu sâm ekyongop.

“Nanne yuñe Kutdânenñe kulet sâwanjim ari mâtâp mewanjiuwap. Otmu nennje orotmemenennje bâleñe bet pilâm Anitâhâlen biwinennaje kepeimunnje tosanennje pilâningiwuap yakât den eknongomu nângânom. Yakât otmâ lohimbi biwihâlâkñe yâkât nângâñetâ yahatmu “Anitâ yahat yahatñe yâkât poropete” sânomai. ⁷⁸ Yakât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Nen omoñ bâleñan dop yawu manmain. Yâhâ emet hañ sâwe sâm otmâp yanâmâ pitu kâmpñe papato yañe tetemu tatmâ yanak emet hañ sâmap. Emet hañ sâmu emetsenñe ga takamap. ⁷⁹ Yakât dopñeâk Anitâñe kaok nângâningim ikñe hoñ bawa himbimâmbâ hângângumu ge ikñe lañinñe biwinennjan pilâmu hañ sâningimu yâkât mâtâp watmâ yâhâmunñe manman kârikñan katnenekbuap. Yawu.”

Sakariañe yawu sâm ekyongop.

⁸⁰ Otmu naom ya kâñe hâwimu lok otmâ nângân nângânñe keterakbanjiop. Yawu otmâ âwâñe mâmâñe pilâyelekmâ ari lok ki manmaiângen manop. Yan ari manmâ Isirae lohimbi hohetyenjan âwurem taka âi tuhuwuap yakât mambotmâ manop.

2

Yesu teteop.

(Mataio 1:18-25)

¹⁻² Yâhâ Elisapetñe nanñe Yoane miop sâp yan kiap pato âlâ, kutñe Kurinio sâm, yâhâmâ Siria lohimbi yengât kunyene pato manop. Otmu Roma lok yengât lok kutdâ âlâ manop, kutñe Ahusto sâm. Yâkñe puwâk lohimbi amon mansai ya yengât dop nângâwe sâm olop. Yakât otmâ Roma yengât amutgen lohimbi hân âlâen âlâen tatmâ ariwi yengât kutyene kulemgunomaihât den katyngim ariop. ³ Yakât otmâ lok kerekñe kutyene katne sâm kapiyene tâmbânjan ariwi.

⁴⁻⁵ Otmu emelâk embânân Isirae yengât lok kutdâ âlâ manop, kutñe Dawiti sâm, yâkñe Yuraia hânân kapi âlâ, kutñe Betelem, yan teteop. Yawu gârâmâ Ahustoñe den katyngiop yan Dawitihât senâmbâ gâtñe, lok âlâ, kutñe Yosep sâm, yâku yawuâk kapiñe tâmbânjan ariop yamâ yuwu. Yosepgât imbi sâm pat kuwanjiwi, yamâ kutñe Maria sâm, yâhâmâ tepdâek manop. Yawu gârâmâ orowâk kapiyetñe, kutñe Nasaret, Galilaia hânân tap, ya pilâm Betelem hân tâmbânjan ariowot. ⁶ Arimutâ omoñ otmu kapi yan lombañe ari emet iminiwi ya kândikum ariwiñe gewâk meñetâ pik sâop. Yakât otmâ emetgât ekmutâ biatmu bulimakaohât emetñan yâhâ talowot. ⁷ Tatmutâ yanâk naom kâlâpgumu nanñe miop. Mem bulimakañe sot kondoân neminiwi yan sângumân katipgum katmu iop.

Lama galemyongom tatbi yakât den pat

8 Otmu kapi ya gotñan lok nombotñaje bau âlâ, kutñe lama sâm, ya galemýongom tatbi. 9 Tatñetâ yan Anitâhât anelo âlâñe yâk yeñgâlen tetemu, yâkât lanññaje siliñ siliñ sâm ekmâ umutyene ariop.

10 Umutyene arimu yuwu sâm ekyongop. “Kiñgityenahât ki otñet. Nâñe den âilonço ekyongowe sâm teteyiñgian. Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. 11 Anitâñe ikñe hoñ bawa hâñgâñgumu ge sârereyekmâ tihityene otbuap sâmai ya yiwereñe Dawitihât kapiân teteap. Yâkât kutñe Kiristo. Yâkñe kutdâñe otmâ tihityene otbuap yakât nâñgâm lohimbî kiñgitñe orowâkñe herone otnomai. 12 Otmu mâmâñaje ñaña ya sâñgumân katipgum bulimakaone sot kondoañ nemai yan katmu iap ya ari mem tetenomai. Ya mem tetenomai yan den ekyongoan yukât nâñgâñetâ bulâñe otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

13 Yawu sâm ekyongomu yanâk anelo kiñgitñe orowâkñe tetem bukuyene penewañgim yuwu sâm Anitâ kiki mewañgim mepaewi.

14 “Anitâñe lohimbî yekmu ârândâñ otmap yâhâmâ biwi sânduhân katyekmu buku orañginomai. Yakât otmâ yeñe herone otmâ Anitâ Himbim Amboñe mepaenjet.”

15 Yawu sâm kiki mewañgim mepaem himbimân âwurem yâhâñetâ lama galemguwiñe yuwu sâwi. “Kutdâñe anelo hâñgâñgumu ge den eknongoap. Yakât otmâ kapiân yâhâm ekne.”

16 Yawu sâm lama ya katyekmâ kapiân sururuk sâm yâhâ Maria, Yosep, nanyetñe mem teteyekbi. Mem tetem yan Mariane nanñe ya sâñgumân katipgum katmu iop ya ekbi. 17 Ekmâ yan anelone teteyiñgim ñaña yakât den pat ekyongomu nâñgâwi ya ekyotgowi. 18 Ekyotgoñetâ nâñgâmutâ âlâ kândâkdâ olop. 19 Yawu gârâmâ Marianeâmâ den ya nâñgâm biwiñan katmâ manop. 20 Yâhâ Anitâhât anelone lama galemñe den ekyongop ya ekñetâ bulâñe otmu yâkñe âwurem ari Anitâ mepaem herone otbañgiwi.

Simion yet Hana yâk yetgât den

21 Yesu teteop yakât kakñan hilâm nombolân kalimbu pesuk sâm u hâkñahât undip tuhuwañgim kutñe Yesu sâm kunbi. Yâhâ Mariane tepñe ki olop sâp yan anelone tetewañgim kutñe Yesu sâm kunbuat sâp ya watmâ kunbi.

Yesuñe Kutdâhât hoñ bawañgiwuapgât Yosep yet Mariane pat kuwañgiowot.

22-24 Isirae imbiñe naom meñetâ hepyene sañ sâwuap yan salek otmâ mannomaihât Anitâñe Mose den âlâ ekumu kulemgum katyiñgiop yamâ yuwu tap. “Âwâñe mâmâñaje kembâ me upu kutulup yâhâp mem hotom unihomawot.” Yawu tap. Den ya lâum Maria yet Yosepñe Yesu lâum Yerusalem kapiân yâhâowot. Yâhâ emelâk Anitâñe Mose den âlâ ekumu kulemgup yamâ yuwu. “Nanlipyene kunñe tetenomai yamâ Kutdâhât hoñ bawañginomaihât pat kuwañginomai.” Den yâhâp ya lâum Yesu lâum opon kâmbukñan yâhâowot.

25 Sâp yan Yerusalem kapiân lok âlâ manop, kutñe Simion. Yâhâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otbañgimu Anitâhât tem lâuwañgim uwawañe bia manmâ gaop. Yawu manmâ Anitâñe ikñe hoñ bawa hâñgâñgumu ge Isirae lohimbî tihityene otmâ kasalipyene watyekmu arinomai yakât mambotmâ manop. 26 Yâhâ emelâk Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiñan kionmu Anitâhât hoñ bawañe tetem Isirae lohimbî yeñgât tihityene otbuap ya ekbuap yakât nâñgâm biwi yâhâp ki olop. 27 Aiop, Yosep yet Mariane Yesu lâum opon kâmbukñan yâhâowot sâp yan Wâtgât mâmâñahât Heakñe Simion mem hewewej tuhumu yawuâk opon kâmbukñan yâhâop. Yâhâ kinmu Maria yet Yosepñe Anitâhât den lâum Yesu lâum yâhâowot. 28 Yâhâmutâ ekyotgomu nanyetñe wañmutâ lâum yuwu sâm Anitâ mepaewi.

29 “O Kutdâ pato, gâñe nâñgânihirâ yiwerenje Isirae nengât tihitnenje otbuap yâk eksangât biwine huruñ yap. Yakât otmâ inâk ki mumbom.

30-31 Yâhâ naom yu pato otmu lohimbî âlâ me âlâñe yâkâlen biwinenñaje kepeim mannom yan gâñe nengât tihitnenje otmâ manman âlepñan mem katnenekdâ manmâ yâhânom. 32 Yâhâ pâku lohimbîñe manman âlepñahât mâtâp ekmâ watnomaihât gâhât lañingane biwiyenjan pilâmu hañ sâyingiwuap. Yawu otmâ yâkâlen biwiyenñaje kepeim Isirae nengât heronje nâñgâninginomial.” Yawu sâop.

33 Yesu lâum yawu sâm Anitâ mepaemu, âwâñe mâmâñaje nâñgâmutâ âlâ kândâkdâ olop. 34 Yawu otmâ Anitâñe yâk yetgât nâñgâyitgiâkgât Simionñe ulitguop. Yawu otmâ mâmâñe yuwu sâm ekuop.

“Sâmune nâñgâ. Nen Isirae lohimbîñe nangahât nâñgâmâmâ hionaknomgât Anitâñe sâm kalop. Nombotñe yâkâlen biwinenñaje kepeim manmâ manman kârikñahât pat yakât bulâñe menom. Yâhâ nombotñeâmâ yâk betbañgim hiliwahonomaihât pat mannomai. 35 Yawu manñetâ Anitâñe ikñe kai toka sâm senyenjan katmu kinbuap. Katmâ kinmu sâm ge katnomai ya yengât topyene mem tetewuap. Yawu gârâmâ kuñetâ mumbuap yan we bâle pato nâñgâwuap. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

36 Otmu Simionñe den yawu sâm ekuop sâp yanâk imbi sombo âlâ Anitâhât den sâm tetem lohimbî ekyongom manopñe mem teteyehop. Imbi sombo yakât topñe yuwu. Imbi yakât kutñe Ana sâm, yâhâmâ Panue baratñe, Asehât senâmbâ gâtñe. Yâkñe lokñeit miakmâ manmutâ yambu 7 pesuk sâmu lokñe muop. 37 Lokñe mumu ikñe kambut manmâ gamu yambu 84 pesuk sâop. Yâhâ imbi sombo yañe omoñe hilâmñe opon kâmbukñan tatmâ Anitâ mepaeminiop. Otmu sâp sâsâñan sot barak manmâ ulitguminiop. 38 Otmu yâkñe naom ya mem tetem yâku yawuâk Anitâ mepaeop. Otmu Anitâñe ikñe hoñ bawa hâñgângumu ge Isirae tihityene otmâ kasalipyene watyekbuapgât nâñgâm biwiyenñaje mem manbi ya Yesuhât ekyongop.

39 Yâhâ Maria yet Yosepñe Anitâhât den tiñâk lâum hotom uwañgimutâ pesuk sâmu opon kâmbukñambâ ge Nasaret kapi Galilaia hânân tawân âwurem ariowot. 40 Yan ari manmutâ naom ya Anitâñe mâmâñe otbañgimu kâñe hâwimu nâñgân nâñgânñe keterahop.

Maria yet Yosepñe Yesu dâim Yerusalem kapiân yâhâowot.

41 Yura yengât Tihit tihit Hombañ ya tâlâhumu Yosep yet Mariane nanyetñe orowâk Yerusalem kapiân yâhâwi. 42 Sâp yan Yesuâmâ yambuñe kâiân yâhâp otbañgiop. 43-44 Hombañ ya ekñetâ pesuk sâmu lohimbî iton galañ kapiyenehen arim kinbi. Sâp yan Maria yet Yosepñe nanyetñe ki ekmâ lohimbî nombotñe orop arap nâñgâowot. Yawu nâñgâm yetñiâk Yerusalem kapi pilâm âwurem ariowot. Mâtâwân arim tatñetâ ñiñ sâop. Emet ñiñ sâmu bukulipyetñe yengâlen ba pâinmutâ bialop. 45 Emet hañ sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem ari iowot. 46 Imutâ hañ sâmu pâinmâ opon kâmbukñan yâhâowot. Yâhâ lok Mosehât girem den lohimbî kâsikum yingiminiwi ya yengât denyene nâñgâm Yesuñe topñahât âiyongom talop yan mem teteowot. 47 Otmu Yesuñe yâk orop den huhuwi ya lohimbî yan tatbiñe nâñgâñetâ âlâ kândâkdâ olop. 48 Yâhâ âwâñe mâmâñaje mem tetem pâràk pilâowot. Yawu otmâ mâmâñaje yuwu sâm ekuop. “Net âwâheit pâingekmutñe biatmu gorâ kakñan takait. Gâñe wongât otmâ mâñgâeneleksat?”

49 Sâmu sâop. “Nâñe awonñahât nep tuhuan ya emelâk nâñgâmbâwât. Yamâ wongât pâinnekmâ takawot?”

50 Yawu sâmu nâñgâmutâ ki keterakytgiop. 51 Yamâ mâmâñajeâmâ nanñahât den ya biwiñan katmâ nâñgâm gaop.

Yawu otmâ âwâñe mâmâñe orop Nasaret kapiân âwurem ari manmâ tem lâuyitgim manmâ gam kundenñe sânduk sâop. ⁵² Otmu Anitâñe mâmâñe otbanjgimu nânğân nânğânñe keterakmâ henğenğuo. Yawu gamu lohimbñe ekñetâ âilonğo olop.

3

Yoaneñe âi topñe kalop

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Yoane 1:19-28)

¹ Roma yengât lok kutdâ âlâ, kutñe Tiwerio Sisa sâ, yâk kânânğânñetâ lohimbñe kerek nengât kunnennñe pato otmâ galemyongomu yambu 15 pesuk sâop. Otmu sâp yan kiap âlâ, kutñe Pontio Pilato sâ, yâhâmâ Yuraia ambolipñe galemyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutñe Herot, yâhâmâ Galilaia ambolipñe galemyongom manop. Yâhâ imiñe Pilip, yâhâmâ Ituria otmu Taroniti ambolipñe galemyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutñe Lisania sâ, yâkñeâmâ Awilene kapi ambolipñe galemyongom manop. ²Yâhâ Anitâhât opon kâmbukñan hotom uminiwi ya yengât kunyene lok yâhâp manowot, kutyetñe Anasi yet Kaipa. Aiop, sâp yan Sakaria nanñe, kutñe Yoane sâ, yâkñe lok ki manmaiânğen ari manmâ âi topñe kalop. ³ Yan manmu Anitâñe ikñe den biwiñan katmu Yoran to nombot nombot bam gam lohimbñe yuwu sâ ekyongop. “Orotmemeyene bâlene ya kerek betğunetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitâñe tosayene pilâyinğiwuap.” Yawu sâ ekyongop. ⁴Yâhâ emelâk emet inânñan poropete âlâ, kutñe Yesaia sâ, Anitâñe yuwu sâ ekumu kulemğuo tap.

“Lok ki manmaiânğen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbñe yâkâlen takanomai ya yuwu sâ ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitinjet. Otmu mâtâp mewanğinjet. ⁵ Otmu uk sâ huruñ sâ, pumñe launje ya kum kilikmâ mem ârândân merândân tuhunetâ ya talâk. Otmu mâtâp gonğon mağon ya henğenğunomai. Otmu mâtâp gâwikñe ya mem perereñ tuhunomai. ⁶Yawu otmâ Anitâñe lohimbñe kerek yengât tihityene otbe sâ oap yakât topñe nânğânomai.” Yawu sâ ekyongowuap.”

Yesaianje den yawu kulemğuo tap yakât bulâñe yamâ Yoanehâlen teteop.

⁷⁻⁸ Yoaneñe den yawu ekyongop sâp yan lohimbñe kiğitñe orowâkñe yâkñe toen mem katnenehâk sâ yâkâlen ariwi. Ariñetâ yekmâ yuwu sâ ekyongop. “Yenâmâ lok perâkñe. Otñetâ bâlem gamap yakât matñe Anitâñe meñet sâmu yakât yeneâmâ kiğityenahât otmâ bâlene ya pilai mâne âlepñe otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nânğânñetâ ki ârândân oap.

Yawu otmâmâ yuwu mon nânğânomai, “Nenâmâ Awarahamğat komot bulâñe mansain. Yakât otmâ Anitâñe nengât ki nânğâm bâleningimap.” Yawu ki nânğânomai. Yakât yuwu sâmunen nânğânñet. Anitâñe sâmu kât yuñe Awarahamğat komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmai. Yakât matñe hâmbâi menomai.

⁹ Yakât den âlâen hâum sâmunen nânğânñet. Emelâk unam sâtñe katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonñe ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlân sâmu kâlâpñe sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.”

¹⁰ Yawu sâ ekyongomu yuwu sâ âikuwi. “Nenñe wuân otmunñe ârândân otbuap?”

¹¹ Sâñetâ sâop. “Lok âlâ me âlâ hâk katipñe yâhâp tatyinğiwuapñe bukulipyene âlâ me âlâ umburuk mannomai ya yekmâmâ âlepñe âlâ ya yinğinomai. Otmu sotğat po manmai ya gurâ yawuâk nembe kalem otyinğinomai.” ” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmb ekyongomu takesi meme lok nombotŋaŋe yawuâk toen mem katnenehâk sâmb yâkâlen taka yuwu sâmb âikuwi. “Lok pato, nenŋe wuân otmunŋe ârândânŋ otbuap ya eknongorâ nânŋâne.”

¹³ Sâŋetâ sâop. Kunlipyenŋe “Takesihât dop yuwu meŋet” sânomai yawuâk menomai. Yeŋe andemŋe ya waŋgim âlâ torokatmâ ki menomai.”

¹⁴ Yawu sâmb ekyongomu Roma yenŋât tembe lâu yawuâk yâkâlen taka yuwu sâmb âikuwi. “Girawu nanŋat? Nenŋeâmâ wuân otmunŋe ârândânŋ otbuap?” Yawu sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Yeŋe lok ki mem âlâlâ tuhuyekmâ kombo meyiŋginomai. Otmu tewetsenŋe yiŋŋetgât ki hakyenŋan sânomai. Otmu âi memai yakât hâmenjahât kunlipyenŋe puluhuyeknomai yakât nânŋâneŋetâ ârândânŋ otbuap. Yawu.” Yawu sâmb ekyongop.

Yoaneŋe lohimbi ya Yesuhât ekyongop.

¹⁵ Yawu sâmb ekyongomu nânŋâneŋetâ âlâ kândâkdâ otmu nânŋâm yuwu sâwi. “Anitâne ikŋe honŋ bawane hânŋângumu ge tihitnenŋe otbuap ya Yoane mon?”

¹⁶ Yawu sâŋetâ nânŋâm yuwu sâmb ekyongop. “Yeŋe orotmemeyenŋe bâlenŋe betbaŋŋetâmâ toen katyekbom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topŋe katbuap yâhâmâ wâtŋe pato tatbaŋgiap. Yakât otmâ nâne yâkât itâkat ya mem kâpekâmâ golewangiwoŋgât dop ki tap. Otmu tânguwoŋgât dop gurâ ki tap. Nâneâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkŋeâmâ Wâtgât mâmânjahât Heak hânŋângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotŋe manman âilonŋoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotŋeâmâ hâhiwin kakŋan katyekmu mannomai.

¹⁷ Otmu den âlâen hâum sâwe. Yeŋeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikŋiâk ikŋiâk katmai. Nenenjahât pat otmap ya konohân mem hâwuruŋetâ tatmap. Yâhâ ki nenenjahât pat otmap yamâ mem pilâmai. Yakât dopŋeâk yâkŋe taka biwinenjahât topŋe ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topŋe yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikŋan mem torokatnenekbuap. Yâhâ nombotŋaŋe yâkât hâkânŋ otmâ betbaŋgim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionŋmâ hâhiwin nânŋâmbisâi.” Yawu sâop.

¹⁸ Yâhâ Anitâne tihityenŋe otbe sâmb oap yakât den pat âlepŋe ekyongop. Yawu otmâ orotmemeyenŋe bâlenŋe betbaŋŋet sâmb den âlâlâ ekyongom enŋatyenŋan giop.

Herotŋe otmâ hilipguop.

¹⁹ Sâp yan lok kutdâ, kutŋe Herot sâmb, yâkŋe iminjahât betŋehen kionŋmâ kahane, kutŋe Herotia sâmb, ya miop. Otmu orotmeme bâlenŋe topŋe topŋe otmâ gaop. Yakât otmâ Yoaneŋe ekmu bâlemu yakât girem den ekuop.

²⁰ Girem den ekuop ya nânŋâmu bâlemu imbiâk mem pâi emetŋan katmu talop. Yawu otmâ tosa âlâ miop.

Yoaneŋe Yesu mem toen kalop.

(Mataio 3:13-17 Mareko 1:9-11)

²¹ Yoaneŋe toen mem katnenehâk sâmb lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yâkâlen ariwi. Yâkâlen arinŋetâ toen mem katyehop. Sâp yan Yesu gurâ yawuâk yâkâlen ariop. ²² Arimu toen mem katmu Anitâ mepaeop. Yawu otmu himbim pâronŋ sâmb Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakŋe kembâ hâtŋum Yesu kakŋan ge mâmâne otbaŋgiop. Yawu otmu himbimâmbâ Anitâne yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinaŋe gâhâlâk nânŋâm kepeihekman.” Yawu sâop.

Yesuhât tâmbâliphahât kutyeŋe (Mataio 1:1-17)

23-38 Topņe katmâ Anitâņe Atam Ewa katyelehop. Atamgât nanņe, Set sâ, ya teteop. Setgât nanņe, Enosi sâ, ya teteop. Enosihât nanņe, Kenan sâ, ya teteop. Kenangât nanņe, Mahalali sâ, ya teteop. Mahalalihât nanņe, Yaret sâ, ya teteop. Yaretgât nanņe, Enok sâ, ya teteop. Enokgât nanņe, Metusela sâ, ya teteop. Metuselahât nanņe, Lamek sâ, ya teteop. Lamekgât nanņe, Noa sâ, ya teteop. Noahât nanņe, Sem sâ, ya teteop. Semgât nanņe, Arapasat sâ, ya teteop. Arapasatgât nanņe, Kenan sâ, ya teteop. Kenangât nanņe, Sela sâ, ya teteop. Selahât nanņe, Ewe sâ, ya teteop. Ewehât nanņe, Pelek sâ, ya teteop. Pelekgât nanņe, Lahau sâ, ya teteop. Lahauhât nanņe, Seruk sâ, ya teteop. Serukgât nanņe, Neho sâ, ya teteop. Nehohât nanņe, Tara sâ, ya teteop. Tarahât nanņe, Awaraham sâ, ya teteop. Awarahamgât nanņe, Isaka sâ, ya teteop. Isakahât nanņe, Yakop sâ, ya teteop. Yakopgât nanņe, Yura sâ, ya teteop. Yurahât nanņe, Peresi sâ, ya teteop. Peresihât nanņe, Hesoron sâ, ya teteop. Hesorongât nanņe, Arani sâ, ya teteop. Aranihât nanņe, Aramin sâ, ya teteop. Aramingât nanņe, Aminarap sâ, ya teteop. Aminarapgât nanņe, Nason sâ, ya teteop. Nasongât nanņe, Salamon sâ, ya teteop. Salamongât nanņe, Boasi sâ, ya teteop. Boasihât nanņe, Owet sâ, ya teteop. Owetgât nanņe, Yese sâ, ya teteop. Yesehât nanņe, Dawiti sâ, ya teteop. Dawitihât nanņe, Natan sâ, ya teteop. Natangât nanņe, Matat sâ, ya teteop. Matatgât nanņe, Mena sâ, ya teteop. Menahât nanņe, Melia sâ, ya teteop. Meliahât nanņe, Eliakim sâ, ya teteop. Eliakingât nanņe, Yonam sâ, ya teteop. Yonamgât nanņe, Yosep sâ, ya teteop. Yosepgât nanņe, Yura sâ, ya teteop. Yurahât nanņe, Simion sâ, ya teteop. Simiongât nanņe, Lewi sâ, ya teteop. Lewihât nanņe, Matat sâ, ya teteop. Matatgât nanņe, Yorim sâ, ya teteop. Yorimgât nanņe, Eliese sâ, ya teteop. Eliesehât nanņe, Yosua sâ, ya teteop. Yosuahât nanņe, Ere sâ, ya teteop. Erehât nanņe, Elimatam sâ, ya teteop. Elimatamgât nanņe, Ati sâ, ya teteop. Atihât nanņe, Meliki sâ, ya teteop. Melikihât nanņe, Neri sâ, ya teteop. Nerihât nanņe, Salatie sâ, ya teteop. Salatiehât nanņe, Seruwawe sâ, ya teteop. Seruwawehât nanņe, Lesa sâ, ya teteop. Lesahât nanņe, Yoanan sâ, ya teteop. Yoanangât nanņe, Yota sâ, ya teteop. Yotahât nanņe, Yosek sâ, ya teteop. Yosekgât nanņe Semen sâ, ya teteop. Semengât nanņe, Matatia sâ, ya teteop. Matatihât nanņe, Mata sâ, ya teteop. Matahât nanņe, Nahai sâ, ya teteop. Nahaihât nanņe, Esili sâ, ya teteop. Esilihât nanņe, Nahum sâ, ya teteop. Nahumgât nanņe, Amosi sâ, ya teteop. Amosihât nanņe, Matatia sâ, ya teteop. Matatihât nanņe, Yosep sâ, ya teteop. Yosepgât nanņe, Yanai sâ, ya teteop. Yanaihât nanņe, Meliki sâ, ya teteop. Melikihât nanņe, Lewi sâ, ya teteop. Lewihât nanņe, Matat sâ, ya teteop. Matatgât nanņe, Eli sâ, ya teteop. Elihât nanņe, Yosep sâ, ya teteop. Otmu Yosepgât yuwu nâņgâm hilipguwi. “Yosepgât nanņe, Yesu sâ, ya teteop.” Yawu gârâmâ Yesu ya Anitâņe himbimâmbâ hâņgâņgumu ge manop. Otmu Yesuņe manmu yambu 30 otbaņgimu nep topņe kalop.

4

*Satanņe Yesuhât biwiņahât topņe ekbe sâ olop.
(Mataio 4:1-11 Mareko 1:12-13)*

¹ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe Yesu mâmâņe otbaņgimu Yoran to ya pilâm lok ki manmaiâņgen ariop. ² Yan ari sot barak manmâ gamu hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po waņgimu wâtņe houņ sâop.

³ Yawu otmu Satanņe biwiņahât topņe nâņgâwe sâ yuwu sâ ekuop. “Gâ bonņanâk Anitâhât nanņe mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ

gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonñanâk Anitâhât nanñe bulâñe mansat sâwom.” Yawu sâmu ekuop.

⁴ Sâmu sâop. “Âlepñe yarâke yamâ benñe Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâñe haonmâ ârândânñ tihitnenñe otmap. Yawu gârâmâ sotñak konok wâtnenñe miañgim manmâ yâhânomgât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâñe den sâmu ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunñe ârândânñ otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya ki nâñgâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu pumñe gip gipñan dâim yâhâop. Dâim yâhâm yanâmâ hânñe hânñe lok kutyeñe pato ya yeñgât senñe âlâlâ dondâ tatyñgiop ya tiripgum yuwu sâmu ekuop. ⁶ “Senñe âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâñe yukât kunyeñe manman. Otmu yu kerek nâhât pat oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe galemyeñe katnek sâmu eknohonomai yamâ âlepñe galemyeñe katbom. Yamâ nâhât wahap. ⁷ Yakât otmâ gâñe nâ mepaenekbuat yanâmâ galemyeñe katgekmmune senñe âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

⁸ Sâmu sâop. “Main, Anitâñe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum hoñ bawañgim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâñe den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

⁹⁻¹¹ Yawu sâmu yanâk Satanñe dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukñahât gimbâñan yâhâowot. Yâhâm Satanñe yuwu sâmu ekuop. “Anitâñe sâmu den âlâ kulemgui ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan ten sâmapgât Anitâñeâmâ anelolipñe hânñgânyongomu ge tihitge otrjetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâñanâk Anitâhât nanñe mansat otmuâmâ yupâ soñ pilâm kioñ. Kioñdâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nâñgâwom. “O, bulâñanâk lok yuâmâ Anitâhât nanñe mansap.” Yawu sâwom.”

¹² Sâmu purik pilâwawñgim sâop. “Bâin, den âlâ yuwu tap.

“Anitâñe tihitnenñe otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya nâñgâmmune tâñât oap.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu Satanñe pilâm sâp girawuân topñe mem tetewom nâñgâm manop.

Yesuñe topñe katmâ den kâsikum yinñgiop.

(Mataio 4:12-17 Mareko 1:14-15)

¹⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Yesu mâmâñe otbañgimu lok ki manmaiângembâ Galilaia hânân âwurem ariop. Âwurem ariop yakât den pat kapi ambolipñeñe sâmu haok tuhuñetâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipñe kerekñe nâñgâwi. ¹⁵ Yawu otmâ miti emetñe ârândânñ ari den kâsikum yinñgimu heronñe otbañgiwi.

Nasaret kapi ambolipñeñe Yesuhât nâñgâñetâ giop.

(Mataio 13:53-58 Mareko 6:1-6)

¹⁶ Yawu otmâ ikñe kapi Nasaret yan ariop. Otmu tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp ârândânñak miti emetñan yâhâ Anitâ mepaeminiop yawuâk olop. Emelâk Anitâñe poropetelipñe ekyongomu Miti pepaen kulemgui ya sâlikuwe sâmu yahatmâ kinop. ¹⁷ Yahatmâ kinmâ poropete Yesaianñe pepa kulemguiop ya wañetâ miop. Mem gahaem ekmâ den yuwu kulemguiop ya mem teteop.

¹⁸⁻¹⁹ “Kutdâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otnihim âi yuwu sâmu nihiop. Lohimbi biwiyeñe orotok sâmu mansai ya yeñgâlen

ari den pat âlepne ekyongowom. Yâhâ lohimbi umatne kaknan mansai yâk holaņyebom. Yâhâ lohimbi senyeņe bok sâsâņe ya heņgemyongomune senyeņe hâreakmu eknomai. Yâhâ lohimbi mem âlâlâ tuhuyekņetâ hâhiwin nâņgâmai ya mem hewewen tuhuyekmune biwi herone nâņgânomai. Yâhâ Kutdâņe lohimbi nâņgâyiņgim tihityeņe otmâ manman âlepņan katyekmu manmâ herone nâņgâwanņinomai yakât sâp tâlâhuap yakât den pat ekyongowom. Yawu.”

²⁰ Den ya sâlikum pepa ya mem gonņonņum hon bawa âlâ wanmâ ge talop. Ge tatmu miti emetņan tatbi kerekņe denne nâņgâne sâm ândâp katbi. ²¹ Ândâp katņetâ yuwu sâm ekyongop. “Den sâlikum ekyongomune nanņai yukât bulâņe yiwerene teteap.”

²² Yawu sâm ekyongomu yakât nâņgâņetâ yahatmu den âilonņo eknongoap sâm nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu olowâke yamâ nombotņane yakât nâņgâņetâ gemu yuwu sâwi. “O yu Yosep nanņe yukâ.”

²³ Yawu sâņetâ yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi yeņe yuwu sâm eknohonomai. “Lohimbi heņgemyongomat gârâmâ gike tânaho.” Otmu den âlâmâ yuwu sâm eknohonomai. “Kapanaum kapiân kulem mem gat yakât den pat sâņetâ nâņgâmain. Yukât otmâ yuân yawuâk mendâ ekne.” Yawu sâm eknohonomai.

²⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nâņgâņet. Anitâhât poropetelipņane kapi âlâen ari yakât den kâsikum yiņgiņetâ nâņgâņetâ bulâņe otmap. Yâhâ yâk hep torehenlipyeņe den kâsikum yiņgiņetâ nâņgâņetâ tâņât otmap.

²⁵ Yakât den âlâ torokatmâ sâmune nâņgâņet. Emelâk Anitâhât poropete, Isirae lok âlâ, kutņe Elia sâm, ya manop. Sâp yan emet pato kinmu yambu kalimbu otmu emetsenņe nombolân konok ya pesuk sâop. Yawu otmâ sot biatmu lohimbi kerekņe poyeņahât otmâ manbi. ²⁶ Otmu sâp yan Isirae lohimbi yeņgâlen imbi kambut sesenņâlâk manbiâke yamâ Anitâņe Elia ekumu ikņe kapi pilâm Sarepat kapi Siron hânân tap yan imbi kambut âlâ manop yâkâlen ariop. Yâkâlen arimu Anitâņe kambut ya tâņgumu yâkņe Elia sot um wanņiniop.

²⁷ Den âlâ torokatmâ sâmune nâņgâņet. Anitâhât poropete âlâ, kutņe Elisa sâm, manop, sâp yan Isirae kapi ambolipņe sesenņâlâkņe hâk bâle otbi. Otmu yâk yeņgâlen gâtņe ki âlepņe otbi. Yâhâ lok âlâ, kutņe Naman sâm, yâhâmâ Siria hânân gâtņe, yâk konok âlepņe olop.” Yawu sâm ekyongop.

²⁸ Yawu sâm ekyongomu miti emetņan tatbiņe nâņgâņetâ bâlemu kuk bâleņe otbi. ²⁹ Yawu otmâ yahatmâ kapi betņehen hem bâleņe tap yapâ hâpuņetâ giâkgât Yesu mem gewi. ³⁰ Mem gewi yamâ Anitâņe mâmâņe otbaņgimu pilâyekmâ âlâengen ariop.

*Yesuņe Kapanaum kapiân ari den kâsikum yiņgiop.
(Mareko 1:21-28)*

³¹ Yapâ pilâyekmâ kapi âlâ Galilaia hânân tap, kutņe Kapanaum sâm, yan ariop. Otmu tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp âlâen miti emetņan yâhâ den kâsikum yiņgiop. ³² Den kâsikum yiņgimu nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuņe Anitâhât sâtgât otmâ den kâsikum ningiap. Nâņgâmunņe yawu oap.” Yawu sâwi.

³³⁻³⁴ Yâhâ lok âlâ weke bâleņane mem mâņgâemu manminiop yaņe miti emetņan tatmâ Yesuhât denne nâņgâop. Yawu otmâ weke bâleņane biwi nâņgân nâņgânņe mem purik pilâmu kârikņan halahum yuwu sâop. “Bâe, Yesu Nasaret amboņe. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâm takat me? Gâhât topge nanņan. Gâmâ Anitâhât nanņe bulâņe mansat. Otmu Anitâņe hâņgâņogomu nâ bukulpne orowâk hilipnongowe sâm gion.” Yawu sâop.

³⁵ Yawu sâmu yuwu sâmu sâwãngiop. “Kâmbukñe. Gâ gaiakmâ ba ari.” Yawu sâmu weke bâleñe yañe gaiakmâ ba arimu lok ya senñe gâwãñ gâwãñ sâmu lauñe barakñajak pato otmâ ge iop.

³⁶ Yawu otmâ ge imu ekñetâ sâtñe otmu yuwu sâmu alahuwi. “Bâe, wâtñe pato tatbangiap yakât otmâ weke bâleñe sâwãngimu tem lâuwãngim gaiakmâ ba arap.” Yawu sâwi. ³⁷ Yakât den pat ya sâmu haok tuhuñetâ kapi nombot nombot huhum lingarakmâ arimu lohimbi kinñitñe orowãkñe nãngãwi.

Yesuñe sâmu Simon hewunñe âlepñe olop.
(Mataio 8:14-17 Mareko 1:29-34)

³⁸ Yesuñe yahatmâ miti emetñambâ gem ariop. Ari lok âlâ, kutñe Simon Petoro, yâkât hewunñe mesek pato kumu hãkñe kâlãp otmu im talop. Yakât ekunñetâ emelan yãhãop. ³⁹ Emelan yãhãm ekmâ yan mesek ya sâwãngimu hãkñe sãnduk sãop. Yawu otmu imbi yañe yahatmâ sot um yingimu newi. ⁴⁰ Um yingimu nem tatñetâ emetsenñe purik sãop yan sombemãn yãhã kinop. Kinmu kapi ambolipñe kundat âlãlã otbi ya lâuyekmâ yãkãlen ariwi. Yawu otñetâ kunyenãn mem henñemyongop. ⁴¹ Otmu weke bâleñe watyekmu gaiakmâ ari kãrikñan halahum yuwu sâwi. “Gã Anitãhãt nanñe.” Yawu sãwi yakât otmâ Yesuhãt topñe sãmu tetem lohimbi ekyongomaihãt kuyingiop.

Yesuñe den pat âlepñe ya Yuraia lohimbi ekyongop.
(Mareko 1:35-39)

⁴² Emet hañ sãmu emelambã gem lok biaengen ariop. Arimu kapi ambolipñañe pãinñetã biatmu kapi ya pilãm betñan watmã ariwi. Ari mem tetem pilãnenekmã âlãengen arimap sãmu mem alitbi. ⁴³ Mem alitñetã yuwu sãmu ekyongop. “Nã kapi ârãndãñ ari Anitãhãt den kãsikum yingimune lâum mannomai yakât hãngãnohomu gewan.” Yawu sãop.

⁴⁴ Yawu sãmu Yuraia hãnãn kapi tipi tapi tatmã arap yan ari miti emetñe ârãndãñ yãhãm gem den kãsikum yingiop.

5

Yesuñe hoñ bawalipñe nombotñe meyehop.
(Mataio 4:18-22 Mareko 1:16-20)

¹ Hilãm âlãen Yesuñe Genesaret denñãn ginñan ari kinop. Ari kinmu lohimbi dondãñe Anitãhãt den nãngãne sãmu yãkãlen ari mem hawam mewam tuhuwi. ² Yawu otñetã wañga yãhãp talop yakât ambolipñañe wañgaembã gem inãn itãñe pirim kinbi. ³ Pirim kinñetã Yesuñe lok âlã, kutñe Simon sãmu, yãkât wañgaen yãhãm yuwu sãmu ekuop. “Ga puli kuñetã endun bane.” Yawu sãmu puli kum endun banñetã lohimbi yañe denñãn ginñan ge tatbi. Ge tatñetã Yesuñe yahatmã wañga hãmeñan yãhã kinmã den kãsikum yingiop. ⁴ Den kãsikum yingimu pesuk sãmu Simon yuwu sãmu ekuop. “Denñãn tãnãmñan ba inãn itãñe pilãñetã gemu inãn dondãñe yakât kãlehen kutakulakñetãmã mem dãinñetã gawuap.”

⁵ Sãmu sãop. “Lok pato, nenñe omoñe inãn itãñe pilãmunñe giap yamã inãn âlã ki miain. Yawu gãrãmã gãhãt den ya lâum yãhãpñe ba inãn itãñe ihilãk pilãmunñe gewuap.” Yawu sãop. ⁶ Yawu sãmu inãn itãñe pilãñetã gemu inãn dondãhãlãk yakât kãlehen kutakulakñetã mem dãinñetã tiririk sãmu tok sãwe sãmu olop. ⁷ Tok sãwe sãmu otmu yañak benñe bukulipyeñe wañga âlãen kinbi ya sãñetã ga tãnyongowi. Tãnyongonñetã inãn itãñe ya mem dãinñetã wañga yãhãp pik sãmu guhulakde sãmu olowot.

⁸⁻¹⁰ Yawu otmu Petoro otmu bukuyãhãtñe, imi ata, kutyetñe Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyãhãtñe, yãkñe inãn dondã ya ekñetã âlã kãndãkdã olop.

Ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât otmâ Simon Petoroñe Yesu mepaem yuwu sâop. “Mainj, Kutdâ, mat oarâke. Gâmâ lok âlepñe. Yawu gârâmâ nâmâ lok bâleñe. Yakât otmâ nâñe hâmehan kinbomgât dop bia.”

Sâmu sâop. “Biwi yâhâp ki ot. Yiwerenñe inñan dâiat. Yâhâ hâmbâi lok meyekdâ nâhâlen biwiyenñe kepeim mannomai.” ¹¹ Yawu sâmu ekumu puli kuñetâ wañga ya denñan ginñan yâhâmu yan âiyenñe pilâm Yesuhâlen torokatñetâ orowâk manbi.

*Lok âlâ hâk bâle tetewañgimu manop ya Yesuñe henñenñuop.
(Mataio 8:1-4 Mareko 1:40-45)*

¹² Yesuñe kapi ya pilâm âlâen arimu lok âlâ hâk bâle kârikñe tetewañgimu manopñe Yesu ekmâ yan gotñan bam yuwu sâmu âikuop. “Lok pato, gâñe sârâ kundat topñe topñe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâñetâ nañgan. Yakât otmâ nâñgânihirâ hâk bâle yuñe pesuk sânihiâkgât nañgan.” Yawu sâmu âikuop.

¹³ Sâmu sâop. “Nâñgâhian. Âlepñe, walipgohomune hâk bâle biatgihiâk.” Yawu sâmu walipgumu yanâk biatbangimu âlepñe olop. ¹⁴ Yawu otmu Yesuñe yuwu sâmu ekuop. “Gâ otgihian yukât den pat bukulpige ki ekyongowuat. Hotom umai yengâlen konok ari ekyongowuat. Ekyongom yan Moseñe hotom u uhât girem den kulemuop ya wadmâ kinmâ Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbine hâk bâle biatgihiap yukât topñe nâñgânomai.” Yawu sâmu ekumu ariop.

¹⁵ Yapâ ari iliwetmâ den pat ya sâmu haok tuhuop. Sâmu haok tuhumu den pat ya lingarakmâ kapi ârândân arimu lohimbini kiñitñe orowâkñe Yesuhât den nâñgâne sâmu yâkâlen ariwi. Yâhâ lohimbini kundat otbi gurâ Yesuñe mem henñemngoak sâmu yâkâlen ariwi. ¹⁶ Yâkâlen ari mem hawam mewan tuhuñetâ yakât pilâyekmâ lok biaengen ari Anitâ orop den olowot.

*Yesuñe lok pareñe yâkât tosanñe pilâwañgiop.
(Mataio 9:1-8 Mareko 2:1-12)*

¹⁷ Hilâm âlâen Yesuñe lohimbini den kâsikumu yingioop. Yawu otmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikumu yingiminiwi ya nombotñe kapi âlâlâ Galilaia otmu Yuraia hânân tatmâ arap ya pilâm yâkâlen ariwi. Yâhâ nombotñe âlâmâ Yerusalem kapi pato yapâ ariwi. Kapi âlâlâ ya pilâm lohimbini yâk yengâlen ari tatmâ yâk orop oset guset otmâ kinbi. Yawu otñetâ Anitâñe Yesu mâmâñe otbangimu lohimbini henñemyongowuapgât dop teteop. ¹⁸ Sâp yan lok pareñe âlâ mem gerelân katmâ lâumu yâkâlen ariwi. Lâumu ariñetâ lohimbini dondânñe emet umbiñan kinmâ mâtâp manguyingiwu. ¹⁹ Mâtâp manguyingineñetâ yakât otmâ yâk yengâlen hâmu pâpguwi. Hâmu pâpgum mâtâpgât pâinmâ emet gimbâñan getek getek lâumu yâhâwi. Yâhâ emet gimbâñe mem kusatmâ mem katñetâ lohimbini hohetyenñan Yesuhât gotñan giop. ²⁰ Otmu Yesuhâlen biwiyenñe kepeiwi yakât topñe ekmâ lok pareñe ya yuwu sâmu ekuop. “Anitâñe tosahe yiwerenñe pilâhihiap.”

²¹ Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikumu yingiminiwi otmu Parisaio yâkñe nâñgâñetâ bâlemu biwiyenñe ekmâ yuwu sâmu ekyongop. ²² “Yeñe nâ nekñetâ lok bâleñe otmune biwiyenñe yawu nañgai. Yakât nâñgâmmune ki ârândân oap. ²³ Wuân âi tuhumune ekñetâ dopñan otbuap? Yuwu mon sâmu ekuwom. “Nâñe tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. ²⁴ Yakât nine topne yuwu sâmmune nâñgâñet. Nâ Anitâñe hângânnohomu gewangât tosanñe pilâyingim mansan. Anitâñe âi sâmu nihiop yukât topñe ekmâ nâñgâñetgât oan.” Yawu sâmu ekyongop.

Yawu sâmu ekyongom topñe ekmâ keterakñetgât lok pareñe ya yuwu sâmu ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu in yawu yahatmâ Anitâ mepaem geretņe lâuakmâ emetņehen ariop. ²⁶ Arimu lohimbî hâlânġmâ kinbiņe Yesuņe Anitâhât wâtņan kinmâ nep miop ya ekņetâ âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Âun yukârâmâ wahap ki orotņe tetemu eksain.” Yawu sâwi.

*Yesuņe hoņ bawaņe âlâ miop ya kutņe Lewi.
(Mataio 9:9-13 Mareko 2:13-17)*

²⁷ Otmu Yesuņe emelambâ gem ariop. Ari takesi meme lok âlâ, kutņe Lewi sâmu, yâkņe tewetsenņe emetņan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Ga. Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanġan.” ²⁸ Yawu sâmu ekumu Lewiņe tewetsenņe meminiop ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. ²⁹ Yawu otmâ Lewiņe Yesuhât heroņe nânġawaņgim dâimu emetņan yâhâowot. Emetņan yâhâmutâ takesi meme lok otmu lok nombotņe meyekmu gaņetâ sot pato uyiņgimu newi. ³⁰ Nem tatņetâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yiņgiminiwiņe belângen kinmâ yekmâ nânġaņetâ bâlemu hoņ bawalipņe yuwu sâmu âiyongowi. “Wongât Yesuņe takesi meme lok otmu lok bâleņe yu orop menduhuakmâ lau konok niai?”

³¹ Yawu sâmu âiyongoņetâ Yesuņe den ya nânġâm Parisaio yuwu sâmu ekyongop. “Den âlâen hâum sâmune nânġaņet. Lok mesekyeņe biane dokta yeņġâlen ki arimai. ³² Yâhâ lok kundatyene orop me hâhiwin teteyiņgimap yaņe konok dokta yeņġâlen arimai. Yakât topņe yuwu sâmune nânġaņetâ keterahâk. Yeņġâlen gâtņe nombotņe yuwu sâmai. “Nen lok âlepņe, nen orotmemenenņe âilonġo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâmu pâlâmņe manmai. Lok yawuya yeņġât sâmu ki gewan. Yeņe lok bâleņe sâmu kewilâyekņetâ belângen manmai yawuyaņe orotmemeyene bâleņe pilâm Anitâhâlen bi-wiyeneņe kepeim denņe lâum bulâņe mem tetenġetġât gewan.” Yawu sâop.

*Yesuhât hoņ bawalipņe sot barak ki manminiwi.
(Mataio 9:14-17 Mareko 2:18-22)*

³³ Yesuņe den yawu sâmu ekyongomu lok nombotņe yuwu sâmu ekuwi. “Yoane bukuliņe otmu Parisaio lok nombotņe Anitâhât âi menehât nânġâm yâkâlen biwiyeneņe hikum sot barak manmâ Anitâ mepaem manmai. Yamâ ġâhât hoņ bawalipgaņeâmâ sot kutakamai.”

³⁴ Sâņetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmune nânġaņet. Lok patoņe imbi miakbe sâmu bukuliņe meyekmu orowâk tatmâ sot um nem heroņe otnomai. Heroņe otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyeņeņe taka bukuyeņe kuņetâ mumbuap yanâmâ enġat hako nânġâm sot barak mannomai. ³⁵ Yakât yuwu sâmune nânġaņet. Yiwereneâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohoņetâ mumbom sâp yan enġat hako nânġanomai.” Yawu sâop.

³⁶ Otmu orotmeme embâņan otminiwi ya otmu ikņe orotmeme âiņe kâsikum yiņgiop yaņe ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topņe nânġaņetâ keterahâġât den âlâen hâum yuwu sâmu ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâmu hâpu ġolâenâk mânunġmâ titâkum umain. ġârâmâ hâpu tekaņan mânunġmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekaņe ya sem huhumu sot ya ġolâ kinmap.” Yawu sâop. ³⁷ Otmu den âlâen hâum yuwu sâop. “Imbi âlâņe lepa dorokum tâk masipġuwuap. Masipġum katmu tatmâ hânġiņe otbuap. Yâhâ yakât kakņan tâk âiņe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osom senņe âlâlâ mânunġbuap yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. ³⁸ Yakât otmuâmâ nenņe tâk âiņaņak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senņe âlâlâ umatņe mânunġnomân yamâ dâimu ŋirik ŋirik sâmu ki tok sâwuap. Yâhâ hânġiņe otmu âiņe menduhunom

yamá dáimu titák sâwuap. Yamá ki orotje. ³⁹ Otmu yuwu sâmuné nângânet. Imbilipnennaje senje âlâlâ mem iri âinjan mânunjmâ hikâm arimai ya lândem iri hânjinje bâlejan ki mânunjmâ hikâm arimai. Iri âinjahâlâk nângâmai. Yawu.” Yawu sâop.

6

Yesu honj bawalipje orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi.

(Mataio 12:1-8 Mareko 2:23-28)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesu otmu honj bawalipje âi kalam biwinjambâ gem ariwi. Gem ari mâtâp tânâmnan po irik irik yinjiop. Yawu otmuâmâ buku nombotje yengât kalamân sot talop ya mem newi. ² Mem nejetâ Parisaioje yekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi. “Moseje girem den kulemguop ya lâum âun yu tatmâ nanjain. Yakât girawu otmuâmâ honj bawalipgaje bukulipyene yengât kalamâmbâ sot mem niai? Ya otjetâ yekmunje bâleap. Yakât otmâ gâje kuyinjiâ âlâku ki otnomaihât nanjain.” Yawu sâwi.

³⁻⁴ Yawu sânetâ purik pilâyinjim sâop. “Emelâk embânân Dawitije olop yakât den pat sâlikum ki nângâm hengenjumai. Yakât topje nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmuné nângânet. Dawitije olop sâp yan hotom uwi ya yengât lok kunje âlâ manop, kutje Awiata sâm. Sâp yan Anitâhât hotom um manbinje banja tuhum Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkne konok neminiwi. Lok injeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikne tembe lâulipje sotgât bâlejetâ yan iknak Anitâhât miti emetjan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiataje sot kâmbukje sâm kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotje talop ya mem tembe lâulipje ge kâsikum yinjiomu newi. ⁵ Yâhâ Anitâje hângânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât amboje. Otmu yakât bonjeâmâ nâje konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop.

Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje lok âlâ hengenjuop.

(Mataio 12:9-14 Mareko 3:1-6)

⁶ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje miti emetjan yâhâm den kâsikum yinjiop. Yâhâ lok âlâ bâteje bonângen mum pâlâmje olop yan tatmu ehop. ⁷ Yawu gârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpnan Yesuje lok pareje ya mem hengenjuwuap me bia?” sâm Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yinjinimiwi ya nombotjae Yesu mem den âiân katne sâm bamu bam watbinje gotyetjan ba kinbi. ⁸ Gotyetjan ba kinjetâ Yesuje biwiyenahât topje nângâm lok pareje ya yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.”

⁹ Sâmu yahatmâ kinmu benje Parisaio ya yuwu sâm ekyongop. “Sânetâ nângâwe. Moseje den kulemguop ya topje girawu tap? Tatmâ nângâ nângâ sâpnan lok hengenyononom me hilipyongonom? Yakât sânetâ nângâwe.”

¹⁰ Yawu sâm âiyongomu biwiyene umatje otmu olotojâk kinbi. Olotojâk kinjetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyene kârikje otmâ hiliwahonomai yakât nângâm tepje nângâyinjiop. Tepje nângâyinjim lok pareje ya yuwu sâm ekuop. “Bâtege kuwihak.” Yawu sâmu bâteje pilâmu kuwihakop. ¹¹ Panmu kuwihakmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yinjinimiwinje ya ekmâ biwiyene kâlâp otmu gem ariwi. Gem ari Yesu girawu otbângine sâm den alahu gulahu otbi.

Yesuje aposololipje meyehop.

(Mataio 10:1-4 Mareko 3:13-19)

¹² Emet nin sâmu Anitâ orop den otbe sâm Yesuje pumnan yâhâop. Yâhâmu Anitâ orop den otmutâ emet hanj sâop. ¹³ Emet hanj sâmu yan lok orowâk manbi ya sâlipyongom yâk yengâlen gâtje lok kâiân yâhâp meyekmâ âi sâm

yingiop. Yawu otmâ kutyene pato Aposolo sâ m yingiop. Lok yamâ kutyene yuwu. ¹⁴ Simon yâkât kutne âlâ Petoro sâ m imine Anderea, imi ata Yakowo yet Yoane, lok âlâmâ Pilip, Batolomaio, ¹⁵ Mataio, Toma, Alipaio nanne Yakowo. Âlâmâ Simon yâhâmâ komot âlâen gâtne ya yengât topyene yuwu. Kasalipyene Roma lok ya yengât hâkâ n otmâ watyekne sâ m otminiwi yan gâtne. Âlâmâ Yakowo nanne Yurasi. ¹⁶ Otmu bâineâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtne. Yâkneâmâ Yesuhât betnehen kionop ya.

Yesune lohimbi mem hengemyongop.

(Mataio 4:23-25)

¹⁷⁻¹⁸ Meyekmâ pumnehembâ gâliknan gemu lok nombotne denne nâ ngâm watbine peneyingiwu. Peneyinginetâmâ lohimbi kingitne orowâkne denne nâ ngâne sâ m yâkâlen ariwi. Lohimbi yâkâlen ariwi yamâ yuwu. Nombotne Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipne. Yâhâ nombotne âlâmâ Tiro Siron kapi yâhâp saru ginjan tap ya ambolipne. Lohimbi yan e yâkâlen arinetâ den kâsikum yingiop. Yâhâ lohimbi nombotne weke bâlene n e mângâeyehop ya ekyongomu gaiakmâ arinetâ âlepne otbi. Otmu kundat otbi ya hengemyongop. ¹⁹ Yâhâ wâtne pato tatbanngiop yakât otmâ lohimbi in wâiwi n e âlepne otbi. Yakât otmâ lohimbi sambene wâim âlepne otnehât mem hawam mewam tuhuwi.

Yesune lohimbi den ekyongop.

(Mataio 5:1-12)

²⁰ Yawu otjetâ Yesune yuwu sâ m ekyongop. “Den bonne sâ mune nâ ngânet. Yen senne âlâlâhât umburuk otmâ manmai yamâ Anitâhâlen biwiyenane kepeinetâ tihityene otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ tepyene herone otmu mannomai. ²¹ Yâhâ po manmai yen gurâ Anitâne sot kâle yingimu nenjetâ ârândân otyingiwuap. Yakât otmâ tepyene herone otmu mannomai. Yâhâ we bâle nâ ngâm manmai yenâmâ hâmbâi Anitâne mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyene herone otmu mannomai. ²²⁻²³ Otmu lok bulâne nâhâlen biwiyenane kepeim mannetâ lohimbi nombotnane hakyenan sâ m mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nâ ngânomai. “Âo, bonnanâk. Angoân emelâk tâmbâlipnenne nane Anitâhât poropete yawuâk otyinginetâ bâleop. Otmu âun yu gurâ yawuâk otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâme n e hâmbâi himbimân manman kârikne mem herone kaknan mannom.” Yawu nâ ngâm tepyene herone otmu mannomai.

²⁴ Yawu sâ m ekyongom lohimbi manman sânduhân mannetâ tepyene umatne otmap ya yengât yuwu sâ m ekyongop. “Lohimbi senne âlâlâ tatyngiapne hop sambe kaknan manmai. Yae, hâmbâi manman bâlenen ari olo gilâp otnomai. ²⁵ Yâhâ lohimbi sot pato kaknan kinmai yan e hâmbâi sotgât umburuk otmâ olo gilâp otnomai. Yâhâ lohimbi herone kaknan manmai yamâ hâmbâi gilâp amoknan isem mannomai. ²⁶ Otmu den âlâ torokatmâ sâ mune nâ ngânet. Emelâk embânân poropete perâkne nane Anitâhât den kelangatmâ papatolipyene kâityongominiwi. Kâityongonetâ ki nâ ngâmâk papatolipnenne herone otyingiwu. Herone otyingiwuâke yamâ den perâkne sâwi yakât matne Anitâne yingimu mewu. Yawu gârâmâ lohimbine yengât nâ ngâm herone otyinginomai yan biwi golâ mannomai. Yâhâ herone otyinginomai yan lohimbine herone otningiai yakât otmâ Anitâne gurâ yawuâk nenekmu ârândân oap yawu ki nâ ngânomai.”

Kasalipnenne buku otyinginom.

(Mataio 5:38-48)

²⁷ Yâhâ den âlâ torokatmâ yuwu sâmb ekyongop. “Sâmbune nângânet. Yeje kasalipyene buku otyinginomai. Otmu lohimbiye yengât hâkân otmai yâk gurâ yawuâk buku otyinginomai. ²⁸ Otmu lok âlâ me âlâne Anitâne mem bâleyehâkgât lohimbi sait kakyenjan pilânomai yamâ Anitâne lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâne mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeje ya yengât umam sâyinginomai. ²⁹ Lok âlâ me âlâne mângâeyeknomai yan yakât matne ki kâpekyinginomai. Lok âlâ me âlâne ambojahât bâlene hân meyingim yanak kiapgâlen yen meyekmâ arinomai. Meyekmâ arinetâ mâtâwânâk yeje hân âlâkuâk yinginetâ pesuk sâwuap. ³⁰ Lok âlâ me âlâne yu me ya ninginet sâmb ulityongonomai yamâ in yawu yinginomai. Me lok âlâ me âlâne senje âlâlâ ekmâ kandi meyinginomai yakât purik sâmb ninginet ki sânomai. ³¹ Bukulipyenane tânyongonetgât nângâmai yeje gurâ nângâmai dop yawuâk tânyongonomai.

³² Yâhâ lok nombotnane yen buku otyinginetâ yengu yâk konok buku otyinginomai yakât Anitâne nângâmu ki ârândân otbuap. Yâhâ lok nombotnane ki buku otyinginetâ yengu yawuâk yâk ki buku otyinginomai yakât Anitâne yen ki lukuleyekbuap. ³³⁻³⁴ Yâhâ lok nombotnane yen orop buku konok manne sâmb tânyongonetâ yengu yakât matne yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yane lok bâlene bukulipyene orop tânahomai orotmeme ya ki wangiwiup. Yakât otmâ Anitâne yen ki lukuleyekbuap.

³⁵ Yeje kasalipyene buku otyinginomai. Otmu yu me yakât umburuk manmai ya bêt belaiâk yingim yakât matne ninginetgât ki nângânomai. Yawu otyinginomai yanâmâ Anitâ yahat yahatnane meyekmâ nine nanne baratne sâmb tihityene otmu mannomai. ³⁶ Anitâne yen lok bâlene umam sâyingimu yakât matne ki miai. Yakât otmâ lohimbi nombotnane mem âlâlâ tuhuyeknetâ yengu yakât matne ki kâpekyinginomai.

Lohimbi yengât den ki sâmb hâreyinginom.

(Mataio 7:1-5)

³⁷ Otmu yeje lohimbi yengât den ki sâmb hâreyinginomai otmuâmâ Anitâne gurâ yawuâk yengât ki sâmb hâreyingiwuap. Otmu yeje lohimbi yekmâ ki sâmb ge katyeknomai otmuâmâ Anitâne gurâ yawuâk yen yekmâ ki sâmb ge katyekbuap. Yâhâ yeje lohimbi yengât tosayene pilayinginomai otmuâmâ Anitâne gurâ yawuâk yengât tosayene pilayingiwuap. ³⁸ Yeje lohimbi tânyongom senje âlâlâ yinginomai otmuâmâ Anitâne ya wangim hop sambe yingiwuap. Iri mânunmâ tâtâkumunne pik pato otmap yakât dopneâk Anitâne yingiwuap. Yakât otmâ Anitâne yingimap yakât dopneâk yengu yinginomai.”

Yesune den âlâen hâum sâmb ekyongop.

³⁹ Yesune den âlâen hâum yuwu sâmb ekyongop. “Lok senyene bok sâsânanjak dâiakmâ arinomai yamâ mâtâp tâpikgum ari hemân kionomai. Kionmâ hiliwahonomai. ⁴⁰ Otmu naom âlâ me âlâne bawapilipyene ki wangiyeonomai. Naom âlâ me âlâne yu me yakât topne nângâm hengenunomai yanâmâ bawapilipyenane nângâmai yakât dopneâk nângânomai.” Yawu sâop.

⁴¹ Den âlâen hâum yuwu sâmb ekyongop. “Gâne bukuhahât senjan wahap tipine tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap pato tap ya ki enakmâ nanngangimâk bukuhahât yuwu mon sâwuap. ⁴² “Buku. Sengan wahap ya hâluhum pangihawe.” Gâ yawu sâwuap otmuâmâ lok perâkne. Gike sengan wahap pato tap ya hâluhum pilakmâ yanâmâ bukuhahât senjan wahap tatbuap ya hâluhum pilawangiwuat. Wongât? Yuwuhât. Gâne gike orotmemehe bâlene yakât nângârâ tângât otmap. Yawu gârâmâ bukuhane otmu kingon otmap ya

ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândân otbuap.” Yawu sâop.”

Nak topne topne

(Mataio 7:17-20 Mataio 12:33-35)

⁴³⁻⁴⁴ Otmu Lohimbiye yeje topyeje nanganjinjetgât Yesuje den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. Nak esenje omon omon pilâmap yanâmâ bonje bâleje ki kinmap. Yâhâ nak esenje gimbangumap yanâmâ bulâje âlepje âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatje manam ki otmap. Otmu manamje kiat ki otmap. Otmu gin gârârân yañe ham ki otmap. Otmu hamje gin gârârân ki otmap. Yamâ topyeje ikñiâk ikñiâk. ⁴⁵ Lok âlâhât biwiñan nângân nângân âlepje me bâleje tatmap ya yawuâk lauñambâ ga takamap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâhât biwiyeñan nângân nângân âlepjeâk tatmapje orotmemeyenje âlepje otmâ uwawapje bia manmai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâhât biwiyeñan nângân nângân bâlejeâk tatmapje orotmemeyenje bâleje otmâ bukulipyenje mângâeyekmai. Yawu.”

Lok nângân nângânje orop otmu lok kopa

(Mataio 7:24-27)

⁴⁶ Yesuje lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yeje “Kutdânenje Kutdânenje,” sâm nohonmaiâke yamâ den ekyongoman yamâ ki lâumai. ⁴⁷ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângânet. Lok âlâ me âlâje nâhâlen ganjetâ den ekyongomune nângâm henjenjum lâumai yañe dop yuwu manmai. ⁴⁸ Lok nângân nângânyenje orop yañeâmâ emet tuhune sâm hân kendâm saran kâkâlep yañe kânângâm emet tuhunjetâ tiñ tiñâk kinbuap. Yawu gârâmâ mososoñ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya ñiwiñ ñiwiñ sâm ki putuk sâwuap. Yenâmâ dop yawuya.

⁴⁹ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâje nâhât den nângânetâ nahat otmu betbangim manmai, lok ya yengât topyeñeâmâ yuwu. Lok kopa nombotñaje emetyenje tuhune sâm hân kendâm saran kakñeâk kânângânmai. Yawu tuhunjetâ emet ya saranje kandi kinbuap. Yakât otmâ mososoñ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâm ge imbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

7

Yesuje hoñ bawa âlâ henjenjuop.

(Mataio 8:5-13)

¹ Yesuje den yawu ekyongom yapâ pilâyekmâ Kapanaum kapiân ariop. ² Kapanaum kapiân ariop sâp yan Roma tembe lâu yengât kunyeje âlâhât hoñ bawañe mesek sâtñan kinop. Yâhâ tembe lâu yañe ikñe nanñahât nângâwanjimap yakât dopñeâk hoñ bawañe yakât nângâwanjiop. ³ Yakât otmâ “Yesu taka tap,” yawu sâñetâ nângâm tembe lâu yañe Yesuje ga hoñ bawañe henjenjuâkgât Yura yengât papatolipyenje nombotñe hângânyongomu yâkâlen ariwi. ⁴⁻⁵ Ari yuwu sâm ekuwi. “Roma tembe lâu yengât kunyeje âlâ nengâlen biwiñaje kepeimu nen orop mansain. Lok yuñe ikñe tewetsenñaje lok puluhuyekmu nengât miti emetje ya tuhuningiwi. Yakât otmâ denje nângâm ari tânguwuatgât nanñain.” Yawu sâwi.

⁶ Yawu sâm ekuñetâ nângâyingimu orowâk ariwi. Ariñetâ emet ya tâlâhumuâk otmu bukulipje hângânyongomu Yesuhâlen ba yuwu sâm ekuwi. “O lok pato, bukunenñe yuwu yap. ⁷ “Nâ lok âlepje bia. Yakât gâñe nâhât emelan gawuatgât ki nanñan. mâtâwânâk kinmâ denâk sârâ hoñ bawane yu âlepje otbuapgât nanñan. ⁸ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwangim

yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonaŋe nâ gurâ buku nombotŋe yengât kunyeŋe sâŋ nihimu manman. Yakât otmâ nâŋe tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken arinjet sâŋmune âlepŋe nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhuŋet sâŋ âi yinŋiman ya gurâ âilonŋo tuhumai. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepŋe otbuapgât nanŋan.” Yawu sâŋ den kalop ya bukulipŋaŋe Yesu ekuwi.

⁹ Den yawu ekuŋetâ Yesuŋe nâŋgâmu ewe membe olop. Nâŋgâmu ewe membe otmu Isirae lohimbi betŋan sâwi ya yuwu sâŋ ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nâŋgâm Roma lok yuŋe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nanŋan. Isirae yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe lok yuŋe oap yuwu âlâ ki otŋetâ yekman. Lok yuŋe nâhâlen biwiŋaŋe kepeim den katnihiap yu ekmune âilonŋo oap.” Yawu sâŋ ekyongop. ¹⁰ Yawu sâŋ ekyongomu tembe lâu bukulipŋaŋe purik sâŋ yapâ pilâyekmâ âwurem ari emelan yâhâm hoŋ bawa âlepŋe olop ya ekbi.

Yesuŋe lok âlâ mumuŋambâ mem yahalop.

¹¹ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ kapi âlâ, kutŋe Nain sâŋ yan arinjetâ lohimbi dondâhâlâkŋe betyeŋan sâŋetâ ariwi. ¹² Kapi ya hâumâk otŋetâ imbi kambut âlâhât nanŋe sihanâk muop ya hangune sâŋ bukulipŋaŋe gerelân katmâ lâum gewi. Yawu otmâ lohimbi tem pato betyeŋan sâŋetâ gewi. ¹³ Otmu Kutdâŋe kambut ya ekmâ tepŋe nâŋgâm “Ki ise,” sâŋ ekuop. ¹⁴ Yawu sâŋ ekum geret lâum gewi yan memu inâk kinbi. Inâk kinŋetâ lok sihan ya ekmâ yuwu sâŋ ekuop. “Yahatmâ kin.” ¹⁵ Yawu sâŋ ekumu mumuŋambâ yahatmâ dendât otmu ekŋetâ sâtŋe bâleŋe olop. Otmu imbi kambut ya nanŋeit yetgât Yesuŋe “lohotŋan manset” sâŋ ekyotgop.

¹⁶ Otmu lohimbi yan kinbiŋe ya ekŋetâ sâtŋe otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Anitâŋe ikŋe poropete âlâ hâŋgâŋumu taka hohetnenŋan mansap.” Yâhâ nombotŋaŋe yuwu sâwi. “Lok yuŋe tihitnenŋe otmâ manman âlepŋan katnenekmu mannongât Anitâŋe hâŋgâŋumu taka mansap.” Yawu sâwi.

¹⁷ Yesuŋe lok sihan ya mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat ya lohimbiŋe sâŋ haok tuhuŋetâ kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe kerekŋe nâŋgâwi.

Yesuŋe Yoanehât sâop.

(Mataio 11:2-19)

¹⁸ Yoane pâi emetŋan katŋetâ talop yâkâlen ari hoŋ bawalipŋaŋe Yesuŋe lohimbi heŋgemyongop yakât den pat ekuwi. ¹⁹ Ekuŋetâ nâŋgâm hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp den yuwu sâŋ ekyotgom Kutdâhâlen hâŋgânyotgomu ariowot. “Ari yuwu sâŋ âikuromawot. “Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋgâŋumu ge tihitnenŋe otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?”

²⁰ Yawu sâŋ ekyotgom hâŋgânyotgomu Yesuhâlen ari yuwu sâŋ ekuowot. “Yoaneŋe lohimbi toen mem katyekmapŋe yuwu sâŋ hâŋgânotgomu takait. “Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋgâŋumu ge tihitnenŋe otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?” yawu yap.” Yawu sâowot.

²¹ Otmu sâp yan Yesuŋe lohimbi kundat otbi ya dondâhâlâk heŋgemyongop. Otmu weke bâleŋaŋe lohimbi mâŋgâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Otmu lohimbi senyeŋe bok sâsâŋe ya senyeŋan walipyongomu senyeŋe suk sâmu ekbi. ²² Yawuhât Yesuŋe Yoanehât hoŋ bawayâhâtŋe ya yuwu sâŋ ekyotgop. “Yerâmâ ari kulem topŋe topŋe memune eksai yukât Yoane ekuromawot. Nâŋe senyeŋe bok sâsâŋe ya walipyongomune senyeŋe suk sâmu eksai. Otmu lok pareŋe manmai ya heŋgemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ heŋgemyongomune âlepŋe otmâ mansai.

Otmu ândâpyeje bok sâsâje ya gurâ hengemyongomune ândâpyeje pâronj sâmu den nanjai. Otmu nombotje bâlewi ya mumunambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekjetâ mansai ya nine den pat âlepje ekyongomune nângâm biwiyenje herenje otmâ mansai.” Yawu sâm Yoane ekuromawot. ²³ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyingim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâje nâhât biwi nângâm yâhâp ki otmai ya yengât nângâmune tepne herenje oap.” Yawu sâm ekyotgom hângânyotgomu âwureowot.

²⁴ Hângânyotgomu âwurem arimutâ Yesuje Yoanehât topje lohimbi yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yoane lok ki manmaiângen ari manop ya lohimbiñe ekne sâm yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai. ²⁵ Yawu olop ya ekne sâm ariwi me bia? Me lok âlâje hâk katipje sekje âlepje mânunakmâ manop ya ekne sâm ariwi me? Lok hâk katipje sekje âlepje mânunakmaiñeâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. ²⁶ Yâhâ lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâm yaken ariwi? Yakât yuwu sâmune nângâñet. Yoaneñe Anitâhât den pat sâm tetem gaop ya nângâne sâm ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipñeñe yâkât den tâmbâlipyene ekyongom manbi ya yengât kunyene pato oap. ²⁷ Yâkât nângâm emelâk Anitâñe den sâop ya yuwu tap. “Gâñe nine topne sâm tetem ekyongorâ nângâñetgât nine hoñ bawane hângângumune kulet sâhihim mâtâp mengihiwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane. ²⁸ Otmu yakât den yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe Yoane nep wañmu miop yakât nângâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje Yoane wanginomaihât dop ki tap. Yoaneñe kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nângâm heñgenñum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâje nâhât den pat âlepje yu nângâm Anitâhâlen biwi nângân nângânyene katnomai yañeâmâ Yoane wanginomai.

²⁹ Yawu sâm ekyongomu lohimbi sesengâlâk, lohimbi inñe, takesi meme lok, yawuyane nângâñetâ bulâñe olop. Yâhâmâ emelâk Yoaneñe Anitâhât den ekyongomu nângâñetâ bulâñe otmu toen mem katyehop. ³⁰ Yamâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den lohimbi kâsikum yingiminiwi yâkñeâmâ Anitâhât mâtâp Yoaneñe ekyongop yakât hâkâñ otmâ denñe nângâñetâ tâñât olop. Yakât otmâ toen ki katyehop.

³¹ Otmu Yesuje den âlâ yuwu sâm ekyongop. Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât nângâñetâ keterakyiñgiâkgât den girawu yaen hâum sâmune nângâñetâ keterakbuap. Yuwu mon? ³²⁻³⁴ Nimnaom titipâñe sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaiñe komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. “Nenñe yahatmâ kep tuhum âlâlâ oain. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunñe ki tânnongoai. Yakât otmâ nângâmunñe bâleap.” Yawu otnomai yakât topje teteâkgât yuwu sâmune nângâñet. Yakât dopñeâk Yoaneñe herenje olâkgât nângâwi. Yamâ nângâwi yawu Yoaneñe ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâñ otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaiñe komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nângâm ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeñe ki nenekbi. Yakât otmâ nângâmunñe bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopñeâk yeñe otmâ mansai. Gârâmâ yeñe oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkâñ oai. Yakât yuwu sâmune nângâñet. Emelâk Yoaneñe to kârikñe me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkñe ki neminiop. Yakât yeñe yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâñe hângânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeñe nâhât yuwu mon nângâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakamap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku orañgim gamai.” Nâhât yawu sâmai.

³⁵ Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâne den sâop ya tinâk lâum manmai ya yengât orotmemeyene ekmâ nângânetâ bonne otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Imbi âlâne Yesuhât kâine piriop.

³⁶ Parisaio lok âlâ, kutne Simon sâam, yâkne Yesu memu emetnan yâhâ bukulpne orowâk menduhuakmâ sot newi. ³⁷ Yâhâ Yesu orowâk sot newi yakât den pat imbi kondarâ âlâne nângâmâmâ to kukne suk sukne âlâ mem emet tatbiân yan yâhâop. ³⁸ Mem yâhâ Yesu betnehen kinmâ isemu gilâpne târân sâam kâinan giop. Kâinan gemu somotne kâlep pato yane mem gowasiñmâ kereñ mewangiop. Yawu otmâ to kukne ya moselemu kâinan gemu pirim mepaeop. ³⁹ Yawu otmu Simonne ekmâ biwiñane yuwu nângâop. “Imbi kondarâ yune ki orotne oap. Yawuhât Yesu Anitâhât poropete mansap mâne imbi yukât topne nângâm heñgenyum kuwangimu ki otbâp.

⁴⁰ Yawu nângâmâ Yesune biwiñahât topne nângâm yuwu sâam ekuop. “Simon, den sâamune nângâ.” Sâamu sâop. “Lok pato, sârâ nângâwe.”

⁴¹ Sâamu sâop. “Den âlâen hâum sâamune nângâ. Lok âlâne bukuyâhâtne tewetsenne yitgiop, âlâmâ 50 kina, âlâmâ 5 kina. ⁴² Tewetsenne yitgimu mem ari yane senne âlâlâ puluhahowot. Otmu yakât kaknan “matne nihiromawot” sâam ekyotgop. Yawu gârâmâ tewetsenne ki tatyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen ari yuwu sâam ekuowot. “Tewetsenne ki tatnitgiap. Yakât otmâ girawu otmâ tosa matne kâpekmutne pesuk sâuwap?” Yawu sâam ekumutâ yuwu sâop. “Bât belaiâk yitgiwan. Pesuk yap, âlepne ariyet.” Yawu sâop. Yakât otmâ yuwu âihohomune nângâ. Bukuyetñane tosayetne pilâyitgimu pesuk sâop. Yakât otmâ bukuyâhâtne lok girawu yane herone pato nângâwangiop, 50 kina wanop yane me 5 kina wanop yane?

⁴³ Sâamu sâop. 50 kina wanop yane herone pato nângâwangiop.”

Sâamu sâop. “Âlepne yat.” ⁴⁴ Yawu sâam imbi ya ekmâmâ Simon yuwu sâam ekuop. Nane emetgan gamune to ki gâim katdâ piriaksan. Yamâ imbi yuneâmâ isemu gilâpñane kâinan gemu pirim somotñane gowasiñmâ kereñ menihiap. ⁴⁵ Gâne ki parahuneksat. Yamâ imbi yuneâmâ mepaenekmâ tap. ⁴⁶ Gâne nak toñe ki katnihiat. Yamâ imbi yuneâmâ to kukne suk sukne, hâmene yahat yahatne ya moselemu kâinan gemu pirineksap. ⁴⁷ Imbi yuneâmâ nângânihiap. Yakât topne nângâm heñgenyuuatgât yuwu sâamune nângâ. Lok âlâne bukuyahât tosa umatne pilâwangimu yakât herone pato nângâwangiwuap. Yâhâ lok âlâneâmâ bukuyahât tosa hewewen pilâwangimu yakât herone kakneâk nângâwangiwuap. Yakât yuwu sâamune nângâ. Anitâne imbi yukât tosa umatne emelâk pilâwangiap. Yakât otmâ mepaenekmâ tap.

⁴⁸ Yawu sâam imbi ya yuwu sâam ekuop. “Tosahe pilâhian.”

⁴⁹ Yawu sâamu, Parisaio orowâk tâtâmâ sot newine den ya nângâm biwiñane yuwu nângâwi. “Lok yukât topne girawu? Girawu otmâ “Tosahe pilâhian” yawu yap.” Biwiñane yawu nângâwi.

⁵⁰ Yesune imbi ya yuwu sâam ekuop. “Nâhâlen biwihane kepeiat. Yakât otmâ Anitâne manman kârikñahât pat kuhihiap. Yakât nângâm lohotnan ari.” Yawu sâop.

8

Imbi nombotne Yesu orowâk ariwi ya yengât topyene

¹ Sâp yakât kaknan Yesune hon bawalipne meyekmu kapi ya pilâm kapi tipi tapi tâtâmâ arap ya ârândân yâhâm gewi. Otmu lohimbine Anitâhâlen biwiñane kepeinetâ tihityene otyingiwuap yakât den pat âlepne Yesune ekyongop. ² Otmu imbi nombotne orowâk ariwi ya yengât topyene yuwu.

Imbi nombotje emelâk kundat otbi ya heŋgemyongop. Yâhâ nombotje âlâmâ weke bâleŋe mângâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Yâhâ yâk yengâlen gâtje âlâ, kutje Maria, Matala kapiân gâtje, ya weke bâleŋe nombolân yâhâpne mângâeŋetâ watbaŋgiop. ³ Yâhâ âlâmâ, kutje Yoana sâam. Yâhâmâ Herotgât hoŋ bawa âlâ, kutje Kusa sâam, yâkât imbiŋe. Yâhâ âlâmâ, kutje Susana sâam. Otmu imbi nombotje iri sikumyeŋe orop yâkŋe Yesu otmu hoŋ bawalipŋe tânyongowi. Imbi topyeŋe sâam aran yu orowâk ariwi.

Hote alikŋan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Mareko 4:1-9)

⁴ Lohimbi dondâŋe kapiyeŋe pilâm Yesuhâlen ari menduhuakŋetâ den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. ⁵⁻⁸ “Lok âlâŋe hote alikŋe mem hâilonŋe sâam newâŋen ariop. Ari hote alikŋe ya nombot nombot mem hâilonŋmu giop. Nombotjeâmâ mem hâilonŋmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotjeâmâ mem hâilonŋmu hân toŋe biaen ge talop. Yâhâ nombotjeâmâ hele bâleŋe iowân giop. Yâhâ nombotjeâmâ tep tep kum hân âilonŋo lonŋo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote alikŋe mem hâilonŋmu âlâen âlâen giop yakât topŋeâmâ yuwu. Nombotje mâtâwân ge talop yamâ lohimbiŋe bam gam tâlim laŋ tuhuŋetâ nâiŋe kârâm newi. Yâhâ nombotjeâmâ hân toŋe biaen giop yamâ gihitŋe kakŋeâk pilâop. Yakât otmâ in yawu mum hâlâlâŋ sâop. Yâhâ nombotjeâmâ hewukŋan me hele pato biwiŋan giop yamâ âilonŋo tetem pururuk sâop. Pururuk sâamu hewukŋe langumu derepgum gimbaŋgumu orok sâop. Yâhâ nombotje hân âlepŋan giop yaŋeâmâ tetem pururuk sâam âilonŋo yahalop. Nâŋe den yan yu biwiyeŋan katmâ nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yawu sâam ekyongop.

Topŋe yuwuhât Yesuŋe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mataio 13:10-17 Mareko 4:10-12)

⁹ Yawu sâam ekyongomu hoŋ bawalipŋe den ya topŋahât nâŋgâne sâam âikuwi. Âikuŋetâ sâop. ¹⁰ “Anitâŋe tihitnenŋe otmâ gamap yakât topŋe yeŋe tipŋe naŋgai. Yâhâ lok nombotje nâhâlen ki torokatmâ mansaiŋeâmâ biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ mansai. Biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ manŋetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. Yakât otmâ yâkŋe nâhât nâŋgâm hâkâŋ otmâ nekmâ kâkâsuk otmai. Yawu otmâ biwiyeŋe alitmai. Yakât otmâ nâhât den pat yu nâŋgâŋetâ tâŋât oapgât hiliwahonomai. Yamâ nâŋgâm heŋgeŋguai mâne biwiyeŋe Anitâhâlen katmâ denŋe lâuŋetâ tosayeŋe emelâk pilâyiŋgimbâp.”

Hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe

(Mataio 13:18-23 Mareko 4:13-20)

¹¹ Hote alikŋan hâum ekyongoan yakât topŋe sâamune nâŋgâŋet. Anitâhât den yamâ hote alikŋahât dop oap. ¹² Yâhâ lok hote alikŋe mem hâilonŋmu giop yamâ nenŋe Anitâhât den lohimbi ekyongomunŋe nâŋgâmai yakât dop. Hote alikŋe nombotje mem hâilonŋmu mâtâwân giop yakât topŋe yuwu. Yamâ lohimbi nombotŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe kepeimaihât Satanŋe den ya kum mem gulip tuhumap. ¹³ Yâhâ hote mem hâilonŋmu nombotje hân toŋe biaen giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm heronŋe otmâ manmai. Nâŋgâŋetâ den ya kakŋeâk gem biwiyeŋan gihitŋe kârikŋe ki memap. Yawu gârâmâ umatŋe âlâ kakyeŋan yâhâmap yan lohotŋe otmâ pilâmai. ¹⁴ Yâhâ hote mem hâilonŋmu nombotje hele biwiŋan giop yakât topŋe yuwu. Lohimbi nombotje den ekyongomune nâŋgâŋetâ bonŋe otmap. Nâŋgâŋetâ bonŋe otmu sâp kâlep ki otmuâk hâŋgât iri sikum, me tewetsenŋe, me âlâlâ ekmâ

biwi nângân nângânyenane yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manjetâ manman âlepne ki teteyingimap. ¹⁵ Yâhâ hote mem hâilonmu nombotne hân toje orowân giop yakât topne yuwu. Lok yawuyaneâmâ den pat âlepne nângâm hejengumai. Nângâm hejengum tiñâk lâum manmâ yâhânetâ manman âilongo longo teteyingimap. Yâk yengât topyene yawu. Nâne hoteân hâum yan yamâ topnenneâmâ yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Lok topnenne lambeân hâum sâop.
(Mareko 4:21-25)

¹⁶ Yesune den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenne emet kâlehen tatmâ lambe saum tungunan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunne kinmâ sem lajinne pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ¹⁷ Yakât topne yuwu. Lok âlâ me âlâne otjetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne teteknan otmu eknom. ¹⁸ Yakât otmâ den ekyongoan yu biwiyenan katmâ nângâm hejengunomai. Lok âlâ me âlâne nâhât den nângâm biwiyenan katmâ mannomaine ya nângânetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu bet pilânomaine biwiyene pâlâmne manmâ ki nângânetâ keterakmâ hejenguwuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhât hepne torehenlipne
(Mataio 12:46-50 Mareko 3:31-35)

¹⁹ Yawu sâm ekyongom tatmu lohimbî kinjetne orowâkne denne nângâne sâm mem hawam mewam tuhum kinbi. Yawu kinjetâ ikne hepne torehenlipnane taka gotnan bane sâm otjetâ lohimbine mâtâp manguyinginetâ betyenehen kinbi. ²⁰ Betyenehen kinjetâ lok âlâ Yesu gotnan talopne yuwu sâm ekuop. “Torehenlipnane taka betnennenehen kinmâ gâhât yai.”

²¹ Yawu sâmu Yesune yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât tem lâum mansai yaneâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâne oai.”

Yesune sâmu to siru nâñ nâñ sâop.
(Mataio 8:23-27 Mareko 4:35-41)

²² Hilâm âlâen Galilaia dengân pato ya hâtikgum nombotgen arine sâm wangaen yâhâwi. Wangaen yâhâm hâtikgum nombotgen ariwi. ²³ Arim tatjetâ Yesu amangât katmu aman pâlâmne iop. Aman im tatmu dengân ya tânâmgunjetâ yanâk siru puñ puñ sâm pilâop. Siru puñ puñ sâm pilâmu toje wanga kâlehen gemu guhulakbe sâm olop. ²⁴ Guhulakbe sâm olop yan ekjetâ sâtne otmu honj bawalipnane mândem yuwu sâwi. “Wâe, lok pato, wanga yu dengân kâlehen guhulakbe sâm oap. Harannongomap.”

Yawu sâm ekujetâ yahatmâ siru kuwangiop. Kuwangimu to yane nâñ nâñ sâop. Nâñ nâñ sâmu yuwu sâm ekyongop. ²⁵ “Wongât biwi yâhâp oai? “Nâne tihityene otbongât dop ki tap,” yawu mon nangai?” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, lok yukât topne girawu? Siru kuwangimu yanjak to yane nâñ nâñ yap.” Yawu sâwi.

Yesune weke bâlene watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.
(Mataio 8:28-34 Mareko 5:1-20)

²⁶ To nâñ nâñ sâmu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutne Gerasene sâm, yan ariwi. ²⁷⁻²⁹ Yan ari wangaembâ lâum kionmâ arinetâ kapi ambone, lok âlâ weke bâlenane mangâeminiop, ya takamu ekbi. Yâhâ yakât topne yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmu weke bâlenane mangâemu hâk katipne tuhum pilâm hâk barahâk manmâ gaop. Otmu ikne kapi ambolipnane ari tâk kârikne, kutne sein sâm, yane kâine bâte mem menduhum sâhâminiwiâke yamâ tâmbirin sâmu hâreakminiop. Yawu otma

weke bâleŋaŋe mângâemu lok ki manmaiângen ari ihilâk mahilâk manminiop. Lok yakât topŋe yawu. Lok yaŋe ewan kinmâ Yesu ekmâ yâkât gotŋan ge kinop. Gotŋan ge kinmu Yesuŋe weke bâleŋe ya watbe sâmu yuwu sâmu ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmu hu halak tuhum yuwu sâmu ulitguop. “Yesu, topge naŋan. Gâ Anitâhât nanŋe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât naŋan.” Yawu sâmu ulitguop.

³⁰ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nâŋgâwe.”

Sâmu sâop. “Nâŋe weke bâleŋe nombotŋe orowâk tatmâ lok yu mem mângâem mansain. Yakât otmâ nengât kutnenŋe “Komot Pato,” yawu.

³¹ Aiop, gâŋe nâŋgâningirâ sumânâk mannom. Hem topŋan ki hângânnongorâ arinom.” Yawu sâmu.

³² Yâhâ talapŋan bau sesengâlâkŋe tomot tuhum kinŋetâ yekbi. Yekmâ yuwu sâmu Yesu ekuwi. “Gâŋe watnenekbuat otmuâmâ, âlepŋe watnenekdâ gaiakmâ bau enda yeŋgâlen arinom.” Yawu sâmu. Yawu sâŋetâ watyekmu gaiakmâ bau ya yeŋgâlen ge mânunakbi. ³³ Bau yeŋgâlen ge mânunakmâ mângâeyekŋetâ sururuk sâmu ba hem patoembâ tâwoŋ sâmu denŋân kionŋetâ haranyongop.

³⁴ Denŋân kionŋetâ haranyongomu galemyongom manbiŋe ekmâ sururuk sâmu kapi ambolipŋe ya ekyongowi. ³⁵ Ekyongonŋetâ yakât topŋe nâŋgâne sâmu Yesuhâlen takawi. Otmu emelâk weke bâleŋaŋe lok mângâeŋetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nâŋân nâŋânŋe keterakbaŋgimu hâk katipŋe mânunahop ya ekbi. Ekŋetâ sâtŋe otmu lohimi Yesu orop kinbi ya âiyongowi. ³⁶ Âiyongonŋetâ Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ arinŋetâ nâŋân nâŋânŋe keterakbaŋgiop yakât den pat ekyongowi. ³⁷ Ekyongonŋetâ nâŋânŋetâ sâtŋe otmu Yesuŋe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

Yakât otmâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu waŋgaen yâhâwi. ³⁸ Waŋgaen yâhâŋetâ yan lok weke bâleŋe watbaŋgiop yaŋe yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât naŋan.”

³⁹ Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yakât otmâ kapihehen ari gike hep torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

Yawu sâmu kapiân yâhâ Yesuŋe heŋgeŋguop yakât den pat kapilipŋe ekyongop.

Yesuŋe Yairo baratŋe mumunambâ mem yahalop.

(Mataio 9:18-26 Mareko 5:21-43)

⁴⁰ Yawu otmâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu kapi ya pilâm waŋga mem âwurem ariwi. Âwurem ari waŋgaembâ geŋetâ denŋân ginŋan lohimi dondâŋe Yesu ekne sâmu taka kinbi.

⁴¹ Yawu otmâ kinŋetâ miti emetŋahât galemlipyenŋe yeŋgât lok kunŋe, kutŋe Yairo sâmu, yâkŋe gotŋan ba mepaem yuwu sâmu ekuop. ⁴² “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâmu oap. Yawu gârâmâ gâŋe ari heŋgeŋguhât naŋan.” Yawu sâop.

Yawu sâmu ekumu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu ya pilâm Yairohât emelan ariwi. Mâtâwân arim tatŋetâ Yesu takaop yakât den pat ya lohimi dondâŋe nâŋgâm ekne sâmu yâkâlen arinŋetâ orowâk ariwi.

⁴³ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwi yâkât topŋeâmâ yuwu. Imbilipnenŋaŋe emetsenŋe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenŋe ekmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. Yambu kâiân yâhâp yu biwiŋan dokta yeŋgâlen arimu hep ya saŋ sâekgât âi pato mewîâke yamâ yawuâk otmâ gaop.

⁴⁴ Yâhâ imbi yaŋe Yesuhât betŋan bam yâkât sâŋgum potonŋan in walipgumu

yanâk hepñe sañ sâop. ⁴⁵ Yâhâ walipguop yanâk Yesuñe enyatñe kakñambâ olelem yekmâ “Âlâñe walipnohoap?” sâm âiyongop.

Yawu sâm âiyongomu yan kurihiakñetâ Petoroñe yuwu sâop. “Lohimbi dondâñe mem hawam mewam tuhunenekñetâ pâñ sâm kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nâñgâm yat? Yan gâtñeñe mon walipgohoi.”

⁴⁶ Sâmu sâop. “Walipnohoap yan hâkne katmâ nanñan.” ⁴⁷ Yawu sâmu imbi yañe kâi bâtnje kârâñ kârâñ sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât sâñgum potonñan walipgumu hepñe sâñ sâop yakât topñe kerek ekuop. ⁴⁸ Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katsat. Yakât otmâ Anitâñe nâñgâhihimu hepñe sañ yap. Lohotñan ba ari.” Yawu sâm ekuop.

⁴⁹ Yawu sâm ekum kinmu yanâk Yairohât hoñ bawalipñe nombotñeñe emelambâ taka yuwu sâm ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

⁵⁰ Yawu sâñetâ Yesuñe nâñgâm Yairo yuwu sâm ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Nâhâlen biwihañe kepeim enyat yâhâp ki ot.” Yawu sâop.

⁵¹ Yawu sâm Yairohât emet gotñan ba kinmâ lohimbi nombotñe katyekmu yaehen kinbi. Yaehen kinñetâ Petoro, Yakowo, otmu imiñe Yoane, Yairo, imbiñeit meyekmu emet kâlehen yâhâwi. ⁵² Yâhâ lohimbi dondâñe kahân tatmâ isem we bâle pato nâñgâm tatbi. Yawu ot tatñetâ yuwu sâm ekyongop. “Baratyetñe ki bâleap, in aman pâlâmñe iap. Yakât otmâ ki isenjet.” ⁵³ Yawu sâm ekyongomu nâñgâñetâ nahat otmu giriñbañgiwi. Emelâk katnenekmâ arap nâñgâwi. ⁵⁴ Yâhâ Yesuñe imbi sihan ya bâtnjan mem yuwu sâm ekuop. “Barat tipñe, yahatmâ kin.” ⁵⁵ Yawu sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu Yesuñe sâmu sot um wañetâ niop. ⁵⁶ Otmu âwâñe mâmâñeñe ya ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ bukulipyetñe ki ekyongoromawot sâm kuyitgiop.

9

Yesuñe hoñ bawalipñe meyekmâ âi sâm yinñgiop.

(Mataio 10:5-15 Mareko 6:7-13)

¹ Yesuñe hoñ bawalipñe kâiân yâhâp menduhuyekmâ âi sâm yinñgim yuwu sâm ekyongop. “Yen nâhât sâtgât otmâ ari weke bâleñeñe lohimbi mâñgâeyekñetâ mansai ya watyinñgñetâ gaiakmâ arinomai. Otmu lohimbi kundat otmâ mansai ya henñemyongonomai.” Yawu sâm ekyongop. ² Otmu lohimbiñe Anitâhâlen biwiyeñeñe kepeinjetâ tihityeñe otbuap yakât den pat ekyongom kapi âlâen âlâen ari kundat otbi ya henñemyongonomaihât mâmâñe otyinñgiop. ³ Mâmâñe otyinñgim yuwu sâm ekyongom hâñgânyongop. “Âi topñe katne sâm sot me senñe âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Natic ki miaknomai. Me itâkat ki goleaknomai. Me tewetsenñe hâkyeñan ki tatbuap. Me pet me hâk katipñe ya hourâ hourâ ki miaknomai. Me howan ki tinanñgum arinomai. ⁴ Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekñetâ yanâk tatnomai. Kapi ya ambolipñeñe orotmemeyeñe bâleñe betbañgim biwiyeñe Anitâhâlen katñet sâm nâhât den pat âlepñe ekyongonomai. ⁵ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nâñgâñetâ nahat otmu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâñe matñe umatñe yinñgiwuap. Yakât otmâ kâiyeñan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meñetâ gewuap. Ya gemu betyinñgim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Ariñetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâñgânomai.” Yawu sâm ekyongop.

⁶ Yawu sâm ekyongom hâñgânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepñe ekyongowi. Den pat âlepñe ekyongom yan lohimbi mesek otbi ya mem henñemyongowi.

*Herotje Yesuhât den pat nângâop.
(Mataio 14:1-2 Mareko 6:14-16)*

⁷ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kutdâ âlâ manop, kutje Herot Antipa sâp, yâkneâmâ Yesuje olop miop yakât den pat nângâop. Lohimbi nombotjane yuwu sânetâ nângâop. “Herotje tembe lâulipje ekyongomu Yoane kuñetâ muop yamâ mumuñambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁸Yâhâ nombotjaneâmâ yuwu sânetâ nângâop. “Poropete lok âlâ, kutje Elea sâp, emelâk himbimân yâhâop yaje mon purik sâp ge mansap,” yawu sâwi. Yâhâ nombotjaneâmâ yuwu sânetâ nângâop. “Anitâhât poropetelipje emelâk muwi yâk yengâlen gâtje âlâ yaje mumuñambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁹Yawu sânetâ Herotje nângâm engat yâhâp otmâ yuwu sâop. “Emelâk tembe lâulipje ekyongomune Yoane engatje hârewi. Yakât otmâ lok girawu yaje yu ya otmâ mansap yakât den pat sânetâ nanjan?” Yawu sâp Yesu ekbehât nângâm manop.

*Lok 5000 ya sot yinginetâ newi.
(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Yoane 6:1-13)*

¹⁰ Emelâk Yesuje hoñ bawalipje hângânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepje ekyongowi. Ekyongom pesuk pilâm yâkâlen âwurem ari otbi mewi yakât ekuwi. Ekuñetâ meyekmu yenjiâk tatmâ nângâne sâp Besaita kapiân ariwi. ¹¹ Kapi yan ariwi yakât den pat lohimbi kingitje orowâkne nângâm betyenehen watyekmâ ariwi. Arinetâ yan Yesuje tepje nângâyngim Anitâhâlen biwiyenaje kepeinetâ tihityene otbuap yakât den pat âlepje ekyongop. Otmu bukulipyene mesek topje topje otbi ya meyekmâ takanetâ mem hengemyongop.

¹² Yawu otmâ Anitâhât den topñambâek kâsikum yingimu emetsâpje otmu yan hoñ bawalipjane yuwu sâp ekuwi. “Yu tain yu hâlânâmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimu wâtyene houñ sâpapgât gâne hângânyongorâ arinet. Hângânyongorâ ari yenjahâk sot puluhum um nenomai.” Yawu sâwi.

¹³ Sânetâ sâop. “Âlepje yene sot kâsikum yinginet.”

Sâmu sâwi. “Nengâlen banja kândâkdâ mome otmu injan yâhâp yawuâk tap. Lohimbi dondâ taka tai. Yawu gârâmâ nenje katgekâmâ ari sot puluhuyngim lâum takanomgât nanjat me?” Yawu sâwi. ¹⁴ Yâhâ lohimbi taka tatbi ya yengât dowâmâ 5000 yawuya. Yesuje yuwu sâp ekyongop. “Yene lohimbi yu ekyongonetâ kâsiwahom komot tipi tapi, komot 50 dop yawuya tatmâ arinet.” Yawu sâop. ¹⁵ Yâhâ lohimbi ekyongonetâ den sâop yawuâk otbi. ¹⁶ Otmu Yesuje sot ya mem himbimân pak sâp ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem banja ya motokmâ tipi tapi tuhum hoñ bawalipje yingimu lohimbi ya kerehâk yinginetâ newi. Yâhâ injan gurâ yawuâk yinginetâ neñetâ dopyenjan olop. ¹⁷ Neñetâ dopyenjan otmu sot nombotje talop ya hoñ bawalipjane hâwurum mânunjetâ saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

*Petoroje Yesuhât topje sâp teteop.
(Mataio 16:13-19 Mareko 8:27-29)*

¹⁸ Otmu hilâm âlâen Yesuje hoñ bawalipje katyekmu tatñetâ ikñiâk ba kinmâ Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâmu hoñ bawalipje yâkâlen arinetâ yuwu sâp âiyongop. “Lohimbiñe nâhât girawu nângâmai?”

¹⁹ Sâmu sâwi. “Nombotjane gâhât yuwu sâmai. “Yoanene lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kuñetâ muop ya mumuñambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotjaneâmâ, “Poropete âlâ, kutje Elea sâp, emelâk himbimân yâhâop yaje purik sâp ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotjaneâmâ,

“Anitâhât poropetelipne emelâk muwi ya yengâlen gâtne âlâne mumuñambâ yahatmâ mansap,” gâhât yawu sâmai.” Yawu sâwi.

²⁰ Sânetâ sâop. “Yawu gârâmâ yeñeâmâ nâhât girawu nângâmai?” Sâmu Petoroñe yuwu sâop. “Anitâñe hângângohomu ge mansat ya nângâmunne bulâne oap.” Yawu sâop.

²¹ Yâhâ yakât topne sâm tetem lohimbi ekyongomaihât sâm kuyingiop.

Yesu kuñetâ mumbuap yakât sâop.

(Mataio 16:20-28 Mareko 8:30-9:1)

²² Den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâ lok bulâne mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yengât kunlipyene otmu Isirae nengât papatolipnenne otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekne biwi konohâk otmâ yan nâhât sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhunekmâ nohoñetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benne yapâ mumuñambâ yahatbom.” Yawu sâm ekyongop.

Manmannenñe ki alitmâ manmâ yâhânom.

²³ Otmu Yesuñe lohimbi kerehâk yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi âlâ me âlâne biwiyene nâhâlen katmaiñe nâhâlen torokatne sâm yan yeñahât ki nângâñetâ yahatbuap. Me senne âlâlâ tatyinñiap ya biatningimâp sâm yakât ki nângâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haonmâ ârândân nângâm tem lâunihim mannomai. ²⁴ Yawu gârâmâ benne lok âlâ me âlâne manmanyene alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne nâhâlen biwiyenane kepeim manmâ nâhât den pat âlepne yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongoneta munomai yamâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatyekbuap. ²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâne iri sikum me manman topne topne yan biwi nângân nângânyene hikum manmâ munomai yane girawu otnomai. Yeñahâk mumuñambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap. Nâ lok bulâne den kâsikum yingim mansan. Yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den nângâñetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matne yuwu kâpekyinñiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoñnane yâhâpne hângânnohomu añelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den nângâñetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matne umatne menomai. ²⁶ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoñnane yâhâpne hângânnohomu añelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyenahât matne âlâku ikñiâk ikñiâk kâpekmâ yinñiwom. ²⁷ Yuwu sâm ekyongomune nângâm biwiyenân katmâ mannomai. Yen ki mum metenetaek Anitâñe tihityene otbe sâm lok bulâne nâ hângânnohomu âwurem ge tihityene otbisâm.” Yawu sâop.

Yesuñe Mose yet Elea orop den alahuwi.

(Mataio 17:1-13 Mareko 9:2-13)

²⁸ Den yawu ekyongop yakât kakñan hilâm nombolân yâhâp mon pesuk sâmu Yesuñe Anitâ ulitguwe sâm olop. Yakât otmâ Petoro, Yakowo, otmu imiñe Yoane, meyekmu hoñ bawalipne nombotne âlâmâ katyekñetâ tatñetâ yenñiâk pumne âlâen yâhâwi. ²⁹ Yâhâ kinñetâ Yesuñe Anitâ ulitgum kun kundenne âlâ otmu sângumñane laninñe pilâm kaok bolan bolan olop. ³⁰ Yawu otmu Mose Elea emelâk Anitâñe meyelehop yane in yawu tetem kinmutâ ³¹ himbimâmbâ laninñane siliñ siliñ sâm hâuyelekmu yâk orop den alahuwi. Yawu otmâ Yesuñe Yerusalem kapiân ari Anitâñe yâkât mâtâp sâm kalop ya lâumu Yura papatolipyenane kuñetâ mumbuap yakât ekyotgop.

³² Mose yet Elea tetemutâ den otbi yan hoñ bawalipñane aman pâlâmne iwi. Yâhâ Mose yet Eleane Yesu pilâm arire sâm otmutâ kâlâwahom yahatmâ yekbi. Yekñetâ Petorohât hanne tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem

teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunje âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâje sârâ selep kalimbu tuhunehât nanjan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop. ³³ Otmu Mose yet Elia Yesu pilâm arire sâam otmutâ Petoroje kulem yakât topje ki nângâmâk Yesu yawu sâam ekuop.

³⁴ Yawu sâamu yanâk elem patoje ge pumje ya mem kâtâpgumu kingityenjahât otbi. ³⁵ Kingityenjahât otjetâ elem yakât biwiñambâ Anitâje den âlâ yuwu sâop. “Bulânânâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâje âi sâam wañmâ hângângumune giop. Yakât otmâ den sâuwuap ya yeje mem biwiyenjan katmâ tem lâuwangim mannomai.” Yawu sâop.

³⁶ Den ya sâam tin pilâmu Yesu ikjeâk kinmu ekbi. Yâhâ hoñ bawalipñaje kulem ya ekbi yakât ki sâam tetem bukulipyenje ekyongowi.

*Yesuhât hoñ bawalipñaje weke bâleje watne sâam pâpguwi.
(Mataio 17:14-21 Mareko 9:14-29)*

³⁷ Emet hañ sâamu pumnehembâ gejetâ lohimbi kingitje orowâkje ari mem teteyekbi. ³⁸ Mem teteyekjetâ hohetyenambâ lok âlâje halahum yuwu sâam Yesu ekuop. “Lok pato, gawot. Nine nanne ombe bisine yu gam ek. ³⁹ Yakât topje yuwu. Weke bâleñaje pârâk sânsânâk mângâemu senje gâwâñ gâwâñ sâam hânân ge imu nekamje kâtiñ sâam lauje barak barak otmu halahumap. Weke bâleje yañe haonmâ ârândân yawu mângâemap. ⁴⁰ Yawuhât hoñ bawalipñaje watjet sâam dâim taka ekyongomune pâpgum pilai.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâamu Yesuje olelem hoñ bawalipje yekmâ yuwu sâam ekyongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gain. Yamâ wongât nâhâitje ki tânngowuap yawu nanjai? Yawu nângâm biwiyenñaje nâhâlen tinâk ki kepeiai yakât nângâmune ki ârândân oap. Yawu gârâmâ hâmbâi nâje pilâyekmâ yâhâwom yan yeje girawu mannomai?” Yawu sâam ekyongom âwâje ekumu nanje ya dâim Yesuhâlen baop.

⁴² Dâim bamu weke bâleñaje mângâemu senje gâwâñ gâwâñ sâam hânân ge kârân kârân sâam lauje barak barak otmâ iop. Yawu otmuâmâ Yesuje weke bâleje ya watmu gaiakmâ arimu âlepje otmâ âwâñahâlen ba kinop. ⁴³ Yâhâ Yesuje kulem miop yan Anitâhât wâtje tetemu ekjetâ ewe membe olop.

*Yesu kuñetâ mumbuap yakât âlâkuâk sâop.
(Mataio 17:22-23 Mareko 9:30-32)*

Yesu kulem miop ya ekjetâ ewe membe olop sâp yan hoñ bawalipje yuwu sâam ekyongop.

⁴⁴ “Den yuwu sâam ekyongomune nângâm biwiyenjan katmâ mannomai. Anitâje nâ lok bulâje hângânnohomu ge mansan. Nâhât kasalipñaje sâp ki kâlep otmuâk meneknomai.” Yawu sâop. ⁴⁵ Yawu sâam ekyongowâke yamâ Anitâje nângân nângânyenje mem kopa tuhuyekmu nângâñetâ ki keterahop. Yakât otmâ âikune sâam otjetâ umatje otmu pilâwi.

*Huruñ huruñ manmâ yâhânom.
(Mataio 18:1-5 Mareko 9:33-37)*

⁴⁶ Sâp âlâen Yesuhât hoñ bawalipñaje osetyenjan gâtje âlâ me âlâje kunyene pato otbuap yakât sâam pawarak guwarak otbi. ⁴⁷ Yawu otmâ sahanginjetâ Yesuje biwiyenjahât topje nângâm yan naom tipine âlâ lâum gotyenjan katmu kinmu ⁴⁸ yuwu sâam ekyongop. “Lok âlâ me âlâje tem lâunihim naom tipine yuwuya buku otbañginomai. Lohimbi yañe naom tipine otbañgiain sâam yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihiaian sâam Anitâje hângânnohomu ge mansan yâk buku otbañginomai. Yengâlen gâtje âlâ me âlâje yenjahât nângâñetâ gemu huruñ huruñ manmai ya yengât Anitâje nângâyingimu yahatmap.” Yawu sâop.

*Lohimbiŋe nengât ki nângâŋetâ gemap yaŋe buku otningimai.
(Mareko 9:38-40)*

⁴⁹ Yawu sâmu ekyongomu Yoaneŋe yuwu sâmu ekuop. “Lok pato, lok on-dowân gâtŋe âlâŋe kutgan gohonmâ weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ ariwi ya nenŋe ekmâ nângâm bâlewaŋim kuwaŋgiwin.” Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâmu yuwu sâmu ekyongop. “Lohimbi nombotŋaŋe yengât ki nângâŋetâ gemap yaŋe yengât buku manmai. Yakât otmâ lok yawuya ki kuyiŋginomai.” Yawu sâop.

Samaria kapi ambolipŋaŋe Yesu ekmâ ki buku otbaŋgiwi.

⁵¹ Yesuŋe himbimân âwurem yâhâwuap yakât sâp tâlâhuop. Yakât otmâ Samaria hân tânâmŋambâ Yerusalem kapiân ariwe sâmu biwiŋaŋe nângâop.
⁵² Yawu otmâ Samaria ya yengât kapi âlâen ari inomaihat hoŋ bawalipŋe nombotŋaŋe kulet sâmu ari emet âlâ mem hengenŋuŋet sâmu hângânyongomu ariwi. ⁵³ Ari kapi ambolipŋe ya ekyongonŋetâ Yesu Yerusalem kapiân ariwuap yawu nângâmâmâ emetyeŋe alitbi. ⁵⁴ Emetyeŋe alitŋetâ hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp, Yakowo yet Yoane, yakât nângâmûtâ bâlemu yetŋe enŋatyetŋeak otmâ Yesu yuwu sâmu âikuowot. “Lok pato, nângânitgirâ sâmutŋe himbimâmbâ kâlâp punduŋ sâmu ge seyhâk.”

⁵⁵⁻⁵⁶ Yawu sâmutâ kuyitgimu kapi ya pilâm âlâengen ariwi.

*Lok yuwuyaŋe Yesuhât tem lâuwaŋim mannomai.
(Mataio 8:19-22)*

⁵⁷ Mâtâwân arim tatŋetâ lok âlâŋe mem teteyekmâ Yesu yuwu sâmu ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

⁵⁸ Sâmu sâop. “Nine topne hâum pâpkuatgât yuwu sâmune nângârâ keterahâk. Soŋgoâmâ nak duwiŋan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakŋan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâŋe hângânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmuâmâ girawu otnom?” Yawu sâmu ekuop.

⁵⁹ Yesuŋe lok âlâ mem tetem yuwu sâmu ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât naŋgan.”

Sâmu sâop. “Lok pato, awoŋ âun bâleap. Yakât otmâ nângânihirâ ari awoŋne kurihiwe. Kurihim âwurem gamune orowâk arirom.”

⁶⁰ Sâmu sâop. “Lohimbi biwi pâlâmŋe manmâ Anitâhât den ki lâum man-mainŋe hanguŋet. Gâŋeâmâ katyekmâ taka Anitâhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongowuat.” Yawu sâop.

⁶¹ Yâhâ lok âlâŋe Yesu yuwu sâmu ekuop. “Lok pato, gâ orowâk arirehât naŋgan. Yawu gârâmâ nângânihirâ hep torehenlipne yengâlen âwurem arimune iseŋgim katyekmâ âwurem gamune arirom.”

⁶² Sâmu sâop. “Den yat yakât matŋe den âlâen hâum yuwu sâmune nângâ. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen torokatne sâmu hep torehenlipyeŋe katyekŋetâ kinŋetâ waŋgaen yâhânomai. Yawu otmâ tepyeŋe nângâyiŋgim purik sâmu âwurem ari yekne sâmu otnomainŋe nâhâlen torokatŋetâ âi sâmu yiŋgiwomgât dop ki tap.” Yawu sâop.

10

Anitâhât den ekyongonŋet sâmu Yesuŋe lok 72 hângânyongop.

¹ Sâp yakât kakŋan Yesu Kutdânennŋaŋe lok 72 mem sâlipyongop. Yawu otmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ kulet sâwaŋim mâtâp mewâŋginomaihât âi sâmu yiŋgim hângânyongop. ² Den âlâen hâum yuwu sâmu ekyongom hângânyongop. “Kâlâmân sot pato tap. Yâhâ Anitâŋe nep lok katyekmu mem

hâwurum kinsaiâkâ yamâ ki dopñan oap. Yakât otmâ Anitâñe lok âlâkuâk katyehâkgât ulitgum mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

³ Otmu hoñ bawalipñane topyeñe nanğanğinetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lama yamâ pâlâmñe kinmai. Yâhâ sosoñeâmâ sâtñe bâleñe tatmai. Yawu gârâmâ lama yañe dâiakmâ arinomai yamâ sosoñe yingim neyekbuap. Dop yawuâk nâñe hânğanyongomune sâtñe metñe kâlehen arinomai.

⁴ Hânğanyongomune arinomai yan bêt barahâk arinomai. Itâkat ki golea-knomai. Me kâi katipñe katnomai yakât houñe âlâ ki menomai. Me tewet-senñe hâkyenjan ki tatbuap. ⁵ Otmu kapi wosapâ arine sâm otnomai yan mâtâwân lok orop den kâlep ki huhunomai. Inâk tâñ tâñâk kapiân arinomai.

Otmu kapi ambolipñe âlâ me âlâñe emelan dâim yâhâ katyekñetâ yan yuwu sânomai. “Anitâñe tihityeñe otmu yâkât wâtñan kinmâ yâhâm heronje kakñan mannomai.” ⁶⁻⁷ Yawu sâm ekyongonjetâ heronje otyinginomai otmuâmâ yan tatmâ nâhât den pat âlepñe kâsikum yinginetâ nânğâm yanâmâ bulâñe yâk yengâlen tetewuap.

Yâhâ kapi ambolipñane buku otyinginomai yakât nânğanjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nânğanjet. Lok âlâ me âlâ nep sâm yinginetâ tuhumai yakât hâmeñe meñetâ ârândân otmap. Yakât otmâ kapi ambolipñane yen buku otyingim sot um yinginomai otmuâmâ kapi yan tatnomai.

Yâhâ nombotñane denyeñe nânğanjetâ nahat otmu betyinginomai otmuâmâ yengu yawuâk betyinginomai.

⁸ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nânğanjetâ bulâñe otmu buku otyinginomai otmuâmâ ⁹ yan tatmâ lohimbî kundat otnomai ya mem hengemyongonomai. Yawu otmâ Anitâhâlen biwiyenane kepeinetâ tihityeñe otbuapgât den pat âlepñe ekyongonomai.

¹⁰ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nânğanjetâ nahat otmu betyinginomai otmuâmâ hâmbâi Anitâñe matñe umatñeâk yingiwuap. Yakât otmâ kapiân ari lohimbî senyenjan kinmâ yuwu sâm ekyongonomai. ¹¹ “Anitâñe tihityeñe otbe sâm oap. Yamâ yeñe yâkât hâkân otmâ betbanğiai. Yakât otmâ kâinennjan wahap me bokosok me yu ya horatsap yamâ tâlim gik beretek memunñe gemu betyingim arinom.” Yawu sâm ekyongom pilâyekmâ arinetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nânğanomai.

¹² Kapi ambolipñane orotmemeyeñe bâleñe ya ki betbanğim Anitâhâlen biwiyenane katsai ya yengât yuwu sâmune nânğanjet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipñane orotmemeyeñe bâleñe otminiwi yakât matñe menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmeme bâleñe torokatmâ otmâ mansai. Yakât otmâ yeñeâmâ Sotom ambolipñane matñe menomai ya wangim matñe umatñe pato hâliline menomai.” Yawu sâm ekyongop.

Lohimbî biwî kârik otmâ manbî ya Yesuñe sârekyongop.

(Mataio 11:20-24)

¹³ Lohimbîñe orotmemeyeñe bâleñe ki pilâm Anitâhâlen biwiyenane kepeim manbî. Yakât otmâ Yesuñe sârekyongom yuwu sâm ekyongop. “Mainj, Korasin otmu Besaita kapi ambolipñe yengât sâwe. Yengâlen kulem topñe topñe mem gamune ekñetâ tâñât otmap. Yamâ emelâk embânân Tiro Siron kapi ambolipñane kulem yawu ya ekbi mâne orotmeme bâleñe otmâ gawi ya betbanğim Anitâhâlen biwiyenane kepeimbâi. ¹⁴ Yawu gârâmâ yeñe orotmeme bâleñe otmâ mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyenane kat-sai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipñane matñe umatñe menomai ya wangim yeñe umatñe amokñan menomai. ¹⁵ Otmu Kapanaum kapi ambolipñe yengât sâwe. Yen gurâ yehâhâk nânğanjetâ yahatmu

hâkyeje mepaeakmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ emelâk Anitâje himbingât pat kuningimu mansain’ ” Yawu sâmaiâke yamâ yuwu sâmune nângâjet. Yeje orotmemeyeje bâleje ya ki betbaŋgim Anitâhâlen biwiyeye katsai. Yakât otmâ yenâmâ hêngât pat mansai. Hâmbâi mâne Anitâje yakât matje umatje pato hâlilije yingimu menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Ya yengât yawu sâm hoj bawalipje yuwu sâm ekyongop. “Den ekyongooan yu nine den bia. Yu Anitâje sâm nihiop ya ekyongooan. Yakât otmâ lohimbiye denyeye nângânomai yan yengât den nangain sâm nâhât den nângânomai. Yâhâ lohimbiye denyeye nângâjetâ nahat otbuap yan yengât den nângâmunje nahat oap sâm nâhât den nângâjetâ nahat otbuap. Otmu lohimbiye nâhât den nângâjetâ nahat otbuap yamâ Anitâje hângânohomu gewan yâkât den nângâjetâ nahat otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Lok 72 hângânyongomu ariwi yaŋe âwurem takawi.

¹⁷ Lok 72 âi sâm yingim hângânyongomu ariwi yaŋe âwurem taka otbi mewi yakât herone nângâwaŋgim Yesu yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, kutgan gohonmâ weke bâleje watyekmunje gaiakmâ ariwi yakât nângâmunje âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

¹⁸ Sâjetâ sâop. “Yeje ari weke bâleje watyekbi yan hâkne katmâ nângâwan. Yawu otmâ belek sâmu ekmain yakât dopjeâk Satanje himbimâmbâ ge kumu ekban.

¹⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Soron hambeje me sâtnje metje kakŋan tâlijetâ yan hilipyongomap sâm mâmâje otyingim yâhâwom. Otmu nâhât sâtgât otmâ weke bâleje me yu ya lohimbi mângâeyekmai ya sâyinginetâ yengât tem lâuyinginomai. ²⁰ Yawu gârâmâ weke bâlejaŋe yengât tem lâuyinginomai yakât nângâm Anitâ mepaenomai. Yâhâ Anitâje himbimân tatmâ kutyeye nângâm manman kârikŋahât pat kuyingimu tap yakât otmâ Anitâhât nângâm herone pato otbaŋginomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuje tep hero nângâm Anitâ mepaeop.

(Mataio 11:25-27 Mataio 13:16-17)

²¹ Yawu sâm ekyongop sâp yanâk Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakje biwiŋan gemu biwi hero pato nângâm Anitâ yuwu sâm mepaeop. “Awoŋ, hân himbim kândikyotgon amboje, gâhât tep âlep pato nângâhilian. Otmu lok nombotjaŋe gâhât topge nângâne sâm nângân nângân emetŋan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâje gâhât den lâum manmâ gan yakât dopjeâk yâkŋe lâum manmâ gai mâne ârândâŋ otbâp. Yakât topje nângâmaiâhât gâje nângân nângânyeye ki mem hewewen tuhuyingimat. Yawu gârâmâ lok nombotje, kutyeye bia, belângen manmai yaŋeâmâ topne nângâjetgât gâje nângân nângânyeye mem hewewen tuhuyingimat. Gâje nângâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sâm âwâje ekuop.

²² Âwâje yawu sâm ekum tij pilâm benje lok 72 âwurem takawi ya yuwu sâm ekyongop. “Himbim amboje tatmap yâhâmâ awoŋne. Yâkŋe mâmâje otnihimu wuân me wuân otbongât dop tap. Otmu nâje awoŋnahât topje nângâwaŋgim heŋgenŋuan. Yawu gârâmâ lohimbi nombotjaŋe awoŋnahât topje nângâjet sâm ekyongowom yaŋe nângâwaŋgim heŋgenŋunomai.” Yawu sâm ekyongop.

²³⁻²⁴ Yawu sâm ekyongom katyekmu arinetâ hoj bawalipje kâiân yâhâp yuwu sâm ekyongop. “Emelâk embâŋân Anitâhât poropete lok otmu lohimbi nombotje yâkât tem lâum manbi yaŋe kulem nâje mem mansan yu ekne sâm yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopjeâk yâkŋe himbingât den pat nâje ekyongom mansan yu nângâne sâm mambotmâ gam inâk muwi.

Yakât otmâ den yuwu sâmunê nângânet. Yeneâmâ sâp yiwerenje yu nâ orowâk manmâ gam kulem topne topne memune ekmâ nâhât den nângâm heronje kakņan mansai.” Yawu sâm ekyongop.

Lok âlâne kasane ekmâ buku otbaņgiop.

²⁵ Mosehât girem den kâsikum yingiminiopne Yesuhâlen ariop. Ari Yesune den sâm hilipgumu pâi emetņan katņetâ talâkgât yuwu sâm âikuop. “Lok pato, sârâ nângâwe. Nâne girawu otmune ârândâņ otmu yanâmâ Anitâne manman kârikņahât pat kunihiwuap?”

²⁶ Sâmu sâop. “Mosenje girem den kulemguop ya sârâ nângâwe.”

²⁷ Sâmu sâop. “Anitâne girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap. “Isirae ambolipne yen ekyongomune nângânet. Nengât Kutdânenne yamâ Anitâ ikne konok tatmap. Nenne yâkâlen biwi nângân nângânnenņane kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nângâm tem lâuwanņim mannom. Otmu mâtâp sâm ningiop ya tâņ tâņâk watmâ yâhânom.” Yawu tap. Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenņahât nanņanņimunne yahatmap yakât dopņeâk buku nombotņe yengât nângâmunne yahatbuap.” Yawu tap.”

²⁸ Sâmu sâop. “Âlepne yat. Yawu otmâ manmâ yâhâwuat otmuâmâ Anitâne manman kârikņahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu lok yaņe irelakmâ yuwu sâm ekuop. “Nâ bukune âlâ?”

³⁰ Yawu sâmu Yesune den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Yura lok âlâ Yerusalem kapi pilâm Yeriko kapiângen ariop. Mâtâwân arim tatmu kasalipņane mem tetem kum panņetâ ge iop. Ge imu senne âlâlâne ya kombo mewanņim pilâm ariwi. Pilâm ariņetâmâ mumbe sâm olop. ³¹ Mumbe sâm otmu Anitâhât hotom umai ya yengâlen gâtņe âlâne mâtâp yawuâk ari ekmâ launje butelim inâk wangim ariop. ³² Otmu opon kâmbukņahât hoņ bawa âlâ, Lewi senâmbâ gâtņane mâtâp yawuâk ari mem tetem gotņan bam ekmâ biwi pâlâmne otmâ ariop. ³³ Yâhâ Yura lohimbine Samaria lohimbine ya yengât nângânetâ gemu betyingimai. Yawu otyingimaiâkâ yamâ Samaria gâtņe lok âlâ mâtâp yawuâk ari Yura lok ya mem teteop.

³⁴ Ekmâ tepne nângâm gotņan bam hepne piriwanņim, marasin mem lâwâlem sâhâwanņiop. Otmu lok ya lâum ikne donņi kakņan katmâ mem kapiân ari lombane emet iminiwi yan katmu tatmu omoņ konok galemguop. ³⁵ Yâhâ emet haņ sâmu ariwe sâm otmâ emet yakât amboņe tewetsenņe wanmâ yuwu sâm ekuop. “Tihitņe otmâ mandâ tewetsenņe gihian yu ekdâ ki ârândâņ otbuap otmuâmâ hâmbâi âwurem takawom yan eknohorâ âlâ gihiwom.” Yawu sâm ariop.

³⁶ Otmu yakât âihohowe. Lok kalimbu ya yengâlen gâtņe girawu yaņe buku otbaņgiop nanņat?”

³⁷ Sâmu sâop. “Samaria gâtņe lok yaņe tepne nângâwanņim tihitņe olop ya.”

Sâmu sâop. “Bukulipge tânyongomat dop yawuâk kasalipge tânyongowuat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

Mata yet Maria

³⁸ Yawu sâm ekum Yesune hoņ bawalipne meyekmu lohimbine katyekmâ kapi âlâen ariwi. Kapi ariwi yan imbi âlâ, kutņe Mata sâm, gariņeit manowot. Yâkne Yesu otmu hoņ bawalipne dâiyekmu emetyetņan yâhâwi. ³⁹ Yâhâ tatņetâ gariņe, kutņe Maria sâm, yâkne Kutdâhât gotņan ba tatmu den kâsikum wanņop. ⁴⁰ Yâhâ Mataņe ikņiâk sot uyingimu gariņane ki tânguop. Yakât nângâm bâlewanņim sâop. “Kutdâ, garineâmâ konam. Nâ niniâk sot uan. Yakât nângâmune bâleap. Ekurâ tânnohoâkgât nanņan.”

⁴¹ Sâmu sâop. “Mata, gâ wahap tâṅât yakât nâṅgârâ yahatsap.
⁴² Garihaṅeâmâ nâhât den nâṅgâwe sâmu otmu yakât nâṅgâmune âlepṅe oap.
 Yakât otmâ den âlâ ki sâwe. Pesuk yap.” Yawu sâop.

11

*Anitâ orop den otnom yakât topṅe yuwu tap.
 (Mataio 6:9-15 Mataio 7:7-11)*

¹ Sâp âlâen Yesuṅe Anitâ ulitgum talop. Ulitgum tiṅ pilâmu hoṅ bawaṅe âlâṅe gotṅan ba yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ den âlâ ekgohowe. Yoanehât hoṅ bawalipṅaṅe wuân me wuâṅgât sâmu Anitâ ulitgunomai yakât topṅe ekyongop yawuâk eknongorâ nâṅgâne.”

² Yawu sâmu yuwu sâmu ekyongop. “Anitâ yuwu sâmu ulitgunomai. “Himbim awoṅnenṅe, topṅe âlâ kândâkdâek tap. Yakât nâṅgâm mepaehekmâ mannom. Gike sâtṅât otmâ anelolipṅaṅe haonṅmâ ârândâṅ hoṅ bahihimai yawuâk nenṅe gurâ tem lâuhihim mannom. ³ Otmu gâṅe hilâm ârândâṅ tihitnenṅe otmâ dopnenṅanâk ningimat. ⁴ Otmu lohimbî nombotṅaṅe mem bâlenenekmâ tai ya yengât nâṅgâm umam sâyiṅim tosayeṅe pilâyiṅimain yakât dopṅeâk gâṅe umam sâningim tosanenṅe pilâningiwuat. Otmu Satanṅe kendâningimu otmunṅe bâlemap sâmu ulitgohoaingât mâtâp meningi.” Yeṅe yawu sâmu Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Otmu den âlâen hâum yuwu sâmu ekyongop. “Omoṅ derep kâmbukṅan yengâlen gâtṅe âlâ me âlâṅe bukuyenâhât emet hawiṅan ari kinmâ kotok kunmâ yuwu sâmu ekunomai. “O bukune, sâmune nâṅgâ. Lomba âlâ nâhât emelan taka tap. Nâ emetnan sot ki tap. Yakât otmâ sot kâsikum nihirâ mem ari um waṅmune niâk.” ⁷ Yawu sâmu emetṅanâk tatmâ yuwu sâwuap. “Girawu otmâ omoṅ derep kâmbukṅan mândeneneksat? Emet gahatṅe emelâk maṅguain. Gârâmâ yahatmâ ki mem gihiwom.” Yawu sâmu ekuwuap. ⁸ Yâhâ bukunṅaṅe emelanâk tatmâ sot ki waṅbuap otmuâmâ den otmâ dewaemu yahatmâ sot ya ihilâk waṅbuap. ⁹ Yakât yuwu sâmune nâṅgâṅet. “Yeṅe wuân me wuâṅgât nâṅgâm Anitâhâlen biwiyenṅaṅe kepeim ulitṅuṅetâ âlepṅe nâṅgâyiṅiwuap.

¹⁰ Otmu âlâen hâum sâwe. Yeṅe buku âlâhât emelan yâhâne sâmu, “Wâe tat me?” sâṅetâ nâṅgâyiṅimu yanâmâ emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopṅeâk Anitâ ulitṅuṅetâ nâṅgâyiṅiwuap. Anitâhâlen biwiyenṅaṅe kepeim ulitgumai yamâ âlepṅe nâṅgâyiṅiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepṅe ikṅak mâmâṅe otyiṅimu biwiyenṅe sânduk sâwuap.

¹¹⁻¹² Otmu den âlâen hâum sâmune nâṅgâṅet. Yengâlen gâtṅe âlâ me âlâhât nanṅaṅe po waṅgimu âwâṅe ulitgumu yan âwâṅaṅe ki nenenṅe ya waṅbuapṅât dop ki tap. ¹³ Otmu yen nombotṅe Anitâhât topṅe ki nâṅgâm hengenṅumainṅe nan baralipyenṅe yawu otyiṅimai. Anitâ awoṅnenṅe himbimân tatmapṅe nen ikṅiâk ikṅiâk topnenṅe ekmâ nâṅgâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâṅe Wâtṅât mâmâṅahât Heakṅe mâmâṅe otyiṅiâkgât Anitâ ulitgunomai yan yeṅe nan baralipyenṅe otyiṅimai ya wangim tâṅ tâṅâk yiṅiwuap. Yawu sâmu ekyongop.

*Yesuṅe Anitâhât wâtṅan kinmâ weke bâleṅe watyehop.
 (Mataio 12:22-30 Mareko 3:20-27)*

¹⁴ Weke bâleṅaṅe lok âlâ mângâemu launṅe maṅguakmu den biaek manmâ gaop. Otmu Yesuṅe weke bâleṅe ya watmu gaiakmâ arimu launṅe hâreakmu den olop. Yawu otmu lohimbî yan kinbiṅe ekṅetâ sâtṅe olop. ¹⁵ Yawu gârâmâ Parisaio lok nombotṅaṅe ekmâ Yesu nâṅgâm bâlewaṅgim yuwu sâwi. “Yâkât topṅeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleṅaṅe mâmâṅe otbaṅgiap. Yakât otmâ

ya yengât patoyeje, kutje Besewulu sâam, kutje âlâmâ Satan yâkât wâtjan kinmâ watyekmap.” Yawu sâawi.

¹⁶ Yâhâ Yesuje otmâ hilipgumu mem pâi emetjan katjetâ talâkgât nombotjaneâmâ topyeje kurihiakmâ yuwu sâawi. “Anitâje nângâhimag otmuâmâ sârâ kulem âlâ himbimâmbâ tetemu ekmâ topge nângânom.”

¹⁷ Yawu sâjetâ Yesuje biwiyenahât topje ekmâ nângâm yuwu sâam ekyongop. “Yeje nângâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâamune nângâjet. Lok komot konohâk mansaije yahatmâ ahom hionakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyeje biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmainje yenahâk yahatmâ ahom hionaknomai yamâ kâwurumyeneâk kinbuap.

¹⁸ Yakât den âlâ torokatmâ sâawe. “Besewulune mâmâje otnihimu weke bâleje watyekmune gaiakmâ arimai,” yawu sâamai. Yawu gârâmâ Satangât komotyenahâk ahom hionaknomai yamâ den ekyongoan yuwuâk tetemu Satangât kutje biatbâp. ¹⁹⁻²⁰ Nâmâ Anitâhât wâtjan kinmâ weke bâleje watyekmâ yan amboyeje Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâawe. Yeje imbiâk nâhâitje Satangât wâtjan kinmâ weke bâleje watyeksap yawu nângâmai. Yakât nâje yuwu sâam purik pilâmune nângâjet. Yeje âlâhât wâtjan kinmâ weke bâleje watyekpai? Yeje “Anitâhât wâtjan kinsain” yawu sâamai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nângâmai? Yeje nâhât nângâm tâpikgumai, yawu nanjan. Yawu gârâmâ Anitâje tihityeje otmâ wawaeyekmâ nâ hângânnohomu ge âi yu mem mansan.”

²¹ Otmu torokatmâ yuwu sâamune nângâjet. Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâamune nângâjet. Lok âlâje hâmbâje mem hanjalakmâ tembe talam lâuakmâ yâhâm gem senje âlâlâje galemgumu âilonjo tatbanjimap.

²² Yawu gârâmâ kasa je lok sâitje kârikjane taka kum itit kiom bâleje tuhuwanjiwuap otmuâmâ yâkât tembe talam, kapangât senje âlâlâ, iri sikum, ya kerek mewangim ariwuap. Yakât dopjeâk nâje weke bâleje amboyeje, Satan, mem ge katbom.

²³ Yakât otmâ yuwu sâamune nângâjet. Lok buku ki otnihimaijeâmâ kasa otnihimai. Yâhâ lok âlâ me âlâje ki tânnohomaijeâmâ mâtâp mangunihimai dop yawu otmap. Yawu.”

*Weke bâleja je weke bâleje nombotje dâiyekmu lok mangâyekmai.
(Mataio 12:43-45)*

²⁴ Yesuje den âlâ yuwu sâam ekyongop. “Nâje yengât topyeje yu sâam pitingum henjengumune nângâjet. Yeje yuwu nângâm tâpikgumai. “Nenjahâk kuwihakmâ manman âilonjo manmâ yâhânom.” Yen yawu nângâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâawe. Weke bâleja je lok âlâ mangâemap ya gaiakmâ emet sondañangen ariwuap. Otmu lok ondopgâlen karakmâ mem bâlwe sâam yakât pâinmâ manbuap. Pâinmu biatmu yuwu nângâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mangâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlenâk karakbom.” ²⁵ Yawu sâam âwurem ari ekmâ yuwu sâawuap. “Bâe, lok yuâmâ henjemahom mansap. Nâhât wâtne tipje. Yakât otmâ weke bâleje nombotje wâtyeje pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk lok yu mangâenom.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâam ari weke bâleje bân nombotgen yâhâp ya meyekmu taka lok anjoân hâhiwin kakjan manop yamâ witgum mangâenetâ umatje dondâ tetewangimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâamune nângâjet. Yeje yenahâk henjemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

²⁷ Yesuje den yawu sâam ekyongomu nângâjetâ lohimbi hohetyenjan imbi âlâ kinop ya je yuwu sâam ekuop. “Den eknongoat ya nângâmune ewe membe

oap. Yakât otmâ âi mem mansat ya mâmâhañe ekmâ gâhât tepñe herone nâñgâhihim mepaehekmâ mansap yawu nanñan.”

²⁸ Sâmu sâop. “Âlepñe yat yamâ Anitâhât den nâñgâñetâ bulâñe otmu lâum manmai yañeâmâ herone kakñan mannomai.” Yawu sâop.

*Yesuñe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioñe ekuwi.
(Mataio 12:38-42 Mareko 8:12)*

²⁹ Yesuñe kulem âlâ tuhumu eknehât nâñgâm lohimbi kiñgitñe orowâkñe Yesuhâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otñetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeñe yuwu otñetâ ekmune bâlemap. Yeñe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk memune eknehât nâñgâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmune nâñgâñet. ³⁰⁻³² Anñoân poropete âlâ, kutñe Yona sâm, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipñane ekbi. Yakât dopñeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai. Yakât den âlâ sâwe. Anñoânâmâ lok âlâ, kutñe Solomon sâm, Dawiti nanñe, ya nâñgân nâñgânñe pato tatbañgiop. Otmu yâkât kut patñe ya emelâk sâm hañ tuhuñetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâlepñehen manopñe nâñgâop. Nâñgâm yanâmâ ekbe sâm tohop. Yakât sâmune nâñgâñet. Solomongât nâñgân nâñgân pato tatbañgiop. Yawu gârâmâ nâmâ Solomongât kunñe mansan. Otmu nâñe kapi kâlepñehen ki mansan. Hohetyeñan manmâ den kâsikum yinñim mansan. Yamâ yeñeâmâ nâhât den nâñgâñetâ nahat otmap. Yakât otmâ mem ge katnekne sâm oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yañeâmâ lok senyeñan yahatmâ kinmâ yeñe nâhât den kum mansai yeñgât topyeñe sâm tetemu anñulaknomai. Yawu otñetâ Anitâñe yakât matñe âlâku ikñeâk ikñeâk yinñiwuap.

*Sennenñe yamâ lambehât lañinñe yakât dop oap.
(Mataio 5:15 Mataio 6:22-23)*

³³ Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenñe emet kâlehen tatmâ lambe saum tunñan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunñe kinmâ sem lañinñe pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ³⁴ Senyeñe yamâ lambe lañinñe yakât dop oap. Senyeñe âlepñe tatmu yanâmâ ekmâ gem yâhâmai. Yâhâ senyeñe bok sâwuap yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukñan kionñomai. ³⁵ Yakât otmâ yuwu sâmune nâñgâñet. Biwiyeñan Anitâhât lañinñane pilâmap ya bok sâmapgât biwi nâñgân nâñgânñe galemahom manman âlepñeâk manmâ yâhânomai. ³⁶ Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ lambeñe sem lañinñe pilâmu emet biwiñe hañ sâmu ekmâ tatmai yakât dop otbuap.

*Parisaioñe otminiwi yawu ki otmâ mannom.
(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 20:45-47)*

³⁷ Den yawu sâm tin pilâmu Parisaio âlâñe Yesu dâim emetñan yâhâop. Yan yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yinñiminiwi yâk orop sot newi. ³⁸ Yawu gârâmâ anñoân Yesuñe bânñe ki piriahop. Sot ya inâk mem nemu ekñetâ sâtñe otmu pârâk pilâwi. ³⁹ Pârâk pilâñetâ Yesuñe yuwu sâm ekyongop. “Parisaio yeñgât topyeñe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâñgâñet. Imbi âlâñe amañ mem hâkñeâk pirimu biwiñan sot wahapñe yawuâk tatbuap. Yakât dopñeâk yeñe bukulipyeñane yekñetâ yahalâkgât hâkyeñeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleñe, me orotmemeyeñe kiñgoñ ya biwiyeñane nâñgâmai. Yawu nâñgâñetâ yañe mem bâleñe tuhuyekmap. ⁴⁰ Yeñgât topyeñe yawu tap yamâ ki eñakmâ nanñangimai. Anitâñe lohimbi kândikyotgop yan hâkyetñe biwiyetñe yâhâp yâhâp ya katyitgiop. ⁴¹ Yakât otmâ anñoân yeñe biwi nâñgân nâñgânñe ya sâm pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuângât nâñgâñetâ tâñat otbuap. Yâhâ yawu ki

otnomai yamâ yiwerenje umatne teteyingim gap yu wangim umatne pato teteyingiwuap.

⁴² Parisaio yejeâmâ nângâm tâpikgumai. Yejeâmâ wahap tânjât, hote, gitâk, wahap yawuya mem ketetmâ bâlâk ñerek osetyenjan konok ya mem Anitâhât pat kuwangimai. Yâhâ Anitâhât den ekyongomu kulemgowi yamâ longâemai. Longâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbi yengât den sâm hâreyingimai yan Anitâne nângâmu ârândân olâkgât ki nângâmai. Yawu otmâ den tâj tânjâk ki sâm hâreyingimai. Otmu buku nombotne yengât weyeje ki nângâm tânyongomai. Yakât otmâ hâmbâi Anitâne matne umatne yingiwuap.

⁴³ Yeje miti emetjan yâhâ lohimbi senyenjan ewanâk tatnehât nângâmai. Otmu lohimbi hawamyongom tatmaiñe nenekñetâ yahatmu mepaenenekñetgât nângâmai. Yawu otmâ manñetâ ya ekmune bâleap. ⁴⁴ Parisaio yengât topyeje teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emelâk lok muñetâ hanyongowi ya yengât sum kakñambâ ki nângâmâk bam gamai.” Yawu sâm ekyongop.

⁴⁵ Yawu sâm ekyongomu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ho-hetyenjan gâtne lok âlâne yuwu sâm ekuop. “Bawapi, gâñe Parisaio lok den sâyingiat yañe nen gurâ yawuâk meneneksap.”

⁴⁶ Sâmû sâop. “Nenñe yengât amutgen manmâ yu ya otnehât den undipñe topñe topñe sâm ningimai. Yamâ yejeâmâ denyene ya ki lâum watmai. Den sâm ninginjetâ umatne kakñan manmain. Yawu manmunñe biwinenñe mem huruñ pilâninginehât ki tânnongomai. Yakât otmâ Anitâne matne umatne yingimu menomai.

⁴⁷ Yejeâmâ yuwu sâmai. “Poropete lok mum gawi ya yengât sumân awu tawu kâmetmunñe bañbañ sâm sekñe âlepñe otmâ imap.” Yawu sâmai. Yamâ yengât tâmbâlipyeñeñe poropete lok ya yongonjetâ muwi. ⁴⁸ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Tâmbâlipyeñeñe poropete yongonjetâ muwi ya yengât sumân yeje awu tawu kâmetmâ galemgumai. Yawu otmâ yongowi yakât nângâñetâ ârândân oap yawu yeksan. ⁴⁹ Otmu pepa âlâ, kutñe “Anitâhât nângân nângânñe” sâm, yan den âlâ yuwu kulemgowi tap. “Hoñ bawalipne nombotñe âi sâm yingimune yengâlen taka Anitâhât topñe kâsikum yingim mannomai. Yamâ yeje nâhât den pat bialâkgât nombotñe mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ nombotñe âlâmâ yongonjetâ munomai.” Den yawu tap. ⁵⁰ Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâne ikñe poropete hângânyongomu denñe lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyeñeñe nângâm bâleyingim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopñe ya yeje menomai. Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâwe. ⁵¹ Embânân topñe katmâ tâmbâyeñe lok âlâ, kutñe Awe sâm, ya atañe kumu muop. Otmu poropete âlâ, kutñe Sekaraia, yamâ opon kâmbukñan yâhâ hotom um bam gam kinmu yanâk kuñetâ muop. Yawu gârâmâ Awe kumu muop yapâek manmâ gam poropete kerek yongonjetâ muwi yakât huhopñe ya yeje menomaiâk.

⁵² Mosehât girem den kâsikum ningimai yejeâmâ Anitâhât den kurihinjetâ tap. Yejeâmâ Anitâhât hâkân otmâ yâkât den nângâm hâum pâpgumai. Yawu otmâ lohimbi nombotñeñe yâkât den nângâm tem lâuwangine sâm otmai ya yengât mâtâp mañguyingimai. Yawu otmai yakât nângâmune bâleap. Yakât otmâ umatne topñe topñe teteyingiwuap.” Yawu sâm ekyongop.

⁵³ Yawu sâm ekyongom emelambâ gem ariop. Sâp yakât kakñan Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiñe Yesuhât nângâm bâlewangim sâm ge katbi. ⁵⁴ Otmu den sâm hilipgumu nângâm den âiân katne sâm yu yakât âi pâi tuhumi gawi.

12

Nimbilam yâhâp ki otnom.
(Mataio 10:26-27)

¹ Otmu lohimbi kinngitne orowâkne Yesuhât den nângâne sâm taka pân sâwi. Taka pân sâm Yesu hoŋ bawalipne mem awawi guwawi tuhuyekbi. Yawu otmâ kinnetâ Yesune hoŋ bawalipne yuwu sâm ekyongop. “Parisaio yâk yengât matuk keluŋaŋe mem bâleyekmapgât galem oraŋgim mannomai. Parisaio yamâ nimbilamyene yâhâp otmâ topyene kurihiakmâ manmai. ² Yakât otmâ ya yengât den âlâ yuwu sâmunne nângânet. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekŋan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmai. Ya gurâ tetekŋan tetemu eknom. ³ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotne nenŋiâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi yene lohimbi ekyongonetâ nângânomai.

Anitâne wawaeneneksap.
(Mataio 10:28-31)

⁴ Yesune torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok senyenŋan kinmâ den ekyongonetâ nângânetâ nahat otmu yen nombotne yongonetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyene ki hilipgunomai. Lok topnenne yawu tap. Yakât otmâ ya yengât ki kinngityeŋahât otnomai. ⁵ Yâhâ Anitâhât topneâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkne konok umut biwiyene hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yene yâkât den konok lâum mannomai.

⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonmâ ârândâŋ yâkne tihitnenne otmap yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunne nângânet. Giron giron ekmain yamâ nâi tâŋât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giron giron âlâ mumbuap yakât topne himbim amboŋaŋe emet inânŋan nângâmu tap. ⁷ Yawu gârâmâ nenâmâ giron giron yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikne kundenne towat manmain. Yawu otmâ Anitâne topnenne kerehâk naŋgap. Somotnenne tipi tapi yakât topne gurâ nângâmu tawâk. Yâkne tihitnenne otmap. Yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

Topnenne ki kurihiakmâ Yesu betbaŋginom.
(Mataio 10:19-20,32-33 Mataio 12:32)

⁸ Lohimbi âlâ me âlâne “Yesuhâlen biwinane kepeim tem lâuwaŋgim mansan,” yawu sâm lohimbi ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâ lok bulâŋaŋe himbim awonŋahât aŋelolipne yengât senyenŋan kinmâ topyene sâm tetemune Anitâne manman kârikŋan katyekbuap. ⁹ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne “Nâ Yesu ki nângâwaŋgian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku lok bulâŋe himbim awonŋahât aŋelolipne yengât senyenŋan kinmâ “Nâ ki nângâyŋgian,” yawu sâwom. Lohimbi yawu otmai yaŋe matne umatne menomai. Yawu.

¹⁰ Yakât otmâ den âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Anitâne âi sâm nihim hângânohomu gewan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne nâhât nângânetâ tâŋât otbuap. Me nâhât nângânetâ giâkgât lohimbi kendâyŋginomai. Orot-meme yawuya ki witgum mannomai otmuâmâ ya yengât tosa yamâ Anitâne pilâyŋgiwuapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâne Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât amboŋe yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yengât Anitâne pilâyŋgiwuapgât dop âlâ ki tap. Lok yawuyaŋe tosa pato menomai.

11 Otmu den âlâ sâmunne nângânet. Yeñe galem tiñâk orañgim mannomai. Kasalipyeñe nâhât den pat âlepñe nângânetâ nahat otmu yen meyekmâ miti emetjan me kiap yeñgâlen ari den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyiñgetâ “Den mâtâpñe girawu watmâ sâm ekyongomunne nângânetâ keterakiñgiwuap,” yawu nângâm ki gorâyiñgiwuap. 12 Sâp yanâmâ Awoñnenñe iñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge den âlâlâ nângân nângânyenjan katmu nâhât den pat âlepñe sâm kusânâmâ ekyongonomai.

Senñe âlâlâ yakât nângâmunñe yahatbuap.

13 Lohimbi kinbi ya yeñgât hohetyenambâ lok âlâñe Yesu yuwu sâm ekuop. “Lok pato, sâmunne nângâ. Awoñnetñahât bâtnje bâiñe ya atanane iññiâk mem alitmâ mansap. Yawu gârâmâ gâñe ekurâ nombotñe hionmâ nihiâkgât nanjan.”

14 Sâmu sâop. “Nâñe yet galemyotgom manbehât lok kunnennñe ki sâm nihiop. Yakât otmâ imbiâk nâhâlen ga den ya eknohoat. 15 Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Senñe âlâlâ me iri sikum ya Anitâñe biwinenñahât ki sâm katningiop. Yamâ hâknennñahât sâm kalop. Yawuhât bukulpnenñe iri sikumyeñe orop manmai ya yekmâ tep bâle ki nângâyiñginom.”

16 Yawu sâm den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok kutdâ âlâhât kalamân siwit kehetñe pato teteop. 17 Yawu otmu biwiñeñe yuwu nângâop. “Siwit kehetñe pato tap yu mem emet girawuân katmune tatbuap? 18 Yuwu otbom mon? Emet tipiñe siwit kehetñe katman ya kândonmâ pato tuhum yan siwit kehetñe katmune tatbuap. 19 Katmune tatmu yanâmâ hop sambe kakñan manmâ heronje maronje nângâm manmâ yâhâwom.” 20 Yawu sâmu Anitâñe yuwu sâm ekuop. “Gâ kopa. Omonñdâñe mumbuat. Yakât otmâ iri sikumge wawaerâ tatgihimap ya lok âlâñe membuap.” Yawu sâop.

21 Yâhâ den ekyongoan yukât topñe yuwu tap. Lohimbiñe iri sikumyenñahât tepyeñe umatñe otmâ mansai ya yeñgât Anitâñe nângâmu bâlemap. Yakât otmâ munjetâ pesuk sâmap.” Yawu sâop.

Anitâñe tihitnenñe otmap. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.

(Mataio 6:25-34)

22-23 Yawu sâm lohimbî ekyongom benñe hoñ bawalipñe yuwu sâm ekyongop. Senñe âlâlâ me iri sikumyeñe yakât ki nângânetâ yahatbuap. Manmanyenñahât bulâñe yamâ umut biwiyeñe. Yâhâ yeñgât manman yamâ Anitâñe emelâk senñe âlâlâ lâtkuyiñgimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nângânomai. “Nenñe sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâm biwi yâhâp otmâ gorâ kakñan mannomai. 24 Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmunne nângânet. Kembâ ekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhum hâhiwin nângâmai. Yamâ himbim ambonañe haonmâ ârândân sot yiñgimap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâñe haonmâ ârândân tânyongom gamap. 25-26 Yawu gârâmâ yeñahât girawu mannom sâm yakât ki nângâm kiwiliñ otnomai. Yeñe wâtyenjan torokatmâ manmâ yâhânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu otnomai yan hâum pâpñgunomai.

Yakât topñe yuwu sâmunne nângânet. 27 Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunñe âilongo lonjo otmap. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutñe Solomon sâm, yâkñe hâk katipñe kulem melem mânunakmâ manop. Yañe hahop suriñe sekñe âlepñe tetemap yakât dopñe ki miop. 28 Yâhâ hahop suriñe ekmunñe âilongo otmap. Yawu gârâmâ iññahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririñ sâm kinmap. Anitâñe nângâopgât yawu kinmap. Yiwerenñeâmâ tetem âilongo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ

hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyenaje yuwu ki nângânomai. “Anitâje pâlâmje otmâ ki tihitnenje otmap.” Yawu ki nângâm mannomai.

²⁹ Yakât yuwu sâmunne nângânet. Bulânânâk Anitâje haonmâ ârândân tihitnenje otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³⁰ Yawu gârâmâ lok nombotje Anitâhât topje ki nângâmainje sângum me iri sikum me senje âlâlâ yakât nângânetâ yahatmap. Yawu otjetâ ki ârândân otmap. Yakât otmâ otmaiân yeje ki torokatnomai. ³¹ Yejeâmâ lohimbi nombotjanje Anitâhâlen biwiyenaje kepeinet sâm yâkât den ekyongonetâ nângânomai. Yawu otmâ manjetâ himbim awonnenje topyenje nângâmapje dopyenjan yingimu ki umburuk mannomai.

*Bukulipnenje tânyongonom.
(Mataio 6:19-21)*

³² Yakât otmâ yâkâlen biwiyenaje kepeim ki gorâyngimu mannomai. Awoonnenje Anitâje heronje nângâyngim tihityenje otmâ yâhâmbisâp. Yawu otmâ hâmbâi mâne manman kârikjan mem katyekmu manmâ yâhâmbisâi. ³³ Yakât otmâ senje âlâlâ tatyngiap yamâ mem buku nombotje ki tatyngiap ya kâsikum tânyongonomai. Yawu otjetâmâ Anitâje yekmu ârândân otbuap. Otmu himbimân mannomaihât pat kuyngiop yakât bulâje yingimu menomai. Otmu himbimân manman sânduhân mannomai yan talañe ki kumbuap, me selonje ki hârewuap, me ki bumbunguwuap, me kombo ki otnomai. ³⁴ Yawuhât Anitâhâlen biwi nângân nângânyenaje kepeim manjetâ ârândân otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesunje âwurem gewuap sâp ya ki nanngain.

³⁵⁻³⁶ Yesunje den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmunne nângânet. Hoñ bawalipje yengât lok kutdâyenaje kapi kâlepnehembâ âwurem taka emet hawiñan kinmâ kotok kunmu nângâm in yawu gahatje mewanginomai. Yakât otmâ lambeyenje saum katjetâ sem tatmu mambotbanginomai. ³⁷ Yawu otmâ mambotbangim tatnomai yanâmâ âwurem taka mem teteyekmâ heronje nângâyngiwuap. Heronje nângâyngim itâje kâpekma katmu tatmu sot um yingiwuap. ³⁸ Yâhâ omoñ derepjan kapi ambolipje kerekje aman pâlâmje inomai yanâmâ âwurem takawuap. Taka hoñ bawalipje sen golâ otmâ mambotbangim tatjetâ mem teteyekbuap otmuâmâ buku otyingiwuap. Buku otyingimu yâkñe heronje nângâwanginomai. ³⁹ Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmunne nângânet. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyenaje sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuynginomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sâñ sâñâk takamaihât kapi ambolipjanje sen galem manmâ emet kapiyenje galemgunomai. ⁴⁰ Yakât dopñeâk Anitâje hângânohomu âwurem gewom yakât sâp yeje ki nanngai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ heronje nângânomai.” Yawu sâm ekyongop.

*Hoñ bawa âlepñe bâleñe yâk yetgât topyetñe
(Mataio 24:45-51)*

⁴¹ Yesunje yawu sâm ekyongomu Petoronje yuwu sâm âikuop. “Kutdâ den âlâen hâum eknongoat yu nengâlâk yat me lok kerek nengât yat?”

⁴² Yawu sâm âikumu Yesunje purik pilâwangim den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâ âlâñe kapiñe pilâm kapi kâlepñehen ari kandi manmâ âwurem takawuap. Yaken ariwe sâm yan hoñ bawañe âlâ galem sâm katmâ

yuwu sâ m ekuwuap. “Arimuneâmâ gâ ñe nep lok nombotñe galemyongowuat.” Yawu sâ m ekum pilâyekmâ arimu galem yañe âi ya biwiñañe mem galemyongomu âilonço mannomai. ⁴³ Yawu otmâ galemyongowuap otmuâmâ patoñañe âwurem taka heroñe otbañgiwuap. ⁴⁴ Yawu otbañgim galem pato katmu ikñe senñe âlâlâñe yakât galem otbuap. ⁴⁵ Yâhâ purik pilâm sâ mune nâ ngâñet. Hoñ bawa yañe biwiñañe yuwu nâ ngâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâ p kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâ ñe âi yu membom?” Yawu sâ m biwiñañe pâ lâmñe otmu ki galemyongom hençençuwuap. Yawu manmâ to kârikñe nem biwi hâ lim otmu umatñe topñe topñe teteyiñgiwuap. Yawu otmâ lok bâ leñe yengâ len torokatmâ ki orotñe otmâ manbuap. ⁴⁶ Yawu otmâ biwiñañe pâ lâmñe otmu manbuap yan patoñañe pâ râ k sâ n sâ nâ k taka kuk otmâ kum yaehen pilâ mu ge hâ hiwin nâ ngâm yâ hâ mbisâ p.

⁴⁷ Yakât topñe yuwu sâ mune nâ ngâñet. Lohimbi nombotñañe nâ hât den nâ ngâm hençençunomai yanâmâ yakât nâ ngâñetâ gemu betbañginomai. Yawu otnomai yakât matñe Anitâ ñe matñe amokñan yingimu menomai. ⁴⁸ Yâhâ lohimbi nombotñe â lâneâmâ nâ hât den nâ ngâm pâ pçumai yañe otñetâ bâ lemap yâ hâ m Anitâ ñe matñe kakñeâ k yingimu menomai. Yakât otmu yuwu sâ mune nâ ngâ. Lok â lâ me â lâ âi sâ m yingimune ya tuhum hençençunomai ya yengât nâ ngâmune â râ ndâ ñ otbuap. Yâhâ lok â lâ me â lâ âi pato sâ m yingimune ya biwiyeñañe tiñâ k lâ um tuhunomai ya yengât gurâ yawuâ k nâ ngâmune â râ ndâ ñ otbuap.” Yawu sâ m ekuop.

Yesuñe giop yakât lohimbi hionçakmâ mansai.

(Mataio 10:34-36)

⁴⁹ Yesuñe den â lâ yuwu sâ m ekyongop. “Anitâ ñe lohimbi yengât biwiyeñahât topñe nâ ngâm kâ sipyongom matñe â lâ ku ikñiâ k ikñiâ k yingimu menomai yakât hâ ngâ nnohomu gewan. Yâhâ matñe yingimu meñetâ pesuk sâ mbâ p. ⁵⁰ Otmu umatñe â lâ tetenihimu hâ hiwin nâ ngâ wom ya tetenihim pesuk sâ ekgât nañgan. ⁵¹ Otmu den â lâ yuwu sâ mune nâ ngâñet. Nâ hât yuwu ki sâ nomai. “Nâ hât yamâ buku konok otnehât himbimâ mbâ giop.” Yawu ki sâ nomai. Nâ ñe hâ nân gewan yakât yen hionçaknomai. Hionçakmâ yuwu orañginomai. ⁵² Lohimbi nanñe baratñe mome manmaiñe hionçakmâ komot yâ hâ p otnomai. Komot â lâ hât yâ hâ p, â lâ hâ râmâ kalimbu yawu otnomai. ⁵³ Â wâ nan me mâmâ barat kuk orañgim hionçaknomai. Otmu iranñe iranñe ya gurâ yawuâ k kuk orañgim hionçaknomai.” Yawu sâ m ekyongop.

Yesuñe kulem â lâlâ tuhuop yakât topñe hâ um pâ pçuwi.

(Mataio 16:2-3 Mareko 8:11-13)

⁵⁴ Yesuñe hoñ bawalipñe yawu sâ m ekyongomâmâ benñe lohimbi kinbi ya yuwu sâ m ekyongop. “Op surumbup memuâmâ yuwu sâ mai. “Gelâ k gewe sâ m oap”. Sâ ñetâ yawu otmap. ⁵⁵ Otmu elem tok sâ we sâ m otmuâmâ yuwu sâ mai “Sikop kumbe sâ m oap.” Sâ ñetâ yawu otmap. ⁵⁶ Yen lok perâ kñe. Yeñe elem kulewoñboñ yakât topñe ekmâ nâ ngâm hençençuai. Yâhâ nâ ñe kulem â lâlâ memune eksai yakât topñeâmâ girawuhât ki ekmâ nâ ngâm hençençuai?

⁵⁷ Wongât ençatyeñeâ k otmâ orotmeme â lepñe me bâ leñe ya ki ekmâ ki-wilim mansai? Yen lok perâ kñe yakâ.”

Den sâ m tetem kaok nañgançinom.

(Mataio 5:25-26)

⁵⁸ Bukulipyençe â lâ me â lâne kuk otyiñgim den â iân katyekne sâ m dâ iyekmâ kiapçâ len arinomai. Yamâ mâtâ wânâ k ari sâ m tetem kaok nañgançinomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapçâ len ari den sâ m tetençetâ yâ kñe mem pâ i

emetņan katyekbuap. Pâi emetņan katyekmu tatmâ yeņe ombeyeņeâk yaihen ki genomai. ⁵⁹ Kiapņe pâi emetņan tatnomai sâm sâp katyiņgiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.” Yawu sâm ekyongop.

13

Anitâhâlen biwinenņane kepeim mannom.

¹ Yawu sâm ekyongop sâp yanâk lok nombotņane Yesuhâlen ari den pat yuwu sâm ekuwi. “Galilaia ambolipņane noniņ bulimakao gâim Anitâhât hotom uwi sâp yan kiap âlâ, kutņe Pilato sâm, yâkņe tembe lâulipņe hângânyongomu Galilaia ambolipņe yongonetâ hepyeņe gemu noniņ bulimakao hepņe orop oset guset olop.” ² Yawu sâm ekuņetâ yuwu sâm ekyongop. “Pilatoņe tembe lâulipņe hângânyongomu yawu yongowi yakât yuwu mon sâmai. “Muwi yeņgât tosa bâleņe yaņeâmâ Galilaia lok ondop yeņgât tosa ya wangim amokņan miap.” ³ Yawu ki tap. Yawu gârâmâ yeņe orotmemeyeņe bâleņe ki pilâm Anitâhât den lâunomai otmuâmâ yawuâk matņe yingimu menomai. Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmune nâņgâņet. ⁴ Yerusalem kapi ambolipņe kâi nombotgen kalimbu Siloam hem topņan kinņetâ kândun kum ge kurihiyehop ya yeņgât yuwu ki sânomai. “Tosayeņe bâleņe yaņeâmâ Yerusalem kapi ambolipņe nombotņe yeņgât tosayeņe wangiop. Yakât otmâ hân ya kândun kum ge kurihiyekmu muwi.” Yawu ki tap. ⁵ Yakât otmâ âlâku sâmune nâņgâņet. Yeņe orotmemeyeņe bâleņe ki pilâm Anitâhâlen biwiyenņane kepeinomai otmuâmâ yengu yawuâk hiliwahonomai.”

⁶ Den ya sâm tiņ pilâm den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâņe koset âlâ kalop. Koset ya pato otmâ bulâņe kinbuapgât sâpņe tetemu taka amboņane bulâņe hâuwe sâm ekmu bia olop. ⁷ Yakât otmâ kalam galemņe yuwu sâm ekuop. “Bulâņe hâuwe sâm ekmune biatmu yu yambu kalimbu oap. Yakât otmâ koset ya kârâm pilârâ ge iâk.” Yawu sâop.

⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, pilârâmâ yambu yu inâk kinâk. Hâmbâi topņe lawitmâ pitimunņe yanâmâ bulâņe kinbuap. ⁹ Yâhâ ki kinbuap otmuâmâ kârâm pilâmune ge imbuap.” Yawu.”

Tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņan Yesuņe imbi âlâ heņgeņguop.

¹⁰ Tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp âlâen Yesuņe opon kâmbukņan yâhâm den kâsikum yingiop. ¹¹ Den kâsikum yingiop sâp yan imbi âlâ talop yamâ weke bâleņane mângâemu kun kândâtņe konok otmâ pareņe manmâ gamu yambuņe kâi nombotgen kalimbu pesuk sâop. ¹² Yesuņe imbi ya ekmâ kunņan mem yuwu sâm ekuop. “Imbi, yiwereņeâk âlepņe otbuat.” ¹³ Yawu sâm kunņan mem kuwihakmâ tâņ tâņâk kinmâ Anitâ mepaeop.

¹⁴ Yâhâ Yesuņe tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņan imbi ya heņgeņguop gârâmâ miti emetņahât galemņane galemņane nâņgâmu bâlemu lohimbi yuwu sâm ekyongop. “Nep tuhu tuhuhât sâpņe yamâ hilâm nombolân konok tap yan takanetâ heņgemyongombâpğât dop. Yawu gârâmâ tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņan imbi heņgeņguap yu ekmune dondâ bâleap. Ya ki orotņe.”

¹⁵ Yawu sâmu Yesuņe purik pilâwanğim yuwu sâop. “Bâe, yen lok perâkņe. Tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņe ârândâņ yeņe dongi bulimakaoyeņe pekeâmbâ holaņyekmâ dâim ari to yinginomaihât dop tap. Yawu gârâmâ dongi me bulimakao umutyeņe bia yakât nâņgâmunne tâņât otmap. ¹⁶ Yâhâ imbi yuâmâ Awarahamgât senâmbâ gâtņe. Yawu gârâmâ Satangât weke bâleņane mângâemu pareņe otmâ manmâ gap. Nâņe tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņan heņgeņgumune ki bâleap.” ¹⁷ Yawu sâm ekyongomu sâm ge katbiņe nâņgâm

anjulakbi. Yâhâ lohimbi inñaje Yesuñe olop miop ya ekmâ herone otbanjiminiwi.

Bândup yakât topñe

(Mataio 13:31-33 Mareko 4:30-32)

¹⁸ Yesuñe yuwu sâm ekyongop. “Anitâhâlen biwiyenaje kepeim manñetâ tihityene otmap yakât topñe teteâkgât wuân denân hâum sâmune nângâñetâ keterakbuap? ¹⁹ Yuân hâum sâmune nângâñet. “Nak âlâ kutñe bândup yamâ lok âlâñe kehetñe âlâ mem ari kalamñan kalop. Katmu tatmu kâmñe ga takam yanak yâhâm kâlep pato otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatñe kun kunñan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluñe yakât topñe

²⁰ Otmu torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok komotñe komotñe wosapâ wosapâ mansaiñe biwiyene nâhâlen katmâ tem lâunihinjetgât yeñe ari nâhât den pat âlepñe ekyongonomai. ²¹ Yakât topñe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Imbi âlâñe dâmbia golanjuwuap. Golanjumâmâ matuk mendâremu keluñe gemu dâmbia orop menduhumu ukenñe bâleñe otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

Himbimgât mâtâpñe yamâ gâwik gâwikñe

(Mataio 7:13-14,21-23)

²² Yerusalem kapi pato yakât mâtâp arap ya hâlânñmâ kapi tipi tapi tap. Kapi yan ari Yesuñe Anitâhât den lohimbi kâsikum yinjiop. ²³ Yawu otmu lok âlâñe yuwu sâm Yesu âikuop. “Lok pato, yuwu sâm âihohowe. Lok getek âlâ himbimân yâhânomai me girawu?”

²⁴ Sâm u sâop. “Himbimgât mâtâp yamâ gâwik gâwikñe. Yakât otmâ yapâ lohimbi sambeñe arine sâmâmâ hâmbin gumbin otmâ hâum pâpñonomai. Yakât otmâ yeñe mâtâp ya tâñ tâñâk watmâ arinomai. Yakât yuwu sâmune nângâñet. ²⁵ Nâ mâtâp amboñe. Yakât otmâ mâtâp manjuyinjimune lok dondâhâlâkñe arine sâm hâum pâpñum amutgen kinmâ yuwu sânomai. “Lok pato, nângâningirâ gane.”

Sâñetâ sâwom. “Nâ ki nângâyinjian. Yen wonân?”

²⁶ Yawu sâm âiyongomune yuwu sâm eknohonomai. “Gâñe kapinennan taka tatmâ den kâsikum ningirâ orowâk tatmâ sot newin.”

²⁷ Sâñetâ sâwom. “Yen wonân? Nâ ki nângâyinjian. Yeñe orotmeme bâleñe otmai. Yakât otmâ arinjet.” Yawu sâwom. ²⁸ Yâhâ hâmbâi mâne Anitâñe yen mem ketetyekbuap. Yawu otmâ Awaraham, Isaka, Yakop, otmu Anitâhât poropetelipñaje tatmâ sot nem herone otbanjinomai ya yekmâ yeñe tep bâle nângâñomai. Yawu otmâ hâhiwin nângâm hu halak tuhumbisâi. ²⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Sâp yanâmâ lok topñe topñe, emetsenñe ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ, otmu torehen torehen kinjitñe orowâkñe taka menduhuakmâ nem herone otñetâ Anitâñe tihityene otbuap. ³⁰ Yâhâ lohimbi nombotñaje yeñahâlâk nângâñetâ yahatmap yanje Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotñaje yeñahât nângâñetâ gemu huruñ manmai yamâ Anitâñe meyekmu ikñan torokatnomai.

Yesuñe Herotgât sâop.

(Mataio 23:37-39)

³¹ Sâp yanâk Parisaio lok nombotñaje ari yuwu sâm Yesu ekuwi. “Herotñe gohowe sâm oap. Yakât otmâ kapi yu pilâm âlâengen ari.”

³² Sâñetâ sâop. “Sâp yuâmâ weke bâleñe watyekmâ mansan. Otmu kundat otmâ mansai ya heñgemyongom mansan. Yâhâ hândâhân yuwuâk otbom. Yâhâ halihu nep sâm nihîop ya tuhum pesuk pilâwom.” Den ekyongoan yu

Herot, lok perâkne ya, ekunomai. ³³ Nâne yuwu sâmunne nângânet. Anitâhât poropetelipne ikrâhât den sâminiwi ya kerek Yerusalem kapi ambolipne yongonetâ muwi. Yakât otmâ âun hândâhân âi tuhuwom. Gârâmâ halihuâmâ Yerusalem kapiân ari âi tuhum pesuk pilâwom.”

Yesune Yerusalem kapi ambolipne yengât topne nângâop.

³⁴ Yawu sâm ekyongom Yerusalem kapi ambolipne yengât tepne nângâm yuwu sâop. “Bâe, Yerusalem kapi ambolipne yengât topne yuwu tap. Yengâlen âi menjetgât Anitâne ikne hon bawalipne hângânyongomu takanetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmâne kurâk sâm nanlipne dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopneâk menduhuyekmune nâhât hikinman manjetgât sâman. Yamâ yeje nâhât hâkâj otmâ mansai. ³⁵ Yawuhât Anitâne betyongomu kasalipne taka yongom watyeknetâ kapi yu kâwurumjanak kinbuap. Yakât otmâ nâne pilâyekmâ ariwom. Benne sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânenne tihitnenne otbe sâm mat hângângohomu takat. Yakât otmâ biwinenne herone pato nangain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesune yawu sâop.

14

Tatmâ nângâ nângâ sâpnan lok âlâ bitâp tetewangiop ya Yesune walipgumu orok sâop.

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Parisaio yengât kunyene bukulpne nombotne Yesu orop dâiyekmu emetnan yâhâ tatmâ sot newi. Nem tatbi yan Yesune otmâ hilipguwup me bia yakât Parisaio ekmâ tatbi. ² Ekmâ tatnetâ lok âlâ bitâp pato tetewangiopne Yesu ekbe sâm yâhâop. ³ Yâhâmu Yesune ekmâmâ Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio ya yuwu sâm âiyongop. “Tatmâ nângâ nângâ sâpnan âi ki tuhunomgât Moseje girem den âlâ kulemgup. Yawu gârâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpnan lohimbi hengemyongowomgât dop tap me bia? Sânetâ nângâwe.”

⁴ Yawu sâm âiyongomu biwiyene umatne otmu olotonâk tatbi. Olotonâk tatnetâ Yesune lok ya bitâpnan walipgumu orok sâmu emelambâ kionmâ ariop. ⁵ Arimuâmâ emelan tatbi ya Yesune yuwu sâm ekyongop. “Tatmâ nângâ nângâ sâpnan naom âlâ me bulimakao âlâ lâmân kionmu ya pilânetâmâ lâmânâk tatbuap me mem dâinetâ gawuap?” ⁶ Yawu sâm âiyongomu yawuâk olotonâk tatbi.

Hâknene ki mepaeaknom.

⁷ Yâhâ emet yakât biwian Parisaio nombotne yehâhât nângânetâ yahatmu kou sennan yâhâ tatbi ya yekmâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁸ “Bukuyene âlâne yen orowâk tatmâ sot um nenom sâm dâiyekmu emetnan yâhâ kou sennanâk tatne yawu ki nângânomai. ⁹ Yâhâ lok papato nombotne yen orowâk dâiyekbuap yâkne kou sennanâk tatnomaihât nângâwuap. Yawu gârâmâ yeje kulet sâyingim kou sennan tatnomai yan lok papato takanetâmâ emet ambonne yen yuwu mon sâm ekyongowup. “Wa, bukulpne, yuâmâ yengât kawe bia, keteraknet.” Yawu sâm ekyongomu anulakmahât angoân yâhâmâmâ kou topnan tatnomai. ¹⁰ Yawu tatnetâ emet ambonne kundup mem kou sennan lingatbuap. Lingatmâ “gam yâhâ tatnet” sâm ekyongomu yanâmâ yâhâ tatnomai. Yawu otnetâ yanâmâ bukulpne nângâyinginetâ âilonjo otbuap. ¹¹ Yakât topne yuwu sâmunne nângânet. Lok âlâ me âlâne yehâhât nângânetâ gewuap ya yengât Anitâne nângâmu yahatbuap.”

¹² Yawu sâmb ekyongom emet amboŋe ya yuwu sâmb ekuop. “Kapi ambolipŋe orop heronŋe otmâ sot um nenom sâmb imi atalipge, me wârâ toulipge, me hep torehenlipge, me bukulipge, me lok iri sikumyeŋe orop mansai ya ki dâiyekmâ garâ sot nenomai. Yâhâ lok yawuya dâiyekmâ garâ sot nenomai otmuâmâ hâmbâi yakât matŋe sâmb dâihekŋetâ yâk orop sot neŋetâ pesuk sâwuap. ¹³ Yakât otmâ yuwu sâmbune nâŋgâ. Gâŋe heronŋe otmâ sot um lok dâiyekbuat otmuâmâ lok tâŋât, kopa, pareŋe, senyeŋe bok sâsâŋe yawuya dâiyekbuat. ¹⁴ Lok yawuya dâiyekmâ bâb belaiâk sot um yingirâ nem heronŋe otnomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe lohimbi mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yan ikŋak yakât matŋe gihîwuap. Yakât otmâ biwihane heronŋe nâŋgâwuap.” Yawu sâop.

Himbimân heronŋe otnomgât sâop.
(Mataio 22:1-10)

¹⁵ Yawu sâmb ekumu nem tatbi ya yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe den ya nâŋgâmâmâ yuwu sâmb ekuop. “Anitâŋe himbimân mannomgât pat kuningimu mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâhât kapiân tatmâ sot nem heronŋe otnom yakât nâŋgâmune tepne heronŋe oap.”

¹⁶ Yawu sâmb ekumu den âlâen hâum yuwu sâmb ekuop. “Lok kutdâ âlâŋe bukulipŋe orowâk heronŋe otmâ sot um nenomai yakât sâp kalop. ¹⁷ Yâhâ sâpŋe otmu yan soŋgo bau me sot kâlê topŋe topŋe um hâwurumu eŋ âtâmun kinop. Ya ekmu ârândâŋ otmu hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu ari yâkât bukulipŋe yuwu sâmb ekyongop. “Soŋgo bau sot kâlê yamâ emelâk umunŋe siap. Yakât otmâ gaŋetâ heronŋe otmâ nenom,” yawu yap” sâmb ekyongop. Ekyongomu hâkâŋ otbi.

¹⁸ Lok aŋgoân ekuop yaŋe yuwu sâop. “Nâmâ hân puluhuan ya ekbe sâmb ariwom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nâŋgânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

¹⁹ Yâhâ âlâŋeâmâ yuwu sâop. “Bulimakao bâlâk ŋerek puluhumune kapi kâlêpŋehen tap ya ari meyekmâ takawom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nâŋgânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

²⁰ Yâhâ âlâŋeâmâ yuwu sâop. “Yiwerenŋeâk imbi mian. Yakât otmâ ki gawom?” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâŋetâ hoŋ bawa yaŋe âwurem ari lok kutdâŋe den sâwi ya ekumu nâŋgâmu bâleop. Nâŋgâmu bâlemu hoŋ bawaŋe ya yuwu sâmb ekuop. “In yawu ari mâtâp kunŋan kinmâ lok umburuk, me lok pareŋe, me ândâpyeŋe bok sâsâŋe, me senyeŋe bok sâsâŋe, lok yawuya yuken yaken arine sâmb oai ya ekyongorâ taka sot yu neŋet.” Yawu sâmb ekum hâŋgângumu ari mem teteyekmâ ekyongomu taka emetŋan yâhâ tatbi. Yâhâ tatŋetâ hoŋ bawaŋe yaŋe yâkâlen yâhâ yuwu sâmb ekuop. ²² “Lok kutdâne, den yat ya oan. Otmu emelan yâhâ tai yamâ ki pik yai. Yakât otmâ girawu naŋgat?”

²³ Sâmbu sâop. “Yakât otmâ âlâku ari lohimbi kewilâyekŋetâ mansai ya mem teteyekmâ ekyongorâ takanomai. Takaŋetâ yanâmâ emetne pik sâwuap. ²⁴ Yâhâ bukulipne aŋgoân ekyongoat yamâ nâhâlen ki takanomai.” Yawu sâop.” Yesuŋe yawu sâmb ekuop.

Manmannenŋe ki alitmâ manmâ yâhânom.
(Mataio 10:37-38)

²⁵ Lohimbi kiŋitŋe orowâkŋe Yesu betŋan ariŋetâ purik sâmb yuwu sâmb ekyongop. ²⁶ “Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen torokatmâ orowâk mannom yawu nâŋgânomai otmuâmâ âwâ mâmâlipyeŋe, me imbi naomlipyeŋe, me imi atalipyeŋe, me wârâ toulipyenŋe betyeŋginomai. Otmu yeŋe manmanyenŋe ki alitnomai. ²⁷ Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhâten den lâum âi tuhunŋetâ bukulipyenŋe

nângâm bâleyingim hilipyongone sâm otnomai yanâmâ hâkyeje alitmâ betnihinomai. Lok yawuya nâhât pat ki otnomai. ²⁸ Yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Lok âlâ me âlâje emet tuhune sâm angoân tewetsenje amon yañe senje âlâlâ puluhum emet ya tuhunomai yakât nângânomai. ²⁹ Gârâmâ yawu ki otnomai otmuâmâ emet ya mem kânângâjetâ tewetsenje biatmu pâñan pilânomai. Yawu otnomai yanâmâ lohimbije emet ya torehenjeâk kinmu ekmâ yakât den pat alahu gulahu otmâ senyeñan gem girinyingim yuwu sânomai. ³⁰ “Lok yuñeâmâ saran kânângâjetâ giop yamâ tewetsenje biatmu pâñan pilâjetâ inâk tap.” Yawu sânomai.

³¹ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Lok kutdâ âlâ me âlâje kasalipyene orop ahonomai yanâmâ in yawu yâk yengâlen ki surutuk sâm arinomai. Yamâ angoân biwiyeñaje yuwu nângânomai. “Nen yu getek âlâ, lok 10,000 yawu mansain. Yâhâ kasalipnenje endaken lok kinjetje orowâk, 20,000 yawu mansai. Yakât otmâ nenje yongonomgât dop ki otbuap.”

³² Yeñahât yawu nângânomai otmuâmâ ki kundutmâ arinomai. Angoân kasalipyene orop buku konok manne sâm hoñ bawalipyene hângânyongoñetâ ari mem lohotje tuhuyeknomai. ³³ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Yengâlen gâtje âlâ me âlâje senje âlâlâyeñe me iri sikumyeñe kerehâk pilâm nâhâlen torokatnomai otmuâmâ nângâyingimune orowâk mannom.

Kâtembe yakât dop

(Mataio 5:13 Mareko 9:50)

³⁴ Yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Kâtembe ihim solân hoñmâ sot ya nemunje launenneñan memap. Yakât dopñeâk yenâmâ lohimbî hohetyeñan manmâ manman âilonjo manñetâ yekmâ Anitâ herone nângâwanjim mepaenomai. ³⁵ Yâhâ kâtembe helenjân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmje otbuap. Yawu otmu girawu tuhumunje âlâkuâk ukenje otbuap? Yamâ ki orotje. Pâlâmje sâm lâum pilâmain. Den yuâmâ biwiyeñanâk katmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

15

Lama âlâ gulip otbanjimu ki pilâwuap yan hâum sâop.

(Mataio 18:12-14)

¹ Sâp âlâen takesi meme lokje yeñahât nângâjetâ yahatmu lohimbî kâityongom takesi mem yahatmâ kombo meyingiminiwi yâk otmu lok nombotje ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi ya dondâhâlâkñe Yesuhât den nângâne sâm yâkâlen ariwi. ² Ariñetâ yan Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio lok yâkñe nângâjetâ bâlemu Yesuhât yuwu sâwi. “Yesuñe takesi meme lok otmu lok nombotje Mosehât girem den ki lâumai ya meyekmu orowâk sot niai. Yawu otmu dondâ bâleap.”

³ Yawu sâñetâ nângâm Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁴ Lok âlâhât lama 100 yawu kinbanjiwuap. Gârâmâ ya yengât hohetyeñambâ konok âlâje misingurakbuap. Yawu otmu amboñaje nombotje ya katyekmu kinjetâ konok misingurakbuap ya pânîmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotje katyekmu kinnomai ya yengât ki nângâm ketet otbuap. ⁵⁻⁶ Yâhâ misingurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepñe welâmñan gemu lâum kapiân âwurem ariwuap. Kapiân âwurem ari bukulpñe yongonmâ yuwu sâm ekyongowuap. “Lama misingurahop ya mem tetean. Yakât otmâ sot um nem herone otne.” Yawu sâwuap. ⁷ Yakât dop kum yuwu sâmune nângâjet. Lok 99, yâkñe yuwu nângâmai. “Nen lok âlepñe, orotmemenenje âilonjo otmâ mansain.” Yawu nângâm biwi pâlâmje mansai. Lok yawuya yengât Anitâñe herone

pato ki nângâyîngimap. Gârâmâ, lok konohâkne orotmemeñe bâleñe bet pilâm Anitâhâlen biwiñañe kepeim tem lâuwañgiwuap yanâmâ Anitâñe herone pato nângâwañgiwuap. Yawu.”

Tewetsenñe kionbañgimu pâinbuap yan hâum sâop.

⁸ Yâhâ Anitâñe lohimbi meyekmâ tihityeñe otmap yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Imbi âlâ kina yâhâp yakât dop tatbañgiwuap. Yâhâ 20 toea kionbañgimuâmâ ki pilâwuap. ⁹ Yakât pâinmâ arim mem tetem yanâmâ bukulipñe yongonmâ yuwu sâm ekyongowuap. “Wâe, tewetsenñe kionnihiop ya mem tetean. Yakât otmâ herone otne.” Yawu sâwuap. ¹⁰ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Lok konohâkne orotmemeñe bâleñe bet pilâm Anitâhâlen biwiñañe kepeim tem lâuwañgiwuap yanâmâ himbimân Anitâhât añelolipñañe lok yakât herone nângâwañginomai.”

Lok âlâ nanñañe iri sikum mem gulip tuhuop yan hâum sâop.

¹¹ Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ nanyâhâtñe yâhâp manbi. ¹² Manñetâ nanñe betñan gâtñañe âwâñe yuwu sâm ekuop. “Awoñ, senñe âlâlâ nâhât sâsâñe ya nihirâ miakbe.” Yawu sâmu senñe âlâlâ yâkât sâsâñe ya kâsikum wañmu miop. ¹³ Yawu otmu nanñe ya nep tuhumi getek manmâ, senñe âlâlâ ya puluhumi yakât hâmeñe tewetsenñe miakmâ mâtâp kâlêwângen ariop. Ari heñ otmâ ihilâk mahilâk manmâ tewetsenñe miakmâ ariop ya kerek pilâm metem umburuk manop. ¹⁴⁻¹⁶ Umburuk manop yan po pato teteop. Po pato tetemu naom yañe sotgât pâinmâ kapi amboñe âlâhâlen arimu bau galemguwuap sâm âi wañop. Bau galemgu kinop yan po dondâ wañgimu bau yakât sot wahapñe mem nembe sâm otmu kuwañgiwi. ¹⁷ Yawu otbañginetâ nângân nângânñe tetemu yuwu nângâop. “Awoñnahât nep loklipñañe sot pato nem mansai. Nâ nanñe tâñ tâñ yamâ yuân manmâ sotgât otmâ hiliwahowoman. ¹⁸ Yakât otmâ yahatmâ awoñnahâlen âwurem ari yuwu sâm ekuwom. “Awoñ, otmune bâleop yakât tosa Anitâhâlen otmu gâhâlen umatñe oap. ¹⁹ Yakât otmâ añulaksan. Yawu gârâmâ nângânihim nep lok sâm menekdâmâ hoñ bahihim manbom.” Yawu sâm ekuwom.” Yawu nângâop.

²⁰ Yawu nângâm yahatmâ kapi ya pilâm akñangen takamu âwâñañe senñe pilâm ehop. Ekmâ tepñe nângâm sururuk sâm ari nanñe lâum hâmeñe hârem niop.

²¹ Yawu otmu nanñañe yuwu sâm ekuop. “Awoñ, otmune bâleop yakât tosa gâhâlen otmu Anitâhâlen umatñe oap. Yawu otmâ añun pato gihiwan. Otmu nâhurâ añulaksan.”

²²⁻²⁴ Yawu sâm ekumu âwâñañe hoñ bawalipñe yuwu sâm ekyongop. “Nanne emelâk betnohom ariop ya âwurem takap. Yâhâ “emelâk muop mon,” yawu nângâm manmâ gaman. Yamâ âwurem takamu ekmâ tepne hâlâlâk welâmñan giap. Yakât otmâ in yawu ba hâk katipñe âiñe mem ga mânunbañginet. Yawu otmâ handop âlâ mem barahanñan katñet. Otmu kâi katipñe katbañginet. Nenñe herone otbañginomgât bulimakao nanñe gâim uñetâ siâk.” Yawu sâm ekyongomu bulimakao nanñe gâim uñetâ semu nem herone otbañgiwi.

²⁵⁻²⁶ Herone otbañginetâ yan nanñe kunñe yañe newângembâ taka kapi ginñan kinmâ herone marone girin get get otmâ kinbi ya nângâm hoñ bawa âlâ kunmu gamu yuwu sâm âikuop. “Wongât herone otmâ tai?”

²⁷ Sâmu sâop. “Imihe ari gulip olop ya âwurem takap. Yakât otmâ âwâyetñañe eknongomu bulimakao nanñe ya kum gâim umunñe siap.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu ekumu nângâm âwânahât nângâm bâlewangim kapi betnehen kinop. Yâhâ hoj bawa yaŋe âwâne ekumu âwânaŋe ba kinmâ “Nan, ga,” sâmu ekuop.

²⁹ Ekumu hâkâŋ otmâ yuwu sâop. “Nangat. Nâne tem lâuhimim âi mem manmâ gamune yambu dondâ pesuk yap. Yawu otgihiman yamâ gâne ki herone otnihimat. Otmu noniŋ nanne âlâ ki nihirâ bukulpne orop um nem herone otmain. ³⁰ Yawu gârâmâ nangaŋe senne âlâlâ hârok gâwârehihim ari imbi kondarâ orop manmâ tewetsenne pilâm meteop. Yâkne âun âwurem takamu hoj bawalipge ekyongorâ bulimakao nanne kum gâim unjetâ semu nem herone otbaŋgiai. Yakât nângâmune dondâ bâleap.”

³¹ Yawu sâmu âwânaŋe yuwu sâmu ekuop. “Nanne, gâne nâ orop sâp kâlep manmâ gamat. Otmu senne âlâlâ tatnihiap ya gâhât pat sâmu kuhihimune tap. ³² Yawu gârâmâ imihe “emelâk muop mon,” yawu nângâm manmâ gan ya âwurem takap. Yakât otmâ herone otbaŋgimunne ârândâŋ oap.” Yawu sâop.

16

Galemne senne âlâlâ mem ihilâk tuhuop yan hâum sâop.

¹ Yesuŋe hoj bawalipne den âlâen hâum yuwu sâmu ekyongop. “Lok kutdâ iri sikumne tewetsenne otmu âlâlâ ya pato dondâ tatbaŋgiop. Yakât otmâ lok âlâ mem galemgunihiâkgât sâmu âi waŋop. Yawu gârâmâ lok yaŋe lok kutdânahât tewetsenne mem gulip tuhuop. Yawu otmu lok kutdâ yakât hoj bawalipne nombotnaŋe yakât den pat yuwu sâmu ekuwi. “Lok âlâ galem sâmu âi waŋon yâkne senne âlâlâ mem ihilâk tuhuhihap.”

² Yawu sâmu ekuŋetâ lok kutdâyeŋe yaŋe lok ya yuwu sâmu ekuop. “Gâne nâhât tewetsenne mem gulip tuhunihiat” yawu sânetâ nanŋan. Yakât otmâ galem âlâku ki katgekbom. Yakât otmâ puluhu puluhu pepa ya mem garâ senne âlâlâ tatnihiap yakât topne mem tetewom.”

³ “Yawu sâmu hângângumu ari biwiŋaŋe yuwu nângâop. “Lok kutdâne watnekbomap. Yakât otmâ giratbe? Wâtne pato ki tatnihiap. Yakât otmâ âi umatne tuhuwomgât dop âlâ ki tap. Otmu senne âlâlâ gewe yâhawe yakât lok bât kandi bero manbom sâmu yakât aŋulaksan. ⁴ Yiwerene nângâmune teteap. Bukulpne yeŋgât tosa pato lok kutdânahâlen tap ya mem gemune herone nângânihinomial. Yawu nângânihim lok kutdânaŋe watnekuop yanâmâ meneknetâ orowâk mannom.” Biwiŋaŋe yawu nângâop.

⁵ Yawu nângâm bukulpne yeŋgât tosa pato lok kutdânahâlen talop yâk âlâku ikniâk ikniâk mem dâiyehop. Yâhâ aŋgoân gaop ya yuwu sâmu âikuop. “Gâhât tosa lok kutdânahâlen amon tap?”

⁶ Sâmu sâop. “Nak bulânahât tone ya âsâp 100.” Sâmu sâop. “Âlepne toсахâhât pepa yu mem 50 ya kulemgu.”

⁷ Yawu sâmu ekumu arimu lok âlâ gamu yuwu sâmu âikuop. “Lok kutdânahâlen tosa amon tap?”

Sâmu sâop. “Siwit kehetne ya itâ 1000.”

Sâmu sâop. “Tosahâhât pepa yu mem 800 ya kulemgu.”

⁸ Yawu ekyongop yakât den pat nângâm lok kutdânaŋe galemne yakât nângân nângânne pato tatbaŋgiap nângâm herone pato nângâwaŋgiop. Wongât? Yuwuhât. Anitâhât den ki lâumai nombotnaŋe iri sikumyeŋe galemgum manman sânduhân manmai yakât nângân nângânyeŋe pato tap. Yawu otmâ Anitâhât den lâumai ya yeŋgât nângân nângânyeŋe ya wangiap.

⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Yeŋe Anitâhât tem lâuwaŋgim iri sikum, me tewetsenne, senne âlâlâ ya galemgum heŋgeŋgum lohimbî yu me yakât umburuk oai ya kâsikum yingim tânyongonomai. Buku otyingim manmâ

yâhânetâ hâmbâi sâp pesuk sâwuawân Anitâne manman kârikñan katyekmâ yakât hâmeñe yingimu menomai. Yawu.”

Âi tâñât me âi pato yakât topñe.

¹⁰ Yesuñe den yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ me âlâne âi tâñât biwiyenane tinjâk lâum tuhum manmaineâmâ âi pato yawuâk biwiyenane lâum tuhum heñgenñunomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne âi tâñât tuhum hilipgumaineâmâ yakât dopñeâk âi pato tuhum hilipgunomai. ¹¹ Yakât otmâ yeñe tewetsenñe me hângât wahap topñe topñe yawuya ki galemgum heñgenñunomai otmuâmâ hâmbâi Anitâne manman bulâne ki yingiwuap. ¹² Yâhâ bukulipyeñe yeñgât senñe âlâlâ hilipgunomai otmuâmâ Anitâne yeñgât pat kuyingioy ya hâmbâi ki yingimu menomai.

¹³ Yakât nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâñgâñet. “Lok konokñe lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwiñane kepeim herone kakñan tuhuwanñgiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkâñ kakñan nep ya ki tuhum heñgenñuwuap. Yakât topñe yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyenane arimu manmaine girawu otmâ Anitâ tem lâuwawñim mannomai? Yamâ ki orotñe.” Yawu sâop.

Yesuñe Parisaio den ekyongop.

¹⁴ Yesuñe yawu sâm ekyongomu Parisaio nombotñe iri sikumyeñe alilakmâ manbiñe nâñgâñetâ gemu senñan gewi. ¹⁵ Senñan geñetâ yuwu sâm ekyongop. “Lohimbiñe yekñetâ yahatmu koko salehâk mansai yawu sâñetgât yeñe lohimbî senyeñan kinmâ Anitâhât den lâuain sâm otmai. Yamâ Anitâneâmâ yeñgât biwiyenahât topñe nanñap. Yu ya otmâ manmai ya lohimbîñe ekñetâ âlepñe otmap yamâ Anitâne ekmu bâlemap.”

¹⁶ “Den âlâ sâmune nâñgâñet. Moseñe girem den âlâlâ kulemguop otmu Anitâhât poropetelipñane den kulemguwi ya tatmâ gam Yoane teteop yan andemñe oap. Otmu Yoane teteop sâp yapâek lohimbîñe Anitâhâlen biwiyenane kepeinñetâ tihityeñe otbuap yakât den pat âlepñe ekyongom gan. Yawu otmâ lohimbî kinñitñe orowâkñe nâñgâñetâ bulâne otmu yakât bulâne mene sâm oai. ¹⁷ Hân himbim gulip otbuapgât Anitâne sâm kalop. Yamâ Mosehât girem den ya kum gulip tuhunomgât dop âlâ ki tap.”

¹⁸ “Den âlâ sâmune nâñgâñet. Lok âlâ me âlâne imbiñahât hâkâñ otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yan tosa umatñe membuap. Yâhâ lok âlâ me âlâne imbi pilâ pilâne ya membuap ya yawuâk tosa umatñe membuap. Otmu imbi âlâne lok pilâ pilâne ya membuap ya yawuâk tosa umatñe membuap.” Yawu sâm ekyongop.

Lok iri sukumñe orop otmu lok umburuk ya yetgât den.

¹⁹ Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ âlâ iri sikum tewetsenñe pato tatbanñioy yeñe yuwu otmâ manminiop. Hâk katipñe âilonño lonño hanñalakmâ hilâmñe hilâmñe sot topñe topñe nem hop sambe kakñan manminiop. ²⁰ Yâhâ lok âlâ umburuk manop, yâkât kutñe Lasaro sâm. Yâhâmâ use kârikñe tetewanñimu hâhiwin kakñan manminiop. ²¹ Yawu otmâ lok kutdâ yan emetñan tatmâ sot nemu wahapñe gowelan kionop ya mem nembe sâm Lasaro emet gowetñan iminiop. Emet gowetñan im tatmu sosone taka useñe ya nimbilakuminiwi. ²² Sâp âlâen lok umburuk ya mumu Anitâhât anelolipñane lâum yâhâ Awaraham gotñan katñetâ talop. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk lok kutdâ ya yawuâk mumu hanguwi. ²³ Yâhâ mumu umutñane hem topñan kâlâp sem talowân ge tatmâ hâhiwin pato nâñgâop. Yawu otmâ senñe pilâm Awaraham yet Lasaro yeñehop.

²⁴ Yelekmâ den kârikñan halahum yuwu sâam Awaraham ekuop. “Awoñ, yuwu sâamune nângâ. Kâlâp kâlehen tatmâ hâhiwin bâleñe nanñan. Yakât otmâ Lasaro ekurâ hâlipñane to wâimâmâ nimbilamnan katmu sânduk sâek.”

²⁵ Yawu sâamu Awarahamñe yuwu sâop. “Nanne, yuwu sâamune nângâ. Emelâk heronje otmâ hop sambe kakñan manon ya pesuk yap. Lasaro yâhâmâ hâhiwin kakñan manop ya gurâ yawuâk pesuk yap. Yakât otmâ tep hero kakñan tap. Gâmâ hâhiwin pato nângâm tat. ²⁶ Yâhâ hohetnennñan hem pato kinsap. Yakât otmâ yupâ gâtñe âlâ me âlâñe gâhâlen gene sâam hâum pâpñunomai. Otmu yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe yuân gane sâam yawuâk hâum pâpñunomai.”

²⁷⁻²⁸ Sâamu sâop. “Awoñ, den âlâ sâamune nângâ. Kapinan imilipne mome mansai. Yâkñe yuân ge hâhiwin nângâmâihât Lasaro hângângurâ ari girem den ekyongomu nângân nângânyene pâronj sâekgât nanñan.”

²⁹ Sâamu sâop. “Yawu bia. Moseñe girem den âlâlâ kulemguop otmu Anitâhât poropetelipñane den kulemguwi ya sâalikum nângânomai. Nâñe ki hângângumune âwurem gewuap.”

³⁰ Sâamu sâop. “Awoñ, yuwu sâamune nângâ. Moseñe den kulemguop otmu Anitâhât poropetelipñane den kulemguwi ya sâalikumai yamâ ki tem lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe mumuñambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ orotmemeyene bâleñe bet pilâm Anitâ tem lâuwanñinomai.”

³¹ Sâamu sâop. “Nanne, yuwu sâamune nângâ. Moseñe girem den âlâlâ kulemguop otmu Anitâhât poropetelipñane den kulemguwi ya sâalikum nângâñetâ nahat otmu ki lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yengâlen gâtñane mumuñambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ yakât dopñeâk yakât den nângâñetâ nahat otmu ki lâunomai. Yakât otmâ ki hângângumune âwurem gewuap.” Yawu sâam ekuop.” Yesuñe den âlâen hâum yawu sâam ekyongop.

17

Tosa yakât topñe

(Mataio 18:6-7,21-22 Mareko 9:42)

¹ Yesuñe honj bawalipñe yuwu sâam ekyongop. “Lohimbi kerekñe lohotñe otmâ yuwu yawu otñetâ bâlemu tosa meñetgât Satanñe kendâyingimap. Otmu lohimbi âlâ me âlâñe bukulipyenñane otñetâ bâleâkgât kendâyingimai yamâ Anitâñe matñe umatñe yingimu menomai. ² Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâñe bukulipyene kendâyingineta otñetâ bâlemap yâhâmâ mâmâlipyenñane ki mem ga katyekbâi yamâ mem ga katyekbi. ³ Yakât otmâ biwiyene galemahom manmâ yâhânomai.

Bukuhe âlâñe bâleñe topñe topñe mângâehekmu ekurâ yetñiâk tatmâ den henñenguromawot. Yawu otmutâ ârândânj otmu buku konok mandomawot. ⁴ Yâhâ hilâm konok yakât biwiñan bukuhane orotmeme kingonj mângâehekmâ yahatmu nombolân yâhâpñe otbuap. Yawu gârâmâ mângâehekbuap ya sâam tetem tosanje pilâwanñiwuatgât ekgohowuap otmuâmâ âlepñe tosanje pilâwanñiwuat.” Yawu sâam ekyongop.

Yesuhâlen biwinennñane kepeinomgât sâop.

⁵ Yawu sâamu honj bawalipñane yuwu sâam ekuwi. “Kutdâ, den eknongomat ya kerek nângâmunñe yakât bulâñe tetewuapgât nanñain. Yakât otmâ mem hewewenj tuhunenekdâ gâhâlen biwinennñane tijâk kepeim mannom.” Yawu sâawi.

⁶ Sâñetâ yuwu sâam ekyongop. “Den âlâen hâum yuwu sâamune nângâñet. Nak âlâ, kutñe bândup, yamâ lok âlâñe kehetñe tipñe âlâ mem ari kalamñan

kalop. Katmu tatmu kâmne ga takamu yanak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotne wangim kinmap. Yakât dopneâk nâhâlen biwiyenane kepeim manmâ yâhâ lakop endo kinsap enda ekujetâ denyene nângâm hindakmâ saruân kionbuap.” Yawu sâop.

Nenpe Anitâhât nep mem yuwu otmâ mannom.

⁷ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Yengâlen gâtne âlâ me âlâhât hon bawalipyenane nonin bulimakao galemgum nep tuhum emetsâpnan kapiân âwurem ganetâ yuwu ki sâm ekyongonomai. “Emetyenan yâhâ tatnetâ sot um yingiwê.” ⁸ Yawu bia. Yuwu mon sâm ekyongonomai. “Sot um nihinetâ nemune ârândân otmu yene sot um nenomai.” Yawu sâm ekyongonomai. ⁹ Yakât yuwu sâmune nângânet. Lok kutdâlipyenane hon bawalipyene nep sâm yingimai ya tuhujetâ ki mepaeyekmai. In nângâyinginetâ ârândân otmap. ¹⁰ Yengât topyene yawu tap. Nep sâm yingimune ya tuhum pesuk pilânomai yan yuwu sânomai. “Nen hon bawa mansain. Nep sâm ningiop ya konok tuhumain.” Yawu sânomai. Yawu sâm ekyongop.

Lok hâk bâle teteyingiop ya Yesune hengemyongop.

¹¹ Yesune Yerusalem kapiân ariwe sâm Galilaia hân tânâmñambâ arim yanak Samaria hân hâlânma kapi bânjehen tap yan ariop. ¹² Yâhâ kapi ya ambolipne lok nombolân imbât hâk bâle teteyingimu manminiwi. Otmu Samaria gâtne lok âlâ hâk bâle tetewangimu manminionpe yâk yengâlen torokatmu lok bât nombot nombot hârok yawu otbi. Yâkne Yesu ekmâ kâlepnehembâ kinmâ ¹³ den kâriknan yuwu sâm ekuwi. “Wâe lok pato, Yesu, gâne nângâningihât nanain.” Yawu sâwi.

¹⁴ Sânetâ sâop. “Hotom umai yengâlen arinetâ hâkyene eknomai.” Yawu sâm ekyongomu ariwi.

Yâhâ mâtâwân arim tatnetâ hâkyene âlepne olop. ¹⁵⁻¹⁶ Hâkyene âlepne otmu enakmâ Samaria gâtne ya ikniâk âwurem ari Yesuhât gotnan ba kinmâ herone otbanjim mepaeop.

¹⁷ Yawu otmu Yesune lohimbî yan kinbî ya yuwu sâm ekyongop. “Lok bât nombot nombot hârok hengemyongoan. Yamâ lok nombolân imbât yamâ wonâmbâ? ¹⁸ Wongât Samaria gâtne yunak Anitâ mepaewe sâm âwurem takap?” Yawu sâm ekyongop.

¹⁹ Yâhâ lok ya yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen biwihanje kepeiat. Yakât otmâ Anitâne nângâhîhimu âlepne oat. Yakât otmâ lohotnan bam ari.”

Yesu âwurem gewuap yakât sâop.

(Mataio 24:23-28,37-41)

²⁰ Sâp âlâen Parisaio lok nombotnane Yesu yuwu sâm âikuwi. “Sâp girawuân Anitâne tihitnenne otmu manman sânduhân mannom?” Sânetâ sâop. “Anitâne topne katmâ tihityene otbuap sâp yan kulem topne topne ki tetemu ekmâ kiwilinomai. ²¹ Yakât otmâ yuwu ki sânomai. “Yuân topne katmâ tihitnenne otbuap. Me endaken topne katmâ tihitnenne otbuap.” Yawu ki sânomai. Yuwu sâmune nângânet. Anitâne emelâk tihityene otbe sâm hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâop.

²² Yawu sâm ekyongomu arinetâ hon bawalipne yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi sâp âlâen nâ lok bulâne âwurem ge tihityene otmune biwiyene sânduk sâekgât biwiyenane ya mem mannomai. Gârâmâ sâp yan ki âwurem gemune neknomai. ²³ Yawu gârâmâ sâp yan lok nombotnane yuwu sâm ekyongonomai. “Anitâne Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenne otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu ge endaken mansap, me wosaken me wosaken ge mansap.” Yawu sâm ekyongonetâ yâk yengât den ya ki nângânomai.

Yawu otmâ ki pâinnekmâ âlâen âlâen arinomai. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. ²⁴ Himbim belek sâmu laninjanje siliñ siliñ sâmu nombotgembâ nombot otmâ hanj sâmap yakât dopneâk Anitâne nâ lok bulâne hângânohomu âwurem gewom. Âwurem gemune lohimbi hânjan kulemjan mansai kerekne nâhât laninje ekmâ topne nângânomai. ²⁵ Yâhâ angoânâmâ Yura nengât papatolipnenjanje nâhât hâkâñ otmâ hâhiwin nihinetâ sât gum mumbom. ²⁶ Yâhâ âwurem gewom yanâmâ pârâk sânu sânu gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpne tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmune nângânet.

Emelâk embânjan lok âlâ, kutne Noa sâmu, manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. ²⁷ Emelâk Noane manop yanâmâ lohimbi gulip malap manmâ yeje âi yehâlâk nângâm manbi. Yawu manjetâ Noaneâmâ wanja kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepne mansainâk sâmu gulip malap manmâ ganjetâ yan Anitâne nângâmu tongelâk pato gemu to niñ niñ sâmu lohimbi kerek haranyongomu mum metewi.

²⁸ Yâhâ yakât dopneâk lok âlâ, kutne Lot sâmu, yâkne manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Lotne manop yanâmâ lohimbi gulip malap otmâ songo bau sot kâle nem yehâlâk nângânetâ yahalop. Imbi anji gunji otbi. Emet opon tuhuwi. Nep topne topne tuhujetâ Lotne Sotom kapi ya pilâm ariop. ²⁹ Yawu otmâ nen âlepne mansainâk sâmu gulip malap manjetâ Anitâne nângâmu himbimâmbâ kâlâpne punduñ sâmu ge kapi ambolipne kerek sem gulip tuhuyehop. ³⁰ Yakât dopneâk lohimbi nombotjanje âlepne mansainâk sâmu otjetâ yan Anitâne yâhâpne nâ hângânohomu gewom.

³¹ Sâp yan yuwu otnomai. Lok âlâ me âlâ kapi hâlânmâ mannomainje kasalipyenje takanjetâ yekmâ emetyenjan ki âwurem ari itâ parene menomai. Otmu lohimbi newân kinnomainje kasalipyenje takanjetâ yekmâ âwurem ari emetyenjan iri sikumyenje miaknehât ki nângânomai. ³² Emelâk embânjan himbimâmbâ kâlâpne punduñ sâmu ge Sotom kapi ambolipne sem gulip tuhuyehop sâp yan Lot imbinjanje kambenje kaknambâ olelem ekmâ kâtembe olop. Yakât den pat yeje nângâm hâkyenje miangim mannomai. ³³ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Lok âlâ me âlâne manmanyenje alitnomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne nâhâlen biwiyenjan kepeim tem lâunihinetâ yan lohimbi belângen mansainje yeknetâ bâlemu yongonjetâ munomai yamâ Anitâne mumunambâ mem yahatyekbuap. ³⁴ Sâp gewom yan lok oponân inomai yamâ Anitâne nombotne ya meyekmâ nombotne pilâyekbuap. ³⁵ Yâhâ lohimbi âi kalam tuhum gulip malap mannomai gurâ nombotne meyekmâ nombotne pilâyekbuap. ³⁶ Yâhâ hat mannomai gurâ nombotne meyekmâ nombotne pilâyekbuap.”

³⁷ Yawu sâmu ekyongomu yuwu sâmu âikuwi. “Kutdâ, kapi wonân mem kâsipnongowuat?”

Sânetâ sâop. “Yâhâ umatne âlâlâ tetewuap yakât emet inânjan ekyongom gaman. Yukât bulâne hâmbâi tetewuawân ekmâ topne nângâm henjenjunomai.” Yawu sâop.

18

Imbi kambutne kiap ulitguminiop yan hâmu sâop.

¹ Yesuhât honj bawalipnanje hilâm ârândân Anitâ orowâk den otmâ ki lohotne otnomaihât den âlâen hâmu yuwu sâmu ekyongop. ² “Kiap âlâ lohimbi yengât den sâmu hâreyingim yan Anitâhât nângâmu gemu ki ewe katyehop. ³ Yâhâ kapi ambonje, imbi kambut âlâ, yakâlen ari sâmu guhunmâ yuwu sâmu

ekuminiop. “Âlepne den sâm hârerâ imbi âlâne mângâenehop yakât matne kâpekbanjiwom.”

⁴ Yawu sâm ekuminiop yamâ denne ki nângâm gaop. Yawu otmâ gamu sâp kâlep otmu biwiñane yuwu nângâop. “Anitâhât nângâmune gemap. Otmu lohimbiki ewe katyekman. ⁵ Yawu gârâmâ imbi kambut yuñe haonmâ ârândân kâi kâi liñnihim tatmâ mem kopa tuhunekmapgât ihilâk nângâwanjiwom.” Yawu sâop.

⁶ “Yâhâ imbi yañe kiap ya ekumu tânguop yamâ yuwu. ⁷ Nen Anitâhât tem lâuwanjim manmainne haonmâ ârândân ulitgum yâhânom otmuâmâ nângâningiwuap. Yâkne biwi pâlâmne otmâ dennenne ki nângâwuapgât dop âlâ ki tap. ⁸ Ulitgumunne in yawu nângâningiwuap. Yawu nângânomai. Yawu gârâmâ Anitâne nâ lok bulâne hângânnohomu himbimâmbâ âwurem gewom sâp yan lohimbikiñitne orowâkne nâhâlen biwiyeñane tiñâk kepeim mambotnihim mannomai me bia?” Yawu sâop.

Parisaio yet takesi meme lok

⁹ Lok nombotñane yeñahât nângâñetâ yahatmu “nen lok âlepne, uwawapne bia mansain” sâm bukulipyene yeñgât nângâñetâ gemap. Lok yawuya yeñgât nângâm Yesune den âlâen hâum yuwu sâop. ¹⁰ “Lok yâhâp opon kâmbukñan yâhâm Anitâ ulitguowot. Âlâmâ Parisaio. Otmu âlâmâ takesi meme lok. ¹¹ Parisaio yañeâmâ ikñahât nângâmu yahatmu senne ewan pilâm ekmâ yuwu sâop. “O Anitâ, yuwu sâmune nângâ. Lok nombotñane kapam kumai, kombo otmai, otñetâ bâlem gap. Nâ yawuya bia. Otmu takesi meme lok endo kinsap nâ endawuya bia. ¹² Hilâm nombolân yâhâp yakât biwiñan hilâm yâhâp sot barak manmâ nângâhihim mepaehekman. Otmu tewetsenne senne âlâlâ tatnihiap yakât sâsâñambâ konok hârem gâhât pat kuhihiman.” Yawu sâop.

¹³ Otmu takesi meme lok yañeâmâ gulujan kinmâ kâmgum den tâlâwâk yuwu sâop. “O Anitâ, tepge nângânihi. Nâ lok bâlene mansanâke yamâ ki pilânekuat,” yawu sâop.

¹⁴ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Anitâne takesi meme lok yâkât nângâwanjim tosañe pilâop. Yâhâ Parisaio yâhâmâ tosañe yawuâk tatbanjiop. Yâhâ lok âlâ me âlâne hâkyene mepaeakmâ manmai yamâ Anitâne mem ge katyekbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâne yeñahât nângâñetâ gemu huruñ huruñ manmai ya yeñgât Anitâne nângâmu yahatbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesune nan baralipyene lukuleyehop.

(Mataio 19:13-15 Mareko 10:13-16)

¹⁵ Sâp yanâmâ lohimbiki nombotñane nan baralipyene meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesune kunyeñan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otñetâ hoñ bawalipñane yekñetâ ki ârândân otmu kuyiñgiwi. ¹⁶ Kuyiñgiñetâ Yesune nimnaom ekyongomu ganjetâ hoñ bawalipne yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukne, ki kuyiñgiñet. Anitâne nimnaom titipâ yu yeñgât tihityene otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganjet. Yeñe kuyiñgiñetâ ekmune ki ârândân oap. ¹⁷ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Nimnaom titipâne Anitâhât den nângâm in yawu lâuwanjim manñetâ tihityene otmap. Yakât dopñeâk yeñe tem lâuwanjinomai yanâmâ Anitâne tihityene otbuap. Yawu otmâ sâp pato tetewuawân meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai otmuâmâ Anitâne betyongomu belângen tatnomai.” Yawu sâm ekyongop.

Lok iri sikumyene pato tatyinjiap yâk yeñgât topyene

(Mataio 19:16-30 Mareko 10:17-31)

¹⁸ Yawu sâm ekyongomu Yura yeñgât papatolipyene âlâne Yesu yuwu sâm âikuop. “Bawapi, manman koko salek amboñe mansat. Yakât otmâ sârâ

nângâwe. Nâñe girawu otmune ârândân otmu Anitâñe manman kârikñahât pat kunihiwuap?”

¹⁹ Sâmu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboñe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboñe tatmap. ²⁰ Yakât otmâ gâñe âinohoat yakât matñe yuwu sâmune nângâ. Anitâñe girem den Mose ekumu kulemgup ya sâlikum nângâmat me bia? Ya yuwu tap. Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Lok nombotñe ki yongorâ munomai. Kombo ki meyiñgiuwat. Hakyenjan ki sâwuat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetñe lâum amutyetñan manbuat.”

²¹ Sâmu sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ñañanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

²² Sâmu sâop. “Yuwu otbuat. Senñe âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotñe umburuk mansai ya yiñgiuwat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâmu iri sikum me senñe âlâlâ dondâ tatbangiop yakât nângâmu biwiñe umatñe otmu hâmeñe bâleop.

²⁴ Hâmeñe bâlemu ekmâ Yesuñe yuwu sâm hoñ bawalipñe ekyongop. “Lok iri sikum pato tatiñgiapñeâmâ Anitâhâlen biwiyeñe kepeim tem lâuwanjine sâm otñetâ hâi hâñe otmap. ²⁵ Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Pusiñe seloñ watmu pin pinñan arimu yan watmâ ba membe sâm hâum pâpgumap. Yakât dopñeâk lohimi iri sikumyeñe pato tatiñgiapñe Anitâñe tihityeñe olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otñetâ hâi hâñe otbuat.

²⁶ Yawu sâmu nângâñetâ sâtñe otmu yuwu sâm âikuwi. “Lohimi girawuñe otñetâ ârândân otmu Anitâñe manman kârikñahât pat kuyiñgiuwap?”

²⁷ Sâñetâ sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm lokgât nângân nângân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topñe âlâ tap. Yakât otmâ yeñe yu me ya otne sâm yâkât nângân nângân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkñe konok manman kârikñe ya yiñgimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu Petoroñe yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senñe âlâlâ kerek betbangim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakñan manmâ gain.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Lohimbiñe nâhâlen biwiyeñe katñetgât lok âlâ me âlâñe nâhât den ekyongonomaiñe âwâ mâmâlipyeñe, me imi garilipyenye, me imbi naomlipyeñe, me hep torehenlipyeñe, me senñe âlâlâ siminñe tatiñgiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai. ³⁰ Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyeñe orop heroñe otminiwi ya wangim heroñe pato kakñan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâñe meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

*Yesuñe mumbuap yakât kalimbuñe sâop.
(Mataio 20:17-19 Mareko 10:32-34)*

³¹ Yesuñe hoñ bawalipñe kâiân yâhâp meyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nângâñet. Yiwerenye Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunñe emelâk emet inânñan Anitâhât poropetelipñe lok bulâñe nâhât den kulemgum gawi yakât bulâñe tetewuap. ³² Yâhâ lok âlâñe nângâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyenjan katnekbup. Bâtyenjan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâm hârenihinomai. Den sâm hârenihim Roma lok yengâlen katneketâ yâkñe yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekñetâ

hâhiwin pato nângâwom. ³³ Otmu benje howanân nohojetâ mumbom. Mumunje hannohojetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakñan mumunambâ yahatbom.” Yawu sâmu ekyongop.

³⁴ Yawu sâmu ekyongomu Yerusalem yâhânomai yakât nângâjetâ biwiyene umatje otmu nângâm ketet otbi.

*Yesuje lok senje bok sâsâje hejengejuop.
(Mataio 20:29-34 Mareko 10:46-52)*

³⁵ Mâtâwân arim tatjetâ lohimbî kinjitje orowâkne betyenjan watyekbi. Yawu otmâ arinetâ Yeriko kapi tâlâhumu mâtâp ginñan lok âlâ, senje bok sâsâje talop. Tatmâ senje âlâhât umburuk otmâ yanjak lohimbî mâtâwân bam ganjetâ ulityongom tatminiop. ³⁶ Yawu otmâ lohimbî kinjitje orowâkne mâtâp yawuâk arinetâ kâiyene munje nângâmâmâ yakât âiyongomu sâwi. ³⁷ “Yesu Nasaret kapiân gâtje takap.” Yawu sâwi.

³⁸ Yawu sânetâ nângâm den kârikñan halahum yuwu sâop. “Yesu Dawitihât sen, gâje nâhât wehe nângânihi.”

³⁹ Yawu sâmu lohimbî gotñan kinbinje kuwanjiwi. Kuwanjinjetâ witgum halahuop.

⁴⁰⁻⁴¹ Witgum halahumu Yesuje nângâm mâtâwân kinmâ “Ekujetâ gaek,” sâmu lohimbî ekyongop. Ekyongomu senje bok sâsâje ya lok nombotñanje dâim yâkâlen banjetâ yuwu sâmu âikuop. “Girawu otgihiwêhât nanjat?”

Sâmu sâop. “Lok pato, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanjan.”

⁴² Sâmu sâop. “Gâje nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâje tetehihiâk.”

⁴³ Yawu sâmu yan senje hâreakmu ekmâ Yesu betñan sâmu Anitâ mepaeop. Yawu otmu lohimbîje ya ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu yâku yawuâk Anitâ mepaewi.

19

Lok tâlâwâk, kutje Sakaio sâmu, yâkât den pat

¹⁻² Yesuje Yeriko kapiân yâhâmu lok âlâ, iri sikumne pato tatbanjiop, kutje Sakaio sâmu, yâhâmâ takesi meme lok yengât kunyene manminiop. ³ Yâhâmâ lok tâlâwâk yakât otmâ lohimbî hohetyenjan kinmâ tik sâmu Yesu ekbe sâmu otmu ki ihio. ⁴ Yakât otmâ yahatmâ wangiyekmâ sururuk sâmu ari nak âlâ mâtâp ginñan kinop ya lâum pitik pitik yâhâ kakñan tatmâ biwinanje yuwu nângâop. “Yesu yupâ gam bamu ekbom.” ⁵ Yawu nângâm tatmu Yesuje nak amutgen ga kinmâ senje pilâm ewun Sakaio ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Sakaio, âun gâhât emelan yâhâ tatmâ nângâwom. Yakât otmâ in yawu pilâm gerâ arine.”

⁶ Yawu sâmu ekumu pilâm ge herone otmâ dâimu emetñan ariowot. ⁷ Emetñan ari yâhâmutâ lok kerekne ekjetâ bâlemu sâmu guhunmâ yuwu sâwi. “Wongât otmâ Yesuje lok bâlenahât emelan yahap? Ya ki orotje.” Yawu sâwi.

⁸ Yâhâ Sakaioje Yesu yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, sâmune nângâ. Tewet-senje me senje âlâlâ tatnihiap ya mem hionmâ lohimbî umburuk mansai ya kâsikum yingiwom. Otmu lohimbî kâityongom yengât tewetsenje konok meyingiwan gârâmâ yakât matjeâmâ nâje imbât yingiwom.” Yawu sâop.

⁹⁻¹⁰ Sâmu sâop. “Lohimbî bâlêje hem nâpumân ge hiliwahomaihât nângâm Anitâje nâ lok bulâje hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lohimbîje nâhâlen biwiyenjan kepeinetâ yanâmâ manman kârikñahât pat kuyingiwuap. “Yâhâ gâ Awaraham sen. Gâje nâhâlen biwihanje kepeiat. Yakât otmâ Anitâje manman kârikñahât pat kuhihap.

*Lok hilâm ihi, konam yakât den
(Mataio 25:14-30)*

¹¹ Yeriko kapi ya pilâm Yerusalem kapi gotñan ariwi. Yesuhât den nângâm lohimbi orowâk ariwi yañe biwiyeñeñe yuwu nângâwi. “Anitâñe Yesu mâmâñe otbañgimu kasalipnenñe watyekmu arinomai. Yâkñe yawu otmâ manman sânduhân katnenekbuap yakât sâpñe tâlâhuap.”

¹² Biwiyeñeñe yawu nângâwi yakât otmâ Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ âlâñe lok âlâ mem kânângâmu yâkñe lohimbi galemयोगowuapgât sâpñe tâlâhuap. ¹³ Yawu otmâ lok yañe lok kutdâñahâlen ariwe sâm âi loklipñe bâlâk ñerek yongonmu gañetâ tewetsenñe kina bâlâk ñerek ya ârândâñâk yingim yuwu sâm ekyongop. “Pilâyekmâ kâlepñehen ariwom. Yawu gârâmâ tewetsenñe yingian yuñe mem âi tuhuñetâ tewetsenñe tetewuap yakât dopñe âwurem takamune tiripnohoñetâ ekbom.” ¹⁴ Yawu sâm pilâyekmâ ariop. Yâhâ lohimbi nombotñeñe lok yakât hâkâñ otmâ galemyeñe ki olâkgât nângâm lok hoñ hângânyongonñetâ lok kutdâyeñahâlen ari yakât denñe sâwi.

¹⁵ Denñe sâñetâ lok kutdâyeñeñe ki nângâyingio. Yawu otmâ lok yawuâk galem sâm kânângâop. Yawu gârâmâ lok kapi kâlepñehen ariop yañe âwurem taka âi loklipñe tewetsenñe yingio ya yongonmu gañetâ âlâku ikñiâk ikñiâk yuwu sâm âiyongop. “Tewetsenñe yingian yañe mem âi tuhuñet amon teteap?” Yawu sâm âiyongop.

¹⁶ Yâhâ âi lok añañan gaopñe yuwu sâop. “Lok pato. Gâñe kina bâlâk ñerek nihion yañe mem âi tuhumune âlâku kina bâlâk ñerek teteop.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Âlepñe, tewetsenñe tipñe gihiwan yañe mem âi tuhurâ âilongo teteap. Yakât otmâ nâñe galem katgekmune kapi bâlâk ñerek ya ambolipñe galemयोगowuat.”

¹⁸ Yawu sâmu hoñ bawa âlâñe gam sâop. “Lok pato. Gâñe kina bâlâk ñerek nihion yañe mem âi tuhumune âlâku kina bâtnombot teteop.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Âlepñe, nâñe galem sâm katgekmune kapi bâtnombot ya galemयोगowuat.”

²⁰⁻²¹ Yawu sâm ekumu arimu hoñ bawa âlâñeâmâ ga sâop. “Lok kutdâ, pato, gâhât topge nângâm henñenguan. Gâ lok sâtñe. Lok âlâ me âlâñe gâhât nep kâmetñetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sâñetâ nângâman. Yakât otmâmâ gâhât kiñitnahât otmâ tewetsenñe nihion ya biatgihimap sâm sângumnañe kurihim katmune tatmap.” Yawu sâm kina bâlâk ñerek ya amboñahât bâtñan kalop.

²² Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Gikak den yat yawuâk mem purik pilâhihiwe. Sâmune nângâ. Lok âlâ me âlâñe nâhât nep kâmetñetâ âlemap yamâ ninahâk neman yawu sâñetâ nañgat. ²³ Yakât otmâ tewetsenñe gihiwan yu mem kât emetñan katdâ tatmu tewetsenñe âlâkuâk teteop mâne nângâmune ârândâñ otbâp.”

²⁴ Yawu sâm ekum lohimbi yan kinbi yuwu sâm ekyongop. “Bukuñeñe kina bâlâk ñerek mem kinsapñe nâhât tem lâum âi tuhum gap. Yakât otmâ lok yukât bâtñambâ kina bâlâk ñerek ya mem bukuñe wañet.”

²⁵ Sâmu sâwi. “Yawu gârâmâ emelâk kina bâlâk ñerek miap.”

²⁶ Sâñetâ sâop. “Yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu biwiyeñeñe kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem mâmâñe otyingimu âilongoâk tuhumai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu ki tuhumai yâhâmâ betyongomap. ²⁷ Yâhâ nâñe galemyeñe ki manbehât yeñe lok kutdânenñahâlen ari denne sâwi. Yawu gârâmâ lok ya ekyongonñetâ yuân ga

sennennanâk yongonjetâ munjet.” Yawu sâmb ekyongop.” Yesune den yan hâum ekyongop.

Yesune Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Yoane 12:12-19)

²⁸ Yesune honj bawalipne meyekmâ yapâ arinetâ lohimbi kingitne orowâkne betyenjan sâwi. ²⁹ Yawu otmâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotnjan kapi yâhâp, kutyetne Betepahe otmu Betani sâmb, ya Oliwa pumjan tap yan yâhâwi. ³⁰ Yan yâhâ Yesune honj bawayâhâtnje yâhâp yuwu sâmb hângânyotgop. “Kapi tipine ewapâ tap yan donji nanje âlâ hikum katnetâ kinsap ya lok ki kaknjan tatmai. Ya holanmâ mem geromawot. ³¹ Holanmutâ lok âlâne yuwu mon sâmb âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holanjasawot?” Yawu sâmbuâmâ yuwu sâmb ekuromawot. “Yiwereje âi teteap. Yakât otmâ patonetnaje yu mendehât hângânotgomu takait.” Yawu sâmb ekuromawot.

Yesune yawu sâmb hângânyotgomu yâhâ ekyotgop yawuâk mem teteowot. ³² Donji nanje emet âlâ hawinjan hikum katbi ya holanjowot. Holanmutâ ambonaje yelekmâ sâop. ³³ “Bâe. Yet âlâne sâmbu yu holanje sâmb oawot?”

³⁴⁻³⁵ Sâmbu sâowot. “Yiwereje âi teteap. Yakât otmâ patonetnaje yu mendehât hângânotgomu takait.” Yawu sâmb ekumutâ nângâyitgimu holanmâ mem giowot. Mem ge yetne hâk katipne kâlep kalowot ya holanmâ lotohom kaknjan kalowot. Katmutâ kaknjan yâhâ talop. ³⁶ Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwi. Yâhânetâ lohimbi kingitne orowâk hâruhuakbine Yesuhât nângânetâ yahatmu yeje hâk katipne kâkâlep ya holanmâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Lingatmâ arinetâ donji yaje ya kaknjan tâlim tâlim ariop.

³⁷ Yâhâ Yerusalem kapi pato ya tâlâhumu Oliwa pumne yakât talapnjan gewi. Genetâ kulem âlâlâ tuhumu ekmâ gawine yakât nângâm herone otbangim Anitâ mepaem den kâriknjan halahum yuwu sâwi. ³⁸ “Gâmâ tâmbânenne Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâne âi sâmb gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ herone otgihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

³⁹ Yawu sâmb mepaenjetâ Parisaione yuwu sâmb Yesu ekuwi. “Lok pato, mepaehekmâ mansai ya kuyingirâ hutuk sânet.”

⁴⁰ Sânetâ sâop. “Nâne kuyingimune hutuk sânomaiâmâ kât yune âlepne herone otnihim den sâmb mepaeneknomai.”

Yesune Yerusalem kapi ekmâ isiop.

⁴¹ Yerusalem kapi ginjan ari tatmâ ekmâ tepne nângâm isem yuwu sâop. ⁴² “O, kapi ambolipne. Biwi sânduhân manne sâmb yakât mâtâpne yiwereje teteap yamâ eknetâ ki keterakyingiap. ⁴³⁻⁴⁴ Yiwereje Anitâne wawaeyekmâ tihityene otbe sâmb hângânohomu takanâke yamâ nâhât nângânihijetâ tânet oap. Yakât matne sâp âlâen kasalipyenaje taka hawamyongom mâtâp manguyingimoi. Mâtâp manguyingim panj kârikne tap enda limbârongum ge emetyene huhum gahaem itit kiom tuhuyingim yongonjetâ munomai. Yawu otyinginetâ kapi yune kâwurumnanjak kinbuap.” Yawu sâop.

Yesu opon kâmbuknjan yâhâ watyehop.

(Mataio 21:12-17 Mareko 11:15-19 Yoane 2:13-22)

⁴⁵ Yawu sâmbu Yerusalem kapi patoen yâhâwi. Yâhânetâ Yesune donji kaknambâ kionmu yanjak yapâ opon kâmbuknjan yâhâwi. Yâhâ opon kâmbukne kâlehen lohimbine senje âlâlâ anji gunji otmâ kinbi ya yekmâ Yesune nângâm bâleyingim yuwu sâmb ekyongop. ⁴⁶ “Yu oai yukât emet inânnjan Anitâne poropete âlâ ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbi hânjan kulemnan manmâ araine nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmunne nângânet. Yeñe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeñe mem yahatmâ anji gunji otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anjim bero emetñe yawuya oap. Opon kâmbukñe yu kâlehen ki orotñe otñetâ ekmune bâleap.” Yawu sâm watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

⁴⁷ Otmu hilâm ârândân Yesuñe opon kâmbukñan yâhâ lohimbi den kâsikum yingio. Yawu otmu hotom uminiwi ya yeñgât kunlipyeñe otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Yura yeñgât papatolipyenane Yesu kune sâm otbi. ⁴⁸ Yawu gârâmâ lohimbi kinjitñe orowâkñe Yesuhât denñe nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu mem hawam mewam tuhum kinbi. Yakât otmâ kune sâm hâum pâpgum pilâwi.

20

*Yesuñe âlâhât sâtgât âi miop ya ki sâm tetem ekyongop.
(Mataio 21:23-27 Mareko 11:27-33)*

¹ Sâp âlâen Yesuñe opon kâmbukñan yâhâ kinmâ ikñe den pat âlepñe lohimbi kâsikum yingio. Sâp yan hotom uminiwi ya yeñgât kunlipyeñe, otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi, otmu Yura yeñgât papatolipyenane yâkâlen ba yuwu sâm âikuwi. ² “Gâñe oran âlâhât sâtgât otmâ Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ lohimbi watyehon?” Yawu sâm âikuwi.

³ Sâñetâ sâop. “Yeñe âinohoi gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matñe kâpekniñetâmâ nâñe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topñe ekyongowom. ⁴ Yakât yuwu sâmunne nângânet. Yoaneñe âlâhât sâtgât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yeñgât sâtgât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâñetâ nângâwe.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu matñe kâpekbanjine sâm pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenñe yuwu mon sânom. “Yoaneñe âi miop yamâ Anitâñe âi sâm wanmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matñe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nângânetâ ki bulâñe olop?” Yawu sâmu nenñe matñe girawu sâm kâpekbanjinom? Anulaknom yakâ. ⁶ Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yeñgât sâtgât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondânñe “Yoaneñe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtgât âi mem manop,” yawu nângâmai yakâ. Yakât otmâ nenñe yawu sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuñe nângâm nongonomai yakâ.” Yawu nângâwi. ⁷ Yawu nângâm yuwu sâm ekuwi. “Yoaneñe âlâhât sâtgât âi meminiop ya nen ki nanñain.” ⁸ Sâñetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâñe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

*Wain kalam ambonahâlen hâum sâop.
(Mataio 21:33-46 Mareko 12:1-12)*

⁹ Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok pato âlâñe wain kâmetñet sâm nep lok meyeñop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawangum wain kâmetbi. Otmu wain toñe ya mem mendâreñetâ gewuapgât wanja hâwiwi. Âi ya tuhum tin pilâñetâ nep ya galemgunomai sâm katyekmâ ikñe âlâengen ari sâp kâlep manop. ¹⁰ Ari sâp kâlep manmu wain kehetñe ya puru pato kinmâ hululun sâop. Yawu otmu ambonane ikñahât hâruhuniñet sâm hoñ bawa âlâ yakembâek hângângumu takaop. Takamu wain galemñe manbiñe kum watñetâ âwurem ariop. ¹¹ Âwurem arimu yawuâk kalam ambonane hoñ bawa âlâ hângângumu takaop. Hângângumu takamu arimu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuñetâ âwurem ariop. ¹² Âwurem arimu yawuâk kalam ambonane hoñ bawañe kalimbunje hângângumu takamu yawuâk

mângâenjetâ âwurem ariop. ¹³ Âwurem arimu kalam ambonaje “Giratbe” sâmi nângâop. Nângâmu tetemu biwiñaje yuwu nângâop. “Nine nanne ombe bisine hângângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiñaje yawu nângâm ikñe nanñe hângângumu takaop. ¹⁴ Hângângumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenñe ikñe nanñaje takap. Âwâñe mumu yan kalam yuâmâ yâkñe ambokuwuap. Yakât otmâ kumunñe muâk. Kumunñe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ¹⁵ Yawu sâmi kum kekae topñehen pilâñetâ iop.

“Yawu otñetâ kalam ambonaje taka girawu otbuap? ¹⁶ Yâkñe taka yongomu muñetâ lok ondop meyekmâ kaweyenjan katyekmu kinnomai.” Yawu sâop.

Yawu sâmi ekyongomu nângâñetâ porap otmu “Yawu ki otyingiwuap yakâ” sâwi.

¹⁷ Yawu sâñetâ yuwu sâmi âiyongop. “Anitâhât poropete âlâñe den kulempuop yukât topñe eknohoñetâ nângâwe.

“Nep lokñe emet tuhum nak âlâ ekñetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâñe lâum kânângâmu kuhupin kârikñe otmâ kinsap.” Yawu kulempuop tap.

¹⁸ Yâhâ lok âlâ me âlâñe kuhupin yu ekmâ betbanginomai yamâ hâhiwin nângânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuñe putuk sâmi kionmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâmi yu ya katmunñe tatmap ya wañnom.

(Mataio 22:15-22 Mareko 12:13-17)

¹⁹ Yesuñe den âlâen hâum sâop yuñe hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya yengât topyene miop. Yakât nângâñetâ biwiyenjan tâlimu Yesu mem pâi emetñan katne sâmi otbi. Yawu otbi yamâ lohimbî dondâ yan kinbiñe Yesuhât nângâñetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nângâm gorâyingimu pilâm Yesuñe den sâmi tâpikguwuap nângâm yakât ekmâ kinbi. ²⁰ Yâhâ Yesuñe sâmi tâpikguwuap yanâmâ mem Roma lok yengât bâtyenjan katñetâ yâkñeâmâ mem pâi emetñan katñetâ talâkgât nângâm lok perâkñe nombotñe meyekmâ tewetsenñe yingim enñatyenjan gewi. Enñatyenjan genjetâ yâkñe Yesuñe den sâmi tâpikguâkgât yâkâlen ari topyene kurihiakmâ yuwu sâmi âikuwi. ²¹ “Bawapi, gâhât topge nanñain. Gâñe den imbiâk ki sâmat. Den sâmat yamâ nângâmunñe bonñeâk otmap. Otmu lohimbîñe gâhât girawu nângâhîhîai yakât nângâm ki gorâhîhimap. Gâñe lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunñe Anitâñe nenekmu ârândân otbuap yakât den tâñ tâñgâk eknongomat. ²² Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. Roma lok âlâñe kunnenñe mansap, kutñe Sisa sâmi, yâhâmâ haonmâ ârândân takesi wañmain. Yawu gârâmâ yawuâk wañmâ yâhânôm me bia? Yakât sârâ nângâne.”

²³ Yawu sâmi âikuñetâ biwiyenjahât topñe nângâm yuwu sâmi ekyongop.

²⁴ “Kât nanñe âlâ mem nihîñetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmi wañetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanñe yu ekñet. Âlâhât towat kât nanñe yuân tap? Me âlâhât kutñe tap?” Sâmi sâwi. “Roma lok patonenñe, kutñe Sisa, yakâ.”

²⁵ Sâñetâ sâop. “Sisahât pat sâmi sâsâñe sâmi yu ya katñetâ tap otmuâmâ yâk wañnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâmi katñetâ tatmap yâk wañnomai.” ²⁶ Yawu sâmi ekyongomu nângâñetâ sâtñe otmu den biaek kinbi. Yawu otmâ Yesuñe lohimbî senyenjan kinmâ sâmi tâpikgumu mem Roma lok yengât bâtyenjan katne sâmi otbi yamâ pâpgum pilâm ariwi.

*Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuap.
(Mataio 22:23-33 Mareko 12:18-27)*

²⁷ Sarukaio lok yuwu nângâmai. “Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunne pesuk sâmap.” Yawu nângâmai. Yâkne yakât topne nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. ²⁸ “Bawapi, angoân Moseje den kulemgup ya yuwu tap.

“Lok âlâne imbi âlâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu iminane yakât kambut ya galemgum yakât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseje yawu kulemgup tap. Yakât topne sâm eknongohât yuwu sâmunne nângâ. ²⁹ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ angoân atayene kunjane imbi memu iminane naom ki mewangimu inâk manmâ muop. ³⁰ Mumu iminane atajahât kambut ya mem manmâ yâku inâk muop. ³¹ Otmu imiyetjane kambutyetne ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokne kambutyene yawuâk mem manmâ inâk muwi. ³² Aiop, kambutyene yâku yawuâk muop. ³³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekne imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâne membuap.” Yawu sâwi.

³⁴ Sânetâ sâop. “Hânân yuân imbi angi gunji otmâ miakmâ manmai. ³⁵ Yâhâ Anitâne lohimbi mumunambâ mem yahatyekmu manman kârikjan mannomai. Sâp yanâmâ himbimân Anitâhât anelolipjane ki miakmai ya yengât dop otmâ yeje iknjiâk iknjiâk mannomai. ³⁶ Anitâne nine nanne baratne sâm lohimbi meyekmu anelolipne yengât dop otmâ manman kârikjan mannomai. ³⁷ Yâhâ Anitâne mumunambâ mem yahatyekbuap yakât topne yuwu sâmune nângânet. Nak topjan kâlâp semu lan lan sâop yakât den pat Moseje kulemgup. Den kulemgup yan Kutdâhât yuwu kulemgup. “Yâhâmâ Awaraham, otmu nanne Isaka, otmu sesene Yakop yâk yengât kunyene tatmâ gamap.” Yawu kulemgup tap. ³⁸ Den kulemgup yakât topneâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenne manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ ganjetâ ganjetâ benne nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnene yamâ Anitâ. Topne yawu tap. Yamâ yeje den ya nângânetâ keterakyinjimbâp.” Yawu sâop.

³⁹⁻⁴⁰ Yawu sâmu den âlâhât ekune sâm otjetâ umatne otmu pilâm Mosehât den kâsikum yingiminiwi nombotjane yuwu sâm ekuwi. “Bawapi, den purik pilâningim eknongoat yakât nângâmunne ârândân oap.” Yawu sâm ekuwi.

*Anitâne hângângumu gewuap sâminiwi yakât Yesune âiyongop.
(Mataio 22:41-46 Mareko 12:35-37)*

⁴¹ Yawu gârâmâ Yesune yuwu sâm âiyongop. “Anitâne hângângumu ge tihitnenne otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai. ⁴² Yawu gârâmâ Dawiti ikjak yuwu sâop.

“Anitâne nâhât patone yuwu sâm ekuop.

⁴³ Gâne nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” ⁴⁴ Dawitine den yawu sâop yakât yuwu sâmune nângânet. Anitâne hângângumu gewuap yakât Dawitine yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yejeâmâ “Yâkne hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitine den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nângâmunne keterahâkgât yeje eknohonjetâ nângâwe.” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu matne sâne sâm hâum pâpgum pilâwi.

*Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya Yesune sâm ge katyehop.
(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 11:37-54)*

⁴⁵ Yâhâ lohimbi yan kinbiñe denñe nâñgâm biwi golâek manñetgât den kârikñan yuwu sâñ hoñ bawalipñe ekyongop. ⁴⁶ “Lohimbi nombotñeñe nenekñetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum ningimainñe sâñgumyeneñe kâkâlep mânunakmâ yañe holuñ holuñ sâñu yâhâm gemai. Otmu yehâñet nâñgâñetâ yahatmu miti emetñan yâhâ senñanâk tatnehât nâñgâñmai. ⁴⁷ Yawu otmai yamâ imbi kambut emetyeñambâ watyekmâ senñe âlâlâñeñe kombo meyiñgimai. Yawu otmâ topyeneñe kurihiakmâ lohimbi senyeneñan kinmâ Anitâ hâkyeñañak mepaemai. Yawu otmai yakât otmâ Anitâñe matñe amokñan yiñgimu menomai. Yâk yengât topyeneñe yawu tap yakât otmâ yâkñe biwiyeñan kioñmaiñet biwiyeñe galemahom manñomai.” Yawu sâñ ekyongop.

21

*Imbi kambut âlâñe nanñe kuriñ kuriñ yâhâp kalop.
(Mareko 12:41-44)*

¹ Yawu sâñ ekyongomâmâ Yesuñe senñe pilâm lohimbi iri sikumyeneñe pato tatiñgiopñe tewetsenñe mem kondoân katmâ arinñetâ yehop. ² Katmâ arinñetâmâ imbi kambut âlâ senñe âlâlâñet umburuk otmâ manopñe tewetsenñe nanñe kuriñ kuriñ yâhâp mem yâhâ kalop. ³⁻⁴ Katmu Yesuñe ekmâ hoñ bawalipñe yuwu sâñ ekyongop. “Lok iri sikumyeneñe pato tatiñgiapñe tewetsenñe nombotñeñak katsai. Yâhâ imbi kambut yuñeâmâ nanñe kuriñ kuriñ yâhâp kârikñe tatbañgimay ya bânñe katsap. Yakât otmâ Anitâñe imbi kambut yu ekmâ âlonño oap.” Yawu sâop.

*Kasalipyeneñe taka opon kâmbukñe huhum iton galar menomai.
(Mataio 24:1-2 Mareko 13:1-2)*

⁵ Yawu sâñu lohimbi kinbi nombotñeñe opon kâmbukñe ekñetâ âlonño otmu yuwu sâñu. “Anitâñet opon kâmbukñe yu senñe âlâlâ kârikñañak tuhuwi yu ekmunñe âlonño lonño otmâ sem sereakmâ iap.”

⁶ Yawu sâñetâ Yesuñe yuwu sâñ ekyongop. “Opon kâmbukñe yu ekñetâ âlonño lonño oap yuâmâ hâmbâi kasalipyeneñe taka huhum iton galar mem senñe âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

*Umatñe topñe topñe teteyiñgiwuap yakât Yesuñe sâop.
(Mataio 24:3-14 Mareko 13:3-13)*

⁷ Sâñu sâñu. “Bawapi, gâñe opon kâmbukñahât den eknongot yakât bonñe sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâñ otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nâñgâmunñe keterakningiwuap?” Yawu sâñu.

⁸ Sâñetâ sâop. “Lok nombotñeñe taka den perâkñe yuwu sâñ kâityongonomai. “Nâmâ Anitâñe hâñgânnohomu ge mansan,” yawu sâñomai. Me yuwu mon sâñomai. “Sâp pesuk sâñwomap. Yakât otmâ nâhâñen torokatmâ tem lâunihñetâ nep menom,” yawu sâñomai. ⁹ Otmu sâp yan kapam gotyeneñan me kâlepñehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nâñgâm ki gorâyiñgiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâñe emelâk sâñ kalop yakât bulâñe teteap,” yawu nâñgâñomai. Otmu kapam topñe topñe tetemu yan yeñe nâhâitñe “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nâñgâñomai. ¹⁰ Anñoân lohimbi hânñan kulemñan mansai dondâhâlâkñe kasa oranñim ahonomai. ¹¹ Otmu himbimâmbâ kulem topñe topñe tetemu yan umatñe âlâlâ yuwu teteyiñgiwuap. Hânñan kulemñan mososon awawi guwawi membuap. Po pato teteyiñgiwuap. Mesek topñe topñe teteyiñgimu lohimbi dondâhâlâkñe munomai.

¹² Yawu gârâmâ umatñe âlâlâ sâñ aran yu ki tetewuap yan mitihât kasaneñe nâñet den pat âlepñe nâñgâñetâ gemu hakyeneñan sâñ den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yiñginomai.

Otmu yeje miti emetņan yâhâ nâhât den pat âlepņe ya ekyongonjetâ yâkņe nângâņetâ ki bulâņe otbuap. Yawu otmâ meyekmâ lok kunlipyenaje den sâm hâreyiņginjetgât yâk yengât senyenjan katyekņetâ kinnomai. ¹³ Yâk yengât senyenjan kinmâ yeje nâhât den pat âlepņe sâm tetem ekyongonomai. ¹⁴ Sâp yan “Den mâtâpņe girawu watmâ ekyongomunņe nângâņetâ keterakiņgiwuap” yakât ki nângâm gorâyiņgiwuap. ¹⁵ Sâp yanâmâ nâņe den âlâlâ nângân nângânyenjan katmune lauyenē hewewen otmu den pat âlepņe sâm kusânâm ekyongonomai. Sâm kusânâm ekyongonjetâ kasalipyenaje denyenē ya kuyiņgine sâm hâum pâpğunomai. Yakât ki nângâm kiwiliņ ot-nomai. ¹⁶⁻¹⁷ Sâp yan yeje nâ orop biwinenņaje kepeakmâ konohâk otmu mannomai yakât nângâm âwâ mâmâlipyenē, imi atalipyenē, wârâ toulipyenē, hep torehenlipyenē, bukulipyenē, otmu lohimbî kerekņe nângâyiņginjetâ gemu hakyenjan sâm den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ nombotņe yongonjetâ munomai. ¹⁸⁻¹⁹ Yawu otyiņginjetâ yanâmâ hâkyenē ki biuk sâwuap. Yeje kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâņe meyekmâ manman kârikņan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

*Yerusalem kapi itit kiom tuhunjetâ kâwurumņajak kinbuap.
(Mataio 24:15-21 Mareko 13:14-19)*

²⁰ Yesuņe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Kasalipyenē yengât hep bero kiņgitņe orowâkņe taka Yerusalem kapi hawamgum kinņetâ kapi ambolipņaje yekmâ yuwu nângânomai. “Nongom itit kiom tuhunenekne sâm takai mon?” Yawu nângânomai. ²¹ Yerusalem kapi hawamgum kinņetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipņaje pilâm itoņ galaņ otmâ hewukņehen ari misiņguraknomai. Otmu Yerusalem kapi ambolipņaje gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiņguraknomai. Yâhâ nep tuhuakmâ mannomainē âwurem taka kapiân iri sikumyenē miaknehât ki nângânomai. Yekmâ yapâek hewukņehen ari misiņguraknomai. ²² Sâp yan Yura lohimbîņe otņetâ bâlemap yakât matņe menomai yakât nângâm emelâk emet inânņan miti pepaen kulemgowi.

²³ Imbi tepdâ umat karat mannomai, otmu ņaņa hewâk hewâhâk mem hikakmâ manņetâ wâtyenē ki tiņ tiņ sâwuap yaņe hewukņehen arine sâm otņetâ ki ihiwuap. Sâp yan umatņe pato nandoroņe kakyenjan yâhâwuap. ²⁴ Nombotņe yongonjetâ munomai. Yâhâ nombotņe âlâmâ hikum meyekmâ kapi âlâengen ariņetâ hoņ bayiņgim mannomai. Yawu otyiņgim Yerusalem kapi itit kiom tuhunjetâ kâwurumņajak kinbisâp yakât Anitâņe sâm kalop. Yâhâ Anitâņe nângâyiņgimu âlâkuâk âwurem taka kasalipyenē watyekņetâ ariņetâ kapiyenē ya mem miwirikunomai.” Yawu sâop.

*Yesuņe âwurem gewe sâm otbuap yan kulem topņe topņe tetemu eknom.
(Mataio 24:29-31 Mareko 13:24-27)*

²⁵⁻²⁶ “Umatņe topņe topņe tetewuap yanâmâ hilâmngât emetsenņe, omongât emetsenņe, pitu âlâlâ himbimâmbâ pek sâm geņetâ kulem topņe topņe tetemu ekâm kiņgityenjahât otmâ “Wosapâ ari misiņguraknom,” sâm tepyenē hârok hindânomai. ²⁷⁻²⁸ Kulem yawuya tetewuap yan nâņe âwurem ge meyekmâ manman kârikņan katyekmune mannomaihât sâpņe tâlâhuap sâm senyenē ewaken pilâm nâ neknomai. Sâp yanâmâ Anitâņe yâhâpņe hângânohomu elem kulewoņboņ kakņambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekņetâ ae seņ seņ otbuap.

*Bândup baiako yakât dop.
(Mataio 24:32-35 Mareko 13:28-31)*

29-30 Sâp yan âwurem gewom yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ³¹ Yakât dopneâk hâmbâi den yan yukât bulâne tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesune emet inânjan den eknongop yakât bulâne tetemu eksain.” Yawu sânomai.

³² Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki mujetâek bulâne tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâne bulânanâk tetewuap. ³³ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâne kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikne tatmâ yâhâmbisâp.” Yawu sâm ekyongop.

Biwi golâek mannom.

³⁴⁻³⁵ Otmu Yesune torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Gakom katnetâ selone ga goka nem gakom ya kum pesuk pilâmu dâk dâk hutuk kumap yakât dopneâk nâne pârâk sânsânâk tetem gemune yanâmâ lohimbi kerekne otmai memai yakât matne Anitâne yingimu menomai. Yakât otmâ yeje to kârikne ki nem biwi hâlim otnomai. Me sot kâle, songo bau, me senne âlâlâ topne topne miakmâ manman sânduhân manne sâm yakâlâk biwiyene ki hikum mannomai. ³⁶ Yawu otmâ manmâ umatne topne topne teteyingimu biwiyene orotok sâmu loholemaihât biwi golâek manmâ Anitâhâlen biwiyenane kepeim ulit-gum mannomai. Yawu mannetâ nâne âwurem ge lohimbi biwiyenahât topne ekmâ nângâm den sâm hâreyingiwom yanâmâ yeje ki anulaknomai.” Yawu sâm ekyongop.

³⁷⁻³⁸ Yâhâ omonânâk ârândân lohimbi kingitne orowâkne Yesuhât denne nângâne sâm opon kâmbukjan yâhâ tatnetâ den kâsikum yingim gaop. Yawu otmâ emet nje sâowân kapi ya pilâm Oliwa pumjan kapi âlâ tap yan yâhâ iminiop.

22

Yesu muâkgât den sâm hikuwi.

(Mataio 26:1-5,14-16 Mareko 14:1-2,10-11 Yoane 11:45-53)

¹ Otmu Natic Hombaŋ ya tâlâhuop. Otmu hombaŋ yakât kutne âlâmâ “Tihit tihit Hombaŋ” yawu sâmai. ² Hombaŋ ya tâlâhumu yanâmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiŋe menduhuakmâ Yesu kumunne mumbuap sâm yakât den hikuwi. Yawu gârâmâ Yesu mem kuŋetâ mumu lohimbiŋe ekmâ kuk otmaihât yok pilâm lohotjan mem kuŋetâ mumbuap yakât den hikuwi.

Yurasiŋe Yesu betnehen kionbuapgât sâop.

³⁻⁴ Otmu sâp yan Yesuhât hoŋ bawalipne kâiân yâhâp yâk yengâlen gâtne âlâ, kutne Yurasi sâm, yâkât biwiŋan Satanŋe kionop. Satanŋe biwiŋan kionmu hotom uminiwi yengât kunlipyene otmu opon kâmbukjahât tembe lâu yengât kunlipyene yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât ekyongop. ⁵ Ekyongomu nângâm herone otmâ hâmeŋe waŋnomai yakât ekuwi. ⁶ Otmu girawu tuhum yok pilâm meŋetâ lohimbiŋe ki eknomai yakât nângâm manop.

Yesu hoŋ bawayâhâtŋe sot um mem dinŋan tuhuowot.

(Mataio 26:17-25 Mareko 14:12-21 Yoane 13:21-30)

⁷ Natic Hombaŋ ârândân lama nanŋe gâim katmâ Anitâhât hotom uminiwi. ⁸ Sâp ya tetemu Yesune Petoro yet Yoane yuwu sâm ekyotgom hângânyotgop. “Yetne kulet sâm Yerusalem kapiân yâhâ sot umutâ gamunne orowâk nenom.”

⁹ Sâmu sâowot. “Emet wosan ari sot umutne semu ganetâ orowâk nenom?”

¹⁰ Sâmutâ sâop. “Kapiân yâhâmutâ hoj bawa lok âlâ âsâpne lâuakmâ arimu ekdomawot. Lok ya ekmâ betnjan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. ¹¹ Yâhâmâmâ emet yakât amboņe yuwu sâm ekuromawot. “Nengât bawapinennane yuwu yap. “Nâņe hoj bawalipne meyekmune emet yukât biwiņe âlâen tatmâ sot um nenom.” Yawu yap yakât otmâ emet biwiņe ya tiripnotgorâ ekde,” yawu sâm ekuromawot. ¹² Yawu sâm ekumutâ lok yaņe dâiyelekmâ emet biwiņe âlâ mem henņenņunetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senņe âlâlâ mem dinņan tuhuromawot.”

¹³ Yawu sâm hânġânyotgomu yâhâowot. Yâhâ Yesuņe den ekyotgop watmâ senņe âlâlâ mem dinņan tuhuowot.

Yesuņe hoj bawalipne orop sot newi.

(Mataio 26:26-30 Mareko 14:22-26 1 Korinti 11:23-25)

¹⁴ Mem dinņan tuhumutâ emetsâpne otmu yan Yesuņe hoj bawalipne nombotņe meyekmu yâhâ sot newi. ¹⁵ Nem tatņetâ Yesuņe yuwu sâm ekyongop. “Sâmunne nânġâņet. Anitâhât den ki lâum manmaine menekmâ Roma yengât bâtyeņan katneķņetâ yâķņe mem âlâlâ tuhunekņetâ sâtġum mumbom. Yakât otmâ anġoân yen orop tatmâ lau konok sot nem buku oranġim mannomġât nânġâm biwinane mem manmâ gan. ¹⁶ Yâhâ hâmbâi Anitâņe hânġânohomu âwurem gewom yanâmâ nâhât âine yakât bulâņe bânņe tetewuap. Sâp yanâmâ nenņe menduhuakmâ orowâk tatmâ sot nem yâhânom.”

¹⁷ Yawu sâm wain to mem Anitâ mepaem yinġim yuwu sâm ekyongop. “Wain to yu mem ġaim anġim neņet. ¹⁸ Nâņe sâp yupâek wain to yu yen orowâk tatmâ ki nem yâhâwom. Yamâ benņe nenomain yunak ki pesuk sâwuap. Hâmbâi Anitâņe hânġânohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk tatmâ nem yâhâmbisâin.

¹⁹ Otmu banġa mem Anitâ mepaem motokmâ yinġim yuwu sâm ekyongop. “Yu mem anġim neņet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap. Nâņe yengât matyeņe membom. Yakât otmâ sâp sâsâņan banġa nem yâhânomai yan nâ nânġânihim mannomai. Yawu sâm mem yinġimu newi.

²⁰ Sot nem tiņ pilâņetâ Yesuņe wain to ya yâhâpne mem yinġim yuwu sâm eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. ġârâmâ nohoņetâ hepne gemu mumbom yan Anitâņe nâhât den sâm kalop yakât bulâņe tâņ tâņâk tetewuap. Yawu otmâ Anitâņe lohimbi kerek yengât tosayeņe pilâyinġiwuapġât mâtâp tetem henņenņuwuap. ²¹ Yawu ġârâmâ yengâlebâ lok âlâņe betnehen kionmâ kasalipne yengât bâtyeņan mem katneķbuap. ²² Nâ lok bulâņe nohoņetâ mumbom ya Anitâņe sâm kalowâke yamâ lok yaņe yawu otnihiwuap yakât matņe Anitâņe matņe umatņe waņmu membuap.” Yawu sâop.

²³ Yawu sâm ekyongomu topņe nânġâne sâm “âlâhât yap” sâm âiahowi.

Yesu hoj bawalipne sâm kuanġiwi.

²⁴ Yesu hoj bawalipne yengâlen ġâtņe âlâ me âlâņe sâp patoen kunyeņe pato otbuap yakât sâm kuanġiwi. ²⁵ Sâm kuanġinġetâ Yesuņe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok papatolipyeņe nânġâmai dopņan lohimbi galemionġomai. Galemyonġonġetâ lohimbiņe yâk yengât amutyenān manmâ “Kutdâlipnenņe” sâm heroņe nânġâyinġimai. ²⁶ Papatolipyeņe otyinġimai yawu yeņeâmâ ki otnomai. Yengâlen ġâtņe âlâ me âlâ bukulipyeņe yengât nânġâyinġinġetâ yahalâķġât yeņe meņetâ huruņ huruņ otmu yâk yengât amutyenān mannomai. Otmu yengâlen ġâtņe âlâ me âlâņe bukulipyeņe yengât kunyeņe pato tatne nânġâmaine bukulipyeņe yengât hoj bayinġinomai.

27 Sânetâ nângâwe. Lok girawuya yengât lohimbine nângâyîngînetâ yahatmap? In tatmâ sot nemai ya yengât nângâyîngînetâ yahatmap me sot, sot um hon kakolon otyîngimai ya yengât nângânetâ yahatmap? Bulânânâk in tatmâ sot nemai ya yengât nângâyîngînetâ yahatmap yakâ. Yawu gârâmâ nâneâmâ hon bayîngiman.

28 Nâ hâhiwin kakjan manmâ gamune yeje ki pilânekmâ âlâengen arai.
29 Yakât otmâ sâp patoen nâne tihityene otmâ galemyongowomgât pat awonnanje kunihiop. Yakât dopneâk yeje Isirae lohimbî komot kâiân yâhâp ya galemyongonomaihât nâne nep sâm yîngian. 30 Sâp patoen orowâk tatmâ nenom. Yanâmâ yeje Isirae lohimbî komot kâiân yâhâp ya yengât den sâm hâreyînginimai ya sâm yîngian.” Yawu sâop.

Petoroje betbanjiwuap yakât Yesuje sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Yoane 13:36-38)

31 Yawu sâm ekyongom benje Simon Petoro yuwu sâm ekuop. “Simon, den âlâen hâum yuwu sâmune nângâ. Matuk mendâremunje tone gemu helekne mem pilâmunje arimap yakât dopneâk Satanje topyeje mem tetewe sâm hâhiwin yîngiwuapgât Anitâ ekuop. 32 Ekumu Anitâne nângâwanjim ya sâm kalop. Yawu gârâmâ biwiyene hon sâmapgât Anitâ ulitguwan. Ulitgumune yakât otmâ gâ gikiâk betnohowuat. Yawu otmâ sâp ki kâlep otmuâk nâhâlen biwihane tinâk kepeim bukulipge mem hewewenjuhuyekbuat.” Yawu sâop.

33 Yawu sâmu Petoroje yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, gâ pâi emetjan katgeknetâ tatbuat yamâ nâ orowâk yan tatdomgât nanjan. Me gâ gohonetâ mumbuat yanâmâ nâ orowâk notgonomaihât nanjan. Nâne gâ ki pilâhekmâ ariwom.”

34 Sâmu sâop. “Petoro, yuwu sâmune nângâ. Gâ betnohom ki nângâwanjian sâm kurihiakbuat. Kurihiakdâ kalimbunje otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

Kapam yâhâp mem ariwi.

35 Yawu sâm ekum benje hon bawalipje kerek yuwu sâm ekyongop. “Emelâk hângâyîngomune tewetsenje, itâkat, kâi katipje, senje âlâlâ barahâk ari den kâsikum yîngiwi sâp yan umburuk otmâ manbi me bia?” Sâmu sâwi. “Bia.”

36-37 Sânetâ sâop. “Emelâk yawu otbiâke yamâ yiwerene yuâmâ tewetsenje, itâkat senje âlâlâ ya miakmâ arinomai. Yâhâ emelâk emet inânjan nâhât nângâm den âlâ yuwu kulemgowi yakât bulâne nâhâlen tetewuap. “Yâkât nângânetâ lok bâlene yawu oap.” Den yakât bulâne nâhâlen tetewuap yakât otmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâ kapam ki tatyîngiap yâkneâmâ yengât hâk katipje tuhum pilâm yanje mem kapam puluhunomai.

38 Sâmu sâwi. “Kutdâ, yu ek, kapam yâhâp tap.”

Sânetâ sâop. “Pesuk yap, yakât denje âlâ ki sâwe.”

Yesuje Oliwa pumjan yâhâ Anitâ ulitguop.

(Mataio 26:36-46 Mareko 14:32-42)

39 Yâhâ Yesuje omon ârândânâk Yerusalem kapi ya pilâm kapi âlâ Oliwa pumjan tap yan yâhâ iminiop. Yakât otmâ hon bawalipje meyekmu Yerusalem pilâm Oliwa pumjan yâhâwi. 40 Mâtâwân yâhâm tatnetâ hon bawalipje katyekbe sâm yuwu sâm ekyongop. “Biwiyene hon sâmu lohotne otmâ pilânekmaihât Anitâ ulitgunet.”

41 Yawu sâm ekyongom peren pilâm bam gâtnege ge tatmâ Anitâ ulitgum yuwu sâop. 42 “O awon, umatne tetenihiwe sâm oap yu nângârâ ki teteâkgât nanjan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ

otbuat.” Yawu sâm ekuop. ⁴³ Yawu sâm ekumu biwiņe houņ sâmapgât aņelo âlâņe himbimâmbâ ge mâmâņe otbaņgiop. ⁴⁴ Yawu otmu hâkņe biuk sâm u nâņgâm Anitâhâlen biwiņane tiņâk kepeim ulitguop. Ulitgumu ohowak birik birik kumu hep kâtņe papato tiriņ târâņ sâm gemu ekmain yakât dopņe tiriņ târâņ sâm hânân giop.

⁴⁵ Yawu otmâ ulitgum tiņ pilâm yahatmâ hoņ bawalipņe yengâlen ba yekmu biwiyeņe umatņe otmu yaņak aman pâlâmņe iwi. ⁴⁶ Aman pâlâmņe iņetâ mândeyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yen wongât aman pâlâmņe iai? Lohotņe otmâ pilânekmaihât yahatmâ golâek tatmâ Anitâ ulitguņet.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Yoane 18:3-12)

⁴⁷ Yawu sâm ekyongomu bukuyeņe âlâ, kutņe Yurasi, yâkņe lok sesengâlâk dâiyekmu takawi. Takanetâ Yurasi kulet sâyiņgim Yesuhâlen ba parahuop.

⁴⁸ Parahumu Yesuņe yuwu sâm ekuop. “Menekņetgât dop kum parahunekdâ ekmune bâleap.” Yawu sâop.

⁴⁹ Yawu sâm ekumu Yesu mem âlâlâ tuhumai sâm hoņ bawalipņe yuwu sâm âikuwi. “O kutdâ, nâņgâningirâ tewet mem lawityekne.” ⁵⁰ Yawu sâņetâ yâk yengâlen gâtņe âlâņe yahatmâ tewetņe mem hotom uminiwi ya yengât kunyenahât hoņ bawaņe ya ândâpņe bonângen ya topņambâek kârâm hâreop. ⁵¹ Kârâm hâremu Yesuņe “Pilâņet,” sâm kuyiņgiop. Yawu sâm kuyiņgim hoņ bawa yakât ândâpņe ya mem katmu katarahop.

⁵² Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeņe, otmu opon kâmbukņahât tembe lâu yengât kunlipyeņe otmu Yura yengât papatolipyeņe yekmâ Yesuņe yuwu sâm ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtņe metņe âlâlâ lâum takai. Yeņe nâhât lok bâleņe sâm menekne sâm takai me? Me lok bâleņe âlâ kune sâm takai? Yu ekmune bâleap. ⁵³ Nâņe hilâm ârândâņ Anitâhât opon kâmbukņan yâhâ lohimbi den kâsikum yiņgim gaman. Yan bân menekbâi. Yamâ sâp yiwereņe yu Omoņgât Amboņe biwiyeņe mem hâlingumu meneknomaihât Anitâņe sâm kalop.” Yawu sâop.

Petoroņe Yesu betbaņgiop.

(Mataio 26:57-58,69-75 Mareko 14:53-54,66-72 Yoane 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Yesuņe yawu sâm ekyongomu hotom uminiwi ya yengât kunyeņe pato yâkât emelan dâim ariwi. Dâi ariņetâ Petoroņe yok pilâm betyeņan watyekmâ ariop. ⁵⁵ Yesu mem emelan yâhâņetâ tembe lâu yaņeâmâ emet hawiņan ba kâlâp uņetâ semu nâņgâm ikaiakmâ tatbi. Yâhâ Petoro yâku yawuâk kâlâp nâņgâm ikaiakmâ talop. ⁵⁶ Yawu tatņetâ hoņ bawa imbi âlâņe Petoro ekmâ yuwu sâm tembe lâu tatbi ya ekyongop. “Lok yuâmâ yâk orop manņetâ yekman.” Yawu sâop.

⁵⁷ Yawu sâmu Petoroņe kurihiakmâ yuwu sâop. “Lok enda ki nâņgâwaņgian.” Yawu sâop.

⁵⁸ Yawu sâmu tatņetâ benņe lok âlâņe ekmâ yuwu sâop. “Gâ yâk orop manmat.”

Sâmu sâop. “Nâ bia.”

⁵⁹ Yawu sâmu sâp ki kâlêp otmuâk benņe lok âlâņe ekmâ yuwu sâop. Yesuâmâ Galilaia amboņe. Otmu gâ gurâ yawuâk Galilaia gâtņe. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtņe geksan. Nâņgâmune yawu oap.” Yawu sâop.

⁶⁰ Sâmu sâop. “Lok sâm tai endamâ bulâņanâk ki nâņgâwaņgian.” Yawu sâm oan mâne gokorok isiop. ⁶¹ Gokorok isian mâne Yesu Kutdâņe purik sâm Petoro ehop. Ekmu yan Yesuņe emet inânņan den yuwu sâm ekuop ya nâņgâmu teteop. “Gâņe nâhât “ki nâņgâwaņgian” sârâ kalimbuņe otmu yan

gokorok isewuap.” ⁶² Den ya nângâmu tetemu biwiñe ñasinâk pato otmu pilâyekmâ ikñiâk ba kinmâ hik ñâik ñâihâk isiop.

*Yesu mem âlâlâ tuhuwi.
(Mataio 26:67-68 Mareko 14:65)*

⁶³ Otmu tembe lâu nombotñe Yesu galemgum kinbiñe senñe sâhâm kâtâpgum ândâpñe huhuwi. ⁶⁴ Ândâpñe huhum nombotñeñe yuwu sâwi. “Bâiñ, ândâpge âlâñe huhuap?” ⁶⁵ Yawu sâm senñan gem hâim hilitbi.

*Yesuñe ikñe topñe sâm tetem ekyongop.
(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Yoane 18:19-24)*

⁶⁶ Yawu otñetâmâ emet hañ sâmu yanâk Yura yengât papatolipyene, otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene, otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiñe menduhuakñetâ tembe lâulipyeneñe Yesu mem yâhâ katñetâ kinmu yuwu sâm âikuwi. ⁶⁷ “Anitâñe tihitnenñe otbe sâm hângângohomu ge mansat me bia?”

Sâñetâ sâop. “Nine topne sâm tetem ekyongomuneâmâ nângâñetâ ki bulâñe otbuap. ⁶⁸ Yâhâ den âlâ âiyongomuneâmâ yeñe matñe ki sânomai. ⁶⁹ Yawu gârâmâ nâ lok bulâñe pilâyekmâ himbimân yâhâwom. Himbimân yâhâ Anitâ yahat yahatñe, Wâtgât Amboñe, yâk orowâk tatdom.”

⁷⁰ Yawu sâmu nângâm pârâk pilâm yuwu sâm ekuwi. “Kutne “Lok Bulâñe” sâm gikak ahonakmat. Yakât nângâmunñe “Anitâhât Nanñe” yawu oap. Yakât sârâ nângâne. “Nâ Anitâhât nanñe mansan,” yawu sâmat me.”

Sâñetâ sâop. “Den yu yai yakâ. Nâmâ Anitâñe hângânnohomu gewan.”

⁷¹ Sâmu sâwi. “Bâiñ, den kâmbukñe hâliliñe sâmu nângâmunñe pesuk yap. Ikñahât nângâmu yahatsap.” Yawu sâwi.

23

*Yesu dâim Pilatohâlen ariwi.
(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Yoane 18:28-38)*

¹ Yawu sâm yahatmâ Yesu dâim Pilatohâlen ariwi. ² Yâkâlen dâim ari katñetâ kinmu yuwu sâm hakñan sâwi. “Roma lok yengât kunyeñe pato yâk takesi ki wañet” sâm lohimbî engatyeñan gemap. Otmu ikñahât nângâmu yahatmu yuwu sâm ekyongomap. “Nâ Kiristo, lok kutdâ. Ninak galemýongom manmâ yâhâwom.” Yawu sâm hakñan sâwi.

³ Yawu sâm Pilato ekuñetâ yâkñe purik sâm Yesu yuwu sâm âikuop. “Yura lohimbî yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?”

Sâmu sâop. “Oñ, den bulâñe yat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâmu hotom uminiwi otmu lohimbîñe denñe nângâne sâm ga kinbi ya Pilatoñe yuwu sâm ekyongop. “Lok yukât tosa ki mem tetean.”

⁵ Yawu sâmu iliwetmâ yuwu sâwi. “Yawu gârâmâ Galilaia Yuraia hânân kapi tatmâ arap yan lok yuñe yâhâm gem kapi ambolipñe den kâsikum yingim engatyeñan gemu kuk kapam otmâ emet mem yâhâ katmai.” Yawu sâwi.

Yesu dâim Herotgâlen ariwi.

⁶ Yawu sâm Pilato ekuñetâ yuwu sâm âiyongop. “Lok yuâmâ Galilaia gâtñe me?”

⁷ Sâmu sâwi. “Oñ, yan gâtñe.”

Sâñetâ sâop. “Ya Herotgât wahap, nâhât bia.” Yawu sâop.

Sâp yan Herotñe Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân ari tatmâ nângâop. Yakât otmâ Pilatoñe ekyongomu Yesu dâim Herotgâlen ariwi. ⁸ Yâhâ Yesuñe olop miop yakât den pat ya Herotñe emelâk nângâop. Yakât otmâ Yesuñe kulem âlâlâ tuhumu ekbeâk nângâm manmâ gaop. Yakât otmâ Yesu dâim

yâkâlen arinetâ ekmâ tep âlep nângâop. ⁹ Otmu den hakñan sâwi yakât âikumu den biaek kinop. ¹⁰ Den biaek kinmu hotom uminiwi otmu Mosehât girem den kâsikum yîngiminiwiñe yahatmâ kinmâ den topñe topñe hakñan sâwi. ¹¹ Yawu otñetâ Herotñe otmu tembe lâulipñe orowâk sennan gem hâim hilitbi. Yawu otñetâ Herotñe tembe lâulipñe ekyongomu hâk katipñe kâkâlep, kurin takop takop lok kutdâñe mânunakminiwi yawuya mem katbanñiwi. Yawu otbanñim Pilatohâlen dâim âwurem ariwi. ¹² Dâim âwurem arinetâ ekmâ “Herotñe nângânihiap,” sâm Pilatone Herotgât nângâmu yahatmu buku olowot. Yawu gârâmâ emelâk emet inânñan kasa orangim gaowot ya sâp yan pesuk sâop.

Yesu den sâm hârewañgiwi.

(Mataio 27:15-26 Mareko 15:6-15 Yoane 18:39-19:16)

¹³ Yâhâ Pilatohâlen dâim âwureñetâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura papatolipyene ya yengât den Pilatone katmu ikñe den sâsâ emetñan ari menduhuakbi. Menduhuakñetâ yan lohimbî inñe dondâhâlâkñe yekmâ denyene nângâne sâm ba hawamgum kinbi. ¹⁴ Pilatone yuwu sâm ekyongop. “Lok yuñe lohimbî yengât engatyenñan gemu kuk kapam otmai,” yawu sâm yeñe nâhâlen dâim takai. Nâhâlen dâim takanjetâ senyenânâk âi pâi tuhum sâm hârewañgim ekmune tosañe bia oap. ¹⁵ Yakât otmâ Herotñe sâm hârewañgiâkgât yâkâlen hângânyongomune dâim arai. Otmu yâkñe gurâ âi pâi tuhumu biatmu benñe nâhâlen yâhâpñe mem takai. Bulânñanâk yuwu sâmune nângâñet. Lok yukâlen tosa âlâ ki mem tetean.” Yawu sâop.

¹⁶⁻¹⁷ Tihit tihit Hombañ ârândânñâk Pilatone yuwu otminiop. Lok tosa otñetâ pâi emetñan katyekñetâ tatminiwi yapâ gâtñe âlâ me âlâhât lohimbîñe nângâñetâ dopñan otmu lok âlâ holañbuat sâminiwi ya holañyekmu geminiwi. Yakât otmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok yu kumunñe mumbuap yamâ tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ nângânihiñetâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin wañetâ holañmune gewuap.” Yawu sâop.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ sâp yan lok bâleñe âlâ, kutñe Barawa sâm, yâkñe kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetñan mem katñetâ tatmâ gaop yakât lohimbî kerekñe den kârikñan halahum yuwu sâwi. “Barawa holañdâ giâk. Yâhâ Yesu yamâ kuñetâ muâk.”

²⁰ Yawu sâwiâke yamâ Pilatone Yesu holañmu giâkgât nângâm âlâkuâk sâop. “Nâmâ Yesu holañbom.”

²¹ Yawu sâmu lohimbî yañe iliwetmâ den kârikñan halahum yuwu sâwi. “Yesu howanân kum kânângâñetâ muâk, Howanân kum kânângâñetâ muâk.”

²² Yawu sâñetâ Pilatone âlâkuâk yuwu sâm ekyongop. “Wuân otmu bâleap? Nâñe âi pâi tuhum tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin wañetâ yanâmâ holañmune gewuap.”

²³ Yawu sâmu kunyene kârikñe otmâ sâwi. “Howanân kum kânângâñetâ muâk.” Yawu sâñetâ Pilatone loholem lauyenñan miop. ²⁴ Lauyenñan mem Yesu kuñetâ muâk sâm sâm hârewañgiop. ²⁵ Yâhâ Barawahât nângâñetâ yahalop gârâmâ yâk holañmu giop.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Yoane 19:17-27)

²⁶ Pilatone tembe lâulipñe ekyongomu Yesu dâim ariwi. Dâim mâtâwân arim tatñetâ lok âlâ, kutñe Simon sâm, yâhâmâ Kirene hânân gâtñe, newângembâ takamu mewî. Mem Yesuhât howan ya kambenñan katñetâ lâum Yesu betñan sâop. Otmu lohîbî dondâhâlâkñe betyenñan watyekmâ ariwi.

²⁷ Yâhâ imbi nombotñe Yesuhât we bâle nângâm dondâ isem orowâk ariwi. ²⁸ Iseñetâ Yesuñe purik sâm yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâhât ki isenjet, yeñe otmu nimnaomlipyene yenahât iseañjet. ²⁹ Hâmbâi umatñe topñe

topne teteyingimu yuwu sânomai. “Bâe, imbi kâsi, imbi sihan, yâhâmâ naom barak mansai. Yakât otmâ yâk yengât nângâmunne âlepne oap. Nenjeâmâ girawu otmâ arinom.” Yawu sânomai. ³⁰ Yâhâ lohimbi nombotjañe pumne yukât yuwu sânomai. “Bâok sâm kurihinenehâk. Otmu kât kândun kum kurihinenehâk.” Yawu sânomai. Yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. ³¹ Nâ nak golâ yakât dop oan, yenâmâ nak mumuñe yakât dop oai. Nak golâ uñetâ semu kâliñgumap yamâ nak mumuñe uñetâ sem lan lan sâmap. Nâ nohoñetâ mumbom yamâ yenâmâ yongom meteyeknomai. Yakât otmâ yenjâhât iseangñet.” Yawu sâm ekyongop.

³² Yâhâ tembe lâulipyenjañe pet kulem lok yâhâp orowâk yongone sâm meyekmâ ariwi. ³³ Arim hân âlâ, kutne, Lok Kunne Hahitne sâm, yan ari Yesuhât hâk katipne tuhum pilâm ikne howanân kum kânângâñetâ kinop. Yawu otmâ pet kulem lok yâhâp ya yotgom lâum kânângâyelekñetâ nombot nombot kinowot. ³⁴ Yawu otyingñetâ Yesuñe yuwu sâm Anitâ ulitguop. “Awoñ, otnihiai yukât topne ki nanjai. Yakât otmâ tosayeñe pilâyingñihât nanjan.”

Yawu sâmu tembe lâulipyenjañe yâkât hâk katipne mem “Âlâñe miakbuap?” sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katñetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyeñe ikñiâk ikñiâk yan kulemgum amanân mânunjetâ giop. Mânunjetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meñetâ kut teteop yañe miahop. Yawu otbi.

³⁵ Otmu Yura yengât papatolipyenjañe Yesu girinbangim lohimbi ekmâ kinbi ya yuwu sâm ekyongowi. “Lok yuñe lohimbi nombotne tânyongomu ekmain. Yâhâ Anitâñe hângângumu ge Yura nengât tihitnenne otmâ kutdânenne mansap otmuâmâ ikne tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ giâk.” Yawu sâm senjan gewi.

³⁶ Otmu tembe lâulipyenjañe gurâ yawuâk senjan gem girinbangiwi. Yawu otmâ yâk yengâlen gâtne âlâñe ari sângum âlâ mem nak bâtbâtne potonjan pân pân kepeim yañe wain to bâleñe yan walipgum mem yâhâ laujan kalop.

³⁷ Laujan katmâ yuwu sâm senjan giop. “Gâmâ Yura yengât lok kutdâ mansat otmuâmâ kâpehâkmâ ge.” Yawu sâop.

³⁸ Yâhâ howan yakât kunjan den yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâm kulemgowi.

³⁹ Yâhâ pet kulem lok yâhâp yotgom kânângâyelekñetâ kinowot ya âlâñe yawuâk senjan gem yuwu sâm sâwanjiop. “Bâe, lok kopa. Anitâñe tihitnenne otbe sâm hângângohomu ge mansat. Yakât otmâ kâpehâkmâ gem net orowâk tânotgorâ gene.”

⁴⁰ Yawu sâmu bukunjañe nekamjan yuwu sâop. “Girawu otmâ Anitâ ki ewe katsat? Papatolipnenjañe dop konohâk sâm hâreningiai. ⁴¹ Yâhâ netjeâmâ otmutne bâleop. Yakât otmâ sâm hârenitgim notgoñetâ mundom yañe ârândân oap. Yâhâ lok yuâmâ tosa ki olop yamâ imbiâk kuai. ⁴² Yawu sâm bukune ekuop. Denne purik sâm Yesu yuwu sâm ekuop. “Yesu, yuwu sâmune nângâ. Anitâñe hângângohomu âwurem ge galemnongowuat yan nâ nângânihiuwat.”

⁴³ Sâmu sâop. “Emet ki nñj sâmuâk mum yâhâ manman sânduhân tatdom.”

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Yoane 19:28-30)

⁴⁴ Yawu sâm ekumu hilâm kârikjan, 12 kilok olop yan Anitâñe nângâmu emetsenñe bok sâmu omoñ sahañop. Omoñ sahakmâ yapâ ari emetsâpne 3 kilok otmu emet lanñe âlâkuâk pilâop. ⁴⁵ Otmu emelâk lohimbi inje opon kâmbukne yakât biwiñe ekmai sâm sângum kâlep pato hikunjetâ ya kâtâpguminiop. Sângum yañe pânambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot

otmu tetekñan olop. ⁴⁶ Sâp yanâk Yesuñe den kârikñan halahum yuwu sâm Anitâ ekuop. “Awon, mumbé sâm oan. Yakât otmâ umutne me.

⁴⁷ Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyeñe âlâ hâlânâmâ kinopñe ekmu âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâop. “Yuâmâ lok âlepñe.” Yawu sâop. ⁴⁸ Otmu lohimbi kinbiñe kulem âlâlâ tetemu ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu muop yakât nângâm biwiyene umatñe otmu emetyenehen âwurem ariwi.

⁴⁹ Otmu imbi nombotñane Galilaia hân pilâm Yesu betñan takawi yâkñe bukulipyene orowâk kâlepñan kinmâ kulem teteop ya ekbi.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Yoane 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Otmu lok âlâ, kutñe Yosep sâm, yâkât topñeâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi ya Yuraia hânân tap yapâ gâtñe. Otmu Anitâne Isirae lohimbi yengât tihityene otmâ ikñe hoñ bawañe hângângumu gewuap sâminiwi yâkât mambotmâ lohotñan manmâ gaop. Yâhâ emelâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Yura yengât papatolipyeneñe Yesu muâkgât den sâm hârewangiwiâke yamâ yâkñe nângâmu ki ârândân otmu sâyingio. Lok yañe Yesu lâum ari hanguwe sâm Pilatohâlen ari tetewangiop. ⁵²⁻⁵³ Tetewangimu laujan mem bukulipñe meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sângum kaokñe katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpñe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânâmâ mem tingâlonjetâ kinop yan lâum ari katbi. ⁵⁴ Yâhâ momeñe emetsâpñe sâp yan lâum ari katbi.

⁵⁵ Emet ñiñ sâwe sâm otmu yan imbi nombotñane Galilaia hân pilâm Yesu betñan takawiñe Yosep orowâk ari sângum kaokñe Yesu katipgum kât mâtâpñan katñetâ talop ya ekbi. ⁵⁶ Ekmâ to kukñe suk suk âilongo mem ga Yesu pirine sâm otmâ kapiân âwurem ariwi. Yâhâ emelâk embânân Moseñe girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Tatmâ nângâ nângâ sâpñan âi ki tuhunomai.” Den ya lâum kapiân in tatmâ nângâwi.

24

Yesuñe mumuñambâ yahalop.

(Mataio 28:1-10 Mareko 16:1-8 Yoane 20:1-10)

¹ Emet hañ sâmu imbi yañe yahatmâ to kukñe suk suk mem sumângen ariwi. ² Ari senyene pilâm eksain mâne kât pato lâum hâpunñetâ ba mâtâpñe ya mañguop ya âlâengen ba talop. Yawu otmu mâtâpñe ya tetekñan kinmu ekbi. ³ Ekmâ kâlehen yâhâm Yesuhât pâinbi. ⁴ Yesuhât pâinñetâ biatmu kinñetâ yanâk anelo yâhâp yâk yetgât hâk katipñe kaok bolañ bolañ yañe pârâk sânsânâk teteyingim kinowot. ⁵ Teteyingim kinmutâ yelekmâ pârâk pilâm umutyene ariop.

Umutyene arimu yuwu sâm imbi ya ekyongowot. “Yenâmâ wongât lok senñe golâ ya pâinmâ sumân takai? ⁶ Emelâk yahatmâ arap. Emelâk yeñe Galilaia hânân yâk orop manñetâ den ekyongop yakât nelâm yongoap me? ⁷ Emelâk yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâne nâ lok bulâne nângâm bâlenihim Roma yengât bâtyeñan mem katnekmu nohoñetâ mumbom. Mumune han-nohoñetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu yan yahatbom.” Yesuñe yawu sâm ekyongop.” Yawu sâowot.”

⁸ Yawu sâm ekyongomotâ nângân nângânyene pâron sâmu nângâñetâ teteop. ⁹ Nângâñetâ tetemu pilâyelekmâ âwurem ari yakât den pat Yesu hoñ bawalipñe kâiân konok otmu bukulipyene nombotñe 10 ekyongowi. ¹⁰ Imbi sumân ariwi ya yengât kutyeneâmâ yuwu. Maria, Matala kapiân gâtñe, âlâmâ Yoana, âlâmâ Maria Yakop mâmâne. Yâkñeâmâ bukulipyene orowâk ari den pat

ya Yesu hoŋ bawalipŋe ekyongowi. ¹¹ Ekyongonjetâ nâŋgâŋjetâ porap olop. ¹² Yawu gârâmâ Petoroŋe yahatmâ sumângen sururuk sâŋ ari lâŋ sâtŋanâk kinmâ ehop. Eksan mâne sâŋgum kâlep mem Yesu katipgum katbi yanahâk tatmu ehop. Ekmâ “wuân kulem eksan” sâŋ nâŋgâm kiwilim emetŋan âwurem ariop.

*Lok yâhâp Emausi kapiângen ariowot.
(Mareko 16:12-13)*

¹³ Sâp yanâk Yesuhât komolân gâtŋe lok yâhâp Emausi kapi Yerusalem kapi gotŋanâk tap yan ariowot. ¹⁴ Mâtâwân arim tatmâ papatolipyeŋe Yesu kuŋjetâ muop yakât alahum weyetŋe nâŋgâowot. ¹⁵ Yawu otmâ arim tatmutâ Yesuŋe teteyitgimu orowâk ariwi. ¹⁶ Orowâk ari kundenŋe ehoworâke yamâ lok ondop orop arain yawu nâŋgâowot. ¹⁷ Yawu nâŋgâmutâ Yesuŋe yuwu sâŋ âiyotgop. “Wuân denŋe alahuawot?” Sâmu hâmeyetŋe bâlemu kinowot.

¹⁸ Yawu otmâ bukuŋe âlâ, kutŋe Keleopa sâŋ, yâkŋe yuwu sâop. “Yâhâlen papatolipnenŋe otbi yakât den pat Yerusalem kapi ambolipŋe kerekŋe nanŋain. Yakât otmâ girawu otmâ yakât pâpŋuat?”

¹⁹ Sâmu sâop. “Wuân otbihât yat?”

Sâmu sâop. “Wâe, wonângen? Yesu, Nasaret amboŋe otbaŋgiwi yakât alahum gait. Anitâŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu yâkât den kâsikum ningim kulem topŋe topŋe tuhum manmâ gaop. ²⁰ Yakât otmâ lohimbî kerekŋe nâŋgâwaŋŋjetâ yahatminiop. Yamâ hotom umai otmu papatolipnenŋe yâkât den nâŋgâŋjetâ nahat otmu “Kuŋjetâ muâk” sâŋ sâŋ hârewaŋgiwi. Yawu sâŋ hârewaŋgim Roma lok galemlipnenŋe ekyongonjetâ yâkŋe lauyeŋan mem howanân kuŋjetâ muop. Yakât den pat alahum gait. ²¹ Yâkŋe Isirae nengât kasalipnenŋe yongom watyekmu arinomaŋi yawu nâŋgâm biwinenŋe mem manmâ gawin. Yamâ yâhâlen kuŋjetâ muop. ²²⁻²³ Âun emet haŋ sâmu imbi nombotŋe sumângen ari kulem âlâ tetemu eksai. Kulem tetemu ekmâ âwurem taka yakât yuwu sâŋ eknongoai. “Anŋelo yâhâp teteningim “Yesu mumuŋambâ yahatsap” yawu sâŋ eknongoawot.” ²⁴ Imbi yaŋe yawu sâŋ eknongonjetâ bukulipnetŋe nombotŋe sumângen ari imbi yaŋe den yai ya yeŋe senyeŋan Yesu ekŋjetâ ki tap.”

²⁵ Yawu sâŋ ekumutâ Yesuŋe yuwu sâop. “Nâŋgân nâŋgânyetŋe umatŋe. Emelâk Anitâŋe poropetelipŋe den ekyongomu kulemguwi ya nâŋgâmutâ ki keterakyitgimap. Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâyet. ²⁶ Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâŋ ikŋe hoŋ bawaŋe hâŋgâŋgumu ge manmu kuŋjetâ hâhiwin nâŋgâm muop. Muop yamâ mumuŋambâ yahatmâ tatmâ yâhâmbisâp ya Anitâŋe sâŋ kalop.” ²⁷ Yawu sâŋ topŋe katmâ Mose otmu Anitâhât poropetelipŋe miti pepaen den kulemguwi ya sâŋ kusânâmâ ekyotgop.

²⁸ Yawu otmâ Emausi kapi ginŋan ariwi. Yan arimâmâ Yesuŋe katyelekmâ kapi âlâengen ariwe sâŋ olop. ²⁹ Yawu otmu alitmâ yuwu sâowot. “Emet ŋiŋ yap yakât otmâ orowâk yuân tatne.” Yawu sâŋ emetyetŋan orowâk yâhâwi. ³⁰ Yâhâ tatmâ sot um newi. Sot um nem tatŋjetâ Yesuŋe baŋga mem Anitâ mepaem motokmâ torehenŋe yitgiop. ³¹ Yitgimu yanâk nâŋgân nâŋgânyetŋe pâroŋ sâmu kundenŋe ekmutâ keterakyitgiop. Ekmutâ keterakyitgimu yanâk gulip olop. ³² Gulip otmu bukuŋe âlâ yaŋe bukuŋe yuwu sâŋ ekuop. “Mâtâwân takain yan Anitâhât poropetelipŋe nombotŋe otmu Moseŋe miti pepaen den kulemguwi yakât topŋe sâŋ kusânâmâ eknotgomu nâŋgâm biwine yahatsap.” Yawu sâop.

³³ Yawu otmu in yawu yahatmâ Emausi kapi ya pilâm âwurem Yerusalem kapiân ariowot. Âwurem ari Yesu ikŋe hoŋ bawalipŋe kâiân konok otmu

bukulipyene nombotne orowâk menduhuakmâ tatbi yâk yengâlen yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâam ekyotgowi. ³⁴ “Kutdâ mumuñambâ yahatmâ Simon Petoro tetewangimu eksap.”

³⁵ Yawu sâam ekyotgonetâ benne kutdâne mâtâwân yâk teteyitgim emetyetjan ari banja mem motokmâ yitgimu yan kundenne ekmutâ keterakyitgiop yakât ekyongowot.

*Yesune honj bawalipne kâiân konok teteyingimu ekbi.
(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Yoane 20:19-23)*

³⁶ Den ya ekyongomutâ yanâk Yesune pârâk sânsânâk teteyingiop. ³⁷ Teteyingimu ekmâ “weke takap,” sâam pârâk pilâm kingityenahât otbi. ³⁸⁻³⁹ Yawu otjetâ yuwu sâam ekyongop. “Wongât biwiyene ahom niaksap? Nâne teteyingian yuwu weke ki teteyingimap. Yakât otmâ kâine bâte yu walipnohom nângâm henjengunet. Weke bia. Nâ ninak gamune enjaksain. Yakât otmâ biwiyene sâanduk sâek.” Yawu sâop.

⁴⁰⁻⁴¹ Yawu sâam ekyongomu nângânetâ porap olop yamâ kâine bâte kuwi ya tiripyongomu ekmâ olowâke yamâ herone nângâwangiwi. Yawu otjetâ yuwu sâam ekyongop. “Sot âlâ tap otmuâmâ mem nihinetâ nembe.” ⁴²⁻⁴³ Yawu sâam ekyongomu injan âlâ hot um katbi ya wanetâ mem niop. Mem nemu ekmâ “weke bia” sâam tepyene hâlâlâk nângâwi.

⁴⁴ Yesune injan ya nem tin pilâm yuwu sâam ekyongop. “Emelâk yen orowâk manmâ den topne topne kâsikum yingim gawan yan den âlâ yuwu sâam ekyongowan. “Emelâk emet inânjan Mose, Dawiti, otmu Anitâhât propetelipne nombotnane nâhât nângâm miti pepaen den kulemgumini yakât bulâne tetem henjenguwuapgât Anitâne sâam kalop.” Yawu sâam ekyongowan.” ⁴⁵ Yawu sâam ekyongom den kulemguwi ya kâsikum yingimu nângânetâ.

⁴⁶ Den ya nângânetâ keterakyingimu den bâne yuwu sâam ekyongop. Emelâk emet inânjan miti pepaen den âlâlâ kulemguwi yakât topneâmâ yuwu tap. Anitâne lohimbî kerek yengât tihityene otbe sâam ikne honj bawa hângângumu ge manbuap. Manmu lok bâlenane mem âlâlâ tuhunetâ hâhiwin nângâm mumbuap. Mumu hangunetâ hilâm kalimbu pesuk sâamu Anitâne mumuñambâ mem yahatbuap. ⁴⁷⁻⁴⁸ Yakât otmâ lohimbîne orotmemeyene bâlene bet pilâm nâhâlen biwiyenane kepeinomai otmuâmâ Anitâne tosayene pilâyingim meyekbuap. Otmu yene ari nahat den pat âlepne sâam haok tuhunetâ lohimbî hânjan kulemjan manmâ araine nângânomai. ⁴⁹ Otmu nâne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumune ge âi sâam yingian yukât mâmâne otyingimu menomai ya awonane sâam kalop. Yakât otmâ Yerusalem kapiân tatmâ mambotnomai.” Yawu sâam ekyongop.

*Yesune himbimân âwurem yâhâop.
(Mareko 16:19-20 Aposolo 1:9-12)*

⁵⁰ Yerusalem kapi pato yakât gotjan kapi âlâ, kutne Betani sâam, ya tap. Yan meyekmâ ari Anitâne mâmâne otyingîâkgât ulitguop. ⁵¹ Yawu otmâ pilâyekmâ himbimân yâhâop. ⁵² Himbimân yâhâmu mepaem tepyene herone otmu Yerusalem kapiân âwurem ariwi. Âwurem ari opon kâmbukjan yâhâ Anitâ mepaewi. Yawu.

Nâ bukuhe,
Luka

Yoane Yesuhât Den Pat Âlepne Yoaneŋe kulempuop.

Yesuhât topne

¹ Anitâhât Kai Toka yaŋeâmâ embâŋâmbâek Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop dopyetne konohâk tatmâ gaowotŋak tatmâ gawot. ²⁻³ Kândik mindikum topŋambâek Kai Toka yaŋe Anitâ orop tatmâ gaowot yan Anitâhâlen kândiwahom himbimân dewutâ, emetsenne, pitu topne topne ekmain ya otmu hânân âliwahap topne topne ehekne, ki ehekne kerehâk kândikyongop. Yamâ ya yengâlen gâtne âlâŋe ikŋahâk ki teteop, bia kârikne. ⁴ Kai Toka yaŋe manman kârikŋahât amboŋe oap. Yakât otmâmâ laŋinne ikŋambâ gâtne yaŋe lohimbi biwinenŋan pilâmu haŋ sâningim gamap. ⁵ Yawu otmâ omoŋ bâleŋan pilâmu omoŋ kâlehen manmaiŋe kâtâpgune sâm hâum pâpgum gamai.

⁶⁻⁷ Otmu Kai Toka yakât laŋinneŋe lohimbi biwinenŋan pilâmu ya ekmâ nâŋgâmunne bulâŋe otmu yâkâlen biwinenŋane katnehât Anitâŋe lok âlâ, kutne Yoane, ya âi sâm waŋmu takaop. ⁸ Taka laŋinne amboŋahât amutgen manmâ kulet sâm mâtâp mewaŋim yâkât den pat âlepne sâm tetem eknongom manminiop. ⁹ Yâhâ laŋinneŋahât amboŋe yakât topne yuwu tap. Yâkne lohimbi kerek nengât biwinenŋan laŋinne pilâmu ekmâ nâŋgâmunne keterakningiâkgât ge hohetnenŋan manop.

¹⁰ Kai Toka yaŋe ge hohetnenŋan manop yan lohimbi kiŋgitne orowâkne topne nâŋgâm hâum pâpgum ki ekŋetâ keterahop. Ikŋak Anitâhâlen kândiwahom lohimbi katyelekmu yapâ tetem gawiŋe amboŋe ekmâ topne hâum pâpguwi. ¹¹ Yâhâ dop yawuâk ikne torehenlipne yengât hohetyenjan takamu ekŋetâ ki keterakyingiopgât betbaŋgiwi. ¹² Yawu gârâmâ nen lok nombotŋane yâkâlen biwinenŋe katbin yamâ mâmâŋe otningimu Anitâhât nan baralipne otmâ mansain. ¹³ Anitâhât nan baralipne otmâ mansain yakât topne yuwu tap. Lohimbi katyelekmu yapâ tetem gamunne gamunne sambe sambe oain yakât otmâ Anitâhât nan baralipne ki otbin. Me lok nombotŋane nengât sen yaŋe tetem sambe otŋet sâm imbi miakmâ manbi yaŋe gurâ bia. Anitâ ikŋak mâmâŋe otningimu yakât nan baralipne otmâ gain.

¹⁴ Bâiŋ, Kai Toka yaŋe ge imbi tepŋambâ tetem lok otmâ hohetnenŋan manmâ tep âlep nâŋgâningiop. Nâŋgâningimu manmanŋe ekmunne bulâŋe otmu Anitâhât nanŋe ombe bisine dopyetne konohâk yawu otmutâ yelekbin. ¹⁵ Yâhâ lok otmâ manmu Yoaneŋe ekmâ lohimbi yuwu sâm ekyongop. “Emelâk lok yukât nâŋgâm yuwu sâm ekyongowan. “Nâŋe embâŋâmbâek meŋnahât tepŋambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâmâ nâŋe kulet sâm mâtâp mewaŋim yâkât amutgen mansan.” Yawu sâm ekyongowan.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu gârâmâ manman kârikne yakât amboŋane tep âlep nâŋgâningimap ya pesuk sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yamâ witgum nâŋgâningim yâhâwuap. ¹⁷ Emelâk Anitâŋe Mose ekumu girem den topne topne kulempuop ya ekmunne manman tawi tawiŋe oap. Yâhâ sâp yiwerenŋeâmâ Anitâŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge wawaeneneksap ya ekmunne bulâŋe dondâ oap. ¹⁸ Nenŋe Anitâ ki ekmain. Yawu gârâmâ yâkne ikne nanŋe ombe bisine

hânggângumu ge manop. Yâkne yawu olop yan nenne Anitâhât topne nângâm heñgengehât yâkne sâm tetekñan tuhumu nângâm heñgenjuwin.

Yoaneñe lohimbi toen katyehop.

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Luka 3:2-18)

¹⁹ Kândikum lohimbiñe orotmemeyene bâlene ya betbanginetâ Yoaneñe âi topne katmâ toen katyehop. Toen katyekmu yakât topne nângâne sâm hotom uminiwi yengât kunlipyenane bukulipyene nombotne hânggânyongowi. Hânggânyongonetâ hoñ bawalipyene meyeknetâ orowâk Yerusalem kapi pato pilâm ge Yoanehâlen ari âikuwi. “Gâ topgahât sârâ nângâne.”

²⁰ Âikuñetâ sâop. “Anitâne hoñ bawa âlâ hânggângumu ge tihitnenne otmâ galemnongowuap sâmai ya nâ bia.”

²¹ Sâmu sâwi. “Yawu yatgât âlâkuâk sârâ nângâne. Emelâk embânân poropete âlâ, kutne Elia sâm, manop. Yâkne yâhâpne tetem hohetnennan manmâ Anitâne hoñ bawa âlâ hânggângumu ge tihitnenne otmâ galemnongowuap yakât mâtâp mewangiwiuap yamâ gâ me âlâhât mambotmain.”

Sâñetâ sâop. “Bia, yai yamâ nâ bia.”

Sâmu sâwi. “Anitâne poropete âlâ hânggângumu ge mâtâp meningiwuap nângâmain ya gâ me âlâhât mambotmain.

Sâñetâ sâop. “Lok ya nâ bia.”

²² Sâmu sâwi. “Topge ki eknongoat. Yakât otmâ yiwerene âwurem ari papatlipnenne girawu sâm ekyongomunne nângâñetâ ârândân otbuap? Bân, gike topge tâñ tâñâk sârâ nângâneâyâ.”

²³ Sâñetâ sâop. “Nâñe lok ki manmaiângen manmune lohimbiñe nâhâlen takañetâ yuwu sâm ekyongom mansan.

“Pumne laune uk sâm huruñ sâm ya kum kilikmâ mem ârândân merândân tuhunetâ tatbuap. Yawu otmâ lok kutdâhât mâtâp mewangiñet.”

Den yu poropete âlâ, kutne Yesaia sâm, yâkne kulemuop.”

²⁴ Yawu sâmu Parisaio lok orowâk takawiñe yuwu sâm âikuwi. ²⁵ “Anitâne hoñ bawa âlâ hânggângumu ge tihitnenne otmâ galemnongowuap sâmain ya “nâ bia” yawu yat. Me Eliañe yâhâpne tetewuap ya gurâ bia. Me poropete lok âlâ me âlâ gurâ bia. Yawu yat gârâmâ topne girawuhât otmâ lohimbi toen katyekmâ mansat?”

²⁶ Sâñetâ sâop “Nâmâ toen mem katyekman. Yâhâ lok kutdâ âlâ hohetyenjan mansap yâkât wâtne âlâ tatbangiap ya ekñetâ ki keteraksap. ²⁷ Hâmbâi lok yane âi topne katmâ tuhumu eknomai. Nâmâ lok inñe mansan. Yakât otmâ nep tuhuwuap yawuya tuhuwomgât dop bia. Me yâkât itâkat gurâ kâpekmâ golewangiwomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâm ikñahât nângâmu giop.

²⁸ Yâhâ Yoaneñe kapi âlâ, kutne Betani sâm, ya Yoran to nombotgen tap yan manmâ toen katyekminiop. Den matne yawu ekyongomu purik sâm Yerusalem kapiân âwurem ariwi.

Yoaneñe Yesu toen kalop.

²⁹ Otmu emet hañ sâmu Yesuñe Yoanehâlen ariop. Arimu akñangembâek ekmâ yuwu sâm lohimbi mem toen katyehop ya ekyongop. “Lok enda ekñet. Endamâ Anitâne hânggângumu ge lamahât dop otbuap. Yakât otmâ dop kum sâmune nângâñet. Nengât tosa pesuk sâningiâkgât opon kâmbukñahât galem mansañe hotom une sâm yan lama nanñe kum gâim uñetâ semu hotomñane yâhâmu Anitâne nângâningimap. Yakât dopñeâk lok endane tosanenñahât otmâ kawenenñan kinmu kuñetâ mumbuap yakât otmâ Anitâne hânggângumu ge mansap. ³⁰ Otmu emelâk lok yukât topne yuwu sâm ekyongowan. “Hâmbâi yâkneâmâ âi topne katmâ tuhumu eknomai. Nâñe embânâmbâek meñnahât

tepnambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâ nâje kulet sâam mâtâp mewangim yâkât amutgen mansan.”³¹ Emelâk ki nângâwangiwan. Yâhâlen puwâk takamu ekban. Otmu yen Isirae lohimbiñe yâkât topñe nângâñetâ keterahâkgât nâje mâtâp mewangim toen mem katyeksan.

³²⁻³³ Nâhâlen takamu toen katban yakât topñe yuwu sâamune nângâñet. Emelâk nâje yâkât topñe ki nângâm manban yan Anitâñe nâje toen katyekbom yakât yuwu âi sâam nihim hângânohop. “Gâñe lohimbi toen katyekbuat yanâmâ nine Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumune ge lok âlâhât kunñan tatbuap lok yañe lohimbi manman âilongoân katyekmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingiwuap.” Yawu sâam eknohop. Yawu sâam eknohomu launje lâum lohimbi toen katyekmâ yanak lok eksai yu toen katban. Toen katmune yanâk himbim pâronj sâamu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe kembâ hâtgum ge mâmâñe otbañgiop. ³⁴ Mâmâñe otbañgimu yakât topñe nângâm henjenñuan. Yâhâmâ Anitâhât nanñe mansap.” Yoaneñe Yesu takamu ekmâ yawu sâop.

Yesuñe nâ otmu Anderea menelehop.

³⁵ Emet hañ sâamu Yoaneñe ikñe hoñ bawayâhâtñe, nâ otmu lok âlâ, kutñe Anderea, Simon Petorohât imiñe, menelekmu denñan âlâ, kutñe Galilaia sâam, yakât ginñehen ariwin. ³⁶ Arimunñe Yesuñe gam wanginenekmâ bamu Yoaneñe ekmâ yuwu sâam eknotgop. “Lok yu wanginenekmâ bap enda ekset. Yâhâmâ Anitâñe hângângumu ge lamahât dop otmâ nengât toshât otmâ kawenennan kinmu kuñetâ mumbuap yakât otmâ Anitâñe hângângumu giop.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâamu, nângâmutñe bonñe otmu Yoane pilâm Yesu betñan sâamutñe orowâk ariwin. ³⁸ Yesuñe purik sâam yuwu sâam eknotgop. “Yet wongât betnan watneksawot?” Sâamu sâawit. “Kutdâ, gâ emet girawuân imat?” ³⁹ Sâamutñe sâop. “Orowâk ari emet ya tiripyotgowom.” Yawu sâamu orowâk ari emetñan yâhâ tatmâ den huhuwin. Den huhum tatmunñe emetsenñe emelâk purik sâam giop.

⁴⁰⁻⁴¹ Otmu bukune Andereañe, pilânelekmâ yahatmâ, ari atañe, kutñe Simon, mem tetem yuwu sâam ekuop. “Anitâñe lok âlâ hângângumu Yura nengât tihitnenñe otmâ galemnongowe sâam ge mansap ya eksait.” Yawu sâop. Lok yakât kutñeamâ Kiristo. ⁴² Yawu sâam netgâlen dâim takamu Yesuñe Simon ekmâ yuwu sâam ekuop. “Simon, Yoane nanñe, gâmâ yiwerenñe kutge âiñe, Kepa sâam gohonsan.” Yawu sâop. Kut yamâ Girik yenñat denân Petoro. Yakât topñeamâ benben me kon yawu.

Yesuñe Pilip yet Natanae meyelehop.

⁴³ Otmu emet hañ sâamu Yesuñe Galilaia hânângen ariwe sâam olop. Yawu otmâ yanâk lok âlâ, kutñe Pilip sâam, ya ekmâ yuwu sâam ekuop. “Garâ, orowâk arire.” ⁴⁴ Otmu Pilip yamâ Anderea yet Petoro, orop kapiyene kutñe Besaita, ya ambolipñe. ⁴⁵ Yesuñe Pilip memu yâkñe in yawu ari bukune âlâ, kutñe Natanae sâam, ya yuwu sâam ekuop. “Emelâk Anitâñe hoñ bawa âlâ hângângumu ge tihitnenñe otmâ galemnongom manbuap yakât Mose otmu Anitâhât poropetelipñane kulemgowi ya eksain. Yâhâmâ Yosep nanñe, Nasaret kapi ambonje,” yawu sâop. ⁴⁶ Yawu sâamu sâop. “Yakât nângâmunne gemap. Nasaret kapi ambolipñe âlâ me âlâñe tânnongonomaihât dop âlâ ki tap.” Sâamu sâop. “Bâiñ. Gam ek.”

⁴⁷ Yawu sâamu Natanaenñe Yesuhâlen takamu yan, yuwu sâam ekngop. “Yu ekñet. Lok yuâmâ Isirae ambonje otmu tâñ tâñak mansap.” Yawu sâop. ⁴⁸ Yawu sâamu Natanaenñe âikum sâop. “Gâ wonângen manmune nehongât

yawu yat? Sâmu sâop. “Gâ Pilipje ki gohonsap yan lakop kuriņ amutgen Anitâ mepaem tatdâ geksan.”⁴⁹ Sâmu sâop. “Kutdâ gâ Anitâhât nanje. Isirae nengât kunnenje mansat.”⁵⁰ Sâmu sâop. “Lakop kuriņ amutgen geksan yakât otmâ topge nanjan. Yu sâm tetem ekgohoan yakât otmâ yat. Yawu gârâmâ hâmbâi kulem topje topje memune ekdâ âlâ kândâkdâ otbuap.”⁵¹ Yawu sâm ekum benje yuwu sâm eknongop. “Bulâņanâk yuwu sâmune nâņgâņet. Anitâņe bulâņanâk hâņgânohomu gewan yakât topje teteâkgât ewapâ himbim pâroņ sâmu yâkât anjelolipņaje mâmâņe otnihim yâhâm gem otņetâ yekmâ nâhât topne ekmâ nâņgânomai.” Yawu sâm eknongop.

2

Kana kapiân Yesuje kulem miop.

¹ Yawu sâm eknongomu hilâm yâhâp pesuk sâmu yan kapi âlâ, kutje Kana sâm ya Galilaia hânân tap yan gâtje âlâņe imbi membe sâm otmu bukulipņaje heroje nâņgâyitgim menduhuakbi. ² Menduhuyehop ya amboņaje Yesu ikje otmu mâmâņe otmu nen hoņ bawalipje dâinenekmu orowâk emetyetņan yâhâwin. ³ Yâhâ menduhuakmâ nem tatmunje wain to ya biatmu Yesu mâmâņaje yakât sâm ekuop.

⁴ Ekumu sâop. “Meņ, yakât ki nâņgârâ gorâhihiâk. Anitâ ikņak nâņgâmu âi topje katbehât nanjan.”

⁵ Sâmu mâmâņaje emet amboņe yakât hoņ bawa âlâ yuwu sâm ekuop. “Nannaņe yu me ya otņet sâwuap yawuâk otnomai.”

⁶ Otmu emet ya kâlehen aman papato bât nombolân konok ya tatyņgiop yakât topje yuwu. Yura lohimbî Anitâņe nâņgâningimu ârândâņ olâkgât to yaņe mem sot nenehât senje âlâlâ ya piriminiwin. Otmu yapâ gâtņaje to osom neminiwin. Otmu kâi bâtnenje piriakminiwin.

⁷ Yakât otmâ Yesuje emet amboņahât hoņ bawalipje yuwu sâm ekyongop. “Ba to osom mem ga amanâņ gâņetâ pik sâek.” Yawu sâmu to osom ga gâņetâ pik sâop. ⁸ Yawu otņetâ yuwu sâm ekyongop. “Aiop, yupâ to osom ba galemnyeņe ya waņetâ niâk.” Yawu sâmu osom mem ba waņetâ niop.

⁹ Yawu gârâmâ to yaņe emelâk purik sâm wain olop. Yawu otmu galemnyeņe nemu ukenje otmu biwiņaje yuwu nâņgâop. “Wain toņe emelâk biatningiap. Yu nemune ukenje oap yu wosapâ mem gai?” Yawu nâņgâm yakât topje hâum pâpguop. Yawu gârâmâ to osom mem waņbiņe yakât topje nâņgâwi. Yâhâ wain to ya nemu ukenje otmu yaņak lok imbi miop ya yuwu sâm ekuop. ¹⁰ “Anjoânâmâ wain ukenje sâm bukulipyenje gâim yingijetâ nem biwiyenje hâlim otņetâ yakât kakņanâmâ wain pâlâmņe gâim yingimai. Yâhâ gâņeâmâ wain to yu kuratgum tatgât bet mem ga ningirâ nem nâņgâmunne âlâ oap.” Yawu sâop.

¹¹ Yesuje Kana kapi yan âi topje katmâ kulem memu ekmunje âlâ kândâkdâ otmu yâkâlen biwinenņaje kepeiwin.

¹² Otmu ya pesuk sâmu Yesuje imilipje otmu mâmâņe meyekmu Kana kapi ya pilâm Kapanaum kapi yan orowâk gem ariwin. Gem ari yan tatmunje hilâm mome pesuk sâop.

Yesuje opon kâmbukņan yâhâ lok watyehop.

(Mataio 21:12-13 Mareko 11:15-19 Luka 19:45-46)

¹³ Otmu sâp yanâmâ Yura nengât Tihit tihit Hombaņ ya tâlâhumu Yesuje menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ¹⁴⁻¹⁶ Otmu opon kâmbukņan yâhâmunje yan lok nombotņaje kembâ puluhum tatbi otmu lama bulimakao me senje âlâlâ angi guņgi otmâ hâmeņe hâukum kinbi ya Yesuje yahatmâ yuwu sâm sâyiņgiop. “Awoņnahât opon yu kâlehen ki orotje otņetâ anjim

bero emetnahât dop oap.” Den yawu sâw teweetsenne hâukum kinbi ya yengât kakñan tat tat, tewo, me senne âlâlâyeñe mem purik pilâyinñiop. Yawu otmâ lama bulimakao ya yongom watyekmu tiok taok otmâ arim kinbi. Yawu olop. ¹⁷ Otmu tâmbânenne, kutñe Dawiti sâw, yâkñe den kulemguop ya nâñgâmunñe teteop ya yuwu tap.

“O Anitâ, lohimbi nombotñeñe gâhât opon kâlehen yâhâ tatmâ ki orotñe otmai sâw biwinaneñe kou kâlâp siap.”

Den yawu tatmap ya nâñgâmunñe teteop.

¹⁸ Yawu otmâ watyekmu arineta Yura papatolipnennaneñe ekñeta bâlemu yuwu sâw ekuwi. “Gâñe oat yu nâñgâmunñe dondâ bâleap. Âlâñe mâmâneñe otgihimu yu oat? Gâñe wuân kulem mendâ nenñe gekmâ Anitâneñe nâñgâhihimu oat yawu nâñgâmunñe ârândân otbuap?” Yawu sâwi.

¹⁹ Sâñeta sâop. “Yeñe Anitâhât opon yu liakunomai. Otmuâmâ nâñeâmâ sâp kâlêp bia, hilâm kalimbu yakât biwinan tuhum manñuwom.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâw ekyongomu sâwi. “Main, papatolipnennaneñe opon kâmbukñe yu yambu 46 biwinan tuhuwi. Gârâmâ gâñeâmâ girawu otmâmâ “hilâm kalimbu biwinan tuhum manñuwom” yat. Den yat yakât nâñgâmunñe ki ârândân oap.” Yawu sâwi.

²¹⁻²² Yesuñe den sâop yakât topñe yamâ âlâ miop. Yuwuhât sâop. Yâhâmâ kuñeta mumu hilâm kalimbu pesuk sâmu yan yahatbuap yakât topñe sâop. Yakât otmâ mumuñambâ yahalop sâp yanâmâ den sâop ya nâñgâmunñe bulâne olop.

²³ Yesuñeâmâ Tihit tihit Hombañ yan Yerusalem kapiân tatmâ kulem topñe topñe memu lohimbi kinñitñe orowâkñe ekñeta bonñe otmu yâkâlen biwiyeneñe katbi. ²⁴⁻²⁵ Yawu otñeta lohimbi nengât biwinenneñe ekmapñe topyeneñe ekmâ nâñgâop. Topyeneñe nâñgâm yanak yâk yengâlen ki torokalop.

3

Nikotemoñe manman kârikñahât Yesu âikuop.

¹ Otmu Parisaio yengâlen gâtñe âlâ, kutñe Nikotemo sâw, yâkñe Yura nengât lok kunñe manop. ² Omoñ âlâen lok yanñe Yesuhâlen ari yuwu sâw ekuop. “Kutdâ, gâhât topge nanñain. Gâñe kulem topñe topñe mema yu lok nombotñe Anitâ orop ki mansañe kulem yuwuya menomaihât dop âlâ ki tap.”

³ Sâmu sâop. “Âinohowe sâw oat ya emelâk nanñan. Yakât yuwu sâw mune nâñgâ. Lok âlâ me âlâ Anitâneñe tihityeneñe olâk sâw mâmâlipyeneñe yengât tepyeneñambâ tetewi yakât dopñeâk yâhâpñe teteneñgât nanñan.”

⁴ Sâmu sâop. “Bâe, nâ emelâk lok oan. Yakât girawu otmâmâ âlâkuâk meñnahât tepñe kâlehen yâhâ tatmune yâhâpñe menekbuap. Ya ki orotñe.” Yawu sâop.

⁵ Sâmu sâop. “Yuwu sâw mune nâñgâ. Lok âlâ me âlâne orotmemeneñe bâleñe bet pilâm Anitâhâlen biwiyeneñe katnomai yamâ toen katyeknomai. Toen katyekñeta Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâneñe otyinñimu Anitâneñe tihityeneñe otbuap. ⁶ Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Nen kerekñe mâmâlipnennaneñe yengât tepyeneñambâ tetem towat konohâk oain. Yâhâ umut biwinenneñe yamâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâneñe otningim mem hewewenñe tuhunenekmu manman kârikñahât mâtâp teteningimap. ⁷ Yawu gârâmâ “mâmâhahât tepñambâ teteon yakât dopñeâk yâhâpñe tetewuat,” sâw ekgohoan yakât ki nâñgârâ sâtñe otbuap. ⁸ Yakât den âlâen hâum sâw mune den ya nâñgârâ keterakñihiâk. Siru ya wosapâ topñe katmâ takamap? Otmu wosaken bâñe arimap? Yakât topñe ki nâñgâmain. Siru pilâmap ya munñeâk nâñgâmain. Yakât dopñeâk

Wâtgât māmājahât Heakņe māmāņe otyingimu biwiyenę hewewenę otmâ Anitâhâlen katmai. Biwiyenę âlâhâlen kinmap yakât ki enjakmâ nanęanęimai.” Yawu sâop.

⁹ Sâmu sâop. “Bâe, den yat ya nāngâm pâpguan. Âlâkuâk sârâ nāngâwe.”
¹⁰ Sâmu sâop. “Gâņeâmâ Anitâhât den Isirae lohimbi kâsikum yingirâ yakât nāngâhihiņetâ yahatmap. Yakât girawuhât otmâ den yan yukât topņe ki nanęat? ¹¹ Yakât yuwu sâmune nāngâ. Nenņe sennennęe ekmain otmu biwinennęan tetemu nāngâmain ya sâm tetem Parisaio yen ekyongom mansain. Yawu gârâmâ yeņeâmâ dennenņe nāngâņetâ gemu bet pilâmai. ¹² Yâhâ nāņe manman topņe topņe yakât ekyongomuneâmâ nāngâņetâ ki bulâņe otmap. Yakât otmâmâ girawu otmâ himbimgât topņe ekyongomune nāngâņetâ bulâņe otbuap? ¹³ Lok âlâņe himbimân ki yâhâm purik sâm ge yakât topņe lohimbi ekyongomap. Nâ konok Anitâņe himbimâmbâ hāngānohomu ge yakât topņe ekyongom mansan.

¹⁴ Emelâk Mosenęe yuwu otbomgât dop olop. Isirae lohimbiņe lok ki manmaiāngen manmâ otņetâ bâleop yakât matņe hambe sâtņe metņe yaņe yingimu muwi. Yakât otmâ Mosenęe hambe umutņe hâwim nahân kepeim kânāngâmu ekmâ yan âlepņe otbi. Yakât dopņeâk lohimbi kerekņe otņetâ bâlemap ya yeņgât tosayenęe biatyingigât Anitâņe sâmu nâ howanân nohom kânāngânekņetâ kinbom. ¹⁵ Howanân kinmune yapâ gâtņe lok âlâ me âlâņe biwi nāngân nāngānyenęe nâhâlen kepeim mannomai yamâ tosayenęe biatyingimu manman kârikņan mannomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Anitâņe ikņe enęatņeâk otmâ lohimbi kerek wawaenekmâ ikņe nanņe ombe bisinęe hāngāngumu ge nengât kawenennęan kinmu howanân kuņetâ muop. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenņe kepeim manmâ yâhânom yanâmâ manman kârikņe ya menom. ¹⁷ Anitâņe nanņe hāngāngumu ge manman kârikņan torokatnenedhop. Yakât otmâ nenņe yâkâlen biwinenņe kepeim manmâ yâhânom yanâmâ sâp patoen den âiân ki katnenekbuap. ¹⁸ Otmu nen Yesuhâlen biwinenņe hikum manmain nenâmâ emelâk manman kârikņahât pat kuningimu tap. Yakât den âiân katnenekbuapgât dop ki tap. Yâhâ lohimbi nombotņe Anitâ nanņahât biwiyenęe pâlâmņe otmu betbaņgim mansai yamâ emelâk kâlâwân seyekbuapgât pat kuyingiop. ¹⁹⁻²¹ Yâhâ Anitâņe nen lohimbi kerek mem kiwilinenekmâ matņe ningimu menom yakât topņe yuwu tap. Nen lohimbi kerekņe orotmeme bâleņe otne sâm yan bukulpennęe nenekmâ nāngâm bâleningimai sâm kurihiakmâ tihân otmâ gamain. Yâhâ nenâmâ Yesuhâlen biwinenņe kepeim tem lâuwanęim mansainņe topnenņe ki kurihiakmain. Nenņe lok senyenęan kinmunņe manmannenņe tetekņan ekmai. Yâhâ lohimbi nombotņe orotmemeyenęe bâleņe ya witgumâk otmâ mansainęe topyenęe kurihiakmâ Yesu, laņinņe amboņahât hâkâņ otmâ betbaņgimai.

Yoaneņe ikņe topņe sâm tetem ekyongop.

²² Otmu Nikotemonęe pilâm arimu yakât kakņan Yesuņe nen honęe bawalipņe menenekmu Yerusalem kapi pilâm Yuraia hânân ari manbin. Yan manmunņe Yesuhât sâtgât otmâ lohimbi nombotņe toen mem katyekbin. ²³⁻²⁴ Otmu sâp yan Herotņe ki sâmu Yoane mem pâi emetņan katņetâ talop. Sâp yan Yoaneņe kapi âlâ, kutņe Aion sâm, ya Salim kapi gotņan tap yan ariop. Yan arimu to senņe sambe yan tap yakât ambolipņe kingitņe orowâkņe yâkâlen ariņetâ toen katyehop.

²⁵ Toen mem katyehop yan Yura lok âlâņe Yoanehât honęe bawalipņe yeņgâlen arimu Yura ambolipņe Anitâņe yekmu ârândâņ olâk sâm to piriakbi orotmeme yakât den sahaņgiwi. ²⁶ Den sahaņņetâ Yoanehât honęe

bawalipņane ari yuwu sām ekuwi. “Lok pato. Emelāk gā orowāk Yoran to nombotgen manmunņe lok âlâņe gâhâlen takamu yâkât nâņgârâ yahalop. Lohimbi sesengâlâkņe nâņgâninginetâ gemu lok yakâlenâk arinetâ toen mem katyeksap. Yakât nâņgâmunņe dondâ bâleap,” yawu sâwi.

²⁷ Yawu sâņetâ yuwu sām ekyongop. “Anitâņe lohimbi biwiyenņe mem hewewenņe tuhumu yâkât nâņgâwanņinetâ yahatmu yâkâlen ariai. Lohimbiņe nengâlen torokatņetgât enġatyenņan ki kionnom. Yamâ wongât? Anitâ ikņak yakât amboņe oap. ²⁸ Yawu gârâmâ lok yakât yai ya emelāk yâkât topņe yuwu sām ekyongowan. “Anitâņe hoņ bawa âlâ hâņgângumu ge tihitnenņe otmâ galemnongowuap ya nâ bia. Nâmâ kulet sām mâtâp mewanņian.” Yawu sâwan.

²⁹ Yakât otmâmâ den âlâen hâum sâmunne topņe nâņgâņetâ keterahâk. Lok âlâ yayalipņane imbi yâkât pat kuwanņinomai. Pat kuwanņinetâ manbuap. Manmâ yâhâm miakdomawot yan herone otnomai. Yakât dopņeâk lohimbi sesengâlâkņe Yesuhâlen torokatņetâ herone oan. ³⁰ Sâp yiwerenņe yupâek lohimbi kiņgitņe orowâkņe nâņgâwanņinetâ yahatmu yâkâlen torokatnomai. Yâhâ nâmâ nâņgânihiņetâ gemu âi tuhumi tiņ pilâm gulip otbom.” Yawu sâop.

Yoaneņe Yesuhât topņe sām ekyongop.

³¹⁻³² Yoane den yawu sām ekyongop yakât topņeâmâ yuwu. Nenņe menlipnenņe yenġât tepyenņambâ tetewin. Gârâmâ manmannenņahâlâk nâņgâm alahu gulahu otmâin. Yâhâ Anitâņe Yesu hâņgângumu giop. Yakât otmâ kunnenņe pato otmâ âwâņahât topņe eknongom mansap. Yawu gârâmâ lohimbi getek âlâņe denņe nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyenņane tiņâk kepeim mansai. ³³⁻³⁵ Anitâņe nanņe wawaemu biwiyetņe kepeiakmâ konohâk otmu tatmawot. Yawu tatmawot yamâ âwâņane âi sâm wanņmâ hâņgângumu giop. Gem yan kunnenņe manmâ Wâtgât Mâmâņahât Heakņe mâmâņe otbaņgimu âwâņahât den ya tâņ tâņâk eknongom mansap. Yâkņe den eknongop ya nâņgâmunņe bulâņe otmu yâkâlen biwinenņane kepeimain. ³⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâņe Anitâ nanņahâlen biwiyenņane kepeim mannomai yamâ manman kârikņahât pat kuyiņgiop ya menomai. Yâhâ lok âlâ me âlâņe yâkât den betbaņgim mannomai yamâ Anitâņe kuk otmâ hâhiwin yiņgimu nâņgâm tatbisâi.

4

Yesuņe Samaria yenġâlen ariop.

¹⁻² Lohimbi dondâņe Yoanehâlen arinetâ toen katyehop. Yawu gârâmâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe Yesuhât nâņgâņetâ yahatmu yâkâlen takanetâ yâkât sâtgât nen hoņ bawalipņane toen katyekbin. Toen katyekbin yakât Parisaione nâņgâņetâ bâleop. ³ Nâņgâņetâ bâlemu yanak Yesuņe Yuraia hân pilâm Galilaia hânângen âwurem ariwe sâm otmu orowâk ariwin. ⁴ Ari Samaria yenġât hân tânâmņambâ hârem ariwin. ⁵ Ari kapi âlâ, kutņe Sika sâm, ya mewin. Otmu emelāk embâņânâk kapi yakât gotņan tâmbânenņe âlâ, kutņe Yakop sâm, yâkņe tohât lâm kâlep pato kendâop. Kendâmu yapâek to hindakmâ tumuņan tatmu osom nemai. Otmu lâm kendâop ya nanņe Yosep pilâwanņgiop. ⁶ Nen mâtâwân arim tatmunņe sikopņe dondâ nongop. Yakât otmâ to ya ginņan ge tatmâ hâknenņe mewin.

Manman kârikņahât to yakât amboņe yamâ Yesu.

⁷⁻⁸ Yesuâmâ yan tatmu nenâmâ pilâm sot puluhune sâm kapiân yâhâwin. Katmâ yâhâmunņe yan ikņiâk tatmu imbi âlâņe to osowe sâm kapiângembâ

giop. Gemu Yesuŋe yuwu sâmu ekuop. “To osom niŋdâ nembêhât nanŋan.” Yawu sâop.

⁹ Yawu sâmu yan biwiŋaŋe nâŋgâop. “Yen Yura lohimbiŋe nenekmâ nâŋgâm bâleningim nengât tera me osom bero yaŋe ki katmâ nemai.” Biwiŋaŋe yawu nâŋgâm yakât otmâ pârâk pilâm yuwu sâop. “Gâmâ Yura lok. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ tohât ulitnohoat? Ya kâmbukŋe yakâ.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Anitâŋe hewewenâk otmâ lâtâpnongomap yakât topŋe gâŋe ki nanŋat. Otmu nine topne gurâ ki nanŋat. Nanŋat mâne emelâk manman kârikŋahât to yakât ulitnohombât.” Yawu sâmu ekuop.

¹¹ Sâmu sâop. “Lok pato, to yuâmâ lâm kâlep pato. Yawu gârâmâ to osowuatgât wahap barahâk tat yukâ. Wuânŋe mem manman kârikŋahât to yat ya osowuat? ¹² Yâhâ tâmbânenŋe Yakopŋeâmâ lâm yu kendâm yupâ to osom neminiop. Otmu nanlipŋe otmu lama bulimakao osom yingimu neminiwi. Yâhâmâ to yupâek nem manminiwi. Yakopŋe otmâ manminiop ya wangim otbuatgât nâŋgâm yu yat me?”

¹³ Sâmu sâop. “To yuâmâ lok âlâ me âlâŋe nenetâ yâhâpŋe tohât kân kânâk katyekbuap. ¹⁴ Yawu gârâmâ nine manman kârikŋahât to osom yingimune nenomai. Ya nenomai yakât otmâ yengâlembâ to yaŋe punduŋ punduŋ sâmu ga takamu ya nem manman kârikŋe manmâ yâhânomai. Yakât otmâ tohât kân kânâk katyekbuapgât dop âlâ ki tap.”

¹⁵ Sâmu sâop. “Mainŋ, lok pato. Nâŋe hilâm ârândânŋ to yupâ osowe sâmu kapi pilâm gem yâhâm tatman. Yawuâk otmâ manmangât gike to osom niŋdâ nemune yâhâpŋe tohât ki katnekbuapgât nanŋan.”

¹⁶ Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ gâ ari lokge dâirâ orowâk takayet.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Nâmâ lokne bia.”

Yawu sâmu yuwu sâmu purik pilâwanŋiop. ¹⁸ “Gâ lok imbât yaŋe mem pilâhekbi. Yamâ yiwerenŋe mengekmu mansawot yamâ lokge bulâŋe bia. Yamâ kombo mansawot. Yakât den yat yuâmâ bonŋe.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Mainŋ, lok pato. Gâmâ Anitâhât poropete geksan. ²⁰ Yawu gârâmâ ekgohomune nâŋgâ. Emelâk tâmbâlipnenŋaŋe pumŋe yuân yâhâ kinmâ Anitâ mepaeminiwi. Yâhâ Yura lok yenŋeâmâ Yerusalem kapiân yâhâ Anitâ mepaemai. Yamâ lohimbi wosanŋe bonŋe otmai?” Yawu sâmu âikuop.

²¹⁻²⁴ Sâmu sâop. “Wâe. Imbi, sâmune nâŋgâ. Hâmbâi mâne yen Samaria lohimbi pumŋe yuân Anitâ ki mepaenomai. Otmu nengu yawuâk Yerusalem kapiân Anitâ ki mepaenom. Anitâmâ nen yuwuya bia. Yâkât topŋeâmâ ikŋiâk tap. Yâhâmâ pumŋe me kapi âlâen ki tatmap. Yakât otmâmâ sâp yupâek kapi me pumŋe âlâen me âlâen yâhâ kinmâ Anitâ mepaenom yamâ hâlŋe bia. Yakât otmâ Anitâ awonŋenŋaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otningimu awonŋenŋahâlen biwinenŋaŋe kepeim mepaemunŋe nâŋgâmâ ârândânŋ otbuap. Yen Samaria ambolipŋeâmâ Anitâhât topŋe ki nâŋgâmâk imbiâk mepaemai. Yawu gârâmâ Anitâŋe hoŋ bawaŋe âlâ hâŋgângumu ge Yura hohetnenŋan tetem yen me nen kerek tihitnenŋe otbuap yakât sâop. Yakât otmâ nenŋeâmâ Anitâhât topŋe nâŋgâm henŋenŋuain.” Yawu sâop.

²⁵ Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ Anitâŋe hoŋ bawaŋe âlâ hâŋgângumu ge tihitnenŋe otbuap ya emelâk sâŋetâ nâŋgâwan. Gem yan wuân me wuân teteningiwuap ya bunewâk eknongowuap.” Yawu sâop. Hoŋ bawa yakât kutŋeâmâ Kiristo.

²⁶ Sâmu sâop. “Hoŋ bawa yakât yat yamâ nâ. Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan.” Yawu sâop. ²⁷ Sâmu tan mâne nenŋe sot puluhum takam Yesuŋe imbi ya orop den alahuowot ya ekmâ pârâk pilâm imbi yaŋe wuân den âikuop yakât

ki âikum topne nângâwin. Me Yesune wongât imbi ya orop den alahuowot yakât gurâ yawuâk.

²⁸ Yawu otmu imbi yaŋe âsâpne pilâm kapiângen sururuk sâam ariop. Sururuk sâam ari kapi ambolipne yuwu sâam ekyongop. ²⁹ “Wâe. Lok âlâne to lâmne ginjan taka tatmâ biwine ekmâ otman meman ya hârohâk sâam tetem eknohoap. Anitâne hoŋ bawa âlâ hângângumu gewuap sâamai yaŋe takap mon.” ³⁰ Yawu sâamu nângâm ekne sâam kapi pilâm takawi.

³¹ Mâtâwân gem tatŋetâ nenŋe sot ne sâam Yesu ekuwin.

³² Ekumunŋe sâop. “Tatnihiap ya nem mansan. Yeŋe yakât topne ki nanŋai.”

³³ Yawu sâamu alahu gulahu otmâ yuwu sâawin. “Nenŋe yu pilâm kapiân yahain yan lok âlâne sot waŋmu niap mon?” Yawu sâam âlâhuwin.

³⁴ Yawu sâamunŋe sâop. “Nâmâ Awoŋnaŋe hângânnohomu ge tem lâuwaŋgim nepne tuhum mansan yaŋe nâhât sot kâle oap.

³⁵ Otmu nengât nep topŋahât nângâŋetâ keterahâkgât âlâen hâum sâamune nângâŋet. Emetsenŋe imbât pesuk sâamu yan kalamân gâtne âlemu mem nemain. Yawu gârâmâ lohimbineâmâ kalamân sot âlem tap yakât dopneâk biwiyeŋe hewewenŋe otmâ manman kârikŋan arine sâam otmâ tai. Yeŋeâmâ lohimbî dondâne mansai ya yeŋgât nângâm âi meŋet. ³⁶⁻³⁷ Yakât torokatmâ sâamune nângâŋet. Lok nombotŋaŋe nep tuhumai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ âlemu mem konok tuhumai. Yâhâ lok âlâ me âlâne nâhât nep tuhumai me yakât bonŋe menomai ya yâhâp yâhâp herone kakŋan mannomai. Yâhâ bonŋe âlemu mem katŋetâ tatbuap yaŋeâmâ lohimbine hewewenŋe otmâ Anitâhâlen biwiyeŋe kepeim manmâ manman kârikŋe menomai yakât dopneâk oap. ³⁸ Otmu emelâk lok nombotŋaŋe nâhât nep tuhuwi ya bonŋe âlem kinsaiŋe manman kârikŋe meŋetgât yen hângânyongomune ari meyekŋet.” Yawu sâop.

³⁹ Otmu Yesune Samaria gâtne imbi yakât biwine ekmâ olop miop ya tâŋ tâŋâk sâam tetem ekuop yakât kapi ambolipne ekyongomu nângâŋetâ bulâne otmu Yesuhâlen takawi. ⁴⁰ Taka “Nen orowâk torokatmâ manbuat,” yawu sâam ekuŋetâ nângâyiŋgiop. Nângâyiŋgimu kapiyeŋan yâhâ hilâm yâhâp tatbin. ⁴¹ Tatmunŋe den pat âlepne ekyongomu lohimbî dondâne nângâŋetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. ⁴² Biwiyeŋaŋe kepeim imbi ya yuwu sâam ekuwi. “Anŋoân gâne den sârâ nângâmunŋe bulâne olop. Yâhâ sâp yiwerene yuâmâ yâkŋe sârerenenekmâ manman kârikŋe ningiwe sâam ge mansap ya ikŋe launambâ eknongomu nângâmunŋe bulânanâk oap. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeiain.” Yawu sâawi.

Yesune kiap âlâhât nanŋe nângâwaŋgimu âlepne olop.

⁴³ Yesune hilâm yâhâp tatmâ den ekyongomu pesuk sâamu orowâk Galilaia hânângen ariwin. ⁴⁴ Mâtâwân arim tatmunŋe Yesune Yerusalem kapi ambolipne den ekyongomu nângâŋetâ gemu bet pilâwi yakât yuwu sâam ekonogop. “Anitâhât poropetelipŋaŋe yeŋe kapi me hep torehenlipyene orowâk tatmâ den kâsikum yiŋgiŋetâ nângâŋetâ nahat otmap.” Yawu sâop. ⁴⁵ Galilaia hânân arimunŋe kapi tatmâ arap ya ambolipne emelâk tihit tihit hombaŋ ekne sâam Yerusalem kapiân yâhâ Yesune kulem topne topne mem ikŋe den pat âlepne ekyongomu nângâŋetâ bonŋe olop yaŋe nenekmâ buku otningiwi.

⁴⁶ Yawu otningiŋetâ ya pilâm âwurem Yesune anŋoân Kana kapiân kulem âlâ memu to ya purik sâam wain olop yan ariwin. Arimunŋe Kapanaum amboŋe, kiap âlâhât nanŋe ya mesek sâtŋan kinop. ⁴⁷ Mesek sâtŋan kinmu yan âwâŋaŋe Yesune Kana kapiân âwurem taka tap nângâm kapiŋe pilâm Yesuhâlen taka ekuop. “Nanne mesek sâtŋan tatmâ pilânenekbe sâam oap. Yakât otmâ ari hengenŋuhât nanŋan.”

⁴⁸ Sâmu sâop. “Bâe, Galilaia ambolipņane kulem topņe topņe memune ekneâk nanġai. Ekņetâ sâtņe otmu yanâk nâhâlen biwiyene katmai.”

⁴⁹ Sâmu sâop. “O, lok pato, nanne pilânenekmapġât in yawu ari heņġeņġuhât nanġan.” ⁵⁰ Sâmu sâop. “Nâņġawaņġiangât âlepņe hâmeņe kinbuap. Yakât otmâ gikiâk emetġan âwurem ari.” Yawu sâop ya nâņġamu bulâņe otmu âwurem ariop. ⁵¹ Mâtâwân arim tatmu hoņ bawalipņane nanņe talop yakembâ taka yuwu sâm ekuwi. “Nange yamâ emelâk âlepņe oap.” ⁵² Yawu sâņetâ yuwu sâm âiyongop. “Sâp girawuân âlepņe oap?” Sâmu sâwi. “Oran hilâm tânâmņan kundatņe sânduk sâop,” sâwi. ⁵³ Yawu sâņetâ kiapņe yuwu nâņġaop. “O, bulâņanâk. Yesuņe eknohop sâp yanâk nanne âlepņe olop.” Yawu nâņġâm Yesuhâlen biwiņe kalop. Yawu otmâ ari hep torehenlipņe yakât ekyongomu kerekņe Yesuhâlen biwiyene katbi.

⁵⁴ Kândikum Yesuņe Yuraia hân pilâm Kana kapiân ari kulem memu to ya purik sâm wain olop. Yâhâ kulem yâhâpņe miop yamâ naom tipņe ya âlepņe olop.

5

Yesuņe lok pareņe mem heņġeņġumu geretņe lâuakmâ ariop.

¹ Yakât kakņan Yura nengât hombaņ âlâ tetemu Anitâ mepaene sâm lohimbî kiņġitņe orowâkņe Yerusalem kapi patoen menduhuakbi. Otmu sâp yan Yesuņe menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ² Yerusalem kapi ya hawangum paņ sâhâwi yakât hâņġi âlâ, kutņe Lama sâm, yakât ġinņan bomba âlâ tap, kutņe Betesira sâm. Otmu bomba yakât ġinņan selep bâtnombot tuhuwi. ³ Otmu selep yan lohimbî tatbi yamâ topyeņe yuwu. Nombotņe pareņe otbi, nombotņeâmâ kâiyeņe goņgoņe, nombotņe âlâmâ senyeņe bok sâ sâņe. ⁴ Tatbi yaņe yuwu otminiwi. Sâp âlâen âlâen Anitâhât aņelo âlâņe himbimâņġembâ ge bomba kâlehen ġemu luk luk sâminiop. Luk luk sâmu yanâmâ tatbi ya yeņġâlen ġâtņe aņġoân toen ġeminiop yamâ wuân me wuân hâhiwin ya in yawu biatbaņġiminiop. Yawu otminiwi.

⁵ Otmu tatbi ya yeņġâlen ġâtņe âlâņe pareņe otmâ tatmâ ġamu yambu 38 pesuk sâop. ⁶ Yâhâmâ selep âlâen tatmâ aņelo bomba kâlehen ġemu luk luk sâmu ġewe sâm yakât mambotminiop. Yâhâ Yesuņe lok ya sâp kâlep yawu otmâ ġamap ya ekmâ nâņġâm âikuop. “ġâ âlepņe otbehât nanġat me bia?”

⁷ Sâmu sâop. “Oņ, yawu nanġan yukâ. Yawu ġârâmâ to yu luk luk sâmu ġewe sâm ok bititik ki otmuneâk lok dondâņe in yawu ġemai. Yakât âlâņe tânnohomu nâņe sâm ġembâm.”

⁸ Sâmu sâop. “Bâiņ ġâ yahatmâ ġeretġe lâuakmâ lohotņan ari.” ⁹ Yawu sâmu yanâk yahatmâ ġeretņe lâuakmâ ariop.

¹⁰ ġeretņe lâuakmâ arimu lohimbî yan kinbiņe ekmâ nâņġâm bâlewaņġim yuwu sâwi. “In tatmâ nanġain. Yawu ġârâmâ ġâņe ġeretġe lâuakdâ ġekmunņe ki ârândâņ oap. Papatolipnennane tatmâ nâņġâmain sâwân âi tuhunomġât samut katbi yakât otmâmâ pilâ.” Yawu sâwi.

¹¹ Sâņetâ sâop. “Yiwereņe lok âlâ heņġemnohoapņe yuwu yap. “Yahatmâ ġeretġe lâuakmâ ari.” Yawu sâmu âlepņe otmâ yaņahâmâ yu oan.”

¹² Sâmu sâwi. “Lok heņġeņġohoap ya kutņe kundâ nâņġâne.” Yawu sâwi. ¹³ Yâhâ Yesuņe emelâk yok pilâm lohimbî dondâ kinbi ya hohetyeņambâ ġem ba ariop. Yakât otmâmâ lok yaņe Yesu ekmâ tiripyongowe sâm senņe senņe otmâ yâhâm ġiop yamâ ki ehop.

¹⁴ Otmu yapâ pilâm ge opon kâmbukņan yâhâ Yesu mem teteop. Mem tetemu Yesuņe yuwu sâm ekuop. “Nanġat. Nâņe heņġeņġohoan. Yakât otmâ yâhâpņe otmâ hilipġuwuat yamâ hiliwahowuat.”

15 Yawu sâmu lok yaŋe Yura papatolipnenne yengâlen ari “Yesuŋe henġemnohoap” sâm ekyongop. 16 Yâhâ Yesuŋe tatmâ nâŋgâminiwin sâpŋan lok ya henġenġuop. Yakât otmâmâ Yura papatolipnenŋaŋe Yesu mem ge katne sâm den hikuwi.

Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeim manman bulâŋe menom.

17 Den hikuŋetâ benŋe Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Awoŋnaŋe hilâm ârândâŋ âi memap. Yakât otmâ nâku yawuâk âi membomgât sâm nihiop.” Yawu sâop. 18 Yâhâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok ya henġenġuop yakât nâŋgâŋetâ bâleop. Yawu otmâ Yesuŋe Anitâhât “Awoŋne” sâmu yakât otmâ Yura papatolipnenŋaŋe yuwu nâŋgâwi. “Yâhâmâ Anitâ orop dopnetŋe konohâk oap sâm ikŋahât nâŋgâmu yahatsap,” yawu sâm yakât kune sâm otbi.

19-20 Yawu otŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Nine topne ekyongomune nâŋgâŋet. Nâŋe nine enġatneâk âi ki meman. Âi meman yamâ awoŋnaŋe wawaenekmâ tiripnohomu ikŋahâk âi memap yawuâk nâ gurâ meman. Yakât otmâ hâmbâi âi âlâ tiripnohom mâmâŋe otnihimu memune ekŋetâ âlâ kândâkdâ otbuap. 21 Awoŋnaŋe lok âlâ me âlâhât manmanyenŋe torokatbuapgât dop tap. Otmu nâku yawuâk manman kârikŋe yinġiwomgât dop tap. 22 Otmu lohimbienŋe otŋetâ bâlem gamap ya awoŋnaŋe bâienŋe ki sâm hâreyinġiwuap. Âi ya nâŋak bâienŋe sâm hâreyinġiwomgât sâm nihiop. 23 Yâhâ lohimbienŋe Awoŋne ewe katmai yakât dopŋeâk nâ gurâ ewe katnekŋet sâm âi ya nihiop. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe betnihimai yaŋe nâ betnihaiin sâm Awoŋne hâŋgânnohomu gewan ya betbaŋgimai. 24 Lok âlâ me âlâŋe nâhât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyenŋe awoŋnahâlen katmâ denŋe lâum mannomai ya awoŋnaŋe emelâk manman kârikŋahât pat kuyinġiop. Yakât otmâ manman kârikŋahât mâtâwân manŋetâ den âiân ki katyekbuap.

25 Den âlâ yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Awoŋne Anitâŋe hâŋgânnohomu ge nine den pat âlepŋe ekyongom mansan. Ekyongomune lohimbienŋe biwi pâlâmŋe mansai ya yengâlen gâtŋe nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu nâhâlen biwiyenŋaŋe kepeim mannomai yaŋeâmâ manman kârikŋahât bulâŋe menomai. 26 Yakât topŋeâmâ yuwu. Awoŋne yamâ manman amboŋe. Yawu gârâmâ manman yakât galemŋe sâm nihimu yan dopnetŋe konok oap. 27 Otmu hâŋgânnohomu ge lohimbienŋe otbi mewi yakât bâienŋe sâm hâreyinġiwomgât sâm nihiop. 28 Yakât otmâ sâp patoen lohimbienŋe muwi yamâ kerek mândeyekmune mumuŋambâ yahatmâ otbi mewi yakât matŋe menomai. 29 Yâhâ lohimbienŋe nombotŋaŋe Anitâ betbaŋgim otŋetâ bâlem gaop yamâ den âiân katyekmune yakât matŋe umatŋe menomai. Yâhâ nombotŋaŋe Anitâhât tem lâuwaŋgim âlepŋe manbi yaŋeâmâ manman kârikŋe mannomai. 30 Nine enġatneâk âi ki tuhunan. Anitâŋe biwinaan katmu tem lâuwaŋgim den sâm hâreyinġiman yamâ nâŋgâmu ârândâŋ otmap.

Yesuŋe kulem âlâlâ miop yan ikŋe topŋe tetem henġenġuop.

31 Topne teteâkgât ninak sâman mâne nâŋgâŋetâ nahat otbâp. 32 Awoŋne manman amboŋaŋe nâhât topne ekmâ nâŋgâŋetgât kulem mem gamap yamâ nâŋgâwaŋgimune bulâŋanâk otmap. 33 Anġoân hoŋ bawalipyenŋe hâŋgânyonġotâ Yoanehâlen arinġetâ nâhât topne bulâŋanâk ekyongop. 34 Yâhâ Yoane me lok âlâŋe nâhât topne ki sâm tetewi mâne mâtâp âlâ tetenihimbâpġât dop otbâp. Yawu gârâmâ yâkŋe nâhât topne ekyongop ya yiwerenŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu manman kârikŋan manŋetgât yan. 35 Yoanehât nâŋgâŋetâ keterahâkgât âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Yâkŋeâmâ balamgât dop olop. Balam sem laŋinŋe pilâmu ekmain yakât dopŋeâk yâkŋe den ekyongomu biwiyenŋan hâumu haŋ sâyinġiop. Haŋ sâyinġimu anġoân

hewewenâk nângâwi. Yawu gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk betbangiwi. ³⁶ Nâhât topne yamâ yâkne bulânânâk ekyongop. Yawu gârâmâ awonnanje âi sâm nihim hângânnohomu kulem topne topne memune yan nâhât topne tâj tâjâk tetemu ekmai. ³⁷ Yawu gârâmâ awonne ki ekmâ denneâk nângâm gamai. ³⁸ Otmu yâkâlen biwiyenaje gurâ ki kepeim manmai. Yakât otmâ awonnanje poropetelipne ekyongomu kulemguwi ya nângânetâ ki keterakyiŋgimap. Otmu nâhât gurâ nângânetâ nahat otmu yawuâk nâhâlen biwiyenaje ki kepeimai. ³⁹ Yeneâmâ manman kârikne mene sâm poropetelipne den kulemguwi ya haonmâ ârândân sâlikum ekmâ tatmai. Yawu gârâmâ yene nâhât topne eknetâ keterahâkgât den yu poropetelipnanje kulemguwi. Yu sâlikum henŋenŋumai mâne âlepne nâhât topne nângâm henŋenŋumbâi. ⁴⁰ Yamâ yene manman kârikne mene sâm yan nâhât hâkân otmâ biwiyene nâhâlen ki katmai.

⁴¹ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne nâhât nângânetâ yahalâkgât ki gewan. ⁴² Yawu gârâmâ biwiyene Anitâhâlen ki ari kinmap ya emelâk nanŋan. ⁴³ Yakât otmâ awonnanje âi sâm nihim hângânnohomu gewan yakât nângânetâ ki bulâne otmu betnihim mansai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne enŋatyeneâk otmâ yengâlen taka den ekyongomai lok yawuya yengât nângânetâ yahatmu buku otyiŋgimai. ⁴⁴ Yene yehâhâlâk nanŋanŋinetâ yahatmap. Yawu gârâmâ Anitâ ikjak yekmu ârândân olâkgât ki nângâmai. Ya otmai yakât nângânetâ porap otmap. Gârâmâ nâhât den pat yamâ girawu nângânetâ bulâne otbuap? ⁴⁵⁻⁴⁷ Yeneâmâ nâhât den nângânetâ gemu bet pilâm nâhâlen biwiyene ki katmai. Yamâ nâne awonnahât senŋan kinmâ den âiân ki katyebom. Yakât yuwu sâmune nângânet. Moseŋe Anitâhât girem den kulemguop yamâ “lâum manmunne Anitâne tihitnenne otbuap.” yawu sâmai. Yawu gârâmâ nâhât topne nângânetâ keterahâkgât Moseŋe den ya kulemguop. Yakât otmâmâ Moseŋe den kulemguop ya yene nângânetâ bulâne otmap mâne emelâk biwiyene nâhâlen katbâi. Yawu gârâmâ den ya nângânetâ porap otmap. Gârâmâ nâhât den pat yamâ girawu nângânetâ bulâne otbuap?” Yawu sâm ekyongomu pilâyekmâ opon kâmbuknambâ gem ariwin.

6

Lok 5000 ya Yesuŋe sot kâsikum yingimu newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Luka 9:10-17)

¹ Otmu yakât kakŋan Galilaia dengân, kutne âlâmâ Tiweria dengân, Yesuŋe yakât nombotgen ariwe sâm hon bawalipne menenekmu orowâk ariwin. ² Yâhâ emelâk Yesuŋe mesek topne topne henŋemyongop ya ekbi yakât otmâ arimunne lohimbî kiŋgitne orowâkne betnenŋan watnenekbi. ³ Watneneknetâ ari lohimbî ya pilâyekmâ Yesu orop pumne âlâen yâhâ tatbin. ⁴ Tatmâ Tihit tihit hombanŋ ya tâlâhuop yakât alahuwin.

⁵ Alahum tatmunne lohimbî dondâne watnenekmâ takawi ya Yesuŋe yekmâ yuwu sâm Pilip âikuop. “Lohimbî dondâ takai yu wosapâ sot puluhum yingimunne neŋetâ dopyenŋan otbuap?” sâm âikuop. ⁶ Yâhâ sot kâsikum yingimu neŋetâ dopyenŋan otbuap ya nângâop. Yawu gârâmâ Pilipgât biwiŋe girawu talop ya sâm tetemu nângânehât Pilip âikumu yuwu sâop. ⁷ “Âo, lohimbî dondâne taka tai. Yakât otmâ sot tipine ikjak ikjiâk nenomai yamâ tewetsenŋe pato pilâm sot puluhunom. Lok âlâne emetsenŋe nombolân yâhâp biwiŋan âi tuhûm hâmeŋe membuap yakât dop otbuap. Yakât otmâ gâŋe den yat yu lauhan menomgât dop bia.”

⁸ Yawu sâmu nengâlen gâtne âlâ, Simon Petoŋe imiŋe, kutne Anderea sâm, yâkne yuwu sâm ekuop. ⁹ “Naom tipine âlâ taka tapne banŋa mome otmu inŋan

yâhâp mem tap. Yawu gârâmâ girawu otne? Sot yuņe dopyenjan ki otbuap yukâ.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu Yesuņe yuwu sâm eknongop. “Yeņe lohimbi yu ekyongonjetâ ge tatņet.” Yawu sâmu launjan mem lok yenġât dowâmâ 5000 yawuya ekyongomunņe ge tatbi. ¹¹ Ge tatņetâ Yesuņe banġa ya mem Anitâ mepaem motokmâ tipi tapi tuhum mem ningimu ârândânġâk kâsikum yinġimunņe newi. Yâhâ inġan gurâ yawuâk mem ningimu kâsikum yinġimunņe neņetâ dopyenjan olop. ¹² Neņetâ dopyenjan otmu yuwu sâm eknongop. “Sot nombotņe tap ya bâlemapġât hâwurum saka sakaen mânunjetâ ġiâk.” ¹³ Yawu sâmu hâwurum mânunġmunņe saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

¹⁴ Yesuņe kulem ya memu ekņetâ sâtņe otmu yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Poropete âlâ hohetnenġan tetewuap sâņetâ nânġâm mambotmain ya yu mon?” Yawu sâwi. ¹⁵ Yawu sâņetâ Yesuņe biwiyenġe ekmâ yâkņe kutdâyeņe mem kânânġânekmâihât nânġâm pilâyekmâ gem ba pumņe âlâen yâhâop.

Yesuņe to kakņambâ takaop.

(Mataio 14:22-33 Mareko 6:45-52)

¹⁶⁻¹⁷ Emet omoņ otmu Yesuņe in yawu ki âwurem takaopġât nenņe yapâ pilâm Kapanaum kapiân arine sâm denġân ġinġan ġewin. ¹⁸ Ge wanġa mem arim tatmunņe siru pato pilâmu to dondâ bâleop. ¹⁹ Yawu otmu puli kum tânâmgum arim tatmunņe kilomita bâtnombot me nombolân konok dop yawu olop. Yawu otmu arimunņe Yesuņe to kakņambâ takaop. Takamu ekmâ “wuânņe takap?” sâm ekmâ umutnenņe ariop. ²⁰ Umutnenņe arimu Yesuņe nenekmâ yuwu sâop. “Nâ ninak takan. Yawu gârâmâ kinġityenġahât ki otņet.” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâmu tepnenņe welâmġan ġemu in yawu memunņe wanġaen yâhâop. Wanġaen yâhâmu nenņe in yawu ari kapi ya mewin.

²² Kapi pilâm tohowin yakât ambolipņanġe emet hanġ sâmu Yesuhât pâinmâ yuwu sâwi. “Oran wanġa konohâk ekbin yamâ Yesu hoņ bawalipņanġe yenġiâk mem ariwi.”

²³ Yawu sâm pâinbi. Otmu Tiweria kapi ambolipņanġe Yesuhât pat nânġâm wanġa âlâlâ mem kapiyenġehembâ taka emelâk Kutdânenġanġe sot mem yan Anitâ mepaem yinġimu newi yanâk taka tatbi. ²⁴ Taka Yesuhât pâinņetâ biatmu yanġak wanġa ya yâhâpņe mem Kapanaum kapiân ari pâinbi.

Manman kârikņahât sot yakât amboņe yamâ Yesu.

²⁵ Wanġayenġe Kapanaum kapiân karakmâ ge Yesu mem tetem yuwu sâm âikuwi. “Wa, lok pato ġâ amâti takaon.”

²⁶ Yawu sâm âikuņetâ yuwu sâm ekyongop. “Yaihât sâmune nânġânġet. Nâņe kulem topņe topņe memune ekmâ topņe ki nânġâm henġenġumai. Yâhâ sot yinġimune neņetâ tepyenġe pik sâop yakât nânġâm pâinnekmâ takai. ²⁷ Yakât yuwu sâmune nânġânġet. Sot nemain yanġe kâlep ki tatmâ yâhâwuap. Yamâ tatmâ ġetek nâsukņe pilâmap. Yakât otmâ sot nemain yakâlâk ki nânġânomai. Yawu gârâmâ sot topņe âlâ ikņiâk tap ya nem manman kârikņe manmâ yâhânomai yakâlâk nânġânomai. Yawu gârâmâ Awoņne Anitâņe nânġânihimu ârândânġ otmu âi sâm nihim hânġânnohomu ge yâkât sâtġât manman kârikņahât sot yinġiwom.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu yuwu sâm âikuwi. “Anitâhât den lâune sâm girawu tuhunomġât nanġat?”

²⁹ Sâņetâ sâop. “Anitâņe nâ hânġânnohomu ġewan. Yakât otmâ nâhâlen biwiyenġe katmâ mannomâihât nanġap.”

³⁰⁻³¹ Sâmu sâwi. “Emelâk tâmbâlipnenņe lok ki manmaiânġen manņetâ Anitâņe himbimâmbâ sot âlâ, kutņe mana sâm, yinġimu nem manbi yakât

topne miti pepaen yuwu tap. “Himbimâmbâ sot yingimu nem manbi.” Yawu tap. Yawu gârâmâ gâne kulem âlâ mendâ ekmunne âlâ kândâkdâ otmu den yat yu nângâmunne bulâne otbuap. Wuân mendâ topge tetemu ekmunne bulâne otbuap?” Yawu sâwi.

³² Sânetâ sâop. “Anitâne himbimâmbâ sot bulâne yingimap yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Mosenne himbimâmbâ sot bulâne ya ki mem tetem yingiop. Bia. Himbimâmbâ sot bulâne yamâ yiwerene Awoŋnaŋe yingimu mansai. ³³ Sot bulâne yamâ Anitâne nâ hângânohomu himbimâmbâ ge manman kârikne yingim mansan.”

³⁴ Sâmu sâwi. “Bâe. Lok pato, gâ den yat, yuâmâ sot ya haonmâ ârândân ningirâ nem yâhânom.”

³⁵ Sânetâ sâop. “Manman kârikjahât sot yan yuâmâ ninahât yan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne biwi nângân nângânyenane nâ kepeinekmâ mannomai. Yâhâmâ nâne mâmâne otyingimune manman kârikjahât sot yakât yâhâpne ki po yingiwuap. Me manman kârikjahât to yakât yâhâpne ki yekbuap.

³⁶ Yawu gârâmâ kulem topne topne memune yene ekmâ topjahât hâum pâpgum nâhâlen biwiyenane ki kepeim mansai. ³⁷ Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne nâhâlen biwiyenane kepeim mannetgât Awoŋnaŋe meyekmu mansai. Meyekmu nâhâlen torokatmâ biwiyenane kepeinetâ ki betyongowom. ³⁸⁻⁴⁰ Awoŋnaŋe âi sâm nihim himbimâmbâ hângânohomu gewan. Gem yâkât tem lâum manmune lohimbi âlâ me âlâne nekmâ topne nângâm heŋŋgum nâhâlen biwiyenane kepeimai. Lohimbi yawu otmai yamâ nâne sâp patoen mumuŋambâ mem yahatyekmune manman kârikjahât pat emelâk Anitâne kuyingimu tap yakât bulâne yingimu menomai.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu gârâmâ “sot bulâne yamâ Anitâne nâ hângânohomu himbimâmbâ ge manman kârikne yingim mansan,” ya sâop yakât papatolipnenne nângânetâ bâlemu yuwu sâm alahu gulahu otbi. ⁴² “Nenâmâ yâkât topne nanŋain. Yâhâmâ Yosep nanne yakâ. Âwâne mâmâne yetgât topyetne nanŋain. Gârâmâ wongât “Nâ himbimâmbâ gem mansan,” yap? Yakât nângâmunne bâleap.” Yawu sâwi.

⁴³ Sânetâ sâop. “Kâmbukne. Nângâm bâlenihinetâ ki ârândân oap.

⁴⁴ Awoŋnaŋe hângânohomu gewan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ meyekbuap yâkjak nâhâlen torokatnomai. Nâhâlen torokatmâ mannomai yamâ sâp patoen nâne mumuŋambâ mem yahatyekmune nâ orowâk tatmâ yâhânom.

⁴⁵ Emelâk emet inânŋan poropete âlâne den kulenguop ya yuwu tap. “Anitâ ikjak denne lohimbi biwiyenân katmu nângânetâ keterakbuap.” Yawu kulenguop. Den yakât bonne teteâkgât awoŋnaŋe denne lohimbi biwiyenân katmu nângânetâ hâumu nâhâlen torokatmai. ⁴⁶ Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne Awoŋnahâlen ki yâhânetâ den kâsikum yingimap. Yawu ki tap. Nâne konok Anitâ Awoŋne orop tatmâ yâkât sâtgât otmâ gewan.

⁴⁷ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Lohimbi âlâ me âlâne nâhâlen biwiyenane kepeim manmai yamâ manman kârikjan mannomaihât pat kuyingimune tap. ⁴⁸ Yâhâmâ manman kârikjahât sot yingimune nem manmâ yâhânomai. ⁴⁹ Manman kârikjahât sot yakât yâhâpne torokatmâ sâwe. Tâmbâlipnenne lok ki manmaiângen manminiwi yan Anitâne himbimâmbâ sot âlâ, kutne mana sâm, ya yingimu nem gawi. Otmu ya gurâ emelâk mum metewi. ⁵⁰ Gârâmâ himbimâmbâ manman kârikjahât sot yamâ nâ. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne nine hepne sunumne nemaineâmâ ki hiliwahonomai. ⁵¹ Yâhâ manman kârikjahât bulâne teteyingâkgât nâne konok himbimâmbâ ge nine hepne sunumne yu yengât pat kuyingiwuap yu yingimune nem manman kârikjan mannomai.” Yawu sâop.

⁵² Yawu sâmu Yura nengât papatolipnennane nângâm alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Lok yuñeâmâ ki orotje yap. Girawu otmâmâ ikje sunumje ya gahaeakmâ ningimu nenomgât yap? Ki orotje yukâ.” Yawu sâwi.

⁵³ Yawu sâmu alahujetâ Yesuje yuwu sâmu ekyongop. “Ninahât sâmune nângânetâ ki keterakyinjeap yakât âlâku sâmune nângânet. Nâmâ lok bulâje mansan. Yakât otmâ nine hepne sunumne yu ki nenomai yamâ manman kârikjan ki mannomai. ⁵⁴⁻⁵⁶ Yawu gârâmâ nine hepne sunumne yuñeâmâ manman kârikje yakât bulâje oap. Yakât otmâmâ lohimbi âlâ me âlâje nine hepne sunumne nem mannomai yamâ sâp patoen mumujambâ mem yahatyekmune biwinenje kepeiakmâ konohâk otmâ orowâk manmâ yâhânom. ⁵⁷ Awoñne manman amboñane hângânnohomu gewan. Yakât otmâ yâkât wâtjanâk kinmâ yâkje tatmap yakât dopjeâk nâ gurâ mansan. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje nine hepne sunumne yu nemai yen gurâ nâje manmâ yâhâwom yakât dopjeâk manmâ yâhânomai. ⁵⁸ Yawu gârâmâ emelâk tâmbâlipnennane sot âlâ, kutje mana sâmu, newi yan manman kârikje ki ekbi. Yawu otmâ mum gawi. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ nine hepne sunumne nenomai yamâ manman kârikjan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop. ⁵⁹ Yesuje Kapanaum yengât miti emetjan yâhâ den yu ekyongop.

Yesuje manman kârikje yakât topje ekyongop.

⁶⁰ Yesuje nengât papatolipnennane yawu sâmu ekyongomu yan lohimbinje denje nângâne sâmu yâkâlen torokatmâ manbi nombotjane alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Den yap yuâmâ nângâmunje umatje oap yakât otmâ yâkât den yu âlâje nângâwuap?” Yawu sâwi.

⁶¹ Yawu sâmu hâkâñ otjetâ Yesuje biwiyenje ekmâ yuwu sâop. “Den yan yukât âlâje ki ekyongop? Girawuhât otmâ nângânetâ umatje oap? ⁶² Gârâmâ nâje hâmbâi himbimân âwurem yâhâmune nekmâ yanâmâ girawu nângânomai? Nângânetâ bulâje otmu nâhâlen biwiyenje katnomai me bia? ⁶³ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Lohimbi âlâ me âlâje yeje enjatyerajak otmâ manman kârikjan mannomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak yâkjak mâmâje otyingimu manman kârikjan mannomaihât dop tap. Yakât otmâmâ den yan yu nângânetâ bulâje otmu Wâtgât mâmâñahât Heakje mâmâje otyingimu biwiyenje nâhâlen katmâ manman kârikje mannomai. ⁶⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtje nombotjane ki nângânetâ bulâje otmap.” Yawu sâop. Yâhâ lohimbi nombotjane biwiyenje Yesuhâlen ki katbi yâhâmâ emelâk topyene nângâop. Yâhâ lok âlâje Yesuhât betjehen kionbuap ya gurâ yawuâk emelâk topje nângâop. ⁶⁵ Yakât nângâm yuwu torokatmâ ekyongop. “Emelâk ekyongoan ya âlâkuâk sâmune nângânet. Awoñnane lohimbi âlâ me âlâ mem hewewen tuhuyekbuap yâkjak nâhâlen torokatnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâopgât lohimbi nombotjane nângânetâ umatje otmu pilâm âlâengen ariwi. ⁶⁷ Ariñetâ Yesuje hoñ bawalipje kâiân yâhâp yuwu sâmu eknongop. “Yen gurâ yawuâk pilânekmâ arine sâmu oai me bia?”

⁶⁸⁻⁶⁹ Sâmu Petoroñe sâop. “Kutdâ, gâje konok Anitâhât nanje bulâje manmâ manman kârikjahât topje eknongorâ nângâmunje bulâje otmap. Gâhât topge emelâk nângâwin yakât otmâ pilâhekmâ lok âlâhâlen ari denje lâum manman kârikjan mannomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

⁷⁰ Yawu sâmu yuwu sâmu eknongop. “Bulâñanâk nâje konok meyekban. Yawu gârâmâ weke bâlene ya yengât amboyenje kutje Satan sâmu yâkje yengâlen gâtje âlâhât biwiñan kionmu yâkât tem lâum mansap.” Yawu sâop.

⁷¹ Yâhâ Yesuje den sâop yane bukunenje Yurasi, Simon nanje, yamâ Karioto kapi amboñe ya miop. Yâkje gâmâlâk Yesuhât betjehen kionbuap yakât.

7

Anitâhât sâtgât otmâ Yesuŋe den kâsikum yinġiminiop.

¹ Otmu yakât kakŋan Yura nengât papatolipnennanċe Yesu kune sâm otbi. Yawu otŋetâ yaŋak Yuraia hân panmâ kapi tipi tapi Galilaia hânân tatmâ arap ya yeŋgâlen ari den kâsikum yinġim manop. ² Yan ari manmu tâmbâlipnennanċe selep tuhuminiwi yakât hombanċ ya tâlâhuop.

³⁻⁵ Otmu Yesu imilipnanċe denċe nânġâŋetâ nahat otmu yuwu sâm ekuwi. “Selep tuhuminiwi yakât hombanċ tâlâhuap. Yakât otmâ lohimbi kinġitne orowâkne Yerusalem kapi patoen menduhuakmâ heronċe otnomai. Gânċe yan kulem mendâ lohimbinċe eknomaihât kapi yu pilâm Yuraia hânân ari. Yan ari lohimbi nombotnanċe gâhât den nânġânċe sâm otmâ mansai ya senyenċan kulem âlâlâ mendâ ekmâ gâhât den pat sâm haok tuhunomai. Lohimbi kerekne gâhât nânġâŋetâ yahalâkġât gâ tetekŋan kinmâ kulem mendâ eknomaihât nanġain. Gârâmâ kapi tipi tapi yuânâk manbuat yamâ girawu otmâ kutge pato otbuap?” Yawu sâwi.

⁶⁻⁸ Sâŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe enġatyeŋanċak otmâ yu me ya âlepne otmai. Yakât otmâ Yerusalem kapi patoen yâhâ hombanċ ekne sâm âlepne ekmâ heronċe otnomai. Heronċe otŋetâ yanâmâ nengât papatolipnennanċe yekmâ ki kuk otyinġinomai. Yâhâ nâmâ enġatneâk ki otman. Awoŋnanċe sâm nihiop ya watmâ otman. Yakât otmâ lohimbinċe orotmemeyerne bâleŋe otmai yakât kuk otnihimai. Yawu gârâmâ nine topne tetemu eknomaihât sâp ki tâlâhuap. Yakât otmâmâ ki yâhâwom. Gârâmâ yeŋeâmâ âlepne hombanċ ari ekŋet.” Yawu sâop. ⁹ Yawu sâmu imilipnanċe pilâm yeŋiâk ba ariwi.

¹⁰ Pilâm ariŋetâ Yesuŋe hoŋ bawalipne menenekmu belânġen watyekmâ yâhâwin. ¹¹ Yâhâmunne lohimbinċe menduhuakmâ sot um nem heronċe otbi yan Yura nengât papatolipnennanċe Yesuhât pâinbi. Pâinmâ “Yesu wosapâ tap?” sâm âiyongom yâhâm gewi. ¹²⁻¹³ Âiyongom yâhâm geŋetâ lohimbi dondânċe kinġityenahât otmâ Yesuhât den lohotŋan alahu gulahu otbi. Alahum hionakmâ nombotnanċe yuwu sâwi. “Yesuŋe âilonġo tânnonġom mansap,” sâwi. Yâhâ nombotnanċeâmâ sâwi. “Bia. Yâkneâmâ lohimbi kâityongomu mâtâp tâpikgum otmâ hilipgumai,” sâwi.

¹⁴ Otmu hombanċ ya tânâŋgumu Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi kinbi ya den kâsikum yinġiop. ¹⁵ Den kâsikum yinġimu papatolipnennanċe ekmâ pârâk pilâm yuwu sâwi. “Yâhâmâ ekap emetŋan ki yâhâop. Yawu gârâmâ miti yap yuâmâ girawu nânġâmapġât yap?” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Den yan yuâmâ nine den bia. Anitânċe hânġânnohomu ge yâkât sâtġât otmâ denċe ekyongoan. ¹⁷ Yakât otmâ nine enġatnanċak ki otman ya lohimbi âlâ me âlânċe Anitâhât tem lâumainċeâmâ nânġâm henġenġumai. ¹⁸ Lok âlâ me âlânċe yeŋahâk den ekyongomai yaŋeâmâ lohimbinċe nânġâyinġinċetâ yahalâkġât den ekyongomai. Yâhâ nâmâ Anitâ orop biwinetne konohâk otmu âi sâm nihim hânġânnohop. Hânġânnohomu gewan yâkâlâk nânġâŋetâ yahalâk nânġâm uwawapne bia tuhum manmâ den imbiâk ki sâman. ¹⁹ Yawu gârâmâ yeŋe gurâ Mosenċe girem den kulemguop ya kerek ki lâumai. Yakât otmâ topne girawuhât otmâmâ nâ nohone sâm oai?” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâm ekyongomu lohimbi kinbinċe yuwu sâwi. “Mainċ, wonânċe gohone sâm oai? Gâmâ weke bâleŋanċe mânġâehekmu biwihe hâlim milim otmu yat.”

²¹ Sâŋetâ sâop. “Nâmâ tatmâ nânġâ nânġâ sâpŋan lok parenċe âlâ henġenġuwan. Henġenġumune kulem ya ekŋetâ sâtne olop yakât nânġâŋetâ bâleap. ²²⁻²³ Nânċe otmune ki bâleop. Yakât yuwu sâmune nânġâm

hengeņgunet. Tâmbâlipnennaje hâkyenahât torehennan undip tuhuangiminiwi ya yeņe torokatmâ otmâ yâhânomaihât Mosenje girem den kulemguo. Yakât otmâmâ girem den lâuain sâmâi yamâ tatmâ nâņgâ nâņgâ sâņņan nanlipyeņe ihilâk hâkyenahât torehennan undip tuhuyiņgimai. Yawu gârâmâ nâņe gurâ tatmâ nâņgâ nâņgâ sâņņan lok pareņe hengeņguwan yakât topņe girawuhât nâņgâņetâ bâleap. ²⁴ Lok âlâ me âlâņe otmai memai ya yeņeâmâ kakņeâk kakņeâk ekmâ yakât sâmâi. Wongât otmai memai ya ki ekmâ nâņgâm hengeņgum sâmâi. Yakât nâņgâmune ki ârândâņ oap.” Yawu sâop.

Kapi ambolipņaje Yesuhât nâņgâm biwi yâhâp otbi.

²⁵ Yawu sâmu Yerusalem kapi ambolipņe nombotņaje yuwu sâwi. “Lok yuâmâ papatolipnennaje kune sâm oai. ²⁶ Lok yuâmâ tetekņanâk kinmâ den kâsikum yiņgim mansap. Yakât otmâmâ wongât papatolipnennaje ki kuwaņgim mansai? Anitâņe hâņgâņgumu giop yawu nâņgâm yakât ki kuwaņgimai mon? ²⁷ Yâhâ Anitâņe hâņgâņgumu gewuap yakât hep torehenlipņe ki nâņgânom. Otmu topņe yamâ hâum pâpgunom. Yâhâ Yesuhât hep torehenlipņe yeņgât hârok nâņgâyiņgiain. Yakât otmâ Anitâņe ki hâņgâņgumu giop yawu oap.” Yawu sâwi.

²⁸ Yawu sâņetâ Yesuņe opon kâmbukņan yâhâ den kâsikum yiņgim yuwu sâm ekyongop. “Bulâņanâk yeņe hep torehenlipne yeņgât naņgai. Yamâ benņe nâhât topne nâņgâm hâum pâpguai. Nâmâ nine engatneâk otmâ ki gewan. Manman bulâņahât amboņaje hâņgâņnohomu gewan. Yamâ benņe yakât topņeâmâ yeņe ki naņgai. ²⁹ Nâmâ yâkņe hâņgâņnohomu gewan yakât otmâ yakât topņe nâņgâm hengeņguan.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmu papatolipnennaje nâņgâņetâ bâlemu mem pâi emetņan katne sâm otbi. Yawu gârâmâ mumbuapgât sâp kalop ya ki tâlâhuop yakât membâihât dop ki olop. Yakât otmâ pilâwi. ³¹ Yawu gârâmâ lohimbî nombotņaje denņe nâņgâņetâ bulâņe otmu alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Yesuņe kulem topņe topņe mem gap ya Anitâhât hoņ bawaje âlâ hâņgâņgumu ge tihitnenņe otbuap sâmâi yaņe wangim âlâlâ ki membuap.” Yawu gârâmâ lok sâmâi ya bulâņanâk Yesu sâm yâkâlen biwiyeņe katbi.

³² Otmu lohimbî nombotņaje yawu sâm alahu gulahu otņetâ Parisaioņe nâņgâņetâ bâlemu yakât hotom uminiwi yeņgâlen arinjetâ den hikum Yesu mem pâi emetņan katne sâm tembe lâulipyene hâņgâņyongowi. ³³ Hâņgâņyongonjetâ Yesuhâlen arinjetâ yuwu sâm ekyongop. “Nâ yen orop sâp tâlâwâk manmâmâ hâņgâņnohomu takan yâkâlen âwurem ariwom. ³⁴ Âwurem arimune pâinneknomai. Yawu gârâmâ ariwom yan gurâ yeņe arinomaihât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâpņe ki neknomai.” Yawu sâop.

³⁵⁻³⁶ Yawu sâmu yâkņe yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Pâinneknomai yan ki neknomai. Otmu ariwom yan gurâ arinomaihât mâtâp ki tap,” yap. Yakât otmâ wosaken arimu yan pâinmâ ki mem tetenom? Anitâhât dengât pâpğumai yeņgâlen emelâk bukulipnennaje den kâsikum yiņgim mansai. Ya orop ari mannomaihât yap me wosaken ariwuapgât yap?” Yawu sâwi.

³⁷ Otmu selep tuhuminiwi yakât hombaņ ya bia otbe sâm otmu yan lohimbî kerekņe menduhuakmâ kai toka pato otminiwi. Yâhâ menduhuakbiân Yesuņe yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Lohimbî âlâ me âlâ manman kârikņahât to yakât yeksap yamâ nâhâlen ga neņet. ³⁸ Emet inâņņan poropete nombotņaje den âlâen hâum kulemgui yakât topņe yuwu tap. “Lohimbî âlâ me âlâņe nâhâlen biwiyeņaje kepeim mannomai yamâ biwiyeņambâ manman kârikņahât to ya hindakmâ hirik hirik sâm imbuap.” Kulemgui yakât topņe yawu tap.” Yawu sâop.

³⁹ Yesuŋe den yu sâop yamâ tohât ki sâop. Yâhâ Yesu himbimân ki âwurem yâhâopgât otmâ Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak ki hâŋgâŋumu giop. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ nenŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe Yesuhâlen katmunŋe yanâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nengâlen ge mâmâŋe otningimap yakât sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu nâŋgâm lohimbi nombotŋaŋe yuwu sâwi. “Yamâ poropete pato takawuap sâmain ya mat takamu eksain” ⁴¹ Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. “Bulâŋanâk Anitâŋe lok yuŋe tihitnenŋe olâkgât hâŋgâŋumu ge mansap.” Yawu sâwi. Yawu gârâmâ nombotŋaŋeâmâ nâŋgâm hilipgum yuwu sâwi. “Bâe, Yesu yuâmâ Galilaia amboŋe. ⁴² Yamâ Anitâŋe lok âlâŋe tihitnenŋe otbuapgât hâŋgâŋumu gewuap yamâ Dawitihât senân gâtŋe. Otmu Betelem kapiân tetewuap. Yâkât topŋe yawu miti pepaen kulemgumi tap. Yakât otmâ Yesu yuâmâ Anitâŋe ki hâŋgâŋumu giop, yawu eksain.” Yawu sâwi. ⁴³ Yesuhât topŋahât yawu sâm alahum hionakbi. ⁴⁴ Yâhâ nombotŋaŋeâmâ pâi emetŋan mem katne sâm otŋetâ umatŋe otmu pilâwi.

Parisaioŋe Yesuhât nâŋgâm betbaŋgiwi.

⁴⁵ Yawu otŋetâ Parisaio otmu hotom uminiwi yengât tembe lâulipyenŋe purik sâm kunlipyenŋe yengâlen arinetâ yuwu sâm âiyongowi. “Yen wongât Yesu ki mem takai?” ⁴⁶ Sâŋetâ sâwi. “Yâkŋe den sâmu nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâek otmu yaŋak inâk takain. Yâhâmâ topŋe ikŋiâk.” Yawu sâwi.

⁴⁷ Yawu sâŋetâ Parisaioŋeâmâ yuwu sâwi. “Bâe, Yenâmâ denŋe nâŋgâŋetâ biwiyenŋe gulip oap. ⁴⁸ Nenŋeâmâ denŋe nâŋgâmunŋe porap otmap. Otmu kunlipnenŋaŋe nâŋgâŋetâ nahat otmap. Yakât otmâ nenâmâ biwinnenŋe alitmâ mansain. ⁴⁹ Yamâ lohimbi inŋe mansai yaŋe Mosehât girem den ki nâŋgâm henŋenŋumai. Yakât otmâ Anitâŋe hem nâpumân pilâyekmu ge matŋe umatŋe menomai.” Yawu sâwi.

⁵⁰ Yawu sâŋetâ yâk yengâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Nikotemo sâm, yâhâmâ emelâk Yesuhâlen arimu den huhuowot. Yâkŋe yuwu sâm ekyongop. ⁵¹ “Mosehât girem den âlâ yuwu tap. “Lok âlâŋe ikŋe topŋe ki sâm tetem sârereakmuâk yâkât tosa yakât sâm hârewaŋinomgât dop âlâ ki tap.” Den yawu tap yakât nenŋe Yesuhât in yawu sâm hârewaŋimunŋe ki ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

⁵² Yawu sâmu bukulipŋaŋe nâŋgâm bâlewaŋim yuwu sâwi. “Bâe, gâmâ Galilaia ambolipŋe yengât nâŋgârâ yahatmap yukâ. Emelâk miti pepaen kulemgumi ya sâlikum yuwu ekbuat. Anitâŋe Galilaia amboŋe âlâ poropete âi ki sâm waŋmap.” Yawu sâwi. ⁵³ Yawu sâm gem itoŋ galon otmâ emetyenŋehen ariwi.

8

Yesuhâlen biwinnenŋaŋe kepeinom yanâmâ den âiân ki katnenekbuap.

¹ Otmu Yesuŋe Yerusalem kapi pilâm gem Oliwa pumŋan yâhâop. ² Emet haŋ sâmu kapiân âwurem ari opon kâmbukŋan yâhâmu lohimbi kiŋitŋe orowâkŋe denŋe nâŋgâne sâm menduhuakbi. Menduhuakŋetâ den kâsikum yinŋiop. ³ Den kâsikum yinŋimu yanâmâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe imbi âlâŋe lokŋe betŋehen kionmu mem tetewi. Imbi ya dâim Yesuhâlen den âiân katne sâm ariwi. Otmu Yesuŋe den sâm hilipgumu topŋe mem tetenom nâŋgâwi. ⁴ Ari yuwu sâm âikuwi. “Lok pato, imbi yuâmâ lokŋe betŋehen kionmu mem teteain. ⁵ Yawu gârâmâ imbi âlâ me âlâŋe loklipyenŋe betyenehen kionnomai yamâ kâŋak yongomunŋe munomaihât Mosenŋe girem den âlâ kulemgup. Bâiŋ, gâŋeâmâ girawu naŋgat?” ⁶ Yawu sâŋetâ Yesuŋe den nâŋgânâk tatmâ bâŋŋaŋe hânân kulemgup. ⁷ Kulemgum tatmu witgum âikuŋetâ kuwihakmâ yuwu sâm

ekyongop. “Yengâlen gâtne âlâ tosaŋe bia yaŋe topne katmâ imbi yu kumu yan yen hârokne kunomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâmu yâhâpne yawuâk den nâŋgânâk tatmâ hânân kulemguop. ⁹ Yawu sâmu nâŋgâŋetâ umatne otmu aŋgoân kunlipyenane sâmu yahatmâ kulet sâmu arinetâ arinetâ lok ya hârok arim tiŋ pilâwi. Arim tiŋ pilâŋetâ imbi yamâ Yesu orop yetŋiâk kinowot. ¹⁰ Kinmutâ Yesuŋe kuwihakmâ yuwu sâmu ekuop. “Wa tou. Den âiân katgekne sâmu oai ya wosapâ arai?”

¹¹ Sâmu sâop. “Lok pato, lok ya hârok arai.”

Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ nâŋe gurâ otdâ bâleap yakât den âiân ki katgek-bomgât nanŋan. Yawu gârâmâ gâŋe otdâ bâleap yamâ yâhâpne ki otbuat.” Yawu sâop.

Yesuŋe laŋinŋan katnenekmu tatmain.

¹² Yesuŋe ekumu arimu lohimbi kinbi ya ikŋan hâum yuwu sâmu ekyongop. “Nâ hânŋan kulemŋan lohimbi mansai yengât laŋinŋe otmâ mansan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenane kepeinomai yamâ sâmune laŋinŋe biwiyenŋan pilâmu omoŋ bâleŋambâ ga manman kârikŋahât pat ot-mai.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu Parisaioŋe yuwu sâmu ekuwi. “Gâ gikgahâlâk mepaeakmâ sâmu tat. Yamâ nâŋgâmunŋe bonŋe ki oap.” Yawu sâwi.

¹⁴ Sâŋetâ sâop. “Nâmâ wosakembâ gewan yakât topne nanŋan. Me wosaken âwurem ariwom yakât topne gurâ nâŋgâm henŋenŋuan. Yawu otmâ nâ ninahât topne sâmu tetemune bonŋe otmap. Yawu gârâmâ yeneâmâ nâhât topne ki nâŋgâm henŋenŋuai. Yakât otmâ den yai yu nâŋgâmunne ki dopŋan oap. ¹⁵ Yen gurâ logât nâŋgân nâŋgân watmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât den sâmu hâreyiŋgine sâmu otmaiân topyene kakŋeâk kakŋeâk nâŋgâm sâmu hâreyiŋgimai. Yâhâ nâmâ lok âlâ me âlâhât ki sâmu hâreyiŋgiman. ¹⁶ Yawu gârâmâ sâmu hâreyiŋgim mansan mâne Awoŋnane âi sâmu nihim hâŋgânnohomu gewan yakât sâtgât sâmu hâreyiŋgimune bonŋe otbâp.

¹⁷ Yakât topne nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Moseŋe girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâŋe ikŋiâk bukulpne yengât topyene teteâkgât sâmu hâreyiŋgiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yaŋe denyene hikunomai ya lâuakmâ konok otmap yamâ nâŋgâŋetâ bonŋe otbuap.” Yawu tap. ¹⁸ Yakât ninahât topne yuwu sâmune nâŋgâŋet. Awoŋnane hâŋgânnohomu gewan yâku yawuâk nâhât topne teteâkgât mâmâne otnihimu kulem topne topne memune ekmâ gamai ya.” Yawu sâop.

¹⁹ Sâmu sâwi. “Âwâhe wosaken mansap? Ya sârâ nâŋgâne.” Sâŋetâ sâop. “Yeŋe nâhât topne ki nanŋai. Gârâmâ Awoŋnahât topne gurâ ki nanŋai. Yawu gârâmâ nâhât topne nanŋai mâne Awoŋnahât topne nâŋgâwanŋimbâi.” Yawu sâop.

²⁰ Otmu opon kâmbukne kâlehen tewetsenŋe katŋetâ geminiop yan lohimbi menduhuakŋetâ Yesuŋe den kâsikum yinŋiop. Sâp yan Parisaio yawu sâmu ekyongop. Yawu gârâmâ Yesu pâi emetŋan mem katnehât nâŋgâwi yamâ mumbuapgât sâp ki tâlâhuop yanŋak ki mewi.

Yesuŋe Himbim Âwâŋahât sâmu ki nâŋgâŋetâ keterahop.

²¹ Yesuŋe yâhâpne yuwu sâmu ekyongop. “Nâ pilâyekmâ ariwom. Arimune yen munomaiân yanâmâ nâ ki neknomai. Ki nekmâ yan orotmemeyene bâleŋe tâtâem otŋetâ yakât matne umatne kâpekyiŋgimu hiliwahonomai. Yâhâ nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu yuwu sâmu alahu gulahu otbi. “Nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap,” yawu yap. Yamâ girawuhât yap? “Hiwawakbom” sâmu nângâm yap mon?” Yawu sâwi.

²³ Sânetâ sâop. “Nâmâ himbimâmbâ gewan. Yenâmâ hân yuân tetem manmâ gai. Yawu gârâmâ nine topne âlâ, ikriâk tap. Yenâmâ hân lok bâleje. ²⁴ Yeje orotmemeyeje bâleje tâtâem otjetâ yakât otmâ matje umatje kêpekyingimu hiliwahonomai. Yawu gârâmâ awonjahe hângânnohomu ge manman amboje mansan. Yakât nâhâlen biwiyeye katmâ orotmemeyeje kingonj bet pilânomai yamâ ki hiliwahonomai.” Yawu sâop.

²⁵ Sâmu lauyeje butelim yuwu sâwi. “Gâ wuân lok kinmâ yu yat?”

Sânetâ sâop. “Emelâk ekyongoan ya. ²⁶ Yakât otmâ nâ yengât topyeje sâmu tetem den âiân katyebomgât dop tap. Yawu gârâmâ hângânnohopje yu me ya otmap yamâ bulânanâk. Yakât otmâ yakât den yawuâk ekyongoman.” Yawu sâop.

²⁷ Yawu gârâmâ Yesuje Himbim Âwânahât ekyongop yamâ ki nângânetâ keterahop. ²⁸ Yakât den âlâ yuwu sâmu ekyongop. “Yejeâmâ nâ lok bulâje howanân nohom kânângâneknomai ya ekmâ nâ manman amboje mansan yakât topje nângânetâ bulâje otmu keterakyingiwuap. Otmu Awonjahe den sâmu nihiop yawuâk ekyongom gan ya nine engatneâk ki otman ya gurâ nângâm henjenunomai. ²⁹ Hângânnohomu gewan yâk orop biwinetje kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwangimune nekmu ârânâdâj otmap. Yakât otmâ ki betnohomap.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâmu lohimbi dondâje den sâop ya nângânetâ bonje olop.

Parisaioje Awarahamgât sen manbi.

³¹⁻³² Nângânetâ bonje otmu benje yuwu sâmu ekyongop. “Yiwereje biwiyeye hewewenj otmu nâhât den nângânetâ bulâje oap. Yawu nângâm yâhânomai yanâmâ meyekmune nâhât honj bawalipne bulâje otnomai. Yawu otmâ Anitâhât topje nângânetâ bulâje otmu holañyebom.” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwi. “Bâe, nenâmâ Awarahamgât sen mansain. Gârâmâ lok âlâ me âlâje ki menenekjetâ honj bayingim mansain. Yakât otmâ topje girawuhât otmâ “holañyebom,” yat? Den yat yakât nângâm hâum pâpguain.” Yawu sâwi.

³⁴ Sânetâ sâop. “Nâje den bulâje ekyongomune nângânet. Lok âlâ me âlâje orotmemeyeje bâleje otmainje yeje wâtyenânâk kinmâ ya bet pilâm manman âilonjoân torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Orotmeme bâleje ya tâtâemâk otmâ manmâ manman bâlejahât amboje ya honj bawañginomai.

³⁵ Yakât topje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Lok âlâhât nanjahe âwâje orop haonmâ ârândâj manmâ yâhâromawot. Yawu gârâmâ âwânahât honj bawalipjahe gurâ hâmbâi pilâyelekmâ ondop yengâlen ari honj bayingim mannomai. ³⁶ Yawu gârâmâ nâjeâmâ Anitâhât nanje mansan. Gârâmâ nâje holañyebom yamâ manman bâlejahât amboje honj ki bawañginomai.

³⁷ Yen nombotjahe Awarahamgât sen mansain sânetâ ya nanjan. Yawu gârâmâ nâhât den nângânetâ gemu bet pilâm nâhâitje kumunje muâk sâmai.

³⁸ Nâmâ Awonje orop biwinetjan den tatmap yamâ tâj tâjâk ekyongom gaman. Yâhâ yejeâmâ ambojenahât sât lâum yu ya otmâ mansai.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâmu yuwu sâmu ekuwi. “Nenâmâ Awarahamgât sen.” Sânetâ sâop. “Yenâmâ Awarahamgât sen bulâje mansai mâne yâkje olop miop yawuâk watmâ manbâi. ⁴⁰ Anitâje den bulâje eknohomu nângâm gewan yawuâk ekyongoman. Yâhâ yejeâmâ ya nângâmâk tatmâ tatmâ nâ nohoneâk

nângâm manmai. Yeñe oai yu Awarahamñe olop ya lâuap. ⁴¹ Yamâ yeñeâmâ amboyeñe olop yawuâk otmâ manmai.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Imbi kondarâñe ki menenekñetâ san mansain. Awoñnenñeâmâ Anitâ ikñe konok tap.”

Parisaioñe manman bâleñe amboñahât tem lâuminiwi.

⁴² Sâñetâ sâop. “Nine enğatneâk otmâ ki gewan. Anitâñe hângânnohomu ge mansan. Yakât otmâmâ âwâyeñe Anitâ mâneâmâ nâhât den nâñgâm buku otnihimbâi. ⁴³ Yawu gârâmâ nâñe den ekyongomune nâñgâñetâ umatñe otmu pilâmai. Yakât otmâ den sâmune nâñgâñetâ biwiyenjan ki hâuyekmap. ⁴⁴ Âwâyeñe Satan manman bâleñahât amboñe, yâkât tem lâunehât nâñgâmai. Otmu kândikum emelâk orotmeme kiñgoñ otmâ gawiñeâmâ yâkâlen kândiwahom otñetâ bâlem gamap. Yâhâmâ manman âlepñan ki manmâ gaopñak manmâ gamap. Yâhâmâ perâk yakât mâmâñe pato oapğât ikñe enğatñeâk watmâ kâityongomap. Yawu gârâmâ orotmeme âlepñe otbuapğât dop âlâ ki tap.

⁴⁵ Yawu gârâmâ yenâmâ yâkât tem lâum mansaihât nâñe den bulâñe yan yuâmâ nâñgâñetâ nahat otmap. ⁴⁶ Yâhâ yeñgâlen gâtñe âlâñe den âiân katnekmâ tosa orop mansap sâm nâhâlen gâitbuapğât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nâñe den bulâñe ekyongoman yamâ topñe girawuhât otmâ nâñgâñetâ paha den otmap? ⁴⁷ Lok âlâ me âlâñe Anitâhât pat manmai yañe yâkât denñe haonmâ ârândâñ lâumai. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat ki manmai. Yakât otmâ nâhât den hâkâñ otmâ pilâmai.” Yawu sâop.

Awaraham ki manop yapâek Yesuñe tatmâ gamap.

⁴⁸ Yawu sâmu yuwu sâm bâlewañgiwi. “Bâe, Gâmâ Samaria kapi amboñe. Yakât otmâ weke bâleñeñe nâñgân nâñgânge mem hâlim tuhumu den yu yat.” Yawu sâwi.

⁴⁹ Sâñetâ sâop. “Nâ weke bâleñeñe ki mângâenekmu den sâman. Nâmâ Awoñne ewe katmâ tem lâuwañgiman. Yâhâ yeñeâmâ nâ ki ewe katnekmâ tem lâunihim mansai. ⁵⁰ Yawu gârâmâ lohimbñe ewe katneketğât ki nañgan. Awoñne Anitâ ikñiâk nâñgânihim lohimbñe ewe katnekmâ tem lâunihinetğât nâñgâmap. ⁵¹ Yakât otmâ den bulâñe ekyongomune nâñgâñet. Lok âlâ me âlâñe nâhât tem lâunihim manmai yañeâmâ manman kârikñan mannomai.” Yawu sâop.

⁵²⁻⁵³ Sâmu sâwi. “Bâe, Awarahamâmâ emelâk muop. Otmu poropete ya gurâ emelâk muwi. Yâhâ gâñeâmâ “nâhât tem lâum mannomaiñeâmâ manman kârikñan mannomai,” yawu yat. Yawu sâm muwi ya yeñgât kunyeñe mansan yawu nâñgâmat. Ya ki orotñe. Yakât otmâ bulâñanâk weke bâleñeñe mângâehekmu biwi hâlim oat yawu nañgain. Gâ yawu sâm mepaeaksat yakât nâñgâmunñe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

⁵⁴ Sâñetâ sâop. Nâñe nine mepaeaksan mâne nâñgâñetâ porap otbâp. Yawu gârâmâ Awoñne hângânnohomu gewan yâkñeâmâ mâmâñe otnihimu kulem topñe topñe memune ekñetâ yahatmap. Yâhâ yeñeâmâ Awoñnahât topñe ki nâñgâm “Anitâ Ambonenñe” sâm imbiâk kunmai.

⁵⁵ Nâñeâmâ yâkât topñe nâñgâm henğenğuan. Yawu gârâmâ “ki nâñgâwañgian,” sâman mâne lok perâkñe otmâ den membâm. Yeñe den mem lohimbî kâityongomai yakât dopñeâk otbâm. Yawu gârâmâ nâmâ yâkât topñe nâñgâm henğenğum tem lâuwañgimune ârândâñ otmap. ⁵⁶ Tâmbâyeñe Awarahamñe nâ tetem âi tuhummune bulâñe tetemu ekbehâlak nâñgâm nâhâlen biwiñeñe kepeim heroñe otmâ manop.” Yawu sâop.

⁵⁷ Sâmu sâwi. “Bâe, Awaraham ya emelâhâk manop. Yâhâ gâmâ sihan mansat. Yawu gârâmâ girawu otmâ Awarahamgât topne nângâm yu yat?” yawu sâwi.

⁵⁸ Sânetâ sâop. “Nâ ninahât topne sâm tetemune nângânet. Embânân Awaraham ki manop yapâek tatbanjak tatmâ gawanjak tatmâ gaman.” Yawu sâop.

⁵⁹ Yawu sâmu nângânetâ bâlemu “O, Anitâ konok embânân talopjak tatmâ gamap.” Yawu nângâm kât lâum kune sâm otjetâ misinjurakmâ opon kâmbukjambâ yok pilâm gem ariop.

9

Lok âlâ senje bok sâsâje Yesuje henjenguop.

¹⁻² Otmu hilâm âlâen tatmâ nângâ nângâ sâp yan nen Yesuhât honj bawalipne mâtâwân ariwin. Ari lok âlâ senje bok sâsâje ekbin. Lok yamâ mâmâjahât tepjambâ yawuâk teteop. Ekmâ yuwu sâm Yesu âikuwin. “Kutdâ, lok yuâmâ âlâhât toсахât otmâ mâmâjahât tepjambâ senje bok sâsâje yuwuâk teteop. Ikne orotmeme bâlene yakât me âwâje mâmâje yetgât tosa yakât yu olop?”

³ Yawu sâm âikumunje yuwu sâop. “Ya bia. Ikne orotmemeje bâlene me âwâje mâmâje yetgât toсахât bia. Yawu gârâmâ Anitâhât wâtjan kinmâ henjengumune ekjetâ âlâ kândâkdâ olâkgât mâmâjahât tepjambâ yuwuâk teteop. ⁴⁻⁵ Yakât nângânetâ teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Nâje kulem topne topne mem den ekyongomune yan lajinjane biwiyenan pilâmu hanj sâyingimap. Yakât otmâmâ nâ hângânohomu gewan yâkne mâmâje otningimu tem lâuwangim manmunje yan lohimbine yâkât wâtjahât bulâje ya eknomai. Yawu gârâmâ hâmbâi katyekmâ arimune yan omonj sahakmu âi tuhunomaihât dop ki otbuap.”

⁶ Yawu sâm hân mem tâpgum golangumu toâk toâk otmu lok yakât sennan lâwâlem yuwu sâm hângânguop. ⁷ “Gâ arimâmâ Siloam denjânân senge hâmehe piriakbuat.” Yawu sâop. Otmu kut Siloam yakât topneâmâ yuwu, “hângânohop” yawu. Yawu sâm hângângumu ari to piriakmu senje suk sâmu ehop.

⁸ Yawu otmâ âwurem arimu bukulpne otmu lohimbine emelâk topne nângâminiwiñe ekmâ yuwu sâwi. “O, lok senje bok sâsâje mâtâp ginjan tatmâ ulitnongomap ya yu mon?” Yawu sâm alahuwi. ⁹ Nombotjane sâwi. “Lok ya yukâ,” sâwi. Yâhâ nombotjaneâmâ sâwi. “Bia, lok yuâmâ lok yai yawuya,” sâwi.

Yawu sânetâ lok ya ikjahâk yahatmâ sâop. “Yai, yamâ nâ yukâ.” Yawu sâop. ¹⁰ Yawu ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Gâ girawu otmâ senge hâreakmu eksat?”

¹¹ Sânetâ sâop. “Lok âlâ, kutje Yesu sâm, yâkne hân mem tâpgum golangum sennan lâwâlem yuwu sâm eknohoap. “Gâ Siloam denjânân ari senge hâmehe piriak.” Yap yawuâk watmâ ari piriakmune senne hâreakmu eksan.”

¹² Yawu sâmu âikum sâwi. “Lok ya wosapâ tap?” sâwi. Sânetâ “Nâ ki nanjan,” sâop.

Parisaione âi pâi tuhuwi.

¹³⁻¹⁴ Yawu gârâmâ Yesuje tatmâ nângâ nângâ sâpjan lok ya henjenguop. Yakât otmâ lok nombotje ekmâ kinbine lok ya mem den âiân katne sâm Parisaio yengâlen dâim ariwi. ¹⁵ Dâim arinetâ Parisaione girawu otmâ senje hâreakmu ehop yakât âikuwi. Âikunetâ yuwu sâm ekyongop. “Yesuje hân mem tâpgum golangum sennan lâwâlemu yanjak ari Siloam denjânân piriakmune senne hâreakmu eksan.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu Parisaio nombotŋaŋe yuwu sâwi. “Yesuŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan hân mem tâpgum golaŋguop yamâ âi miop yawuhât dop oap. Yakât otmâ ekmunŋe Anitâŋe ki hâŋgâŋumu giop oap.” Yawu sâwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. “Orotmeme bâleŋe otmâ manmap mâne kulem yuwuya ki membâp.” Yawu sâm hionŋakbi.

¹⁷ Hionŋakmâ yaŋak witgum lok ya yuwu sâm âikuwi. “ “Mem sennan lâwâlemu hâreakmu eksan,” yat. Yakât otmâ topŋe tipŋe nâŋgâwaŋgiat ya sârâ nâŋgâne.” Yawu sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Yâhâmâ Anitâhât sâtgât heŋgemnohop yakât ekmune poropete oap.” Yawu sâop.

¹⁸ Yâhâ Parisaio nombotŋaŋe senŋe hâreakmu ehop yakât den pat nâŋgâŋetâ ki bulâŋe olop. Yakât otmâ topŋe yâhâpŋe sâŋetâ nâŋgâne sâm âwâŋe mâmâŋe yuwu sâm âiyotgowi. ¹⁹ “Nanyetŋe senŋe bok sâsâŋe yawuâk teteop sâmawot. Yamâ yiwerenŋeâmâ girawu otmâ eksap? Yakât sâmutâ nâŋgâne,” sâm âiyotgowi.

²⁰⁻²³ Yâhâ emelâk Yesuŋe lok ya ki heŋgeŋguop yan Parisaioŋe den yuwu hikuwi. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm Yesu hâŋgâŋumu giop yakât “lohimbi âlâ me âlâŋe yawu sânomai yamâ kewilâyekmunŋe miti emetŋan ki yâhâm yaehen mannomai.” Yawu sâwi. Yawuhât âwâŋe mâmâŋaŋe kewilânelekŋetâ yaehen manmait sâm kiŋgityetŋahât otmâ yuwu sâowot. “Netgât nannetŋe yu bulâŋanâk senŋe bok sâsâŋe yawuâk mem ga katbit ya naŋgait. Yawu gârâmâ topŋe girawuhât otmâ senŋe hâreakmu eksap ya ki naŋgait. Yamâ yâkŋe ŋaŋa tap mâne yâkât topŋe ekyongombâit. Gârâmâ ikŋe âikuŋetâ topŋe ekyongoâk.” Yawu sâowot.

²⁴ Yawu sâmutâ nanyetŋe yâhâpŋe yuwu sâm âikuwi. “Anitâhât senŋan kinsat yakât otmâ den bulâŋanâk sârâ nâŋgâne. Nenâmâ Yesuhât topŋe naŋgain. Yâhâmâ lok bâleŋe. Gâŋe yâkât girawu naŋgat?”

²⁵ Yawu sâm âikuŋetâ sâop. “Bâe, yeŋe lok bâleŋe yai yamâ ki naŋgan. Nâmâ senne bok sâmu manminiwan yamâ sâp yiwerenŋe lok yaŋe senne lâwâlemu hâreakmu eksan yamâ naŋgan.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu kunyeŋe kârikŋe otmâ sâwi. “Sârâ nâŋgâne. Gâ girawu otgihimu yan senge yu hâreahop?” Yawu sâwi.

²⁷ Sâŋetâ sâop. “Âo, nâmâ emelâk ekyongoan. Wongât yeŋe usut usulâk âi pâi tuhunksai? Yeŋe yâkât hoŋ bawaŋgine sâm âinohom tai me?” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu sârekuwi. “Wae, gâŋeâmâ yâkât den lâuon. Yâhâ nenŋeâmâ Mosehât girem den lâumain. ²⁹ Anŋoân Anitâŋe girem den Mose ekuop yamâ naŋgain. Yâhâ lok yuâmâ âlâhât sâtgât otmâ âi memap? Topŋe ki naŋgain.” Yawu sâwi.

³⁰ Sâŋetâ sâop. “Bâe, yai ya nâŋgâmune nahat oap. Lok yaŋe sennan lâwâlemu hâreakmu ekban yamâ yeŋe girawuhât otmâ âlâhât sâtgât otnihipop yakât nâŋgâm pâpguai? ³¹ Yawu gârâmâ nenâmâ yuwu naŋgain. Orotmeme bâleŋe otmâ manmaiŋe âi tuhune sâm Anitâ ulitŋuŋetâ ki nâŋgâyŋgimap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe ewe katmâ tem lâuwaŋgimaiŋe ulitŋuŋetâ âlepŋe nâŋgâyŋgimap. ³² Yawu gârâmâ kândikum emelâk Anitâŋe lohimbi katyelekmu yapâek tetem gawiân kulem yuwu yakât pat âlâ ki nâŋgâman. Yakât otmâmâ yuwu naŋgan. ³³ Lok yuâmâ Anitâŋe ki hâŋgâŋumu giop mâne ki heŋgemnohombâp.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâwi. “Bâe, Gâmâ mâmâhaŋe menŋehop yapâek manman bâleŋe manmâ gamat. Yakât gâŋe girawu otmâ den kâsikum ningiwe sâm oat? Pilâm ânâmâ ari,” sâm watŋetâ ba ariop.

Senŋe bok sâsâŋe heŋgeŋguop yaŋe Yesuhâlen biwiŋe kalop.

³⁵ Watñetâ ariop yakât den pat Yesuñe nâñgâop. Lok ya mem tetem yuwu sâm ekuop. “Gâñe lok bulâñahâlen biwihañe kepeim mansat me bia?”

³⁶ Sâmú sâop. “Lok pato, gâ âlâhât yat? Yiwerenñe tiripnohorâ ekmâ biwinañe yâkâlen kepeim manbehât nanñan.” Yawu sâop. ³⁷ Sâmú sâop. “Nâ ninahât yan.”

³⁸ Sâmú sâop. “Kutdâ, biwine gâhâlen katsan,” sâm mepaeop.

³⁹ Yawu sâm mepaemu yuwu sâop. “Nâ lohimbi topyene ekmâ kâsipyongowehât gewan. Lok nombotñeâmâ “emelâk nâñgâmain” sâm mepaeakmai yamâ hâum pâpgunomai. Yâhâ nombotñañeâmâ “ki nâñgâmain” sâm mai yamâ sâmune nâñgâñetâ hañ sâyiñgiwuap.” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâmú Parisaio yan kinbiñe nâñgâm yuwu sâm âikuwi. “Mainñ, nenñe mepaeakmaingât hâum pâpgum ki nanñgaingât yat me?”

⁴¹ Sâñetâ sâop. “Nâhât topne nâñgâm biwiyene nâhâlen kepeimai mâne emelâk tosayene biatyñgimbâp. Yâhâ yeneâmâ “emelâk nâñgâm pesuk pilain” sâm biwiyene nâhâlen ki kepeimai yakât otmâ tosayene ya yawuâk tatmâ yâhâwuap.” Yawu sâop.

10

Yesuñe tihit otningimap.

¹ Yesuñe ikñan hâum yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nâñgâñet. Lama amboyenñe peke tuhum lama ya kâlehen katyekmu kinmai. Yâhâ lok âlâ me âlâñe lama kombo mene sâm lama galemñe tirek topñan kinmap yakât otmâ peke betñehembâ mem pitik pilâm yâhâm kâlehen kionmâ kombo membuap.

² Yâhâ lama amboyenñe dâiyekmâ nak sândukñehen katyekmu kinñet sâm peke betñehembâ ki kionmap. ³ Yâkñeâmâ tirek tâñ tâñâk yakât galemñe ekumu nâñgâwanñimu kâlehen ba lama kutylene ikñiâk ikñiâk yongomap.

⁴ Yongonmu ga peke hindâmu denñe nâñgâm amboyenñe watmâ arimai. ⁵ Yâhâ lok ondopñe pup taka dâiyekmâ ariwe sâm yongonbuap yamâ engat towatñe ango nâñgâm ki betñan watnomai.” Yawu sâop.

⁶ Yesuñe den yu ikñan hâum sâmú nâñgâñetâ ki keterahop.

⁷ Nâñgâñetâ ki keterahopgât yuwu sâop. “Nâmâ lama yengât amboyene bonñe. ⁸ Anñoân nâ hânân ki gewan yanâmâ lok komborâ nombotñañe Anitâhât lama taka dâiyekmâ âlâengen arine sâm yongonñetâ denyene ki nâñgâyiñgiwi. ⁹ Nâmâ tirek galemñe kinman. Lohimbi âlâ me âlâñe manman sânduhân manne sâm otmai yamâ nâhâlembâ gam ba peke kâlehen kinñetâ tihityene otmune kilik milik mannomai. ¹⁰ Otmu lok komborâ yâhâmâ lohimbi mem bâleyekmâ itit kiom tuhuyñgimai. Yâhâ nâmâ manman kârikñe yingimune yan manmâ yâhâñetgât gewan. Yawu.

¹¹ Otmu âlâkuâk ninahât sâwe. Nâmâ lama galemylene âlepñe mansan. Yakât otmâmâ lok bâleñe âlâ me âlâñe nâhât lama hilipyongone sâm takanomai yamâ in yawu sârereyekmune nohonomai. ¹²⁻¹³ Yâhâ lama amboyenñe nep lok meyekmu yakât lama galemñe yongom yan hâmenahâlâk nâñgâmai. Yawu gârâmâ soso hulin âlâñe lama neyekbe sâm takawuap yamâ kinñityenahât otmâ pilâyekmâ arinomai. Ariñetâ soso yanñe nombotñe neyekmu nombotñe tiok taok otmâ arim kinnomai. Yawu.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Anitâ orop biwinetñe hikuakmâ konohâk otmu nanñangiait. Yakât dopñeâk nine lama orop biwinenñañe kepeiakmâ konohâk otmu nanñangiait. Yakât otmâmâ nâñe tihityene otmâ sârereyekmune nohoñetâ mumune yâkñe manman sânduhân mannomai. ¹⁶ Nohoñetâ mum-bom yakât kakñan nine lama nombotñe emelâk Anitâñe manman kârikñahât pat kuyñgimu wosapâ me wosapâ mansai, ya gurâ yongonmune denne

nângâm yengâlen torokatmâ komot konohâk otjetâ nâ ninak amboyeje otmâ yâhâwom.

17-18 Yâhâ tihityeje otmâ sârereyekmâ mumbomgât awoŋnaŋe hângânnohomu gewan. Gem biwinetŋe konok oap yakât otmâ lauje lâum hewewenâk otmâ kaweyenŋan kinmune nohoŋetâ mumbom. Yakât otmâmâ awoŋne orop biwinetŋe kepeiakmâ konohâk otmait.

Otmu nine manmannahât topne nanŋanŋian yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe yenahât otmâ hilipnohonomaihât dop bia. Yawu gârâmâ hâmene ki kinbuap sâwangât nohoŋetâ mumbom. Yanak benŋe mumuŋambâ yahatbom yangât yawuâk otbom.” Yawu sâop.

19 Yesuŋe den yawu sâmu Parisaioŋe nângâm hioŋakmâ nombotŋaŋe yuwu sâwi. 20 “Weke bâlenŋe mângâemu biwi hâlim otmâ den yu yap. Yakât otmâ wongât ki kuwanŋiai? “ 21 Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. “Weke bâlenŋe lok senyeŋe bok sâsâŋe hengemyongonomaihât dop ki tap. Yâkŋe den sâmu nângâmunŋe sâtŋe otmap. Gârâmâ weke bâlenŋe lok mângâeyekmu den ihilâk mahilâk sâmai yakât dop ki oap.” Yawu sâwi.

Parisaioŋe Yesu kâtŋak kune sâm otbi.

22 Otmu emelâk hâkulipnenŋaŋe yâhâpŋe opon kâmbukŋe mem miwirikum yanak hotom um Anitâ mepaewi yakât hombaŋ tâlâhuop. Otmu hombaŋ ya gelâk sâpŋan teteop. 23 Gârâmâ emelâk opon ya tuhuwi yan gelâk ningimap sâm selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutŋeâmâ Solomongât selep yan Yesuŋe yâhâop. 24 Yan yâhâmu Parisaioŋe mem hawam mewam tuhum âi pâi tuhum yuwu sâm âikuwi. “Wongât topge kurihakdâ nenŋe enŋat yâhâp oain? Anitâŋe hângângumu gewuap sâminiwi ya gâ me? Me âlâhât mambotnom? Topge tâŋ tâŋâk eknongorâ nângâne.” Yawu sâwi.

25 Sâŋetâ sâop. “Nâ yakât emelâk ekyongom gaman. Yamâ yeŋe nângâŋetâ ki bulâŋe otmap. Yâhâ Awoŋnaŋe mâmâŋe otnihimu kulem topŋe topŋe memune ekŋetâ yan topne tetemap. 26 Yawu gârâmâ yenâmâ nâhât lama bulâŋe ki manmai. Nâhât lama bulâŋe manmai mâne kulem memune ekŋetâ bulâŋe otmu biwiyenŋe nâhâlen katbâi. 27 Yawu gârâmâ nâhât lama bulâŋe ya yengât topyeŋe nângâm yongonmune betnan watnekmâi. 28 Yawu otmai yamâ nâhât wâtnan kinmâ manman kârikŋan mannomai. Yamâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yaŋe nâhâlembâ mem dâiyekŋetâ hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap. 29-30 Yâhâ Awoŋne kunneneŋe pato tatmapŋe nâhât lama yaŋe nâ orowâk mannomgât pat kuyiŋim wawaeyekmap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yaŋe yâkâlembâ mem dâiyekŋetâ hiliwahonomaihât dop gurâ ki tap. Yâhâ Awoŋ orop dopnetŋe konohâk oap.” Yawu sâop.

31 Yesuŋe yawu sâmu nângâŋetâ bâlemu kâtŋe mem kune sâm otbi. 32 Kune sâm otjetâ sâop. “Awoŋnaŋe âi sâm nihioŋ ya âiloŋgo mem gamune ekmai. Yakât otmâmâ wuân otmune bâleapgât kâtŋe mem nohone sâm oai?” Yawu sâop.

33 Sâmu sâwi. “Âi âiloŋgo mem gaman yat yakât bia. Gâŋe “Anitâ orop dopnetŋe konok oap,” sâmat yakât nângâmunŋe bâlemu gohone sâm oain. Gâmâ lok bâlenŋe.” Yawu sâwi.

34 Sâŋetâ sâop. “Bâe, Anitâŋe den sâop ya yengât miti pepaen lok âlâŋe kulemguop ya yuwu tap. “Yenâmâ nâhât dowâk mansai.” Anitâŋe den yawu sâop ya kulemguop. 35 Yâhâ miti pepaen den hârok kulemguwi tap ya bulâŋe. Yawu gârâmâ Anitâŋe tâmbâlipyenŋe yengât galemlipyenŋe âi sâm yiŋim yan “Yenâmâ nâhât dowâk mansai,” sâm ekyongop. 36 Otmu yâk yengât sâop yawuâk nâhât sâm âi nihim hângânnohomu gewan. Yakât otmâ

“Nâ Anitâhât nanje mansan,” yawu sâmb ekyongomune ya nângâmâk tatmâ nâhâtje Anitâhât kawenjan kinbe sâmb oap sâmbai ya nângâmune ki ârândâr oap. Anitâje emelâk yâk yengât sâop yawuâk nâhât sâop. ³⁷ Yâhâ nâje kulem topje topje mem gaman ya ekjetâ Awonjahât dop ki otmap otmuâmâ âlepje denne nângâjetâ tânjât otbuap. Yawu gârâmâ kunyeje kârikje otmâ denne nângâjetâ gemu betnihim mansai. ³⁸ Yakât otmâ kulem meman ya ekmâ nângâm Awon orop dopnetje konohâk oap yakât nângâjetâ keterakyinjiâk.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâmb nângâjetâ bâlemu mem pâi emetjan katne sâmb otjetâ ho-hetyenambâ gem ba ariop.

⁴⁰ Ari Yoran to nombotgen emelâk Yoaneje lohimbi mem toen katyekmu manbi yan ari manop. ⁴¹⁻⁴² Yan manmu lohimbi kinjitje orowâkje arim ekmâ yâkâlen biwiyejanje kepeim yuwu sâmb alahu gulahu otbi. “Yoaneje kulem âlâ ki miop. Yawu gârâmâ yâkje Yesuhât topje eknongop yamâ bulâjanâk sâop.” Yawu sâwi.

11

Lasaro bâleop.

¹⁻² Otmu sâp yakât kakjan lok âlâ, Betani kapi amboje mesek sâtjan kinop, kutje Lasaro sâmb, touyâhâtje Maria yet Mata. Yâhâ mesek ki kuop yan Marianeâmâ to kukje suk suk âlâ mem Yesuhât kâinjan moselemu gemu pirim somotjanje kerej mewangiop. ³ Yâhâ mesek sâtjan kinmâ pilâyelekebe sâmb otmu touyâhâtjanje Yesuhât yuwu sâmb den katmutâ ariop. “Lok pato, gâ nângâ. Bukuhe yamâ mesek sâtjan kinsap.” Yawu sâowot. ⁴ Den yawu katmutâ Yesuje nângâm matje yuwu sâmb katmu âwureop. “Imiyetjanje ki pilânenekbuap. Mesek sâtjan kinsap yakât huhopje yamâ lohimbi dondâje Awonje netgât nângâjetâ yahatbuap.” Yawu sâop. ⁵ Yâhâ Yesuje Mata Maria, Lasaro yâk yengât tepje dondâ nângâop. ⁶ Yawu gârâmâ den pat ya nângâm hilâm kalimbu pesuk sâmbu yanak nen hon bawalipje yuwu sâmb eknongop. ⁷ “Yahatjetâ Yuraia hânân âwurem arine.”

⁸ Yawu sâmbu nenje yuwu sâmb ekuwin. “Lok pato, nengât papatolip-nenjanje yâhâlenâk gâ gohone sâmb otbi. Yakât yiwerenje âwurem arinom yamâ gohonomai yakâ.”

⁹ Yawu sâmbunje Yesuje den âlâen hâum yuwu sâmb eknongop. “Anitâje emet hangât me omongât dop yawu katmu tetemap. Yawu gârâmâ hilâmân nenje mâtâp ekmâ kilik milik arim gamain. Yawu otmâ kâinenjan ki tej sâmap. ¹⁰ Yâhâ omondâje ki ekmâ hejengum arim gamain. Yawu otmâ kâinenjan tej sâmap. ¹¹ Yiwerenjeâmâ hilâmgât dop otmu mansain. Yakât otmâ bukunenje Lasaro in aman pâlâmje iap gârâmâ ari mândemune yahatbuap.” Yawu sâop.

¹²⁻¹³ Otmu Lasaro yamâ emelâk bâleop. Yâkje den kelangatmâ eknongomu nângâmunje ki keterakmu yuwu sâmb ekuwin. “Kutdâ, yamâ aman in iapgât yahatbuap. Yakât otmâ ki arinehât nanngain.”

¹⁴ Yawu sâmbunje Yesuje den tâj tânjâk yuwu sâmb eknongop. “Lasarone emelâk bâleop. Gârâmâ orowâk tatbit mâne ki bâlembâp. ¹⁵ Emelâk bâleop. Gârâmâ kulem memune ekmâ topne nângâm hejengum biwiyejanje nâhâlenâk kepeinomai. Yakât otmâ tepne herone oap. Bâinj, yahatjetâ arine,” yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmbu bukunenje âlâ, kutje Toma sâmb, kutje âlâmâ Boho boho, yuwu sâmb eknongop. “Kutdânenjanje arinom nanngap. Yakât âlepje nen hârok arimunje nongonjetâ muneâyâ.” Yawu sâop.

Yesu je mumuñambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁷ Yawu sâmu yahatmâ Betani kapiân ariwin. Yâhâ “Lasaro ya emelâk bâlemu kurihinjetâ hilâm imbât oap” yawu sâm eknongowi. ¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ Betani kapi yamâ Yerusalem kapi pato ya hâlânâmâek tap yakât otmâ bukulipyene dondâje kapi pilâm kahân takawi.

²⁰ Yâhâ Mataje “Yesu mâtâwân takam tap,” sânetâ nângâm garinje pilâm penewangiwe sâm giop. ²¹ Gem ekmâ yuwu sâm ekuop. “Kutdâ gâ nen orowâk tatbin mâne iminetjañe ki pilânenekbâp. ²² Yawu gârâmâ gâñe wuân me wongât Anitâ ulitguwat ya âlepñe nângâhihiwuap.” Yawu sâm ekuop.

²³ Sâmu sâop. “Imihe âlepñe mumuñambâ yahatbuap.”

²⁴ Sâmu sâop. “Hâmbâi sâp patoen yahatbuap yamâ nanjan.”

²⁵ Sâmu sâop. “Manman amboñe yamâ nâ. Otmu mumuñambâ yahatmâ mannomai ya gurâ amboñe nâek. ²⁶ Yakât otmâmâ lohimbi âlâ me âlâñe biwiyene nâhâlen katmâ manmainje munomai yakât kakñan mumuñambâ yahatmâ mannomai. Manmâ yâhâpñe munomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu nângârâ bonje oap me bia?” Yawu sâop.

²⁷ Sâmu sâop. “Kutdâ, yat yamâ nângâmune bonje oap. Otmu Anitâñe tihitnenñe olâk sâm nanñe hângângumu gewuap sâmain yamâ gâ ya nanjan.” Yawu sâop.

Yesu je wenje nângâop.

²⁸ Yawu sâm âwurem ari garinje den halowâk ekuop. “Kutdânenñe mâtâwân taka kinmâ gâhât yap.”

²⁹⁻³⁰ Yawu sâmu Marianje Yesu penewangiwe sâm yahatmâ sururuk sâm ariop. ³¹ Yahatmâ arimu bukulipñe kak takawi yañe “Marianje wenje nângâm sumângen ari isewe sâm oap,” sâm yahatmâ betjan watbi.

³² Marianje sururuk sâm ari Yesu penewangim isem kinmâ yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, gâ nen orowâk tatbin mâne iminetjañe ki pilânenekbâp,” Yawu sâop. ³³ Yawu sâm isemu bukulipñe watbinje orowâk isewi. Iseñetâ yekmâ Yesuñe tepñe nângâyinjim yuwu sâm âiyongop. ³⁴ “Yâk wosapâ kurihiwi?”

Sâmu sâwi. “Pato, yuân ga ek,” sâwi.

³⁵ Yawu sânetâ Yesuñe yekmâ tepñe nângâyinjim isem kinop. ³⁶ Yakât otmâ lohimbi kinbinje ekmâ yuwu sâwi. “Ekñet. Nângân nângânñe yâkâlen kepeim manmapgât yawu oap.” Yawu sâwi. ³⁷ Yâhâ nombotjañeâmâ yuwu sâwi. “Lok senje bok sâsâñe ya emelâk senje lâwâlemu hâreakmu ehop. Yawu gârâmâ Lasaro henjenjuop mâne ki mumbâp. Ki henjenjuop yakât nângâmunje bâleap.” Yawu sâwi.

Yesu je Lasaro mumuñambâ mem yahalop.

³⁸ Yawu sânetâ Yesuñe nângâmu ki ârândâñ otmu sumângen ariop. Lasaro yamâ kârikin kâlehen katñetâ tatmu kât pato âlâñe mâtâpñe manjuwi. ³⁹ Ya ekmâ “Kât ya hâpunjetâ ariâk,” sâm ekyongop.

Ekyongomu Mataje sâop. “Kutdâ, kurihimunñe hilâm imbât pesuk yap. Yakât emelâk tâtuk sâm korokñe pilap.” Yawu sâop.

⁴⁰ Sâmu sâop. “Yamâ nâhâlen biwihaje kepeim manbuat yanâmâ nâñe Anitâhât wâtjan kinmâ kulem membom ya ekdâ âlâ kândâkdâ otbuap yakât emelâk ekgohowan.” Yawu sâop.

⁴¹ Yesuhât sâtgât otmâ kât pato ya hâpunjetâ arimu yâkñe himbimân pak sâm ekmâ yuwu sâm ulitguop. “Awoñ, gâ ulitgohomune nângânihimat ya nanjan. ⁴² Yawu gârâmâ lohimbi kinsai yuñe gurâ gâñe hângânohorâ gewan ya ekmâ nângâñetâ bulâñe olâkgât senyenjan kinmâ ulitgohan.” ⁴³ Yawu sâm

purik pilâm Lasaro kunop. “Lasaro, yahatmâ ge.” ⁴⁴ Sâmu uk sâmu yahalop. Yâhâ kâiņe bânje yamâ mem sângum kaok yaņe sâhâm kuratguwi. Otmu kun kundenje ya gurâ sângumņak sâhâm kurihiwi. Yakât otmâ Yesuņe yuwu sâmu ekyongop. “Sângum ya holanmâ pilâņet.” Yawu sâop.

*Kaipa otmu Parisaioņe Yesu mumbuap sâmu den hikuwi.
(Mataio 26:1-5 Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2)*

⁴⁵ Yesuņe kulem miop yan lohimbi dondâņe kak taka kinbiņe ekmâ bi-wiyene yâkâlen katbi. ⁴⁶ Yâhâ nombotņaneâmâ kulem miop yakât den pat Parisaio ekyongowi. ⁴⁷ Ekyongonjetâ yaņak Parisaioņe hotom uminiwi ya yengât kunlipyene ari yuwu sâmu ekyongowi. “Lok yuņe kulem topņe topņe memap yakât girawu otne? ⁴⁸ Mâtâp ki manguwanģinom yamâ lohimbi kerekņe yâkâlen torokatnomai. Yâkâlen torokatņetâ Roma kunlip-nenņane nânģanjetâ bâlemu tembe lâulipyene hânģanyongonjetâ taka nengât opon kâmbukņe kândonmâ itit kiom tuhuneneknomai.” Yawu sâwi.

⁴⁹ Yawu sâņetâ hotom uminiwi ya yengâlen gâtņe lok âlâ, kutņe Kaipa sâmu, yamâ yambu yan hotom uwi ya yengât kunyene pato manop. Yâkņeâmâ yahatmâ yuwu sâmu ekyongop. “Yenâmâ nânģam hâum pâpģumai. ⁵⁰ Yakât otmâmâ yuwu sâmu ekyongomune nânģanjet. Nen Yura lohimbi kerekņe hiliwahomaingât lok yuņahâk muâk sânom.” Yawu sâop. ⁵¹ Yawu gârâmâ den sâop ya ikņahâk ki sâmu teteop. Yâhâmâ yambu yakât hotom uwi ya yengât kunyene manop. Yawuhât den ya sâop yakât bulâņe yamâ Yesuņe kawenenņan kinmu kuņetâ muop. ⁵² Yâhâ Yura nengâlâk ki muop. Lohimbi wosapâ me wosapâ mansaiņe Anitâhâlen biwiyene katnomai kerek men-duhunenekmu komot konohâk otnom. Otmâ emelâk manman kârikņahât pat kuningiop ya menomģât kawenenņan kinmu kuņetâ muop. ⁵³ Otmu Kaipaņe sâop yapâek topņe katmâ Yesu muâkģât den hikum mâtâpģât pâinmâ gawi. ⁵⁴ Yakât otmâ Yesuņe hoņ awalipņe menenekmu Yuraia hân pilâm, kapi âlâ, kutņe Eparaim sâmu ya lok ki manmai yakât horatņehen ariwin. ⁵⁵ Yakât kakņanâmâ nengât Tihit tihit hombanj tâlâhumu yan lohimbi dondâņe Anitâņe nânģayingimu ârândânj olâkģât toen piriakne sâmu Yerusalem kapi patoen yâhâwi. ⁵⁶⁻⁵⁷ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyene otmu Parisaioņe lohimbi yuwu sâmu ekyongowi. “Yesu takawuap otmâmâ lok âlâ me âlâņe ekmâ ga eknongomu nenje pâi emetņan mem katnom,” sâwi. Yakât otmâmâ Yesu ekņetâ biatmu opon kâmbukņan yâhâm yuwu sâmu alahu gulahu otbi. “Yen girawu nanģai. Yesu hombanj yu kakņe ki mon ekbuap.” Yawu sâwi.

12

*Mariaņe to kukņe âlonģo moselemu Yesu kâiņan ģiop.
(Mataio 26:6-13 Mareko 14:3-9)*

¹ Yâhâ Yura lohimbiņe menduhuakmâ Yesuhât mambotņetâ bialop. Otmu yakât kakņan hilâm nombolân konok pesuk sâmu Tihit tihit hombanj tetewuap ya utâpģumu Yesuņe menenekmu Eparaim kapi pilâm Betani kapiân ariwin. Yâhâ Betani kapi yamâ Yesuņe Lasaro mumuņambâ mem yahalop. ² Yan arimunņe kapi ambolipņe nombotņane Yesuhât herone otmâ orowâk menduhuakmâ sot uņetâ newin. Nem tatmunņe Lasaronje Yesu hâlâņmâ talop. Otmâ Matane sot um hâum ningimu newin. ³ Nem tatmunņe garinane nak âlâ toņe kukņe suk suk, hâmeņe yahat yahatņe, moselemu Yesuhât kâiņan ģemu somotņe kâlep pato yaņe mem gowasiņmâ kereņ mewanģiop. Otmu kukņe yaņe pindindiņ sâmu hâmenenņan yâhâop. ⁴ Kukņe nânģam nengâlen gâtņe âlâ, kutņe Yurasi, Karioto kapi ambonje yamâ ģâmâlâk Yesuhât betņehen kionģbuap yaņe sâop. ⁵ “Bâe. To kukņe suk

suk yu mem ari lok nombotnje yingimunje yakât hâmenje, wan tausen kina yawuya ninginetâ lohimbi umburuk mansai kâsikum tânyongombâingât dop.” Yawu sâop. ⁶ Otmu yâhâmâ den yu sâop yuâmâ lok umburuk manbi ya tânyongonehât ki sâop. Yâhâmâ nengât tewetsenje katipnje galem gum kinmâ yapâ kombo meningiminiop. Yakât otmâ ikjahât nângâm sâop. ⁷⁻⁸ Yawu sâmu Yesuje yuwu sâmu ekuop. “Kâmbuknje, ki sâmu guhunmâ tatjet. Kulem miap yu ekmune ârandân oap. Yawu gârâmâ nâ getek nohojetâ mumbom yan to torehenje tap yuje mem yâhâpne pirinekbup. Yawu gârâmâ yu ki mem hângangum tewetsenje mem lohimbi umburuk tânyongomai. Yamâ wongât? Yâhâmâ yen orop sâp kâlep manjetâ tânyongonomai.” Yawu sâop.

⁹ Otmu Yesuje Betani kapiân yâhâ talop yan lohimbi dondâne nângâm ekne sâmu takawi. Otmu yakâlâk bia. Emelâk Yesuje Lasaro mumunambâ mem yahalop ya nângâwihât ekne sâmu takawi. ¹⁰⁻¹¹ Taka Lasarone mumunambâ yahalop yakât eknetâ âlâ kândâkdâ otmu biwiyene Yesuhâlen katbi. Yakât otmâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyenane nângânetâ bâlemu den yuwu sâmu hikuwi. “Lohimbi kingitne orowâkne Yesuje Lasaro mumunambâ mem yahalop ya nângâm yâkâlen torokatmai hât yâhâp yâhâp yotgomunje mundo-mawot,” sâwi.

*Yesuje Yerusalem kapiân yâhâmu herone otbangiwi.
(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40)*

¹² Emet hanj sâmu nenje yahatmâ Betani kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâwin. Betani kapi pilâmunje lohimbi dondâne Tihit tihit hombanj ekne sâmu Yerusalem kapiân taka tatbine Yesu kapiân takawuap ya nângâwi. ¹³ Ya nângâm kapi pilâm gem matuk yawuyaek yakât esenje hârem mâtâwân kinjetâ gamunje herone otbangim sâwi. “Anitâne Isirae nengât tihitnenje otbuat sâmu kunnenne katgekmâ âi sâmu gihim hângangohomu mat takat. Yakât otmâ Anitâ mepaeain,” sâmu herone otbi. ¹⁴ Herone otjetâ Yesuje donji nanje âlâ mem kaknan yâhâ tatmâ kapiân yâhâop. Otmu yâhâop yakât emet inânjan poropete âlâne den kulemguop ya yuwu tap.

¹⁵ “Yen Yerusalem kapi ambolipne nângânet. Yengât kutdâyene donji nanje kaknan tatmâ yengâlen takamu ekmâ herone nângâwanjinomai. Yakât otmâ âlâkuâk ki gorâyingiwuap.”

Den kulemguop ya yawu tap. ¹⁶ Otmu sâp yanâmâ honj bawalipne nenje donji ya dâim ge wanmunje kaknan tatmâ kapiân yâhâop. Kapiân yâhâop yan den yakât bulâne teteop yakât hâum pâpguwin. Yâhâ Yesuje himbimân âwurem yâhâop yakât kaknan yukât nângâmunje keterahop.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu emelâk Yesuje Lasaro mumunambâ mem yahalop yakât lohimbi dondâne ekbi. Otmu yâkne bukulipyene ki ekbi ya ekyongonetâ nângâwihât Yesu ekne sâmu mâtâwân ge penewangim herone otmâ orowâk kapiân yâhâwi. ¹⁹ Herone otbanginetâ Parisaio nombotnane ekmâ nângâm bâlewangim yuwu sâmu alahu gulahu otbi. “Bâe, nenje lohote ot tatmunje lohimbi kingitne orowâkne Yesuhâlen torokatnomosai yukâ. Yakât otmâ girawu otmunje yan Yesu watmâ tai yu pilânet?” Yawu sâwi.

Yesuje mumbuap yakât Pilip yet Anderea ekyotgop.

²⁰ Otmu sâp yanâmâ Girik kapi ambolipne nombotnane Anitâ mepaene sâmu Yerusalem kapiân yâhâwi. ²¹ Kapiân yâhâ Yesu ekne sâmu bukunenje âlâ, Pilip sâmu, yamâ Besaita kapi yamâ Galilaia hânân tap yan gâtne, yâkâlen toho Yesuhât âikuwi. ²² Yesuhât âikuwetâ Pilipne bukune Anderea ekumu orowâk Yesuhâlen ari den ya ekuowot. ²³ Ekumutâ nângâm matne yuwu sâmu ekyotgop. “Bâin, Anitâne nâ lok bulâne hângânnohomu gewan. Nâhât topne tetemu

nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomaihât sâpne tâlâhuap. ²⁴ Yakât den âlâen hâum sâmune nângâmutâ keterahâk. Senjo alikne ki mondotmâ hân kâlehen katmain yamâ kâmne ki gamu bonne ki otmap. Yâhâ senjo alikne hân kâlehen katmunne tatmâ kâmne pururuk sâm yahatmâ esenne huhumap. Yawu otmâ surine pilâm yanak bonne otmap. Yawu gârâmâ senjo alikne konok yapâek bonne pato tetemap. Yakât dopneâk nohojetâ mumune hânân katneketâ gemune yapâ gâtneje lohimbi dondâne manman bulâne mem tetenomai. ²⁵ Yakât yuwu sâmune nângâyet. Lohimbi âlâ me âlâne yeje manmanyenahâlâk mem mete tuhum mannomai yamâ hâmbâi hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne manmanyenahât ki mem mete tuhum nâhâlâk biwiyene katmâ mannomai yanêâmâ manman kâriknan mannomai. ²⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne nâhâlen torokatmâ hoŋ banihinomai yanêâmâ tem lâunihim mannomai. Yawu mannetâ Awoŋne meyekmâ nâhâlen torokatyekmu biwinenŋane hikuakmâ konohâk otmâ orowâk manbisâin.

²⁷ Yawu gârâmâ sâp yiwerene yu biwine umatne oap. Biwine umatne otmu yakât girawu sâwom. Yuwu mon sâwom? Awoŋ, umatne bâlene yu kaknan yâhâmapgât nângânihirâ pilâm ariwehât nanŋan. Yamâ benne yawu bia. Umatne yu kaknan yâhâmu sât gum mumbekhât hângânnohorâ gewan. ²⁸ Yakât otmâ sârâ umatne yu me ya kaknan yâhâwuap yu ekmâ lohimbi dondâne mepaehetgât nanŋan.” Yawu sâop.

Yawu sâmu himbimâmbâ âwânane yuwu sâop. “Emelâk kulem topne topne mem garâ eknetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaenekmâ gamai. Yawu gârâmâ âlâkuâk kulem mendâ ya ekmâ mepaeneknomai.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu lohimbi yan kinbine denne nângâm sâwi. “Âo, himbim gunŋuruŋ sâmu nanŋain.” Yâhâ nombotne sâwi. “Bia, anelo âlâne den ekumu ombene munŋane ŋawaŋ ŋawaŋ sâm arimu nanŋain,” yawu sâwi.

³⁰ Yawu sânetâ Yesune yuwu sâm ekyongop. Anitâne den yiwerene eknohomu nanŋai yuâmâ biwine houŋ sâmapgât ki yap. Yeje nâhât nângânihinetâ keterahâkgât yap. ³¹ Sâp yiwerene yupâek Anitâne lohimbi yenŋât biwiyene ekmâ mem kiwiliyekmâ sâm hâreyiŋgiwuap. Yâhâ lohimbi bâlene yenŋât amboylene, kutne Satan sâm, ya mem ge katmune yâkât wâtne pesuk sâwuap. ³² Yakât topneâmâ yuwu. Nâ howanân nohom kânângâneknetâ kinbom. Yawu otbom yan lohimbi kerek dâiyekmune nâhâlen torokatnomaihât nanŋan.” Yawu sâop. ³³ Mem âlâlâ tuhuŋetâ mumbuap yakât topne nângânetâ keterakyiŋgiâkgât Yesune yawu sâm ekyongop.

³⁴ Yawu sâm ekyongomu lohimbi yan kinbine nângânetâ ki ârândân otmu yuwu sâm âikuwi. “Bâin, yat yawu bia. Mosenje den âlâ kulemguop ya yuwu tap. Anitâne hângângumu gewuap yamâ manman kâriknan manmâ yâhâwuap. Yawu gârâmâ gâneâmâ yuwu sâmat. “Anitâne lok bulâne hângânnohomu gewan,” ya sâmat. Yamâ girawuhât otmâ “Howanân nohom kânângâneknomai” yat. Yakât otmâ Anitâne lok bulâne hângângumu gewuap yakât topne yamâ nângâm hilipgumat. Yakât otmâ lok âlâhât yat?” Yawu sâwi.

³⁵⁻³⁶ Sânetâ sâop. “Sâp yiwerene yuâmâ sâmune laŋinŋane biwiyen pilâmu haŋ sâyiŋgimap. Yawu gârâmâ laŋinne bok sâmu omoŋ bâlene sahakmapgât yeje laŋinjahât ambonahâlen biwiyene kepeim laŋinjanâk mannomai. Yâhâ sâp ki kâlep otmâek laŋinne bok sâmu yan omoŋ sahakbuap. Yawu otmu omoŋân mannomaine bam gane sâm mâtâp ki ekmâ awawi guwawi otmâ ari hiliwahonomai.” Yawu sâop. Yesune den sâm tiŋ pilâm pilâyekmâ ge misiŋgurahop.

Lohimbi kinŋitne orowâkne biwiyene Yesuhâlen ki katbi.

³⁷ Yesuñe hânân manop yan kulem topñe topñe memu Yura lohimbiñe yakât topñe ekñetâ ki keterakmu yanak yâkâlen biwiyene ki katbi. ³⁸ Yâkâlen biwiyene ki katbi yakât emet inânñan poropete âlâ, kutñe Yesaia sâm, kulemguop yakât bulâñe teteop.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepñe ekyongomunñe kapi ambolipñeñe nâñgâñetâ ki bonñe otmap. Otmu gâñe mâmâñe otningirâ kulem topñe topñe memunñe ekñetâ ki keterakmap. Yakât otmâ gâhâlen biwiyeneñeâmâ ki kepeimai.” Yawu kulemguop. ³⁹ Anitâhâlen biwiyeneñe ki kepeiwi yakât topñe teteâkgât Yesaiane den âlâ kulemguop ya yuwu tap.

⁴⁰ “Lohimbi nombotñeñe Anitâhât hâkâñ otmâ nâñgâm kâkâsuk mansai. Yakât otmâ biwiyene alitmâ hiliwahonjetgât yâkñe nâñgân nâñgânyene mem gulip tuhuyingimu ki nâñgâñetâ hâumap. Otmu senyene mem kâtâpgumu ki ekñetâ keterakmap.” Yawu kulemguop.

⁴¹ Yâhâ Yesu âwâñeñe âi sâm wañop ya tuhum tiñ pilâm mumuñambâ yahatmu ekñetâ âlâ kândâkdâ otbuap ya Yesaiane emet inânñan ekmâ nâñgâm kulemguop.

Miti emetñahât galem nombotñeñe biwiyene Yesuhâlen katbi.

⁴²⁻⁴³ Yawu gârâmâ Yura nengât miti emetñahât galem nombotñeñeâmâ biwiyene Yesuhâlen katbi. Yawu gârâmâ bukulipyeñeñe nâñgâyñingñetâ ya-halâkgât lohotñanâk manbi. Yawu manbi yakât Anitâñe nâñgâmu ârândâñ oap me bia yakât ki nâñgâwi. Yawu nâñgâm Parisaione nâñgâm bâleyingim miti emetñambâ kewilâyekñetâ yaehen manmaihât Yesuhâlen biwiyeneñe kepeiwi yakât ki sâwi.

⁴⁴⁻⁴⁵ Yesuñe torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyene kepeimai yamâ biwiyene nâhâlen kepeiain sâm awoñne hâñgânnohomu gewan yâkâlen kepeimai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlâk nâñgâmai yamâ nâñgânihaiin sâm awoñne hâñgânnohomu gewan yâk nâñgâwanjimai. ⁴⁶ Yâhâ balam sem lañinñe pilâmu lohimbiñe ekmâ heñgenñumai yakât dopñeâk nâñe hohetyenñan ge manmune nâhât manmannahât lañinñeñe biwiyenñan pilâmu hañ sâyñingimap. Yawu otmâ lohimbi âlâ me âlâñe omoñân torokatmâ manmaihât biwiyene nâhâlen kepeim manñetâ hañ sâyñingîâkgât gewan.

⁴⁷ Nâñe lohimbi den âiân katyekmâ matñe yñingiwelhât ki gewan. Nâmâ sârereyekmâ manman kârikñan mem torokatyekbe sâm gewan. Yakât otmâ lohimbi nombotñeñe nâhât den nâñgâñetâ gemu bet pilâm manmai yamâ den âiân ki katyekmâ matñe yñingiwom yakât topñe yuwu. ⁴⁸ Den ekyongomune nâñgâñetâ gemu bet pilâmai den yuñahâk sâp patoen topyene mem tetemu Anitâñe matñe yñingiwuap. ⁴⁹ Nâñe den ekyongom gaman yuâmâ nine enñatneâk ki ekyongoman. Awoññeñe den yu ekyongowuat sâm hâñgânnohomu gewan. ⁵⁰ Yakât topñe yuwu tap. Awoñnahât den ekyongom gaman yu lâum man-nomai yanâmâ manman kârikñan manmâ yâhânomai ya nâñgâmunne bulâñe otmap. Yakât otmâmâ awoññeñe den yu ekyongowuat sâm nihio. Yawuâk ekyongoman.” Yesuñe yawu sâop.

13

Yesuñe hoñ bawalipñe yengât kâiyene piriop.

¹ Emet omoñ otmu hañ sâuwap yan Tihit tihit hombanñ tetemu Yesuñe pilânenekmâ âwâñahâlen âwurem yâhâwuap yakât nâñgâop. Yakât otmâ nen wawaenenekmâ manmâ gaop yawuâk torokatmâ manbuap yakât nâñgâmunñe keterahâkgât menenekmu emet âlâen menduhuakmâ sot um newin. ² Otmu bukunenñe âlâ orowâk um nem tatbin yamâ Simon nanñe, kutñe Yurasi sâm, Karioto yan gâtñe. Yamâ Satanñe emelâk yâkât biwiñan

kionmu Yesu betnehen kionbuap yakât biwiñe kalop. ³ Yawu gârâmâ Yesu âwânaje wâtje wanmâ hângangumu ge wuân me wuân otbuapgât dop tatbanjiop yakât nângâop. Yawu gârâmâ umatje tetewanjimu yakât kakñan âwânahâlen âwurem yâhâwuap yakât gurâ nângâm manmanje ki alilop. ⁴ Yawu otmâ nenje bukulipnenje yengât nângâm hoñ bayinginehât Yesuje nem tatbin yapâ uk sâm yahatmâ sângum kâlep mânunahop ya tuhum pilâm kereñ âlâ mem pâñan kepeiop. ⁵ Yawu otmâ yahatmâ to mem kondoân gâiop. To gâim katmâ nen hoñ bawalipje konok konok kâinenje piringiopi. Pirimâmâ kereñ meningiopi. ⁶ Yawu otmâ, Simon Petoro yâkât kâije piriwanjiwe sâm otmu yakât Petoroñe nângâmu umatje otmu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, girawuhât otmâ kâine piriwe sâm oat? Pilâhât nanñan.”

⁷ Sâmu sâop. “Wongât kâihe pirihihian yakât ki nanñat. Hâmbâi mâne gâmâ topje nângârâ keterakbuap.”

⁸ Sâmu sâop. “Gâmâ kâine ki piri. Kâmbukje, pilâ.”

Sâmu sâop. “Nâñe kâihe ki piriwom yamâ gâ nâ pilânekâmâ gikiâk manbuatgât nanñan.”

⁹ Sâmu sâop. “Bâñ, âlepje gâñe pirinekbe sâm oat gârâmâ kâine konohâk ki piriwuât. Gâñe bâtne otmu senne hâmene ya orowâk pirinekbuatgât nanñan.”

¹⁰ Sâmu sâop. “Yen kerekje omoñânâk piriaksaihât salehâk tai. Yawu gârâmâ mâtâp tâlim takai yakât otmâmâ kâiyenje konok pirian. Yawu gârâmâ yen tai yu osetyeñan gâtje âlâmâ salehâk ki mansap.” Yawu sâop. ¹¹ Yurasinje ikje betnehen kionbuap yakât nângâm sâop.

¹² Otmu kâiyenje ya kerehâk pirim pesuk pilâm sângumje holañmâ kalop ya yâhâpje mem mânunahop. Mânunakmâ gewâkñan ge tatmâ yuwu sâm eknongop. “Yiwereñe kâiyenje piriyeksan yukât topje nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâñet. ¹³ Yeñeâmâ “Patonenje” me “Kutdânenje” sâm nohonmai. Nâñe yengât kunyene manman yakât nohonmai ya nângâmune ârândân oap. ¹⁴⁻¹⁵ Yawu gârâmâ nâñe kunyene oan yakât otmâmâ yeñe hoñ bawanjiakmâ mannomaihât dop kum kâiyenje pirian. Yakât otmâ yengu towat tiripyongoan yuwuak otmâ mannomai. ¹⁶ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Yeñe hoñ banihim mansai. Yakât otmâ kutdâlipne mannomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ nâñe hoñ hângânyongomune nâhât tem lâum mannomai. Yawu otñetâ amutyenñan manbomgât dop bia. ¹⁷ Yakât nângâm sâp yiwereñe yu hoñ bayingian yakât dopñeak hoñ bawanjiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâñe nângâmu ârândân otmu biwi heronje mannomai.

Yesuje ikje betnehen Yurasinje kionbuap yakât sâop.

¹⁸ Nâmâ biwiyenahât topje nângâm tem lâunihim manñetgât meyekmune mansain. Yawu gârâmâ kerek yengât ki yan. Miti pepaen den âlâ yuwu tap. “Bukune lau konok niait yañeâmâ mem purik pilânehop.” Den yawu tap yakât bonñe teteâkgât yen tai yu osetyeñan gâtje âlâñe mem bâlenekbuap. ¹⁹ Nâñe sâp yiwereñe yu den ekyongoan yukât bonñe tetewe sâm oap. Tetemu ekmâ yan Anitâ orop dopnetje konohâk oap yakât topje ekmâ nângâm henñenñunomai. ²⁰ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâñe buku otnihimai yañe nâ otnihiañin sâm yan awonje hângânnohomu gewan yâk otbanjimai. Yawu gârâmâ nâñe yawuak hângânyongomune arinñetâ buku otyinñinomai. Yawu otyinñinomai yañe yen otyinñiañin sâm yan nâ otnihinomai” Yawu sâop.

*Yurasinje Yesu betnehen kionbuapgât sâop
(Mataio 26:20-25 Mareko 14:17-21 Luka 22:21-23)*

21 Yesuñe yawu sâm biwiñe umatñe otmu yuwu sâop. “Bulânjanâk ekyongomune nâñgâñet. Yen tai yu osetyeñan gâtñe âlâñe betnehen kionbuap.”
 22 Den sâop yamâ âlâhât sâop ya ki nâñgâmunñe teteop. 23-24 Yâhâ nâ otmu Yesu biwinetñe hikuakmâ konohâk olopgât nâmâ yâk hâlânñmâ tatban. Yakât otmâmâ Petoroñe sennañak otmu ândâp katmune halowângen eknohom sâop. “Ya ekum ehâ. Yu âlâhât yap?” Yawu sâop.

25 Yawu sâm eknohomu nâñgâm nâñe Yesu yuwu sâm âikuwan. “Bâe, gâ yat yamâ âlâhât yat? Ya sârâ nâñgâwe.” 26 Âikumune sâop. “Sot mem motokmâ wañmune nembuap yakât yan.” Yawu sâm sot mem motokmâ Yurasi wañmu miop. 27 Miop yanâk Satanñe biwiñan kionop. Biwiñan kionmu yanak Yesuñe nâñgâm yuwu sâm ekuop. “Gâ yiwerene yu me ya otbehât nanjat. Ya âlepñe otbuat.” Yawu sâop. 28 Yesuñe Yurasi yawu sâm ekuop yakât topñe bukulpñane ki nâñgâwi. 29 Yâhâ Yurasiñe nengât tewetsenñe galemgun manminiop. Yakât otmâ bukulpñe nombotñane yuwu nâñgâwi. “Yurasiñe tewetsenñe mem ari sot puluhuâkgât Yesuñe ekuap,” yawu nâñgâwi. Yâhâ nombotñaneâmâ “Yurasiñe tewetsenñe sâlikum nombotñe hârem lok umburuk mansai ya yinjiâkgât ekuap,” yawu nâñgâwi. 30 Yesuñe sot mem motokmâ wañmu miop yanâk Yurasiñe yahatmâ pilânenekmâ ariop.

Biwinenñane kepeiakmâ buku orañim mannom.

31-32 Yurasi gem arimu Yesuñe yuwu sâm eknongop. “Anitâñe nâ lok bulâñe hânñanñohomu gewan yakât topñe lohimbî kerekñe nâñgâm henñenñgunetgât kulem âlâ nâhâlen tetewuap. Tetemu lohimbî dondâñe ekmâ nâñgâñetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomai. Yâhâ nâñe Anitâhât tem lâumune kulem tetemu ekñetâ ewe membe otmu yanak Anitâ mepaenomai.

33 Bukulpñe, emelâk Parisaio ekyongowan ya yawuâk ekyongomune nâñgâñet. Sâp kâlep ki otmuâk pilâyekmâ ariwom. Yawu gârâmâ ariwom yan gurâ yeñe arinomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ pâinneknomai yamâ ki neknomai. 34 Yawuhât den âlâ yuwu ekyongomune lâum mannomai. Nâñe biwinane kepeiyekmâ mansan yakât dopñeâk yengu biwiyeñane kepeiakmâ buku orañim mannomai. 35 Yawu orañim mannomai yanâmâ yeñe nâhât hoñ banihim mansai yakât yen yekmâ nâñgâyinñim henñenñgunomai.” Yawu sâop.

Petoroñe Yesu betguwuap yakât Yesuñe sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34)

36 Yesuñe yawu sâm Petoroñe yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, gâ wosaken ariwuat?”

Sâmu sâop. “Yen pilâyekmâ arimune watneknomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp âlâenâmâ nâhâlen torokatnomai.” Yawu sâop.

37 Sâmu sâop. “Kutdâ, wongât gâ orop ki arinom yat? Yâhâ kasalipgane gohoñetâ mumbuat yamâ nâ orowâk notgonomaihât nanjan.”

38 Sâmu sâop. “Bukune, yuwu sâmune nâñgâ. Gâñe nâ betnohom topne kurihiwuat. Betnohorâ kalimbunje otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

14

Yesuñe himbimân kawenenñe henñenñguwuap yakât sâop.

1 Yesuñe torokatmâ yuwu sâm eknongop. “Nâñe pilâyekmâ ariwom yakât ki nâñgâm ketet otnomai. Yeñe Anitâ tihit tihit ambonahâlen biwiyeñane kepeim manmai yakât dopñeâk nâhâlen gurâ biwiyeñane kepeim mannomai.

2 Awonje tatmap yan emet biwiñe dondâ tap. Yawu ki tap mâne, nâñe emelâk yakât sâm tetem ekyongombâm. Nâ in ki ariwom. Yenñat kawememune yan

ari tatnomaihât ariwom. ³ Ari kaweyenje heñgenjum yanâmâ âwurem taka meyekmune nâ orowâk ari mannom. ⁴ Yâhâ nâñe Anitâhât tem lâum âi sâm nihiop ya tuhum metem âwurem yâhâwomgât mâtâp ya emelâk ekyongowan.”

Yesuhâlen biwinenñaje kepeinom otmuâmâ Anitâhâlen yâhânom.

⁵ Yawu sâmu bukunenñe âlâ, kutñe Toma sâm, yâkñe yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, gâ wosaken ariwuat ya ki nanñain. Yakât otmâmâ nengu mâtâp girawu ya watmâ gâhâlen takanom?”

⁶ Sâmu sâop. “Nâ ninak Anitâhâlen arinomai yakât mâtâp oan. Otmu Bulâñe Amboñeâmâ nâ mansan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ Anitâhât den ekyongomune nâñgâñetâ bulâñe otmu nâhâlen torokatmâ mannomai yañe manman kârikñan mannomai. ⁷ Yeñe nâhât topne nâñgâm metewi mâne Awoñnahât topñe emelâk nâñgâmbâi. Yawu gârâmâ sâp yupâek nâ nekmâ nâñgânomai yamâ Awoñnahât topñe nâñgâm heñgenñunomai.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu Pilipñe sâop. “Kutdâ, awoñnenñe tiripnongorâ eknehât nanñain. Ekmunñe biwinenñe huruñ sâwuap.”

⁹ Sâmu sâop. “Pilip, yenâmâ nâ orop sâp kâlep manmâ gain. Yakât otmâ girawuhât otmâ nâhât topne ki nanñat? Anitâ orop dopnetñe konohâk oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe nâhât topne nanñap yamâ Awoñnahât topñe gurâ nanñap. Topnetñe yawu tapgât wongât “awoñnenñe tiripnongorâ ekne” sâm eknohoat? ¹⁰ Nâmâ Awoñ orop biwi nâñgân nâñgânnetñe hikuakmâ dop konohâk otmu tatmait yakât topñe nanñat.” Yawu sâm ekum yuwu sâm eknongop. “Nâñe den ekyongoman yuâmâ nine enñatneâk me ninahâlâk otmâ ki sâman. Awoñ orop biwi nâñgân nâñgânnetñe konohâk otmâ tatmait. Yakât otmâ yâkñe mâmâñe otnihimu yâkât wâtñan kinmâ kulem topñe topñe mem gaman. ¹¹ Yawu gârâmâ Awoñ orop biwi nâñgân nâñgânnetñe hikuakmâ konohâk tatmait ya nâñgâñetâ bulâñe olâkgât nanñan. Ya nâñgâñetâ ki bulâñe otbuap otmuâmâ kulem topñe topñe mem gamune ekmai yakât nâñgânomai yanâmâ netgât nâñgâñetâ bulâñe otbuapgât nanñan. ¹² Bulâñanâk ekyongomune nâñgâñet. Awoñnañe mâmâñe otnihimu yâkât wâtñan kinmâ âi memune bulâñe tetemap. Yakât otmâ Awoñnahâlen âwurem yâhâwom yanâmâ âi bulâñe pato tetemu eknomai. Dop yawuâk lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyenñe kepeim manñetâ mâmâñe otyiñgiwom. Yawu otyiñgimune nâhât wâtñan kinmâ âi meñetâ bulâñe tetewuap. ¹³ Awoñnahâlen arimune yan yeñe biwiyenñe nâhâlen kepeim yu me yakât ulitnohomai yamâ âlepñe nâñgâyñgiwom. Nâñgâyñgimune bulâñe tetemu lohimbiñe ekmâ Awoñne mepaenomai. ¹⁴ Yakât yâhâpñe sâmune nâñgâm heñgenñunet. Yeñe nâhâlen biwiyenñe kepeim yu me yakât ulitnohomai yamâ âlepñe nâñgâyñgiwom.

Wâtgât mâmâñahât Heak gewuap yakât Yesuñe sâop.

¹⁵ Yeñe nâhâlen biwiyenñe kepeim mannomai yakât bonñe yamâ nâhât tem lâum mannomai. ¹⁶ Yawu manñetâ nâñe Awoñne ulitgumune yâkñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgâñgumu ge mâmâñe otyiñgimu yâkât wâtñan mannomai. ¹⁷ Yâhâ yeñe yâkât wâtñan mansai. Yakât otmâ yeñe yâkât topñe nanñai. Yâhâ hâmbâi yâkñe biwiyenñan ge mâmâñe otyiñgiwuap. Lohimbi biwiyenñe pâlâmñe otmâ belâñgen mansaiñe yâkât topñe ki nanñai. Yakât otmâmâ ya yeñgâlen ki ge mâmâñe otyiñgiwuap.

¹⁸ Nâ yiwerenñe pilâyekmâ ariwomai. Yâhâ yen mandu yawu otmâ manmaiñet nâñe âwurem gewom. ¹⁹ Yâhâ pilâyekmâ yâhâwom yakât kakñan lohimbi biwiyenñe pâlâmñe otmâ belâñgen manmaine âlâkuâk ki neknomai.

Yawu gârâmâ yenâmâ âlâkuâk neknomai. Otmu nâñe mumuñambâ yahatmâ manman kârikñan manmâ yâhâwom. Yakât otmâ yeñe gurâ mumuñambâ yahatmâ nâhâlen torokatñetâ orowâk manmâ yâhânom. ²⁰ Yâhâ mumuñambâ yahatbom yanâmâ nâ Awon orop biwi nâñgân nâñgânetñe hikuakmâ konohâk tatmait yakât topñe yeñe nâñgâm henñgunomai. Otmu yen orop biwi nâñgân nâñgânenñe hikuakmâ konohâk mansain ya gurâ nâñgâñetâ keterakbuap.

²¹ Lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyeñeñe kepeim manmai yamâ nâhât den nâñgâm tem lâunihimai. Otmu nâhâlen biwiyeñeñe kepeim mannomai yamâ Awonñeñe wawaeyekmâ tihityeñe otbuap. Otmu yeñe nâ orop konohâk otñetâ yanâmâ nâñe biwiyeñan gemune topne nâñgâm henñgunomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu Yurasi Simon nanñe yâkât nambenñe yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, sârâ nâñgâwe. Biwinenñe gâ orop kepeiakmâ konohâk otmu yan biwinenñan gerâ topge nâñgâm henñgunom. Yâhâ wongât otmâ lohimbi belângen mansai ya yeñgât biwiyeñan ki gerâ topge nâñgânomai?” Yawu sâop.

²³ Sâmu sâop. “Lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwi nâñgân nâñgânyenñe kepeim manmaine nâhât denne nâñgâm lâumai. Lohimbi yawuya Awonñeñe wawaeyekmâ tihityeñe otmu net orowâk manmâ yâhânomai. ²⁴ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe biwi nâñgân nâñgânyenñe nâhâlen ki kepeim manmaine nâhât den ki lâumai. Yâhâ nâñe den kâsikum yingim gaman yuâmâ nine engatneâk otmâ ki kâsikum yingiman. Awonñeñe sâm nihiop ya kâsikum yingiman. ²⁵ Yâhâ sâp yiwerene yu pilâyekmâ yâhâwom yakât topñambâek ekyongoan. ²⁶ Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâmune yakât kakñan Awonñeñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgângumu ge nâhât âi torokatmâ tâtâem mâmâñe otyingimu nâñe den kâsikum yingiminiwan ya bunewâk nâñgâñetâ keterak yingiwuap.

²⁷ Nâ pilâyekmâ yâhâwoman. Biwiyeñe iton galan otmapgât biwi sânduhân katyeksan. Otmu lohimbi belângen manmaine yen biwi sânduhân katyekne sâm otnomai yamâ imbiâk otnomai. Yâkñe otnomai yawu ki otbom. Nâñeâmâ yen orowâk manmâ biwi sânduhân katyekmune yanâk manmâ yâhânomai. Yakât nâñgâm ki gorâyingîâk. ²⁸ Emelâk yuwu sâm ekyongoan. “Nâ pilâyekmâ yâhâwom. Hâmbâi mâne âwurem gewom.” Ya nanñai. Yâhâ yeñe nâhâlen biwiyeñeñe kepeim mansai mâne nâñe Awonñahât sâtgât âi tuhum pesuk pilâm yâkâlen âwurem yâhâwom yakât nâñgâm herone nâñgâmbâi. ²⁹ Nâñe yiwerene den ekyongoan yukât bulâñe tetemu eknomai. Tetemu ekmâ yan topñe nâñgâm henñgunomai. ³⁰ Yiwerene manman bâlenahât ambonñe hon bawalipñe hâñgânyongomu taka meneknomai. Yakât otmâ nâñe yen orop den kâlep huhunomgât sâp bia. Yamâ benñe manman bâlenahât ambonñe yakât amutgen ki mansan. ³¹ Yawu gârâmâ nâñe Awonñahâlen biwinane kepeim yâkât amutgen manman ya lohimbi kerekñe nâñgâñetgât Awonñahât tem lâuwanñiman. Lâuwanñim umatñe tetenihiwuap yu ki tetenihiâk sâm ki ulitguwom. Yakât otmâmâ yahatñetâ arine.” Yawu sâop.

15

Yesuñe wain tâkñan hâum ikñahât topñe sâop.

¹ Yesu ikñan hâum yuwu sâm eknongop. “Nâ wain tâkñe yan hâum niñahât topne sâm ekyongomune nâñgâñet. Nâmâ wain topñe yawuya. Yâhâ yenâmâ wain kele awatñe yawuya. Yâhâ Awonñeâmâ wain kalam yakât ambonñe yawuya. Ikñahâk wain bulâñe kiñgitñe orowâk kinâkgât hârâtñe kum henñgumap. ² Yâhâ awatñe âlâhât bonñe ki kinmap yamâ Awonñeñe hârem

panmu hâlâlân sâmap. Yâhâ awatnahât bonje kinmap yamâ bonje kingitje orowâk kinâkgât hârâtje kum heנגeņgumap.

³ Yakât dopņeâk nâņe den kâsikum yingim gaman ya nâņgâņetâ bulâņe otmu biwiyenņe nâhâlen torokatmai. ⁴ Nâhâlen torokatņetâ biwinenņe hikuakmâ konohâk otmu nâhât wâtņan manmâ yâhânomai. Yakât torokatmâ hâum sâwe. Wain awatņe pak sâm gewuap otmuâmâ yan bonje âlâ ki kinbuap. Yakât dopņeâk yeņe nâhâlembâ dâiakmâ mannomai yanâmâ bonje yeņgâlen ki tetewuap.

⁵ Nâņeâmâ wain topņe yakât dop oan. Yâhâ yeņeâmâ wain kele awatņe yakât dop oai. Gârâmâ yeņe nâhâlen torokatņetâ orowâk mannom yamâ yeņgâlen bonje âilongo tetewuap. Yâhâ yeņe nâ pilâneknomai yamâ yeņgâlen bonje âlâ ki tetewuap. ⁶ Yâhâ wain awatņe âlâņe bonje ki tetewuap yamâ hârem panmu hâlâlân sâwuap. Hâlâlân sâmu kâlâwân uņetâ sewuap. Yakât dopņeâk lohimbî âlâ me âlâņe pilâneknomai yamâ Awoņņe panyekmu hem nâpumân ge kioņetâ kâlâpņe seyekbuap. ⁷ Yâhâ yeņe nâhât den lâum manņetâ biwinenņe hikuakmâ konohâk otbuap yan yeņe yu me yakât ulitnohomai yamâ âlepņe nâņgâyingiwom. ⁸ Yeņe nâ orop manmâ tem lâunihinomai yanâmâ yakât bonje manman âilongo yeņgâlen tetewuap. Yeņgât manman tetemu lohimbî ye kmâ nâhât hoņ bawalipne sâm Awoņne mepaenomai. ⁹ Yâhâ Awoņņe wawaenekmâ tihitne otmâ gap yakât dopņeâk nâku yawuâk wawaeyekmâ tihityeņe otmâ gan. Yakât otmâmâ ki betnohomaihât naņgan. ¹⁰ Nâņe Awoņnahât tem lâum manmune yaņak yâkņe biwiņe kepeinek mâ gamap. Yakât dopņeâk yeņe nâhât tem lâum mannomai yanâmâ nâku yawuâk biwiņe kepeiyekmâ yâhâwom.

¹¹ Yeņe nâhât den nâņgâm biwiyenņan katmâ heroņe kakņan manņetgât nâņe ninan hâum ekyongoan. Yakât otmâ tem lâunihim mannomai. Yanâmâ yeņgât nâņgâm nâku yawuâk biwi hero nâņgâyingiwom. ¹² Yâhâ den âlâ yuwu sâm ekyongomune lâum manņetgât naņgan. Nâ orop biwinenņe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraņgiain yakât dopņeâk yengu yawuâk biwiyenņe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraņgim mannomai. ¹³ Yâhâ lok âlâ me âlâņe buku âlâhât tep âlep nâņgâwaņgim sâreņetâ yakât yongoņetâ munomai yuņe buku orotgât mâtâp âlâlâ kerek wangiap. ¹⁴ Otmu yeņe nâhât tem lâum mannomai yamâ nâhât bukulpne yawu mannomai.

¹⁵ Yâhâ lok kunņe âlâņe ikņe biwiņan den tatmap ya hoņ bawalipņe ki ekyongomap. Yawu gârâmâ Awoņņe den eknohomap yamâ nâņe kerehâk ekyongom gan. Yawu otman yakât nâņgâm hoņ bawalipne ki sâyingiwom. Yamâ bukulpneâk sâmune ârândâņ otbuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ yeņe ki menekbi. Nâņe yen meyekmâ âi sâm yingim hâņgânyongomune arinomai. Ari lohimbî nâhât den pat âlepņe ekyongoņetâ nâņgâņetâ bulâņe otmu manman kârikņan mannomai. Yakât otmâ yeņe wuân me wongât nâņgâm nâhât wâtņan kinmâ Awoņne ulitgunomai yamâ âlepņe nâņgâyingiwuap. ¹⁷ Yakât den emelâk yan ya yâhâpņe sâmune nâņgâņet. Yeņe biwiyenņe kepeiakmâ konohâk otmâ buku oraņgim mannomai.

Lohimbî belâņgen manmaine Yesuhât komot yeņgât hâkâņ otmai.

¹⁸ Lohimbî belâņgen manmaine kasa otyinginomai yanâmâ ki pârâk pilânomai. Kândikum emelâk nâ kasa otnihiwi yawuâk yeņgât kasa otyinginomai. ¹⁹ Yâhâ orotmeme bâleņe otmâ mansai ya yeņgâlen torokatmâ yawuâk otmai mâne buku otyingimbâi. Yawu gârâmâ yenâmâ emelâk nâņe nine pat kuyingim meyekmune nâhâlen torokatbi. Yawu torokatbi yakât otmâ lohimbî yaņe yeņgât hâkâņ otmâ mem ge katyekne sâm otmai.

²⁰ Nâñe emelâk den yuwu ekyongowan ya biwiyenjan katmâ nâñgânomai. Lohimbiñe lok kunñe otmu yakât hoñ bawalipñe yamâ kapam dop konohâk yongom hâhiwin yinjinomai. Yawu gârâmâ nâ mem âlâlâ tuhunekmâ hâhiwin nihim mansai yakât dopñeâk yen yawuâk mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ lohimbi nombotñeñe nâ buku otnihim denne nâñgâmai mâne yen gurâ yawuâk lohimbi nombotñeñe buku otyinñim denyenñe nâñgâmbâi. ²¹ Lohimbi belângen mansaiñe Awoññeñe hâñgânnohomu gewan yâkât topñe ki nanñgai. Topñe ki nanñgai yakât otmâ yen gurâ kasa otyinñim mem âlâlâ tuhuyeknomai. ²² Yawu gârâmâ nâñe hânân yu ki ge Awoññahât topñe ekyongowan mâne yâkñe betnihimbâi yakât tosa ki membâi. Yamâ tosa miai yakât âlâ me âlâhâlen gâitmâ tâwâeyeknomaihât dop âlâ ki otbuap. ²³ Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe nâhât hâkâñ otmâ betnihim manmai yañe nâ otnihaiin sâm Awoññe otbanñimai. ²⁴ Yakât torokatmâ sâwe. Nâñe hohetyenjan manmâ kulem topñe topñe ki orotñe ya mewan mâne ki ekñetâ tâñât otmu tosa membâi. Yawu gârâmâ kulem meman ya ekmai yamâ Awoññâit betnitgim mansai. ²⁵ Yawu gârâmâ yengât miti pepaen den âlâ tap yakât bonñe teteâkgât yawu oai. Den ya yuwu tap. “Lokñe imbiâk kasa otnihaii.” Den yawu tap.

²⁶ Nâmâ hâmbâi Awoññe ekumune ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgângumu gewuap. Ge lohimbi biwiyenjan kionñmu nâhât den pat âlepñe nâñgâñetâ bulâñe otbuap. ²⁷ Otmu yenâmâ nâ orowâk manmâ âi topñe katmâ gain yakât mem hewewenñe tuhuyekmu nâhât den pat âlepñe sâm hañ tuhunomai.”

16

¹ Yesuñe den âlâ yuwu sâm eknongop. “Lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinjinomai yanâmâ ekmâ ki pârâk pilâm betnihim biwiyenñe âlâhâlen katmaihât den yu ekyongoan. ² Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbiñe yengât hâkâñ otmâ miti emetñambâ kewilâyekñetâ ge yaehen mannomai. Yâhâ hâmbâi mâne belângen mannomai yañe Anitâhât sâtgât oain sâm yongonñetâ munomai. ³ Yamâ Awoñ orop netgât topnetñe ki nâñgâm henñengum mem âlâlâ tuhuyeknomai. ⁴ Yâhâ emelâk yakât ki ekyongowan. Yawu gârâmâ pilâyekmâ ariwomai yakât emet inânñan den yu ekyongoan. Arimune yenñiâk tatñetâ mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ den ekyongoan yu nâñgâm mannomai.

Wâtgât mâmâñahât Heakgât nep

⁵ Nâmâ hâñgânnohomu gewan yâkâlen purik sâm âwurem yâhâwom. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe nâhât topñe girawuhât yâhâwuat sâm ki âinohomai. ⁶ Nâñe katyekmâ yâhâwom sâmune nâñgâñetâ biwiyenñe umatñe oap.

⁷ Bukulipne, bulâñanâk sâmune nâñgâñet. Nâñe ki pilâyekmâ âwurem yâhâwom mâneâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe ki ge mâmâñe otyinñiwuap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ âwurem yâhâwom yanâmâ hâñgângumune ge mâmâñe otyinñim biwi sânduhân katyekbuap. ⁸⁻⁹ Gem yan lohimbiñe nâhâlen biwiyenñe ki kepeim tosa otmai ya engatyenjan gemu nâñgâñetâ keterakyinñiwuap. ¹⁰ Otmu Anitâñe lohimbi yekmu ârândâñ olâkgât âi sâm nihiop ya tuhumi tiñ pilâm katyekmâ âwurem yâhâwom yakât topñe gurâ nâñgâm henñengunomai. ¹¹ Otmu Anitâñe manman bâlenñahât ambonñe sâm hârewanñim mem ge kalop yakât nâñgâñetâ keterakbuap. Yawu nâñgâm henñengum nâhâlen biwiyenñe kepeim mannomai.

¹² Nâñe sâp yiwerene den umatñe topñe topñe tap ya kâsikum yingimbâm. Yamâ yiwerene yakât topñe nâñgânomaihât dop bia. ¹³ Hâmbâi mâne Anitâñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgângumu ge den bulâñe ekyongomu nâñgânomai. Yawu otmu yâkât topñe nâñgâm henñgunomai. Yâkñeâmâ ikñe enñatñeâk ki watmâ ekyongowuap. Anitâhât den ya konohâk ekyongom mâmâñe otyingimu yu me ya tetewuap ya ekmâ topñe nâñgâm henñgunomai. ¹⁴ Yâhâ lohimbi nine pat mannomai ya yengât biwi nâñgân nâñgânyene mem kusânyingimu nâhât topne nâñgâñetâ keterakyingiwuap. Nâñgâñetâ keterakyingimu nâhât nâñgâñetâ yahatmu mepaeneknomai. ¹⁵ Otmu den bulâñe Awoñnahât nâñgân nâñgânñan tap ya eknohomap. Yawu eknohomu yañak nâku yawuâk Wâtgât mâmâñahât Heak ekumune topñe sâm tetem ekyongowuap.

Yesuhât hoñ bawalipñane enñat hako sâp kâlep ki nâñgâwi.

¹⁶ Nâ yen orop sâp kâlep ki mannom. Pilâyekmâ yâhâwom. Manmâ sâp kâlep ki otmuâk âwurem gewom.” ¹⁷ Yesuñe yawu sâm eknongomu nâñgâm pâpguwin. Nâñgâm pâpgum nenñahâk yuwu sâm alahu gulahu otbin. “Yamâ girawuhât yawu yap. “Nâ pilâyekmâ Awoñnahâlen yâhâmune ki neknomai.” Otmu “pilâyekbom ya kâlep ki otmuâk âwurem gemune neknomai.” yawu yap. ¹⁸ Yawu yap yamâ topñe girawuhât otmâ yap?” sâm yakât topñe pâpgum alahu gulahu otbin.

¹⁹ Yawu sâm alahu gulahu otmâ yakât Yesu âikune sâm otbin. Yawu nâñgâmunñe biwinenñe ekmâmâ yuwu sâm eknongop. “Nâñe pilâyekmâ yâhâwom gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk âwurem gewom,” yawu ekyongomune nâñgâm biwi yâhâp otmâ topñahât âinohone sâm oai. ²⁰ Yakât yuwu sâm ekyongomune nâñgâñet. Nâñe pilâyekmâ ariwom yan nâhât isem enñat hako nâñgânomai. Enñat hako nâñgânomai yanâmâ lohimbi belângen mansainje kândâtyene kuwiknomai. Otmu yengât biwi nâñgân nâñgânyene umatñe otbuap yamâ sâp kâlep ki otbuap. Yakât kakñanâmâ âlâkuâk herone pato nâñgânomai. ²¹ Den yukât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Imbilipnenñane naom mene sâm hâliliakmâ tatmâ memai. Otmu naom ya kionñmu yan hâkyene sânduk sâmu herone pato nâñgâm yakât kakñan hâhiwin nâñgâmai ya nelâmyongomap. ²² Yakât dopñeâk nâñe pilâyekmâ arimune enñat hako nâñgâñihinomai. Otmu sâp kâlep ki otmuâk âwurem gemune nekmâ tepyene sânduk sâmu herone pato nâñgânomai. Herone nâñgâñetâ lok âlâ me âlâñe yâhâpñe enñat hakoân ki katyeknomai. ²³ Yâhâ sâp yan nine topne ki nâñgâm pâpgunomai. Yakât otmâ âi pâi ki tuhuneknomai. Den bulâñanâk sâmune nâñgâñet. Yene biwiyeñane nâhâlen kepeim wuân me wongât nâñgâm awoñne ulitgunomai yamâ âlepñe nâñgâyingiwuap. ²⁴ Yamâ emelâk âi topñe katbin yapâek yene wuân me wuângât awoñne ki ulitgum ganjetâ yu oap. Yâhâ sâp yiwerene yupâek âlepñe nâhâlen biwiyeñane kepeim awoñne ulitgum manñetâ nâñgâyingimu herone kakñan manmâ yâhânomai.

²⁵ Nâñe yu me yakât den âlâen hâum ekyongoman. Gâmâlâhâmâ awoñnahât topñe ya nâñgâñetâ keterakbuapñat tâñ tâñâk ekyongowom. ²⁶ Sâp yanâmâ nâhâlen biwiyeñane kepeim awoñne tâñ tâñâk ulitgunomai. Yakât otmâmâ nâñe yengât kaweyenñan kinmâ hilâm ârândânñ ki ulitguwom. ²⁷ Nâmâ âi topñe ki katmâek awoñne orop embâñâmbâek tatmâ gam yañak pilâm hânân yuân gewan ya nâñgâñetâ bulâñe otmu biwiyeñane nâhâlen kepeim mansai. Yawu mansai yakât Awoññane wawaeyekmâ tihityene otmap. ²⁸ Bulâñanâk nâ Awoñnahâlembâ gewan. Yakât otmâ âi tuhumi pesuk pilâm âwurem yâhâwe sâm oan.” Yawu sâop.

²⁹ Yesuŋe yawu sâmu yuwu sâmu ekuwin. “Yiwereŋeâk eksain. Gâŋe den tâŋ tâŋâk eknongorâ yakât topŋe tetemu nâŋgâmunŋe âlepŋe oap. ³⁰ Gâŋe biwinenŋe kerek ekmâ nâŋgâmat. Yawu gârâmâ biwinenŋan tap yakât ki hâum pâpgumat. Yakât otmâ Anitâŋe hâŋgângohomu ge mansat yakât nâŋgâmunŋe bulâŋe oap.” Yawu sâwin.

³¹ Sâmunŋe sâop. “Âlepŋe nâhât topne yiwereŋe nâŋgâm biwiyenŋe nâhâlen tiŋâk kepeim mansai. ³² Yawu gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk kiŋgityenjahât otmâ pilânekmâ tiok taok otmâ âlâhu kapiŋan kapiŋan arinomai. Ariŋetâ nâmâ niniâk ki tatbom. Awoŋne orowâk tatdom. ³³ Yawu gârâmâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋe nâhâlen torokatŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe kepeiakmâ konohâk otmu biwi sânduhân mannomaihât den yu ekyongoan. Yeŋe yawu manŋetâ lohimbi belâŋen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ ki lohotŋe otnomai. Yamâ nâŋe emelâk manman bâlenjahât amboŋe mem ge katmâ kunyeŋe pato mansan ya nâŋgâm mannomai.”

17

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe yengât nâŋgâm Anitâ ulitguop.

¹ Yesuŋe den yawu sâmu eknongom senŋe pak sâmu himbimân ekmâ âwâŋe yuwu sâmu ekuop. “Awoŋ, lohimbiŋe nekŋetâ yahatmu mepaeneknomaihât sâp tâlâhuap. Yawu gârâmâ gâŋe mâmâŋe otnihirâ tem lâuhihim mansan. Yakât otmâ lohimbi kerek wawaeyekmâ tihityeŋe otbe sâmu oat yakât bulâŋe ekmâ mepaehekmâ mannomai. ² Emelâk “Lohimbi kerek yengât kunyeŋe otmâ manbuat” sâmu âi nihion. Yakât otmâ emelâk lohimbi yengât manman kârikjahât pat kuyiŋion yamâ biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhurâ nâhâlen torokatnomai yamâ yakât bulâŋe yiŋgiwom. ³ Yâhâ manman kârikjahât topŋe yuwu. Gâ konok Anitâ bulâŋe tatmâ gamat. Otmu gâŋe tihityeŋe otbe sâmu nâ hâŋgânnohorâ gewan. Ya lohimbiŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu netgâlen biwiyenŋe kepeim mannomai yamâ manman kârikŋe yiŋgimune menomai. ⁴ Gâŋe âi sâmu nihim hâŋgânnohorâ gewan ya tuhum pesuk pilâwom yanâmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe ekmâ mepaeheknomai. ⁵ Awoŋ, embânân hân himbim ki kândikyotgon yan biwinetŋe konohâk otmâ orowâk tatmâ gawit. Yawu gârâmâ himbim pilâm hân yuân ge mansan. Yakât otmâ sâp yiwereŋe yuâmâ gâhâlen âwurem gamune emelâk orowâk tatmâ gawit yawuâk orowâk tatmâ yâhârom.

⁶ Awoŋ, angoân lok kâiân konok yu lok bâleŋe yengâlebâ meyehon. Meyekdâ nâhâlen torokatŋetâ gâhât topge sâmu tetem ekyongoman. Ekyongom gamune yan nâhât tem lâum manmai. ⁷⁻⁸ Gâŋe den eknohon yamâ kerehâk sâmu tetem ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Otmu gâŋe hâŋgânnohorâ gewan ya gurâ yawuâk nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap.

⁹⁻¹⁰ Yawu nâŋgâm nâhât âi torokatmâ tuhum tiŋ pilâm net orop mannomgât mâmâŋe otyiŋgihât nanŋan. Mâmâŋe otyiŋgirâ nâhât wâtnan kinmâ den pat âlepŋe ekyongoŋetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâm mepaenekmâ mannomai. Yawu otmâ ya yengât nâŋgâm ekgohoan. Yâhâ lohimbi belâŋen manmai ya yengât ki ekgohoan. ¹¹ O, Anitâ Awoŋne. Topge ikŋiâk tap. Tat tatge âlâ kândâkdâ tatmâ gaonŋak tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâwuat. Yiwereŋeâmâ hoŋ bawalipne pilâyekmâ gâhâlen âwurem gawom. Yawu gârâmâ nâhât hoŋ bawalipne yuŋe yuân torokatmâ lok bâleŋe yengât hohetyenŋan mannomai yamâ gâŋe mâmâŋe otyiŋgim tihityeŋe otbuat. Mâmâŋe otyiŋgirâ netŋe biwinetŋe konohâk otmap yakât dopŋeâk lok yuŋe biwi konok otmâ mannomai. ¹² Yawu gârâmâ hoŋ bawalipne yu orowâk manmâ gain yuŋe pilânekmâ ari hiliwahomaihât mâmâŋe otyiŋgim gaman. Yâhâ gâŋe mâmâŋe

otnihimat yawuâk mâmâñe otyingiman. Otmu miti pepaen den âlâ tap yakât bulâñe teteâkgât bukuyenê âlâ osetyenjan gâtñe âlâñe pilânenekmâ arap. Yâhâmâ hem nâpumân ge hiliwahowuapgât pat mansap.

¹³ Yâhâ nâ gâhâlen gawoman. Yakât otmâ âi sâm nihion ya memune heronê nâñgânihimat yakât dopñeâk hon bawalipnañe nâhât âi torokatmâ tuhunomai yan heronê nâñgâyîngiwom. Yakât topñe nâñgâm heronê kakñan mannomaihât nâñe senyenjan kinmâ den ekgohoan yu nanjai. ¹⁴ Yâhâ emelâk nâmâ himbimâmbâ ge gâhât den kâsikum yîngimune nâñgâñetâ bulâñe otmu orotmemeyenê bâlenê bet pilâm nâhâlen torokatmâ himbimgât pat oai. Yakât otmâ lok bâlenêñe ya yengât nâñgâm hâkâñ otmâ. ¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ nâhâlen torokatmâ himbimgât pat mansai. Yakât otmâ gâñe mem dâiyekdâ pilâm gâhâlen yâhâñetgât ki nanjan. Yawu gârâmâ Bâlenjahât Amboñanê mem hilipyongomapgât mâmâñe otyingihât nanjan. ¹⁷ Mâmâñe otyingirâ orotmeme bâlenjambâ keterakmâ gâhât den bulâñe lâum manmâ yâhânomai. ¹⁸⁻¹⁹ Gâñe angoânâk âi sâm nihim hâñgânnohorâ ge tem lâuhihim gâhât den pat âlepñe ekyongom gan. Yakât dopñeâk nâku âi sâm yîngim hâñgânyongomune ari lohimbi den pat âlepñe yakât ekyongonomai.

Yesunê ikñe komolipñe nengât nâñgâm Anitâ ulitguop.

²⁰ Awon, sâp yiwerenê yuâmâ nâhâlen torokatmâ mansai ya yengâlâk ki sâm ulitgohoan. Hâmbâi lohimbi dondâñe nâhât den pat âlepñe nâñgâñetâ bulâñe otmu biwiyenê nâhâlen katnomai ya yengât ulitgohomune nâñgâ. ²¹ Awon, gâ orop biwi nâñgân nâñgânnetñanê kepeiakmâ konohâk oait. Yakât dopñeâk lohimbi yanê netgâlen biwiyenêñe kepeim konohâk otmâ mannomaihât nanjan. Yâhâ biwi konohâk otmâ mannomai yanâmâ lohimbi belângen mansainê manmanyenê ekmâ yuwu nâñgânomai. “Anitâñe Yesu hâñgângumu ge mâmâñe otyingimu yanak biwi konok otmâ buku oranjimai.”

²²⁻²³ Otmu gâñe hâñgânnohom mâmâñe otnihirâ ge hohetyenjan manmune biwinetñe konohâk otmait yakât topñe nâñgâm henñenñuai. Yakât dopñeâk nâñe hâñgânyongom mâmâñe otyingimune nâ orop biwiyenê konohâk otmâ mannomai. Yawu mannomai yanâmâ lohimbi hânñan kulemñan mansainê gâñe wawaenekmat yawuâk wawaeyekmâ tihityenê otbe sâm nâ hâñgânnohorâ gewan yakât topñe nâñgâm henñenñunomaihât ulitgohoan.

²⁴ Awon, lohimbinê biwiyenê nâhâlen katmai yamâ nâ orowâk himbimân tatnom yakât emelâk pat kuyingion. Otmu gâñe embâñân hân himbim ki kândikyotgon yan biwihanê kepeinekma gâ orowâk himbimân tatbisât yakât sâm nihion. Yakât otmâ pat kuyingion yakât bulâñe tetemu himbimân net orowâk tatmâ mepaeneleknomaihât ulitgohoan.

²⁵⁻²⁶ Awon, lohimbi belângen mansainê gâhât topge ki nanjai. Yawu gârâmâ nâñeâmâ gâhât topge nâñgâm lok yunê nâhâlen biwiyenê katmâ mansai ya ekyongomune tipñe nâñgâñetâ keteraksap. Yakât otmâ gâñe wawaenekmâ hâñgânnohorâ gewan ya nâñgâm henñenñuai. Yâhâ nâñe kulem membom yan gâñe wawaeyekmat yakât topñe nâñgâm henñenñunomai.” Yawu sâop.

18

Parisaio yengât tembe lâulipyenêñe Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53)

¹ Yesunê yawu sâm âwânê ekumu pesuk sâmu hon bawalipñe nen menenekmu ba to tipñe âlâ, kutñe Kitoron sâmu, ya hâtikguwin. Ya hâtikum nak âlâ, kutñe Oliwa, ya kambatñe kâmetbi yan yâhâwin. ² Yâhâ emelâk manmâ gawin yan Yesunê menenekmu yan yâhâ tatmâ nâñgâminiwin. Yakât

otmâ Yurasi kapi ya nângâop. ³ Yakât otmâ Yurasine betnehen kionmâ Parisaio otmu hotom uminiwi ya yengât sâtgât otmâ tembe lâulipyeje dâiyekmu unam, tewet, kapamgât senje âlâlâ miakmâ balam saum nengâlen tohowi. ⁴ Toho mem teteneneknetâ umatje yu Yesu kaknan yâhâwuap ya emelâk nângâop yakât otmâ katnenekmâ gotyejan ba yuwu sâam âiyongop. “Yen âlâhât pâinsai?” sâop.

⁵⁻⁶ Sâmu sâwi. “Nenâmâ lok âlâ, kutje Yesu, yamâ Nasaret kapi amboje yâkât pâinsain,” sâwi.

Sânetâ sâop. “Lok yamâ nâ yu.”

Sâmu Yurasi otmu orowâk takawine denje nângâm pârâk pilâm umutyene arimu hânân ge pare iwi.

⁷ Yawu otmâ yâhâpne âiyongom sâop. “Yen âlâhât pâinsai?”

Sâmu yahatmâ kinmâ sâwi. “Lok âlâ, kutje Yesu, yamâ Nasaret kapi amboje,” sâwi.

⁸ Sânetâ sâop. “Nâ emelâk ekyongoan. Lok yamâ nâ yu. Nâ pâinneksai yakât otmâ honj bawalipne yu pilâyeknetâ yahatmâ arinetgât nanjan.” Yawu sâop.

⁹ Yawu sâam yan den emelâk yuwu sâop yakât bulâje teteop. “Awoj, gâje lok yu mâmâje otyingirâ nâhâlen biwiyenaje kepeim mansai yu yengât tihityene otmune âlâ ki hiliwahoap.” ¹⁰ Yawu sâmu Petoroje tewetje mem yahatmâ hotom um manbi ya yengât kunyeje manop yâkât honj bawaje, kutje Maiko sâam, yamâ ândâpne nombot ya topjambâek kârâm hâreop. ¹¹ Kârâm hâremu Yesuje ekmu bâlemu yuwu sâam ekuop. “Yawu otdâ bâleap. Umatje yu teteni-himu sâtgum mumbomgât Awojnanje mâtâp sâam nihiop ya ki watbomgât nanjat hâ? Âlâje yakât ki ekgohop?” Yawu sâop.

Yesu mem Anasihâlen ariwi.

¹²⁻¹³ Yesuje yawu sâam ekumu Roma tembe lâu ya yengât kunyenaje sâmu tembe lâulipne otmu Parisaio yengât tembe lâulipyenaje Yesu mem bânje sâhâm menduhuwi. Yawu tuhumi mem lok sombo âlâ, kutje Anasi sâam, yâkât emelan yâhâwi. Anasi yamâ lok âlâ, kutje Kaipa sâam, yâkât lamatje. Yâhâ Kaipa yamâ hombanj yakât hotom uminiwi ya yengât kunyeje pato manop. ¹⁴ Yawu gârâmâ Kaipaneâmâ nen Yura lohimbî kerekje hiliwahomaingât Yesu konok mumbuapgât nângâm papatolipnenje ekyongop.

Peteroje Yesu betguop.

(Mataio 26:69-70 Mareko 14:66-68 Luka 22:55-57)

¹⁵ Yâhâ Yesu mem Anasihât emelan yâhânetâ Petoro otmu bukunenje âlâneâmâ Yesu watmâ ariowot. Yâhâ Anasieneâmâ bukunenje ya nângâwanjimap. Yakât otmâmâ Yesu mem emelan yâhânetâ yawuâk watyekmâ betyenjan yâhâop. ¹⁶ Yawu otmâmâ Petoroeneâmâ emet hawijan peke yakât hângi hâlânjâmâ kinop. Yawu gârâmâ bukune Anasihât emelambâ ge honj bawa imbi âlâje hângi galemgum kinop ya ekumu hângi hindâmu yanâk Petoro gurâ kâlehen yâhâop. ¹⁷ Kâlehen yâhâmu imbi yanje ekmâ sâop. “Âo gâmâ Yesu honj bawanjim manmat. Yawu geksan.”

Sâmu sâop. “Yu yat yamâ imbiâk yat,” sâop.

¹⁸ Otmu sâp yanâmâ bâlâpne bâlene olop. Yakât otmâ tembe lâu nombotnaje kâlâp unetâ semu honj bawa nombotje orowâk menduhuakmâ kâlâp nângâm kinbi. Kâlâp nângâm kinnetâ Petoroje hohetyenjan ga kinmâ kâlâp nângâop.

Kaipanje Yesu âi pâi tuhuop.

(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Luka 22:66-71)

¹⁹ Yesu ne nen hon bawalipne menenekmâ den kâsikum ningiminiop. Otmu otbin mewin yakât topne hotom uminiwi ya yengât kunyenane nângawe sâmu âikuop.

²⁰⁻²¹ Âikumu sâop. “Wongât âinohat? Kapi ambolipne orop miti emetjan me opon kâmbukjan yâhâ menduhuaknetâ den kâsikum yingim gaman. Otmu kapi tipi tapi ttmâ arap, me wosapâ me wosapâ kapi ambolipnane menduhuakmai yan lok senyenâk kinmâ den ekyongom gaman. Nâmâ tik tik ki ekyongoman. Yakât otmâ nâ ekyongomune nângamai ya âiyongorâ yâkne sânomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu tembe lâu âlâne yahatmâ Yesu ândâpne huhum yuwu sâmu ekuop. “Gâmâ girawu otmâ hotom umai yengât kunyene ya nekamjan yat?” Yawu sâop.

²³ Sâmu sâop. “Nâ den bâlene yan otmuâmâ yakât topne sârâ nângawe. Nâmâ den âlepne yan. Yamâ girawuhât ândâpne huhuat?” Yawu sâop.

²⁴ Benne, Anasine sâmu Yesu bâte sâhâm menduhuwi ya ki holanmâek mem lamatne, kutne Kaipa sâmu, yâkâlen dâim ariwi.

Petoroje Yesu âlâkuâk betguop.

(Mataio 26:71-75 Mareko 14:69-72 Luka 22:58-62)

²⁵ Yâhâ Petoro yamâ yawuâk kâlâp nângâm kinop. Nângâm kinmu lohimbi orowâk kinbine towatne ekmâ nângâmâmâ yuwu sâmu ekuwi. “Gâ gurâ Yesu orowâk manmat, yawu geksein.” Yawu sânetâ topne kurihiakmâ “Nâ bia,” sâmu irelahop.

²⁶ Sâmu hotom umai ya yengât kunyehât hon bawa âlâhât ândâpne Petoroje kârâm hâreop yakât hep torehene âlâ orowâk kinbine Petoro ekmâ yuwu sâop. “Bulâjanâk Yesu miai yan gâ orowâk kinnetâ yeksan.” Yawu sâmu ekuop.

²⁷ Yawu sâmu “nâ bia” sâmu irelahop. Irelakmu yanâk gokorok isiop.

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Luka 23:1-5)

²⁸ Otmu Yesu mem Kaipahât emelan arinetâ yan mumbuapgât den sâmu hârewangiwi. Otmu emet han sâmu emelambâ mem ge Roma lok yengât kiap âlâ, kutne Pilato sâmu, yâkât emelan ariwi. Yawu gârâmâ Tihit tihit homban yan lama gâim um neminiwi sâp yan lohimbine angoân pâku lohimbi yengât emetyenjan yâhâmai sâmu samut katbi. Yakât otmâ Yesu mem ari Pilatohât emet umbijan kinbi. ²⁹ Emet umbijan kinnetâ Pilatoje emelambâ ge yuwu sâmu âiyongop. “Lok yuâmâ wongât nâhâlen mem takai?”

³⁰ Âiyongomu sâwi. “Lok yu ne otmu bâleap. Yâhâ ki otmu bâleap mâne wongât yuwu mem takambâin.” Yawu sâwi.

³¹ Sânetâ sâop. “Yene girawu otbanjinom nanjai ya âlepne yene girem den watmâ otbanjinet.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Emelâk mumbuapgât den sâmu hârewangiain. Yawu gârâmâ nenne lok âlâ kumunne mumbuapgât mâtâp manguningiwi. Yawuhât otmâ gâne konok sâmu hârewangirâ mumbuapgât gâhâlen mem takain.” Yawu sâwi.

³² Yâhâ angoânâmâ Yesu “Nohom howanân kânângâneknomai,” sâop yakât bonne teteâkgât Yura nengât kunlipnenjane Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

³³ Bâin, yawu sânetâ Pilatoje purik sâmu emetjan yâhâ Yesuhât sâmu mem ganetâ yuwu sâmu âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?”

³⁴ Sâmu sâop. “Gike engatgeâk otmâ yat me lok âlâne ekghomu nângâm yat?”

³⁵ Sâmu sâop. “Nâmâ Roma gâtŋe. Nâŋe Yura yeŋgât topyeŋe ki nâŋgâman. Gâŋe girawu olongât papatolipŋaŋe meŋgekma nâhâlen takai?”

³⁶ Sâmu sâop. “Nâmâ lohimbi yu yeŋgât lok kutdâ ki manbe sâm oan. Yâhâ nâŋe yâk yeŋgât lok kutdâ manbe sâm oan mâne papatolipnennŋaŋe menekmai sâm nine hoŋ bawalipnaŋe yahatmâ tânnohom kapam kumbâi. Nâmâ yuân mansai yeŋgât kutdâyeŋe mansan.” Yawu sâop.

³⁷ Sâmu sâop. “Gâ bulâŋanâk lok kutdâ mansat?”

Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ den bulâŋe yakât topŋe ekyongowehât hân yuân gewan. Yakât otmâ lohimbiŋe den bulâŋe nâŋgâne sâm otmai yaŋe nâhâlen torokatmâ mansai.” Yawu sâop.

³⁸ Sâmu sâop. “Wuân den bonŋe ondop âlâ tap yakât yat? Yamâ ki tap.”

Pilatoŋe Yesu muâkgât sâm hârewaŋgiop.

(Mataio 27:15-31 Mareko 15:6-20 Luka 23:13-25)

Yawu sâm benŋe emet umbiŋan gem Yura nengât papatolipnennŋe yuwu sâm ekyongop. “Lok yukât tosa ki eksan. ³⁹ Yawu gârâmâ Tihit tihit hombaŋ ârândâŋ pâi emetŋan lok tatminiwi yapâ gâtŋe âlâ kapi ambolipŋaŋe sâŋetâ holaŋyekmune geminiwi. Yakât otmâ Tihit tihit hombaŋ yuân lok kutdâ yu sâmune holaŋetâ ge manâkgât naŋgai me bia? Me lok âlâ sâmune holaŋetâ gewuap?” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu yahatmâ halahum yuwu sâwi. “Yawu bia. Barawa ya pâi emetŋambâ holaŋdâ giâk.” Yawu sâwi.

Yawu gârâmâ Barawahât topŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ lok yongomu yakât otmâmâ pâi emetŋan katŋetâ talop.

19

Pilatohât tembe lâulipŋaŋe Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

¹ Yawu sâŋetâ Pilatoŋe ikŋe tembe lâulipŋe ekyongomu Yesu mem tâk âlâ sâtŋe metŋe yaŋe kândâtŋan lawitmâ hâkŋe orowâk mem gahaewi. ² Lawitmâ tâk âlâ, sâtŋe metŋe, kon pan pan me hatman yawuya yaŋe mem kunŋan pân pân kepeiwaŋgiwi. Yawu otmâ sâŋgum kuriŋ pâwâwâŋ yamâ lok kutdâŋe katmâ manminiwi yawuya ya mem latbaŋgiwi. ³ Yawu otmâ senŋan gem yuwu sâm ekuwi. “Bâe. Yura yeŋgât lok kutdâ pato. Gâŋe torokatmâ kinmâ yâhâuatgât naŋgain.” Yawu sâm ândâpŋe huhuwi. ⁴ Yawu otbaŋgiŋetâ sâtŋum kinmu benŋe Pilatoŋe emet umbiŋan ge yuwu sâm lohimbi ya ekyongop. “Yeŋgât lok kutdâ yukâlen tosa âlâ ki eksan. Yakât otmâ sâmune mem geŋetâ yeŋe senyeŋaŋe ekŋet.” Yawu sâop. ⁵ Yawu sâmu Yesu tâk sâtŋe metŋe ya kunŋan kepeiwaŋgiwi otmu sâŋgum kuriŋ latbaŋgiwi ya yawuâk tatmu mem geŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋgât lok kutdâ yu holaŋmune giâkgât naŋgan.” Yawu sâm ekyongop.

⁶ Yawu sâm ekyongomu hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu tembe lâulipyenŋaŋe Yesu ekmâ kârikŋan halahuwi. “Howanân kuŋetâ muâk,” sâm yawuâk yawuâk sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Ki otmu bâleap yakât tosa âlâ yâkâlen ki eksan. Yawu gârâmâ naŋgai ya yeŋahâk mem ari howanân kunomai.”

⁷ Sâmu sâwi. “Lok yuŋe “Nâ Anitâhât nanŋe mansan,” sâop. Yawu sâop yaŋe nengât girem den loŋgâeop. Yakât matŋe muâkgât sâm hârewaŋgiain.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sâŋetâ nâŋgâm kiŋgitŋahât dondâ otmâ purik sâm Yesu mem emet kâlehen yâhâop. ⁹ Yâhâ yuwu sâm âikuop. “Gâ wonân gâtŋe?” Sâmu den olotoŋâk kinop. ¹⁰ Yawu kinmu sâop. “Wongât olotoŋâk kinsat? Holaŋgekŋetâ

ge manbuat me howanân gohojêta mumbuat yamâ nâhât sâlâk watnomai.” Yawu sâop.

¹¹ Sâmu sâop. “Anitâne papatolipge ya biwiyenjan kionmu galem sâm katgekbi. Yakât otmâ lok kasa otnihim gâhâlen hângânohomu takan yañeâmâ tosa miat ya wangim tosa amokñan miap.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu Pilatoñe holañmune ariâk sâm nângâm ketet olop. Nângâm ketet otmu hotom uminiwi yengât kunlipyenane tâtâemâk yuwu sâm ekuwi. Lok âlâ me âlâne “Nâ lok kutdâ pato mansan,” sâmapne gâhât patohe, kutne Sisa sâmu, ya mem ge katbe sâmu oap. Yesune yawu oap ya eksain. Yakât otmâ gâne Yesu yu holañdâ ariwuap yanâmâ Sisa ki buku otbangiwuat. Yakât otmâ umatne teteap yukât Sisa ekumunne sâmu hârehihiwuap.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâñetâ Yesu mem yaehen katmu kinmu ikñeâmâ sâmu hâre hâre kawenjan yan ge talop. Yâhâ kawé yakât kutne yamâ Yura nengât denân “Gawata” yawu. Yâhâ yakât topñeâmâ yuwu tap. “kawé konjak tuhuwi” yawu. ¹⁴ Yâhâ emetsenñe purik sâwe sâmu otmu yan Pilatoñe kawé yan ge talop. Yâhâ emet omoñ otmu yan Tihit tihit homban ya tetemu âi ki menomaihât sâwi. Yakât otmâ Pilatoñe yuwu sâmu ekyongop. “Ekñet. Lok yuâmâ yengât lok kutdâ.”

¹⁵ Sâmu sâwi. “Lok yuñe muâkgât nanñain. Yakât otmâ howanân kuñetâ muâk,” yawu sâwi.

Sâñetâ sâop. “Lok kutdâyeñe yu howanân kuñetâ muâkgât nanñai hâ?”

Sâmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenane yuwu sâwi. “Nengât lok kutdâ âlâ ki tap. Sisa konohâk mansap,” yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâñetâ Pilatoñe Yesu ya howanân kuñetâ muâkgât sâmu hâreop. Sâmu hâremu dâim ariwi.

Yesu dâim ari howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43)

¹⁷ Yesu ikñahâk howanñe ya lâuakmu ariwi. Otmu kapi pato ya pilâm gem hân âlâ, kutne yamâ Yura nengât denân Golihata sâmu, yan gewi. Yâhâ kut yakât topñeâmâ yuwu tap. “Lok Kunñe Hahitñe,” yawu. ¹⁸⁻¹⁹ Yan mem ge howanân kuwi. Kuñetâ Pilatoñe den âlâ yuwu sâmu howan kunñan kulemguop. “Yesu, Nasaret kapi amboñe, Yura yengât lok kutdâ.” Yawu kulemguop. Yâhâ den kulemguop yamâ Yura nengât denân, Roma yengât denân, Girik yengât denân kulemguop. Yawu kulemgumu lâum kânângâwi. Otmu sâp yanâk lok yâhâp yotgom lâum kânângâyeleketâ nombot nombot kinowot. ²⁰ Yâhâ Yesu yamâ Yerusalem kapi pato yakât nombotgen kuwi. Yakât otmâ Yura lohimbî dondâ bam gawinñe ekmâ sâlikuwi. ²¹ Yâhâ hotom umai ya yengât kunlipyenane ya nângâm Pilatoñen ari yuwu sâmu ekuwi. “Yura yengât lok kutdâ,” yawu kulemgum katsat ya ekmunñe ki ârândân oap. Yawu gârâmâ ya gulipgum yuwu kulemgu. “Lok yuñeâmâ “Nâmâ Yura yengât lok kutdâ,” yawu sâmap.” Yawu kulemgu.” Yawu sâwi.

²² Sâñetâ sâop. “Kulemguan ya pilâñetâ yawuâk talâk.” Yawu sâop.

²³ Otmu tembe lâu Yesu mem howanân kuwinñe yâkât senñe âlâlâ mem kâsikuñetâ komot imbât olop. Otmu âlâku konok konok anñim miakbi. Yâhâ sângumñe âlâ yamâ kâlep pato ya ewakembâ giop yamâ ki gâre gâreñe. ²⁴ Yakât otmâmâ ekmâ yuwu sâwi. “Yu nenñan gâtñe konokñe hâlulâek miakbuap yamâ âlepñe,” sâwi. Yawu sâmu pepa tipi tapi mem duhatmâ kutyeñe ikñiâk ikñiâk kulemgum amanân mânunñetâ ge talop. Mânunñetâ tatmu mem gulip malap tuhuwi. Gulip malap tuhum pepa âlâ mewî yan lok kutne teteop yañe sângum ya hâlulâek miop. Yawu otbî. Otbî yakât emelâk lok âlâne miti pepaen kulemguop yakât bulâne teteop yamâ yuwu.

“Nâhât senje âlâlâ yamâ mem kâsikum anjim miaksai. Otmu sânjumne kâlep pato ya âlâhât kutje teteap yaŋe hâlulâek miaksap.”

Yawu kulemguop yakât bulâŋe teteâkgât orotmeme yu otbi.

²⁵⁻²⁶ Yesu howanân kuŋetâ kinop yakât gotjan imbi imbât kinbi yamâ yuwu. Âlâmâ ikŋe mâmâŋe, âlâmâ mâmâŋahât gariŋe, âlâmâ Maria ya Kelopa apetje, otmu bâiŋeâmâ Maria, Matala kapiân gâtje yâk orowâk kinbi. Yâhâ nâmâ Yesu mâmâŋahât gotjan kinban. Yawu kinmunje Yesuŋe mâmâŋe ekmâ tepje nâŋgâm yuwu sâm ekuop. “Meŋ, pilâyekboman. Gâmâ Yoane orop mandâ galemge otbuap.” ²⁷ Yawu sâm ekum yuwu sâm eknohop. “Buku, meŋnetje yuâmâ gâŋe galemguuwat,” sâm eknohop. Yawu sâmu yapâek nâhâlen torokatmu orowâk manmâ galemguwan.

Yesu bâleop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49)

²⁸ Otmu sâp yan âwâŋaŋe Yesu âi sâm waŋop ya tuhum pesuk pilâop ya nâŋgâop. Nâŋgâm yan miti pepaen den âlâlâ kulemguwi yakât bulâŋe bunewâk teteâkgât kândâtje kuwihakmâ den kârikŋe halahum yuwu sâop. “Nâ tohât neksap.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu kondo âlâ talop yan wain to yakât ukenje biatmu pâlâmŋe olop ya gâiŋetâ yan giop. Otmu yan kinbiŋe kereŋ wahapŋe mem keleân sâhâm menduhum wain kâlehen katŋetâ ge bârâtguop. Bârâtgumu mem yâhâ Yesu laujan katŋetâ niop. ³⁰ Nem yan “Âi sâm nihiop ya dopjan oap.” sâop. Yawu sâm goselek sâm bâleop.

³¹ Yâhâ emetsâpŋan bâlemu omoŋ otmu yan Tihit tihit homban pato ya tetewuawân howanân yawuâk kinmaiŋat hotom uminiwi yeŋgât kunlipyeŋaŋe ari Pilato yuwu sâm ekuwi. “Yura nengât Tihit tihit homban tetemu yan lok bâleŋe ya howanân kinŋetâ yekmunje bâlewuap. Yawu gârâmâ gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ ari in yawu kâiyeŋe kum lotohoyekŋetâ munomai. Muŋetâ yanâmâ howanâmbâ mem kâpekyeknomai.” Yawu sâwi.

³² Yawu sâŋetâ tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ari lok yâhâp yawuâk kâiyetŋe kum lotohoyelekŋetâ muowot. ³³ Kâiyetŋe kum lotohoyelekmâ Yesuhâlen ba eksain mâne emelâk muop yakât otmâ kâiŋe ki kum lotohowi. ³⁴ Yawu gârâmâ tembe lâu âlâŋe iŋepŋe mem Yesuhât gasumŋan hâumu yapâ hep otmu toto gam giop. ³⁵ Yâhâ nâmâ gotyeŋanâk kinmâ yekban. Yakât otmâ den kulemguan yu sâlikum nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetgât yu tâŋ tâŋâk kulemguan. ³⁶ Yâhâ miti pepaen den âlâ tap yamâ otbaŋgiwi yan yakât bulâŋe teteop ya yuwu.

“Yakât hahitŋe konok âlâ ki kum lotohonomai.”

³⁷ Yâhâ den bulâŋe âlâ yawuâk teteop ya yuwu.

“Lok âlâ hâuŋetâ kinmâ mumbuap ya eknomai.” Yawu tap.

Yesu howanâmbâ membe sâm Yosepŋe Pilatohâlen ariop.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Luka 23:50-56)

³⁸ Yawu otmâ lok âlâ, kutje Yosep, yâhâmâ Arimata kapi amboŋe. Yâkŋe biwiŋe Yesuhâlen katmâ manmap. Yawu gârâmâ emelâk Yura nengât papatolipnenŋe yeŋgât kiŋgitŋahât otmâ topŋe kurihiakmâ manop. Yakât otmâ Yesu howanâmbâ membe sâm yok pilâm ari Pilato ekuop. Ekumu nâŋgawaŋgimu ari bukulpŋe meyekmu ari Yesu mewi.

Yesu lâum ari hanguwi.

³⁹ Yâhâ Nikotemo yamâ anjoân omoŋ âlâen Yesuhâlen arimu den huhuowot yâkŋeâmâ Yesu piriwe sâm otmâ to kukŋe suk suk âlâ miop. Yawu gârâmâ

to yamâ umatne pato yakât lok âlâ memu Yosepgâlen lâum ariowot. ⁴⁰ Yâhâ Yosep yet Nikotemoje hangure sâam Yura nengât orotmeme watmâ yuwu olowot. Yesu mem to kukne yanje piriowot. Pirim sângum kâkâlep yanjak katipguowot. ⁴¹ Yâhâ Yesu howanân kuwi yaken ya kalam âlâ talop. Kalam yan kât giopne âlâ emelâk kusânmâ mem tingâlojetâ in kamen kinminiop. ⁴² Yawu gârâmâ Yura nengât Tihit tihit hombanân yu me ya tuhumain sâam samut katbi. Yawu gârâmâ Tihit tihit homban ya tâlâhuop. Yakât otmâ lâum kâlepnehen arinomaihât sâap biatmu lâam ya kâlehen lâum ba katbi.

20

Yesu mumunambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Mareko 16:1-8 Luka 24:1-12)

¹ Emet engatne nângâm Maria, Matala kapi amboje, sumângen ariop. Ari kât pato âlâ hâpunjetâ ge lâam mâtâpne kum bâp manjuop ya hindakmu mâtâpne kinop ya ehop. ² Ekmâ pârâk pilâm purik sâam Petero orop netgâlen taka yuwu sâam eknotgop. “Papatolipnenjanje Kutdâ sumâmbâ lâum ari wosaken âlâ misingutsai?” Yawu sâop.

³⁻⁴ Yawu sâamu net gurâ sumângen ariwit. Nâje sururuk sâam Petero wangim kulet sâawan. ⁵ Kulet sâam ariwan yamâ lâam kâlehen ki bawan. Yâhâmâmâ lâam sâatjanâk kinmâ olelem eksan mâne sângum kâkâlep mem Yesu katipgum katbi yanjahâk tatmu ekban. ⁶ In ekmâ kinmune Peterone belângen takaop yanjak burunduâk gam kâlehen baop. Kâlehen ba sângum kâkâlep yawuâk ehop. ⁷ Otmu sângum tipine mem Yesu kunne katipguwi ya âlâje kitâ mem ketetmâ hengenjum katmu talop ya ehop. ⁸ Yawu otmuâmâ nâku yawuâk kâlehen bawan. Yâhâ kunne katipguwi yawuâk ekmâmâ Yesu mumunambâ yahalop nângâwan. ⁹ Yawu gârâmâ sum kamen kinmu ekbit yakât poropete nombotjanje emet inânjan Yesu mumunambâ yahatbuap yakât topne kulemguwu ya ki nângâmutne keterahop. ¹⁰ Yawu otmâ benje purik sâam âwurem ariwit.

Yesuje Maria, Matala kapi amboje, tetewanjiop.

(Mareko 16:9-11)

¹¹ Otmu Mariane betnetjan taka lâam sâatjan isem kinop. Isem kinmâ kâlehen ehop. ¹² Ekmu anelo yâhâp yanje Yesu katjetâ iop ya hâlânmâ nombot nombot talowot. Konokjeâmâ kunnehen talop. Yâhâ âlâ yanjeâmâ kâinehen ge talop. ¹³ Yawu tatmâ yuwu sâam âikuowot. “Wongât isem kinsat?”

Sâmutâ sâop. “Kutdâne yupâ lâum ari wosaken âlâ misingutsai?” yawu sâop.

¹⁴⁻¹⁵ Yawu sâam kambeje kakjambâ olelem Yesu ehop. Ekmâ yan “Yuâmâ kalam yukât amboje mon?” nângâop. Yawu nângâmu Yesuje âikuop. “Imbi, gâmâ âlâhât pâinmâ isem tat.” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Lok pato, gâje sârâ Yesu lâum ari âlâengen misingutsai otmuâmâ âlepne eknohorâ bukulpne ari ekyongomune taka menehât nanjan.”

¹⁶ Yawu sâamu kunop. Kunmu purik sâam Yesu towatne ekmâ nângâm Yura nengât denân “Kutdâ” sâop. Den yukât topne yamâ “Kutdâne.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Nâ Awojnâhâlen irak yâhâwoman yakât otmâ ki wâinek. Gâje âwurem ari bukulpne ekyongowuat. Ekyongom nâhâitne yamâ “Anitâ awojnâhâlen ewun âwurem yahap” sâam ekyongowuat.” Yawu sâop.

¹⁸ Yawu sâamu Mariane taka den ya nen honj bawalipne eknongop.

Yesuje honj bawalipne teteyingiop.

(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49)

¹⁹ Otmu emet omonj otmu yanâmâ nen honj bawalipne papatolipnenje yengât kinjitenjahât otmâ emet âlâen yâhâ menduhuakmâ gahatne kârikne

manġum tatbin. Menduhuakmâ tatmunġe Yesuġe hohetnennġan pârâk sânsânâk teteningiop. Teteningim eknongop. “Biwiyeġe huruġ sâek.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâmmâmâ birinġe bâtnġe kuwi otmu inġepġe gasumġan hâuop yakât gut tiripnongomu ekbin. Tiripnongomu ekmâ biwinenġe heronġe olop. ²¹ Yawu otmâ kinmunġe yâhâpġe sâop. “Yen biwiyeġe huruġ sâek. Awonġane nâ hâġġannohomu gewan yakât dopġeâk nâku yen hâġġanyongomune arinoma,” sâop. ²² Yawu sâmm kahapumġane hâġġutnenekmâ yuwu sâmm eknongop. “Yenâmâ Anitâhât Wâtġât mâmâġahât Heakġe mâmâġe otyinġimu yâkât wâtġan kinnomai. ²³ Wâtġan kinmâ yâkât sâtġât lok âlâ me âlâhât tosa pilâyiġinomai yamâ Anitâġe buku otyinġiwuap. Yâhâ lok âlâ me âlâhât tosa ki pilâyiġinomai yamâ matġe umatġe yiġiwuap.” Yawu sâop.

Yesuġe gutġe Toma tiripġumu ehop.

²⁴ Yâhâ Yesuġe teteningimu gutġe ekbin sâp yan bukunenġe âlâ, kutġe Toma sâmm, kutġe âlâmâ Boho boho, yâhâmâ nen orowâk ki tatbin.

²⁵ Yakât otmâ belâġgen Toma ekmâ yuwu sâmm ekuwin. “Kutdânenġe nengâlen tetemu den huhuwin.” Sâmmunġe sâop. “Âo, yenâmâ den miai. Yawu ġârâmâ birinġe bâtnġe kuwi otmu inġepġe gasumġan hâuop yakât gutġe nine sennan ekmâ mem walipġuwom yanâmâ nâġġâmune bulâġe otbuap.” Yawu sâop.

²⁶ Yâhâ Sande âlâ otmu yan emelan âlâkuâk yâhâ menduhuakmâ ġahatġe kârikġe manġum tatbin. Sâp yanâmâ Toma orowâk tatbin. Menduhuakmâ tatmunġe Yesuġe teteningim sâop. “Yen biwiyeġe huruġ sâek,” sâop. ²⁷ Yawu sâmm purik pilâm Toma yuwu sâmm ekuop. “Bâtnan gut yu wâim ekmâ yanġak gasumġan ya yawuâk mem nâġġâ. Nâ bulâġanâk Anitâġe hâġġannohomu ġe mansan yakât otmâ biwihanġe nâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otbuat.”

²⁸ Sâmmu sâop. “O, Kutdâne, bulâġanâk ġâ Anitâ orop dopyetġe konohâk mansat.” ²⁹ Sâmmu sâop. “ġâġe yiwerenġe gut yu mem eksat yakât otmâ biwihanġe nâhâlen kepeiat. Yâhâ lohimbî nombotġane ki nekmâ biwiyeġanġak nâhâlen kepeim mannomai yamâ biwi nâġġân nâġġanyeġe huruġ sâmmu heronġe otmâ mannomai.” Yawu sâop.

³⁰ Yesuġe kulem topġe topġe miop yamâ kerehâk ki kulemġuan. ³¹ Yâhâ olop miop ya ekbin yakât den pat kulemġuan yu sâlikum eknomai. Yu sâlikum ekmâ Anitâġe tihitnenġe otmâ nanġe Yesu hâġġangumu ġiop yakât nâġġaġetâ bulâġe otmu yâkâlen biwiyeġane kepeinomai. Yâhâ yâkâlen biwiyeġane kepeim denġe lâum mannomai yanâmâ manman kârikġahât pat kuyinġiop ya menomai.

21

Yesuhât sâtġât otmâ hoġ bawalipġane inġan dondâ mewî.

¹ Sâp yakât kakġan nen hoġ bawalipġe nombotġe Tiweria denġân yakât ġinġan menduhuakmâ tatmunġe Yesuġe teteningiop yamâ yuwu. ² Nâ otmu atane, kutġe Yakowo, otmu âlâmâ Simon Petoro, âlâmâ Toma, yâkâlâk kutġe âlâ Boho boho, âlâmâ Natanae Galilaia hânân kapi âlâ Kana sâmm yan ġâtġe, otmu lok yâhâp biwiyetġe Yesuhâlen kepeim manowot ya orowâk menduhuakbin. ³ Menduhuakmâ tatmunġe emet nġin sâwe sâmm otmu Petoronġe yuwu sâmm eknongop. “Nâmâ ġe inġan dâiwehât nanġan.”

Sâmmu sâwin. “Nen orowâk arinom,” sâmm ġemunġe wanġaen orowâk yâhâwin. Ari omonġe pâlâmġe manbin.

⁴ Emet haġ sâmmu yan Yesuġe denġân ġinġan kinop. Yâhâ nenâmâ kâlêwâġgen ki tatbin. 100 mita, dop yawuyaen tatbin yamâ towatġe ekmunġe ki keterahop. ⁵ Yâhâ Yesuġe yuwu sâmm âinongop. “Bukulipne, yen inġan miai, me bia?”

Sâmu “Bia,” sâwin.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâmu eknongop. “Inan itâne ya wanga nombotgembâ pannjetâ gewuap yanâmâ inan mem dâinomai.” Yawu sâmu yanak benne wanga nombotgembâ pilâmunne gemu inan dondâhâlâk ge kutakulakbi. Ge kutakulakjetâ mem dâim wangaen katne sâmu otmunne umatne dondâ olop.

⁷ Yawu otmu nâne Petoro ekuwan. “Lok endamâ Kutdânenne yakâ.” Eku-mune uk sâmu petne tuhum katmâ âi tuhuop yakât otmâ tinjinne yawuâk mem kepeiakmâ saruân kionmâ Kutdâhâlen yolon otmâ ariop. ⁸ Yawu otmuâmâ nenâmâ wangaenâk tatmâ puli kum inan itâne dâim dengân ginjan yâhâ kionbin. ⁹ Yesune banga âlâ mem katmu talop. Katmu tatmu inan mem hot umu siop. ¹⁰ Yawu otmâ Yesune yuwu sâmu eknongop. “Yiwereje inan miai ya nombotne mem katjetâ siâk.”

¹¹ Yawu sâmu Petoroje wanga hâmenan yâhâ inan itârâek mem dâim ginjan gaop. Yâhâ inan 153 ya itâ kâlehen kutakulakbi. Yawu gârâmâ inan yamâ papatoek yamâ benne inan itâne ya ki berendenj sâop. ¹²⁻¹³ Inan nombotne katmunne semu orowâk newin. Orowâk nem tatbin yamâ âi pâi tuhunomgât nângâmunne umatne otmu pilâwin.

¹⁴ Yâhâ Yesune mumunambâ yahalop yakât kaknan dengân ginjan men-duhuakmâ tatbin yan teteningiop yane kalimbuje olop.

Yesune Petoro den bâine ekuop.

¹⁵ Nem pesuk pilâmunne Yesune Simon Petoro yuwu sâmu âikuop. “Simon, Yoane nanne, gâneâmâ bukulipgane biwiyenane hikunekmâ mansai ya wangiyekmâ biwihane tinjak hikunekmâ mansat me girawu?” Sâmu sâop. “Kutdâ, yat ya bulâne. Nâmâ buku otgihiman ya nanjat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbî nâhâlen yiwerejeâk torokatmâ mansai ya yengât tihityene otbuat.” ¹⁶ Yawu sâmu yanak yâhâpne yuwu sâmu âikuop. “Simon, Yoane nanne, gâne biwihane tinjak hikunekmâ mansat me bia?” Sâmu sâop. “Kutdâ, yat ya bulâne. Nâne buku otgihiman ya nanjat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbî nâhâlen emelâk torokatmâ mansai ya galemiongowuat.” ¹⁷ Yawu sâmu kalimbuje yuwu sâmu âikuop. “Simon, Yoane nanne, gâne buku otnihimat me bia?” Yawu sâop.

Yâhâ Yesune kalimbuje âikuop. “Gâne buku otnihimat me bia?” yawu sâop yakât Petoroje nângâmu biwinan hâumu yuwu sâop. “Kutdâ, gâhât sengan senne âlâlâ ki tik tatmap. Yakât otmâ nâne buku otgihiman ya nanjat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbî nâhâlen torokatmâ mansai ya galemiongom wawaeyekmâ manbuat.

¹⁸ Yâhâ hâmbâi yu me ya tetehihiwuap yakât topne sâwe. Gâne angoân sihan manon yanâmâ petge mem lalakmâ kapi wosapâ wosapâ ariwehât nângâminion yanâmâ âlepne arim tohominion. Yâhâ gâne sombo otbuat yanâmâ bâtege pilârâ lok bâlenane sâhâm menduhum ki ariwe nângâwualângen dâihekâ arinomai.” Yawu sâmu ekuop. ¹⁹ Yâhâ Yesune topne yuwuhât ekuop. Hâmbâi Petoroje Yesuhât tem lâuwangim manmu umatne yawu tetewanjiwuap. Umatne tetewanjiwuap yan ki lohotne otmu kujetâ mumbuap. Yâhâ ki lohotne otbuat ya lohimbine ekjetâ sâtnne otmu Anitâ mepaenomai. Yakât otmâ yuwu sâmu ekuop. “Gâmâ biwihane nâhâlen tinjak kepeim tem lâunihim manbuat.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâmu Petoroje kambene kaknambâ olelem nâ nehâp. Yâhâ nâ Yesu orop biwinetne hikuakmâ konohâk olopgât menduhuakmâ sot bâine newin yan yâk orop hâlânjakmâ tatbit. Yawu tatbit yakât otmâ âlâne betnehen kionbuap yakât âikuwan. ²¹ Yâhâ Petoroje nekmâmâ yuwu sâmu Yesu âikuop. “Kutdâ, lok yuâmâ girawu?”

²² Sâmu sâop. “Yâk tatmuâk âwurem takawom me girawu yamâ nâhât wahap. Yawu gârâmâ yâkât manman yakât ki nângâm ketet otbuat.” Yawu sâmu ekuop.

²³ Den yawu sâop yamâ bukulipnaje nângâm hilipgum kelangatbi. Kelangatmâ nâhâtije “ki bâlewuap” sâwi. Yawu gârâmâ Yesuje ya ki sâop. Yâhâ yuwu sâop. “Gârâmâ yâk tatmuâk nâ âwurem takawom me girawu yamâ nâhât wahap. Yawu gârâmâ yâkât manman yakât ki nângâm ketet otbuat,” yawu sâmu Petoro ekuop.

²⁴ Den sâop yuâmâ nine orowâk tatmâ nângâminiwan. Yakât otmâ den kulemguan yu bulâje dondâ.

²⁵ Otmu Yesuje olop miop yakât paje konok kulemguan. Yawu gârâmâ âlâlâ olop ya kerek kulemgum metewomgât dop ki oap.

Aposolo yengât den pat

Yesuje aposololipne den bâine ekyongom himbimân yâhâop.

O bukune Teopilo,

¹⁻² Emelâk Anitâne Yesu hângângumu ge lok nombotne meyekmâ Anitâhât den kâsikum yingim âi sâam yingiop. Âi yawu tuhumm manmâ gam benje âwurem himbimân yâhâwe sâam olop yan Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne biwinan kionmu honj bawalipne den bâine ekyongom himbimân âwurem yâhâop. Yakât den pat ya emelâk kulemgum katgihiwan. ³ Roma yengât tembe lâune Yesu kuñetâ muop yamâ Anitâne mumunambâ mem yahalop. Mem yahatmu honj bawalipne teteyingim Anitâne tihityene otbuap yakât topne ekyongom manmâ gamu hilâm lok yâhâp ñerek pesuk sâop. Yawu otmu Anitâne mumunambâ mem yahatmu manmu ekbi yakât nângâñetâ bulâne olop. ⁴ Otmu sâp âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan Yesuje yuwu sâam ekyongop, “Yerusalem kapi in yawu ki pilâm arinomai. Awoñne ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mâmâne otyingiwuap yakât emelâk ekyongomune nângâwi ya. Yakât otmâ tipine tatmâ mambotnomai. ⁵ Yoaneñe lohimbî mem toen katyehop. Yawu gârâmâ sâp ki kâlep otmuâk Anitâne ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mâmâne otyingimu manmâ yâhânomai.”

Yesuje himbimân yâhâop.

⁶ Yesuje den bâine aposololipne ekyongop yan yuwu sâam âikuwi. “Kutdâ, gâne sâp yiwerene yu Isirae lok menenekdâ Roma lok watyekmunne ariñetâ nenñahâk galemahom mannom me?”

⁷ Sâñetâ sâop. “Sâp girawuân me girawuân yakât bulâne tetewuap ya Awoñne Anitâne ikñahâk nângâmu tap. Otmu sâp ya tâlâhumu kulem girawuya tetemu ekmâ nângânomai ya gurâ ikñahâk nângâmu tap. Yeñe yakât topne nângânomaihât dop âlâ ki tap. ⁸ Konohâk tap yamâ yuwu. Anitâne ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mâmâne otyingimu nâhât den pat âlepne lohimbî ekyongonomai. Anjoân topne katmâ Yerusalem kapi ambolipne ekyongonomai. Yawu otmâ benje lohimbî Yurâia, Samaria otmu kâlepñehen manmâ arai ya yengâlen ari den pat ya ekyongonomai.”

⁹ Yawu sâam ekyongom yan katyekmu kinñetâ elem kakñambâ yâhâop. Yawu otmu elem yañe kâtâpgumu ki ekbi.

¹⁰ Yawu otmâ himbimângenâk ekmâ kinñetâ anelo yâhâp, yâk yetgât hâk katipne kaok bolañ bolañ, yañe pârâk sânsânâk teteyingiwot. ¹¹ Teteyingim yuwu sâam ekyongowot. “Galilaia ambolipne yeñe wongât himbimângenâk senyeñe pilâm ekmâ kinsai? Yesu ekmâ kinñetâek pilâyekmâ himbimân yahap yawuâk himbimângembâ âwurem gemu eknomai.

Yesuhât aposololipne yengât kutyeñe

¹² Yawu sâam ekyongom arimutâ benje aposolo yañe Oliwa pumñambâ ge Yerusalem kapiân bawi. ¹³ Yerusalem kapiân ba emelâk Yesu ki kuwi yan emet biwine âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan yâhâwi. Otmu aposololipne yengât kutyeñe yuwu. Petoro, imine Anderea, Yakowo, imine Yoane, Pilip, Toma, Batolomaio, Mataio, Alipaio nanñe Yakowo, otmu Yakowo nanñe Yurasi. Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtne topyeñe yuwu. Roma lok ya yengât hâkân otmâ watyekne sâam otminiwi yan gâtne.

Yurasihât gewâkñan lok âlâ kinâk sâm Anitâ ulitguwi.

¹⁴ Yesuhât aposololipñaje ikñe mâmâñe imilipñe otmu imbi nombotñe menduhuyekñetâ orowâk tatmâ biwi konohâk otmâ Anitâ ulitguwi.

¹⁵ Sâp yan lohimbi nombotñaje Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manbi, lohimbi 120, yawuyaje menduhuakmâ tatñetâ Petoroñe yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekyongop. ¹⁶⁻²⁰ “Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Yesuñe lok âlâ, kutñe Yurasi sâm, yâk orowâk menenekmâ nep sâm ningimu hoñ bawañgim gamain. Yâhâ Yurasiñe betñehen kioñmâ lok bâleñe dâiyekmu taka Yesu mewî.” Yawu sâop.

Otmu Yurasiñe Yesu mem bâtyenjan kalop yakât hâmeñe sâm hotom uminiwi yengât kunlipyenaje tewetsenñe wañbi. Tewetsenñe wañetâ yaje mem ari hân âlâ puluhuop. Yawu gârâmâ Yesu betñehen kioñop yakât Yurasiñe nângâm otmâ hilipguan sâm añulahop. Yawu nângâm yanjak ari hiwawahop. Hiwawakmu tok sâmu ge kum tepñe bâok pilâop. Tepñe bâok pilâmu tepñe komñe kerek hindakmâ giop. Yawu olop yakât den pat nângâm Yerusalem kapi ambolipñaje hân yakât kutñe “Akerama” sâm kunbi. Yâhâ kut yakât topñeamâ yuwu tap. “Heñjak puluhuwi” yawu.

Otmu Yurasi hiwawahop yakât nângâm Petoroñe yuwu sâop. “Emelâk emet inânñan Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe tâmbânenñe Dawiti yakât biwiñan den âlâ katmu Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguoop yakât bulâñe teteap.

“Lok âlâ emetñan ki tatmu emetñe kamen kinbuap.”

Otmu kep âlâ yuwu kulemguoop.

“Nepñe pilâop ya lok âlâñe mem galemguwuap.” Yawu kulemguoop tap.

²¹ Yakât otmâ nenñe bukunenñe âlâ mem Yurasihât gewâkñan katmunñe kinbuap. ²² Kândikum emelâk Yoaneñe âi topñe katmâ lohimbi mem toen katyehop sâp yapâek nenñe Yesuhâlen torokatmâ biwinenñe hikuakmâ konohâk otmâ manmâ gain. Nengâlen gâtñe âlâ mem tetem orowâk tânahom Kutdânenñe Yesu mumuñambâ yahalop yakât den pat âlepñe lohimbi ekyongonom.” Yawu sâop.

²³ Petoroñe yawu sâm ekyongomu lok yâhâp mem teteyelekbi. Lok âlâ kutñe Yosep Yusito, kutñe âlâmâ Basawa sâm, otmu âlâmâ Matia. ²⁴ Mem teteyelekma yuwu sâm Anitâ ulitguwi. “O Kutdâ, gâñe biwinenñahât topñe kerehâk nângâmat. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât nângârâ ârândân oap yakât kutñe biwinenñan katdâ ekmâ nângânom. ²⁵ Yâhâ Yurasiñe nepñe pilâm ikñe mâtâwân ariop yakât gewâkñan lok ya katmunñe kinmâ yâhâwuap.” Yawu sâm ulitguwi. ²⁶ Yawu sâm ulitgum pepa duwatmâ yan kutyetñe ikñiâk ikñiâk kulemgum aman kâlehen katbi. Yawu otmâ bukuyene âlâñe yapâ kutñe Matia kulemguoop ya mem teteop. Mem tetemu benñe aposolo kâiân konok yâk yengâlen torokalop.

2

Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe ge aposolo mâmâñe otyiñgiop.

¹ Yesu mumuñambâ yahalop yakât kakñan Sande nombolân yâhâp pesuk sâop. Ya pesuk sâmu Sande tatbi yakât kutñe “Pentikosi hombanj” yawu kunbi. Pentikosi hombanj otmu yan lohimbi Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manbiñe Anitâ mepa sañgan otbañgine sâm emet âlâen menduhuakmâ tatbi.

² Menduhuakmâ tatñetâ mun pato âlâ, siru pato memap, mun yawuya himbimâmbâ pilâmu nângâwi. ³ Yawu otmâ wahap âlâ, balam nimbilamñe yawuyaje kunyene kakñan teteop. ⁴ Yawu otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe ge mâmâñe otyiñgim lauyene mem hewewenñe tuhumu denñe denñe sâm ariwi.

5-6 Sâp yan Yura lohimbi Anitâhât den lâum manminiwiņe Pentikosi homban̄ ya ekne sâm kapiyeņe pilâm âlâengembâ âlâengembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâ tatbi. Yawu otmâ mun pato ya himbimâmbâ pilâmu nâņgâm lohimbi sesengâlâkņe emet yanâk menduhuakmâ Yesuhât lohimbi yeņgât denyeņe nâņgâwi. Yawu otmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyeņe kepeim manbiņe Yura yeņgât denânâk sâwiâke yamâ benņe lohimbi takawi yaņe den ya nâņgâņetâ denyeņe âlâku ikņiâk ikņiâk olop. ⁷ Yawu olop yaņak benņe nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm alahuwi. “Yesuhât lohimbi den oai yu Galilaia ambolipņe kerek. Nenņan gâtņe bia. ⁸ Yakât otmu girawu otmâ nenņe den sâņetâ naņgain? ⁹ Nengât topnenņeâmâ yuwu. Nen kapi kâlepņehembâ takain. Nen nombotņe Pata ambolipņe, nombotņe âlâmâ Meria ambolipņe, nombotņe âlâmâ Elam ambolipņe, nombotņe Mesopotamia ambolipņe, nombotņe Yuraia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipņe, nombotņe Kaparokia ambolipņe, nombotņe Ponto ambolipņe, nombotņe Asia ambolipņe, ¹⁰ nombotņe Pirihiia ambolipņe, nombotņe Pampilia ambolipņe, nombotņe Aihita ambolipņe, nombotņe Apirika ambolipņe, nombotņe Kirene kapi nombotņe Liwia hân nombot nombot tatmâ arap ya ambolipņe. ¹¹ Nombotņe Kereta ambolipņe, nombotņe Arawia ambolipņe, otmu nombotņe Roma ambolipņe. Nen yawuņe tain. Nen nombotņe Yura lohimbi bulâņe. Yâhâ nombotņe âlâņeâmâ Yura nengâlen torokatņetâ orowâk mansain. Nen lok topņe topņe. Yawu gârâmâ Anitâņe kulem yu ya otmâ gaop yakât den pat Galilaia kapi ambolipņe nenņe denânâk sâņetâ naņgain.” Yawu sâwi. ¹² Yâhâ den ya nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât topņe nâņgâne sâm pâpguwi. Yawu otmâ “Kulem yukât topņe girawu?” sâm alahuwi.

¹³ Yawu gârâmâ lohimbi nombotņe Yesuhât lohimbi yekmâ senyeņan gem yuwu sâwi. “Yeņe wain to dondâ neņetâ biwiyeņe hâlim oap.” Yawu sâwi.

Petoroņe yahatmâ kulem ekbi yakât topņe ekyongop.

¹⁴ Yawu sâņetâ Yesuhât aposololipņe yahatmâ kinmâ Petoroņe lohimbi takawi ya yuwu ekyongop. “Bukulipne otmu lomba taka tai yen kulem tetemu eksai yukât topņe ekyongomune nâņgâņet. ¹⁵ Omoņânâk wain to ki nemain. Yakât otmâ lok yeksai yuņe wain to ki niai. ¹⁶ Emelâk emet inânņan poropete âlâ, kutņe Yoele sâm, yâkņe den kulemguop yakât bulâņe yiwerene tetemu eksai yu. Emelâk den kulemguop ya yuwu.

¹⁷ “Anitâņe yuwu sâm eknohop. Hâmbâi sâp pato tâlâhuwuap yan nâņe nine Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgângumune ge lohimbi mâmâņe otyiņgiwuap. Mâmâņe otyiņgimu lohimbiņe nâhâlen biwiyeņe kepeim mannomai yaņe nâhât den sâm tetem lohimbi ekyongonomai. Otmu biwiyeņe mem purik pilâmu kulem âlâlâ tetemu eknomai. Otmu amanân awun eknomai. ¹⁸ Bulâņanâk sâp yan Wâtgât mâmâņahât Heakņe hoņ bawalipne mâmâņe otyiņgimu nâhât den sâm tetem ekyongonomai. ¹⁹⁻²⁰ Otmu lohimbi kerek matņe yingimune menomai yakât sâp tâlâhumu yan nâņgâmune himbimân kulem âlâlâ yuwu tetemu eknomai. Hilâmgât emetsenņe bok sâmu omoņ bâlêņe sahakbuap. Yâhâ omoņgât emetsenņe yaņeâmâ kuriņ hep barak barak yawuya otbuap. Otmu umatņe topņe topņe yuwu tetewuap. Kapam tetewuap. Otmu emet kapi kâlâp sewuap. Yawu tetemu ekņetâ sâtņe otmu hu halak tuhunomai. ²¹ Sâp yan lohimbi âlâ me âlâņe nâhâlen biwiyeņe kepeim mannomai yamâ meyekmune ki hiliwahonomai.” Anitâņe yawu sâm eknohop.” Den yawu kulemguop tap.

Petoroņe Yesuhât topņe ekyongop.

²² Petoroŋe torokatmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Bukulipne, den âlâ torokatmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Yesu Nasaret amboŋe ya mâmâŋe otbaŋgimu hohetnenŋan manmâ kulem topŋe topŋe memu ekmunŋe âlâ kândâkdâ otmu Anitâŋe hâŋgâŋumu giop yawu nâŋgâmain. ²³ Yawu gârâmâ yeŋe Yesuhât hâkâŋ otmâ lok bâleŋe yeŋgât bâtyeŋan katŋetâ yâkŋe mem howanân kuŋetâ muop. Yawu otbaŋgiwi yakât Anitâŋe emelâk emet inânŋan nâŋgâmu ârândâŋ otmu mâtâp ya sâŋ waŋop. Mâtâp ya sâŋ waŋmu yaŋak benŋe howanân kuŋetâ sâtŋum muop. ²⁴ Kuŋetâ muop yamâ sumânâk tatbuapgât dop âlâ ki olop. Yakât otmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. ²⁵ Emelâk emet inânŋan tâmbânenŋe Dawitiŋe Yesuŋe mumuŋambâ yahatbuap yakât nâŋgâm yuwu kulemguop tap.

“Kutdâ gâ orowâk manmâ gan. Yakât otmâ ki pilânekbuat yawu naŋgan. Biwi yâhâp otmangât mâmâŋe otnihim gamat. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ biwine âlepŋe otmu tem lâuhihim herone nâŋgâhilian. Otmu mumbom yan umutne membuat. Otmu mumuŋambâ mem yahatnekbuat. Yawu otnihiwuat nâŋgâm biwine ki houŋ sâwuap. ²⁸ Gâŋe nâŋgân nâŋgânne mem pâroŋ pilânihirâ manmangât mâtâp yakât topŋe nâŋgâm ba takaman. Otmu gâ orop manmâ yâhâwom yakât nâŋgâm biwine herone otmâ manmâ yâhâwom.” Yawu kulemguop tap.

²⁹ Tâmbânenŋe Dawiti yâkât yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Yâkât sumŋe ekmâin. ³⁰ Anitâŋe poropete âi sâŋ waŋmu yâkât den lohimbi ekyongom manmâ gaop. Yawu otmâ Anitâŋe pat kuwaŋgim yuwu sâop. “Gâhât tepgan gâtŋe âlâ tetewuap ya mem kânâŋgâŋmune kawehan kinmâ nine lohimbi galemयोगowuap.” ³¹ Anitâŋe yawu sâŋ pat kuwaŋgiop. Otmu Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatbuap yakât nâŋgâm Dawitiŋe emet inânŋan den yuwu kulemguop.

“Mumu yan Anitâŋe umutŋe miop. Otmu hâkŋe tâtuk sâmapgât mumuŋambâ mem yahalop.” Yawu kulemguop.

³² Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu nen kerekŋe ekbin. ³³ Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu ikŋe orop tawot. Otmu emet inânŋan âwâŋe Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumu gewuap yakât pat kuop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heak ya hâŋgâŋumu ge mâmâŋe otningimu denŋe denŋe sâmunŋe naŋgai.

³⁴ Otmu Dawiti ikŋak himbimân ki yâhâop. Yuwu gârâmâ emelâk emet inânŋan den yuwu kulemguop.

“Anitâŋe nâhât Kutdâne yuwu sâŋ ekuop.

“Gâ gotnan ga kindâ mâmâŋe otgihimune ³⁵ kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” Yawu kulemguop tap.

³⁶ Yakât otmâ yuwu sâŋ ekyongomune nâŋgâm biwi yâhâp ki otnomai. Yesu mem howanân kuŋetâ muop ya yeŋe amboŋe oai. Yawu gârâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu kunnenŋe tap. Yakât otmâ Kutdânennŋe sâmain. Yawu.”

Lohimbi dondâhâlâkŋe Yesuhâlen biwiyenŋe katbi.

³⁷ Petoroŋe yawu sâŋ lohimbi ekyongomu nâŋgâŋetâ biwiyenŋan hâumu aposolo nombotŋe ya orop yuwu sâŋ âiyongowi. “Wâe, nenŋe girawu otmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap yakât sâŋetâ nâŋgâne.”

³⁸⁻³⁹ Sâŋetâ sâop. “Anitâ Kutdânennŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumu ge yen otmu lohimbi kâlepŋehen mansai mâmâŋe otyiŋgimu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim mannomai yakât pat emelâk kuyiŋgiop. Yakât otmâ orotmemeyenŋe bâleŋe bet pilâm Yesuhâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyinŋiwuap. Yawu otŋetâ benŋe nenŋe Yesu Kiristohât kulân

toen mem katyekmunje Wâtgât mâmâjahât Heakje ge mâmâje otyingimu mannomai.” Yawu sâop.

⁴⁰ Petoroje biwiyenjan kionmâ den kâlep torokatmâ girem den yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi perâkje ihilâk mahilâk manmai ya Anitâje matje umatje yingimu menomai. Yawu gârâmâ yeje orotmemeyenje bâleje bet pilâm Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeiñetâ yâkje tihityenje otbuap.”

⁴¹ Yawu sâm ekyongomu lohimbi kinjitje orowâk, dopyenje 3,000 yawuyenje Petorohât denje nângâñetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiyenje katbi. Yawu otñetâ aposololipñaje toen mem katyekñetâ Yesuhât komolân torokatbi.

Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manbiñe biwi konok otmâ manbi.

⁴² Yesuhât komolân torokatñetâ aposololipñaje yâkât den kâsikum yingijiwi. Kâsikum yingijetâ nângâm biwiyenje hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepa sanjan otbangim manbi. Otmu sâp sâsanjan menduhuakmâ buku orangim sot newi. ⁴³ Otmu aposololipñaje kulem topñe topñe meñetâ lohimbi belângen manbiñe kulem ya ekñetâ sâtñe olop. ⁴⁴ Yâhâ lohimbi Yesuhâlen biwiyenje kepeiwiñe biwi konok otmâ sot kâle senje âlâlâ mem menduhum konohân katñetâ tatmu yaje mem tânahom manbi. ⁴⁵ Otmu lohimbi nombotñaje iri sikumyenje puluhum yakât hâmeñe mewi ya mem bukulipyenje nombotñaje yu me yakât umburuk manbi ya kâsikum yingijiwi. ⁴⁶ Yawu otmâ hilâm ârândâñ Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ menduhuakmâ biwi konohâk otmâ Kiristohât den alahuminiwi. Yawu otmâ emetsâpñe ârândâñ emetyenjan yâhâ menduhuakmâ sot um neminiwi. Yawu otmâ tep herenje nângâm Anitâ mepaem manbi. ⁴⁷ Yawu otñetâ lohimbi belângen manbi nombotñaje orotmemeyenje ya ekñetâ yahalop. Yawu otmâ Yesuhâlen biwiyenje katmâ yâkât komolân torokatmâ sambe otbi.

3

Petoroje lok pareñe mem henjenjuop.

¹ Isirae lohimbi orotmeme âlâ yuwu otmai. Emetsâpñe ârândâñâk opon kâmbukñan yâhâ Anitâ ulitgumai. Emetsâpñe âlâen Petoro yet Yoaneje Anitâ ulitgure sâm opon kâmbukñan yâhâowot. ² Otmu lok âlâ mâmâjahât tepñambâek pareñe teteopñe bukulipñe ekyongomu hilâm ârândâñ opon kâmbukñahât gahatñe âlâ, kutñe “Mâtâp âilonjo lonjo” sâm yan lâum ari katñetâ tatminiop. Yan tatmâ lok opon kâmbukñan yâhâm geminiwi yaje tewetsenñe nihijet sâm ulityongominiop. ³ Otmu sâp yan Petoro yet Yoane opon kâmbukñan yâhâmutâ yelekmâ ulityotgop. ⁴ Ulityotgomu Petoroje nângâm “Wa, buku” sâm in ekmâ sâop. ⁵ In ekmâ sâmu lok pareñe yaje tewetsenñe nihiwomap sâm tepñe kilik kilik sâmu talop. ⁶ Yawu otmu Petoroje yuwu sâm ekuop. “Senje âlâlâ ki tatnihiap yakât yuwu sâmune nângâ. Yesu Kiristo Nasaret ambonaje gâ henjenjohowuapgât dop tap. Yakât otmâ yahatmâ bam ga.” ⁷ Yawu sâm ekum bânje bonângen memu yahalop. Memu yanâk kâiñe sâsilipñe tâñ tâñ otmu hewewenâk yahatmâ kinop. ⁸ Yahatmâ kinmâ yâk orowâk opon kâmbukñan yâhâwi. Yâhâ lok yaje herenje otmâ soñ pilâm bam gam Anitâ mepaeop. ⁹⁻¹⁰ Yawu otmâ mepaemu lohimbi kâlehen tatbiñe ekmâ yuwu sâwi. “Lok pareñe yuje opon kâmbukñahât mâtâp âilonjo lonjo yan tatmâ senje âlâlâhât ulitnongomap. Âlepñe oap yakât nângâmunñe ki orotñe oap,” yawu sâm nângâñetâ âlâ kândâkdâ olop. ¹¹ Otmu emelâk opon kâmbukñe ya tuhuwi yan gelâk ningimap sâm selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutñe “Solomongât selep” sâwi. Lok yaje Petoro yet Yoane yetgâlen

torokatmu selep yan yâhânetâ lohimbi dondâhâlâkne betyenjan yâhâm mem hawam mewam tuhuyekmâ kulem yakât alahu gulahu otbi.

Petoroje Yesuhât topje ekyongop.

¹² Yawu otjetâ Petoroje yekmâ yuwu sâmbâ ayongop. “Wongât mem hawam mewam tuhuneneksai? Kulem yu netgât wahap bia. Netje wâtnetjambâek lohimbi hengemyongoromgât dop âlâ ki tap. Net uwawapje bia ki mansait. Yakât otmâ ki nângânitgijetâ yahalâk. ¹³ Topje yuwu tap. Awaraham, otmu nanje Isaka, otmu sesenje Yakop yâk yengât Anitâ, tâmbâlipnenne yengât Anitâ, yâkne ikne nanje Yesu hângângumu ge hohetnennjan manop. Yâkât kulân lok yu memutje Anitâne hengengumu bam gamu eksai. Yâhâ yejeâmâ Yesuhât nângânetâ gemu pâku lohimbi yengât bâtyenjan katbi. Yawu otjetâ Pilatoje holañbe sâmu yan yejeâmâ kunyeje kârikne otmâ Yesu ya sâmbâ ge katbi. ¹⁴ Yâkne uwawapje bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ yeje hâkâñ otmâ betbanjim lok bâleje, kutje Barawa sâmbâ, yâkât nângânetâ yahatmu Pilato ekujetâ lauyenjan mem Barawa holañmu arimu Yesu kuñetâ muop. ¹⁵ Kuñetâ muop yamâ lok inje ki kuñetâ muop. Manman kârikjahât amboje ya kuñetâ muop. Kuñetâ muop yamâ Anitâne mumuñambâ mem yahatmu manmâ teteningimu ekbin. ¹⁶ Lok pareje yuje âlepje oap yukât topje sâmbâ nângânet. Yesuhât kulân lok pareje yu memutje Yesuhâlen biwiñe katsapgât Anitâne hengengumu bam gamu eksai.

¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmbâ nângânet. Yeje papatolipyeñe orop Yesuhât topje pâpgum gamai. Yakât otmâ kuñetâ muop. ¹⁸ Emelâk emet inâñjan Anitâne Yesuhât nângâm poropetelipje yengât biwiyeñan den katmu yuwu kulemguwi. “Tihitnenje otbuap yâkne angoân hâhiwin nângâm mumbuap.” Yawu kulemguwi tap. ¹⁹ Anitâne tosayeñe pilâyinggiâkgât yeje orotmemeyeñe bâleje bet pilâm Yesuhâlen biwiyeñe kepeim manjet. ²⁰ Yawu otmâ manjetâ Anitâne mâmâñe otyingimu biwiyeñe sânduk sâmbâ mannomai. Sâp yuâmâ Yesu Kutdânenñe himbimân tap. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp pato tetewuawân Yesuñe tihitnenje olâk sâmbâ Anitâne hângângumu âwurem gewuap yakât pat kuningimu tap. ²¹ Anitâne embânâmbâek emet inâñjan poropetelipje yengât biwiyeñan den katmu kulemguwi yakât topje yuwu tap. Manmannenne kuwikningiwuap yakât Anitâne nângâmu ârândâñ otmu Yesu hângângumu âwurem gewuap. ²² Yakât torehenne Moseñe yuwu kulemguop.

“Kutdânenñe Anitâne nâ menekmâ âi sâmbâ nihimu taka ikne den kâsikum yingim mansan yakât dopjeâk Anitâne nengât komolân gâtje lok âlâ mem poropete âi sâmbâ wañmu ikne den kâsikum yingimu lohimbiñe tem lâuwanjinomai. ²³ Yâhâ lohimbi nombotjañeâmâ denje nângâm hâkâñ otmâ kunomai ya mem ketetyekmâ hilipyongowuap.” Den yawu kulemguop tap.

²⁴ Otmu emelâk emet inâñjan lok âlâ, kutje Samue, yâk otmu Anitâhât poropetelipjeñe Yesu Kiristoje tetem manmâ kulem topje topje membuap yakât den yawuâk kulemguwi. ²⁵ Emelâk embânân Anitâne Awarahamgât pat kuwanjim yuwu sâmbâ ekuop. “Hâmbâi gâhât tepgan gâtje lok âlâñe tetem lohimbi hâñjan kulemñan mannomai ya menduhuyekmâ manman âilongoân katyekmu herone nângâwanjim mannomai.” Yawu sâmbâ ekuop. Yâhâ Anitâhât poropetelipjeñe den ya torokatmâ lohimbi sâmbâ tetem ekyongom manmâ gawi. Otmu Anitâne tâmbâlipyeñe yengât pat kuyingiop ya yen gurâ pat yañe meyeksap. Gârâmâ yakât bulâñe yen gurâ yawuâk menomai. ²⁶ Yâhâ nen Isirae lohimbiñe orotmemenenñe bâleje bet pilâm

Anitâ nannahâlen biwinenñaje kepeim manman âilonçoân manmâ herone nângânongât ançoân Anitâñe yâk hângângumu nengâlen giop.

4

Petoro yet Yoane meyelekmâ pâi emetñan katyelekñetâ talowot.

¹⁻³ Anitâñe Yesu mumuñambâ mem yahalop yakât den pat âlepñe ya Petoro yet Yoaneñe lohimbi ekyongowot. Ekyongom tatmutâ opon kâmbukñahât tembe lâu yengât kunyeñe otmu Sarukaio otmu Anitâhât hotom uminiwiñe den pat ya nângânñetâ ki bulâñe olop. “Yesu mumuñambâ ki yahalop. Ya ki orotñe,” yawu nângâm den hâreyitgim meyelekmâ ari pâi emetñan katyelekñetâ talowot. Pâi emetñan tatmutâ emet hañ sâop. ⁴ Yâhâ Petoroñe lohimbi kingitñe orowâk Yesuhât den pat âlepñe ekyongomu nângânñetâ bulâñe otmu Yesuhât komolân torokatbi ya yengât dowâmâ 5000 yawu.

Petoroñe Yesuhât den pat âlepñe Yura yengât papatolipyenye ekyongop.

⁵ Emet hañ sâmu Yura yengât papatolipyenye otmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenye otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi yâkñe Yerusalem kapiân menduhuakbi. ⁶ Sâp yan opon kâmbukñahât lok kunje âlâ, kutñe Anasi, otmu lamatñe, kutñe Kaipa, otmu bukuyâhâtñe Yoane yet Alesanda otmu hep torehenlipyenye orowâk menduhuakbi. ⁷ Otmu Anasiñe tembe lâu ekyongomu Petoro yet Yoane otmu lok pareñe âlâ mem henjenquowot ya meyekmâ ari den âiân katyekbi. Otmu Anasiñe yuwu sâm âiyotgop. “Âlâhât sâtgât otmâ lok pareñe yu henjenquowot?”

⁸ Yawu sâm âiyotgomu Anitâhât Wâtgât mâmânñahât Heakñe Petoro mâmâñe otbañgimu yahatmâ kinmâ yuwu sâop. “Yura papatolipnenñe otmu Anitâhât hotom umai yengât kunlipyenye yen yuwu sâm ekyongomune nângânñet. ⁹ Netñe lok pareñe yu ekmâ tepnetñe nângâwanñim memutñe âlepñe olop yakât otmâ yeñe menenekmâ den âiân katnenekñetâ kinsain. ¹⁰ Yakât otmâ lok âlepñe olop yukât topñe ekyongomune nângânñet. Topñe yuwu. Yesu Kiristo, Nasaret amboñe, yâhâmâ howanân kuñetâ muop. Kuñetâ muop yamâ Anitâñe mumuñambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât wâtñan kinmâ lok yu memutñe âlepñe otmâ mansap. Yawu gârâmâ yeñe lok yukâlen kulem teteop yakât den pat Yura lohimbi kerek ekyongonñetâ nângânñomai. ¹¹ Emelâk embânñan Miti pepaen den âlâ yuwu kulemguwi yakât bulâñe Yesuhâlen teteap.

“Emet tuhum nep lokñe nak âlâ ekñetâ bâlemu mem ketetbi. Nak mem ketetbi ya Anitâñe lâum kânângâmu kuhupin kârikñe oap.” Den yawu kulemguwi tap.

Yeñeâmâ emet tuhuwi ya yengât dop otmâ Yesu betbañgim kuñetâ muop.

¹² Yuwu sâmune nângânñet. Anitâñe Yesu hângângumu ge manman kârikñe yakât mâtâp meningiop. Yakât otmâ yâkât wâtñanâk kinmâ manman kârikñan mannongât dop tap. Lok ondopñe mâmâñe otingimu manman kârikñan mannongât dop âlâ ki tap.”

Yura yengât papatolipyenñe Petoro yet Yoane sâm hâreyitgiwi.

¹³ Petoro yet Yoane, yâhâmâ nângân nângân emetñan ki yâhâowot. Yawu gârâmâ Yura papatolipyenye yengât senyenñan kinmâ den ya kâlâpñe orowâk ekyongowot. Yawu ekyongomutâ yâkñe denyetñe ya nângânñetâ ewe membe olop. Yawu otmu nângân nângânñenye pâronñ sâmu yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ kândikum Yesu orop manmâ gawi. Yakât otmâ den kâlâpñe orowâk eknongomutâ nanñain.” yawu sâwi. ¹⁴ Otmu Petoro yet Yoaneñe lok henjenquowot yâk orowâk kinbi yakât otmâ den purik pilâyitgine sâm hâum

pâpgum pilâwi. ¹⁵ Yakât otmâ hângânyongonjetâ emet betnehen ge kinjetâ Petoro yet Yoane yetgât alahum yuwu sâwi. ¹⁶ “Nenje lok yâhâp yu girawu otyitgine? Yâkne Yesuhât wâtņan kinmâ lok pareņe emba memutâ âlepņe olop yakât den pat Yerusalem kapi ambolipņane emelâk nângâm metei. ¹⁷ Yawu gârâmâ den yuņe kapi ârândâņ perereņ sâm arimu nângâmaihât nenņe kuyitgimunņe yâkne ki âlâkuâk Yesuhât wâtņan kinmâ lohimbi yakât den kâsikum yinginomai.” Yawu sâwi.

¹⁸ Otmu tembe lâu ekyongonjetâ meyekmâ âwurem ganjetâ yuwu sâm Petoro yet Yoane ekyotgowi. “Yetņe ki âlâkuâk Yesuhât den ya lohimbi kâsikum yingiomawot.”

¹⁹ Yawu sânetâ Petoro yet Yoaneņe yuwu sâowot. “Yenjak nângâm ekņet. Yengât den lâum Anitâhât den pilâmutņe yâkne nângâmu ki ârândâņ otbuap. ²⁰ Yesu Kiristonje den âlâlâ eknongom kulem topņe topņe mem gaop yakât den pat ya netņe mem kurihiromgât dop ki tap. Ya sâm haok tuhurom yakâ.”

²¹ Yawu sâmutâ yâhâpņe kuyitgim holanyelekņetâ gem ariowot. Lohimbi inņe kinjetņe orowâkņe kulem ya ekmâ Anitâ mepaem aposololipņe yengât nângânetâ yahalop. Yakât otmâ Yura papatolipņane wahap âlâ ki otyitgiwi.

²² Lok âlepņe olop yâkne pareņe otmâ manmu yambu lok yâhâp ñerek olop.

Anitâņe Yesuhât aposololipņe mâmâņe otyingîâkgât yakât lohimbiņe ulitguwi.

²³ Yura papatolipņane Petoro yet Yoane holanyelekņetâ gem bukulipyetņe yengâlen âwurem ariowot. Ari papatolipņane kuyitgiwi yakât den ya ekyongowot. ²⁴ Ekyongomutâ nângâm biwiyene kepeiakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Ambonenņe Anitâ. Gâņe hân himbim kândikyotgom wahap topņe topņe kalon. ²⁵⁻²⁶ Otmu emelâk emet inânņan gâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe tâmbânenņe Dawiti yakât biwinan den âlâ katmu yuwu kulemguop.

“Wongât Anitâhât ki nângâmaiņe yenahât nannganjetâ yahatmu biwiyene kâlâp siap? Wongât biwi nângân nângânyene hâlim milim otmu Anitâ yet hoņ bawaņe mem ge katyelekne sâm oai? Anitâņe tihityene otbe sâm ikņe hoņ bawa hângângumu gewuap. Yawu gârâmâ Anitâhât ki nângâmai ya yengât papatolipņane biwi konok otmâ mem ge katyeleknomaihât dop âlâ ki tap.” Dawitiņe den yawu kulemguop tap.

²⁷ Otmu torokatmâ yuwu sâm ulitguwi. “Ambonenņe Anitâ, den âlâ sâmunņe nângâ. Dawitiņe den kulemguop yakât bulâņe teteop yakât topņe yuwu. Gâņe tihitnenņe otbe sâm Yesu hângângurâ ge tem lâuhihim uwawapņe bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ Herot yet Pilatonje Roma lok otmu Yura nengât papatolipnenņe menduhyekmutâ orowâk tatmâ Yesu mem ge katne sâm den hikuwi. ²⁸ Yawu otbi yan yeņe engatyeņeâk ki watbi. Emelâk emet inânņan gâņe gike engatgeâk otmâ yu ya tetewuap ya sâm kalon. ²⁹ Yakât otmâ yâkne kuningjetâ lohotņe otmaingât gâņe mâtâp manguyingim nen hoņ bawalipge mâmâņe otningirâ Yesu Kiristohât den pat âlepņe sâm haok tuhunom. ³⁰ Yawu otmâ Yesuhât wâtņan kinmâ lohimbi mesekyene orop ya hengemyongonom. Otmu kulem topņe topņe memunņe ekņetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât otmâ mâmâņe otningihât nângâm ulitgohoin.” Yawu sâm ulitguwi.

³¹ Yawu sâm ulitgunjetâ emet menduhuakmâ tatbi ya gâsuk gâsuk sâop. Otmu yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyingimu yapâ ari Yesuhât den pat âlepņe ya sâm haok tuhum lohimbi ekyongowi.

Yesuhât lohimbiņe biwiyene hikuakmâ konohâk otmâ buku oranjim manbi.

³² Yesuhât lohimbiñe biwiyene hikuakmâ konohâk otmu senne âlâlâ tatyinjiop ya menduhum konohân katnetâ tatmu yañe mem tânahom manbi. ³³ Yawu manmâ Yesune mumunambâ yahalop yakât den pat ya aposololipñane lohimbi belângen manbi ya ekyongoñetâ nângâñetâ bulâne olop. Otmu Anitâne mâmâne otyingimu kulem topñe topñe menetâ lohimbi kerekñe yekmâ herone nângâyinjiwi. ³⁴ Otmu senne âlâlâñe kâsikum anjim tânahom manbi. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne ki umburuk manbi. Lohimbi nombotñane senne âlâlâñe puluhunetâ yapâ tewetsenne mem aposolo yinjiñetâ galemguwi. ³⁵ Otmu tewetsenne menduhuminiwi yapâ aposolone mem lohimbi umburuk manbi ya tânyongoñetâ manbi.

³⁶ Otmu sâp yan Kipiro kapi ambone, lok âlâ, kutñe Yosep sâp, yâkât yuwu sâpune nângâ. Lok yakât kutñe âlâmâ Banawa yawu sâp aposolone kunminiwi. Kut yakât topñeamâ yuwu, “Biwi sânduk”. Yosep yâhâmâ Lewi senâmbâ gâtñe yakât otmâ opon kâmbukñahât âi mem manop. ³⁷ Yâkñe ikñe hân puluhunetâ yapâ tewetsenne mem aposolo yinjiop.

5

Anania imbinjâitñe otmutâ bâleop.

¹ Lok âlâ, kutñe Anania sâp, yâkât imbiñe, kutñe Sapira, biwi konohâk otmâ yuwu olowot. Hânyetñe puluhunetâ yapâ tewetsenne miowot. ² Yawu gârâmâ tewetsenne nombotñe ya mem mesambutmutâ tatyitjiop. Yâhâ nombotñe âlâmâ Ananiañe mem ari aposolo yinjiop. ³ Otmu Petoroñe yuwu sâp ekuop. “Anania, yuwu sâpune nângâ. Girawu otmâ Bâleñahât Ambone Satanñe biwihan kionbe sâp otmu ki kârikñe otmâ kinsat. Yetñe Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak kâitgum hânyetñe puluhuwi yakât tewetsenne nombotñe mem mesambutmutâ tap. ⁴ Hân ya ki puluhuwi yan yetñe Anitâhât pat ki otbuap yawu nângâm den hikuowot mâne tewetsenne alitsawot yuñe âlepñe otbâp. Yâhâ tewetsenne yuñe Anitâhât pat otbuap yawu sâp kâitnongom nombotñeâk katsawot. Yawu otmâ nen ki kâitnongoawot. Anitâ kâitguawot.” ⁵⁻⁶ Yawu sâmu Ananiañe den ya nângâm yanâk mum iop. Mum imu lok nombotñane emet kâlehen yâhâm sângum âlâ mem kurihim lâum ge hanguwu. Yâhâ Anitâ kâitguop yakât matñe mum imu lohimbi yan kinbiñe ekñetâ sâtñe olop.

⁷ Otmu ki kâlep otmuâk imbiñane lokñahât den pat ki nângâmâk Petorohâlen takaop. ⁸ Takamu Petoroñe yuwu sâp âikuop. “Hânyetñe puluhunetâ yapâ tewetsenne miowot ya lokgañe kerehâk ningiap me?”

Sâmu sâop. “Wae, wonângen, kerehâk yinjiap yakâ.”

⁹ Sâmu Petoroñe yuwu sâp âikuop. “Wongât yetñe biwi konohâk otmâ Kutdâhât Wâtgât mâmâñahât Heak kâitguawot? Yakât otmâ yuwu sâpune nângâ. Lokge emelâk mumu lâum ari hangum pilâm ga gâhât mambotgihiai. Yiwerene gâhurâ mundâ lâuhekmâ ari hangohonomai.” ¹⁰ Yawu sâp ekumu yâku yanâk kâine topñan purik sâp ge muop. Mumu lok ya emet kâlehen yâhâ Sapira lâum ge lokñe lâum ge hanguwu yanâk lâum ge hanguwu. ¹¹ Otmu muowot yakât den pat Yesuhât komotñe nângâñetâ sâtñe olop. Yawu.

Yesuhât aposololipñane kulem topñe topñe mewu.

¹² Aposolo yâkñe kulem topñe topñe menetâ lohimbiñe ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu Yesuhât komotñe biwiyene kepeiakmâ konohâk otmu hilâm ârândâñ Solomongât selep yan yâhâ menduhuakmâ Anitâ mepaeminiwi. ¹³ Yawu otminiwi yan lohimbi dondâhâlâkñe nângâyinjiñetâ yahalop yamâ Yura papatolipñane hilipnongomai sâp yâk yengâlen ki torokatbi. ¹⁴ Yawu

gârâmâ lohimbi nombotñaje Yesu Kutdânennahâlen biwiyenaje kepeim yâkât komolân torokatmâ manbi. ¹⁵ Otmu kapi ambolipñaje bukulipyenaje pareñe otmâ manminiwi otmu tisi mesek otbi ya Yesuhât aposololipñaje hengemyongonjet sâam gerelân katyekmâ lâuyekmâ ari mâtâwân katyekñetâ tatbi. Otmu yuwu nângâwi. “Petoroñe mâtâp watmâ gam ariwuap yan umutñaje lonğâyekmu âlepñe otnomai.” ¹⁶ Otmu Yerusalem hâlâñmâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipñaje bukulipyenaje tisi mesek otbi otmu weke bâlenaje mângâyekmu manminiwi ya meyekmâ aposolo yengâlen takañetâ hengemyongowi.

Anitâhât anelo âlâñe aposolo pâi emetñambâ mem holanñyekmu gem ariwi.

¹⁷ Aposoloñe yawu otbi yakât den pat ya hotom uminiwi ya yengât kunyenaje otmu ikñe bukulipñe Sarukaio komolân gâtñaje nângâñetâ bâleop. ¹⁸ Nângâñetâ bâlemu aposolo meyekmâ pâi emetñan katyekñetâ tatbi. ¹⁹ Katyekñetâ tatñetâ emet ñiñ sâamu iwi. Otmu omoñ tânâmñan Kutdâhât anelo âlâñe mândeyekmu yahatñetâ meyekmâ ge yaehen yuwu sâam ekyongop. ²⁰ “Yeñe opon kâmbukñan yâhâ manman kârikñahât den pat âlepñe ya topñambâek lohimbi kâsikum yinginomai.” ²¹ Yawu sâamu emet hañ sâamu den ya lâum opon kâmbukñan yâhâ Yesuhât den lohimbi kâsikum yingowi.

Otmu hotom uminiwi yengât kunyenaje bukulipñe meyekmu Yura yengât papatolipyenaje yengâlen arinjetâ orowâk menduhuakmâ den emetñan yâhâwi. Yâhâ tatmâ aposolo meyekmâ takañet sâam opon kâmbukñahât tembe lâu nombotñe hângânyongonjetâ pâi emetñan yâhâwi. ²² Yâhâm pâinyekñetâ biatmu âwurem taka yuwu sâam ekyongowi. ²³ “Nen pâi emetñan arim takain. Yâhâ pâi emetñahât galem yañe gahatñe kârikñe mañgum galem kinñetâ yeksain. Yawu gârâmâ aposolo meyekne sâam takain,” sâam ekyongomunñe gahatñe mem pilâñetâ kâlêhen yâhâ pâinyekmunñe biatsap.”

²⁴ Yawu sâñetâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyenaje otmu tembe lâu yengât kunyenaje den ya nângâm “Girawu otmâ gulip oai,” sâawi. ²⁵ Yawu otmâ tatñetâ yanâk lok âlâñe taka yuwu sâam ekyongop. “Wâe, lok pâi emetñan mem katyekbi ya opon kâmbukñan yâhâ lohimbi den kâsikum yingim kinñetâ yeksain.”

²⁶ Yawu sâam ekyongomu yâkñe opon kâmbukñahât tembe lâu hângânyongonjetâ ari lohimbi kinñitñe orowâkñe denyenaje nângâm kinbi ya yekmâ “Yâkñe kât mem nongomai” sâam aposolo ya lohotñan meyekmâ den emetñan ariwi.

Aposoloñe Yesuhât topñe Yura yengât papatolipyenaje ekyongowi.

²⁷ Aposolo meyekmâ yâhâ Yura yengât papatolipyenaje yengât senyenjan katyekñetâ kinñetâ hotom uminiwi ya yengât kunyenaje yuwu sâam ekyongop. ²⁸ “Oran Yesuhât den lohimbi ki kâsikum yinginjet sâam kuyingiwini. Yamâ yeñe nengât den ya kum Yesuhât den lohimbi kâsikum yinginjetâ yâkñe sâam haok tuhunjetâ lohimbi kapiân tai ya kerekñe nanğai. Otmu Roma tembe lâunje Yesu kuñetâ muop yakât tosa ya nengâlen gâitsai.” Yawu sâawi.

²⁹ Yawu sâñetâ Petoroñe purik pilâyingim yuwu sâam ekyongop. “Yengât den ya lâum Anitâhât den kunomgât dop âlâ ki tap. ³⁰ Yengât sâtgât otmâ Roma lokñe Yesu mem howanân kuñetâ muop. Mumu hangowi yamâ topñe yuwuhât otmâ tâmbâlipnenñe yengât Anitâñe mumuñambâ mem yahalop. ³¹ Isirae lok nenñe Yesuhâlen biwinenñaje kepeimunñe Anitâñe tosanenñe pilâningiwuapgât yâkñe Kutdânennje Yesu mumuñambâ mem yahatmu himbimân orowâk tawot. ³² Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe Yesuhâlen biwiyenaje kepeim Anitâhât denñe lâum manmai ya yengât nângâm Anitâñe ikñe Wâtgât

mâmâñahât Heak hângângumu ge mâmâñe otyingimap. Nenñe yawu otmâ mansain yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñe mem sânduk tuhuningimap. Yawu otmâ mâmâñe otningimu kulem topñe topñe mem mansain.” ³³ Yawu sâm ekyongomu nâñgâñetâ bâlemu aposolo yongone sâm otbi.

Parisaio âlâñe yahatmâ bukulipñe sâm sânduk menduk tuhuyehop.

³⁴ Aposolo yongone sâm otñetâ yan Parisaio lok kutdâ âlâñe Mosehât girem den kâsikum yingim manop, ya kutñe Gamalie, yâkñe yahatmâ kinmâ tembe lâulipyenñe ekyongomu aposolo meyekmâ emet betñehen ge kinñetâ bukulipñe yuwu sâm ekyongop. ³⁵ “Bukulipne, yeñe lok yu in yawu mem bâleyekmaihât yuwu sâmune nâñgâñet. Yeñe nâñgâm henñengumâmâ girawu otyinginomai yakât topñe tetemu ekmâ nâñgânomai. ³⁶ Emelâk lok âlâ, kutñe Teuta, ikñahât nâñgâmu yahatmu, “Roma lok kasalipnenñe watyekmunñe arinjet” sâm lok 400 ekyongomu yâkâlen torokatbi. Yawu otñetâ ikñe kuñetâ mumu loklipñe itonñe galañ otmâ kinbi. Yawu otmâ otñetâ ki ihop. ³⁷ Yakât betñan Roma lok kunyeñeñe Yura nengât dopnenñe nâñgawe sâm otmu sâlipnongowi sâp yan lok âlâ, Galilaia gâtñe, kutñe Yurasi, yâkñe lohimbi meyekmu Roma lok watyekne sâm otbi. Yawu otmu yâkurâ yawuâk kuñetâ mumu loklipñe kerek yongom watyekñetâ tiok taok otmâ arinjetâ kutyeñe bialop. ³⁸ Yakât otmâ yuwu sâmune nâñgâñet. Yeñe aposolo yu ki yekmâ sâñet. Yâkñe yeñe enñatyenñeâk watmâ den ya lohimbi kâsikum yingim gai otmuâmâ nep yu gulip otbuap. ³⁹ Yâhâ lok yuñe Anitâhât sâtgât otmâ den yu lohimbi kâsikum yingim gai otmuâmâ nep yu mem ge katyekne sâm otmunñe hâi hâiñe otmu pilânom. Otmu nep yukât amboñe Anitâ mem ge katne sâm otnom. Biwinanñe yawu nanñan. Yawu.” ⁴⁰ Yawu sâm ekyongomu nâñgâñetâ ârândânñe otmu tembe lâulipyenñe ekyongonñetâ aposolo yongowi. Yongom Yesuhât den pat âlepñe ya lohimbi ki kâsikum yinginomai sâm kuyingim pilâyekñetâ ariwi.

⁴¹ Otmu aposolonñe Yesuhât den pat âlepñe lohimbi kâsikum yingimi yakât matñe papatolipyenñe yongowi yakât nâñgâñetâ biwiyeñe âlepñe olop. ⁴² Yawu otmâ hilâm ârândânñe opon kâmbukñan otmu emet tete yâhâm gem Yesu Kiristohât den pat âlepñe ya kâsikum yingim manbi.

6

Lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâm yingimi.

¹ Sâp yan lohimbi kinñitñe orowâkñe Yesuhâlen biwiyeñe katmâ yakât komolân torokatmâ manbi. Manmâ senñe âlâlâyene konohân menduhunñetâ tatmu yapâ mem tânahom manbi. Yawu gârâmâ Girik kapi ambolipñe Yerusalem kapiân kandi taka tatbiñe Yerusalem kapi ambolipñe orop senñe âlâlâ menduhum katminiwi yakât nekamân otbi. Nekamân otmâ Girik kapi ambolipñe yuwu sâwi. “Senñe âlâlâ menduhum katmunñe tap yapâ nep lokñe mem nengât kambut ki dopñan tânyongoai. Ya ekmunñe dondâ bâleap.”

² Yawu sâñetâ Yesuhât aposololipñe lohimbi ya menduhuyekmâ yuwu sâm ekyongowi. “Nenñe senñe âlâlâ menduhum katñetâ tap yuâk galemum mannom otmuâmâ Anitâhât den yu lohimbi kâsikum yinginomgât mâtâp ki tetewuap. ³ Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu mansai komot yapâ gâtñe lok nombolân yâhâp mem teteyekñetâ nep yingimunñe senñe âlâlâ yu galemum kambulipyenñe kâsikum yinginomai. ⁴ Yawu otñetâ benñe nennêâmâ Yesuhât den lohimbi kâsikum yingim Anitâ ulitgum mannom.” Yawu sâwi.

⁵ Den yawu sâñetâ nâñgâñetâ ârândânñe olop. Yakât otmâ lok mem katyekbi ya yengât kutyeñe yamâ yuwu. Setepano yâkñe Yesuhâlen biwinanñe

tiŋâk kepeim Anitâhât den lâum manop. Yawu manmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbaŋgim gaop. Otmu nombotŋe âlâmâ kutyeŋe yuwu. Pilip, Porokoro, Nikano, Timon, Pamena, otmu bâiŋeâmâ Nikolao. Nikolao yamâ Antiok kapi pilâm Yura yeŋgâlen torokatmâ Anitâ mepaem manmâ gaop. ⁶ Lok yu meyekmâ aposolo yeŋgâlen gaŋetâ yâkŋe kunyenjan mem Anitâ ulitguwi.

⁷ Otmu Yesuhât komotŋe yâkât den pat âlepŋe sâam haok tuhuŋetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhâlen biwiyenjan katmâ yâk yeŋgâlen torokatŋetâ sambe sambe otbi. Yawu otmâ hotom uminiwi yeŋgâlen gâtŋe dondâŋe denyenjan ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenjan katbi.

Setepano mewi.

⁸ Anitâŋe Setepano nâŋgâwaŋgim mâmâŋe otbaŋgimu kulem topŋe topŋe memu lohimbiŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁹ Yawu gârâmâ lok nombotŋe Kirene, Alesandiria, Liwia, Kilikia, Asia, kapi yu ambolipŋenjan opon kâmbukŋan yâhâ Setepanoŋe den kakŋan sâwi. ¹⁰ Den kakŋan sâŋetâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Setepano mâmâŋe otbaŋgimu den sâmu denyenjan ya kum ge kalop.

¹¹ Yawu otyiŋgimu ari lok yanje lok nombotŋe mem teteyekmâ enŋatyenjan geŋetâ yâkŋe yuwu sâam Setepano hakŋan sâam lohimbi ekyongowi. “Setepanoŋe Mosehât girem den kelangatmâ den ango lohimbi kâsikum yiŋgimap. Otmu Anitâhât opon kâmbukŋahât nâŋgâmu gemu Anitâ sâam bâlewaŋgimu nanŋain.” ¹² Yawu sâŋetâ Yura yeŋgât papatolipyenjan otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi otmu lohimbi nombotŋenjan nâŋgâŋetâ biwiyenjan kou kâlâp semu Setepano mem den emetŋan yâhâ den âiân katbi. ¹³ Den âiân katmâ angoân lok enŋatyenjan gewi ya ekyongonjetâ ga Setepano hakŋan yuwu sâwi. “Lok yuŋe haonmâ ârândâŋ Anitâhât opon kâmbukŋahât nâŋgâmu gemu Mosehât girem den sâam ge katmap. ¹⁴ Yuwu sâmu nanŋain. “Yesu Nasaret kapi ambonjan opon kâmbukŋe huhum itonjan galanjan tuhuwuap. Otmu Mosenjan girem den otmu opon kâmbukŋahât orotmeme sâam ningiop ya kum orotmeme ango ningiwuap.” Yawu sâmu nanŋain.” Yawu sâam Setepano hakŋan sâwi. ¹⁵ Hakŋan sâŋetâ menduhuakbiŋe Setepano ekŋetâ yâkât kundenjanjan anjelo kundenjan yawuya teteop.

7

Setepanoŋe Yura tâmbâlipyenjan yeŋgât topyenjan sâop.

¹ Hotom uminiwi ya yeŋgât kunyenjanjan Setepano yuwu sâam âikuop. “Den yai yu bulâŋe yai me?”

² Sâmu Setepanoŋe yahatmâ yuwu sâop. “Papatolipne otmu bukulpne den sâmune nâŋgâŋet.

Awarahamgât sâop.

Tâmbânenjan Awaraham yâkŋe Mesopotamia kapi ki pilâm Haran kapiân ariop sâp yan Anitâ yahat yahatŋe, Lanjanjan Ambonjanjan tetewaŋgim yuwu sâam ekuop. ³ “Gâŋe kapihe tâmbâŋe, hep torehenlipge, bukulpge pilâyekmâ nâŋe kapi âlâ tiripgohowom yan ari manbuat.”

⁴ Yawu sâmu tem lâuwaŋgim Kairia hân pilâm Haran kapiân ari manop. Yan manmâ âwâŋe bâleop. Âwâŋe bâleop yakât kakŋan Anitâŋe yâhâpŋe tetewaŋgim yuwu sâam ekuop. “Hân âlâen ari in kandi manbuat.” Yawu sâam ekumu yahatmâ Haran kapi pilâm nenjan mansainân yuân emelâk takaop. ⁵ Yuân taka kandi manop. Yâhâ Awarahamjan imbiŋâit kâsi manoworâke yamâ benjan yâkât tepnan gâtŋenjan hân yu ambokunomaihât Anitâŋe pat

kuwangiop. ⁶ Yawu otmâ den âlâ yuwu sâmu ekuop. “Gâhât senje hân yu pilâm kapi âlâen ari manmâ kapi ambolipje hoj bayingim manmâ yâhânetâ yambu 400 pesuk sâwuap. ⁷ Hoj bayingim manjetâ hâhiwin yinginomai. Yakât otmâ nâje lohimbî ya matje umatje yingimune pilâyekjetâ âwurem hân yuân taka manmâ nâhât tem lâunihim mepaenekmâ mannomai.” ⁸ Yawu sâmu ekum pat kuwangiop. Pat kuwangiop ya nângâm mannomaihât hâkyenjahât torehenjan undip tuwangim manmâ yâhânomai ya sâmu kalop. Otmu yakât kakjan Awaraham nanje Isaka tetemu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu hâkjahât torehenjan undip tuwangiop. Otmu Isaka nanje Yakop tetemu yâk gurâ yawuâk hâkjahât torehenjan undip tuwangiop. Otmu Yakop nanlipje kâiân yâhâp tetenetâ yâk gurâ yawuâk hâkyenjahât torehenjan undip tuhuyingiop.

Yosepgât sâop.

⁹ Otmu Yosep atalipjane yâkât hâkâj otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Yawu tuhum lok nombotjane taka Yosep puluhum dâim Aihita hânân ariwi. Atalipjane yawu otbângiwîake yamâ Anitâje tihitje olop. ¹⁰ Otmu nângân nângânje pato tetewangimu Aihita lok nombotjane ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu kunyeje, kutje Parao sâmu, yâkâlen dâim ariwi. Dâim arinetâ Anitâje mâmâje otbângimu Paroje yâkât orotmemeje ekmu ikjan gâtje otmu ikje emet otmu Aihita kapi ambolipje ya galempongom manâkgât âi sâmu wanop.

¹¹ Otmu sâp yan Aihita otmu Kanan hân yuân po pato teteop. Yawu tetemu tâmbâlipnenjane sotgât umburuk otbi. ¹² Yawu manmâ Aihita hânân sot tap yawu sânetâ nângâm Yakopje nanlipje yan hângânyongomu ariwi. ¹³ Aihita arim âwurem taka yakât den pat âwâyeje ekujetâ manmâ manmâ benje âlâkuâk hângânyongomu ariwi. Arinetâ Yosepje atalipje teteyingim ikjahâk topje sâmu tetem ekyongop. Teteyingim atalipje dâiyekmâ Paroahâlen arinetâ topyeje sâmu tetemu nângâop. ¹⁴ Yakât kakjan Yosepje âwânahât den katmu âwânjane ikje senje âlâlâje otmu hep torehenlipje lohimbî 75 meyekmu Aihita hânân ariwi. ¹⁵ Yan ari manmâ Yakop ya muop. Otmu nanlipje gurâ yawuâk muwi. ¹⁶ Otmu emet inânjan Awarahamje Sikem kapiân Hemohât nanlipje yengâlen hân âlâ puluhup yan hahityeje lâum ari kurihiyekbi.

Mosehât sâop.

¹⁷⁻¹⁸ Tâmbâlipnenjane Aihita hânân tetem sambe sambe otbi. Yawu otmâ manjetâ Anitâje Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulâje menomaihât sâp ya tâlâhuop. Sâp yan Aihita yengât kunyeje âlâ belângen tetem manopje Yosepgât topje ki nângâop. ¹⁹ Lok yane tâmbâlipnenje mem ge katyekmâ hâhiwin yingiop. Otmu nimnaomlipyenje tetem sambe sambe otmai sâmu nanlipyenje tetewi ya lâum kapi betjehen pilâyekjetâ muwi. ²⁰ Yawu gârâmâ tâmbânenje Mose tetemu âwâje mâmânjane emetyetjan tihâk mesambutmutâ tatmu emetsenje kalimbu pesuk sâop. ²¹ Emetsenje kalimbu pesuk sâmu hahitje tij tij sâmu ekmutâ iwit nanje olop. Yawu otmu saka saka kum kâlehen katmâ toen kalowot. Toen katmutâ to kakjan yoloj yoloj otmâ bam gam tatmu Parao baratjane ekmâ mem taka ikjahâk galemguop. ²² Lok otmâ Parao loklipje yengât nângân nângân emetjan yâhâmu den kâsikum wanjetâ nângân nângân pato miop. Nângân nângân pato memu Aihita ambolipjane ekjetâ sâtje otmu ewe katminiwi.

²³ Manmu yambu lok yâhâp njerek pesuk sâmu Isirae bukulipje girawu mansai sâmu yâk yengâlen ari yehop. ²⁴ Arim yekmu Aihita lok âlâje Isirae lok âlâ kumu ekmâ Isirae lok ya tângum Aihita lok ya kumu muop. ²⁵ Kumu mumu biwinjane yuwu nângâop. “Anitâje mâmâje otnihimu bukulipne

tânyongom Paraohât bâtnjambâ dâiyekmune hân âlâengen ari nennjahâk galema-hom mannom ya nângâm heñgenjuaï,” biwiñaje yawu nângâop. Yawu gârâmâ Isirae lohimbiñe ya ki nângâwi. ²⁶ Aiop, emet hanj sâmu Moseñe âlâkuâk ari Isirae lok yâhâp ahom tatmutâ mem teteyelehöp. Yawu otmutâ mem hâreyelekmâ yuwu sâm ekyotgop, “Wongât yetñe ahoawot?”

²⁷ Yawu sâmu kapam kândikuopñe yuwu sâm denñe kakñan sâop. “Gâ ki nângâhiihain. Âlâñe galem sâm katgekmu takat?” ²⁸ Oran Aihita lok âlâ kundâ muop yawuâk nohowe sâm oat hâ?” ²⁹ Yawu sâmu nângâm Moseñe Aihita hân pilâm Mirian hânângen ari manop. Yan manmâ imbi âlâ yaken gâtñe memu yâkñe nanyâhâtñe yâhâp meyelehöp.

³⁰ Manmâ gamu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâmu hân ya pilâm lok ki manmaiângen ariop. Yan ari Sinai pumñe topñan kinmu anjelo âlâñe nak topñan kâlâp semu yan tetem kinmu ehöp. ³¹ Ekmu sâtñe otmu “Enda wonñe oap?” sâm ya ekmâ heñgenjuwe sâm gotñan bamu Kutdâñe yuwu sâm ekuop. ³² “Nâmâ Awaraham, otmu nanñe Isaka, otmu sesene Yakop yâk yengât kunyene tatmâ gaman.” Yawu sâmu Moseñe kâñe bânñe sân sân sâmu senñe kâtâpgum kâmgum kinop. ³³ Yawu otmâ kinmu Anitâñe yuwu sâm ekuop. “Hân kinsat yu kâmbukñe. Yakât otmâ kâihe katipñe tuhum pilâ. ³⁴ Yuwu sâmune nângâ. Komolipne Aihita hânân manñetâ kapi ambolipñane yongom mem âlâlâ tuhuyekñetâ manmâ gai. Yawu manmâ ganjetâ yekmâ umatñe yapâ holanyekbe sâm gâ tetehihian. Yakât otmâ mâmâñe otgihim hângângohomune Aihita hânân âwurem ari tânyongowuat.” Anitâñe yawu sâm ekuop.

³⁵ Yâhâ Moseñe Aihita hânân talop yan Isirae lok âlâñe yâkât nângâmu gemu yuwu sâm ekuop. “Âlâñe galem sâm katgekmu takat?” yawu sâop. Yawu gârâmâ Moseñe bukulipñe tânyongom kasalipñene yengât bâtyenambâ dâiyekmu hân âlâengen ari mannomai sâm nak topñan kâlâp siop yan anjelo âlâñe tetewangim kinmâ mâmâñe otbangiop.

³⁶ Anitâñe Mose hângângumu Aihita hânân âwurem ari kulem âlâlâ memu ekñetâ sâtñe kârikñe olop. Yawu otmâ bukulipñe dâiyekmu Aihita hân pilâm taka saru âlâ, kutñe saru kuriñ sâm, yan kulem âlâ memu ekbi yamâ yuwu. Anitâñe nângâmu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyene hân liñmâ nombotgen takawi. Taka lok ki manmaiângen manñetâ Moseñe kulem topñe topñe mem gamu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop. ³⁷ Otmu Moseñe tâmbâlipnenñe yuwu sâm ekyongop. “Anitâñe hângânnohomu taka tânyongomune âlepñe mansai yuwuâk nengât komolân gâtñe âlâ hângângumu yâkât den kâsikum yingim tihityene otbuap.” ³⁸ Yawu sâm ekyongop. Otmu Moseñe tâmbâlipnenñe orop lok ki manmaiângen manmâ Anitâhât den kâsikum yingim gaop. Otmu ikñe Sinai pumñan yâhâmu anjelo âlâñe Anitâhât girem den kârikñe sâm ekumu âwurem ge ekyongop.

³⁹ Anitâhât den ya ekyongop yamâ benñe papatolipnenñane biwiyeñe kârikñe otmâ den ya hâkâñ otmâ Mose betbangim Aihita hânângen âwurem arine sâm otbi. ⁴⁰ Yawu otñetâ Moseñe âlâkuâk katyekmâ Sinai pumñan yâhâop. Pumñan yâhâ Anitâ orop den alahumutâ lohimbi yane Mose imiñe, kutñe Aron sâm, yuwu sâm ekuwi. “Moseñe Aihita hânângembâ dâim taka katnenekmâ nengât ki nângâm gulip oap. Yakât otmâ gâñe nak âlâ mem hâwim kânângârâ kinmu mepaene. Yawu otmâ lâum âwurem Aihita hânân arinom.” ⁴¹ Yawu sâm ekunjetâ bulimakao umutñe hâwim kânângâmu kinmu sot um gotñan katmâ herone otbangim mepaewi. ⁴² Yawu otñetâ Anitâñe yekmu bâlemu betyingimu biwiyeñe gulip otmu pitu mepaewi. Yawu otbi yakât poropete âlâñe den yuwu kulemguop.

“Anitâne yuwu yap. Isirae ambolipne yuwu sâmunne nângânet. Yen lok ki manmaiângen manmâ bulimakao ki gâim nâhât hotom um gawi. Yawu otmâ kasalipyene yengât Porom Lâpiohât hotom um manmâ ganetâ yambu lok yâhâp nerek pesuk sâop. ⁴³ Otmu pitu mepaem yan kasalipyene yengât Porom Lâpioyene, kutyetne Molok yet Lapan, ya yetgât umutyetne hâwim selep tuhum yakât kâlehen lâum kânângâyeleknetâ kinmutâ mepaeyelekbi. Mepaeyelekbi yakât matne sâmunne Bawilon kapi ambolipnane taka meyekmâ kapiyenan arinetâ yene yâk hon bayingim mannomai.” Anitâne yawu yap.” Den yawu kulemguop tap.

Tâmbâlipnennane Anitâhât selep tuhuwi.

⁴⁴ Emelâk embânân tâmbâlipnennane Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen taka mannetâ Anitâne ikne selep tuhunet sâm yakât topne Mose ekuop. Topne ekuop yawuâk watmâ tuhuwi. ⁴⁵ Tâmbâlipnennane yakât kâlehen yâhâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manmâ ganetâ benne Yosuanne galemyene olop sâp yan Anitâne mâmâne otyingimu kasalipyene yongom watyeknetâ arinetâ selep ya yan lâum taka katmâ mepaem manbi. Yawu otmâ manmâ ganetâ lok kutdâ âlâ, kutne Dawiti sâm, yâkne galemyongop. ⁴⁶ Dawitine galem yongom manmu Anitâne ekmu ârândân olop. Yakât otmâ opon kâmbukne pato tuhuwanjiwe sâm Anitâ ekuop. ⁴⁷ Ekumu ki nângâwanjiop. Yakât otmâ Dawiti nanne, kutne Solomon sâm, yâkne opon ya tuhuwanjiop. ⁴⁸ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Anitâ ambonenne yahat yahatne nenne emet me opon mem kânângâmain yan ki tatmap. Yakât otmâ Anitâne poropete âlâ yuwu ekumu kulemguop.

⁴⁹⁻⁵⁰ “Nâ ninahâk hân himbim kândikyotgowan. Otmu senne âlâlâ saruân hikiân tatmap ya ninahâk katyekban. Nâ himbimân otmu hânân ârândân otmâ tan. Yawuhât opon kâmbuknan yâhâ tat sâm tuhunihihetâ ârândân otbuapgât dop âlâ ki tap. Nâne oponân ki tatman.” Den yawu kulemguop tap.

Setepanone sâyingiop.

⁵¹ Yen biwiyene kârikne. Biwi nângân nângânyene ki pâron yap. Tâmbâlipyenne Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heak betgum manbi yen gurâ yawuâk otmâ manmâ gai. ⁵² Emelâk emet inânjan Anitâhât poropetelipnane ikne hon bawa âlâ tetem koko salek manbuap yakât den pat kulemguwi ya kerehâk tâmbâlipyenne hilipyongowi. Otmu yakât bulâneâmâ Yesu teteop ya yene betbanjim howanân kunetâ muop. ⁵³ Otmu Anitâne ikne anelolipne hângânyongomu ge girem den poropete ekyongonetâ yâkne kulemguwi ya yene ki lâum mansai. Yawu.”

Setepano kunetâ muop.

⁵⁴ Setepanone den yawu sâm ekyongomu biwiyenan hâumu kuk nângâwanjiwi. ⁵⁵ Yawu otjetâ Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otbanjimu himbimân senne pilâm eksan mâne Yesu Anitâ orop tatmutâ yelekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm ekyongop. ⁵⁶ “Himbim pâron sâmu Yesu, lok bulâne, Anitâ orop tatmutâ yeleksan.” Yawu sâop.

⁵⁷⁻⁵⁸ Yawu sâmu “Den kâmbukne hâliline yap” sâm lâum dâim kapi betnehen gewi. Kapi betnehen gem kunlipyenne yene hâk katipne kâkâlep katbi ya tuhum pilâm lok pato âlâ, kutne Saulo sâm, yâkât kâine topnan katjetâ tatmu kât mem kuwi. ⁵⁹ Setepano ya kâne kunetâ Yesu ulitgum yuwu sâop. “O Kutdâ Yesu, umutne me.” ⁶⁰ Yawu sâm pilakbe sâm otmâ yuwu sâop. “Kutdâ, tosa pilâyingihât nanjan.” Yawu sâm pilahop.

Kuñetâ mumu Sauloñe nângâmu ârândâñ olop.

8

Sauloñe Yesuhât komot mem bâleyehop.

¹⁻³ Setepano kuñetâ muop yan lok nombotñe Anitâhât tem lâum manbiñe isem lâum sumyenjan ari hanguwi. Otmu Sauloñeâmâ Yesuhât komot hilipyongowe sâam emet ârândâñ yâhâm gem pâinyehop. Otmu nombotñe mem teteyekmâ tembe lâulipñe ekyongomu meyekmâ ari pâi emetñan katyekbi. Yawu otyiññetâ lohimbi nombotñane Yerusalem kapi pilâm iton galan otmâ kapi tipi tapi Yuraia Samaria hânân tatmâ arap yan arim kinbi. Yâhâ Yesuhât aposololipñeâmâ Yerusalem kapiânâk tatbi.

Pilipñe Samaria ambolipñe den pat âlepñe ekyongop.

⁴ Yesuhât komot Yerusalem kapi pilâm iton galan otmâ ariwi yane Yesuhât den pat âlepñe kapi ambolipñe ekyongowi. ⁵⁻⁶ Yawu otbi yan yâk yengâlen gâtñe lok âlâ, kutñe Pilip sâam, yâkñe Samaria yengâlen ari Yesuñe tihitnenñe olâkgât Anitâñe hângângumu giop yakât den pat ekyongop. Den pat ya ekyongom kulem topñe topñe memu lohimbiñe ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu denñe nângâñetâ bulâñe olop. ⁷ Otmu lohimbi nombotñe weke bâleñane mângâyekmu manminiwi ya watyñgimu gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbi nombotñe âlâmâ senyeñe bok sâsâñe otmu pareñe otmâ tatminiwi ya mem hengemyongop. ⁸ Yawu otyiñgimu kapi ambolipñane biwiyeñe herone olop.

⁹ Yâhâ kapi yan lok kâmbukñe âlâ manop, kutñe Simon sâam, yâkñe ikñe mepaeakmâ hawat topñe topñe tuhuyñgimu ekñetâ sâtñe otminiop. ¹⁰⁻¹¹ Yakât otmâ kapi ambolipñe, lok geheñe yahat yahatñe, lok kutyene orop, kutyene bia, kerehâkñe yâkât nângâñetâ yahatmu yuwu sâam mepaeminiwi. “Wâtge kârikñe tatgihiap. Yakât otmâ gekmunñe Anitâhât dop oap.” Yawu sâam yâkât kutñe “Wâtgât Amboñe,” sâam yâkât nângâñetâ yahatmu manminiwi. ¹² Aiop, Anitâñe tihitnenñe otbe sâam Yesu hângângumu giop yakât den pat âlepñe Pilipñe ekyongomu nângâñetâ bulâñe otmu Yesu Kiristohâlen biwiyeñane kepeñetâ toen katyehop. ¹³ Yâhâ Simon lok kâmbukñe ya gurâ yawuâk Yesuhâlen biwiñe katmu toen kalop. Toen katmu yâkñe Pilip orop manmâ kulem topñe topñe memu ekmu âlâ kândâkdâ otmu yakâlâk nângâm manop.

Petoro yet Yoaneñe Samaria kapiân ariowot.

¹⁴ Samaria kapi ambolipñane Anitâhât den nângâñetâ bulâñe otmu biwiyeñe Yesuhâlen katbi yakât den pat sâam haok tuhunñetâ Yerusalem kapiân arimu aposoloñe nângâwi. Pat ya nângâm lohimbi yane Yesu Kiristohâlen biwiyeñane tiñâk kepeim manñetgât Petoro yet Yoane hângânyotgoñetâ ariowot. ¹⁵⁻¹⁷ Arimutâ topyeñe yuwu sâam ekyotgowi. “Emelâk biwinenñe Kutdânenñe Yesuhâlen katmunñe yâkât kulân toen katnenekbi. Toen katnenekbi yan Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe ki ge mâmâñe otningiop.” Yawu sâam ekyotgoñetâ nângâm Wâtgât mâmâñahât Heakñe ge mâmâñe otyiñgiâkgât kunyenjan meyekmâ Anitâ ulitguowot. Kunyenjan meyekmâ Anitâ ulitgumutâ ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge mâmâñe otyiñgiop.

¹⁸⁻¹⁹ Mâmâñe otyiñgimu Simonñe ya ekmu âlâ kândâkdâ otmu yawuâk otbehât nângâm tewetsenñe mem ari yuwu sâam âiyotgop. “Nâñe lohimbi kunyenjan meyekmune yawuâk Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe ge mâmâñe otyiñgiâkgât tewetsenñe yu yitgimune nângâñihimutâ nâku yawuâk otbom.” Yawu sâop.

20-21 Yawu sâmu Petorone yuwu sâmu ekuop. “Anitâne ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângangumu ge mâmâne otyingimap ya gâne tewetsenjanje puluhuwuatgât dop âlâ ki tap. Anitâne biwihe ekmu ki ârândân otmu kâlâpgât pat mansat. Yakât otmâ netgâlen ki torokatbuat. Tewetsenje ya miakmâ ari.

22-23 Biwihahât topne yuwu nangan. Netne kunyenjan meyekmutne kulem tetemu ekdâ biwihe bâleap. Yâhâ yawuâk biwi bâle otmâ mandâ Anitâne yakât matne gihimu mem hiliwahomatgât nângân nângange bâlene ya pilâm biwihe Yesuhâlen kepeim ulitgu. Yawu.”

24 Sâmu sâop. “Den yat yu tetenihimapgât yetjak nângânihim Anitâ ulitguyet.” Yawu sâop.

25 Aiop, Petoro yet Yoaneje Yesuhât den pat âlepne kâsikum yingim Yerusalem kapiân âwurem ariowot. Otmu mâtâwân ariowot yan kapi tipi tapi mâtâp hâlânâmâ tatmâ arap ya ambolipne Yesuhât den pat âlepne ekyongomutâ nângâwi.

Pilipne Yesuhât den pat âlepne Itiopia lok ekuop.

26 Otmu yakât kakjan kulem âlâ Pilipgâlen teteop yakât sâmune nângâ. Aiop, Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân geminiwi mâtâp ya ki arim takam tatnetâ anjom kâtiņ sâop. Yâhâ ki kâtiņ sâop sâp yan Anitâhât anelo âlâne Pilip tetewangim yuwu sâmu ekuop. “Gâne yahatmâ emet kakne ari Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân gemai mâtâp yawuâk watmâ ariuwat.” Yawu sâmu ekuop.

27-28 Yawu sâmu ekum hângangumu ariop. Aiop, Itiopia kapi ambolipne yengât imbi kutdâ âlâ manop, kutne Kandake. Otmu Kandakeje ikne tewetsenjahât galem pato âlâ hângangumu Yerusalem kapiân ari opon kâmbukjan yâhâ Anitâ mepaem hotom uwangiop. Hotom uwangim pesuk pilâm ikne hân wangane beâsi betnehen hikum pilânetâ dâiop yan yâhâ tatmu dâimu kapijan âwurem ariwe sâmu olop. Mâtâwân arim tatmâ emet inânnan Anitâne poropete âlâ, kutne Yesaia, den ekumu kulemguop ya mem mewalakum sâlikuop. Tatmâ sâlikum gemu Pilipne ehop. 29 Ekmu yan Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne yuwu sâmu Pilip ekuop. “We, beâsiņe hân wangane dâim arap endan bam ek.” 30 Yawu sâmu ekumu Pilipne sururuk sâmu ari lok yane den sâlikuop ya ekmâ yuwu sâmu âikuop. “Den sâlikuat yakât topne nangat me?”

31 Sâmu sâop. “Wâe, lok âlâne yukât topne sâmu kusânmâ eknohomu nângâmbâm. Yakât otmâ gâne hân wanganan garâ orowâk tatmâ topne eknohoâyâ.” Yawu sâmu Pilipne yâhâ hâlânbanjim tatmu orowâk ariowot.

32-33 Otmu emelâk embânân Anitâne Yesaia den yuwu sâmu ekumu kulemguop.

“Lama kum gâine sâmu yan lohotjan tatmu lâum arimai yakât dopneâk lok âlâ kune sâmu otjetâ lohotjan kinop. Yawu otmu ki den nepne pato otmâ in yawu lâum ari kuwi. Otmu lama kune sâmu otmâ anjoân somotne hârejetâ pâlâmne tatmap. Yakât dopneâk yâkne pâlâmne otmâ denyene kakjan ki sâop. Yâhâ kunjetâ muowâke yamâ benne lohimbi kingitne orowâkne yâkâlen biwiyenjanje kepeim mannomai ya sâlipyongonomaihât dop âlâ ki tap.” Den yawu kulemguop.

34 Den ya sâlikum lok kutdâ yane yuwu sâmu Pilip âikuop. “Anitâne âlâhât nângâm poropete ekumu den yu kulemguop? Poropete iknahât me lok âlâhât sâop?” 35 Yawu sâmu âikumu den ya sâmu kusânmâ Yesuhât den pat âlepne ya ekumu nângâm ariowot. 36 Ari to âlâ mâtâp ginjan giop yan arimutâ lok kutdâ yane ekmâ yuwu sâmu ekuop. “E, nâ toen katnekgât nangan. Ya nângârâ girawu oap?”

37 Sâmu sâop. “Biwihe Yesuhâlen katsat otmuâmâ, âlepne kionmâ toen katgekbom.”

Sâmu sâop. “Yesu yamâ Anitâ nanŋe. Yakât otmâ emelâk biwine yâkâlen katsan.”

³⁸Yawu sâm beâsi mem sânduk pilâmu kinmu hân wanŋanambâ kionmâ toen giowot. Ge Pilipŋe mem toen kalop. ³⁹Otmu toembâ gamutâ yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Pilip lâum âlâengen arimu lok yaŋe ekmu bialop. Ekmu biatmu biwi heronŋe pato nâŋgâm ariop. ⁴⁰Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Pilip lâum Asito kapiân ari katmu kinop. Otmu Pilipŋe kapi ya ambolipŋe otmu kapi tipi tapi ya hâlâŋmâ tatmâ arap ya ambolipŋe Yesuhât den pat âlepŋe ekyongop. Yawu otmâ benŋe Kaisaria kapiân ariop.

9

Kutdâŋe Saulo tetewanŋiop.

¹Sâp yan Saulonŋe biwiŋe kâlâp semu Kutdâhât komot hilipyongowe sâm otmâ manop. ²Yawu gârâmâ Damasiko kapiân ari Yesuhât komot pâinyekbe sâm otmâ hotom uminiwi ya yengât kunyenŋe yâkâlen ari yakât ekuop. Ekumu launŋan mem pepa âlâ kulemgum Saulo wanŋop yakât topŋe yuwu. Saulonŋe pepa ya mem ari Yura yengât papatolipyenŋe Damasiko kapiân manbi ya yingimu yâkŋe nâŋgawanŋinŋetâ yanâmâ Yesuhât komot Damasiko kapiân manbi ya meyekmâ Yerusalem kapiân âwurem taka pâi emetŋan katyekmu tatnomai. Topŋe yawu.

³Pepa ya mem Yerusalem kapi pilâm ariop. Mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumuâk otmu yanâk himbimâmbâ lanŋinŋe âlâ kândâkdâ yaŋe siliŋ siliŋ sâm hâuop. ⁴Siliŋ siliŋ sâm hâumu hâmbinŋ gumbinŋ otmâ hânân ge pare iop. Hânân ge pare imu yan Yesu Kutdâŋe yuwu sâm ekuop. “Saulo, Saulo, gâŋe wongât iliwetsat?”

⁵Sâmu sâop. “Gâ âlâ?”

Kâpekbanŋim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. ⁶Gâŋe yahatmâ kapiân yâhâwuat yan lok âlâŋe yu ya otbuat yakât sâm tetem ekgohowuap.” Yawu sâop.

⁷Yawu sâmu orowâk ariwiŋe den sâop yawuâk nâŋgâwi yamâ Yesu ikŋe ki ekbi. Yakât otmâ den biaek kinbi. ⁸Yawu otmâ kinŋetâ Saulonŋe yahatmâ senŋe omonŋumu ki ehop. ⁹Yakât otmâ bukulipŋaŋe dâim Damasiko kapiân yâhâwi. Kapiân yâhâ tatmâ sot me to barahâk tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop.

Ananiaŋe Saulo mem toen kalop.

¹⁰Aiop, Damasiko kapi ambonŋe âlâŋe Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeim manop, kutŋe Anania. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋe mem purik pilâmu Yesuŋe tetewanŋim kutŋan kunmu ehop. Ekmâ sâop. “Kutdâ, nâ yu tan.”

¹¹Yawu sâmu Kutdâŋe yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ mâtâp âlâ, kutŋe “mâtâp tâŋ tâŋâk” sâm, yan lok âlâ kutŋe Yurasi, yâkât emelan yâhâwuat. Yan yâhâ lok âlâ, kutŋe Saulo, Taso kapi ambonŋe emelan yan tap ya mem tetewuat. ¹²Oran ulitnohomu nâŋe biwiŋe mem purik pilâmune yuwu ehop. Gâŋe yâkâlen ari kunŋan mendâ senŋe suk sâmu ekbuap.” Yawu sâop.

¹³Yawu sâm ekumu sâop. “Kutdâ. Saulohât topŋe emelâk sâŋetâ nâŋgâman. Yerusalem kapi ambolipŋe nombotŋe gâhâlen biwiŋenŋe kepeim mansai ya hilipyongom hâhiwin yingim mansap. ¹⁴Otmu Damasiko kapi ambolipŋe nenŋe gâhâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain nen menenekmâ Yerusalem kapiân âwurem ari pâi emetŋan katnenekbe sâm hotom umai ya yengât kunyenŋaŋe hânŋangunŋetâ takaop.”

¹⁵ Sâmu sâop. “Yuwu ekghomune nângâ. Isirae lohimbi, pâku lohimbi otmu papatolipyenaje nâhât topne nângânetgât Saulo âi sâm wanmâ hângângumune yâk yengâlen ari nine den pat âlepne ekyongowuap.

¹⁶ Ekyongomu nombotnaje nângânetâ bulâne otbuap. Yâhâ nombotne âlâneâmâ nângânetâ tânjât otmu mem âlâlâ tuhujetâ hâhiwin kakjan manbuap yakât topne ekuwom. Yakât otmâ yahatmâ arim ek.”

¹⁷ Yawu sâmu Ananiaje yahatmâ emet sâpne kuwanjiop yan yâhâ Saulohât kunjan mem yuwu sâop. “Bukune Saulo. Yuwu sâmune nângâ. Yesu Kutdânenenaje mâtâwân tetehihimu ehonne nâ hângânnohomu taka kungan memune Wâtgât mâmânjahât Heakne mâmâne otgihimu senge suk sâmu ekbuat.” ¹⁸ Yawu sâm ekumu senje gara gara gemu suk sâm ekmâ yahatmu toen mem kalop. Yawu otmâ sot um wanjetâ nemu wâtne tij tij sâmu ¹⁹ Damasiko ambolipnaje Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manbi yâk orowâk manbi.

Sauloje Yesuhât topne Damasiko kapi ambolipne ekyongop.

²⁰ Sâp ki kâlep otmuâk Sauloje Yura yengât miti emetne tatmâ arap yan yâhâ Yesuhât topne ekyongom sâop. “Yesu kujetâ muop yamâ Anitâhât nanje bulâne.” Yawu sâop.

²¹ Yawu sâm ekyongomu nângânetâ sâtne otmu yâkât yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Emelâk bukulipnenenaje Yerusalem kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi yâk hilipyongowe sâm otmâ hâhiwin yingim watyekmu nengâlen taka tai. Yakât otmâ meyekmâ âwurem ari den âiân katyekmu kinjetgât hotom umai ya yengât kunyenaje hângângunjetâ takaop. Yawu gârâmâ girawu otmâ Yesuhât den nângâmu bulâne otmu yakât eknongoap. Ya ekmunje sâtne oap.” Den yawu sâm alahu gulahu otbi.

²² Yesune tihitnenne olâkgât Anitâne hângângumu giop yakât topne Sauloje Yura lohimbi ekyongomu dondâhâlâkne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyene katmâ yâkât komolân torokatbi. Yawu otbi yakât otmâ Yura lok nombotnaje nângânetâ bâlemu yâkât den kakjan sâne sâm hâum pâpguwi.

²³ Hâum pâpgum yanjak benje kune sâm yakât den hikuwi. ²⁴ Yawu otmâ Saulo kune sâm mâtâp sâtjan sip galem otmâ kinbi. ²⁵ Sip galem otbi yakât den pat nângâm omondâne Saulo bukulipnaje saka saka pato yakât kâlehen Saulo katjetâ talop. Tatmu ip yanje saka saka yan sâhâm ip potonjan mem tatjetâ pañ kârikne kâlep pato yakât manu launambâ yaehen kionmâ ba ariop.

Sauloje Yerusalem kapiân âwurem ariop.

²⁶ Yerusalem kapi ambolipne Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manbi ya yengâlen Sauloje torokatbe sâm otmâ Damasiko kapi pilâm âwurem Yerusalem ariop. Âwurem ari biwine Yesuhâlen kalop yakât topne ekyongop. Yamâ emelâk Yesuhât komot hilipyongom hâhiwin yingiminiop yakât otmâ denje nângânetâ ki bulâne otmu betbangiwi. ²⁷ Betbanginetâ aposolo âlâ, kutje Banawa sâm, yâkne Saulo dâim aposolo yengâlen ari sâreerop. Sârerem yuwu sâop. “Sauloje arimu Damasiko mâtâwân Kutdâne tetewanjiop. Tetewanjimu yâkâlen biwinaje kepeim Damasiko kapiân yâhâ yâkât den pat âlepne Damasiko ambolipne pahâk ekyongop.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâm ekyongomu nângâm Saulo buku otbanginetâ orowâk manmâ Yerusalem kapi yâhâm gem Kutdâhât den pat âlepne pahâk ekyongop. ²⁹ Otmu Yura lohimbi nombotne Girik kapiân tetewine nângâm denje kakjan sâwi. Yawu otmâ kune sâm den hikuwi. ³⁰ Otmu Den hikujetâ Yesuhât komotne ya nângâm Saulo dâim Kaisaria kapiân ariwi. Yan ari katjetâ wangaen yâhâmu mem ikne kapi, kutje Taso sâm, yan ari katmu manop.

³¹ Sauloŋe Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeim manop. Yakât otmâ emet hok imu Yesuhât komotŋe lohotŋan manmâ biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu Yesuhât den pat âlepŋe pahâk ekyongonŋetâ nâŋgâm lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yâk yeŋgâlen torokatŋetâ sambe sambe otbi.

Petoroŋe Yesuhât wâtŋan kinmâ lok pareŋe heŋgeŋguop.

³² Petoroŋe Yesuhât komot Lita kapiân manbi ya yeŋgâlen ariop. ³³ Otmu kapi ya amboŋe, kutŋe Ainea sâŋ, yâhâmâ pareŋe otmâ manmu yambu nombolân kalimbu pesuk sâop. Petoroŋe lok ya ekmâ yuwu sâŋ ekuop. ³⁴ “Ainea. yuwu sâŋmune nâŋgâ. Yesu Kiristoŋe heŋgeŋgohoapgât yahatmâ gikak kundupge mem lotohom siwitgu.” Yawu sâŋu âlepŋe otmâ yahalop. ³⁵ Yakât den pat Lita otmu Seron kapi ambolipŋaŋe nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhâlen biwiyeŋe katbi.

Petoroŋe Tapita mumuŋambâ mem yahalop.

³⁶ Kapi âlâ, kutŋe Yopa sâŋ, yamâ Lita kapi hâlâŋmâ tap yakât den pat yuwu. Yopa kapi ambolipŋe nombotŋaŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbi ya yeŋgâlen gâtŋe, imbi âlâ, kutŋe Tapita sâŋ, kutŋe âlâmâ Dokasi, yamâ nenŋe denân kutŋe “manŋen”. Imbi yaŋe lohimbi umburuk manminiwi ya tânyongom manminiop. ³⁷ Tapita ya mesek umatŋe tetewaŋgimu muop. Yakât otmâ lohimbi tânyongominiop yaŋe to kukŋe suk sukŋe yaŋe hâkŋe pirim lâum emet biwiŋe âlâen katŋetâ talop. ³⁸ Yâhâ Yopa kapi yamâ Lita kapi ginŋanâk tap. Otmu sâp yan Petoroŋe Lita kapiân ari talop yakât den pat Yesuhât komot Yopa kapiân manbiŋe nâŋgâm lok yâhâp hâŋgânyotgoŋetâ ari yuwu sâŋ Petoro ekuowot. “Imbi âlâ bâlemu miakmâ kinsain yakât otmâ dâihekmotŋe orowâk arine.”

³⁹ Yawu sâmutâ Petoroŋe kâlâwahom yahatmâ orowâk ariwi. Ari imbi ya katŋetâ talop yan dâim yâhâwi. Dâim yâhâŋetâ imbi kambut yaŋe mem hawangum isewaŋgim tatŋetâ yehop. Yâhâ Tapitaŋe ki muop yan sâŋgumyeŋe gâreyiŋgiminiop ya mem tiripguŋetâ ehop. ⁴⁰ Petoroŋe ya ekmâ ekyongomu yaehen ge kinŋetâ Tapita gotŋan ba kinmâ Anitâ ulitguop. Ulitgum imbi ya yuwu sâŋ ekuop. “Tapita yahat.” Sâŋu yanâk senŋe suk sâŋ Petoro ehop. ⁴¹ Petoroŋe bâŋŋan mem yahatmâ kinop. Yawu otmâ Petoroŋe den sâŋu lohimbi yaŋe emet kâlehen yâhâ Tapita ekbi. ⁴² Petoroŋe Tapita mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat sâŋ haok tuhuŋetâ Yopa kapi ambolipŋe dondâhâlâkŋe Yesuhâlen biwiyeŋe katbi. ⁴³ Otmu kapi yan lok âlâ, kutŋe Simon sâŋ, yâkŋe bulimakao hâkŋe gahaem yu ya gârem katmu puluhuŋetâ tewetsenŋe meminiop. Petoroŋe yâk orop yan im manop.

10

Anŋelo âlâŋe Konelio tetewaŋgiop.

¹ Kaisaria kapiân lok âlâ manop, kutŋe Konelio, yâhâmâ Roma yeŋgât hep bero ya yeŋgât kunŋe. ² Yâkŋe hep torehenlipŋe orowâk Anitâ mepaem tem lâuwaŋgim manminiwi. Otmu yâkŋe Yura lohimbi umburuk manminiwi ya yeŋgât tepŋe nâŋgâyiŋgim Anitâ ulitgum tânyongominiop. ³ Yawu otmâ manminiop gârâmâ hilâm âlâen emetsâpŋe otmu yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋe mem purik pilâmu anŋelo âlâŋe tetewaŋgim kutŋan kunop. ⁴ Kunmu pârâk pilâm ekmâ sâop. “Kutdâ girawu?”

Sâŋu sâop. “Gâŋe Anitâ tem lâuwaŋgim lohimbi umburuk manmai ya tânyongom gat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhihimu âlepŋe otmap. ⁵⁻⁶ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâ. Lok âlâ, kutŋe Simon Petoro sâŋ, yâkŋe Yopa kapiân

nambene orop im mansawot. Otmu nambenahât emet ya saru ginjan tap yan lok hângânyongorâ ari Simon Petoro dâim takanomai.”⁷ Yawu sâam ekum pilâm ba ariop. Arimu Konelione hon bawayâhâtne lok yâhâp otmu hep bero âlâne Anitâhât denne lâum manminiop ya ekyongomu gawi.⁸ Ganetâ anelone tetewangim den ekuop ya ekyongom hângânyongomu Yopa kapiân ariwi.

Wâtgât mâmâjahât Heakne Petoro biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

⁹ Ari mâtâwân im yahatmâ yapâ sâwi yanak hilâm kârikjan Yopa kapiân ba takawi. Aiop, sâp yan Petoro Anitâ ulitguwe sâam emet biwine âlâen yâhâop.¹⁰ Anitâ ulitgum tatmu po wangio. Yakât otmâ imbi tatbi ya ekyongomu sot unetâ siop. Yawu otjetâ Wâtgât mâmâjahât Heakne biwine mem purik pilâmu yuwu ehop.¹¹ Himbim pâron sâamu anelo âlâne wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunne mem menduhum katmu hânân gio. ¹² Yakât biwinan songo, hambe, nâi topne topne, neneke ki neneke katyehop ya tatmu ehop.¹³ Gemu yan Kutdâne Petoro kunmâ yuwu sâam ekuop. “Wa, Petoro. Yu kum ne.”

¹⁴ Sâamu sâop. “Kutdâ yu ki nembom. Ki neneke bâlene sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

¹⁵ Sâamu sâop. “Yu kum ne sâam ekgohoan yukât ki hâkân otmâ pilâwuat.” Yawu sâop. ¹⁶ Den ya kalimbu ekum yakât kakjan anelo yan mem himbimân yâhâop.

¹⁷⁻¹⁸ Wâtgât mâmâjahât Heakne Petoro biwine mem purik pilâmu kulem tetemu ehop yakât topne nângâm koahop. Nângâm koakmâ tatmu Koneliohât hon bawalipnane Yopa kapiân taka Simongât emet mem tetem gahatjan kinmâ den sâwi.

¹⁹ Yâhâ Petoro kulem tetemu ehop yakât nângâm koakmâ tatmu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne yuwu sâam ekuop. “Nangat. Lok kalimbu gâ pâingekmâ takai. ²⁰ Yakât otmâ orowâk arine sâam ekgohonetâ gâne ki nângâm kiwili otbuat. Yahatmâ gem yek.” ²¹ Yawu sâamu Petoro yahatmâ gem yekmâ “Wongât takai?” sâam âiyongop.

²² Sâamu sâwi. “Topne yuwuhât takain. Hep bero kunnene, kutne Konelio, yâkne Anitâ mepaem manmu nângâwangimu ârândân otmap. Otmu Yura ambolipnane yâkât nângânetâ yahatmap. Aiop, yâhâlen Anitâhât anelo âlâne tetewangim yuwu sâam ekuop. “Lok âlâ, kutne Simon Petoro sâam, yâkne taka den âlâ ekgohoâkgât nanjan. Yakât otmâ lok hângânyongorâ ari dâim takanetâ den ekgohowuap.” Yawu sâam ekuop yakât otmâ hângânnongomu takain.”

²³ Yawu sânetâ Petoro dâiyekmu emelan yâhâ iwi.

Petoro Konelio ari ehop.

Emet han sâamu yahatmâ Yopa kapi ambolipne Yesuhâlen biwiene kepeim manbi yâk orowâk ariwi. ²⁴ Mâtâwân ari im yahatmâ yapâ sâwi yanak Kaisaria kapiân ba takawi. Otmu Konelione bukulipne otmu hep torehenlipne meyekmu ya yengât mambotmâ tatjetâ takawi. ²⁵ Takanetâ Konelione Petoro ekmâ gem lâum parahum herone nângâwangim mepaeop. ²⁶ Yawu otmu Petoro yuwu sâam ekuop. “Anitâ konok mepaenongât dop tap. Yakât otmâ nâ wongât mepaeneksat? Nâ lok gâ yuwuya.

²⁷ Yawu sâam ekumu emelan yâhâ menduhuakmâ tatbi ya yuwu sâam ekyongop. ²⁸ “Yene Yura nengât topnene nanjai. Nenne yen pâku lohimbî yekmâ betyngimain. Otmu nenne yen orop tatnomgât dop âlâ ki tap. Yakât samut kârikne tap. Yakât otmâ nâne pâku lok yekmâ bâlene sâam nângâyngimune gemap. Yawu nângâyngim gaman yamâ yâhâlen Anitâne “Yawu ki nângâwuat” sâam yakât topne eknohop. ²⁹ Yakât otmâ Konelione lok

hânggânyongomu nâhâlen ariwi yan yekmâ ki pâpguwan.” Yawu sâam Konelio yuwu sâam âikuop. Wongât dâineketâ takain yukât sârâ nângâwe.” Yawu sâam Konelio âikuop.

³⁰ Yawu sâam âikumu Konelio yuwu sâam ekuop. “Wâtgât mâmânahât Heakne biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban yapâek manmâ gamunne hilâm imbât pesuk yap. Ya ekgohomune nângâ. Hilâm âlâen emetsâpne Anitâ mepaem tatmune lok âlâ, hâk katipne laninne orowâk, yâkne tetenihim yuwu sâam eknohop. ³¹ “Anitâ mepaem mandâ nângâhahimu ârândâh otmap. Otmu lohimbî umburuk mansai ya tânyongomat yakât nângâmu âilongo otmap. ³² Lok âlâ, kutne Simon Petoro sâam, yâkne Yopa kapiân nambene orop im mansawot. Nambene bulimakao hâkne gahaem yu ya gârem katmu puluhumai yâkât emet saru ginjan tap. Yakât otmâ lok hânggânyongorâ ari Simon Petoro yan tap ya dâim takanomai.” ³³ Yawu eknohomu sâam nâne lok yu hânggânyongomune gâhâlen ari dâihetâ orowâk takai. Gâne takarâ biwine herone oap. Yakât otmâ gâne Kutdâhât den sârâ nângâne.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâamu Petoro yuwu sâop. “Anitâne lok nengât orotmemenengahât nângâmu yâhâwe gewe ki otmap ya yiwerene nângâm henjengan. ³⁵ Otmu lohimbî komotne komotne hânjan kulemjan manmâ arai ya yengât nângâmu yâhâwe gewe ki otmap. Lohimbî âlâ me âlâne Anitâ ewe katmâ tem lâuwangim manmai yâhâmâ meyekbuap. ³⁶ Yâkne nanne Yesu Kiristo hânggângumu ge Yura lok nengâlen teteop. Yawu gârâmâ Yesune Yura lohimbî nengâlâk ki giop. Nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbî kerek nengât kunnenne tatmâ tihitnenne otbisâp yakât den pat âlepne kâsikum ningim manmâ gaop ya nangai. ³⁷⁻³⁸ Otmu nenne orotmeme bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwinenne kepeim manjet sâam Yoanene den eknongom toen katnenekmâ manop. Sâp yapâek Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne Yesu Nasaret kapi ambone mâmâne otbangimu Galilaia otmu Yuraia hân nombot nombot yâhâm gem kulem topne topne memu ekmunne âlâ kândâkdâ otminiop. Satangât weke bâlene lohimbî mem mângâeyekbi ya Yesune watmâ hengemyongom manop. ³⁹ Yâkne Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap yan yâhâm gem yu ya olop miop ya ekbin. Yawu gârâmâ Yura papatolipnenne yengât sâtgât otmâ Yesu howanân ketâ muop. ⁴⁰ Mumu hangunetâ hilâm kalimbu pesuk sâamu Anitâne mumunambâ mem yahalop. ⁴¹ Mumunambâ mem yahatmu lok ihilâk ki teteyingio. Mumunambâ yahatmâ nenâk teteningimu eknom ya emet inânan Anitâne sâam kalop. Yakât otmâ nengâlen tetemu orowâk tatmâ sot nem den alahu gulahu otbin. ⁴² Yâhâ lohimbî emelâk muwi, me sâp yiwerene mansain, me hâmbâi tetem mannomai nen kerek den âiân katnenekmâ den sâam hâreningiwuap ya Anitâne Yesu Kiristo sâam wanop. Yawu gârâmâ sâam hâreningiwuap yakât topne otmu ikne den pat âlepne ya lohimbî hânjan kulemjan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongomunne nângânetgât Yesune nep sâam ningio. ⁴³ Emelâk embânâmbâek Anitâhât poropetelipnane Yesuhât nângâm den yuwu kulemguwi.

Lohimbî âlâ me âlâne Anitâhât nanjahâlen biwiyenane kepeim mannomai ya yengât tosa pilâyingiwuap.” Yawu kulemguwi tap.”

Petoro den yawu sâam ekyongop.

Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne pâku lohimbî mâmâne otyingio.

⁴⁴ Petoro yawu sâam ekyongomu nângânetâ Anitâne ikne Wâtgât mâmânahât Heak hânggângumu yâk yengâlen giop. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ge mâmâne otyingim nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâne ki sâsâne sâam Anitâ mepaewi. Aiop, Yura lohimbî, Yopa kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyene katbi

yaŋe Petoro betŋan sâŋetâ Kaisaria takawi. Yâhâ pâku lohimbiŋe den sâsâŋe ki sâsâŋe sâŋ Anitâ mepaewi ya lohimbi takawi yaŋe yekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumu ge pâku lohimbi yu mâmâŋe otyiŋgimu ekmunŋe âlâ kândâkdâ oap.”

⁴⁷ Yawu sâŋetâ Petoroŋe sâop. “Emelâk Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumu ge nen mâmâŋe otniŋgiop yakât dopŋeâk pâku lohimbi yu yeŋgâlen hâŋgâŋumu ge mâmâŋe otyiŋgimu yeksain. Yakât otmâ toen mem katyeknomgât dop tap.” ⁴⁸ Yawu sâŋ ekyongomu yâkŋe Yesuhât kulân pâku lohimbi ya toen mem katyekbi. Yakât otmâ Petoro alitŋetâ yâk orowâk tipŋe tatmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yiŋgiop.

11

Petoroŋe pâku lohimbi yeŋgât den pat aposolo ekyongop.

¹ Pâku lohimbiŋe Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenâŋe kepeiwi yakât den pat sâŋ haok tuhuŋetâ aposolo otmu Yura lohimbi nombotŋe Yesuhâlen biwiyenâŋe kepeim manbiŋe yakât den pat nâŋgâwi. Yawu gârâmâ nombotŋeâŋemâ nâŋgâŋetâ bâleop. Yâkŋe yuwu nâŋgâmai. Pâku lok âlâ me âlâŋe Yesuhâlen biwiyenâŋe katmâ yâkât komolân torokatne sâŋ otnomai yamâ angoân hâkyenâhât torehenŋan undip tuhuyiŋginom. Yawu nâŋgâwi. ² Yawu gârâmâ Petoroŋe Yerusalem kapiân yâhâmu lok yaŋe yuwu sâŋ ekuwi. ³ “Gâŋe wongât pâku lohimbi yeŋgât emelan ari bâtyenâmbâ sot mem nion? Lok yaŋe hâkyenâhât torehenŋan undip ki tuhuanŋim mansai yakât nâŋgâmunŋe dondâ bâleap.” ⁴ Yawu sâŋetâ Petoroŋe yu ya teteop ya topŋambâek yuwu sâŋ ekyongop.

⁵ “Nâŋe Yopa kapiân ari Kiristohât den pat kâsikum yiŋgim manban. Otmu hilâm kârikŋan Anitâ ulitgum tatmune Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu yuwu ekban. Himbim pâroŋ sâmu aŋelo âlâŋe wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunŋe mem menduhum katmu gotnan giop. ⁶ Gemu yuwu ekban. Yakât biwiŋan soŋgo, hambe, nâi topŋe topŋe, neneŋe ki neneŋe katyehop ya tatmu ekban. ⁷ Tatmu ekban yan Anitâŋe nohonmâ yuwu sâŋ eknohop. “Petoro, yu kum ne.”

⁸ Sâmu sâwan. “Kutdâ, yu ki nembom. Ki neneŋe bâleŋe sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

⁹ Yawu sâmunne yan himbimâmbâ Kutdâŋe yuwu sâŋ eknohop. “Yu kum ne sâŋ ekgohoan yukât ki hâkâŋ otmâ pilâwuat.” Yawu sâop. ¹⁰ Kutdâŋe den ya kalimbuŋe eknohomu yakât kakŋan aŋelo yaŋe mem himbimân yâhâop.

¹¹ Himbimân mem yâhâmu yanâk lok kalimbu Kaisaria kapi pilâm emet tatbanân taka yaehen kinbi. ¹² Taka yaehen kinŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yuwu sâŋ eknohop. “Orowâk arine sâŋ ekgohoŋetâ gâŋe ki nâŋgâm kiwiliŋ otbuat.” Yawu sâop. Otmu Yesuhât komot ya yeŋgâlen gâtŋe lok nombolân konok yaŋe betnan sâŋetâ Kaisaria kapiân orowâk ariwin.

Ari hep bero kunyeŋe yâkât emelan yâhâmunŋe den yuwu sâŋ eknohop. ¹³ “Nâ emetnan tatmune aŋelo âlâŋe tetenihim yuwu sâŋ eknohop. “Lok âlâ, kutŋe Simon Petoro sâŋ, yâkŋe Yopa kapiân tap yakât otmâ lok hâŋgânyongorâ ari dâim takanomai. ¹⁴ Dâim takanŋetâ yâkŋe gâ otmu hep torehenlipge den ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Anitâŋe tosayenŋe pilâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mannomai.” Aŋeloŋe yawu sâŋ eknohop.” ¹⁵ Konelionŋe yawu sâŋ eknohomu nâŋe Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowan. Den ekyongomune emelâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak nengâlen ge mâmâŋe otniŋgiop yakât dopŋeâk yâk yeŋgâlen ge mâmâŋe

otyingiop. ¹⁶ Yâk yengâlen ge mâmâne otyingiop ya ekmâ emet inânjan Kutdâne den âlâ yuwu sârn eknongop ya nângâmune teteop. Den eknongop yamâ yuwu. “Yoaneje lohimbi toen mem katyehop. Yawu gârâmâ lohimbije nâhâlen biwiyene katnomai yanâmâ Anitâne ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumune ge mâmâne otyingiwuap.” Kutdâne yawu sârn eknongop. ¹⁷ Otmu nenje Yesuhâlen biwinenje katmunje Anitâne ikne Wâtgât mâmânahât Heak nengâlen hângângumu ge mâmâne otningiop yakât dopjeâk pâku lohimbi yengâlen hângângumu ge mâmâne otyingiop. Yawu gârâmâ Anitâne nângân nângân âlâ katbuap ya nâne kuwangiwomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ nângâmune ârândân oap.” Yawu sârn ekyongop.

¹⁸ Petoroje yawu sârn ekyongomu nângânetâ bulâne otmu ki denje kakjan sâwi. Yawu otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Nângâmunje âilonjo lonjo oap. Nen Yura lohimbije Yesu Kiristohâlen biwinenjanje kepeim manmunje Anitâne manman kârikjahât pat kuningimu tap. Yâhâ yakât dopjeâk pâku lohimbije yâkâlen biwiyenjanje kepeim mannetâ manman kârikjahât pat kuyingimu tap.” Yawu sârn Anitâ mepaewi.

Banawane Antiok kapiân ari ya ambolipne Yesuhât den kâsikum yingiop.

¹⁹ Setepano kunetâ muop yan Yura yengât papatolipyenjanje Yesuhât komot yongom watyeknetâ itonj galañ otmâ ariwi. Nombotje Poinike otmu Antiok kapiân ariwi. Yâhâ nombotje âlâmâ mâtunja âlâ, kutje Kipiro sârn, yan ariwi. Anjoân ariwi yanje Yesuhât den pat âlepne yamâ Yura lok imbi yawuâk ekyongowi. ²⁰ Yawu gârâmâ pâku lohimbi Kipiro otmu Kirene kapi ambolipne Yesuhâlen biwiyenjanje kepeim manbi. Nombotjanje kapiyenje pilâm Antiok kapiân ari Kutdâ Yesuhât den pat âlepne ya kapi ambolipne ekyongowi. ²¹ Ekyongowi yan Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otyingimu pâku lohimbi kingitje orowâkne Yesuhât den pat âlepne ya nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenjanje kepeiwi.

²² Yesuhâlen biwiyenjanje kepeiwi yakât den pat ya sârn haok tuhujetâ Yerusalem kapiân arimu Yesuhât komotje nângâm Banawa hângângunjetâ Antiokkapiân ariop. ²³⁻²⁴ Ari Anitâne tihityene otmu lohotjan manbi ya ekmâ herone nângâyingiop. Otmu Banawane Yesuhâlen biwinjanje tinâk kepeim tem lâuwangim manminiop. Yakât otmâ Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otbângimu pâku lohimbi yanje Kutdâhâlenâk biwiyenjanje tinâk kepeim mannomaihât Yesuhât den kâsikum yingim biwiyene mem hewewenjuhohop. Yawu otmu lohimbi sesengâlâkne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenjanje kepeiwi.

²⁵ Otmu Saulone tânnohoâk sârn Banawane Antiok kapi pilâm Taso kapiân ari pâinop. ²⁶ Ari Saulo mem tetem Antiok kapiân âwurem ariowot. Âwurem ari orowâk manmâ Yesuhât den kâsikum yingim manmutâ yambu konok pesuk sâop. Otmu Antiok kapi yan anjoân Yesuhât komot ya yengât kutyenje pato, “Kiristohât lohimbi”, sârn yongonbi.

²⁷ Sâp yan lok nombotje Anitâhât den sârn tetewine Yerusalem kapi pilâm Antiok kapiân ariwi. ²⁸ Yâhâ yâk yengâlen gâtne âlâ, kutje Ahawo sârn, emet inânjan Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne po pato tetewuap yakât den biwinjan katmu sârn teteop. Yawu gârâmâ yakât kakjan Roma yengât kunyenje âlâ, kutje Kalaurio manop sâp yan po pato ya teteop. ²⁹ Emet inânjan Ahawone den yawu sârn tetem Yesuhât komot ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya tânyongone sârn tewetsenje dopyenjanâk menduhuwi. ³⁰ Tewetsenje menduhum Banawa yet Saulo yitgijetâ mem ari Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya yengât galemlipyenje yingiwot.

12

Herotje sâmu Petoro mem pâi emetjan katjetâ talop.

¹⁻³ Tihit tihit Hombaŋ ya kutje âlâmâ Natik Hombaŋ ya tâlâhumu sâp yan lok kutdâ âlâ, kutje Herot sâmu, yâkne tembe lâulipne ekyongomu Yesuhât komot yongom mem âlâlâ tuhuyekmâ nombotje mem pâi emetjan katyekbi. Yawu otmâ tembe laulipne ekyongomu Yoane ataŋe, Yakowo ya mem engatje hârejetâ muop.

Yawu otmu Yura yengât papatolippenaŋe yakât nângânetâ âlepne olop. ⁴ Otmu tembe lâulipne ekyongomu Petoro gurâ yawuâk mem pâi emetjan katjetâ tatmu tembe lâu kâi nombotgen konok yaŋe galemgum kinbi. Galemgum kinbi yan komot imbât imbât yawu galemgum kinbi. Yawu otmâ Yura lohimbine natik ya nem pesuk pilânomai yan Herotje Petoro mem dâim den âiân katmu kinbuap yakât mambolop. ⁵ Yawu otmâ Petoro mem pâi emetjan katjetâ talop yakât den pat nângâm Yesuhât komotje menduhuakmâ Petorohât nângâwanŋim Anitâ ulitguwi.

Aŋelo âlâne Petoro pâi emetjambâ holaŋmu gem ariop.

⁶ Otmu emet haŋ sâmu yanâmâ Herotje Petoro mem den âiân katmu kinbuap. Yâhâ omoŋe yan Petoro tembe lâu yâhâp hohetyetjan tatmu ip kâriknaŋe mem bâtyeŋe menduhum sâhâm iwi. Otmu tembe lâu nombotje âlâneâmâ pâi emetje yakât gahatjan galemgum kinbi. ⁷ Yawu galemgum kinjetâ Kutdâhât aŋelo âlâne Petoro tetewanŋim kinmu, yâkât laninnaŋe siliŋ siliŋ sâmu pâi emetje kâlehen hâuop. Yawu otmu aŋelo yaŋe Petoro mândem yuwu sâmu ekuop. “Getek, yahat.” Sâmu ip kârikne ya holaŋakmâ gemu Petoro yahalop. ⁸ Yahatmu aŋeloŋe yuwu sâmu ekuop. “Petge mem latmâ kâi katipne karak. Otmu hâk katipne kâlep pato ya mânunakmâ betnan sârâ kionde.” ⁹ Yawu otmâ pâi emetjambâ gemutâ Petoroŋe biwi yâhâp otmâ yuwu nângâop. “Oait yu bulâne me amanân eksan.” ¹⁰ Yawu nângâm gahatjan tembe lâu galem kinbi ya wangiyeckmâ, gahatje âlâen ge yawuâk wangiyeckmâ ge paŋ sâhâwi yan bamutâ gahatje paŋ sâmu yaehen giowot. Yaehen ge mâtâwân bam tatmutâ aŋelo yaŋe yapâek gulip olop.

¹¹ Gulip otmu Petoro nângân nângânne tetemu yuwu nângâop. “Yiwereŋe nângâmune teteap. Kutdâ ikŋahâk aŋelo âlâ hângângumu ge Herot otmu Yura papatolipnenne yengât bâtyenambâ holaŋneksap.”

¹² Yawu nângâm yapâ ari Yoane Mareko mâmâne, kutje Maria sâmu, yâkât emelan yâhâop. Yâhâ hetahân kinmâ lohimbî dondâne menduhuakmâ yâkât nângâwanŋim Anitâ ulitgum tatjetâ nângâop. ¹³ Yawu nângâm emet gahatjan kinmâ den tuhuop. ¹⁴ Den tuhumu hoŋbawa imbi âlâ, kutje Lota sâmu, yâkne gahatjan ba ombene towatje nângâop. Yawu nângâm tepne yahatmu inâk âwurem ba “Petoro gahatjan taka kinsap,” sâmu ekyongop. ¹⁵ Yawu sâmu ekyongomu nângâm “Ândâpge maŋgumu sâmat,” yawu sâmu ekuwi.

Yawu sâmu ekuŋetâ kârikne otmâ sâmu. “Bulânanâk, gahatjan taka kinsap.”

Sâmu sâwi. “Yaehen gâtne otmâ umutnaŋe taka teteningimap.”

¹⁶ Yawu sâmu alahuwi. Otmu belângen gahatje mem pilâm Petoro kinmu eckmâ biwiyene huruŋ sâmu. ¹⁷ Yâhâ Petoroŋe emet kâlehen yâhâ ekyongomu den hutuk tatjetâ Kutdâne aŋelo âlâ hângângumu ge pâi emetjambâ holaŋmu yaehen giop yakât den pat ekyongop. Ya sâmu tin pilâm yuwu sâmu ekyongop. “Den pat yu Yakowo otmu bukulipnenne nombotje ari ekyongonomai.” Yawu sâmu ekyongom âlâengen ariop.

¹⁸ Emet haŋ sâmu tembe lâu yaŋe Petoro ekjetâ biatmu “Girawu oap?” sâmu pâinmâ yâhâm gewi. ¹⁹ Pâinjetâ biatmu Herotje kuk otmâ tembe lâulipne

nombotņe hângânyongomu omoņe Pétoro galemguwi ya yongonêtâ muwi. Yakât kakņan Herotņe Yuraia hân pilâm, ikņe kapi, kutņe Kaisaria sâ, yan ari manop.

Herot bâleop.

²⁰ Herotņe Kaisaria kapiân manop sâp yan Tiro otmu Siron kapi ambolipņane otmâ hilipgunêtâ yakât nângâm kuk olop. Yâhâ kapi yâhâp ya ambolipņane Kaisaria yapâ sot puluhum nem manminiwi. Yakât otmâ Herotņe sâ hâreyingimu sot ki memaihât nângâm Herot orop den heņgenņune sâ yâkâlen ariwi. Ari lok âlâ, kutņe Bilasto, yâhâmâ Herotgât honbawalipņe yeņgât kunņe manop ya tetewaņgim tewetsenņe waņbi. Tewetsenņe waņetâ yâkņe Herot ekumu den heņgenņunomaihât sâp kalop. ²¹ Sâp kalop ya tetemu Herotņe lok kutdâhât senņe âlâlâņe ya memu hakņan yâhâmu ikņe kakņan tat talân yâhâ tatmâ den ekyongop. ²² Den ekyongomu lohimbî nângâņetâ ewe membe otmu lok kerekņe den kârikņan yuwu sâ ekuwi. “Den eknongoat yu lok denņe bia. Yu Anitâhât den yawuya.” Yawu sâ mepaewi. ²³ Yawu sâ mepaņetâ Herotņe ikņahât nângâmu yahalop. Yakât otmâ Kutdâhât aņelone ge kumu hom papato bâleņane tepņe ihim lândemu muop. ²⁴ Herot muop yakât den pat nângâm lohimbî kiņgitņe orowâkņe Anitâ ewe katmâ Yesu Kiristohât den pat âlepņe nângâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeņane kepeiwi.

²⁵ Otmu Yesuhât komot Antiok kapiân manbiņe tewetsenņe menduhum katbi ya Banawa yet Saulone mem toka Yesuhât komot Yerusalem kapiân manbi ya yeņgât galemlipyene yiņgiwi. Yawu otmâ Yerusalem kapi pilâm Yoane Mareko ekumutâ orowâk Antiok kapiân âwurem ariwi.

13

Banawa yet Saulo âi sâ yitgim hângânyotgowi.

¹ Yesuhât komot Antiok kapiân manbi ya yeņgâlen gâtņe nombotņane Anitâhât den sâ tetem lohimbî ekyongominiwi. Yâhâ nombotņe âlâņeâmâ yâkât den kâsikum yiņgim manminiwi. Lok ya yeņgât kutyene yuwu. Banawa, Simion, kutņe âlâ Helen, lok âlâmâ Lukio Kirene kapi amboņe, âlâmâ Manaen, yâkņe lok kutdâ Herot lepatņambâek yâk orop manmâ gam lok olop. Otmu âlâmâ Saulo. ² Anitâ ulitgunêtâ nângâyiņgiwuapgât lok yaņe sot barak tatmâ Anitâ ulitguwi. Yawu otņetâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe yuwu sâ ekyongop. “Banawa yet Saulo nep sâ yitgimune tuhuromawot yakât yeņe kunyetņan mem hângânyotgoņetâ ariromawot.” ³ Yawu sâ ekyongomu yâkņe âi memutâ bulâņe tetewuapgât kunyetņan mem Anitâ ulitguwi. Ulitgum hângânyotgoņetâ lok âlâ, kutņe Yoane Mareko sâ, betyetņan sâmu orowâk ariwi.

Paulone Elima ekumu senņe omoņ olop.

⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe Saulo, Banawa otmu Yoane Mareko mâmâņe otyiņgimu Selukia kapiân ariwi. Yan ari yapâ waņga pato âlâen yâhâņetâ meyekmâ ari pâku lohimbî yeņgât mâtuņa âlâ, kutņe Kipiro sâ, yan ari katyekmu gewi. ⁵ Waņgaembâ ge pâku lohimbî yeņgât kapi pato âlâ, kutņe Salami, yan yâhâ Saulo yet Banawaņe Yura yeņgât miti emetņe tatmâ arap ârândâņ yâhâ lohimbî Yesu Kiristohât den pat âlepņe ekyongowot.

⁶ Kapi yapâ ari kapi tipi tapi mâtâp pato hâlâņmâ tatmâ arap ya ambolipņe Yesuhât den pat âlepņe ekyongowot. Yawu otmâ Papo kapi patoen ariwi. Yan ari Yura gâtņe, lok kâmbukņe yan manmap yâkât kutņe Barayesu, yâhâ

Girik denân kutje Elima sâmb kumai. Yâkne ikne topne kurihiamâ “Anitâne hângânnohomu yâkât den ekyongoman,” yawu sâmb kapi ambolipne kâityongominiop. ⁷ Otmu kiap âlâ, kutje Serehio Polasi, yâk orop buku oranjim manowot. Yâhâ Serehio Polasi yâhâmâ nângân nângânne pato. Yâkne Anitâhât den nângâwe sâmb Banawa yet Saulo ekyotgop. ⁸ Ekyotgomu yâkâlen ari den ekumutâ Serehio Polasiye Yesuhât den nângâm yâkâlen biwiye katmapgât Elimane denyetne kakjan sâmb kuyitgiop. ⁹ Kuyitgimu Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne Saulo, kutje ango Paulo, mâmâne otbângimu Elima ekmâ yuwu sâmb ekuop. ¹⁰ “Gâ Satangât lok. Orotmeme kingon otmat. Gâne Kutdâhât den bulâne kelangtmâ lohimbî kâityongomat. Gâ biwihe bap sâsâne. ¹¹ Yawu otmat yakât Kutdâne matne gihimu senge omon otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmbu senne omon otmu lok âlâne bânjan memu ariromawot yakât nângâm lok yengât pâinyehop. ¹² Yawu otmu Serehio Polasiye ekmu sâtnje bâlene olop. Yawu otmâ Yesu Kutdânenjahât den pat nângâmbu bulâne otmu yâkâlen biwiyanje kepeiop.

Paulone Pisitia hânân ari den pat âlepne lohimbî ekyongop.

¹³ Paulone bukuyâhâtne orowâk Papo kapi ya pilâm wangaen yâhânetâ yapâ meyekmâ ari pâku lohimbî yengât hân âlâ, kutje Pampilia sâmb, Perehe kapi tap yan ari katyehop. Katyekmu Yoane Marekone pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. ¹⁴ Pilâyelekmâ arimu yetneâk Perehe kapi ya pilâm pâku lohimbî yengât hân âlâ, kutje Pisitia sâmb, yan kapi âlâ, kutje Antiok sâmb, yan ariowot. Yan ari tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yura yengât miti emetjan yâhâ kapi ambolipne orop menduhuakbi. ¹⁵ Menduhuakmâ yâk yengât galem âlâne yahatmâ Mosehât girem den otmu Anitâne poropete ekyongomu den kulemgowi ya kâsikum yinggiop. Kâsikum yingim tin pilâmbu galemlipyenane Paulo yet Banawa herone otyitgim yuwu sâmb ekyotgowi. “Den eknongomutâ nângâm biwinenne hewewen olâk.” ¹⁶ Yawu sânetâ Paulone yahatmâ “Den nângânâk tatnet,” sâmb ekyongomu ândâp katnetâ yuwu sâmb ekyongop. “Yura bukulipnetne, otmu yen pâku lohimbîne Anitâhâlen biwiyanje kepeim mansai yen kerek yuwu sâmb ekyongomune nângânet. ¹⁷ Yura lok nengât ambonenne Anitâ yâkne tâmbâlipnenne wawaeyekmâ manman kârikjahât pat kuyinggiop. Otmu yakât kakjan yâkne Aihita hânân ari kandi manjetâ Anitâne lukuleyekmu tetem sambe sambe otni. Anitâ wâtnje pato tatbângiapne Aihita bâtyenambâ holanyekmu taka lok ki manmaiângen manbi. ¹⁸ Lok ki manmaiângen manbi sâp yan tihityene otmu yambu lok yâhâp nerek pesuk sâop. ¹⁹ Otmu Kanan hânân takawi yan Anitâne mâmâne otyingimu lohimbî komot nombolân yâhâp ya mem ge katyekmâ hânyene ya mem ambokum manbi. ²⁰ Yawu manjetâ yambu 450 pesuk sâmbu Anitâne kunlipyene mem kânângâyekmu yâkne lohimbî galemnyongom manbi. Galemnyongom manmâ ganjetâ poropete âlâ, kutje Samue sâmb, ya teteop. ²¹ Sâp yan Isirae tâmbâlipnennane lok kutdâ âlâne galemnyongomu manne sâmb Samue ekuwi. Yakât otmâ Samuene lauyenan mem Anitâ ulitgumu Benyamingât senâmbâ gâtnje lok âlâ, kutje Kisi sâmb, yâkât nanne, kutje Saulo, yâk kânângâmbu kunyene manmâ galemnyongomu yambu lok yâhâp nerek pesuk sâop. ²² Yambu lok yâhâp nerek pesuk sâmbu yâkât gewâkjan Anitâne Yese nanne, kutje Dawiti sâmb, ya kânângâm yuwu sâmb lohimbî ekyongop. “Yese nanne, kutje Dawiti, yâkne tem lâunihim mansap. Yakât otmâ wuân me wuângât ekumune denne lâmbu hon banihiwuap. Yakât otmâ nângâwanjian,” yawu sâop. ²³⁻²⁴ Dawitihât senâmbâ gâtnje âlâ, kutje Yesu, Yura lohimbî nengâlen tetem tihitnennje otbuapgât pat Anitâne emelâk

embânjan kuningiop. Pat yakât bulâje tetewuap nângâm Anitâje angoân Yoane Yura nengâlen hângângumu takaop. Otmu nenje orotmemenenje bâleje bet pilâm Anitâhâlen biwinenjanje kepeimunje toen mem katnenekbuap yakât den eknongop. ²⁵ Otmu Anitâje Yoane âi sâm wanjop ya tuhum pesuk pilawe sâm otmâ yan lohimbi yuwu sâm âiyongop. “Yeje nâhât girawu nângâmai? Anitâje lok âlâ hângângumu ge tihitnenje otbuap nângâmai yamâ nâ bia. Nâmâ lok inje. Lok ya nâhât betnehen taka mansap. Nâje yâkât itâkat kâpekmâ golewanjiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ bia. Nâjeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

²⁶ Bukulipne, Awarahamgât sen, yen otmu pâku lohimbi je Anitâhâlen biwiyejanje kepeim manmai yen yuwu sâm ekyongomune nângâjet. “Nen kerekje Yesu Kiristohâlen biwinenjanje kepeimunje manman kârikjahât pat kuningiwom nângâm Anitâje Yesu hângângumu giop. ²⁷ Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipne otmu Yura papatolipnenjanje Yesuhât topje ki nângâm henjenjuwi. Yawu otmâ tatmâ nângâ nângâ sâpje ârândâj miti selepjan yâhâ poropete yengât den sâlikum nângâjetâ ki keterakyingimu manminiwi. Yakât otmâ yâkje sâm hârewanji jetâ ku jetâ muop yan poropete yengât den yakât bulâje tetem henjenjuop. ²⁸ Yesu hakjan tosa âlâ ki mem tetewi yamâ imbiâk “Howanân ku jetâ muâk” sâm Pilato ekujetâ nângâyingimu ku jetâ muop. ²⁹ Otmu yuwu yawu yu ya otbangim howanân ku jetâ muop sâp yan emet inânjan Anitâhât poropetelipjanje Yesuhât den kulemguwi yakât bulâje teteop. Yawu otmu Yesu howanâmbâ menjeta gemu lâum ari kâkât mâtâpje âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânâmâ mem tingâlojetâ kinop yan lâum ba katjetâ talop. ³⁰ Muop yamâ Anitâje mumunambâ mem yahalop. ³¹ Mumunambâ mem yahatmu lohimbi je Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân orowâk ariwi ya teteyingimu orowâk den huhum ariwi. Yakât otmâ lohimbi yanje iton galan otmâ ari yâkât den pat âlepje Yura kapi ambolipne ekyongowi. ³²⁻³³ Anitâje tâmbâlipnenje yengât pat kuyingiop yakât bulâje tetemu menomgât Yesu mumunambâ mem yahalop. Yakât otmâ Yesuhât den pat âlepje ekyongom mansait. Yâhâ Yesu mumunambâ mem yahatbuap yakât nângâm Anitâje emet inânjan Dawiti ekumu kep kulemguop yakât bon yâhâp yan den yuwu tap.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerenje yu yakât topje sâm teterâ lohimbi kerekje ekmâ nângâjet sâm katgeksan.” Yawu tap.

³⁴ Anitâje Yesu mumunambâ mem yahatmu âlâku ki mumbuap, yakât den âlâ emet inânjan yuwu sâop.

“Nâje Dawitihât pat kuwanjiwan yakât bulâje kerek gâhâlen tetewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Otmu Dawitije Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguop.

“Anitâ pato, gâje lok bulâje nâ ki pilânekdâ mum tâtuk sâwom.” Yawu tap.

³⁶ Anitâje Dawiti âi sâm wanjop ya tuhum lohimbi tihityenje otmâ manmâ gam muop. Mumu seselipje yengât sumân hangujetâ tâtuk sâop. ³⁷ Yâhâ Anitâje Yesu mumunambâ mem yahatmu ki tâtuk sâop. Yâkje tihitnenje otmap. ³⁸⁻³⁹ Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi nenje Mosehât girem den ya watmâ tem lâuwangine sâm pâpgumain. Yakât otmâ nenje Anitâhât senjan kinmâ sârereaknomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâje yâkâlen biwiyejanje kepeim manmai ya yengât tosa pilâyingimap. Otmu yeje gurâ yawuâk Yesuhâlen biwiyejanje kepeinetâ Anitâje bulâjanâk tosayenje pilâyingiuap. Yakât otmâ den pat âlepje ekyongomune nângâjetâ bulâje olâkgât tâmbâlipnenje yengâlen hâum sâmune nângâjet. ⁴⁰ Emelâk embânjan tâmbâlipnenje yengât kasalipyenjanje taka yongom itit kiom tuhuyekbi yakât

den emet inânñan Anitâhât poropete âlâñe ekyongomu ya nângâñetâ tâñât olop. Poropeteñe den kulemguop ya yuwu tap.

⁴¹ “Nâhât den nângâñetâ gemap ya yengâlen kulem âlâ memune ya ekñetâ tâñât otbuap. Otmu poropetelipñañe kulem yakât topñe sâm tetem ekyongonjetâ gurâ yawuâk nângâñetâ tâñât otmu munomai.” Anitâñe den yawu sâm poropete ekumu kulemguop.

Yâhâ tâmbâlipnennñañe Anitâhât den nângâñetâ tâñât otmu muwi yakât dopñeâk yeñe Yesu Kiristohât den pat âlepñe yu nângâñetâ tâñât otmu hiliwahomaihât den yu ekyongoan.” Pauloñe yawu sâm ekyongop.

⁴² Yawu sâm ekyongomu Paulo yet Banawa miti emetñambâ giowot. Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen den eknongoromawot sâm galemlipyeñe ekyotgonjetâ ariowot. ⁴³ Miti emetñambâ gem arimutâ Yura lohimbi otmu pâku lohimbi Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manbi yâkñe betyetñan sâwi. Otmu yâkñe Anitâhâlen biwiyenñañe tiñâk kepeim manñetâ tihityeñe otbuapgât Paulo yet Banawañe den kâsikum yingim biwiyenñe mem hewewenñe tuhuyehowot. ⁴⁴ Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen pâku lohimbi kiñitñe orowâkñe Kutdâhât den nângâne sâm miti emetñan yâhâwi. ⁴⁵ Miti emetñan yâhâñetâ pik sâmu Yura lohimbiñe yekmâ nângâm bâleyingim Paulo ekmâ sâwi. ⁴⁶ Yawu otñetâ Paulo yet Banawañe kârikñe otmâ yawu sâm ekyongowot. “Netñe Anitâhât den yen ekyongoromgât sâm nitgimu taka ekyongom mansait. Yamâ yeñe yâkât den nângâñetâ ki bulâñe otmu manman kârikñahât pat ki menehât nanñai. Yakât otmâ netñe yen pilâyekmâ pâku lohimbi yengâlen ari den pat âlepñe yu ekyongorom. ⁴⁷ Emelâk embânñan Anitâñe poropete âlâ ekumu kulemguop den yakât bulâñe netgâlen teteap. Den ya yuwu tap.

“Omoñe balam saumunñe lañinñe pilâmu mâtâp ekmâ arim takamain yakât dopñeâk yen hângânyongomune pâku lohimbi yengâlen ari manman kârikñahât den pat ekyongonjetâ nângâm biwiyenñan hañ sâyingimu Kutdâhât mâtâp ekmâ watnomai.”

Den yawu kulemguop yakât bulâñe netgâlen teteap yu.”

⁴⁸ Yawu sâm ekyongomutâ den ya pâku lohimbiñe nângâm tep hero otmâ Yesuhâlen biwiyenñañe kepeiwi. Yawu otmâ manman kârikñahât pat yakât bulâñe menomaihât Anitâñe emet inânñan sâm kalop.

⁴⁹ Otmu Kutdâhât den pat âlepñe ya sâm haok tuhuñetâ lohimbi kiñitñe orowâkñe nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñañe kepeiwi.

Paulo yet Banawa watyelekñetâ ariowot.

⁵⁰ Yesuhât den pat âlepñe sâm haok tuhuwi. Yakât otmâ Yura papatolipyeñe yakât nângâñetâ bâlemu kapi ya ambolipñe yengât kunlipyeñe otmu imbi kunñe Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiwi ya kendâyinginjetâ Paulo yet Banawa watyelekñetâ ariowot. ⁵¹ Kapi yapâ ariowot yan hâmbâi Anitâñe matñe umatñeâk yingiwuap yakât otmâ yawu otmâ kâi kalowot. Kâiyetñan wahap âlâ horalop ya tâlim gik beretek memutâ gemu betyingim Antiok kapi ya pilâm Ikonion kapiân ariowot. ⁵² Arimutâ benñe kapi ambolipñe Yesuhâlen biwiyenñañe kepeiwi ya Anitâhât Wâtgât mâmânñahât Heakñe mâmânñe otyingimu heronñe kakñan manbi.

14

Paulo yet Banawañe Ikonion kapiân ariowot.

¹ Ikonion kapiân ari Yura yengât miti emetņan yâhâm Yesuhât den pat âlepņe ekyongomutâ nângâņetâ bulâņe otmu Yura lohimbi otmu kapi ambolipņe kiņgitņe orowâkņe biwiyenje Yesuhâlen katbi. ² Yâhâ Yura lok nombotņane biwiyenje kârikņe otmâ Yesuhât den nângâm hâkâņ otbi. Yawu otmâ kapi ambolipņe nombotņe biwiyenjan kionetâ Paulo yet Banawa yetgât nângâm bâleyitgiwi. ³ Yawu gârâmâ yâkņe kapi yanâk tatmâ Kutdâhât den pahâk ekyongomutâ emetsenņe yâhâp mon pesuk sâop. Otmu Anitâņe lohimbi tihityenje otbe sâm oap yakât topņe ekyongomutâ nângâņetâ bulâņe olâk sâm Anitâņe mâmâņe otyitgimu kulem topņe topņe miowot. ⁴ Yâhâ kapi ambolipņane hionakmâ nombotņe Yura galemlipyenje yengât den hohewi. Yâhâ nombotņe âlâņeâmâ aposolo yetgât den hohewi.

⁵ Yawu otmâ hionakbi yakât otmâ Yura galemlipyenjanje kapi ambolipņe otmu Yura lok nombotņe yanje alahunetâ biwiyenje kâlâp semu aposolo ya mem âlâlâ tuhuyelekmâ kâtņe yotgonom nângâm yakât den hikuwi. ⁶ Den hikuwi yakât pat nângâm aposoloņe kapi ya pilâm Likaonia hânân kapi yâhâp tap kutyetņe Lisitera otmu Derewe yan ariowot. ⁷ Yan ari manmâ Yesuhât den pat âlepņe kapi ya ambolipņe ekyongom manowot.

Paulo yet Banawa Lisitera kapiân ariowot.

⁸ Lisitera kapiân lok âlâ mâmâņahât tepņambâek kâņe parenje tetem manmâ gaop. ⁹ Yâhâ Paulone Yesuhât den pat âlepņe lohimbi ekyongop ya ândâp katmâ nângâm tatmu Paulone ekmâ yuwu nângâop. “Lok yuņe biwiņe Yesuhâlen katmu Anitâņe heņgenġuwuapġât dop tap.” ¹⁰ Yawu nângâm yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.” Yawu sâmu lok yanje uk sâm yahatmâ kinmâ bam gaop. ¹¹ Yawu otmu lohimbi yan kinbiņe kulem ya ekmâ Likanio yeņe denyenjan den sâwi. Den sâwi yakât topņe yuwu. “Hewukņe lok yâkņe lok hâtġum hohetnenņan taka tetem kinsawot.” ¹² Yawu sâm Banawa ekmâ hewukņe lok âlâ, kutņe Yusi sâm, ya kunbi. Yâhâ Pauloneâmâ den ekyongop yakât otmâ hewukņe lok âlâ, kutņe Hemesi sâm, ya kunbi. ¹³ Yawu sâm yotgonmâ Paulo yet Banawa yetgât hotom uyitġine sâm otbi. Otmu hewukņe lok Yusi yakât lok kâmbukņane lohimbi sâyiņġimu birâm topņe topņe lotohom bulimakao enġatņan sâhâm pilâņetâ ġemu enġatņe hârene sâm dâim opon kâmbukņe kapi betņehen kinsawân ariwi.

¹⁴ Hotom uyitġine sâm otņetâ Paulo yet Banawane ya nângâm pârâk pilâm sururuk sâm hohetyenjan ari kinmâ yetgât hâk katipņe kâkâllep mânunġahowot ya mem duwalowot. ¹⁵ Mem duwatmâ yuwu sâm kuyiņġiowot. “Bâe, yeņe girawu otne sâm oai? Nerâmâ lok, yen yuwuyaek. Wongât hotom unitġine sâm oai? Yeņeâmâ hewukņe lok tâņât ya betyiņġim Anitâ Manman Amboņane hân himbim kândikyotġom yu ya kerek kalop yâkâlen biwiyenjanje kepeim manņet sâm yâkât den pat ekyongore sâm takawit. ¹⁶ Otmu emelâk embâņambâek pâku lohimbi hânņan kulemņan mansai ya yengât tâmbâlipyenjanje yeņe enġatyenġeâk watmâ orotmeme bâleņe topņe topņe otmâ gawi yan undip ki katyiņġiop. ¹⁷ Yawu gârâmâ ikņe topņe tetekņan ekņetġât hop sambe lâtâpyongomap. Yâkņe sâpņanâk ġelâk hâņġangumu ġemu kalamyenjan hop sambe tetemap. Yawu tetemu herone kakņan manmai.” ¹⁸ Den yawu sâm ekyongomutâ lok nombotņane kunyeņe kârikņe otmâ bâsok hotom uyitġiwi.

Paulo kâtņe kuwi.

¹⁹ Otmu sâp yanâmâ Yura lok nombotņane Antiok kapi Pisitia hânân tap ya otmu Ikonion kapi ya pilâm Paulo yet Banawa talowolân taka kapi ambolipņe yengât enġatyenjan ġenġetâ Paulo dâim kapi betņehen ari kâtņe kuwi. Otmu

yâkne Paulohât muap sâmb pilâm arinjetâ derepgum talop. ²⁰ Yawu otmâ kapi ambolipne nombotne Yesuhâlen biwiyene kepeiwi kepeiwine kapiângembâ ge ekjetâmâ yahatmâ kapiân yâhâop. Otmu yan imutâ emet hanj sâmbu Banawa orowâk kapi ya pilâm Derewe kapiân ariowot.

²¹ Derewe kapiân ari Yesuhât den pat âlepne ekyongomotâ kapi ambolipne lok kingitne orowâkne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi. Otmu mâtâp ariowot ya yawuâk watmâ Lisitera, Ikonion, Antiok kapiân âwurem ariowot. ²² Âwureowot yan kapi ârândân Yesuhât komot tatbi ya yengât biwiyene orotok sâmapgât mem kârikne tuhuyekmâ yuwu sâmb ekyongowot. “Nenne yen orop biwinenane Yesu Kiristohâlen kepeimain. Yawu otmâ manmunne lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhuneneknomai. Yawu otninginetâ ki lohote otmâ mannom otmuâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâne ningimu menom.” Yawu sâmb ekyongowot.

²³ Otmu Anitâhât nângân nângânjan tatmap ya Wâtgât mâmânahât Heakne mem biwi nângân nângânyetjan katmu nângâmutâ keterakyitgiâkgât sot barak tatmâ ulitguowot. Yawu otmutâ nângâyitgimu yâkne Yesuhât komotne komotne ya yengâlen ari galemlipyene mem katyehowot. Otmu Anitâne mâmâne otyingimu Kutdâhâlen biwiyenane tinjak kepeim manjetgât ulitgum pilâyehowot.

²⁴ Kapi ya pilâm Pisitia hân ya inâk wangim Pampilia hânân takaowot. ²⁵ Yan taka Yesuhât den pat âlepne Perehe kapi ambolipne ekyongom yapâ pilâyekmâ Atalia kapi saru ginjan tap yan giowot. ²⁶ Otmu yapâ wanja patoen yâhâmutâ meyelekmâ ari Antiok kapi patoen katyelekmu giowot. Yâhâ kândikum pâku lohimbi yengâlen ki ariowot sâp yan Anitâne mâmâne otyitgimu nepne memutâ bulâne tetewuap nângâm Yesuhât komotne Anitâ ulitgum hângânyotgojetâ yapâ ariowot.

²⁷ Otmu Paulo yet Banawane Antiok kapiân âwurem taka Yesuhât komot menduhuyehowot. Menduhuyekmâ Anitâne mâmâne otyitgim mâtâp meyitgimu Yesuhât den pat âlepne pâku lohimbi ekyongomotâ yâkne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi yakât den pat kerek ekyongowot.

²⁸ Otmu yan yâkne Yesuhât komot orop sâp kâlewâk manbi.

15

Paulo yet Banawa Yerusalem kapiân ariowot.

¹ Lok nombotnane Yuraia hân pilâm Antiok kapiân ari yuwu sâmb Yesuhât komot ekyongowi. “Nanlipnenne tetenetâ hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmbu yanâmâ hâkyenahât torehenjan undip tuhuyinginomgât Mosenne girem den âlâ kulemguop.” Den yawu tap ya yen pâku lohimbine ki lâum mannomai otmuâmâ Anitâne ki meyekmâ manman kârikjan katyekbuap.”

² Yawu sâmb ekyongonetâ benne Paulo yet Banawane denyene kakjan sâmutâ kuk pato otni. Yawu otni yakât otmâ yuwu sâmb den hikuwi. “Paulo yet Banawa lok nombotne orowâk hângânyongomunne Yerusalem kapiân ari aposolo otmu Yesuhât komot yengât galemlipyene ekyongonetâ umatne teteap yu sâmb henjenunomai.” Yawu sâmbi.

³ Yawu sâmb hângânyongonetâ ariwi. Yapâ ari Poinike otmu Samaria hânân ariwi. Yan ari kândikum Yesuhât den pat âlepne pâku lohimbi ekyongomotâ nângânetâ bulâne otmu Kutdâhâlen biwiyenane kepeiwi yakât den pat Yesuhât komot tatmâ ari ya ekyongonetâ nângâm tepyene herone pato olop.

⁴ Otmu Yerusalem kapiân arinjetâ aposolo, Yesuhât komot, otmu yâk yengât galemlipyene yekmâ herone otyingiwu. Herone otyingim Anitâne mâmâne otyitgimu pâku lohimbi yengâlen nep miowot yakât topne ekyongowot.

⁵ Ekyongomutâ Parisaio lok nombotje Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwiye yahatmâ yuwu sâmb ekyongowi. “Pâku lokje Mosehât girem den watmâ hâkyenahât torehenjan undip tuhanjinetâ âilonjo otbuap.” Yawu sâwi.

Petoroje den ekyongop.

⁶ Den ya hejengune sâmb aposolo otmu galemlipyenaje yenjak menduhuakbi. ⁷ Menduhuakmâ den sahanjim tatjetâ Petoroje yahatmâ yuwu sâmb ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmbune nângâjet. Nâje pâku lohimbi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepje ekyongomune nângâm Yesuhâlen biwiyenaje kepeinomialhât Anitâje mem sâlipnohom âi sâmb nihiop ya nanjai. ⁸ Anitâje nen lok kerek biwinenjahât topje nângâmapje ikje Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu Yura nengâlen giop. Otmu yakât dopjeâk Anitâje Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge pâku lohimbi biwiyenaje mem hewewenjuhumu Yesuhâlen biwiyenaje katbi. Yakât otmâ Anitâje pâku lohimbi nângâyingimaj. ⁹ Nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop dop konohâk mansain. Pâku lohimbiye biwiyenaje Yesuhâlen katbi yan yâk yengât tosa pilâyingiop. ¹⁰ Yakât otmâ yeje wongât Anitâ wangim umatje âlâ pâku lohimbi kakyejan katne sâmb oai? Emelâk embâjâmbâek tâmbâlipnenenaje girem den lâum hâum pâpguminiwi. Otmu nen gurâ yawuâk lâum hâum pâpgumain. ¹¹ Yakât otmâ girem den lâunet sâmb nenje ki sâyinginom. Yesu Kutdâje pâku lohimbi mâmâje otyingimu yâkâlen biwiyenaje kepeimai. Yakât otmâ yâkje manman kârikjahât pat yakât bulâje yingimu menomai. Otmu nen gurâ yawuâk.” Yawu sâop.

¹² Otmu Anitâje Paulo yet Banawa mâmâje otyitgimu pâku lohimbi yengâlen ari kulem topje topje memutâ ekjetâ ewe membe olop yakât den pat ekyongomutâ nângâwi.

Yakowone den ekyongop.

¹³ Paulo yet Banawaje den sâmb tin pilâmutâmâ Yakowone yahatmâ den yuwu sâmb ekyongop. “Bukulipne, den sâmbune nângâjet. ¹⁴ Anitâje pâku lohimbi tihityenaje otmu nombotjanje ikjan biwiyenaje kepeim mansai ya manman kârikjahât pat kuyingiop yakât den pat Simonje eknongomu nanjain. ¹⁵ Emelâk emet inânnan Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemguop yakât bulâje tetemu eksain. Den ya yuwu tap.

¹⁶ “Kutdâje yuwu yap. “Hâmbâi Dawitje Isirae lohimbi galemyonjoap ya yengât kasalipyenaje taka yongom itit kiom tuhuyinginetâ kapi kâwurumjeâk kinbuap. Otmu nângâmbune ârândâj otmu sese hâkulipyenaje âwurem taka kâwurum ya pitim kapi ânje tuhumm yan mannomai. Sâp yan Dawitihât senâmbâ gâtje mem kânângâmbune lohimbi tihityenaje otmu âilonjo lonjo mannomai. ¹⁷ Yawu otmâ pâku lohimbi hânjan kulemjan mannomai ya nine pat kuyingiwann yâkje Kutdâhâlen ari honj bawanjim mannomai.

¹⁸ Emelâk emet inânnan Kutdâje den yawu sâmb teteop.”

Poropete den yawu kulemguop.

¹⁹ Yakât otmâ biwinaje yuwu nanjan. Pâku lohimbiye Anitâhât den lâum Yesuhâlen biwiyenaje kepeine sâmb otmai ya yengât ki undip katyinginom. ²⁰⁻²¹ Emelâk embâjâmbâek Yura nengât papatolipnenenaje tatmâ nângâ nângâ sâp ârândâj miti emetyenjan yâhâ Mosehât girem den sâlikum manmâ gawi. Otmu âun yu nen gurâ yawuâk sâlikum nângâmb manmain. Yakât otmâ girem den yuwu kulemgum katyinginom. “Pâku lohimbiye Porom Lâpio mepaem sotbân gotyenjan katnomai yapâ gâtje ki mem nenomai. Otmu noninj bulimakao engatje sâhâmb manjunjetâ mumbuap ya otmu yakât

hepne ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai.” Den yawu kulemgum katyînginom. Yawu.” Yakowoje den yawu sâop.

Pâku lohimbiye Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi ya yengât pepa kulemgum katyîngiwi.

²² Yawu sâmu aposolo otmu galemlipyenaje Yesuhât komot orop menduhuakmâ biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu lok yâhâp mem teteyelekjetâ Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomaihât pâinyelekbi. Yawu otmâ lok yâhâp, kutyetne Yurasi Basawa yet Sila sâmu, yâk mem katyelekbi. ²³ Lok yâhâp yune Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomai sâmu pâku lohimbi yengât pepa yuwu kulemgum yîngim hângânyongowi.

“O Bukulipnenne,

Yen pâku lohimbi, Antiok, Siria, Kirikia kapi ambolipnaje Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai yen Anitâne meyekmu nen orop komot konohâk oain. Yakât otmâ nen aposolo otmu Yesuhât komot Yerusalem kapiân mansai ya yengât galemlipyenaje herone nângâyîngim pepa yu kulemgum katyîngiain. ²⁴ Umatne âlâ yengâlen teteop ya nengâlebâ lok nombotnaje yene engatyeneâk otmâ yengâlen taka den topne topne ekyongonetâ nângâwi. Nenne lok ya ki âi sâmu yîngim hângânyongowin. ²⁵⁻²⁷ Yakât otmâ nenne menduhuakmâ lok yâhâp, kutyetne Yurasi yet Sila sâmu mem katyelekmâ hângânyotgomunje taka den ekyongomotâ nângânomai. Yâkne Banawa yet Paulo yâk orop yengâlen takanomai. Paulo yet Banawane Kutdâ Yesu Kiristo hon bawangim hâhiwin kakjan manmawot. ²⁸ Anitâne biwi nângân nângânnenjan katmu nângâmunje tetemu undip ki katyînginom yawu nangain. Yâhâ girem den pâne tâlâwâk ekyongoain yu lâunjetâ ârândân otbuap. ²⁹ Pâku lohimbiye Porom Lâpio mepaem sotbân gotyenan katnomai yapâ gâtne ki mem nenomai. Otmu noninj bulimakao engatne sâhâm mangunjetâ mumbuap ya otmu yakât hepne ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai. Girem den yu lâum manjetâ ârândân otbuap. Yawu. Nen bukulipylene Yerusalem kapiân mansain.”

³⁰ Pepa yawu kulemgum yîngim hângânyongonetâ mem Antiok kapiân ariwi. Antiok kapiân ari Yesuhât komotne mem menduhuyekmâ pepa ya yîngiwi. ³¹ Pepa ya yînginetâ sâlikum nângâwi. Otmu biwiyene orotok sâmapgât lohotnan mannomai sâmu kulemgowi ya sâlikum nângânetâ tepyene herone olop.

³² Anitâne Yurasi yet Sila mâmâne otyitgimu yâkne lohimbi ya den kâlêwâk ekyongom biwiyene mem hewewen tuhuyehowot. ³³⁻³⁴ Yawu otmâ Yesuhât komot Yerusalem kapiân âwurem ariyet sâmu hângânyotgowi. Yawu sâmu hângonyotgowi yamâ Silaneâmâ pilâm yan manmu Yurasiye ikniâk âwurem Yerusalem ariop.

Paulo yet Banawa pilahowot.

³⁵ Paulo yet Banawane Antiok kapiân manmâ Yesuhât komolân gâtne lok nombotne orop Kutdâhât den lohimbi kâsikum yîngiwi. ³⁶ Sâp âlâen Paulone Banawa yuwu sâmu ekuop. “Netne angoân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari Kutdâhât den kapi ambolipne ekyongomotne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi. Yâkne girawu mansai yakât nângâm ari yekdom.”

³⁷ Yawu sâmu Banawaneâmâ Yoane Mareko orowâk arinom sâop. ³⁸ Emelâk Yoane Marekone âi pânjan pilâm Pampilia hân yan pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. Yakât otmâ Banawane Yoane Mareko orowâk arinom

sâop ya Paulone nângâmu ki ârândân olop. ³⁹ Yakât otmâ Paulo yet Banawa sâam kuanġim pilahowot. Pilakmâ Banawaŋe Yoane Mareko mem urowâk waŋga pato âlâen yâhâmutâ meyelekmâ Kipiro mâtuŋa yan ari kionowot. ⁴⁰ Yâhâ Pauloneâmâ Sila mem Kutdâŋe tihityetŋe olâk sâam Yesuhât komotŋe hâŋgânyotgoŋetâ ariowot. ⁴¹ Ari Siria, Kirikia hân ya hâtikgum Yesuhât komolipŋe kapi tipi tapi yan manmâ arai yâk yengât biwiyenŋe orotok sâamapgât mem kârikŋe tuhuyehowot.

16

Paulone Timoteo mem urowâk ariwi.

¹ Paulo yet Silaŋe Kirikia hân ya pilâm Derewe otmu Lisitera kapiân ariowot. Lisitera kapi yan lok âlâ manop, kutŋe Timoteo, yâkât topŋeâmâ yuwu. Âwâŋe yamâ Girik lok. Yawu gârâmâ âwâŋaŋe Yura imbi miop. Yawu gârâmâ Timoteo mâmânġaitŋe Yesuhâlen biwiyetŋaŋe kepeim manminiowot. ² Lisitera otmu Ikonion kapi ambolipŋe Yesuhâlen biwiyenŋaŋe kepeim manminiwiŋe Timoteohât nâŋgâŋetâ yahalop yakât otmâ yâkât topŋe Paulo ekuwi. ³ Paulo ekuŋetâ nâŋgâm Timoteo orowâk arirom sâam yakât ekyongop. Yawu gârâmâ Yura lohimbi yan manbiŋe Timoteo âwâŋe ya Girik amboŋe ya nâŋgâm metewi. Yakât otmâ Paulone Mosehât girem den lâum Timoteo hâkŋahât torehenŋan undip tuhuwaŋgiop. ⁴ Yawu otmâ kapi ârândân ari aposolo otmu Yesuhât komotŋe Yerusalem kapiân manbi yâk yengât galemlipyenŋe girem den kulemgum katyŋgiwi ya lâum mannomai sâam Yesuhât komolipŋe ekyongowi. ⁵ Yawu otŋetâ Yesuhât komotŋe Kutdâhâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim Anitâhât den lâum manbi. Otmu yawu manŋetâ hilâm ârândân pâku lohimbi nombotŋe âlâŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim yâk yengâlen torokatŋetâ sambe sambe otbi.

Wâtġât mâmânġahât Heakŋe Paulo biwiŋe mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

⁶ Paulo yet Silaŋe kapi tipi tapi Asia hânân tatmâ arap yan ari Yesuhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongore sâam otmutâ Anitâhât Wâtġât mâmânġahât Heakŋe undip katyitgiop. Yakât otmâ kapi tipi tapi Pirihiya otmu Galatia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe Yesuhât den pat âlepŋe ekyongom ariowot. ⁷ Yawu otmâ Misia hân bânġehembâ ari Bitinia hânân arire sâam otmutâ Yesuhât Wâtġât mâmânġahât Heakŋe yawuâk undip katyitgiop. ⁸ Undip katyitgimu Misia hân ya hâtikgum ari saru ginŋan Toroa kapi tawân gemutâ nâŋe mem teteyelekmâ yâk yetġâlen torokatban. ⁹ Yawu otmâ emet ŋiŋ sâmu orowâk iwin. Otmu omonġdâŋe Yesuhât Wâtġât mâmânġahât Heakŋe Paulo biwiŋe mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ehop. Makeronia ġâtŋe lok âlâŋe tetem kinmâ Paulo ulitgum yuwu sâop. “ġâŋe Makeronia nengâlen ga tânnongowuat.” ¹⁰ Kulem tetemu ehop ya Paulone eknotgomu nâŋgâm yuwu sâwin. “Makeronia hânân ari Yesuhât den pat âlepŋe ekyongonomġât Anitâŋe sâam ningiap.” Yawu sâam Makeronia hânânġen arine sâam mitiwahom tatbin.

¹¹ Otmu emet haŋ sâmu waŋga patoen yâhâmunŋe menenekmâ Toroa kapi ya pilâm ari emet ŋiŋ sâowân Samotarake mâtuŋa yan ari katnenekmu ġewin. Emet haŋ sâmu yapâ menenekmâ ari Niapoli kapiân katnenekmu ġewin. ¹² Otmu kapi ya pilâm Pilipi kapiân ariwin. Pilipi kapi yamâ Makeronia hân yakât kapi kunŋe. Roma lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yan manbi. Pilipi kapi yan tatmunŋe hilâm mome mon pesuk sâop. ¹³ Otmu kapi betŋehen to âlâ tap yan Yura lohimbiŋe Anitâ ulitguminiwi yakât kawe âlâ tap. Yakât otmâ tatmâ nâŋġâ nâŋġâ sâpŋan lok pâinyekmâ yan ġewin.

Yan ge imbi nombotņe mem teteyekmâ yâk orop ge tatmâ Yesuhât den pat âlepņe ekyongowin. ¹⁴ Otmu Tiatira kapi amboņe, imbi âlâ, kutņe Litia sâam, yâkņeâmâ sâņgum gârem katmu puluhunjetâ yapâ tewetsenņe miakmâ manminiop. Imbi yaņe Anitâ mepaem manminiop yakât otmâ Kutdâņe biwiņe mem hewewenņe tuhumu ândâp katmâ Paulohât den nâņgâmu bulâņe otmu Yesuhâlen biwiņaņe kepeiop. ¹⁵ Yakât otmâ imbi ya otmu ikņe sen ya kerehâk toen mem katyekbi. Toen mem katyekņetâ imbi yaņe yuwu sâam eknongop. “Kutdâhâlen biwinâņe kepeimune manman kârikņahât pat kunihiap yakât otmâ nâhât emelan takanjetâ yan orowâk tatnom.” Yawu sâamu nenņe yâkât emelan yâhâwin.

Roma yengât tembe lâuņe Paulo yet Sila meyelekmâ pâi emetņan katyelekbî.

¹⁶ Sâp âlâen Anitâ ulitgum manminiwi yakât kawenņan gemunņe, honņbawa imbi âlâņe mem teteneņehop. Otmu weke bâleņaņe kakņan memu lohimbi yengâlen ari yu ya teteyiņgiwuap yakât topņe sâam tetem ekyongominiop. Yawu otmu tewetsenņe me senņe âlâlâ yakât hâmeņe sâam waņminiwi ya mem ari galemlipņe yiņgiminiop. ¹⁷ Aiop, imbi yaņe Paulo ekmâ betnenņan gam den kârikņan yuwu sâop. “Lok yuņe Anitâ yahat yahatņe honņ bawaņgim manman kârikņan manmâ yâhânomgât topņe eknongone sâam takai.” ¹⁸ Hilâm ârândâņ betnenņan gam yawu otniņgiminiop. Yakât otmâ Paulone nâņgâmu ki ârândâņ otmu purik sâam weke bâleņe ya yuwu sâam ekuop. “Nâņe Yesu Kiristohât sâtgât ekgohomune gaiakmâ ba ari.” Yawu sâamu yanâk weke bâleņe yaņe yâkâlambâ gaiakmâ ba ariop. ¹⁹ Yâhâ imbi yakât galemlipņaņe tewetsenņe me senņe âlâlâ yâkâlambâ âlâku ki menomai ya nâņgâwi. ²⁰ Yakât otmâ Paulo yet Sila mem dâiyelekmâ sombemân yâhâ Roma yengât kiplipyeņe yengât senyeņan katyeleknjetâ kinmutâ yuwu sâam hâkyetņan sâawi. “Yura lok yuņe kapinenņan taka ki orotņe otņet sâam meme sâsâ tuhunenekmutâ nâņgâmunņe dondâ bâleap. ²¹ Yâkņe orotmeme âiņe, nen Roma lohimbiņe ki otmain ya otņet sâam kâsikum ningim tawot.” ²² Yawu sâanjetâ lohimbi sombemân kinbiņe nâņgâm bâleyitgiņetâ Roma yengât kiplipyeņaņe yetgât hâk katipņe mem duwatmâ tuhumm pilâm tembe lâulipyeņe ekyongonjetâ kapamņe dondâ yotgowi. ²³ Yotgonjetâ hâkyetņe bân bâlâņgum hewâk pato otmu pâi emetņan mem yâhâ katyeleknjetâ tatmutâ gahatņe ya kârikņeâk maņgum heņgeņgum katyeleknjetâ tatset sâam galem ya ekuwi. ²⁴ Ekuņetâ pâi emetņe yakât biwiņe âlâ tânâmņan tap yan dâim ari katyelekmâ nak âlâ hionņmâ nombot nombot tuhuwi yapâ kâiyetņe pilâmutâ arimu nak ya mem menduhum sâhâņetâ yan talowot.

²⁵ Otmu omoņ tânâmņan Paulo yet Silaņe kep mem Anitâ mepaem tatmutâ lok nombotņe pâi emetņan katyekņetâ tatbi yaņe nâņgâyiņgiwi. ²⁶ Yawu otmâ mososoņ pato mem pâi emetņe ya gâsuk gâsuk sâamu yakât gahatņe kerek hindakmâ aņ sâam kinop. Otmu pâi emetņan ip kârikņaņe sâhâyekņetâ tatbi ya yengât ip kârikņe ñerek holaņakmâ kisik pâsok sâop. ²⁷ Yawu otmu galem yaņe amanâmbâ yahatmâ gahatņe ya aņ sâam kinmu ya ehop. Ya ekmâ lok bâleņe kerek yaehen kionņmâ arai sâam tewetņe mem dâim ikņe enġatņe kârâm hâreakbe sâam olop. ²⁸ Yawu otmu ekmâ Paulone yuwu sâop. “Nen hârok tain yakât otmâ gike enġatge ki hâreak.”

²⁹⁻³⁰ Yawu sâamu galem yaņe balamgât sâamu bukulipņaņe balam saum waņetâ pâi emetņan yâhâm gem yehop. Tatņetâ yekmâ kâi bânņe kârâņ kârâņ sâamu, Paulo yet Sila dâiyelekmâ gemâmâ yuwu sâam âiyotgop. “Nâņe girawu otmune Anitâņe manman kârikņahât pat kunihiwuap?”

³¹ Sâamu yuwu sâam ekuowot. “Kutdâ Yesu Kiristohâlen biwihaņe kepeim manbuat otmuâmâ Anitâņe manman kârikņahât pat kuhihwuap. Otmu

imbihe naomge yâku yawuâk.” ³² Yawu sâmu Yesu Kutdâhât den pat âlepne yâk otmu hep torehenlipne yawuâk ekyongowot. ³³ Ekyongomutâ galem yañe hepyetne piriwitgiop. Piriwitgimu ikñe otmu imbiñe naomñe hârok mem toen katyehowot. ³⁴ Yawu otmâ Paulo yet Sila dâiyelekmu ikñe emelan yâhâ sot um yitginetâ niowot. Otmu Anitâhâlen biwiyenane kepeiwi yakât biwi hero pato otbi.

³⁵ Emet hanj sâmu Paulo yet Sila holanyelekñetâ ariromawotgât Roma yengât kiaplipyenane tembe lâu hângânyongonjetâ pâi emetñan ariwi.

³⁶ Pâi emetñan ari “holanyelekdâ kionmâ ariyet” sâmu galem ya ekuwi. Ekuñetâ pâi emetñan yâhâ Paulo yuwu sâmu ekuop. “Kiapliptnenane den katñetâ takap. Yakât otmâ holanyelekmune kionmâ ariromawot.”

³⁷ Yawu sâmu Paulone tembe lâu ya yuwu sâmu ekyongop. “Nerâmâ “Roma lok”. Yakât otmâ wongât angoân kiaplipyenane ki ânotgom topnetne nângâwi? Yawu otmâ lok senyenjan kapamne imbiâk notgom pâi emetñan mem katnelekñetâ tait. Yamâ yene netgât yohân kionmâ ariyet sâmu hângânyongonjetâ taka eknotgonjetâ nângâmune ki dopñan oap. Kiaplipyene yenak taka eknotgonjetâ yanâmâ kionmâ arirom.” Yawu sâmu ekyongop.

³⁸ Yawu sâmu ekyongomu tembe lâu yañe purik sâmu ari kiaplipyene teteyingwi. “Paulo yet Sila yamâ Roma lok.” Yawu sâmu kiaplipyene ekyongonjetâ yâkñe nângâm pârâk pilâwi. ³⁹ Pârâk pilâm yâk yetgâlen ari den lohotñan ekyotgom pâi emetñambâ dâiyelekmâ ge hângânyotgonjetâ kionowot.

⁴⁰ Yapâ kionmâ Tiatira kapiân ari Litiahât emelan yâhâowot. Yan yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ biwiyene orotok sâmapgât den ekyongom biwiyene mem hewewenj tulum yapâ pilâyekmâ ariowot.

17

Paulo yet Sila Tesalonike kapiân ariowot.

¹ Paulo yet Silane kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetne Ampipoli otmu Apolonia, yan ariowot. Yan ari yan Yura yengât miti emetne ki tap yakât otmâ kapi yâhâp ya wangim Tesalonike kapiân ariowot. ² Yan ari Yura yengât miti emetñan yâhâ Yura lok orop Anitâhât den emelâk miti pepaen kulemgawi yakât alahuñetâ tadmâ nângâ nângâ sâp kalimbu pesuk sâop. ³ Yawu otmâ Yesuhât topne yuwu sâmu ekyongowot. “Yesune tihitnenne olâk” sâmu Anitâne hângângumu giop. Gemu lok bâlenane kum mem âlâlâ tuhuñetâ sât gum muowâke yamâ benne Anitâne mumuñambâ mem yahalop. Yakât topne emet inânñan Anitâhât poropetelipñane miti pepaen kulemgawi tap.” Yawu sâmu ekyongowot. ⁴ Yawu sâmu ekyongomutâ Yura lohimbi getek âlâ otmu kapi yakât lok papatolipne yengât imbilipyne nombotne otmu Girik lohimbi Yura yengâlen torokatñetâ Anitâ mepaeminiwi. Lohimbi yune Paulo yet Banawane den sâowot ya nângâñetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi.

⁵ Yawu gârâmâ Yura lohimbi sesengâlâkne den ya nângâñetâ ki bulâne otmu lok hilâm ihi nombotne mâtâwân in yâhâm gewi ya ekyongonjetâ menduhuakbi. Menduhuakñetâ Yura lok yañe lok menduhuyekbi ya tepyenjan kânângâñetâ dâiakmâ Paulo yet Sila pâinyelekmâ Yasongât emelan ariwi.

⁶ Emelan ari pâinyelekñetâ biatmu Yason otmu Yesuhât komolân gâtne lok nombotne meyekmâ papatolipyne yengâlen ari den âiân katyekmâ yuwu sâwi. “Yasonne lok yâhâp dâim emetñan katyelekmu tawot. ⁷ Yâkne lohimbi kendâyingimutâ kuk kapam otmai. Yâkne nengât kapiân taka tadmâ Roma kunnenahât den bet pilâm lok kutdâ âñe, kutne Yesu sâmu, “yâkne tihitnenne otmap” yawu sâmu yakât den lohimbi eknongom tawot.” ⁸ Yawu sâñetâ

kapi ambolipne otmu papatolipyeñaje den ya nângâm biwiyenjan tâlimu kuk pato otbi. ⁹Yawu otmâ papatolipyeñaje Yason otmu bukulipne ekyongonjetâ tewetsenñe katmâ pâi emetñe puluhum kionñbi.

Paulone Yesuhât topñe Berea kapi ambolipne ekyongop.

¹⁰Emet omoñ otmu Yesuhât komotñe Paulo yet Sila yohân hânngânyotgoñetâ Berea kapiân ariowot. Yan ari Yura lohimbi yengât miti emetñan yâhâ Paulone Yesuhât den pat âlepñe ekyongop. ¹¹Yâhâ Tesalonike kapiân Yura lohimbiñe biwi kârikñe otmâ denyetñe nânngâñetâ giop. Yâhâ Berea kapiânâmâ lohimbi yañe biwi hewewen otmâ ândâp katmâ Paulohât den nânngâneâk otbi. Yawu otmâ “Den eknongoap ya bulâñe me bia” sâmb hilâm ârândânñ yakât alahu gulahu otmâ Anitâhât den miti pepaen kulemguiwi ya sâlikuwi. ¹²Yawu otmâ yâk yengâlen gâtñe kinñitñe orowâkñe Yesuhâlen biwiyenñaje kepeiwi. Otmu Girik lohimbi yahat yahatñe nombotñaje yawuâk.

¹³Yawu gârâmâ Paulone Berea kapiân ari Anitâhât den ekyongomu nânngâñetâ bulâñe olop yakât den pat sâmb haok tuhuñetâ Tesalonike kapiân arimu Yura lohimbiñe nânngâñetâ bâleop. Nânngâñetâ bâlemu Berea kapiân ari kapi ambolipne biwiyenjan kuinñ kuinñ kendâyinñgiwi. ¹⁴Yawu otñetâ Sila yet Timoteo yamâ Berea kapiân talowot. Yâhâ Paulo yamâ Yesuhât komotñe ekunjetâ kapi ya pilâm saru ginñan ariop. ¹⁵Otmu Yesuhât komolân gâtñe lok nombotñaje Paulo dâim ari Aten kapiân katmâ âwurene sâmb otñetâ yuwu sâmb ekyongop. “Yeñe Sila yet Timoteo ekyotgoñetâ in yawu takaromawot.” Yawu sâmb ekyongomu âwurem Berea ariwi.

¹⁶Paulone Sila yet Timoteo yetgât mambotyitgim Aten kapiân talop. Yan tatmâ Porom Lâpio topñe topñe hâwim kânânngâñetâ talop ya ekmâ biwiñe kâlâp siop. ¹⁷Yawu otmâ Yura lohimbi yengât miti emetñan yâhâ Yura lok nombotñe otmu Girik lok nombotñaje Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaeminiwi yâk orop tatmâ den sahanñgiwi. ¹⁸⁻²¹Aten kapi ambolipne otmu lok nombotñe kâlepñehembâ taka yan kandi manbiñe den anjo teteminiop yakât topñe nânngâm henñenñgune sâmb alahu gulahu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Paulone hilâm ârândânñ sombemân ari lohimbi ya Yesuhât den pat âlepñe ekyongomu den sahanñgiminiwi. Otmu kapi yan lok nânngân nânngânyeñe orop komot yâhâp manbi, kutyeñe Epikue, otmu âlâmâ Sitoik. Komot yapâ gâtñaje Paulo orop tatmâ den sahanñgiwi. Nombotñaje Paulohât yuwu sâwi. “Lok yuñe den ihilâk sâmap. Nânngân nânngânñe bia.” Yawu sâwi. Otmu Anitâñe Yesu mumunambâ mem yahalop yakât den pat âlepñe Paulone ekyongomu nombotñaje yuwu sâwi. “Lok yuñe lohimbi ondowângen mansai ya yengât Porom Lâpio yakât yap.” Yawu sâmb den âiân katne sâmb den sâsâ emetñe âlâ, kutñe Aripako sâmb, yan dâim yâhâ katñetâ kinmu yuwu sâmb âikuwi. “Gânñe den anjo eknongom gat ya nânngâmunñe ki keterakningimap. Yakât otmâ topñe sâmb henñenñgurâ nânngâne.” Yawu sâwi.

Paulone Anitâhât den ekyongop.

²²Yawu sâñetâ Paulone yahatmâ kinmâ yuwu sâmb ekyongop. “Aten kapi ambolipne yengât orotmemeyeñe âlâlâ ekmâ yuwu nanñan. ²³Yeñe Porom Lâpioyeñe topñe topñe mepaem manmai. Nânñe kapiyenñan bam gam Porom Lâpioyeñe dondâ hâwim kânânngâñetâ kinsap ya eksan. Yawu gârâmâ lâpio âlâhât kawene inâk tap yan den yuwu kulemgum katñetâ tap ya sâlikuan. “Lâpio âlâhât topñe ki nânngâmain yâkât kawene.” Ki nânngâmai ya imbiâk mepaemai yâkât topñe âun yuân ekyongomune nânngânomai. ²⁴Kutñeâmâ Anitâ. Anitâñe hân himbim amboñe oap. Yâkñe hân himbim kândikyotgom wahap topñe topñe katmâ meteop. Opon kâmbukñe tuhumain yan ki tatmap.

²⁵ Anitâñe tihitnenñe otmâ galemngomu manman âilonço manmain. Yakât otmâ nenñe wuân me wuângât Anitâñe umburuk otmu tângunomgât dop âlâ ki tap. ²⁶ Kândikum emelâk yâkñe topñe katmâ lok, kutñe Aram sâñ, ya tuhuop. Yawu gârâmâ yâkâlebâ gâtñeñe lok topñe topñe tetem ganjetâ ganjetâ sambe sambe otmâ hânñan kulemñan manmâ arain. ²⁷ Biwi nâñgân nâñgânnenñe pâronç sâñu Anitâhât towatñe mem tetenomgât tetem manmâ mumain yakât dop yâkñe katningimap. Otmu yupâ yapâ ari tatnom sâmunñeâmâ yakât andemñe yâkñak sâñ ningiop. Yâkñe kâlepñehen ki ya tap. ²⁸ Yakât otmâ lok âlâñe den yuwu kulemguop tap.

“Yâkñe kurihinenekmu mansain.”

Otmu yengâlebâ gâtñe lok nombotñeñe yuwu sâñai,

“Nen yâkât sen mansain.” Yawu sâñai.

²⁹ Anitâñe umut biwinenñe katningimu yâkât sen mansain. Yakât otmâ nenñe engatnenñeâk otmâ kât, goli, me siliwa, yañe mem Anitâhât kundenñe tuhunomgât dop âlâ ki tap. ³⁰ Anitâhât topñe hâñm pâpgum manmâ gamai yakât nâñgâm ki hilipyongop. Yawu gârâmâ âñ yukârâmâ ya pesuk yap. Âñ yukârâmâ lohimbî hânñan kulemñan manmâ arain nen kerekñe orotmeme bâleñe bet pilâm yâkâlen biwinenñeñe kepeim tem lâuwanginomgât sâop. ³¹ Otmu ikñe hoñ bawanñeñe nen lohimbî kerek den âiân katnenekmâ topnenñe mem tetem matñe ningimu ârândânç otbuap yakât sâpñe kalop. Otmu nen kerekñe lok yakât topñe nâñgâm hençençunomgât Anitâñe mumunambâ mem yahalop.” Yawu sâñ ekyongop.

³² Yâhâ “mumunambâ mem yahalop” yawu sâñ ekyongomu lok nombotñeñe nâñgâñetâ tânyenñe hutuk sâñu senñan gem girinçangiwi. Yâhâ nombotñeñeâmâ yuwu sâñ ekuwi. “Den yat yu sâp âlâen âwurem ga âlâkuâk sâñ nâñgânom.” ³³ Yawu sâñetâ Paulonç pilâyekmâ kionçop. ³⁴ Otmu lok nombotñeñe Yesuhâlen biwiyeñeñe kepeim Paulohâlen torokatbi. Yâk yengâlen gâtñe lok âlâ, kutñe Dionisio sâñ, yâhâmâ nâñgân nâñgânñe pato. Yâkñe Aripako emelan yâhâ lok nombotñe orop den otminiwi. Otmu imbi âlâ, kutñe Damari sâñ, otmu lohimbî nombotñe ki yongonsan.

18

Paulonç Korinti kapiân ariop.

¹⁻² Paulonç Aten kapi pilâm Korinti kapiân ariop. Yura gâtñe lok âlâ, kutñe Akuila sâñ, yâhâmâ Ponto hânân teteop. Otmu imbiñe, kutñe Pisisila sâñ, miakmâ Roma kapiân manowot. Kapi yan manmutâ Roma yengât kunyene, kutñe Kalaurio sâñ, yâkñe Yura lohimbî kerek yapâ watyekmu kapi ya pilâm itonç galanç otmâ ariwi. Yawu otmâ yâkñeâmâ Korinti kapiân taka manowot. Otmu Paulonç âi yuwu mem manminiop. Yâkñe sâñgum kârikñe gârem kândâkdâek pato yañe mem selep tuhumu lohimbîñe puluhunetâ yapâ tewetsenñe mem manminiop. ³ Otmu Akuila imbiñaitñe nep yawuâk mem manminiowot. Paulonç Akuila imbiñait mem teteyelekmu emetyekñan dâimutâ ari nep mem orowâk manbi. ⁴ Manmâ Paulonç tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp ârândânç Yura lohimbî yengât miti emetñan yâhâ Yura otmu Girik lohimbî Yesuhâlen biwiyeñeñe kepeinçetgât engatyençan gem yâkât den pat âlepñe ekyongominiop.

⁵ Otmu Sila yet Timoteonç Makeronia hânângembâ takamutâ penangiakbi. Yapâek Paulonç âi ya pilâm Anitâñe Yesu hânçangumu ge tihitnenñe otmap yakât den pat haonçmâ ârândânç ekyongom manop. ⁶ Ya ekyongomu nâñgâñetâ tâñât otmu bet pilâm sâñ ge katbi. Yakât otmâ Paulonç yâk yengât nâñgâñu giop yakât dop kum hâk katipñe kâlep ya mem pâñ pânçumu wahap gemu

yuwu sâ m ekyongop. “Hiliwahonomai yakât tosa nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ yeje wahap. Sâp yupâek yen betyîngim pâku lohimbi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepne ekyongowom.” ⁷ Yawu sâ m ekyongom miti emetnambâ pilâyekmâ kapi amboje lok âlâ, kutne Titio Yasto sâ m, yâkne Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiop. Yâkât emet miti emetne gotnjan tuhumu talop. Yawu gârâmâ Paulone yan arimu yâk orop manowot. ⁸ Yan manmâ Paulone Yesuhât den pat âlepne lohimbi ekyongomu miti emetne yakât galemne, kutne Kirisipo sâ m, yâk otmu hep torehenlipne orowâk nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi. Otmu Korinti kapi ambolipne kîngitne orowâkne Yesuhât den pat ya nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenane kepeinetâ toen mem katyekbi.

⁹⁻¹⁰ Otmu omonj âlâen Wâtgât mâmânjahât Heakne Paulo biwine mem purik pilâmu Kutdâne tetewangim yuwu sâ m ekuop. “Biwihe orotok sâmu lohotne otmatgât ninâk mâmâne otgihimune den pat âlepne pahâk ekyongom yâhâwuat. Kapi yukât ambolipne dondâne nâhâlen biwiyenane kepeim mansai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne mem âlâlâ tuhueknomaihât dop âlâ ki tap.”

¹¹ Yawu sâ m tetewangim ekumu kapi yanâk manmâ Yesuhât den pat âlepne kâsikum yîngim manmu yambu konok otmu kaknjan emetsenne nombolân konok pesuk sâop.

Paulo haknjan sâ m den âiân katbi.

¹² Sâp yan Roma kunyenane kiap âine âlâ, kutne Galio sâ m, ya mem Akaia kapi ambolipne yengât kiap pato sâ m katmu galemnyongom manop. Yawu gârâmâ Yura lok nombotnane den hikunetâ biwiyenane konohâk otmu Paulo mem kiapgâlen ari den âiân katbi. ¹³ Den âiân katmâ yuwu sâ m haknjan sâwi. “Nen Yura lohimbine Mosehât girem lâum manmain ya lok yuje kelangatmâ den anjo kâsikum ningim yu lâunjet sâ m meme sâsâ tuhunenekmâ mansap.” Yawu sâwi.

¹⁴ Yawu sânetâ Paulone den matne kâpekyîngiwe sâ m otmu yanâk Galione den hârewangim Yura lok yuwu sâ m ekyongop. “Yen Yura lok, yeje meme sâsâ tuhuneknetâ nângâmune bâleap. Lok yuje yu me ya otmu bâleap mâne denyene nângâyîngimbâm. Yawu ki oap yakât otmâ yuâmâ yengât wahap. ¹⁵ Lok kutne me girem denyene yuwu yawu tap yakât sâ m tai. Yakât otmâ yepak sâ m hejgenjunomai. Yu nâhât wahap bia.” ¹⁶ Yawu sâ m watyekmu gewi.

¹⁷ Ge kapi ambolipnane nângâm bâlem miti emetnahât galemne pato, kutne Sostene sâ m, ya kuwi. Yawu otbanginetâ kiapne yekmâ ki yekmâ yawu olop.

Paulone Yerusalem kapiân âwurem ariop.

¹⁸ Paulone Korinti kapi yan Yesuhât komolipne orop sâp kâlep manbi. Yâhâ sâp yan Kenjeria kapiân ari “wahap âlâ gâmâlâk otbom,” sâ m yakât dop kum bukulpne ekyongomu somotne korotok hârewangiwî. Somotne korotok hârewanginetâ Korinti kapiân âwurem ariop. Âwurem ari Akuila yet Pisisila meyelekmu Yesuhât komot pilâyekmâ Siria hânângen arine sâ m wangaen yâhâwi. ¹⁹ Wangaen yâhânetâ meyekmâ ari Epeso kapiân katyekmu pilakbi. Pilakmâ Paulone Yura yengât miti emetnjan yâhâ Yesuhât den pat âlepne ekyongomu yakât alahu gulahu otbi. ²⁰ Otmu Paulone yâk orop yan sâp kâlêwâk manâkgât ekunetâ kuyîngim yuwu sâ m ekyongop. ²¹ “Anitâne nângânihiwuap otmuâmâ yengâlen yâhâpne âwurem takam yekbom.” Yawu sâ m pilâyekmâ wangaen yâhâop.

Wangaen yâhâmu yapâ mem Kaisaria kapiân ari katmu giop. ²² Yapâ ari Yesuhât komolipne Yerusalem kapiân manbi yâk orop tipine tatmâ benje

yapâ pilâyekmâ Antiok kapiân ariop. ²³ Otmu Antiok kapi ya pilâm ari Yesuhât komolipņe Galatia otmu Pirihiâ hânân manmâ ariwi yaņe biwiyenę Yesuhâlenâk katmâ manņetgât mem hewewenę tuhuyehop.

Apoloņe Epeso otmu Korinti kapiân ari den pat âlepņe ekyongop.

²⁴ Yura lok âlâ nâņgân nâņgânņe pato manop, kutņe Apolo sâm, yâhâmâ Alesandiria kapi amboņe. Yâkņeâmâ Anitâhât den kulemguwî ya sâlikum nâņgâm pesuk pilâm hewewenę otmâ den ya lohimbi kâsikum yingim manminiop. ²⁵ Otmu Yoaneņe emelâk toen mem kalop yakât otmâ Yesuhât den yamâ tipine nâņgâop. Yawu tipine nâņgâowâke yamâ biwine hewewenę otmu den ya lohimbi kâsikum yingim manminiop. ²⁶ Yawu otmâ Yura lohimbi yengât miti emetņan yâhâ Yesuhât den pahâk ekyongomu Akuila yet Piri silaņe denņe nâņgâm emetyetņan dâim ari orowâk manmâ Anitâhât den mâtâpņe sâm henņengum ekumutâ nâņgâop. ²⁷⁻²⁸ Otmu Apoloņe Epeso kapi pilâm Akaia hânân ariwe sâm olop. Yakât otmâ Akaia arimu buku otbaņginomaihât nâņgâm Yesuhât komotņe pepa âlâ kulemgum waņetâ ikņak miakmâ ariop. Mem ari Yesuhât komot Korinti kapiân manbi pepa ya tiripyongomu sâlikum ekmâ buku otbaņginetâ orowâk manbi. Otmu Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otbaņgimu emelâk Anitâhât poropetelipņaņe yâkât den kulemguwî ya topņambâek kâsikum yingiop. Otmu Anitâņe tihitnenņe otbe sâm Yesu hâņgângumu giop yakât topņe sâm kusânâ ekyongomu nâņgâņetâ bulâņe olop. Otmu Yura lok nombotņe orop den sahaņgiwi ya den amokņan ekyongomu nâņgâm pâpguwi. Yawu otmâ Yesuhât komot mem hewewenę tuhuyekmu biwiyenę Yesuhâlenâk kinop.

19

Pauloņe Epeso kapiân ariop.

¹ Apoloņe Korinti kapiân ari manop sâp yan Pauloņe pumņe âlâ hâtikgum nombot ari Epeso kapiân gem Yesuhât komot âlâ mem teteyekmâ yuwu sâm âiyongop. ² “Kândikum biwiyenę Yesuhâlen katbi yan Anitâņe ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgângumu ge mâmâņe otyingiop me bia?”

Yawu sâm âiyongomu sâwi. “Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heak yakât ki nâņgâmain.”

³ Sâņetâ sâop. “Yen toen mem katyekbi yakât topņe sâņetâ nâņgâwe.”

Sâmu sâwi. “Yoaneņe lohimbi den ekyongom toen mem katyehop yawu otmâ toen mem katnenekbi.”

⁴ Sâņetâ sâop. “Lohimbine orotmemeyenę bâleņe bet pilânomaihât Yoaneņe toen mem katyehop. Yawu gârâmâ den âlâ yuwu torokatmâ sâop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap yâkât nâņgâņetâ yahatmu yâkâlen biwiyenę kepeinomai.” Den sâop ya Yesuhât sâop.

⁵ Yawu sâm ekyongomu nâņgâņetâ bulâņe otmu Yesuhât kulân toen mem katyekbi. ⁶ Toen mem katyekbi yan Pauloņe kunyenęan memu Anitâņe Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgângumu ge mâmâņe otyingim nimbilamyenę mem purik pilâyingimu den sâsâņe ki sâsâņe sâwi. Yawu otmâ ari Anitâhât den lohimbi ekyongowi. ⁷ Lok kâiân yâhâp yaņe yawu otbi.

⁸ Otmu tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp ârândâņ Pauloņe Yura yengât miti emetņan yâhâ Anitâņe tihityenę otbe sâm Yesu hâņgângumu giop yakât den pat âlepņe ekyongomu nâņgâņetâ bulâņe otmu biwiyenę yâkâlen katņetgât engatyenęan giop. Yawu otmu emetsenņe kalimbu pesuk sâop.

⁹ Lohimbi nombotņaņe den pat ya nâņgâņetâ bulâņe otmu Yesuhâlen biwiyenę kepeiwi. Yâhâ nombotņe âlâņeâmâ ândâpyenę kârikņe otmâ biwiyenę alitbi. Yawu otmâ lohimbi senyenęan kinmâ Yesuhât den ya sâm

bâlewi. Yakât otmâ Paulone pilâyekmâ ari Tirano den emetjan hilâm ârândân Yesuhât komot orop menduhuakmâ yâkât den alahuwi. ¹⁰ Yawu otmâ manjetâ yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Kutdâhât den ya sâam haok tuhujetâ Asia hânân arimu yan Yura lohimbi otmu kapi ambolipne kingitne orowâkne Kutdâhât den pat ya nângâwi.

Siwa nanlipnane otmâ tâpikguwi.

¹¹ Anitâne Paulo mâmâne otbângimu kulem topne topne memu lohimbi-
 ne eknetâ âlâ kândâkdâ olop. ¹² Lohimbi nombotnane Paulohât sângum
 otmu sângum tipine ârit piriakmap ya mem bukulipyene kundat otbi yâk
 yengâlen ari yane wâiyeknetâ âlepne otbi. Yâhâ nombotne âlâmâ wâiyeknetâ
 weke bâlenane gaiakmâ pilâyekmâ ariwi. ¹³⁻¹⁴ Yura yengât miti emetne
 âlâhât lok kunne, kutne Siwa sâam, nanlipne nombolân yâhâpne kapi tatmâ
 arap ya hawangum ari weke bâlene watyekmâ manminiwi. Yawu otmâ
 Paulohât nep sângumne wâiyeknetâ weke bâlenane gaiakmâ ariwi yakât den
 pat nângânetâ yahatmu Yesu Kutdâ kutne kunmâ weke bâlene âlâ watne sâam
 yuwu sâam ekuwi. “Yesu Kutdâhât den Paulone lohimbi ekyongomap yâkât
 sâtgât otmâ gaiakmâ ari.”

¹⁵ Yawu sânetâ yuwu sâam purik pilâyingiop. “Yesu nângâwangian, otmu
 Paulo gurâ nângâwangian. Yâhâ yenâmâ âlâlâ? Yenâmâ ki nângâyingian.”

¹⁶ Yawu sâam lok weke bâlenane mângâeminiop yane naom ya yongom hâk
 katipne otmu petyene lâum duwatyingim mem âlâlâ tuhuyehop. Yongom
 mem âlâlâ tuhuyekmu hâkyene hewâk hewâk papato yane emelambâ gem
 hâk barahâk ariwi. ¹⁷ Otmu yakât den pat kapi ambolipne nombotnane sâam
 haok tuhujetâ Yura lohimbi otmu kapi ambolipne kerekne nângânetâ sâtn
 otmu Kutdâ Yesuhât nângânetâ yahalop. ¹⁸ Yawu otmâ lohimbi Yesuhâlen
 biwiyene katbi kingitne orowâkne Yesuhât komot yengâlen ari yu ya otjetâ
 bâleminiop ya sâam tetewi. ¹⁹ Otmu hawat topne topne, kara suja mem
 manbiye yakât pepa kerehâk mem ga lohimbi senyenan kinmâ kâlâwân
 pilânetâ sem gulip olop. Pepa unetâ siop yakât hâmene emelâk tewetsenne
 âlâhât tipine yane puluhuwu. ²⁰ Yawu otmâ Kutdâhât den lâum manjetâ
 manmanyene kilihahop. Otmu Kutdâhât den ya sâam haok tuhujetâ lohimbi
 kingitne orowâkne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi.

²¹ Otmu yakât kakjan Paulone Yesuhât komot Epeso kapiân manbi yuwu
 sâam ekyongop. “Yesuhât komot Makeronia otmu Akaia hânân manmâ arai
 ya yengâlen ari biwiyene mem hewewen tuhuyekmâmâ yapâ Yerusalem
 kapiân ariwom. Yan ari tipine tatmâ pilâyekmâ yapâ ari Roma kapiân
 ariwom.” ²² Yawu sâam ekyongom lok yâhâp, orowâk nep tânâhom manbi,
 kutyetne Timoteo yet Erasto, yâk hângânyotgomu Makeronia hânângen kulet
 sâam ariowot. Otmu ikneâmâ Asia hânânâk tipine manop.

Epeso kapiân umatne âlâ Yesuhât komot teteyingiop.

²³ Yâhâ sâp yan Epeso kapi ambolipne kingitne orowâkne Porom Lâpioyene
 bet pilâm Kutdâhâlen biwiyenane kepeim manbi. Yakât otmâ umatne âlâ
 teteop yakât topne yuwu. ²⁴ Lok âlâ, kutne Demetirio, yâkne ikne bisinisi
 yuwu tuhum manminiop. Kât âlonngo lonngo âlâ, kutne siliwa, yane mem
 Lâpioyene âlâ, kutne Atemi sâam, yâkât opon kâmbukne yakât umutne tuhum
 manminiop. Umutne tuhumu kapi ambolipne otmu kandi taka yan man-
 miniwiye ya puluhujetâ yapâ tewetsenne pato mem nombotne ikne nep
 loklipne puluhuyekminiop.

²⁵ Yâhâ kapi ambolipne kingitne orowâkne Porom Lâpioyene bet pilâwi yakât otmâ Demetirionje nep loklipne otmu bukulipyene nombotne menduhuyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, Atemi opon kâmbukjahât umutne tuhum yapâ tewetsenne pato memain ya nangai. ²⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ, kutne Paulo, yâkne Epeso nengâlen taka kapi yu ambolipne otmu Asia ambolipne lohimbi kingitne orowâk yuwu sâm ekyongomap. “Lok âlâlâne engatyeñajak nângâm Porom Lâpio me yu yakât umutne tuhumai yamâ bulâne bia.” ²⁷ Yawu sâm ekyongom mem biwi hâlim tuhuyekmap. Yakât otmâ topne yuwuhât nângâm ketet oan. Nen Epeso kapi ambolipne, kapi nombotne Asia hânân tatmâ arap ya ambolipne otmu lohimbi hânjan kulemjan mansai, nen kerekne Atemi yâkât nângâmunne yahatmu mepaem manmâ gain. Yawu gârâmâ lohimbi kingitne orowâkne Atemi bet pilâm âlâhâlen biwiyeñaje kepeim mannomai otmuâmâ yâkât opon kâmbukne yu gaho gaho membuap. Otmu nengât âi yu biatningiwuap.”

²⁸ Yawu sâm ekyongomu biwiyeñe kum den kârikjan yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nângâmunne yahât yahatne otmâp.” ²⁹ Yawu sâm den kârikjan sâñetâ kapi ambolipne kerekne nângâñetâ bâleop. Nângâñetâ bâlemu menduhuakmâ Makeronia hânân gâtne, lok yâhâp, kutyetne Gaio yet Arisatako, Paulo orop takawi yâk yetgâlen pârâk sânsânâk ari yotgone sâm mem dâiyelekmâ sombemân ariwi. ³⁰ Yawu otbi yakât den pat Paulone nângâm yâk yetgâlen ariwe sâm otmu yan Yesuhât komotne mem alitbi. ³¹ Otmu Paulo bukulipne lok papato nombotñaje yâk ki arim yelekbuap sâm den katñetâ arimu Paulone nângâm ki arim yelehop.

³² Yâhâ lok nombotñaje topne ki nângâmâk imbiâhâk ari lok menduhuakbi ya torokatyekmâ kuk otmâ den ihilâk mahilâk otbi. ³³ Yawu otñetâ umatne yu nengâlen gâitmai sâm Yura lok nombotñaje bukuyene âlâ, yâkne yahatmâ kapi ambolipne kuyingimu pilâñet sâm mem katñetâ senyeñan yâhâ kinop. ³⁴ Yâhâ kinmâ bânne pilâm kum kuratyongom den ekyongowe sâm otmu kundenne ekñetâ Yura gâtne otmu den emelâk sâwi ya witgum den bereseñak yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nângâmunne yahat yahatne otmâp” yawu sâwi.

³⁵ Yawu sâñetâ sâp kâlewâk otmu Epeso yengât kaunsoli kuskus yâkne sâm lohotne tuhuyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Epeso kapi ambolipne, yuwu sâmune nângâñet. Nenñak Atemihât opon galemgumain. Otmu himbimângembâ kât pato âlâ giop ya mem manmain. Yakât topne lohimbi hânjan kulemjan mansai kerekne nangai. ³⁶ Yakât otmâ lok girawu yaje ya sâm ge katnomai? Yakât otmâ mete pirik otmaihât biwiyeñe giâk. ³⁷ Lok meyelekmâ gai yuñe Lâpionenjahât oponân ki yâhâ kombo meningiawot. Otmu Atemi ki mem bâleawot. Yeñeâmâ imbiâk lok yâhâp yu mem dâiyelekmâ takai. ³⁸ Yâhâ Demetirio otmu nep loklipñaje lok âlâhât nângâñetâ bâlemu den âiân katne sâm oai otmuâmâ kiap yengâlen mem ari sâp sâsâñan sâm tetenomai. ³⁹ Gârâmâ den âlâ tap ya sâm heñgeñgune sâm oai otmuâmâ papatolipnenne yâk yengâlen ari sâm heñgeñgunomai. ⁴⁰ Yamâ âun yu den ekyongonjetâ tepyeñe yahatmu kuk otmâ kapam tetewe sâm oap. Yakât otmâ lok kutdânenñaje nângâm yukât âinongowuap otmuâmâ sârereaknomgât dop âlâ ki otbuap. Yakât otmâ pilâñet.” Yawu sâop. ⁴¹ Yawu sâmu nângâñetâ ârândâñ otmu iton galan otmâ ariwi. Umatne bâlene Yesuhât komot teteyingiop yakât topne yawu.

20

Paulone Makeronia otmu Akaia hânân arim takaop.

¹ Kapi ambolipņe tepyeņe welâmņan gemu itoņgaloņ otbi yakât kakņan Pauloņe Yesuhât komolipņe menduhuyekmâ den bâiņe ekyongom biwiyeņe mem heweweņ tuhuyekmâ Makeronia hânân ariop. ² Hân yan Yesuhât komot manmâ ariwi yâk yeņgâlen ari Yesu Kiristohât den kâsikum yingim biwiyeņe mem heweweņ tuhum yapâ pilâyekmâ Akaia hân, nengâlingen âwurem takaop. ³ Nengâlen takamu orowâk manbin. Yâkņe Yesuhât komot den kâsikum ningimu emetsenņe kalimbu pesuk sâop. Otmu pilânenekmâ Siria hânângen ariwe sâm saru sâtņan ge waņgaen yâhâwe sâm otmu Yura lok nombotņe kune sâm den hikuwi yakât den pat nâņgâm lok nombotņe orowâk Makeronia hân yapâ ariwi. ⁴ Otmu lok orowâk ariwi ya yeņgât kutyeņe yuwu. Piro nanņe, kutņe Sopata sâm, yâhâmâ Berea kapi amboņe. Âlâmâ Tesalonike kapi amboyâhâtņe, kutyetņe Aristako yet Sekundo. Yâhâ âlâmâ Derewe kapi amboņe, kutņe Gaio. Âlâmâ Timoteo, otmu Asia hân yapâ gâtņe lok yâhâp, kutyetņe Tikiko yet Toropimo. ⁵ Lok yamâ pilânenekmâ kulet sâm ari Toroa kapi Asia hânân tap yan ari mambotningim manbi. ⁶ Yâhâ nenņe Pilipi kapiân tatmunņe Natic Hombaņ ya pesuk sâmu kapi ya pilâm waņga patoen yâhâmunņe menenekmâ ariop. Ari hilâm mome pesuk sâmu Toroa kapiân ari katnenekmu ge yâhâm peneyiņgiwin. Peneyiņgim yan yâk orop tatmunņe hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop.

Pauloņe lok âlâ mumuņambâ mem yahalop.

⁷ Otmu tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņe pesuk sâmu natic nene sâm emet âlâen yâhâ menduhuakbin. Otmu emet haņ sâmu kapi ya pilâm arinom gârâmâ yakât otmâ Pauloņe den kâlep pato eknongomu tatmunņe omoņ kâmbukņe olop. ⁸ Otmu emet biwiņan tatbin yan balam saum katņetâ sem haņ sâmu tatbin. ⁹ Yâhâ Pauloņe den kâlep eknongomu, lok âlâ, kutņe Yutiko sâm, yaņe Paulohât den nâņgâm senņe aman aman otmu siru meme kuwi yan iop. Yan im tatmu yapâ kum kioņop. Yâhâ emet yakât biwiņe kalimbu kakņan amokņan tuhuwi yapâ kioņmâ kumu muop. Yawu gârâmâ lok nombotņe in yawu ge mem ekmâ “bâleap”, yawu sâm eknongowi. ¹⁰ Yawu otmâ Pauloņe ge lok ya mem yuwu sâm ekyongop. “Ki isenjet. Yu tepņe yawuâk mândim tap.” ¹¹ Yawu sâmu lok ya yahatmu emelan yâhâņetâ sot um nem tatmunņe Pauloņe Yesuhât den kâsikum ningimu den alahu gulahu otmunņe emet haņ sâop. Emet haņ sâmu pilâyekmâ ariwin. ¹² Otmu lok mumuņambâ mem yahalop yakât tepyeņe welâmņan gemu emetyeņan ariwi.

Pauloņe Toroa kapi pilâm Milete kapiân ariop.

¹³ Pauloņe saru hâlâņmâ Aso kapiân ariwe sâm katnenekmâ arimu nenņe waņgaen yâhâmunņe menenekmu Aso kapiân ariwin. ¹⁴ Yan arimunņe penangiakmâ orowâk ariwin. Yawu otmâ Mitilene kapiân ariwin. ¹⁵ Yapâ ari emet haņ sâmu yâhâpņan Kio mâtuņa wangim ari kalimbuņan Samo mâtuņa yan ariwin. Yapâ ari imbâtņan Milete kapi mewin. ¹⁶ Yâhâ Pentikosi hombaņ tâlâhuop. Yakât otmâ Pauloņe Yerusalem kapiân in yawu ariwe sâm olop. Otmu yapâ ari Yesuhât komot Epeso kapiân mansaiņe alitnenekņetâ yan tatmunņe sâp kâlep otmapgât kapi ya wangim Milete kapiân tâņgâk ariwin.

Pauloņe Epeso yeņgât galemlipyeņe den ekyongop.

¹⁷ Milete kapi ari waņgaembâ gemunņe Pauloņe lok âlâ hoņ hâņgâņgumu Epeso kapiân ari Yesuhât komot yeņgât galemlipyeņe ekyongom dâiyekmu takawi. ¹⁸ Takaņetâ Pauloņe den yuwu sâm ekyongop. “Aņgoân nâņe Asia hân pato yuân taka yen orop manban. Taka manmâ âi topņe katmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yingim gawan ya naņgai. ¹⁹ Kutdâhât tem lâuwaņgim

huruj huruj manmâ hoj bayingim manban. Otmu Yura lohimbi nombotnaje nohom mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin kakñan manban. ²⁰ Yawu gârâmâ ki lohotje otmâ Yesuhât den kurihiwan. Yen manman âlepñan mannomaihât lohimbi senyeñan kinmâ Yesuhât den pat âlepje pahâk ekyongowan. Otmu emetyeñan gurâ ari Yesuhât den topñambâek kâsikum yingim manban. ²¹ Yawu otmâ Yura lohimbi otmu kapi ambolipñaje orotmemeyenje bâleje bet pilâm Kutdâ Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manñet sâam girem den ekyongom engatyenjan gewan. ²² Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakje biwinan kionmu tem lâuwangim pilâyekmâ Yerusalem kapiân ariwe sâam oan. Yawu gârâmâ arimune girawu otnihinomai ya ki nângâm hengenjan. ²³ Yawu gârâmâ kapi ârândâñ arim takamune yan Wâtgât Mâmâñahât Heakje Anitâhât biwinan tap ya mem biwinan katmu Yerusalem ariwom yan pâi emetñan katnekmâ mem âlâlâ tuhuneknomai ya nanjan. ²⁴ Yawu gârâmâ Anitâje lok kerek tihitnenje otbe sâam oap yakât den pat âlepje lohimbi ekyongowomgât Kutdâ Yesuje âi sâam nihiop. Nep yu tuhum pesuk pilâwom sâam yakât biwinaje mem nine manmannahât nângâmune ki yahatsap.

²⁵ Anitâje tihitnenje otmap yakât den pat âlepje kâsikum yingim gan. Otmu arimune yen orop âlâku ki enaknom. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ yiwerenje den yuwu sâam ekyongomune nângâñet. Anitâje lok kerek nengât tihitnenje otbe sâam nanje Yesu Kiristo hângângumu ge kawenennjan kinmu howanân kuñetâ muop. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâje yâkâlen biwiyenaje kepeim mannomai ya Anitâje meyekmâ manman kârikñan katyekmu herenje kakñan mannomai. Yakât otmâ den topñambâek kâsikum yingim gan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâje den yakât nângâñetâ gemu Yesu betgunomai otmuâmâ tosa ya nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ amboje ikje. ²⁸ Anitâhât nanñaje kawenennjan kinmu kuñetâ muop yâkâlen biwinenñaje kepeim manmain otmuâmâ ikje pat kuniñop yakât bulâje ya menom. Yâkât komotje lohotje otmaiñât Wâtgât mâmâñahât Heakje yen meyekmâ galem yongomap. Yawu otmu yenje biwi golâek manmâ yâkât wâtñan kinmâ Yesuhât komot galem yongonomai.

²⁹ Pilâyekmâ ariwom yan wuân teteyiñgiwuap yakât den âlâen hâum yuwu sâamune nângâñet. Lama yamâ pâlamñe kinmai. Yawu kinñetâ yan soso hulinje taka nombotje yingim neyekmai. ³⁰ Yakât dopñeâk yengâlen gâtje lok nombotñaje Yesu Kiristohât lohimbi den pat âlepje kelangatmâ ekyongonomai. ³¹ Yakât otmâ biwiyenaje golâek mannomai. Otmu nâje omoje hilâmñe Anitâhât den topñambâek yen kerek otmu ikñiâk ikñiâk kâsikum yingim hâhiwin kakñan manmâ gamune yambu kalimbu pesuk yap. Den kâsikum yingim gaman ya mem mete tuhum mannomai.

³² Otmu yukârâmâ katyekmâ arimune Anitâje tihityenje otbuap. Anitâje tihityenje otmap yakât den pat âlepje nângâm manmâ yâhâñetâ biwiyenje ki houñ sâuwuap. Yâkât den tiñâk lâum yâkât amutgen mannomaiñe otmuâmâ manman kârikñahât pat kuyiñop yakât bulâje menomai.

³³⁻³⁵ Yesuje den âlâ yuwu sâop. “Sot me iri sikum me senje âlâlâ bukulpnenne yengât tatyñgiap yapâ mem kâsikum ningiñetâ herenje nângâmain. Yawu gârâmâ sot me iri sikum senje âlâlâ tatñingiap yapâ mem kâsikum yingimâmâ herenje pato nângâmain.” Yawu sâop. Den sâop ya watmâ yenje tânnohom tewetsenje me hâk katipje me senje âlâlâ kâsikum nihiñet sâam ki ulityongomaniwan. Yamâ nâ ninâk nep mem yapâ tewetsenje mem dâim sot me senje âlâlâ puluhum nine otmu bukulpne orowâk Anitâ hoj bawangimain ya tânahom manmain. Otmu lohimbi mesek otbi me wâtjenje gemu manbi ya tânyongom gan ya gurâ yenje nanjai. Yakât otmâ nâje kâi towat otmâ gan yawuâk watmâ manñetgât nanjan.” Yawu sâam ekyongop.

Den yawu sâm ekyongomu kâmgunjetâ ulitguop. ³⁶⁻³⁸ Otmu Paulone “Arimune âlâku ki enaknom” sâop yakât nângânetâ tepyeje dondâ hako otmu iseangim lâum parahuakmâ katjetâ wanğaen yâhâop.

21

Paulone Yerusalem kapiân âwurem ariop.

¹ Katyekmâ wanğaen yâhâmunje menenekmâ mâtuja âlâ, kutje Kosi sâm, yan tâj tâjâk ariop. Emet hañ sâmu yapâ pilâm ari Loto mâtuja wangim Patara kapiân ariwin. ² Yan ari wanğa pato âlâ Poinike kapiân ariwe sâm olop ya mem tetewin. Otmu yapâ wanğa yan yâhâmunje menenekmâ ariop. ³ Ari sennenje pilâm Kipiro mâtuja ekmunje gâwu gâwu olop. Ya wangim ari Siria hânân kapi âlâ, kutje Tiro sâm, ya saru ginjan tap yan ariwin. Otmu wanğaembâ gemunje nep lokje wanğaen yâhâ senje âlâlâ yapâ lâum ba kendiñ emetjan katjetâ talop. ⁴ Yawu otjetâ nenjeâmâ kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ orowâk manmunje hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Sâp yan Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakje lohimbi ya yengât biwiyejan kionmu Paulone Yerusalem kapiân ki ariwuapgât nângâm yakât ekuwi. ⁵ Otmu wanğa yañe kapi ya pilâm ariwe sâm otmu yan lohimbi yañe nimnaomlipyenje meyekmâ saru sâtjan ge kinjetâ orowâk tatmâ Anitâ mepaewin. ⁶ Yawu otmâ parahuakmâ wanğaen yâhâmunje yâhâmâ kapiân âwurem takawi.

Lok âlâ, kutje Ahawo sâm, yâkne Paulo den ekuop.

⁷ Wanğaen yâhâmunje menenekmâ Tiro kapi ya pilâm Tolemai kapiân ari katnenekmu ge kapiân yâhâwin. Kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ orowâk tatmâ den huhuwin. ⁸ Otmu emet hañ sâmu pilâyekmâ Kaisaria kapiân ari lok âlâ, kutje Pilip sâm, yâkât emelan yâhâ tatbin. Pilip ya emelâk Yerusalem kapiân Yesuhât komotje lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâm yingwi ya yengâlen gâtje. ⁹ Otmu baralipje imbât, imbi tat tatje manbiñe Anitâhât den lohimbi kâsikum yingim manbi. ¹⁰ Nenje yâk orowâk tatmunje lok âlâ, kutje Ahawo sâm, yâkne Anitâhât den sâm tetem manminiop. ¹¹ Yakât otmâ yâkne Yuraia hân pilâm nengâlen taka Paulohât letje mem holañbangimâmâ ikje kâñe bâteje menduhum sâhâm yuwu sâm eknongop. “Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakje yuwu yap. “Let yukât ambonje Yerusalem kapiân ariwuap yan Yura nengât papatolipnenñaje yuwu sâhâm pâku lok yengât bâtyejan katnomai.” Yawu yap.”

¹² Ahawone yawu sâm eknongomu, nângâm nen otmu kapi ambolipñaje “Paulone Yerusalem kapiân arimap,” sâm kuwangiwin. ¹³ Kuwangimunje sâop. “Wongât tepyeje bâlemu kunihiai? Nâñe Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât den pat âlepje lohimbi ekyongowom. Yawu gârâmâ Yura nengât papatolipnenñaje pâi emetjan mem katneknomai yakât ki nângâm gorânihiwuap. Otmu yâkne nohonomai yanâmâ hâkne ki biuk sâwuap.” Yawu sâop.

¹⁴ Yawu sâmu witgum ekuwin yamâ nângâmu ki ârândâñ otmu iliwelop. Yakât otmâ pilâm yuwu sâwin. “Wuân me wuân Kutdâhât biwiñan tap ya tetewangiwuap. Ya Anitâhât wahap.” Yawu sâwin.

¹⁵ Otmu nenje Pilip orop tipine tatmunje Paulone eknongomu kapi ya pilâm Yerusalem kapiângen ariwin. ¹⁶ Yâhâ Kaisaria kapi ambolipñaje Yesuhâlen biwiyeñaje kepeim manbi ya nombotje orowâk ariwin. Otmu lok âlâ, Kipiro mâtuja yan gâtje, kutje Neson sâm, yâhâmâ embâñambâek Yesuhâlen biwiñaje kepeim manmâ gaop yâkât emetje mâtâp pato ya hâlânâmâ tap yan yâhâ iwin.

¹⁷ Otmu emet han sâmu yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât komotnje orowâk manbin. ¹⁸ Emet han sâmu yahatmâ Yakowohât emelan yâhâwin. Yan yâhâ tatmunje Yesuhât komot ya yengât galemlipyenje kereknje taka peneninginetâ orowâk tatmâ den huhuwin. ¹⁹ Yawu otmâ Anitâje Paulo mâmâje otbangimu pâku lohimbi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepje ekyongomu nângâjetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiyenje katbi yakât den pat ekyongop.

Pauloje Mosehât girem den lâuop.

²⁰ Pauloje den pat ya ekyongomu nângâjetâ Anitâ mepaem yuwu sâmu Paulo ekuwi. “Bukunenje, yuwu sâmu ekgohomunje nângâ. Yura lohimbi kîngitje orowâkje Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manmâ Mosehât girem den lâumai. ²¹ Yâkne gâhât yuwu sânetâ nangain. “Yura lohimbi nombotje pâku lohimbi yâk yengâlen ari mansainje Mosehât girem den pilânet sâmu gâje engatyejan gemat. Otmu nanlipyeje yengât hâkyenahât torehenjan undip ki tuhuyinginet sâmu kuyingimat. Yawu otmâ Yura lohimbi nengât orotmemenenje pilânet sâmu kuyingimat. Yawu sânetâ nangain. ²² Otmu gâ Yerusalem kapiân taka tat yakât den pat getek nângânomai. ²³ Yâhâ yâkne nângâm bâlehihimaihât yuwu otbuatgât nangain. Nengâlen gâtje, lok imbât yâkne yuwu sâmu den hikuwi. “Nenje Mosehât girem den lâum wahap âlâ otmunje pesuk sâwuap yan Anitâhât hotom uwangim somotnenje korotok hâreanginom.” Yawu sâmu den hikuwi. Yawu gârâmâ tewetsenje ki tatyngiap. Yakât otmâ opon kâmbukjan ki yâhâm Anitâhât hotom uwangim somotyene korotok hâreangiai. Inâk manjetâ sâp emelâk katbi ya tâlâhuap. ²⁴ Yakât otmâ hândâhân gâje opon kâmbukjan yâhâ tânyongom tewetsenje katyngiwuat. Yawu otdâ hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu Anitâhât hotom uwangim somotyene korotok hâreanginetâ pesuk sâwuap. Yawu otdâ lohimbinje gekmâ yuwu nângânomai. “Paulo hakjan sânetâ nangain ya imbiâk sânetâ nangain. Yâkneâmâ Mosehât girem den lâumu eksain.” Yawu sânomai. ²⁵ Yawu gârâmâ pâku lohimbinje Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manmai ya yengât pepa yuwu kulemgum katyngiwin. “Pâku lohimbinje belângen manmainje Porom Lâpio mepaem sotbân gotyejan katnomai yapâ gâtje ki mem nenomai. Otmu nonij bulimakao engatje sâhâm mangunjetâ mumbuap ya otmu yakât hepje ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai.” Yawu sâmu den katmunje ariop.” Yawu sâmu Paulo ekuwi.

²⁶ Yawu sânetâ Pauloje lauyejan mem lok imbât ya yengâlen torokalop. Emet han sâmu yâk orowâk opon kâmbukjan yâhâwi. Opon kâmbukjan yâhâ Anitâje yekmu ârândân olâkgât hotom umai ya ekyongomu piriyecki. Otmu lok imbât yaje “Mosehât girem den lâum wahap âlâ otnom,” sâmu den hikuwi ya sâp girawuân lama gâim hotom unjetâ pesuk sâwuap yakât sâp Pauloje sâmu kalop.

Yura lohimbi nombotjanje Paulo mem kune sâmu otbi.

²⁷ Hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu, Pauloje opon kâmbukjan yâhâmu Yura lok nombotje Asia hânângembâ kandi taka tatbinje ekmâ nângâm bâlewangiwi. ²⁸ Yawu otmâ Paulohât yuwu sâmu lohimbi yan kinbi ya den kâlâp ekyongowi. “Wâe, Isirae lok, yuwu sâmunje nângâjet. Pâku lohimbinje nengât nângâm bâleninginetgât lok yuje ya yengâlen ari sâmu ge katnenekmâ engatyejan gemap. Otmu Mosehât girem den otmu nengât opon kâmbukjahât orotmeme ya gurâ yawuâk sâmu ge katmap. Otmu âun yukârâmâ pâku lok âlâ dâim nengât opon kâmbukjan orowâk yâhâm giawot. Yawu otmâ nenje yan yâhâ Anitâ mepaem yuwu yawu otnom yakât undip katningiap.” Yawu

sâwi yamâ topne yuwuhât imbiâk sâwi. ²⁹ Emelâk Paulone Epeso kapi amboje âlâ, kutne Toropimo sâam, yâk orop kapi tânâmnan bam gam otmutâ yelekmâ “Imbiâk yâku opon kâmbuknan yâhâm giawot,” yawu sâam hilipguwi.

³⁰ Paulohât yawu sâam ekyongonetâ nângâm yapâ Yura lohimbi kinjitne orowâkne tepyeje kâlâp pundun sâamu nombotnane in yawu sururuk sâam opon kâmbuknan yâhâm Paulo mem gewi. Mem gejetâ yan opon kâmbuknahât tembe lâu âlâne yekmâ “opon kâlehen yâhâ otjetâ bâlemap,” sâam gahatne manguop. ³¹ Gahatne mangumu Paulo mem kune sâam otjetâ yan lok âlâne yekmâ sâop. “Yerusalem kapi ambolipne kerekne kapam kune sâam otmâ menduhuaksai,” yawu sâam den katmu Roma tembe lâu yengât kunyeje pato yâkâlen arimu nângâop. ³² Nângâm pârâk pilâm tembe lâu yengât kunlipyeje ekyongomu tembe lâu kinjitne orowâk meyekmâ opon kâmbuknan ariwi. Yan arinetâ Yura lok nombotne Paulo kum kinbiye yekmâ kinjityenahât otmâ pilânetâ talop. ³³ Pilânetâ tatmu tembe lâu yengât kunyeje patone tembe lâu nombotne ekyongomu Paulo mem ip kârikne yâhâp mem yane bâte sâhâwi. Yawu otjetâ kunyeneje lohimbi kinbi ya yuwu sâam âiyongop. “Lok yu wonân gâtnje. Wuân otmu bâleap yakât kune sâam oai?”

³⁴ Yawu sâam âiyongomu den ihilâk mahilâk nâku sâawe gâku sâawe otjetâ gulip malip olop. Yawu otmu topne nângâm hejengeuwe sâam tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim kiap yengât emetyenehen ariwi. ³⁵⁻³⁶ Emetyenehen ari tirehân yâhâne sâam otjetâ yan lohimbi kinjitne orowâkne kuk bâleje otmâ “Paulo mem kumunne muâk,” sâam mem hawam mewam tuhuyekmâ mâtâp manguyingwi. Mâtâp manguyinginetâ tembe lâu yane Paulo dâim limbâronyekmâ emet gahatnan yâhâ kinbi.

³⁷ Emet gahatnan yâhâ kinjetâ Paulone Girik yengât denân yuwu sâam tembe lâu yengât kunyeje âikuop. “Den âlâ ekgohowe sâam oan.”

Sâamu sâop. “Ae, gâ Girik den nângâmat. ³⁸ Nâne nângâm tâpikguan. Emelâk Aihita kapi amboje âlâne Roma lok watnenekbe sâam lok 4,000 meyekmu lok ki manmaiângen ari menduhuakbi. Gâhât lok ya sâam oan. Yawu gârâmâ Girik denân yat. Yakât otmâ nâne nângâm tâpikguan yawu nanngan.”

³⁹ Sâamu sâop. “Nâmâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi pato tap ya amboje. Âlepne, gâne nângânihirâ lohimbi yu den âlâ ekyongowe.”

⁴⁰ Yawu sâamu nângâwanngimu Paulone tirek kunnan kinmâ bâte pilâm kum kuratyongomu den hutuk sânetâ Yura yeje denân yuwu sâam ekyongop.

22

Paulone ikne topne sâam tetem ekyongop.

¹ “Bukulipne otmu papatolipne, yuwu sâamune nângânet. Lok nombotnane den haknan sânetâ nanngai yakât matne yuwu sâam ekyongomune nângânet.” Yawu sâop. ² Yura yeje denyenan yawu sâam ekyongomu nângâm den biaek tatmâ ariwi. ³ Yawu otjetâ yâkne torokatmâ yuwu sâop. “Nâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi tap ya amboje. Yawu gârâmâ awonane menekmâ Taso kapi pilâm taka opon kâmbuknahât nângân nângân emetnan katnekmu manmâ pato otban. Otmu bawapi yengât kunlipyeje pato âlâ, kutne Gamalie sâam, yâkneâmâ Anitâhât den kâsikum nihimu mem mete tuhumm manmâ gan. Yakât otmâ Moseje girem den topne topne kulemgup ya kerek nângâm ba takaman. Otmu papatolipnennane den âlâlâ torokatmâ kulemgum manmâ gawi ya tân tânâk watmâ âlâ ki wangian. Otmu yeje Anitâhât tem lâune sâam otmai, nâ gurâ yawuâk otman. ⁴ Yawu otmâ lohimbiye Yesuhâlen biwiyenane kepeim manbi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ tembe lâu ekyongomune lohimbi ya

kingitje orowâk hikum pâi emetjan katyeknetâ tatbi. Otmu nombotje yongonetâ muwi. Yawu otyingim manban. ⁵ Yâhâ Anitâhât hotom umai ya yengât kunyeje pato otmu Yura nengât papatolipnenneje otban mewan ya kerek nanjai. Yâkneâmâ Yura nengât papatolipnenne Damasiko kapiân manbi ya yengât pepa âlâ nihim yuwu sâh hângânnohonetâ mem ariwan. “Pepa yu papatolipnenne yingirâ nângâhinetâmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyejeje kepeim mansai ya mem teteyekmâ bâtyejan hikuyekmâ meyekmâ âwurem takarâ matje yinginom.” Yawu sâh pepa ya nihinetâ mem Damasiko kapiân ariwan.

Paulonje Yesuhâlen biwiyeje kepeiop yakât den pat

⁶ Otmu hilâm kârikjan mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumâk otmu yanâk himbimâmbâ lajinne âlâ kândâkdâ ya je siliñ siliñ sâh hâunehop. ⁷ Siliñ siliñ sâh hâunekmu hâmbiñ gumbiñ otmâ hânân ge pare imune Yesu Kutdâje yuwu sâh eknohop. “Saulo, Saulo, gâje wongât iliwetsat?”

⁸ Sâmu sâwan. Gâ âlâ?”

Sâmune sâop. “Nâ hilipnohom gat ya. Nâ Yesu, Nasaret kapi amboje.”

⁹ Yawu sâmu bukulpne nâ orop ariwiye lajinne ya ekbiâke yamâ benje den eknohop yamâ ki nângâwi. ¹⁰ Yawu otmu nâku Yesu yuwu sâh âikuwan. “Kutdâ, yañak nâ girawu otbongât nanjat?”

Sâmune sâop. “Yahatmâ Damasiko kapiân yâhârâ yan yu ya otbuat yakât emelâk Anitâje lok âlâ sâh kalop yâkne ekgohomu nângâwuat.” ¹¹ Yawu sâop. Yawu otmu lajinneje siliñ siliñ sâh senne hâum omongumu ki ekban. Yakât otmâ bukulpneje dâineknetâ Damasiko kapiân yâhâwin.

¹² Damasiko kapiân lok âlâ manop, kutje Anania. Yâkne Anitâ mepaem Mosehât girem den tinâk lâum manmu Yura lohimbiye yâkât nângânetâ yahalop. ¹³ Yâkne nâhâlen ga sâop. “Bukune Saulo, senge suk sâmu ek.” Yawu sâh eknohomu yanâk senne suk sâmu ekban. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu den torokatmâ yuwu sâh eknohop. “Anitâje emelâk embâñâmbâek Yura tâmbâlipnenne yengât tihityeje otmâ gaop. Otmu nen gurâ yawuâk tihitnenne otmap. Otmu ikne biwiñan tap ya gâje nângâm tem lâuwanjiwuatgât yâkne nângâhijim ikne nanje koko salek Amboje ya hângângumu ge tetehijim den ekgohomu nângâon. Yesuje den ekgohomu nanjat otmu wuân me wuân ekmâ manmâ gat ya lohimbi ekyongorâ nângânomaihât Anitâje mengekma âi sâh gihiop. ¹⁶ Yakât otmâ Yesuhâlen biwiyeje kepeirâ yâkât kulân toen mem katgek-mune tosahe pilâhihiwuap.” Yawu sâh eknohop. Otmu Ananiaje den eknohop ya otban.

¹⁷ Yawu otmâ Damasiko kapi pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka opon kâmbukjan yâhâ Anitâ mepaewan. ¹⁸ Anitâ mepaem tatban yan yâkne biwine mem purik pilâmu Kutdâne tetenihim yuwu sâh eknohop. “Gâje nâhât den pat âlepje kapi yu ambolipje ekyongorâ nângânetâ tâñât otmu bet pilânomai. Yakât otmâ in yawu yahatmâ kapiâmbâ gem ari.”

¹⁹ Yawu sâh eknohomu yuwu sâh purik pilâwanjiwan. “Yesu Kutdâ, âlepje yat. Yawu gârâmâ nâje opon kâmbukjahât tembe lâu meyekmâ miti emetje ârândâñ ari lohimbi gâhâlen biwiyeje kepeim manbi ya mem teteyekban. Mem teteyekmâ tembe lâu ekyongomune kapamje yongom pâi emetjan mem katyeknetâ tatbi. ²⁰ Otmu Setepanone gâhât den pat âlepje Yura nengât papatolipnenne ekyongop yan yâkne mânunjak mânunjakyene kâlep ya menduhum nâhâlen katnetâ galem gum kinmune kunetâ muop. Kunetâ muop yakât nângâmune ârândâñ olop. Yawu otyingiwani yakât den pat sâh haok tuhnetâ Yura lohimbi kerekne nanjai.”

21 Yawu sâam ekumune Kutdâne yuwu sâam eknohop. “Gâne kapi yu pilâm pâku lohimbi yengâlen ari nâhât den pat âlepne ekyongowuatgât nanjan. Yakât otmâ kapiâmbâ gem ari.” Yawu sâop.

Paulo kune sâam otbi.

22 Lok nombotne hewewen otmâ ândâpyene katmâ denne nângâwi. Yamâ benne Paulone “pilâyekmâ pâku lohimbi yengâlen ariwom” yawu sâam ekyongomu nângânetâ bâlemu in yawu kuk otmâ yahatmâ yuwu sâam halahuwi. “Lok bâlene yuwuya emelâk kujetâ mumbâwâ. Yakât otmâ dâim ari kujetâ muâk.” 23 Yawu sâam kuk bâlene otmâ yakât dop kum mânunjak mânunakyeje kâlep ya tuhum pilâm nukum alatmâ kujetâ yahalop. 24 Yawu otjetâ tembe lâu yengât kunyeje patone tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim emet biwinan yâhâwi. Otmu Yura lohimbine topne girawuhât kuk otmâ Paulo kujetâ muâkgât sâwi ya Paulone sâam tetemu nângâwehât tembe lâu kunyenane “kum âlâlâ tuhunet” sâam yingiop.

25 Yawu otmâ bâte kâne sâhâm kune sâam otjetâ yan Paulone tembe lâu yengât kunlipyene âlâ gotjan kinop ya yuwu sâam âikuop. “Nâmâ Roma ambone. Yakât otmâ wongât angoân den âiân ki katneksai. Ihilâk kapamne nohone sâam otjetâ nângâmune ki ârândâne oap.”

26 Yawu sâam ekumu tembe lâu yengât kunyeje pato yâkâlen ari yuwu sâam ekuop. “Lok kune sâam oain ya Roma ambone. Yakât otmâ wuân otbanjinomgât nanjat?”

27 Yawu sâam ekumu Paulohâlen ari yuwu sâam âikuop. “Gâmâ Roma ambone me bia?”

Sâmu Paulone “on” sâop.

28 Yawu sâam ekumu tembe lâu yengât kunyenane iknahât yuwu sâam ekuop. “Nâne kut “Roma ambone” mewan yamâ tewetsenne pato yingimune kut ya sâam ninginetâ mewan.”

Sâmu sâop. “Nâmâ Roma ambone tetewan.”

29 Yawu sâmu Yura lohimbine topne girawuhât kuk otbi ya tembe lâulipne âikune sâam otbine pârâk pilâm dâiakmâ kinbi. Otmu kunyeje patone tembe lâulipne ekyongomu Roma ambone mem kâne bâte sâhâm bâsok kuwi yakât nângâm pârâk pilâm gorâwanngiop. Yakât otmâ Paulo dâim ari pâi emetjan mem katjetâ talop.

30 Emet han sâmu Yura lohimbine topne girawuhât kuk otmâ Paulo kune sâam otbi yakât topne nângâwe sâam otmâ tembe lâu yengât kunyeje patone hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyene ekyongomu den sâsâ emetjan yâhâ menduhuakbi. Menduhuaknetâ tembe lâulipne ekyongomu Paulo holanmâ dâim yâhâ senyenjan katjetâ kinop.

23

Paulone Yura yengât papatolipyene den ekyongomu den kakjan sahanjim hionakbi.

1 Paulone Yura yengât papatolipyene yengât senyenjan kinmâ yuwu sâam ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâamune nângânet. Nâne Mosehât girem den otmu poropete yengât den ya kerehâk lâum manmâ gamune Anitâne nekmu ârândâne otmap. Biwinane yawu nanjan.”

2 Yawu sâmu hotom uminiwi ya yengât kunyeje, kutne Anania sâam, yâkne lok nombotne Paulohât gotjan kinbi ya yuwu sâam ekyongop. “Yene ândâpne huhunet.”

3 Yawu sâam ekyongomu Paulone yuwu sâam purik pilâwanngiop. “Nimbilamge yâhâp. Yakât otmâ Anitâne gohowuap. Mose otmu papatolipnenne

den kulemguwi ya gâñe lâum lohimbi sâñ hâreningiwuatgât papatolipnennane ai sâñ gihim katgekñetâ kinsat. Yawu gârâmâ gâñe nâhât “Ândâpñe huhuñet” sâñ ekyongoat yan girem den ya longâeat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâñu gotñan kinbiñe yuwu sâñ ekuwi. “Anitâhât hotom umai ya yengât kunyene ya hâim hilitsat.”

⁵ Sâñetâ sâop. “Bâe, otmâ tâpikguan. Moseñe den âlâ yuwu kulemguop. “Papatolipñe âlâ me âlâhât ki sâñ bâleyingiwuat.” Den yawu kulemguop tap. Yawu gârâmâ lok yu Anitâhât hotom umai ya yengât kunyene otmâ mansap ya ki nâñgâmâk den oan.” Yawu sâop.

⁶ Yâhâ lok menduhuakmâ tatbi ya nombotñe Sarukaio. Yâhâ nombotñeâmâ Parisaio. Yakât otmâ Pauloñe yuwu sâñ ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâñune nâñgâñet. Nâmâ Parisaio komolân gâtñe. Otmu awoñne sesene yawuâk Parisaio lok manowot. Yawu otmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap yawu nâñgâm biwinane memâk mansan. Topñe yakât otmâ den âiân katnekñetâ kinsan.”

⁷ Yawu sâñ ekyongomu Parisaio otmu Sarukaioñe den kakñan sahañgim hionakbi. ⁸ Topñe yuwuhât den kakñan sahañgim hionakbi. Parisaioñe den kalimbu yu nâñgâñetâ bulâne otmap. “Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap.” Otmu âlâmâ yuwu “añelo katyekmu tai”. Otmu bâñeâmâ yuwu, “Weke bâleñane lohimbi nombotñe mâñgâeyekmu umatñe kakñan manmai.” Yâhâ Sarukaioñeâmâ den kalimbu yu nâñgâñetâ ki bulâne otmap. ⁹ Yakât otmâ Pauloñe den ya nâñgâm denyene kakñan sahañgiwi. Yawu otmâ arinjetâ Parisaio nombotñane Moseñe girem den lohimbi kâsikum yingiminiwi yâkñe yahatmâ yuwu sâñ Sarukaio ekyongowi. “Nen Parisaio lok yukât nâñgâmunñe tosa âlâ ki tatbañgiap oap. Yâhâ añelo me weke bâleñane den ya biwiñan katmu lohimbi ekyongomap mâne yakât gurâ den âlâ ki sâmbâin. Pesuk yap.

¹⁰ Yawu sâñ Sarukaio ekyongonjetâ tepyene yahatmu kuk orañginjetâ tembe lâu yengât kunyene yekmâ tepñe kalihumu Paulo mem kuñetâ mumap sâñ tembe lâulipne ekyongomu hohetyeñan ge Paulo dâim emetyeñehen âwurem ari katñetâ talop.

¹¹ Otmu emet omoñ otmu yan Kutdâne Paulo tetewañgim yuwu sâñ ekuop. “Biwihe ki orotok sâñu manbuat. Nâhât den pat âlepñe Yerusalem kapi ambolipñe ekyongorâ nañgai yakât dopñeâk ari Roma kapi ambolipñe ekyongorâ nâñgânomai.” Yawu sâop.

Yura lok nombotñane Paulo kune sâñ den hikuwi.

¹²⁻¹³ Emet hañ sâñu Yura lok nombotñe, lok yâhâp ñerek mon, yawuyane biwiyeñane kepeiakmâ konohâk otmâ den yuwu sâñ hâreañgim hikuwi. “Sot barak manmâ yâhâ hâmbâi Paulo kumunñe mumbuap yanâmâ sot nenom.” Yawu sâñ samut kuañgiwi. ¹⁴ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipñe yengâlen ari den hikuwi ya ekyongowi. ¹⁵ Otmu den torokatmâ yuwu sâñ ekyongowi. “Yene den mem Roma tembe lâu yengât kunyene yuwu sâñ kâitgunomai. “Gâñe tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim nengâlen ga katñetâ kinmu denñe yâhâpñe sâñ heñgeñgunom.” Yawu sâñ kâitgunjetâ Paulo dâim genomai yan nenñe mâtâwân teñgâ tatmâ kunom.” Yawu sâwi.

Den hikuwi ya Paulo behâtñane nâñgâm taka yayanñe ekuop.

¹⁶ Den sâm hikuwi ya Paulo behâtñaje nângâop. Nângâm tembe lâu yengât oponyenjan yâhâ yayañe ekuop. ¹⁷ Ekumu Paulone tembe lâu yengât kunlipyene âlâ yuwu sâm ekuop. “Yengât kunyene pato yâkâlen naom yu dâim arirâ den umatne âlâ ekuwuap.”

¹⁸ Yawu sâm ekumu dâim kunyene yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Naom yu gâhâlen dâim takamune den umatne âlâ ekgohoâk sâm Paulone eknohomu dâim gâhâlen takan.”

¹⁹ Yawu sâm ekumu kunyene yane lok sihan ya dâim endânân ba kinmâ halowân yuwu sâm âikuop. “Wuân den eknohowe sâm takat?”

²⁰ Sâmû sâop. “Hândâhân Yura lok nombotñaje den perâkne yuwu sâm katñetâ takawuap. “Hotom umai ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyenane nen orowâk menduhuakmâ Paulohât den yâhâpne sâm henjenunom. Yakât otmâ tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim genomai.” Den perâkne yawu sâm katñetâ takawuap. ²¹ Yawu gârâmâ lok dondâne, lok yâhâp ñerek mon, yawuyane biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmâ sot barak mansai. Yawu manmâ Paulo kuñetâ mumbuap yanâmâ sot nenomai yakât sâm hâreanġim den hikuai. Yawu otmâ hândâhân tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim mâtâwân genomai yan lok yane tenġâen tatmâ kunomai. Yakât otmâ den matne katyĩngiwuat yakât mambotsai.”

²² Sâmû sâop. “Bâiñ, den eknohoat yu lok âlâ kiâk kârikne ekuwuat.” Yawu sâm hârewanġim hânġânġumu gem ariop.

Tembe lâu yane Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi.

²³⁻²⁴ Tembe lâu yengât kunyene patone tembe lâu yengât kunlipyene yâhâp yuwu sâm ekyotgop. “Tembe lâulipne 200 meyekmutâ kâiyene hân tâlim arinomai. Otmu lok 70 meyekmutâ yâkñeâmâ beâsi kakñan arinomai. Otmu lok 200 meyekmutâ yâkñeâmâ ġnep lâuakmâ arinomai. Paulo ikñeâmâ beâsi kakñan ariwuapġat nanġan. Yawu otmâ Paulo galemġum henjenġum kiap pato âlâ, kutne Peliki, Kaisaria kapiân tap yâkâlen dâim arinomai.” ²⁵ Yawu sâm ekyotgom Pelikihât pepa yuwu kulemġum katbanġiop.

²⁶ “O bukune Peliki.

Âlepne nanne ġa kiap pato mansat. Nâne tep âlep nângâhihim topne yuwuhât ekap yu kulemġum katġihian. ²⁷ Tembe lâulipnane lok mem gâhâlen takai yukât kutne Paulo sâm. Yâkât topne yuwu. Yura lok nombotñaje mem kune sâm otbi. Yuwu gârâmâ lok yu Roma amboñe. Yakât otmâ nâne tembe lâulipne meyekmune ari Yura bâtyenambâ mem kâpekbin. ²⁸ Otmu yâkne topne girawuhât kune sâm otbi ya nângâwe sâm yâhâlen hotom umai ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyene ekyongomune menduhuakmâ den âiân katbi. ²⁹ Den âiân katmâ mem âi pâi tuhuwi yamâ denyene nângâmune kumunne mumbuapġat dop ki oap. Me pâi emetñan katmunne tatbuapġat dop gurâ yawuâk ki oap. Yura yengât papatolipyenane lok yu orop ġirem denyene yakât sâm den kakñan sahanġinetâ nângâwan. ³⁰ Otmu oran lok nombotñaje Paulo kune sâm otmâ den hikuwi yakât den pat nângâm gâhâlen hânġânġumune takap. Yakât otmâ Yura lok nombotñaje Paulo hakñan sâwi ya ekyongomune gâhâlen taka sâm tetem ekgohonetâ nângâm den âiân katbuat. Den yawuâk.

Nâ bukuhe,
Kalaurio Lisia.”

³¹ Pelikihât ekap yawu kulemġuop ya yitġimu tem lâuwanġim tembe lâulipne meyekmutâ Paulo mem Antipatiri kapiân ariwi. ³² Otmu emet han sâmû tembe lâu nombotne kâiyene hân tâlim ariwiñe purik sâm âwurem ariwi. Yâhâ beâsi kakñan ariwiñeâmâ Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi. ³³ Kaisaria

kapiân yâhâ pelikihât emelan ari pepa ya mem wanjetâ sâlikuop. ³⁴ Sâlikum yuwu sâm Paulo âikuop. “Gâ wonân gâtje?”

Sâmu sâop. “Nâ Kilikia hânân gâtje.”

³⁵ Sâmu sâop. “Den âiân katgekne sâm oaije takanjetâ gâhât den sâm hârehihinom.” Yawu sâm tembe lâu ekyongomu Paulo dâim lok kutdâ âlâ, kutje Herot, yâkât emelan yâhâ katjetâ tatmu mem galemgum tatbi.

24

Yura lok yanje Kaisaria kapiân ari Paulo haknan sâwi.

¹ Hilâm mome pesuk sâmu hotom uminiwi ya yengât kunyeje pato âlâ, kutje Anania sâm, ya otmu Yura papatolipyene nombotje otmu den tângu tângu lok âlâ, kutje Tetulo sâm, yâk kerekje Kaisaria kapiân ge kiap Peliki yâkâlen ba Paulohât haknan sâwi. ² Den haknan sânetâ, kiapje tembe lâu ekyongomu Paulo dâim den âiân katjetâ kinmu Tetuloje yahatmâ kiap yuwu sâm ekuop.

“O Kiapnenje Peliki. Âlepje nanje galemnongorâ buku konok manmain. ³ Otmu kuwiknenekdâ orotmemenenne âlepjeâk otmâ manmain. Yakât otmâ nen kerekje herone nângâhihim mepaeheksain. ⁴ Yawu gârâmâ den sâmune kâlep otmapgât gâje gârâmâ nângânihirâ den tâlâwâk âlâ sâwe. ⁵ Lok den âiân kinsap yukât nângâmunje dondâ bâleap. Komot âlâ, kutyene Nasaret sâm, yâk yengât kunyeje otmâ manmâ lok yuje Anitâhât den kelangatmâ lohimbî biwiyenan gemap. Yawu otmâ hânjan kulemjan ari Yura lohimbî kuk otjetâ kapam teteâkgât kendâyingim meme sâsâ tuhuyekmâ mansap. ⁶ Otmu nenje Anitâ mepaem nengât opon kâmbukjan yâhâ orotmeme âlâlâ otmain yakât mâtâp maŋuningiwe sâm otmâ pâku lok âlâ dâimu opon kâmbukjan yâhare sâm otmutâ yan mewin. Yawu otmâ Moseje girem den âlâlâ kulemguop ya lâum den sâm hârewangine sâm otbin. ⁷ Yawu otmunje kiap pato Lisiane taka nengât bâtnenjambâ miop. ⁸ Yawu otmâ gâhâlen taka den âiân katjet sâm hângânnongomu takain. Yakât otmâ topje girawuhât den âiân katmunje kinsap ya gikak âikurâ sâm tetewuap.” ⁹ Tetuloje yawu sâm ekumu Yura lok orowâk takawije tângum denje hohewi.

Pauloje sâreerakmâ kiap Peliki den ekuop.

¹⁰ Tetuloje yawu sâm ekumu Pelikije Paulo ekmâ hâmenjanak otmu yahatmâ yuwu sâm ekuop. “Gâ nengât kiap pato mandâ yambu sambe pesuk yap. Yawu otmâ nengât orotmeme kerehâk nângâm meteat. Yakât otmâ ki nângâm kiwiliŋmâ den ekgohowe. ¹¹ Emelâk nâje Anitâ mepaewe sâm Yerusalem kapiân yâhâwan. Yawu otmune hilâm kâiân yâhâp pesuk yap. Sâp ki kâlep oap yakât otmâ yu ya otmâ gan ya ekgohomune nângârâ biwihe yâhâp otbuap otmuâmâ lohimbine nekbi ya âiyongorâ sâm tetem ekgohonoma.

¹² Aiop, opon kâmbukjan yâhâwan yan lohotjan tatmâ lok âlâ me âlâhât den kakjan âlâ ki sâwan. Me miti emetje tatmâ arap yan yâhâm gem me kapi sombemân bam gam otban yan gurâ lohotjanâk manmâ lohimbine kapam kuŋetgât âlâ ki kendâyingiwan. Yâku lohotjanâk manmune nekbi.

¹³ Yakât otmâ lok yuje imbiâk haknan sâm den ekgohoi yakât bulâje âlâ tiripgohonomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâ. Mâtâp âiŋe teteop yakât Yura papatolipnenjane nângânetâ ki bulâje oawâke yamâ benje nâjeâmâ nângâmune bulâje otmap. Yawu gârâmâ, emelâk Moseje den kulemguop otmu Anitâhât poropetelipjane den kulemguwi ya nâje tiŋâk lâuman. ¹⁵ Otmu Anitâje lohimbî âlepje otmu lohimbî bâleje ya kerehâk mumunambâ mem yahatyekbuap yakât lok yuje nângânetâ bulâje otmap.

Otmu nâhurâ yawuâk nângâmune bulâne otmap. ¹⁶ Otmu lohimbî âlâ me âlâne nângâm bâlenihimai sâmbuwawapne bia otmâ manmâ gan. Yawu otmâ manmune Anitâne biwine ekmu ârândân otmap biwinane yawu nanngan.

¹⁷ Yâhâ emelâk embânân nâne Yerusalem kapi pilâm kâlepnehen ari manmune yambu nombolân yâhâp mon pesuk sâop. Yawu gârâmâ kapi ya ambolipnane bukulpne Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâmbuwetesenje menduhum nihinetâ hoj bayingim mem âwurem takawan. Âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâ bukulpne yingimune mewî. ¹⁸ Otmu sâp yan Yura nengât orotmeme âlâ tap ya watmâ Anitâhât hotom umbe sâmbuon kâmbuknân yâhâwan. Opon kâmbuknân yahan mâne lok haknan sâmbuon tainje mem tetenekbi. Mem tetenekbi sâp yan lohimbî yan kinbinje kuk otmâ kapam âlâ ki kuwi. ¹⁹ Yawu gârâmâ Yura lok nombotnane Asia hânângembâ kandi taka tatbinje den haknan sâmbuon. Otmu girawu otmâ hilipguwan yakât âlepne gâhâlen den sâmbuon. ²⁰ Yâhâ tembe lâu yengât kunyene patone hotom umai ya yengât kunlipyene otmu Yura nengât papatolipnenne ekyongomu menduhuakmâ den âiân mem katnekjetâ kinban. Yawu otmâ âi pâi tuhunekmâ wuân tosa otmune mem tetewi ya lok kinsai yune sâmbuon ekgohojetgât nanngan.

²¹ Yâhâ den âiân katnekjetâ kinmâ den konohâk ekyongomune nombotnane nângâjetâ bâleop yamâ yuwu. “Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuap biwinane yuwu nanngan. Yakât otmâ den âiân katnekjetâ kinsan.” Yawu sâmbuon ekyongowan.

²² Yawu sâmbuon ekuop. Yâhâ Pelikine Yesuhât den pat âlepne nângâm hennguwop. Yakât otmâ kuyingim yuwu sâmbuon ekyongop. “Tembe lâu yengât kunyene pato, kutne Lisia sâmbuon, yâkne Yerusalem kapiângembâ takawuap yan denyene sâmbuon hârewom.” ²³ Yawu sâmbuon tembe lâu âlâne Paulo galemgum kinop ya yuwu sâmbuon ekuop. “Paulo mem lohotnân galemgum kinbuat. Otmu bukulpnane ga tângune sâmbuon otnomai yanâmâ ki kuyingiwuat.” Yawu sâop.

Paulo mem pâi emetnân katjetâ tatmu yambu yâhâp pesuk sâop.

²⁴ Pelikine Yura imbi miop, kutne Durusila sâmbuon. Yakât otmâ imbinâit den sâsâ emetnân yâhâ tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim gawi. Dâim ganjetâ kinmâ lohimbine Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeim biwi sâmbuon manmai yakât topne ekyotgop. ²⁵ Yawu gârâmâ den topne topne torokatmâ yuwu ekyotgop. Nenne buku oranjim uwawapne bia manmain yakât topne ekyotgop. Otmu âlâmâ biwinenja galemahom lohotnân manmain yakât topne ekyongop. Otmu âlâmâ sâp patoen lohimbî kerekne otmâ memai yakât topne Anitâne ekma âlâku ikniâk ikniâk den âiân mem katyekmâ matne yingiwuap yakât topne ekyotgop. Yawu ekyotgomu nângâm Pelikine gorâwanngimu yuwu sâmbuon ekuop. “Yiwereje sâp pesuk yap. Yakât otmâ hâmbâi tembe lâulipne âlâkuâk ekyongomune mengekma ganjetâ den huhurom.”

²⁶ Yawu sâop. Yawu sâmbuon tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim ariwi. Yâhâ Paulone pâi emetne puluhum tewetsenja nihimu membom sâmbuon Pelikine yâk orop den kâlep huhum manmâ gaowot.

²⁷ Otmu Yura yengât papatolipyenane herone nângâwannginetgât Pelikine Paulo ki holanop. Yakât otmâ pâi emetnâk tatmâ gamu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Peliki arimu yâkât gewâknân kiap âlâ, kutne Porokio Pesto sâmbuon, ya Roma yengât kunyene hânngangumu taka galemjene otmâ manop.

25

Roma yengât kunyene den sâmbuon hârewanngiâkgât Paulone sâop.

¹ Roma yengât kunyenaje kiap Pesto âi sâm wanmâ hângângumu Kaisaria kapiân takaop. Takamu hilâm kalimbu pesuk sâmu Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâop. ² Yan yâhâmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyenaje yâkâlen menduhuakmâ Paulohât haknan sâwi. Otmu “Paulone Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân takamu tengâen tatmâ kunom,” sâm den hikuwi. Yakât otmâ ³ “Paulo Yerusalem kapi yuân hângângugetâ takaek,” yawu sâm Pestone den katmu tembe lâulipne yengâlen ariâkgât ulitguwi.

⁴ Ulitgugetâ Pestone yuwu sâm ekyongop. “Paulo Kaisaria kapi yakât pâi emetnan tap. Nâne kapi yuân tipine tatmâ âwurem gewom. ⁵ Yakât otmâ yengât kunlipyene nâ orowâk Kaisaria kapiân arimunne Paulo den âiân mem katmune kinmu haknan sânomai.”

⁶ Yawu sâm ekyongomu hilâm bâlâk nerek mon pesuk sâmu, Yerusalem kapi pilâm Kaisaria kapiân gewi. Yâhâ emet han sâmu Pestone den sâsâ emetnan yâhâ tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim ga katnetâ kinop. ⁷ Yawu otmâ Yura yengât papatolipyene Yerusalem kapiângembâ gewine hawangum kinmâ den umatne âlâlâ haknan sâwi yamâ bulâneâmâ ki teteop. ⁸ Yawu otnetâ Paulone sârereakmâ denyene kaknan yuwu sâop. “Nâne Yura nengât girem den âlâ ki lonngâem manmâ gan. Me opon kâmbuknan ki yâhâm otmâ hilipguman. Me Roma yengât kunyene ki sâm ge katman. Me yâkât ki nângâm bâlewangiman.”

⁹ Yawu sâmu Yura yengât papatolipyenaje herone nângâwangetgât nângâm Pestone yuwu sâm Paulo âikuop. “Tembe lâulipne ekyongomune mengekma Yerusalem kapiân yâhânetâ yan denge sâm hârehihiwongât nangat me bia?”

¹⁰ Sâmu sâop. “Roma yengât den sâsâ emetne yuân katneketâ kinsan. Yakât otmâ gâne yuân tatmâ nâhât den sâm hârenihiwuat. Gikahâmâ nâhât topne nangat. Nâne Yura lohimbî âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ manmâ gan. ¹¹ Yawu gârâmâ girem den âlâ kum kâpekban mâne âlepne nohombâi. Yâhâ gâne den âiân katnekdâ kinsan. Otmu yâkne den haknan sânomai yakât bulâne ki tetewuap otmuâmâ lok âlâ me âlâne menekmâ yâk yengât bâtyenan katneknomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Roma yengât kunyene ikjak denne sâm hârenihiwuapgât nangat.” Yawu sâm ekuop.

¹² Yawu sâm ekumu Pestone yakât topne nângâwe sâm ikne bukulpne nângân nângânyene orop yakât âiyongop. Âiyongomu alahu gulahu otmâ matne ekuwi. Matne ekugetâ lauyenan mem Paulo yuwu sâm ekuop. “Roma nengât kunnenne ikjak den sâm hârehihiwuapgât nangat. Yakât otmâ yâkâlen hângângohomune ariuwat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

Lok kutdâ ala, kutne Akiripa sâm, yâkne Pestohâlen ariop.

¹³ Hilâm âlâen lok kutdâ âlâ, kutne Akiripa sâm, garinâit Pesto herone otbângire sâm Kaisaria kapiân giowot. Yâhâ Akiripa garine yâkât kutne Beanike. ¹⁴ Hilâm âlâen Pestone Paulohât den pat ya Akiripa yuwu sâm ekuop. “Kiap hângine, kutne Peliki sâm, yâkne lok âlâ, kutne Paulo sâm, pâi emetnan katmu tatmu âi pilâm ariop. ¹⁵ Otmu Yerusalem kapiân yâhâwan sâp yan Anitâhât hotom umai ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyenaje nâhâlen ga menduhuakbi. Yawu otmâ nâne Paulohât den sâm hârewangimune kugetâ mumbuapgât nângâm den âlâlâ haknan sâwi. ¹⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne lok âlâhât haknan sâmai yanâmâ nâne Roma nengât orotmeme âlâ watmâ angoân lok ya mem den âiân katman. Yawu otmune den ambonaje lok yakât senjan kinmâ haknan sânetâ yan sârereakmâ ya sâm purik pilâyngimap. Yawu otmâ den sâm hâreyngiman yakât topne Yura

papatolipne ekyongowan. ¹⁷ Otmu sâp ki kâlep otmuâk Paulo haknan sâne sâmu otmâ nâhâlen takawi. Otmu emet han sâmu ekyongomune ganjetâ den sâsâ emetnan yâhâ menduhuakbin. Yawu otmâ tembe lâulipne ekyongomune Paulo dâim ga katjetâ kinop. ¹⁸ Yawu otmâ Yura yengât papatolipnye den haknan sânetâ nângâmune tânjât olop. Yâkne Paulo orop yengât girem den âlâhât sâmu kuanjim tatbi. ¹⁹ Otmu lok âlâ, kutne Yesu sâmu, emelâk muowâke yamâ benne “Anitâne mumunambâ mem yahatmu mansap,” yawu nângâm Paulone lohimbi ekyongomap. Yakât otmâ Paulone den yawu ekyongomap ya gurâ yawuâk den kaknan sahanjiwi. ²⁰ Yawu orangim kinbi yakât otmâ girawu otmâ den bulâne mem tetewom sâmu kopa otban. Yawu otmâ Paulo yuwu sâmu ekuwan. “Tembe lâulipne ekyongomune mengekma Yerusalem kapiân yâhânetâ yan denge sâmu hârehihiwomgât nanjat me bia?”

²¹ Sâmune sâop. “Roma yengât kunyene iknak denne sâmu hârenihiwuapgât nanjan. Yakât otmâ pâi emetnan katnekdâ tatmâ yâkât mambotmâ manbom.” Yawu sâop. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune pâi emetnan mem katjetâ tatmâ gap.”

²² Pestone yawu sâmu ekumu Akiripane yuwu sâop. “Lok ya ikne launambâ den gemu nângâwehât nanjan.”

Sâmu sâop. “Hândâhân ekgohomu nângâwuat.”

²³ Emet han sâmu Akiripa yet Beanike yâkne menjâleakmâ den sâsâ emetnan yâhamutâ tembe lâu yengât kunyene pato otmu kapi ambolipne yahat yahatne betyetnan yâhâwi. Otmu Pestone tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim ga katjetâ kinop. ²⁴ Sâp yan Pestone yuwu sâmu ekyongop. “Lok kutdâ Akiripa otmu bukulpne, yuwu sâmune nângânet. Yura lohimbi Kaisaria otmu Yerusalem kapiân mansainje nâhâlen taka lok kinsap yu kumunne mumbuapgât den hakoek eknohomai. ²⁵ Yawu gârâmâ nâne den âiân katmune kinmu âi pâi tuhûm tosa âlâ ki mem tetewan. Yawu gârâmâ ikne nângân nângânjanjeâmâ Roma kunnennane denne sâmu hârewanjiwuapgât nanjan. Yakât otmâ yâkâlen hângângumune ariwuap. ²⁶⁻²⁷ Yâhâ yâkne wuân otmu bâleop yakât pâi emetnan katmune kinsap yakât topne nângâm pâpguan. Yakât otmâ den imbiâkbân kulemgum kunnennahâlen hângângumune arimap sâmu pilâwan. Yawu otmâ lok kutdâne Akiripa otmu bukulpne yeje âi pâi tuhûnetgât tembe lâulipne ekyongomune dâim ga katjetâ kinsap. Wuân otmu bâleop yakât topne yeje mem tetenomai otmuâmâ yakât den pat kulemgum katmune ariwuap.” Yawu sâmu Akiripa ekuop.

26

Paulone ikne topne sâmu Akiripa ekuop.

¹ Yawu otmâ Akiripane Paulo yuwu sâmu ekuop. “Gâku sârereakdâ nângâwe.” Yawu sâmu ekumu yahatmâ kinmâ yuwu sâmu ekuop.

² “Yura lokne den haknan sâmai. Yakât otmâ âun yukârâmâ lok kutdâne Akiripa gâne nângânihirâ sârereakmâ nine topne ekgohowe. Yakât otmâ herone nângâhiahian. ³ Gâne Yura nengât orotmemenenne nângâm meteat. Otmu Mosenje girem den âlâlâ kulemgup yakât nângâm sâmu kuanjinan ya gurâ yawuâk nanjat. Yakât otmâ nângânihirâ nine topne ekgohowe.

⁴ Nâ naom tipine tânjâlâmbâek Yerusalem kapiân manmâ gan. Yakât otmâ Yerusalem kapi ambolipne otmu kapi âlâlâ Kilikia hânân tatmâ arap ya ambolipnane nângânihiai. ⁵ Parisaio lokne Yura nengât girem den âlâlâ tinâk lâum orotmemenenne tânj tânjâk watmâ Anitâ mepaem manmai. Otmu nâne angoân opon kâmbuknan yâhâwan sâp yan embânâmbâek yâk yengâlen torokatmâ manmâ gan. Yâhâ lok haknan sâmu kinsainje yakât topne nanjai.

Yakât otmâ den yukât âiyongorâ ekghonomaihât dop tap. ⁶⁻⁷ Nâ pâi emetjan mem katnekjetâ mansan yakât topje ya âlâhât bia. Anitâje tâmbâlipnenje yengât nângâm manman kârikjahât kuningiop yakât bulâje mene sâm nen Isirae komot kâiân yâhâp mansain nen kerekje omoje hilâmje Anitâ mepaem biwinenjahe hikum mansain. O, lok kutdâne Akiripa yuwu sâm ekghomune nângâ. Anitâje manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâje membomgât nanjan. Yakât otmâ Yura lok yuje den âiân katnekjetâ kinsan. ⁸ Yâhâ Anitâje Yesu Kiristo mumuñambâ mem yahatmu tihitnenje otmâ tap. Yawu gârâmâ Anitâje lohimbi mumuñambâ mem yahatnenekbuap yakât Yura lohimbi nombotjahe nângâjetâ ki bulâje otmap.

⁹ Emelâk Yesu Nasaret kapi amboje yâkât nângâmune giop. Yakât otmâ yâkât den pat âlepje ki sâm haok tuhujet sâm lohimbi yâkâlen biwiyejahe kepeim manminiwi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yingiminiwan. ¹⁰ Yerusalem kapiân manban yan topje katmâ Anitâhât hotom umai ya yengât kunlipyeje yengâlen ari ekyongomune pepa kulemgum nihiwi. Pepa ya mem sâtyeje lâum tembe lâu ekyongomune lohimbiye Yesuhâlen biwiyejahe kepeim manminiwi ya kingitje orowâk meyekmâ pâi emetjan katyekjetâ tatbi. Otmu nombotje den âiân mem katyekmâ yongonjetâ munomaihât sâm hâreyinginetâ nângâmune ârândân olop. ¹¹ Otmu nâje Yura nengât miti emetje tatmâ arap yan yâhâ mem teteyekmâ Yesu betgunjet sâm mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yingiwani. Yawu otmâ tepne kâlâp sem pâku lohimbi yengâlen ari nengât miti emetje kapiyejan tatmâ arap yan yâhâm gem yongom watyekmâ gawan.

¹² Yawu otyingiwomgât hotom umai ya yengât kunlipyejahe pepa kulemgum nihim hângânnohonjetâ bukulpne nombotje meyekmune Damasiko kapiân ariwin.”

Pauloje Yesuhâlen biwiyahe kepeiop yakât den pat

¹³ O, lok kutdâne Akiripa, gâje nângânihirâ den torokatmâ yuwu sâmune nângâ. Damasikohât mâtâwân ari hilâm kârikjan himbimâmbâ laninjahe siliñ siliñ sâm hâunenehop. Siliñ siliñ sâm hâunenehop ya ekmune sikopje kârikje pilâm irik irik sâmap ya wangim âlâ kândâkdâ olop. ¹⁴ Siliñ siliñ sâm hâunenekmu hâmbiñ gumbiñ otmâ hânân ge pare imunje yan Yesu Kutdâne Yura nengât denân yuwu sâm eknohop. “Saulo Saulo, gâ wongât iliwetsat? Sosone yu me ya hilipyongomap sâm yeje ipje mem engatjan hikujetâ dâiakmâ hâhiwin nângâmap. Yakât dopjeâk nâje mengekma hekuhekmune dâiakmâ hâhiwin nanjat.”

¹⁵ Sâmu sâwan. “Gâ âlâ?”

Sâmune kâpeknihim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. ¹⁶ Nâje âi sâm gihimune hon banihim manmâ yâhâwuat yakât tetehihian. Yakât otmâ yahatmâ kin. Wuân me wuân otbuat ya ekghomune nângâ. Nâje sâp yi-wereje yu tetehihim den ekghoan yu otmu hâmbâi sâp âlâen tetehihim den ekghowom ya lohimbi hânjan kulemjan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongowuat. ¹⁷ Ekyongom ariwuat yan Yura lok otmu pâku lok nombotjahe den ya nângâjetâ tângât otmu mem âlâlâ tuhuheknomai. Mem âlâlâ tuhuhekjetâ yan nâje tihitge otmâ bâtyenambâ mengekbon. ¹⁸ Otmu mâmâje otgihimune lohimbi omoñ bâlejan manmâ Satangât tem lâuwangimai ya yengâlen ari nine den pat âlepje ekyongorâ nângâjetâ Anitâhât laninjahe biwiyejan pilâmu hañ sâyingiwuap. Hañ sâyingimu omongât manman bâlejanambâ keterakmâ nâhâlen biwiyejahe kepeinetâ Anitâje tosayeje pilâyingiwuap. Tosayeje pilâyingim nine nanne baratne sâm ikje lohimbi yengât nângâm manman

kârikñahât pat kuyingioy ya yengât gurâ yawuâk kuyingiwuap.” Yesuñe yawu sâm eknohop.

Pauloñe olop miop yakât ekyongop.

¹⁹ Lok kutdâ Akiripa, torokatmâ yuwu sâmune nângâ. Yesuñe himbimâmbâ ge tetenihim den eknohop ya lâum manmâ gan. ²⁰ Lohimbiñe orotmemeyene bâleñe bet pilâm Anitâhâlen biwiyenñe kepeim tem lâuwangim lohottan man-nomaihât nâñe topñe katmâ den pat âlepñe ya Damasiko kapi ambolipñe ekyongowan. Otmu kapi ya pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka yawuâk ekyongowan. Otmu yapâ ari kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipñe ekyongowan. Otmu bâñeâmâ pâku lohimbî yengâlen ari den pat âlepñe ya ekyongowan. ²¹ Yawu otmâ âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâwan. Otmu Anitâ mepaewe sâm opon kâmbukñan yâhâmunne yan menekmâ nohone sâm otbi. ²²⁻²³ Yamâ Anitâñe tihitne otmâ gap. Yakât otmâ âun yukârâmâ senyenñan kinmâ, lok yahat yahatñe otmu gehene, yen kerek Yesuhât den pat âlepñe ekyongoan. Den ekyongoan yu den âñe bia. Anitâñe tihitnenñe otbe sâm ikñe hoñ bawa hângangumu ge lohimbî lok otmâ manop. Yawu gârâmâ lok nombotñeñe yâkât hâkâñ otmâ mem bâleñe âlâlâ mângâñetâ sât gum muop. Muowâke yamâ benñe Anitâñe mumuñambâ mem yahatmu tap. Yakât otmâ nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbîñe yâkâlen biwinenñe kepei manmâ yâhâm munom otmuâmâ nen gurâ yawuâk Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap. Yesuhât den ekyongoan yu emelâk emet inânñan Mose otmu Anitâhât poropetelipñe kulemgowi.” Yawu sâm ekyongop.

²⁴ Pauloñe yawu sâm ekyongomu Pestonñe uk sâm yahatmâ den kârikñan yuwu sâop. “Paulo, gâ biwihe gulip oap. Nângân nângân emetñan sâp kâlep manmâ gaon yanak mon biwihe gulip oap.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu Pauloñe yuwu sâm purik pilâwangiop. “O lok kutdâne Pesto, biwine ki gulip oap. Den ekgohoan yu bulâne. Gârâmâ gâñeâmâ pup takat. Yakât otmâ Yura nengât topnenñe ki nanñat. ²⁶ Yawu gârâmâ bukuhe Akiripañeâmâ topnenñe nângâm metep. Emelâk embânâmbâek Anitâhât poropetelipñe den kulemgowi yakât bulâne tetekñan tetemu ekmâ yakât topñe ki hâum pâpgumap.”

²⁷ Pauloñe Pesto yawu sâm ekum benñe purik sâm Akiripa yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâne Akiripa, yuwu âihohowe. Anitâñe emelâk poropetelipñe den ekyongomu kulemgowi ya nângârâ bulâne oap me bia? Nângâmunne biwiheñe nângârâ bulâne oap yakâ.”

²⁸ Sâmu Akiripañe sâop. “Gâñe Yesuhât topñe eknohorâ yâkâlen biwine in yawu ki katbom.”

²⁹ Sâmu sâop. “Yesuhâlen biwihe in yawu katbuat, me biwihe alitmâ manmâ yâhâwuwat yakât ki nanñan. Yawu gârâmâ Yesuhâlen biwinanñe kepeim yâkât den pat âlepñe ekgohoan yu gâ otmu lok kinsai yuñe nângânñetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenñe kepeinomaihât Anitâ ulitgum mansan. Nâñe yu ya otmâ mansan yawuâk otmâ mannomaihât nanñan. Yamâ ipñe hikunekmâ pâi emetñan katnekñetâ kinsan yakât ki yan.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâm tinñ pilâmu yahatmâ den emetñambâ ge itonñ galanñ otmâ ariwi. ³¹ Otmu Akiripa, Pesto, Beanikenñe yuwu sâm alahuwi. “Lok yu den âiân katmâ âi pâi tuhuainâke yamâ benñe kuñetâ mumbuapñat dop ki oap. Me pâi emetñan katñetâ tatbuapñat dop gurâ yawuâk ki oap.” ³² Yakât topñe sâm alahu gulahu otñetâ Akiripañe Pesto yuwu sâm ekuop. Roma kunnenñe ikñak den sâm hârewangiwapñat Pauloñe ki sâop mâne gâñe holandâ ge ari manbuap.” Yawu sâop.

27

Wanġa patoġe Paulo mem Roma kapiāngen ariop.

¹ Pestoġe Paulo hāngāngumu Roma kapi Italia hānān tap yan ariwuapgāt sāpġe kalop. Yāhā sāp ya tālāhumu tembe lāulipġe ekyongomu Paulo pāi emetġambā mem saru ginġan geġetā peneyiġiwin. Yāhā Roma yeġgāt tembe lāu komot ālā, kutyeġe “Roma lok kutdāhāt komot,” ya yeġgāt kunyeġe ālā, kutġe Yulio sām, yākġe Paulo otmu pet kulem lok nombotġe ālā galemyon-goāk sām Pestoġe bātġan katyekbi. ² Otmu sāp yan wanġa pato ālā Aramitem kapi yakembā taka talop. Wanġa ya Asia saru ginġan kapi tipi tapi tatmā arap yan ariwe sām olop. Yawu otmā lok ālā, kutġe Aristako sām, yāk Tesalonike kapi Makeronia hānān tap ya amboġe, yāk orowāk wanġaen yāhāwin. ³ Wanġaen yāhāmunġe yapā pilām menenekmā ariop. Emet haġ sāmū wanġa ya Siron kapiān arimu Yulioġe Paulo nāngāwanġimu wanġaembā ge bukulipġe yeġgālen ariwin. Bukulipġe yeġgālen arimunġe sot um ningiġetā nemunġe mātāpġāt senġe ālālā menduhum ningiwi. ⁴ Ya mem pilāyekmā āwurem ge wanġaen yāhāmunġe menenekmā ariop. Otmu ariwināngembā siru pato pilāmu yakāt otmā Kipiro mātūġa otmu Asia hān pato ya hohetyetġan ariwin. ⁵ Otmu Kilikia Pampilia hān hālāġmā ari saru gulūġe hātikgum ba Mira kapi Likia hānān tap yan ariwin. ⁶ Yan ari wanġaembā gewin. Otmu wanġa ālā Alesandiria kapiāngembā taka talop yaġe Italia hānāngen ariwe sām olop ya Yulioġe mem teteop.

⁷⁻⁸ Yakāt otmā wanġa yan yāhāmunġe menenekmā ari siru pato pilāmu yaġak lohotġanāk Kiriwo kapiān ariop. Yan ari sirūġe wi sām wanġa mem purik pilāwe sām otmu kapi ya wanġim Kirit mātūġa yakāt hān potonġe, kutġe Salomoni sām, ya waratgum ariwin. Otmu saru gulūġe ālā, kutġe Saru Gulūġe Āilonġo sām, ya Lasia kapi gotġan tap yan arine sām hāi hāiġe otmu ariwin.

Wanġa ya guhulakbuap yakāt den Pauloġe ekyongop.

⁹ Saru gulūġe yan tatmunġe sikop sāpġe tālāhuop. Yakāt otmā Pauloġe girem den yuwu sām Yulio, wanġa amboġe otmu nep lok yeġgāt kunyeġe ekyongop. ¹⁰ “Sāmune nāngāġet. Kapi yu pilām arinomġāt dop ālā ki oap. Yāhā pilām arinom otmuāmā siru pato bāleġe pilāmu wanġa guhulakmu senġe ālālā biatmu sarūġe nen kerek harannongowuap yakāt nāngām kiwiliġ oan.” ¹¹ Yawu sām ekyongomu nep lok yeġgāt kunyeġe otmu wanġa amboġaġe denġe kuwanġimutā Yulioġe yāk yetġāt denāk nāngāop. ¹² Yāhā saru gulūġan tatbin ya ekġetā sikop sāpġan wanġaġe yan tatbuapgāt dop ki olop. Yawu gārāmā Kirit mātūġa yan saru gulūġe ālā tap, kutġe Poiniki sām. Poiniki saru gulūġe yakāt hān hāmeġaġe siru kātāpġumap. Yakāt otmā Yulioġe yuwu sām eknongop. “Poiniki saru gulūġan ari tatnom. Otmu gelāk sāpġe tetemu yapā pilām Roma kapiāngen arinom.” Yawu sām ekyongomu yapā pilām ariwin.

Siru pato pilāop.

¹³ Otmu betnenġehembā siru inin kumu ip sāhātewi ya mem dāiġetā gamu wanġaġe menenekmu Kirit ginġe hālāġmā ariwin. ¹⁴ Arimunġe pumġehembā siru pato bāleġe pilāop, yakāt kutġe Kahu sām, ¹⁵ yaġe kum wanġa lāum purik pilāwe sām olop. Yawu otmu hāhiwin pato nāngāmāmā pilām in tatmunġe ihilāk mahilāk otmā ariop. ¹⁶ Arim arim arim mātūġa tipġe, kutġe Kauta sām, yakāt nombotgen arimunġe tipġe ālepġe olop. ¹⁷ Yāhā wanġa yakāt diġi saruān gemap sām nep lok yaġe mem dāiġetā wanġa kakġan yāhāmu sāhāwi. Otmu neġ kārġkġe ālā, yakāt kutġe Siriki sām, yan wanġa ya yāhāmap sām yākġe sāngum pato ya dāiġetā gemu betnenġehembā siru pato bāleġe pilāmu

ariwin. ¹⁸ Emet hanj sâmu siru pato bâlene kumu wanja gemap sâm senje âlâlâ nombotje saru kâlehen lâum pilâmunje gemu ariwin. ¹⁹ Otmu emet hanj sâmu siru yawuâk kumu yakât otmâ senje âlâlâ bâine lâum panmunje giop. ²⁰ Otmu omoje hilâmje siru kârikjeâk kum imu yan elem patoje kâtâpnongomu omoj sahap. Yawu otmâ hiliwahonom sâm biwinenje orotok sâop.

Pauloje den ekyongom mem hewewenjuhuyehop.

²¹ Siru kârikjeâk kumu yan lok nombotje sot ki nemâk tatbi. Yawu tatnetâ Pauloje yuwu sâm ekyongop. “Den ekyongowan ya nângânetâ bulâje olop mâne Kirit mâtujan tep sânduk tatbâin. Yawu otmâ senje âlâlâ kingitje orowâk ki gulip otbâp. ²²⁻²⁶ Yawu gârâmâ ambone Anitâje anelo âlâ hângângumu ge omoje tetenihim nohonmâ yuwu sâm eknohop. “Gâje Roma yengât kunyeje yâkâlen ari den ekuwuatgât Anitâje sâm kalop. Anitâje nângâhahimu lok gâ orop wanjaen tainje ki hiliwahonomai. Yakât otmâ ki kingitgahât otbuat.” Yawu sâm eknohop.

Bukulipne, yuwu sâmune nângâm biwiyenje huruj sâek. Wanja yuje bulâjanâk huhuakmâ gulip otbuawâke yamâ benje nenâmâ ki hilipnongowuap. Siru pato bâlene pilâm wanja lâum putuk pilâmu mâtuja âlâhât sâtnjan kumu huhuakbuap. Yawu otmu nenje âlepje hikinjan yâhânom. Anitâhât aneloje den yawu eknohomu nângâm biwi yâhâp ki oan. Den eknohoap yukât bulâje bulâjanâk tetewuap.” Pauloje yawu sâm ekyongom biwiyenje mem hewewenjuhuyehop.

²⁷ Siru pato bâlene pilâmu wanja ya bam gam purik gurik otmu tatmunje Sande yâhâp pesuk sâop. Otmu omoj tânâmjan wanja nep lokje “hân utâpguain mon” sâwi. ²⁸ Yawu sâm “yakât dopje pilâm ekne,” sâm ip pilânetâ amokjan ge kumu yan yakât dopje mita lok konok nerek lok âlâhât bâlâk nerek yawu olop. Otmu yapâ tipinje ari âlâku ya pilânetâ ge kumu yan yakât dopje mita lok konok nerek lok âlâhât bâtnombot yawu olop. ²⁹ Otmu neje kârikjan yâhâmain sâm kingityenahât otmâ, wanja betjan anja imbât talop ya pilânetâ giop. Yawu otmâ “emet hanj sâek,” sâm ulitgum tatbi. ³⁰ Tatmâ nep lokje pilânenekmâ arine sâm otmâ dingi âlâen yâhâ den mem yuwu sâwi. “Nenje dingi yu mem wanja hâmenjan yâhâ wanjahât anja âlâ pilâmunje gewuap.”

³¹ Yawu sânetâ nângâm Pauloje Yulio otmu tembe lâulipje yuwu sâm ekyongop. “Nep lok yuje pilânenekmâ arinetâmâ, nen saruân gemunje harannongowuap.”

³² Yawu sâm ekyongomu ipje mem dingi sâhâwi ya hârem pilânetâ dingi ya saru kakjan ihilâk mahilâk bam ariop.

³³ Emet engatje nângâmu yan Pauloje lok kerehâk yuwu sâm eknongop. “Nen sot ki nem tatmunje Sande yâhâp pesuk yap. ³⁴ Yâhâ wâtnenne houj sâmapgât sot nene. Sot nemunje wâtnenne tinj tinj sâmu wanjanje neje kârikjan yâhâm huhuakbuap yan âlepje hikiângen yâhânom.” ³⁵ Yawu sâm eknongom Anitâ mepaem sot âlâ mem niop. ³⁶ Otmu nenje ekmâ biwinenjanje holajakmu sot mem newin. ³⁷ Yâhâ wanjaen tatbin nen lok 276 sot ya mem nemunje tepnenje ârândâj olop. ³⁸ Yawu otmâ nep lokje wanja biwinambâ sot lâum saruân pilânetâ gemu wanja yanje hewewenjuhuyehop otmâ ariop.

Wanja ya huhuahop.

³⁹⁻⁴⁰ Emet hanj sâmu hân ya ekmunje ki keterahop. Yawu otmâ saru atene âlâen yâhâmunje neje biaen ekmâ, nep lokje “wanjanje yan ari ginjan yâhâek,” sâm wanjahât anja yakât ip hârenjetâ gemu sângum pato ya dâinjetâ

yâhâmu siruņe memu saru ginņan yâhâwe sâam olop. ⁴¹ Yawu gârâmâ ya wangim neņ kârîkņan yâhâop. Neņ kârîkņan yâhâmu hâmeņe kârîkņe otmâ tatmu saru pato pilâm waņga betņe ya kumu huhuahop.

⁴² Kumu huhuakmu “pet kulem lokņe saru kakņambâ yolon otmâ arimai,” sâam tembe lâuņe yongone sâam otbi. ⁴³ Yongone sâam otņetâ yan kunyeņe Paulo ya kumai sâam kuyiņgiop. Kuyiņgim “yolon otmâ manmaine soņ pilâm gem arîņet,” sâam ekyongomu lok nombotņe soņ pilâm ge yolon otmâ ba hikiângen yâhâwi. ⁴⁴ Otmu yolon ki otmâ manbiņe wahap âlâ, nak papane pato yawuya mem kakņan yâhâņetâ lokoyekmu yâhâwi. Yawu otmâ nen kerekņe hikiângen yâhâwin.

28

Melite mâtuņa ariwi.

¹ Hikiângen yâhâ mâtuņa yakât kutņe nâņgâne sâam ambolipņe âiyongomunņe kutņe “Melite” sâam eknongowi. ² Yâhâ gelâk ningimu bâlâpņahât otmunņe yâkņe buku otningim kâlâp hâwurum uņetâ semu nâņgâm ikaiakmâ tatbin. ³ Kâlâp nâņgâm ikaiakmâ tatmunņe yan Paulone lauņe kârâņ kârâņ sâam kâlâp âlâ hâwurum katmu siop. Yawu otmu hâmiwuk âlâ kâlâp biwiņambâ ga yolondon sâam bânņan ihim kepeim kinop. ⁴ Yawu otmu kapi ambolipņe ekmâ yuwu sâam alahuwi. “Lok âlâ kumu muop yakât matņe. Saruņe ki harangumu muap. Yawu gârâmâ saru ginņan yâhâmu matņe yu tetewaņgiap.” ⁵ Yawu sâņetâ Paulone hâmiwuk ya bânņambâ kum pilâmu gemu kâlâpņe siop. Kâlâpņe semu Paulo hâmiwukņe ki ihioy yawuyaek otmâ bânņe welâm welâm olop. ⁶ Yawu otmu ekmâ yuwu sâwi. “Hâmiwukņe ihimu yakât hâkņe suk sâmu in yawu gem mumbuap mon?” Yawu sâam dâņâk ekmâ kinbi. Ekmâ kinmâ yu ya ki tetewaņgiop yakât otmâ ekmâ sâwi. “Lok yu hewukņe lok. Hâkņe yâhâp.”

Lok âlâ mesek olop ya Paulone heņgeņguop.

⁷ Lok kutdâ âlâ, kutņe Popilio sâam, yâkņe kapi tatbin ya hâlâņmâ manop. Yâhâ lok yaņe buku otningim emetņan dâinenekmu yâhâ orowâk im tatmunņe hilâm kalimbu pesuk sâop. ⁸ Otmu Popilio âwâņe tepņan arimu mesek olop. Mesek otmâ tatmu Paulone yâkâlen ba Anitâ ulitgum kunņan mem heņgeņguop. ⁹ Mem heņgeņguop yakât den pat ya sâam haok tuhunetâ nâņgâm lohimbî mesek topņe topņe teteyiņgiopņe takanetâ mem heņgemyongop. ¹⁰ Mem heņgemyongomu yakât matņe lohimbî nombotņe tep âlep nâņgâwaņgim senņe âlâlâ yahat yahatņe mem taka ningiwi. Yawu otmâ mâtuņa yan manmunņe emetsenņe kalimbu pesuk sâop. Yâhâ gelâk sâpņe tâlâhumu kapi ya pilâm arine sâam otmunņe kapi ambolipņe herone nâņgâningim mâtâpgât natik lâum waņgaen katņetâ talop.

Melite ya pilâm Roma kapi patoen ariwi.

¹¹ Otmu emelâk sikop sâpņe tâlâhuop sâp yan waņga pato âlâ Alesandiria kapiângembâ taka talop. Yâhâ Alesandiria kapi ambolipņe lâpioyene yâhâp, boho boho, ya ulityotgom manmai. Yakât otmâ waņga ambonaņe lâpio yakât umutņe hâwim waņga hâmeņan lâum kânâņgâmu kinop. Yakât otmâ waņga yakât kutņe “Lâpionenņe boho boho” sâam kunbi. ¹² Waņgaen yâhâmunņe yapâ menenekmâ ari Sirakusi kapiân ariop. ¹³ Yan ari tatmunņe hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ ari siru pato pilâm mem awawi guwawi tuhunenekmu Lehiom kapiân ariwin. Emet haņ sâmu, betnenņehembâ siru pato pilâmu ari hilâm yâhâp pesuk sâmu yan Puteoli kapi Italia hânân tap yan ariwin. ¹⁴ Yan ari waņgaembâ gemunņe kapi ambolipņe Yesuhâlen biwiyeņe kepeim manbiņe taka mem buku otningetâ orowâk manmunņe sande konok pesuk

sâop. Otmu yapâ pilâm Roma kapiângen ariwin. ¹⁵ Mâtâwân arim tatmunje Yesuhât komotje Roma kapiân manbiñe nengât den pat nângâwi. Yawu otmâ nombotñaje taka Apio kapiân tatmâ mambotningiwi. Nenñe yan arimunje penañgiakbin. Yâhâ nombotje âlâñeâmâ taka kapi âlâ, kutñe Anjim Bero Emet Kalimbu sâam, yan mambotninginetâ arimunje penañgiakbin. Yan Paulone yekmu biwiñe holañakmu Anitâ mepaem tep herone nângâop.

Paulone Yesuhât den pat âlepñe Yura yengât papatolipyene ekyongop.

¹⁶ Roma kapiân arimunje tembe lâu yengât kunyenañe Paulo nângâwanjimu pâi emetñan ki katbi. Yawu otmâ emet tâñâlân katñetâ tembe lâu konokñe galemgumu orowâk manowot.

¹⁷ Hilâm kalimbu pesuk sâamu Yura yengât papatolipyene gañetâ den otnom sâam Paulone den katmu yâk yengâlen ariop. Yawu otmâ yâkñe nângâwanjim gañetâ yuwu sâam ekyongop. “Bukulipne, nine topne ekyongomune nângâñet. Yura bukulpnenñe Yuraia hânân manmai me pâku lohimbî yengâlen ari manmai yâk ki mem bâleyekmâ manmâ gan. Me emelâk embâñâmbâek tâmbâlipnenñaje Mosehât girem den âlâlâ lâum orotmemenenñe topñe topñe katningiwi ya ki lonğâem manmâ gan. Yawu otmâ uwawapñe bia manmâ gawanâke yamâ benñe bukulpnenñe nombotñaje Roma lok yengâlen ari den imbiâk haknan sâawi. Yakât otmâ Roma yengât tembe lâulipñaje Yerusalem kapi yakât pâi emetñan mem katnekñetâ tatban. ¹⁸ Pâi emetñan mem katnekñetâ tatmune Roma yengât kunlipyenañe topñe girawuhât den âiân katnekbi ya nângâne sâam âi pâi tuhunekbi. Âi pâi tuhunekñetâ mumbomgât dop ki olop. Yanak holañekne sâam otbi. ¹⁹ Yawu otbiâke yamâ benñe Yura papatolipnenñaje kârikñe otmâ kuyinginetâ yapâ gâtñaje Roma lok kutdâne denne nângâm hârenihwuapgât sâawan. Yâhâ nâñe papatolipne den âiân katyekbe sâam ki otman. ²⁰ Anitâñe Yura nengât tihitnenñe otmâ ikñe hoñ bawañe hângângumu gewuapgât nângâm biwinenñe memâk manmain. Yawu gârâmâ Anitâñe emelâk hângângumu giop biwinañe yawu nanğan. Yakât otmâ pâi emetñan katnekbi. Yâhâ Anitâhât hoñ bawañe yâkât topñe ekyongowe sâam dâiyekmune takai.”

²¹⁻²² Sâamu sâawi. “Bukulipnenñe Yuraia hânân manmaiñe gâhât den ki kulemgum katñetâ takap. Me lok âlâ ki hângânguñetâ nengâlen taka sâam bâlehihimu nângâwin. Yawu gârâmâ lohimbî hânñan kulemñan manmâ araiñe Yesuhât komot yengât sâam bâleyingimai. Yakât otmâ gâhât nângân nângânân tap ya eknongorâ nângâne sâam oain. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ki alahunom. Hâmbâi bukulpnenñe nombotñe ki takai yâk orowâk taka tatmunje den huhunom.” Yawu sâam ekuwi.

²³ Yawu sâam den huhunomgât sâp katbi. Otmu sâp sâawi ya otmu omoñânâk Yura lok dondâhâlâkñe Paulohât emelan yâhâ menduhuakbi. Menduhuakñetâ Anitâñe tihityene otmap yakât den pat âlepñe Paulone ekyongomu emet nñj sâop. Otmu emelâk embâñâmbâek Mose otmu Anitâhât poropetelipñaje den kulemguwî yakât bulâne Yesuhâlen teteop yakât topñe kâsikum yinginetâ nângâwi. Yawu otmâ biwiyene Yesuhâlen katñetgât nângâm enğatyenañ giop. ²⁴ Yâhâ nombotñaje denñe nângâñetâ bulâne olowâke yamâ benñe nombotñe âlâñeâmâ nângâñetâ nahat otmu bet pilâwi. ²⁵ Yawu otmâ den kakñan sahañinginetâ Paulone yuwu sâam ekyongop. “Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe poropete lok âlâ, kutñe Yesaia sâam, den yuwu sâam ekumu kulemguop yakât bulâne yengâlen teteap.

²⁶ “Gâñe Isirae lohimbî yengâlen ari yuwu sâam ekyongo. “Anitâñe yuwu yap. Yeñe biwi pâlâmñe otmâ nâhât den nângâñetâ tâñât otmap. Otmu nâhât hâkâñ otmâ nângâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. ²⁷ Yakât otmâ

biwiyenje alitmâ nâhât topne ki nângânetâ keterakyingiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai.” Den yawu tap.

²⁸ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Anitâne lohimbi kerek nengât tihitnenne otbe sâm oap yakât den pat pâku lohimbi yengâlen ari ekyongonomgât sâm ningiop. Ekyongomunne nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenjen kepeinomai.” ²⁹ Pauloje yawu sâm ekyongomu den kakjan sahangim pilâm emelambâ gem ariwi.

Paulo Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop.

³⁰⁻³¹ Pauloje Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu sâp yan lohimbi kinjitne orowâkne yâkâlen arinetâ Anitâne tihityenje otbe sâm nanne Yesu hângângumu giop yakât den pat ya pahâk ekyongop. Otmu Yesu Kiristohâlen biwiyenje katnet sâm engatyenjan giop. Yawu. Anitâ gâ orop manbuap.

Nâ bukuhe,
Luka

Roma Pauloŋe Roma yengât ekap kulemgum katyĩngiop.

O bukulipne,

¹⁻⁵ Yen Roma kapi ambolipne Anitâne Yesu Kiristohât pat kuyĩngim yâkât komolân torokatye hop. Nâ Paulo, nãne pepa yu kulemgum katyĩngian.

Yesu Kiristo, Anitâhât nanŋe, Dawitihât senâmbâ gâtne

Bukulipne, Anitâne Yesu Kiristo hãngãngumu giop yâkât hoŋ bawa manmã gaman. Lohimbi hãnŋan kulemŋan manmã araiŋe Kiristohât topne nãngãnetã bulãne otmu biwiyene yâkãlen katnetgât Anitãne menekmã aposolo ãi sãm nihimu den pat ãlepne ekyongom manman. Den pat yakât topneãmã emet inãnŋan Anitãne poropetelipne ekyongomu Miti pepaen kulemguwi ya yuwu tap. Anitãhât nanŋe, Kutdãnenne Yesu Kiristo yãkne Yura nengât tãmbãnenne, lok pato ãlã, kutne Dawiti sãm, yãkât senãmbã gãtne. Yawu gãrãmã Anitãne kulem ãlã kãndãkdã miop yamã Yesu Kiristo mumuŋambã mem yahalop. Yãkât nãngãmunne Anitãhât nanŋe tãŋ tãŋãk otmap. Otmu Anitãne ikŋahãk tep ãlep nãngãnihim nanŋe hãngãngumu ge nãhãlen tetem aposolo ãi sãm nihiop. ãi sãm nihimu yaŋak benŋe pãku lohimbiŋe biwiyene yãkãlen katmã denŋe lãuŋetgât ya yengãlen ari den pat ãlepne ekyongom manman. ⁶⁻⁷ Yen Roma kapi ambolipne Yesu Kiristohât tem lãuwaŋgim mannetgât Anitãne wawaeyekmã yãkât komolân torokatye hop. Yakât otmã Awoŋnenne Anitã otmu Kutdãnenne Yesu Kiristo yãkne engatyetneãk otmã nãngãyĩngim tihityene otmutã biwi nãngãn nãngãnyeneŋe hikuakmã konohãk otmã sãnduk sãekgât nãngãyĩngim ulitgum gaman.

Pauloŋe Roma kapi ariwom nãngãm biwiŋe mem manop.

⁸ Topne katmã yuwu sãmune nãngãnet. Emelãk yene Yesu Kiristohât den pat ãlepne nãngãnetã bulãne otmu yãkãlen biwiyene katmã tem lãuwaŋgim gai yakât den pat yu lohimbi hãnŋan kulemŋan manmã araiŋe nãngãnetã ãlõŋgo otmap. Yakât otmã Yesu Kiristohât wãtŋan kinmã yengât nãngãm Anitã Awoŋne mepaem mansan. ⁹ Yawu otmã manmã Anitãne ãi sãm nihiop ya biwinane tiŋãk kepeim pãku lohimbiŋe yãkãlen biwiyene kepeim mannetgât ya yengãlen ari nanŋahât den pat ãlepne ya ekyongomune nãngãm biwiyenã katnetã bulãne yãk yengãlen tetem gap. ¹⁰⁻¹² Otmu dop yawuãk Roma kapi ambolipne Yesu Kiristohãlen biwiyene tiŋãk kepeim mannetã Anitãhât Wãtgãt mãmãŋahãt Heakne mãmãne otyĩngiãkgãt nanŋan. Yawu nãngãm haõŋmã ãrãndãŋ “girawu otmã takam yekbe” sãm Anitã ulitguman. Yawu gãrãmã Anitãne nãngãnihimu yengãlen takawom yanãmã biwinenŋe kepeiakmã konohãk otmu yan tãnahom yãkãlen biwi nãngãn nãngãnnenŋe tiŋãk kepeimunne kãrihem tatbuap. Yawu nãngãm Anitã ulitgum manmã gan ya yãkne nanŋap.

¹³ Yawu otmã pãku lohimbi kapi wosapã me wosapã mansai yãk yengãlen ari den kãsikum yĩngimune biwiyene Kiristohãlen katbi. Yakât dopneãk yengât bukulipyene nombotne Anitãhât topne ki nãngãmaine Kiristohãlen biwiyene katnetgât yengãlen taka yãkât den pat ãlepne ekyongowom. Yakât biwinane hikuman yamã mâtãpgãt hãum pãpguman. ¹⁴⁻¹⁵ Lohimbi kerek ya yengãlen ari den pat ãlepne ekyongomune nãngãnetgât Anitãne ãi sãm nihiop. Yakât nãngãm lohimbi nombotne pepa emetŋan yãhãm nãngãn nãngãnyene

orop mansai otmu nombotnje pepa emetjan ki yâhâwi, otmu Girik lohimbi kapi tete manmâ nep âlâlâ tuhumai, otmu pâku lohimbi kâlepñehen me bârâ betñehen manmai, ya hârokñe Yesuhât topnje nângâñetgât nângâyîngim mansan. Yakât otmâ Roma yengâlen taka den pat âlepñe ekyongowe sâmbiwine hewewen otmu mansan.

16-17 Bukulipne, Yesuhât den pat âlepñahât topnje yuwu sâmunne nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâ, nen Yura lohimbi angoânâk den pat âlepñe nângâm Kirsitohâlen torokatbin, me yen pâku lohimbi den ekyongomunne yawuâk yâkâlen torokatbi, nen hârokñe yâkâlen biwinenñaje kepeim mannom yamâ Anitâñe tosanenñe pilâningim manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe menom. Anitâ Wâtgât Amboñe yâkâlen biwinenñaje kepeim mannom yamâ ki hâum pâpñunom. Den yan yuñe emelâk poropete âlâñe den kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâñe Anitâhâlen biwiyeñaje kepeim tem lâuwanñinomai yamâ manman kârikñan mannomai.”

Pâku lohimbi yengât topyene

18 Bukulipne, pâku lohimbi yengât nângâm den âlâ yuwu sâmunne nângâñet. Pâku lohimbi yengât topyeneâmâ yuwu. Yâkñe bukulipyene otmu lohimbi wosaken me wosaken mansainje Anitâhât den nângâñetâ bulâñe otmap sâmbiwine den ya kurihim Anitâ betbanñim orotmeme kiñon otmâ mansai. Yakât otmâ Anitâñe pâku lohimbi betyongomu mansai yakât topnje ekyongomunne nângâñet. **19-20** Kândik mindikum, Anitâñe ikñe wâtñan kinmâ hân himbim kândikyotgom wahap topnje topnje kalop yapâ gâtñaje yâkât topnje ikñiâk tap ya kerek ekmâ nângâmai. Wahap topnje topnje kalop yan ikñe wâtñahât towatñe tetemu ekmai. Ekmâ tat tat memene kârikñe tatbanñiap yawu nângâmai. Yawu nângâm Anitâ ki ekmain yamâ yâkñe wahap âlâlâ kalop yan ikñe topnje tetemu ekmai. Yakât otmâ Anitâhât topnje ki nanñain sâmbiwine irelaknomaihât dop âlâ ki tap. **21** Yawu gârâmâ Anitâñe wahap topnje topnje kalop yamâ lohimbi nombotñaje yâkât bân towatñe ekmâ yan ki ewe katmâ mepaemai. Yawu otmâ yanak nângân nângânyene gulip malap otmu wahap tâñât me hâliñe bia yawuyakât nângâñetâ yahatmap. Yawu nângâm biwi nângân nângânyene manñuakmu nângâñetâ ki keterakmap. **22** Yawu gârâmâ nângân nângânyene orop mansain yawu sâmbiwine nângâm tâpikgumai. **23** Yawu nângâm tâpikgum Manman amboñe Anitâ yahat yahatñe yâk betbanñimâmâ senne âlâlâ topnje topnje, nâi selon, me sonjo bau, me hambe gumbam, umutyene hâwiñetâ kundenyene tetemu ya mepaemai. Me Porom Lâpio yawuya yengât umutyene hâwim kânângâñetâ kinmu yakât nângâñetâ bulâñe otmu mepaemai.

24 Yawu otñetâ yakât Anitâñe betyongomu yene nângân nângânyeneâk watmâ yuwu otñetâ kiñon otmap. Emet huhumai, me kâwâ konda otmai, me wahap ki orotñe otmai. **25** Yâhâ Anitâhât den bulâñe hâkâñ otmâ bet pilâm den perâkñe nângâñetâ bulâñe otmu Anitâ Hân Himbim Amboñe betbanñimai. Betbanñim ikñak wahap topnje topnje kalop yakât nângâñetâ yahatmu yanak biwiyeñaje kepeim manmai. Yamâ nenâmâ yawu ki otnom. Nenâmâ Anitâ konok mepaem manmâ yâhânom. Ya bonñanâk.

26-27 Yâhâ pâku lohimbiñe manman kiñon manñetâ Anitâñe yekmu bâlemu betyongomu yanak yene enñatyeneâk otmâ orotmeme kiñon ya witgum yuwu otmâ manmai. Lohimbi miakmâ orowâk manmai orotmeme ya pilâmai. Yawu otmâ imbilipyenñaje loklipyene pilâyekmâ imbi bukulipyene

orop ekñâleangim otmâ hilipgumai. Otmu loklipyene gurâ yawuâk im-bilipyene pilâyekmâ bukulipyene orop ekñâleangim orotmeme kiñonj ot-mai. Yawu tâpik gupik otmâ manmai yakât huhopne mesek topne topne teteyingimap.

²⁸ Otmu Anitâhât den bulâne nângânetâ nahat otmu betbangim nângâm gulip manmai. Yakât otmâ Anitâne betyongomu biwi nângân nângânyene gulip malap otmu orotmeme kiñonj me âlepne ya ki ekmâ ketetmai. Yawu otmâ yan orotmeme kiñonj otmâ manmai. ²⁹ Orotmeme kiñonj otneâk nângâmai yamâ yuwu. Kâwâ konda otmai. Me sen buhu buhu orangimai. Me bukulipyene yengât iri sikum me senne âlâlâ tatyngimap ya ekñâlem mene sâm biwiyenane nângâmai. Me dewaeak dewaeak manmai. Me wawi, me misinem nemai, me kâirahomai, me nângâm bâleangimai. Me ahom hionjakmai. Me bukulipyene yongoneta mumai. ³⁰ Me bukuhât den belângen sâsâ. Me sâm bâleangimai. Me âwâ mâmâlipyene yengât lauyene ki lâumai. Yawu otmai yan yehâhât nângânetâ yahatmu Anitâhât nângânetâ gemap. Otmu bukulipyene yengât yawuâk nângânetâ gemu mem ge karakmai. Otmu wuân me wuân kândikum otjeta dondâ bâlewup yakât nângânetâ biwiyenâk kinmap. ³¹ Yawu otmâ hep torehenlipyene, me imi ata, me wârâ tou ya orop we âlep ki nanangimai. Me bukulipyene orop den hikumai yamâ ki watmai. Me tepyene kou kâlâp semu kuk orangimai yan kaok ki orangimai. Kuk yawuâk tatmâ yâhâekgât den hâmeân hâlulu sâmai. Me lohimbi âlâ me âlâne umatne kakñan manmai ya ki yekmâ nângâyngimai. ³² Lohimbi âlâ me âlâne orotmeme bâlene topne topne yawuya otmai yamâ hem kâlâwân ge hiliwahonomai yakât Anitâne den sâm kalop. Lohimbi den ya nângâm hejengumaine kunyene kârikne otmâ orotmeme bâlene ya tâtâemâk otmâ mansai. Yawu gârâmâ buku nombotñane orotmeme bâlene yawu otmai yamâ yekmâ herone nângâyngimai. Pâku lohimbi yengât topyeneâm yawu.

2

Yura lohimbi yengât topyene

¹⁻² Yawu gârâmâ Yura lohimbi yengât nângâm yuwu ekyongomune nângânet. Pâku lohimbine orotmeme kiñonj otmâ manmai ya yengât manmanyene ya yene ekjeta bâlemu nângâm bâleyngimai me sâm hâreyngimai. Yawu gârâmâ yâkne otmai yakât dopneâk yene gurâ yawuâk otmai. Yakât otmâ yene sâm hâreyngimai yakât dopneâk Anitâne yen gurâ sâm hâreyngiwuap. Yanâmâ yâkât senñan sâm buiaknomaihât dop âlâ ki otbuap. ³ Pâku lohimbi nombotñane orotmeme kiñonj otmâ manmai yamâ Anitâne sâm hâreyngim yakât matne yingimap yane ârândâñ otmap, yene yawu nângâmai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne bukulipyene yengât manmanyene ekmâ nângâm bâleyngim sâm hâreyngimap yamâ bukulipyenane manman bâlene otmai yawuâk torokatmâ otmai. Yawu gârâmâ sâp patoen Anitâne orotmeme kiñonj wuân me wuângât matne umatne yingiwuap yanâmâ lohimbi yawuya ki wangiyekbuap. Yamâ yingimu menomai yakâ. ⁴ Yakât otmâ yuwu ki nângânomai. “Anitâne wawaenenekmâ kuk in yawu ki otmap. Me ki tepne kou kâlâp semap. Yakât otmâ yâkne ki den âiân katnenekmâ matne umatne ningiwuap,” yawu ki nângânomai. Yawu nângânomai yamâ nângâm hilipgunomai. Yakât topne yuwu sâmune nângânet. Yene orotmemeyene kiñonj ya bet pilâm Anitâhâlen biwiyenane kepeim manñetgât yâkne wawaeyekmâ tihityene otbe sâm mambotyngimap. Yene yakât nângânetâ porap otmap.

5-6 Nângânetâ porap otmu kunyeñe kârikñe otmâ betbangimai. Yawu otmâ orotmeme kiñgoñ yawuya torokatmâ otmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâñe lohimbi kerek nengât manmannenñahât matñe âlâku ikñiâk ikñiâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ matñe âlâhât tipine yingimu menomai.

7-11 Anitâñe Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenñe ekmâ konohâk menduhunenekmâ matñe dopnenñan tâñ tâñâk kâpekningiwuap. Otmu sâp patoen Anitâñe nângâningimu yahatmu ikñe senñan koko salehâk kinmâ manman kârikñan mannom sâm lohimbi nombotñeñe yâkâlen biwiyenñe kepeim orotmeme âlonngo lonngo otmâ manmai. Yawu otmai yamâ Anitâñe nângâyiningimu yahatmu nan baralipne koko salek sâm manman kârikñahât bulâñe yingimu biwiyenñe huruñ sâwuap. Yâhâ lohimbi nombotñeñe yehâhât nângânetâ yahatmu tepyeñe umatñe otmu Anitâhât den kum manman kiñgoñ manmai. Lok yawuyamâ Anitâñe kuk otyingim matñe umatñe yingimu mem hâhiwin dondâ nângâmbisâi.

12-15 Anitâñe Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenñe ekmâ otbin mewin yakât matñe tâñ tâñâk kâpekningiwuap yakât topñe sâmune nângânet.

Anitâñe ikñe nângân nângânñan tatmap ya Mose ekumu girem den âlâlâ kulemguop. Yakât otmâ Yura lohimbi âlâ me âlâñe girem den ya nângâm ki watmai yâhâmâ Anitâñe yekmu ki ârândân otmap. Lohimbi âlâ me âlâñe girem den âlâlâ kerek lâum mansai yâhâmâ yekmu ârândân otmap. Yawu gârâmâ Yura lohimbi kerekñe girem den ya lâum hâum pâpgum tosa miai. Yakât otmâ Anitâñe den âiân katyekmâ matñe umatñe yingiwuap.

Yâhâ pâku lohimbi yâhâmâ Anitâñe girem den ya ki ekyongop. Yawu gârâmâ ki nângâm yehâhâk otmâ hilipgum tosa memai. Ya âlâkuâk torokatmâ otnomai yamâ yawuâk matñe umatñe yingimu menomai.

Yawu gârâmâ Anitâñe ikñe nângân nângân ya biwi nângân nângânyeñan katmu orotmeme âlepñe me orotmeme bâleñe yâhâp yâhâp ya ekmâ kiwilimai. Yawu otmâ Anitâhât nângân nângân ya pâku lohimbi âlâ me âlâñe engatyenñak otmâ watmai yan girem den ekyongomu watmai yawu oap. Yâhâ yawu otñetâ ârândân otmap yan biwiyenñe sânduk sâmap. Yâhâ otñetâ bâlemap yañe biwi nângân nângânyeñan hâumu otmâ hilipguain sâm biwiyenñan nanngangimai. ¹⁶ Yakât otmâ den pat âlepñe yakât pâñe konok yuwu sâmune nângânet. Hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân Anitâñe sâmu Yesu Kiristone nen hârok biwinenñahât topñe ekmâ sâm hâreningim tihân otmain memain me biwinenñanâk nângâmain yakât matñe ya âlâku amboñan amboñan ningiwuap.

Yura lohimbiñe yehâhât nângânetâ yahalop.

¹⁷ Yâhâ Yura lohimbiñe yehâhât nângânetâ yahatmu yuwu sâmai. “Nenâmâ Yura lohimbi. Emelâk Anitâñe nângâningimu yahatmu ikñe pat kuningiop. Yakât kakñan Mose ekumu girem den âlâlâ kulemguop yakât topñe nenñahâk nângâmain. Yakât otmâ Anitâñe tihitnenñe otmu ikñe komot bulâñe mansain.” Yawu nângâm yehâhât nângânetâ yahatmap. ¹⁸ Yâhâ yeñe yuwu me yawu otñetgât Anitâñe sâm kalop yakât topñe yuwu nângâmai. “Nenñeâmâ girem den yakât topñe nângâm henñengum yañak benñe orotmeme bâleñe ya ekmâ ketetmâ orotmeme âlepñeâk otmain. ¹⁹⁻²⁰ Yawu otmâ girem den ya nângâmunñe biwinenñan hâumu manman bulâñahât mâtâp ya teteningimu tâñ tâñâk watmain. Yakât otmâ pâku lohimbiñe mâtâp ya ki nanñai yâhâmâ Anitâhât den kâsikum yingimunñe nângânomaihât dop tap. Me nombotñeñe girem den ya ki lâum manmâ mâtâp tâpikgumai yamâ tiripyongomunñe mâtâp ya tâñ tâñâk watnomai. Me nombotñeñe ihilâk mahilâk manmai yamâ

kuwikyekmunne âilongo mannomai. Me nombotņane nāngāņetâ ki keterakyiņgimap yamâ ekyongomunne haņ sâyiņgiwuap.”²¹ Yeņe nāngâm tâpikgum mâtâp ya tâņ tâņâk ki watmai. Yamâ topņe girawuhât otmâ bukulipyene mâtâp ya watņet sâm den kâsikum yiņgine sâm oai? Yâhâ lohimbiņe senņe âlâlâ kombo ki mianņiņet sâm ekyongomai. Yamâ wongât otmâ yeņe gurâ kombo mianņimai? ²² Me loklipyene me imbilipyene betyenehen ki kionet sâm ekyongomai. Yamâ benņe yeņe gurâ buku nombotņe yeņgât imbilipyene orop ihilâk ekņâleanņimai. Otmu kasalipyenņe Porom Lâpio mepaemai ya ekņetâ dondâ bâlemap. Yamâ wongât yeņe gurâ yâk yeņgât opon kâmbukņan yâhâ Porom Lâpio tatmawân senņe âlâlâ kâmbukņe sâm katmai ya kombo meyiņgimai? ²³ Anitâņe Yura lohimbi nengât nāngâm girem den Mose ekumu kulemguop. Yeņe yakât yawu nāngâm yeņahât nāngāņetâ yahatmap. Yamâ benņe girem den ya loņgāņetâ pâku lohimbiņe yekmai yan Anitâhât nāngāņetâ gemap. ²⁴ Den yan yuņe emelâk poropete âlâņe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yura kapi ambolipņane orotmeme bâleņe otmâ mansai. Yakât otmâ pâku lohimbiņe Anitâhât nāngāņetâ dondâ gemap.”

²⁵ Otmu yakât torokatmâ yuwu sâmune nāngāņet. Anitâņe Yura lohimbi nāngāyiņgim manman âlepņahât pat kuyiņgiop yakât otmâ hâkyeņe torehenņan undip tuhuangimai. Yawu tuhuangim girem den tâņ tâņâk watmai yanâmâ Anitâņe nāngāyiņgimap. Yawu gârâmâ girem den ya kumai yanâmâ hâkyenņan undip tap yakât nāngâm undip ki tuhuangiwi yawu yekmu otmap. ²⁶ Yawu gârâmâ pâku lohimbi yeņgât sâm manman âlepņahât pat ki kuyiņgiop yakât otmâ hâkyeņe torehenņan undip ki tuhuangimai. Yamâ Anitâņe ikņe nāngân nāngânjambâ girem den ya Mose ekumu kulemguop. Yâhâ pâku lohimbiņe girem den ya pâpgumai ya yeņgât biwiyeņan Anitâhât nāngân nāngân tatmap ya tâņ tâņâk watmai. Yanâmâ Anitâņe yekmâ nāngāyiņgimu hâkyeņe torehenņan undip tap yawu otmap. ²⁷ Yura lohimbi hâkyeņe torehenņan undip tap yeņe girem den sâlikum topņe nāngâm heņgeņgumai yamâ ki lâumai. Yakât otmâ pâku lohimbi hâkyeņe torehenņan undip ki tap yaņe Anitâhât nāngân nāngân watmaiņe sâp patoen yen mem den âiân katyekmâ sâm hâreyiņginomai. ²⁸ Yakât topņe yuwu sâmune nāngāņet. Anitâņe lohimbi yeņgât nāngâm manman âlepņahât pat kuyiņgiop ya girawu yaņe yakât bulâņe menomai? Lok yaņe imbiâk hâkyeņe torehenņan undip tuhuangim topyeņe kurihiakmâ lohimbi senyeņan kinmâ Anitâ mepaemai yâkņe bulâņe ya ki menomai. ²⁹ Yâhâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe lohimbi mem hewewen tuhuyekmu Anitâhâlen biwiyeņane kepeim mansai yâkņe bulâņe ya menomai. Lohimbiņe Anitâhâlen biwiyeņane kepeimai ya yeņgât nāngāyiņgimu ârândâņ otmap. Yaņeâmâ bukulipyenņe nāngāyiņgiņetâ yahalâkgât ki nāngâmai.

3

Anitâņe Yura lohimbi kerek ki betyongop.

¹ Kândikum emelâk Anitâņe Yura nengât tâmbâlipnenņe yeņgât nāngāyiņgimu yahatmu ikņe pat kuyiņgiop. Yakât otmâ hâknenņe torehenņan undip tuhuangim gamain. Anitâņe nāngāningimap yakât topņe yuwu tap. ² Anitâņe ikņe den bulâņe ya tâmbâlipnenņe ekyongomu yakât amboņe otbi. Yawu otmâ pâku lohimbi yeņgâlen ari yakât topņe ekyongonet sâm yiņgiop. Sâm yiņgiop yaņak sâp yiwereņe nen meneneksap.

³ Yawu gârâmâ nengâlen gâtņe kiņgitņe orowâkņe Anitâhâlen biwiyeņane ki kepeim manmâ gai. Yawu otmâ gai yakât matņe Anitâņe nen Yura

lohimbi kerek betnongowuap me bia? ⁴ Yamâ bia kârikņe. Yakât otmâ lohimbiņe Anitâ orop biwiyenņe hikuakmâ konohâk otmu den hikuwi. Den ya kelanġatmâ âlâ sâmai, otmu nombotņe hârem pilâmai. Yawu gârâmâ yâkņe otmai yawu Anitâņe ki otmap. Den yan yuņe emelâk lok âlâņe den kulemguoap ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“O, Anitâ, nenņe otmunņe bâlemap yan den sâm hâreningirâ ekmunņe ârândâņ merândâņ otmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâņe nâņġâm bâlehihiņetâ ki bonņe otmap.”

⁵ Yawu gârâmâ lokġât nâņġân nâņġân watmâ den yuwu ekyongomune ekņet. Nenņe otmunņe bâlewuap yan Anitâņe den sâm hâreningimu lohimbiņe nâņġâņetâ sâtņe otmu mepaenomai. Mepaenomai yakât kakņan matņe umatņe ningiwuap yakât otmâ nâņġâm bâlewaņġim imbiâk umatņe ningiap yawu sâmunņe ki ârândâņ otbuap. ⁶ Yawu gârâmâ nenņe otmunņe bâlemap yan Anitâņe imbiâk matņe umatņe ningimap otmuâmâ sâp patoen biwinenņahât topņe nâņġâm den sâm hâreningimu ki ârândâņ otbuap. Yawu gârâmâ Anitâņe imbiâk mambiâk otningimap yawu ki nâņġanom.

⁷ Yâhâ nâņġân nâņġân âlâ yuwu ki nâņġanom. Nenņe Anitâ orop biwinenņe hikuakmâ konohâk otmu den hikuwin. Den yamâ nombotņe hârem pilânom. Yawu gârâmâ nenņe otmâ yawu Anitâņe ki otmap. Yâhâ nenņe den nombotņe hârem pilânom yanâmâ Anitâņe ki betnongowuap yakât nâņġâm lohimbiņe mepaenomai. Anitâ mepaenomai yan topņe ġirawuhât otmâ den sâm hâreningim matņe ningiwuap? ⁸ Yâhâ lohimbiņe witgum mepaenġetġât nenņe ihilâk otneâk nâņġanom yamâ dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotņe imbiâk nâhât ihilâk otmunņe bâleâkġât nâņġâmap sâmai. Yawu sâm den haknan sâmai. Lohimbi nombotņe yawu nâņġâmai yamâ hâmbâi sâp patoen Anitâņe matņe umatņe yingimu menomai.

Nen kerekņe otmunņe bâlema tosa orop manmain.

⁹ Bukulipne, Anitâņe Yura lohimbi nengât nâņġâmu yahatmu pâku lohimbi yeņġât nâņġâmu ġemap me bia? Yamâ bia kârikņe. Nen Yura lohimbiņe pâku lohimbi yeņġât amutyenņan katnenekmu mansain. Yawu ki tap. Nenņe yen pâku lohimbi orop orotmemenenņe bâleņe me manman kiņġoņ otmâ ġain. Yakât otmâ nen kerekņe matņe menomġât pat mansain. ¹⁰ Den yan yuņe emelâk poropete nombotņe den kulemgui ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi kerekņe koko salek me uwawapņe bia ki mansain. ¹¹ Nengâlen ġâtņe âlâ me âlâņe Anitâhât nâņġân nâņġânņe ġirawu tap ya ki nâņġâm manmain. Me lok âlâ me âlâņe Anitâ ki ewe katmâ mepaemain.

¹² Otmu Anitâņe mâtâp yuwuâk watmâ manņet sâm katningiop yamâ lok kerekņe tâpikgum mâtâp bâleņan manmâ ġain. Yawu gârâmâ lok hârokņe buku oraņġim uwawapņe bia mannomġât dop âlâ ki tap.

¹³⁻¹⁴ Otmu lok muņetâ hanyongomunņe tâtuk sâm hâkyeņe korokņe bâleņe pilâmap yakât dopņeâk lohimbi nombotņe den perâkņe sâm bukulipyenņe kâityongomai. Otmu hâ mewuk me soroņ hambenē yawuyenē ningimu mumain yakât dopņeâk lohimbi yawuyenē bukulipyenē orop sâm bâleaņġimai. Me den bâleņe hâiakmai. ¹⁵ Otmu lokņe kapam kune sâm in yawu tepyē kâlâp semu yahatmâ kapam kumai. ¹⁶ Otmu haonmâ ârândâņ bukulipyenē yeņġât nâņġâm bâleyiņġim mem âlâlâ tuhuyekmâ manmanyenē hilipġumai. ¹⁷ Yawu otmâ bukulipyenē orop biwi nâņġân nâņġânyenņe ki hikuakmâ konohâk otmap. ¹⁸ Lohimbi yawuyenē Anitâhât nâņġâm ki ewe katmai.” Topnenņeâmâ yawu.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Anitâhât den yakât topņe yamâ yuwu. Yura lohimbi kerekņe yâkât den tem lâuwaņġim mannehât ġirem den âlâlâ Mose ekumu kulemguoap.

Yawu gârâmâ nenŋe yâkât girem den ya watmâ tem lâuwangimain yamâ hâum pâpgumain. Yakât otmâ nenŋe pâku lohimbi orop yâkât senŋan kinmâ sârereakmunŋe nenekmu ârândânŋ otbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ yâkât girem den nânŋâmâin yan biwinenŋan hâumu tosa orop mansain sâm nanŋangim aŋulakmain.

Kiristone manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holanŋenehop.

²¹ Yawu gârâmâ Anitâŋe tosanenŋe pilâningim tihitnenŋe otmap yakât mâtâp âiŋe teteop. Yakât topŋe nânŋâmunŋe keterakningiâkgât emet inânŋan Mose otmu poropete lok nombotŋaŋe den kulemguiwi. Yawu gârâmâ mâtâp âiŋe yaŋe girem den hânŋiŋe orop ki lâuaksawot. Mâtâp âiŋe yakât topŋeâmâ yuwu. ²²⁻²⁴ Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi dop konohâk mansain. Topnenŋe kâsiwahomunŋe ikŋiâk ikŋiâk otbuapgât dop ki tap. Nen kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa orop manmain. Yawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ki ârândânŋ otmap yawu nânŋâmâin. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hânŋângumu ge sârerenekmâ kawenenŋan kinmâ howanân kuŋetâ muop. Yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândânŋ otmu Kiristone manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holanŋenehop.

²⁵⁻²⁶ Otmu yakât torokatmâ sâmune nânŋâŋet. Emelâk embânŋan tâmbâlipnenŋaŋe orotmeme bâleŋe otmâ manbi yakât matŋe Anitâŋe in yawu ki yinŋiop. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe otminiwi yakât nânŋâmu dondâ bâleop yakât topŋe tetekŋan eknehât ikŋe nanŋe Yesu Kiristo hânŋângumu ge nengât tosa hât otmâ muop. Yawu otmu biwinenŋe yâkâlen katmunŋe Anitâŋe nengât kaok nânŋâniŋim tosanenŋe pilâningiop.

²⁷⁻²⁸ Den ekyongoan yukât topŋe yuwu sâmune nânŋâŋet. Nenŋahâk otmâ Anitâhât girem den tâŋ tâŋâk lâum manmâ gamunŋe nenekmu ârândânŋ otbuapgât dop tap me bia? Yawu bia. Yawu tap mâne nenŋe hâknenŋe mepaembâin. Yakât otmâ mâtâp konok tap yamâ yuwu. Yesu Kiristohâlenâk biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândânŋ otmap.

²⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nânŋâŋet. Anitâ Tihit tihit amboŋaŋe enŋat yâhâp ki otmap. Yawu otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi mâtâp ikŋiâk ikŋiâk ki sâm ningiop. Yâhâmâ tihitnenŋe otbe sâm menduhunenekmâ mâtâp konohâk sâm ningiop tap. ³⁰ Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain yanâmâ Anitâŋe nenekmu ârândânŋ otmap. ³¹ Yawu gârâmâ Moseŋe girem den âlâlâ kulemguiop ya ki gulip olop. Yakât otmâ nenŋe biwinenŋe yâkâlen kepeim denŋe tem lâuwangim manmain yan girem den ya lâumunŋe nengâlen bulâŋe tetemap yawu oap.

4

Awarahamŋe Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim manop.

¹ Nengât tâmbânenŋe âlâ, kutŋe Awaraham sâm, yâkŋe manman girawu manmu Anitâŋe ekmu ârândânŋ olop ya ekâm nânŋâne. ² Awarahamŋe ikŋahâk otmâ manman âilonŋo manmu yakât Anitâŋe ekmu ârândânŋ olop mâne ikŋahâlâk nânŋâmu yahatbâp. Yawu gârâmâ ikŋahât ki nânŋâmu yahalop. ³ Yakât topŋe Moseŋe kulemguiop ya yuwu tap.

“Anitâŋe Awarahamgât pat sâm kuwangiop ya Awarahamŋe nânŋâm yâkâlen biwi nânŋân nânŋânŋaŋe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâŋe biwiŋe ekmu ârândânŋ olop.”

⁴ Yakât yuwu sâmune nânŋâŋet. Nenŋe âi tuhum manmain yakât hâmeŋe sâm tewetsenŋe ningimai. Yâhâ tewetsenŋe ningimai yan “Âo, tewetsenŋe

yingiain yuâmâ tep âlep nângâm in kâsikum yingaiin,” yawu ki sâmai. Âi tuhumain yakât hâmeje sâm tewetsenje ningimai. ⁵Yâhâ Anitâje yeje otmai yawu ki otmap. Lok âlâ me âlâje nengât tosa pilâningiâk sâm Anitâhâlen biwiyenaje kepeim manmai ya yengât biwiyenahât topje nângâm tosayenje pilâyingingimap. Yâhâ lok nombotnaje nennahâk yu ya tuhunom yakât matje tosanenje pilâningiwuap yawu sâmai yamâ ki nângâyingingimap. Topje yawu tap.

⁶Otmu tâmbânenje Dawitje yakât topje nângâop yamâ yuwu. Anitâje nengât orotmeme bâlene me âlepje ya ki ekmâ ketetmâ yakât dopnan matje kâpekningimap. Yawu otmâ lok âlâ me âlâje biwiyenje yâkâlen katjetâ tatmap ya yengât nângâyingingimu ârândân otmap. Lohimbi yawuyaje heronje kaknan manmâ otbi mewi yakât ki gorâyingingiwuap. Dawitje yawu nângâm yan den kulemguop yamâ yuwu tap.

⁷“Lok âlâ me âlâje orotmeme bâlene otminiwi ya yengât tosa Anitâje pilâyingingim yakât ki nângâwuap. Lohimbi yawu yajeâmâ biwi heronje nângâmai. ⁸Yawu manmunje Anitâje matje umatje ki ningiwuap nângâm heronje kaknan mannomai.”

⁹Yâhâ heronje kaknan manmâ yâhânomai yakât Dawitje kulemguop yamâ Yura lohimbi nen konok meneneksap me bia? Yamâ bia. Yen pâku lohimbi orop heronje kaknan mannomgât kulemguop. Yakât otmâ Awarahamje olop yakât den pat Moseje kulemguop ya yâhâpne ekne. Yamâ yuwu tap.

“Anitâje Awarahamgât pat kuwanjiop ya nângâm biwi nângân nângânaje Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâje ekmu ârândân olop.”

¹⁰Yâhâ Awarahamje girawu olop yakât Anitâje ekmu ârândân olop? Iknak hâkne torehenjan undip tuhuahop yakât otmâ Anitâje ki ekmu ârândân olop. ¹¹Angoân hâkne torehenjan undip ki tuhuahop yan Anitâje pat kuwanjiop yakât nângâm biwi nângân nângânaje yâkâlen kepeim biwi yâhâp ki olop. Yawu otmu Anitâje ekmu ârândân olop. Ekmu ârândân olop yakât kaknan yakât nelâmnohomap sâm hâkne torehenjan undip tuhuahop. Yakât topje yuwu sâmune nângânet. Awarahamje hâkne torehenjan undip ki tuhuahop yan Anitâje biwiye ekmu ârândân otmu pat kuwanjiop. Yakât otmâ pâku lohimbi hâkyenje torehenjan undip ki tuhuangim mansaije Anitâhâlen biwiyenaje kepeim manjetâ yekmu ârândân otmap. Yakât otmâ emelâk Awarahamgât pat kuwanjiop ya yawuâk kuyingingimu yâkât sen mansai. ¹²Otmu Yura lohimbi hâknenne torehenjan undip tuhuangimain nengu Awarahamje olop yawuâk otnom otmuâmâ Anitâje nengât nângâmu Awarahamgât sen bulâje otbuap.

¹³Yâhâ Anitâje girem den Mose ki ekumu kulemguop yan Awarahamje biwiye yâkâlen kepeim manop. Yawu manmu Anitâje ekmu ârândân olop. Yakât otmâ hân himbim kândikyotgowân wahap topje topje katmu yapâ tetem sambe sambe oap ya galem gum yâhâmbisâi sâm Awaraham otmu yâkât sen orowâk kuningiop. ¹⁴Yakât topje yuwu sâmune nângânet. Anitâje Awarahamgât pat kuwanjiop yakât bulâje mene sâm nennahâk yu ya otmâ menomgât dop talop mâne Anitâje pat kuwanjiop ya hârem pilâmbâp. Yakât otmâ Anitâhâlen biwi nângân nângânnenaje kepeim tem lâuwangim manbâingât mâtâp biatbâp.

¹⁵Yâhâ lohimbi kerekne nennahâk Anitâhât den lâum pâpgumain. Yawu torokatmâ mannom yakât matje Anitâje kuk otningim matje ningimu menom. Yawu gârâmâ Anitâje girem den ki sâm kalop mâne, ki tatbâpgât otmâ ki kumbâin. Yawu gârâmâ lohimbi kerekne lâum pâpgum gamunje bâleop.

¹⁶ Awarahamne Anitâhâlen biwinane kepeim manmu ekmu ârândân otmu pat kuwangiop. Yawu gârâmâ nenne yawuâk Anitâhâlen biwinenane kepeim mannom yakât emet inânjan ikne engatjeâk otmâ nengât sâm pat ya torokatmâ kuningiop. Pat yakât bulâne biatningimapgât nenne biwinenane Anitâhâlen kinmap me bia ya ikjak ekma nângâmap. Otmu girem den lâumain me ki lâumain yakât ki nângâmap. Topne yuwuhât nen Yura lohimbî otmu pâku lohimbî orop biwinenane yâkâlen kepeim Awarahamgât sen bulâne mansain. Yakât otmâ pat kuwangiop yakât bulâne hâmbâi menom. ¹⁷ Yakât otmâ Anitâne Awarahamgât pat kuwangim yuwu sâm ekuop.

“Nâne lohimbî komotne komotne gâhât sen sâm katyekmune nângâhinetâ yahatbuap.” Den yawu tap.

Awarahamne biwine Anitâhâlen tinjak kepeim manmu ekmu ârândân olop yakât otmâ pat kuwangiop ya ki hârewangiuap. Pat ya tetewuap yakât emet inânjan nângâm kuwangiop. Yakât otmâ ikjak nângâop ya yawuâk tetem hejengeguop. Otmu Awarahamgât pat kuwangiop ya nengât torokatmâ kuningiop ya menomgât lohimbî kerek mumunambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁸ Yakât Anitâne Awaraham ekuop ya yuwu tap.

“Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdâne hurundun sânomai.”

Yawu sâm ekumu nângâmu bulâne otmu ya tetenihiâk sâm biwinane kepeim biwi yâhâp ki otmâ manminiop. Yawu manop yakât otmâ Yura lohimbî me pâku lohimbî nen kerekne yâkât sen bulâne mansain. ¹⁹ Yâhâ Awarahamgât yambu 100 otbomâk otmu yan Anitâne pat kuwangim den hikuop. Yawu otmâ naom membâwâtgât dop yamâ emelâk wangimu kâsi manmâ gaowot. Yawu manoworâke yamâ Awarahamgât biwine ki giop. ²⁰⁻²¹ Yawu manmâ Anitâhât den yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gaop. Anitâne pat kuwangiop yakât bulâne mem tetenihiwuap sâm biwinane yâkâlen kepeim kârikne otmâ manminiop. ²² Yawu nângâm manminiop yakât Anitâne ekmu ârândân olop. ²³ Anitâne den Awaraham ekuop yamâ yâkât konok nângâm ki sâop. Nen Awarahamgât sen bulâne mansain nen kerek nengât sâop. ²⁴⁻²⁵ Anitâne Kutdânenne Yesu âi sâm wanmâ hângângumu ge tosanenjahât otmâ sâreerenekmâ kawenenjan kinmu kasalipnenne kujetâ muop. Yakât nângâm nenne Anitâhâlen biwinenane kepeim manmunne nenekmu ârândân otbuap nângâm Kutdânenne Yesu mumunambâ mem yahalop.

5

Anitâne kaok nângâningimap yakât nângâm herone otbisâin.

¹ Kutdânenne Yesu Kiristone tosanenjahât otmâ muop yâkâlen biwinenane kepeim manmunne Anitâne nenekmu ârândân otmu kaok nângâningimap yamâ topne yuwu. ² Anitâne ikne engatjeâk otmâ tihitnenne otbe sâm Yesu Kiristo hângângumu ge muop. Mum yahatmâ nenne Anitâ orop mannomgât mâtâp âine mem teteningim yâkâlen yâhâop. Yawu olop gârâmâ nenne biwinenane yâkâlen kepeimunne Anitâne tihitnenne otmu manmain. Yâhâ yâk orop himbimân mannom yakât nângâm herone otmâ biwinenane kepeim manmâ yâhânom. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ biwinenane Kiristohâlen kepeim manmunne lok nombotjane nângâm bâleningim mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu tuhunenekmaiâke yamâ benne biwinenane ki orotok sâmap. Yakât otmâ Anitâne nenekmu ârândân otmu orowâk himbimân mannomgât pat kuningiop yakât bulâne menom nângâm mannom. ⁵ Yawu manmunne Anitâne wawaenenekmâ ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge

biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumu yâkât wâtŋan manmâ yâhâm bulâŋe menom.

⁶ Yâhâ nen lok bâleŋe nenŋahâk tânahom pat yakât bulâŋe menomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ bulâŋahât pâpgumaingât Anitâŋe Kiristo kawenenŋan kinmâ mumbuap sâŋ sâp kalop ya ekmu ârândâŋ otmu hâŋgângumu ge nengât sâŋ muop. ⁷ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât nenŋan hâum yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Bukunenŋe âlâŋe tânnongom uwawapŋe bia manmap ya kasalipŋaŋe taka kune sâŋ otnomai yanâmâ nenŋan gâtŋe lok âlâŋe bukunenŋahâlâŋen otmâ nâŋgâmu heronŋe otmu sârerem kinmu kuŋetâ mumbuap. Yâhâ bukunenŋe âlâŋe girem den ya tâŋ tâŋâk watmap yamâ kalemŋe orop ki manmap. Yâhâ kasalipŋaŋe taka kune sâŋ otnomai yanâmâ nen kerekŋe yâkâlengen otmâ ki sârerenom. “Otmâ ambonŋe ikŋahâk sârereahâk,” sânom. ⁸ Yawu gârâmâ nenŋe bukulpnenŋe otyiŋgimain yawu Anitâŋe ki otningimâp. Nenŋe otmunŋe bâlem gaop yan tosa orop manminiwin yan Anitâŋe wawaenenekmâ ikŋe nanŋe Kiristo hâŋgângumu ge sârerenenehop. Sârerenenekmâ kinmu kuŋetâ muop yan Anitâhât biwinŋe ekmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ nenŋe embâŋân manmâ gawin yan Anitâ betbaŋgimunŋe nâŋgâm bâleningimu manbin. Yawu gârâmâ nanŋe hâŋgângumu ge kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Kuŋetâ muop yâkâlen torokatmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu kaok nâŋgâningiop. Yawu otmâ buku otningim Kutdânenŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yakât otmâ manman kârikŋan katnenekmu orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nâŋgâŋmune uruk uruhâk otmâp. ¹¹ Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe Anitâŋe buku otningiop yawu nâŋgâm mepa saŋgan otbaŋgim heronŋe kakŋan mannom.

Aramŋe Anitâhât den kuop yakât huhopŋe mumu teteop.

¹² Yawu gârâmâ embâŋâmbâek orotmeme bâleŋe otminiwi yakât matŋe mum gaminiwi. Yakât topŋe yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Tâmbânenŋe Aramŋe Anitâhât den kum otmâ hilipguop yakât matŋe Anitâŋe mumuhât pat kuwaŋgiop. Yawu otmu yapâek orotmeme bâleŋe torokatmâ otmâ gaŋetâ gaŋetâ sâp yiwerenŋe yuâmâ nen kerekŋe yawuâk otmâ gain. Yakât otmâ mumuhât pat mansain. ¹³⁻¹⁴ Yâhâ embâŋân Aramŋe Anitâhât den ya longâem otmâ tâpikguop. Otmu yapâek Anitâhât nelâm yongomu enŋatyeneâk watmâ otŋetâ bâleminiop yakât huhopŋe mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ki ekumu kulemgup yan yawu otbi. Yawu otbi otmu Aramŋe kândikum Anitâhât den kum otmu bâleop ya orop ki lâuahowot, yawu nâŋgâmain.

Yâhâ den sâŋ aran yukât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât Aram yet Yesu Kiristo yetgât sâwe. ¹⁵ Yâk yetgât topyetŋe ikŋiâk ikŋiâk yakât otmâ manmangât mâtâp yâhâp tiripnongowot. Âlâ yuwu. Aramŋe otmâ tâpikguop yapâek lohimbî kerekŋe orotmeme bâleŋe otmain. Yawu otmâ mumuhât pat manmâ gain. Otmu benŋe âlâmâ yuwu. Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ tihitnenŋe otmâ manman kârikŋahât pat kuningiop yakât topŋe ikŋiâk tap. Yakât bulâŋe meŋet sâŋ Yesu Kiristonŋe nâŋgâningim ge lohimbî kerek nengât sâŋ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe menenekmu ikŋe orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nâŋgâŋmune uruk uruhâk otmâp.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu Aram yet Yesu Kiristo yetgât manman bulâŋe yamâ ikŋiâk ikŋiâk oap. Aramgât yan yakâlâk sâwe. Aramŋe Anitâhât den longâem otmâ tâpikguop yanâk yakât matŋe “mumbuap” sâŋ hârewaŋgiop yapâek mumu yu teteop. Yâhâ Yesu Kiristonŋe âwâŋahât denŋe tem lâuwaŋgim nengât tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ mum yahalop. Yâkâlen

biwinennañe kepeimunñe Anitâ Awoñnenñañe nângâningim lok kingitñe orowâk tosanenñe pilâningiop. Pilâningim ikrjahâk tihitnenñe otmu orowâk manman kârikñan mannom.

Kiristone manman kârikñahât mâtâp meningiop.

18-19 Yakât otmâ yuwu nângânom. Anjoân Aramñe Anitâhât den longâem otmâ tâpikguop yapâek lohimbi kerekñe orotmeme bâleñe otmâ gawi. Yakât otmâ Anitâñe Aramgât “mumbuap” sâm hârewañgiop. Yakât dopñeâk munomai sâm den sâm hâreyiñgiop. Topñe yawuhât nen mumuhât pat manmâ gain. Yawu gârâmâ Yesu Kiristone âwâñahât denñe tem lâuwangim kawenenñan kinmu kuñetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinennañe kepeimunñe manman bâleñahât pañgoñâmbâ menenemâ manman kârikñahât pat kuningiop.

20-21 Anitâñe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yakât yuwu sâmune nângâñet. Anjoân Anitâñe ikñe nângân nângân lohimbi biwiyenñan kalop ya ki watmai. Lohimbiñe yeñe enjatyeneâk watmâ otñetâ bâlem gaop. Yawu gârâmâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya otmâ hilipguminiwin yakât sâlikum nângâmunñe topnenñe tetemu anulakbin. Anulakmâ yan mumuhât pat otbin yakât nângâmunñe biwinenñe giop. Yakât otmâ biwinenñe dondâ gemu bâlemain sâm Anitâñe ikñe enjatñeâk otmâ Yesu Kiristo hângângumu ge manman kârikñahât mâtâp meningiop. Yakât otmâ nenñe yâkâlen biwinennañe kepeimunñe âwâñe nenekmu ârândâñ otmap. Yawu otmâ manman kârikñahât kapiân yâhamunñe orowâk manbisâin.

6

Manman bâleñe bet pilâwin ya âlâkuâk ki miwirikum mannom.

1 Den ekyongoan yukât topñe yuwu ki nângânom. “Yesu Kiristone sâreerenekmâ kawenenñan kinmu kuñetâ muop. Yakât otmâ Anitâñe nenekmu ârândâñ otmu haonmâ ârândâñ tosanenñe pilâningimap. Tosanenñe yawu pilâningim yâhâwuap nângâm orotmeme bâleñe ya witgum otmâ yâhânom.” Yawu nângâmain yamâ nângâm hilipgumain. 2 Mâtâp yawuya âlâ ki tap. Emelâk Kiristohâlen biwinenñe katmâ manman bâleñe bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotñe. 3 Yakât topñe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Kiristo kuñetâ mumu hangui. Yâhâ yâkâlen biwinennañe tiñâk kepeiwin yan manmannenñe hâñgiñe ya biatningimu Kiristone muop yakât dopñeâk toen katnenekbi. 4 Anitâ Wâtgât Amboñe ikñe wâtñambâ Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât nângâmunñe âlâ kândâkdâ otmap. Otmu yakât dopñeâk mâmâñe otningimu manman âiñe mem denñe tem lâuwangim mannehât nângâmap. Yakât otmâ Kiristohâlen torokatmâ manmannenñe bâleñe bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotñe.

5 Nenñe Kiristohâlen biwinennañe hikuakmâ konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Kiristone manmanñe ki alitmâ muop yakât dopñeâk manmannenñe hâñgiñe ya pilâwin. Yawu gârâmâ Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât dopñeâk sâp pato tetewuawân mumuñambâ mem yahatnenekmu Kiristo orowâk biwinennañe hikuakmâ konohâk otmu mannom. 6-7 Yawu gârâmâ nenñe otmâ hilipgumunñe Anitâñe nângâm bâleningiâkgât Bâleñahât Amboñe, Satanñe mem lohotñe tuhunenekmap. Yawu gârâmâ nen munom yan yâkñe mem lohotñe tuhunenekmu otmunñe bâlewupgât mâtâp ki tetewuap. Yakât otmâ yuwu nângâmain. Sâp yiwerenñe yu Satanñe mem lohotñe tuhunenekmu hoñ bawañgim otmunñe bâlemap yakât mâtâp ya biatningiâk sâm Kiristone manmanñe pilâm howanân kuñetâ muop. Yakât dopñeâk manmannenñe hâñgiñe pilâwin. 8 Yawu otbin yanjak

Kiristone mumuñambâ yahatmâ manman âiñe mem tatmap yâkâlen biwinenñaje kepeim mansain. Yakât otmâ manman yawuya hanjalakmâ orowâk manbisâin, yawu nâñgâmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ Yesu Kiristone muowân lohimbî kerek nengât orotmeme bâleñe yakât matñe mem tosanenñe pilâningiop. Yawu otmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahalop. Yahatmâ tap gârâmâ Mumuhât Amboñe Satangât amutgen ki manmâ yâhâpñe mumbuap. Ya bia kârikñe. ¹¹ Otmu yakât dopñeâk nenñe Mumuhât Amboñe Satan betbanjim Anitâ konok mepaem denñe tem lâuwanjim mannehât Yesu Kiristone âwanjahâlen yâhamu orowâk tawot.

¹² Nenñe Yesu Kiristohâlen biwinenñaje kepeim mansain. Yakât otmâ biwinenñambâ nâñgân nâñgân bâleñe âlâlâ tetewuap ya bet pilâm Manman Bâleñahât Amboñe ki hoñ bawanjinom. ¹³ Yawu otmâ yan nâñgân nâñgân ya ki watmâ otmâ hilipgunom. Yawu gârâmâ emelâk hiliwahonomgât pat otbin ya Anitâñe hârem manman kârikñahât pat kuningiop. Yakât otmâ yâkât wâtñan kinmâ hoñ bawanjim tâñ tâñâk mannom. ¹⁴ Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ wawaenenekmâ girem den âlâlâ papatolipnenñaje yeñe engatyeneâk watmâ kulemguñetâ ya lâuminiwin yapâek holañnenedhop. Holañnenekmâ mâmâñe otningimu tem lâuwanjim orotmeme bâleñe ki miwirikum Bâleñahât Amboñe hoñ bawanjinom.

Manman Âlepñahât Amboñe Anitâ hoñ bawanjinom.

¹⁵ Girem den âlâlâ ya tâñ tâñâk watnomgât dop ki olop. Yakât otmâ Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ wawaenenekmâ yapâ holañnenedhop. Yawu otningiopgât otmâ nenñe ihilâk mahilâk manmâ ki gorâningiwuap nâñgânom me? Yamâ bia. ¹⁶ Nenñe lok âlâ me âlâhât amutgen manmain yamâ hoñ bayinjinom. Yakât otmâ yeñe orotmeme bâleñe tâtâemâk otnomai yanâmâ Bâleñahât Amboñe hoñ bawanjinomai. Yakât matñe Anitâñe betyongomu ge hiliwahonomai. Yawu gârâmâ yeñe Anitâhât den tem lâuwanjim orotmeme âlepñeâk otmâ mannomai yanâmâ yekmu ârândân otbuap. ¹⁷⁻¹⁸ Topñe yuwuhât Anitâ mepaeman. Kândikum emelâk yeñe orotmemeyeñe bâleñe otmâ manmâ Bâleñahât Amboñe hoñ bawanjinomiwi. Yawu gârâmâ Yesu Kiristohât den pat âlepñe nâñgâñetâ bulâñe otmu tiñâk kepeim tâñ tâñâk lâuwi. Yâhâ Bâleñe Amboñahât pañgonâmbâ Anitâñe holañyekmu yapâek hoñ bawanjim gamai. Yakât nâñgâm Anitâ mepaeman. ¹⁹ Yâhâ den umatñe sâm aran yu topñambâek ekyongoan mâne in yawu ki nâñgâm henjengumbâi. Yakât otmâ topñe tipñe nâñgâñetâ keterahâkgât lok nenñe orotmemenenñan hâum ekyongoan. Yakât ki nâñgânihiñetâ bâlewuap. Kândikum emelâk orotmeme bâleñe otne sâm kendañjim girem den hârohâk lonjâeminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ orotmeme âlepñeâk otmâ tânahom mannomai.

²⁰ Kândikum emelâk Bâleñahât Amboñe hoñ bawanjim orotmeme bâleñe otminiwi yan orotmeme âlepñe yakât ki nâñgâminiwi. ²¹ Yâhâ sâp yiwerenñe yuâmâ otbi mewî yakât nâñgâm anjalakmâ mansai. Emelâk otbi yamâ bulâñe wuân menom nâñgâm ya otbi? Orotmeme bâleñe ya witgum otmâ mansainje hiliwahonomai. ²² Yawu gârâmâ Yesu Kiristone bâleñahât pañgonâmbâ holañyekmu Anitâhâlen biwiyeñaje tiñâk kepeim hoñ bawanjinomai. Yakât bulâñe yamâ Anitâñe yekmu ârândân otmap. Otmu hâmbâi manman kârikñan mannomai. ²³ Yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñet. Lohimbî âlâ me âlâñe Bâleñahât Amboñe hoñ bawanjim orotmeme bâleñe otmai yakât matñe ikñe orowâk hiliwahonomai. Yawu gârâmâ Anitâñe ikñe engatñeâk wawaenenekmâ Kutdânenñe Yesu Kiristo hanjângumu ge mum yahalop. Yawu olop gârâmâ

lohimbi âlâ me âlâne yâkâlen biwiyenaje kepeim mannomai yamâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

7

Lohimbiye miakmai yan hâum sâop.

¹ Bukulipne, yuwu sâmu nângânet. Papatolipnennaje yeje engatyeneâk watmâ girem den topne topne ekyongominiwi ya lâum manmunne neneknetâ ârândâj otmap. Yawu gârâmâ munomân mâtâp yaje biatbuap. Yakât topne yeje emelâk nângâm hejengeuwi. ²⁻³ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângânet. Lohimbi miakmai yan papatolipnennaje girem den âlâ yuwu ekyongomai. Imbi yaje ikne engatneâk otmâ lokne pilâm ari lok ondop ki membuap. Yawu gârâmâ imbi yaje lokne tatbuap ya pilâm lok ondop orop ari manbuap yanâmâ lokne betnehen kionmâ girem den ya longâeap sânomai. Yâhâ loknaje bâlemu manmâ imbi kambut yaje lok âlâ ari membuap yanâmâ girem den ya ki longâewuap. ⁴ Den hâum yan yukât topne yuwu tap. Yesu Kiristone nengât sâmu muop yan papatolipnennaje yeje engatyeneâk watmâ girem den ekyongonetâ kulemgowi ya pesuk sâop. Yakât otmâ yâkâlen biwinennaje kepeiwin yanâmâ girem den âlâlâ yaje yawuâk pesuk sâningiop. Yakât otmâ Kiristone mumunambâ yahalop yâk orop biwinennaje hikuakmâ konohâk otmu yâkât wâtjan kinmâ Anitâ hoj bawangim manmain. ⁵⁻⁶ Otmu torokatmâ sâmune nângânet. Anjoân papatolipnennaje yeje engatyeneâk watmâ girem den topne topne ya tâj tâjâk lâunomai sâmu ningiwi. Yamâ benje girem den lâum pâpguminiwin. Lâum pâpguminiwin yan biwinenambâ nângân nângân bâlene âlâlâ teteminiop. Yakât otmâ girem den ya nângâmunne biwinennan hâunenekminiop. Biwinennan hâunenekmu tepnenne yahatmu otneâk nângâm Mumuhât Amboje hoj bawangiminiwin. Yâhâ Kiristone yapâ holañnenekmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne mem hewewen tuhunenekmu Anitâ hoj bawangimain.

Girem den nângâmunne biwinennan hâumap.

⁷ Papatolipnennaje yeje engatyeneâk watmâ girem den âlâlâ ekyongominiwi yapâ Kiristone holañnehop yan biwinenne hewewenâk otmu Anitâ hoj bawangimain. Yakât otmâ Anitâne girem den Mose ekumu kulemguop yakât bâlene sânom me? Yawu ki sânom. Mosehât girem dengât topne nângâmain yan orotmemenenne bâlene yakât topne keterakningimap. Yâhâ “Lok âlâ me âlâne bukulipyene yengât imbilipyene ki yekñâlem ihilâk otnomai,” girem den ya ki nângâwan mâne otmâ hilipgumbâm yakât biwinan ki hâunekmu keteraknihimbâp. ⁸ Yawu gârâmâ girem den ya nângâmunne biwinan hâuop yan yu ya topne topne ihilâk otmune bâleminiop. Yâhâ girem den ya ki nângâwan mâne orotmemene bâleñahât topne ki tetem hejengumu ekbâm. ⁹ Anjoân girem den ki kâsikum nihiwi yan biwine sânduk sâmu lohotjan manban. Yawu gârâmâ bukulipyene yengât imbilipyene me iri sikumyene ki ekñâlem ihilâk otjet sâmu eknohowi. Girem den yawu tap yakât nângâwan yan biwinambâ nângân nângân bâlene topne topne tetemu tepne yahatmu otbeâk nângâminiwan. ¹⁰ Yakât otmuâmâ nenne orotmemenenne bâlene bet pilânehât Anitâne girem den kalop yaje biwinan hâunekmu ihilâk otbehât nângâm yan hiliwahowomgât pat otban. ¹¹ Girem den ya nângâmunne biwinan hâunehop yan Kâitgu kâitgu Amboje, Satanje orotmemene bâlene otminiwan yaje mem mete tuhunihimu biwine dondâ giop. ¹² Yawu gârâmâ Anitâne ikne biwi nângân nângânñambâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yaje ki bâleop. Otmu yakât torehenne âlâ ki tâpiahop. Anitâne ya kerek ekmu ârândâj olop. Yawu nanjan.

¹³ Yakât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât ninan hâum sâmunne nâņgâņet. Yuwu mon sâmunne yan ki ârândân otbuap. “Girem den yamâ âlepņe. Yawu gârâmâ ya nâņgâmunne biwinan hâunekmu biwine dondâ giop.” Yawu ki nâņgâwom. Wuânņe mem bâlenekmu biwine giop yakât yâhâpņe sâmunne nâņgâņet. Girem den ya nâņgâmunne biwinan hâunehop yan orotmeme bâleņe otminiwan yakât nâņgâmunne haņ sânihimu biwine giâkgât Kâitgu kâitgu Amboņe Satanņe ya mem mete tuhunihiminiop. Yawu otmâ girem den yaņe orotmemenennahât topņe mem tetekņan tuhumu ekmain.

¹⁴ Girem den yamâ Anitâņe ikņe biwi nâņgân nâņgânņambâ Mose ekumu kulemguop ya nâņgâmain. Yawu gârâmâ lok topnenņeâmâ yawu bia. Nenâmâ biwi nâņgân nâņgânennambâ manman bâleņe topņe topņe tetemu otmâ Bâleņahât Amboņe Satan hoņ bawaņgimain. ¹⁵ Yâhâ nâņe otman meman yakât nâņgâmunne ki dopņan otmap. Orotmeme bâleņe ki otbom yawu sâman yamâ benņe ihilâk ihilâk witgumâk otman. Yâhâ orotmeme âlepņe otbeâk nâņgâman yamâ otbe sâm pâpguman. ¹⁶ Yawu gârâmâ orotmeme bâleņe bet pilâwan ya âlâkuâk ki otbom yawu sâman yamâ benņe otman. Yawu otman yanâmâ girem den yaņe biwinan hâunekmap. Yakât otmâ girem den yakât nâņgâmunne âlepņe otmap. ¹⁷ Yâhâ otmune bâlemap yan nine enġatneâk ki otman. Nâņgân nâņgân bâleņe biwinan tatmâ tetemap ya watmâ otman. ¹⁸ Yakât otmâ wuân âlepņe biwinan tatmap? Yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ nâņe âlepņe otbeâk nâņgâman yamâ hâum pâpguman. ¹⁹ Hâum pâpgum yan ki otbom sâman ya otmune bâlemap. ²⁰ Yâhâ ki otbom sâman ya otmune bâlemap yanâmâ biwinambâ nâņgân nâņgân bâleņe tetemap ya otman. Yamâ nine enġatneâk ki otmâ tâpikguman. ²¹ Yakât otmâ yuwu nâņgâman. Lok topnenņeâmâ bâleņe dondâ. Yawu tap yakât otmâ orotmeme âlepņe otbe sâm otman yanâk biwinambâ nâņgân nâņgân bâleņe tetemu otmune bâlemap. ²² Yâhâ Anitâhât den biwinane kepeim lâuwe sâm otmâ manman. ²³ Yawu gârâmâ lok biwinennambâ nâņgân nâņgân bâleņe âlâlâ tetemap yakât otmâ Anitâhât den lâuwe sâm otmune hâi hâiņe otmu otmâ tâpikguman. ²⁴ Yakât nâņgâmunne biwine dondâ gemap. Yawu gârâmâ lok nenņe biwi nâņgân nâņgânennne ya watmâ hiliwahomaingât âlâņe yapâ menenekbuap? ²⁵ Yamâ Yesu Kiristo. Yâkņe hiliwahombâingât mâtâwâmbâ menenehop. Yakât otmâ Anitâ mepaembisâin.

Yâhâ den sâm aran yukât topņe yuwu nâņgân. Lok topnenņe yamâ bâleņe. Yakât otmâ biwinennambâ nâņgân nâņgân bâleņe topņe topņe tatmâ tetemu yan Bâleņahât Amboņe otņet sâm biwinennan kionmap. Biwinennan kionmap yanâmâ nenņe wâtneņanâk kinmâ Anitâhât den lâum hoņ bawaņgim hâum pâpgumain. Yawu gârâmâ Kiristohât wâtņan konok kinmâ hoņ bawaņginomgât dop tap.

8

Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otningimu manmain.

¹⁻² Yakât otmâ yuwu sâmunne nâņgâņet. Nenņe Yesu Kiristohâlen biwinenņe kepeimain yanâmâ Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otningimu yaņak Bâleņe Amboņahât amutgen ki manmain. Yawu manmâ ari hiliwahonomgât mâtâp ya pilâm manman kârikjahât mâtâp ya watmain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinenņe hikuakmâ konohâk otmu manmain nenâmâ Anitâņe den âiân ki katnenekmâ sâm hâreningiwuap. ³⁻⁴ Yakât yuwu sâmunne nâņgâņet. Lok biwinenņeâmâ bâleņe. Yakât otmâ biwinennambâ nâņgân nâņgân bâleņe topņe topņe tetemu yan girem den ya lâune sâm hâum pâpgum tosa orowâk manminiwin.

Yawu otminiwin yakât Anitâñe ikñe nanñe hângângumu ge girem den yakât bulâñe nengâlen teteâk sâm lok otmâ sâreerenekmâ nengât kawenennan kinmu kuñetâ muop yan tosanennahât matñe miop. ⁵⁻⁸ Yamâ yuwu sâmunen nâñgâñet. Anitâ orop biwinennañe hikuakmâ konohâk otmu manman kârikñahât pat kuningiop. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinennan kionmâ mâmâñe otningimu yapâ biwi sânduhân manmâ hon bawançimain. Yâhâ lok nombotñañe biwiyeñambâ nâñgân nâñgân bâleñe tetemap ya otne sâm biwiyeñe kilik kilik sâmu mansai. Lok yawuyañe Anitâhât hâkân otmâ betbañgim biwiyeñe kârikñe otmâ manmai. Yawu otmâ mannomai yamâ Anitâñe yekmu ki ârândân otmu hiliwahonomai.

⁹⁻¹⁰ Lok yawuya Kiristohât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyeñan ki kionmâ mâmâñe otyingimu yañak Kiristohât pat ki mansai. Yawu gârâmâ yenâmâ yawu bia. Yâhâ biwiyeñambâ nâñgân nâñgân bâleñe âlâlâ tetemap ya nâñgâm bet pilâmai. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyeñan kionmâ mâmâñe otyingimu Kiristohâlen biwiyeñañe tinâk kepeim manñetâ Anitâñe yekmu ârândân otmap. Yâhâ hâmbâi munomai yanâmâ tosayañahât matñe umut biwiyeñe ki hiliwahowuap. ¹¹ Yawu otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu manmâ yâhânomai yan Anitâñe yekmâ Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât dopñeâk yen gurâ mumuñambâ mem yahatyekbuap.

¹² Bukulipne, Anitâñe yuwu otmâ mannom sâm ningiop. Wâtgât mâmâñahât Heak yâkât wâtñan kinmâ Anitâhât tem lâuwançinom. ¹³ Yawu manmunñe biwinennambâ nâñgân nâñgân bâleñe âlâlâ tetemap ya bet pilâm tem lâuwançim mannom yanâmâ manman kârikñan katnenekbuap. Yawu gârâmâ biwinennambâ nâñgân nâñgân bâleñe âlâlâ tetemap yakâlâk nâñgâm otmâ hilipgum yâhânom yakât huhopñe yamâ hiliwahonomgât pat mannom.

¹⁴ Yakât yuwu sâmunen nâñgâñet. Nenñe Anitâhât denñe tem lâuwançim yâkât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwi nâñgân nâñgânnenñe mem pâron pilâningiâk nâñgâmain yamâ Anitâñe nenekmu ârândân otmu nanne baratne bulâñe sâm menenekbuap. ¹⁵⁻¹⁶ Otmu nenñe Kiristohâlen biwinenñe katbin yan Anitâñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwinennan kionmu ki kiñgitnennahât otmâ manmain. Yâhâmâ mâmâñe otningimu Anitâhâlen torokatmunñe nanne baratne sâm menenehop. Yakât nâñgâm “Awoñnenñe, sâm nâñgâwançimain. ¹⁷ Anitâñe ikñe nanñe Kiristo hângângumu gemu lohimbibi belângen manbiñe mem âlâlâ tuhuñetâ sât gum muop. Yâhâ nenñe yâkât tem lâuwançim manmunñe yâk otbañgiwi yakât dopñeâk mem âlâlâ tuhunenekñetâ mannom. Yawu mannom yanâmâ Anitâñe himbimân nanñe orowâk tatdomawotgât pat kuwançiop yakât bulâñe nen gurâ menom. ¹⁸ Hâmbâi sâp patoen bulâñe menom yanâmâ hânân yuân umatñe topñe topñe teteningimu manmain ya biatmu yakât nelâm nongowuap.

Sâp patoen Anitâñe manman âilonçoân katnenekbuap.

¹⁹⁻²¹ Embâñân Aram yet Ewanñe otmutâ bâleop yakât matñe Anitâñe hâhiwin kakñan mandomawot sâm yitgiop. Otmu hânân âli wahap topñe topñe tap ya hârohâk sait kakyenñan pilâop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen Kiristone âwurem gewuawân Anitâñe nanne baratne sâm menenekmâ manman âilonçoân katnenekbuap. Yanâmâ emelâk sait kakyenñan pilâop ya biatmu âli wahap topñe topñe tap yuñe âilonçoâk tatmâ yâhâwuap ya emelâk sâm kalop. ²²⁻²³ Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Imbilipnenñañe naom mene sâm naomñe hâliliakmu hâhiwin nâñgâm tatmâ belângen memai. Yakât dopñeâk hânân âli wahap topñe topñe tatmâ arap otmu nen orowâk hâhiwin kakñan mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâñe nanne

baratne sâam menenekmâ hâknenne âine ningimu manman kârikjahât pat yakât bulâne menehât nângâm mansain. Yâhâ manman kârikjahât pat yakât bulâne ya ki menom sâam biwi yâhâp otmaingât Anitâne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmâne otningimap yakât bulâne nombotne nengâlen teteap yamâ yuwu. Buku orangim biwi sânduhân manmain, me Anitâhât denne tem lâuwangimain, bulâne yawuya.

²⁴ Yâhâ emelâk biwinenne Kiristohâlen katbin yan manman kârikjahât pat yakât bulâne hâmbâi menom yakât biwinenne mem manmain. Yawu gârâmâ bulâne ya kerehâk teteop mâne ya mene sâam biwinenne ki mem manbâin. ²⁵ Yawu gârâmâ bulâne hâmbâi menomai sâam eknongowi ya mene sâam biwinenne tijâk mem manmâ yâhânom.

²⁶⁻²⁷ Yâhâ lohotne otmunne biwinenne gemapgât Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otningimu biwinenne ârândâñ otmap. Yakât yuwu sâamune nângâñet. Nenne Anitâ ulitgunom sâam kalop. Yawu gârâmâ wuân me wuân teteningiwuap yan ulitgumunne nângâmu ârândâñ otbuap yakât topne ki nângâm heñgeñgumain. Yawu gârâmâ Anitâne biwinenjahât topne nângâmap. Yawu gârâmâ yakât biwinan nângân nângân âlâlâ tatmap ya ikne Wâtgât mâmâjahât Heakne nângâm biwinenjan mem katmu ya sâam tetem Anitâ ulitgumain.

Anitâne tihitnenne otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap.

²⁸⁻³⁰ Lohimbi âlâ me âlâne Anitâhâlen biwiyenenne kepeim tem lâuwangimai yâhâmâ hân himbim ki kândikyotgop yapâek manmanyenahât topne nângâop. Manmanyenahât topne nângâm ikne nanjahât dop otñet sâam ikñan torokatyekmâ nanñane ya yengât kunyene tatbuapgât sâam kalop. Ya yengât nângâm sâam kalop yamâ meyekmap. Meyekmâ yan nângâyingimu ârândâñ otmu himbingât pat kuyingimap ya kârikne tatmâ yâhâwuap. Ya ki biatbuap. Yakât otmâ Anitâhâlen biwinenne kepeimain nengât tihitnenne otmâ mâmâne otningimap. Yakât otmâ umatne topne topne teteningimawâke yamâ biwi sânduhân manmain.

³¹ Den sâam aran yukât topne yuwu nângânom. Anitâne mâmâne otningimu manman âlepñan manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne mem ge katneneknomaihât dop âlâ ki tap. ³² Anitâne wawaenenekmâ ikne nanne hângângumu ge kawenenñan kinmâ mumbuap yakât nângâm ki alilop. Yawu otmâ wawaenenehop yakât nângâm tihitnenne otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap. ³³ Nenne yâkâlen biwinenne katmunne nenekmu ârândâñ otmu nanne baratne sâam menenekmu manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne den âiân katneneknomaihât dop âlâ ki otbuap. ³⁴ Yâhâ Yesu Kiristone nengât kawenenñan kinmâ muop. Mumu Anitâne mumuñambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu âwâne orop tatmâ nengât sâam ulitgumap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne ki mem ge katneneknomai. ³⁵ Yesu Kiristone wawaenenekmâ tihitnenne otmap. Yakât otmâ umatne topne topne teteningimu hâmbin gumbin manmain sâp yan biwi sânduhân katnenekmâ ki pâpgumap. Me po teteningimap yan gurâ tihitnenne otmâ ki pâpgumap. Me Kiristohât den pat âlepne nângâñetâ gemu bet pilâmaiñe mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ sârerenekmâ ki pâpgumap. Me kapam tetemu nongone sâam otmai yan biwinenne gemap sâam mâmâne otningim ki pâpgumap. ³⁶ Yâhâ umatne topne topne teteningimap yuwuyane emelâk Anitâhât lohimbi ya yengâlen teteop yakât lok âlâne den kulemguop ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât tem lâuhim manmunne kasalipnenñane hilipnongone sâam watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekñetâ sât gum mansain.” ³⁷ Den yawu tap yakât yuwu nângânom. Umatne topne topne teteningiwuap yan

Kiristohât wâtñan kinmâ kârikñeâk manmâ yâhânôm. ³⁸⁻³⁹ Anitâñe wawaenenekmap. Yakât otmâ Kutdânenñe Yesu Kiristo yâkâlen biwinnenñaje tinjâk kepeim mannom yanâmâ umatñe topñe topñe teteningiwuap ya yawuâk wawaenenekbisâp. Yakât yuwu sâwe. Umatñe kakñan manmâ yâhâm munom yan menenekbuap. Me weke bâlenñaje mângâenenekne sâm otnomai yan watyekbuap. Me añelo âlâ me âlâñe mem ge katnenekne sâm otnomai yan nenekmâ tihitnenñe otbuap. Me lok kutdâlipnenñaje mem bâlenenekne sâm otnomai yan sâreerenenekbuap. Me umatñe âlâlâ yiwerenñe teteningiwomap me gâmâlâk teteningiwuap yan gurâ mem âlepñan katnenekbuap. Me hân kâlehen tai me ewan himbimân tai me wosapâ wosapâ taiñe mem ge katnenekne sâm otnomai yan gurâ Anitâñe yawuâk tihitnenñe otmâ yâhâwuap. Yawu nâñgâm biwi yâhâp ki otman.

9

Anitâñe Awarahamgât pat kuwañgiop ya ki biatbuap.

¹ Bukulipne, nâmâ Kiristo orop biwinetñe hikuakmâ konohâk oap. Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine ekmu ârândânñe oap yawu biwinanñe nañgan. Yakât otmâ den sâman yuâmâ bulâñanâk ekyongoman. ²⁻⁵ Yakât otmâ nen Yura lohimbî topnenñe sâm tetem ekyongomune nâñgâñet. Kândikum emelâk Anitâñe lok komotñe komotñe ya yengât biwiyeñe ekmâ mem sâlipyongop. Mem sâlipyongop yamâ Awaraham, nanñe Isaka, sesenñe Yakop, hâkuñe Yura, yu yengât senâmbâ tetem sambe sambe otñetâ ikñe lohimbî bulâñe sâm tihityenñe otminiop. Yawu otmâ hon bawanñe hâñgângumu ge manman âlepñan katyekbuap yakât pat kuyiñgiop. Pat kuyiñgim yâk orop den hikum girem den âlâlâ ekyongop. Yawu otmâ ikñahâk hohetyenñan ge manbuap yakât selep tuhuwañgim mepaenñetâ nâñgâmu ârândânñe olâkgât orotmeme topñe topñe sâm yingop. Yawu manmâ gañetâ gañetâ yâk yengât senâmbâ gâtñe, imbi âlâ, kutñe Maria, yâkâlen Anitâñe Yesu Kiristo hâñgângumu gemu miop. Yakât otmâ Anitâ Hân Himbim Amboñe mepaem yâhâmbisâin yamâ bulâñanâk. Yawu gârâmâ kapilipne kiñgitñe orowâkñe Kiristohât hâkâñ otmâ mansai. Yakât otmâ kâlâpgât pat mansai. Yawu otmâ manñetâ nâñe biwinanñe ki orotñe nâñgâyinñiman. Anitâñe betnohomu hiliwahomune yâk meyekmâ nâhât welâmnan mem katyekbuapgât mâtâp tap mâne âlepñe sâmbâm. Den ekyongoan yuâmâ bulâñanâk. Nâñe tosayañahât otmâ kaweyenñan kinmâ mumbomgât mâtâp tap mâne yawu otbâm.

⁶ Yawu gârâmâ embâñan Anitâñe Awarahamgât pat kuwañgiop ya ki biatbuap. Yawu gârâmâ Isirae lohimbî nombotñanñak Anitâhât lohimbilipñe bulâñe manmâ gai. Yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñet. ⁷ Anitâñe yuwu sâm Awaraham ekuop.

“Gâhât sen yamâ nange Isaka yâkâlembâ tetem sambe sambe otmâ pat kuhihawan yakât bulâñe menomai.” Yawu sâm ekuop.

⁸⁻⁹ Yâhâ kândikum den ya ki ekuop yan Awaraham yet Sara yuwu sâm teteyitgiop.

“Hombañ kakñan âwurem takawom yan imbihe Saranñe naom membuap.”

Yawu sâm pat kuyitgiop yakât bonñe yuwu. Sara ikñak naom miop yâkât sen yamâ Anitâhât lohimbî bulâñe otmâ pat kuwañgiop yakât bulâñe menomai. Yâhâ Sara potñe Hahanñe naom miop yâkât sen yañeâmâ pat yakât bulâñe ya ki menomai.

¹⁰ Otmu torokatmâ sâwe. Isakanñe imbi miop yamâ kutñe Leweka. Yâhâ Lewekanñe naom boho yâhâp meyelehop, kutyetñe Esau yet Yakop. ¹¹⁻¹² Yâhâ

Anitâne ikne engatneâk watmâ otmap yakât topne teteâkgât yuwu sâmunen nângânet. Lewekaņe irak meyelekbe sâm otmu Anitâne yuwu sâm ekuop.

“Ataņaneâmâ imiņe hoņ bawanġiwuap.” Yawu sâop.

Yakât otmâ yuwu nângânom. Olowot miowot ya Anitâne ki nângâm ikne engatneâk otmâ imiņe, kutne Yakop, yâkât senâmbâ gâtņane ikne lohimbi bulâne otmâ Awarahamgât pat kuwanġiop yakât bulâne menomai sâm kalop.
¹³ Sâop yawuâk teteyiņgiopgât Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Yakop sen ya yengât nângâmune yahatsap. Gârâmâ Esau sen yamâ hâkâņ otmâ betyongowan.” Yawu ekuop.

¹⁴ Anitâne yawu otyiņgiop yakât yâkne otmâ hilipguop yawu ki nângânom.

¹⁵ Yakât yuwu sâmunen nângânet. Emelâk Isirae lohimbiņe otņetâ dondâ bâleop yakât Anitâne nângâm bâleyiņgim yuwu sâm Mose ekumu kulemguop.

“Lohimbi otņetâ dondâ bâleap. Yakât otmâ nine engatneâk otmâ kâsipyongom nombotne hilipyongowom. Yâhâ nombotne âlâmâ yekmâ tepne nângâyiņgim umam sâyiņgiwom. Yamâ nâhât wahap.” Yawu sâm ekumu kulemguop.

¹⁶ Yakât topne yuwu sâmunen nângânet. Lohimbi âlâ me âlâne otņetâ bâlemap yan Anitâne matne yiņgiwe sâm otmap yan lohimbi ya yengât biwiyene ki watmâ otyiņgimap. Me wuân me wuân otningi sâm ulitgumai ya yengât lau ki watmâ otyiņgimap. Yâku ikne nângân nângân ya konok watmu ârândâņ otmap.

¹⁷ Yakât topne yuwu tap. Embâņân Anitâne Aihita lohimbi yengât kunyene pato, kutne Parao sâm, den ekumu Moseņe kulemguop ya yuwu tap.

“Gâne kunge kârikne otmâ betnohowuat. Yawu otnihirâ sâmunen umatne topne topne lohimbilipge yengâlen teteyiņgimu hâhiwin nângânomai. Yanâmâ nâhât wâtne ekņetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Ekņetâ yawu otbuap yakât den pat sâm haņ tuhunetâ hânņan kulemņan arimu nângâm mepaeneknomai. Yakât otmâ yâk yengât kunyene sâm katgeksan.” Moseņe den yawu kulemguop tap.

¹⁸ Yakât topneâmâ yuwu. Lok âlâ me âlâne otņetâ bâlemap yan Anitâne kâsipyongom ikne engatneâk otmâ nombotne yekmâ mem lohotne tuhuyekmap. Yâhâ nombotne âlâmâ betyongomu yenahâk hiliwahonomai.

Anitâne den eknongop ya ki kakņan sânom.

¹⁹ Den yawu tap yakât otmâ yuwu mon sâm âinohonomai. “Anitâne ikne engatneâk otmâ lohimbi nombotne betyongomap. Betyongomu yanâmâ otmâ tâpikgum hiliwahonomaihat pat manmai. Yâhâ hiliwahonomai yan Anitâne otmai ambolipne sâm yâk yengâlen gâitbuap yamâ bâlewuap. Yamâ wongât? Iknak betyongomu hiliwahonomai yakâ.” ²⁰⁻²¹ Yawu mon sâm âinohonomai yakât yuwu sâmunen nângânet. Nen kerekne otmunne bâlemu tosa kakņan manmain. Yakât otmâ Anitâne den eknongop ya ki kakņan sânom. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât aman tuhumi yan hâum sâmunen nângânet. Imbi âlâne ikne engatneâk denġop kutakum aman yâhâp tuhuwuap. Tuhum pesuk pilâm âlâ mem bukuņe wanbuap. Wanmu yâkne mem ari bukulpne orop yan sot um nem herone otnomai. Yawu otmâ aman âlâmâ bau me pâi sot um yiņgiwom sâm mem kalop. Mem katmu aman yaņe amboņe yuwu sâm ekuwuap. “Meņ, gâne nâ tuhunekmâ bau me pâi yengât sot umbom sâm mem ketetmâ katneksat yakât nângâmune bâleap.” Yawu sâm amboņe ekuwuap. Yakât otmâ amboņe tuhewe sâm nângâwuap dopņan tuhuwuap gârâmâ wuân me wuân otbuap yamâ nângâwuap dopņan otbuap. Yawu.

²² Yakât topneâmâ yuwu. Nen lohimbi kerek nennahâk otmunje bâlemu hiliwahonmgât pat manmâ gain. Otmu Anitâhât wâtne pato tetemu ekmâ sâam alahunehât kuk in yawu ki otmâ hilipnongop. Yawu otmâ orotmemenenje bâlene pilâm iknan biwinenne katnehât lohotnan tuhunenehop. ²³⁻²⁴ Lohotnan tuhunenehop yakât otmâ nen Yura lohimbi nombotne otmu pâku lohimbi nombotne mem menduhunenekmu yâkâlen biwinenneja kepeim mansain. Yâhâ ikne biwinahât topne tetemu ekmâ mepaenehât iknahâk wawaenenekmâ umam sâaningim nenekmu ârândân olop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yâk orop himbimân tadmâ herone kaknan manmâ yâhânomgât emelâk sâam kalop. ²⁵ Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi Anitâne menenekmu biwi konohâk otmâ mansain. Den yan yuje emet inânjan poropete âlâ, kutne Hosea sâam, yâk ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi hâkân otmâ betyongomune nâhât pat ki mansai yamâ wawaeyekmâ nine nanne baratne sâam meyebom. ²⁶ Otmu emelâk hân tâmbâen manbi yan yekmâ yene nine pat ki mannomai sâam betyongowan. Yamâ hâmbâi meyebom yan “Anitâ Manman Ambojahât nanne baratne bulâne,” sâamomai.” Den yawu tap.

²⁷⁻²⁸ Otmu poropete âlâ, kutne Yesaia, yâkne emet inânjan Isirae lohimbi yengât yuwu kulemguop.

“Isirae lohimbi dopnenneâmâ saru sâtnan sak ekmain dop yawu mansain. Yawu gârâmâ nengâlebâ lohimbi kinjitne orowâkne Anitâ kutdânenjahât hâkân otmâ denne ki tem lâuwangimai. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk yâk yengât sâam hâreyingim hilipyongowuap. Hilipyongowuawân lohimbi getek âlâneâmâ hâmenenne kinbuap.”

²⁹ Otmu yakât den nombotne âlâ yuwu kulemguop.

“Nengât sen âlâkuâk tetem sambe sambe otnomaihât Anitâ Hân Himbim Ambojane itit kiom tuhuningim nen kerek ki mem gulip tuhunenehop. Yâhâ nen kerek mem gulip tuhunenehop mâne emelâk Sotom Gomora ambolipne kerek hilipyongomu kapi kâwurumnanjak kinop yakât dopneâk teteningimbâp.” Yawu kulemguop.

Yura lohimbi Anitâhâlen biwiyejane ki kepeiminiwi.

³⁰ Den sâam aran yukât topne yuwu nângânom. Pâku lohimbi Anitâne yekmu ârândân olâkgât ki nângâminiwi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepne nângâm yâkâlen biwiyeje kepeim mannetâ yekmu ârândân otmap. ³¹ Yawu gârâmâ nen Isirae lohimbi Anitâne nenekmu ârândân olâkgât nângâm girem den lâune sâam pâpguminiwin. Yakât otmâ nenekmu bâleop. ³²⁻³³ Nenneâmâ angoân girem den lâum pâpgum Anitâhâlen biwinenneja kepeiminiwin. Nennahâk girem den lâum pâpguminiwin. Yakât otmâ Anitâne otningiop yakât nângâm Kiristohât dop kum kâlân hâum sâwe. Anitâne mâtâwân kât kârikne katmu tatmap yan nengâlebâ lohimbi kinjitne orowâk yongomap. Yawu otmâ gai yan poropete âlâne den kulemguop yakât bulâne tetem gap. Den yamâ yuwu tap.

“Yuwu nângânet. Yerusalem kapi Sion pumnan tap yan kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipne yengât kâiyejan tenj sâwuap. Kâiyejan tenj sâam yongomu ki ekmâ nângâm inâk arinomai. Otmu lohimbi âlâ me âlâne ya ekmâ yâkâlen biwiyejane kepeim mannomai ya yengâlen bulâne tetemu biwiyeje dopnan otbuap.”

10

Yura lohimbi otmu pâku lohimbi kutdâneje Yesu konohâk

¹ Bukulipne, yuwu sâmunê nângânet. Biwinanê yawu nângâman. Nine kapilipnanê Kiristohâlen biwiyenê kepeim mannetâ Anitânê manman kârikjahât pat kuyingîâkgât nângâm ulitgum manman. ² Yawu gârâmâ kapilipnanê Anitâhât mâtâp girawu tap yakât pâinmâ tem lâuwanjine sâmbiwiyenê hikum mansai yakât topnê emelâk nângâwan. ³ Yâhâ Anitânê nenekmu ârândân olâkgât mâtâp ya eknetâ ki keterakyingimap. Yakât otmâ yene engatyejêak otmâ mâtâpgât hâum pâpgumai. ⁴ Yâhâ girem den lâum manmâ gawi yakât bulânê yamâ Kiristo. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlânê yâkâlen biwiyenê kepeimai yamâ Anitânê yekmu ârândân otmap.

⁵ Yawu gârâmâ Anitânê Yura lohimbî nenekmu ârândân otbuap yakât emelâk Mosenê den âlâ kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlânê girem den ya tâj tâjâk watnomainêamâ manman kârikjan mannomai.”

Yawu gârâmâ lohimbî yawuya âlâ ki tap. ⁶⁻⁷ Yâhâ lohimbîne Kiristohâlen biwiyenê kepeinetâ Anitânê yekmu ârândân otbuap yakât Mosenê den âlâ yuwu kulemgup tap.

“Biwiyenê yuwu ki nângânomai. “Anitânê nenekmu ârândân olâkgât bulânê himbimân ewan tatmap. Yawu gârâmâ lok âlânê himbimân yâhâ mem gewuapgât dop âlâ ki tap.” Otmu âlâ yuwu ki nângânomai. “Âo, bulânê yamâ hân amutgen tatmap. Lok âlânê yaken ge mem gawuapgât dop gurâ ki tap.” Yawu ki nângânomai.”

Gârâmâ Kiristone ge tihitnenne olâk sâmbiwiyenê himbimân yâhâm mem geromawot. Me âlânê ge embun lok mumunê tatmaiângen Kiristo mem âwurem garomawot. Yawu ki tap. Emelâk Kiristone himbimâmbâ ge hohetnenjan manmâ muop. Otmu mumunambâ yahatmâ tatmap. ⁸ Yakât otmâ Mosenê den nombotnê torokatmâ kulemgup yamâ yuwu tap.

“Anitânê nenekmu ârândân otbuapgât emelâk den kalop yamâ nângâm alahumunne biwinenjan tatmap.” Yawu tap.

⁹ Yâhâ Anitânê Yesu Kiristo mumunambâ mem yahatmu tatmap yakât den pat lohimbî âlâ me âlânê nângânetâ bulânê otmu biwiyenê Kiristohâlen kepeim tem lâuwanjim manmai. Yawu manmâ yakât topnê sâmbiwiyenê ekyongonomai yamâ Anitânê tosayenê pilâyngim meyekmu manman kârikjan mannomai. ¹⁰ Yawu tap gârâmâ nenne Kiristohâlen biwinenjan kepeimain yakât otmâ Anitânê nenekmu ârândân otmap. Yakât topnê lohimbî ekyongomunne manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulânê menom. ¹¹ Yâhâ pat yakât bulânê yamâ teteningimu menom yakât Mosenê den kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlânê yâkâlen biwiyenê kepeim mannomai ya yengâlen bulânê tetemu biwiyenê dopjan otbuap.” Yawu tap.

¹² Yâhâ Kutdânenne yamâ Yesu Kiristo konok. Yakât otmâ nen Yura lohimbî otmu pâku lohimbî orop dop konohâk mansain. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlânê “Biwinenê gemapgât tihitnenne ot” sâmbiwiyenê ulitgunomai yamâ in yawu nângâyngiwuap. ¹³ Den yan yunê emelâk poropete âlânê den kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlâ kutdânê tihityenê olâkgât biwiyenê yâkâlen katmâ ulitgunomai yamâ meyekmâ manman kârikjan katyekbuap.” Yawu tap.

¹⁴⁻¹⁵ Yawu gârâmâ Kiristone iknê den pat âlepne ari pâku lohimbî kâsikum yinginehât ki hângânnongop mâne ki ari kâsikum yingimbâin. Otmu den ya ki ari kâsikum yingiwîn mâne ki nângâm henjengumbâi. Otmu ki nângâm henjenguwî mâne yâkâlen biwiyenê ki katbâi. Otmu angoân yâkâlen biwiyenê ki katbî mâne “Biwinenê gemapgât tihitnenne ot” sâmbiwiyenê ulitgumbâi. Yakât otmâ ari

den pat âlepne pâku lohimbi kâsikum yinginom. Emelâk poropete âlâ, kutje Yesaia, yâkne den kulempuop ya yuwu tap.

“Den pat âlepne ya mat taka eknongoai.”

¹⁶ Den yawu kulempuop gârâmâ Yura kapi ambolipne dondâhâlâkne den pat âlepne nângânetâ helekne otmu bet pilâm mansai. Yakât otmâ Yesaiane den yakâlâk torokatmâ kulempuop ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepne ya lohimbi ekyongomunne nângânetâ bonne bia otmap.” Yawu tap.

¹⁷ Den sâam aran yukât topne yuwu sâamune nângânet. Lohimbi âlâ me âlâne Kiristohât den pat âlepne ya buku nombotne ekyongonetâ nângânetâ keterakyingimu yanâmâ yâkâlen biwiyene kepeim mansai.

¹⁸ Yâhâ Yura kapi ambolipnane den pat âlepne ya emelâk nângâwi. Yakât otmâ embânân lok âlâne den kulempuop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânjan kulempuop mansaine Anitâhât topne nângânetâ keterakyingiakgât iknak wahap topne topne kalop yan ekmâ ikne topne nângâmai.”

¹⁹ Yakât otmâ Isirae lohimbine emelâk nângânetâ keterahop. Kândikum emelâk Anitâne Mose ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Yeje pâku lohimbi yengât nângânetâ gemap yamâ mem buku tuhuyekbom. Yawu otyingimune yeje eweakmâ nângâm bâlenomai. Otmu yâkne nâhât topne ki nângâm hâlim milim mansai. Yamâ biwi sânduhân katyekmune yeje yekmâ tepyene kâlâp sewuap.”

²⁰ Yâhâ Anitâne Yesaia den ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Lohimbine nine manman âlepnhât mâtâp yakât topne ki nângâm manminiwi yane nângânetâ han sâyingimu nâhâlen torokatsai.”

²¹ Yawu gârâmâ Anitâne Isirae lohimbi yengât nângâm yuwu sâam ekumu kulempuop.

“Isirae lohimbine nâhâlen torokatnetâ wawaeyekbehât nângâm lohotjan ekyongom gan. Yawu gârâmâ den nângâmai yamâ ândâpyene kârikne otmâ den ya betgumai.”

11

Anitâne Yura lohimbi biwiyene ekmâ kiwiliyekmâ nombotneâk meye hop.

¹⁻² Emelâk Anitâne Isirae lohimbi ikne pat kuyingiop yamâ ândâpyene kârikne otmâ ki tem lâuwanjim gai. Yawu otbi yamâ Anitâne kerehâk ki betyongop. Kândikum emelâk Anitâne hân himbim ki kândikyotgowâmbâek Isirae ambolipne yengât topyene nângâm hejengepuop. Yakât otmâ ândâpyene kârikne otmâ ki tem lâuwanjim mansai yakât ki pârâk pilâm kerehâk betyongop. Yâkne kerehâk betyongop mâne nâ gurâ orowâk betnongomu yâkâlen biwinane ki kepeim tem lâuwanjim gambâm. Yâhâ nâmâ Isirae amboje, Benyamingât senâmbâ gâtne. Yakât otmâ emelâk Anitâne tâmbâne Awaraham yâkât pat kuwanjiop ya nâku yawuâk membom. Nâmâ ki betnohop. Yâhâ nen yu mansain nengât dowâk otmâ manminiwi yan poropete âlâ, kutje Elia sâam, yâkne Anitâ ekum tâmbâlipnenne yengât yuwu sâop.

³ “O Anitâ, hotom uhihimain yakât kawem gahaem poropete loklipge watyekmâ nombotne yongonetâ muwi. Nâ niniâk tem lâuhihim mansan. Yawu gârâmâ hilipnohne sâam pâinneksai.”

⁴ Yawu sâamu Anitâne yuwu sâam ekuop.

“Nâne nine poropete lok 7000 yawuya mâmâne otyingimune kasalipyene yengât Lâpio âlâ, kutje Bali sâam, ya ki mepaem gai. Yawu otmâ tem lâunihim mansai.”

⁵ Yâhâ emelâk Anitâne Isirae lohimbi biwiyene ekmâ kiwiliyekmâ nombotjeâk mem buku tuhuyehop. Yakât dopneâk sâp yiwerene yuâmâ Yura lohimbi biwinene ekmâ kiwilinenekmâ ikne engatjeâk otmâ nombotje betnongop. Otmu nombotje menenekmu biwinenne yâkâlen kepeim tem lâuwanjim yâkât pat mansain. ⁶ Yâhâ Anitâne otbin mewin ya ekmâ yakât dopnan kiwilinenekmâ nombotjeâk umam sâningiop mâne ikne engatjeâk otmâ menenekmap ya ki sâmbâin.

⁷ Den sâm aran yukât topne yuwu nângânôm. Anitâne nenekmu ârândân olâk sâm Isirae lohimbi dondâne mâtâp katyîngiop ya ki watmâ gawi. Yakât otmâ bulâne ki mem mansai. Yawu gârâmâ nen nombotje Anitâ ikñahâk menenekmu mansainne yâkâlen biwinenne kepeim manmunne nenekmu ârândân otmap. Yâhâ bukulipnenne kîngitne orowâkne kunyene kârikne otmâ manbi yakât huhopne Anitâne betyongomu biwi pâlâmne manminiwi. ⁸ Den yan yune emelâk den nombotje kulemgawi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kunyene kârikne otbi yakât huhopne Anitâne betyongomu biwi pâlâmne manmâ denne nângânetâ ki keterakyîngim. Otmu mâtâp watmâ pâpgumai.” Topne yawu tap.

⁹⁻¹⁰ Yawu otminiwi yakât matne Anitâne yîngiâkgât Dawitine den âlâen hâum yuwu sâm ulitguop.

“Kasalipnane sot me âlâlâ ekmâ biwiyene kilik kilik sâmu mene sâm yan ki ekmâek panonân gejetâ meyhâkgât nanan. Me ki nângâm nângâm otmâ ari tupaen kionjetâ yongowuapgât sâm ekgohoan. Me umatne kakyenan yâhâmu tanyene houj sâmu hâhiwin nângâmbisâihât nanan.” Yawu sâm ulitguop.

Anitâne pâku lohimbi mem buku tuhuyehop.

¹¹ Aiop, den ekyongoan yukât topne âlâen hâum sâwe. Yura lohimbine ki nângâm nângâm otmâ ari kâlân kâiyenan ten sâmu yan tupaen kionjetâ ki yongop. Yakât topne yuwu sâmune nângânet. Yura lohimbine otmâ tâpikguminiwi. Yâhâ pâku lohimbine Anitâhâlen biwiyene kepeimai ya yengât tosayene pilâm manman kârikñahât pat kuyîngim. Yâhâ yâk yengâlen bulâne teteap yakât Yura lohimbine eweakmâ nângâm bâleyîngim bulâne orowâk membâinâ sânomai. ¹² Yâhâ Yura lohimbine biwiyene alitmâ Kiristohât hâkân otbi yakât huhopne Anitâne pâku lohimbi mem buku tuhuyekmâ manman kârikñahât pat kuyîngiop. Yakât otmâ hâmbâi Yura lohimbi yengât nângân nângânyene keterakyîngimu Kiristohâlen biwiyene kepeinomial. Yawu otmâ pâku lohimbi orop biwiyene hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Sâp yanâmâ Anitâne lukulenenekmu hop sambe kaknan mannom.

¹³ Yura lohimbi nengât topnenne yawu tap. Yâhâ pâku lohimbi yengât yuwu sâmune nângânet. Pâku lohimbi hânnan kulemnan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongowehât yâkne menekmâ aposolo âi sâm nihiop ya biwinane tinâk kepeim manman. ¹⁴ Yâhâ den pat âlepne ekyongomune Kiristohâlen biwiyene katnetâ Anitâne manman kârikñahât pat kuyîngimu mansai. Yawu mannetâ Anitâne Yura bukulipne betyongomu mansai yane eweakmâ nângâm bâleyîngim âlâkuâk manman kârikñahât pat kuyîngiâkgât Kiristohâlen biwiyene katnomaihât nanan. Yakât otmâ âi sâm nihiop ya tinâk mem manman. ¹⁵ Yura lohimbi kîngitne orowâkne biwiyene alitmâ Kiristohât hâkân otbi yamâ betyongop. Yâhâ pâku lohimbi sesengâlâkne yâkâlen biwiyene kepeiwi ya yengât kaok nângâm mem buku tuhuyehop. Yâhâ hâmbâi mâne Yura lohimbine Kiristohâlen biwiyene katnomai ya mem buku tuhuyekmâ manman kârikñahât pat kuyîngiwuap.

¹⁶ Tâmbânenne Awarahamne Anitâhâlen biwiñe kepeim ki biwi yâhâp otmâ manminiop. Yakât otmâ Anitâne manman kârikñahât pat sâm yâk otmu yâkât sen kuyiñgiop ya ki biatbuap. Yakât topne den âlâen hâum sâmune nângâñetâ keterakiñgiâk. Sot um yan torehenne yamâ Anitâhât pat sâm mem ketetmunne ekmu ârândâñ olop. Yakât otmâ nombotne âlâ yâkât ki mem ketetbin ya gurâ yawuâk ekmu ârândâñ olop.

Yâhâ nen Yura lohimbiñe yen pâku lohimbi orop Anitâhâlen biwinenñe kepeim manmâ konohâk oain. Yakât nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Koset gihit kândârâne ya Anitâne ekmu ârândâñ otmap yakât dopñeâk kele awatne ekmu ârândâñ otmap. ¹⁷ Koset alikne memain yakât dop yamâ nen Yura lohimbiñe mansain. Yâhâ pâku lohimbi yenâmâ himan ikñak in tetemap yakât dop mansai. Yâhâ koset awatñan bulâne ki kinbuap yamâ amboñe kârâm pilâwuap. Yakât dopñeâk Anitâne Yura lohimbi nombotne betyongop. Yâhâ amboñe ari himan awatne kârâm mem taka koset awatne kârâm pilâwuap yan mem katatgumu âi omoñ omoñ otmâ kinbuap. Yakât dopñeâk pâku lohimbiñe Kiristohâlen biwiyeñe kepeimai yen meyekmâ Yura lohimbi bulâne ya yengâlen torokatyekmâ tâmbâlipyene yengât pat kuyiñgiop ya yawuâk yengât kuyiñgimu mansai. ¹⁸ Yakât otmâ awatne kârâm pilâwuap yakât dopñeâk Anitâne Yura lohimbi nombotne betyongom ya yengât kaweyenñan yen katyehop. Yakât otmâ yenhât nângâñetâ yahatmapgât yuwu sâmune nângâñet.

Koset amboñe topne lawitmâ pitim henñengumu yanâmâ awatne liñgarakmu bulâne kinbuap. Yakât dopñeâk Anitâne angoân manman kârikñahât pat sâm Awaraham otmu yâkât sen ya yengât kuyiñgiop. Yakât otmâ pat kuyiñgiop ya torokatmâ yawuâk pâku lohimbi yengât sâm kuyiñgiop.

¹⁹ Bulâñanâk pâku lohimbi yengât kawe teteyiñgiâkgât Anitâne Yura lohimbi biwiyeñe kârikne otmâ manbi ya betyongop. ²⁰⁻²¹ Yawu gârâmâ biwiyeñe kârikne otmu Kiristohât hâkâñ otmâ yâkâlen biwiyeñe ki katbihât Anitâne betyongop. Yâhâ yen pâku lohimbiñe yâkâlen biwiyeñe tiñâk kepeim mansai. Yawuâk torokatmâ mannomai yanâmâ Anitâne ki betyongowuap. Yakât nângâm hâkyeñe mepaemaihât yuwu sâmune nângâñet. Emelâk Yura lohimbiñe kosetgât dop otmâ manbi. Yawu gârâmâ Kiristohât hâkâñ otñetâ yanak Anitâne betyongop. Yâhâ yenâmâ himangât dop oai. Yawu gârâmâ himan otmu koset topyetne ikñiâk ikñiâk. Otmu yakât dopñeâk yen pâku lohimbi otmu nen Yura lohimbi topnenne ikñiâk ikñiâk. Yawuâke yamâ Anitâne yen meyekmâ nengâlen torokatyekmu orowâk mansain. Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne Kiristo betgunomai otmuâmâ Anitâne biwiyeñahât topne nângâm amboñan amboñan betyongowuap. Yakât nângâm yeñe Anitâ ewe katmâ manñet.

²² Den sâm aran yukât topne yuwu nângânom. Yura lohimbiñe biwiyeñe kârikne otmu Kiristohât hâkâñ otbi yamâ Anitâne betyongom matne tâñ tâñâk yingio. Yawu gârâmâ yenâmâ Kiristohâlen biwiyeñe katbi yan umam sâyiñgim buku tuhuyehop. Otmu biwiyeñe tiñâk kepeim mannomai otmuâmâ yâku yawuâk buku otyiñgiuwap. Yâhâ yeñe Kiristo betgum mannomai yamâ yen yawuâk betyongowuap. ²³ Anitâne Yura lohimbi betyongop ya yengât nângân nângânyene keterakiñgimu Kiristohâlen biwiyeñe katnomai yanâmâ Anitâne nângâyiñgim himan awatne mem katatgumu âi omoñ omoñ otmâ kinsap yakât dopñeâk ikne komolân torokatyekmu manman âlepñanâk mannomai. Yawu otbuapgât wâtne pato tap. ²⁴ Yâhâ Yura lohimbi nen otmu pâku lohimbi topnenne ikñiâk ikñiâk tap yakât torokatmâ sâwe. Nen Yura lohimbiñe kosetgât dop mansain. Yâhâ yen pâku lohimbiâmâ himangât dop

mansai. Yakât otmâ Anitâne yen meyekmâ koset bât bâtnan torokatye hop. Yawu gârâmâ topyene ikniâk tapgât otmâ kârikneâk ki tai. Yawu gârâmâ Yura lohimbi betyongop ya yengât topyeneâmâ koset topne yawuâk tapgât otmâ Anitâne âlâkuâk koset bât bâtnan torokatyekmu kârikneâk kinnomai.

Hâmbâi Anitâne Yura lohimbi âlâkuâk mem buku tuhuyekbuap.

²⁵ Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Anitâne Yura lohimbi betyongom yen meyekmu mansai. Yakât otmâ yenhâhât nângânetâ yahatmapgât yuwu sâm ekyongomune nângânet. Wâtgât mâmânahât Heakne nângân nângâne mem pâron pilâmu Yura lohimbi topnenne nângâm hengennguan. Isirae lohimbi kinngitne orowâkne biwiyene kârikne otmâ mansai ya nangai. Yawu gârâmâ pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyene katmâ yâkâlen torokatnomai ya yekmâ nângâmu dopnan otbuap. Yanâmâ Isirae lohimbi nângân nângânyene keterakyingimu biwiyene yâkâlen katnomai. ²⁶⁻²⁷ Biwiyene yâkâlen katnetâ tosayene pilâyingiwuap sâp yan emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemgup yakât bulâne tetewuap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâhât sâtgât Sion pumnan Yerusalem kapi tap yakât ambolipne yengâlembâ lok âlâ tetem Isirae lohimbi yengât tihityene otmâ mem kuwikyekbuap. Yanâmâ orotmemeyene bâlene bet pilâm nâhâlen torokatnetâ tosayene pilâyingiwom. Pilâyingim orowâk manngât pat kuyingiwom.” Den yawu tap.

²⁸ Yawu gârâmâ Yura lohimbine ândâpyene kârikne otmu Yesu Kiristohât den pat âlepne nângânetâ gemu bet pilânetâ yanak Anitâne betyongop. Yakât huhopne yen pâku lohimbine den pat âlepne ya nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyene katnetâ manman kâriknahât pat kuyingiop. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop, yâkneâmâ Anitâhâlen biwiyenane tinâk kepeim tem lâuwangim gawi. Yakât otmâ emelâk yâk yengât nângâop yakât dopneâk yâk sen nângâyngim. ²⁹ Yâhâ Anitâne tâmbâlipyene nângâyngimu ârândâng otmu meye hop. Yakât otmâ bunewâk ki betyongop. ³⁰ Yenâmâ embânân yene engatyeneâk otmâ Anitâhât ki nângâwangim manminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwerene yuâmâ Isirae lohimbine den pat âlepne nângâm hâkân otmâ betbangim mansai. Yakât huhopne yen pâku lohimbine den pat âlepne ya nângânetâ bulâne otmu Kiristohâlen biwiyenane kepeim mannetâ Anitâne umam sâyngim tosayene pilâyngiop. ³¹ Yakât dopneâk Yura lohimbine biwiyene kârikne otmâ Kiristohât hâkân otmâ mansai yane hâmbâi yâkâlen biwiyene katnomai. Yawu otnomai yan yâk yengât nângâm umam sâyngim tosa pilâyngiwuap. ³² Yâhâ nen Yura lohimbi me yen pâku lohimbi kerekne otmunne bâlem gap yakât topne nângâmunne keterakningiâkgât Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne biwinenngan gemap. Biwinenngan gemu keterakningimu orotmemenenne bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwinenngane kepeimunne umam sâningim tosanenne pilâningim.

³³ Anitâne wawaenenekmâ tihitnenne otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenne otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ mepaeen. Yâkne yu ya otningim gamap yakât nenngâhâk topne nângâne sâm pâpgumain. Yâhâ biwinan den girawu tatmap ya nenngâhâk nângânomngât dop âlâ ki tap. ³⁴⁻³⁵ Den yan yuene emelâk poropete lok nombotnane den kulemgupi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwinan den tatmap ya lok âlâ me âlâne yenhâhâk nângânomaihât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nângân nângân ambone. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpgumap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne Anitâ den kâsikum wanbuapgât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

³⁶ Anitâ manman ambonane hân himbim kândikyotgom hânân âliwahap topne topne kalop. Yâhâ ikjak kalowâmbâek hohem tatmâ gap, otmu hohem

tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ miti den âlâ tap ya yuwu sâm ekyongomune nângânet.

“Lok âlâ me âlâne Anitâ tosa katbanjinomaihât dop âlâ ki tap.”

Den yawu kulemgunetâ tap yakât nângâm Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonñanâk.

12

Nenñe Kiristohât kâiñe bânñe yawu manmain.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Anitâne ikñahâk wawaenenekmâ manman kârikñahât pat kuningimu mansain. Yakât dop kum sâwe. Emelâk embânân Anitâne papatolipnenne yengât orotmeme topñe topñe sâm katyiñgiop. Yakât otmâ miti lok kunlipyeneñe mâtâp katyiñgiop ya watmâ noniñ bulimakao gâim yâkât pat sâm hotom uwangiñetâ hâmenjan yâhâmu nângâmu ârândâñ otminiop. Yakât topñe nângâm yuwu otnomgât nanñan. Anitâne mâtâp ningiop yu tâñ tâñâk watmâ tem lâuwangiñim manmâ yâhânom. ² Nenñe girawu otmâ Anitâhât tem lâuwangiñimunñe nenekmu ârândâñ otbuap? Yamâ yuwu otnom. Lohimbi belângen manmaine yeñe nângân nângânyeñambâ tetemap ya watmâ orotmeme âlâlâ otmai yawu ki otnom. Yâhâ nenâmâ Wâtgât mâmânñahât Heakñe Anitâhât biwiñambâ den mem biwinenñan katmu ya lâum manmâ yâhânom.

³ Otmu Anitâne ikñahâk buku otnihim aposolo âi sâm nihiop. Yâkât sâtgât otmâ yuwu sâm ekyongomune nângânet. Anitâhâlen biwinenñane kepeim mansain. Yakât otmâ yâkñe ikñe âi tuhunomgât bulâñe dopnenñan mem teteningimap. Yakât otmâ nenñe âlâku amboñan amboñan biwinenñahât topñe nanñanñinom. Yawu gârâmâ nenñahât nângâmunñe ki yahatbuap. ⁴⁻⁵ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunne nângânetâ keterahâk. Kiristone kunnene oap. Yakât otmâ nenñeamâ yâkât kâiñe bânñe otmâ mansain. Yâhâ kâiñe otmâ yan yâkât hoñ bam gamain. Otmu bânñe otmâ yan lohimbiñe yâkâlen biwiyeñe katñetgât âi memain. Âi sâm ikñiâk ikñiâk ningiop ya mem tânahom manmâ yâhânom yakât yuwu sâmunne nângânet. ⁶ Nenñe yâkâlen biwinenñane kepeim manmain yakât dopñanâk bulâñe ikñiâk ikñiâk teteningimap ya yawuâk otnom. Anitâhât den sâm ekyongonongât biwinenñe mem hewewenñe tuhuop yakât dopñan ekyongonom. ⁷ Otmu den kâsikum yiñginomgât biwinenñan kalop otmuâmâ yawuâk den kâsikum yiñginom. Yâhâ Kiristohât komot tânyongonongât biwinenñan kalop otmuâmâ yawuâk tânyongonom. ⁸ Otmu bukulipnenñe yengât biwiyeñe gemap sâm mem hewewenñe tuhuyeknomgât biwinenñan kalop. Otmuâmâ yawuâk otyiñginom. Yâhâ iri sikum me senñe âlâlâ tatningiap ya nombotñe mem kâsikum lohimbi nombotñe yiñginomgât biwinenñan kalop yamâ hewewenñak nembe kalem otyiñginom. Otmu Kiristohât komot yengât kunlipyene manñet sâm katneneknomai otmuâmâ biwinenñane kepeim tâñ tâñâk tihityeñe otnom. Otmu lohimbi yengâlen umatñe âlâlâ teteyiñgiwuap yan tânyongonongât biwinenñan kalop otmuâmâ herone kakñan tânyongonom.

Biwinenñane kepeiakmâ ewe karangim mannom.

⁹ Otmu buku orañgine sâm yan hâkñak hâkñak ki orañginomai. Orotmeme bâleñe pilâm orotmeme âilonñoak watmâ buku orañginomai. ¹⁰ Otmu bukulipyeneñe orop ewe karangim biwiyeñane kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ¹¹ Otmu âi tuhune sâm Anitâhâlen biwiyeñe hikum hewewenñak otmâ tuhunomai. ¹² Otmu lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyeknomai yan Anitâne manman kârikñahât bulâñe hâmbâi ningiwuap nângâm yakâlâk

biwiyenane mem herone kaknan mannomai. Otmu biwiyene gemapgât haonmâ ârândân Anitâ ulitgunetâ mâmâne otyingiwuap. ¹³ Otmu bukulipyene yengâlen umatne âlâlâ teteyingiwuap yanâmâ in yawu tânyongonomai. Otmu lomba me lok pupne yengâlen takanomai ya nembe kalem otyinginomai.

¹⁴ Otmu lok âlâ me âlâne mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yakât matne Anitâne mem bâleyehâkgât sait kakyeñan ki pilânomai. Yâhâ yâkne lukuleyehâkgât ulitgunomai. ¹⁵ Otmu lohimbî kahân ari we bâle nângâmai yamâ biwiyene sânduk sâekgât orowâk ttmâ biwiyene mem sânduk tuhuyeknomai. Otmu bukulipyenane buku âlâhât nângânetâ yahatmu herone kaknan mansap ya yene yawuâk herone otbanjinomai. ¹⁶ Otmu yenâmâ Kiristohât komot konohâk mansai. Yakât otmâ biwi nângân nângânyenane hikuakmâ konohâk otmu tep âlep nannganjinomai. Otmu âi sâm yinginomai ya ekmâ tâñât sâm ki bet pilânomai. Otmu ninahâk otmune ârândân otbuap sâm yehâhât ki nângânetâ yahatbuap. ¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâne yen mem bâleyeknomai yakât matne ki kâpekyinginomai. Yene umam sâyingim buku otyinginomai yanâmâ lohimbine yeknetâ ârândân otbuap. ¹⁸ Otmu lok âlâ me âlâne tepyene kâu kâlâp semu yahatmâ yen yongone sâm otnomai yan mem lohote tuhuyeknomai. ¹⁹ Otmu lok âlâ me âlâne yen mem bâleyeknomai yanâmâ Anitâ ikñak matne kâpekyingiwuap nângâm ki matne kâpekyinginomai. Yakât emelâk Anitâne den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Ninak matne yingimune umatne kaknan manmâ yâhânomai.”

²⁰ Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Kasalipyene po yingiwuap yanâmâ sot mem yinginetâ nenomai. Otmu tohât yekbuap yan gurâ to osom ga yinginetâ nenomai. Yawu otyinginomai yan yâkne anjun pato otnomai.”

Den yawu tap. ²¹ Yâhâ yen mem bâleyeknomai yan matne kâpekyingimaihât biwiyene galemahom buku otyinginomai. Yawu otyinginetâ kasalipyenane kaok nângânomai.

13

Gawamangât galemlipnenne yengât amutgen mannom.

¹ Bukulipne, gawaman me kiap kunlipyene mansai ya yengât sâwoman. Lok âlâ me âlâne yehâhâk gawamangât lok kunne ki otmai. Anitâ ikñahâk gawaman âi sâm yingim katyekmu kinmai. Yakât otmâ gawaman patone galemlipnenne katyeknetâ mansai ya yengât amutgen manmunne ârândân otbuap. ² Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne ândâpyene kârikne otmâ gawaman yengât den kumai yan Anitâhât nângânetâ gemap. Yakât otmâ Anitâne den sâm hâreyingimu matne umatne menomai. ³⁻⁴ Yâhâ gawamangât lok yaneâmâ Anitâhât sâtgât otmâ tihitnenne otmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne orotmeme âlepne otmai yane gawamangât lok yengât kingityenahât ki otmai. Lok yawuya yengât gawamangât lokne nângânetâ yahatmap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne orotmeme bâlene otnomai yakât Anitâne nângâmu bâlewuap. Nângâmu bâlemu gawamangât lok kunlipyene mâmâne otyingimu tem lâuwangim matne yinginomai. Yakât otmâ lok yawuyane gawamangât lok yengât kingityenahât otñet. ⁵ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne kilikmâ manne sâm otmaine gawamangât den lâum mannetâ yeknetâ ârândân otbuap. Yâhâ otñetâ bâlemu nângânetâ biwiyenane hâuyekmapgât tem lâuyingim mannomai. Yawu mannomai yanâmâ gawamangât lok yane Anitâhât sâtgât otmâ hâhiwin ki yinginomai.

⁶ Anitâne lohimbi tihityene otjet sâm gawamangât lok âi sâm yingimâp. Yakât otmâ âiyeje tuhune sâm yan takesihât nanne katjet sâm ekyongonomai yan im in yawu katjetâ ârândân otbuap. ⁷ Yâhâ takesi topne topne ya yengâlen tap yakât mene sâm otjetâ ewe katyekmâ takesihât tewetsenne katnomai.

Manman kârikjahât bulâne menomgât sâp utâpguap.

⁸ Yâhâ yeje lok âlâ me âlâhâlen ari wahap wuân me wuân kandi mene sânetâ tepyeje hewewen otmu yinginomai. Yâhâ ambonane yakât umburuk otbuawân in yawu yingijetâ pesuk sâwuap. Yawu otmâ bukulipyene yengât nângânetâ yahatmu yehat nângânetâ gewuap. Yawu otmâ manmai yanâmâ Anitâne girem den Mose ekumu kulempuop ya kerek lâumai yakât dop otmap.

⁹ Yâhâ girem den yamâ yukât yan.

“Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me lok nombotje ki yongorâ munomai. Me kombo ki meyingiwuat. Me buku âlâhât sennje âlâlâ ki ekjâlem membe sâm biwihe pârâk pilâuwat.”

Girem den yu otmu nombotje ki ekyongoan yakât den kunje yuwu tap.

“Nennahât nângâmunje yahatmap yawuâk buku nombotje yengât nângâyingimunje yahatbuap.” Den yawu tap.

¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlâne den yu lâum buku âlâhât nângânetâ yahatmap, lok yawuane buku âlâ me âlâhât ki nângâm bâleyingim mem ge katyekmai. Yawu otmâ buku konok otyingim girem den kerek lâumai yakât dopje otmap.

¹¹ Yawu torokatmâ otmâ mannomgât yuwu sâmune nângânet. Emelâk Yesu Kiristohât den pat nângâmunje bulâne otmu yâkâlen biwinenne katbin yan Anitâne manman kârikjahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ pat kuningiop yakât bulâne menomgât sâp ya utâpguap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ Kiristohât âi tuhune. ¹²⁻¹³ Nen kerekne âi kârikneâk tuhunehât biwinane nanjan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângânet. Sâp yiwerene yuâmâ emet hanj sâwe sâm emet topne palalan yap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ manman hângine pilâm pesuk pilânomai. Orotmeme bâlene âlâlâ ki otnomai. To kârikne ki nem biwi hâlim otnomai. Me ki hionakmâ tep bâle nanjaninomai. Orotmeme yawuya bet pilâm yan lohimbi nombotjane lok senyenan kinmâ orotmeme âlepne nanne otjetâ yekmai yakât dopjeâk otmâ mannomai. ¹⁴ Yawu manmâ lohimbine Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeim manjetgât yâkne olop miop yawu otmâ tem lâuwangim mannomai. Yawu manmâ yâkât den pat âlepne sâm haok tuhunomai. Tem lâuwangim mannomai yan emelâk orotmeme bâlene ekjâlem otmâ tâpikguminiwi ya witgum otmain sâm biwiyene galemahom mannomai.

14

Nenne orotmeme tânet âlâlâ otmain yakât Anitâne ki nângâmu yahatmap.

¹ Den âlâ yuwu sâmune nângânet. Lohimbi nombotjane Yesu Kiristohâlen biwiyenane tinâk ki kepeim manmai yamâ yâkât den ki nângâm hengenjumai. Yakât otmâ lok yawuya orop den ki sahanjinomai. Lok yawu yamâ buku otyingim yâk orop biwiyene hikuakmâ konohâk otbuap. ² Yakât yuwu sâmune nângânet. Lok nombotjane Kiristohât den nângâm hengenjum songo bau ki ekmâ kiwilim nemai. Yâhâ lok nombotjaneâmâ gorâyingimu yuwu sâmâi. “Mainj, songo bau yukât topne girawu? Porom Lâpio mepaem hotom uyingim yan nejetâ torehenne in tap ya yu mon?” Yawu sâm songo bau ya bet pilâm salup konok nemai. ³ Yâhâ songo bau nemaine buku âlâhât ki nângânetâ gewuap. Otmu Anitâne songo bau nemai ya yekmu ârândân otmap. Yakât otmâ songo bau ki nemaine ya yengât ki nângâm bâleyingim sâm ge katyeknomai. ⁴ Lok âlâ me âlâne buku âlâhât nângâm bâleyingimai me sâm

ge katyekmai yamâ Anitâ Ambonenŋe yekmu bâlemap. Kutdânenŋe Kiristo ikŋak lok kerek nengât biwinenŋe ekmap. Yakât otmâ hâmbâi nenŋe otmain memain ya ekmâ sâmbâ hâreningiwuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe Kiristohât tem lâuwangimai yamâ mâmâŋe otyiŋgimu hâmbâi sâmbâ patoen yâkât senŋan kinŋetâ yekmu ârândâŋ otbuap.

⁵ Yâhâ Yura lohimbi nengât tatmâ nâŋgâ nâŋgâ hilâm me hombaŋ yamâ topŋe topŋe tap yakât sâwe. Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâmbâ lok nombotŋe hilâm âlâ me âlâhât nâŋgâŋetâ yahatmu yan tatmâ nâŋgâmai. Otmu lok nombotŋeâmâ hilâm âlâ me âlâhât nâŋgâŋetâ dop konohâk otmu yan haonmâ ârândâŋ Anitâ mepaemai. Yakât yuwu sâmbâ nâŋgâŋet. Hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatnomai yamâ yen ikŋiâk ikŋiâk enŋatyeneâk otmâ yan biwi yâhâp ki otnomai. ⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe enŋatyeneâk otmâ hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatmai yamâ yekmu ki bâlemap. Yâhâ lok âlâ me âlâ sonŋo bau nemaiŋe Anitâ mepaem nenŋetâ ya gurâ yekmu ki bâlemap. Otmu lok nombotŋe âlâ salup konok nemaiŋe yawuâk Anitâ mepaem nenŋetâ yekmu ki bâlemap. Yakât otmâ enakmâ ki sâmbâ ge karaknomai.

⁷⁻¹⁰ Den sâmbâ aran yukât topŋe yuwu nâŋgânom. Kiristohât lohimbi emelâk muwi, me sâmbâ yiwereŋe mansain me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât Kutdânenŋe otmâ galemnongoâk sâmbâ Anitâŋe hâŋgângumu ge muop. Otmu mumuŋambâ mem yahatmu tatmap. Otmu yâkŋe konok kunneneŋe tatmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ nenŋahâlâk nâŋgâmbâ mannomgât dop âlâ ki tap. Otmu sâmbâ patoen Anitâŋe biwinenŋe ekmap den sâmbâ hâreningiimu Kiristone sâreerenekmâ manman kârikŋan mem katnenekmu orowâk manmâ yâhânom. Yakât otmâ ki sâmbâ bâleanginom. ¹¹ Den yan yuŋe emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemuŋuap ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâmâ Manman Amboŋe. Yakât otmâ lohimbi kerekŋe ewe katnekmâ metenan kinmâ “Ambonenŋe, gâhât herone nâŋgâhiliain” sâmbâ mepaeneknomai.” Yawu tap.

¹² Yakât otmâ nen kerekŋe Anitâhât senŋan kinmâ otmain memain yakât ekumunŋe nâŋgâwuap.

Bukulipnenŋe manman âlâ manmai ya yekmâ ki nâŋgâmbâ bâleyiŋinom.

¹³ Yakât otmâ ki nâŋgâmbâ bâleanginom. Yâhâ bukulipnenŋe otŋetâ bâlemap sâmbâ nenŋahâlâk ki nâŋgâmunŋe yahatmu ihilâk mannom. Yâk orop biwinenŋe hikuakmâ konohâk otmu mannom. ¹⁴ Nâŋe Kiristo orop biwinetŋe hikuakmâ konohâk oap. Yakât yuwu nâŋgâmbâ bulâŋe oap. Anitâŋe wahap topŋe topŋe, sot kâlê, sonŋo bau, me âlâlâ, yuâmâ ki neneŋe sâmbâ samut ki kalop. Wahap topŋe topŋe kalop yamâ neneŋeâk hârok. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe sonŋo bau me sot kâlê ekmap ki neneŋe sâmbâ samut katmai yamâ yeŋe enŋatyeneâk watmâ katmai. Yawu sâmbâ yakât kakŋan ihilâk nenŋetâ biwiyenŋan hâumu anulaknomai yamâ yeŋe wahap. Anitâŋe orotmeme yawu otŋet sâmbâ ki kalop. ¹⁵ Yawu gârâmâ bukulipnenŋe sonŋo bau ki nemai ya yeŋgât senyenŋan sonŋo bau ihilâk nenom yamâ dondâ bâlewuap. Kiristone bukulipnenŋe yawuya orowâk nengât sâreerenekmâ ge muop. Yakât otmâ nenŋe lok sen senân tatmâ sonŋo bau nemunŋe bukulipnenŋe yawuŋe nenekmâ nengâlen torokatŋetâ orowâk nenom yanâmâ samut katbi ya lonŋâem ihilâk nenŋetâ biwiyene orotok sâwuap. Biwiyene orotok sâmbâ Kiristo betbaŋgim orotmemeyene bâleŋe pilâwi ya miwirikum otmâ hiliwahomai sâmbâ nenŋe lok sen senân kinmâ sonŋo bau ki nenom. ¹⁶ Nenŋeâmâ sonŋo bau memain yan biwinenŋe nâŋgâmunŋe ki hâunenekmap. Yawu gârâmâ bukulipnenŋe nombotŋe nenekmâ sâmbâ bâleningimaihât lok sen senân tatmâ sonŋo bau ki nenom. ¹⁷ Yawu gârâmâ nenŋe sot kâlê me sonŋo

bau kiwilim nombotje nemain otmu nombotje ketetmain yakât Anitâje ki nângâmap. Yâhâ biwinenjahe hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwangim heronje kakjan mannehât Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otningimap. ¹⁸ Yawu manmunje lohimbi belângen manmainje nângâningjetâ yahatmu Anitâje nenekmu ârândân otmap.

¹⁹⁻²¹ Yawu gârâmâ yâhâpne sâmune nângâjet. Anitâje sot kâle me sonjo bau katningiop yamâ neneje hârok. Yawu gârâmâ bukulipnenjahe nenekmâ nengâlen torokatjetâ orowâk nemunje yan yejak samut katbi ya lonngâmai sâm lok sen senân ttmâ sonjo bau me to kârikje ki nenom. Yâhâ bukulipnenjahe wuân me wuângât samut katmai yahe nângâm bâleningimaihât ya yengât senyenjan kinmâ ya ki otnom.

Nen Anitâhât komot konok mansain yuje hionjakmain sâm sot kâle me sonjo bauhâlâk ki nângânom. Yawu gârâmâ biwinenjahe hikuakmâ konohâk otmu tihit oranjinom yakâlâk nângâm mannom. ²²⁻²³ Yakât yuwu sâmune nângâjet. Anitâje sonjo bau me senje âlâlâhât samut ki kalop ya nângâmain. Yakât otmâ sonjo bau me âlâlâ nemain yan biwinenjahe nângâmunje ki hâunenekmap yan heronje nângâmain. Yawu gârâmâ bukulipnenje nombotjahe sonjo bau me to kârikje me âlâlâ yakât samut katmai ya senyenjan kinmâ ya ki otnom. Yâhâ Anitâje konok biwinenjahât topje nângâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje biwi yâhâp kakjan yu ya otmai me nemai yanâmâ biwiyenje ekmu ki ârândân otmap.

15

Kiristone ikjahâlâk ki nângâm manminiop yawu mannom.

¹⁻³ Bukulipne, yejahâlâk nângâmahât yuwu sâm ekyongomune nângâjet. Kutdânenje Kiristone ikjahâlâk ki nângâm manminiop. Yakât emet inânjan lok âlâje den kulemguop yakât bulâje Kiristohâlen teteop yamâ yuwu tap.

“Anitâ, lohimbi gâhât sâm bâlehihimainje nâje tem lâuhihiman yakât mem ge katneksai.” Yawu tap.

Yâhâ Kiristone olop yakât dopjeâk nenâmâ yuwu otnom. Bukulipnenjahe Anitâhât den topjambâek ki nângâmainje sonjo bau nenehât samut katmai ya yengât ki nângâm bâleyingim nenjahâlâk nângânom. Yawu otmâ Anitâhât den nângâm hejengegunjet sâm lohotjan den kâsikum yinginom. ⁴ Emelâk Anitâje den ekyongomu kulemguwi ya nângâm mannom. Yawu manmunje umatje topje topje teteningiwuap yan ki pârâk pilâmunje biwinenje orotok sâwuap. Emelâk manman kârikjan mannomgât pat kuningiop yakât biwinenjahe mem mannom. ⁵⁻⁶ Yâhâ Anitâhâlen biwiyenjahe kepeim manjetâ umatje âlâlâ teteyingiwuap yan mâmâje otyingimu ki lohotje otjetâ biwiyenje orotok sâwuap. Otmu biwi nângân nângânyenjahe hikuakmâ konohâk otmu lauyenje menduhum Kutdânenje Yesu Kiristo âwâje mepaenjetgât nângâm ulitgum manman.

Yura lohimbiye pâku lohimbi orop manman kârikjahât bulâje menomai.

⁷ Kiristone buku otningimap yan orotmemenenje yuwu yawu otmain yakât ki nângâmap. Yakât otmâ bukulipyenje orop biwiyenjahe hikuakmâ konohâk otmu ki sâm bâleanjinomai. ⁸ Yawu otmâ Anitâ mepaem yâhânomai. Otmu emelâk Anitâje Awaraham, Isaka, otmu Yakop ikje pat kuyingim den ekyongop. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ nenje pat yakât nelâmguop nângâmaingât nanje Kiristo hângângumu Yura lohimbi nengâlen teteop. Nengâlen tetem yan nenje Anitâhâlen biwinenjahe kepeim pat yakât bulâje memongât kulem topje topje mem ikje den pat âlepje eknongop. ⁹ Yâhâ yen pâku lohimbiye yawuâk yâkâlen biwiyenjahe kepeinetâ Anitâje umam

sâyingim tosaye pilâmu orowâk mepaem mannomgât giop. Den yan yuñe emet inânñan poropete nombotñañe den kulemgawi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yakât otmâ nâñe pâku lohimbi orop manmâ kiki menjihim mepaeheknom.”

¹⁰ Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Emelâk Anitâñe Isirae lohimbi meyekmâ pat kuyingiop ya orop pâku lohimbiñe menduhuakmâ heronje otbañinomai.”

¹¹ Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lohimbi hânñan kulemñan me wosapâ wosapâ mansai ya orop Kutdânenñe Anitâ mepaene.”

¹² Otmu âlâmâ Yesaianje kulemgawop ya yuwu tap.

“Dawitihât senâmbâ gâtñe âlâñe tetem pâku lohimbi yengât kunyene manmâ tihityene otbuap. Tihityene otmu lohimbiñe yâkâlen biwiyenaje kepeim mannomai.” Den yawu tap.

¹³ Anitâñe manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe orowâk menomgât mâmâñe otningimu yâkâlen biwinenñaje kepeim manmain. Yene yawu torokatmâ mannomai yan biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu heronje kakñan mannomai. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu pat kuyingiop yakât bulâñe menomai sâñ Anitâ ulitguman.

Anitâñe Kiristohât aposolo sâñ Paulo âi wanop.

¹⁴ Bukulipne, yene biwiyenaje hikuakmâ buku oranjim Anitâhât den yakât ki hâum pâpgum mansai. Yakât otmâ yehâhâk den kâsikum anjim tânahonomaihât dop tap. Biwinaje yawu nanñan. ¹⁵⁻¹⁷ Otmu yen pâku lohimbiñe Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manñetgât Anitâñe ikñahâk nâñgâñihim Yesu Kiristohât aposolo sâñ âi nihiop. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingim gan. Yâhâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu Anitâhât tem lâuwawñjetâ yekmu ârândânñ olâkgât nâñe biwinaje tiñâk kepeim hon bawawñgiman. Hon bawawñjim yan Kiristo orop biwinetñaje kepeiakmu mâmâñe otnihimu âi memune bulâñe pâku lohimbi yengâlen tetemap. Yakât nâñgâmmune yahatsap. Yakât otmâ den kulemgum katyingian yukât pâñe konok konok nâñgâmm hengenñetgât pahâk ekyongoan. ¹⁸⁻²¹ Kiristonje mâmâñe otnihimu âi memune bulâñe teteap yakât sâñe. Emelâk bukulipnaje Kiristohât den pat ya Yerusalem kapi ambolipñe ekyongowi. Yakât otmâ yâkñe âi tuhuwi ya torokatmâ tuhuwomgât ki nâñgâwan. Yawu gârâmâ nâmâ lohimbi Kiristohât den pat ki nâñgâwi ya yengâlen nâñe sâñ ari ekyongowehât nâñgâwan. Yawu nâñgâmm Yerusalem kapi pilâm yapâ kapi nombotñe ya yengâlen nep tuhum yanak Ilurikon mewan. Yan ari den pat âlepñe ekyongowan. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otnihimu kulem topñe topñe memune ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu Kiristohâlen biwiyene kathi. Den yan yuñe emelâk poropete âlâñe den kulemgawop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yâhâ lohimbi hânñan kulemñan manmâ yâkât den pat ki nanñai ya yengâlen ari puwâk ekyongonjetâ nâñgâñetâ keterakyingiwuap.” Yawu tap.

Paulonje Roma kapi ariwom nâñgâmm yakât ekyongop.

²² Otmu nâñe kapi ârândânñ yâhâmm gem den pat âlepñe ekyongowan yan yengâlen takawom sâñ yambunje berumñe biwinaje hikum gaminiwan.

²³ Den ekyongom gamune ârândânñ oap gârâmâ kapi yu pilâm yengâlen takawom. ²⁴ Taka tipñe tatmâ nâñgâwom yanâmâ yen orop Kiristohât den

alahum tep âlep nanġanġinom. Yen orop yan manmâ yapâ yeŋe mâtâp meni-hiŋetâ Sipein hânân ari Kiristohât den pat puwâk ekyongowom. ²⁵⁻²⁷ Otmu Yerusalem kapi ambolipŋaŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai ya nombotŋe senŋe âlâlâhât umburuk otmâ mansai. Den pat ya Makeronia otmu Akaia ambolipŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai ya ekyongomune nâŋgâm tânyongone sâm nanŋe mem menduhum nihiai. Yakât otmâ biwinaŋe yuwu nanġan. Anġoân nen Yura lohimbiŋe kapinenŋe pilâm pâku lohimbi yeŋgâlen ari Kiristohât den pat ekyongowin. Ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe katŋetâ Anitâŋe tosa pilâyinġim manman kârikŋahât pat kuyinġiop. Yakât matŋeâmâ pâku lohimbiŋe Yura lohimbi senŋe âlâlâhât umburuk mansai ya yeŋgât nanŋe menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe yinġiwom. ²⁸ Otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansaiŋe tep âlep nâŋgâyinġim nanŋe yu menduhum katyinġiai yukât den pat ekyongowom. Ekyongom yanâmâ yâk pilâyekmâ yeŋgâlen takawom. Taka yen orop yan tipiŋe tatmâ nâŋgâm benŋe yen pilâyekmâ Sipein hânân ariwom. ²⁹ Yeŋgâlen takawom yan Kiristoŋe mâmâŋe otninġimu biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu heronŋe nanġanġim mannom. Biwinaŋe yawu nanġan.

³⁰ Bukulipne, Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe sâreerenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât yeŋe nâhât sâm Anitâ ulitġuŋetâ mâmâŋe otnihimu lohimbi belâŋgen manmai ya den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm Kiristohâlen biwiyeŋe katnomai. Otmu Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu biwinenŋaŋe kepeiakmâ mansain. Yakât yuwuhât otmâ nâhât biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim ulitġunomai. ³¹ Pâku lohimbiŋe nanŋe mem menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe yinġiwom. Yinġimune nâŋgâŋetâ ârândân otbuapġât ulitġunomai. Otmu Yuraia ambolipŋe Kiristohât den pat nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmaiŋe mem bâlenekmai hât ulitġunomai. ³² Yawu ulitġunomai yanâmâ Anitâŋe nâŋgânihimu yeŋgâlen takamune orowâk tatmâ biwinenŋe sânduk sâmu heronŋe nanġanġinom. ³³ Otmu Anitâ biwi sânduhân katnenekmapŋe yen orowâk tatmâ tihityeŋe olâġġât ulitġuman. Ya bonŋanâk.

16

Pauloŋe Roma yeŋgât nâŋgâyinġiop.

¹⁻² Bukulipne, nâ yeŋgât tep hero nâŋgâyinġian. Yakât otmâ den bâiŋe yu sâm hârewe. Tounenŋe âlâ, kutŋe Piwi sâm, yâkŋe Keŋgeria ambolipŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai ya yeŋgât hoŋ bawa manmâ tânyongomap. Otmu nâ gurâ yawuâk tânnohomap. Yakât otmâ pepa yu bâiŋe kulemġuan ġârâmâ Piwi waŋmune mem Roma yeŋgâlen takawuap. Takawuap yanâmâ Kutdânenŋe Kiristoŋe buku otninġiop yakât dopŋeâk yeŋġu buku otbaŋġinomai. Otmu wahap wuân me wuâŋġât umburuk otmâ âiyongowuap ya in yawu waŋnomai hât nanġan.

³ Otmu yeŋgâlen ġâtŋe lohimbi yâhâp, kutyetŋe Akuila yet Pisisila, yâk orop biwinenŋaŋe hikuakmu Kiristohât âi meminiwin. ⁴ Âi orowâk meminiwin yan lohimbi belâŋgen mansaiŋe mem bâlenekmai sâm hâkyetŋe ki biuk sâop. Yawu otmâ tânnohomutâ orowâk nep tuhum ġawin. Yakât otmâ nâ otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansaiŋe yâk yetġât nâŋgâyitġian. ⁵ Otmu lohimbi nombotŋaŋe yâk yetġât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den ya alahum kiki mewanġim mepaemai yeŋgât nâŋgâyinġian.

Otmu Asia hânân ġâtŋe, lok âlâ, kutŋe Epaineto sâm, anġoân Kiristohâlen biwiŋe kalop yâkât nâŋġawaŋġian. ⁶ Otmu imbi âlâ, kutŋe Maria, yâkŋe

yengât nângâmu yahatmu hon bayingim mansap yâkât nângâwanjian. ⁷ Otmu bukuyâhâtne âlâmâ, kutyetne Andoroniko yet Yunia. Nâne Kiristohâlen biwine ki katban yan biwiyetne yâkâlen katmâ aposolo âi mem gaowot. Yakât otmâ mem pâi emetjan katyelekjetâ orowâk manbin. Yâk yetgât nângâyitgian.

⁸ Otmu bukune âlâmâ, kutne Ambiliato, yâkât nângâwanjian. ⁹ Otmu lok âlâ, kutne Uruwano, orowâk manmâ Kiristohât âi mewit yâkât nângâwanjian. Otmu bukune, Sitaki yakât nângâwanjian. ¹⁰ Otmu bukune âlâmâ, kutne Apele sâmb, emelâk yâkâlen umatne âlâ teteop. Yawu tetewangiop yamâ Kiristohâlen biwinaje tinjak kepeim kârikjeâk kinop, yakât nângâwanjian. Otmu Aristowolohât hep torehenlipne yengât nângâyinjian. ¹¹ Otmu bukune âlâmâ, kutne Herorion, yâkât nângâwanjian. Otmu Narikisohât hep torehenlipnaje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai ya yengât nângâyinjian.

¹² Otmu ata gari Tiripaina yet Tiriposane Kutdâhât tem lâuwanjim yâkât âi tuhum mansawot ya yetgât nângâyitgian. Otmu imbi âlâ, kutne Peasi, Kutdâhât âi yakât biwinaje tinjak kepeim tuhum mansap yâkât nângâwanjian. ¹³ Otmu lok âlâ, kutne Lupo, yâhâmâ Kutdâhât tem lâuwanjimu ekmunne yahatsap. Otmu mâmânaje yâk wawaeop yakât dopjeâk nâ wawaenemâ gaop yâk yetgât nângâyitgian. ¹⁴ Otmu lok kinjitne orowâkne menduhuakmâ Kutdâ mepaem manmai ya yengâlen gâtne nombotjeâk kutyene yongonbe. Asingirito, Pilehon, Herema, Patorowa, Hereme, yâk yengât nângâyinjian. ¹⁵ Otmu lohimbî yâhâp, Piloloho yet Yulia, emetyetjan bukulipyetne, Nereo otmu garine, âlâmâ Olimpa, lohimbî nombotne kutyene ki nângâyinjian ya orowâk menduhuakmâ Kiristo mepaemai yâk yengât nângâyinjian.

¹⁶ Yakât otmâ yu sâlikum nângânmai. Yawu otnomai yan Anitâhâlen biwiyenaje kepeim buku orangim mansai yakât herone nângâm parahua-knomai. Otmu kapije kapije Akaia otmu Asia hânân tatmâ arap yakât ambolipne biwiyenaje Kiristohâlen kepeim mansaine yengât nângâyinjiai.

¹⁷⁻¹⁸ Bukulipne, den tâlâwâk ekyongomune nângâm hejengejum biwiyenan katnet. Anjoân topne katmâ Kiristohât komolâmbâ nombotnaje yengâlen toho yâkât den pat âlepne kâsikum yingijiwi. Den kâsikum yingijiwi yamâ yenjambâ gâtne lok nombotnaje yenhât nângâjetâ yahatmu kutdânenne Kiristohât ki tem lâuwanjimai. Yâkne den bulâne ya nângâm kelangatmâ bukulipyene lohotjan mansai ya kâityongom biwiyenan kionjetâ mâtâp tâpikgum hionjakmahât galemahom hejengejum mannomai. Yawu otmâ lok yawuya betyongonomai. ¹⁹ Yâhâ anjoân den pat âlepne ekyongonetâ nângâwi yapâek yene biwiyene galemahom den ya tâj tânjâk lâum gawi yakât sâmb han tuhujetâ nângâm herone otban. Yene yawuâk torokatmâ manjetâ den topne topne ekyongonetâ nângâjetâ Kiristohât den orop ki lâuakbuap ya pilânmai. Yâhâ yâkât den orop lâuakbuap yamâ nângâm biwiyenan katmâ mannomai. ²⁰ Yawu otmâ Anitâne yengât biwi nângân nângânyene mem konohân tuhumu hikuakmâ konohâk otmu ki hionjaknomai. Yanâmâ yâkne mâmâne otyingimu biwiyene galemahom lok nombotnaje Satangât tem lâuwanjim Kiristohât den pat kelangatmai yamâ watyekjetâ arinomai.

Yâhâ Kutdânenne Yesu tihitnenne otmapne biwi nângân nângânyene mem konohân tuhumu kepeiakmâ manjetgât Anitâ ulitguman.

²¹ Timoteo orowâk manmâ âi tânahomait yâkne nângâyinjia. Otmu bukulipne, Lukio, Yason, Sosipata yâkne yawuâk nângâyinjiai.

²² Otmu nâmâ kutne Tetio, Paulone den yu eknohomu kulemgum katyinjian. Nâne yawuâk nângâyinjian.

²³ Otmu, lok âlâ, kutje Gaio, yâkât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekmain. Yâkne nângâyîngiap. Otmu lok âlâ kutje Erasto yâhâmâ kapi ambolipnaje takesi katmai ya galemgumap, yâkne yawuâk nângâyîngiap. Otmu miti lok âlâ, kutje Kuato, yâkne yawuâk nângâyîngiap. ²⁴ Kutdânenne Yesu tihitnenne otmapne yen kerek biwi nângân nângânyeje mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonjanâk.

Den bâiŋe ekyongop.

²⁵⁻²⁷ Bukulipne, den yu bâiŋe sâmunne pesuk sâek. Emelâk embânân Yesu Kiristohât den yukât topne amoknan talop. Yakât otmâ lohimbi kiŋgitje orowâkne yeje nângân nângân watmâ yakât topne pâpguminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât poropetelipnajeâmâ yakât topne nângâm heŋgeŋgum emet inânjan den kulemgowi yu Yesu Kiristone nen aposololipne kâsikum ningiminiop. Yawu gârâmâ lohimbi hânjan kulemjan manmâ araiŋe den yu nângâm Kiristohâlen biwiyeŋe kepeim Anitâhât tem lâuwanŋim manŋetgât nen gurâ ikne sâtgât den kâsikum yingim mansain. Yâhâ Kiristohât den kâsikum yingian yu nângâm biwiyeŋan katmâ mannomai yanâmâ Anitâne mâmâne otyingimu yâkâlen biwiyeŋe tiŋâk kepeim ki lohotne otnomai.

Otmu Anitâ nângân nângânne yahat yahatne yâkne ikŋahâk nanne Yesu Kiristo hângângumu ge kawenenjan kinmâ muop. Mumunambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu âwânâit tawot. Yawu nângâm nenneâmâ Anitâ Awonnenne sâm herone otbanŋim mepaem manbisâin. Ya bonjanâk.

Nâ bukuyene,
Paulo

1 Korinti Pauloŋe Korinti yengât ekap anŋoân kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpne,

¹⁻² Yen Korinti kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristo orop biwiyenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwangim manŋetgât Anitâŋe meye hop. Nâ Paulo. Emelâk Awonŋenŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât aposolo sâŋ katnekmâ âi nihiop ya mem mansan. Otmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Sostene, yâkŋe nâ orop nep tânahom mansait. Yawuhât netŋe heronŋe nâŋgâyiŋgim ekap yu kulemgum katyiŋgiat. Yâhâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe Kiristohâlen biwiyenŋaŋe kepeim manmai ya Anitâŋe meyekmu komot konohâk otmâ tem lâuwangim Kutdânenŋe Kiristo mepaem manmain.

³ Otmu yengât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitguman. “O, Awonŋ, gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Korinti kapi ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ mansai ya yengât nâŋgâm tihityenŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohan.” Yawu sâŋ ulitguman.

Pauloŋe Korinti kapi ambolipŋe yengât nâŋgâm Anitâ mepaeop.

⁴⁻⁵ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ meyekbe sâŋ Yesu Kiristo hânŋangumu giop. Gârâmâ yâkâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe yekmu ârândânŋ otmâ. Otmu Kiristo orop biwiyenŋaŋe kepeiakmâ manŋetâ mâmâŋe otyiŋgimu mansai. Yawu otyiŋgimu nâŋgân nâŋgânyenŋe holanakmu yâkât den pat âlepŋe hewewenŋâk ekyongonŋetâ bukulpnyenŋaŋe nâŋgâŋetâ âilonŋo oap. Yengât den pat ya nâŋgâm Anitâ mepaeman. ⁶⁻⁷ Yâhâ yen emelâk biwiyenŋe Yesuhâlen katbi yakât nâŋe Kiristohât den kâsikum yiŋgiminiwan. Ya nâŋgâm yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeinŋetâ mâmâŋe otyiŋgimu tem lâuwangim orotmeme bâlene pilâwi yan ki torokatmâ manmâ gai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yengâlen tetemu mansai. Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristonŋe âwurem ge meyekbuap yakât biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kilik kilik sâmu mambotbangim mansai. ⁸⁻⁹ Yawu gârâmâ Anitâ nanŋe Yesu Kiristo Kutdânenŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe hikuakmâ mannomaihât Anitâŋe meye hop. Meye hop yakât otmâ ikŋahâk ki betyongowuap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtŋan manmâ yâhâŋetâ sâp patoen âwurem ge meyekbuap yan yâkât senŋan koko salehâk kinnomai.

Korinti lohimbiŋe yehâhâlâk nanŋanginŋetâ yahalop.

¹⁰⁻¹² Bukulpne, den umatŋe âlâ yengâlen tap yakât sâŋmune nâŋgâŋet. Yengâlen gâtŋe imbi âlâ, kutŋe Koloe sâŋ, yâkât honŋe bawalipŋaŋe taka yuwu sâŋ eknohowi. “Bukulpge Korinti kapiân mansaiŋe yehâhâlâk nanŋanginŋetâ yahatmu yuwu sâŋ den kakŋan sahanŋim hionakmâ mansai. “Âo, Paulo yamâ nengât kunnenŋe. Yâkât den nâŋgâmunŋe bulâŋe otmâ,” sâmai. Yâhâ buku nombotŋaŋeâmâ hionakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nâŋgâmunŋe bulâŋe otmu tem lâuwangimain,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâmai. “Bâe, wonâŋen, nenâmâ Petorohât komot. Yâkŋe kunnenŋe manmâ den bulâŋe sâmap ya konok nâŋgâmain,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâmai. “Onŋ, nenâmâ Yesu Kiristohât den nâŋgâm lâumain. Âlâlâ yengât den nâŋgâmunŋe helekŋe otmâ,” sâmai.” Den pat yawu eknohonŋetâ nâŋgâŋmune ki ârândânŋ oap. Bukulpne, Kutdânenŋe Yesu Kiristonŋe sârereyekmâ kaweyenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât nâŋgâm ki hionakmâ

ikñiâk ikñiâk otnomai. Yawu otmâ kaok orangim biwi nângân nângânyenaje hikuakmâ konohâk otmu den kakñan ki sahañginomaihât nanñan. ¹³ Yawu gârâmâ yengât den pat ya nanñan. Yawu gârâmâ yakât yuwu sâmunne nângâñet. Yeñe hionakmâ nombotñajak Kiristohât komot bulâñe mannomaihât dop ki tap. Yesu Kiristone yen komot konohâk manñetgât menduhuyehop. Yawu gârâmâ yehahâk ki hionaknomai. Yawu gârâmâ nâñe yengât tosehât otmâ howanân ki nohoñetâ muwan. Me manman kârikñahât pat yakât bulâñe menomaihât nâhât kulân toen ki katyekbi. Yakât otmâ girawuhât otmâ imbiâk nâhâtñe kunneneñe oap sâm den sahañgimai? ¹⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe lok yâhâp, kutyetñeâmâ Kirisipo yet Gaio yâhâk toen katyelekban. Yakât nângâmune âilonño oap. Yamâ wongât? Nâñe lok sambe toen mem katyekban mâne dondâek hionakñetâ umatñe kakyeñan yâhâmbâp. ¹⁵⁻¹⁶ Âo, nelâmnohoap, ya nângâmune teteap. Nâmâ Setepanas imbiñe naomñe hârohâk toen katyekban. Yâhâ yengâlen gâtñe âlâ toen katban me ki katban ya ki nângâmune teteap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe sambeñe nâhâtñe toen katnenehop ya ki sânomai. ¹⁷ Yawu gârâmâ Yesu Kiristone menekmâ âi sâm nihiowân yan lohimbi toen katyekbongât ki eknohop. Yâhâ ikñak sâreerenekmu howanân kuñetâ muop yakât den pat ya kâsikum yingiwongât âi sâm nihiop. Yâhâ den kâsikum yingiman yan nâhât nângâñetâ yahatmu Kiristohât den pat yakât nângâñetâ gemap sâm den pat ya tâñ tâñâk ekyongoman. Den ya nine nângân nângân watmâ ki kâsikum yingiman.

Kiristone sâreerenekmâ kawenenñan kinmu kuñetâ muop.

¹⁸ Yâhâ Kiristone sâreerenekmâ kawenenñan kinmu kuñetâ muop yakât den pat âlepñe ya lohimbi hiliwahonomaihât pat mansaiñe nângâñetâ tâñât otmap. Yamâ benñe nenâmâ manman kârikñahât pat mansainñe den pat ya nângâmuneñe keterakningimu yâkât wâtñan kinmâ tem lâuwawingimain. ¹⁹ Den yan yuñe emelâk Anitâñe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nombotñaje yeñe nângân nângân watmâ bukulipyeneñe den kâsikum yingimai yâhâmâ biwiyeneñe mem gulip tuhumune nângâñetâ ki keterakbuap. Me lok nombotñe nângân nângânyeneñe oropñe yeñe engatyeneâk otmâ bukulipyeneñe den ekyongomai yamâ mem kopa tuhuyekmune pâpñunomai.” Den yawu tap.

²⁰⁻²¹ Yâhâ lok âlâ me âlâñe yeñe nângân nângân watmâ Anitâhât den nângâm pesuk pilânomaihât mâtâp yamâ ikñe engatñeâk mañguyingiop. Yakât otmâ sâp yiwereneñe yuâmâ lok nângân nângânyeneñe oropñe yehahâk Anitâhât den nângâm pesuk pilânomaihât dop âlâ ki tap. Me lok nombotñe pepa emetñan yâhâmaiñe den girawuya Anitâhât biwiñan tap yakât nângâne sâm hâum pâpñumai. Me lok nombotñaje menduhuakmâ yu yakât topñe nângâne sâm den alahumai yañe gurâ Anitâhât den ki nângâm henñengumai. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepñe nângâñetâ tâñât otmap. Yâhâ nenñeâmâ yâkât den nângânomgât mâtâp ki mañguningimap. Yakât otmâ denñe nângâmuneñe bulâñe otmu Anitâñe nine nanne baratne sâm wawaenenekmâ manman kârikñahât pat kuningiop. Yakât otmâ lokgât nângân nângânâmbâ tetem gap yakât nângâmuneñe gemap. ²²⁻²³ Yâhâ Yura lohimbiñe kulem topñe topñe tetemu ekñetâ âlâ kândâkdâ otmap yanâk Anitâhâlen biwiyeneñe katmai. Yawu gârâmâ Yesu Kiristo howanân kuñetâ muop yan kulem teteop yakât ekyongomuneñe nângâñetâ gemu bet pilâmai. Yâhâ Girik lohimbiñeâmâ manmanyehahât topñe lok âlâ me âlâñe sâm kusânâmâ ekyongonjetgât nângâmai. Yawu nângâmai yamâ nenñe Kiristohât den pat âlepñe ekyongomuneñe nângâñetâ tâñât otmap. ²⁴⁻²⁵ Yawu gârâmâ Yesu Kiristone Anitâhât biwiñan den âlâlâ tatmap

yakât topne sâ m teteop ya lohimbi nombotne nâ ngânetâ tâ ngât otmap. Den yakât topneâmâ lok âlâ me âlâ ne yenahâk nâ ngâm henngunomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ benne nen Yura lohimbi nombotne otmu yen Girik me pâku lohimbi nombotne Anitâne dâ inenemâ mâmâ ne otningimu den pat âlepne ya nâ ngâmunne âlâ kândâkdâ otmap. Yawu otmâ yâkâlen biwinenne ne kepeimunne nine nanne baratne sâ m menenehop. Yâhâ manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâ ne nenjahâk menomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristo howanân kujetâ muop yamâ Anitâne mumunambâ mem yahatmu yâkâlen kândiwahom manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop. Mâtâp ya watmâ yâhânom yan bulâ ne ningimu menom.

²⁶⁻²⁸ Bukulipne, den sâ m aran yukât topne nâ ngânetâ keterahâkgât yuwu sâ mune nâ ngânet. Emelâk Anitâne yen dâiyekmâ Kiristohât komolân torokatye hop yan lohimbi belângen manminiwi ne nâ ngâyi ngi netâ girawu teteop yakât sâ we. Yen yekmâ nâ ngân nâ ngânye ne gehe ne sâ m nâ ngâyi ngi netâ geminiop. Yakât otmâ lohimbi belângen manmâ nâ ngân nâ ngânye ne orop mansai ne yen yekmâ a n ulaknomai sâ m Anitâne meye hop. Yâhâ yakât dopneâk lohimbi belângen manminiwi ne yekmâ lok tâ ngât me lok inne sâ m nâ ngâyi ngi netâ geminiop. Yawu gârâmâ Anitâne meyekmâ biwi sâ nduhân katyekmu mansai. Yakât otmâ lok papato me lok kutye ne orop belângen manmai ya ne yekmâ yuwu sâ nomai. “Biwi sâ nduhân mannetâ nen ne hâmbi ng gumbi ng mansain sâ m a n ulaknomai. ²⁹ Topne yawuhât lohimbi âlâ me âlâ ne yenahât nâ ngânetâ yahatmu “Nenjahâk manmunne ârâ ndâ ng oapgât manman kârikjan mannom” sâ m Anitâ ekunomaihât dop âlâ ki tap. ³⁰ Yawu gârâmâ Anitâ ikjahâk menenekmâ mâmâ ne otningimu Yesu Kiristo orop biwinenne ne hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yawu otmâ yâkât biwi ngan den girawu tap ya biwi nâ ngân nâ ngânnenne n katmu nâ ngâmunne keterakningimâp. Keterakningimu tem lâ uwan gimunne nenekmu ârâ ndâ ng otmap. Yawu torokatmâ manmâ yâhâ nomgât manman bâ lenjahât pa ngonâ mbâ holanenne kmu mansain. Yakât otmâ mâtâp katningiop ya watmâ Kiristohât wât ngan kinmâ manmâ yâhâ nom yanâmâ nine nanne baratne koko salek sâ m menenekbuap. ³¹ Den yan yu ne Anitâne emelâk poropete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâ ne bukulipnenne ne nâ ngâningi netâ yahalâk sâ m ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâye ne mâmâ ne otyi ngmu manman âlepnehât bulâ ne yen gâ len teteap yakât Kutdâye nahât nâ ngânetâ yahatmu bukulipye ne ekyongonomai.” Yawu tap.

2

Kiristohât den pat nâ ngânetâ hâi hâi ne otmap sâ m den hewewenâk kâsikum yi ngiminiop.

¹ Bukulipne, den sâ m aran yukât topne nâ ngânetâ keterahâkgât ninan hâum sâ mune nâ ngânet. Nâ ne yen gâ len puwâk takawan yan Anitâne tihitnenne otmâ Yesu Kiristo hâ ngâ ngumu giop yakât den pat ekyongowan. Ekyongowan yan nâ ngânetâ hâi hâi ne otmap sâ m hewewenâk kâsikum yi ngiminiwan. Me emelâk pepa emet ngan yâ hâ mune nâ ngân nâ ngân topne topne kâsikum nihi miniwi ya ki watmâ ekyongomune nâ ngânetâ hâi hâi ne otminiop. ² Yawu otmâ Yesu Kiristone kawenenne n kinmu howanân kujetâ muop yakât nâ ngâm henngunetgât biwina ne kepeim den pat âlepne ya konohâk sâ m hola ngmâ ekyongominiwan. ³ Sâp yan den ya girawu sâ m ekyongomune nâ ngânetâ bulâ ne yen gâ len teteâk sâ m nâ ngâm biwine ahom niahop. Yawu otmâ lohot ngan ekyongominiwan. ⁴⁻⁵ Ekyongominiwan yan den topne topne

ki sâmbiwiyeñan kionminiwan. Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewen tuhuyekmu biwiyeñane Kiristohâlen kepeiwi. Yakât otmâ yeñgât manmanyene ekmune Anitâhât wâtñan kinmâ lokgât nâñgân nâñgân ya ki watmai yawu oap.

Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan kionmu Kiristohât den pat nâñgâmunñe bulâñe otmap.

⁶⁻⁸ Nâñe nâñgân nâñgân girawuya watmâ den ekyongomune lohimbi nombotñane nâñgâñetâ keterakmu Kiristohât nâñgâm tem lâuwangim mansai. Yakât yuwu sâmbiwiyeñane nâñgâñet. Nâñgân nâñgân watman yuâmâ lok papatolipnenñe yeñgât nâñgân nâñgâñeyenambâ ki tetemap. Otmu yakât topñe gurâ nâñgâm pâpgum gai. Yâhâ nâñgâm heñgeñguwi mâne Kutdânenñe Kiristone Anitâ orop dopyetñe konok oap yakât nâñgâm ki hâkâñ otmâ howanân kuñetâ mumbâp. Lok yawuya gulip otnomai yakât otmâ yâk yeñgâlen den nâñgâwe sâmbi ki ariman. Me lok nâñgân nâñgâñeyene oropñe menduhuakmâ yu yakât topñe nâñgâne sâmbi alahu gulahu otmai ya yeñgâlen gurâ ari nâñgân nâñgân ya ki meman. Yawu gârâmâ nâñgân nâñgân kâsikum yingim gan yukât topñe yuwu tap. Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop yapâek nâñgân nâñgân yu ikñe biwiñan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbi nombotñane yeñe nâñgân nâñgân watmâ yakât topñe nâñgâne sâmbi hâum pâpgum gawi. Yawu gârâmâ nenñe Anitâ orop lañinñan tatmâ manman kârikñan mannongât nâñgâm ikñe nâñgân nâñgân watmâ Kiristo hâñgângumu ge yakât topñe eknongop. ⁹ Yâhâ Anitâ biwiñan nâñgân nâñgân talop yakât nâñgâm poropete âlâñe den kulenguop ya yuwu tap.

“Lohimbiñe Anitâhâlen biwiyeñane tiñâk kepeim manmai ya yeñgât nâñgâm manman âlepñahât pat kuyingimu tap. Manman yakât lok âlâ me âlâ biwiyeñane nâñgâm pâpgumai. Me senyeñan ki tetemu ekmai. Me yakât den pat ki sâñetâ nâñgâmai.” Den yawu tap.

¹⁰ Yawu gârâmâ Anitâhât biwiñan den tatmap yakât topñeâmâ ikñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe nañgap. Otmu lok biwinenñahât topñe yawuâk nañgap. Yakât otmâ Anitâñe yâk hâñgângumu ge biwinenñan kionmu Kiristohât den pat nâñgâmunñe bulâñe olop. ¹¹ Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât lok manmannenñan hâum sâmbiwiyeñane nâñgâñet. Lok âlâ me âlâñe bukulipyene yeñgât biwiyeñan den girawu tatmap ya ki nâñgâmai. Yâhâ lok girawuya yeñgât biwiyeñan tatmap ya yeñahâk nâñgâmai. Otmu yakât dopñeâk lok âlâ me âlâñe Anitâhât biwiñan den tatmap ya ki nâñgâmai. Yamâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe konohâk nâñgâmap. ¹² Yâhâ nenñeâmâ lok âlâ me âlâhât biwiyeñambâ nâñgân nâñgân âlâlâ tetemap ya nâñgâm biwinenñan ki katmain. Anitâhâlen biwinenñane kepeim manmâ gain. Yakât otmâ yâkñe ikñe enñatñeâk otmâ manman âlepñahât bulâñe topñe topñe ningimu mansain. Yakât topñe nâñgâm heñgeñguneñetâ ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgângumu biwinenñan kionmap. ¹³ Biwinenñan kionmap yan lokgât nâñgân nâñgân ki watmain. Yâhâ yâkât nâñgân nâñgân watmâ Anitâhât den bukulipnenñe kâsikum yingimain. Kâsikum yingimunñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyeñe mem pâron pilâmu nâñgâñetâ keterakyingimap. ¹⁴ Yâhâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe lok nombotñe biwiyeñan ki kionmâ mâmâñe otyingimap yañeâmâ manman âlepñe yakât bulâñe âlâlâ ekñetâ tãñat otmu hâkâñ otmai. ¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ nenâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan kionmâ mâmâñe otningimu Kiristohât biwiñan nâñgân nâñgân âlâlâ tap yakât ki hâum pâpgumain. Yakât otmâ yu yakât topñe nâñgâm heñgeñgumain. Yawu gârâmâ lohimbi belângen manmaiñe topnenñe hâum pâpgumai. Otmu Anitâhât biwiñan nâñgân nâñgân âlâlâ tap yakât gurâ hâum pâpgumai. Den

yan yuŋe emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwiŋan den tatmap ya lok âlâ me âlâŋe yenjahâk nâŋgânômai hât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nâŋgân nâŋgân amboŋe. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpgumap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe den kâsikum waŋbuapgât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

3

Biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tânahom Anitâ hoŋ bawaŋgimain.

¹⁻² Bukulipne, yengât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lepat namân gâtŋe yamâ sot kândâkdâek ki yingimunŋe nemai. Yeŋeâmâ Kiristohât komolân torokatbi yamâ ŋaŋa yengât dop oai. Yâhâ lohimbi belâŋen mansai yâhâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋan ki kionmu yaŋak Kiristohât pâpgumai. Yen dop yawu manmâ Kiristohât topŋe ki nâŋgâm heŋgenŋuai. Yakât otmâ sot kândâkdâek yingimune neŋetâ ombeyeŋan tatbuap. ³⁻⁴ Yâhâ lohimbi belâŋen mansaiŋe Kiristohât den pâpgumai ya yengât dop otmâ mansai yamâ yuwu. Yeŋeâmâ nâŋgâm bâleangim den kakŋan sahaŋim yuwu sâmai. “O, Paulo yamâ nengât kunnenŋe.” Yâhâ buku nombotŋaŋeâmâ hionjakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap.” Yawu sâm yan lohimbi belâŋen manmaiŋe otmai yawuâk yeŋe otmai.

⁵ Yâhâ nâmâ Apolo orop Anitâ hoŋ bawaŋgim Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomutŋe yâkâlen biwiyeŋe katbi. Yâhâ Anitâŋe âi ikŋiâk ikŋiâk sâm nitgimu mem manmâ gait yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. ⁶ Lok âlâŋe nep tuhum sot âlâhât alikŋe kâmetmap yakât dopŋeâk nâŋe yengâlen taka topŋe katmâ Kiristohât den pat ekyongowan. Aiop lok yaŋe sot âlâhât alikŋe kâmetbuap yakât kakŋan bukuŋe âlâŋe newân ari buruŋ tetemu hele tuhuwuap yakât dopŋeâk Apoloŋe nâhât betnehembâ taka âi yu torokatmâ Kiristohât den kâsikum yingiop. Aiop lok yaŋe hele tuhum arimu Anitâŋe konok lukulemu yan bulâŋe tetewuap yakât dopŋeâk mâmâŋe otyingimu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeinetâ yengâlen bulâŋe tetemap. ⁷ Nâŋe topŋe katmâ den ekyongowan. Yâhâ Apoloŋeâmâ den kâsikum yingiop. Yawu gârâmâ Anitâ ikŋak mâmâŋe otyingimu bulâŋe yengâlen tetemu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim gai. Bulâŋe yengâlen tetemap yamâ netgât âi bia. Anitâ ikŋak nâŋgâyingimu tetemap. Yakât otmâ yâkât nâŋgâmunŋe yahalâk. ⁸ Yâhâ Apolo orop Anitâ hoŋ bawaŋgim mansait. Yakât otmâ nâŋgânitgimu dop konohâk mansait. Yâhâ yâkât sâtgât otmâ tem lâuwaŋgim mansait yakât hâmeŋe ikŋiâk ikŋiâk nitgiwuap. ⁹ Yenâmâ Anitâhât kalam yakât dop mansai. Nerâmâ biwinetŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tânahom yâkât sâtgât otmâ kalamŋan ari âi tuhuwaŋgimait.

Kiristoŋe manmannenŋahât topŋe mem tetewuap.

Bukulipne, yakât topŋe nâŋgâm heŋgenŋuŋetgât den âlâen hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât emetgât dop mansai. ¹⁰ Nenŋe topŋe katmâ emet tuhune sâm yan saran lâum kânâŋgâmunŋe gemu yakât kakŋan hohem katmâ kokore pilâm gâremain. Emet yapâ torokatmâ tuhumunŋe âilonŋo lonŋo otmap. Yâhâ yakât dopŋeâk Anitâŋe âi sâm nihim mâmâŋe otnihimu biwinanŋe tinâk kepeim pâku lohimbi yengâlen ari topŋe katmâ Kiristohât den pat âlepŋe ekyongowan.

Otmu yakât kakŋan lok nombotŋe yengâlen taka den ya kelangatmai hât nâŋgâm nâŋgâm kâsikum yinginetgât nanŋan.

11 Yâhâ emetgât kuhupin lâum kânângâmunnje ñiwiñ ñiwiñ sâm kinmap yakât dopñeâk Anitâñe kuhupin sâm Kiristo kânângâmu kinmap. Yawu gârâmâ yâk pilâm âlâ kânângânomgât dop âlâ ki tap. 12 Otmu emet ya torokatmâ tânñe tuhum yan lok nombotñeñe âwihiop, me bon, me kât kârikñe, me simen, me ain yañe mem emet kârikñe tuhunomai. Yâhâ lok nombotñe âlâñeâmâ hombot, me hâpu, me nak lohotñeñe mem tuhuñetâ kandi kandi otbuap. 13 Yâhâ emet ya torokatmâ tuhumunnje kârikñe kinbuap me bâlewuap yakât topñe Kiristonje âwurem gewuawân mem tetewuap. Sâp yan nenñe ambonan ambonan emet ya torokatmâ tuhum mansain yakât topñe teteâkgât yâkñe sâmû kâlâpñe punduñ sâm emet ya semu topnenñe tetewuap. 14 Yâhâ emet ya tânñe ki sem biatbuap otmuâmâ Anitâñe hâmeñe âlepñe ningiwuap. 15 Yawu gârâmâ emet ya sem biatbuap otmuâmâ hâmeñe ki ningiwuap. Yakât nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emetnenñan iri sikum me senñe âlâlâ tatningiap ya aksihâk sem gulip tuhum bâsok senenekbuap yakât dopñeâk Anitâhât senñan manmannenñahât bulâñe bia kinmâ anulaknom.

16-17 Yakât torokatmâ yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâhât opon kâmbukñe ya kâlehen ikñe kawene tap sâmai yan hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât opon kâmbukñe yakât dop otmâ mansai. Yeñe Kiristohâlen biwiyenñe katbi yapâek Wâtgât mâmâñahât Heakñe ge hohetyenñan tatmâ mâmâñe otyingim gap. Yakât otmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe yehâhât nâñgâñetâ yahatmu tat tat memeyenñe mem bâleaknomai yamâ Anitâñe hilipyongowuap.

18-19 Yâhâ emelâk den yan ya yâhâpñe sâmune nâñgâñet. Yeñe biwiyenñe kâityongomu yehâhât nâñgâñetâ yahatmapgât biwiyenñe galemahom mannomai. Yâhâ lohimbî belângen manmaine nâñgân nâñgân wuân me wuângât nâñgâñetâ yahatmap yamâ Anitâñe nâñgâmu tânñat otmap. Yâhâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe lohimbî belângen mansai yengât nâñgân nâñgân watmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ nâñgân nâñgânnenñe orop mansain,” sâmai ya yengârâmâ Anitâñe nâñgâyîngimu gemap. Yâhâ Anitâñe yengât yawu nâñgâyîngimu gemapgât nâñgân nâñgân ya pilâm yehâhât nâñgâñetâ giâkgât nanñan. Yawu nâñgâm mannomai yan lohimbî belângen manmaine yengât nâñgâñetâ gemu “lok kopa” sânomai yakât ki gorâyîngiwuap. Den yan yuñe emelâk lok âlâñe den kulemguoop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nâñgân nâñgânyenñe oropñe menduhuakmâ den hikuwi yakât bulâñe mem tetene sâm nâñgân nâñgânyenñe menduhum buku nombotñe kâityongonomai. Kâityongone sâm otnomai yan Anitâñe nâñgân nâñgânyenñe mem gulip tuhumu yehâhâk kâirahom hiliwahonomai.”

20 Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Lok nâñgân nâñgânyenñe oropñe yehâhâk nâñgân nâñgânyenñe menduhum den hikumai yakât Anitâñe nâñgâmu helekñe otmap.” Den yawu tap.

21-22 Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe yengâlen taka yeñe den kâsikum yînginomai ya yengât ki nâñgâñetâ yahatbuap. Yâhâ emelâk Anitâñe wahap topñe topñe hânân kalop yapâek tetem gap. Otmu tetem yâhâwuap. Ya kerek yengât sâm pat kuyîngiop. Yakât otmâ nâ Apolo yet Petoro orop yengât amutyenñan manmâ hon bayîngim mansain. 23 Otmu kunnenñe yamâ Kiristo. Otmu Kiristohât kunñe yamâ Anitâ konok.

4

Kiristonje biwinenñahât topñe ekmâ sâm hâreningiwuap.

1 Yakât otmâ nengât yuwu nâñgânomai. Anitâñe ikñe den bulâñe ya sâm tetem ekyongonehât menenekmâ âi sâm ningimu Kiristo hon bawanñim

mansain. Yeŋe yawu nâŋgâningiŋetâ dopŋan otbuap. ² Yâhâ Anitâŋe nen kerek âi sâŋ ningimap ya biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim manmâ yâhânômŋat sâŋ ningiop. Yawu ki otnom yanâmâ nenekmu dondâ bâlewuap. ³ Yakât otmâ tem lâuwangiman me bia yakât topŋe eknehât yeŋe nâŋgân nâŋgân me lok âlâhât nâŋgân nâŋgân watmâ den âiân katnekmâ sâŋ hârenihinomai yakât ki gorânihiap. Otmu nine biwinahât topŋe girawu tap yakât nâŋgâm nine nâŋgân nâŋgân me lok âlâhât nâŋgân nâŋgân ki watman. ⁴ Yâhâ nine biwinahât topŋe girawu tap ya nâŋgâman yan Kutdâhât den bulâŋe nâŋgâmune biwinan hâumu tosa biaek mansan yawu biwinaŋe nâŋgâman. Yawu gârâmâ Kutdâhât senŋan koko salehâk mansan yawu ki sâwom. Kutdâ ikŋak biwinahât topŋe ekmâ sâŋ hârenihiwuap. ⁵ Yâhâ nenŋe âlâlâ otnehât nâŋgâmain me tihân otmain memain ya Kutdânenŋaŋe âwurem ge mem tetekŋan tuhûm sâŋ hâreningiwuap yakât sâpŋe Anitâŋe kalop. Sâp yan nenŋe Anitâhât den kâsikûm yingim mansain nengât biwinenŋahât topŋe ekmâ nâŋgâningim hâmeŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk ningiwuap. Yakât otmâ yeŋeâmâ sâp yiwereŋe sâŋ bâleningiŋetâ ki ârândâŋ otmap.

⁶ Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât nâŋgân nâŋgânŋe miti denân tap yukât andemŋe wangim torokatnomaihât dop âlâ ki tap. Yakât topŋe yeŋe nâŋgâm henŋenŋuŋetgât den sâŋ aran yu Apolo orop netŋan hâum ekyongomune naŋgai. Yakât otmâ yeŋe buku âlâhât nâŋgâŋetâ yahatmu âlâhât nâŋgâŋetâ gemu sâŋ bâleangimai yaŋe dondâ bâleap. ⁷ Yen âlâŋe sâŋ yingimu yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap? Yawu otŋetâ dondâ bâlemap. Yâhâ nâŋgân nâŋgânyeŋe âilonŋo tetemap yamâ in ki tetemap. Anitâ ikŋak biwiyeŋan kionŋmu yanâmâ ya tetemap. Otmu yâkŋe wahap âlâlâ kerek bât belaiâk ningimap. Yawu otningimap yakât otmâ nenŋahât nâŋgâmunŋe yahatbuapgât dop âlâ ki tap.

Anitâŋe Paulo aposolo âi sâŋ waŋmu hoŋ bayingim manop.

⁸ Bâe, yeŋe “Emelâk nâŋgân nâŋgânnenŋe keterakningimu Anitâhât den topŋambâek naŋgain,” sâmai. Me “Nenŋahâk manman âilonŋoân mansain,” sâmai. Otmu emelâk kunyetŋe manmunŋe amutnenŋan mansawot netgât yawu sâmai. Yawu sâmai yaŋe ki ârândâŋ oap. Gârâmâ yeŋe Anitâhât den topŋambâek nâŋgâm kunlipnenŋe otmâ manman âilonŋoân manbâi. Yawu mansai mâne orowâk manbâin. ⁹ Yawu gârâmâ manmannenŋahât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Tembe lâuŋe lok bâleŋe meyekmâ den âiân katyekmâ mumuhât pat kuyingimai. Yawu otyingim yanâmâ meyekmâ lohimbî senyeŋan kânâŋgâyekŋetâ kinŋetâ mem âlâlâ tuhuyekmai. Yakât dopŋeâk Anitâŋe menenekmâ aposolo âi sâŋ ningim lok kerek yeŋgât amutyenŋan katnenekmu lok bâleŋe yekmâ nâŋgâm bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmai yakât dopŋeâk nenekmâ nâŋgâm bâleningimai. Nenekmâ nâŋgâm bâleningimai yakât topŋe aŋelone naŋgai. ¹⁰ Nenâmâ Kiristohât den pat âlepŋe lohimbî belâŋen mansai ya ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu nengât lok senduk sâmai. Yâhâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu “Nâŋgân nâŋgânnenŋe orop manmâ biwinenŋe galemahom mansain,” sâmai. Yâhâ nengât nâŋgâŋetâ gemu Anitâŋe ki mâmâŋe otyingimu bulâŋe tetemap nengât yawu sâmai. Yawu sâŋ yan yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu “Anitâŋe mâmâŋe otningimu âi topŋe topŋe memunŋe bulâŋe tetemap,” sâmai. Yakât otmâ lohimbî belâŋen manmaiŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ yahatmu ewe katyekmai. Yâhâ nengârâmâ nâŋgâningiŋetâ gemu lok tawi tawiŋe sâmai. ¹¹⁻¹² Bulâŋanâk hop sambe kakŋan ki mansain. Nen bât kandiânâk nemain sâŋ âihât hâhiwin nâŋgâmain. Yawu otmâ emet kandiân im yahatmâ kapi hawamgum den ekyongomain. Yawu manmunŋe lohimbî belâŋen manmaiŋe nenekmâ

hâim hilitnenekmai yan Anitâñe lukuleyehâkgât ulitgumain. Yâhâ mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ den bieak manmâ ki lohotñe otmain. ¹³ Otmu nengât huñ bero sâm hâinenekmai yan gurâ iliwetmâ den lohotñan sâm ekyongomain.

¹⁴⁻¹⁵ Nâ den sâm aran yu nângâm anulakñetgât ki ekyongoan. Angoân nâ niniâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepñe ekyongomune nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyene katbi. Yapâek yen orop biwinnenñaje kepeiakmâ âwâ nan yawu manmâ gain. Yâhâ yengât galemlipyeneâmâ sesengâlâk. Gârâmâ âwâyeñeâmâ nâ konohâk. Yakât otmâ yengât nângân nângân ya pâron sâekgât wawaeyekmâ girem den yu ekyongoan. ¹⁶ Yeñe nanlipne yawu mansai. Yakât otmâ Kiristone mâtâp yu wat sâm nihiop ya tâñ tâñâk watman. Nâñe kâi towat otman yawuâk watmâ manñetgât nanñan. ¹⁷ Yakât otmâ bukune Timoteo hângângumune yengâlen taka den kâsikum yingiwuap. Den kâsikum yingimu nângânomai yan nâñe Kiristohât komot den kâsikum yingimune lâum mansai yakât topñe nângâm heñgenñunomai. Otmu Timoteo orop biwinetñaje Kutdâhâlen kepeim nanñe âwâñaje tânahomawot yakât dopñeâk tânahom Kutdâhât âi memait.

¹⁸ Yâhâ yen nombotñaje nâhâitñe ki takawuap sâm yeñahât nângâñetâ yahatmu hâmeyeñe bitmâ bitmâ oai. ¹⁹ Yawu gârâmâ Kutdâñe sâmu mâtâp tetenihiwuap yan yengâlen in yawu takawom. Taka lok yan yu âlâñe mâmâñe otyingimu yeñahât nângâñetâ yahatmu sâm bâlenihim mansai yakât topñe nângâwom. ²⁰ Yâhâ yeñahâk den topñe topñe alahum biwiyene ki galemahom heñgenñumai. Yakât otmâ Anitâñe tihitnenñe otmap yan ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu biwi nângân nângânnenñan ge mâmâñe otningimu galemahom manmain. ²¹ Yakât otmâ yengâlen taka girawu otyingiwomgât nanñai? Nâñe taka den kâwâ kârihân kuwikyebomgât nanñai me lohotñan taka buku otyingiwomgât nanñai?

5

Lok âlâñe otmu dondâ bâleop ya ketetñetâ manâkgât sâop.

¹ Yengât den pat bâleñe yuwu sâñetâ nângâwan. Yengâlen gâtñe lok âlâ mâmâñait yañe ki orotñe otmâ mansawot. Orotmeme otmâ mansawot yawu yakât pâku lohimbine samut kârikñe katñetâ tap. Yâhâ yeñeâmâ yelekma ki sâyitgimai. Yamâ yuwuhât yan. Yengâlen gâtñe lok âlâñe imbi memu nanyetñe teteop. Yawu gârâmâ manmâ manmâ nanyetñe lok otmu mâmâñe ya bâleop. Mâmâñe bâlemu âwâñaje imbi âlâ miop. Yawu gârâmâ nanñe yañe mâmâñe orop manmawot. Yawu manmâ lok âwâyetñe senñe buhum betñehen kionñmawot. ² Yawu otmawot yakât ki sâyitgim gai yakât anulakñet. Otmu lok ya ketetñetâ manbâp. Yawu otbâi yamâ yeñe yelekma ki yelekma yawu otmâ yeñahât nângâñetâ yahatmap. Yakât nângâmune dondâ bâleap. ³ Nâñeâmâ kâlepñehen mansan. Yawu gârâmâ emelâk yen orop tatmâ biwinnenñaje sipawahom konohâk otmu den alahuwin. Yakât dopñeâk yuwu ekyongomune nângâñet. Yesu Kutdânenñe biwinañe yâk hikum mansan. Otmu yâkñe girawu sâm hâreyingiop yawuâk lok bâleñe yukât sâm hârewañgian. ⁴ Yâhâ nâ orowâk tain mâne girawu sâm hârewañgimbâm yakât nângâm menduhuakmâ Yesu Kutdânenñe yâkât wâtñan kinmâ yuwu otbâññet. ⁵ Hâmbâi Kutdânenñaje âwurem ge lohimbî biwinnenñahât topñe ekmâ nângâm sâm hâreningiwuap. Sâp yan Anitâñe lok yu membuapgât yeñe ketetñetâ ari belângen manmu Satanñe hâhiwin wañbuap. Hâhiwin wañmu orotmeme bâleñe otmâ mansap ya bet pilâm Kiristo tem lâuwañgiwuapgât den ekyongoan yuwu otnomai.

⁶ Lok yaŋe māmāŋe orop mansawot ya yetgât den ki sâytigim gai. Girawuhât otmâ yehâhât nâŋgâŋetâ yahatmap? Yakât aŋulakŋet. Yâhâ biwinan girawu tap yakât nâŋgâŋetgât matuk keluŋan hâum sâmunne nâŋgâŋet. Imbilipnennâŋe dâmbia golanġumai. Golanġumâmâ matuk mendâreŋetâ keluŋe gemu dâmbia orop menduhuŋetâ matuk keluŋaŋe sânduk sâm ârândâŋ otmap. ⁷ Yâhâ yakât dopŋeâk lohimbi yâhâp yaŋe hohetyeŋan manmutâ orotmeme bâleŋe yuŋe mem bâleyekbuap. Yawu tetemapgât ketetyelekŋetâ belâŋen ari manset. Yawu otnomai yanâmâ Anitâhât senŋan koko salehâk mansai yawuâk torokatmâ mannomai. Yawu manmâ dâmbiaen matuk keluŋe ki mendâreŋetâ tatmap yakât dopŋeâk mannomai.

Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Emelâk Tihit tihit Hombaŋ ârândâŋâk Yura lohimbi nengât tosa biatningiâk sâm hotom uminiwiŋe lama nanŋe gâim hepŋe tuanġuminiwi. Hepŋe tuanġum yan sot um nemi-niwi. Emelâk lama nanŋe gâim hepŋe tuanġuminiwi yakât dopŋeâk Kiristohât hepŋe moseleakmu mum yan nengât tosanenŋe bunewâk pilâningiop. ⁸ Yakât otmâ heronŋe nâŋgâwanġim um nenom yan matuk keluŋe yaŋe manman bâleŋahât dop oapgât ya orop ki menduhum nenom. Yawu otmâ manman koko salek yawuâk mannom sâm sot inâk nenom.

⁹ Yâhâ lohimbiŋe kâwâ konda otmâ mansai ya orop buku ki oranġiŋet sâm pepa kulemgum katyŋgiwan ya ekŋetâ ki keterahop. ¹⁰ Yakât otmâ den yakâlâk sâm heŋenġumune nâŋgâŋet. Pâku lohimbi nombotŋaŋe kâwâ konda otmai, me senŋe âlâlâ ekŋâlem kombo meyŋġimai, me Porom Lâpio mepaemai, yâk betyongom yeŋeâk mannomaihât ki sâwan. Yen lohimbi bâleŋe orop oset guset mansai. Yakât otmâ betyongom yeŋeâk mannomaihât dop âlâ ki tap. ¹¹ Yawu gârâmâ topŋe yuwuhât den ya kulemgum katyŋgiwan. Bukulipyenŋe nombotŋe “Emelâk biwinenŋe Kiristohâlen katbin” sâmaiŋe kâwâ konda otmai, me senŋe âlâlâ ekŋâlem sen buhu buhu otmai, me Porom Lâpio otmu Anitâ orowâk mepaeyelekmai, me den belâŋen sâmai, me to kârikŋe neŋetâ biwiyeŋe gulip otmap, me kombo meyŋġimai. Bukulipyenŋe yawu otmai yamâ kewilâyekŋetâ belâŋen ge manŋetgât den ya kulemgum katyŋgiwan. Otmu yâk orop lau konok ki nenomaihât nanġan.

¹²⁻¹³ Yâhâ nâŋe lohimbi belâŋen mansai yeŋgât sâm hâreyŋgiwomgât Anitâŋe ki sâm nihiop. Anitâ ikŋak biwiyeŋahât topŋe nâŋgâm sâm hâreyŋgiwuap. Yawu gârâmâ bukulipyenŋe orowâk biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu menduhuakmâ Kiristo mepaemai ya yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemap ya sâm hâreyŋgiŋet. Sâm hâreyŋgiŋetâ ki nâŋgânomai ya kewilâyekŋetâ belâŋen ari mannomai. Yawu otnomai sâm Mosenŋe girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap.

“Lok orotmeme bâleŋe otmai ya hohetyeŋambâ ketetyekŋetâ arinomai.”

6

Lohimbiŋe hionġakmâ den âiân karakminiwi.

¹ Bukulipne, den umatŋe âlâ nâŋgâwan yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe kuk otmâ hionġakmaiân anġoân papatolipnennâŋe umatŋe yu kuwikningiŋetâ kaok oranġine sâm yâk yeŋgâlen ki mem ari tiripyongomai. Bukulipyenŋe hionġakmai ya meyekmâ ari pâku lok yeŋgâlen den âiân katyekŋetâ yâkŋe sâm hâreyŋġimai. Den pat yu eknohoŋetâ nâŋgâmunne dondâ bâleop. ² Yâhâ nen Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmainŋe lohimbi belâŋen mansai ya sâm hâreyŋġinom yakât emelâk Anitâŋe sâm kalop. Âlâŋe yakât ki ekyongop? Nâ ekyongowan yakâ. Yâhâ lohimbi belâŋen mansaiŋe orotmeme bâleŋe otmai ya yeŋgât sâm hâreyŋġinomai. Yakât otmâ den tâŋât

yuwuya yamâ yejahâk in yawu kuwikmâ kaok orangimbâi? ³ Otmu hâmbâi sâp patoen anelo yengât gurâ sâmb hâreyinginom yakât sâmb kalop. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ bukulipyene orop den ki kuwikmâ kaok orangimai? ⁴ Yawu gârâmâ yeje kuk otmâ hionakmaiân girawuhât otmâ lohimbî Kiristohât hâkân otmai yengâlen ari den âiân karakmai? ⁵ Yen anjonyene bia. Yengâlen gâtne lok âlâ nângân nângânne oropne sâmb hâreyingimu ârândân otbuapgât dop tap ya nanjan. ⁶ Yeje hionakmaiân lohimbîne Kiristohât den nângânjetâ helekne otmu pilâmai ya yengâlen ari den âiân karakjetâ sâmb hâreyingimai ya nângâmune dondâ bâleap.

⁷ Yâhâ yeje hionakmâ den âiân karakmai yan Anitâhât den lâum pâpgunjetâ yanak manman âlepñahât bulâne yengâlen ki tetem hengenjuap. Yakât otmâ buku âlâ me âlâne mem bâleyekne sâmb otjetâ yan ki iliwetmâ matne kâpekyingimbâi. Me kombo meyingine sâmb otjetâ nembe kalem otyingimbâi. ⁸ Yawu gârâmâ yejahât nângânjetâ yahatmu bukulipyene orop sâmb bâleangimai. Me kâirahom kombo meangimai. ⁹ Lohimbî yawu otmaine manman kârikñan ki mannomai. Yakât âlâne ki ekyongop? Yakât emelâk ekyongowan yakâ. Yenâmâ imbiâk engatyene kâityongomapgât yuwu sâmbune biwiyenjan mem mannomai. Lok yuwuyane manman kârikñan mannomaihât dop âlâ ki tap. Sen buhu buhu otmâ kâwâ konda otmai, me emet huhumai, me imbilipyene pilâyekmâ lok bukulipyene orop manmâ ekñâleakmâ otjetâ bâlemap, me Porom Lâpio kum kâlâpgum mepaemai. ¹⁰ Me bukulipyene yengât senne âlâlâ ekñâlem miakne sâmb otmai, me kombo miangimai, me den bâlene hâiakmai, me kâirahomai, me to kârikne nem biwi hâlim otmai. Lok yawuyane Anitâhât kapi himbimân tap ya ki ambokunomai. ¹¹ Yâhâ embânân Kiristohâlen biwiyene ki katbi yan yen nombotñane orotmeme bâlene yawu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne biwiyene mem hewewen tuhumu Kutdânenne Kiristohâlen biwiyene katjetâ Anitâne tosayene pilâyingiop. Tosayene pilâyingimu Kiristo orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwangim manjetâ Anitâne yekmu ârândân otmap.

Kâwâ konda ki otnom.

¹² Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne “Ninahâk yu me ya otbom yakât Anitâne nekmu ki bâlewuap,” yawu mon sânomai. Yakât otmâ nâne yuwu sâmbune nângânjet. Bulânânâk yu me ya otnomai yakât Anitâne yekmu ki bâlewuap. Yawu gârâmâ otnomai ya kerekne yen otmu bukulipyene ki tânyongowuap. Yâhâ ninan hâum sâmbune nângânjet. Nâne yu me ya otbom yakât Anitâne nekmu ki bâlewuap. Yawu gârâmâ ya witgumâk otmâ yâhâwomgât biwinane yahatmapgât yawu ki otbom. Biwine galemguakmâ manbom. ¹³ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne yuwu mon sânomai. “Nenne sot nemunne wâtnenne tinj tinj sâekgât Anitâne sot topne topne kalop. Otmu sot nem kârikne mannomgât Anitâne tepnenne orowâk katnenehop. Yakât otmâ sot nemunne tepnenjan gemap.” Den yawu mon sânomai yakât yuwu sâmbune nângânjet. Sâp pesuk sâwuawân Anitâne sâmbu manman topne topne biatmâ metewuap. Otmu lohimbî nengât hâknenne yu kon sâmb âine menom yakât Anitâne sâmb kalop. Anitâhât tem lâuwangim mannomgât wâtnenne ningimap. Yakât otmâ lohimbî miakmâ biwiyetne hikuakmâ konohân mandomawot ya ki hârem kâwâ konda otnom. ¹⁴ Yâhâ yâkne ikne wâtnambâek Kutdânenne mumunambâ mem yahalop. Yakât dopneâk nen mumunambâ mem yahatnerekbuap.

¹⁵ Yâhâ Kiristohâlen biwiyene katbi yan yâk orop biwiyenane hikuakmâ konohâk olop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyenane tinjâk kepeim manmâ yâkât

lauņe me kâiņe bātņe otmâ hoņ bawangim gamai. Yakât girawuhât otmâ kâwâ konda otmai yeņgâlen torokatmâ yâk orop buku oranjine sâm oai? Kâmbukņe, pilâņetgât naņgan. ¹⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâņe imbi kondarâ orowâk mandomawot yan hâkyetņe konohâk otbuap. Âlâņe yakât ki ekyongop? Den yan yuņe emelâk Moseņe den âlâ kulemguoņp ya miap. Den ya yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâņe imbiņahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetņe konohâk otbuap.” Den yawu tap.

¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâņe biwiyeņaņe Kutdâhâlen kepeim mansaiņe yâk orop biwiyeņaņe hikuakmâ konohâk otmap.

¹⁸⁻²⁰ Yâk orop biwiyeņaņe hikuakmâ konohâk olop yan Anitâņe ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgâņgumu biwiyeņan ge tatmap. Biwiyeņan ge tatmap yakât otmâ yeņe eņgatyeneâk watmâ yu me ya otnomaihât dop âlâ ki tap. Kutdânenņe Kiristone kawenenņan kinmu kuņetâ muop yan manman bâleņahât paņgoņâmbâ holaņnenekmâ Anitâ orop manman kârikņan mannongât pat kuningiop. Yakât otmâ biwiyeņaņe yâkâlen kepeim tem lâuwanģinomai. Tem lâuwanģim manņetâ lohimbî belâņgen mansaiņe yekmâ Anitâ ewe katmâ mepaenomai. Yakât otmâ kâwâ konda ki otņet. Yawu otmain sâm haonģmâ ârândâņ biwiyeņe galemahom manņet. Yâhâ lok âlâ me âlâņe kâwâ konda otmai yan yeņe hâkyeņe mem bâleakmai. Yâhâ orotmeme bâleņe nombotņe âlâ otmai yaņe hâkyeņe ki mem bâleakmai.

7

Lohimbî miakmâ mansai yakât den

¹ Otmu yeņe manman girawu mannom sâm yakât âinohom pepa kulemgum katniņetâ ekban. Yakât yuwu sâmunne nâņgâņet. Lok âlâ me âlâņe imbi barak manmâ Kiristohâlen biwiyeņaņe kepeim yâkât tem lâuwanģimaiņe imbi ki menom sânomai yaņe ârândâņ otbuap. ² Yawu gârâmâ yeņgât kapilipyene kiņģitņe orowâkņe imbi yekņâlem otmâ tâpikgum mansai. Yakât otmâ yen lohimbîne miakmâ biwiyeņe hikuakmâ konohân manņetâ ârândâņ otbuap. ³⁻⁴ Otmu Anitâņe lokņe imbiņe miakmâ mandomawot sâop. Yakât otmâ imbiņe lokņahât pat mansap. Otmu lokņe gurâ imbiņahât pat mansap. Yakât otmâ hâkyetņe ki alirakdomawot. ⁵ Yawu gârâmâ lokņe me imbiņe Anitâ ulitgumu sâp kâlep otbuap yakât hewewen otbe sâm yan aņgoân den alahumutâ biwiyetņe hikuakmâ konohâk otmu yan hâkyetņe alirakdomawot yaņe ki bâlewuap. Yâhâ ulitguromawot yakât kakņan Manman bâleņahât Amboņe Satan yâkņe kâityotgomu lohotņe otmâ tâpikgumawotgât âlâkuâk menduhuakmâ mandomawot.

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâņe imbi barak manbom sâmu ârândâņ otbuap yawu yan. Yawu gârâmâ yeņe yawu manņetgâlâk ki yan. Nine biwinan tap ya ekyongoan. ⁷ Yakât ninan hâum sâmunne nâņgâņet. Nâmâ imbi barak manmâ hâkne tihitņe otmâ biwine galemahom mansan. Yakât otmâ imbi ki miai yaņe nâņe mansan yuwu manņetgât naņgan. Yawu gârâmâ nenņe Anitâhâlen biwinenņaņe kepeim manmunņe ikņak dopnenņan mâmâņe otningimu manman ikņiâk ikņiâk manmain. Yawu otmâ mâmâņe otnihimu imbi barak manmâ gan. Gârâmâ lohimbî nombotņe âlâmâ manmanyene âlâ manmai yamâ Anitâņe dopyeņan mâmâņe otyiņģimu manmai.

⁸ Otmu lohimbî sihan me kambut mansai yeņgât yuwu sâmunne nâņgâņet. Nâņe imbi barak mansan yakât dopņeâk yeņe lok me imbi barak mannomai yamâ ârândâņ otbuap. ⁹ Yawu gârâmâ lohimbî nombotņe hâkyeņe tihitņe otnomaihât dop ki tap. Yaņe lok me imbi ekņâleangģim otmâ tâpikgumaihât âlepņe miakmâ mannomai.

10-11 Otmu lokne imbiñe miakmâ biwiyene Kiristohâlen kepeim mansai ya yengât Kutdânenñane sâop ya ekyongomune nângâñet. Yene ki pilaknomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne imbilipyene pilâyeknomai otmuâmâ imbi yane lok ondop yengâlen ari ki kinnomai. Gâmâlâk loklipyene yengât tepyene huruñ sâmu kaok nângânomai yanâmâ âlâkuâk miakmâ mannomai.

12 Otmu lohimbi nombotñane emelâk Kiristohât den pat ki nângâwi yan miakbi ya yengât nine biwinambâ teteap ya ekyongowe. Lok âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyene kepeim manmai ya yengât imbilipyene Kiristohâlen biwiyene ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ imbilipyene loklipyene orowâk manne sânomai yamâ ki watyeknomai. 13 Otmu imbilipyene gurâ yawuâk. Imbi âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyene kepeim manmai ya yengât loklipyene Kiristohâlen biwiyene ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ loklipyene orowâk manne sânomai yamâ ki pilâyekmâ âlâengen ari mannomai. 14 Lohimbi yane ki pilakmâ mansawot yakât Anitâne nan baralipyetne orowâk nângâyinçimap. Yawu gârâmâ ki nângâyinçimap mâne nan baralipyetne betyongombâp.

15 Yâhâ lohimbi Kiristohâlen biwiyene kepeim mansaine loklipyene me imbilipyene Kiristohâlen biwiyene ki kepeim mansai yâk orop kaok orañinçetgât Anitâne sâm yinçiop. Yakât otmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyene ki kepeim manmaine loklipyene me imbilipyene pilâyekmâ âlâengen arine sâm otnomai yanâmâ ki alityeknomai. Yawu otnomai yamâ ârândân otbuap. Pilakdomawot yakât tosa yamâ lohimbi Kiristohâlen biwiyene kepeim manmai ya yengâlen ki tatbuap. 16 Yawu gârâmâ ki pilakdomawot otmuâmâ orowâk manmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyene kepeim manmaine tem lâuwançim loklipyene me imbilipyene Kiristohâlen biwiyene kepeinçetgât lohotñan otyinçinomai. Yawu manñetâ manmanyene ya ekmâ Kiristohâlen biwiyene kepeinomaiahât mâtâp ki mañguyinçinomai.

Anitâne menenekmu âi girawu mewin ya yawuâk mem yâhânom.

17 Yâhâ den sâm aran yukât topne nângâñetâ keterahâkgât Kiristohât lohimbi komotne komotne den kâsikum yinçim mansan yakât sâmune nângâñet. Manman amboñe Anitâne manmannenne ikñiâk ikñiâk katningimu manmâ gain. Yawu gârâmâ yene Kiristohât den pat âlepne nângâñetâ bulâne otmu biwiyene yâkâlen katñetâ Anitâne meyehop. Yakât otmâ meyehop sâp yan âi girawuya mewin ya yawuâk mem mannomai. 18 Yakât topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Anitâne nen Yura lohimbi manman âlepñahât pat kuningiop. Yakât dop yamâ hâknenne torehenñan undip tuhançim gamain. Yâhâ nengâlen gâtne âlâ me âlâ Kiristohâlen biwinenñane kepeim mansainne hâknenne torehenñan undip tap yakât nângâm topnenne ki kurihinom. Yawu gârâmâ yen pâku lohimbiñe biwiyene Kiristohâlen katmâ mansaine hâkyene torehenñan undip ki tuhançinomai. 19 Yâhâ hâknenne torehenñan undip tuhançimain me ki tuhançimain yamâ bulâne bia. Yamâ orotmeme tâñât. Yâhâ Anitâhât nângân nângân watmâ tem lâuwançim mansain yane bulâne oap. 20 Yakât yâhâpne sâmune nângâñet. Anitâne meyekmâ manman kârikñahât pat kuyinçiop sâp yan girawu manbi yawuâk torokatmâ manñetâ ârândân otbuap.

21-22 Otmu hoñ bayinçimai ya yengât yuwu sâmune nângâñet. Lok Kutdâ âlâ me âlâne hoñ baninginet sâm meyekñetâ mansai. Yawu gârâmâ Kiristone manman bâlenahât pañgonâmbâ holanyekmu yâkâlen yene biwiyene kepeinçetâ Anitâne meyekmu biwi sânduhân mansai. Yakât otmâ lok kutdâlipyene yengât amutgen manmâ hoñ bayinçim mansai yakât ki gorâyinçiak. Yâhâ lok kutdâlipyene hângânyongonomai yanâmâ wosaken me

wosaken arine sâm otnomai yaken arinomai. Otmu Kutdâ hoj bawanjim gai yawuâk hoj bawanjim mannomai.

Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne lok kutdâhât amutgen ki mansai yengârâmâ yuwu sâmune nângânet. Yejeâmâ Kiristohâlen biwiyene katjetâ Anitâne meyehop. Yakât otmâ Kiristo amutgen manmâ hoj bawanjinomai yakât Anitâne sâm yingiop.

²³ Kutdânenne Kiristone kawenennen kinmu kujetâ muop yan Anitâne manman bâlenahât panjonâmbâ holañnenekmâ manman kârikñan mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne biwiyenan kionmâ mem gulip tuhuyekmahât Kiristohât tem lâuwawjim manmâ biwiyene galemahom mannomai. ²⁴ Anitâne meyehop yan manman girawuya manbi yawuâk torokatmâ yâk orop biwiyenane hikuakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu.

Lohimbi sihan ya yengât den sâop

²⁵ Yâhâ lohimbi sihan yengât âinohowi yakât yuwu sâmune nângânet. Yâhâ den sâwe sâm oan yu Kutdânenne ki eknohop. Yawu gârâmâ Kiristone yâkât den pat kâsikum yingiwomgât tepne nângânihim âi sâm nihiop. Ya biwinane tijâk kepeim manbehât mâmâne otnihim gamap. Yawuhât otmâ den yuwu sâmune nângânet.

²⁶⁻²⁷ Umatne topne topne kaknennen yâhâwuap. Yakât nângâm sihan mansaine yawuâk torokatmâ mannomai yamâ âilongo. Yâhâ lok imbilipylene orowâk mansaine imbilipylene ki pilâyeknomai. ²⁸ Otmu sihan mansai yane miaknomai yan tosa ki menomai. Yawu gârâmâ lohimbi miakmâ mannomai ya yengât kakyenjan umatne âlâlâ yâhâwuap. Umatne âlâlâ yawuya kakyenjan yâhâmapgât otmâ den yu ekyongoan.

²⁹ Bukulipne, den ekyongoan yukât topne yuwu sâmune nângânet. Kutdânenne âwurem gewuap yakât sâp utâpguap. Yakât otmâ sâp yupâek lok imbilipylene orop mansaine umatne topne topne kakyenjan yâhâwuap yakât ki gorâyingingiuap. ³⁰ Otmu weylene nângâm isenomaine sâp utâpguap yakât nângâm ki isem we bâle pato otnomai. Otmu tepylene herone otbuapneâmâ herone kakñanâk manmâ yâhânehât ki nângânomai. Otmu senje âlâlâ puluhum ambokunomaine ya ekñâlem yenânâk talâkgât biwiyene ki kinbuap. ³¹ Yâhâ hânân senje âlâlâ mem mansain yu kerek gulip otbuapgât Anitâne sâm kalop. Yakât otmâ lohimbine senje âlâlâ puluhum anji gunji otmai yane manman yawuâk torokatmâ mannomaihât biwiyene ki hikunomai.

³² Yeje manman sânduhân manmâ yâhânomai yakât ki gorâyingingiâkgât nanjan. Yâhâ lok sihan me lok tat tatne yamâ Anitâne yekmu ârândân olâkgât yâkâlen biwiyene hikum tem lâuwawjimai. ³³ Yâhâ lok imbi naomlipylene orowâk mansaine umatne teteyingimu hâhiwin kakñan manmahât gorâyingingimap. Me imbilipylene herone otyinginetgât yâk yengât nângâm ketet otmai. ³⁴ Imbi naomlipylene yengâlen biwiyene tatmap yan Kutdâhâlen biwiyenane tijâk kepeim tem lâuwawjinomaihât biwi yâhâp otmai. Otmu imbi sihan me imbi tat tatneâmâ senje âlâlâ yeje yakâlâk ki nângâmai. Yâkneâmâ Anitâne nenekmu ârândân olâk sâm biwiyene hewewen otmu Kutdâ hoj bawanjinehât nângâm manmai. Yâhâ imbi loklipylene orowâk mansaineâmâ loklipylene herone otyinginetgât yâk yengât nângâm ketet otmai.

³⁵ Yeje girawu me girawu mannomai yakât undip ki katyingian. Yeje umatne kakñan manmahât mâtâp yu watmâ mannomaihât ekyongoan. Yenâmâ târârâhâk manmâ Kutdâhât tem lâuwawjim biwiyenane yâkâlenâk

hikum mannomaihât nanġan. Yawu manmâ biwi yâhâp ki otnomai yamâ ârândânġ otbuap.

³⁶ Otmu imbi sihan lok memehât dop oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmunne nâġġânet. Imbi yamâ hâkġe katahemu lok nombotġaġe ketetmai sâm âwânġaġe ikġe enġatġeâk lok katbaġġiwe sâm otmâ mansap yakât nâġġâmune ârândânġ oap. Otmu lok yaġe baratġe ya membuap yamâ ki bâlewuap. ³⁷ Otmu âwânġaġe baratne alitbom sâm biwiġaġe nâġġâmu ârândânġ otbuap ya gurâ ki bâlewuap. ³⁸ Yakât otmâ yuwu sâwe. Lok yaġe baratġe lok katbaġġiwuap yamâ ki bâlewuap. Yâhâ baratġe alitbuap otmuâmâ yakât gurâ nâġġâmune âilonġo oap.

³⁹ Otmu imbi âlâġe lokġe pilâm lok ondowâġen ariwe sâm oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmunne nâġġânet. Lokġe tap yakât otmâ pilâm lok âlâ membuapġât dop âlâ ki tap. Yâhâ hâmbâi lokġaġe mumbuap yakât kakġan lok âlâ membuap yaġe ârândânġ otbuap. Yawu ġârâmâ lok nombotġaġe Kiristohâlen biwiyeġaġe kepeim mansai ya yeġġâlen ġâtġe membuap. ⁴⁰ Yâhâ biwinġe yuwu nanġan. Imbi kambut âlâ me âlâġe lok barak mannomai yaġe heronġe nâġġâm Kutdâhât tem lâuwâġġim mannomai. Otmu den ekyongoan yu Anitâhât Wâtġât mâmânġahât Heakġe biwinan katmu ekyongoan. Yawu.

8

Porom Lâpio mepaem sot gotyeġan katminiwi.

¹ Otmu lohimbi nombotġaġe Kiristohât den pat âlepġe nâġġânetâ ġemu bet pilâm Porom Lâpio mepaem sot gotyeġan katmâ mansai. Yamâ yâk orowâk menduhuakmâ sot yakât torehenġe neġetâ bâlewuap me bia yakât âinohowi yakât yuwu sâmunne nâġġânet. Bulânġanâk nâġġân nâġġânyeġe pâronġ sâmu Porom Lâpiohât nâġġânetâ tâġât otmu biwiyeġe Kiristohâlen katbi. Yakât otmâ lohimbiġe Porom Lâpio mepaem sot gotyeġan katmai yakât torehenġe yeġe neġetâ ki bâlewuap yakât topġe nâġġâm heġenġuai. Yawu ġârâmâ yeġġâlen ġâtġe nombotġaġe Porom Lâpio yakât topġe emelâk nâġġâwin sâmaiġe hâkyeġe mepaemai. Hâkyeġe mepaem bukulipyenġe Porom Lâpiohât nâġġâm biwi yâhâp otmai ya yeġġât ki nâġġâmai. Yâhâ nombotġe âlâġeâmâ bukulipyenġe yeġġât biwiyeġe ġemap sâm nâġġâyeġġim lohotġan otyġġimai. ² Lok âlâ me âlâġe Anitâhât biwiġan nâġġân nâġġân tatmap yakât topġambâek nâġġânomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yu yakât topġambâek nanġain sâmai imbiâk sâmai. ³ Yawu ġârâmâ lok âlâ me âlâġe Anitâhâlen biwiyeġaġe kepeimai yâhâmâ nâġġâyeġġimâp.

⁴⁻⁵ Yâhâ bukulipyenġe Porom Lâpio mepaem sot gotyeġan katmai yakât torehenġe yeġak nemai yakât yuwu sâmunne nâġġânet. Pâku lohimbiġe nak me kât tâġât me himbimân ġâtġe me hânân ġâtġe wuân me wuâġġât towatġe hâwim kânâġġâm “kutdânenġe, kutdânenġe” sâm ulitġuġetâ ki nâġġâyeġġimâp. Nenġeâmâ Porom Lâpiohât nâġġâmune tâġât otmu Anitâ konok “Awoġnenġe,” sâm mepaemain. ⁶ Kutdânenġe Kiristonġe awoġnenġe Anitâhâlen kândiwahom âliwahap topġe topġe katmâ meteop. Yakât otmâ Kiristohâlenâk biwinenġaġe kepeim wâtġan kinmâ Anitâhât tem lâuwâġġim manmâ yâhânôm.

⁷ Yawu ġârâmâ Porom Lâpiohât den yan yukât topġe bukulipyenġe nombotġaġe ki nâġġâm heġenġuai. Emelâk Porom Lâpio mepaem sot gotyeġan katminiwi yakât nâġġâm manmai. Yakât otmâ sâp yiwerenġe yuâmâ pâku lohimbiġe Porom Lâpio mepaem sot gotyeġan katmai yakât torehenġe nene sâm biwi yâhâp otmai. Biwi yâhâp otmâ neġetâ yaġe biwiyeġe mem ġulip tuhumap. ⁸ Bulânġanâk Porom Lâpio mepaem sot gotyeġan katmai yakât

torehenne nenom me ki nenom yakât Anitâne nângâmu tânât otmap. Yakât otmâ Anitâne nenekmu bâlemap sâam ki nemain yamâ imbiâk otmain. Me Anitâne nenekmu ârândâne olâk sâam nemain ya gurâ yawuâk imbiâk otmain.

⁹ Yeje Porom Lâpiohât topne nângâm hengennguai. Yawu gârâmâ bukulipyeñe yekmâ biwi yâhâp otmâ tosa memai sâam Porom Lâpiohât sot torehenne ya ki nenomai. ¹⁰ Yakât yuwu sâamune nângânet. Yeje nângân nângânyene pâron sâamu Porom Lâpiohât nângânetâ tânât otmap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne pâku lohimbî yengât opon kâmbukñan yâhâ orowâk tatmâ sot nenomai. Orowâk tatmâ sot neñetâ yan bukulipyeñe âlâ me âlâne yekmâ “Porom Lâpiohât sot torehenne neñetâ ki bâleap,” sâam biwi yâhâp otmâ yengâlen torokatñetâ orowâk nenomai. ¹¹ Yawu otmâ manñetâ biwiyene orotok sâamu Kiristo betgum tosa mem yañak hiliwahonomai. Yakât otmâ yuwu sâamune nângânet. Kiristone yen otmu bukulipyeñe yengât tosehât otmâ muop. Yawu gârâmâ yeje Porom Lâpiohât sot torehenne neñetâ yekmâ bukulipyeñe biwi yâhâp kakñan nem hiliwahonomai. ¹² Yawu gârâmâ hiliwahonomai yakât matñe yeje tosa pato menomai. ¹³ Yakât otmâ biwinañe yawu nângâman. Bukulipne nombotñe Porom Lâpiohât nângâm biwi yâhâp otmâ manmai. Yakât otmâ pâku lohimbîne Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmai ya yengât senyeñan nemune nekmâ yawuâk nem yan tosa memai sâam ya ki nembom.

9

Paulone aposolo âi yuwu mem manminiop.

¹ Yawu gârâmâ nâne yu me ya otmangât lok âlâ me âlâne kunihino-maihât dop âlâ ki tap. Yesu Kutdânenneñe mâtâwân tetenihim aposolo nep sâam nihiop. Yakât otmâ yâkât sâtgât otmâ den pat âlepne ekyongomune nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyene kepeim manmâ gai. ² Yâhâ nâne aposolo nep mem mansangât bulâne yamâ yeje orotmeme bâlene betbanjim Kutdânenne Kiristo tem lâuwanjim gai. Yawu gârâmâ lohimbî nombotñe nâhât nângânetâ gemap. Yâhâ yenâmâ nâhât ki nângânetâ gemap.

³ Gârâmâ lok yañe nângâm bâlenihim sâam ge katnekmai sâp yan den matñe yuwu sâaman. ⁴ Nâne yen Kiristohât komot mansai yengâlen ari den kâsikum yingim mansan. Yakât matñe yeje sot me âlâlâ tânohoñet sâambângât dop tap yamâ ki sâaman. ⁵⁻⁶ Yesu imilipne, Petoro, otmu aposolo lok nombotñe, yâhâmâ imbi orowâk ari Kiristohât komot kapiñe kapiñe manmâ arai ya yengâlen nep tuhumai. Nep tuhumai yakât matñe sot me âlâlâ tânyongomai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtne nombotñe Banawa orop netgât “ki tânyotgomunne yetñak kapi ambolipne yengâlen ari âi tuhumutâ hâmeñe yitginomai” sâñetâ ki ârândâne oap. Yâhâ nâne imbi memune orowâk mansait mâne tânnotgombâihât dop tap. ⁷ Yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâamune nângânet. Hep bero yañeâmâ gawaman yengât nep tuhumai yan yeje tewetsenneñe sotyene me kapangât senne âlâlâ ki puluhumai. Otmu kalam ambonañe yeje kalamân gâtne mem nem manmai. Otmu noniñ bulimakao ambolipneñe yeñahâk gâim um nemai. ⁸⁻⁹ Den ekyongoan yu lokgât nângân nângân ki watmâ yan. Emelâk Anitâne Mose girem den âlâ ekumu kulenguop ya yuwu tap.

“Bulimakaone nep tuhuyingimu yan bulâne nemap sâam lañe ki sâhâm mangunomai.” Yawu tap.

Girem den yu Anitâne bulimakaohâlâk nângâm ki ekuop. ¹⁰ Nenne ot-munne bulâne tetemap yakât nângâm bulimakaohâlen hâum sâop. Nenne bonne tetemu nenomgât nângâm nep kâmetmain. Otmu imbilipnenneñe

bonje âlemu orowâk nenomgât hele tuhumai. ¹¹ Yakât dopneâk nenje âi topje katmâ Anitâhât den ekyongowin. Ekyongomunje nângânetâ bonje otmu yanjak manman kârikjahât pat kuyingimu mansai. Yawu gârâmâ yakât matje sot me âlâlâ tânnongombâihât dop. ¹² Yâhâ lok nombotjane belângen taka den kâsikum yingimai yâhâmâ tânyongomai. Yamâ benje angoân nenje Kiristohât den pat âlepje ekyongomunje nângâwihât yeje lok belângen tohojetâ tânyongomai wangim tânnongombâihât dop.

Yawu gârâmâ Kiristohât den pat âlepje ekyongomunje nângâwi. Sâp yan nenje tewetsenjahâlâk nângâm den ekyongowin yawu nângâmahât sot me âlâlâ ya tânngojet sâp ki ulityongowin. Yawu otmâ manman kârikjahât mâtâwân undip katyngimain sâp hâhiwin kakjan manmâ gamain. ¹³ Yâhâ den ekyongoan yukât topje nângâm henjenjogjetgât nen Yura lohimbije Anitâhât hotom uwangim mepaenehât orotmemenenje ningiop yan hâum yuwu sâwe. Yakât emelâk nângâmai. Nen Yura lohimbije nengât kalamân gâtje mem Anitâhât pat sâp opon kâmbukjan yâhâ katmain. Yakât torehenje Lewihât komolân gâtje Anitâhât hoj bawangimainje miakmai. Otmu nonij bulimakao gâim Anitâhât hotom umainje yakât torehenje ya gurâ nemaiâk. ¹⁴ Yakât dopneâk nenje Kiristo Kutdânenje hoj bawangim komolipje den kâsikum yingimunje benje yâku sot me âlâlâ tânnongonomai sâp kalop.

¹⁵ Yawu gârâmâ yeje mâtâp ya watmâ tânnohojet sâp ki kendâyngim gaman. Otmu pepa kulemgum katyngian yu gurâ sâlikum ekmâ tatjetâ yengâlen takamune yan tânnohonomaihât ki katyngian. Nâje hâmenje barak hoj bayngim gaman. Otmu yawuâk hoj bayngim yâhâwom. Yawu otmâ manbom yanâmâ lok âlâ me âlâje nângâm bâlenihim nâhâitje “Tewetsenjahâlâk nângâm âi memap,” sâp anjun nihinomaihât dop ki otbuap. Yâhâ den yan yu nângâm nâhâitje “Imbiâk sâmap” sâpaihât yeje sot me âlâlâ ki tânnohojetâ manmâ mumbomgât ki gorânihimap. ¹⁶ Nâmâ Kiristohât den pat âlepje yu kâsikum yingiwomgât sâp nihioj. Yakât otmâ âi yu pilâwan mâne umatje topje topje tetenihimbâp. Yamâ benje ikje sâtgât otmâ nep mem gan yukât nângâm nine hâkne mepaewomgât dop ki tap. ¹⁷ Yâhâ nine enjatneâk watmâ nep yu meman mâne yeje sot me âlâlâ tânnohojet sâp ekyongombâm. Yawu gârâmâ Anitâje âi yu tuhuwehât menenehop. Yakât otmâ tem lâuwangim manmâ gan. Yawu gârâmâ yeje sot me âlâlâ tânnohojet sâp ulityongomune bâlewup. ¹⁸ Yawu gârâmâ hâmenje wuân membom yakât yuwu sâmune nângânet. Nâje Kiristohât den pat âlepje yu pâku lohimbi kâsikum yingimune nângâm biwiyenaje yâkâlen kepeim mansai. Yakât matje yu ya tânnohojet sâp ki ulityongoman. Ya yengât nângâmune tepne heronje otmap yamâ nâhât hâmenjahât dop oap.

¹⁹ Yâhâ lok âlâ me âlâhât sâtgât âi ki meman. Me yuwu yawu ki sânetâ tem lâuyngiman. Yawu gârâmâ lohimbi topje topje kingitje orowâkne Kiristohâlen biwiyenje katjetgât yuwu hoj bayngiman.

²⁰ Emelâk Mose otmu Yura lohimbi nengât papatolipnenje girem den topje topje kulemguwi yakât ki nângâm manman. Yawu gârâmâ kapilipnaje Kiristohât den pat âlepje nângânetâ gemu bet pilâm papatolipyeje yengât girem den yakâlâk nângâm mansai. Yâhâ ya yengât nângân nângânyenje pâronj sâmu yâkâlen biwiyenje katjetgât nâje girem den âlâlâ ya otmu orotmemeyenje âlâlâ mem mansai yakât dopneâk mem mansan. Yâhâ yâkne nângâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nângânetâ gemu bet-pilâmahât yâk orowâk lohotjan manmâ orotmemeyenje watman.

²¹ Yâhâ Mose otmu papatolipyenje girem den âlâlâ kulemguwi yakât topjahât yen pâku lohimbiye pâpgumai. Yakât otmâ yen orowâk manmâ

yan yengât orotmeme âlepne mem mansai ya yawuâk mem manmâ Yura yengât girem dengât ki nângâmâk mansan. Yen gurâ nângâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nângânetâ gemu betpilâmaihât yen orowâk lohotņan manmâ orotmemeyene watman. Yawu manmâ yan Anitâhât tem lâuwanņim Kiristone den eknongop ya tâņ tâņâk watman.

²² Yâhâ pâku lohimbiņe Porom Lâpio betbaņgim biwiyene Kiristohâlen katbi. Ya yengât bukulipyene nombotņane Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenņe nene sâm otmâ biwi yâhâp otmai. Yawu otmâ sot ya ihilâk neņetâ yane biwiyene mem gulip tuhumap. Yawu otmu Kiristo betgumai sâm ya yengât dop manmâ sot ya ki neman. Yâhâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe Kiristohâlen biwiyene katņetâ tosayene pilâyingiâkgât nâņe lok topņe topņe mansai yengâlen ari yene orotmemeyene mem manmai yawuâk mem manman. ²³ Otmu Kiristohâlen biwiyenane kepeinetâ manman kârikņahât pat kuningiop yakât bulâne orowâk menomgât nângâm lohotņan manman.

²⁴ Otmu nenņe manman kârikņahât bulâne menomgât nângâm manman-nenņe girawu manmunņe ârândâņ otbuap? Yakât topņe nângânetâ keterahâkgât orotmemenenņe âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Senņe âlâlâ âilonņo katņetâ tatbuap ya mene sâm lok kiņgitņe orowâkņe sururuk sâmai. Yawu gârâmâ lok konokņe kârikņe otmâ senņan ariwuap yane miakbuap. Yâhâ ya membe sâm biwiņane yakâlâk nângâm ariwuap. Yakât dopņeâk nenņe manman kârikņahât bulâne mene sâm yakâlâk nângâm mannom. ²⁵ Yakât torokatmâ sâwe. Senņe âlâlâ âilonņo ya mene sâm sururuk sânomaihât sâp katmai yakât nângâm inânņan dop miakmâ yâhâmai. Yâhâ hâmbâi senņan ariwuapne senņe âlâlâ âilonņo membuap yamâ gulip otbuap, me tâtuk sâwuap. Yawu gârâmâ manman kârikņahât bulâne menom yamâ tat tat kârikņe tatmâ yâhâmbisâp. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ bulâne ya membe sâm nâņe manman kârikņahât topņe lohimbi kiņgitņe orowâk kâsikum yingim gan. Yawu gârâmâ otmâ tâpikgumune Anitâne nekmu bâlemap sâm mâtâp katnihiop yu tâņ tâņâk watmâ manmanne galemahoman.

10

Emelâk Isirae lohimbiņe otņetâ bâleminiop yawu ki otnom.

¹ Bukulipne, yene mâtâp yu tâņ tâņâk watmâ mannomaihât yuwu sâmune nângânet. Emelâk tâmbâlipnenņane Aihita hân pilâm takawi. Sâp yan Mosenē galemyongom dâiyekmu saru gulunehen takawi. Takanetâ Aihita yengât hep berolipyenane watyekmâ yongomaihât Anitâne sâmu kulewonņonj âlâne tetem ge kâtâpyongop. Kâtâpyongomu yan saru hâreakmâ nombot nombot otmu lohimbi kerekņe hân kakņan liņmâ nombot ariwi. ² Yâhâ nenņe Kiristohâlen biwinenņe katbin yan toen katnenekbi yakât dopņeâk tâmbâlipnenņane Anitâhâlen biwiyene katbi. Anitâhâlen biwiyene katņetâ Mosenē dâiyekmu kulewonņonj kâtâpyongomu saru hâreakmu nombot nombot otmu hân kakņambâ nombot ariwi. ³ Yâhâ nenņe Kutdâhât tem lâuwanņim sâp sâsâņan nângâwanņim natic neman yakât dopņeâk Anitâhât tem lâuwanņim sâp sâsâņan sot âlâ, kutņe mana sâm, ya himbimâmbâ gemu neminiwi. ⁴ Otmu Kutdânenņe Kiristohât nângâm wain to neman yakât dopņeâk emelâk Anitâne sâmu kât âlâ bâok sâm yapâ to senņe hindakmâ gemu tâmbâlipnenņane newi. Yâhâ sâp yan Kiristo ikņak tihityene otmu lok ki manmaiângen ari manbi. ⁵ Yawu gârâmâ lok ki manmaiângen ari manbi yan Anitâhât den kuwi. Yakât otmâ Anitâne lohimbi kiņgitņe orowâk hilipyongop.

6-7 Anitâhât den kum bulimakao umutņe tuhum kânâņgâņetâ kinmu mepaem orotmeme bâleņe topņe topņe otbi. Yakât matņe hilipyongomu muwi. Yakât nâņgâm nengu Anitâņe yawuâk hilipnongomap sâmu otbi yawu ki otnom. Yâhâ Mose imiņane Anitâhât hotom uwaņginom sâop. Yawu gârâmâ emet haņ sâmu bulimakao umutņe yakât hotom uwaņgim orotmeme bâleņe otmâ mepaewi. Yakât Moseņe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi yuņe noniņ bulimakao gâim hotom uwaņgiwi yakât torehenņe nem herone otbi. Herone otmâ kâwâ konda dondâ otņetâ bâleop.” Yawu tap.

8 Otmu yakât kakņan yâk yeņgâlen gâtņe lok kiņgitņe orowâkņe kasalipyene yeņgât baralipyene orop kâwâ konda otbi. Yakât otmâ Anitâņe matņe yingimu lok 23,000 ya hilâm konohânâk muwi. Yakât nâņgâm nenņe otbi yawu ki otnom. 9 Otmu yakât kakņan po yingimu Anitâhât sâmu guhuņbi. Yawu otbi yakât matņe Anitâņe sâmu hambe sâtņe bâleņane yingimu muwi. Yakât otmâ umatņe teteningimu Anitâhât ki sâmu guhuņnom. 10 Otmu sâp âlâen Mose yet Aron yetgât sâmu bâleyitgiwi yan yakât matņe Anitâņe aņelo âlâ hâņgâņgumu ge lohimbi kiņgitņe orowâk hilipyongop. Yakât nâņgâm yeņe otbi yawu ki otnomai.

11 Tâmbâlipnenņane orotmeme bâleņe topņe topņe otņetâ Anitâņe sâmu umatņe topņe topņe teteyiņgiop yakât den pat Moseņe kulemguop. Yakât otmâ nenņe den pat ya nâņgâm biwinenņan katmâ umatņe yawuâk teteningimap sâmu Anitâhât tem lâuwaņgim mannom. Otmu sâp pato utâpguap yakât otmâ den yu nâņgâm mannom.

12 Yeņe Kiristohât mâtâp tâņ tâņâk watmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap sâmaine mâtâp ya pilâm mâtâp bâleņan kionmai hât biwiyene galema-hom manņetgât naņgan. 13 Umatņe âlâlâ teteyiņgimu mansai yamâ lok ârândâņ yawuâk teteningimap. Otmu umatņe topņe topņe teteyiņgiwuap yan lohotņe otmai sâmu Anitâņe bulâņanâk mâmâņe otyiņgiwuap. Mâmâņe otyiņgmu yakât wâtņan kinmâ manman âlepņan mannomaihât mâtâp tetewuap.

Kiristo konok mepaenom.

14 Bukulipne, yakât topņe yuwu sâmune nâņgâņet. Pâku lohimbiņe Porom Lâpiohât opon kâmbukņan yâhâ sot nene sâņetâ yâk orop ki yâhâ sot nenomai. 15 Yenâmâ yukât topņahât ki pâpguai. Yakât otmâ den ekyongoan yu nâņgâņetâ ârândâņ oap me bia? 16 Kiristone kawenenņan kinmu kuņetâ hepņe gemu muop. Yakât otmâ ya dop kum wain to gaimunņe hâhâwân gemu yapâ lau konok nem Anitâ mepaemain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinenņane hikuakmâ konohâk otmu mansain yakât dop kum wain to ya nemain. Otmu Kiristo howanân kinmâ sâtgum muop yakât dop kum baņga mem motokmâ aņgim nemain. 17 Yâhâ menduhunenekmu biwinenņane yâkâlen kepeim komot konok mansain. Yakât dop kum baņga kândâkdâek mem motokmâ aņgim nemain.

18 Otmu torokatmâ Yura nengât orotmemenenņe âlâen hâum sâmune nâņgâņet. Yura lohimbiņe tosayeņahât nâņgâm noniņ bulimakao hikum Anitâhât pat sâmu opon kâmbukņan yâhâ katmai. Katņetâ tatmu hotom umaine ya mem Anitâhât hotom uņetâ semap. Hotom uņetâ semu yakât torehenņe noniņ bulimakao hikumai otmu hotom umai ya orowâk nemai. Nemai yan Anitâ orop biwiyenņane hikuakmâ konohâk otmu nâņgâyiņgimap. 19 Otmu yakât dopņeâk pâku lohimbiņe Porom Lâpio mepaem sot gotyeņan katmâ yakât torehenņe nemai. Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât yawu otmai yamâ bulâņe bia. Yakât otmâ sot gotyeņan katņetâ tatmap yakât nâņgâmune tâņât otmap. 20 Yawu gârâmâ sot yamâ mem gotyeņan katmai. Den ekyongoan

yukât topnje yuwu sâmunne nângânet. Pâku lohimbiņe Porom Lâpio mepaem sot gotyeņan katmai yanâmâ weke bâleņe mepaem sot mem katyiņgimai. Yakât otmâ yeņe pâku lohimbi orop sot yakât torehenņe nenomai yan weke bâleņe orop biwiyeņeņe hikuakmâ konohâk otbuap. Yawu otmai hât sot yakât torehenņe ki nenomai hât nanņan. ²¹ Yâhâ Kutdânenņahât sâtgât otmâ wain to otmu natik nemain yan yâk orop biwinenņeņe hikuakmâ konohâk otmu mepaemain. Yawu gârâmâ pâku lohimbiņe weke bâleņe orop biwiyeņeņe hikuakmâ konohâk otmu Porom Lâpio mepaem sot gotyeņan katmai yakât torehenņe nemai. Topnje yawuhât yeņe Kiristo otmu weke bâleņe orowâk biwiyeņeņe hikuakmâ konohâk otmu mepaeyeleknomai hât dop âlâ ki tap. ²² Ya kâmbukņe. Pilâņetgât nanņan. Yawu gârâmâ sot torehenņe nenomai yakât Kutdânenņeņe nângâm bâleyiņgiwuap. Yeņe sârereakmâ Kutdânenņe mem ge katnomai hât dop ki tap. Yakât otmâ yeņe pilâņetgât nanņan.

²³ Yeņe yu me ya otņetâ ki bâlemap sâmai. Yamâ benņe yu ya otmai ya kerekņe ki tânyongomu biwi konohâk otmâ manmai. ²⁴ Yeņe manmanyenahâlâk ki nângânomai. Bukulipyenņe manman âilonņoân manņetgât nângâm tihityeņe otnomai.

²⁵⁻²⁶ Yâhâ pâku lohimbiņe Porom Lâpio mepaem sot gotyeņan katmai yakât torehenņe mem ari aņgim bero emetņan katmai. Orotmeme yawu otmai yakât yuwu sâmunne nângânet. Lok âlâņe den kulemguop ya yuwu tap.

“Hân Himbim Amboņe yamâ Anitâ. Yakât otmâ wahap topnje topnje tatmâ arap yamâ ikņe pat.”

Den yawu kulemguop. Yakât otmâ aņgim bero emetņan yâhâm sot torehenņe ya puluhunomai yanâmâ den ya nângâm sot yakât ki nângâm ketet otmâ puluhunomai.

²⁷ Me pâku lohimbi âlâ me âlâņe sâņetâ emetyeņan yâhâ tatnomai. Yâhâ tatņetâ sot um yiņginomai yan sot yakât ki nângâm ketet otmâ nenomai.

²⁸⁻³⁰ Yawu gârâmâ bukulipyenņe Porom Lâpio betbaņgim Kiristohâlen biwiyeņeņe kepeimai. Yawu gârâmâ pâku lohimbiņe Porom Lâpio mepaem sot gotyeņan katmai yakât torehenņe nene sâm biwi yâhâp otmai. Lok ya yeņgâlembâ gâtņe âlâ me âlâņe yekmâ yuwu mon sânomai. “Bâe, sot yuâmâ Porom Lâpio mepaem gotyeņan katsai yakât torehenņe yukâ. Yawu sâm ekyongonomai. Yakât otmâ bukulipyenņe yeņgât biwiyeņe bâlemap sâm sot ya ki nenomai. Yawu otnomai yakât otmâ yâkņe yekmâ biwi yâhâp ki otnomai.

Yawu gârâmâ yuwu mon sâm âinohonomai. “Pâku lohimbiņe Porom Lâpio mepaem sot gotyeņan katmai yakât torehenņe nenņe mem nene sâm yan aņņoân Anitâ mepaenom. Yawu otnom yakât nenņe wongât otmâ bukulipnenņe yeņgât nângân nângân watmâ sot ya ki nenom? Yâhâ yâkņe nenekmâ nângâm bâleniņginomai yamâ ki ârândâņ otbuap.” Yawu sâm âinohonomai.

³¹⁻³² Den ekyongoan yukât topnje yuwu nângânomai. Yeņe wuân me wuân otnomai me nenomai yan Yura lohimbi, me pâku lohimbi, me Kiristohât komolipņe kerekņe Anitâ mepaem heroņe nângâwaņgiņet sâm âilonņoâk mannomai. Yawu mannomai yanâmâ manmanyenē ekņetâ ârândâņ otbuap.

³³ Otmu lohimbi kerekņe nekņetâ ârândâņ otmu Kutdâhâlen biwiyeņe katņetâ tosayeņe pilâyiņgiâkgât nângâman. Yawu nângâm ninahât ki nângâman.

11

Korinti yeņgât imbilipyenņe somotyenē katipgunjet sâop.

¹ Kiristone ikņahât nângâmu gemu lohimbi yeņgât nângâmu yahatmu hoņ bayiņgiminiop yakât dopņeâk otbehât nângâman. Yâhâ yen gurâ yawuâk otmâ manņetgât nanņan.

² Yâhâ yeñe mâtâp girawuya watmunñe Anitâñe nenekmu ârândân olâk sâñ yakât nâñgâne sâñ âinohowi. Âinohonjetâ den kâsikum yingim gan ya watmâ gai. Yakât nâñgâmune biwine ârândân otmap. ³ Otmu Anitâ yet Kiristo mepaeyelekne sâñ menduhuakmaiân yan imbilipyeñe sâñgumñak somotyene katipgunjetâ ârândân otmap me bia? yakât âinohowi. Yakât den yuwu sâñ ekyongomune nâñgâñet. Anitâñe Kiristohât kunñe tatmap. Yâhâ Kiristone nengât kunnenñe tatmu yâkât amutgen manmâ tem lâuwanñimain. Yâhâ lok nenñe gurâ imbilipnenñe yengât kunlipyeñe manmâ tihityene otmain. Yakât dop kum imbilipyeñe lohimbi senyeñan kinmaiân loklipyeñe ewe katyekmâ somotyene katipgumai. ⁴ Orotmemeyene yawu tapgât lok âlâ me âlâne lohimbi senyeñan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan somotyene katipgunjetâ ki ârândân otmap. Yakât yuwu sâwe. Lok yañe somotyene katipgumai yan imbilipnenñe lok nengât kunnenñe tai yawu otmai. Yawu otmâ Kiristo kunnenñe tatmap yâk mem ge katmai. ⁵ Yâhâ imbilipyeñe lohimbi senyeñan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan somotyene ki katipgumai yañe loklipnenñe yengât kunyeñe tain sâñ yakât dop otmâ loklipyeñe mem ge katyekmâ añun yingimai. Yawu otmâ mâtâp pato imbiñe añunyeñe bia manmai ya yengât dop otmai. ⁶ Yakât otmâ yuwu sâñmune nâñgâñet. Mâtâp pato imbi ihilâk otmai yañe añulakñet sâñ somotyene korotok hâreyingimai. Yâhâ imbilipyeñe somotyene ki katipgum lohimbi senyeñan kinmâ Anitâ mepaemai ya añulakñet sâñ loklipyeñe somotyene korotok hâreyingimbâihât dop. Yakât otmâ somotyene katipgunjetgât nañgan.

⁷⁻⁹ Otmu Anitâñe ikñe nâñgân nâñgân watmâ hânñe mem lok tuhuop. Yakât otmâ lok nenñeâmâ Anitâ Kunnenñe sâñ mepaem somotnenñe ki katipgumain. Yâhâ lok tuhuop yakât kakñan “Âlâne lok yu tânguwuap?” nâñgâm lok yakât gasumñe tâññe mem imbi tuhuop. Yakât otmâ imbilipyeñe loklipyeñe ewe katyekmâ somotyene katipgunjetgât nañgan. ¹⁰ Yawu otnomai yan Anitâhât añelolipñe ikñe mepaem tatmaiñe ki nâñgâm bâleyinginomai. ¹¹⁻¹² Yawu gârâmâ yeñe imbilipyeñe yengât nâñgâñetâ gemapgât yuwu sâñmune nâñgâñet. Bulâñanâk Anitâñe loggât gasumñe tâññe mem imbi tuhuop. Yawu gârâmâ lok nenâmâ menlipnenñe menenekbi. Anitâ Manman ambonje yâkñe konok kunnenñe tatmap. Otmu nenñe lokñe imbiñe miakmâ biwinenñe hikuakmâ tânahonomgât Kutdânenñe sâñ kalop. Yakât otmâ biwinenñe hionjakmu ikñiâk ikñiâk mannomgât dop âlâ ki tap.

¹³ Den ekyongoan yu nâñgâñetâ ârândân oap me bia? Yakât yuwu sâñmune nâñgâñet. Imbilipyeñe somotyene ki katipgum lohimbi senyeñan kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu oai yamâ yeñe orotmeme târârâhâk ki watmai. ¹⁴⁻¹⁵ Yeñe biwiyeñan tap ya ekmâ nâñgâñet. Imbilipyeñe yengât ilanyene ya imbi bukulipyeñe ekñetâ âilongo otmap. Yâhâ loklipyeñe yengât ilanyene ya lok bukulipyeñe ekmâ “Yu ki orotñe” sâñ nâñgâm bâleyinginomai. Yawu otmai sâñ somotyene hâreanñim yanâmâ enakñetâ ârândân otmap. ¹⁶ Otmu den ekyongoan yu nâñgâm bukulipyeñe kakñan sâñomai yanâmâ yeñe sâñ hâreyingim yuwu ekyongonjetgât nañgan. “Kiristohât komot kapiñe kapiñe tatmâ arai yengât imbilipyeñe somotyene katipgum lohimbi senyeñan kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu otñetgât Kiristohât aposololipñe sâñ katbi.” Yawu ekyongonomai.

Kutdâhât nâñgâm menduhuakmâ natik yuwu nenom.

¹⁷ Gârâmâ emelâk den kâsikum yingiminiwan yapâ konok lonñeñetâ nâñgâmune dondâ bâleap. Yakât otmâ girem den yuwu ekyongomune

nângâñet. Yeñe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai yan biwinenñe kelihahâk sâam ki galemahomai. ¹⁸ Yeñe yeñahâlâk nanñanñineta yahatmu nângâm bâleanñimai. Yâhâ bukulipyenye nombotñanñe den pat yu eknohoñeta nângâmune tipine bulâne oap. ¹⁹ Yâhâ yeñgâlen gâtñe nombotñanñe Kiristohât den kelanñatñeta hionñakmai yan den kelanñatmai ya yeñgât topyene mem tetemai yamâ nângâmune âilonño oap. Kiristohât komot kapiñe kapiñe tatmâ araiñe yawu otmâ lok yawuya yeñgât topyene mem tetemai.

²⁰ Otmu yeñe Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik nemai yan yuwu otmâ hilipgumai. ²¹ Lohimbi nombotñe sot pato tatyinñiapñe yeñahât nângâñeta yahatmap. Yeñahât nângâñeta yahatmu bukulipyenye sot tipine tatyinñiap ya ki kâsikum yinñimai. Yeñe yeñeâk nemai. Otmu lok nombotñanñe to kârikñe dondâ nem biwi hâlim otmai. Yawu gârâmâ bukulipyenye sot tipine tatyinñimapñe neñeta ki dopñan otyinñimap. ²² Yen sot pato nemaiñe bukulipyenye yeñgât nângâñeta gemap. Yawu otmai yan biwiyeñanñe ki kepeiakmu Anitâhât komot konohâk oai. Yeñe sot pato nene sâam anñoan yeñe emetyenñan tatmâ nembâi. Yakât yen âilonño oai sâam nâñe heronñe nângâyinñiwom me? Yamâ bia.

²³ Yâhâ Kutdânenñanñe natik yukât topñe aposololipñe ekyongop yakât emelâk ekyongowan ya âlâkuâk sâamune nângâñet. Emet omoñ otmu yan Kutdânenñe aposololipñe orowâk sot bânñe newi yan Yurasinñe Kutdâhât betñehen kionño. ²⁴ Otmu omoñ yan Kutdânenñe Yesunñe banña mem Anitâ mepaem motokmâ yinñim yuwu sâam ekyongop. “Yuâmâ sinumne yawu oap. Nâñe yeñgât kaweyenñan kinmune nohonomai yakât dop kum banña yu motoksan. Yakât otmâ nângâñihim yuwu otmâ mannomai.” ²⁵ Yawu sâam yinñimu neñeta yanñak wain to gâim yinñim yuwu sâam ekyongop. “Wain to yu gâim yinñimune niai yuâmâ hepne yawu oap. Hâmbâi nohoñeta hepne gemu mumbomân Anitâñe nâhât nângâm mâtâp âinñe kalop yakât bulâne tetewuap. Yakât otmâ nângâñihim yuwu otmâ wain to nem mannomai.” Yawu sâam ekyongop. ²⁶ Yakât otmâ banña otmu wain to yu nenomai yanâmâ Kutdânenñanñe kawenennñan muop yakât nângâm nenomai. Yawu nem manñeta Kutdânñe âwurem gewuap sâp yan pesuk sâwuap.

²⁷⁻²⁹ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlânñe yeñahât nângâñeta yahatmu Kutdânenñanñe kawenennñan kinmu kuñeta muop yakât nângâñeta kakñe otmu banña otmu wain to yu nemai yan tosa umatñe memai. Yakât otmâ tosa memain sâam yeñe biwiyeñe ekmâ otmai memai yakât nângâñeta ârândânñ otbuap yanâmâ banña otmu wain to yu neñeta umatñe yeñgâlen ki tetewuap. Yawu ki otnomai yamâ Anitâñe matñe yinñimu umatñe topñe topñe kakyeñan yâhâwuap. ³⁰ Topñe yukât otmâ kundat me mesek âlâlâ teteyinñimu manmâ gai. Otmu bukulipyenye nombotñanñe gurâ hiliwahowi. ³¹ Yâhâ yeñe biwiyeñe ekmâ otmai memai yakât nângâñeta ârândânñ otmu yanñak banña otmu wain to yu nem gawi mâne Anitâñe yakât matñe ki yinñimbâp. ³² Yawu gârâmâ lohimbi belânñen mansai yâhâmâ Anitâñe den âiân katyekmâ matñe umatñe yinñimu menomai. Yâhâ yeñe yâk yeñgâlen torokatmâ yâk orop matñe memai sâam Anitâñe umatñe kakyeñan katmâ kuwikyeksap.

³³ Bukulipne, den sâam aran yukât bânñe sâamune nângâñet. Yeñe Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik nene sâam otnomai yan bukulipyenye hârok takanñet sâam mamboranñinomai. Mamboranñim tatñeta hârok takanñeta yan topñe katmâ nenomai. ³⁴ Yâhâ lok nombotñe po yinñimu sot pato nene sâam otmâ emetyenñehen tatmâ sot neñeta ârândânñ otmu yanâmâ taka natik nenomai. Yawu otñeta Anitâñe nângâm ki bâlewuap. Yâhâ yakât den âlâ âinohowi yakât matñe yeñgâlen takawom yan yakât alahunom.

12

Wâtgât māmâñahât Heakñe māmâñe otningimu âi topñe topñe mem mansain.

¹ Bukulipne, Anitâhât Wâtgât māmâñahât Heakñe māmâñe otningimu âi topñe topñe mem mansain yakât nâñgâm pâpgumaihât yuwu ekyongomune nâñgâñet. ² Emelâk Kiristohâlen biwiyenye ki katbi yan Kâitgu Kâitgu Amboñane biwiyenyan kionmu yanak Porom Lâpio me wahap tâñât, umut biwiyenye bia yawuya hâwim kânâñgâyekmâ yakât nâñgâñetâ bulâñe otminiop. ³ Yawu gârâmâ Wâtgât māmâñahât Heakñe lok âlâ me âlâhât biwiyenyan kionmap lok yanje Yesu ki sâmbâlewanñimai. Otmu biwiyenyan ki kionmap yanje Kutdânenñe sâmbâ Yesu mepaenomaihât dop ki tap.

⁴ Otmu Wâtgât māmâñahât Heak konohâk tatmap. Iknahâk biwinenñan kionmâ māmâñe otningimu manmannenñahât bulâñe ikñiâk ikñiâk teteningimap. ⁵ Manmannenñahât bulâñe ikñiâk ikñiâk teteningimap yakât dopñanâk âi topñe topñe mem Kutdânenñe Yesu hon bawanñimain. ⁶ Yesu hon bawanñimain yan Anitâ ikñak māmâñe otningimu kulem âlâlâ memain. ⁷ Yâhâ nenñe tânahom mannehât Wâtgât māmâñahât Heakñe biwinenñe mem hewewenñe tuhumu manmannenñan tetemap yamâ yuwu. ⁸ Nâñgân nâñgân âlâlâ Anitâhât biwiyenyan tap ya Wâtgât māmâñahât Heakñe mem lok nombotñe yengât biwiyenyan katmâ mem hewewenñe tuhuyekmu Anitâhât den topñambâek sâmbâ kusânmâ bukulipyenye ekyongomai. Otmu lok nombotñe âlâmâ ya yengât biwiyenye mem hewewenñe tuhumu Anitâñe yuwu me yawu otmâ tihitnenñe otmap yakât topñe bukulipyenye kâsikum yingimai. ⁹ Otmu lok nombotñe âlâmâ biwiyenye mem hewewenñe tuhumu Anitâhâlen biwiyenyan tiñak kepeim wâtñan kinñetâ yengâlen bulâñe yuwu tetemap. Lohimbi mesek topñe topñe teteyingimu mansai ya henngemyongomai. ¹⁰ Me lok nombotñe âlâneâmâ Anitâhât wâtñan kinmâ kulem topñe topñe menjetâ lohimbiñe ekñetâ âlâ kândâkdâ otmap. Me lok nombotñe âlâmâ lauyenye mem hewewenñe tuhumu Anitâhât den bukulipyenye kâsikum yingimai yan nâñgâñetâ bulâñe otmap. Me lok âlâ me âlâñe den âñe ekyongomai yamâ Anitâhâlen mem sâmbâ me weke bâleñahâlen mem sâmbâ yakât topñe nâñgâm henngunjetgât lok nombotñe yengât biwiyenye mem hewewenñe tuhomap. Me lok nombotñe âlâmâ nimbilamyenye mem purik pilâyingimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmbâ. Me nombotñeâmâ biwi nâñgân nâñgânyenye mem pâron pilâyingimu bukulipyenyan den sâmbâ ya nâñgâñetâ keterakmu purik gurik sâmbâ lohimbi ekyongomai. ¹¹ Yawu gârâmâ Wâtgât māmâñahât Heakñe ikñe enñatñeâk otmâ biwinenñe mem hewewenñe tuhumu bulâñe ikñiâk ikñiâk teteningimu tânahom mansain.

Nen lok topñe topñe mansainñe Kiristohât komot konohâk oain.

¹²⁻¹³ Yawu otmâ lok topñe topñe, nen Yura lohimbi, me yen pâku lohimbi, me lok kutdâ, me lok inñe lok kutdâlipyenye yengât hon bayingimai. Nen kerekñe Kiristohâlen biwinenñe katbin yan toen katnenekñetâ Wâtgât māmâñahât Heak yâkñak māmâñe otningimu komot konohâk manmâ tânahomain. Nengât biwinenñe mem hewewenñe tuhumu âi ikñiâk ikñiâk teteningimu memain. Yawu gârâmâ yâkât wâtñan kinmâ Kunnenñe Kiristo tem lâuwangim biwinenñane kepeiakmu tânahom yâhânom. Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmbâ nâñgâñet.

¹⁴ Hâknennyeâmâ konohâk. Aiop hâknennahât torehenñe âlâ âlâ yanje âi amboñan amboñan tuhumi. ¹⁵ Yakât otmâ kâinenñane yuwu mon sâwuap. “Amboñane bam gamu nâñe hân tâlim tatmâ hâkâñ oain. Yâhâ bâññane âi memap yawuâk ki katnihimu memain. Yakât otmâ hâreakmâ pilâwehât

nanġan.” Yawu sâġ hâreakmâ pilâwuapġât dop âlâ ki tap. ¹⁶ Me ândâpnennġane yuwu mon sâġwuap. “Âo, mun pato pilâġu nġiġ nġiġ sâġġ hâhiwin nâġġâġan. Yawu ġârâġmâ ambonahât senġane senġe âlâlâ onom âlepġe ya ekġap yawuâġ ekbeâġ nâġġâġan. Yawu ġârâġmâ senġane âi ġeġap yawu ki katnihimu ġeġan. Yakât oġmâ ġindakġmâ pilâwehât nanġan.” Yawu sâġ ġindakġmâ pilâwuapġât dop âlâ ki tap. ¹⁷ Yawu ġârâġmâ Anitâġe sennennġeâġ katningiop ġâne ġirawu oġmâ sennennġane den nâġġâġbâin? Me ândâpnennġeâġ katningiop ġâne ġirawu oġmâ ândâpnennġane ġuġ korok nâġġâġbâin? ¹⁸ Anitâġe ikġe enġatġeâġ oġmâ lok tuġum hâġġât torehennġe âlâlâ kalop. ¹⁹⁻²⁰ Yawu ġârâġmâ hâġnennġe torehennġe âlâ ġe âlâ ki kalop ġâne ġanġannennġe ki tetemu âlepġe ġanbâin. Hâġnennġeâġmâ ġonohâġ. Hâġnennġahât torehennġe yaġeâġmâ nep ikġiâġ ikġiâġ ġeġai.

²¹ Yakât oġmâ sennennġane bâġnennġe yuwu sâġ ki ekuwuap. “Âo, ġâġe âi ġendâ ġekġune bâleap. Yakât oġmâ ġindakġmâ pilânenekġmâ âlâengen ari tat.” Me ġunnennġane ġâinenġe yuwu sâġ ki ekuwuap. “Bâe, hân tâġim ariġ takamat yakât ġekġune bâleap. Yakât ġâ ġindakġmâ ġikiâġ ari ġindâ pâġnaġak bam ġawom.” Yawu sâġ ki ekuwuap. ²² Yakât oġmâ yuwu nâġġâġnom. Hâġnennġahât torehennġe âlâ ġe âlâ enġakġunnġe tâġât otġap ya hârem pilâġ âlepġe ġannomġât dop ki tap. ²³ Oġġu hâġnennġahât torehennġe ġombotġane âi ki tuġumai yaġâ ġenġe ġeġâleakġain yaġ buġulipnennġane nenekġetâ âilonġo otġap. Oġġu hâġnennġahât torehennġe tetekġan tatġu ekġetâ aġulakġain sâġ hâġnennġe tihitġe oġmâ pet sâri latġmâ ġâtâpġumain. ²⁴ Yâhâ hâġnennġahât torehennġe ġombotġe âlâġmâ tetekġan tatġmai yaġâ ki nâġġâġ ketet oġmâ ġâtâpġumain. Anitâ ikġġak lok tuġum hâġġât torehennġe âlâlâ katġu ârândâġ oġop. Oġġu biwi nâġġâġ nâġġâġnennġan ġionġu ġeterakġingimu hâġnennġahât torehennġe âlâhât nâġġâġ aġulakġain sâġ hâġnennġe tihitġe otġain. ²⁵ Oġġu Anitâġe lok tuġum hâġġât torehennġe âlâlâ kalop yakât oġmâ ġionġakġmâ ikġiâġ ikġiâġ tatġnomaihât dop âlâ ki tap. Yaġeâġmâ tânahomai yaġ hâġnennġane sâġduk sâġġu ġilik ġilik ġanġain. ²⁶ Yawu ġârâġmâ hâġnennġahât torehennġe âlâ ġe âlâ ġiwinġe otġap yaġ hâġnennġe ġerek hâhiwin nâġġâġmain. Yaġâ ġenġe ġiwinġe ya biatġu yaġâġmâ hâġnennġe ġerek sâġduk sâġ arimâp.

²⁷ Aiop, hâġnennġan hâġġu yaġ yuġe ġiristohât ġomot ġonok ġansain nen ġeneneġsap. ²⁸ ġomot ġonohâġ ġansain yaġâ Anitâġe âi ikġiâġ ikġiâġ ġingimu ġeġ tânahom ġanġain yaġâ yuwu. Anġoân nen lok ġombotġane loġimbi belâġgen ġanġmai ya yennġâlen ari ġiristohât den pat âlepġe ekyongomunġe nâġġâġnomaihât Anitâġe ġut aposolo sâġ âi ġingiop. Yâhâ loġimbiġe ġiristohâlen biwiyeġe emelâġ ġatbi ya yennġâlen ari Anitâhât biwiġan den âlâlâ tatġap ya sâġ ġolanġmâ ekyongonġetġât lok ġombotġe ġut poropete sâġ âi yinġimâp. Yâhâ den ġâsikum yinġinġetġât lok ġombotġe âlâġmâ ġut papasu sâġ âi yinġimâp. Yâhâ âlâġmâ ġuleġ ġeġetâ loġimbiġe ekġetâ âlâ ġândâġdâ otbuap sâġ lok ġombotġe âi sâġ yinġimâp. Yâhâ âlâġmâ loġimbiġe ġesekyeġe orop ġennġyongonġet sâġ âi yinġimâp. Yâhâ âlâġmâ loġimbiġe wahâp wuân ġe wuânġât umburuk otġmai ya tânyongonġet sâġ âi yinġimâp. Yâhâ âlâġmâ ġiristohât ġomot ya yennġât ġunġipyenġe ġannġet sâġ âi yinġimâp. Yâhâ âlâġmâ lok ġombotġe yennġât ġimbiġamyenġe ġeġ purik pilâyinġimu den sâsâġe ki sâsâġe sâġmai. ²⁹ Yawu oġmâ âi topġe topġe yinġimâp. Yakât oġmâ yen ġerekġe aposolo âi yu ki ġenomai. Me yen ġerekġe poropete âi ya ki ġenomai. Me yen ġerekġe papasu âi ya ki ġenomai. Me yen ġerekġe ġuleġ topġe topġe ki ġenomai. ³⁰ Me yen ġerekġe lok ki ġennġyongonomai. Me ġerek yennġât ġimbiġamyenġe ki ġeġ purik pilâyinġimu den sâsâġe ki sâsâġe sâġnomai.

Me bukulipyenaje den sâsâne ki sâsâne sâmai ya nângâm purik gurik sâm lohimbî ekyongonomaihât âi ya yen kerek ki yîngimâp. ³¹ Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otyîngimu bukulipyenaje tânyongonjetgât nângâm biwiyenaje hewewen otmu Anitâ ulitgum mannomai. Yawu otmâ bukulipyenaje orop biwiyenaje kepeiakmâ tânahom manjetâ ârândân otbuap.

13

Bukulipnenne orop biwinenaje kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

¹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Nimbilammenne mem purik pilâningimu den sâsâne ki sâsâne sâmmain, me anelo yengât den sâmmain yan biwinenaje bukulipnenne yengâlen ki kepeimain. Yawu otmâ den sâmmain ya nângânetâ hâpu umunne pâonj sâmu munne pato pilâmap, me himbim gunguruŋ sâmap, yakât dopne otmap.

² Yâhâ Anitâne ikne biwiŋan nângân nângân âlâlâ tatmap ya nângâm hengenjum bukulipnenne den kâsikum yîngim yâk yengâlen biwinenaje ki kepeimain. Yawu otmain ya Anitâne ekmu tâŋât otmap. Otmu Anitâhâlen biwinenaje tiŋâk kepeim yan lokne ki otmai ya otmunne bukulipnenne ekjetâ âlâ kândâk otmap. Yawu gârâmâ biwinenaje bukulipnenne yengâlen ki kepeim manmain yan Anitâne nenekmu gemap.

³ Otmu senne âlâlâ tatningimâp ya kerek kâsikum lohimbî senne âlâlâhât umburuk manmai ya yînginom. Me Kiristohât tem lâuwanginom yakât huhopne kasalipnenne menenekmâ kâlâwân uneneknomai. Yawu ot-nom yamâ biwinenaje bukulipnenne yengâlen ki kepeinom. Yawu otnom yakât Anitâne nângâningimu ki yahatbuap. ⁴ Yâhâ biwinenaje yengâlen kepeim yuwu otmâ mannom. Buku nombotnaje mem bâlenenekjetâ yakât matne ki kâpekyînginom. Me sâm bâleninginetâ yakât nângâm mem lo-hotne tuhuyeknom. Me nenjahâlâk ki nângâmunne yahatmu hâknenne mepaenom. Otmu buku nombotne yengât nângâmunne ki gewuap. Otmu buku nombotne yengât ki nângâm bâleyînginom. ⁵ Yâhâ up bia bia ki man-nom. Otmu nembe kalem orangim mannom. Otmu buku nombotnaje hâmeân hâluhu otninginetâ yan tepnenne ki yahatbuap. Me mem âlâlâ tuhunenekjetâ yakâlâk nângâm matne yîngine sâm biwinenaje ki mem mannom. ⁶ Yâhâ lohimbî nombotnaje otjetâ bâlewup ya ekmâ herone ki nângâyînginom. Yamâ benne uwawapne bia manmâ otjetâ âilonjo ot-buap ya yengât herone nângâyînginom. ⁷ Otmu buku nombotnaje mem ge katneneknomai yan matne ki otyînginom. Me tep bâle nângâninginomai yan biwinenaje kepeiyekmâ mem tepyene sândukne tuhuyeknom. Yawu ot-munne yâk orop lohotŋan manmâ yâhânomgât biwinenaje mem mannom.

⁸⁻¹⁰ Otmu sâp yiwerene yuâmâ kandi mansain. Yâhâ Anitâhât biwiŋan nângân nângân âlâlâ tatmap ya ikne Wâtgât mâmâjahât Heakne biwinenjan katmu bukulipnenne sâm kusânâm ekyongomain. Yawu gârâmâ Anitâhât biwiŋan nângân nângân âlâlâ tatmap ya topŋambâek ki nângâmain. Yakât otmâ nângân nângânnenne holaŋakmu yan den kakneâk kakneâk kâsikum yîngimain. Otmu nimbilammenne mem purik pilâningimu den sâsâne ki sâsâne sâmmain ya torokatmâ ki sâm yâhânom. Hâmbâi mâne Kiristone âwurem ge manman bulâne ningiwuap yan âi topne topne mem mansain yu biatbuap. Âi topne topne hârok biatbuap yamâ biwinenaje kepeiakmâ manmain yuwuâk torokatmâ manbisâin.

¹¹ Emelâk nimnaom titipâ tatbinân yanâmâ mete pirik pirik otminiwin. Otmu biwinenjambâ nângân nângân âlâlâ tetemu âwâ mâmâlipnenne ekyon-gomunne nângânetâ tâŋât otminiop. Yawu gârâmâ papato otmâ nimnaom

yengât nângân nângân ya pilâwin. ¹² Otmu nenneâmâ toen umutnenne enajkmunne âwâlele otmap. Yakât dopneâk Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya ki nângâm hejgengumain. Yawu gârâmâ Kiristone âwurem gewuap yan Anitâhât biwiñan nângân nângân topne topne tatmap ya topne nângâm pesuk pilânom. Anitâne biwinenñahât topne nângâmap yakât dopneâk nenne gurâ yâkât topne nângânom. ¹³ Yâhâ den sâam aran yukât topne yuwu tap. Wâtgât mâmâñahât Heakne mâmâne otningimu Kiristo hon bawanjim âi topne topne memain yuâmâ âwurem gewuawân pesuk sâwuap. Yakât otmâ yuwuâmâ otmâ mannom. Anjoân biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim manmâ yâhânom. Buku oranjim Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwinenñane kepeim manmâ yâhânom. Otmu Kiristone âwurem ge menenekbuap yakât nângâm biwinenñane mem mannom. Yawu gârâmâ anjoân biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim mannomgât Anitâne nângâmap.

14

Wâtgât mâmâñahât Heakne nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâwi.

¹ Yakât otmâ biwiñane kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomaihât nângâm manñet. Yawu manmâ Wâtgât mâmâñahât Heakne mâmâne otyingimu Kiristo hon bawanjinetâ bulâne teteâkgât biwiñane Anitâhâlen kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den kâsikum bukulipyene yinginetâ nângâm hejgengunetgât âi ya biwiñane mem manñetgât nanjan. ²⁻⁴ Yakât otmâ yuwu sâamune nângânet. Lok nombotñane Anitâhât den kâsikum ningimai ya nângâmunne keterakningimu manmannenne kelihakmu manmain. Lok yawuñane mem hewewen tuhunenekñetâ biwi sânduhân manmain. Yâhâ Wâtgât mâmâñahât Heakne Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya mem lok nombotne âlâ yengât biwiñan katmâ nimbilamyene mem purik pilâyingimap. Nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâne ki sâsâne sânetâ nângâmunne ki keterakningimu yanjak Anitâhât nângân nângân yakât pâpgumain. Yâhâ Anitâ ikñak lok yawuya yengât den nângâmap. Yakât otmâ den sâsâne ki sâsâne sâmai yan yene biwiñaneâk ârândân otmap.

⁵ Yâhâ Wâtgât mâmâñahât Heakne yen kerek nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâne ki sâsâne sânomai yakât nângâmune ârândân oap. Yawu gârâmâ nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâne ki sâsâne sâmai ya lok âlâ me âlâne nângâm bukulipyene purik gurik sâam ekyongonetâ nângâm hejgengumai yakât gurâ nângâmune âilonjo otmap. Yâhâ lok nombotñeâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakne lauyene mem hewewen tuhumu lohimbil belângen manmai ya Anitâhât den ekyongomai. Ekyongonetâ nângâm Kiristohâlen biwiñane katñetgâlâk biwiñane nângâm manman. Lok yawuya yengât nângâmune yahatmap.

⁶ Bukulipne, nâne yengâlen takawom yan Wâtgât mâmâñahât Heakne nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsâne ki sâsâne sâamune nângânetâ ki keterakbuap. Yawu otbom yane ki tânyongowom. Yâhâ yengâlen taka tânyongowom yan Wâtgât mâmâñahât Heakne Anitâhât den biwinan katbuap ya ekyongowom. Otmu Anitâhât topne nângâm hejgengunetgât Wâtgât mâmâñahât Heakne mâmâne otnihimu den kâsikum yingiwom.

⁷ Den sâam aran yukât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâawe. Aion tuhomainân lok âlâne kep topne katmâ membuapne ombe kârikneâk mem wanjam kumbuap ya bukulipñane nângâm yawuâk watnomai. Yâhâ ombe lohottjan mem wanjam kârikne ki kumbuap yan bukulipne nombotne atene âlâengen kinnomaine ombe ki mem hejgengum

wanġam gurâ hârem hilipgunomai. ⁸ Otmu âlâen hâum sâmunne nânġânet. Kapi âlâ yongone sâm arinomai. Yâhâ kapi âlâ yamâ emelâk taka mâtâwân tenġâ tuhum mambotyinġinomai. Mambotyinġinġetâ lok tem pato yan ġâtne kulet sâwuapne tenġâ tuhuai ya yekmâ bukulipne ekyongomu alahunomai. Alahum yekmâ kewewetyeknomai. Yâhâ bukuyene âlâ yakât ki nânġâwuap mon yaġe tenġâ tuhunomai ya yenġât lauyenanâk kionmu kuġetâ mumbuap. Yawu. ⁹ Yâhâ yakât dopneâk yenġâlen ġâtne âlâ me âlâhât nimbilamyene Wâtġât mâmâġahât Heakne mem purik pilâyinġimu den ki nânġân nânġânne sânomai ya bukulipyenġe nânġânetâ ki keterakbuap. Yakât nânġânetâ siru den yawu otbuap. ¹⁰⁻¹¹ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Nen lok topne topne manmâ dennenne ikġiâk ikġiâk sâmain. Yakât otmâ lok pupne âlâne hân âlâengembâ taka denyenanâk eknongonomai ya ki nânġânom. Otmu nen gurâ dennentanâk ekyongomunne ki nânġânomai. Yawu ġârâmâ den nânġâmain ya bukulipnenġe sânomai yanâmâ yâk orop hewewenâk alahunom. ¹² Yakât otmâ yuwu sâmunne nânġânet. Wâtġât mâmâġahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu âi âlâlâ menehâlâk nânġâmai. Yawu nânġâm yan wuân âi menġetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nânġânomai.

¹³ Yâhâ Wâtġât mâmâġahât Heakne lok âlâ me âlâhât nimbilamyene mem purik pilâyinġimu den ki nânġân nânġânne sâmaine den yakât topne nânġâm purik gurik sâm bukulipyene ekyongonġetâ nânġânomaihât Anitâ ulitġuġet. ¹⁴ Yâhâ Wâtġât mâmâġahât Heakne nimbilamne mem purik pilânihimu den sâm Anitâ mepaeman ya nânġâmu ârândân otmap. Yawu ġârâmâ den sâman ya biwinane nânġâm ki sâman. ¹⁵ Yakât otmâ yuwu otbom. Nimbilamne mem purik pilânihimu den ki sâsâne sâm mepaewom, me kiki mewanġiwom ya purik gurik sâmunne lohimbi orop kinnom yaġe nânġânomai. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu ġârâmâ nimbilamyene mem purik pilâyinġimu den ki sâsâne sâm Anitâ mepaenomai yanâmâ bukulipyene den yakât topne ki nânġâmaine yen orop biwi nânġân nânġân yene ki hikuakmâ konohâk otbuap. Yâhâ Anitâ mepaenġetâ nânġâmu ârândân otbuap. Yamâ bukulipyenġe nânġânetâ ki keterakyingiwuap. Yakât nânġâmunne ki dopġan oap.

¹⁸ Yâhâ nimbilamyene mem purik pilâyinġimu den sâsâne ki sâsâne sâmai yamâ nâku yawuâk nimbilamne mem purik pilânihimu wangiyekmâ sâman. Yakât nânġâm Anitâ mepaeman. ¹⁹ Yawu ġârâmâ Kiristohât komot menduhuakmâ kinmain yan senyen kinmune nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsâne ki sâsâne sâm ariwomġât ki nânġâman. Yâhâ senyen kinmâ biwinambâ nânġân nânġân âlepne tetemap ya pâne tâlâwâk ekyongomune nânġâm henġenġuġetġât nânġâman. ²⁰ Bukulipne, nimnaom titipâne yu me ya otnehâlâk nânġâmai. Yâhâ yene yawu ki nânġânomai. Otmu Wâtġât mâmâġahât Heakne nimbilamyene mem purik pilâyinġimu den sâsâne ki sâsâne sâne sâm yakâlâk ki nânġânomai. Wuân âi menġetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nânġânomai. Yawu ġârâmâ lepatne wuân âlâ ombe tatmâ ki nânġâm bâleanġimai yakât dopneâk otmâ biwi nânġân nânġânyene galemahonomai. ²¹ Otmu emelâk Anitâhât poropete nombotġe yâkât den sâm Isirae lohimbi denyenanâk ekyongonġetâ nânġânetâ gemu bet pilâwi. Yakât otmâ Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemuop ya yuwu tap.

“Lohimbi yuġe nâhât den nânġânetâ gemu bet pilâm tem ki lâunihim mansai. Yakât otmâ kasalipyene hânġanyongomune hân kâlepnehembâ taka yene denânâk ekyongonomai. Yawu ġârâmâ den ekyongonġetâ yawuâk nânġâm hâkâġ otnomai.”

²² Den yawu tap yakât topne yuwu nânġânom. Wâtġât mâmâġahât Heakne launenġe mem hewewen tuhumu Anitâhât den kâsikum Kiristohât lohimbi

yingimunje nângânetâ bonje otmap. Yâhâ lohimbi belângen manmainjeâmâ nângânetâ ki bonje otmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakje nimbilammenje mem purik pilâningimu den sâsâje ki sâsâje sâmunje nângânetâ biwiyenan hâumu “Kulem yu ki orotje eksain,” sânomai.

²³ Yakât otmâ yeje menduhuakmâ Kiristo mepaenomai yan Wâtgât mâmâjahât Heakje yen kerek nimbilamyene mem purik pilâyisingimu lauyene menduhum den ki sâsâje sânomai yanâmâ bukulipyenane den yakât topje ki nângâmai me lohimbi belângen manmai yanje yekmâ, “Bâe, lok yu ondop otmâ biwiyene gulip oap,” sânomai. Yawu sâm nângâyisingjetâ gewuap. ²⁴ Yâhâ Wâtgât mâmâjahât Heakje biwiyene mem hewewen tuhumu Anitâhât den alahumai. Den alahumai yan bukulipyene nombotjane Anitâhât den ki nângâm hejengumai me lohimbi belângen manmai yanje denyene nângânetâ biwiyenan hâumu orotmemeyene bâlene yakât nângânetâ han sâyisingiwuap. ²⁵ Yakât nângânetâ han sâyisingimu, “Anitâje yen orowâk manmâ mâmâje otyingimap,” yawu sâm yâk mepaenomai.

Nenje menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyeleknom yan ewe karanginom.

²⁶ Yakât otmâ yeje menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekne sâm yuwu otnomai. Lok nombotjane kep me kiki mewanginomai. Yâhâ nombotje âlâmâ biwiyenambâ nângân nângân âlâlâ tetewuap ya sâm tetem ekyongonomai. Yâhâ nombotje âlâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakje den âlâ biwiyenan katmap ya ekyongonomai. Me nombotje âlâ yengât nimbilamyene mem purik pilâyisingimu den ki sâsâje sânomai. Me nombotje âlâ yengât biwi nângân nângânyene mem pâronj pilâmu den ki sâsâje sânomai ya purik gurik sânetâ bukulipyenane nângânomai. Menduhuakmâ yawu otmâ tânahom mannomai. ²⁷ Yâhâ Wâtgât mâmâjahât Heakje lohimbi nombotje yengât nimbilamyene mem purik pilâyisingimu den sâsâje ki sâsâje sânomai yan lok konok me yâhâp me kalimbu yanje yahatmâ âlâku ikñiâk ikñiâk sânomai. Yawu otnomai yan lok âlâje den ki sâsâje sânomai ya purik gurik sâm lohimbi ekyongomu topje nângânomai. ²⁸ Yawu gârâmâ lok yawuya âlâ orop ki menduhuaknomai yanâmâ yuwu otnomai. Wâtgât mâmâjahât Heakje lok âlâ me âlâhât nimbilamyene mem purik pilâyisingimu den sâsâje ki sâsâje ya lohimbi senyenjan ki sânomai. Yâhâ biwiyenanâk nângâm Anitâ herone nângâwanjginomai.

²⁹ Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakje lauyene mem hewewen tuhumu Anitâhât den ekyongonomai ya gurâ yawuâk lok konok me yâhâp me kalimbu yanje yahatmâ den ekyongonomai. Den ekyongonomai yamâ târârâk yai me sâm tâpikguai yakât lok nombotjane tatmâ nângâyisinginomai. ³⁰ Otmu bukuyene âlâje yahatmâ kinmâ den ekyongowuawân Wâtgât mâmâjahât Heakje lok âlâhât biwiye mem hewewen tuhumu yanâk ki yahatmâ yâku den sâwuap. Anjoân bânje pilâmu kândikum sâwuap yanje ekmâ sâm tinj pilâm ge tatmu benje yâku yahatmâ ekyongowuap.

³¹⁻³³ Lohimbiye menduhuakmâ den kakjan ki sahanginomai. Yawu otmâ ewe karanginomai yanâmâ Anitâje yekmu ârândâj otbuap. Yâhâ menduhuakmâ Anitâhât den alahumaiân yeje ki ewe karangimai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakje lauyene mem hewewen tuhuwuap yan ewe karangim den ya âlâku ikñiâk ikñiâk yahatmâ ekyongonomai. Yawu otnomai yan lohimbi kerekje den ya nângânetâ keterakmu yanâmâ biwiyene hewewen otbuap.

Otmu Kiristohât komot kapije kapije manmâ araije orotmeme yuwu otnomai. ³⁴ Lohimbi menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmaiân imbilipyenane loklipyene yengât amutgen otmâ den nângânâk tatnomaihât

emelâk Anitâñe Mose ekumu kulemguop. ³⁵ Yakât otmâ imbilipyeñe wuân me wuân topñahât pâpgumai yañe lohimbi senyeñan yahatmâ kinmâ topñe nâñgâne sâñ âikumai yakât den pat nâñgâmune bâleop. Yawu otmai yamâ anjun topñe. Yawu gârâmâ emetyeñan ari tatnomai yan loklipyeñe me âwâlipyene âiyongoñetâ ekyongonomai. ³⁶ Yawu gârâmâ yeñe wuân nâñgân nâñgân mem Kiristohât komot kapiñe kapiñe tatmâ arai ya yeñgât orotmeme ki watmai? Yeñe kunlipyeñe manne sâñ oai hâ? ³⁷ Yakât otmâ yuwu sâñmune nâñgâñet. Den yan yuâmâ Kutdâhât den ekyongoan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât biwiyenambâ nâñgân nâñgân âlâ tetewuap yakât “Yuâmâ Anitâñe biwinenñan katmu ekyongoain,” sâñomai. Yawu sâñomai yan kuyiñginetâ ya pilâm nâ tem lâunihinomai. Otmu lok nombotñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñe mem hewewenñe tuhumu Kiristohât hoñ bawanñiain sâñ ekyongonomai ya gurâ ekyongoñetâ tem lâunihinomai. ³⁸ Yawu gârâmâ den yan yu lok ya ekyongoñetâ ki nâñgâyinñinomai yamâ yeñe betyongonomai.

³⁹ Bukulipne, den ekyongoan yukât bâñe sâñmune nâñgâñet. Wâtgât mâmâñahât Heakñe lauyeñe mem hewewenñe tuhumu Anitâhât den bukulipyene kâsikum yinñinomaihât nâñgâñet. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe bukulipyene yeñgât nimbilamyene mem purik pilâyinñimu den sâsâñe ki sâsâñe sâñomai ya ki kuyiñginomai. ⁴⁰ Yakât otmâ den sâsâñe ki sâsâñe sâñomaiân orotmeme ekyongoan yu watmâ otñetâ dopñan otbuap.

15

Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop.

¹⁻² Bukulipne, emelâk Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yinñimune nâñgâm yâkâlen biwiyenñe kepeim manmâ gai. Yawuâk torokatmâ mannomai otmuâmâ Kiristone âwurem ge meyekmu manman kârikñahât bulâñe menomai. Yâhâ den pat âlepñe yakât nâñgâñetâ porap otmu Kiristo betgunomai yanâmâ bulâñe ya ki menomai. Bulâñe ya ki memaihât den pat âlepñe yakât pâñe tâlâwâk yuwu sâñ heñgengumune nâñgâñet.

³⁻⁴ Emelâk Kiristohât aposololipñe yeñgâlebâ den kunñe mewan ya ekyongomune ki nâñgâm heñgenguwi. Yakât yuwu sâñmune nâñgâñet. Kiristone nengât toсахât huñopñe mem muop. Mum hân kâlehen katñetâ tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop. Yawu otmu yan Anitâñe mumuñambâ mem yahalop yakât den emet inânñan poropete otmu lok nombotñe kulemguwi.

⁵ Yâhâ mumuñambâ yahalop yakât kakñan Peto ro op enakmâ den olowot. Yakât kakñan ikñe aposololipñe mem teteyekmu yâk orop den otbi. ⁶ Yakât kakñanâmâ lohimbiñe yâkâlen biwiyenñe kepeim manbi ya kiñgitñe orowâk, dopyeñe 500 ya wangiop, ya teteyinñimu enakbi. Yawu gârâmâ lohimbi ekbi yamâ nombotñe muñetâ nombotñe yawuâk mansai. ⁷ Otmu yakât kakñan imiñe Yakowo yâkâlen tetewangimu enakmâ den olowot. Otmu yakât kakñan aposololipñe âlâkuâk teteyinñimu den otbi. ⁸ Otmu bâñeâmâ nâhâlen tetenihim aposolo âi sâñ nihiop yakât yuwu sâñmune nâñgâñet. Wuân me wuân bilakñe kâpekmai yakât dopñeâk manmune Kiristone menehop. ⁹ Yâhâ ki menehop yan ikñe komot ya mem bâleyekminiwan. Yawu otyinñiminiwan yapâ menekmâ aposolo âi sâñ nihiop yakât nâñgâmune âlâ kândâkdâ otmap. Yawu otminiwan yakât ninahât nâñgâmune gemap. Otmu aposolo yeñgât kunyeñe manbehât ki nâñgâman. ¹⁰ Yawu gârâmâ Anitâñe ikñe enñatñeâk otmâ nâñgâñihim Kiristo hâñgâñgumu ge tetenihim aposolo âi sâñ nihiop. Âi sâñ nihimu yâkât wâtñan kinmâ aposolo nombotñe âi memai ya hârohâk wangiyekmâ âi kârikñeâk meman. Âi meman yukât amboñe Anitâ. Ikñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otnihimu âi memune bulâñe tetemap.

11 Yakât otmâ aposolo nombotje orop, nenje Kiristohât den pat konok yakâlâk lohimbi ekyongomunje nângâmai. Otmu emelâk den pat yuwuâk ekyongomune nângâm Kutdâhâlen biwiyenje katbi.

Anitâje mumuñambâ mem yahatnenekbuap.

12 Otmu Anitâje Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât den pat ekyongomunje nângâwi. Yawu gârâmâ topje girawuhât otmâ yen nombotjañe sâam hilipgum “Hâmbâi mumuñambâ ki yahatnom,” sâmai? 13 Den yawu sâmai ya bulâje mâneâmâ Anitâje Kiristo mumuñambâ mem yahalop sâam ekyongomain ya bulâje ki otbâp. 14 Otmu Kiristo mumuñambâ ki mem yahalop mâne nenje imbiâk ekyongomunje biwiyenje yâkâlen katbâi. 15 Otmu Anitâje mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Anitâje Kiristo mumuñambâ mem yahalop sâam den golâ ekyongombâin. 16 Otmu torokatmâ sâawe. Anitâje mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Kiristo mumuñambâ ki mem yahatbâp. 17 Otmu Kiristo mumuñambâ ki mem yahalop mâne yâkñe tosanenñe ki pilâm manman kârikñahât pat kuningimbâp. Otmu nenje biwinenñe yâkâlen imbiâk kepeimbâin. 18-19 Yâhâ Anitâje manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâje mene sâam Kiristohâlen biwinenñe kepeim mansain. Yawu gârâmâ munom yakât kakñan mumuñambâ mem yahatnenekmu manman kârikñan mannomgât dop ki tap mâne nenje den perâkñe nângâmunje bulâje otbâp. Otmu lok belângen manmaine nengât imbiâk otmâ hâhiwin kakñan manmâ gai sâam nângâningimbâi. Otmu emelâk lohimbi nombotje biwiyenjañe Kiristohâlen kepeim mumgawije orotmeme bâleñe otminiwi yakât tosa ki pilâyinimbâp. Yakât otmâ matje umatje yingimu hâhiwin nângâmbisâihât dop yawuâk tatbâp.

20 Bulâñanâk Anitâje Kiristo mumuñambâ mem yahalop. Yakât dopñeâk lohimbiñe Kiristohâlen biwiyenjañe kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenñe kepeim mansain, me gâmâlâk yâkâlen biwiyenjañe kepeinomai nen kerek mumuñambâ mem yahatnenekbuap. 21-22 Lok topnenñeâmâ konok. Tâmbânenñe, kutje Aram sâam, ikñahâk otmâ tâpikgum tosa miop. Yakât huhopñe Anitâje mumuhât pat kuwanjiop. Yawu otmâ lohimbi yâkâlebâ tetemain nen kerekñe enjatnenñeâk watmâ otmunje bâlemu mum gara gara otmâ gamain. Yawu gârâmâ Kiristone mumuñambâ yahalop yan mumuñambâ yahatmâ manman kârikñan mannomgât mâtâp mem kusânnjiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenñe kepeim manmâ munom yanâmâ Anitâje mumuñambâ mem yahatnenekmu manman kârikñan mannom. 23 Anjoân Kiristone mumuñambâ yahalop. Mumuñambâ yahatmâ himbimân yâhâmu Anitâ orop tawot. Otmu âwurem gewuap yan lohimbiñe yâkâlen biwiyenjañe kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenñe kepeim mansain, me gâmâlâk yawuâk mannomai nen kerek Anitâje mumuñambâ mem yahatnenekbuap. 24-25 Yawu gârâmâ sâp yupâek Kiristone kunnenñe tatmâ tihitnenñe otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawân Kiristohât kasalipñe yu Anitâje mem ge katyekmu yâkât amutgen tatnomai. Lok, âi weke, emet amboñe, senduk banearâ, susun, me sâtñe metje topje topje ya kerek mem ge katyekbuap. Ya kerek mem ge katyekmu sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâmu nen Kiristohât komot kerek mumuñambâ mem yahatnenekmu yu ya topje topje kerehâk yâkât amutgen tatnom. Yakât otmâ menduhunenekmâ âwâñe Anitâ yâkât amutgen katnenekmu mannom. 26 Otmu sâp yan Mumuhât Amboñe bunewâk mem ge katbuap. Yakât kakñan nenñe yâhâpñe ki munom.

27-28 Yakât topje teteâkgât emelâk Anitâje lok âlâ den ekumu kulemguoop ya yuwu tap.

“Anitâñe wahap topñe topñe ya nanñahât amutgen katyekmu tatnomai.”
Yawu tap.

Yâhâ “wahap topñe topñe” den yuñe nen hânân gâtñe, me himbimân gâtñe, me hân kâlehen gâtñe nen kerehâk meneneksap. Yâhâ Anitâ ikñahâk menenekmâ nanñahât amutgen katnenekbuap. Yakât otmâ den yuñe Anitâ ikñahât ki miap. Otmu nanñahât gurâ ki miap. Anitâñe nen kerehâk menenekmâ Kiristohât amutgen katnenekmu tatnom yanâmâ sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâwuap yan Kiristone ai tuhum tiñ pilâm nen kerehâk menenekmâ âwâñe Anitâ yâkât amutgen katnenekbuap. Otmu ikñe gurâ yawuâk âwâñahât amutgen tatbuap. Yawu otmâ Anitâñe kunneneñe pato tatbisâp.

²⁹ Otmu Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap yakât torokatmâ sâwe. Bukulipyene nombotñeñe “Mumuñambâ ki yahatnom,” sâmai. Yawu gârâmâ den sâmai ya bulâñe oap otmuâmâ girawuhât otmâ bukulipyene emelâk muwi ya yengât nâñgâm kutylene mem kinñetâ toen katyeksaï? Yâhâ Anitâñe bukulipyene mumuñambâ mem yahatyekbuapgât dop ki tap otmuâmâ kutylene mem kinñetâ toen mem katyekmai yamâ imbiâk otmâi.

³⁰ Bukulipne, torokatmâ sâmune nâñgâñet. Nenñe lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe lohimbi nombotñeñe topñe âlâlâ mângâenenekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gamain. Yawu gârâmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne ai yu pilâmbâin. ³¹ Lohimbi âlâ me âlâ belângen manmaine sâp girawuân me girawuân nohoñetâ mumbom? Yawu nâñgâm manman. Den ekyongoan yu biwinañe nâñgâmune bulâñe oap. Otmu yakât dopñeâk yengât yuwu nâñgâmune bulâñe oap. Emelâk Kiristohât den pat âlepñe ekyongomune nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyene katbi. Yapâek biwiyeneñe yâkâlen kepeim manmâ gai yakât nâñgâm mepaeyeksan. ³² Emelâk nâñe Epeso kapi yuân taka Kiristohât den pat âlepñe ekyongowan. Sâp yan kapi ambolipñe nombotñeñe kuk otmâ bâsok hâmene mem gulip tuhuwi. Yawu gârâmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Epeso kapiân yu âwurem taka nep yuwu ki tuhumbâm.

Otmu torokatmâ sâwe. Lohimbi belângen manmaine yuwu sâmai. “Mumunñe pesuk sâwuap. Yakât otmâ engatnenneâk watmâ sot kâle soñgo bau nem herone kakñan manne.” Den yawu sâmai. Yâhâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne soñgo bau sot kâle nem herone kakñan manbâm. ³³ Otmu lok yawuyane taka yen orop yawuâk otñetâ dondâ bâleap. Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Lok âlepñeñe lok bâleñe orop hero karangim yâhâm genomai yanâmâ lok bâleñeñe lok âlepñe ya yengât engatyeneñan kionñetâ otbuap. ³⁴ Yene nâñgân nâñgânyene keterakyiñgimu bukulipyeneñe Anitâhât den kelangatmai ya yengât nâñgân nâñgân ki watñetgât nanñan. Ya kâmbukñe. Den ekyongoan yu nâñgâm anulakñet.

Mumuñambâ yahatnom yan towatnenne âlâ tetewuap.

³⁵ Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe yuwu mon sâm âinohonomai. “Nenñe girawu otmâ mumuñambâ yahatnom? Me mumuñambâ yahatnom yan towatnenne girawuya tetewuap?” ³⁶ Yawu sâm âinohonomai yakât matñe yuwu sâmune nâñgâñet. Nowo alikñe mem hân kâlehen katmain ya mumu kâmñe ga takamap. Ga takam hâlihît kânâñgâmunñe ya watmâ yâhâmap. Yâhâ alikñe mem hân kâlehen katmain yamâ mumap. Mumu yanak kâmñe ga takamu bonñe ango tetemap. Yen yukât topñe nâñgâmai yamâ girawu otmâ manmannenñahât topñe pâpgumai? Yawu gârâmâ alikñe mem hân kâlehen katmain yakât dopñeâk mum hân kâlehen mem ba karakmain. Otmu kâmñe

ga takamap yakât dopņeâk mumuņambâ yahatnom. ³⁷ Otmu torokatmâ yuwu sâmunne nâņgâņet. Ârok kehetņeâk mem hân kâlehen katmain. Yawu gârâmâ kâmņe ga takam bonņe kinmap yamâ towatņe âlâ âlâ. ³⁸ Anitâņe ikņe eņgatņeâk otmâ sot âlâlâhât bonņe otmu kehetņe yakât towatņe ikņiâk ikņiâk kalop. ³⁹ Otmu soņgo bau, hambe gumbam, nâi luap, me soki kalapat topņe topņe yamâ towatyene ikņiâk ikņiâk katyehop. Otmu lok manman-
nenņe gurâ yawuâk ikņiâk katningiop. ⁴⁰ Yakât otmâ hânân âliwahap topņe topņe kalop ya towatņe ekmâ “Yuâmâ hânân gâtņe,” sâmain. Me himbimân emetsenņe pitu âlâlâ kalop ya gurâ ekmâ “Ewamâ himbimân gâtņe,” sâmain. ⁴¹ Hilâmġât emetsenņe yakât laņinņe ya ikņiâk. Otmu omoņġât emetsenņe yakât laņinņe ya gurâ ikņiâk. Otmu pituhât laņinņe ya gurâ ikņiâk tap. Yawu.

⁴²⁻⁴³ Otmu dop kum den ekyongoan yukât topņe yuwu nâņgânom. Menlipnenņe menenekbi yan wâtnenņe ki teteop. Yâhâ wâtnenņe tiņ tiņ sâmap yapâek mesek topņe teteningimu mum gamain. Yakât otmâ mumunņe hannongoņetâ tâtuk sâmain. Yâhâ Anitâņe mumuņambâ mem yahatnenekbuap yan hâknenņe âiņe ningimu manman kârikņan mannom. Otmu hâknenņe âiņe ya ningimu eņakmunņe âlepņe nandoroņe otbuap. ⁴⁴⁻⁴⁹ Kândikum emelâk Anitâņe topņe katmâ hân mem tâmbânenņe, kutņe Aram sâm, yâk tuhum yan umutņe biwiņe katbaņgiop. Yâhâ lok tuhuop yakât Moseņe den kulemuop ya yuwu tap.

“Anitâņe lok tuhum umut biwiņe katbaņgimu manop.” Den yawu tap.

Yakât otmâ lohimbi Aramġât towat tetewiņe muop yawuâk mum gara gara otbi. Otmu nen gurâ dop yawuâk otmâ mum tâtuk sânom. Yawu gârâmâ lok âlâ himbimâmbâ ge manop yamâ Kutdânenņe Yesu Kiristo. Yâkņeâmâ umut biwinenņe mem hewewen tuhumu yâkâlen biwinenņe kepeimunņe manman kârikņahât pat kuningiop. Yakât otmâ âwurem ge menenekbuawân Anitâņe mumuņambâ mem yahatnenekmâ hâknenņe âiņe ningiwuap. Yâhâ emelâk Kiristoņe mumuņambâ yahatmâ hâkņe âiņe miop yawuya ningiwuap.

⁵⁰ Bukulipne, den ekyongoan yukât topņe yuwu nâņgânom. Emelâk tosa-
nenņahât huhopņe hânân yu manmâ yâhâm munomġât Anitâņe sâm kalop. Yakât otmâ hânân manman manmain yu torokatmâ himbimân yuwuâk mannomġât dop ki tap. ⁵¹⁻⁵² Yâhâ mumuņambâ yahatnomġât Anitâņe den biwinan kalop yamâ yuwu. Sâp pesuk sâwuawân aņelo âlâņe lâmun bâiņe kunbuap. Lâmun kunmu Anitâņe in yawu, sennenņe peleņ bok otmap yakât dopņeâk mumuņambâ mem yahatnenekbuap. Mem yahatnenekmu lohimbi mannomai ya orop menduhunenekbuap. Menduhunenekmâ man-
mannenņe âiņe ningiwuap yakât dop kum sâwe. ⁵³ Soki âlâ sâmbâlâkņe tatmâ kon sâmap. Kon sâm bumbulele otmap. Yakât dopņeâk nenņe hâknenņe hâņgiņe pilânom. ⁵⁴⁻⁵⁵ Pilâmunņe hâknenņe âiņe ningimu haņġalakmâ manman kârikņan manbisâin. Yâhâ sâp yiwerenņe yuâmâ hâhiwin kakņan manmâ mum gamain. Yâhâ hâmbâi hâknenņe âiņe ningimu menom yan hâhiwin barak manmâ yâhâmbisâin. Emelâk Anitâņe ya sâm kalopġât otmâ yakât bulâņe tetewuap. Yâkât poropete âlâņe den kulemuop ya yuwu tap.

“Anitâņe Mumuhât Amboņe mem ge katbuap yapâek lohimbi ki munomai.”

Otmu Anitâņe poropete âlâ den yuwu ekumu kulemuop.

“Bâe, Mumuhât Amboņe, lohimbi hilipyongowuatġât dop biatsap. Otmu hâhiwin yiņġim yâhâwuatġât dop gurâ ki tap.” Den yawu tap.

⁵⁶ Yakât otmâ yuwu sâmunne nâņgâņet. Biwinenņambâ nâņġân nâņġân bâleņe topņe topņe tetemu ya watmâ otmunņe bâlemap. Otmunņe bâlemap yan Anitâhât girem den nâņġâmunņe biwinenņan hâumu girem den ya loņġâem tosa

miain sâm nanngangimain. Yawu manmain yakât huhopne Manman bâlenjahât Amboņane hâhiwin topne topne ningimu manmâ mum gamain. ⁵⁷ Yawu gârâmâ Anitâne tihitnenne otmâ Kutdânenne Yesu Kiristo hângangumu ge kawenennan kinmâ tosanenjahât matne miop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenņane kepeim yâkât wâtņan kinmunne Manman Bâlenjahât Amboņane ki mem ge katnenekbuap. Yawuâk manmâ munom otmuâmâ sâp pesuk sâwuawân Anitâne mumuņambâ mem yahatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâ mepaenom.

⁵⁸ Bukulipne, biwiyenņane Kutdâhâlen tiņâk hikum mannomai. Yawu otmâ âi sâm yingiop yakât biwiyenņane tiņâk kepeim tuhuņetâ bulâne topne topne tetewuap.

16

Yerusalem kapi ambolipne yengât tewetsenņe menduhuwi.

¹ Otmu Yerusalem kapi ambolipne Kiristohâlen biwiyenņane kepeim mansai ya nombotņane senne âlâlâhât umburuk mansai ya yengât den pat ekyongomune nângâwi. Yâhâ yeņe girawu tânyongonom sâm âinohowi yakât yuwu sâmune nângâņet. Galatia kapi ambolipne tewetsenņe menduhunomai sâm mâtâp tiripyongowan yawuâk yen tiripyongomune otnomai. ² Nâņe yengâlen takawom yan nanņe menduhum katne sâm pâinņetâ biatmapgât nângâm Sande ârândâņ menduhuaknomai yan nepyenjahât hâmeņe memai yakât torehenņe mem Yerusalem kapi ambolipne yengât pat sâm menduhum konohân katņetâ tatbuap. ³ Otmu takawom yan yeņe bukulipyenņe nombotņane nanņe mem ari Yerusalem kapi ambolipne yinginomai sâm lok katyekbi ya pepa kulemgum yingiwom. Kulemgum yingimune mem ari Yerusalem kapi ambolipne tiripyongonņetâ buku otyinginomai. ⁴ Yawu gârâmâ nine orowâk arinomgât mâtâp tetewuap otmuâmâ orowâk arinom.

Pauloņe nep tuhuwom sâm nângân nângân kalop.

⁵ Yâhâ nâmâ Epeso kapi yu pilâm yengâlen takawom. Angoân Makeronia hânân kapi tatmâ arap ya yengâlen ari Kiristohât komolipne girawu mansai ya kapi ârândâņ hawangum yekmâ yanak yengâlen takawom. ⁶⁻⁷ Yengâlen takamune yen orop tipiņe mannom. Yawu gârâmâ Kutdânenņane nângânihimu yen orop sâp kâlep manmâ to yambu pesuk sâek sâm mambotbom. Otmu to yambu pesuk sâwuap yan mâtâp menihinņetâ wosapâ me wosapâ ariwom yakât ki nanngan.

⁸⁻⁹ Sâp yuâmâ Epeso kapi yuân manmâ Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingimune lohimbî dondâņe yâkâlen biwiyenņe katnomaihât mâtâp teteap. Otmâ lok dondâņe gurâ mâtâp yu maņgunihine sâm oai. Yakât otmâ tipiņe tatmâ âi tuhumune Pentikos hombaņ otbuawân kapi yu pilâm Makeronia ariwom.

¹⁰⁻¹¹ Timoteoņe yengâlen takawuap yan ki ekmâ mete kârâ otnomai. Nâņe Kutdâhât hoņ bawangim âi meman yukât dopņeâk hoņ bawangim âi memap. Yakât otmâ takamu buku otbangim mâtâp mewanginņetâ lohotņan takamu enaknom. Yâhâ nâmâ bukulipyenņe orop manmâ yâkât mambotbangiain.

¹² Otmu bukunenņe Apolo yâkât yuwu sâmune nângâņet. Bukulipyenņane pilânenekmâ yengâlen âwurenomai yan gâ orowâk arinomai sâm ekum meme sâsâ tuhum gan. Yawu gârâmâ sâp yiwerenņeâmâ orowâk takanomaihât hâkâņ oap. Yâhâ sâp âlâen mâtâp tetewangiwuap yanâmâ âlepne hângangumune yengâlen takawuap.

Den bâiņe sâop.

¹³ Otmu yeje Kiristohât wâtñan kinmâ yuwu otmâ mannomai. Biwiyenambâ nângân nângân bâleñe âlâlâ tetemu ya watmâ otmain sâmbiwiyeñe galemahom mannomai. Me bukulipyene nombotñe Kiristohât den kelangatmaine engatyenan kionmaihât biwiyene ki pâlamñe otbuap. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyenane hikuakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbi belângen manmaine mâtâp manguyingimaihât kârihem kinmâ manmanyene galemahom mannomai. ¹⁴ Otmu Kiristo orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu tep âlep nanngangim hon bawannginomai.

¹⁵⁻¹⁶ Bukulipne, angoân yengâlen gâtñe lok âlâ, kutñe Setepanas sâmbi torehenlipñe orowâk Kiristohâlen biwiyenane kepeiwi. Yawu otbi yapâek manmâ gai ya topyene nângâm hengenñe. Otmu Akaia hânân kapi tatmâ arap yakât ambolipñane Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmai ya yengât nângâm yâkñe hon bayingim mansai. Yakât otmâ yeje lohimbi yawuya yengât nângâñetâ yahatmu amutyenan manñetgât nanngan. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu yen orop ki enakmâ mansaingât tepne dondâ nângânyingian. Yawu gârâmâ Setepanas bukuyâhâtñe, kutyetñe Potunato yet Akaiko sâmbi, yâkñe yeje tepyene nângânihiyai yakât eknohoñetâ biwine huruñ sâop. Yakât otmâ tep hero nângâyingian. Otmu hângânyongomune âwurenomai yan nâñe herone nângâyingim mansan yakât den pat ekyongonñetâ yen gurâ yawuâk biwiyene huruñ sâwuap. Yakât otmâ yengâlen takanomai yan ewe katyeknomaihât nanngan.

¹⁹ Den bâñe sâwoman. Asia hânân yu kapi tatmâ arap yakât ambolipñane biwiyene Kiristohâlen kepeim mansainne yengât nângâyingiai. Otmu lohimbi yâhâp, kutyetñe Akuila yet Pisisila, lohimbi nombotñane yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den alahum kiki mewangim mepaemai yane orowâk yengât nângâyingiai. ²⁰ Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansainne yawuâk nângâyingiai. Otmu Anitâ yet Kiristohâlen biwiyenane kepeim mansai yeje herone nanngannginomai.

²¹ Otmu lok ekap yu kulemguañ yu ekumune kiripi nihimu nine bâtnane bâñehen kutne kulemguañ yu ekmâ nâñe herone nângâyingian yawu nângânomai.

²² Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe Kutdânenne ki ewe katmâ yâkâlen biwiyenane kepeim mansai yamâ Anitâñe hilipyongowuapgât nanngan. Yakât Kutdânenne âwurem gewuap.

²³ Kutdânenne Yesu tihitnenne otmapñe biwi nângân nângânyene mem konohân tuhumu kepeiakmâ manñetgât Anitâ ulitguman.

²⁴ Yen orop biwinenñane Kiristohâlen kepeim mansain. Yawu manmâ biwinane kepeiyekmâ nângâyingim mansan. Yawuâk.

Nâ bukuyene,
Paulo

2 Korinti

Pauloŋe Korinti yengât ekap betŋan kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpne,

¹ Yen Korinti kapi ambolipne otmu Akaia hânân kapi nombotŋe tatmâ arap ya ambolipne orop Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim tem lâuwangim manŋetgât Anitâŋe meyeŋop. Nâ Paulo. Emelâk Awoŋnenŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât aposolo sâŋm âi nihiop ya mem mansan. Otmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Timoteo, yâkŋe nâ orop tânahom mansait. Netŋe heronŋe nâŋgâyiŋgim ekap yu kulemgum katyiŋgiat.

² Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe enŋatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nâŋgâyiŋgim ulitgum gaman.

Anitâŋe biwi sânduhân katnenekmap.

³⁻⁴ Umatŋe topŋe topŋe teteningimawân Awoŋnenŋe Anitâ, Tihit tihit otmu Biwi Sânduk Amboŋenŋe mem hewewenŋe tuhunenekmâ biwi sânduhân katnenekmap. Yakât nâŋgâm Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwâŋe mepaem mannom. Otmu bukulpnenŋe yengâlen umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiuwap nenŋe gurâ yâkât wâtŋan kinmâ yan mem sânduk tuhuyeknom. ⁵ Emelâk Kiristonŋe ikŋe den pat âlepŋe ekyongominiop ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhuŋetâ sâtŋum muop. Otmu nenŋe yâkâlen biwinenŋe kepeim tem lâuwangim den pat âlepŋe lohimbî ekyongomonŋe nombotŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm emelâk Kiristo mem âlâlâ tuhuwi yakât dopŋeâk mem âlâlâ tuhuneneksai. Yawu gârâmâ biwinenŋe Kiristo orop hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ mem âlâlâ tuhunenekmaiân yâkŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu biwi sânduhân manmain. ⁶ Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim manŋetâ manman kârikŋan katyekbuapgât nâŋgâm netŋe tem lâuwangim manmutŋe umatŋe âlâlâ kaknetŋan yâhâmap. Yâhâ umatŋe âlâlâ kaknetŋan yâhâmap yan ikŋe wâtŋan kinmâ biwinetŋe yâkâlenâk kepeim manmutŋe biwinetŋe ki orotok sâmap. Otmu yen gurâ yawu manŋetâ umatŋe âlâlâ teteyiŋgiuwawân biwiyenŋe ki orotok sâuwap. ⁷ Yeŋe yawu manmâ ki lohotŋe otnomai yakât nâŋgâm enŋat yâhâp ki otmait.

⁸ Bukulpne, emelâk Asia hânân manbit yan umatŋe dondâhâlâk kaknetŋan yâhâmu hâhiwin nâŋgâwit yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Umatŋe ya kaknetŋan yâhâmu biwinetŋe orotok sâop yan mumutŋe hâknetŋe sânduk sâuwapgât nâŋgâwit. ⁹ Otmu emelâk Anitâŋe mundomgât sâpŋe kalop ya tetenitgiwomap sâŋm biwinetŋe memâk manbit. Yawu gârâmâ netŋe wâtnetŋanâk torokatmâ mandomgât dop ki tap. Yakât nâŋgâmutŋe haŋ sânitgiâkgât Anitâŋe nâŋgâmu umatŋe yu kaknetŋan yâhâop. Umatŋe yu kaknetŋan yâhâmu yan biwinetŋe yâkâlen kepeim wâtŋan kindehât mem hewewenŋe tuhuneleŋop. Yawu tuhunelekmâ yan lok mumuŋe mumuŋambâ mem yahatyekmu mannomai yakât dopŋeâk mâmâŋe otnitgimu biwinetŋe huruŋ sâmu manman âlepŋan manbit. ¹⁰ Yawu otmâ umatŋe kaknetŋan yâhâop yapâ meneleŋop. Otmu sâp âlâen umatŋe âlâ kaknetŋan yâhâuwawân yawuâk yapâ menelekmâ manman âlepŋan katnelekbê sâŋm ki pâpguuwap. ¹¹ Yawu gârâmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Umatŋe kaknetŋan yâhâuwap yan yen lok kiŋgitŋe orowâkŋe biwiyenŋe hikum netgât nâŋgâm Anitâ ulitgunomai.

Anitâ ulitgunjetâ yawuâk tepnje nângânitgimu hâmenetnje kinbuap. Yakât otmâ netgât sâmb heronje otbanjim mepaenomai.

¹² Yene nângâm bâlenihimaihât yuwu sâmbune nângânet. Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakje mâmâne otnihimu yen otmu lohimbi belângen manmai den perâkne âlâ ki ekyongom gaman. Otmu yu me ya otyingiman ya gurâ uwawapne bia otyingiman. Yawu otyingiman yan lohimbi belângen manmai ya yengât orotmeme me nângân nângân ki watmâ otyingiman. Yakât otmâ Wâtgât mâmânahât Heakje biwine ekmu ârândân oap yawu biwinane nanjan. Yakât otmâ ki anulakmâ mansan. ¹³ Emelâk den kulemgumune sâlikum topne nângâm heנגgunjetgât den ya topnambâek kulemgum katyngiwan. ¹⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne nombotnane den ya sâlikum nâhât biwiran girawu tap yakât nângânetâ ki keterakyngimu nângâm bâlenihim gai. Yawu gârâmâ biwiran tap yu nângâm heנגgum ewe katneknetgât biwine mem mansan. Ewe katneknetâ biwinenne hikuakmâ konohâk otmu Kutdânenne Yesu Kiristo âwurem gewuawân yâkât sennan kinmâ heronje nanjanom.

Paulonje Korinti kapi ariwuapgât nângâmu umatne otmu pilâop.

¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ yene heronje nângânihim mansai yakât ki nângâm ketet otman. Emelâk Epeso kapiânâk tatmâ den yuwu katyngiwan.

“Kapi yu pilâm Makeronia hânân ariwom yan angoân saru hâtikum yengâlen takamune tipne tatnom. Tipne tatmâ mâtâp menihinetâ Makeronia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipne yekmâ benje âlâkuâk yengâlen âwurem takamune tatnom. Otmu yapâ yawuâk mâtâp menihinetâ Yuraia hânân ariwom.” ¹⁷ Biwinane yawu nângâm den ya yengâlen katmune takamu ekbi. Sâp yan mâtâp biatmu yengâlen ki takawan. Yakât otmâ nâhâitne “Taka nenekbom sâop yamâ imbiâk sâop,” yawu mon nângâwi. Nâne yu me ya otbom sâmb ekyongoman yakât kaknan ninahâlâk nângâmbune yahatmu nângân nângân âlâ ki hâukuman. Me biwi yâhâp ki otman.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ Anitâmâ bulâne Amboje. Yakât otmâ yâkne den imbiâk ki eknongomap. Yakât otmâ nâne Sila yet Timoteo orop Anitâhât nanne Yesu Kiristo yâkât den pat âlepne ya kâsikum yingiminiwin yan Kiristone den imbiâk eknongominiop yawu sâmb ki ekyongominiwin. Yâkne Anitâhât den bulâne eknongominiop ya nenne gurâ tâj tâjâk ekyongominiwin. ²⁰ Otmu emet inânjan Anitâne nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi tihitnenne otmâ ikne hoj bawane hângângumu ge manman âlepnan katnenekbuap sâmb den hikuop. Yâhâ Yesu Kiristone hohetnenne tetem manop yâkâlen den yakât bulâne aksisihâk tetem heנגguop. Yakât otmâ nenne bulâne yakât nângâm “ya bonjanâk” sâmb Anitâ mepaemain. Anitâ ikjak mâmâne otningimu Kiristohâlen biwinenne tijâk kepeim kârihem manmain. ²¹⁻²² Yawu manmâ yâhânehât Anitâne menenekmâ nine nanne baratne sâmb pat kuningiop. Pat yakât bulâne ki biatningiâkgât Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge biwinenne mem hewewen tuhunenekmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâne menenekmâ ikjan torokatnenekmu manman kârikjahât bulâne menom yakât nângâm engat yâhâp ki otmain.

²³⁻²⁴ Yengâlen ki takawan yakât yuwu sâmbune nângânet. Yengâlen taka kuwikyekmâ den sâyingiwomgât nângâmbune umatne olop. Yawuhât otmâ Epeso kapi pilâm Makeronia hânân tâj tâjâk takawan. Yene Kiristohâlen biwiene kepeim mansai. Yakât otmâ den wuân me wuângât nângânetâ bulâne otmu lâum manjetgât nen Kiristohât aposololipnane ki meme sâsâ tuhuyekmain. Yawu otmâ yene biwiene kepeiakmâ konohâk otmu

herone nanganginet sâm yen orop buku orangim tânahom mansain. Den yan yu Anitâne nângâmu bulâne oap.

2

¹ Yâhâ emelâk yengâlen taka den sâyîngiwan yan yengâlen gâtne nombotnaje nângâm bâlenihiwi. Yakât otmâ âlâkuâk taka den sâyîngimune tepyeje bâlemap sâm pilâm yuân tohowan. ² Yawu gârâmâ yengâlen taka den sâyîngimune tepyeje bâleop mâne yengu yawuâk otmâ tep hero kaknan ki katnekbâi. ³ Yâhâ nâne topne katmâ Kiristohât den pat âlepne kâsikum yîngiminiwan. Yakât otmâ yeje otbi mewi yakât nângâmune biwine herone otminiop yakât nângâm yeje yawuâk otmâ mannomai, yawu biwinane nângâwan. Yakât otmâ yengâlen takawan mâne tep herone kaknan katnekbâihât dopne otbâp. Yamâ taka den sâyîngimune nângâm bâlenihinomai nângâm pepa kulemgum katyîngimune ekbi. ⁴ Yawu gârâmâ biwinane kepeiyekmâ mansan. Yakât otmâ pepa kulemguwan ya sâlikum nângânetâ tepyeje bâlewuap nângâm tepne nângâyîngim dondâ isewan. Yawu otmâ ya sâlikum nângâm nâhâtne “Nângâningimap yanak pepa yu kulemgum katningimu takap,” sâm nângânomaihât yawu kulemguwan.

Lok âlâne otmâ tâpikguop yâkât tosa pilâwanngiwi.

⁵⁻⁶ Yengâlen gâtne lok âlâne otmâ tâpikguminiop. Yakât otmâ lohimbi dondâne tep bâle pato nângâwanngim den âiân katbi. Den âiân katmâ sâm hârewanngim kewilânetâ ari biwine gemu manmâ gap. Lok yan ye yen orowâk manmâ otmu bâleop yakât otmâ yeje kewilânetâ manmâ gap yakât nângâmune ârândân oap. Den sâm hârewanngiwi yamâ pesuk sâwanngimu yengâlen torokalakmu mannetgât nanngan. ⁷ Yâkne yawuâk tâtâem otmâ manmâ yâhâmu biwine mumu yanak Kiristo betgumapgât yenak tosanje pilâm biwine mem hewewen tuhnetâ orowâk mannomai. ⁸ Otmu tepyeje nângâwanngim mansai yakât nângâmu keterakbangiâkgât buku otbannginomai. ⁹ Otmu yeje nâhât sât watmâ lok ya den âiân katmâ sâm hârewannginomai me bia yawu biwinane nângâm pepa kulemgum katyîngiwan. ¹⁰ Yâhâ otmâ tâpikguop yakât tosa ninahâk ki pilâwanngiwom. Angoân yeje tosanje pilâwannginomai yan yengât nângâmune ârândân otbuap. Yeje yawu otjetâ nâku yawuâk tosanje pilâwanngiwom yan Kiristone yakât nângâmu ârândân otbuap. ¹¹ Otmu Satan Manman bâlenjahât Ambojanje nen kerek hiliwahonehât kâitnongomap yakât topne nângâm henngenguin. Yakât otmâ lok yakât tosa pilâwannginom yanâmâ Satangât mâtâp mannguwannom.

Paulone Epeso kapi pilâm Makeronia hânân ariop.

¹² Otmu bukune Titone yengâlembâ takamu Toroa kapiân penanngiakmâ yengât den pat eknohomu nângâwom sâm Epeso kapi pilâm Toroa kapiân ari mambotbanngiwan. Mambotbanngiwan yan Kiristo hon bawanngim yâkât den pat âlepne kapi ambolipne kâsikum yîngiwan. Kâsikum yîngimune lohimbi dondâne yâkâlen biwiyene katbi. ¹³ Yawu gârâmâ mambotbanngimune biatmu yanak yengât nângâm dondâ gorânihiop. Yakât otmâ kapi ambolipne pilâyekmâ wanga mem Makeronia hânân takawan. Takamune penanngiakmâ yengât den pat ya eknohop.

Kiristohât den pat ekyongonetâ nângânetâ âilongo olop.

¹⁴ Yengât den pat eknohomu nângâm biwine sânduk sâmu Anitâ mepaewan. Nenne Kiristo orop biwinennane kepeiakmâ konohâk otmu manmain yan Anitâne mâmâne otningimu yâkât âi memunne bulâne tetemap. Mâmâne otningimu Kiristohât den pat âlepne sâm haok tuhumunne hânngan kulemngan

arimap. Otmu nenŋe hotomŋe nâŋgâmunŋe âilonŋo otmap yakât dopŋeâk lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe den pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ âilonŋo otmap. ¹⁵⁻¹⁶ Nâŋgâŋetâ âilonŋo otmu Manman Amboŋaŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgimap. Lohimbi yaŋeâmâ den pat ya nâŋgâŋetâ hotomŋe âilonŋo pilâmap yakât dop otmap. Yâhâ lohimbi nombotŋe hiliwahonomaihât pat mansaiŋe ya nâŋgâŋetâ korokŋe pilâmap yakât dop otmap. Yakât otmâ nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm hiliwahonomai. Lok girawuyenŋe âi yu meŋetâ dopŋan otbuap? Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Kiristonŋe menenekmâ aposolo âi sâm ningiop. Yakât otmâ hoŋ bawaŋgim yâkât den pat âlepŋe ekyongomain. Ekyongomain yan hotomŋe pilâmu nâŋgâmunŋe âilonŋo otmap yakât dopŋeâk Anitâŋe nâŋgâningimu âilonŋo otmap. ¹⁷ Yâhâ lok perâkŋe dondâhâlâkŋe biwiyenŋe kurihiakmâ tewetsenŋahâlâk nâŋgâm yenŋâlen taka Kiristohât den pat kelanŋatmâ kâsikum yinŋimai. Yâkŋe otmai yawu ki otmain. Anitâ ikŋak den âlâlâ biwinenŋan katmap ya ekyongomain. Yâkŋe nenekmu ârândânŋ olâk sâm Kiristo hoŋ bawaŋgim den tâŋ tâŋâk ekyongomain.

3

Nenŋe wâtneŋanâk kinmâ Kiristo hoŋ bawaŋginomgât dop ki tap.

¹ Den ekyongoan yu nâŋgâm nâhâtŋe “Ikŋahât nâŋgâmu yahatsap” sâmai me bia? Den âlâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Emelâk lok nombotŋe yenŋât bukulipyenŋe heronŋe nâŋgâyiŋgim pepa mem kulemgum yinŋiwi ya mem taka tiripyonŋonŋetâ sâlikum buku otyiŋŋinŋetâ orowâk tatmâ den kâsikum yinŋim gai. Otmu âiyenŋe tuhum pesuk pilâm Kiristohât komot âlâhâlen ari nep tuhunomai yan “Pepa kulemgum ningiŋetâ mem ari tiripyonŋonom,” sâm ulityonŋonomai. Yawu otmai yamâ nâŋe yawu ki otman. ² Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhât âi yukât topŋe nâŋgâne sâm otŋetâ pepa âlâ ki tiripyonŋomune eknomai. Yenŋât manmanyenŋe ekmai yan nâhât pepa ekmai yakât dop oap. Yakât otmâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. ³ Kiristonŋe hânŋânnohomu ikŋe den pat âlepŋe ekyongowan. Ekyongomune nâŋgâŋetâ Anitâ Manman Amboŋaŋe ikŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heak hânŋângumu ge mem hewewenŋe tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenŋe katbi. Yakât otmâ yenŋâlen bulâŋe teteap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe manmanyenŋe eknomai yan nâŋe Kiristo hoŋ bawaŋgiman yakât topŋe nâŋgâm henŋenŋunomai. Yakât otmâ yenŋe pepa kulemgum nihinomaihât ki nâŋgâman. Otmu torokatmâ sâwe. Emelâhâmâ Anitâŋe girem den Mose ekumu tape mem kulemguop ya Isirae lohimbiŋe sâlikum Anitâhât topŋe tipiŋe nâŋgâwi. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât biwiŋan den âlâlâ tatmap ya mem biwinenŋan katmap. ⁴⁻⁵ Yakât otmâ nenŋe wâtneŋanâk kinmâ âi memunŋe bulâŋe tetemap sânomgât dop âlâ ki tap. Kiristohâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim Anitâhât wâtŋan kinmâ âi memunŋe nenekmu dopŋan otmap.

⁶ Kiristonŋe manman kârikŋahât mâtâp âiŋe mem teteningiop. Yakât otmâ hoŋ bawaŋgiwehât Anitâŋe menekmâ âi sâm nihiop. Otmu Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu mâtâp âiŋe ya watmâ yâhâm yan manman kârikŋahât bulâŋe membom. Yâhâ lohimbiŋe girem den nâŋgâmai yan biwiyenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâlenŋe tetemu otŋetâ bâlemap. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ otnomai yan matŋe umatŋe yinŋimu mem hiliwahonomai.

Kiristonŋe mâtâp âiŋe meningiop yakât nâŋgâmunŋe yahatmap.

⁷⁻¹¹ Emelâk Anitâŋe girem den Mose ekumu tape mem kulemguop. Yakât kakŋan girem den ya Isirae lohimbi ekyongomu nâŋgâŋetâ biwi nâŋgân

nângânyenjan hâumu yan otmâ tâpikguminiwi yakât nângâm anjakbi. Otmu yapâek girem den lâum pâpgum yanjak hiliwahonomgât pat mansain yawu nângâm manmâ gai.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepne nângâmunne Wâtgât mâmâñahât Heakne mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenñaje kepeim mansain. Yawu manmunne Anitâñe tosa pilâm manman kârikñahât pat kuningimu mansain yawu nângâmunne biwinenñe huruñ sâmap. Biwinenñe huruñ sâmu Wâtgât mâmâñahât Heakne mâmâñe otingimu Kiristo hon bawanjim mansain.

Kândikum emelâk Anitâñe girem den ya Mose ekumu kulempuop yan ikne lañinñaje siliñ siliñ sâm Mosehât kundennjan hâumu kaok bolañ bolañ olop. Yawu otmu pumñambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundenne kâiâkne olop. Kundenne kâiâkne olop yamâ Isirae lohimbiñe ekñetâ irik irik sâmu dâñâk ki ekbi.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepne nângâmain yan Anitâhât lañinñaje biwi nângân nângânnenjan pilâmu hañ sâningimap yamâ bok sâwuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk lañinñaje Mosehât kundennjan hâuop yamâ bialop. Yâhâ sâp yuâmâ lañinñaje lok biwinenñan pilâmap yañeâmâ emelâk gâtne ya wangim biwinenñan pilâm yâhâwuap. Yakât otmâ nângâmunne âlâ kândâkdâ otmap.

¹² Otmu nenñe Kiristohât den pat âlepne lohimbi kâsikum yingimunne nângâmai. Nângâmai yan Anitâhât lañinñaje biwiyenjan pilâmu hañ sâyingiwuap yakât nângâm den tâñ tâñâk kâsikum yingimain. ¹³ Yâhâ emelâk Moseñe olop yan hâum sâmune nângâñet. Emelâk Moseñe Sinai pumñan yâhâmu Anitâ orop den olowot. Den otmutâ yan yâkât lañinñaje Mosehât kundennjan hâumu kaok bolañ bolañ olop. Yâhâ den otmutâ pesuk sâmu pumñambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundenne kâiâkne olop. Otmu Anitâhât den Isirae lohimbi ekyongop yan lañinne biatmu kundenne ekmai sâm sângum potonñe mem kundenne kâtâpgum den ekyongop. Yawu ekyongom benñe âlâkuâk Anitâ orop den otde sâm pumñan âwurem yâhâop yan sângum potonñaje kundenne kâtâpñuop ya mem gahaemu den olowot. Den otmutâ lañinñaje kundennjan hâumu âlâkuâk kaok bolañ bolañ olop. Yawu gârâmâ emelâk Mose otmu Isirae lohimbiñe otminiwi ya watmâ ki otmâ mansain. Yakât yuwu sâmune nângâñet. ¹⁴⁻¹⁶ Moseñe kundenne kâtâpgumu Isirae lohimbiñe ki ekbi yakât dopñeâk biwi nângân nângânyenñe mañguakmu Anitâhât den ekyongop ya nângâñetâ ki keterakyinñiop. Sâp yapâek Isirae lohimbi tetem manmâ gai ya yengât biwi nângân nângânyenñe yawuâk mañguakmu miti den kândikum kulempuwi ya sâlikum nângâñetâ ki keterakyinñimap. Yawu gârâmâ Moseñe âwurem Anitâhâlen yâhâop yakât den kulempuop ya yuwu tap.

“Kutdâhâlen âwurem yâhâwe sâm sângum potonñaje kundenne kâtâpñuop ya mem gahaem ehop.” Den yawu tap.

Otmu yakât dopñeâk Isirae lohimbi otmu lohimbi wosapâ wosapâ manmai yañe Kutdânenñe Kiristohâlen biwiyenñe katmai yan ikñak biwi nângân nângânyenñe mem pâronñ pilâyinñimu miti den ya sâlikum nângâñetâ keterakyinñimap. ¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâñe Kutdâhâlen biwiyenñe katmai yan girem den topñe topñe kulempuwi yapâ holañyekmap. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu Anitâhât den nângâñetâ keterakyinñimap. ¹⁸ Otmu Moseñe Kutdâ orop den olowot yan yâkât lañinñaje Mosehât kundennjan hâumu kaok bolañ bolañ olop yan Isirae lohimbiñe Kutdâhât towatñe ekbi. Yâhâ nen gurâ yakât dopñeâk mansain yakât yuwu

sâmune nângânet. Nenñeâmâ angoân Kutdâhâlen biwinenñaje kepeim tem lâuwanjim manbin. Yawu manmunñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñe tuhunenekmu Kutdâñe olop miop yawu otneâk nângâwin. Yawu otneâk nângâwin yan mâmâñe otningimu olop miop yawu otmâ manne sâm otmunñe nenekmu tipñe âlepñe olop. Otmu yakât kakñan otbin mewin ya wangim tem lâuwanjim manmunñe nenekmu ârândâñ oap. Otmu yawuâk mâmâñe otningimu manmâ yâhânom yanâmâ Kutdâñe olop miop yawu otmunñe nenekmu dopñan otbuap. Yakât nângâm yawuâk otmâ mannom yan lohimbñe manmannenñan Kutdâhât towatñe eknomai.

4

Pauloñe Kiristohât den pat âlepñe ki kelanğatmâ ekyongop.

¹ Nâñe Kiristohât den pat âlepñe pâku lohimbî kâsikum yingiwehât Anitâñe tepñe nângânihim aposolo âi sâm nihiop. Yakât otmâ âi yu memune umatñe âlâlâ tetenihimu biwine ki orotok sâmap. ² Kiristohât den pat yamâ bulâñe. Yakât otmâ Anitâhât senñan manmâ den ya ki kelanğatmâ kâityongoman. Lohimbî kerekñe den pat yu nângâñetâ bulâñe otmu nâhâitñe “Den bulâñe eknongomap” sâñetgât uwawapñe bia manmâ den tâñ tâñâk ekyongoman. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ den pat yu lohimbî belângen manmai ya ekyongomune nângâñetâ helekñe otmap. Ya yengât topyeñe yuwu sâmune nângâñet. Anitâhât lanñinñaje biwiyeñan pilâmu Kiristohât den pat nângâñetâ hañ sâyingimap sâm Manman bâlenjahât Amboñaje biwi nângân nângânyeñe kâtâpguyingimu omoñ bâleñan tatmai. Yakât otmâ den pat âlepñe ekyongomune nângâñetâ ki keterakyingimap. Nângâñetâ ki keterakyingimap yakât otmâ Kiristo yet Anitâ topyetñe dop konohâk oap yakât gurâ ki nângâñetâ keterakyingimap.

⁵ Yeñe nâhât nângâñetâ yahalâkgât ki nângâman. Kutdânenñe Kiristo yâkât tem lâuwanjim mepaenjetgât yâkât den pat âlepñe kâsikum yingim hoñ bayingiman. ⁶ Kândikum emelâk Anitâñe hân himbim ki kândikyotgowân omoñ pato sâhâm iop. Omoñ sâhâop ya Anitâñe sâmu lanñinñe pilâop. Yakât dopñeâk lohimbî kerek nenñe omoñ bâleñan manminiwin yan yâkñe sâmu lanñinñaje biwinenñan pilâop. Biwinenñan pilâmu hañ sâningimu ikñe biwiñan girawu tap yamâ Kiristoñe olop miop yan tetemu ekbin.

Anitâhât wâtñan kinmain yan biwinenñe ki gemap.

⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât lanñinñaje biwinenñan pilâmu hañ sâningimu ikñe biwiñan tap ya nângâmain. Umatñe topñe topñe teteningimu hâhiwin kakñan manmunñe wâtñenñe orotok sâmap. Wâtñenñe orotok sâmu Anitâhât wâtñanâk kinmâ Kiristohât den kâsikum yingimunñe nângâñetâ manman âlepñahât bulâñe teteyingimu ekmai. Ya ekmâ yan Anitâhât wâtñe ekmai. ⁸ Yâhâ lok belângen manmaine hâhiwin ningiñetâ biwinenñe orotok sâmap. Yawu gârâmâ Anitâhât wâtñan kinmunñe yanâmâ biwinenñe ki gemap. Yawu manmunñe mâtâp mañguningine sâm pâpgumai. ⁹ Otmu mem âlâlâ tuhunenekmaiân bâsok mumain. Yawu otmai tuhunenekmaiâke yamâ benñe Anitâñe nângâningimu hâmenenñe kinmap. ¹⁰⁻¹¹ Emelâk Yura nengât papatolipnenñaje Yesu mem ge katne sâm mem âlâlâ tuhun ganetâ hâhiwin kakñan manmâ muop. Yakât dopñeâk lohimbî belângen manmaine nen mem ge katnenekne sâm mem âlâlâ tuhunenekñetâ hâhiwin kakñan manmâ bâsok bâsohâk mumain. Yawu gârâmâ Yesuhât wâtñan kinmâ yâkât âi ya memain yan lohimbî yañe nenekmâ Yesuñe mumuñambâ yahatmâ mâmâñe otyingimu âi memai nengât yawu nângâmai. ¹² Nenñe yengât nângâm âi mem hâhiwin

kakñan manmain. Yawu manmain yakât huhopñe yeñe yâkâlen biwiyeñe kepeiñetâ manman kârikñahât pat kuyiñgimu mansai.

¹³ Emelâk lok âlâ umatñe tetewañgimu den kulemguop ya yuwu tap.

“Yâkâlen biwinane kepeim manban yakât nângâm ekuwan.” Den yawu tap.

Lok yañe Kutdâhâlen biwiñe kepeiop yakât den ekuop. Yakât dopñeâk Kutdâhâlen biwinenñe kepeim ikñe den pat âlepñe lohimbi ekyongomain.

¹⁴ Otmu yâkâlen biwinenñe kepeim manmâ yâhânom otmuâmâ Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât dopñeâk yen orowâk mumuñambâ mem yahatnenekmu yakât senñan kinnom. ¹⁵ Yakât nângâm manman âlepñahât bulâñe yeñgâlen teteyiñgiâkgât nenñe hâhiwin kakñan Kutdâ hoñ bawañgim ikñe den pat âlepñe kâsikum yingim gain. Otmu yeñe gurâ yawuâk den pat âlepñe ya sâm haok tuhunomai. Sâm haok tuhunetâ Anitâñe ikñe enñgatñeâk otmâ lohimbi tihityeñe otmâ Kiristo hângângumu ge kawenennan kinmu kuñetâ muop yakât nângânomai. Yakât nângâm lohimbi kiñgitñe orowâkñe tâtâemâk yâkâlen biwiyeñe kepeim Anitâ herone nângâwañgim mepaenomai.

¹⁶ Yakât nângâm umatñe topñe topñe teteningimawân biwinenñe ki gemap. Bulâñanâk nenñe hâhiwin kakñan manmâ yâhâm munom. Yawu gârâmâ hilâm ârândâñâk Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwi nângân nângânenñe mem hewewenñe tulumap. ¹⁷⁻¹⁸ Sâp yiwerenñe yuâmâ Kiristo hoñ bawañgim hâhiwin kakñan mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen Anitâñe manman kârikñan mem katnenekmu herone kakñan manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâm manman kârikñan mannom sâm biwinenñe galemahom manmâ yâhânom. Yâhâ umatñe topñe topñe teteningimu hâhiwin kakñan manmain yuâmâ sâp ki kâlep otmuâk pesuk sâwuap. Yakât nângâm umatñe girawuyane kaknenñan yâhâwuap yakât ki nângâm ketet otmain.

5

Anitâñe hâknenñe âiñe ningimu hanñgalakmâ manman kârikñan mannom.

¹ Umatñe girawuyane kaknenñan yâhâwuap yakât ki nângâm ketet otmain yakât topñe yuwu. Nenñe hânân yuân kandi manmain. Anitâñe selep kandi tulum katnenekmu yan mansain yawu oap. Yawu gârâmâ manmâ yâhâm munom yanâmâ himbimân yâhâmunñe hâknenñe âiñe ningimu menom yamâ emet kârikñe tulum katnenekmu yan manmâ yâhâmbisâingât dop. ²⁻⁴ Yâhâ hânân yu umatñe topñe topñe teteningimu hâhiwin nângâmainân mumuhât hâknenñe ihiwe ihiwe otmap. Yawu gârâmâ mumunñe kurihineneknomai hât nângâm ketet otmain. Yâhâ Kiristone âwurem gemu Anitâñe hâknenñe âiñe mem ningimu hanñgalakmâ manman kârikñan mannomgât nângâmain. ⁵ Otmu Anitâñe ikñe orop manman kârikñan manmâ yâhâmbisâin yakât nângâm pat kuningiop. Yâhâ pat yakât bulâñe ya ki menom sâm biwi yâhâp otmaingât ikñak Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge mem hewewenñe tulumenekmap. Yakât otmâ bulâñanâk manman kârikñan manmâ yâhânom nângâmain.

⁶⁻⁸ Yakât nângâmunñe biwinenñe ki orotok sâmap. Bulâñanâk hânân yu manmâ Kutdâhât kapi himbimân tap ya ki ekmain. Yawu gârâmâ hân yu pilâm himbimân yâhâm Kutdâ orop mannomgât nângâm biwinenñe hukum manmain. Yawu manmâ umatñe topñe topñe kaknenñan yâhâmwân biwinenñe ki orotok sâmap.

⁹⁻¹⁰ Hâmbâi sâp patoen nen kerekñe Kiristohât senñan kinmunñe otmain memain ya ekbuap. Ekmu ârândâñ otbuap me ki ârândâñ otbuap yakât dopñan den sâm hâreningim amboñan amboñan matñe kâpekningiwuap. Yakât

otmâ yuwu nângâmain. Hânân yu torokatmâ mannom me mum himbimân yâhânôm yakât ki nângâmain. Yâhâ biwinnenjañe Kutdâhâlen kepeim hoñ bawañgim manmunñe nenekmu ârândâñ olâkgât nângâmain.

Lok yengât kut patyengahâlâk ki nângâmunñe yahatbuap.

¹¹ Yawu otmâ Kutdâ ewe katmâ mansan. Yakât otmâ lohimbiñe den pat âlepñe nângâñetâ bulâñe olâkgât den tâñ tâñâk ekyongom engatyenjan geman. Anitâhâlen biwinanñe tiñâk kepeim tem lâuwañgim gan yakât nângânihimu ârândâñ otmap. Otmu yen gurâ yawuâk nângânihiñetâ ârândâñ oap yakât nângâm biwinanñe mem mansan. ¹² Yamâ benñe nângânihiñetâ yahalâkgât ki nângâman. Yâhâ lok nombotñanñe gurâ lok âlâ me âlâhât kut patyene nângâñetâ yahatmap yâhâk buku otyingimai. Yawu otmai yan buku ya yengât biwiyenjan girawu tap yakât ki nângâmai. Lok yawuyanñe yengâlen taka nâhât sâm bâlenomai. Yawu otnomai yan nâñe Kiristo hoñ bawañgimune umatñe âlâlâ tetenihimu Anitâñe tihitne otmap yakât ekyongonomai. ¹³ Otmu umatñe topñe topñe tetenihimu hâhiwin kakñan manman yan kârihem kinmâ Kiristohâlen biwinanñe tiñâk kepeim âi tuhum hoñ bayingiman. Sâp yan lok nombotñanñe nekmâ nâhâitñe “Biwiñe hâlim otmu yu oap,” yawu sâmâi. ¹⁴⁻¹⁵ Kiristone lohimbi kerek wawaenenekmâ nengât tosa mem kawenenjan kinmu Anitâñe betgumu kuñetâ muop. Yakât otmâ betgumu kuñetâ muop yan nen gurâ tosanenjahât matñe sâm Anitâñe betnongomu nongonjetâ muwin yawu olop. Otmu Kiristo mumuñambâ mem yahatmu manman kârikñahât mâtâp mem teteningiop. Yawuhât otmâ tihitnenñe otmap. Yakât nângâmunñe bulâñe otmu nenñahât nângâmunñe gemu yâkât tem lâum hoñ bawañgim mannom. ¹⁶ Emelâk Kiristohâlen biwinnenñe ki katbin yan nângân nângânnenñeâk watmâ lok yengât kut patyengahâlâk nângâmunñe yahatmin-iop. Yawu otmâ Kiristohât nângâmunñe tâñât otminiop. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinnenñe katbin yapâek yâkât biwiñan girawu tap ya nângâmain. ¹⁷ Yâhâ lok âlâ me âlâñe Kiristohâlen biwiyenñe katmai yan mem hewewenñe tuhuyekmu biwiyenambâ nângân nângân bâlenñe tetemap ya bet pilâmai. Bet pilâñetâ biwi nângân nângânyenñe mem pâronñ pilâyingimu nângân nângân âlepñe biwiyenambâ tetemu watmai.

Anitâñe kaok nângâningim tosanenñe pilâningimap.

¹⁸⁻¹⁹ Anjoân nen kerekñe Anitâhât nângâmunñe gemu betbangim gamunñe nângâm bâleningiminiop. Yawu gârâmâ ikñe engatñeâk otmâ wawaenenekmâ Kiristo hângângumu ge sâreerenekmâ kawenenjan kinmu kuñetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinnenñe katmunñe nengât kaok nângâningimap. Kaok nângâningim yan Kiristone nengât otmâ muop yakât nângâm tosanenñe pilâningimap. Otmu lohimbi belângen manmai ya den pat âlepñe yu ekyongonehât sâm ningiop. Yawu gârâmâ yâk yengâlen ari ekyongomunñe Kiristohâlen biwiyenñe kepeinjetâ yâk gurâ yawuâk kaok nângâyingiwuap.

²⁰⁻²¹ Anitâñe Kiristo hângângumu ge koko salehâk manop. Yamâ benñe nengât toсахât otmâ kawenenjan kinmu kuñetâ muop. Yakât otmâ nenñe Kiristo orop biwinnenñe kepeiakmâ konohâk otmu manmain yan Kiristone nengât toсахât otmâ muop yakât nângâm kaok nângâningimap. Kaok nângâningim nenekmu ikñe nanñe baratñe bulâñe otmâ koko salehâk mansain. Otmu yenñe yawuâk Kiristo orop biwiyenñe kepeiakmâ konohâk otmu manñet sâm ikñe sâtgât otmâ ekyongoain.

6

¹ Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ yen orop wawaenenekmâ mâmâñe otningimu manman âlepñahât bulâñe teteningimu manmâ gain. Bulâñe

yawuâk teteyingimu manmâ yâhânetgât nângâmain. ² Yâhâ emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulenguop ya yuwu tap.

“Emelâk nâne manman bâlenjahât paŋgoŋâmbâ meyekmâ tihityeŋe otbongât sâp katban ya yiwereŋe teteap. Yakât otmâ ulitnohoŋetâ tânyongowom.”

Den yawu tap yakât yuwu sâmune nângânet. Sâp kalop ya yu teteap. Yakât otmâ ulitguŋetâ manman bâlenjahât paŋgoŋâmbâ meyekmâ tihityeŋe otbuap.

Kiristohât tem lâuwaŋim biwinenŋe galemahom mannom.

³ Nene Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yingimain yan nengât nep ekŋetâ bâlemu den ya betbaŋimai sâm biwinenŋe galemahomain. ⁴ Otmu yeŋe nengât “Bulâŋanâk Anitâhât hoŋ bawaŋim târârâk manmai,” yawu sânetgât nene yuwu otmâ hoŋ bawaŋim nep memain. Lohimbi belângen mansaiŋe mâtâp maŋguningim mem âlâlâ tuhunenekŋetâ mâtâpgât pâpŋum hâhiwin kakŋan manmâ Anitâhâlen biwinenŋe kepeim manmâ gain. ⁵ Kiristohât den pat âlepŋe ekyongominiwin yan lohimbi nombotŋe nângâm kuk otmâ mem âlâlâ tuhunenekmâ nongom pâi emetŋan katnenekŋetâ tatbin. Otmu yapâ holaŋnenekŋetâ ge âi meminiwinân sâp âlâen omoŋe ki iminiwin, me sâp sâsâŋan sot ki neminiwin. Yawu otmâ âi hâhiwin kakŋan tuhum gain. ⁶ Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otingimu yuwu otmain. Manman girawu manmunŋe Anitâne nenekmu ârândâŋ otbuap yakât topŋe nângâm heŋgeŋum biwinenŋe galemahom uwawaŋe bia manmain. Lohimbi nombotŋe mem bâlenekŋetâ yakât matŋe ki kâpekyingimain. Yawu otmâ lohotŋan otyingim mem buku tuhuyekmain. ⁷ Otmu Anitâhât wâtŋan kinmâ den kâsikum yingimunŋe nângânetâ bulâŋe otmap. Yawu otyingimunŋe nengât nângâm Anitâhât tem lâum hoŋ bawaŋim mansai nângâmai. Hoŋ bawaŋim manmain yan Anitâne nenekmu ârândâŋ otmap. Yawu otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otingimu lohimbi ekyongomunŋe orotmeme bâleŋe betbaŋim yâkâlen biwiyeŋe katmai. Otmu lohimbi belângen manmaiŋe mâtâp maŋguningine sâm otmai yan ki lohotŋe otmain. ⁸ Lohimbi nombotŋe nângâningiŋetâ yahatmap. Yâhâ nombotŋeâmâ nângâningiŋetâ gemap. Nombotŋe mepaenenekmai. Yâhâ nombotŋeâmâ den belângen sâm bâleningimai. Nene den bulâŋe ekyongomain yan nengât lok perâkŋe sâmai. ⁹ Lohimbi nombotŋe nengât lok kutdâ sâmai. Yâhâ nombotŋeâmâ lok inŋe sâmai. Mesek sâtŋan kinmain yan lok nombotŋe nenekmâ getek munomai sâmai yamâ benŋe belângen wâtneŋe tiŋ tiŋ sâmu manmunŋe nenekmâ pârâk pilâmai. Otmu umatŋe âlâlâ teteningimap yan Anitâne kuwiknenekmu hâmenenŋe kinmap. ¹⁰ We bâle nângâmain yamâ biwinenŋe herone otmap. Lohimbi nombotŋe nenekmâ lok umburuk sâmai. Yawu gârâmâ lohimbi kiŋitŋe orowâk den kâsikum yingimunŋe manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yeŋgâlen tetemap. Bonŋanâk senŋe âlâlâ ki tatningiap. Yawu gârâmâ Anitâne himbimân yâhâ mannomgât pat kuniŋiop.

¹¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Nângân nângân âlâlâ biwiban tatmap ya âlâ ki kurihian. Nângân nângân ya kerek sâm tetem ekyongoan. ¹² Yeŋe nine nanne baratne yawu mansai yakât otmâ biwiŋe kepeiyekmâ mansan. Yâhâ yeŋeâmâ biwiyeŋe ki kepeinekma mansai. ¹³ Yakât nângâm biwinenŋe kepeiakmâ mannehât naŋgan.

Lohimbi belângen manmai ya orop biwinenŋe ki hikuakmâ nângân nângânyenŋe watnom.

14-15 Yeje lohimbi belângen mansai ya orop biwiyenaje hikuakmâ nanngim tânahonomaihât dop âlâ ki tap. Anitâne yen yekmu ârândâr olâkgât târârâk manmai. Yâhâ belângen mansaijeâmâ kinjon manjon manmai. Yejeâmâ Lanjinje Amboje, Kiristo, yâkâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwangim manmai. Yâhâ lohimbi belângen manmai yâkneâmâ Omoj Amboje, Satan, yâkât tem lâuwangim manmai. Yawu gârâmâ topyejeâmâ ikniâk ikniâk tap. Yakât otmâ yâk orop biwiyenaje ki hikuakmâ tânahonomaihât den yu ekyongoan. ¹⁶ Nenâmâ yen orop Anitâ Manman Ambojahât opon kâmbukje yawu mansain. Yakât Anitâne den âlâ yuwu sâop.

“Nâne nine lohimbi orop tatmâ tihityene otmâ yâhâwom. Tihityene otmune nâhât komot otmâ Anitâ Awojnenje sâm mepaenekmâ yâhâmbisâi.”

Den yawu sâop. Ambonenje Anitâne hohetnenjan tatmâ tihitnenje otmap. Yakât otmâ pâku lohimbi hohetyenjan tatmâ yâk orop biwiyenaje hikuakmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁷⁻¹⁸ Anitâne den âlâ yuwu sâm ikne lohimbi ekyongop.

“Pâku lohimbi je orotmeme kinjon manmai. Yakât otmâ yeje yâk yengât orotmeme kinjon ya pilâm ga yejeâk manjet. Yejeâk mannomai yanâmâ nine nanne baratne sâm meyekbom. Meyekmune yeje gurâ Awojnenje sâm nâhâlen torokatjetâ orowâk tatnom. Anitâ Wâtgât Ambojane den yawu sâop.”

7

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângâjet. Anitâne nine nanne baratne sâm menenekmu orowâk tatmunje tihitnenje otbuap yakât pat kuningiop. Yakât nângâm ewewangim yâkât senjan koko salehâk manne sâm orotmeme bâlene pilânom. Otmu nângân nângân âlâ me âlâne biwinenje mem bâleningimap ya gurâ pilânom.

Paulone Korinti yengât biwi hero nângâyinjiminiop.

² Nâne yengâlen puwâk takawan yapâek ki kâityongom manmâ gan. Me yengâlen gâtne âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ gan. Me den kâsikum yingim gan ya nângâm lok âlâ me âlâne Kiristo ki betguwi. Embânâmbâek yawu manmâ gan. Yakât otmâ yeje biwiyenaje nâ orop kepeiakmâ kaok nanngim mannehât nanjan. ³ Yâhâ yengâlen gâtne nombotje nâhâitje “Mem bâlenenekmâ mansap,” nângâmai. Yawu nângâmai yamâ den ekyongoan yu nângâjetâ biwiyenjan hâuâkgât ki yan. Bulânanâk biwinaje kepeyekmâ manmâ gan. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk mumbom, me torokatmâ manmâ yâhâwom yamâ biwinaje yuwuâk kepeyekmâ manmâ yâhâm mumbom. ⁴ Emelâk den ekyongomune nângâwi ya watmâ gai yakât Titone eknohomu nângâmune biwine huruj sâop. Yakât otmâ nângân nângân âlâlâ biwinaje yengât nângâman ya pahâk ekyongoan. Yakât otmâ sâp yiwerenje umatje âlâlâ kaknan yâhâmu mansan yuân yengât nângâm biwi hero otmâ mepaeyekmâ mansan. Mepaeyekmâ yengât den pat buku nombotje ekyongoman.

⁵ Yawu gârâmâ Toroa kapi pilâm Makeronia hân yuân takawin sâp yapâek lohimbi belângen manmai je mâtâp manguningine sâm mem âlâlâ tuhunenekjetâ umatje kaknan manmâ gain. Otmu Titone yengât ki eknohop yan yengât gorânihimu biwine orotok sâmu manban. ⁶ Yawu gârâmâ biwinenje orotok sâmu manmain yan Anitâne mem hewewen tuhunenekmâ mem biwi sânduhân katnenekmap. Yawu otmâ Titohât mâtâp mewangimu nâhâlen taka yengât den pat eknohom yan biwine mem hewewen tuhuop.

7 Otmu emelâk den ekyongowan ya nângânetâ biwiyenân hâumu tepyeje nângâm kaok nângânihiyai. Yakât otmâ lok nombotnane sâmbâlenihiwi ya kâpekyingim sârerenekbi yakât den pat Tito ekujetâ biwine huruñ sâop. Otmu yâkne taka den pat ya eknohomu biwine huruñ sâmu herone dondâ nângâyingingian.

8-9 Pepa kulemgum katyingingiwan ya sâlikunetâ biwiyenân hâumu tepyeje bâleop. Yakât den pat eknohomu nângâmune umatne olop. Yawu gârâmâ tepyeje bâleop yapâek kuwihakmâ tâñ tâñâk manmâ gai. Yawu otmâ sâp yuâmâ tep bâle kakñan ki mansai. Yakât nângâm tepne herone nângâyingingim emelâk pepa kulemgum katyingingiwan yakât nângâmune ki umatne oap. Bulâñanâk angoân tep bâle kakñan katyekban. Yawu gârâmâ Anitâne nângâyingingimu kuwihakmâ tâñ tâñâk manmâ gam manman bâlenjahât mâtâwân ki kionbi. 10 Yeje tep bâle nângâwi yamâ kuwihakmâ manman kârikñahât mâtâp ya watmâ gai. Yakât nângâmune ki umatne oap. Yâhâ lohimbi belângen manmaine tep bâle nângâmai yan biwiyene ñasin otmu hiliwahonomaihât mâtâp watmai. 11 Angoân tep bâle kakñan katyekban. Yakât otmâ yeje anulakmâ yanak eweakbi. Yawu gârâmâ Anitâne wawaeyekmâ umam sâyingingiâkgât nâhât den tem lâum in yawu lok ya den sâmbâ hârewangim matne wanbi. Yakât otmâ lok yan otmu bâleop yâkât tosanje yen ki meyeksap. Yakât otmâ Anitâne nângâmu ârândân oap. Otmu nâku yawuâk nângâyingingian.

12 Anitâ biwinenje ekmapne nekmu ârândân olâk sâmbâ den kulemgum katyingingiwan. Lok âlâne bukuje âlâ mem bâlemu kuk olowot yâk yetgâlâk nângâm ki kulemgum katyingingiwan. Angoân yeje biwiyenane nâhât nângâm manminiwi yakât gulipyongomap sâmbâ den yawu kulemgum katyingingiwan. Den katyingingiwan ya sâlikum nângâwi yan biwiyene nâhât nângâm gaminiwi ya keterakyingingiop. 13 Yakât den pat Titone taka eknohomu nângâmune biwine huruñ sâmu mansan.

Otmu yeje buku otbangingetâ herone nanngangiwi yakât den pat gurâ eknohomu nângâm tepne herone oap. 14 Emelâk yengâlen ki takaop yan yeje Kiristohâlen biwiyenane kepeim manbi yakât nângâyingingimune yahatmu ekuwan. Otmu yengâlen takaop yan yengât den ekuwan ya yawuâk manmâ buku otbangingiwi. Yakât nângâmune biwine ârândân oap. Embâñambâek den bulâne kâsikum yingingim gan. Otmu nângâyingingimune yahatmu Tito ekuwan ya yawuâk bulâne ekuwan. 15 Otmu pepa kulemgum katyingingiwan ya mem taka tiripyongomu sâlikum nângâm buku otbangingiwi. Yawu otmâ Anitâ ewe katmâ nâhât den ya tem lâuwi. Emelâk yengâlen takamu nanngangiwi. Yawu gârâmâ yen pilâyekmâ taka penenihiop ya wangim yapâek yengât dondâhâlâk nângâyingingim mansap. 16 Nâhât den nângâm tem lâuwi yakât otmâ yeje kârihem kinnomai yakât biwi yâhâp ki oan. Yakât otmâ nângâmune tepne herone oap.

8

Tepyeje hewewen otmu tewetsenje menduhuwi.

1-2 Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ arai ya yengât den pat sâmbâ nângânet. Yâk yengâlen umatne topne topne teteyingingimu yapâ gâtñane senje âlâlâhât pânimâ manmâ gai. Yawu manmâ gaiâke yamâ benje Anitâ ikñahâk nângâyingingim tihityene otmâ biwi herone kakñan katyekmu manmâ gai. Otmu Yerusalem kapi ambolipne yengâlen umatne teteap yakât den pat ekyongomune tepyeje hewewen otmu biwi konohâk otmâ tewetsenje menduhuwi. 3 Tewetsenje menduhuwi yan yeje engatyeñeâk otmâ tipine tatyingingiop yapâ gâtne ewetâek katbi. Nângâmune yawu olop.

⁴ Otmu nâje mâtâp meyingimune Kiristohât komot tânyongonomaihât âinohowi.

⁵ Âinohonetâ nângâyîngimune menduhuwi. Yawu otbi yamâ Kutdâhâlen biwiyenaje kepeim Anitâ tem lâuwangim gamai yakât otmâ tewetsenje ya menduhum katyingiwi.

⁶ Yakât otmâ kândikum emelâk Titone yengâlen taka Yerusalem kapi ambolipne yengât den pat ekyongomu tepyeje nângâyîngim tânyongone sâam tewetsenje menduhuwi. Yâhâ âlâkuâk yengâlen taka mem hewewen tuhuyekmu tewetsenje bunewâk menduhum katjetâ mem ariwuap. Yakât otmâ âi yu sâam wangsân. ⁷ Yeje Kiristohâlen biwiyenaje tinâk kepeim manmâ gamai. Yakât otmâ mâmâje otyingimu manman âlepñahât bulâje teteyingimu hewewen otmâ hoñ bawanjinehâlâk nângâm manmai. Yawu otmâ nângân nângânyenje holañakmu yâkât den pat âlepne hewewenâk ekyongonetâ bukulipyenaje nângânetâ âilonjo otmap. Otmu nen orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu nanngangimain. Yakât otmâ yeje tewetsenje bunewâk menduhunomaihât nanngan.

⁸⁻⁹ Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ araije Yerusalem kapi ambolipne yengât den pat nângâm tepyeje nângâyîngim emelâk tewetsenje menduhum katyinginetâ tap. Yâhâ yeje Yerusalem kapi ambolipne yengât tepyeje yawuâk nângâyîngim mansai me bia sâam yakât nângâm tan. Yawuâk nângâyîngim mansai otmuâmâ tewetsenje âlâkuâk menduhunjetgât nanngan. Yakât yuwu sâamune nângânet. Anjoân Kiristone âwâje orop himbimân âilonjo tatminiowot. Yawu gârâmâ ikñahâk lohimbi kerek wawaenekmâ hânân ge lok otmâ manmâ kawenenjan kinmu howanân kuñetâ muop. Yawu manmu kuñetâ muop yakât huhopne nenjeâmâ himbimân yâhâ manman âilonjoân manmâ yâhâmbisâin. Yeje emelâk Kiristohât topne nângâm heñgenjuwi. Yakât nângâm tewetsenje in yawu menduhunjet sâam ki kendâyîngiwom.

¹⁰ Yawu gârâmâ âi yukât biwinambâ teteap ya ekyongomune nângânet. Kândikum emelâk Kiristohât komot kapi nombotne tatmâ araije tewetsenje ki menduhuwi yan yeje sâam tepyeje hewewen otmâ in yawu tewetsenje menduhuwi. Tewetsenje menduhuwi yamâ ki dopñan oap. Yakât otmâ yâhâpñeâk menduhunomai yanâmâ âilonjo otbuap. ¹¹ Kândikum topne katmâ tepyeje hewewen otmu tewetsenje menduhuwi. Emelâk otbi yakât dopñeâk otmâ tewetsenje menduhunjetgât nanngan. ¹² Yawu otne sâam yan tewetsenje tatingiap yakât dopñanâk menduhum katjetâ Anitâje nângâyîngimu ârândân otbuap. Yâhâ pato ki tatingiap yaje âlâhât pâinmâ tâtâemâk katne sâam otnomai yakât ki nângâmap. ¹³⁻¹⁴ Otmu Yerusalem kapi ambolipnaje hâk sânduhân manñetgât iri sikumyeje pato kâsikum yingim yeje umatne kakñan manñetgât ki yan. Sâp yiwereneâmâ yâkñe senje âlâlâhât umburuk manñetâ yeje hop sambe kakñan mansai. Yakât otmâ senje âlâlâ tânyongonetgât nanngan. Yâhâ gâmâlâk umatne âlâ yengâlen tetewuap yanâmâ yâku tânyongonomai. ¹⁵ Yakât yuwu sâamune nângânet. Emelâk Yura nengât tâmbâlipnenñaje lok ki manmaiângen ari manminiwi. Sâp yan Anitâje sâamu sot âlâ, kutñe mana sâam, omoñânâk ârândân himbimâmbâ geminiop. Ge hânân tatmu hâwurum yan kâsikum dop konohâk anjiminiwi. Yakât den pat Mosenje kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi nombotñaje mana dondâhâlâk hâwurum katbi ya bukulipyeje kâsikum yingiwu. Kâsikum yingiwu yakât otmâ bukulipyeje nombotñaje mana getek hâwurum katbi ya gurâ dopyenjan olop.” Den yawu tap.

Titone Korinti yengâlen ariwuap.

¹⁶ Anitâje biwinenñe mem hewewen tuhumu yengât nângâyîngim gamain yakât dopñeâk Titohât biwinenñe mem hewewen tuhumu yengât nângâyîngim.

17 Yakât otmâ ki ekuwan yan ikne engatneâk otmâ yengâlen tohowom sâmbiwiñe hikuop. Yakât nângâm Anitâ mepaeman. 18-19 Otmu bukunenñe âlâñe Kiristo hoñ bawanñim yâkât lohimbi kapi tete manmâ arai yengâlen ari den kâsikum yingim manmu nângâwanñiai. Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipñe yengât tewetsenñe menduhum katñetâ tap ya yâk orop mem ari yinginomgât sâwi. Yakât otmâ nâñe hewewenñe otmâ bukunenñe ya Tito orop hângânyotgomune yengâlen taka tewetsenñe mendomawot. Otmu yakât kakñan nâ orop penanñiakmâ tewetsenñe ya mem ari Yerusalem kapi ambolipñe yinginom. Yingimunñe lohimbi kinñitñe orowâkñe Kutdâ herone otbanñim mepaenomai. 20-21 Nâñe uwawapñe bia manmune Anitâñe nekmu ârândâñ olâkgâlâk nângâman. Yawu manmune bukulpnane gurâ ki nângâm bâlenihinomai. Lohimbi nombotñane nâhâitñe “Tewetsenñe gulipguap,” sâmbi nângâm bâlenihimaihât tewetsenñe pato menduhunomai ya âlepñe galemgum henñenguwom.

22 Yakât otmâ lok kalimbu hângânyongomune takanomai. Yâhâ lok bukunenñe kalimbunñe yâkât yuwu sâmbi nângâñet. Yâhâmâ biwiñe hewewenñe otmu âi topñe topñe mem Kiristohât komot hoñ bayingimu ekñetâ ârândâñ otmu mansap. Otmu yeñe tewetsenñe yu menduhunomai yakât nângâm engat yâhâp ki otmap. Yakât otmâ tânnongoweâk nângâmap. 23 Otmu nâmâ Tito orop tânahom yen hoñ bayingim manmait. Yâhâ bukuyâhâtñe yunñe Kiristohât komot ya yengât sâtgât otmâ tânnongom mansawot. Yawu tânnongomawot yakât nângâm lohimbi dondâhâlâkñe Kiristo mepaemai. 24 Yeñe Kiristohâlen biwiyeñane kepeim manmâ gai yakât nângâmunñe yahatmap. Yawu otmâ yengât den pat ya Kiristo komot yuân mansai ekyongoman. Yawu gârâmâ bukulpne yu hângânyongomune yengâlen takanñetâ mem buku tuhuyeknomai. Mem buku tuhuyeknomai yakât kakñan âwurem ari bukulpnyeñe yakât ekyongonñetâ nângânomai. Nângâm nâhâitñe “Korinti yengât bulâñanâk sâmap,” sânomai.

9

Pauloñe Korinti yengât nângâmu yahalop.

1 Kiristohât komot Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâmbi tepyeñe hewewenñe otmu tewetsenñe menduhum katñetâ tap. Yakât otmâ in yawu katmâ metenñet sâmbi sâyingian. 2 Emelâk tepyeñe hewewenñe otmu tewetsenñe menduhuwi yakât nângâm Makeronia hânân Kiristohât komot tai ya yengât senyeñan mepaeyekmâ yuwu sâmbi ekyongowan. “Kândikum emelâk Kiristohât komot Korinti kapiân mansaiñe Yerusalem kapi ambolipñe yengât tepyeñe nângâm tewetsenñe nombotñe menduhum katñetâ tap. Yâhâ sâp yuâmâ bâñe menduhum katnomosai. Yakât otmâ yeñe gurâ tewetsenñe menduhum katñetâ takaek sâmbi mambotyingim tai.” 3-4 Den yawu ekyongowangât yeñe tewetsenñe ki menduhum katñetâek Makeronia ambolipñe orop yengâlen pârâk sânsânâk takanom yan anulaknomai. Otmu nâhâitñe “Imbiâk kâitnongop,” sâñetâ nâ gurâ yawuâk anulakbom. Yâhâ yuwu anulakmaingât bukulpnenñe yu angoân hângânyongomune yengâlen takanomai. 5 Emelâk yeñe tewetsenñe katmunñe ariwuap sâmbi den hikum katbi. Yakât otmâ yengâlen taka mem hewewenñe tuhuyekñetâ menduhum katñetâ dopñan otbuap yakât kakñan ninak takawom. Takawom yan tewetsenñe menduhum katñetâ tatbuap ya ekmâ yeñe tepyeñe hewewenñe otmu menduhuwi nângâwom.

Topñe yuwuhât Anitâñe lâtnongomap.

⁶ Yeñe tepyeñe hewewen otmu tewetsenñe tânyongonomai yanâmâ Anitâne senñe âlâlâ lâtpyongowuap yakât nângâm den âlâen hâum sâmunen nângâñet. Lok âlâne nep tipine tuhum sot kâmetbuap yakât yakât bulâne getek membuap. Yâhâ lok âlâne nep pato tuhum sot kâmetbuap otmuâmâ bulâne kingitñe orowâk membuap. ⁷ Yâhâ lohimbine tep hero kakñan manmâ nembe kalem otyingimai yamâ Anitâne nângâyingimap. Yakât nângâm yeñe biwiyenahât topñe ikñeâk ikñeâk nanñangimai yakât dopñan tewetsenñe katnomai. Otmu tewetsenñe katnomai yan hâkân kakñan ki katnomai. Me bukulipyeneyengât senyenñan kinmâ tewetsenñe tipine katñetâ yâkñe yekñetâ anulakmai nângâm “Tewetsenñe ombetâek katnom,” yawu ki nângânmai. ⁸ Anitâne wawaeyekmâ lâtpyongowuapgât dop tap. Yakât nângâm buku nombotñe yekmâ tepyeñe hewewen otmu nembe kalem otyingim tânyongone sâmi ki pâpñunomai. Tânyongonjetâ nombotñe yeñan tatbuap yañe âlepñe dopyenñan otbuap. ⁹ Emelâk lok âlâne lohimbi nembe kalem otmai ya yengât nângâm den yuwu kulempuop.

“Lohimbine senñe âlâlâhât umburuk manmai yekmâ tepyeñe hewewen otmu tânyongomai. Yakât nângâm Anitâne lok yawuya yengât nângâyingim tihityeney otbuap.” Den yawu tap.

¹⁰ Otmu yeñe tepyeñe hewewen otmu lohimbi senñe âlâlâhât umburuk manmai ya tânyongonjetgât Anitâne lâtpyongomap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunen nângâñet. Âi nep mem kâmet tuhumain ya Anitâne lukulemu bulâne kingitñe orowâk tetemap. Yakât dopñeâk yeñe lohimbi nombotñe nembe kalem otyinginomai yan lâtpyongomu lohimbi sesengâ tânyongonomaihât dop. ¹¹⁻¹² Otmu Kiristohât komot nombotñe senñe âlâlâhât umburuk mannomai yakât den pat ekyongomune nângâñetâ tepyeñe hewewen otmu tânyongonomai yan Anitâ mepaenomai. ¹³ Otmu yeñe Kiristohât den pat âlepñe ya nângâm biwiyenñan katmâ yâkâlen biwiyenñe tinâk kepeim manmâ gai. Yawu manmâ tepyeñe hewewen otmâ tânyongonomai yan yengât nângâm “lohimbi kalemyeney orop,” sâmi yakât Anitâ mepaenomai. ¹⁴ Anitâne ikñahâk lâtpyongom mem hewewen tuhuyekmu tânyongonomai yakât otmâ yâkñe yengât nângâm Anitâ ulitgunomai. ¹⁵ Anitâne nanñe Yesu Kiristo hângângumu giop. Nanñahât nângâm hop sambel lâtpñongomap. Yawu otmap yakât otmâ orowâk mepaem mannom.

10

Pauloñe sârereakmâ ekyongop.

¹⁻² Bukulipne, yuwu sâmunen nângâm nâ ewe katneknomai. Kiristone hânân yu huruñ huruñ manmâ lohimbi lohotñan otyingiminiop. Lohotñan otyingiminiop yawuâk nâñe yen otyingiman. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe lok nombotñe nâhât yuwu otmap sâmai. “Yâkñeâmâ lokgât nângân nângân perâkñe ya watmâ den eknongomap. Kâlepñehen ari manmap yan den kâlâpñe orowâk katningimu takamap. Yâhâ orowâk tatmain yanâmâ den lohotñan eknongomap.” Yawu sâmai. Wongât otmâ nâhât den belângen sâmai? Nâñe yengâlen taka lohimbi senyenñan kinmâ den kâlâpñe orowâk sâyingiwomgât nanñai me? Ya otbomgât dop tap. Yamâ yeñe ewe katneknomaihât nângâm lohotñan ekyongoman. ³ Bulâñanâk lohimbi hârok yengât biwiyenambâ nângân nângân âlâlâ tetemap ya yawuâk biwinambâ tetemap. Yamâ benñe nâñe lohimbi engatyeñan geman yan lokgât nângân nângân ki watmâ engatyeñan geman. ⁴⁻⁵ Nâñeâmâ Anitâhât wâtñan kinmâ Kiristohât den pat âlepñe lohimbi belângen mansai ya ekyongoman. Otmu Anitâhât biwinñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem

biwinan katmu lohimbi nombotņane den kakņan sahaņgimai ya kāsikum yingimune nāņgāņetā keterakyiņgimap. Otmu lohimbi nombotņane yeņahāt nāņgāņetā yahatmu nāņgān nāņgān ālālā biwiyeņambā tetemap ya watmai. Yawu otmā Anitāhāt den yakāt nāņgāņetā gemap. Yāk gurā yawuāk Kiristohāt den pat ekyongomune nāņgāņetā bulāņe otmu yākālen biwiyeņe katmā tem lāuwaņgimai. Yawu otmā lokgāt nāņgān nāņgān yakāt nāņgāņetā tāņāt otmap. ⁶ Otmu yeņe yākālen biwiyeņane tiņāk kepeim tem lāuwaņgim manņetā taka yekbom. Sāp yan lohimbi nombotņane āndāpyeņe kārikeņe otmā nāhāt den pilāmai yamā sām hāreyiņgimune matņe yinginomai.

⁷ Yeņe lok ālā me ālāhāt kut patyeņe nāņgāņetā yahatmap. Yawu otmai yakāt nāņgāmune ki ārāndāņ oap. Yeņgālen gātņe lok nombotņane nenņe Kiristohāt sātġāt otmā den kāsikum yingim mansain nāņgām yeņahāt nāņgāņetā yahatmap. Otmu nā gurā yawuāk Kiristohāt sātġāt otmā den kāsikum yingim mansan nāņgāman. Yakāt otmā yākņe yeņahāt naņgaņgimai yawuāk nāhāt nāņgānihimbāi. ⁸ Kutdāņe ikņe sātġāt aposolo katnekmu āi meman. Āi mem ikņe komot hāņņan kulemņan manmā arai ya yeņgālen ari den kāsikum yingiman. Den kāsikum yingimune nāņgāņetā keterakyiņgimu manman ālepņahāt bulāņe teteyiņgimu mansai. Yakāt nāņgāmune yahatmu yeņġāt den pat lohimbi ekyongoman. Yāhā biwi nāņgān nāņgān yeņe mem hālim tuhuyiņgiman sām Kiristohāt den ya tāņ tāņāk kāsikum yingiman. Āi yawu meman yakāt otmā takawom yan lok nombotņe sām bālenihimaiņe aņun nihinomaihāt dop ki otbuap. ⁹ Yāhā den kulemgum katyiņgian yu sālukum nāņgām ki gorāyiņgiwuap. ¹⁰ Otmu yeņgālen gātņe lok nombotņane nāhāt yuwu otmap sāmāi. “Kālepņehen ari manmā den kālāpņe orowāk kulemgum katningimu takamap ya sālukum nāņgāmunņe sātņe kārikeņe otmap. Yāhā takamu orowāk tatmain yan den lohotņan eknongomu nāņgāmunņe tāņāt otmap.” yawu sāmāi. ¹¹ Nāņe kapi kālepņehen manmā den kālāpņe orowāk kulemgum katyiņgiman. Yāhā yeņgālen takawom yan yawuāk otyiņgiwom. Lok sām bālenihimai ya den yu ekyongonētā nāņgānomai.

¹² Yeņgālen gātņe lok nombotņane bukulipyēne yeņġāt nāņgāņetā gemap. Yawu otmā yeņahāt nāņgāņetā yahatmu yeņe nāņgān nāņgān watmā manmanyēne ekņetā ārāndāņ otmu lok kunlipyēne manne sām otmai. Yawu otmai yan otmā tāpikgumai. Yakāt otmā yākņe otmai yawu otbomġāt ki nāņgāman. ¹³ Nāmā Anitāņe āi sām nihiop yamā yuwu. Kiristohāt aposololipņe otmu hoņ bawalipņe nombotņane āi topņe katmā den pat ālepņe lohimbi ekyongom gai. Lohimbi ya yeņgālenāk āi torokatmā tuhuwomġāt ki sām nihiop. Nāmā pāku lohimbiņe Kiristohāt den pat ālepņe ki nāņgāmai ya yeņgālen ari ekyongomune nāņgānomaihāt āi sām nihiop. Yakāt otmā yeņgālen taka topņe katmā den pat ālepņe ya ekyongowan. Ekyongomune nāņgām yākālen biwiyeņane kepeim manmā gai. Yakāt otmā yeņġāt nāņgāmune yahatmu yeņġāt den pat ya lohimbi ekyongoman. ¹⁴ Yāhā nāņe yeņgālen taka den pat ālepņe puwāk ekyongowan yan Anitāņe nāhāt āi lukulemu bulāņe yeņgālen teteop. ¹⁵ Yāhā yeņgālen ki takawan yan bukulipne nombotņane yeņgālen taka Kiristohāt den pat ālepņe puwāk ekyongonētā nāņgāņetā bulāņe olop māne Anitāņe nine āi lukulemu bulāņe Korinti yeņgālen teteyiņgim gap yawu sām lohimbi ekyongombāmgāt dop ki otbāp. Nāņe Anitāhāt tem lāum Kiristohāt den kāsikum yingimune nāņgām yākālen biwiyeņane kepeim biwi nāņgān nāņgānyēne galemahom heņgeņgunomaihāt biwinane meyekmā mansan. ¹⁶ Yawu otnomai yanāmā pilāyekmā pāku lohimbi bārā betņehen mansai yeņgālen ari Kiristohāt den pat ālepņe ekyongowom. Yāhā pāku lohimbi yeņgālen ari den kāsikum yingimune nāņgāņetā bulāņe otmu yākālen

biwiyenaje kepeinomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâje nâhât âi lukulemu bulâje teteap sâh herone nângâwanjim bukulpne yakât ekyongowom.

¹⁷ Den yan yuje emelâk poropete âlâje den kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâje bukulpnennaje nângâninginetâ yahalâk sâh ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâyeñaje mâmâje otyingimu manman âlepñahât bulâje yengâlen teteap yakât Kutdâyeñahât nângâñetâ yahatmu bukulpnye ekyongonomai.” Yawu tap. ¹⁸ Lohimbi âlâ me âlâje yeñahât nângâñetâ yahatmap yamâ Anitâje nângâyijimu gemap. Yâhâ Anitâje lohimbi âlâ me âlâhât biwiyenje ekmu ârândâñ otmap yamâ nângâyijimap.

11

Paulone aposolo perâkne yengât topyene sâh teteop.

¹ Lok nombotñaje yengâlen taka yeñahât nângâñetâ yahatmu mepaeakmai ya ki kuyingimai. Yawu gârâmâ nâku yawuâk mepaeakmune ki kunihino-mai. ² Kiristone âwurem ge meyekmu himbimân yâhâ manman kârikñan mannomai. Yakât Anitâje pat kuyingio. Pat yakât bulâje biatyijimapgât Kiristohâlenâk biwiyenaje tiñâk kepeim târârâhâk manñetgât nangan. Anitâje mem hewewen tuhunekmu tepne nângâyijim mansan yakât topje nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâhune nângâñet. Lok âlâje baratje, imbi sihan, lok sihan âlâhâlân pat kuwanjiwuap. Pat kuwanjiwuap yakât kakñan lok ondop yengâlen arimap sâh âwânaje galemgum manbuap. Yakât dopñeâk nâje Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingimune nângâm biwiyenan katmâ yâkât pat manmâ gai. Yâhâ yeñe Kiristo betgumai sâh biwinaje nângâyijim mansan. ³ Sâp yiwerene yuâmâ Kiristohâlen biwiyenaje tiñâk kepeim târârâhâk mansai. Emelâk Satanje hambe hâtgum Aram imbiñe, kutje Ewa sâh, yâkâlen tetem yuwu sâh kâitguop. “Nâhât nângân nângân watmâ otbuat yanâmâ nângân nângânge pâronj sâmu yu me ya topñambâek nângâwuat.” Yawu sâh kâitgumu yanjak hiliwahop. Yakât dopñeâk lok nombotñaje yengâlen taka engatyenan gem kâityongonjetâ Kiristo betgumaihât nângâm ketet otman. Yakât otmâ yuwu sâhune nângâñet. ⁴ Anitâje Yesu hângângumu ge olop miop yakât den pat ekyongomune Wâtgât mâmâñahât Heakje mem hewewen tuhuyekmu nângâñetâ bulâje olop. Yâhâ sâp yuâmâ lok nombotñaje yengâlen taka Yesuhât den kelangatmâ ekyongomai. Den ya nângâñetâ bulâje olâkgât Wâtgât mâmâñahât Heakje ki mem hewewen tuhuyeksap. Yakât otmâ wuânje mem hewewen tuhuyekmu nângâñetâ bulâje otmap?

⁵⁻⁶ Lok yaje den âilonjo lonjo ekyongonjetâ nângâñetâ ewe membe otmap. Yakât otmâ nângâyijinetâ yahatmu kut “aposolo” yongonmai. Yâhâ nâñeâmâ den sâhune nângâñetâ kâiâkñe otmap. Yamâ Anitâ yet Kiristo yetgât topyette nângâm henñengan. Yakât otmâ yâk yetgât den bulâje kâsikum yingimune nângâñetâ keterakyijimap. Yakât otmâ lok ondop yu “lok aposolo” sâh yongonsai yuje den ekyongomai yaje nâhât den ki wangiap. Yawu nangan.

⁷ Anjoân yengâlen taka Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingiwani yan tânnohonjet sâh ki ulityongominiwan. Yen umatje yingiman sâh nep mem yapâ tewetsenje mem dâim sot me senje âlâlâ puluhuakmâ manban. Yawu otmune âilonjo manbi yakât wongât nângâñihinetâ bâleap? ⁸ Otmu yen orowâk manmâ den kâsikum yingiminiwan yan Kiristohât komot kapi nombotñajeâmâ yeñe engatyeneâk otmâ senje âlâlâ tânnohominiwi. Yawu

tânnohojêta Kiristohât den yen kâsikum yingiminiwan yan yâk yengât iri sikum mem gulip tuhuwan yakât dopje oap. ⁹ Otmu senje âlâlâhât umburuk otmâ manban sâp yan Kiristohât komot Makeronia ambolipje nombotjañe senje âlâlâ mem taka tânnohowi. Yakât otmâ yeje tânnohojetgât ki sâwan. Topje yawuhât yen orop manmâ gawin yan yeje ki tânnohom hâhiwin nângâwi. Otmu sâp yupâek tânnohojet sâm ki ulityongowom. ¹⁰⁻¹¹ Bulâñanâk biwinane kepeiyekmâ mansan. Otmu Kiristohât den bulâñe biwinan tatmap ya sâm tetem ekyongoman yakât Anitâñe nanjap. Yakât otmâ den kâsikum yingim gan yan umatje ki yingimune hâhiwin nângâm gai yukât den pat lohimbine sâm haok tuhujetâ Akaia hân ambolipje kerekje nângânomai.

¹² Lok nombotjañe yengâlen taka den kâsikum yingiai ya yengât nângâñetâ yahatmu aposolo sâm yongonsai. Yâkñeâmâ nâhâtje “Âi tuhum hoj bayiñgimay yakât dopjeâk nengu hoj bayiñgimain,” sâm hâkyeje mepaemai. Nâñeâmâ hâmeje barahâk Kiristohât den kâsikum yingim gan yawuâk kâsikum yingim yâhâwom. Yawu otmune lok hâkyeje mepaemai ya yengât topyeje tetekñan yuwu tetemu eknomai. Kiristone âi ki sâm yingiop ¹³ Yâhâmâ aposolo perâkñe. Kiristone âi sâm nihiop ya mem gaman. Yakât dopjeâk oain sâm oain sâm otmâ topyeje kurihiakmai. ¹⁴⁻¹⁵ Amboyeñeâmâ Satan. Yâkñe kâitnongomawân Anitâhât anjelo hâtgumap. Amboyeñe otmap yakât nângâm hoj bawalipjañe gurâ topyeje kurihiakmâ yengâlen taka kâityongowi. Taka kâityongom orotmeme otmain yuwu otmâ manjetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap sâm meme sâsâ tuhuyekñetâ lohotje otbi. Yawu otmâ nângâyinginetâ yahatmu kut “aposolo” sâm yongonsai. Yamâ benje amboyeñe otmap yawuâk oai yakât otmâ nângâmune ki sâtje oap. Otmai memai yakât matje umatje Anitâñe dopyeñan yingimu menomai.

Paulo mem âlâlâ tuhujetâ umatje kakñan manop.

¹⁶ Emelâk den yan ya torokatmâ sâmune nângâñet. Den sâm aran yu nângâm nâhâtje “Nângân nângâñe gulip otmu mepaeaksap.” Yawu sâñetâ ki ârândân otbuap. Yawu nângâmai yamâ ihilâk nine topne ekyongomune nângâñet. ¹⁷ Hâkne mepaem den sâwoman yuâmâ Kutdânennjañe biwinan ki katsap. Yuâmâ lok nângân nângânyeje bia yengât biwiyeñambâ den tetemu ihilâk sâmai yawu sâwoman. ¹⁸ Yawu gârâmâ anjoân yuwu sâmune nângâñet. Lohimbi kingitje orowâkñe bukulipyeñe nângâyinginetâ yahalâkgât yeje enjatyene watmâ hâkyeje mepaemai. Yâkñe otmai yawuâk otbom. ¹⁹ Yenâmâ nângân nângânyeje orop manmâ yu me yakât topñambâek nângâm mansai. Yawu gârâmâ lok nombotje nângân nângânyeje gulip otmu den ekyongom meme sâsâ tuhuyeksai ya ki watyekñetâ ariai. ²⁰ Lok yawuyane yengâlen taka yuwu yawu otñet sâm meme sâsâ tuhuyekñetâ nângâm tem lâuyingimai. Otmu den kâsikum yingimai yan senje âlâlâ bât kandiân nemai. Bât kandiân nem watyekñetâ iri sikumyeje biatyingiwuap. Otmu yeñahâk galem karakmâ yengât nângâyinginetâ gemu sâyingim mem bâleyekmai. ²¹ Yâkñe yawu otyinginetâ nângâyinginetâ yahatmap. Yâhâ nâñeâmâ yen orop biwinennjañe kepeiakmâ mannomgât nângâm lohotñan otyingiman. Yawu otmune nâhât nângânihiñetâ gemap.

Yawu gârâmâ lok yane yeñahât nângâñetâ yahatmu hâkyeje mepaemai yakât dopjeâk hâkne mepaewom. Lok nângân nângânyeje bia yengât biwiyeñambâ den tetemu ihilâk sâmai yakât dopjeâk yuwu sâmune nângâñet. ²² Yâkñe yeñahât nângâñetâ yahatmu “Nenâmâ Yura ambolipje,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâñe Isirae lohimbi buku otningim gap,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâñe tâmbânenne Awarahamgât pat kuwanjiop yakât bulâñe

menom,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. ²³ Me “Kiristo honj bawangim mansain,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Yamâ benje nâjeâmâ Kiristo honj bawangim otman meman yuje yâkne otmai memai ya wangiap. Den yan yu nângâm nâhâitje “Biwiñe hâlim milim otmu mepaeakmap,” ya âlepñe sânomai. Nâjeâmâ Kiristohât den pat âlepñe lohimbi kâsikum yingim hâhiwin bâlene nângâm gan. Otmu sâp dondâhâlâk mem pâi emetñan katnekñetâ manban. Otmu dondâhâlâk nohoñetâ bâsok muminiwan yakât topñe yuwu. ²⁴ Yura nengât papatolipnenñe sâp hârenihñetâ yan tâk âlâ sâtñe metñe yañe kândâtnan dondâhâlâk lawitnekmâ hâkne orowâk mem gahaewi. Yawu otnihim ganetâ mome olop. ²⁵ Otmu Roma yengât tembe lâulipyenñe kapamñe nohoñetâ kalimbu olop. Otmu sâp âlâen Anitâhât hotom umai yengât kunlipyenñe sâñetâ kâñak nohowi. Otmu pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongowe sâp wanga meminiwan. Gârâmâ wanga kalimbuneâmâ bâlewi. Yâhâ sâp âlâen wangañe saruân guhulop yapâ wahap târâpñe mem yolonj yolonj otmâ bam gam tatmune hilâm konok pesuk sâmu mem tetenekbi. ²⁶ Otmu lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongominiwan yan to papato hâtikumune uwurup patoñe bâsok dâinekmâ ariminiop. Otmu kapiyenñan yâhâm geminiwan yan kapilipne Kiristohât den nângâñetâ gemu bet pilâmaine pâku lohimbi biwiyenñan kionetâ nohone sâp otminiwi. Otmu kapi pilâm mâtâwân ariminiwan yan lok komborâñe bâsok hilipnohominiwi. Otmu mâtâp kâlep arim takaminiwan yan hewukñahât sâtñe metñe waginekminiop. Otmu wangaen manminiwan yan saru bâlemu umatñe âlâlâ tetenihiminiop. Otmu lok perâkñe topyeñe kurihiakmâ Kiristohât komolân torokatmâ nângân nângânyeñe mem gulip tuhuyingñetâ hiliwahomai sâp yâk yengât nângâm ketet otminiwan. ²⁷ Otmu Kiristohât den kâsikum yingiminiwan yan hâhiwin pato nângâminiwan. Otmu sâp âlâen omoñe aman âlepñe ki iminiwan, me sâp âlâen sot ki neminiwan, me sâp âlâen hâk katipñahât umburuk otmâ omoñe bâlâpñahât otminiwan. ²⁸ Otmu umatñe topñe topñe kaknan yâhâmu hâhiwin nângâm gawan ya pâñe tâlâwâk ekyongoan. Otmu Kiristohât komot yengâlen umatñe âlâlâ kakyenñan yâhâmap yan mem hewewenñe tuhuyekbehât nângâm biwine ki huruñ sâmap. ²⁹ Lohimbi âlâ me âlâhâlen umatñe âlâ teteyingimap ya nâñe lâuyingim mem sânduk tuhuyekman. Otmu lohimbi âlâ me âlâñe bâlenahât pañgonñan kionmai yan tepne dondâek nângâyingiman.

³⁰ Nâñe ninahât nângâmmune yahatmu mepaeakbehât yeñe nanjai me? Yâhâ nâmâ lohotñe manmâ gamune Anitâñe mâmâñe otnihimu âi tuhumune bulâñe tetem gap yakât nângâm mepaem den ya ekyongoan. ³¹ Kutdânenñe Yesu ikñe âwâñe, Anitâ, yâk konok mepaeman. Yakât otmâ den ekyongoan yu bulâñanâk ekyongoan ya ikñak nanjap.

³² Umatñe âlâ tetenihioy yakât bâñe sâmmune nângâñet. Anjoân topñe katmâ Yesuhât den pat âlepñe ya Damasiko kapi ambolipñe ekyongowe sâp yan ariwan. Yâhâ Yura papatolipnenñe Kutdâhât den nângâñetâ gemu bet pilâmaine kapi yakât lok kutdâ kutñe Arita, yâkât amutgen kiap âlâ manop yañe pâi emetñan mem katnehâk sâp ekuwi. Ekuñetâ tembe lâulipñe mem katyekmu mâtâp sâtñan nâhât sip galem otmâ kinbi. ³³ Sip galem otmâ kinbi yakât den pat nângâm saka saka pato yakât kâlehen tatmune bukulipnane pañ kârikñe kâlep pato yakât manu launambâ katnekñetâ yaehen gewan. Yapâ gem yok pilâm kewewetyekmâ ariwan.

12

Pauloñe himbimân yâhâ kulem âlâ tetemu ehop.

¹ Lok nombotñaje yengâlen taka hâkyeje mepaeakmai. Yawu otñetâ yeje nângâyîñjetâ yahatmap. Yawu gârâmâ nâje ninahât nângâmune yahatmu hâkne mepaeakbom yamâ yeje ki nângânihiñjetâ yahatbuap nângâman. Yamâ ihilâk sâmunne nângâñet. ² Emelâk Kutdâje nângânihimu Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban, me umutñaje ari kulem âlâ ehop yakât topñe ki nângâm henñeñguan. Anitâ ikñak nañgap. Sâp yapâek manmâ gamune yambu 14 pesuk yap. Yakât nângâmune yahatmu topñahât sâmunne nângâñet. Nâje Kiristo orop biwinetñe kepeiakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe menekmu himbimân yâhâwit. ³ Yakât âlâkuâk sâmunne nângâñet. Menehop yan biwine mem purik pilâmu kulem âlâ ekban, me umutñaje ari ehop, yakât topñe ki nângâm henñeñguan. Anitâ ikñak nañgap. Yawu gârâmâ menekmu Anitâhât kalam, kutñe Paratise, himbimân tap yan yâhâwit. ⁴ Yâhâwit yan Kutdâje den eknohop ya ki sâm tetem ekyongowuat sâm kunihiop. ⁵⁻⁶ Yakât otmâ ninahât nângâmune yahatmu ki mepaeakmâ yakât topñe sâm tetem ekyongowom. Yawu gârâmâ sâm tetem ekyongowom otmuâmâ den bulâñanâk ekyongowom. Yakât otmâ den ya ekyongomune nângâm nâhâitñe “Nângân nângânñe gulip otmu mepaeaksap,” yawu sânomai yamâ nângâm hilipgum sânomai. Yâhâ otman meman yakât lohimbije nângâñetâ yahatmap. Yâhâ ya wangim nângânihiñjetâ dondâ yahatmu mepaenekmaihât emelâk himbimân yâhâ kulem ekmâ den nângâwan yakât topñe ki sâm tetem ekyongowom. Gârâmâ umatñe âlâlâ kaknan yâhâmu lohotñe otman yan Anitâñe mâmâñe otnihimap. Yakât ekyongomune Anitâhât nângâñetâ yahatmu mepaenomai.

⁷ Satanñe mâtâp mañguningim hâhiwin kakñan katnenekmap. Yâhâ nâje himbimân yâhâ kulem ekmune âlâ kândâkdâ olop yakâlâk nângâm hâkne mepaemangât Anitâñe Satan nângâwanñimu hâhiwin pato nihimu wâtne orotok sâmu manman. Yakât otmâ ninahât ki nângâmune yahatmap. ⁸ Hâhiwin nihimu wâtne orotok sâop ya âlâkuâk wâtne tiñ tiñ sâek sâm Kutdâ ulitguwan. Otmu yakât kakñan yâhâpñe kalimbunje ulitgumune yuwu sâm eknohop. ⁹ “Wâtge ki tiñ tiñ sâmu manbuat. Yawu gârâmâ biwihe gemapgât Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumune ge mem hewewenñe tuhuhekbup. Yawu gârâmâ hâhiwin pato nângâm wâtge orotok sâwuap yan nâhât wâtñan kinbuat. Wâtñan kinmâ nâ Wâtgât Amboñe yakât topñe nângâm henñeñguwat.” Yawu sâm eknohop. Yakât otmâ hâhiwin nângâwom yan ya sânduk sâekgât ki ulitguwom. Kiristohât wâtñan kinmâ hoñ bawanñimune lohimbije yengâlen bulâñe teteap yakât den pat lohimbije ekyongowom. ¹⁰ Kiristohât den pat lohimbije ekyongomune nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñe katñetgât hoñ bawanñiman. Yawu otmune lohimbije nombotñaje nângâm hâkân otmâ hâim hilitnekmai. Otmu lohimbije nombotñaje mem âlâlâ tuhunekñetâ hâhiwin kakñan manmune wâtne orotok sâmap. Wâtne orotok sâmap yan Kiristohât wâtñan kinmâ biwine ki gemap.

Pauloñe Korinti ambolipñe buku otyiñgiop.

¹¹ Lok nângân nângânyeñe bia yengât biwiyeñambâ den tetemu ihilâk sâmai yakât dopñeâk den ekyongoan. Yakât otmâ nângâmune ki ârândâñ oap. Yawu gârâmâ yeje lok perâk yengât nângâñetâ yahatmu kut “aposolo” sâm yongonsai yakât nângâm den yu ekyongoan. Yeje nâhât lok inñe mansap sâmai. Yawu gârâmâ âi memune bulâñe tetem gap yaje lok perâkñaje âi meñetâ bulâñe teteap ya wangiap. Yakât yuwu sâmunne nângâñet. ¹² Kiristohât aposololipñaje yâkât wâtñan kinmâ kulem topñe topñe meñetâ lohimbije ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu nâñeâmâ yengâlen taka kulem topñe topñe memune ekbi. Ya ekñetâ keterakiñgimu “aposolo” sâm nohonbâi. ¹³ Nâje

yengâlen taka Kiristohât den kâsikum yingimune manman âlepñahât bulâje âlâlâ teteyingiop. Yañe Kiristohât komot nombotñe yengâlen ari den kâsikum yingimune bulâje teteyingim gap ya wangiap. Yawu gârâmâ yâkñeâmâ senje âlâlâ tânnohom gai. Yâhâ yeñeâmâ senje âlâlâ ki tânnohowi. Otmu nâñe gurâ yen den kâsikum yingiwani yakât hâmeñe nihiñet sâm ki ulityongowan. Yakât otmâ wongât nâñgâm bâlenihiai?

¹⁴ Nâmâ sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm kalimbune yengâlen takawom. Yeñe Kiristohâlen biwiyenane kepeim tem lâuwanñetgât nanñan. Yakât otmâ umatñe yingimune hâhiwin nâñgâmaihât tewetsenñe me senje âlâlâhât ki ulityongowom. Emelâk nâ niniâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepñe puwâk ekyongomune yâkâlen biwiyene katbi. Yawu otyingiwani yapâek âwâyeñe yawu otmâ mansan. Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nâñgâñet. Nimnaom titipâne âwâ mâmâlipyeñe ki galemyongomai. Âwâ mâmâlipyeñeâmâ galemyongomai yakât dopñeâk nâñe yen galemyongom mansan. ¹⁵ Yakât otmâ yeñe Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmâ manman kârikñahât bulâje menomaihât nâñgâm hoñ bayingiman. Otmu nâñe hâkne siwirañom in tatbomgât ki nâñgâman. Yawu hoñ bayingim manmâ yâhâwom yan nâhât nâñgânihiñetâ gewuap me?

¹⁶ Emelâk yengâlen takawan yan umatñe yingimune hâhiwin nâñgâmaihât tewetsenñe me senje âlâlâhât ki ulityongowan ya nanñai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe nombotñane nâhât yuwu nâñgâmai. “Pauloñe bukuyâhâtñe yâhâp hâñgânyotgomu takaowot. Taka Yerusalem yengât tewetsenñe menduhum yingiwani ya mem âwurem ari wanñowot. Mem ari wanñmutâ tewetsenñe nombotñe mem gulip tuhuop,” nâhât yawu sâmai. ¹⁷ Yawu sâmai yamâ girawu otmâ kâityongowan? Yâhâ hâñgânyotgomune yengâlen takamutâ tewetsenñe menduhum yitgiwi ya ki newan. ¹⁸ Otmu bukuyâhâtne hâñgânyotgomune yengâlen takaowot. Sâp yan Titoñe pilâm tatbe sâm otmu meme sâsâ tuhun hâñgânyotgowan. Yâhâ Tito orop dopnetñe konohâk. Yakât otmâ nâñe biwinane nâñgâm otman meman yawuâk otmap. Yâkñe yawu manmap yakât otmâ yengâlen taka tewetsenñe miowot ya ki mem gulip tuhuowot. Yawu nanñan.

¹⁹ Bukulipne, yeñe den sâm aran yu nâñgâm nâhâitñe “Eweakmâ den yu eknongoap,” nanñai mon? Nâmâ Anitâhât senñan yuwu sâmunne nâñgâñet. Nâ ki eweaksan. Kiristo orop biwinetñane hikuakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ den ekyongom yu me ya otyingimani yamâ yeñe Kiristohâlen biwiyenane kepeim tânahonñetâ manmanyene kelihahâkgât nâñgâm otman. ²⁰ Nâñe yengâlen taka girawu manñetâ mem teteyekbom? Emelâhâmâ yeñahâlâk nâñgâñetâ yahatmu nâñgâm bâleangim den belângen sâminiwi. Yawu otmâ kuk orañgim hâiakminiwi. Otmu hionakmâ ihilâk mahilâk manminiwi. Yawu gârâmâ takawom yuân emelâk manbi yawuâk manñetâ mem teteyekbom me âilongo manñomai yakât nâñgâm mansan. Yakât otmâ manmanyenahât topñe yeñahâk nâñgâm hâkyeñe miangiai. Gârâmâ nâñe taka girawu otyingiwom yakât yeñak nanñangiai. Yakât nâñgâmâk mansan. ²¹ Yen nombotñane emelâk eknâleangim imbilipyeñe me loklipyeñe betyeñehen kionminiwi. Manman kiñgoñ yawuya manñetâ taka mem teteyekbom otmuâmâ biwine dondâ bâlewuap. Yawu manñetâ lohimbi belângen manmaine nenekñetâ bâlewuap. Yawu otmu “Anitâne Kiristohât lohimbi ki mâmâne otyingimani,” sâm sennennan geñetâ anulaknom.

13

Kiristohât wâtñe pato.

¹ Nâmâ sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm kalimbunje yengâlen takawom. Takamune lohimbinje otmâ hilipgumai ya sâp hâreyingiwom. Otmu emelâk Moseje den yuwu kulemgup ya lâum sâp hâreyingiwom.

“Lok âlâne ikniâk bukulpne âlâ me âlâne otmâ hilipgunomai ya ki sâp hâreyingiwuap. Lok yâhâp me amon kitâ yanje menduhuakmâ sânetâ denyenje konok otbuap yamâ nângânetâ bonje otbuap.” Yawu kulemgup.

Yakât otmâ takamune buku nombotje meyeknetâ lohimbi âlâ me âlâne otmâ hilipgumai ya sâp teteknan tuhujetâ sâp hâreyingiwom.

²⁻³ Emelâk yengâlen yâhâpne takawan yan girem den ekyongowan. Ya nelâmyongomapgât ya âlâkuâk sâmune nângâm biwiyenan katjet. Emelâk taka den ekyongom pilâyekmâ âlâengen ariwan sâp yapâek lohimbi nombotjanje ândâpyenje kârikne otmu orotmeme bâlenje otbi ya tâtâem otmâ gai. Otmu lohimbi nombotje âlâneâmâ sâp yakât kakjan otmâ hilipgum gai. Yawu otmâ gai yakât matje hâhiwin topne topne teteyingimu umatje kakjan manmâ gai. Umatje yawu teteyingimawân Kiristohât wâtje tetemu ekmai. Yâhâ nâne Kiristohât sâtgât otmâ âi mem gan ya ekjetâ tâjât otmu yakât engat yâhâp otmai. Yakât otmâ nâne yengâlen taka lohimbi ya sâp hâreyingimune matje menomai yan Kiristohât wâtje pato ya âlâkuâk tetemu eknomai. Sâp yan nâne yâkât sâtgât otmâ âi meman yakât topne nângâm henjenunomai. ⁴ Bulânanâk emelâk Kiristo mem howanân kujetâ muop. Yamâ Anitâ Wâtgât Amboje ikne wâtjan mumunambâ mem yahatmu tatmâ tihit otningimap. Nâne yâk orop biwinetjanje hikuakmâ konohâk otmu mansan. Yakât otmâ emelâk yâkne lohimbi hoj bayiŋim lohottjan otyingiminiop yakât dopneâk nâne lohimbi hoj bayiŋim lohottjan otyingim gan. Anitâne ikne wâtjan Kiristo mumunambâ mem yahalop. Yakât otmâ Kiristone mâmâne otnihimu yâk orop biwinetjanje kepeiakmâ konohâk otmu yengâlen taka topyene mem tetewom.

⁵ Yene Kiristohâlen biwiyenane kepeim mansai me bia yakât yenjak nanjai. ⁶ Otmu nâne yâkâlen biwinane kepeim wâtjan kinmâ âi meman yakât yene nângânetâ bulâne otbuapgât biwinane mem mansan. ⁷ Yene orotmeme âlepneâk otmâ manjetgât Anitâ ulitguman. Yawu manjetâ takawom yan ki sâp hâreyingiwom. Yawu otmâ nâne Kiristohât sâtgât otmâ âi meman yakât topne ki tetemu lohimbi nâhât nângânetâ gemapne eknomai. Yawu gârâmâ yakât ki nângâm ketet otman. ⁸ Lohimbi âlâ me âlâne Anitâhât den nângânetâ bulâne otmu tem lâuwangimai ya yengât herone nângâyingim den âiân ki katyekman. ⁹ Yakât otmâ yene Kiristohât tem lâum orotmeme âlepneâk otmâ manjetgât Anitâ ulitguman. Yawu otmâ tem lâuwangim târârâhâk mannomai yan taka herone nângâyingim lohottjan otyingiwom. ¹⁰ Nâne mem hewewen tuhuyekmune Kiristohâlen biwiyenane tinâk kepeim mannomaihât aposolo sâp katnekmâ âi nihiop. Yâhâ mem ge katyekbongât ki sâp nihiop. Yawu gârâmâ yengâlen takawom yan den kâlâp ki sâyingim hâhiwin yingiwomgât nângâm inânjan girem den yu kulemgum katyngian.

Paulone den bâine sâop.

¹¹ Bukulpne, den bâine yuwu sâmune nângâm henjenunjet. Yene manmanyene kingon ya pilâm kuwihakmâ herone nanjanŋim biwi konohâk otmâ manjetgât nanjan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ Tihit tihit Ambojanje wawaeyekmu biwiyene huruj sâwuap.

¹² Anitâ yet Kiristo yâk yetgâlen biwiyenane kepeim mansai yene herone nanjanŋinomai. ¹³ Kiristohât komot yâk orowâk mansain yanje nângâyingiai.

¹⁴ Kutdânenne Yesu Kiristone tihityene otmu biwi nângân nângânyenene kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Otmu Awonnenne Anitâne mem hewewen tuhuyekmu buku orangim tânahom mannomai. Otmu Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otyingimu ewe karangim mannomai. Ya bonjanâk.

Nâ bukuyene,
Paulo

Galatia Pauloŋe Galatia yengât ekap kulemgum katyĩngiop.

O bukulipne,

¹⁻² Yen Galatia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipne emelâk biwiyene Yesuhâlen katmâ yâkât komolân torokatbi. Yengât nângâm nâne ekap yu kulemgum katyĩngian. Otmu bukulipne nâ orowâk manmâ Yesu Kiristo hoŋ bawanŋim mansainne yawuâk nângâyiŋgiai. Nâ Paulo, nâ Kiristo hoŋ bawanŋim mansan. Otmu âi mem mansan yu lokne ki sâm nihiwi. Me Yesu Kiristone aposololipne âi sâm yĩngiop yaŋe ki torokatmâ sâm nihiwi. Anitâne nanne Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yâkât otmâ yetŋak nângânihim âi yu sâm nihimutâ mem mansan.

Kiristo kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop.

³⁻⁵ Nâ yengât nângâm Anitâ yuwu sâm ulitguman. “O Awonnenne, gike engatgeâk otmâ Kiristo hângângurâ giop. Giop yamâ nenne lok bâlenahât orotmeme kiŋgoŋ ya watmâ ari bâlemaingât lauhe lâum kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Mum yahalop yapâ bâlenahât paŋgoŋambâ holaŋnenehop. Yakât otmâmâ Anitâ herone nângâwanŋim mepaem yâhânom. Otmu Awon, gâ otmu Kutdânenne Yesu Kiristo yetne Galatia ambolipne yengât nângâyiŋgim tihityene otmutâ yanâmâ biwi nângân nângânyenaye konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgohoan.” Yawu sâm yengât nângâm Anitâ mepaem gaman.

Kiristohât den pat konok tap.

⁶ Otmu den umatne âlâ tap ya sâwoman. Anitâne ikne engatneâk otmâ yen mem dâiyehop. Yawu gârâmâ Kiristo hângângumu gemu yâkâlen biwiyene katbi. Yakât girawu otmâmâ yâk yetgât hâkâŋ otmâ in yawu pilâyelekmâ biwiyene âlâhâlen katnomosai? Den pat âlepne tap yamâ Kiristohât den pat konohâk. Âlâ ki tap, bia kârikne. ⁷ Yakât otmâmâ lok ondowân gâtŋane taka nângân nângânyene mem gulipgunehât Kiristohât den pat âlepne kelangatmâ biwiyenŋan kionŋai. ⁸ Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Nâne emelâk den sâm ekyongowan ya lok âlâ me âlâne kelangatnomai, me torokatmâ âlâ ekyongonomai, yamâ Anitâne yakât matne hilipyongoâkgât nanŋan. Yakât otmâmâ lok wosapâ gâtne âlâ me âlâne, me aŋelo âlâne taka den pat âine sâm ekyongoneta nângâm kâkâsuk otnomai. ⁹ Nâ den yu emelâk ekyongowan. Girawu otmâ nelâm yongoap. Yakât yâhâpne sâmune nângâŋet. Kândikum ninak Kiristohât den pat âlepne sâm ekyongowan. Ekyongomune nângâŋetâ bulâne otmu mem biwiyenŋan katbi. Yamâ benne lok ondowân gâtŋane taka den yu kelangatmâ biwiyenŋan kionŋi. Yakât otmâ Anitâne matne yĩngimu hemgât kâlâwân seyehâkgât nanŋan.

¹⁰ Den yan yu topne girawuhât yan? Lohimbine herone nângânihinetgât yan? Me nekŋetâ yahalâkgât yan me? Yawu bia. Yawuhât nângâm oan mâne Kiristohât ki tem lâum hoŋ bawanŋimbâm. Yawu gârâmâ topne yuwuhât yan. Anitâne nekmu ârândâŋ olâkgât yan.

Yesu Kiristone Paulo âi sâm wanŋmu miop.

¹¹ Nine topne sâm ekyongomune nângâŋet. Emelâk den pat âlepne ya ekyongomune nângâwi. Den yamâ lok nombotne yengât lauyenambâ ki mewan. ¹² Me lok âlâ me âlâne ki kâsikum nihiwi. Ya bia kârikne. Yesu Kiristone nâhât topŋambâek nângâek sâm biwi nângân nângâne mem pâroŋ

pilâmu nângâmune keterahop. ¹³⁻¹⁴ Yâhâ biwi nângân nângânne ki mem pâron pilâop sâp yan wuân me wuân otmune bâleminiop yakât emelâk ekyongonjetâ nângâwi. Yuwu otminiwan. Lohimbi kerekne Anitâhât nângânjetâ yahalâkgât Yura nenne tâmbâlipnenne yengât orotmeme ya watmâ manminiwan. Yawu otmâ bukulpne lok sihan orowâk manbinân nâne kârikne otmâ dondâ wangiyekeban. Yakât otmâmâ lohimbi neketâ yahalop. Yâhâ lohimbi nombotnane Yura nengât miti pilâm yapâ hionjakmâ biwiyene Kiristohâlen katmâ yâkât komolân torokatbi. Yâkât komolân torokatnetâ ya yengât mâtâp manguyingiwe sâm dondâ mem bâleyekmâ hilipyongominiwan.

¹⁵ Yawu gârâmâ angoân menahât tepnambâ ki tetewan sâp yan nâne Kiristohâlen biwinane kepeim hon bawangiwo mgât Anitâne sâm katnihiop. ¹⁶ Yâhâ yâkne nângâmu ârândân otmu nâne Kiristohât den pat pâku lohimbi yengâlen ari sâm tetem ekyongowomgât ikne nannane mâtâwân tetenihiop. Mâtâwân tetenihiop yakât kaknan nep topne katbe sâm lok âlâhâlen ari ki âikum nângâwan. ¹⁷ Me Kiristohât aposololipne Yerusalem kapiân manbi ya yengâlen gurâ ki ari âiyongom nângâwan. Kiristo iknak aposolo nep sâm nihiop yanâk pilâm yahatmâ Arawia hânân ari manban. Manmâ manmâ yapâ âwurem Damasiko kapiân ari manban. ¹⁸ Yan ari manmune yambu kalimbu pesuk sâop. Yakât kaknan Petoro in ekbe sâm Yerusalem kapiân yâhâwan yanak yâk orowâk manmutne sande yâhâp olop. ¹⁹ Sâp yan yâk otmu Kutdânennehât imine Yakowo ya yetnjiak yelekeban. Yâhâ aposolo âlâlâ ya ki yekban. ²⁰ Den yan yu Anitâhât sennan kinmâ yan. Yakât otmâmâ den mian otbuawâmâ matne nihiwuap.

²¹ Nâne nine kapi Kilikia hânân tap yan ari âi topne katmâ Kiristohât den pat ekyongom manban. Otmu yapâ pilâyekmâ Siria hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari den kâsikum yingim manban. Yakât otmâmâ Yesuhât komot Yuraia hânân manbi yengâlen ki arimune enakbin. ²² Yawu gârâmâ nine topne nângâwi yane ari lohimbi yuwu sâm ekyongowi. ²³ Emelâk nâhâtne “hilip-nongominiop. Yâhâ sâp yiwereneâmâ lohimbi kerekne Kiristohât nângânjetâ bulâne otmu biwiyene yâkâlen katnetgât yâkât den pat ekyongom mansap.” ²⁴ Nâhât topne yawu ekyongonjetâ nângâm Anitâ mepaewi.

2

Paulone Yesu Kiristohât aposololipne yengâlen torokalop.

¹⁻² Otmu yapâ nâne kapi âlâen âlâen ari den kâsikum yingim manmune yambu 14 pesuk sâop. Yakât kaknan Anitâne biwi nângân nângânne mem hewewen tuhumu Banawa yet Tito meyelekmune Yerusalem kapiân yâhâwin. Yan yâhâmunne Kiristohât komot ya yengât kunlipyene orop tihâk menduhuakbin. Menduhuakmâ nâne emelâk pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den ekyongowan yakât topne nângâne sâm âinohowi. Otmu mâtâp mangunihimai sâm den ya topnambâek sâm tetem ekyongomune nângânjetâ keterahop. ³ Topne yuwuhât yan. Nenne Kiristohâlen torokatmâ yan Mosehât girem den nângâmunne porap otmu ki lâum manbin. Yawu manbin yan bukunenne Tito, Girik gâtne, yâhâmâ emelâk nengâlen torokalop yamâ hâkne torehenjan undip ki tuhuwin yakât den pat ekyongomune nângâwi. ⁴ Yawu gârâmâ lok perâknanne topnenne mem tetene sâm nengât osetnenjan taka manbi. Taka Mosehât girem den ya yâhâpne mem miwirikum hâkne torehenjan undip tuhuwangine sâm kendâningiwi.

⁵ Kendâningim Kiristohât den pat âlepne ya kelangatne sâm otrjetâ denyene ki nângâwin. Denyene ki nângâwin yakât otmâ hâkne torehenjan undip ki

tuhuwi. Yakât otmâmâ yengu yawuâk Mosehât girem den ki watmâ man-nomai. ⁶ Otmu Yesuhât komotņe papatolipyenņe yengât nângâņetâ yahatsap. Yamâ Anitâ lok biwinenņe ekmapņe nângâningimu ki gewe yâhâwe otmap. Otmu nâņe gurâ yawuâk lok âlâ me âlâhât ki nângâmune yahatmap, me ki nângâmune gemap. Otbi yamâ yâk yengât wahap. Anitâņe konok biwinenņe ekmap. Yawu gârâmâ papatolipyenņe nâhât den yu ki kum meme sâsâ tuhunekbi.

⁷⁻⁸ Otmu nine topne yuwu sâm ekyongomune ekbi. Emelâk Anitâņe Petoro mâmâņe otbaņgim âi sâm waņmu Yuraia hânânâk tatmâ Yesuhât den pat âlepņe ya kapi ambolipņe kâsikum yingiop. Yâhâ nâņeâmâ pâku lohimbi yengâlen ari den yu ekyongowehât mâmâņe otnihim âi sâm nihiop. ⁹ Otmu den ya sâm ekyongomune nângâņetâ keterahopgât Yakowo, Petoro, Yoane, yâk yengât lok kunyeņe manbiņe nâ otmu bukune Banawa buku otnitgim yuwu sâm hângânotgowi. “Nenâmâ yuânâk tatmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yu ambolipņe yengâlen âi mem mannom. Yâhâ yerâmâ pâku lohimbi yengâlen ari âiyetņe tuhromawot. ¹⁰ Otmu konohâk tap yamâ yuwu nângâyet. Bukulipnenņe nombotņe umburuk mansai ya yengât nelâm yotgomap.” Sâņetâ sâwan. “Yâk tânyongoromgât naņgait.” Yawu sâm den hikum karakbin.

Pauloņe Petoro hâme hârewaņgiop.

¹¹⁻¹³ Otmu ya pesuk sâmu nâņe Banawa mem Yerusalem kapi pilâm orowâk Antiok kapiân ariwit. Yan ari manmâ manmâ âlâengen ari den ekyongowe sâm pilâyekmâ ariwan. Otmu hilâm âlâen Petoroņe Antiok kapi ari pâku lohimbi nombotņe biwiyenņe Kiristohâlen katbi yâk yengâlen torokatmu orowâk manbi. Yawu manņetâ Yakowohât bukulipņe Yerusalem kapiângembâ gem Antiok kapiân ari Petoro yuwu sâm hâme hârewaņgiwi. “Bâe, otdâ bâleap yakâ. Girawu otmâ pâku lohimbi orowâk sot nem mansai. Ya ki orotņe.” Yawu sâm hâme hârewaņgiņetâ bukulipņe nombotņe pâku lok yengât hâkyenņe torehenņan undip tuhuyekbiņe nângâm bâlewaņgimaihât pâku lohimbi ya pilâyekmâ Yakowohât bukulipņe yengâlen torokalop. Petoroņe yawu olop yakât Yura lohimbi nombotņe ya ekmâ pilâyekbi. Pilâyekņetâ Banawaņe yekmâ pârâk pilâm yawuâk otmâ yâk yengâlen torokalop.

¹⁴ Yawu otņetâ nâmâ âwurem ari topyenņe mem tetem nângâmune dondâ bâleop. Yâkņe Kiristohât denņe tâņ tâņâk ki watmâ manbi. Petoroņe otmu bâleop yakât topņe teteâkgât Yesuhât komot ya yengât senyenņan kinmâ yuwu sâm ekuwan. “Petoro, gâ wuân mendâ bâleap? Gâ Yura lok. Yawu gârâmâ Yura nengât orotmeme hângiņe ya pilâm, pâku lohimbi yengâlen torokatmâ mansat. Yawu gârâmâ wongât pâku lohimbiņe Yura nengât orotmeme hângiņe otņetgât meme sâsâ tuhuyeksat? Ekmune dondâ bâleap.

Himbim yâhânomgât mâtâp konohâk tap.

¹⁵ Nenâmâ Yura lohimbi. Anitâņe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguoop ya biwinenņan katmâ nângâmain. Yawu otmâ pâku lohimbiņe Anitâhât den ki lâum mansai yawu ki otmain. ¹⁶ Yawu gârâmâ Anitâhât girem den yan papatolipnenņe yene engatyeneâk watmâ den âlâlâ torokatmâ kulemguwi. Yamâ lok âlâ me âlâņe papatolipnenņe girem den âlâlâ kulemguwi ya lâuņetâ Anitâņe yekmu ârândâņ otbuapgât dop âlâ ki tap. Yâkņe Kiristohâlen biwiyenņe katnomai yamâ Anitâņe yekmu ârândâņ otbuap. Mâtâp âlâ ki tap, bia kârikņe. Nenâmâ emelâk Kiristohâlen biwinenņe katbin. Yâkât otmâ papatolipnenņe yengât girem den yakât nângâmunņe tâņjât otmap.

¹⁷ Kiristohâlen biwinenņe katbin yapâek bukulipnenņe Yura lok pilâyekmâ pâku lohimbi, tosayenņe orop sâminiwin, yengâlen torokatbin. Ya yengâlen

torokatmâ papatolipnenne yengât girem den ki lâuaingât Yura lok nombotnaje nengât “tosa lok” sâmai. Tosa lok mâne âlâ girawu sâmbâin. Yuwu sâmbâin me? “Âo, Kiristone orotmeme bâlejan dâim ari katnenekmu otmunje bâleap. Yakât otmâ tosa ya Kiristohâlen tap.” Yawu sâm tosa ya Kiristohâlen kârâm pilâwin mâne ki ârândân otbâp. Yawu ki tap. Yawu gârâmâ Yura lok yengât orotmemeyenje hângiye ya watmâ ki otnomai.

¹⁸⁻¹⁹ Yakât nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Nâmâ papatolipnenne yengât girem den bet pilâwan ya âlâkuâk miwirikum lâuwom yanâmâ nâhât yuwu sânetâ bonje otbuap. “Angoân Paulone papatolipnenne yengât girem den bet pilâop yanâmâ tosa miop.” Nâhâitje yawu olop sânetâ yanâmâ bonje otbuap. Yawu gârâmâ topje yawu ki tap yakâ. Angoân girem den âlâlâ ya lâuwe sâm tâpik gupik otminiwan. Tâpik gupik otmâ manmâ gamune yaje ki tânnohop. Yakât otmâ pilâmune pesuk yap. ²⁰ Pilâmune pesuk sâmu yanahâmâ Anitâne nanje hângângumu ge nâhât kawean kinmâ muop yâkâlen biwine katban. Biwine katmune yâkne tânnohom manman kârikjahât pat kunihop. ²¹ Yakât otmâ yuwu nanjan. Kiristo muop yan manman hângiye ya betbangim muop. Yâhâ Anitâne mumujambâ mem yahatmu manman ânje miop. Yakât dopneak otmâ biwine yâkâlen katban yan papatolipnenne yengât girem den hângiye lâuminiwan ya bet pilâwan. Yakât otmâ Kiristone mâmâne otnihimu yâk orop biwinetje kepeiakmâ konohâk oap. Yakât otmâmâ yâkâlen biwinaje kepeim hon bawangim mansan. Kiristone wawaenenekmâ ge kawenenjan kinmâ muop yakât ki nângâmune tânjât otmap. Yamâ yuwu nanjan. Papatolipnenne yengât girem den lâumunje Anitâne nenekmu ârândân otmap mâne Kiristone ge imbiâk muop sâmbâin. Yawu.

3

Yesu Kiristohât mâtâp me girem dengât mâtâp

¹ Bukulipne, Galatia ambolipne yuwu sâmune nângânet. Emelâk Anitâne Yesu Kiristo hângângumu ge nengât otmâ howanân kujetâ muop yâkât den pat âlepne ekyongomune nângâm biwiyenan katbi. Yanak benje girawu otmâ sâp yiwerene yuâmâ lohotne otjetâ Yura kapi ambolipnaje yengâlen taka biwiyenan kionmâ nângân nângânyene mem gulip malap tuhuai? Bâe, topje wongât Kiristohât mâtâp bulâne ya pilâm Yura nengât orotmeme hângiye ya watmâ mansai? Ya ki orotje. ² Yakât yiwerene âiyongomune sânetâ nângâwe. Yene papatolipnenne yengât girem den âlâlâ ya lâujetâ yanâmâ Anitâne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mâmâne otyingiop me bia? Bia yakâ. Yâhâ nâneâmâ Kiristohât den pat âlepne ekyongomune nângânetâ bulâne olop. Yawu nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyene katbi yanâk Anitâne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu yengâlen giop. ³ Yakât otmâ girawu otmâmâ kopa oai? Ya ekmâ pârâk pilan. Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Kândikum emelâk Kiristohâlen biwiyene katmâ Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heak yâkât wâtjan kinjetâ nângân nângânyene mem pâron pilâyingimu Kiristohât mâtâp yawuâk watmâ manbi. Yakât otmâ yene yiwerene wâtneñanâk kinmunje Anitâne nenekmu ârândân olâk sâm oai ya ekmune ki dopjan oap. ⁴ Yâhâ angoân Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otyingimu biwiyenaje herone otbi. Otmu Kiristohâlen biwiyene katbi ya imbiâk otmaihât Yura nengât orotmeme hângiye ya pilânet. ⁵ Yakât âlâku sâwe. Papatolipnenne yengât girem den âlâlâ lâuai yakât otmâ Anitâne ki mâmâne otyingimu kulem topje topje miai. Yuâmâ Kiristohâlen biwiyene kepeiai yakât otmâ Anitâne

Wâtgât māmâñahât Heak hângângumu ge māmâñe otyingimu kulem topñe topñe miài.

Awarahamñe olop yakât topñe

⁶ Yakât topñe teteâkgât Awarahamñe olop ya sâlikum ekñet. Yakât Moseñe kulemguop ya yuwu tap. “Anitâñe Awarahamgât pat kuwañgiop ya nângâm yâkâlen biwiñe katmâ biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manop yakât Anitâñe ekmu ârândân olop.” Yawu kulemguop. ⁷ Yakât otmâ Yura nengâlen gâtñe me pâku lohimbi yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe biwiyeñe yawu katmai yamâ Awarahamgât sen bulâñe mansai sâm Anitâñe nângâyinçimap. Yakât otmâmâ Anitâñe Awarahamgât pat kuwañgiop yakât bulâñe yen orowâk menomai. ⁸ Yawu gârâmâ yakât torokatmâ sâwe. Anitâñe pâku lohimbi nombotñe biwiyeñe yâkâlen katmâ tem lâuwañginetâ tosayeñe pilâyinçiwuap yakât emelâk inânñan nângâop. Ya nângâm Kiristo ki hângângumu giop yan ya nângâm Awaraham yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi gâhât tepgan gâtñe âlâñe tetem lohimbi hânñan kulemñan mansai ya menduhuyekmu manman âilonçoân manmâ heronçe nângânomai.” ⁹ Moseñe yawu kulemguop yakât topñeâmâ yuwu. Awarahamñe Anitâhâlen biwiñe katmâ biwi yâhâp ki olopât Anitâñe nângâwañgiop. Yakât dopñeâk otnom yamâ Anitâñe Awarahamgât pat kuwañgiop ya ambokunom.

Girem dengât topñe

¹⁰⁻¹² Otmu yakât torokatmâ sâwe. Moseñe yuwu kulemguop. “Lohimbi âlâ me âlâñe girem den yu tâñ tâñâk ki watnomai yamâ Anitâñe matñe umatñe yinçimu mem hiliwahonomai.” Yawu tap. Yâhâ sâp âlâen Anitâñe sâmu Moseñe den yuwu kulemguop. “Lohimbi âlâ me âlâñe biwiyeñe Anitâhâlen katmâ denñe lâuwañginomai yamâ manman kârikñan katyekmu mannomai.” Yawu kulemguop. Girem den tap ya âlâku sâmune nângâñet. Ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâñe girem den ya tâñ tâñâk watmâ mannomaiñeâmâ manman kârikñan mannomai.” Yawu tap.

¹³ Yawu gârâmâ âlâñe girem den ya tâñ tâñâk watmu ârândân otbuap? Lok yawuya âlâ ki tap, bia kârikñe. Yakât nen kerekñe girem den ya lâumain yamâ târârâhâk ki watmain. Yakât nângâm Anitâñe Kiristo hângângumu ge sâreerenekmu howanân kuñetâ muop. Yakât Moseñe den âlâ yuwu kulemguop. “Lok âlâ me âlâ nahân yongonçetâ kinnomai ya yengât yuwu sânomai. “Lok yuâmâ Anitâñe matñe wañmu miap,” yawu sânomai.” Yawu sâm kulemguop. ¹⁴ Yakât otmâmâ Yesu Kiristonçe nengât toсахât otmâ kawenñan kinmu howanân kuñetâ muop. Yakât otmâmâ Anitâñe Awaraham pat kuwañgiop yakât bulâñeâmâ ikñe Wâtgât māmâñahât Heak ya hângângumu ge māmâñe otningimu manman kârikñan manmâ yâhânom.

Anitâñe sâmu kârikñe olop.

¹⁵ Nençe orotmeme âlâ otmain yan hâum sâmune nângâñet. Lok yâhâp den hikumutâ kârikñe otbuap. Ya bukunçe âlâñe kelançatbuap, me den âlâ torokatmâ sâwuap, me nombotñe hârewuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yuwu ekne. Anitâñe den hikuop ya ki hâukum âlâ sâwuap. Bia kârikñe. ¹⁶ Anitâñe Awaraham den ekuop ya yuwu tap. “Nâñe gâ otmu gâhât tepgan gâtñe âlâ tetewuap yet den yukât bulâñe yitçiwom.” Yawu sâm ekuop. Yakât otmâmâ yuwu ki sâop. “Gâ otmu gâhât tepgan gâtñe tetem mannomai yen kerek yinçiwom.” Yawu ki sâop. Yawu gârâmâ Awarahamgât tepñan gâtñe konok, Kiristo teteop yanâmâ Anitâñe Awaraham den ekuop yakât bulâñe yâkâlen teteop. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâñe Awaraham den ekuop ya yambu 430 pesuk sâmu yanâmâ girem den Mose wañop. Otmu Awaraham den ekuop

yakât kakñan Mose ki ekuop. Yawu gârâmâ Mose girem den wanop yañe mem ge katbuap, me Awaraham den ekuop ya hâukum âlâ sâwuapgât dop âlâ ki tap. ¹⁸ Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâñe Awarahamgât manman kârikñahât pat kuwanjim den ekuop ya girem denân torokatmâ ki sâop. Awarahamâk ekuop. Yawu gârâmâ manman kârikñe ya mene sâm Anitâñe Awaraham den ekuop ya otmu girem den yâhâp yâhâp ki menom.

¹⁹ Yawu tap. Yakât otmâmâ topñe girawuhât Anitâñe girem den Mose ekumu kulemguop? Topñe yuwuhât. Girem den yañe lok topnenñe mem teteningimap. Emelâk tâmbâlipnenñe manmâ otñetâ bâlem gaop. Otmu nen gurâ yawuâk otmunñe bâlem gamap. Yawu gârâmâ Awarahamgât tepñan gâtñe Yesu Kiristone teteop. Tetem yan Anitâñe Awarahamgât pat kuwanjiop yakât bulâñe mem teteningiop. Mem teteningiop yakât otmâ girem den kandi sâop ya pesuk sâop.

Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Anitâñe aneloñe hâñgângumu ge girem den Mose ekumu kulemguop. ²⁰ Yawu gârâmâ Anitâ iknak ge Awaraham ekuop.

Lohimbi kerekñe Anitâhât girem den târârâhâk ki watmain.

²¹ Yakât otmâmâ girem den otmu Anitâñe Awaraham den ekuop yañe lâuahowot me bia? Lâuahowot yamâ benñe topyetñe ikñiâk ikñiâk. Yawu gârâmâ Anitâñe girem den sâm kalop yañe manman kârikñahât mâtâp mem teteningiop mâne yañak benñe girem den ya lâumunñe ârândân otbâp.

²² Yakât nâñgâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâñgâñet. Miti den kândikum kulemguwi yan den âlâ tap yakât topñe yuwu. Yesu Kiristo ki giop yan nen kerekñe girem den lâuminiwin yamâ târârâhâk ki watbin. Yakât otmâ Anitâñe mumuhât pat kuningiop. Yakât kakñan Anitâñe manman kârikñahât pat sâm Awaraham kuwanjiop yakât bulâñe mene sâm Kiristohâlen biwinenñe katnomgât mâtâp teteop.

²³⁻²⁴ Mâtâp teteop yamâ Yesu Kiristohâlen biwinenñe katnehât Anitâñe hâñgângumu giop. Yâhâ ki giop sâp yan girem den yañe manmannenñe bâleñe ya mem tetekñan tuhumu mumuhât pat otbin. Mumuhât pat otmâ gamunñe Yesu Kiristone gem yapâ holañnenekbe sâm nengât sâm muop. ²⁵ Mumu yâkâlen biwinenñe katmunñe Anitâñe nenekmu ârândân otmu yakât otmâmâ girem den ya torokatmâ lâunomgât mâtâp bialop.

Kiristohât manman hanjalakmâ manmâ yâhânom.

²⁶ Otmu yeñe yawu otmâ yâkâlen torokatñetâ yañak Anitâñe nanne baratne sâm meyehop. ²⁷ Yawu otmâ toen mem katyekñetâ yanâmâ manmanyenñe bâleñe ya kon sâm pilâm Kiristohât manman ya hanjalakmâ yâkâlen torokatbi.

²⁸ Yâkâlen torokatmâ nen hârok Anitâhât komot otmâ mansain. Yawu mansain yakât ki mem kâsipnongomap. Nen Yura lohimbi, me yen pâku lohimbi, me lok kutyenñe orop, me kutyenñe bia, me âwâ nan me mâmâ barat, nen kerek komot konohâk oain. Yesu Kiristone kunnenñe oap yakât otmâ Anitâñe nenekmu dop konohâk oain. ²⁹ Emelâk Anitâñe Awarahamgât pat sâm kuwanjiop ya yen gurâ yawuâk kuyinjiop yakât bulâñe menomai. Yawu gârâmâ yenâmâ topñe yawuhât otmâ Awarahamgât sen sâm katyehop.

4

¹ Emelâk den yan yakât âlâkuâk sâwe. Nenâmâ Anitâhât nanñe baratñe mansain. Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Nengât orotmeme yamâ yuwu tap. Nenñe munomân nan baralipnenñe nengât bât tosa ya yâkñe galemgunomai. ² Gârâmâ nenñe ñañayenânâk mum pilâyeknomân mandu otnomai yan hep torehenlipnenñe

wawaeyekmâ tihityeje otmai. Tihityeje otjetâ papato otmâ yanâmâ âwâ mâmâlipyeje yengât bât tosa ya yejahâk galemguaknomai. Orotmemenenje yawu tap. ³ Otmu yakât dopjeâk nen Yura lohimbiñe lepat nângân nângânân manmâ gawin yan Mosehât girem den otmu papaptolipnenje yengât girem den yakât amutgen manmâ gawin. ⁴⁻⁵ Otmu embânân Anitâñe hân himbim ki kândikyotgowân ikñe nanñe hângângumu gewuap yakât sâpñe kalop. Sâpñe kalop ya ekmû ârândân otmu nanñe hângângumu giop. Hângângumu gemu nen kerekñe Anitâhâlen ari torokatmunñe ikñe nanñe baratñe sâm menenehâkgât Yura imbi âlâhât tepñan ge tetem girem den ya tâñâk lâum manop. Yawu manmâ nenñe girem den târârâhâk ki watmâ gawin yakât otmâ sâreerenekmâ girem den yapâ holañnenedhop.

⁶ Anitâ nanñane holañnenedhop yakât otmâ nenñe Anitâhât nanñe baratñe otmâ mansain. Yawu nângânehât Anitâñe nanñahât Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge biwinenñe mem hewewej tuhumu Anitâ heronje nângâwanjim “Awoñnenñe, kâwiâk nanñe olon,” sâm mepaemain. ⁷ Bukulipne, yengu yawuâk Anitâ heronje nângâwanjim mepaem mansai. Yawu gârâmâ yeje emelâk Anitâhât topñe ki nângâm orotmeme kinjon otmâ manminiwi ya pilâm Anitâhâlen biwiyenñe katmâ yâkât komolân torokatbi. Yakât otmâmâ nanne baratne sâm meyekmâ Awarahamgât pat kuwanjiop ya yen gurâ yawuâk kuyinjiop.”

Paulonje Galatia ambolipñe yengât nângâm gorâwanjiop.

⁸ Emelâk embânân Anitâhât topñe ki nângâm manminiwi sâp yanâmâ Porom Lâpio me wahap tâñâtñe yawuya mepaem yakât amutgen manminiwi. ⁹ Yawu gârâmâ emelâk Anitâñe tep âlep nângâyinjim meyekmu yâkât topñe ekmâ nângâñetâ bulâñe olop. Yakât otmâ yiwerenêmâ topñe girawuhât otmâ Anitâ betgum Porom Lâpio ya hoñ bawanjine sâm oai? Yanje manman kârikñan mem katyekbuapgât dop âlâ ki tap yakâ. ¹⁰ Otmu Anitâñe yengât nângâyinjimu ârândân olâkgât Yura nengât orotmeme hângiñe yuwuya watne sâm oai? Yeje tatmâ nângâ nângâ sâp, me sotgât hâi sapa manmai yakât sâp, me hilâm kâmbukñe topñe topñe ya watmâ mansai ya ekmune dondâ bâleap. ¹¹ Nâñe yengâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepñe ekyongomune nângâñetâ bulâñe olop ya bet pilâm orotmemenenñe hângiñe ya miwirikum watmaiñetâ nângâm gorânihiap.

¹² Nâñe Yura nengât orotmeme hângiñe ya pilâm yen pâku lohimbi mansai yengâlen torokatmâ manmâ gan. Yakât otmâ yeje topñe girawuhât otmâ sâp yiwerenje pilânekâm Yura nengât orotmeme hângiñe miai. Yengâlen puwâk takawan yan yeje nâ buku otnihim laune lâuwi. Yakât otmâmâ yu oai yu pilâñetgât nanjan.

¹³ Otmu yengâlen tohowan yan kundat pato tetenihiop. Yawu tetenihiop yamâ nâñe yen orop sâp kâlewâk manmâ Yesuhât den pat âlepñe ekyongowan. ¹⁴ Otmu yeje tânnohom yan ki nângâm bâlenihim hâkâñ kakñan otbi. Yâhâ anelo âlâñe yengâlen takaop, me Yesu Kiristo ikñak yengâlen takamu buku otbângimbâi dop yawuâk buku otnihiwi. ¹⁵ Otmu wuân me wuângât ulityongowan mâne in yawu nihimbâi. Yâhâ sâp yiwerenêmâ girawuhât otmâ nâ pilânekai? ¹⁶ Nâñe yengât tepne nângâm den bulâñe ekyongowan. Yamâ yeje yiwerenje nâhâitñe “nângâm bâleningim mem ge katnenekbe sâm oap” nanjai? Yakât nângâmune tepne bâleap.

¹⁷ Otmu nen Kiristohâlen biwi konohâk hikum mansainñe hionaknehât lok ondowân gâtñane taka biwiyenñan kionbi. Yâhâ yeje pilânenekmâ yâk yengâlen torokatñetâ yâk orop mepaenenekñetgât yengâlen takawi. ¹⁸ Nâñe tânyongowomgât dop âlâ ki talop. Yâhâ lok yanje biwi konohâk otmâ tânahone

sâm yengâlen takawi mâne herone nângâyîngimbâm. Yawu gârâmâ emelâk nâne yen orop manmâ biwinenñe kepeim manbin ya girawuhât otmâ biwinenñe holañakmu mansain?

¹⁹⁻²⁰ Yengât den pat ya nângâmune umatñe olop. Gârâmâ den umatñe yu ekyongowe sâm otmune umatñe oap. Yen orop hâme konok mansain mâne umatñe ya kuwîkbâin. Yakât yiwerenñe mâtâp tetenihimu yengâlen takawomgât nanñan. Yakât nângâm den âlâen hâum sâwe. Imbilipnenñane naom mene sâm hâliliakmâ tatmâ naom memai, yakât dopñeâk yenñe Kiristohâlen biwiyenñe kepeim tem lâuwanñinjetgât emelâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepñe ekyongomune nângâñetâ bulâne olop. Yawuâk torokatmâ manñetgât biwine yengâlâk nângâm tan. Yakât otmâ yiwerenñeâmâ Yura nengât orotmeme hânñe ya lâune sâm otñetâ yakât otmâ yâhâpñe witgum biwiyenñe Yesuhâlenâk kinâkgât den umatñe yu ekyongowe sâm biwine umatñe oap. Yenñe Kiristo betgumaihât otmâ gorâ bâlenñe nihimu mansan.

Sara yet Haha yâk yetgâlen hâum sâop.

²¹ Yengâlen gâtñe nombotñane Mosehât girem den ya lâune sâm otmainñe yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nângâñet. Mosenñe den âlâ torokatmâ kulemguop yakât mâtâp yuwu tap. ²² Awarahamgât nanyâhâtñe yâhâp teteowot. Nanñe kunñe yâkât kutñeâmâ Ismae. Yakât topñe yuwu tap. Awarahamñe imbiñe Sara memu yâkâlen nanyetñe membuap yakât Anitâñe bunewâk pat kuyitgiop. Yawu yamâ inâk kâsi manowot. Yâhâ Anitâñe Awarahamgât den hikuop ya nelâmguumu ikñe hoñ bawa imbi, kutñe Haha sâm ya miop. Ya memu yâkâlen nanñe kunñe miop, yamâ kutñe Ismae.

Yâhâ nanñe âlâ, kutñe Isaka sâm, yâkât topñeâmâ yuwu. Anitâñe Awaraham imbiñât yetgât pat kuyitgiop yakât ki nelâmguop. Otmu Saranñe naom membuap sâop yakât otmâ manmâ gam gam nanñe miop. ²³ Yâhâ nanyâhâtñahât topyetñe yamâ ikñiâk ikñiâk oawot. Âlâmâ, Ismae sâm, yâhâmâ Awarahamgâlen Hahanñe imbiâk miop. Yâhâ âlâmâ, Isaka sâm, Anitâñe den hikuop yakât bulâne Awarahamgâlen Saranñe miop.

²⁴ Otmu Anitâñe imbi yâhâp yu yetgât mâtâp ikñiâk ikñiâk sâm yitgiop. Yakât otmâ yâk yetgât sen ya gurâ yawuâk komot ikñiâk ikñiâk mansai. Yakât topñe yuwu nanñan. Imbi kutñe Haha yanñeâmâ hoñ bawañgiminiop. Yakât otmâmâ yâkât sen tetem sambe sambe otmâ yawuâk hoñ bawa manmai.

²⁵⁻²⁶ Otmu Haha yâhâmâ Arawia hânân pumñe âlâ tap, kutñe Sinai, yan Anitâñe girem den Mose wañop yakât dop olop. Hahahât sen yanñe hoñ bawa otmai dop yawuâk Yura kapi ambolipñane Anitâñe girem den kalop ya lâum manmai. Hahahât dopñe yawu.

Otmu Sarahât dop yuwu. Yâhâmâ Awarahamgât imbiñe. Yakât otmâmâ yâkât sen tetem sambe sambe otmâ hoñ bawa ki mansai. Otmu Saranñeâmâ Yerusalem kapi âñe himbimân tap yakât dop olop. Sarahât sen yamâ nen mansain yu. Gârâmâ kapinenñe himbimân tap yan yâhâ ambokunom. Yakât otmâ girem den hânñe lâunomgât dop ki tap. ²⁷ Yakât otmâ Anitâñe sâmu poropete âlâñe den kulemguop ya yuwu tap.

“Imbi kâsi, yuwu sâmunne nângâ. Gânñeâmâ naom âlâ ki mion. Otmu naom membe sâm ki hâliliakmâ tatmâ hâhiwin nângâon. Yakât otmuâmâ gâhât lokñe imbi ondop memu nanñe miop. Yakât otmuâmâ nângârâ gorâhihimapñe yuwu sâmunne nângâ. Hâmbâi mâne gâhât sen yanñe tetem sambe sambe otmâ potgahât sen ya wangiyeknomai. Yakât nângâm biwihe gemu herone kakñan man. Yawu.”

²⁸ Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmunne nângâñet. Anitâñe Awarahamgât sen tetem sambe sambe otnomaihât pat kuwanñiop ya yawuâk nanñe Isaka

kuwangiop. Otmu pat kuwangiop yakât bulâne tetemu nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi dop konohâk otmâ Awarahamgât sen mansain. Yakât otmâ imi ata me wârâ tou yawu mansain.

²⁹ Haha yet Sara yetgât topyetjahât torokatmâ sâmunne nângânet. Awarahamne Anitâhât den ya nelângumu imbi hon bawangiminiop ya memu naom âlâ miop. Naom yanje pato olop. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Sara mâmâne otbângimu nanne miop. Sarane naom memu Haha nanjanje yâkât nângâm mem ge katbe sâm olop. Yakât dopneak yiwerene lohimbi girem den lâum mansainne nen ki lâum mansain yu neneknetâ bâlemu mem ge katnenekne sâm otmai. ³⁰ Otmu Sarane Awaraham yuwu sâm ekumu laujan miop.

“Potne Hahahât nanne Ismaene gâhât bât tosa ki galemguwuapgât nanjan. Nannetne Isaka yâkjak gâhât bât tosa galemgum manbuapgât nanjan. Yakât otmâ watyelekdâ ariyet.”

Yawu sâm ekuop. Awarahamne Sara laujan miop yakât dopneak yanje otjetgât nanjan. ³¹ Otmu yakât torokatmâ yuwu sâmunne nângânet. Nenne Kiristohâlen biwinenjanje kepeim mansainneâmâ Sarahât sen oain. Nângâmune yawu oap. Yakât girawuhât otmâ yengâlen gâtne nombotjanje girem den lâum yan Haha sen otne sâm oai? Kâmbukne, yawu ki otjet.

5

Kiristone manman âlepjan katnenekmu mansain.

¹ Otmu nenje girem den lâum pâpgumunne tosa teteningimapgât Kiristone nengât sâm gem yapâek holañnenehop. Yapâ menenekmâ manman âlepjan katnenekmu mansain. Otmu yengu yawuâk holañyekmâ nengâlen torokatyekmu komot konohâk oain. Yakât otmâmâ yanje ki pilânenekmâ girem den hângine ya mem miwirikum lâunomai.

² Bukulipne yakât âlâku ekyongomune nângânet. Yanje Anitâne yekmu ârândâñ olâkgât hâkyenjahât torehenjan undip tuhuanginomai yamâ dop yuwu otbuap. Yawu otnomai yanâmâ Kiristone manman kârikjahât mâtâp âne meyingiop yamâ nângânetâ tãñât oap yakât dop otbuap. Yakât otmâ Kiristone mâmâne otyingiwuapgât dop ya biatbuap.

³ Bukulipne, yawu otmaihât âlâku sâwe. Yanje girem den pãne konohâk lâum hâkyenjahât torehenjan undip tuhuanginomaihât dop bia. Yawu otnomai yan Anitâne girem den sâm kalop ya hârok lâunomai sâm kalop. Yakât otmâmâ yengâlen umatne dondâ teteyingiwuap. ⁴ Otmu yengâlen gâtne âlâ me âlâne Anitâne yekmu ârândâñ olâkgât girem den ya miwirikum lâunomai yanâmâ Kiristo pilânomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâne angoân tepne nângâm manman kârikjahât mâtâp meyingiop ya manguyingiwuap. ⁵⁻⁶ Yâhâ nenâmâ biwinenje Yesu Kiristohâlen katmâ mansainne komot konohâk otbin. Nen hâknenjahât torehenjan undip tuhuangiwin me yen ki tuhuangiwi nenâmâ komot konok otmâ biwinenje Yesuhâlenâk kinmu haonmâ ârândâñ tep âlep nanjanjim hon bawangimain. Yawu otmunne Kiristone âwurem ge sârereneekmu Anitâne umam sâningim mem manman kârikjan torokatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenjanje kepeim mansain. Kepeim manmâ Kiristone in yawu ge menenekmu yâhâne sâm yakât mitiwa-hom mambot gumbot otmâ mansain.

⁷⁻⁸ Bukulipne, yen angoân den pat âlepne ya nângâm Kiristohât tem lâum hon bawanginetâ yekmune âilonjo nandorone olop. Otmuâmâ Kiristohât mâtâp watne sâm otjetâ yan Anitâne undip ki katyingiop. Yakât otmâ sâp

yiwerenjeâmâ âlâne undip manguyinginetâ âlâengen arine sâam oai? Me âlâne biwiyenjan kionjetâ denyene in yawu nângâwi? ⁹ Bukulipne lok amonje yengâlen takawi? Yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâamune nângânet. Bau nasine yamâ tipine âlâ. Yawu gârâmâ yanje hâreakmâ sânduk sâam ârândân otmâ bau mem bâlemapgât ya hârem pilâmain. Yakât dopneâk yene yâk yengât den ya pilâm kâkâsuk otmâ manjetgât nanjan. ¹⁰ Yâhâ yengât nângâm ki engat yâhâp oan. Yene ekap kulemgum katyingingian yu sâalikum nângâm denne tem lâunomai. Otmu Yura lok nombotjanje biwiyenjan kionjetâ biwi nângân nângânyene iton galon oap yakât matne hâmbâi Anitâne Yura lok ya yingiwuap.

¹¹ Bukulipne, hâkyenahât torehenjan undip tuhuanginet sâam Yura lok nombotjanje yengâlen takawi ya yengât topyene âlâ sâamune nângânet. Yanjeâmâ imbiâk nâhâitne “Girem den lâunet sâam hâkyenahât torehenjan undip tuhuyingim mansap,” sâamai. Yamâ den memai. Yâkne sâamai yawu otyingim mansan mâne, Kiristone nengât sâam muop yakât Yura lokne den pat ya nângâm ki mem ge katnekne sâam otbâi. ¹² Bukulipne, Yura lok yanje mem biwi hâlim tuhuyeksai yenhâhât nângâm hâkyenahât torehenjan undip tuhuangiwi ya hârem pilakjetgât nanjan. ¹³⁻¹⁴ Bukulipne, yengât manmanyeneâmâ âlâ. Yene girem den lâunetgât Anitâne ki meyehop. Yawu gârâmâ yenhâhât ki nângânetâ yahatmu engatyeneâk otnomai. Girem den yakât topne yuwu tap. “Nenjahât nângâmunje yahatmap yawuâk buku nombotne yengât nângâmunje yahatbuap.” Yawu tap. Otmu den ya lâum kinmâ yene tep âlep nanjan gim tânahonomai. ¹⁵ Yamâ yene ki hionakmâ tep bâle nanjan gim hiliwahonomai.

Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otingimu mannom.

¹⁶⁻¹⁷ Bukulipne, yuwu sâamune nângânet. Nenne biwinenjanje kâitnongomu orotmeme bâleje ekmâ otneâk nângâmain. Yawu otmâ Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heak betbangimain. Yawu otmain yanâmâ Heakne biwinenjan kionmap. Yawu gârâmâ orotmeme bâleje otneâk nângâmain ya âlâku nângâmunje biwinenjan hâumu pilâmain. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne biwinenjanje mem hewewen tuhumu yâkât wâtjan kinmâ tem lâuwan gim gain. ¹⁸ Yen yawu otnomai yanâmâ papatolipnenje yengât girem den ya yâhâpne ki lâunomai. Otmu Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otyingimu manmâ yâhânomai.

¹⁹ Emelâk engatnenneâk watmâ otmunje bâlem gaop yakât ekyongowan ya âlâku ekyongomune nângânet. Yene engatyeneâk watmâ yuwu otjetâ manmanyene bâleminiop. Kâwâ konda, orotmeme kingon mem manminiwi. ²⁰ Otmu emet huhuminiwi. Porom Lâpio hâwim kânângânetâ kinmu ulitguminiwi. Otmu âli hawat bâleje topne topne mem manminiwi, me sait bâleje karangiminiwi, me karasuna tuhuangiminiwi, me weke mem yan songo bau kombo neangiminiwi, me bundâne yerakminiwi. Ya otjetâ bâleyingiminiop. Nângâm bâleangiminiwi, otmu tepyenjan tatmu tatmu kuk kânguruk orangiminiwi. Otmu yenhâhât nângânetâ yahatmu hionakmâ kasa orangiminiwi. ²¹ To kârikne nem biwi hâlim otmâ wahap ki orotne topne topne otminiwi. Orotmeme yawuya otmâ mansai yâhâmâ Anitâne manman kârikjahât pat ki kuyingio. Yakât otmâ Kiristone yâhâpne âwurem gewuawân ikne komolân ki torokatnomai.

²² Yawu gârâmâ lohimbi nombotne Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otyingimu yuwu otmâ manmai. Anitâne buku otyingio yakât nângâm biwiyene sânduk sâamu herone nângâwan gimai. Otmu biwi nângân nângânyenjanje kepeiakmâ konohâk otmu kaok nanjan gimai. Bukulipnenjanje

senje âlâlâhât umburuk otmâ pâin guin otmai ya yekmâ nembe kalem otyingimai. Yenahât nângânetâ ki yahatmap. Otmu buku nombotņaje mem bâleyeknetâ yakât matņe ki kâpekyingimai. Me sâmbâleyinginetâ yakât nângânetâ ki sâtņe otmap. ²³ Lohimbi yawu otmaineâmâ girem den kerek lâunetâ ârândâņ otmap yakât dop oap. ²⁴ Bukulipne, yakât torokatmâ yuwu sâmune nângânet. Nenņe Yesu Kiristohâlen biwinenņaje tinâk kepeimunņe Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otingiwuap. Yawu otingiwuap yanâmâ nenņe enġatnenņeâk ki watmâ ihilâk mahilâk otmunņe bâlewuap. ²⁵ Yâhâ yaņeâmâ biwinenņe mem hewewenņe tuhunenehopgât yâkât wâtņan kinmâ mâtâp sâmbâningiop ya tâņ tâņâk watmâ manmâ yâhânom. ²⁶ Otmu yenahâlâk ki nângânetâ yahatmu hâkyeņe mepaenomai. Otmu yenahât ki nângânetâ yahatmu hionakmâ bukulipyenņe mem ge katyeknomai.

6

Bukulipnenņe lohotņan otyinginom.

¹⁻² Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Yeņe otņetâ bâleâkgât Satanņe mem dâiyekmap. Yawu gârâmâ yeņġâlen gâtņe âlâ me âlâņe otņetâ bâlewuap yanâmâ yen nombotņe Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyingimu mansaiņe yuwu otyinginomai. Yesu Kiristone hânân gem lohotņan manmâ kuwiknenekmâ mâtâp meningiop. Yakât nângâm bukulipyenņe lohotņan otyinginomai. Otmu yengu yawuâk otņetâ bâlemapgât biwiyeņe galem oraņginomai. ³ Nen lok bâleņeâk kerek mansain. Yawu gârâmâ yeņġâlen gâtņe âlâ me âlâņe yeņe orotmemeyenahât nângânetâ yahatmap yamâ ombeyenņe kâityongomap. ⁴⁻⁵ Nanġai. Âlâku amboņan amboņan mannomai. Yakât otmâmâ yeņe buku âlâhât topņe ki ekmâ kiwilinomai. Yeņe biwiyenahât topņe âlâku ikņiâk ikņiâk ekmâ nângânetâ ârândâņ otmu heronņe otnomai.

⁶ Otmu papatolipyenņe Anitâhât den kâsikum yingim mansai ya in yawu tânyongonomai.

⁷ Bukulipne, ombeyenņe kâityongomapgât yuwu sâmune nângânet. Anitâņe topnenņe ekmâ nângâmap. Yakât otmuâmâ kâitgunomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ lohimbiņe wahap âlâlâ otnomai yakât matņe tâņ tâņâk kâpekyingiwuap. ⁸ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâņe yenahâlâk nângâm senņe âlâlâ ekmâ biwiyeņe yan arimu ihilâk otnomai yamâ sâp patoen Anitâņe pilâyekmu hemân kionomai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâņe Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heak yâkât nângâm tem lâuwanġim mannomai yamâ mâmâņe otyingimu manman kârikņan mannomai. ⁹ Bukulipne, lohimbi hewewenâk tânyongonom. Yawu otmâ mannom yamâ Anitâņe nângâmu ârândâņ otmu sâp patoen yakât matņe ningiwuap. ¹⁰ Topņe yakât nângâm yuwu otnom. Bukulipnenņe Kiristohâlen biwiyeņe kepeim mansai ya umatņe topņe topņe teteyingiwuap yanâmâ in yawu tânyongonom. Otmu nombotņe belângen pâlâmņe mansai ya yawuâk tânyongonom.

Den bâiņe sâmbâhareop.

¹¹ Bukulipne, yeņġât pepa yu lok âlâ ekumune kulemgwap. Yu kulemgum yaņak kiripi mem nihimu ninak pâņe tâlâwâk kulemguan bātne towatņe yu ekmâ nâhâtņe “Den yu kulemgwap,” nângânomai.

¹² Otmu den âlâ emelâk yan yakâlâk torokatmâ sâwe. Yura lohimbi biwiyeņe Kiristohâlen katmâ girem den lâum mansaiņe bukulipyenņe nângâyinginetâ yahalâkgât yeņġât hâkyeņe torehenņan undip tuhuyingine sâmbâyeņġâlen takawi. Otmu yawuâk bia. Kiristone nengât sâmbâ gemu howanân kuņetâ muop. Yakât buku nombotņe nângânetâ tâņât otmu

nângâm bâleningimai sâm Yura lok yâkņe yeņe hâkyeņahât torehenņan undip tuhuangņet sâm meme sâsâ tuhuyeksai. ¹³ Yawu gârâmâ lok yaņe Mosehât girem den lâum hâkyeņahât torehenņan undip tuhuangiwiņe den kerehâk ki lâum mansai. Yawu gârâmâ yeņe yawu tuhuangņetâ bukulipyenęe herone nâņgâyinęetgât meme sâsâ tuhuyeksai. ¹⁴ Nâmâ lok yawuya bia. Yawu gârâmâ nâņgâniņetâ yahalâkgât ki naņgan. Nâmâ yuwu naņgan. Kutdânenņe Yesu Kiristo nengât sâm gemu howanân kuwi. Kuņetâ muop yapâek yahatmâ mâtâp âiņe mem teteningiop. Nâņe yakâlâk nâņgâm hângât wahap topņe topņe yakât nâņgâmune tâņât otmâp. ¹⁵ Yakât yâhâpņe sâwe. Nen Yura lok hâknenņahât torehenņan undip tuhuangiwin me yen pâku lok ya ki otbi nen kerekņe biwinenņe Kiristohâlen katmâ komot konohâk otmâ mansain. Yawu katmâ manmunņe manman âiņe mem teteningimu himbimgât pat mansain yakât nâņgâmune bulâņe oap. ¹⁶ Otmu lohimbi biwiyeņe yawu nâņgâm Yesuhât den lâum manmai yamâ Anitâņe we âlep nâņgâyinęim biwi sânduhân katyekmu manmâ yâhânomai. Yawu otmâmâ Anitâņe Isirae sen bulâņe nengât pat kuningiop ya menomai.

¹⁷ Nâņe Kiristo hoņ bawaņgim manmâ gan. Yakât otmâ mâtâp maņgunihine sâm mem âlâlâ tuhunekņetâ hâhiwin kakņan mansan. Otmu hâknan gut emelâk ekbi. Yakât otmuâmâ lok âlâ me âlâņe hâhiwin ya witgum nihimaihât yeņe lok yaņe yeņgâlen takam meme sâsâ tuhuyeksai ya yeņgât den nâņgâm kâkâsuk otnomai. ¹⁸ Kutdânenņe, Yesu Kiristo tihitnenņe otmâpņe biwi nâņgân nâņgânnenņe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manmâ yâhânom. Yawuâk.

Nâ bukuyeņe,
Paulo

Epeso

Pauloŋe Epeso yengât ekap kulemgum katyiŋgiop.

O bukulipne,

¹ Yen Epeso kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim Anitâhât tem lâuwaŋgim mansai. Nâ Paulo. Emelâk Anitâŋe nâŋgânihimu Yesu Kiristoŋe aposolo sâŋm âi nihiop ya mem mansan. Nâŋe heronje nâŋgâyiŋgim ekap yu kulemgum katyiŋgian.

² Awoŋnenŋe Anitâ yet Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe engatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nâŋgâyiŋgim ulitguman.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu manman âlepŋahât bulâŋe teteningimap.

³ Anitâŋe ikŋe nanŋe, Kutdânenŋe Yesu Kiristo, hâŋgâŋgumu ge nengât toсахât otmâ muop. Yawu olop yakât otmâ nenŋe yâk orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gain. Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge mâmâŋe otningimu manman âlepŋahât bulâŋe teteningim gap. Yakât nâŋgâm Anitâ mepaem mannom. ⁴⁻⁵ Anitâŋe ikŋahâk wawaenenekmap. Otmu nenŋe yâkât senŋan tosa barahâk kinomgât nâŋgâm ikŋe nanŋe Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu ge nengât toсахât otmâ mumbuap yakât emet inânŋan sâŋm kalop. Yakât otmâ nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningim nine nanne baratne sâŋm menenekmu mansain. Yakât nâŋgâm yâkŋe emet inânŋan hân himbim ki kândikyotgowân yawu tetewuap ya sâŋm kalop. ⁶ Otmu ikŋahâk wawaenenekmâ nengât sâŋm nanŋe hâŋgâŋgumu giop yakât nâŋgâmunŋe hâu sâsâ otmap. Yakât otmâ heronje nâŋgâwaŋgim mepaem mannom.

⁷⁻⁸ Kiristoŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yâkâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningiop. Otmu ikŋahâk wawaenenekmâ otningiop yakât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Yakât dop sâŋmune nâŋgâŋet. Nenŋe saru osomunŋe sililiŋ sâŋmap. Yakât dopŋeâk Anitâŋe wawaenenekmap ya ki pesuk sâwuap. ⁹⁻¹⁰ Anitâŋe âliwahap topŋe topŋe, ehekŋe ki ehekŋe, himbimân ewan tap me hânân yu tap ya kerehâk kalop. Otmu sâp patoen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi hârok menduhunenekbuap. Yawu otmâ âliwahap topŋe topŋe kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunŋe kunnenŋe otmâ tatbuapgât sâŋm kalop. Yawu gârâmâ emelâk embâŋâmbâek yakât topŋe amokŋan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbi nombotŋaŋe yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ yakât topŋe nâŋgâne sâŋm pâpgum gawi. Yâhâ nenâmâ Anitâŋe nâŋgân nâŋgânenŋe mem pâron pilâningimu yakât topŋe nâŋgâmain. Anitâŋe sâp kalop ya ikŋak ekmu ârândâŋ otmu den yakât bulâŋe tetem henŋenŋuwuap.

¹¹ Otmu Yura lohimbi nengât hohetnenŋan lok âlâ tetem kunnenŋe manmâ tihitnenŋe otbuapgât nâŋgâm Anitâŋe yakât pat kuningiop. Yakât otmâ pat kuningiop yapâek nenŋe lok ya tetem tihitnenŋe otbuapgât nâŋgâm biwinenŋaŋe mem mambotbaŋgim gawin. ¹² Otmu pat kuningiop yakât bulâŋeâmâ Kiristoŋe lohimbi kerek nengât tihitnenŋe otbe sâŋm Yura lohimbi nengâlen teteop. Nengâlen tetemu nenŋe yâk orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ

konohâk otmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâhât nângâmunje âlâ kândâkdâ otmu heronje nângâwanjim mepaem mannom.

Manman kârikjan mannomgât nângâm engat yâhâp ki otmâin.

¹³ Kiristone lohimbi kerek nengât tosanenjahât otmâ ge kawenenjan kinmu kuñetâ muop. Yâkât den pat âlepne ya nenje yen pâku lohimbi ekyongomunje nângânetâ bulâne olop. Den pat ya nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenaje kepeiwi. Yawu otbi yan Anitâne meyekmâ nine nanne baratne sâm manman kârikjahât pat nen Yura lohimbi kuningiop ya yen gurâ yawuâk kuyingiop. Yakât otmâ ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge lohimbi kerek mâmâne otningiwuapgât sâm kalop. Yakât otmâ ya hângângumu yengâlen ge mâmâne otyingiop. ¹⁴ Otmu pat kuningiop yakât bulâne sâp patoen menom nângâm Kiristohâlen biwinenjanje tinjak kepeim mannom. Yawu manmunje Wâtgât mâmâjahât Heakne biwinenjan kionmu pat yakât bulâne menom nângâm engat yâhâp ki otmâ mannom. Yawu manmunje sâp patoen Anitâne menenekmâ ikjan torokatnenekmu manman kârikjan manmâ heronje otbanjim mepaem yâhâmbisâin.

Anitâ Wâtgât Amboñaje mâmâne otningimu kârihem kinmain.

¹⁵ Yeñe Kutdânenje Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmâ gai. Yawu manmâ Anitâhât lohimbi orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai. Otmu yengât den pat ya bukulipnaje eknohoñetâ nângâm tep hero nângâyingian. ¹⁶ Yawu nângâm Kutdânenje Yesu Kiristo âwâñait mepaeyelekman. Otmu Anitâne yuwu otyingiakgât ulitguman. ¹⁷ Awoñnenje Anitâ laninje Amboñaje ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge yengât biwiyenjan kionmu nângân nângânyenje keterakyingiwuap. Yawu otmu Anitâne tihityenje otmap yakât topne nângâm henjengum yâkâlen biwiyenaje kepeim mannomaihât yâk ulitguman. ¹⁸ Otmu Anitâne yen orop menenekmâ ikjan torokatnenekmu heronje kakjan manmâ yâhâmbisâingât pat kuningiop. Pat yakât bulâne menomgât nângâm biwinenje mem mansain. ¹⁹⁻²⁰ Otmu Anitâ Wâtgât Amboñaje ikne wâtñambâek Kiristo mumuñambâ mem yahalop. Otmu nen gurâ yawuâk mâmâne otningimu wâtñan kinmâ Kiristohâlen biwinenjanje tinjak kepeim manmain. Yeñe yakât nângânetâ keterahâkgât nângâm Anitâ ulitguman.

Anitâne Kiristo mumuñambâ mem yahatmu yâkne himbimân yâhâmu ikne orowâk tawot. ²¹ Himbimân orowâk tatmâ Kiristone Anitâhât hahit mem kinmâ anelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet amboñe, senduk banearâ, susun me sâtnje metnje topne topne hânân yu tai kerek yengât kunyene tatmap. Otmu emelâk embâñân Anitâne hân himbim kândikyotgom âliwahap topne topne kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunje kunnenne tatmap. Otmu yawuâk kunnenne tatmâ yâhâwiop. Otmu sâp pesuk sâwuap yan hân himbim yu biatmu Anitâne hân himbim anjo kândikuwuap. Otmu sâp yan gurâ yawuâk kunnenne tatmâ yâhâmbisâp. ²² Yakât otmâmâ âliwahap kerehâkne yâkât amutgen tatbuapgât Anitâne sâm kalop. Otmu Kiristohât komot mansain nen gurâ yawuâk yâkât amutgenâk tatmunje kunnenne tatmâ tihitnenje otmâ yâhâmbisâpgât sâm kalop. ²³ Yakât otmâ Anitâne mâmâne otningimu Kiristo orop biwinenjanje kepeiakmâ konohâk otmap. Otmu nenje hon bawanjomain yan yâkât launje otmu kâinje bânje yawu otmâ nep mewanjim manmunje ârândâñ merândâñ otmap.

2

Anitâje mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenjahe kepeim manmain.

¹ Emelâk Anitâje ki mem hewewen tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyene katbi sâp yan yeje orotmeme bâleje topje topje otmâ tosa mem manminiwi. Yawu otbi yakât otmâ hiliwahonomaihât pat manbi. ² Sâp yan yeje engatyeneâk otmâ manman bâlejahât mâtâp watbi. Yawu otmâ weke bâleje amboyenjahe biwiyenan kionmu yâkât amutgen manmâ tem lâuwangim manminiwi. Otmu sâp yuâmâ yâkne lohimbi belângen mansai ya yengât biwiyenan gurâ yawuâk kionmu Anitâhât den kumai. ³ Otmu yâkne Anitâhât den kum orotmeme bâleje otmai ya nenje gurâ yawuâk otbin. Yawu gârâmâ emelâk nen kerekne nenje engatnenjeâk watmâ biwinenjambâ nângân nângân bâleje âlâlâ teteminiop ya watmâ otminiwin. Yakât otmâ Anitâje lohimbi kerek nenekmu ki ârândân otmu hiliwahonomgât pat otbin.

⁴⁻⁶ Yawu otmâ manbin yamâ ikjahâk tepje nângâningim tihitnenje otmâ Kiristo hângângumu ge nengât tosehât otmâ kawenenjan kinmu kunjetâ muop. Nenje yâkâlen biwinenje katbin yan Anitâje tosanenje pilâningim manman ânje ningimu yakât topje nângâm biwinenje huru sâop. Otmu Anitâje yen gurâ yawuâk wawaeyekmâ tosayenje pilâm manman kârikjahât pat kuyingimu mansai. Yakât otmâ yen me nen hârok Kiristo orop biwinenjahe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu sâp pato tetewuap yan Anitâje mumunambâ mem yahatnenekmu Kiristo orop himbimân yâhâ tatbisân. Yakât pat kuningimu tap. Yakât nângâm engat yâhâp ki otmain. ⁷ Nenje Kiristohâlen biwinenjahe kepeimunje Anitâje kaok nângâningim tosanenje pilâmu biwinenje huru sâmu lohottjan manmain. Otmu sâp yupâek lohimbiye yakât nângânetâ hâu sâsâ otbuap. ⁸⁻⁹ Yeje himbimân yâhâ manman kârikjan mannomaihât pat kuyingimu mansai. Yakât nângâm yehâhât nângânetâ yahatmu hâkyenje mepaemaihât yuwu sâmune nângânet. Anitâ ikjahâk wawaeyekmâ tihityenje otmâ Kiristo hângângumu ge yengât tosehât otmâ muop. Otmu yeje Kiristohâlen biwiyene katjetâ Anitâje tosayenje pilâyningim manman kârikjahât pat kuyingimu mansai. Yeje wâtyenan ya ki mem tetewi. Yakât otmâ yehâhât ki nângânetâ yahatmu mepaeaknomai. ¹⁰ Otmu yeje Kiristohâlen biwiyene katbi sâp yan Ambonenje Anitâje manman ânje yingimu mem mansai. Yawu manmâ orotmeme âlepneâk otmâ tânahom mannomaihât sâm kalop.

Kiristone nen lohimbi topje topje menduhunenekmu manmain.

¹¹⁻¹² Kiristone nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi mem menduhunenekmu komot konohâk otmunje ikjak kunnene tatmap. Yakât topje yuwu sâmune nângânet. Emelâk yen pâku lohimbiye Anitâhât topje ki nângâwi. Yâhâ emelâk embânân Anitâje Awarahamgât pat kuwangiop ya Yura lohimbi nengât gurâ yawuâk kuningiop. Yakât otmâ nenje yengât nângâmunje gemu yuwu nângâminiwin. “Nen Awarahamgât sen mansain yakât otmâ hâknengahât torehenjan undip tuhuangimain. Yâhâ yen pâku lohimbiâmâ Awarahamgât sen ki oai. Yakât otmâ ketetyekmunje belângen manmâ hâkyenjahât torehenjan undip ki tuhuangimai. Yakât otmâ Anitâje hiliwahonomaihât pat kuyingimu mansai.” Yengât yawu nângâminiwin. Otmu hâknengahât torehenjan undip tuhuangiminiwin orotmeme yahe ki tânnongomap. Yakât otmâ orotmeme yakât nângâmune tâjet otmap. ¹³⁻¹⁵ Otmu emelâk yeje Kiristohât topje ki nângâm belângen manbi. Yâhâ sâp yuâmâ yâk orop biwiyenjahe kepeiakmâ konohâk otmu mansai. Yawu gârâmâ Kiristo Biwi kepeiak kepeiak Ambone ikjak nen Yura lohimbi

otmu yen pâku lohimbi kerek nengât tosanenjahât otmâ kawenenjan kinmu kuñetâ muop. Muop yan yeñe Anitâhât komolân torokatnomaihât mâtâp meyiñgiop. Yawu olop yakât otmâ Anitâñe yen orop kaok nâñgâningimu biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu buku orañgimain.

Yâhâ emelâk embâñân Anitâñe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemuop. Otmu Yura papatolipnenñaje yeñe nâñgân nâñgân watmâ girem den yan den âlâlâ torokatbi. Otmu nenñe den ya lâum yen ketetyekmunñe yaehen manñetâ yen orop kasa kârikñe manminiwin. Otmu den âlâlâ torokatminiwi yañe undip kârikñe olop. Yawu gârâmâ Kiristoñe tosanenjahât otmâ muop yan undip ya mem gahaem yen orop menduhunenekmu komot konohâk otmâ manmain. ¹⁶ Otmu Kiristoñe tosanenjahât otmâ kawenenjan kinmu howanân kuñetâ muop yan mem menduhunenekmu Anitâñe kerek nengât kaok nâñgâningimap. Otmu nenñe biwinenñe sânduk sâmu buku orañgim manmain. ¹⁷ Kiristoñe yawu otingiop yakât den pat añgoân nen Yura lohimbi eknongop. Otmu nenñe yâkât den ya torokatmâ yen kâsikum yiñgim gain. ¹⁸ Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan kionmâ yen orop mem hewewenñe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenñaje kepeimain. Yawu otmunñe Kiristoñe mâtâp mem teteningimu âwâñe Anitâhâlen biwinenñaje kepeim mepaem mannom.

Nen Anitâhât sen otmâ mansain.

¹⁹ Emelâk nen Yura lohimbiñe yen pâku lohimbi yekmunñe kasa kârikñe otmu keterakmâ ikñiâk ikñiâk manminiwin. Yâhâ sâp yuâmâ nenñe yen orop manman bâleñambâ keterakmâ orotmeme bâleñe pilâm Anitâhâlen biwinenñaje kepeim komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâñe menenekmu ikñe sen otmâ mansain. ²⁰ Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât emet tuhomain yan hâum sâmune nâñgâñet. Hân aim saran lâum kânâñgâmunñe kinmap yañe Kiristohât aposololipñe otmu poropetelipñe nengât dop oap. Otmu saran yakât kakñan hohem katmâ kokore pilâm gârem kâwi huhum pilâmain yañeâmâ lohimbi menduhuakmâ Anitâ mepaemai yakât dop oap. Otmu kuhupin lâum kânâñgâmunñe ñiwiñ ñiwiñ sâm kinmap yañeâmâ Kiristo ikñahât dop oap. ²¹ Otmu kuhupin kakñan gimbâ katmâ geri kum pilâm losohomunñe emet ya âilongo kinmap yakât dopñeâk nenñe Kiristohât komot konohâk otmâ yâkât wâtñan manmain. Yawu manmâ Anitâhât opon kâmbukñe yakât dop otmâ manmain. ²² Otmu emelâk Anitâñe ikñe opon kâmbukñan ge tatminiop yakât dopñeâk ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgângumu ge biwinenñan tatmâ mâmâñe otingimu manmain. Yawu otingimu biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu buku konok orañgim manmâ yâhânom.

3

Anitâñe Paulohât nâñgân nâñgânñe mem pâron pilâwañgiop.

¹⁻² Yen pâku lohimbiñe Kiristohâlen biwiyeñaje kepeim Anitâhât komolân torokatñetgât Anitâñe ikñahâk nâñgâñihim aposolo âi nihimu mem mansan. Âi ya mem Kiristo hon bawañgim yâkât den pat âlepñe ekyongoman. Den pat âlepñe ekyongomune lok nombotñaje den ya nâñgâñetâ gemu bet pilâm pâi emetñan mem katnekñetâ manmâ gan. ³ Emelâk Anitâhât biwiñan nâñgân nâñgân âlâ nâñgâm gaop ya nâñgâmune keterahâkgât nâñgân nâñgânne mem pâron pilâñihimu nâñgâwan. ⁴ Otmu den yakât nâñgâmune biwinambâ nâñgân nâñgân âlâlâ tetemap ya pâñe tâlâwâk kulemgum katyiñgian yu ekmâ nâñgânomai. ⁵ Emelâk embâñambâek Anitâñe lohimbi âlâ me âlâhât nâñgân nâñgânñe ki mem pâron pilâyñgiop. Yakât otmâ den yakât

pâpguwi. Yawu gârâmâ sâp yuâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe den ya mem Kiristohât aposololipñe otmu poropetelipñe nengât biwinenñan katmu nâñgâmain. ⁶ Den yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñet. Nenñe Yesu Kiristohât den pat âlepñe yen pâku lohimbi ekyongomunñe nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñañe kepeim mansai. Yawu manñetâ Anitâñe nen Yura lohimbi orop mem menduhunenekmu komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunñe sâp pato tetewuawân Anitâñe manman kârikñahât pat yakât bulâñe ningimu mem Yesu Kiristo orop heronñe kakñan tatbisâin.

⁷ Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ menekmâ aposolo âi sâm nihiop. Âi ya mem yâkât wâtñan kinmâ Kiristohât lohimbi hon bayingim yâkât den lohimbi kâsikum yingiman. ⁸ Yâhâ emelâk yâkât lohimbi dondâ mem bâleyekminiwan. Yakât otmâ ninahât nâñgâmunne gemu Anitâhât lohimbi yengât amutyenñan mansan yawu nâñgâmunne otmap. Yamâ nâñe mem bâleyekminiwan yapâek Anitâñe menekmâ âi sâm nihimu Kiristohât den pat ya yen pâku lohimbi ekyongom gan. Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Kiristonñe wawaenenekmâ tihitnenñe otmu manmannenñahât bulâñe teteningimu biwinenñe huruñ sâmu manmain. Otmu yawuâk otningim yâhâwuap. Yakât topñe nenñahâk nâñgâm ba takanomgât dop ki tap. ⁹⁻¹⁰ Otmu girawu manmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otmu manman kârikñahât pat kuningiwuap yakât den sâm holañmâ pâku lohimbi ekyongomune nâñgâmai. Otmu Anitâ Hân Himbim Amboñañe nen Kiristohât lohimbi kerek mem hewewenñe tuhunenekmu Kiristohât den pat sâm haok tuhunom. Yawu otnom yan Anitâhât biwiñan nâñgân nâñgân âlâlâ tatmap yakât bulâñe topñe topñe tetemu anelolipñañe ekñetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât nâñgâm emelâk embânâmbâek yâkñe lok âlâ me âlâhât nâñgân nâñgânyene ki mem pâronñ pilâyingiop. Yakât otmâ den yakât topñe pâpguwi. ¹¹ Yawu otmâ ikñe nâñgân nâñgân watmâ sâpñe ekmu ârândâñ otmu Kutdânenñe Yesu Kiristo hâñgângumu giop yan den yakât bulâñe teteop. ¹² Nenñe Kiristohâlen biwinenñañe kepeim Anitâ pahâk ulitgumunñe nâñgâningiwuap. Yakât nâñgâm nenñe biwi yâhâp kakñan ki ulitgunom. ¹³ Nâñe Kiristohât den pat kâsikum yingimune nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñañe kepeim mansai. Yakât otmâ lok nombotñañe pâi emetñan mem katnekñetâ manmâ gan. Nâñe yengât nâñgâm hâhiwin kakñan mansan yakât nâñgâm yeñe kârihem kinmâ biwiyeñe ki orotok sâwuapgât nanñan.

Kiristonñe wawaenenekmap yakât Paulonñe kulemguop.

¹⁴⁻¹⁵ Yen pâku lohimbiñe Kiristohâlen biwiyeñañe kepeim Anitâhât komolân torokatñetâ nen Yura lohimbi orop biwinenñañe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Anitâhât anelolipñe topñe topñe himbimân tatmai otmu âliwahap topñe topñe hânân yu kalop, ehekñe ki ehekñe, kerek nengât manmannenñe Awonñenñe Anitâ ikñak ningimu manmain. Yâkñe nine nanne baratne sâm menenekmu mansain yakât nâñgâmunne hâu sâsâ otmu mepaeman. ¹⁶⁻¹⁷ Anitâ Manman Amboñañe koko salehâk tatmap. Otmu yu yakât ki pâp gumap. Yawu tatmap yakât nâñgâmunñe âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nâñe yengât nâñgâm yâk ulitgumune ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgângumu ge mem hewewenñe tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyeñañe tinâk kepeim tem lâuwangim mannomai. Yawu otñetâ yâk orop biwiyeñañe kepeiakmâ konohâk otmap yakât dopñeâk bukulipyene orop biwiyeñañe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranñim mannomai. ¹⁸ Otmu Kiristonñe wawaenenekmâ kawenenñan kinmu kuñetâ muop yakât topñe nâñgâñetâ keterakyingim henñenñuâkgât Anitâ ulitguman. ¹⁹ Yengât yawu ulitguman. Yawu gârâmâ Kiristonñe wawaenenekmap yakât topñambâek nâñgâm metenomgât dop âlâ

ki tap. Yawu gârâmâ yeŋe yâkâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim manŋetâ yanâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgiwuap. Mâmâŋe otyiŋgimu manmanyenŋahât bulâŋe âlâlâ teteyiŋgimu Kiristoŋe wawaeyekmap yakât topŋe nâŋgâm heŋgenŋunomai. Manmanyenŋahât bulâŋe teteyiŋgiwuap yakât dopŋanâk âi mem Anitâ hoŋ bawaŋgim manmâ yu yakât ki pâpŋunomai.

²⁰ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otniŋgim yâhâwuap. Yakât otmâ nenŋe Kiristo hoŋ bawaŋgim nep âlâlâ memunŋe yakât bulâŋe tetewuap nâŋgâmain ya wangim tetewuap. ²¹ Yakât nâŋgâm Kiristohâlen biwinenŋe kepeim hoŋ bawaŋgim manmunŋe bulâŋe âlâlâ tetemu ekmâ Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonŋanâk.

4

Kiristo hoŋ bawaŋgim tânahom mannom.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nâŋe Kiristohâlen biwinenŋe tiŋâk kepeim hoŋ bawaŋgim yâkât den pat lohimbi kâsikum yingiman. Otmu emelâk den ya kâsikum yingimune lok nombotŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm pâi emetŋan mem katnekŋetâ manmâ gan. Otmu den ekyongomune nâŋgâŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhumu yapâek Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai. Yakât otmâ yâkât den ya tiŋâk lâum manŋetâ lohimbiŋe manmanyenŋe ekŋetâ ârândâŋ olâkgât nanŋan. ² Otmu yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmâ bukulipyenŋe orop ewe karaŋgim mannomai. Yawu manmâ buku nombotŋe nâŋgâm bâleyiŋginomai yan biwiyenŋe kepeiyekmâ lohotŋan otyiŋginomai.

³ Sâp yiwerenŋe yuâmâ biwiyenŋe kepeiyekmâ konohâk otmu mansai. Yawuâk torokatmâ manne sâmâmâ tihit oraŋgim biwi sânduhân mannomaihât nanŋan. ⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak ikŋak mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe kepeim yâkât komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunŋe Kiristo ikŋak âwurem ge menenekbuapgât nâŋgâm biwinenŋe mem manmain. ⁵ Kutdânenŋeâmâ Kiristo konohâk. Otmu yâkât den konohâk lâum manmain. Otmu toen katnenekŋetâ Kiristo orop biwinenŋe kepeiyekmâ konohâk otmap yakât mâtâp konohâk tap. ⁶ Otmu Awonnenŋeâmâ Anitâ ikŋak kunnenŋe pato tatmap. Otmu Anitâŋe wosapâ me wosapâ ki tatmap yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ himbimân aŋelolipŋe tai otmu hânân âliwahap topŋe topŋe kalop ya kerehâk hohem tatmu yâkât wâtŋan tatmâ gamain.

⁷ Otmu Kiristoŋe ikŋahâk biwinenŋahât topŋe ekmâ nâŋgâmap. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋan tatmâ mâmâŋe otniŋgim. Yawu otniŋgimu manmannenŋahât bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteniŋgim yakât dopŋanâk âi topŋe topŋe mem Kiristo hoŋ bawaŋgimain. ⁸ Den yan yuŋe emelâk lok âlâŋe Anitâhât den kulempuop ya miap. Den yamâ yawu tap.

“Lohimbiŋe hoŋ bawaŋginetgât yâkŋe meyekmâ himbimân âwurem yâhâop. Yawu otmâ mâmâŋe otyiŋgimu âi meŋetâ yan bulâŋe âlâlâ teteop.” Den yawu tap.

⁹ Aiop, “himbimân âwurem yâhâop,” den yawu kulempuop. Den ya ekmâ yuwu nâŋgâmain. “Anŋoân himbimâmbâ ge hânân manmâ muop,” yawu nâŋgâmain. ¹⁰ Otmu mumuŋambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot. Yawu otmâ kunnenŋe tatmâ mâmâŋe otniŋgimu yâkât laŋe, otmu kâiŋe bâtŋe yawu otmâ hoŋ bawaŋginom. Hoŋ bawaŋgim yâkât den pat sâm haok tuhmunŋe hânŋan kulempuop ariwuap. ¹¹ Yâkŋe mâmâŋe otniŋgim âi ikŋiâk ikŋiâk niŋgimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Lok

nombotņaje lohimbi belângen manmai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepņe ekyongomunņe nângânomaihât kut aposolo sâam âi ningiop. Yâhâ lok nombotņeâmâ nen tânnongonjetâ lohimbi Kiristohât den pat âlepņe orowâk kâsikum yinginomgât kut bawapi sâam yingimap. Yâhâ lok nombotņeâmâ Anitâhât biwinan den âlâlâ tatmap ya sâam holaņmâ lohimbi ekyongonomaihât kut poropete sâam âi yingimap. Yâhâ lok nombotņeâmâ Anitâhât lohimbi yengât kunlipyene manmâ yâkât den kâsikum yingim galemyongonomaihât kut pasto sâam âi yingimap. Yâhâ lok nombotņeâmâ pasto tânyongom lohimbi den kâsikum yinginomaihât kut papasu sâam âi yingimap. ¹²Yawu gârâmâ nenņe Anitâ nanņahâlen biwinenņaje tiņâk kepeim mannom. Yawu manmâ âi ningiop ya mem lohimbi orop tânahom manmunņe manmannenņe kelihakbuap. ¹³Yawu otmâ biwi nângân nângânnenņaje menduhuakmâ konohâk otmu Kiristone hânân manmâ olop miop yawuâk otmâ mannom. Yawu otmâ manmunņe Anitâne nenekmu Kiristohât dop yawu otbuap. ¹⁴Yâhâ sâp yu manman girawu mansai yakât topņe nângânetâ keterahâkgât yuwu sâamune nângânet. Nimnaom titipâne bukulipyene orop enġalân ġiangim âwâ mâmâlipyene yengât den kum ari malon manmai. Yeņe yakât dopņeâk otmâ mansai. Otmu yakât den âlâen hâum sâamune nângânet. Nenņe waņga mem saru kakņambâ arimain. Arimainângembâ siru pato pilâmu to dondâ bâlemap. Yawu otmâ waņga ya mem kopa kopa tuhumap. Yakât dopņeâk lok perâkņaje Kiristohât den kelanġatmâ den perâkņe topņe topņe kâityongomai. Yawu otmâ nângân nângânyene mem hâlim milim tuhunjetâ mansai. Yawu gârâmâ sâp yupâek yeņe biwiyeņe galemahom manņetâ manmanyene kelihakbuapġât yuwu otmâ mannomai. ¹⁵Bukulipyene orop biwiyeņaje kepeiakmâ konohâk otmu Anitâhât den tâņ tâņâk watmâ den bulâneâk alahunomai. Yawu otnomai yan manmanyenahât bulâne tetem ġap ya wangim bulâne pato tetewuap. Otmu Kunnenņe Kiristone manop yawuâk manne sâam yâkņe olop miop yawuâk otmâ mannomai. ¹⁶Yakât nângâm yuwu sâamune nângânet. Hâknennêâmâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâne ikņe enġatņeâk otmâ hâknennahât torehenņe âlâ âlâ kalop ya watmâ âi amboņan amboņan tuhumai. Yawu otmâ manmannenņe tetemu âlepņe manmain. Aiop, Kiristone kunnennê tatmap. Otmu nenņeâmâ yâkât launē, otmu kâiņe bātņe otmâ hoņ bawaņgim manmain. Yawu otmâ manmunņe yâkņe ikņe hahit ningimu mem yâkât den tiņâk lâum bukulipnenņe orop biwinenņaje kepeiakmâ konohâk otmu tânahom manmain. Yawu manmunņe manmannenņe kelihakmu mannom.

Anitâne manman âiņe ningimu mem mansain.

¹⁷Otmu yengâlen ġâtņe lohimbi nombotņaje pâku lohimbiņe otņetâ bâlemap yawu manmâ otņetâ bâlem ġap. Yakât otmâ nâņe Kutdâhât sâtġât otmâ kuyinginetġât yuwu sâamune nângânet. ¹⁸Pâku lohimbi belângen manmaine yeņe nângân nângânyene bâlene ya watmâ omoņ kâlehen manmai. Otmu Anitâne manman âiņe nen ningimu mem mansain. Yakât topņahât pâpġum biwiyeņe kârikņe otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. ¹⁹Otmu ekņâlêanġim orotmeme kiņgoņ maņgoņ otneâk nângâmai. Yawu otmâ aņunyenahât ki otmai.

²⁰⁻²¹Yâhâ nenņe Kiristohât den ekyongomunņe nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyeņaje kepeiwi. Sâp yapâek yâkât tem lâum orotmeme âlepņeâk otņetġât yâkât den bulâne kâsikum yingimunņe nângâm gai. ²²Emelâk yeņe nângân nângânyene tâņât ya watmâ senņe âlâlâ ekņâlêem otņetâ dondâ bâleminiop. Yawu manņetâ nângân nângânyene gulip malap otmu manmanyene dondâ bâlemu manmâ gawi. Otmu orotmeme bâlene otmâ mansai

yaŋe mem bâleyekmapgât ya bunewâk bet pilânjetgât nanŋan. ²³⁻²⁴Yawu otŋetâ yanâmâ Anitâŋe biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhum nânŋân nânŋân âiŋe, ikŋe yawuya, biwiyenŋan katbuap. Nânŋân nânŋân âiŋe biwiyenŋan katbuap ya watmâ yâkât den tem lâuwaŋgim biwiyenŋe galemŋum henŋenŋum mannomai. Yawu manŋetâ manmanyenŋe kelihakmu Anitâŋe yekmu ârândânŋ otbuap.

²⁵Nenŋe Kiristohât komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ biwiyenŋe kurihiakmâ manŋetâ manmanyenŋaŋe tawi tawiŋe otmapgât orotmeme bâleŋe ya betgum pesuk pilâm den bulânŋeâk alahum tihit oraŋgim mannomai. ²⁶Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlânŋe mem bâleyekŋetâ kuk otnomai yan Anitâhât den lâum in yawu kaok oraŋginomai. ²⁷Yawu otmâ Satan Manman Bâleŋe Ambonahât mâtâp maŋuwaŋginomai. ²⁸Yeŋe lohimbi komborâ ekyongonŋetâ ki kombo tuhunomai. Yâkŋe âi mem manmâ yapâ hâmeŋe mem yeŋe tânahom nombotŋe kâsikum lohimbi umburuk mansai ya tânyongonomai. ²⁹Den hako ki sahaŋginomai. Otmu bukulipyenŋaŋe biwiyenŋe galemahom kârihem kinŋetgât mem hewewenŋe tuhuyekmâ den lohotŋan ekyongonomai. ³⁰Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. Yawu gârâmâ sâp pato tetewuap yan pat yakât bulânŋe yingimu menomai. Yakât nânŋâm enŋat yâhâp otmai hât ikŋe Wâtgât mâmânahât Heak hânŋângumu ge biwiyenŋan tatmâ mem hewewenŋe tuhuyekmu mansai. Yakât otmâ Wâtgât mâmânahât Heakŋe tep bâle nânŋâyinŋimapgât orotmeme bâleŋe ki tâtâem otmâ mannomai. ³¹Yawu otmâ ki kuk otmâ sârehahom den bâleŋe hâiaknomai. Otmu ki nânŋâm bâleŋinŋetâ biwiyenŋe ŋasin otbuap. ³²Yâhâ yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋaŋe kepeim manŋetâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyinŋimap yakât dopŋeâk bukulipyenŋe orop tosayenŋe pilanŋinomai. Yawu otmâ ewe karaŋgim lohotŋan oraŋginomai.

5

Manman bâleŋambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwaŋgim mannom.

¹Anitâŋe wawaeyekmâ nine nanne baratne sâm meyekmu mansai. Yakât otmâ yeŋe gurâ yawuâk bukulipyenŋe orop biwiyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ²Kiristoŋe biwiŋaŋe kepeinenekmâ ikŋe manmanŋe ki alilop. Yawu otmâ Anitâ âwânahât tem lâuwaŋgim kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yawu otningiop yakât Anitâŋe nânŋâmu ârândânŋ olop. Otmu yeŋe gurâ yawuâk bukulipyenŋe orop biwiyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋginomai hât nanŋan.

³Yeŋe manman bâleŋe pilâm yapâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwaŋgim mansai. Yakât otmâ ki ekŋâlânŋim kâwâ konda otnomai. Me bukulipyenŋe yeŋgât senŋe âlâlâ ki ekŋâlenomai. ⁴Yâhâ orotmeme kiŋgoŋ otnomai yanâmâ aŋun pato tetemu dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ bukulipyenŋe yeŋgât senyenŋan ki genomai. Me den imbiâk mambiâk ki sahaŋginomai. Yawu otmâ bukulipyenŋe yeŋgât nânŋâm Anitâ mepaenomai. ⁵Lohimbi nombotŋaŋe senŋe âlâlâ ekŋâlem biwiyenŋe yanâk kinmu yakâlâk nânŋâm manmai. Lohimbi yawu manmai ya yeŋgât Anitâŋe nânŋâmu Porom Lâpiohâlen biwiyenŋaŋe kepeim mepaemai yawu otmap. Lohimbi yawu otmâ manmaiŋe lohimbi kâwâ konda otmai orop Anitâŋe manman kârikŋahât pat ki kuyiŋgiuwuap. Yakât otmâ yâkŋe Kiristo âwânâit orop himbimân ki tatnomai.

⁶Lohimbi âlâ me âlânŋe den imbiâk sâm enŋatyenŋan geŋetâ orotmeme bâleŋe yakât nânŋânŋetâ bulânŋe otmapgât yuwu sâmune nânŋânŋet. Orotmeme bâleŋe âlâlâ sâm aran yu lohimbiŋe otnomai yanâmâ Anitâŋe kuk otyiŋgim matŋe amokŋan yingimu menomai. ⁷Yakât otmâ lohimbi yawuya orop biwiyenŋaŋe ki kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomai. ⁸Emelâk yeŋe Anitâhât

pâpgum omoŋ bâleŋan manminiwi. Yawu gârâmâ ikŋe laŋinŋaŋe biwiyenjan pilâmu Kutdâhâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gai. Yakât otmâ orotmeme bâleŋe bet pilâm Anitâhât tem lâum mannomai. ⁹ Yawu otmâ manŋetâ manmanyenŋe kelihakmu yakât bulâŋe âlepŋeâk tetewuap. Yawu tetemu Anitâŋe manmanyenŋe ekmu ârândâŋ otbuap. ¹⁰ Yawu gârâmâ yeŋe manman girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât nâŋgâm kiwilim otmâ lohotaŋan mannomai. ¹¹⁻¹³ Otmu lohimbine omoŋân ge hiliwahonomaihât pat mansai ya yeŋgât manmanyenŋeâmâ tawi tawiŋe. Yakât otmâ yâk orop ki buku oraŋginomai. Yâkŋeâmâ yok pilâm orotmeme bâleŋe topŋe topŋe oraŋgimai. Yakât nâŋgâm aŋulakmaingât otmai yakât ki alahumain. Yâhâ nenŋe yu me yakât nâŋgâmunŋe haŋ sâningimap yakât topŋe tetekŋan tetemu ekmain. Yakât otmâ yâkŋe orotmemeyenŋe bâleŋe yakât nâŋgâŋetâ haŋ sâyiŋgimu bet pilâŋetgât yeŋe den ekyongom eŋgatyenjan genomai. ¹⁴ Den ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ haŋ sâyiŋgimu yanâmâ yâkŋe manmanyenjahât topŋe tetekŋan tetemu eknomai. Yakât nâŋgâm kep yuwu meŋetâ nâŋgâmain.

“Kâlâwahom yahatne. Mumuŋambâ yahatne. Yawu otmunŋe Kiristohât laŋinŋaŋe biwinenŋan pilâmu haŋ sâningiwuap.”

¹⁵⁻¹⁷ Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem biwiyenjan katmu nâŋgâŋetgât Anitâ ulitgunomai. Yakât otmâ girawu manŋetâ Kutdâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât nâŋgâm kiwilim biwiyenŋe galemahom mannomai. Yâhâ sâp yuâmâ lohimbî nombotŋaŋe Anitâhât topŋahât pâpgum orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ mansai. Yâhâ yeŋeâmâ yâkŋe otmai yawu ki otnomai. Yeŋeâmâ orotmeme âlepŋe orotgât mâtâp teteyiŋgimu lohimbî buku otyiŋŋinŋetâ yâkŋe manmanyenŋe ekŋetâ ârândâŋ otbuapgât nanŋan.

¹⁸ Otŋetâ bâlemapgât to kârikŋe ki nem biwi hâlim otnomai. Yawu otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyenjan tatmâ mâmâŋe otyiŋgiâkgât nâŋgâm mannomai. ¹⁹ Yawu manŋetâ biwiyenjan tatmâ mâmâŋe otyiŋgiwuap yanâmâ biwiyenŋe heronŋe otmu Kutdâ kiki pali mewangim mepaem mannomai. ²⁰ Otmu yeŋe Kutdânenŋe Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manŋetâ wuân me wuân teteyiŋgiwuap yan Awonŋenenŋe Anitâ heronŋe nâŋgâwanŋim mepaem mannomai. ²¹ Otmu Kiristo ewe katmâ yâkât tem lâuwanŋim bukulipyenŋe orop ewe karakmâ buku oraŋgim mannomai.

Imbilipyenŋe yeŋgât sâop.

²² Imbilipyenŋe yeŋgât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Kutdânenŋe Kiristonŋe yeŋgât kunyenŋe tatmap. Yakât otmâ yeŋe ewe katmâ loklipyenŋe yeŋgât amutgen mannomai. ²³⁻²⁴ Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Kiristonŋe ikŋe lohimbî nen sâreerenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Otmu mumuŋambâ yahatmâ kunneneŋe tatmu nenŋe yâkât amutgen manmain. Yakât dopŋeâk imbilipyenŋe wuân me wuân otmai yan loklipyenŋe yeŋgât amutgen manmai.

Loklipyenŋe yeŋgât sâop.

²⁵ Yâhâ loklipyenŋe yeŋgât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Kiristonŋe ikŋe lohimbî nen wawaenenekmâ tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât dopŋeâk imbilipyenŋe yeŋgâlen biwiyenŋe kepeim tihityenŋe otnomai. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Sâp patoen nen Kiristohât lohimbine yâkât senŋan tosa barak kinmunŋe menenekmâ onomlipne sâm ikŋan torokatnenekbuap. Yakât nâŋgâm tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Otmu nenŋe manman bâleŋambâ keterakmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimain yakât topŋe sâm tetemunŋe yanâmâ toen mem

katnenekbi. Toen mem katnenekjetâ Anitâne tosanenne pirim salatak tuhuningimu yâkât senjan koko salehâk manmain. Yawu. ²⁸⁻³⁰ Kiristone ikne lohimbi nen nângâningim tihitnenne otmap. Yakât dopneâk loklipyenane imbilipyene nângâyîngim tihityene otnomai yakât yuwu sâmunne nângânet. Lok âlâ me âlâne hakyenjan umatne wuân me wuân tetemapgât hâkyenahât tihitne otmâ galemahom manmai. Yakât dopneâk loklipyenane imbilipyene yengât nângâm tihityene otmâ galemyongom mannomaihât nanjan. Yâhâ loklipyenane imbilipyene yengât nângâyîngimai yamâ yenhât nanjanngimai yawu oap. ³¹ Den yan yune emelâk Anitâne Mose den ekumu kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâne âwâne mâmâne pilâyelekmâ imbinahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetne konohâk otbuap.” Den yawu tap.

³² Otmu Mose ne den kulemgup yane topne âlâlâ miop. Yakât nângâmune topne âlâ yuwu miap. Kiristone ikne lohimbi nen orop biwinenane kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya. ³³ Otmu âlâmâ yuwu miap. Loklipyenane yenhât nanjanngimai yawuâk imbilipyene yengât nângâyînginomai. Otmu imbilipyenane loklipyene ewe katyeknomai.

6

Nimnaomlipyene yengât sâop.

¹ Otmu nimnaomlipyene yengât yuwu sâmunne nângânet. Yene âwâ mâmâlipyene yengât sâtyenjan tem lâuyîngim manjetâ Anitâne yekmu ârândân otbuap. ² Yâhâ emelâk Anitâne girem den âlâ yuwu sâm Mose ekumu kulemgup.

“Yene âwâ mâmâlipyene yengât nângâyîngim denyene lâum manjet.” Yawu sâm ekuop.

Otmu girem den nombotne âlâlâ Mose ekumu kulemgup yamâ inâk sâop. Yâhâ topne katmâ girem den yan yu torokatmâ den âlâ yuwu sâm kalop.

³ “Denyene lâum manjetâ Anitâne nângâyîngimu yanâmâ sâp kâlewâk mannomai.” Yawu sâm ekuop.

Âwâ mâmâlipyene yengât sâop.

⁴ Yâhâ âwâ mâmâlipyene yengât yuwu sâmunne nângânet. Nan baralipyenane tepyene bâlemu kuk otmaihât ki mem gin gondondoḡ katyeknomai. Yawu otmâ Kutdâhât den kâsikum yîngim galemyongom henḡenḡunomai. Otmu mete pirik pirik otnomai yan lohotjan kuwikyeknomai.

Âi lok yengât sâop.

⁵ Yâhâ âi lok yengât yuwu sâmunne nângânet. Kiristone yen orop manmu yâk hoḡ bawaḡgimbâi yakât dopneâk lok kunlipyene ewe katyekmâ tâḡ tâḡâk hoḡ bayînginomai. ⁶ Yâhâ âi ya galemḡane yekmu ârândân olâkgâlâk nângâm hâkyenajak ki tuhunomai. Âi ya tuhunomai yanâmâ Anitâhât den ya tâḡ tâḡâk watmâ Kiristohât tem lâuwangim tinâk tuhunomai. ⁷ Yawu otnomai yan lohâk hoḡ bayîngiain sâm otnomai yamâ Kutdânenne hoḡ bawaḡnginomai. ⁸ Yakât otmâ den yuwu sâmunne nângâm biwiyenjan katnomai. Lok âlâ me âlâne lok kunlipyene yengât nep meyiḡngimai me yene âi tuhuakmai yakât sâp patoen Kutdânenne âi memai ya ekmu ârândân otbuap otmuâmâ hâmeḡe âlepne yîngimu menomai.

Lok kunḡe papato yengât sâop.

⁹ Yâhâ lok kunḡe papato yengât yuwu sâmunne nângânet. Anitâ Kutdâyene himbimân tatmapne lok âlâhât nângâmu yahatmu âlâhât nângâmu gemu

yawu ki otmap. Sâp patoen yâkne lok kerek nengât biwinenne ekmâ âlâku ikniâk ikniâk dopnennen matne kâpekningiwuap. Yakât otmâ honj bawalipyeñe kunlipyeñe ewe katyekmâ lohotñan honj bayinñetâ benje kunlipyeñe gurâ topne âlâlâ ki mângâyeknomai.

¹⁰ Aiop, yeñe Kiristo orop biwiyeñe kepeiakmâ konohâk otmu yâkât wâtñan kinmâ kârihem mannomai. ¹¹⁻¹² Nenne Kiristohât den pat âlepne lohimbi ekyongomunne nângâmaiât lok bâleñe mâtâp mañguningim mansai. Otmu yâkne konok bia. Satangât honj bawalipne, weke bâleñe, emet amboñe, senduk banearâ, susun, âi weke, senne âlâlâ sâtne metne topne topne, ya kerekne mâtâp mañguningine sâm otmai. Yakât otmâ Satanne biwiyeñan kionmâ perâkne topne topne kâityongomapgât Anitâñe wât yinñimu kârihem kinnomai. ¹³ Yuwu otmâ kârihem kinñetâ Satanne honj bawalipne orop mem ge katyekne sâm hâum pâpgum pilâyeknomai.

¹⁴ Nângân nângân bulâne âlâlâ biwiyeñambâ tetemu den bulâne sâm lohimbi târârâhâk ekyongonomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyeñe kepeiakmâ konohâk otmu tihit orañgim mannomai. ¹⁵ Otmu Kiristohât den pat âlepne lohimbi ekyongoneta nângâñetâ biwiyeñe huruñ sâekgât mâtâp teteyinñiwuap yan hewewenâk ekyongonomai. ¹⁶ Otmu Satangât honj bawalipne yengât manmanyene mem bâleyinñimaihât Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwiyeñe tinâk kepeim mannomai. ¹⁷ Yawu manmâ Anitâñe manman kârikñahât pat yakât bulâne yinñimu mem Kiristo orop herone kakñan manbisâihât nângâm engat yâhâp ki otnomai. Otmu Anitâhât den ya lohimbi kâsikum yinñineta nângânomai yan Wâtgât mâmâñahât Heakne biwiyeñe mem hewewen tuhuwuap. Yawu otyinñimu den ya nângâñetâ keterakinñim henñeñuwuap. ¹⁸ Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu yu yakât nângâm Anitâ ulitgunomai. Yawu otmâ biwi golâ manmâ Kiristohât lohimbi kerek yengât nângâm haonmâ ârândâñ Anitâ ulitgum mannomai.

¹⁹ Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakne den âlâlâ biwinan katmâ mâmâñe otnihimu Kiristohât den pat âlepne pahâk ekyongomune nângânomai. Otmu ekyongowom ya nângâñetâ keterakinñiwuapgât yeñe Anitâ ulitgunomai. ²⁰ Otmu lohimbi kapi âlâen âlâen manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne kâsikum yinñiwan. Kâsikum yinñimune lok nombotñe nângâñetâ gemu bet pilâm pâi emetñan mem katnekñetâ manmâ gan. Yawu gârâmâ nâñe den pat âlepne lohimbi ekyongowomgât Kiristone menekmâ âi sâm nihiop. Yakât otmâ nâñe tem lâuwanñim den ya pahâk ekyongom ki lohotne otbomgât Anitâ ulitgunomai.

Paulone den bâñe sâm hâreop.

²¹⁻²² Aiop, bukunenñe âlâ, kutne Tikiko, yâkne Kutdâhâlen biwiñe tinâk kepeim honj bawañgim mansap. Otmu nâñe bukulpne orop manman girawu mansain yakât yâk hângângumune yengâlen takawuap yan topñambâek ekyongomu nângâñetâ biwiyeñe huruñ sâwuap.

²³⁻²⁴ Otmu yeñe Kutdânenñe Yesu Kiristohâlen biwiyeñe tinâk kepeim tem lâuwanñim mansai. Yakât otmâ Anitâ yet Kiristone nângâkinñim tihityene otmutâ biwi nângân nângânyene kepeiakmâ konohâk otmâ huruñ sâekgât ulitguman. Bâñ.

Nâ bukuyene,
Paulo

Pilipi Pauloŋe Pilipi yeŋgât ekap kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpne,

¹ Nâ Paulo, otmu Timoteo, netŋe Yesu Kiristo hoŋ bawangim mansait. Yen Pilipi kapi ambolipŋaŋe Anitâhât lohimbi manmâ biwiyene Yesuhâlenâk kepeim mansai yeŋgât nâŋgâyiŋgim netŋe ekap yu kulemgum katyiŋgiat. Otmu yeŋgât galem mansai me lok nombotŋaŋe tânyongom mansai. Yâkŋe yawuâk nâ tânohom mansai nâŋgâmune yawu oap yakât nâŋgâyiŋgimâk mansan.

Pauloŋe Pilipi kapi ambolipŋe yeŋgât nâŋgâm Anitâ mepaeop.

² Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe yetŋe engatyetŋeâk yen nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otdomawot. Yawu otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgum gamait.

³ Nâŋe yeŋgât nâŋgâm Anitâ mepa sanŋan otbangim gaman. ⁴⁻⁵ Kândikum yeŋgâlen puwâk taka Yesuhât topŋe sâm tetem ekyongomune nâŋgâm herone otmâ biwiyene yâkâlen katbi. Yawu otbiâmbâek Yesuhât den pat âlepŋe ya sâm haŋ tuhumune liŋgarakmâ ariâkgât Anitâŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu haonmâ ârândâŋ biwiyeneŋe hikunekmâ tânohom gai. Yakât nâŋgâm biwinane herone otmâ Anitâ mepaem gaman. ⁶ Anitâŋe yeŋgâlen âi topŋe kalop yapâek torokatmâ mem gamap ya ki pilâwuap. Yanak mâne mâne Yesu Kiristoŋe âwurem menenekbe sâm gewuap yanâmâ yeŋe yâkâlen torokatnomai. Otmu Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu yeŋe heŋgemahom mâtâp tâŋ tâŋâk yanâk arinetgât nâŋgâman.

Paulo pâi emetŋan mem katŋetâ talop yakât topŋe

⁷ Bukulpne, torokatmâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nâ biwinane hikuyekmâ manmune Anitâŋe nâŋgânihimu âilonŋo oap yamâ topŋe yuwuhât. Anitâŋe âi sâm nihop yu biwinane kepeim den pat âlepŋe ekyongom gawan. Yamâ lok nombotŋaŋe den yu nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm yakât den âiân katnekbi. Den âiân katnekbiân den pat âlepŋe yu nâŋgâŋetâ tâŋât otmapgât nâŋe sârereakmâ Kiristohât topŋe teteâkgât sâm ekyongowan. Otmuâmâ topŋe yawuâk nâŋgâŋetâ keterakmu bulâŋe yeŋgâlen teteâkgât den ya topŋambâek sâm holaŋmâ biwiyenŋan kionŋban. Yawu otyiŋgimune nâhât hâkâŋ otmâ yanak âlâkuâk pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan.

Yawu gârâmâ haonmâ ârândâŋ Anitâŋe ikŋahâk tep âlep nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmâ gamap. Yakât otmâmâ nâ gurâ yeŋe tânohom gai. ⁸ Bukulpne, Yesu Kiristoŋe yeŋgât haonmâ ârândâŋ tep âlep nâŋgâyiŋgimâp. Otmu nâ gurâ yawuâk tep âlep nâŋgâyiŋgiman. Den yu sâmunne Anitâŋe ekmâ âlepŋe oap.

Anitâhât senŋan koko salehâk kinnomai yakât Pauloŋe Anitâ sâm ulitguop.

⁹ Yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe menduhuakmâ konohâk otmâ mansai ya yawuâk torokatmâ manŋetgât Anitâ ulitgum gaman. ¹⁰ Yâhâ topŋe yuwuhât ulitguman. Wahap girawu me girawu ya Anitâŋe ekmâ tâŋât otmap me hâlŋe otmap. Anitâŋe ekmâ yawu otmap ya yeŋahâk ekmâ kiwilim yan nâŋgân nâŋgânyeŋe keterakmu nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât nâ ulitgum mansan. Yawu otmâ manŋetâ yan Yesu Kiristoŋe mâmâŋe otyiŋgimu manman âilonŋo

longo yakât bonje yengâlen tetemuâmâ mannomai. ¹¹ Yawu otmâ mannomai yakât otmâ lohimbi nombotjaŋe manmanyenje ekmâ Anitâ heronje nâŋgâwanjim mepaem mannomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Yesuŋe âwurem gewuap sâp yanâmâ yenje yâkât senjan koko salehâk otmâ anjun bia kinnomai.

Paulo pâi emetjan manopgât Kiristohât den pat sâŋetâ lingarakmâ ariop.

¹²⁻¹³ Roma yengât tembe lâulipyenjaŋe yu ya otnihinetâ mansan yakât nâŋgâm hilipgumaihât topne yu sâmune nâŋgâm heŋgenjuŋet. Nâŋeâmâ Yesu honj bawanjim yâkât den pat âlepŋe ekyongom mansan. Ekyongom manmune Roma yengât tembe lâulipyenjaŋeâmâ lohimbi nombotje den ya nâŋgâm lâumaihât imbiâk nâ mem pâi emetjan katnekjetâ manmâ gan. Yawu otbi yakât yenje biwiyenje ki orotok sâek. Yamâ yuwuhât. Pâi emetjan katnekjetâ mansan yakât topŋe tembe lâu otmu lohimbi nombotjaŋe nâŋgâne sâm oai yanjak nine topŋe otmu Yesuhât den pat yâhâp yâhâp ekyongomune nanjai. ¹⁴ Yawu gârâmâ nâmâ pâi emetjan katnekjetâ mansanâke yamâ benje ki lohotje oan yakât otmâmâ bukulpne nombotjaŋe nâŋgânetâ biwiyenje hewewen oap. Biwiyenje hewewen otmu yanjak biwi nâŋgân nâŋganyenjaŋe Kutdânenjahâlen kepeim yâkât den pat yakât biwi yâhâp ki otmâ tâtâem ekyongom gai. ¹⁵⁻¹⁶ Anitâŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya nâŋe ekyongomune nâŋgânetâ bulâŋe olâkgât âi sâm nihiop, yakât nâŋgâm lok nombotjaŋeâmâ nâ hikunekmâ tânnohom mansai. Tânnohom yawuâk den pat âlepŋe ya ekyongom mansai. Yâhâ nombotje âlâŋeâmâ lohimbiŋe nâhât nâŋgânetâ gemu yenjâhât nâŋgânetâ yahalâkgât lok sensenân kinmâ Yesuhât den pat âlepŋe ya ekyongom mansai. ¹⁷ Yawu otmâ hâkyenjanak âi ya tuhum mansai. Yâhâ nombotje âlâŋeâmâ den pat yai yamâ nâhât hâhiwin amokjanâk nâŋgâek sâm sâtyenjanak yai.

¹⁸ Yawu otmâmâ topŋe yu me ya yakât, biwi perâk oai me, me Anitâhât tem lâum oai me, me topŋe girawu me girawuhât manmâ Yesuhât topŋe ya sâm ekyongoai. Yakât nâŋgâmune tâŋjât otmap. Yesuhât den pat ya sâŋetâ haŋ sâm ariap yanje konohâmâ bulâŋe oap. ¹⁹ Bukulpne, yenje nâhât otmâ haonmâ ârândâŋ Anitâ ulitgum mansai. Yawu ulitgum manjetâ Yesu Kiristohât Wâtgât mâmâjahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu yâkât tem lâuwanjim hâhiwin kakjan manmune yan biwine houŋ sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâmâ biwi hero nâŋgâm manmâ yâhâwom.

²⁰ Otmu biwinanje yuwu nanjan. Kiristohât den pat âlepŋe ya lohimbi topŋe topŋe yâkŋe nâŋgânetâ bonje teteyiŋgiâkgât nanjan. Yakât yâhâpŋe yu torokatmâ sâwe. Nâhâlen wuân âlepŋe tap? Nâ girawu me girawu tuhuneknomai? Hâhiwin nihinomai, me nohonjetâ mumbom yamâ in yakâ. Yâkŋe Kiristohât nâŋgânetâ gemap sâm yakât konok gorânihiap. ²¹ Otmu Anitâŋe nâhât torokatmâ, “Man,” sâwuap yanâmâ Kiristohâlen biwinanje kepeim mepaem yâhâwom. Yâhâ Anitâ ikjak umutne memu mumbom yan gurâ manman kârikjan manmâ yâhâwom. ²² Yawu gârâmâ âi sâm nihiop ya torokatmâ tuhum manbom, me mum himbimân yâhâwom yakât nâŋgâmune ki teteap. Nâŋgâm biwi yâhâp oan. ²³ Yakât nâ biwinanje yuwu nanjan. Yiwerenjaŋeâk mum yanâmâ Kiristo orop torokatmâ manbehât nanjan. Yawu nanjan yamâ mumbomân yâhâpŋe tânyongowomgât mâtâp âlâ ki tetewuap yakât nâŋgâm yengât gorânihiap.

²⁴⁻²⁵ Yakât otmâ yenje biwiyenjaŋe Yesu Kiristo witgum kepeim honj bawanjim manmâ yâhânetgât nâŋe yengâlen taka tânyongowom. Yakât nâŋgâmune uruk uruhâk oap. Anitâŋe nâŋgânihimu nâŋe yen orowâk sâp kâlep manmâ ikjahât topŋe nâŋgâm heŋgenjum biwiyenje Yesu Kiristohâlen hikunjetâ kinmâ yâhâekgât den kâsikum yinjiwom. Den kâsikum yinjimune

nângâm biwiyenjan katmâ yapâ gâtñaje biwi herone pato nângâm mannomai. ²⁶ Yawu gârâmâ yeñe nâhât biwiyenjan hikunekmâ Anitâ ulitgum mansai yakât bulâneâmâ holañnekñetâ yengâlen takawom. Takamune yen orop enajkmâ herone otmâ Kiristo mepaenom.

²⁷ Bukulipne, den umatñe âlâ sâm tetemune nângâñet. Nâñe yengâlen ki takawom otbuawâmâ patyeñeâk nângâwom. Yakât otmâmâ yuwu manñetgât nanjan. Yeñe manman âlepñeâk manmâ yâhâñetâ lohimbiñe manmanyenñe ekmâ Kiristohât den pat âlepñe nângâñetâ hâumu biwiyenñe yâkâlen katñetgât nanjan. Yawu otmâ yeñe biwiyenjan Kiristohâlen hikuakmâ konohâk otmâ tânahom mansai ya yawuâk torokatmâ mannomai. Yakât den pat ya nângâmâmâ tep hero nângâwom. ²⁸ Otmu torokatmâ sâwe. Anitâñe yen wawaeyekmâ mâmâñe otyiñgim gamap. Yeñe yakât nângâm mitihât kasañe taka mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ kiñgityenahât ki otmâ biwiyenñe orotok sâwuap. Yeñe orotmeme yawuya torokatmâ mannomai yamâ yâkñe yekmâ yuwu nângânomai. “Anitâñe bulâñanâk komot yuâmâ mâmâñe otyiñgimu ki lohotñe otmâ mansai. Yawu gârâmâ mem ge katyeknomgât dop âlâ ki tap. Yâhâ nenâmâ Anitâñe mem ge katnenekbuapgât dop.” Yawu nângânomai. Yawu otmâ yâhânomai yakât yâhâpñe yu torokatmâ sâwe. ²⁹ Anitâñe mâtâp yuwu sâm katyiñgiop. Yeñe biwiyenñe Kiristohâlen katmâ tem lâuwangim mansai. Yakât otmâmâ mitihât kasañe mem âlâlâ tuhuyekñetâ sâtgum mansai. Sâtgum manñetâ yekmâ yan Kiristohât nângâñetâ yahatsap. ³⁰ Yen Anitâñe mâtâp sâm katyiñgiop ya watmâ sâtgum manmâ gai yawuâk nâ gurâ sâtgum manmâ gan. Otmu yengâlen puwâk taka âi mewan yan mitihât kasañe hâhiwin ningiwi ya nanjai. Yâhâ yiwerenñeâmâ âi ya torokatmâ mem mansan ya gurâ nanjaiâk. Otmu Anitâñe mâtâp sâm katyiñgiop yakât otmâ kasalipyeñe takañetâ yekmâ yan kiñgityenahât ki otmâ engat yâhâp otnomai. Yawu.

2

Yesu Kiristone hibim pilâm hânân ge lok otmâ huruñ huruñ manop.

¹ Bukulipne, den âlâ âiyongowe. Biwi nângân nângânyenñe Kiristohâlen katmâ yâkât wâtñan kinmâ mansai. Yakât otmâ yâkñe yengât tep âlep nângâyiñgimu biwiyenñe huruñ sâm mansai me bia? Otmu Anitâñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu gem mem hewewenñe tuhuyekmu tep âlep nanjanñim mansai me bia? ² Biwi nângân nângânyenñe Anitâ yet Kiristo kepeiyekmâ manñetgât nanjan. Yawu manmâ tep âlep nanjanñim biwiyenñe konohâk hikuakmâ manñetâmâ nâñe angoân biwi herone nângâyiñgiwan ya wangim nângâyiñgiwom. ³ Otmu torokatmâ sâwe. Yenahât ki nângâñetâ yahatmu hâkyenñe mepaenomai. Yâhâ yeñe yenahât nângâñetâ gemu bukulipyeñe yengârâmâ nângâñetâ yahatbuap. ⁴ Otmu yeñe manmanyenahâlâk ki nângânomai. Bukulipyeñe herone kakñan manñetgât nângânomai. ⁵ Yesu Kiristone ikñahât nângâmumu gemu hibim pilâm ge hânân manop dop yawuâk otmâ mannomai.

⁶ Kiristo yet Anitâ yamâ âlâ âlâ ki oawot. Yâhâmâ dop konohâk tatmâ gamawot yamâ benñe Kiristone ikñahâlâk ki nângâm manmanñe alilop. ⁷ Yâkñe ikñe engatñeâk otmâ hibim pilâm hânân giop. Yanâmâ Anitâhât towatñe ya kon sâm pilâm lok nengât towatnenñe hanjalakmâ lok teteop. ⁸ Lok tetem huruñ huruñ manmâ Anitâ konok honñe bawangim yâkñe den sâop yawuâk lâum manmâ gaop. Yâkât tem lâum lohotñan manmâ ikñe manmanñe ki alilakmu mem ge katmâ howanân kuñetâ sâtgum muop. ⁹ Yakât otmâmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahalop. Yawu gârâmâ nen lohimbiñe Kiristohât

nângâmunje yahalâkgât nângâm Anitâne kutje âlâmâ “Kutdâ” sâam kunop. ¹⁰ Kutje yawu sâam kunop yakât otmâ nen hânân yuân gâtje, me himbimân gâtje, me hân kâlehen gâtje nen kerehâk menduhuakmâ Yesu mepaem mannehât sâam kalop. ¹¹ Anitâne nengât sâam Yesu hângângumu hânân ge kutdânenje otmâ galemnongom mansap. Yawu gârâmâ nen kerekje menduhuakmâ Yesuhât nângâmunje yahatmu Anitâ mepaem manmâ yâhânom.

Emetsenje lajinje pilâmap yakât dop.

¹²⁻¹³ Bukulipne, nâ angoânâk yen orop manmâ gawan yanâmâ yeje nâhât laune tem lâum manbi. Yâhâ sâp yiwereneâmâ nâne yen orowâk ki mansan. Yawu mansain gârâmâ yeje angoân den tem lâunihiwi ya ki pilâm lohote otmâ manjetgât nanjan. Yawu otjetâmâ Anitâne mem hewewenjuhuyekbuap yapâ yeje yâkât tem lâum hon bawanjinomai. Yakât otmâ yen Anitâne himbingât pat kuyingiop yakât bulâne menom sâam yâkâlen biwi nângân nângânyenane kepeim manjet. Yawu gârâmâ engatyenane kâityongomu imbiâk nenje wâtnenjanâk manmâ bulâne menom nângâm hilipgumaihât huruh manmâ yâkât wâtnenjanâk kinmâ tem lâum mannomai.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu Anitâne yekmâ nine nanne baratne bulâne koko salehâk mansai sâam den âiân ki katyekbuap. Yakât otmâ yengâlen umatje topje topje teteyingiwuap yan Anitâ ki sâam bâlewâjinomai. Me lok bâlenane mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ yâk orop den kakjan ki sahangim kuk kânguruk oranjinomai. Yawu otmâ mannomai yanâmâ manmanyene ya ekmâ yan nângâm bâleyingim hakyenan sânomaihât dop âlâ ki otbuap. Yeje yawu mannomai yakât dop kum sâwe. Omoj bâlenen emetsenje lajinje pilâmap yakât dopneâk manman kârikjahât den ekyongonetâ biwiyenan lajinje pilâmu Anitâhât mâtâp ekmâ watnomai. ¹⁶ Yen yawu torokatmâ manmâ yâhâm den yamâ tinâk mem mannomai. Yawu otmâ manmâ Kiristone yâhâpne âwurem gewuap yanâmâ anjun ki nihinomai. Nâne yen tânyongowan ya imbiâk ki otban ya Kiristone ekmâ nâhât nângâmu herone otbuap.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu emelâk papatolipnenane Anitâ mepaem yan nonin bulimakao gâim katbangiminiwi. Yakât dopneâk yeje manmanyene ki alitmâmâ benje Anitâ hon bawanjim gawi. Hon bawanjim ganjetâ yan mitihât kasane taka mem âlâlâ tuhuyeknetâ hâhiwin kakjan manmâ gai. Otmu papatolipnenane nonin bulimakao gâim katbangiminiwi yakât kakjan wain toje mosenjetâ bânje gemu yan Anitâne nângâmu ârândâne otminiop. Yakât dowâk nâ nohonjetâ hepne moseleakmâ gemu bânje ârândâne otbuap. Nohomai sâam manmanne ki alilakbom. Yawu otmune yanâmâ Anitâne nekmu ârândâne otbuap. Yakât otmâmâ yen orop biwinenane hikuakmâ konohâk otmâ herone nângânom.

Timoteohât topje

¹⁹ Bukulipne, tepne nângâyingiman. Yakât otmâmâ Kutdânenje Yesune nângânihimuâmâ bukunenje Timoteo in yawu hângângumune yengâlen takawuapgât nanjan. Taka yekmâmâ âwurem taka girawu mansai yakât eknohomu biwinane herone nângâyingim manbom. ²⁰⁻²² Otmu Timoteohât topje sâamune nângânet. Lok nombotje nâ orop mansain. Yâk yengâlen gâtje Timoteo konok nâ orop biwinetane hikuakmâ konohâk otmu yeje manman âilongoân manjetgât nângâmait. Yamâ lok nombotane yehâlâk nângâm Yesuhât âi ya hâkâne kakjan tuhummansaineâmâ yengâlen taka tânyongonomaihât dop yawuya âlâ ki tap. Timoteohât topneâmâ ikneâk tap. Yâk orop netneâmâ nanje âwâne tânahomawot dop yawuâk tânahom mansait. Tânahom manmâ yeje den pat âlepne nângânetâ keterahâkgât ya

kâsikum yingim gait. Yen gurâ yakât topņe nanğaiâk. ²³ Yawu gârâmâ Roma lokņe girawu otnihinomai yakât sâņetâ nânğâm yanâmâ Timoteo in yawu hânğângumune den mem yeņğâlen takawuap. ²⁴ Yawu gârâmâ Kutdânenņaje nânğânihimu holaņnekņetâ yeņğâlen takawomgât nanğan.

Epaporitohât topņe

²⁵ Otmu lok âlâhât sâwe. Yeņğâlen gâtņe Epaporito nâ tânnohoâk sâm hânğânguņetâ takaop. Taka âi tânnohop yakât yuwu sâmunne nânğâņet. Nâņe âi umatņan kinmâ gamune yan taka penenihimu biwinetņe konok otmu tânahom miti âi yu tuhum gait. ²⁶⁻²⁷ Yawu gârâmâ yâk kundat umatņe tete-waņgimu bâsok bâleop. Inâk mâneâmâ kunņe hân kumbâp. Yamâ Anitâņe “Ki katnehâk” sâmu gârâmâ hâmeņe kinop. Sâp yan nâ pâi emetņan katnekņetâ hâhiwin kakņan manmâ gan. Yakât kakņan Anitâņe nâhâitgât girawu hâhiwin âlâkuâk nânğâwuap sâm Epaporito ya mesek sâtņambâ mem heņgeņguop. ²⁸ Mesek sâtņan kinop yakât den pat emelâk nânğâwi. Yakât otmâmâ yeņe Epaporitohât nânğâm kiwilimaihât yâhâmâ pilânekmâ yeņğâlen takaweĥât nanğap. Yakât otmâ in yawu hânğângumune takamu ekmâ biwiyene herone otbuap. Yeņğâlen takamu nâ gurâ yawuâk herone nânğâwom. ²⁹⁻³⁰ Yeņğâlen takamu tep âlepņe nânğâwaņgim Anitâ mepaem herone pato otbaņginomaihât nanğan. Yeņe tânnohone sâm yan hânğânguņetâ taka kaweyenjan kinmâ Kiristohât tem lâum tânnohop. Tânnohop yan manmanņe ki alilop. Yawu otmâ hâhiwin kakņan nep tuhum gam bâsok hiliwahop. Yakât otmâmâ yeņe yâk otmu lok nep yawu tuhumai ya yeņgât nânğâņetâ yahalâkgât nanğan.

3

Hâkgât orotmeme yu me yakât ki nânğânom.

¹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmunne nânğâņet. Kutdânenņaje tihitnenņe otmap. Yakât otmâmâ nânğâwaņgim biwiyenņe herone otmâ mannomai. Otmu biwiyene galemahom manņetgât emelâk den kâsikum yingiwani. Yâhâ sâp yiwereneâmâ yawuâk sâm ekyongomune nânğâņetâ keterakņetgât ki horatneksap. Ya yâhâņe sâmunne nânğâņet. ² Lok nombotņe, lok perâkņeâmâ nânğâm tâpikgum imbiâk hâkyeņe torehenjan undip tuhum hilipguangim mansai. Otmu “Yengu nenņe oain yawu otņet” sâm meme sâsâ tuhuyeksai. Lok yawuya mansai yamâ lok perâkņe. Yâhâ topyene nânğâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nânğâņet. Soso baņe kapi hawamgum sot ihilâk nene sâm pâinmai. Yakât dopņeâk lok perâkņe yuņe lokgât pâinmâ mansai. Yawuhât yen dâiyekņetâ yâk yeņğâlen ari torokatņetgât sâm hohetyenjan takai. Yawu gârâmâ yeņe galemahom heņgeņgum mannomai. ³ Lok yawuyaņeâmâ yuwu nânğâmai. “Nen hâknenņe torehenjan undip tuhuangimunne yanâmâ Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap,” yawu sâmai. Yakât otmâ nâņe yuwu sâwe. Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otningimu yapâ gâtņe yâk mepaemunne nânğâmu âilongo otmap. Otmu Yesu Kiristone manman kârikņahât pat kuningiop yakât nânğâm herone otmâ mansain.

Yakât torehenņe sâwe. Hâkgât wahap yu me yaņe tânnongowuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk hâkyeņe torehenjan undip tuhuangiminiwi yamâ in hâk tâņâlân otbi. Yâhâ yakât bulâņeâmâ nenņe biwinenņe Kiristohâlen kepeim manmunne yan tetemap. Yawuhât otmâmâ hâkgât wahap ya pesuk yap. Otmu yakât nânğâmune ki yahatmap. ⁴ Yâhâ hâkgât wahap topņe topņe yaņe manman kârikņe ningimap mâneâmâ yakât nânğâmune dopņan otbâp. Yamâ emelâk bet pilâwin.

⁵⁻⁶ Yawu gârâmâ benņe papatolipnenņe yeņe eņgatyeneâk watmâ girem den âlâlâ kulemgui ya ki bet pilâwanân hâkgât wahap yu ya kereĥâk otmâ

metewan. Yawu otmâ nâñe bukulpne kerek wangiyekban yakât topñe sâam tetemune nâñgâñet. Nâ Isirae amboñe, Benyamingât senâmbâ gâtñe. Meññañe menekmu hilâm nombolân kalimbu ya pesuk sâamu girem den sâsâñe sâpñanâk hâkne torehenñan undip tuhuwi. Yâhâ orotmemenenñe tâmbâñe ya kerek ñañanambâek mem manmâ gawan. Pato otmâ yanak Parisaio lok yengâlen torokatmâ papatolipnenñe yengât girem den ya aksisihâk topñambâek nâñgâm lâum manmâ gawan. Yawu otmâ manmâ ki otmâ tâpikguwan. Bia kârikñe. Yâhâ lok nombotñane girem den yakât nâñgâñetâ gemap sâam yakât otmâ biwine kâlâp semu Kiristohât komot ya watyekmâ mem bâleyekban.

⁷⁻⁸ Yawu otmâ manmâ gawan yakât papatolipnenñane nâñgâñetâ yahalop. Yawu gârâmâ sâp yiwerenñeâmâ yakât nâñgâmmune tâñât otmap. Nâñe Kutdânenñe Yesu Kiristohât topñe nâñgâm yâk orop biwinetñe konohâk olâkgât nanñan. Yakât otmâmâ Anitâñe nenekmu ârândânñ olâk sâam hâkgât wahap topñe topñe yakât nâñgâmmune tâñât otmap. Nâñgâmmune tâñât otmu kerek pilâm pesuk pilâwan. Pesuk pilâm yapâek Kiristo konok watmâ gan yawuâk watmâ yâhâwom. ⁹ Yawu otmâ manmune yâkñe âwurem gem menekmu orowâk tatmâ yâhârom.

Yakât torehenñe sâamune nâñgâñet. Girem den lâum manminiwan yakât Anitâñe nekmu ârândânñ otbuapgât dop âlâ ki tap. Bia kârikñe. Yakât otmâmâ ya bet pilâmmune pesuk yap. Topñe yakât otmâ biwinane Kiristohâlen kepeim manmune yapâ gâtñane Anitâñe wawaenekmâ nanne koko salek sâamu mansan. ¹⁰⁻¹¹ Kiristone âwâñahât sât lâum manmanñe ki alitmâ sâtgum muop. Yakât dopñeâk nâku manmanne ki alitmâ manbehât nanñan. Yâhâ yâkñeâmâ mum yahatmâ tap. Yakât otmâmâ mâmâñe otnihimu tem lâuwanñim manbom. Yawu manmâ sâp pato tetewuawân Anitâñe mumunambâ mem yahatnekbuapgât nanñan.

Anitâñe mâtâp sâam ningiop yamâ tâñ tâñâk watmâ yâhânom.

¹² Bukulpne, yuwu sâam ekyongomune nâñgâñet. Nâñeâmâ Kiristone manman koko salek manop ya ki mem tetean. Otmu uwawapñe bia mansangât dop gurâ ki oap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristone menehopgât otmâ ikñe manmanñe âlepñe manop yawuâk manbehât nanñan. ¹³⁻¹⁴ Nâñe Yesu Kiristohâlen biwine katmmune yanâmâ Anitâñe himbimgât pat kunihiop. Yakât bulâñe membomgât orotmeme hâñgiñe ya bet pilâm mâtâp sâam nihiop ya tâñ tâñâk watbom. Ya tâñ tâñâk watmâ yâkâlen biwinane kepeim manmâ yâhâwom. Yawu manmuneâmâ sâp patoen yakât bulâñe nihiwuap.

¹⁵ Bukulpne, nenñe mâtâp ya watmâ manmunñe tipñe âlepñe oap nen kerekñe den yan yu otnom. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe nâhât den yukât hâkânñ otmâ yuwu mon nâñgânomai. “Nenâmâ emelâk Anitâñe orotmemenenñe ekmu ârândânñ olop. Yakât otmuâmâ topñe girawuhât Paulohât den yu watnom?” Yawu sâanomai yamâ Anitâñe topyene mem tetewuap.

¹⁶ Yawu gârâmâ benñe torokatmâ yuwu sâamune nâñgâñet. Anitâñe mâtâp sâam ningiop ya watmâ manmunñe nenekmu ârândânñ olâkgât ya pânñan ki pilâm âlâengen arinom. Mâtâp ya watmâ gain yawuâk watmâ yâhânom.

¹⁷ Bukulpne, angoân orotmeme yawuya otmune nekbi ya yawuâk otmâ mannomai. Otmu lok âlâ me âlâñe topyene kurihakmâ oain sâam oain sâam otmâ kâityongomaihât yeñe sen galemâk otmâ mannomai. Sen galem manmâ topyene mem tetenomai. ¹⁸ Yesuñe manman âilonño yakât mâtâp mem teteningiâkgât howanân muop. Yakât otmâ lok yawuane nâñgâñetâ bulâñe biatmu kurihakmâ mansai. Lok yawuya yengât topyene emelâk ekyongominiwan yakâ. Yâhâ sâp yiwerenñeâmâ ya yengât nâñgâmmune tepne

dondâ bâlemu isem ahoakmâ mansan. Yakât yâhâpne sâwe. Yâkneâmâ den pat âlepne ya nângânetâ gemu kumai. ¹⁹ Yawu otmâ orotmemeyene kingon yakât nângânetâ yahatmap. Bâe, yakât nângâm anulakmâ pilâmbâiâ. Yamâ biwi nângân nângânyenane hângât senne âlâlâ tap yanâk kepeim manmâ gai. Yakât otmuâmâ hâmbâi lok yawuyamâ Anitâne matne âlâku ikñiâk ikñiâk kâpekyingiwuap. Kâpekyingim hemân panyekmu kionmâ hâhiwin kakñan manmâ yâhânomai. Topyene yawu.

²⁰ Yawu gârâmâ nenâmâ kapinenne bulâne yamâ himbimân tap sâmain yan yâhâ mannom. Yakât Kutdânenne Yesu Kiristone âwurem ge menenekbuap yakât biwi nângân nângânnenne kilik kilik sâmu mambotbanjinom. Yâkne mem sâreerenekmâ manman kârikñan katnenekmu manbisâin. ²¹ Kiristo ikne wâtne pato tatbanjiap yakât dopneâmâ yuwu. Yâkneâmâ nen hânân mansain me himbimân gâtne, me hân kâlehen gâtne nen kerehâk mem menduhunenekmâ nengât kunnene pato otmâ yâhâwuapgât dop tap. Wâtne pato nandorone tatbanjiap yakât dop kum sâwe. Soki âlâ sâmbâlâkñane tatmâ kon sâmbumbulele otmap yakât dopneâk yâkne hâknenne yu mem kon pilâm hâk âne ningiwuap. Ikñak mum yahatmâ hâkne âne miop yawuya ningi mem ikñan torokatnenekmu manmâ yâhâmbisâin.

4

Biwi nângân nângânnenne hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhânom.

¹ Bukulipne, tepne nângâyngim yakât tohowe sâm oan. Anitâne âi sâm nihiop ya tâñ tâñâk lâum denne kâsikum yingim gan. Yakât otmâmâ sâp patoen hâmeñe nihiwuap. Denne kâsikum yingimune Kiristohâlen biwi nângân nângânyenane kepeim manmâ gai yakât nângâm tepne herone dondâ nanngan. Otmu yene Anitâne mâtâp sâm yingiop yakât bulâne gulip otmapgât kârihem manmâ yâhânetâ ârândâñ otbuap.

²⁻³ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne imbi yâhâp Yuoria yet Sintiki, yâkne nep pawarakmâ hionjahowot yakât sânetâ nanngan. Yamâ girawu otmâ hionjahowot? Kândikumâmâ imbi yâhâp yu, otmu Kelemen, otmu bukulipyene Kiristohâlen torokatnetâ tânahom den pat âlepne ekyongominiwin. Yakât otmâmâ Anitâne manman kârikñahât pat kuyingiop. Pat kuyingim manman kârikñahât ekap âlâen kutyene emelâk himbimân kulemgum kalop. Topne yawu gârâmâ yâk yetgât galem âlâ mansap, kutne Sisikusi, ekunetâ yuwu sâm ekyotgoâk “Hionaksawot yakât Anitâne nângâmu ki ârândâñ oap. Yawuâmâ kâmbukne. Biwi nângân nângânyetne Kutdâ hikum biwi kaok otmâ manset.” Yawu sâm ekunetâ ekyotgoâk.

⁴ Bukulipne, yen kerekne Kutdânennehât nângâmâmâ biwi nângân nângânyenane herone otmâ hikuakmâ manñet. Yakât yâhâpne witgum sâwe. Kutdânenne yu me ya otyingim gamap yakât nângâmâmâ biwi nângân nângânyenane hikuakmâ yâkâlenâk kepeim herone nângâm manmâ yâhânomai.

⁵ Otmu Kutdânenne menenekbe sâm âwurem gewuap yakât sâpne utâpguap. Yawu gârâmâ yehâhât ki nângânetâ yahalâk. Lok nombotñane yekñetâ ârândâñ olâkgât lohotñanâk manmâ buku konohâk oranngim mannomai.

⁶ Anitâne tihityene otmap yakât otmâ yene yu me ya otne sâm biwi yâhâp ki otnomai. Yâhâ umatne topne topne teteyngimu yan manmanyene keterahâkgât sâm Anitâ ulitgum mepaenomai. ⁷ Yawu otñetâmâ Anitâ biwiyene ekmapne mem biwi sânduhân katyekmu mannomai. Yehâhâk biwi sânduhân

manmai yamâ hâum pâpgumai. Yâhâ Anitâne biwi sânduhân katyekbuapgât wâtne tatbanjiap. Yakât otmâmâ yâk konohâk mepaem ulitgum mannomai.

Orotmeme yuwu otmâ mannom.

⁸ Bukulipne, den bâine yu sâm hârewe. Yu me ya orotmeme âlepnanâk otmâ manbi ya lohimbine nângânetâ âlepne nanne olop yawuâk yâhâpne torokatmâ otmâ mannomai. Yuwu manmâ yâhânomai. Den perâk, me den guruk, me den imbiâk, me den golâ, me den bâlene malene yawuya ki sahanjinomai. Yawu otjetâmâ lohimbi belângen mansaine yekmâ lok mulunne, me lok esepne, me lok lumbene yengât yawu sânomai. Yâhâ uwawapne bia otneâk nângâm mannomai. Yawu manmâ tihit otmâ nembe kalem oranjinomai. Yamâ ihilâk mahilâk me gulip malap ki otmâ mannomai. ⁹ Emelâk nâne yen orowâk manmâ yu me ya âilongo longo otjetgât den kâsikum yingimune mem biwiyenan katbi yawuâk otmâ mannomai. Yâhâ orotmemene me tat tatmemene manban ya yengu yawuâk otmâ mannomai. Yakât otmâmâ Anitâ Tihit Ambonane biwi sânduhân katyekmu orowâk manmâ yâhânomai.

Paulohât manman yakât topne

¹⁰ Nâne emelâk embânân pilâyekban yakât kaknan yeje yu me yakât tânnohone sâm yakât mâtâpgât pâinnetâ bialop. Yuâmâ umatne topne topne teteyingiop yakât nângâm yan. Yawu otmâ mâne mâne mâtâp ekjetâ keterahop. Yakât otmâ biwi nângân nângânyenane hikuakmâ mâtâpgât tewetsenne tânnohom katjetâ tohop. Yakât otmâ tep hero pato nângâyingiman. ¹¹ Den yan yu ki nângânihiwi yakât ki yan. Nângânihiwi yakâ. Sâp yiwerene senne âlâlâ yu me ya dopnan tatnihiap. Yakât otmâ umatne topne topne tetenihimu yan nângâmune ârândân otmu Anitâ ki sâwanjian. ¹² Yâhâ sâp âlâenâmâ senne âlâlâ ki tatnihimawân yan nângâm bâle otmâ kendâ kendâek ki otbanjiman. Yakât nângâm âlâen hâum sâwe. Emelâhâmâ nanlipyenane logât orotmeme mene sâm oponân yâhâwi. Oponân yâhâne sâm otjetâ yan hâhiwin yingiminiwi. Yakât dopneâk nâne Anitâne tihitnenne otmap yakât topne nângawe sâm hâhiwin kaknan manmâ gan. ¹³ Yakât topneâmâ yuwu. Yesu Kiristone mâmâne otnihimu manman topne topne tetenihimu yan yu me ya otbe sâm yakât ki hâum pâpguan.

¹⁴ Otmu yejeâmâ biwi nângân nângânyenane nâ kepeinekbi sâp yan yeje yu me ya tânnohowi yakât nângâmune ârândân oap. ¹⁵ Otmu emelâk girawu otban yakât topne nanjai. Emelâhâmâ Kiristohât den pat âlepne ya sâm bukulipyne ekyongom kapiyene hâlânâmâ Makeronia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan bam gaminiwan. Sâp yanâmâ kapi ambolipne nombotnane nângânetâ bâlemu hionakmâ ahowi. Hionakmâ ahonetâ yakât otmâ kapi yakât ambolipne Yesuhâlen torokatbine ki tânnohowi. Yeje konohâmâ tânnohowi. ¹⁶ Otmu yakât kaknan yen pilâyekmâ Tesalonika kapi hawamgum manban yan gurâ yâhâpne yenhâk tânnohonetâ manban. ¹⁷ Yakât topne nângâm hejengejnetgât yuwu sâmune nângânet. Sâp yan itâ me yu ya nihiwi yakâlâk ki nângâwan. Yâhâ sâp yiwerene yawuâk nângâm mansan. Yeje tânnohonetâ Anitâne matne yingiwuap yakâlâk nanjan. ¹⁸ Otmu yu me yakât pâinmâ manmune yeje Epaporitone wanbi ya mem toho nihimu dopnan oap. Yakât âlâen hâum sâwe. Emelâk papatolipnennane Anitâne orotmemeyene ekmu âlepne olâkgât hotom uminiwi. Unetâ yan nângâyingiminiop. Yakât dopneâk yeje biwi nângân nângânyenane hikunekmâ mansai. Yakât otmâ nâ gurâ nângâyingimune ârândân oap. ¹⁹ Yâhâ yeje Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmai yakât otmâ nâ tânnohowi. Yakât otmâ yuwu nanjan. Anitâne haonmâ tihitnenne otmâ gamap. Otmu yeje yu me yakât pâinnetâ

dopyeņan yingiwuap. Yakât ki pâpguwuap. ²⁰ Otmu Anitâ Awonnenņaje wawaenenekmap yakât otmâmâ yâkât heronje otmâ mepaem yâhânom.

Paulonje den bâinje sâm hâreop.

²¹ Bukulipne, nâņe den âlâ nanğan yu sâmune bâinje pesuk sâek. Bukulipyenje Yesu Kiristohâlen torokatbinje yenğât amutgen mansai ya yenğât nâņgâyingian. Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansainje yawuâk nâņgâyingiai. ²² Otmu Roma lok kunņe pato, kutņe Sisa sâm, yakât honj bawalipņe nombotņe hionakmâ Kiristohâlen torokatmâ mansai yaņe gurâ yenğât nâņgâyingiaiâk. ²³ Otmu Kutdânenņe Yesu Kiristo tihitnenņe otmapņe yen kerek biwi nâņgân nâņgânyeņe mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonņanâk.

Nâ bukuyeņe,
Paulo

Kolosai Pauloꝝe Kolosai yengât ekap kulemgum katyĩngiop.

O bukulpne,

¹⁻² Yen Kolosai kapi ambolipne biwiyene Yesu Kiristohâlen katmâ Anitâhâlen torokatmâ denje lâum mansai. Nâmâ Paulo. Anitâ Awonnenne Yesu Kiristohât aposolo lok sâam katnekmũ âi mem mansan. Otmũ bukune Timoteo yâk orop tânahom manmâ gait. Yawuhât herone nângâyingim ekap yu kulemgum katyĩngiat. Kutdânenne Anitâne tihityene olâkgât yuwu sâam ulitgum gamait. “O, Awonnenne, Kolosai kapi ambolipne biwiyene Kiristohâlen katmâ mansai, yâk yengât tepge nângâyingiwuat. Tepge nângâyingim tihityene otdâ biwi nângân nângânyene hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâam gaekgât nangait.” Yawu sâam ulitgum gamait.

Paulo yet Timoteo yâkne topne yukât sâam Anitâ ulitguowot.

³⁻⁵ Nenne himbimân yâhâm manman kârikjan manmâ yâhânom yakât Anitâne bunewâk pat kuningiop ya biatbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât den pat âlepne ya nângânetâ bulâne otmũ biwi nângân nângânyene Yesuhâlen katmâ yâkâlen torokatbi. Torokatmâ ikne komolipnane biwi nângân nângânyene menduhuakmâ konohâk otmâ manmâ gai yengât den pat ya nângâwit. Yawu nângâm yanak Kutdânenne Yesu Kiristohât âwâne mepaem gamait.

⁶ Anitâ ikjahâk tepne nângâningiop yakât den pat âlepne ya emelâk ekyongomune nângâm mem biwiyenan katmâ manmâ gai. Yawu nângâm manmâ biwiyene Yesuhâlen katnetâ kinmap yakât yene topne nângâne sâam engat yâhâp ki otmâ gai. Otmũ den ya yawuâk lok ondopne nângâm mem alitnetâ bonne yâk yengâlen teteop.

⁷ Bukunenne Eparane Yesuhât den ya biwiane kepeim âi ya tuhum manmapne Yesuhât topne sâam ekyongop. ⁸ Yawu sâam ekyongomu nângânetâ bonne otmũ Anitâne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmâne otyĩngiop. Mâmâne otyĩngimu yanâmâ buku konohâk oranjiwi yakât den pat sâam eknongop.

Kolosai ambolipnane Anitâhât topne nângâm hengenget sâam Anitâ ulitguowot.

⁹ Yengât den pat ya nângâm Anitâ yuwu sâam ulitgumait. “O Anitâ, gâne biwiyenan kiondâ gike topge otmũ nângân nângânge ya nângânetâ keterahâk. Otmũ gike Wâtgât mâmâjahât Heak ya hângângurâ yâk yengâlen ge biwiyene mem pâron pilâmu gike nângân nângânân manmâ yâhânomai. ¹⁰ Yakât Kolosai ambolipnane Yesu Kutdânenjahât den lâum manmâ ganetâ bonne yâk yengâlen tetemu manmanyene ekdâ ârândân otbuap. Yawu otmâ manmâ yâhânetâ nângân nângânyene tipine tetemu emelâk topge tipine nângânetâ keterahop ya wangim nângânetgât nanjan. ¹¹ Otmũ gâne mâmâne otyĩngirâ gâhât wâtgan kinmâ umatne yu me ya teteyĩngiwuap yan biwiyene ki houj sâuwuap. Otmũ lok bâlene âlâ me âlâne iton galan otyĩnginetâ yan yâk yengât ki nângâm bâlenomai. Yâkne biwiyene gâhâlen konok katmâ herone otmâ mannetgât nanjan. ¹²⁻¹⁴ Omonj bâlenjahât ambonane nen omonjât pat otnehât nângâmap. Yâkne mem bâlenenekmapgât gâhât nange Kiristone tihitnenne olâkgât mem dâinenekmâ laninjan katnenekdâ mansain. Yâhâ Kolosai bukulpne yâk orowâk biwinnenne Kiristohâlen katmunne mâmâne otningirâ

pat kuningion yakât bulâne menomgât sârn nion. Yamâ holanenenekmâ laninjan katnenedongât yakât biwinenjan herone otmâ mepaeheksain." Yawu sârn yengât nângâm netne haonmâ ârândân Anitâ ulitgumait.

Kiristo yet Anitâ yâk yetgât dopyetne yamâ dop konohâk.

¹⁵ Bulânanâk Anitâ yamâ ki ekmain. Yâhâ nanne Yesu Kiristo yamâ kunnene manâkgât hângangumu gemu ekbin. Âwâ nan yâk yetgât dopyetne yamâ dop konohâk. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ Yesuâmâ Anitâhât launambâ ki sârn teteop. Yâhâmâ hânân yuân wahap topne topne tetem sambe sambe otmâ imu ekmain ya ki tetemuâk topnambâek embânambâek orowâk tatmâ gaowot. Tatmâ gamutâ nanjan âwâjahâlen kândiwahom himbimân anelo topne topne ki yekmain ya katyehop. Otmu hânân âliwahap topne topne ya gurâ kerehâk yâkne konok kalop. Yawu otmâ âliwahap yu ya embânân tetem gaop. Otmu yiwerene yu tetem gap. Otmu hâmbâi tetem yâhâwuap yakât kunnene yamâ yâk konok. Me himbimân tap, me hânân yuân tap, me hân kâlehen tap, ya yengât kunyene yâk konohâk. Yâhâmâ âliwahap topne topne katmâ tihityene otmâ gamap. ¹⁸ Yakât otmâ nen kerek yâkât komot manmunne yâkneâmâ kunnene tatmap. Kunnene tatmâ mâmâne otningimu nenâmâ yâkât laune otmu kâi bânne otmâ tem lâuwangim gamain.

¹⁹ Anitâne ikne engatneâk otmâ yan ikne nanne orop dop konohâk oawot yakât nângâm ârândân olop. ²⁰ Yâhâ yu me ya ehekne, me ki ehekne, himbimân tap, me hânân tap, me saruân âlâlâ tap ya kerek menduhuakmâ Anitâ ikjan torokatnehât nângâm nanne hângangumu giop. Gemu yan nengât tosanenjahât otmâ howanân kujetâ muop. Yawu gârâmâ Anitâne kaok nânganingim sâp patoen menenekmâ orowâk tatmâ yâhâmbisângât pat kuningiop.

²¹ Otmu yen emelâk Anitâ betbangim nelâmâk manmâ gawi. Otmu benne nângâm bâlewangim orotmeme kinjon otmâ manminiwi. ²² Yawu otmâ manminiwi yamâ benne yene Anitâhât senjan koko salehâk kinnomai. Yawu kinjetâ yan kasalipyenane hakyenan sâne sârn otjetâ hâi hâine otmu pilânomaihât Anitâne nanne hângangumu ge muop. Nanne muop yakât otmâ Anitâne yengât kaok nângâmap. ²³ Otmu Kiristohât den pat âlepne ya Eparane ekyongomu nângâm biwiyenan mem katbi. Yakât otmâmâ yâkât den pat yakât bulâne ya yengâlen gulip otmapgât biwi yâhâp ki otmâek biwiyenane yâk hikum manmâ yâhânomai.

Paulone Kiristohât tem lâum hâhiwin kakjan manmâ gaop.

Otmu nine topne sârn tetemune nângânet. Yâkât den pat âlepne ya lohimbi hân torehen torehen hârokne nângânet sârn hânjan kulemjan ari den ya sârn tetem ekyongowehât âi sârn nihio. ²⁴ Otmu yene biwiyenane yâkâlen kepeim manjetgât sâtgum manmu kujetâ muop. Mum yahalop ya ekmunne bonne otmu denne lâum manmâ gain. Otmu yâk hâhiwin wanjetâ miop yawuâk nen gurâ hâhiwin ninginetâ mem mansain. Yawu gârâmâ hâhiwin nihim gai ya nângânetâ ârândân olâkgât nângâm sâtgum pâku lohimbi yengâlen ari âi yu tuhum mansan. Yakât ki nângâmune bâleap. ²⁵ Otmu den yan ya yâhâpne sâwe. Lohimbi hânjan kulemjan manmâ biwiyene Kiristohâlenâk katmâ manmai ya yengât hon bawa otbehât Anitâne âi yu sârn nihio. Yâhâ yene yâkât den topnambâek nângânetâ biwiyenan hâumu bulâne teteyingâkgât sârn nihio. ²⁶ Otmu embânambâek den yakât topneâmâ amokjan talop. Yakât otmâ lohimbi nombotnane yene nângân nângân watmâ den yakât topne nângâne sârn hâum pâpgum gawi. Yâhâ sâp yiwereneâmâ Anitâhât topne ya nen gurâ kerek nângâmunne keterahâkgât teteningiop.

27-28 Den sâmb teteningiop yakât topne yuwu. Anjoân Anitâne Yura lohimbi nengât sâmb himbimgât manman kâriknahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ yen Anitâhât topne ki nângâm mansainje orotmemeyene bâlene pilâm biwiyene Kiristohâlen katjetâ kinmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ nengât pat kuningiop ya yawuâk yen kuyingiwuapgât dop tap. Den yukât topne yawu. Otmuâmâ Anitâhât den âlepne nandorone ya lohimbi nombotne ki nângâmai yâk yengâlen den yane tetem sambe sambe otmâ arimu nângânetgât nâne biwine Yesuhâlen katmâ torokatmâ ekyongom gan. Yawu gârâmâ lohimbi kerekne nanngain sâmb otmaihât Yesuhât topne sâmb holaņmune ikņak nângâmap dop yawuâk nângâm yanâmâ Anitâhât sennan koko salehâk kinnet sâmb otman. ²⁹ Yawu kinņelâk nângâm nâne biwinane nângâm âi ya mem gan. Yuâmâ Kiristohât wâtņan kinmâ tuhumune ârândâņ otmap.

2

¹ Otmu torokatmâ sâmbune nângânet. Yen otmu Laorika kapi ambolipne nombotne orop biwiyene konok otmâ Yesuhâlen katbi. Ya yengâlen ki takamune enakbin. Otmu nombotne gurâ yawuâk ki yekban. Yen kerek yengât nângâm âi yu tuhumune hâi hâine otmu sâtgum manmâ gan. ²⁻³ Anitâne ikne nângân nângân ya embânânâk ki sâmb teteop. Yâhâ yiwereneâmâ nângân nângânne bulâne yamâ Kiristohâlen teteop. Nanne hângângumu ikne nângân nângân ya sâmb teteop. Otmu yâkne sâmb teteop ya yene nângâm heņgenņunetgât ekap yu kulemgum katyņngian. Yakât otmâmâ yen Laorika kapi ambolipne orowâk biwiyene orotok sâmapgât buku konohâk oraņgim biwiyene hikuakmâ manņetgât nanņan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ yet Kiristo yetgât topyetne nângâm heņgenņunomai sâmb biwinane hikuyekmâ mansan.

⁴ Otmu lok âlâ me âlâne den perâkne sâmb biwiyenān kionetâ ya nângânetâ bulâne otmu yan biwiyene orotok sâmapgât den sâmb aran yu biwiyenane hikunetgât nanņan. ⁵ Nâneâmâ kâlepnehen mansan. Yawu gârâmâ yen orop biwinenņane kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu yene biwiyenane Kiristohâlen tiņâk kepeim manmâ gai yakât den pat nângâm biwinane herone otmâ nângâyiņgim mansan.

Kiristohât tem lâum yâkât amutgenâk mannom.

⁶ Otmu yakât sâwe. Anjoânâk yen Yesu Kiristone kunyene talâkgât sâmb yâkâlen torokatmâ manmâ gawi. Otmu yawuâk yâkât amutgen manmâ yâhânomai. ⁷ Yakât otmâmâ nâne den âlâen hâum sâmbune nângânet. Nak nombotne gihit kândârâne gemu tiņ tiņ sâmbu ekmain. Yen gurâ yawuâk Kiristohâlen torokalakmâ tiņ tiņâk mannomai. Otmu Eparane yakât topne emelâk sâmb ekyongop. Ekyongomu nângânetâ bulâne otmu herone otmâ Anitâ mepaem gawi. Yawuâk wetgum mannomaihât nanņan.

⁸ Otmu sâp yiwerene yuâmâ lok perâkne yane den tâņât sâmb kâityongonetâ biwi nângân nângânyene yan arimapgât tiņâk galemahom mannomai. Den yamâ emelâk tâmbâlipyenane alahum yanak tetem mum gawi. Den yane Yesu Kiristohât den orop ki lâuaksawot.

⁹⁻¹⁰ Nanņai. Anitâ ikņahâk Kiristo oap. Benne yawuâk Kiristone gurâ ikņahâk Anitâ oap. Den konohâk oawot yakât otmâmâ aņelo me weke bâlene topne topne Kiristohât amutgen mansai. Otmu Kiristone himbimâmbâ ge lok otmâ manop. Yakât otmâmâ nenne yâkâlen torokatmâ yâkât wâtņanâk kinmunne dopnenņan oap. Yan âlâ me âlâ torokatmâ otnomgât dop âlâ ki tap.

¹¹ Otmu yakât topne yuwu sâmbune nângânetâ keterahâk. Naom titipâ lok otmâ lepat nângân nângân ya pilâm oponân ari ine sâmb otmai. Yakât dopņeâk

nenje nângân nângânnenje hângiye ya pilâm Kiristohâlen torokatbin. Yawu gârâmâ manmannenje hângiye ya mem miwirikunomgât dop âlâ ki tap. Ya ki orotje. ¹² Otmu yakât topje âlâ torokatmâ sâwe. Kiristo mumu hân kâlehen hangunetâ manmanje bialop. Yakât dopjeâk toen mem katyekbiân manmanyenje hângiye biatyngiop. Otmu torokatmâ sâwe. Anitâ wâtje pato tatbaŋgiapje Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yanâmâ manmanje âiye tetewaŋgiop. Yakât dopjeâk toen mem katyekbi yakât kakŋan Anitâje manmanyenje âiye yingiop. Yakât otmâmâ manmanyenje hângiye ya ki torokatmâ miwirikum manjetgât nanjan.

¹³ Yawu gârâmâ emelâk yeje Anitâhât topje ki nângâm yan yu me ya otjetâ bâlem gaop. Yawu otbi yakât otmâ hemgât pat otmâ gawi. Yawu gârâmâ yiwereje yuâmâ biwiyenaje Kiristohâlen katmâ manmâ gai. Yawuhât Anitâje meyekmâ tosayenje pilâm himbimgât pat kuyingim Kiristohâlen torokatyehop. ¹⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Mosenje girem den sâm teteop yamâ târârâhâk lâunomgât dop âlâ ki tatningiap. Nen kerehâkne den ya lâum hâum pâpgum gawin. Umatje yawu teteningiop yakât matjeâmâ Anitâje sâmu Kiristo ya nengât tosanenjahât otmâ kawenenjan kinmâ howanân kunetâ muop. ¹⁵ Mum yahalop sâp yan Kiristone weke bâleje, me emet amboje, me senduk banearâ, me susun, me âi weke, me senje âlâlâ, sâtje metje topje topje kerek mem ge katyehop. Mem ge katyekmâ mem topyene tetekŋan tuhuyekmu yâk yengât dop ki olop.

¹⁶ Yawuhât bukulipyenaje yu ya âlâlâ ki nejet sâm, me ki mejet sâm, me hilâm kâmbukne tat tatgât sâp yan tatmâ nângânet sâm yakât samut karangimai yajeâmâ ki ârândân otmap. Yamâ wongât? Yuwuhât. ¹⁷ Manman yawuya yamâ manman tawi tawi. Manman ikne bonje ambojeâmâ Yesu Kiristo ikŋak oap.

¹⁸ Otmu lok nombotnaje taka yuwu sâm ekyongonjetâ yâk yengât den ki nângânomai. “Nenje Anitâ tâŋ tâŋâk ulitgunomgât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâmâ anelolipnaje nengât sâm Anitâ ulitgunetgât yâk mepaeyekne. Yawuhât yawu sâm nennjahât nângâmunje gemu anelo yengât nângâmunje yahalâk. Yawu otmunjeâmâ Anitâje nenekmu âilonjo otbuap,” yawu sâmai. Lok yawuya yengât topyeneâmâ yuwu. Biwiyenje purik sâyingimu kulem topje topje ekjetâ tetemap. Yakât konok otmâ yenhât nângânetâ yahat yahatje otmap. Imbiâkbân engatyenaje kâityongomu otmai. ¹⁹ Lok yawuyaneâmâ nengât kunje Kiristo yâkât nângânetâ tâŋât otmu betbaŋgimai. Yakât otmâ yengâlen taka yuwu oain sâm kendâyinginetâ yâk yengât den ya ki nângânomai. Kiristone nengât kunje tatmap. Yakât yuwu hâum sâmune ekjet. Lok girawuyenje hahit barak manmap? Lok yawuya âlâ ki tap. Nen kerek hahit wâtŋan manmain. Yakât dopjeâk Yesu Kiristone ikne hahit ningimu wâtŋan kinmâ yan Anitâ tem lâuwaŋgim manmâ yâhânom.

Lok nângân nângânân den tetemap ya ki lâunom.

²⁰ Kiristo muop yan weke bâleje, me âi weke, me emet ambolipje, me susun, sâtje metje topje topje yawuya mem ge katyekmu yâkât amutgen manmâ gai. Yakât otmâmâ yeje Kiristohâlen torokatbiŋak topje girawuhât anelo me âlâlâ ya yengât nângânetâ yahatsap? Me topje girawuhât den meme den ekjetâ bonje oap? ²¹ Den meme den ya yuwuhât yan. Sot ukenne ekmâ lauyeje nângânetâ “ki nejet” sâm kuyingimai. Yawu sâm kuyinginetâ ekmâ ekmâ kakŋambâ “nem ekne,” yawu sâmai. Wisâm “ki mejet,” sâm kuyingimai. ²² Yakât yuwu sâmune nângânet. Sot topje topje nemai ya tepyenjan gemuâmâ tetmâ pilâmai. Otmu senje âlâlâhât samut katmai yamâ lokgât nângân nângânâmbâ tetemap. Yakât otmâ yakât ki nângânetâ yahatbuap. ²³ Otmu

lok yawuyane yeŋe Anitâhât anelolipne mepaeyekŋetgât sâŋ kendâyinŋiai. Me yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu Anitâŋe tepne nâŋgâyinŋiâkgât iri sikumyeŋe pilâm umburuk otmâ manmâ yâhâŋetgât biwiyenjan kionŋsai. Den yawuya sâŋ ekyongoai ya ekŋetâ bonne ki otbuap. Den yawuyane tânyongomu manmanyenŋe galemŋum heŋgemahonomaihât mâtâp âlâ ki tap. Yawu gârâmâ ya sâŋetâmâ nâŋgâm kâkâsuk otnomai.

3

Manmannenŋe yakât bulâŋe himbimân tap.

¹ Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu manman âiŋe mem yan himbimân yâhâop. Yâhâm wâtŋe keterakmu âwâŋe Anitâ orop karangim tatmawot. Otmu âwâŋane mumuŋambâ mem yahatmu manman âiŋe miop yakât dopneâk Anitâŋe sâŋu yeŋe manman âiŋe mem himbimân yâhânomai. Yakât otmâmâ manmanyenŋe bulâŋe himbimân tap ya miaknehâlâk nâŋgâm manŋet. ² Yawu manmâ nâŋgâm hâŋgât wahap âlâlâ topne topne yakât ki nâŋgâŋetâ yahalâk. ³ Yâhâ Kiristoŋe hâŋgât senne âlâlâ topne topne tap yakât nâŋgâmu tâŋât otmu muop. Yengu yawuâk otnomai. Kiristohâlenâk torokatŋetâ Anitâŋe manman kârikŋe yinŋiop yakât bulâŋe yâk yetgâlen tap. Ki biatbuap. ⁴ Yâhâ Kiristo manman kârikŋe ambonne yâhâpne âwurem ge menenekmu yâhânom. Yanâmâ Anitâŋe betyongowuap yaŋe nengât nâŋgâŋetâ sâtŋe otbuap.

⁵⁻⁷ Otmu embâŋân biwiyenŋe Kiristohâlen ki katmâ torokatbiân yanâmâ orotmeme kinŋon topne topne otmâ manminiwi. Yen lok emet huhuwi. Me sen buhu buhu oranŋiminiwi. Me bukulipyenŋe yengât imbilipyenŋe yekŋâlemiwi. Me bukulipyenŋe yengât senne âlâlâ yu me ya ekmâ nâŋgâm biwiyenŋe ya mene sâŋ hâlim milim otmâ manminiwi. Me dewaeak gawaeak manminiwi. Me wawi, me nem ŋatak, me misiŋem nemai, me tep umat umat otmâ manminiwi. Orotmeme yawuya otmâ manminiwi yaŋe mem bâleyekminiop. Yawu otmâ Anitâhâlen ari arihât mâtâp ya mem bâp maŋuyinŋimapgât ya bet pilâm pesuk pilânomai. Yawu otmâ kârikŋeâk kinmâ yan biwiyenŋe Anitâhâlenâk katmâ denŋe lâum manmâ yâhânomai. Emelâk orotmeme bâleŋe mem manminiwi ya ki miwirikum torokatmâ mem mannomai. Yawu otnomaiâmâ yakât matŋe Anitâŋe âlepneâk otyinŋiwuap.

⁸ Yakât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Kuk kâŋguruk, me nâŋgâm bâle bâle, yawuya ki oranŋinomai. Me ki tepyenŋe kou kâlâp sewuap. Me den bâleŋe maleŋe ki hâiaknomai. ⁹⁻¹⁰ Me den perâkŋe ki sânomai, me den guruk ki otnomai, me den golâ ki gahaenomai. Otmu ki sâŋ mem ge karaknomai. Emelâk orotmeme bâleŋe mem manminiwi ya bet pilâm Kiristohâlen torokatbi. Sâp yan yeŋe Anitâhât nâŋgân nâŋgân watmâ yâkât topne nâŋgâm heŋgeŋuŋetgât yâkŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe mem pâron pilâyinŋim mâmâŋe otyinŋim gamap. ¹¹ Yawuhât nenŋe menduhuakmâ biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe konohân katmunŋe Yesuŋe nen kerehâk mem menduhunenehop. Mem menduhunenekmu komot konok mansain. Nen Yura lok bulâŋe hâknenŋe torehenŋan undip tuhuangimain, otmu yen pâku lohimbine hâkyenŋe torehenŋan undip ki tuhuangimai. Nen saru lok, me yen hat lok, me wosapâ wosapâ mansai. Nen gin mandu, me âwârâ mâmândâ, nen kerehâk Anitâŋe nenekmu dop konohâk oain. Mem kâsip misip ki tuhunenekmap. Mem konohâk tuhunenekmu Yesuhâlenâk menduhuakmâ manmunŋe yâkŋe konok kunnenŋe otmap.

¹²⁻¹³ Otmu Anitâŋe ikŋahâk lohimbi nengât topnenŋe ekmâ nâŋgâmap. Ekmâ nâŋgâmâmâ mem kiwilinenekmâ yanâmâ lohimbi nombotŋe yâkât

hâkâŋ otmâ denŋe nâŋgâm kâkâsuk otmai ya betyongowuap. Yamâ nen biwinenŋaŋe yâk kepeim manmain nen ikŋan torokatnene hâkgât menenekmâ ikŋe nanŋe baratŋe bulâŋe tuhunenehop. Yakât otmâ wawaenenekmâ Kutdânenŋe Kiristo hâŋgâŋgumu tosa pilâningiâkgât gemu kuŋetâ muop. Yakât dopŋeâk yeŋgât bukulipyenŋaŋe nâŋgâm bâleyiŋginomai, me sâŋ ge katyeknomai, me mem âlâlâ tuhuyeknomai sâp yan yengu yawuâk tosayeŋe pilâyiŋginomai. Otmu yen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe menduhuakmâ konohâk otmuâmâ orotmeme yuwuya oraŋgim mannomai. Biwiyenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu buku nombotŋe yeŋgâlen umatŋe yuwu yawu teteyiŋgimu sâtŋum manmai ya yekmâ tepyeŋe nâŋgâyiŋginomai. Me buku nombotŋe senŋe âlâlâhât umburuk otmâ pâin guin otmai yawuya yekmâ ihilâk nembe kalem otyiŋginomai. Me bukulipyenŋaŋe sâŋ bâleyiŋginomai yakât nâŋgâŋetâ ki sâtŋe otbuap. Ihilâk nâŋgâm kaok oraŋginomai. Me buku âlâhât me âlâhât biwiyenŋe ki kendânomai. Me yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaenomai. Me sâŋ bâleyiŋgiŋetâmâ nâŋgâm ki biwiyenŋe ahonomai. ¹⁴ Yawu otmâ buku konohâk otmâmâ tosa pilanŋiŋet. Otmu bukulipyenŋe nombotŋe nâŋgâm bâleaŋgim hionakne sâŋetâ yanâmâ yen getehâk enŋatyenŋan genomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu mannomai. ¹⁵ Otmu Kiristohâlen torokatmâ biwi konohâk manŋetâ ikŋak mâmâŋe otyiŋgimu biwi kaok otmâ manŋet sâŋ Anitâŋe meyeŋhop. Yakât otmâmâ Anitâ mepaem yâhânomai. ¹⁶ Otmu biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe nâŋgâm tâpikgumaihât Yesuŋe den sâŋ yiŋgiop. Ya embânâmbâek biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe lâum gawi. Kiristohât den nâŋgâm lâum gawi ya alahu gulahu otŋetâ ya kambatŋaŋe biwiyenŋan kinâk. Yawu otmâ yan mitihât ombe san mannomai. Otmu tâmbânenŋe Dawitiŋe Anitâhât kiki pali mewanŋgiminiop ya gurâ mem mannomai. Yawu otmâ Anitâ mepaem heronŋe otbaŋginomai. ¹⁷ Otmu Kutdânenŋe Yesu orowâk mannehât Anitâ ikŋak sâŋ katnenehop. Yakât otmâmâ biwinenŋaŋe yâk hikum alitmâ mannom. Yakât otmâ den yuwu yawu sâmain, me yu ya otmain yanâmâ Yesu Kutdânenŋaŋe girawu otminiop yawuâhâk otmâ mannom yanâmâ Anitâ Awoŋnenŋe mepaenom.

Hep torehenŋe torehenŋe yuwu oraŋgim manmunŋe ârândânŋ otbuap.

¹⁸ Yeŋe Yesu Kiristo yâkâlenâk torokatmâ mansai yakât otmâ yuwu otnomai. Topŋe katmâ imbi yeŋgât sâwe. Imbi yenâmâ loklipyenŋe yeŋgât amutgen mannomai.

¹⁹ Yâhâ lok yeŋgât yuwu sâwe. Yen gurâ imbilipyenŋe tihityeŋe otmâ heŋgenŋum yâk yeŋgât konok biwiyenŋaŋe nâŋgâm mannomai. Yawu gârâmâ den bâleŋe ihilâk sâŋ ki hâiyeknomai. Me mem âlâlâ ki tuhuyekmâ hâhiwin yiŋginomai.

²⁰ Yâhâ nimnaomlipyenŋe otmu lohimbi sihan yeŋgât sâwe. Yenâmâ Kutdâhâlen emelâk biwiyenŋe katbi yakât âwâ mâmâlipyenŋe yeŋgât sâtyenŋan tem lâuyiŋginomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe yekmu ârândânŋ otbuap.

²¹ Otmu âwâ mâmâlipyenŋe yeŋgât sâwe. Yen nimnaomlipyenŋaŋe biwiyenŋe hâremaiŋhât den nâŋgâm kinmâ ekyongonomai. Senyenŋan ki genomai. Yawu otnomai yanâmâ biwiyenŋaŋe âilonŋo otbuap.

²² Yâhâ âi lok yeŋgât sâwe. Yenâmâ emelâk Yesuhâlen biwiyenŋe katbi. Yawu gârâmâ lok kunŋe yeŋgât lau lâum kinmâ âi tuhunomai. Otmu âi ya galemŋaŋe nenekmu âlepŋe olâkgât hâkyenŋanak ki tuhunomai. ²³ Âi tuhune sâmâmâ Kutdânenŋaŋe nenekmu ârândânŋ olâkgât biwiyenŋaŋe nepgâlâk sipapŋum kinmâ tuhunomai. ²⁴ Kiristo yâhâmâ âi kunŋe topŋe topŋe yakât ambonŋe tatmapgât yeŋe âi ya torokatmâ menomai. Yawu otŋetâ yanâmâ

Anitâne manman kârikjahât pat kuyingiop yakât bulâne ya hâmbâi himbimân menomai.

²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâne âi sâm yinginetâ tuhum mansainje Anitâhât den kum otmâ tâpikgunomai yakât matne hâmbâi umatjeâk menomai. Sâp patoen menduhuaknom yan Anitâne topne imbiâk mambiâk matne ki ningiwuap. Orotmemenenne ekmâ âlâku ikniâk ikniâk ningiwuap.

4

¹ Lok kunne papato yengât sâwe. Anitâ Kutdâyeje himbimân tatmapne hâmbâi topyeje ekmâ âlâku ikniâk ikniâk matne yingiwuap. Yakât otmâ yejahât nângâm honj bawalipyene tâj tâjâk otyinginomai.

Kiristohât topne nângânetâ keterahâkgât ulitgunom.

² Bukulipne, yeje biwi hewewen otmâ Anitâ mepaem mannomai. Otmu Anitâ ulitgune sâm yan biwiyene uhâk tatmâ yâkâlen konok hikum kinmâ ulitgunomai. ³ Topne yuwuhât nengât sâm ulitgunomai. Manman kârikne yakât pat ya Anitâne Yura lok nengât kuningiop ya yawuâk pâku lohimbî ya torehen torehen mansai yengât pat kuyingiove sâm oap. Yakât Anitâne mâtâp meningimu den ya nenne sâm tetem ekyongonomgât ulitgunomai. Nâhât den ya sâm tetem ekyongomap sâm mitihât kasanje mem pâi emetjan katneknetâ tatmâ gaman. ⁴ Otmu Anitâne biwiyene mem hewewen tuhumu nâne ekyongomune nângânetâ keterahâkgât Anitâ ulitgunomai.

⁵ Otmu lohimbî belângen mansainje Yesuhât topne nângânetâ gemu bet pilâmaihât yeje tihityene oranjim mannomai. Biwi nângân nângânyenane ki gulip malap otnomai. ⁶ Me den ihilâk ki alahunomai. Den tâj tâjâk sânetâ nângânetâ âilonjo otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotjane den yuwu me yawu âiyongonetâ yakât hâum pâpgum ki kopa otnomai.

Paulone den bâine sâm hâreop.

⁷⁻⁹ Bukunenne âlâ, kutne Tikiko, yâkne Kutdâhât honj bawa bulâne manmap. Yawu manmâ tânnohomu biwinetje menduhuakmâ konohâk oap. Yâhâ bukunetne âlâ, kutne Onesimo, yâhâmâ yengât kapiân gâtne. Yâkneâmâ kapi pilâm yuân toho Kiristohâlen torokatmu orowâk manmain. Lok yâhâp yu hângânyotgomune yengâlen takaromawot. Taka biwi nângân nângânyene gemapgât yu ya teteningim gap yukât kerek sâm tetem ekyongoromawot. Ekap yu yawuhât kulemgum katyngian.

¹⁰⁻¹¹ Lok âlâ, kutne Aristako, mem pâi emetjan katnetâ orowâk mansait. Otmu âlâmâ, kutne Mareko, yâhâmâ Banawahât âwâne nanje. Otmu âlâmâ Yosua, Yasto nanje. Yâkne gurâ yengât nângâyingiai. Yâhâ Mareko gârâmâ yuwu sâmune nângânet. Yâkne yengâlen takamuâmâ buku otbaŋginomai. Yura lok kalimbu yuŋak kapilipyene pilâyekmâ nengâlen torokatsai. Torokatmâ lohimbî dondâne Yesuhâlen torokatnetgât âi tânnohonetâ tuhum mansain.

¹² Otmu yengâlen gâtne âlâ, kutne Epapara, yâkne biwiŋane Yesu Kiristohâlen kepeim honj bawangim mansapne yawuâk nângâyingiap. Otmu yeje Anitâhâlen torokatmâ tem lâuwangim mannetgât ulitgum manmap. ¹³ Gârâmâ nâne Epapara emelâk nângâwangian. Yakât otmâ yâkât topne tipine sâmune nângânet. Yâkne yen otmu Kiristohât komot âlâ Laorika otmu Hirapoli kapiân mansai kerek yengât nângâyingim hâhiwin kakjan manmâ gap. ¹⁴ Otmu bukunenne âlâmâ, kutne Luka, yâkneâmâ dokta âi mem mansap. Otmu lok âlâ, kutne Dema, yâkne gurâ yawuâk nângâyingim mansawot.

¹⁵ Nâne Yesuhât komot Laorika kapiân mansai, otmu âlâmâ Nimpa yâkât emelan menduhuakmâ miti nângâm mansai yâk yengât herone nângâyingim mansan, ya ekyongonetâ nângânomai. ¹⁶ Ekap yu mem sâlikum nângâm yakât

kakɲan Laorika yinɲinetâ yâku sâlikum eknomai. Gârâmâ emelâk ekap âlâ Laorika yengât katban ya gurâ yengu sâlikum eknomai. ¹⁷ Otmu Arikipo ekunetâ Kutdâɲe emelâk âi sâɲ waɲmu tuhum gamap ya yawuâk tuhum yâhâwuap. Yanâmâ Anitâɲe ekmu ârândâɲ otbuap.

¹⁸ Nâmâ pâi emetɲan katnekɲetâ manmâ gan. Yakât otmâ nâɲgânihinomai. Anitâɲe yen orowâk talâkgât naɲgan. Otmu lok ekap yu kulemgwap yuɲe sâɲmune kiripi nihimu bâiɲehen ninak kutne kulemgwan.

Nâ bukuyeɲe,
Paulo

1 Tesalonike

Pauloꝛe Tesalonike yeꝛgât ekap aꝛgoân kulemgum katyiꝛgiop.

O bukulipnenne,

¹ Yen Tesalonike kapi ambolipꝛaꝛe Kutdânenne Yesu Kiristohâlebiwiyeꝛaꝛe kepeim manmai. Yakât otmâ Awoꝛnenne Anitâ yet Kutdânenne Kiristo orop biwiyeꝛaꝛe hikuakmâ konohâk otmu manmai. Nenâmâ Paulo, Sila, otmu Timoteo. Nenne yeꝛgât nâꝛgâm ekap yu kulemgum katyiꝛgiain.

Awoꝛnenne Anitâ otmu Kutdânenne Yesu Kiristone eꝛgatyetꝛeâk nâꝛgâyiꝛgim tihityeꝛe otdomawot. Yawu otmutâ biwi nâꝛgân nâꝛgânyeꝛaꝛe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât Anitâ ulitgumain.

Tesalonike yeꝛgât manmanyene yakât sâop.

²⁻⁵ Emelâk nenne yeꝛgâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepꝛe ekyongowin. Ekyongomunne Wâtgât mâmâꝛahât Heakꝛe biwiyeꝛan kionmâ mem hewewen tuhuyekmu den ya nâꝛgâꝛetâ bulâꝛe olop. Yâhâ den ekyongowin yan Wâtgât mâmâꝛahât Heakꝛe biwiyeꝛan ki kionmâ mem hewewen tuhuyehop mâne den ya nâꝛgâꝛetâ tâꝛgât otbâp. Yawu gârâmâ den ya ekyongomunne nâꝛgâꝛetâ bulâꝛe otmu Kiristohâlen biwiyeꝛaꝛe kepeim tem lâuwawꝛgiwi. Yâkâlen biwiyeꝛaꝛe kepeim bukulipyene orop buku oraꝛgim manbi. Yawu manmâ lohimbî belângen mansai ya den pat âlepꝛe ekyongonetâ nâꝛgânomaiahât Kiristo hoꝛ bawaꝛgim hâhiwin nâꝛgâm gai. Otmu Kiristone âwurem ge meyekmâ manman kârikꝛan katyekbuap yakât nâꝛgâm biwiyeꝛe mem mansai. Otmu umatꝛe âlâlâ kakyeꝛan yâhâmawân ki lohotꝛe otmai. Yawu manꝛetâ Anitâꝛe meyekmâ nine nanne baratne sâm manman kârikꝛahât pat kuyiꝛgimu mansai yakât topꝛe tetemu ekmâ eꝛgat yâhâp ki otmain. Yeꝛgât yawu nâꝛgâm Anitâ mepaemain.

Emelâk den kâsikum yiꝛgimunne nâꝛgâꝛetâ bulâꝛe otmu manman âlepꝛahât bulâꝛe teteyiꝛgiop. Sâp yan âlâhât wâtꝛan kinmâ nep mem manbin yakât topꝛe tetemu ekbi. ⁶ Den pat ya ekyongomunne nâꝛgâm Kiristohâlen biwiyeꝛe katbi. Sâp yapâek lohimbî belângen manmaiꝛe nâꝛgâm bâleyiꝛgim mem âlâlâ tuhuyekmâ gawi. Yawu otyiꝛgineꝛetâ Wâtgât mâmâꝛahât Heakꝛe biwiyeꝛe mem hewewen tuhumu kârihem kinmâ biwiyeꝛe herone olop. Yâhâ kândikum emelâk Yura nengât kunlipnennene Kiristohât hâkâꝛ otmâ yawuâk mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuꝛetâ yan yâkꝛe manman kârikꝛahât mâtâp meningiwuap yakât nâꝛgâm biwi hero nâꝛgâop. Nenne yâkâlen biwinennene kepeim manmunne yakât otmâ mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu otingimai gârâmâ nenne manman kârikꝛan mannongât nâꝛgâm biwi hero nâꝛgâmain. ⁷ Emelâk yeꝛe kârihem kinmâ biwi hero nâꝛgâwi. Yakât otmâ Makeronia otmu Akaia ambolipꝛaꝛe Kiristohâlen biwiyeꝛe kepeimaiꝛe den pat yakât alahumai. Yakât otmâ hâmbâi lohimbî belângen manmaiꝛe mem âlâlâ tuhuyeknomaiân yâku yawuâk kârihem kinmâ biwi herone nâꝛgânomai. ⁸⁻¹⁰ Yeꝛgât den pat alahumai yakât topꝛeâmâ yuwu. Aꝛgoân nenne yeꝛgâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepꝛe ekyongomunne nâꝛgâꝛetâ bulâꝛe otmu yakât herone nâꝛgâm mem buku tuhunenekbi. Yawu otmâ Porom Lâpio perâkꝛe bet pilâm Anitâ Manman bulâꝛahât Ambone yâkâlen biwiyeꝛaꝛe kepeim hoꝛ bawaꝛgim gai. Emelâk Anitâꝛe ikꝛe nanꝛe, Yesu, mumuꝛambâ mem yahalop. Mem yahatmu himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât otmâ yen orop yâkâlen biwinennene kepeim manmain. Yâhâ lohimbî

belângen manmaine orotmeme bâlene tâtâem otnomai yâhâmâ sâp patoen Anitâne yakât matne umatne yingimu menomai. Yawu gârâmâ sâp yan Yesune himbim pilâm âwurem ge sârereyekmu Anitâne mem manman kârikjan katyekmu manmâ yâhâmbisâi. Yakât mambotbangimain. Lohimbiye yengât den pat ya sâm haok tuhujetâ arimu Makeronia otmu Akaia kapi ambolipne dondâhâlâkne nanjai. Yakât otmâ Kutdâhât den pat âlepne ya nanjai. Yakât otmâ nenne yengât den pat yakât yâhâpne ki ekyongonom.

2

Paulone yâk yengâlen puwâk ari olop miop yakât sâop.

¹⁻² Nenne angoân Pilipi kapiân ari Kiristohât den pat âlepne kapi ambolipne ekyongomunne nombotne nângânetâ nahat otmu hâim hilitnenekmâ mem bâlenenekbi yakât topne nanjai. Otmu kapi ya pilâm yengâlen takamunne lohimbi belângen manmaine mâtâp manguningim mem âlâlâ tuhunenekbi. Yawu otjetâ Anitâne mem hewewej tuhunenekmu yâkât wâtjan kinmunne hâknenne ki biuk sâop. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepne ya ekyongomunne nângânetâ bulâne olop. ³ Otmu den pat âlepne ekyongom biwiyen kionbin yan ki tâpikgum ekyongowin. Me topnenne ki kurihiakmâ den perâkne kâityongowin. ⁴ Anitâne lok biwinenne ekmapne Kiristohât den pat âlepne lohimbi ekyongonehât âi sâm ningiop. Yâkne nenekmu ârândâj olâkgât yâkât sât lâum âi ya biwinenne tinâk kepeim lohimbi ekyongom gamain. Yawu otmain yamâ lohimbiye nengât nângâninginetâ yahalâkgât ki nângâmain. ⁵ Me dennenne nângâm tep hero nângâninginetgât ki den âilonjo lonjo otmâ biwiyen gewin. Me tewetsenne ninginetgâlâk nângâm den pat bulâne ya ki kâimbonjekbin. Yawu manminiwi yakât topne Anitâ ikniâk nanjai. ⁶ Bulânanâk yen me lohimbi nombotne âlâne mepaeneneknetgât ki nângâwin. ⁷ Kiristo ikjak âi ningim hângânnongomu ikne sâtgât otmâ den kâsikum yingim gain. Yakât otmâ yeje ewe katneneknet sâm ekyongombâingât dop olop yamâ nenne yawu ki ekyongowin. Yâhâ naja namân gâtnje yamâ mâmâne sisikgum nam wanmap yakât dopneâk nenne nângâyingim lohotjan otyingiw. ⁸⁻⁹ Yawu otyingim biwinenne yengâlen kinmu den pat âlepne kâsikum yingiw. Otmu yeje tânnongom hâhiwin nângâmai sâm nenne Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingiw yan nennahâk âi tuhum yapâ tewetsenne mem senne âlâlâ puluhuakmâ manbin. Nenne yawu otmâ hâhiwin nângâm manbin yakât topne nanjai.

¹⁰ Emelâk nenne yen orop manmâ Kiristohât den kâsikum yingimunne nângâwi yan nengât manman ya ekbi. Nenne Anitâhât tem lâuwangim uwawapne bia manmâ ki otmâ tâpikguwin. Yakât otmâ Anitâne nenekmu ârândâj olop yawu nanjai. ¹¹ Otmu âwâlipyenne nimnaomlipyene wawaeyekmâ tihityene otmai yakât dopneâk nenne yen kerek mem buku tuhuyekmâ yuwu otyingiw. ¹² Lohimbi nombotne biwiyene orotok sâop ya mem hewewej tuhuyekbin. Otmu lohimbi nombotne umatne âlâlâ kakyejan yâhâop yan mem sânduk tuhuyekbin. Yâhâ Anitâneâmâ meyekmâ ikne kapi himbimân tap yan katyekbuap. Yan katyekmu manman kârikjan manmâ herone otbangim mepaenomaihât pat kuyingim tihityene otmap. Yakât otmâ târârâhâk manjetâ manmanyene ekmu ârândâj olâkgât ekyongowin.

¹³ Angoân yengâlen taka Anitâhât den bulâne kâsikum yingiw ya nângânetâ yuwu olop. Den eknongonetâ nanjai yuâmâ logât nângân nângânâmbâ ki tetemu eknongoai. Yuâmâ Anitâhât den bulâne oap. Yawu sâm mem biwiyen katbi. Biwiyen katmâ nângânetâ biwiyene kelihakmu yâkâlen

biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manmâ gai. Yakât nâŋgâm haonmâ ârândâŋ Anitâ mepaemain. ¹⁴ Bukulipne, yeŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ bukulipyenŋe nombotŋaŋe yekmâ nâŋgâm bâleyiŋim topŋe âlâlâ mângâeyekmâ gai. Yakât dopŋeâk emelâk Yura lohimbi nombotŋaŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katbi yan bukulipyenŋaŋe nâŋgâm bâleyiŋim topŋe âlâlâ mângâeyekbi. Emelâk Anitâŋe poropeteliŋe den ekyongomu yâkŋe Yura nengât tâmbâlipnenŋe ekyongowi. Tâmbâlipnenŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm poropete dondâhâlâk yongonŋetâ muwi. ¹⁵⁻¹⁶ Otmu Kutdânenŋe Yesuŋe Anitâhât den ya Yura lohimbi ekyongop. Ekyongomu papatolipyenŋaŋe nâŋgâm bâlewaŋim yawuâk mem âlâlâ tuhum kuŋetâ muop. Otmu nen aposololipŋaŋe gurâ pâku lohimbi yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomain. Ekyongomunŋe nâŋgâm Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. Yawu otmain yakât Yura papatolipnenŋaŋe mâtâp maŋguningim watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekmai. Otmu pâku lohimbi gurâ mem ge katyekmâ mâtâp maŋguyiŋgimai. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâmu dondâ bâlemu tâmbâlipnenŋaŋe mem bâleyekmâ gawi ya bâiŋe meŋetâ pesuk yap. Yakât otmâ Anitâŋe matŋe umatŋe yingimu umatŋe âlâlâ kakyenŋan yâhâwuap.

Pauloŋe âwurem ari yekbom sâŋ biwiŋaŋe nâŋgâop.

¹⁷ Bukulipne, Yura ambolipŋe miti emetŋahât galem manmai yaŋe mem âlâlâ tuhunenekmâ watnenekŋetâ pilâyekmâ takawin. Nimnaom âwâ mâmâlipyenŋaŋe mum pilâyekŋetâ mandu manmai. Ya lohimbiŋe yekmâ tepyeŋe nâŋgâmai. Yakât dopŋeâk nenŋe yeŋgât kapi pilâm takawin yapâek yeŋe mandu towat mansai nâŋgâm tepnenŋe nâŋgâyiŋim manmâ gain. ¹⁸ Otmu pilâyekmâ takawin ya ki kâlep otmuâk âwurem taka yen yekne sâŋ otbin. Yawu otmunŋe Satanne mâtâp maŋguningim yâhâmu hâum pâpgum pilâm Aten kapiân tatbin. Nâŋe yen yekbe sâŋ yawu otban. ¹⁹⁻²⁰ Nenŋe heronŋe nâŋgâyiŋim yeŋgât den pat ya lohimbi ekyongom mepaeyekmâ mansain yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nenŋe yeŋgâlen taka Kiristohât den pat âlepŋe puwâk ekyongomunŋe nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. Yakât otmâ Kutdânenŋe Yesuŋe âwurem ge yen orop menenekmu yâkât senŋan kinnom. Sâp yan yeŋgât heronŋe nâŋgâmunŋe Kiristonŋe nâŋgâmu âlepŋe otbuap.

3

¹⁻² Aiop, Yura ambolipŋe miti emetŋahât galem manmaiŋe watnenekŋetâ pilâyekmâ Aten kapiân taka tatbin. Otmu yen gurâ girawu mem âlâlâ tuhuyekŋetâ mansai sâŋ yeŋgât nâŋgâm ketet otmâ mansain. Bukune Timoteo, orowâk manmâ Anitâ honŋ bawangim Kiristohât den kâsikum lohimbi yingimain. Yakât otmâ yâkŋe yeŋgâlen taka mem hewewenŋe tuhuyehâkgât hâŋgâŋgumune takamu nâŋe niniâk tatban. ³⁻⁴ Emelâk nenŋe yen ki pilâyekmâ takawin yan yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ lohimbi belâŋen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât topŋe ekyongomunŋe nâŋgâwi. Den ekyongowin yakât bulâŋe yamâ mem âlâlâ tuhuyekbi yan tetemu ekbi. ⁵ Mem âlâlâ tuhuyekbi yan yeŋe lohotŋe otmâ Kiristo betgunetgât Kâitgu Kâitgu Ambonŋe Satanne biwiyeŋan kionŋop. Yawu olop. Yakât Kiristohât den pat âlepŋe imbiâk kâsikum yingiwini mon sâŋ gorânihimu Timoteo hâŋgâŋgumune yeŋgâlen takaop.

Timoteoŋe Tesalonike ambolipŋe yeŋgât den pat Paulo ekuop.

⁶⁻⁸ Otmu yeŋgâlembâ purik sâŋ âwurem nâhâlen takaop. Taka yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim buku oraŋim manmâ nâhât tepyeŋe nâŋgânihimai yakât den pat eknohop. Eknongomu nâŋgâmune

tepne welâmnan giop. Yakât otmâ yengâlen takamune enakmâ tep hero nannginonmgât nângâm gan. Yawu gârâmâ sâp yiwerenye yuâmâ lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin kaknan mansan. ⁹ Hâhiwin kaknan mansan yamâ yene Kutdânenne Kiristohâlen biwiyenaye tinjâk kepeim manmâ gai yakât den pat nângâmune biwine hewewen otmu Anitâ herone nângâwanngim mepaeman. ¹⁰ Emelâk Kiristohât den kâsikum yingimunne nângânetâ keterakyinngiop. Yakât otmâ yengâlen âwurem taka yâkât den topnambâek kâsikum yingimune nângânetâ keterakyinngiâk sâm Anitâ ulitgum biwinaye mem mansan.

¹¹ Awoñnenne Anitâ otmu Kutdânenne Yesune nângânihimutâ âwurem taka yekbomgât nanngan. ¹² Anitâne yen mem hewewen tuhuyekmu buku oranngim mansai yawuâk torokatmâ mannomai. Yawu manmâ biwiyenaye kepeiakmâ konohâk otmu lohimbi belângen manmai ya gurâ nângâyinginomai. Yawu gârâmâ nenne yengât nângâyingimain yakât dopneâk nângâyinginomaihât nanngan. ¹³ Yawu nângâyinginomai yanâmâ Anitâhât wâtñan kinmâ Kiristohâlen biwiyenaye tinjâk kepeim mannomai. Yawu mannetâ Kutdânenne Yesune anelolipne meyekmâ âwurem gewuap yan Awoñnenne Anitâ yâkât senñan kinnetâ yekmu ârândâñ otmu nine nanne baratne koko salek sâwuap.

4

Manman girawu manmunne Anitâne nenekmu ârândâñ otbuap.

¹⁻² Aiop, yuwu sâmune nângânet. Manman girawu mannetâ Anitâne yekmu ârândâñ otbuap yakât den kâsikum yingimunne nângâm lâum manmâ gai. Nen Kiristohât aposololipne orop biwinenaye kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ yâkât sâtgât otmâ den pat âlepne ya ekyongomunne nângânetâ keterakmu lâum manmâ ganetâ yekmunne tipine âlepne oap. Ya torokatmâ tinjâk lâum mannetâ Anitâne yekmu âlepne otbuap. ³ Yene târârâhâk mannomaihât Anitâne nângâmap. Yawu manmâ kâwâ konda ki otnomai. ⁴⁻⁵ Lok belângen manmaine imbi yekmâ tepyene uk sâmu otmâ tâpikgunetâ umatne tetemu yakât kaknan miakmâ manmai. Yâkne otmai yawu ki otnomai. Yeneâmâ orotmeme tâñ tâñâk watmâ imbi meyeknetâ lohimbine nângâyinginnetâ yahatbuap. ⁶ Emelâk girem den âlâ yuwu ekyongomunne nângâwi. Lok âlâ me âlâne bukulipyene yengât imbi yekmâ otnomai yamâ Kutdâne yakât matne umatne yingimu menomai. ⁷ Nenne Kiristohât mâtâp watmâ kâwâ konda ki otmâ mannehât Anitâne menenekmâ ikne Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwinenye mem hewewen tuhumap. ⁸ Yakât otmâ lok âlâ me âlâne den ekyongoan yu betgunomai yamâ nâ betnohoain sâm Anitâ betgunomai.

⁹⁻¹⁰ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne biwiyene mem hewewen tuhumap. Yawu otmu Makeronia hânân Kiristohât komot mansai ya orop biwiyenaye kepeiakmâ konohâk otmu buku oranngim mansai. Yawu otmâ mansai ya yawuâk torokatmâ otmâ mannomaihât nanngan. Emelâk yakât topne ekyongomunne nângâwi. Yawu gârâmâ nâne den kâlep ki kulemgum katyngiwom. ¹¹ Emelâk den ekyongowin ya âlâkuâk ekyongomune nângânet. Yene lohotñan manmâ tat tat memeyene galemgum heñgenngum mannomai. Yawu manmâ ki konam im bukulipyene nem watyeknomai. Otmu bukulipyene yengât tat tat memeyene yakât nângâm ki enngatyeñan genomai. ¹² Yâhâ âi meñetâ yanâmâ manmanyene tetewuap. Yawu otmâ mannomai yan lohimbi belângen manmaine yekmâ ewe katyeknomai.

Kutdânenne Yesu âwurem gewuap yakât sâop.

¹³ Bukulipne, lohimbi belângen manmai yengât sese buwulipyenje me âwâ mâmâlipyenje mumai yan “munjetâ pesuk yap” sâm isem we bâle nângâm manmai. Yenje yawu otmaihât sese buwulipyenje me âwâ mâmâlipyenje Kiristohâlen biwiyenjanje kepeim manmâ gam muwi ya yengât sâmunje nângânet. ¹⁴ Yesunje muop yamâ Anitâne mumunambâ mem yahalop. Yakât dopneâk Yesunje himbimâmbâ âwurem gewuawân lohimbiye Kiristohâlen biwiyenjanje kepeim manmâ gam muwi ya Anitâne mumunambâ mem yahatyekbuap. Yakât nângâmunje bulâne otmap.

¹⁵ Otmu Kutdânenne Yesunje aposololipne den kâsikum yingiminiop yakât sâmunje nângânet. Kiristone âwurem ge menenekmu himbimân yâhânom yan ikne lohimbi munjetâ hanyongowi ya meyekmu orowâk yâhânom. ¹⁶ Anjoân Kutdânenjanje ikne anjelolipne yengât kunyenje ekumu lâmun kunbuap. Lâmun kunmu Kutdâne himbimâmbâ gemu ikne lohimbi muwi ya mumunambâ yahatnomai. ¹⁷ Mumunambâ yahatnetâ orowâk elem kaknambâ yâhâmunje Kiristone ge hanân peneningiwuap. Hanân peneningimu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin. ¹⁸ Otmu biwinenje gemap sâm yakât nângâm alahum biwi sânduhân karakmâ mannom.

5

Kutdânenne âwurem gewuap yakât biwi golâek otmâ mannom.

¹ Kutdânenne pârâk sânsânâk âwurem ge menenekbuap yan kulem girawu tetemu ekmâ nângânom ya emelâk ekyongomunje nângâwi. Yakât otmâ den kâlep ki kulemgum katyinjigom. ² Kutdânenne gewuap yakât den âlâen hâum sâmunje nângânetâ keterakyingiâk. Kapi ambolipne yengât kasalipyenjanje sâp girawuân taka itit kiom tuhuyinginomai ya ki ekyongomai. ³ Kapi ambolipnanje “Nen gulip mansain,” sâm otjetâ yan kasalipyenjanje taka pârâk sânsânâk yongom kiom tuhuyingimai.

Aiop, umatne ya kaknenjan yâhâmap sâm mâtâp ya mangunomaihât dop ki tap. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât imbi tepdâ yengâlen hâum sâmunje nângânet. Imbi tepdâne naom mene sâm otmai yan naomne hâliliakmâ tatmu hâhiwin nângâm belângen memai. Yakât dopneâk umatne ya kakyenjan yâhâmu hâhiwin nângânomai. ⁴⁻⁵ Bukulipne, Kutdâne âwurem gewuap yakât emelâk ekyongomunje nângânetâ hanj sâyinjigop. Yawu gârâmâ yakât topnahât ki pâpgum mansai. ⁶⁻⁷ Lok nombotnanje biwi pâlâmne manmâ to kârikne nem hâlim milim otmai. Yawu otmai yakât umatne topne topne kakyenjan yâhâwuap ya ki nângâmai. Yâhâ yenjâmâ mambotbanjim biwi golâek mannomai yanâmâ pârâk sânsânâk takamu ki pârâk pilânomai. ⁸ Otmu biwiyenje galemahom yuwu mannomai. Lohimbi belângen manmainje mem bâleyeknetâ biwiyenje gemapgât Kiristohâlen biwiyenjanje kepeinomai. Me yenje sâm bâleanjim hionakmaihât biwiyenjanje kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim mannomai. Yawu otmâ Kutdâne âwurem ge meyekmâ manman kâriknan katyekbuap yakât nângâm biwiyenjanje mem mannomai. ⁹ Anitâne lohimbi kerek nengât manmannenjanhât matne âlâku ikniâk ikniâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ lohimbi belângen manmâ orotmeme bâlene otmai ya matne umatne yingimu mem hâhiwin kaknan manmâ yâhâmbisâi. Yâhâ yenâmâ nen orop Kutdânenne Yesu Kiristone sârerenenekmâ manman kâriknan katnenekbuap yakât Anitâne sâm kalop. ¹⁰ Kiristone kawenenjan kinmu kunjetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen torokatmâ manman kâriknan mannom. Yakât otmâ manmunje gewuap me mumunje gewuap sâp yan menenekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin. ¹¹ Yakât nângâm biwinenje

gemap sâ m sâp yiwerenê tânahom biwi sânduhân karakmâ mansai yawuâk otmâ yâhânomai.

Paulonê girem den ekyongop.

¹² Nenne Kutdâhât sâtgât otmâ lok meyekmâ galemyongom den kâsikum yinginet sâ m katyekbin ya ewe katyeknomai. ¹³ Galem yanê âi ya biwiyenê tîjâk mem mansai yakât otmâ nângâyînginetâ yahatmu buku otyînginetâ yâk orop buku konok otmâ mannomai.

¹⁴ Lohimbi nombotnê konam imai ya sâyînginetâ âi tuhunomai. Otmu lohimbi nombotnê biwiyenê orotok sâmu mansai ya mem hewewenê tuhuyeknêtâ biwiyenê ârândân otbuap. Otmu lohimbi nombotnê Anitâhât den ki nângâm henjengumainê orotmeme innê ya otmunne mem bâlenenekmap sâ m gorâyîngimap. Lohimbi yawuya Anitâhât den topnambâek kâsikum yînginetâ nângâm mannomai. Otmu lohimbi nombotnê mem bâleyeknomai ya lohotnê otyînginomai. ¹⁵ Lohotnê otyîngim matnê ki kâpekyînginomai. Yawu otmâ buku orangim tânahom mannomai. Otmu lohimbi belângen manmainê mem bâleyeknomai ya yawuâk mem buku tuhuyeknomai. ¹⁶⁻¹⁸ Otmu wuân me wuân teteyîngiwuap yan haonmâ ârândân Anitâhât heronê nângâm mepaembisâi. Orotmeme yu otmâ Kiristo orop biwiyenê kepeiakmâ konohâk otmu mannomaihât Anitânê nângâmap.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Wâtgât mâmânahât Heaknê lok âlâ me âlâ lauyenê mem hewewenê tuhuyekmu den ekyongonêtâ nângânomai. Yakât ki nângânêtâ gemu kuyînginomai. ²¹⁻²² Lohimbi âlâ me âlânê den ekyongonêtâ nângânomai me orotmeme âlâ otnêtâ eknomai. Yawu otnêtâ yanê Anitâhât den orop lâuakdomawot me bia sâ m yakât ekmâ kiwilim henjengunomai. Lâuakdomawot otmuâmâ ya nângânomai. Yâhâ ki lâuakdomawot otmuâmâ ya ki nângânomai.

Den bânê sâop.

²³ Anitâ Biwi Sânduk Ambonê manman bâlê yapâ meyekmâ biwi nângân nângânyenê galemgumu târârâhâk mannomaihât nângâm ulitguman. Yawu mannomai yan Kutdânenê Yesu Kiristonê âwurem ge yekmu ârândân otbuap. ²⁴ Anitânê iknâhâk meyehop. Yakât otmâ yenê yâkât wâtân manmâ yâhâm sâp patoen Kiristohât senjan koko salehâk kinnomai.

²⁵ Nengât sâ m Anitâ ulitgunomaihât nanjan.

²⁶ Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwiyenê kepeim mansai yenê heronê nanjanomai.

²⁷ Den yu Kutdâhât sâtgât otmâ kulemgum katyîngian yu sâlikum bukulipyenê ekyongonêtâ kereknê nângânomai. ²⁸ Kutdânenê Yesu Kiristo tihitnenê otmapnê yen orop tatmu yâkât wâtân mannêtgât Anitâ ulitguman. Bânj.

Nâ bukuyenê,
Paulo

2 Tesalonike

Pauloŋe Tesalonike yengât ekap betŋehen kulemgum katyŋgiop.

O bukulpnennŋe,

¹ Yen Tesalonike kapi ambolipŋaŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai. Yawu manŋetâ Awoŋnenŋe Anitâ yet Kutdânenŋe Kiristo orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmap. Nenâmâ Paulo, Sila, Timoteoŋe nenŋe yengât nâŋgâm ekap yu kulemgum katyŋgiain.

² Yengât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitgumain. “O, Awoŋ, gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai ya yengât tihityenŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohoin.” Yawu sâŋ ulitgumain.

Kiristoŋe âwurem ge biwinenŋahât topŋe ekbuap.

³ Emelâk yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ buku oraŋgim manŋetâ yekmunŋe ârândânŋ olop. Otmu yapâek yâkât tem lâuwaŋgim bukulpnyenŋe orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai yakât nâŋgâmunŋe âlepŋe oap. Yengât nâŋgâm haonmâ ârândânŋ Anitâ mepaem yâhânomgât naŋgain. Yawu otmunŋe âlepŋe otbuap. ⁴ Otmu lohimbi belângen manmainŋe mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin kakŋan katyekŋetâ manmai. Yawu otyiŋgiŋetâ Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim ki lohotŋe otmâ manmâ gai. Yakât nâŋgâm mepaeyekmâ yengât den pat ya Anitâhât lohimbi kapiŋe kapiŋe manmâ arai ya ekyongomain.

⁵ Aiop, mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ gai yan biwiyenŋe ki orotok yap. Yakât otmâ Anitâŋe yekmu ârândânŋ otmu tihityenŋe otmap. Otmu sâp pato tetewuap yan manman sânduhân katyekmu manmâ yâhâmbisâi. ⁶ Anitâŋe otmâin memâin yakât matŋe dopnennanâk kâpekningimu memunŋe ârândânŋ otbuap. Yâhâ yenâmâ lohimbi belângen manmainŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan mansai. Yakât matŋe yâkŋe yawuâk hâhiwin bâlenŋe yiŋgiwuap. ⁷⁻⁸ Yâhâ yenâmâ nen orowâk manman sânduhân mem katnenekmu manbisâin. Sâp pato tetewuap yan Kutdânenŋe Yesuŋe aŋelolipŋe meyekmu himbimâmbâ genomai. Gem yan mâmâŋe otyiŋgimu lohimbiŋe Anitâhât hâkânŋ otmâ Kiristohât den pat âlepŋe ki lâumai ya matŋe yiŋginomai. Yawu otmâ kâlâpŋe punduŋ sâŋ ge seyekmu hâhiwin nâŋgâmbisâi. ⁹ Kutdâ Wâtgât Amboŋaŋe laŋinŋan tatmap yapâek mem ketetyekmu omoŋ bâlenŋan tatmâ hâhiwin nâŋgâmbisâi. ¹⁰ Otmu nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain. Yakât otmâ yâkât den pat âlepŋe yen ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yawuâk yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmai. Yen orop yawu mannom otmuâmâ yâkŋe âwurem ge menenekmu heronŋe nâŋgâwaŋgim mepaem manbisâin.

¹¹ Yakât nâŋgâm yengât yuwu sâŋ Anitâ ulitgumain. “O Awoŋnenŋe Anitâ, emelâk Tesalonike kapi ambolipŋaŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgion. Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim denŋe tâŋ tâŋâk lâum hoŋ bawaŋgim lohimbi buku otyiŋginehâlâk nâŋgâmai. Yakât otmâ yâkŋe gâhât wâtgan kinmâ buku otyiŋgim manŋetâ yekdâ ârândânŋ otbuapgât naŋgan. ¹² Gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop tihityenŋe otmâ mem hewewenŋe tuhuyekmutâ yawuâk manmâ yâhânomai. Yawu manmâ yâhâŋetâ Yesuŋe âwurem ge meyekbuap yan nen hârok yâkât nâŋgâmunŋe yahatmu

mepaenom. Otmu yâkne gurâ yawuâk nângâningimu yahatbuap. Yawu otmâ herone nannginonim.

2

Girem Den Kukuñahât Amboñe yâkât topñe.

¹ Kutdânenñe Yesu Kiristonje himbimâmbâ âwurem ge ikne lohimbi menduhunenekbuap yakât topñe nângâm henngunjetgât yuwu sâmunen nângâñet. ² Lohimbi nombotñe nâhât den golâ gahaem yuwu sâmai. “Wâtgât mâmâñahât Heakne biwiñan kionmu “Kutdânenñe getek âwurem gewuap.” sâmu nângâwin,” yawu sâmai. Me yuwu sâmai. “Kutdânenñe getek âwurem gewuap” sâm lohimbi den kâsikum yingimap.” Yawu sâmai. Otmu nombotñe yuwu sâmai. “Kutdânenñe getek âwurem gewuap” sâm pepa kulemgum katningimu ekmâin.” Nâhâtñe “den yawu sâmap” sâñetâ nângâmune ki bulâñe otmap. Yakât otmâ den ya nângâm ki pârâk pilâm biwiyeñe ahom niakbuap. ³ Lok âlâ me âlâñe wuân me wuân otmâ kâityongonjetâ biwi nângân nângânyene hâlim milim otmapgât den âlâ yuwu sâmunen nângâm biwiyeñan katñet. Kutdânenñe ki âwurem gewuap yan lohimbi kiñitñe orowâkne gawamangât girem den âlâlâ ya lonngâm Anitâ pilânomai. Anitâ pilânomai ya yengât kunyeñe, kutne Den kuhuhât Amboñe ya, tetemu lohimbi kerekne ekñetâ sâtñe kârikne otbuap. ⁴ Yâkne ikñahât nângâmu yahatmu Anitâhât kawenjan kinbe sâm otbuap. Yawu otmâ lohimbiñe senñe âlâlâ Anitâhât pat katñetâ tap ya mem gulip tuhuwuap. Otmu pâku lohimbiñe Porom Lâpiolipyeñe me wahap yu me ya mepaemai ya gurâ mem gulip tuhuwuap. Yawu tuhum lohimbi kerekne mepaenekñet sâm Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ Anitâ oan sâm kawenjan tatbuap. Yawu gârâmâ emelâk Anitâ Manman Amboñe lok yuñe hiliwahowuapgât sâm kalop. ⁵ Âlâñe yakât ki ekyongop? Nâñe emelâk ekyongowan yakâ.

⁶ Yawu gârâmâ sâp yiwereñe yuâmâ Anitâ pilânomai ya yengât kunyeñe, kutne Den Kuhuhât Amboñe yâkne tetewuapgât mâtâp mangwakmâ tap. Yakât topñe emelâk ekyongomune nângâwi. Den Kuhuhât Amboñe tetemu eknomai yakât sâpñe emelâk Anitâñe kalop. Sâp kalop ya Anitâñe ekmu ârândân otmu lok ya tetewuap. ⁷ Âun yuâmâ Den Kuhuhât Amboñe ki nângâwanngiain. Yawu gârâmâ yâkne lohimbi nombotñe yengât kakyeñan memu girem den âlâlâ lonngâmai. Gâmâlâk wuânñe yâkât mâtâp mangwanngim tapñe keterakmu yanâmâ tetekñan tetemu lohimbiñe eknomai. ⁸ Ekmâ nângâwannginjetâ lohimbi kiñitñe orowâk kâityongowuap. Yawu gârâmâ Kutdânenñe Yesuñe âwurem ge ekmâ launambâ kahapon hângutmu lok ya gulip otbuap. Yawu otbanngiwuap yan lohimbiñe ekñetâ hâu sâsâ otbuap.

⁹ Aiop, Den Kuhuhât Amboñe lohimbi mem bâleyekbuap yakât sâmunen nângâñet. Kâitgu Kâitgu Amboñe Satanñe mâmâñe otbanngimu kulem perâkne topñe topñe memu lohimbiñe ekñetâ ewe membe otbuap. ¹⁰⁻¹² Yawu otmu Kiristohât den pat âlepñe ya nângâñetâ gemu bet pilâm hiliwahonomaihât pat mannomai. Yakât otmâ Anitâñe Nângân nângân perâkñahât Amboñe hângângumu ge biwiyeñan kionbuap. Biwiyeñan kionmu Den Kuhuhât Amboñe den perâkne topñe topñe kâityongomu orotmeme bâleñe tâtâem otmâ mannomai. Yawu manñetâ sâp patoen Anitâñe biwiyeñahât topñe ekmâ sâm hâreyingimu Kutdânenñe Yesuñe ki sârereyekbuap. Yakât otmâ hiliwahonomai.

Yesu Kiristonje menenekmâ manman kârikñan katnenekbuap.

¹³⁻¹⁵ Bukulipne, Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop yan yen wawaeyekmâ manman kârikñan katyekbom sâm kalop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât

Heakne mem hewewen tuhuyekmu Kiristohât den pat âlepne ekyongomunne nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyene katbi. Yâkâlen biwiyene katnetâ Anitâne nine nanne baratne sâm meyehop. Yakât otmâ nenne yengât nângâm haonmâ ârândân Anitâ mepaem yâhânom yawu biwinenne nangein. Anitâne meyehop. Yakât den pat bulâne orowâk tatmâ kâsikum yingiwîn me âlâengen ari tatmâ ekap kulemgum katyingiwîn. Den ya biwiyenân katmâ târârâhâk lâum mannomai. Yawu mannetâ yanâmâ Kutdânenne Yesu Kiristone yen orop menenekmâ himbim lanjnan katnenekmu tatmâ yâhâmbisâin.

¹⁶ Awojnenne Anitâne ikjahâk wawaenenekmâ biwinenne mem hewewen tuhumap. Yawu otningimu biwinenne sânduk sâmu manman kârikjan mannom sâm biwinenne hikum manmain. Yakât otmâ yengât nângâm Anitâ yuwu sâm ulitgumain. “O Awojnenne Anitâ, gâne Kutdânenne Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipne yengât biwiyene mem hewewen tuhuyekdomawot. ¹⁷ Yawu otyingimutâ lohimbine yetgât wâtyetjan kinnetâ manmanyene kelihakmu orotmeme âlepneâk otmâ mannomaihât nangein.” Yawu sâm Anitâ ulitgumain.

3

Kutdânenne tihitnenne otmâ ki betnongowuap.

¹ Bukulipnenne, yene Anitâ ulitgunetâ Kiristohât lohimbine yâkât den pat âlepne sâm haok tuhunomai. Sâm haok tuhujetâ lohimbi wosapâ wosapâ manmâ araine nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenane kepeinomai. Otmu yene yâkâlen biwiyenane kepeim manmâ gai yan lohimbine manmanyene ekmâ Anitâ mepaem gai. Otmu yâkne gurâ Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmâ yâhânomai yan lohimbine manmanyene ekmâ Anitâ mepaenomai. ² Yâhâ nenneâmâ den pat âlepne ekyongomunne lohimbi nombotjane nengât den ya nângânetâ gemu bet pilâm mem bâlenenekmai. Yakât otmâ yene Anitâ ulitgunetâ bâtyenambâ menenekmâ tihitnenne otbuapgât nangein.

³ Kutdânenne yengât tihityene otbuap. Yawu otmâ mâmâne otyingimu yene yâkât wâtjan kinnetâ Manman Bâlenjahât Ambojane mem ge katyekbe sâm hâum pâpguwuap. ⁴ Yen den kâsikum yingiwîn ya nângânetâ bulâne otmu nen orowâk Kutdâhâlen biwinenne kepeim manmain. Yakât otmâ den ya lâum manmâ gai yawuâk lâum manmâ yâhânomaihât engat yâhâp ki otmain.

⁵ Lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyeknetâ yanâmâ Anitâne tihityene otmu Kiristohât wâtjan kinnetâ biwiyene sânduk sâmu mannomai. Otmu Kutdânenne biwiyenân gemu yakât topne nângâm henjengujetgât nangein.

Nenne konam ki inom.

⁶ Kutdânenne Yesu Kiristohât sâtgât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Âi mem mannomai sâm den kâsikum yingiwîn ya bukulipyene nombotjane nângânetâ nahat otmu konam im gai. Yakât otmâ yene den sâyinginetâ âi menomaihât nangein. ⁷ Nenne yen orop manbin yan nepgât mâtâpne tiripyongomunne ekbi ya watmâ nep mem mannetgât nangein. ⁸ Lohimbine senne âlâlâ tânnongowi yakât matje yingiwîn. Otmu yene nen tânnongone sâm senne âlâlâhât pâinmâihât nenne den kâsikum yingiminiwîn yan nenjahâk nep tuhum yapâ tewetsenne mem senne âlâlâ puluhuwakminiwîn.

⁹ Den kâsikum yingiminiwîn yakât matje sot me senne âlâlâ tânnongombâihât dop. Yamâ nenne nepgât mâtâpne watmâ mannetgât nângâm nenjahâk nep

memunje ekbi. ¹⁰ Yawu otmâ yuwu sâ m ekyongowin. “Lohimbi âlâ me âlâ konam imai yâhâmâ sot ki yingjetâ nenomai.”

¹¹ Yengâlen gâtje nombotjaŋe konam im bukulipyene yengâlen ari nem watyekmai. Yawu otmâ bukulipyene yengât manmanyene âlepne ya mem bâleyingimai. ¹² Kutdânenne Yesu Kiristohât sâtgât otmâ girem den ekyongonetâ ya nângâm nep mejetâ manmanyene kuwihakmu mannomai.

¹³ Yene orotmeme âlepneâk otmâ manjetâ biwiyene ki orotok sâwuapgât nangain. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu den kulemgum katyingiain yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonetâ nombotjaŋe Kiristohât den nângânetâ gemu bet pilâm mansai ya ki kasa otyingim watyekjetâ arinomai. Konam imai yakât den sâyingjetâ aŋulakmâ âi menomai.

Den bâiŋe sâ m hâreop.

¹⁶ Umatne âlâlâ teteyingiwuap yan Kutdâ Biwi Sânduk Amboŋaŋe ikŋahâk biwiyene mem sânduk tuhuyingimu manmâ yâhânomai. Kutdânenŋaŋe yen orowâk tatmu mannomai.

¹⁷ Otmu lok ekap kulemguap yu sâ mune kiripi nihimu bâiŋehen ninak kutne kulemguan. Yu ekmâ nâhâitne nângâningim mansap yawu nângânomai. Ekap âlâlâ kulemguman yamâ yuwuâk watmâ kutne kulemguman.

¹⁸ Kutdânenne, Yesu Kiristo tihitnenne otmapne yen orop yâkât wâtŋan manjetgât Anitâ ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyene,
Paulo

1 Timoteo Pauloꝝe Timoteohât ekap aꝅgoân kulempuop.

O nanne Timoteo,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Amboꝅaꝅe Yesu Kiristo orop biwiyetꝅe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât aposolo katnekmâ âi nihimutâ mem mansan. ² Âi ya mem Kiristohât den pat ekgohomune nâꝅgârâ bulâꝅe otmu nanꝅe âwâꝅaꝅe tânahomawot yakât dopꝅeâk yâkâlen biwinetꝅaꝅe kepeim tânahom hoꝅ bawãꝅgimait. Otmu Kiristoꝅe âwurem ge nine lohimbi sâꝅ menenekmu manman kârikꝅan mannomgât nâꝅgâm biwinenꝅaꝅe mem mansain. Otmu gâhât nâꝅgâm Anitâ yuwu sâꝅ ulitguman. “O Awon, gâ Kutdânenꝅe Yesu Kiristo orop Timoteo nâꝅgâwãꝅim tihitꝅe otmutâ biwiꝅe sâꝅduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâꝅ ulitguman.

Lok nombotꝅaꝅe Kiristohât den pat âlepꝅe kelãꝅgatbi.

³ Nãꝅe aꝅgoân Epeso kapi pilâm Makeronia hânân yu takawe sâꝅ den ekgohowan ya âlâkuâk sâꝅmune nâꝅgâ. Epeso kapi ambolipꝅe nombotꝅaꝅe yeꝅe eꝅgatyeneâk watmâ Anitâhât den bukulipyeꝅe kâsikum yingim gai. Yawu gârâmâ den ya kelãꝅgatmâ kâsikum yingim gai ya nâꝅgâꝅmune Kiristohât den pat yawu ki oap. Yawu gârâmâ gãꝅe Epeso kapiân tat yakât otmâ gãꝅe kuyingirâ pilânomai. ⁴ Yâkꝅe Anitâhât den ya wangim tâmbâlipyenꝅaꝅe yeꝅe biwiyenambâ den âlâlâ tetemu alahum gawî ya torokatmâ kâsikum yingimai. Otmu tâmbâlipyenꝅe yengât topyeꝅe girawu tap yakât sâꝅ âi pâi tuhuakmai. Yawu otmai yan Kiristohâlen biwiyenꝅaꝅe tiꝅâk ki kepeimai. Yakât otmâ nâꝅgân nâꝅgãnyenꝅe hâlim milim otmu manmanyenꝅe ki kelihakmap. Yakât otmâ gãꝅe kuyingirâ pilânomaihât nanꝅan. ⁵ Nenꝅe Kiristohât den pat âlepꝅe yu lohimbi kâsikum yingimunꝅe nâꝅgãꝅetâ bulâꝅe otmu yâkâlen biwiyenꝅaꝅe tiꝅâk kepeinomaihât yâkꝅe menenekmâ âi sâꝅ ningiop. Otmu yâkâlen biwiyenꝅaꝅe kepeinꝅetâ tosayenꝅe pilâyingimu biwiyenꝅe sâꝅduk sâꝅmu yanak bukulipyeꝅe orop biwiyenꝅaꝅe kepeiakmâ konohâk otmu nanꝅãꝅgimai. Yawu otmâ Kiristohât mâtâp tâꝅ tâꝅâk watmai. ⁶ Yawu gârâmâ lohimbi ya yengât topyeꝅe ekgohoan yaꝅe Kiristohât mâtâp ya tâpikgum den tâꝅât alahumai. ⁷ Otmu emelâk Anitãꝅe girem den âlâlâ Mose ekumu kulempuop ya nenꝅe topꝅambâek nâꝅgâm bukulipnenꝅe kâsikum yingiaꝅ sâꝅmai. Yawu sâꝅmai yamã yeꝅe girem den yakât topꝅahât pâꝅgum ki kâsikum yingim heꝅgeꝅgumai. Yakât otmâ gãꝅe kuyingirâ pilânomaihât nanꝅan.

⁸ Aiop, Anitãꝅe girem den âlâlâ Mose ekumu kulempuop yakât yuwu sâꝅmune nâꝅgâ. Yamã âlepꝅeâk hârok. Yakât torehenꝅe âlâ ki tâpiahop. Yawu gârâmâ lohimbi nombotꝅaꝅe girem den âlâlâ yakât andemꝅe wangim yeꝅe nâꝅgân nâꝅgãnyenambâek den torokatmai ya watmunꝅe umatꝅe otmap. ⁹ Otmu lohimbi uwawapꝅe bia manmai ya yengât nâꝅgâm papatolipnenꝅaꝅe girem den ki ekyongomai. Yâhâ lohimbi orotmeme bâlenꝅe otmâ manmainꝅe girem den nâꝅgãꝅetâ biwiyenãan hâumu kuwihakꝅet sâꝅ ya ekyongomai. Lohimbi yuwuya yengât yan. Lohimbi nombotꝅaꝅe ândãpyenꝅe kârikꝅe otmâ papatolipyenꝅe yengât den ki nâꝅgãmai. Me kunyenꝅe kârikꝅe otmâ Anitâhât nâꝅgãꝅetâ gemu girem den ki watmai. Me âwã mãmâlipyenꝅe me bukulipyeꝅe yengât nâꝅgâm bâleyingim yongonꝅetâ mumai. ¹⁰ Nombotꝅaꝅeâmã nep tuhuningiꝅet sâꝅ lohimbi me nimnaom titipã meyekmã ip kârikꝅaꝅe

hikuyeknetâ tatmâ yâk yengât âi tuhuyingimai. Lohimbi nombotņane lokli-pyene me imbilipyene betyenehen kionmai. Me lokli-pyene imbilipyene pilâyekmâ lok bukulipyene orop ekņâleangimai. Otmu imbilipyene gurâ yawuâk lokli-pyene pilâyekmâ imbi bukulipyene orop ekņâleangim orotmeme kiņgoņ otmai. Lohimbi nombotņaneâmâ den perâkņe sâmbukulipyene kâityongomai. Nombotņaneâmâ bukulipyene yengât imbiâk den hakyenjan sâmai. Yâhâ nombotņaneâmâ Anitâhât den kum otmâ hilipgumai.

¹¹ Kiristohât hoņ bawalipņane Anitâhât girem den ya tâņ tâņâk kâsikum yingimai yamâ nâņe Kiristohât den pat âlepņe kâsikum yingiman yu orop lâuaksawot. Den pat âlepņe yu nâņgâmain yan Anitâ ikņe topņe nâņgâmunņe âlâ kândâkdâ otmu mepaemain.

Anitâņe Paulo umam sâwanģiop.

¹² Kutdânenņe Yesu Kiristohâlen biwinane kepeim hoņ bawanģim yâhâwomgât ikņahâk nâņgânihiop. Nâņgânihim nep sâmbukulipyene yâkât wâtņan kinmâ den pat âlepņe lohimbi kâsikum yingim mansan. Yakât otmâ nâņe herone nâņgâwanģim yâk mepaeman. ¹³ Yawu gârâmâ nâņe emelâk yâkâlen biwine ki katban sâp yan biwi nâņgân nâņgâne manģuakmu yuwu otmâ manban. Yâkât den pat âlepņe mem ge katban. Yawu otmâ lohimbiņe yâkâlen biwiyeņe katbi ya topņe âlâlâ mâņgâyekmâ mem bâleyekminiwan. Yawu otyingiminiwan yamâ Kiristo ikņe otbanģiminiwan. Yawu otminiwan yan biwi nâņgân nâņgâne manģuakmu ki nâņgâmâk mâņgâyekminiwan. ¹⁴ Yakât otmâ Anitâņe ikņahâk wawaenekmâ nâņgân nâņgâne mem pârone pilânihiop. Yawu otmâ biwine mem hewewenģ tuhumu Yesu Kiristohâlen biwinane kepeiwan. Yawu otban yapâek yâk orop biwinetņane hikuakmâ konohâk otmu manmâ gan yu. Yakât otmâ ikņe komot nâņgâyingim hoņ bayingim gaman. ¹⁵ Bulâņanâk Yesu Kiristone nen lohimbi bâleņe sârerenenekmâ tosanenņe pilâningiâk sâmbukulipyene yâk hâņgângumu ģiop. Yakât nâņgâmunņe bulâņe otmu biwinenņane Kiristohâlen kepeim mannom.

Nâņe ninahât nâņgâmunne dondâ gemap yakât yuwu sâmunne nâņgâ. ¹⁶ Lohimbi kerekņe otmunņe bâlemu tosanenņe orop manbin yakât Anitâņe mumuhât pat kuningiop. Yâhâ lohimbiņe otņetâ bâleop ya wangim nâņeâmâ dondâ otmunne bâlemu tosa pato mewan. Yakât matņe umatņe dondâ membomgât dop olop. Yawu gârâmâ Kiristone biwine ikņan katbehât nâņgâm lohotņan otnihim matņe ki nihiop. Nine topne yawu tap. Otmu lohimbiņe yâkâlen biwiyeņe katņetâ Anitâņe manman kârikņahât pat kuyingiwuap. Yawu otmu Kiristone wawaenekmâ lohotņan otnihop yakât den pat ya lohimbiņe nâņgâm Anitâ mepaenomai.

Otmu Ambonenņe Anitâ konok ki ekmain. ¹⁷ Yâhâmâ tat tat kârikņe tatmâ gaopņak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yâkņe ki teteop. Otmu biatbuapģât dop gurâ ki tap. Lohimbi tuhuyelehowâmbâek kunnenņe tatmâ tihitnenņe otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenņe otmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ herone nâņgâwanģim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonņanâk.

¹⁸ Nanne Timoteo, yuwu sâmunne nâņgâ. Lohimbi nombotņane Kiristohât den pat bulâņe ya kelanģatmâ bukulipyene kâsikum yingimai sâmbukulipyene kuyingirâ pilânomaihât nâņgâm nep sâmbukulipyene gihim kungan mewi. Kungan mewi yan âi tuhurâ bulâņe girawu tetewuap yakât Wâtģât mâmâņahât Heakņe biwiyeņan katmu den ekgohowi. Den ekgohowi ya nâņgâm Kiristohâlen biwihaņe tiņâk kepeim yâkât den pat âlepņe ya lohimbi ekyongom manbuat. Yawu mandâ lohimbi âlâ me âlâņe mâtâp manģuhihine sâmbukulipyene otnomai yan kârihem kinbuat. ¹⁹ Yawu mandâ yanâmâ Wâtģât mâmâņahât Heakņe biwine ekmu ârândâņ oap yawu

biwihanje nângâuwat. Yâhâ lohimbi nombotñaje Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñe ekmu ki ârândâñ olop yawu biwiyenñe nângâwi. Yawu gârâmâ biwiyenñe yawu nângâm yan Wâtgât mâmâñahât Heak ya betgunetâ biwiyenñe pâlâmñe otmu manmâ ari hiliwahonomaihât pat mansai. ²⁰ Lok yâhâp, kutyetñe Himenai yet Alesande, yâkñe yawu otmâ Anitâ sâmbâlewangim gawot. Yawu olowot yakât nâñe ketetyelekmune yaehen ari manmutâ Satanñe mângâyelekmu mansawot. Otmu orotmemeyetñe bâleñe ya ekmâ nângâm âlâkuâk Kiristohâlen biwiyetñe kepeim mansetgât nanjan.

2

Kiristohât lohimbiñe menduhuaknomân yuwu otmâ mannom.

¹⁻² Gâñeâmâ Kiristohât lohimbi yengât kunyene mansat yakât yuwu sâmmune nângâ. Kiristohât lohimbiñe menduhuakmâ Anitâhât den ya alahum kiki meytigim mepaeyeleknomaiân ekyongorâ Anitâ yuwu sâmbâlewangim ulitgunomai. Lohimbi belângen manmaine nângâninginetâ ârândâñ otmu manman sânduhân mannehât nângâm gawamangât lok kunñe otmu galemlipnenñe ya tânyongoâk sâmbâlewangim ulitgunomai. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu Anitâhât tem lâuwangim mannomai. Yawu manmâ lohimbi ewe katyekmâ lohotñan mannom sâmbâlewangim ulitgunomai. Otmu Anitâ ambonenñe lohimbi belângen manmai ya nen orop wawaenenekmâ tihitnenñe otmap yakât nângâm ulitgunomai. ³ Yawu ulitgunetâ yanâmâ Anitâ Manman kârikñahât Amboñe nângâm ârândâñ otbuap. ⁴ Lohimbi kerekñe Kiristohât den pat âlepñe ya nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe katñetâ manman kârikñahât pat kuyiñgiwuap yakât Anitâñe nângâmap. ⁵⁻⁶ Anitâ konok ambonenñe tatmap. Otmu Yesu Kiristo ikñak lohimbi kerek nengât toсахât otmâ ge kawenenñan kinmu kuñetâ mumbuap sâmbâlewangim kalop. Sâp ya ekmu ârândâñ otmu yanâk kuñetâ muop. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyenñe kepeimai yamâ Kiristone mem konohân tuhuyekmu biwiyenñe hikuakmâ konohâk otmu Anitâñe kaok nângâyingim. Otmu kuñetâ muop yan Anitâñe lohimbi kerek nengât tosa pilâningim manman kârikñan torokatnenekbomgât nângâmap yakât topñe teteop. ⁷ Topñe yawuhât pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingimune nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe kepeim manñetgât yâkñe menekmâ aposolo âi sâmbâlewangim nihiop. Yâhâ gâñe nâhâitñe “Bulâñanâk eknohop,” yawu sâmbâlewangim den ekgohoan yu Kiristohât komot ekyongorâ nângânomai.

⁸ Kiristohât lohimbiñe wosapâ me wosapâ menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai ya yuwu sâmbâlewangim ekyongowuat. Lok nombotñaje Anitâhât tem lâuwangim bukulipyeñe orop ki sâmbâlewangim den kakñan sahangimai. Galemlipyeñe yawuya katyekñetâ lohimbi yengât senyenñan kinmâ Anitâ yu yakât ulitgunomai.

⁹⁻¹⁰ Otmu imbilipyeñe Anitâhâlenâk biwinenñe kepeim tem lâuwangim mansain sâmbâlewangim. Ya lok âlâ me âlâñe yekñâlemaiñe hâkyeñe tihitñe otmâ senñe âlâlâ sekñe âlep âlep yañe ki hâkyeñe menjâleaknomai. Otmu imbi ya bukulipyeñe yekñetâ yahalâkgât somotyene mendenñomai yan senñe âlâlâ sekñe âlepñe orop ki menduhum mendenñomai. Yawu otmâ loklipyeñe ewe katyekmâ amutyenñan mannomai. Yawu manmâ bukulipyeñe nembe kalem otyingim tânyongonomai.

¹¹⁻¹² Imbilipyeñe loklipyeñe yengât amutyenñan mannomaihât nanjan. Yakât otmâ lohimbiñe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmaiân imbi âlâ me âlâñe yahatmâ senyenñan kinmâ den kâsikum yingine sâmbâlewangim otmai

yamá kuyingiman. Yâkneâmâ in denâk nângâm huruŋ huruŋ mannomaihât nanŋan. ¹³ Orotmeme yawu otmâ mannomaihât sâm yingian yakât topŋe yuwu. Emelâk Anitâŋe lohimbi tuhuyelehop. Anŋoânâmâ Aram sâm tuhuop. Yakât kakŋan imbiŋe, kutŋe Ewa sâm, ya tuhuop. ¹⁴ Tuhuyelekmu manowot yamá anŋoân Satanŋe Ewa kâitgumu Anitâhât den ya loŋgâem otmu bâleop. Yakât kakŋan Ewaŋe lokŋe ekumu yâkŋe imbiŋahât den watmâ yawuâk otmu bâleop. ¹⁵ Yakât otmâ imbilipyenŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim loklipyenŋe yengât amutgen mannomai. Yawu manmâ nan baralipyenŋe wawaeyekmâ tihityenŋe otŋetâ yanâmâ Anitâŋe yekmu ârândân otmu manman kârikŋahât pat kuyingiwuap. Otmu Kiristohâlen biwiyenŋe yawuâk kepeim biwiyenŋe galemahom manmâ bukulipyenŋe yengât nângâyinginomai yanâmâ manman kârikŋahât bulâŋe ya menomai.

3

Kiristohât komot yengât kunlipyenŋe

¹ Den bulâŋe yuwu sâmune nângâ. Kiristohât komotŋe lok âlâ me âlâ kunlipyenŋe sâm katnenekmâ âi ninginetâ hoŋ bayingine sâm otmai ya yengât Anitâŋe nângâmu âlepŋe otmap. ²⁻³ Lok yawuya yengât manmanyenŋe yakât yuwu sâmune nângâ. To kârikŋe ki nem biwi hâlim otmai. Me ki kuk kânguruk otmâ lohimbi mem siriken soroken katyekmai. Otmu tewetsenŋahâlâk ki nângâmai. Yâkŋe târârâhâk manŋetâ ya yengât hakyenŋan tosa âlâ ki tetewuap. Otmu bukulipyenŋe lohotŋan otyinginetâ ya yengât nângâm “lok mulunŋe” sâmâi. Otmu Kiristohât komolân gâtŋe âlâ me âlâ ya yengât nângâyingim nembe kalem otyingimai. Otmu Anitâ yet Kiristo yetgât den pat topŋambâek kâsikum lohimbi yinginetâ yâkŋe nângâŋetâ keterakyingimap.

Otmu imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. ⁴ Biwiyenŋe galemahom kilik milik manmâ imbi naomlipyenŋe galempongom tihityenŋe otŋetâ imbi naomlipyenŋe ewe katyekmâ tem lâuyingimai. ⁵ Yawu gârâmâ yawu ki otmaine Kiristohât komot yengât galem katyekdâ yâkŋe lohimbi ki tihityenŋe otmâ hoŋ bayinginomai. ⁶ Otmu torokatmâ sâwe. Emelâk Satanŋe ikŋahâlâk nângâmu yahatmu otmâ hilipguop. Otmu lok âlâ me âlâŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ sâp kâlep ki otmu manmâ gai. Lok yawuya galem katyekdâ yâkŋe Satanŋe olop yawu otmaihât kunlipyenŋe sâm ki katyekbuat. ⁷ Otmu lohimbi belângen manmaine sâm bâleyinginetâ biwiyenŋe kum Satangât paŋgoŋân kionmaihât Kiristohât lok âlâ me âlâhât nângâyinginetâ yahatmu eweyingimai lok yawuya kunlipyenŋe sâm katyekdâ kinnomai.

Kiristohât komot yengât hoŋ awalipyenŋe

⁸ Aiop, lok âlâ me âlâŋe Kiristohât komot hoŋ bayinginet sâm mem katyekbuat ya yengât yuwu sâmune nângâ. Yâkŋe biwiyenŋe galemahonetâ manmanyenŋe kelihakmu lohimbiŋe yekmâ ewe katyekmai. To kârikŋe ki nemai. Me den perâkŋe ki sâmâi. Me bukulipyenŋe yengât iri sikumyenŋe ki ekŋâlem kâityongom meyingimai. ⁹ Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nângân nângânyenŋe mem pâroŋ pilâyingimu Kiristohât den pat âlepŋe topŋambâek nângâm yâkâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim manmai. Otmu Anitâŋe biwiyenŋe ekmu ârândân otmap yawu biwiyenŋe nângâmai. ¹⁰⁻¹² Yâkŋe imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. Otmu imbi naomlipyenŋe galempongom tihityenŋe otŋetâ manmanyenŋe kelihakmap. Imbilipyenŋe gurâ Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim yâkât nep tiŋâk mem lohimbi hoŋ bayingimai. To kârikŋe ki nemai. Me den guruk me den belângen ki sâmâi. Yawu manmâ biwiyenŋe galemahonetâ manmanyenŋe kelihakmu lohimbiŋe yekŋetâ yahatmu

eweyingimai. Lok yawuya yengât kutyeŋe katdâ Kiristohât lohimbiŋe manmanyenŋe ekŋetâ ârândâŋ otbuap. Yâkŋe manmanyenŋe ekŋetâ yawu otmu yanâmâ mem katyekdâ lohimbi hoŋ bayinginomai. ¹³ Otmu yâkŋe âilonŋo lohimbi hoŋ bayinginomai yanâmâ lohimbiŋe ewe katyekmâ nângâyinginetâ yahatbuap. Otmu yâkŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim tem lâuwangim mansai yakât topŋe sâm haok tuhum lohimbi belângen manmai ekyongomai. Yawu.

Yesu Kiristo yâkât topŋe.

¹⁴ Sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm gâhâlen takamune enâkmâ den otdomgât nanŋan. ¹⁵ Yawu gârâmâ mâtâp ki tetenihiwuap otmuâmâ pepa kulemgum katgihian yu sâlikum nenŋe buku oraŋgim orotmeme girawu otmâ manmunŋe Anitâŋe nângâningimu ârândâŋ otmap yakât Kiristohât lohimbi ekyongorâ nângânomai. Anitâ Manman Amboŋaŋe nen Kiristohât lohimbi orop tatmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât biwinan nângân nângân âlâlâ tatmap ya mem biwinenŋan katmu nenŋe Kiristohât den bulâŋe ya topŋambâek nângâm lohimbi kâsikum yinginomgât dop tap. ¹⁶ Anŋoân lohimbiŋe Yesu Kiristohât topŋe ki nângâŋetâek Anitâŋe hângângumu ge nengât tosaŋhât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap. Yakât nângâmunŋe bulâŋe oap.

Yâkŋe lok otmâ hânân ge hohetnenŋan manmu kuŋetâ muop. Mumu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât nângâmunŋe Anitâhât nanŋe tâŋ tâŋâk otmap. Yâkŋe olop miop ya Anitâhât aŋelolipŋaŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Aposololipŋaŋe topŋe katmâ yâkât den pat âlepŋe sâm haok tuhuŋetâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeimai. Otmu himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot.

4

Lok perâkŋe yengât topyeŋe

¹⁻² Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den âlâ biwinan kalop ya sâm tetemune nângâ. Gâmâlâk lok nombotŋaŋe Kiristohât lohimbi yengâlen taka den perâkŋe ekyongonŋetâ nângâm nombotŋaŋe hionâkmâ yengâlen torokatnomai. Lok yamâ weke bâleŋe me senduk banearâŋe kakyenŋan mem biwiyenŋe kârikŋe otmu den perâkŋe sâm bukulipyenŋe kâityongonomai. Kâityongonŋetâ bukulipyenŋaŋe Kiristo betgum yengâlen torokatnomai. ³ Lok perâkŋe yaŋe orotmeme âlâlâŋe mem bâlenenekmap sâm lohimbi ki miaknom sâm samut katmai. Me sot âlâlâ ki nenom sâm samut katmai. Samut katmai yamâ dondâ otmâ hilipgumai yakât yuwu sâmune nângâ. Anitâŋe sot âlek âlek yamâ neneŋeâk hârok sâm katningiop. Nenŋeâmâ sot ketetmâ “Yuâmâ neneŋe” otmu “Yuâmâ ki neneŋe” yawu ki sânom. Nen Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim yâkât den bulâŋe watmainŋe sot âlek âlek nem Anitâ mepaemain. ⁴⁻⁵ Otmu Anitâŋe wuân me wuân kalop yamâ âlepŋeâk hârok. Nenŋe wuân me wuân nene sâm otnom yamâ anŋoân Anitâ mepaem yanâmâ nenom. Yawu otnom yanâmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap.

Timoteoŋe yuwu otmâ hoŋ bayingiakgât kulemguoŋe.

⁶ Kiristohâlen biwihe kalonâmbâek nenŋe yâkât den kâsikum gihimunŋe nângâm heŋgenŋum biwihan katmâ manmâ gat. Yakât otmâ den ekgohoan yu nângâm heŋgenŋum Kiristo hoŋ bawaŋgim yâkât den yu bukulipge kâsikum yingiwuat yan Kiristoŋe gekmu ârândâŋ otbuap. ⁷ Yâhâ lok biwiyenŋambâ

nângân nângân tâñât topñe topñe tetemap yakât gâ orop alahune sâam otnomai yanâmâ ki nângâyîngiwuat. Gâñe Anitâhât tem lâuwangirâ gekmu ârândâñ otbuap yakât nângârâ keterahâkgât den âlâen hâum sâamune nângâ. Lok sihan kiñgitñe orowâkñe sururuk sâanomai. Yawu otnomai yakât nângâm wâtyeñe houñ sâmapgât inânñan dop miakmâ yâhâmai. Yakât dopñeâk biwihe houñ sâmapgât Anitâhât den biwihan katmâ lâum manmâ yâhâwuat.

⁸ Wâtñenñe kâriheâk sâam inânñan dop miakmain yamâ âlepñe. Yâhâ biwinenñe Anitâhâlen kârihem kinâk sâam sâp yupâek yâkât den biwinenñan katmâ lâum manmâ yâhânom yamâ âlonngo. Yawu otnom yanâmâ manman âlepñahât bulâñe âlâlâ teteningimu biwinenñe sânduk sâamu mannom. Otmu hâmbâi Anitâñe sâp patoen manman kârikñan torokatnenekmu manmâ yâhânom. ⁹ Den ekgohuan yu nângârâ bulâñe otmu yukât biwi yâhâp ki otbuat. ¹⁰ Den yu nângâmunnje bulâñe otmap. Anitâ Manman ambonañe lohimbi kerek menenekmâ manman kârikñan katnenekmu mannomgât dop tap. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenñañe kepeim manmain nenâk menenekmâ manman kârikñan torokatnenekmu mannom. Yakât nângâm yâkâlen biwinenñañe tiñâk kepeim houñ bawangim hâhiwin kakñan manmain.

¹¹ Den sâam aran yu Kiristohât lohimbi kâsikum yîngirâ lâum mannomai. ¹² Lohimbi nombotñañe gâhât nângâñetâ gemu “naom tipîñe” sâamaihât lohimbi senyenñan manmâ biwihe galemahom henngum Kiristohât tem lâuwangim manbuat. Yawu manmâ den lohotñan ekyongowuat. ¹³ Sâp kâlep ki otmuâk gâhâlen takawom. Yakât otmâ yuwu otmâ mambotnihim manbuat. Lohimbiñe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyeleknomaiân miti kâsikum yîngirâ nângânomai. Otmu den ya tâñ tâñâk watmâ orotmeme wuân me wuân otmâ manñetâ Anitâñe yekmu ârândâñ otbuap yakât ekyongom mem hewewenñe tuhuyekbuat.

¹⁴ Timoteo, emelâk Kiristohât komot ya yengât kunlipyenñe âi sâam gihim kungan mewi. Kungan meñetâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otgihimu âi girawu mendâ bulâñe tetewuap ya yâkñe biwiyenñan katmu sâam tetem eknongowi. Bulâñe ya teteâk sâam âi yakât biwihanñe tiñâk mem tuhuwuat. ¹⁵ Emelâk Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñe tuhuhekmu Kiristone olop miop yawuâk otbeâk nângâm otdâ gekmunñe tipîñe âlepñe olop. Benñe yakâlâk nângâm manmâ gat yakât otmâ tat tat memehe ekmunñe âilonngo oap. Otmu yâkâlen biwihanñe tiñâk kepeim manmâ yâhâwuat ya ekmâ Anitâ mepaenom. ¹⁶ Kiristohât den ya kelangatmâ kâsikum yîngiman sâam biwihe galemahom manbuatgât nanñan. Yiwerenñe yu âi mem mansat yawuâk torokatmâ Kiristohât den kâsikum yîngirâ lohimbiñe yâkâlen biwiyenñe kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ gâ orop meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai.

5

Timoteoñe yuwu otmâ Kiristohât komot galemýongoâkgât Paulone kulemguop.

¹⁻² Gâñe Kiristohât lohimbi yengât kunyeñe otmâ galemýongom mansat. Yakât otmâ yuwu otyîngiwuatgât nanñan. Lohimbi âlâ me âlâñe otñetâ bâlemu den kâwâ kârik ki otyîngiwuat. Lohimbi somboñe otñetâ bâlewuap otmuâmâ âwâhe mâmâhe ewe katyelekmâ lohotñan otyitgimat yawuâk otyîngiwuat. Me lohimbi nombotñañe otñetâ bâlewuap otmuâmâ imi atalipge me wârâ toulipge lohotñan otyîngimat yawuâk otyîngiwuat. Yâhâ imbi yâhâmâ esep esewâk otyîngiwuat.

Imbi kambut ya yengât sâop.

³ Imbi kambut nombotņe hep torehenlipyene bia me nimnaom barak manmai yaņe umburuk manmaihât Kiristohât komot ekyongorâ tihityene otnomai. ⁴ Yâhâ imbi kambut âlâņeâmâ nan baralipyene me helipyene orowâk manmai. Yâkņe mâmâlipyene me buwulipyene yengât tihityene otmâ hoņ bayiņņetâ Anitâņe yekmu ârândâņ otbuap. Yawu otnomai yan emelâk ņaņayenjan âwâ mâmâlipyene me buwulipyene tihityene otbi yakât matņe yâku sombo otnomaiân tihityene otnomai. ⁵ Yâhâ imbi kambut nombotņe hep torehenlipyene bia me nimnaom barak manmai yâkņeâmâ Anitâņe nâņgâningiâk sâm haonmâ ârândâņ ulitgum mepaemai. ⁶ Aiop benņe, imbi kambut nombotņe âlâņeâmâ “umburuk otmâ umatņe kakņan manmaihât kâwâ konda otmâ yapâ tewetsenņe mem dâimai. Kambut yawuyaņe yawu manmai yamâ biwiyene mumu hiliwahonomaihât pat manmai. ⁷ Lohimbi belângen manmaiņe Kiristohât lohimbi sâm bâleyiņgimaihât imbi kambut manmanyenjahât den ekgohoan yu gâņe sâm tetem ekyongorâ tem lâunihņetgât naņgan. ⁸ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâņe yeņe hep torehenlipyene me sese buwulipyene ki tihityene otmai yaņeâmâ Kiristo betgum lohimbiņe Anitâhâlen biwiyene ki kepeim manmai yawu otmai. Yakât otmâ Anitâņe yekmu dondâ bâlemap.

⁹ Aiop, imbi kambut âlâ me âlâņe Kiristohât komot hoņ bayiņgine sâm otmai ya yengât yuwu sâmunne nâņgâ. Embâņâmbâek imbi kambutņe nep tuhum Kiristohât komot hoņ bayiņgim gai. Ya yengât kutyene kulemgum katdâ tatmu tewetsenņe memai. Otmu imbi kambut ondop yâk yengâlen torokatņetâ kutyene kulemguwuat yamâ yuwu. Imbi kambut âlâ me âlâhât yambuyene 60 otyiņgiap ya yengât kutyene kulemguwuat. Yâhâ lok yâhâp kalimbu ki meyekbi. ¹⁰ Orotmemeyene âlepņe yuwu otņetâ Kiristohât komotņe mepaeyekmai. Nan baralipyene âilonņo galemyongom heņgenņum gawi. Otmu lomba takaņetâ emetyenjan dâim yâhâ katyekņetâ tatņetâ sot um yingiminiwi. Otmu hewewen otmâ âi âlek âlek mem Kiristohât komot hoņ bayiņgim gai. Otmu umatņe âlâlâ lohimbi kakyeņan yâhâmap yan hewewenâk tânyongomai. Imbi kambut yawu manmâ gai ya yengât kutyene kulemguwuat.

¹¹ Yâhâ imbi kambut hâkyene herone mansai yamâ kutyene ki kulemguwuat. Yamâ topņe yuwuhât. Loklipyene bâleņetâ Kiristohât nâņgâm yâkât komot hoņ bayiņgine sâm biwiyene katmai. Yawu otmai yamâ gâmâlâk lok yekmâ biwiyene pârâk pilâm Kiristohât nep pilâm lok meyekmai. ¹² Kiristohât nep tuhunom sâm biwi katbi ya pilai yakât nâņgâņetâ biwiyenjan hâumu gorâ kakņan mannomai. ¹³ Otmu kutņan hilâm im tatmâ emet ârândâņ yâhâm gem den golâ, me buku âlâhât den guruk, me den belângen sâsâ yawu sâņetâ dondâ bâlewuap. ¹⁴ Yawu otmaihât Kiristohât komot yuwu sâm ekyongohât naņgan. Lohimbi nombotņe belângen manmaiņe Kiristohât komot ya yengât sâm bâleyiņgimaihât imbi kambut yawuyaņe lok miakmâ mannomai. Yawu otmâ nimnaomlipyene mem ga katyekmâ galemyongom heņgenņum yan tat tat memeyene âilonņo teteyiņgiwuap. ¹⁵ Yâhâ imbi kambut nombotņeâmâ manman âlepņahât mâtâp ya pilâm Manman bâleņahât Amboņe Satan yâkât mâtâp watmai. ¹⁶ Otmu Kiristohât komolân gâtņe imbi âlâņe ikņe hep torehenņe âlâņe imbi kambut mansap yakât tihitņe otmâ tânguâkgât naņgan. Tihitņe otbuawân Kiristohât komotņe hewewen otmâ imbi kambut nombotņe hep torehenlipyene barak manmai ya tânyongonņetâ âilonņo otbuap.

Kiristohât komot yengât galem ya yengât sâop.

17-18 Kiristohât komot yengât galemlipyene nepyenhât hâmene yingjetâ menomaihât yuwu sâmune nângâ. Emelâk Anitâne girem den âlâ Mose ekumu kulenguop ya yuwu tap.

“Bulimakaone nep tuhuyingiwuap yan sot bulâne nemap sâm lauñe ki sâhâm mangunomai.”

Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâne nep tuhuyinginomai yakât hâmene yingjetâ ârândân otbuap.”

Den yawu tap. Yakât otmâ Kiristohât komot yengât galem katyekmâ âi yingwi yañe âi ya mem den pat âlepñe ya lohimbi belângen mansai ya ekyongomai, me Kiristohât komot den kâsikum yingimai ya yengât âi ekñetâ âilonjo otmu hâmene pato yinginomaihât nanñan. ¹⁹ Otmu lok yâhâp me amon yañe galemlipyene yengât topyene teteâkgât sâm hâreyingine sâm otnomai yan denyene ikñiâk ikñiâk sâñetâ konok otbuap yamâ nângâyingiwuat. Yâhâ lok konokñe ikñiâk sâwuap yamâ ki nângâwanñiwuat. ²⁰ Otmu galemlipyene âlâ me âlâne orotmeme bâleñe otnomai yamâ meyekmâ lohimbi yengât senyenñan katyekmâ sâyingiwuat. Yawu otyingirâ yan lohimbiñe ya ekmâ manmanyene galemahonomai.

²¹ Nâñe Anitâ yet Yesu Kiristo otmu anelolipyetñe koko salehâk ya yengât senyenñan kinmâ yuwu sâmune nângâ. Galemlipyene âlâ me âlâhât den sâm hâreyingiwuat yan den ekgohoan yu tâñ tâñâk watbuat. Yawu watmâ lok âlâhât nângârâ yahatmu, âlâhât nângârâ gemu yawu ki otbuat. Den sâm hâreyingirâ Anitâne nângâmu ârândân olâkgât târârâhâk sâwuat. ²² Galemlipyene âlâ me âlâne otñetâ bâleop ya yengât den sâm hâreyingirâ nângâñetâ hañ sâyingimu manmanyene kelihakmu mansai. Lok yawuya in yawu ki meyekñetâ Kutdâhât âi witgum tuhunomai. Manmanyene ekdâ ârândân otmu yâhâpñe âi sâm yingiwuat. Yawu gârâmâ âi in yawu yingirâ âlâkuâk otñetâ bâlewuat yakât tosa yamâ lohimbiñe gâhâlen sâm gâitnomai.

²³ Otmu tep kombohahât otmatgât wain to tipine nembuat.

²⁴ Lok nombotñane bukulipyene yengât senyenñan kinmâ otñetâ bâlemap ya yengât topyene nângâmai. Lok yawuya meyekmâ den âiân katyekñetâ sâm hâreyingiwualân emelâk topyene nângâwan sâwuat. Yawu gârâmâ lok nombotñe âlâneâmâ topyene kurihiakmâ manmai. Yâhâmâ âi pâi tuhuyeknomai yanâk topyene mem tetewuat. ²⁵ Otmu lohimbi nombotñane lohimbi senyenñan kinmâ orotmeme âlepñe otñetâ ekmai. Yawu gârâmâ lohimbi nombotñane orotmemeyene âlepñe otmai ya ekmâ bukulipyenane mepaeyekmai sâm orotmeme âlepñe ya tihângen otmai. Yamâ lohimbi âlâ me âlâne ya nângâm sâm haok tuhumai. Yawu otmai yañe tihâk tatbuapgât dop ki tap.

6

¹ Âi lok yengât sâmune nângâ. Kiristohât lohimbi ya den kâsikum yingimain yakât lohimbi belângen manmaine den ya nângâñetâ helekñe otmu Anitâ sâm bâlewangimaihât âi lok nombotñe Kiristohâlen biwiyene katmaine kunlipyene eweyingim lauyene lâum kinmâ âi tuhuyinginomai. ² Yâhâ kunlipyenane Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmai otmuâmâ âi loklipyene ya ki holanyekñetâ ari yene nângân nângân watmâ galemahom mansai. Yakât otmâ âi lok yañe kunlipyene ki sâm bâleyinginomai. Yâhâ kunlipyenane Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmai yâhâmâ Anitâne nângâyingimâp. Yakât nângâm âi lokñe âi kârikñeâk mem kunlipyene hoñ bayinginomai. Den ekgohoan yu kâsikum yingirâ nângâm manñetgât nanñan.

Senñe âlâlâ ki ekñâlem miaknehâlâk nângânom.

³ Kutdânenne Yesu Kiristone den âilongo aposololipne kâsikum yingiminiop yakât nângâmunne bulâne otmap. Yâkât otmâ lohimbi den ya kâsikum yingimunne nângânetâ bulâne otmap. Yâhâ lok nombotnane den ya nângânetâ ki ârândân oap sâm yeje engatyejeâk watmâ den ondop kâsikum yingimai yamâ dondâ bâlemap. ⁴ Lok yanjeâmâ yenhât nângânetâ dondâ yahatmap yamâ den kâsikum yingimai yakât topne hâum pâpgumai. Yakât otmâ bukulipyene orop den kaknan sahanginehâlâk nângâmai. Yawu otmâ nângâm bâleangim hâiakmâ sâm ge karakmai. Otmu hionakmâ den belângen sâm hakyenan sahangimai. ⁵ Yawu otmâ den bulâne pilâm biwi nângân nângânyene mem helen tuhuakmai. Otmu lohimbine tewetsenne ninginetâ hâk sânduhân mannehâlâk nângâm den kâsikum yingimai.

⁶ Nenne Kiristohâlen biwinenne kepeimain. Yawu otmâ senne âlâlâhât ki ekñâlem manmain yanâmâ Anitâne biwi sânduhân katnenekmu biwinenne ârândân otmap. ⁷ Kândikum mâmâlipnennane menenekbi yan tepyembâ hâk barak tetewin. Dop yawuâk hâmbâi mum yan hân yu pilâm senne âlâlâ ki miakmâ arinom. ⁸ Yakât otmâ yuwu nanngan. Anitâne sot, me pet sângum, me senne âlâlâ ya ningimu dopnennanâk mem manmain. Otmu “Getek âlâ ningiap,” sâm ki dewaenom. ⁹ Lohimbi nombotnane senne âlâlâ ekñâlem miakmâ hâk sânduhânâk manne nângâmai. Yawu nângâmai yamâ biwi nângân nângânyene hâlim milim otmu bâlejahât panngân kionmai. Otmu yenhâk yapâ ki holaraknomai. Yakât otmâ yanâk tatmâ hiliwahonomai. ¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlâne senne âlâlâ ekñâlem miakne sâm otmai ya yengât biwiyembâ nângân nângân bâlene âlâlâ tetemap. Ya watmâ orotmeme kingon otmai. Yawu otmâ Kiristohât lohimbi nombotnane yâkât mâtâp pilânetâ biwi nângân nângânyene orotok sâmu gorâ kaknan manmai.

Paulone Timoteo den ekuop.

¹¹ Nanne Timoteo, Anitâne mengekmu hon bawanngim mansat. Yakât otmâ gâjeâmâ orotmeme bâlene âlâ me âlâ ekmâ betbangiwuat. Yawu otdâ Anitâne gekmu ârândân olâk sâm yâkâlen biwihane tinâk kepeim tem lâuwangiwuat. Otmu Kiristohât lohimbi nângâyngim lohotnan otyingiwuat. Otmu lohimbi belângen manmaine mâtâp manguhihine sâm otnomai yakât nângârâ ki sâtnje otmu biwihe houng sâwuap. ¹²⁻¹³ Emelâk Wâtgât mâmânahât Heakne mem hewewen tuhukmu Kiristohâlen biwihe kalon yan nen Kiristohât lohimbi sennennan kinmâ “Kutdâne Yesu Kiristo konok hon bawanngim manbom,” sâon. Yawu sâon yan Anitâ Manman Ambone otmu nanne Yesu Kiristone nângâhilihmutâ ârândân olop. Emelâk embânân Yesu Kiristo ikñak kiap âlâ, kutne Pontio Pilato sâm, yâkât senngan kinmâ Anitâ orop topyetne konohâk tap ya ekuop. Anitâ yet Kiristo yâk yetgât sâtgât otmâ yuwu sâmune nângâ. ¹⁴ Yesu Kiristone âwurem ge menenekbuap yakât sâp utâpguap. Yakât mambotnomân lohimbine manmange eknetâ bâlemu Kiristohât den pat mem ge katmai hât biwihe galemahom târârâhâk manbuat. Yawu manmâ âi gihiwin ya tinâk membuat.

¹⁵ Anitâ yahat yahatne, lok topne topne manmâ gai ya yengât kunyene. Otmu lok kutdâ ya yengât kunyene pato. Yâkne konok ambonenne otmâ tihitnenne otmap. Yakât otmâ nângâwanngimunne âlâ kândâkdâ otmap. Kiristone âwurem ge menenekbuapgât sâp kalop ya ekmu ârândân otbuap yanâmâ âwurem ge menenekbuap. ¹⁶ Anitâ Manman Ambone ikñiâk koko salehâk tatmap. Yakât otmâ ikñak tatmawân lajinne ya lok âlâ me âlâne eknomgât dop âlâ ki tap. Ikne konok kunnenne tatmâ tihitnenne otmâ yâhâmbisâpgât herone nângâwanngim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonnganâk.

Lohimbi iri sikumyeŋe orop mansai ya yeŋgât sâop.

¹⁷ Lohimbi iri sikumyeŋe orop mansai ya yuwu sâŋ ekyongowuatgât nanŋan. Iri sikumyeŋe biatyinŋiwuap. Yakât otmâ hâkyeŋe mepaeakmâ iri sikumyeŋe miakmâ hâk sânduhân manne sâŋ biwiyeŋe yanâk ki katnomai. Anitâ Hop Sambe Amboŋaŋe tihitnenŋe otmâ lâtâpnongomap. Yâkŋe yawu otmap yakât biwiyenŋe yâkâlenâk kepeim heronŋe nânŋânomaiahât nanŋan. ¹⁸ Yawu mannomai yan tepyeŋe hewewenŋ otmu lohimbi umburuk manmai ya tânyongoŋetâ Anitâŋe yen yekmu ârândânŋ otbuap. ¹⁹ Yakât bulâŋe Yesu Kiristonŋe âwurem gewuawân meyekmâ manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Den bâiŋe sâop.

²⁰ Nanne Timoteo, emelâk Kiristohât den lohimbi kâsikum yinŋiwuat sâŋ âi gihiwan ya biwihanŋe tinâk mem tuhuwuatgât nanŋan. Otmu lok nombotŋaŋe lokgât nânŋân nânŋân tâŋât watmâ den kakŋan sahanŋimai. Lok yawuyaŋe gâ orop den yawu alahune sâŋ otŋetâ ki nânŋâyinŋiwuat. Yâkŋe topŋambâek nanŋain sâmai yamâ sâŋ hilipgumai. ²¹ Lok nombotŋaŋe yawu otmâ Kiristohât mâtâp pilâwi. Bâiŋ.

Anitâ gâ orop talâkgât nanŋan.

Nâ âwâhe,
Paulo

2 Timoteo Pauloꝝe Timoteohât ekap betꝝan kulemguop.

O nanne Timoteo,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ ikꝝahâk Yesu Kiristohât aposolo sâꝝm âi nihimu mem mansan. Kiristo orop biwinenꝝaꝝe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâꝝe manman kârikꝝahât pat kuningimu tap. Yakât den pat lohimbi hânꝝan kulemꝝan mansai yengâlen ari ekyongowehât Kiristone hânꝝannoꝝop. ² Otmu den pat ya ekgohomune nânꝝgârâ bulâꝝe otmu nanꝝe âwânꝝaꝝe tânahomawot yakât dopꝝeâk tânahom yâkâlen biwinetꝝaꝝe kepeim hoꝝ bawanꝝimait. Gâhât nânꝝgâm Anitâ yuwu sâꝝm ulitguman. “O Awonꝝ, gâꝝe Kutdânenne Yesu Kiristo orop Timoteo nânꝝgawanꝝim tihitꝝe otmutâ biwiꝝe sâꝝnduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâꝝm ulitguman.

Pauloꝝe Timoteo mem hewewenꝝe tuhuop.

³ Tâmbâlipnaꝝe Anitâ hoꝝ bawanꝝim gaminiwi dop yawuâk nânꝝe gurâ hoꝝ bawanꝝim gan. Hoꝝ bawanꝝimune Wâtgât mâmânꝝahât Heakꝝe biwine ekmu ârândânꝝ otmap yawu nânꝝgâman. Otmu omoꝝe hilâmꝝe Anitâ ulitguman yan gâhât nânꝝgâm ulitguman. ⁴ Emelâk Epeso kapiân tatmâ biwinetꝝaꝝe kepeiakmâ manmâ dondâ iseangiwit yakât gâhât nânꝝgâhihiman. Yâhâꝝe enakmâ tep hero nanꝝanganꝝiromgâlâk nânꝝgâman. ⁵ Emelâk buwuhe, kutꝝe Loisi sâꝝm, yâkꝝe Kiristohâlen biwiꝝaꝝe kepeim manminiop. Otmu mâmâhe, kutꝝe Yunike, yâk gurâ yawuâk. Yakât otmâ gâꝝe yawuâk yâkâlen biwihane kepeim manmâ gat yakât gâhât nânꝝgâm engat yâhâꝝ ki otman. ⁶ Yawu nanꝝan yakât otmâ emelâk Kiristohât komot yengât kunlipꝝe orop âi sâꝝm gihim kungan mewin sâꝝp yapâek Wâtgât mâmânꝝahât Heakꝝe mâmânꝝe otgihimu âi mendâ bulâꝝe tetem gap. Otmu bulâꝝe yawuâk tetem yâhâwuapgât kârihem kinmâ âi ya biwihane mem tuhuwuat. ⁷ Nenne Anitâhâlen biwinenꝝaꝝe kepeimunꝝe lohimbi nombotꝝaꝝe umatꝝe âlâlâ ningimai. Yawu otꝝetâ biwinenꝝe orotok sâmapgât ikꝝe Wâtgât mâmânꝝahât Heakꝝe mâmânꝝe otningimu biwinenꝝe galemahom lohimbi lohotꝝan otmâ buku otyiꝝgimain.

⁸ Kiristohâlen biwine kinmap ya ki kurihim manmâ gaman. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepꝝe lohimbi ekyongomune ya lok nombotꝝaꝝe nânꝝgâꝝetâ gemu bet pilâm pâi emetꝝan mem katnekꝝetâ manmâ gan. Otmu gâꝝe yâkâlen biwihane kepeim nâ orop tânahom den pat âlepꝝe ekyongom gawit ya ki kurihim manbuat. Yawu manmâ lohimbi den pat ya ekyongorâ nânꝝgâm biwiꝝe yâkâlen katꝝetgât nanꝝan. Yâhâ lok nombotꝝaꝝe den ya nânꝝgâm hâkânꝝ otmâ mem âlâlâ tuhuheknomai yan Anitâhât wâtꝝan kinmâ ki lohotꝝe otbuat. ⁹⁻¹⁰ Anitâꝝe hân himbim ki kândikyotgowân Yesu Kiristo hânꝝangumu ge nen Anitâhât lohimbi menenekmâ manman kârikꝝan katnenekbuap ya sâꝝm kalop. Yakât otmâ nenꝝe otbin mewin yakât ki nânꝝgâop. Ikꝝe engatꝝeâk otmâ Kutdânenne Yesu Kiristo hânꝝangumu ge sâreerenekmâ kawenenꝝan kinmu kuꝝetâ muop. Muop yamâ benꝝe muꝝambâ mem yahatmu Mumuhât Amboꝝe Satan ya mem ge katmâ manman kârikꝝe mem teteningiop. Yakât den pat âlepꝝe eknongonꝝetâ nânꝝgâwin yan Wâtgât mâmânꝝahât Heakꝝe mem hewewenꝝe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenꝝaꝝe kepeiwin. Yawu otmunꝝe Anitâꝝe nine nanne baratne sâꝝm manman kârikꝝahât pat kuningiop.

¹¹ Otmu nâñe den pat âlepñe lohimbi kâsikum yingiwêhât Anitâñe aposolo âi sâm nihimu mem mansan. ¹² Âi yu mem lohimbi den pat âlepñe kâsikum yingimune yakât menekmâ pâi emetñan katnekñetâ hâhiwin kakñan mansan. Yawu mansan yamâ Kiristohâlen biwinañe tiñâk kepeim mansan. Yakât otmâ âi nihiop yu biwinañe mem tuhum manmâ yâhâwomgât mâmâñe otnihimap. Otmu yawuâk mâmâñe otnihimu âi yu tuhum manmâ yâhâm yañak mumbom. Otmu hâmbâi Kiristone âwurem ge menenekbuawân âi yukât hâmeñe nihimu membom yakât nâñgâm biwi yâhâp ki otman. ¹³ Kiristohât den bulâñe yakât mâtâpñe nâñgâm hengenguhât den kâsikum gihim gan. Den mâtâpñe ya ki tâpikgum gike nâñgân nâñgân watmâ lohimbi kâsikum yingiwuat. Yawu otmâ Kiristo orop biwiyetñane kepeiakmâ konohâk otmu Anitâñe manman kârikñan katgekbuap yakât biwi yâhâp ki otmâ lohimbi hoñ bayingiwuat. ¹⁴ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan ge tatmapñe mâmâñe otgihimu Kiristohât lohimbi ikñe den pat kâsikum yingim mem hewewenñe tuhuyekbuat sâm âi gihiwin. Ya biwihañe tiñâk mem tuhuwuatgât nanñan.

¹⁵ Emelâk topñe katmâ den âiân katnekbi yan Asia hân ambolipñane tânnohonjet sâm ekyongowan yamâ yâkñe nâ ki tânnohowi. Sâp yan bukuyâhâtnetñe, kutyetñe Pihelo yet Hemohene, yâkñe betnohom âlâengen ariowot. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ bukunetñe âlâ, kutñe Onesiporo, yâkñe konok Epeso kapi pilâm Roma kapi yuân takaop. Taka pâinnekmâ kapi hawangum yâhâm giop. Yâhâ nâmâ pâi emetñan tatmune yan taka mem tetenehop. Mem tetenekmâ pâi emetñan yâhâmune girawu me girawu tuhuneknomai yakât nâñgâm ki gorâwanñgiop. In tihitñe bia pâi emetñan gam nekmu orowâk tatmâ den huhum biwine mem hewewenñe tuhuop. Otmu Kutdânenñane yâkât imbiñe naomñe yengât nâñgâyingim tihityeñe olâkgât ulitguman. ¹⁸ Hâmbâi sâp patoen Kutdânenñane âwurem ge menenekmu Anitâñe biwinenñahât topñe ekmâ otbin mewin yakât matñe kâpekningiwuawân Onesiporohât nâñgâwanñgiuap. Emelâk gâ orop Epeso kapiân manmâ Kiristohât den kâsikum yingiminiwit yan yâkñe tânnotgominiop ya nanñat.

2

Timoteone Kiristo hoñ bawanñgiuwapgât Paulone sâop.

¹ Nanne, Timoteo, emelâk Pihelo yet Hemoheneñe Kiristohât âi pilâm ariowot yawu ki otbuat. Gâñeâmâ Yesu Kiristohât wâtñan kinmâ kârihem hoñ bayingim manbuat. ² Otmu nâñe Kiristohât den pat âlepñe ya lohimbi kâsikum yingiwân yan gâ orowâk tatmâ nâñgâm gawi. Otmu âi gihiwan yakât dopñeâk gâku yawuâk lok nombotñe Kiristohâlen biwiyenñane kepeim manmaine lohimbi den kâsikum yinginomaihât meyekmâ âi sâm yingiwuat.

³⁻⁴ Otmu Kiristohât tem lâum âi târârâhâk mem manbuat yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâñgâ. Hep beroneâmâ kunlipyeneñe yekñetâ ârândânñ olâk sâm yâkñe den sâmâi ya watmâ ari otñetâ dopñan otmap. Otmu umatñe lâunomai yakât nâñgâm ki gorâyingimap. Yâkñeâmâ lohimbi inñe manmai yawu ki manmai. Yakât nâñgâm umatñe âlâlâ kakgan yâhâwuap yan gâñe Kutdâ tem lâuwanñgirâ yâkñe gâ gekmu ârândânñ otbuap. ⁵ Otmu den âlâen hâum sâwe. Lok kiñgitñe orowâkñe senñe âlâlâ âilonño katñetâ tatbuap ya menom sâm emet inânñan dop miakmâ yâhâmai. Dop miakmaiân lok âlâ me âlâñe otmâ hilipgumai yamâ galemnyeñane watyekmap. Yakât otmâ gâñe manmange galemgum hengengum manbuat. ⁶ Otmu den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâñe âi kalam tuhumaine yapâ sot mem nemai. Otmu gâñe Kiristohât nep ya biwihañe hikum tuhuwuat yakât matñe hâmbâi gihimu membuat. ⁷ Den âlâen hâum ekgohoan yu mem mete tuhuwuat yanâmâ

Anitâne nângân nângânge mem pâron pilâhihimu manman girawu mandâ ârândâj otbuap yakât topne nângâuwat.

⁸ Yesu Kiristo yamâ Dawitihât senâmbâ gâtne. Yâkne mumu Anitâne mumuambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nângâm umatne âlâlâ kakgan yâhâmu biwihe ki orotok sâwuap. Nâne lohimbi hânjan kulemjan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat ya ekyongom gan. ⁹ Yakât otmâ nâhât lok bâleje sâm ip kâriknane hikunekmâ pâi emetjan katneknetâ hâhiwin kakjan mansan. Yâhâ nâneâmâ yawu mansan gârâmâ Kiristohât den pat ya sâm haok tuhunomaihât mâtâp yamâ ki manguyingiai. ¹⁰ Den pat ya sâm haok tuhunetâ Anitâne lohimbi meyekmâ manman kârikjan katyekmu herone kakjan manmâ yâhâmbisâihât sâm kalop. Yakât otmâ lohimbi yanneâmâ Yesu Kiristohâlen biwiyene katnetgât nângâm hâhiwin kakjan mansan ¹¹ Den yuwu ekgohomune nângârâ bulâne olâk.

“Yâkne manmanne pilâm howanân kuwetâ muop. Yakât dopneâk nenne manmannenne bâleje pilâwin. Otmu Anitâne mumuambâ mem yahatmu manman kârikne mem teteningiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenne kepeim manman kârikjan manbisâin. ¹² Lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhuneneknetâ yâkâlen biwinenne kepeim mannom otmuâmâ yâkne âwurem ge menenekmu orowâk tatmâ lohimbi galemyongom mannom. Yawu gârâmâ nenne betgunom otmuâmâ yâku yawuâk betnongowuap. ¹³ Yâhâ betgum biwinenne kârikne otmu mannom otmuâmâ matne umatne kâpekningiwuapgât den sâm kalop ya ki kumbuap. Ikne biwi nângân nângânjan tatmap ya pilâm yan ondop otbuapgât dop âlâ ki tap. Yawu.”

Timoteone Anitâhât den ki kelangtmâ lohimbi kâsikum yingiop.

¹⁴ Den sâm aran yu Kiristohât lohimbi ekyongowuat. Otmu Anitâhât senjan kinmâ kuyingirâ den kakjan ki sahanginomai. Yâhâ den kakjan sahanginomai yanje mem bâleyekmu hiliwahonomai. ¹⁵ Otmu gâne Anitâhât den bulâne ki kelangtmâ lohimbi kâsikum yingiwuat. Anitâne nekmu ârândâj olâk sâm âi sâm gihiwan ya biwihane tinjak mem yâkât den tâj tâjak kâsikum yingiwuat. Yawu otmâ ki anjakbuat. ¹⁶ Yâhâ lohimbi nombotnane yanje nângân nângân watmâ den tângât sâm den kakjan sahangimai. Yawu otmâ Kiristohât mâtâp pilâm manman bâlejahât mâtâp watmâ dondâ otmâ hilipgumai. ¹⁷ Yakât dop kum yuwu sâmune nângâ. Lohimbi âlâ me âlâ hâk bâle teteyingimap yanje hârok mem bâleyekmu hiliwahonomai. Yakât dopneâk lok yanneâmâ den perâkne sâm bukulipyene kâsikum yinginetâ nângânetâ bulâne otmu ya watmâ manmâ hiliwahonomai. ¹⁸ Yengâlen gâtne lok yâhâp, kutyetne Himenai yet Pileto, yâkne Kiristohât den bulâne pilâm den yuwu kâsikum yingimawot. Mumuambâ yahatnomgât dop âlâ ki tap sâm den perâkne kâsikum yingimawot. Den perâkne ya kâsikum yingimutâ buku nombotnane nângânetâ bulâne otmu Kiristohât den bulâne betgum mansai. ¹⁹ Yawu gârâmâ nenne saran aim kânângâmunne njiwin njiwin sâm kinmap yakât dopneâk Anitâne ikne lohimbi meyekmu yâkâlenâk biwiyenne kepeim manmai. Yâkâlen biwiyenne kepeim manmai ya yengât yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâne Kutdâhâlen biwiyenne kepeim mansai ya yengât biwiyenahât topne nanjap.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâne “Kutdâhâlen biwinane kepeim tem lâuwangiman,” yawu sâm lohimbi ekyongomai yanje orotmeme kingon pilâm manman târârâhâk mannomai.” Yawu.

²⁰ Otmu nen Kiristohât lohimbi bulâñe lok perâkñe orop hohet guhet mansain yakât topñe nâñgârâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunen nâñgâ. Emet pato âlâhât kâlehen kondo hâhâp senñe âlâlâ topñe topñe tuhum katñetâ tatmap. Tuhum katbi yamâ nombotñe goli otmu siliwa yañe tuhum katbi. Otmu nombotñe âlâmâ denñopñe mem kutakum tuhuwi. Otmu nombotñeâmâ nakñe hâwim katbi. Yâhâ emet amboñañe senñe âlâlâ nombotñe yakât nâñgâñetâ yahatmu hâwurum emet biwiñe âlâen katñetâ tatmap yan lok papato im yahatmai. Yâhâ nombotñe âlâmâ yakât nâñgâñetâ gemu ya hâwurum emet pondoân katñetâ tatmap. Dop yawuâk nenñe oset guset manmain. ²¹ Yâhâ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâñe lok perâkñe yengât orotmeme bâleñe bet pilâm keterakmâ yeñeâk mannomai yamâ Kutdâyeñañe âi âlepñe yingimu menomai.

²² Lok nombotñañe nimnaom yengât nâñgân nâñgân ya watmâ yu me ya otmai. Yâhâ lok nombotñañeâmâ biwiyeñe galemahom târârâhâk manmai. Yawu manmai yañeâmâ yu me ya otne sâm anjoân Kutdâ ulitgunetâ nâñgân nâñgân âlepñe biwiyeñan katmap. Otmu gâñe yawu otdâ Anitâñe nâñgân nâñgânge mem pâron pilâhihimu Kiristohât den lâum lok âlâ me âlâhât den sâm hâreyingirâ ârândân otbuap. Den sâm hâreyingirâ ârândân otbuap yanâmâ Kiristohât lohimbi orop biwiyeñañe kepeiakmâ konohâk otmu buku orañginomai. ²³ Yâhâ lok nombotñe yengât biwiyeñambâ nâñgân nâñgân tâñât âlâlâ tetemap ya gâ orop alahune sâm otnomai ya ki nâñgâyingiwuat. Lok yawuya orop den tâñât alahumai yan den yañe ba tom tomñe otmu yañak den kakñan sahañgimai. ²⁴ Nenñeâmâ Kutdâ hoñ bawañgimain. Yakât otmâ nenñe lohimbi kerek ewe katyekmâ lohotñan den kâsikum yinginom. Yawu otmâ yâk orop den kakñan ki sahañginom. ²⁵⁻²⁶ Yawu otyinginom yanâmâ Anitâñe biwiyeñan kionmu nâñgân nâñgângeñe keterakyingimu Kiristohât den nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñe katnomai. Yâkâlen biwiyeñe katnomai yan Satangât pañgoñân kionmâ hoñ bawañgim gai yapâ holanyekmu Kiristohât tem lâuwañginomai.

3

Kiristo âwurem gewuap sâp yan lohimbi yuwu otmâ mannomai.

¹ Den âlâ yuwu sâmunen nâñgâ. Kiristo âwurem gewuapgât sâp tâlâhuwuap yan lohimbiñe yuwu otñetâ bâlewuap. ² Lohimbi nombotñañe yehât nâñgâñetâ yahatmu hâkyeñe mepaenomai. Hâkyeñe mepaem tewetsenñahâlâk nâñgâm tepyeñe umatñe otbuap. Yawu otmâ bukulipyene yengât nâñgâñetâ gemu nâñgâm bâleyingim hâiyeknomai. Âwâ mâmâlipyeñañe mem ga katyekmâ tihityeñe otmâ gamai yakât nâñgâñetâ porap otmu ki ewe katyekmâ tem lâuyinginomai. Otmu yakât dopñeâk Anitâ ki ewe katmâ yâkât den lâunomai. ³ Lohimbi âlâ me âlâ yekmâ mem bâleyeknomai. Lok nombotñañe otñetâ bâlewuap yakât tepyeñe kou kâlâp semu yanâk matñe yinginomai. Otmu den guruk sâm bukulipyene yengât belângen sânomai. Otmu bukulipyene kâityongom hâmeyeñe bitnomai. Yâhâ girawu manñetâ âlepñe otbuap yakât ki nâñgânomai. ⁴ Yawu otmâ Anitâ betbañgim yu me ya ekñâlem otmâ hilipgunomai. ⁵ Lok yawuya nombotñañe topyeñe kurihiakmâ Kiristohât lohimbiñe otmai memai yawuâk otmâ yengâlen torokatnomai. Yawu gârâmâ biwiyeñe mañguakmu manñetâ Anitâñe ki mâmâñe otyingimay. Lok yawuyañe Kiristohât komolân torokatmaiñe sen galemâk manbuat. ⁶⁻⁷ Lok yawuyañe yuwu otmai. Imbi nombotñañe otñetâ bâlemap yakât nâñgâñetâ biwiyeñan hâumu girawu manmunñe Anitâñe nenekmu ârândân otbuap sâm lokgât nâñgân nâñgân âlâ watmâ ya pilâm âlâ watmâ tuhumai.

Yawu otjetâ nângân nângânyeje hâlim milim otmu Kiristohât mâtâp ekjetâ ki keterakyiŋgimâp. Yakât otmâ lok yawuyaŋe imbi yuwuya yengât biwiyenjan kionjetâ den ya nângânetâ bulâŋe otmu lok naomlipyenye yengât manmanyenye mem bâleyiŋgimai. ⁸ Kândikum emelâk Mosenje Anitâhât lau lâum Aihita yengât lok kunje yâkâlen ari yâkât den ekuop yan Aihita lok yâhâp, kutyetŋe, Yane yet Yambere, yâkŋe Anitâhât den kakŋan sâowot. Yakât dopŋeâk lok perâkŋe yengât yan yaŋe Anitâhât den bulâŋe kakŋan sâmai. Nângân nângân bâlenjahât Amboŋe, Satanŋe lok ya yengât nângân nângânyeje mem bâleyiŋgimu Kiristohât den pat âlepŋe nângânetâ helekŋe otmap. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. ⁹ Otmu emelâk Yane yet Yambereŋe Anitâhât den kakŋan sâowot yan topyetŋe tetekŋan tetemu lohimbine ekbi. Yakât dopŋeâk lok perâkŋe yuâmâ sâp kâlep ki otmuâk topyene tetemu Kiristohât lohimbine yekmâ lok kopa sânomai.

Pauloŋe Timoteo den katbaŋgiop.

¹⁰ Nanne, Timoteo, Anitâŋe mâmâŋe otnihim tihitne otmâ gap yakât topŋe nângâm heŋgenjuat. Emelâk tânahom gawit yan Kiristohâlen biwinanŋe kepeim yâkât den pat âlepŋe lohimbine kâsikum yingiminiwan. Sâp yan girawu manban ya nehon. Lohimbine nombotŋanŋe sâp bâlenihiwi ya ewe katyekmâ buku otyiŋgiwan. Otmu umatŋe âlâlâ kaknan yâhâop yan biwine ki houŋ sâop. ¹¹ Kapi kalimbu, kutyene Antiok, Ikonion, Listera yan ari tatmâ Kiristohât den pat âlepŋe kapi ambolipŋe kâsikum yingiwani. Kâsikum yingimune nombotŋanŋe den ya nângânetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin nângâm bâsok muwan. Mumbâm yamâ Kutdâŋe tihitne otmu hâmene kinop.

¹² Yakât yuwu sâmune nângâ. Lohimbine âlâ me âlâŋe Kiristo orop biwiyenjan kepeiakmâ konohâk otmu Anitâ hoŋ bawangimai yâhâmâ lok belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyekmai. ¹³ Lok perâkŋanŋe biwiyenjan kurihiakmâ Kiristohât lohimbine kâityongom mansai. Yawu otjetâ bâlemap yawuâk torokatmâ otmâ yâhânetâ dondâ bâlewuap. Otjetâ bâlemap yakât nângânetâ bulâŋe otmu yawuâk watmâ yâhâm hiliwahonomai. ¹⁴ Yâhâ gâmâ nâŋe Kiristohât den kâsikum gihimune nângâon. Ya nângârâ bulâŋe otmu yâkâlen biwihanŋe kepeim manmâ gat. Yakât otmâ nâhât topne nanŋat. Yakât otmâ Kiristohât den yawuâk lâum manbuatgât nanŋan. ¹⁵ Emelâk Anitâhât poropetelipŋe otmu hoŋ bawalipŋanŋe yâkât den kulemguwu ya mâmâhe buwuhane lep-atgambâek kâsikum gihiminiowot. Yakât otmâ den ya nângâm heŋgenjum Kiristohâlen biwihanŋe tinâk kepeim manbuat. Yawu manmâ yâhâwuap otmuâmâ Kiristone âwurem ge menenekbuap yan Anitâŋe manman kârikŋan orowâk katnenekbuap. ¹⁶ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât poropetelipŋe otmu hoŋ bawalipŋe yengât biwiyenjan mem hewewenjan tuhumu Anitâhât den ya tâŋ tâŋâk kulemguwu. Yakât otmâ den ya kâsikum lohimbine yingimunŋe nângânetâ bulâŋe otmu Anitâhât topŋe nângâm heŋgenjunomai. Yawu nângâm orotmeme girawu mannetâ yekmu ârândâŋ otbuap yakât nângânetâ haŋ sâyiŋgimu manmanyenjan kelihakmu mannomai. ¹⁷ Otmu nenŋe Kutdâhât wâtŋan kinmâ den ya nângâm heŋgenjum hoŋ bawangim nepŋe tuhonom yanâmâ yakât bulâŋe âilonŋo tetewuap.

4

¹ Nâŋe Anitâ yet Yesu Kiristo yetgât senyetŋan kinmâ yuwu sâmune nângâ. Kiristone âwurem gewuap yan lohimbine emelâk muwi, me yiwerenjan mansain yu, otmu hâmbâi tetem mannomai, kerek nengât biwinenjan ekbuap. Yawu otmâ nenŋe yâkâlen biwinenjan kepeimain nenâmâ menenekmâ manman kârikŋan katnenekmu manbisâin. Yakât nângâm den yuwu

sâmune nângâm lâum manbuat. ²⁻⁴ Hâmbâi Kiristone âwurem gewuap sâp ya tâlâhuwuap yan Anitâhât hon bawalipnaje ikne den bulâne lohimbi tâj tânjâk kâsikum yinginomai. Kâsikum yinginetâ lohimbi nombotnaje ki nângâm nângâm mannomai. Ki nângâm nângâm mannetâ ândâpyeje kârikne otbuap. Yawu manmâ lok âlâ me âlâne den lohotnjan kâsikum ningim herone kaknan katneneknetâ manne sâm yeje engatyeneâk otmâ lok yawuya yengât pâinyeknomai. Yawu gârâmâ lok perâkne mem teteyeknetâ den tânjât topne topne kâsikum yinginetâ nângânomai. Yawu gârâmâ sâp yiwerene yuâmâ Kiristohât den kâsikum yinginom. Lohimbi belângen manmaine Kiristohâlen biwiyene katnetgât gâneâmâ hewewen otmâ den pat âlepne ya sâm holanmâ engatyejan gewuat. Yâhâ nombotnaje nângânetâ umatne otmap yâhâmâ mem hewewen tuhuyekbuat. Yâhâ nombotne âlâneâmâ nângâm pâp gumai yamâ lohotnjan kâsikum yingirâ nângân nângânyeje pâron sâmu han sâyingiwuap. ⁵ Otmu wuân me wuân gâhâlen tetewuap yan biwihe ahom niakmapgât galemahom manbuat. Otmu lok belângen manmaine mem âlâlâ tuhuheknetâ hâhiwin kaknan manmâ yâhâwuap yan Anitâhât wâtjan kinmâ hon bawaŋgim Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingim heŋgen guuat.

⁶ Yâhâ nâ otnihinomai yakât nângâm den âlâen hâum sâmune nângâ. Emelâk papatolipnennaje Anitâ mepaem yan noniŋ bulimakao gâim katban giminiwi. Yakât kaknan wain to moselenetâ gemu yan Anitâne nângâmu ârândâŋ otminiop. Yakât dopneâk nâ nohonetâ mumbom yan hepnaje gemu ârândâŋ otbuap. ⁷ Emelâk Kutdânenenaje menekmâ aposolo âi sâm nihiop ya biwinaje tiŋâk mem tuhumm gan. Yakât nângâmune ârândâŋ oap. Otmu âlâ torokatmâ tuhumbâmgât dop âlâ ki tap. ⁸ Kutdâhâlen biwinenaje kepeim manmain. Yakât âwurem ge menenekbuap nângâm mambotban gimain. Yâhâ âwurem ge menenekbuawân biwinenne ekmâ hâmeje tâj tânjâk ningiwuap. Nâne hon bawaŋgimune nekmu ârândâŋ otmap. Yakât otmâ hâmeje âilonŋo nihimu membom. Sâp yan pat yakât bulâne nihimu membom.

Den bâne sâm hâreop.

⁹⁻¹² Aiop, bukunenje âlâ, kutne Dema, yâkne ikne manmanjahâlâk nângâmu yahalop. Yawu otmâ nâ pilânekmâ Tesalonike kapiân ariop. Otmu bukunenje âlâmâ, kutne Kerese, yâhâmâ hângângumune Galatia yengâlen ariop. Otmu bukunenje âlâmâ, kutne Tito, yâhâmâ hângângumune Dalimati yengâlen ariop. Otmu âlâmâ, kutne Tikiko, yâhâmâ hângângumune Epeso kapiân ariop. Bukunenje âlâmâ, kutne Luka, yâk konok nâ orop mansait. Yâhâ bukunenje âlâ, kutne Mareko, yâkne gurâ Kiristohât lohimbi hon bayingimu nângâmune âilonŋo oap. Yakât otmâ gâne mendâ yâk orowâk in yawu takaromawot. ¹³ Otmu Epeso kapi pilâm yuân takare sâm anŋoân Toroa kapiân garomawot. Yan ga lok âlâ, kutne Kapo sâm, yâkât emelan nâhât siruhât hâk katipne otmu ekap âlâlâ katban ya mem takaromawot.

¹⁴⁻¹⁵ Lok âlâ, kutne Alesande, yâhâmâ goli, siliwa otmu kât kârikne âlâlâ um kutakumap. Yâkne nâhât den kaknan sâm dondâ mem bâlenehop. Yakât otmâ yâkât sen galem otdomawot. Yawu otnihiop yakât matne Kutdânenenaje kâpekbawuap.

¹⁶ Anŋoân den âiân katnekbi yan bukulpne kerekne betnohowi. Yakât Anitâne ki nângâyingimu bâlewupgât nanŋan. ¹⁷ Sâp yan Kutdâne ki betnohop. Yâkne mem hewewen tuhunekmu nine topne ekyongowan. Otmu Kiristohât den pat ya pâku lohimbi yengât kunlipyeje ekyongomune nângâm heŋgen guwi. Yawu otmâ Kutdâne nângânihimu holaneknetâ gem ariwan. ¹⁸ Otmu yakât dopneâk Manman Bâlenjahât Amboŋe, Satanje mem bâlenekmapgât Kutdâne tihitne otmâ yâhâwuap. Otmu hâmbâi mâne

sârerenekmu himbimân manmâ yâhâwom. Yakât nângâm Anitâ heronje nângâwanjim mepaembisân. Ya bonņanâk.

¹⁹ Den bâiņe sâwومان. Lohimbi yâhâp, kutyetņe Akuila yet Pisisila, nângâyitgian. Otmu Onesiporohât imbiņe naomņe yeņgât nângâyinģian.

²⁰ Yâhâ bukunenņe Erasto yamâ Korinti kapiân takawin yan katmunņe mansap. Otmu âlâmâ, kutņe Toropimo, yâhâmâ mesek otmu yanjak Milete kapiân takawin yan katmunņe mansap. ²¹ To yambu otmâ mâtâp maņguyitģimapgât in yawu takaromawot.

Yuwulo, Puren, Lino, Kalaria otmu Kiristohât lohimbi nombotņe gurâ nângâhihi. ²² Kutdâ orop manbuat.

Anitâņe ikņe lohimbi yeņgât tihityeņe olâkgât naņgan.

Nâ âwâhe,
Paulo

Tito Pauloꝝe Titohât ekap kulemgum katbaꝝgiop.

O nanne Tito,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Amboꝝaꝝe Kiristohât aposolo sâꝝm âi nihimu mem hoꝝ bawaꝝgim mansan. Anitâꝝe lohimbi nâꝝngâꝝyîꝝgim Kiristohât pat kuyîꝝgimu mansai. Yâkꝝe Kiristohât den nâꝝngâꝝnetâ keterakyîꝝgimu yâkâlen biwiyenâꝝe kepeim târârâhâk manꝝetgât Kiristoꝝe hâꝝngâꝝnohomu yâkât den bulâꝝe kâsikum yîꝝgim mansan. ²⁻³ Anitâ Den bulâꝝahât Amboꝝaꝝe hân himbim ki kândikyotgop yapâek nen manman kârikꝝahât pat kuningiop. Pat yakât topꝝe sâꝝm tetem lohimbi ekyongowomgât sâꝝpꝝe kalop. Otmu sâꝝp kalop ya ekmu ârândâꝝ otmu Kiristo hâꝝngâꝝngumu ge mâtâwân tetenihim âi nihiop. Âi nihiop ya mem yen orop manman kârikꝝan mannom sâꝝm biwinaꝝe yakât mem mânsan.

⁴ Tito, emelâk nâꝝe Kiristohât den pat âlepꝝe ekgohomune nâꝝngârâ bulâꝝe otmu yâkâlen biwihe kalon. Sâꝝp yapâek netꝝe nanꝝe âwâꝝaꝝe tânahomawot yakât dopꝝeâk tânahom yâkâlen biwinetꝝaꝝe kepeim hoꝝ bawaꝝgim gait. Nâꝝe gâhât nâꝝngâm Anitâ yuwu sâꝝm ulitguman. “O Awoꝝne Anitâ, gâꝝe Kiristo hâꝝngâꝝngurâ ge sâreerenekmâ muop. Otmu gâꝝe mumuꝝambâ mem yahatdâ gike orowâk tawot. Yetꝝe Titohât tihitꝝe otmutâ biwi nâꝝngân nâꝝngânꝝaꝝe sânduk sâekgât nâꝝngâman.” Yawu sâꝝm ulitguman.

Kiristohât komot yengât kunlipyenꝝe

⁵ Anꝝoânâmâ Kirit yengâlen ari kapi ârândâꝝ hawamgum Kiristohât den pat âlepꝝe ya lohimbi dondâhâlâk ekyongomutꝝe nâꝝngâꝝnetâ bulâꝝe otmu yâkâlen biwiyenꝝe katbi. Otmu gâꝝe lohimbi galemyongorâ yâkâlen biwiyenâꝝe kepeim yâk orop konohâk otꝝetâ manmanyenꝝe kelihakbuapgât kunyenꝝe katgekban. Kunyenꝝe katgekma Kiristohât komolipꝝe yengâlen ari lohimbi yengât galemlipyenꝝe lok yuwuya mem katyekbuatgât sâꝝm ekgohowan. ⁶⁻⁷ Lok yaꝝe to kârikꝝe ki nem biwi hâlim otmai. Me ki kuk otmâ lohimbi mem siriken soroken katyekmai. Me bukulipyenâꝝe den ekyongonꝝetâ nâꝝngâm yan ândâpyenꝝe ki kârikꝝe otmap. Me lohimbi nombotꝝaꝝe otꝝetâ bâlemap yakât tepyenꝝe ki kou kâlâp semap. Me bukulipyenꝝe yengât iri sikumyenꝝe ekꝝâlem ya meyiꝝgine sâꝝm ki kâityongomai. Yâkꝝe târârâhâk manꝝetâ ya yengât hakyenꝝan tosa âlâ ki tetemap. Otmu imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. Otmu nimnaomlipyenâꝝe Kiristohâlen biwiyenâꝝe kepeim tem lâuwawꝝgimai. Otmu âwâ mâmâlipyenꝝe yengât gurâ ki mete pirik otyiꝝgimai. Yawu otmâ manꝝetâ lohimbiꝝe ki sâꝝm bâleyiꝝgimai. ⁸ Lok yan yuꝝe yuwu manꝝetâ ârândâꝝ otmap. Lohimbi nembe kalem otyiꝝgimai. Otmu orotmeme âlepꝝe otneâk nâꝝngâmai. Biwiyenꝝe galemahom kilik milik manꝝetâ lohimbiꝝe manmanyenꝝe ekꝝetâ ârândâꝝ otmap. Biwiyenâꝝe Anitâhâlen kepeim tem lâuwawꝝgimai. ⁹ Otmu Anitâ yet Kiristo yetgât den bulâꝝe kâsikum yîꝝgiwan ya nâꝝngâm biwi yâhâp ki otbi. Den yan yu biwiyenâꝝe tiꝝâk mem lohimbi kâsikum yîꝝgiꝝetâ nâꝝngâm biwiyenꝝe hewewen otbuap. Yâhâ lohimbi nombotꝝeâmâ den kâsikum yîꝝgimai ya nâꝝngâꝝnetâ tâꝝjât otmu den kakꝝan sânomai. Ya yengât enꝝatyenꝝan geꝝetâ den ya nâꝝngâꝝnetâ keterakyîꝝgim heꝝgeꝝguwuap.

Lohimbi dondâhâlâkꝝe den tâꝝjât nâꝝngâꝝnetâ nâꝝngân nâꝝngânyenꝝe hâlim milim olop.

¹⁰ Topņe yuwuhât otmâ lok yawuya meyekmâ galemlipyene katyekbuat. Lohimbi dondâhâlâkņe kunyene kârikņe otmu den tâņât ya bukulipyene yengât biwiyenjan kionjetâ nâņgân nâņgânyene hâlim milim otmap. Otmu Yura lok nombotņane hâkyene torehenjan undip tuhuanņetgât dondâ sâm hilipgumai. Yâkņe den âlâlâ kâsikum yingimai ya nâņgâmune nahat otmap. ¹¹ Yawu gârâmâ lok imbi naomlipyene oropņe yâk yengâlen torokatņetâ den tâņât kâsikum yingimai. Yawu otņetâ lohimbiņe den kâsikum yingimai ya nâņgâņetâ bulâņe otmap. Yakât otmâ tewetsenņe pato meyingimai. Yawu otmai yan anunyenahât ki nâņgâmai. Yawu otmâ yâhâmai hât kuyingiwuatgât nanjan. ¹² Emelâk embânân Kirit yengât tâmbâlipyene yengât poropete âlâņe manmanyenahât topņe nâņgâm den kulempuop ya yuwu tap.

“Kirit kapi ambolipņe kerekņe den perâkņe sâmâi. Âi nep ki tuhum konam im tatmâ bāt kandiânâk nemai. Yawu otmâ bukulipyene mem bâleyekmai.”

¹³⁻¹⁴ Den kulempuop yakât nâņgâmune bulâņe otmap. Yura nengât tâmbâlipnenņe yengât biwiyenambâ den tâņât âlâlâ tetemu alahum gai. Den ya lok yawuyane torokatmâ kâsikum anġim yakât nâņgâņetâ yahatmap. Otmu nombotņane Kiristohât den bulâņe nâņgâņetâ helekņe otmu pilâm yene enġatyeneâk girem den âlâlâ bukulipyene orop alahum ya watmai. Yawu gârâmâ lokgât nâņgân nâņgân watmâ yâhâmai hât Kiristohât den kâsikum yingirâ nâņgâņetâ keterakyingimu yâkâlenâk biwiyenane kepeim mannomai. ¹⁵ Lohimbi âlâ me âlâņe Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmai ya yengât Anitâņe nine nanne baratne koko salek sâmâp. Otmu wuân me wuân hânân kalop ya lohimbi yane ekņetâ âlepņeâk hârok otmap. Yawuhât otmâ yu me yakât hâi sapa ki manmai. Yâhâ lohimbi nombotņaneâmâ Kiristohât den nâņgâņetâ helekņe otmap. Nâņgâņetâ helekņe otmu yene enġatyeneâk otmâ orotmeme bâleņe watmâ gai. Yakât otmâ biwi nâņgân nâņgânyene hâlim milim otmu orotmeme âlepņe me orotmeme bâleņe ya ki ekmâ kiwilimai. ¹⁶ Anitâhâlen biwinenņane kepeim yâkât den topņambâek nâņgâmain sâm bukulipyene ekyongomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den loņgâņetâ yekmu dondâ bâlemâp. Otmu nenņe gurâ manmanyene ekmunņe lok perâkņe yawu otmap. Yakât otmâ âi yingimunņe Anitâhât tem lâum yâkât lohimbi mem hewewen tuhuyeknomaihât dop âlâ ki tap.

2

Titoņe Kiristohât den kâsikum yingiwuapġât Paulone sâop.

¹ Anitâ yet Kiristo yetġât den bulâņe topņambâek nâņgâm lâumunņe manmannenņe kelihakmu mansain yakât topņe kâsikum yingiwuatġât nanjan. ² Lok yane biwiyene galemahom to kârikņe ki neņetâ biwiyene hâlim otbuap. Kiristohâlen biwiyenane tiņâk kepeim yâkât lohimbi orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manņetâ lohimbiņe yekmâ ewe katyeknomai. Otmu lohimbi belâņgen manmaine mem âlâlâ tuhuyeknomai yan biwiyene ki houņ sâwuap.

Imbilipyene yengât sâop.

³⁻⁵ Anitâņe imbilipyene yekmu ârândân olâġgât manmanyene galemahom henġenġum mannomai. Den guruk, me den golâ, me den belâņgen ki sânomai. Otmu to kârikņe neneâk ki nâņgânomai. Otmu biwiyene loklipyene yengâlenâk katmâ tem lâuyingim betyenehen ki kionnomai. Yawu otmâ nimnaomlipyene wawaeyekmâ tat tat memeyene galemġum henġenġunomai. Yawu otmâ manman âlepņahât mâtâp ya baralipyene tiripyonġetâ watnomai. Otmu

lohimbi belângen manmaine yekmâ Kiristohât den pat âlepne yakât ki sâm bâlenomai.

Lok sihan yengât sâop.

⁶ Otmu lok sihan yane yawuâk biwiyene galemahom kilik milik mannomai. ⁷⁻⁸ Yawu mannetgât gâ gikak senyenân târârâhâk manmâ orotmeme âlepne otmâ manbuat. Otmu Kiristohât den ya ki kelangatmâ kâsikum yingiwuat. Den ya tân tânâk ekyongorâ ya nângâm den kaknan sânomaihât dop ki otbuap. Otmu lohimbi belângen manmaine sâm bâleningim mâtâp manguningine sâm pâpgum pilânomai. Yawu otnomai ya yengât nângâyinjjetâ kakne otbuap.

Âi lok yengât sâop.

⁹ Otmu kunlipyenane âi lok ya yekjetâ ârândân olâkgât ewe katyekmâ yâk yengât tem lâunomai. ¹⁰ Otmu ki kombo tuhunomai. Yawu otmâ Anitâhât den kâsikum yingiwîn ya biwiyenane kepeim tân tânâk watmâ mannetâ lohimbi belângen manmaine yekjetâ ârândân otbuap. Yekjetâ ârândân otmu Anitâ Tihit tihit Ambojahât nângâjetâ yahatbuap.

¹¹ Anitane ikne engatneâk otmâ Yesu Kiristo hângângumu giop. Ge manmâ nengât tosanenne pilâningim manman kârikjahât mâtâp tiripnongop yakât yuwu sâmune nângâ. ¹² Emelâk nenne Anitâhât topne ki nângâm nenne engatnenneâk watmâ orotmeme bâlene topne topne otmâ manminiwin. Yawu manmunne Kiristohât den pat âlepne eknongonjetâ nângâmunne keterakningimu orotmemenenne bâlene pilâm biwinenne galemahom mansain. Yawu otmâ Anitâhâlen biwinenne kepeim tem lâuwangim mansain. Yawu mansain yakât lohimbi belângen manmaine otjetâ kingon otmap yawu ki otnom. ¹³⁻¹⁴ Anitâ yet Kiristo dopyetne konok. Yawu gârâmâ Kiristone nengât toсахât otmâ ge kawenenan kinmâ muop. Anitane mumunambâ mem yahalop yan Manman Bâlene Ambojahât panjonâmbâ holañnenedhop. Holañnenekmu yâkâlen biwinenne kepeim mansain. Yawu otmâ orotmeme âlepneâk otmâ mannehât menenemâ tosanenne pilâningimu mansain. Yawu manmunne yâkne âwurem ge sârerenenemâ manman kâriknan katnenekmu herone kaknan manbisâin. Yakât nângâm biwinenne mem manmâ yâhânom.

¹⁵ Den ekgohoan yu Anitâhât sâtgât otmâ kâsikum yingirâ nângâjetâ biwiyene hewewen otbuap. Yawu otdâ lohimbine nângâhihijetâ ki gewuap. Otmu den yu lohimbi nombotnane ki nângâm nângâm otnomai yamâ sâyinjiwuat.

3

Biwinenne galemahom lohimbi kerek ewe katyekmâ mannom.

¹ Gawaman patone galemlipyene katyekjetâ kinsai ya Kiristohât lohimbi kerekne yâk yengât amutgen manmâ orotmeme âlepneâk otmâ mannomaihât ekyongowuat. ²⁻³ Kândikum emelâk nenne Anitâhât topne pâpgum nângân nângân bâlene biwinenneambâ teteop ya watmâ otnehâlâk nângâm ihilâk mahilâk otminiwin. Lohimbi âlâ me âlâne tep hero kaknan mannetâ yekmâ senne âlâlâyene ekjâlem meyingine sâm nângâminiwin. Otmu lohimbi nombotne orop kasa orangiminiwin. Yawu otmâ biwi nângân nângânenne dondâ bâlemu manmunne kingon mangon otminiop. Yawu otminiwin yakât nângâm gâne ekyongorâ ki hâiaknomai. Otmu den belângen ki sahanginomai. Lok nombotnane den kaknan sahanginomai yamâ eweyingim lohontan otyinginomai. Otmu nombotnane kuk otmâ mem ge katyekne sâm otnomai ya mem sânduk tuhuyeknomai.

4-5 Emelâk orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ manminiwin yan Anitâ Tihit tihit Ambonaŋe ikŋahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hângângumu ge hohetnenŋan tetem manmâ nengât tosaŋhât otmâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋe katmunŋe toen katnenekŋetâ yapâ gâtŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâm umam sâningiop. Yawu otmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge biwinenŋan ge kelihahop. Biwinenŋan ge kelihakmu manman âiŋe teteningimu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningiop.

6-7 Yâhâ Anitâŋe ikŋahâk Kiristo hângângumu ge nengât tosaŋhât otmâ muop. Mum yahatmâ himbimân âwurem yâhâop. Yakât otmâ Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak nengâlen hângângumu giop. Ge mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe katmunŋe manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteningiop. Otmu Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu nine nanne baratne sâm manman kârikŋahât pat kuningiop. Manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe menom sâm biwinenŋe mem mansain. ⁸ Den ekgohoan yu nâŋgârâ bulâŋe otmu biwihan katmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmai ya topŋambâek ekyongorâ lâum mannomai. Yawu manmâ manmanyenŋe kelihakmu biwiyenŋe galemahom heŋgenŋum orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomai. Yawu mannomai yan lohimbiŋe manmanyenŋe ekŋetâ ârândâŋ otmu yenŋe biwiyenŋahât topŋe naŋganŋinomial.

⁹ Yâhâ tâmbâlipyenŋe tetem sambe sambe otbi ya yenŋât den pat ya lok nombotŋeŋe gâ orop alahune sâm otnomial yan ki nâŋgâyŋgiuwat. Me biwiyenŋambâ nâŋgân nâŋgân tâŋât âlâlâ tetemu den kakŋan sahaŋgine sâm otnomial ya gurâ ki nâŋgâyŋgiuwat. Yâhâ orowâk den sahaŋginomial yanâmâ nâŋgâm bâleŋim hionaknomai. Otmu emelâk Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya Yura papatolipnenŋe yenŋe nâŋgân nâŋgân yan torokatbi. Den torokatbi ya lâunomgât sâŋetâ ki nâŋgâyŋgiuwat. Den alahumai yan biwiyenŋe ki kelihakmu mansai. Yakât otmâ den yawu yakât nâŋgâmune helekŋe otmap. ¹⁰ Lohimbi yawuyenŋe den tâŋât yakât nâŋgâŋetâ yahatmu den kakŋan sahaŋgiŋetâ Kiristohât lohimbiŋe hionakmaiŋetâ kuyŋgiuwat. Kuyŋgirâ ki nâŋgâhihinomial otmuâmâ âlâkuâk kuyŋgiuwat. Yâhâ ândâpyenŋe kârikŋe otmu yawuâk otmâ yâhânomai yanâmâ Kiristohât lohimbi ekyongorâ betyongonŋetâ mannomai. ¹¹ Lohimbi yawuyenŋe Kiristohât den tâpikgum otmâ hilipgum manŋetâ Anitâŋe yekmu bâlemu hiliwahonomaiŋetâ pat mansai.

Den bâiŋe sâop.

¹² Nâŋe kapi yu pilâm Nikopoli kapiân ari to yambu pesuk sâek sâm mambotbom. Yakât otmâ gâŋeâmâ Kirit pilâm Nikopoli kapiân in yawu takarâ penanŋiakdom. Yakât nâŋgâm bukunenŋe âlâ hângângumune taka gâhât gewâk mem tatbuap. Yâhâ Atema me Tikiko hângângumune takawuap yakât ki nâŋgâm heŋgenŋuan. ¹³ Otmu bukuyâhâtnenŋe yâhâp, kutyetŋe Sena yet Apolo sâm, yâkŋe Kirit yenŋâlen kapi titipâ tatmâ arap yan takaromawot. Yâhâ Senaŋe âi yuwu mem manmap. Lohimbi âlâ me âlâŋe otmâ hilipguai sâm tembe lâuŋe meyekmâ den âiân katyekŋetâ kinmai. Yaŋe topyenŋe sâm teteakŋetâ Senaŋe tânyongomu den sâm hâreyŋgimai. Aiop, gâhâlen takaromawot yan mâtâp meytgiuwatgât naŋgan. ¹⁴ Gâ gikiâk mâtâp meytgiuwatgât ki yan. Kiristohât lohimbi ekyongorâ orotmeme âlepŋeâk otmâ lohimbi umburuk mansai yawuya buku otyŋgim tânyongonomai. Yakât nâŋgâm Sena yet Apolo yetgât mâtâp meytginomaiŋetâ naŋgan.

¹⁵ Nâ orop nep tânahom mansain orowâk nâŋgâhihiain. Otmu Kiristohât lohimbi ya gurâ nâŋgâyŋgiain ya ekyongowuat. Anitâŋe yen orop tatmâ tihityenŋe otmu manŋetgât naŋgan.

Nâ âwâhe,
Paulo

Pilemon Pauloꝝe Pilemongât ekap kulemgum katbaꝝgiop.

O bukune Pilemon,

¹ Nâmâ Paulo. Nâꝝe Kiristohâlen biwinanꝝe kepeim yâkât den pat âlepꝝe lohimbi ekyongoman. Yawu otmune yakât lok nombotꝝanꝝe menekmâ pâi emetꝝan katnekꝝetâ manmâ gan. Otmu bukunenꝝe âlâ, Timoteo, yâk orop biwinetꝝanꝝe kepeiakmâ konohâk otmu tânahomait.

Emelâk gâ orowâk Kiristohât âi mem gawin. ² Yakât otmâ gâ otmu imbihe Apia, yetgât nâꝝgâyitgait. Otmu lok âlâ, kutꝝe Arikipo, yâhâmâ hep beronꝝe kunlipyene yengât tem lâuwaꝝgim manmai dop yawuâk Kiristohât tem lâuwaꝝgim mansap yâkât gurâ nâꝝgâwaꝝgait. Otmu lohimbi nombotꝝe gâhât emelan menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo yetgât den alahum mepaeyelekmai yen hârok yengât nâꝝgâm ekap yu kulemgum katyiaꝝgait.

³ Awoꝝnenꝝe Anitâ otmu Kutdânenꝝe Yesu Kiristo yâkꝝe yetꝝe engatyetꝝeâk nâꝝgâyiaꝝgim tihityene otmutâ yengât biwi nâꝝgân nâꝝgânyenꝝe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâꝝm gaekgât ulitgum gamait.

Pilemonꝝe Kiristohât lohimbi hoꝝ bayiaꝝgim manop.

⁴⁻⁵ Gâꝝe Kiristohâlen biwihanꝝe tiꝝâk kepeim tem lâuwaꝝgim ikꝝe lohimbi hoꝝ bayiaꝝgim gamat yakât den pat sâꝝnetâ nâꝝgâwan. Yakât nâꝝgâm Anitâ ulitguman yan gâhât nâꝝgâm mepa saꝝgan otbaꝝgiman. ⁶ Kiristo orop biwinenꝝanꝝe kepeiakmâ konohâk otmu manmunꝝe manman âlepꝝahât bulâꝝe âlâlâ teteningimap. Topꝝe katmâ yâkâlen biwinenꝝe katbin yan manman âlepꝝahât bulâꝝe teteningiop yakât topꝝe tipiꝝe nâꝝgâwin. Yâhâ gâ orop Kiristohâlen biwinenꝝanꝝe kepeim manmâ yâhânôm yan manman âlepꝝahât bulâꝝe teteningimap yakât topꝝe nâꝝgâm heꝝgeꝝgunomgât Anitâ ulitguman. ⁷ Bukune, gâꝝe Anitâhât lohimbi yengât nâꝝgâyiaꝝgim biwiyene mem hewewenꝝe tuhumm gat yakât den pat sâꝝnetâ nâꝝgâmune biwine hewewenꝝe otmu heronꝝe nâꝝgâm mansan.

Pilemonꝝe Onesimo mem buku tuhuâkgât Pauloꝝe ekuop.

⁸⁻⁹ Gâhât den pat ya nâꝝgâmune âilonꝝo otmap. Yakât otmâ yuwu sâꝝmune nâꝝgâ. Yesu Kiristo ikꝝak menekmâ aposolo sâꝝm âi nihimu yâkâlen biwinanꝝe kepeim tem lâuwaꝝgim gan. Yakât otmâ menekmâ pâi emetꝝan katnekꝝetâ mansan. Otmu Kiristohât sâtgât otmâ hoꝝ bawaꝝgim gan. Yakât otmâ den sâꝝm gihiwomgât dop tap. ¹⁰⁻¹¹ Yawu gârâmâ nâꝝgâhihiman yakât den lohotꝝanꝝe yuwu ekgohomune nâꝝgâ. Emelâk lok âlâ, kutꝝe Onesimo, yâkꝝe gâ hoꝝ bahihim manmâ yâhâwuapgât Roma lok kunꝝe âlâꝝe nep sâꝝm waꝝop. Yâhâ yâkꝝe hoꝝ bahihim manmâ manmâ otmâ hilipguop. Otmâ hilipguop yakât matꝝe nihimap sâꝝm yâkꝝe gâ pilâhekmâ waꝝga mem Roma kapi yuân takaop. Yawu gârâmâ sâꝝp âlâen nâꝝe Kiristohât den pat âlepꝝe ekumune nâꝝgâmu bulâꝝe otmu yâkâlen biwiꝝe kalop. Yawu otmâ baralipyenꝝe âwâ mâmâlipyenꝝe tânyongonꝝetâ mansai yakât dopꝝeâk yâkꝝe tânnohomu mansait.

¹²⁻¹⁴ Yakât otmâ nâꝝe nâꝝgâwaꝝgimune nine nanne kambiamne yawu oap. Nâꝝe Kiristohât den pat âlepꝝe lohimbi ekyongomune nâꝝgâmaiâhât mem pâi emetꝝan katnekꝝetâ manmâ gan. Yawu gârâmâ gâꝝe taka tânnohowuatgât dop ki tap. Yakât otmâ gâꝝe nâꝝgârâ Onesimonꝝe nâ orowâk tatmâ tânnohowuatgât nanꝝan. Yawu gârâmâ ki ekgohomune nâꝝgârâek

tânnohowuapgât ki nanġan. Yâhâ nâġe alitmune orowâk tatmâ tânnohowuap yamâ gâġe nâhâitġe ikġe enġatġeâk otmap yawu nâġġanihiwuat. Yawu nâġġanihimatġât nâġe hâġġângumune gâhâlen taka hoġ bahihiwuap. Gâhâlen taka hoġ bahihim manbuap me pilârâ ikġe nâġġân nâġġân watmâ manbuap yamâ gikak nâġġâwuat dopġan otbuat.

¹⁵ Emelâk pilâhekmâ nâhâlen takamu Kiristohât den pat âlepġe ekumune yâkâlen biwiġaġe kepeim mansap. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk nâġe hâġġângumune gâhâlen âwurem taka nep ya biwiġaġe tiġâk mem hoġ bahihim manbuap. Topġe yawuhât mon pilâhekmâ nâhâlen takaop. ¹⁶ Emelâk ki pilâhekmâ nâhâlen takaop yan yâkġe gâhât hoġ bawa konok manop. Yâhâ sâp yiwerenġe Kiristohâlen biwiġaġe kepeim mansap. Yakât otmâ hâġġângumune gâhâlen taka hoġ bahihim manbuap. Gâġe Onesimo orop Kiristohâlen bi-wiyetġaġe kepeim manmutâ yelekmu dop konohâk otbuap. Yakât nâġġâm lohotġan otbaġgiwuat. Nâġe dondâ nâġġâwaġġian. Otmu gâhâlen âwurem takawuap yan gâku yawuâk nâġġâwaġġiwuat.

¹⁷ Gâġe nâ orop biwinetġaġe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât lohimbi hoġ bayiġġimait. Yawu otmâ gâhâlen takamune enġakmâ heronġe nanġanġim parahuakdomġât nanġan. Yawu gârâmâ yakât mâtâpġe ki tetenihiap. Yakât otmâ Onesimo hâġġângumune gâhâlen takamu buku otbaġgiwuatġât nanġan.

¹⁸ Yâhâ emelâk wuân me wuân gâhât otmâ hilipġuop me wuân me wuân waġdâ matġe ki gihiop. Yakât gâġe eknohorâ nâġe matġe gâ kâpekġihiwom.

¹⁹ Den yan yu nâġġâm enġat yâhâp otmatġât lok pepa kulemġuap yu ekumune kiripi nihimu ninak kulemġuan yu ekbuat. “Nâ Paulo, nâġe Onesimohât tosa yakât matġe gâ kâpekġihiwom.” Yawu gârâmâ yuwu sâmunne nâġġâ. Nâ ninahâk Kiristohât den pat âlepġe ekġohomune nâġġârâ bulâġe otmu yâkâlen biwihe kalon. Yawu otdâ Anitâġe manman kârikġahât pat kuhihimu mansat. Buku, yakât matġe nihi sâm ki ulitġohoman. ²⁰ Gâġe nâ orop biwinetġaġe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristo hoġ bawaġġimait. Yakât otmâ den ekġohoman yu nâġġâm bukunetġe gâhâlen takamu buku otbaġgiwuat. Yawu otbuat yan biwine hewewenġ otmu heronġe nâġġâwom.

²¹ Otmu den kulemġum katġihian yu ekmâ nâġġârâ tepġe hewewenġ otmu buku otbaġgiwuat. Yakât nâġġâm enġat yâhâp ki oan.

²² Otmu den âlâ yuwu sâmunne nâġġâ. Roma yenġât lok kunyenġaġe tembe lâulipġe ekyongomu yâkġe holaġġekġetâ yenġâlen takamune enġaknomġât yenġe Anitâ ulitġum manmai. Yenġe Anitâ ulitġumai ya nâġġâm Roma yenġât biwiyenġan kionġu holaġġekġetâ yenġâlen takawomġât biwine mem mansan. Yakât otmâ emet henġenġuġetâ tatmu yan taka imbomġât nanġan.

Den bâiġe sâop.

²³ Bukunetġe âlâ, kutġe Epapara, yâkġe Yesu Kiristohât den pat âlepġe ya lohimbi ekyongop. Yakât otmâ mem pâi emetġan katġetâ orowâk tatmâ gait. Yâkġe nâġġâyiġġiap. ²⁴ Otmu bukulipnenġe nombotġaġe Kiristohât den pat âlepġe ya Roma kapi ambolipġe kâsikum yiġġim mansai ya yenġât kutyenġeâmâ yuwu. Mareko, Aristako, Dema, Luka. Yâkġe gurâ nâġġâyiġġiai.

²⁵ Kutdânenġe, Yesu Kiristo, tihitnenġe otmapġe biwi nâġġân nâġġânnenġe mem kepeimu konohâk manmâ yâhânom. Ya bonġanâk.

Nâ bukuhe,
Paulo.

Hewuraio

Anitâ yet Yesu yetgât dopyetne konohâk oap.

¹⁻² Yura lohimbi, Anitâ nanjahât topne ekyongomune nângânet. Anjoân topne katmâ tâmbâlipnennane ikne topne nângâm henjengunetgât Anitâne ikne den poropetelipne yengât biwiyenjan kalop. Biwiyenjan katmu yâkne lohimbi ekyongonetâ nângâwi. Poropetelipnane den sâwi yakât bulâne yamâ Anitâne nanne hângângumu giop. Otmu nanjahât topne yamâ yuwu. Embânâmbâek hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâne nanne ombe bisine orop biwiyetnane konohâk otmâ hân himbim pitu me senne âlâlâ topne topne kândikuowot. Otmu senne âlâlâ kândikuowot ya nannane galemguâk sâmu Âwânane sâmu wanop. Yawu gârâmâ nanjane kârikne otmâ hân himbim me senne âlâlâ topne topne ya hohem tatmap. Otmu tatmâ yâhâwiop. ³ Otmu âwâ nan yâk yetgât topyetne yamâ dop konohâk oap. Yakât dop kum sâmune nângânet. Sikopne pilâm dengânân hâumu gilenj belej sâmap dop yawuâk Anitâhât towatne Yesuhâlen tetemu ekbin. Otmu Âwânane nanjahât nângâm nen umam sâningiâkgât nanjane hânân yuân ge nengât tosanennahât matne mem muop. Mumu hanguwi yamâ lohimbine yâkât nângânetâ yahalâkgât âwâne Anitâ manman ambonane mumunambâ mem yahalop. Yahatmâ himbimân yâhamu âwâne Anitâ orop tawot.

Anitâ nanjane anjelo kerek yengât kunyene tatmap.

⁴ Anitâne nanne orop dop konohâk tawot yâkât nângâmu yahalop. Yawu otbângim anjelo yamâ yâkât amutgen katyehop. Yakât topne yuwu. ⁵ Emelâhâmâ Anitâne den yuwu sâmu nanne ekuop ya poropete âlâne kulempuop.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerene yu yakât topne sâmu teterâ lohimbi kerekne ekmâ nângânet sâmu katgeksan.”

Yawu sâmu ekuop. Otmu torokatmâ sâop.

“Nine nanne kambiamne”. Otmu yâku yawuâk “Awoŋne” sâop.

Anitâne den sâmu kulempuop yamâ anjelo yengât ki sâop. Yesuhât nângâm sâmu kulempuop.

⁶ Anitâhât nanne himbimânâk tatmâ irak hângângumu hânân gewe sâmu olop. Sâp yan Anitâne ikne nanjahât anjelolipnane nângânetâ yahatmu haonmâ ârândânj mepaenjetgât den ekyongop. Yawu otmu anjelolipnane yâkât nângânetâ yahalop. Otmu Anitâ nanjane anjelo kerek yengât kunyene tatmap. ⁷⁻⁸ Otmu anjelo yengât topyene yakât Anitâne yuwu sâmu tetemu lok âlâne kulempuop.

“Nâne anjelolipne hângânyongomune yâkne in yawu laune lâumai. Otmu biatnet sâmune gurâ biatnomaihât dop tap.”

Yawu sâop. Yâhâ ikne nanne tiŋâk yakârâmâ yuwu sâmu tetemu lok âlâne kulempuop.

“O, Pato gikak lohimbilipge hilâm ârândânjâk tihityene otmâ yâhâmbisângât dop tap. Yâhâ yu me ya otmâ tâpikguuatgât dop âlâ ki tap. Âlonjoâk tatmâ yâhâmbisân.

⁹ Otmu orotmeme bâlene otjetâ yakât nângârâ bâlemap. Yâhâ orotmeme âlepne otjetâ yanâmâ yakât nângârâ ârândânj otmap. Yawu gârâmâ gâne otmat yakât nâ Anitâ patohane yakât nângâmune ârândânj oap. Yakât otmâ gâ hângângohomune ge lohimbi komotne komotne yengât galem

pato manbuat. Yawu manmâ mem dâiyekdâ gike orowâk heronje kakñan manmâ yâhâmbisâi.”

¹⁰ Otmu den âlâ yuwu sâop.

“Pato, angoânâk gâñe hân himbim pitu me senje âlâlâ ya topñe katmâ tuhuon.

¹¹⁻¹² Yawu gârâmâ senje âlâlâ topñe topñe tuhuon yamâ hâmbâi gulip otbuap. Pet sângum mem hanjalakmâ mansai yamâ hâreakmâ tâtuk sâwuap yakât dopñeâk hân himbim yamâ hâmbâi gulip otmâ metewuap. Yâhâ gâñeâmâ embânâmbâek tatmâ gaonñak tatmâ gamat. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisân. Otmu itâ hambunje me pet hânñiñe yawuya pilâñetâ tatmâ tâtuk sâmu âñe memai yakât dopñeâk gâñe sârá hân himbim gulip otbuap. Gulip otmu yanâmâ yâhâpñe sârá âñe tetewuap.”

Yawu sâm ekuop. ¹³ Otmu Anitâñe sâp âlâen yuwu sâm ekuop.

“Gâñe nâhât hahit mem kinmâ yan kasalipge mem ge katyekbuat.”

Yawu sâop. Den ya nanje ekuop. Anelolipñe ki ekyongop.

¹⁴ Anelo yengârâmâ Anitâñe yuwu sâop. “Nâñe hânğânyongomune hoñ banihinomai. Hoñ banihim gemâmâ nâhât komolipne yengât nânğâm manman kârikñahât pat kuyiñgiwan ya yengât tihityeñe otnomai.” Yawu sâm hânğânyongomu gewi. Yawu gârâmâ Anitâ ikñe nanje yâkñeâmâ kerek yengât kunyeñe tatmap.

2

Anitâñe nanje hânğângumu kuwiknenehâkgât giop.

¹ Yakât otmâmâ nanje hânğângumu ge hohetnennñan manmâ gaop. Manmâ den sâop ya nânğâmunje bulâñe otmu biwinennñan katmâ lâum mannom. Ki lohotñe otmâ pilânom.

² Emelâk topñe katmâ Anitâñe anelolipñe hânğânyongomu tâmbâlipnenñe yengâlen ge den ya sâm tetem ekyongowi. Den ekyongowi yakât bulâñe teteop. Yâhâ lohimbi nombotñane den ya nânğâñetâ gemu bet pilâwi yamâ Anitâñe in yawu yakât matñe yinğiop.

³⁻⁴ Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yuâmâ Anitâñe ikñe nanje hânğângumu mem kuwiknenekbe sâm giop. Mem kuwiknenekbe sâm gem ikñe den pat bulâñe ya teteâkgât Yesu Kutdânenñe ikñahâk den ya sâm tetem eknongop. Eknongomâmâ Anitâñe ikñe nanñahât den yakât bulâñe lâuwuap yawu sâm kulem ki orotñe otmîniop. Otmu ikñe enğatñeâk otmâ Wâtğât mâmâñahât Heak hânğângumu yâkât komolân gem henğemngom mâmâñe otningimu yakât bulâñe tetemu mewin. Otmu angoân Anitâñe otbañgiwi yakât matñe yinğiop. Umatñe yawuya teteningimap sâm yakât Anitâhât nanje bulâñe yawu sâm ya nânğâm biwinennñane mem yâhânom. Ki lohotñe otmâ pilânom.

Yesunje dâinenekmâ manman kârikñan katnenekmu manmâ yâhânom.

⁵ Otmu lok nennahât sâwe. Anitâhât anelolipñane lohimbi nengât kunnenñe mannomaihât yâkñe ki ekyongop. Bia. Nanñane lohimbi nengât kunnenñe pato otmâ tihitnenñe galem otbisâpğât sâm kalop. ⁶ Yawu gârâmâ Anitâñe yakât sâm lok âlâhât nânğân nânğânñan den yuwu katmu kulemguop.

“O, Anitâ, gâhât nânğâmunje yahatmap. Nenâmâ lohimbi tâñât. Yamâ gâñe gâmâ nengât tepge nânğâm kunnenñe tatmâ gamat ya nânğâmunje bimbi oap.

⁷ Otmu nenñe anelo yengât amutgen sâp tâlâwâk manmain. Yâhâ wahap topñe topñe kalon ya yengât galemyeñe otmâ mannom sâm yakât pat kuningion.

⁸ Yawu sâam pat kuningion yakât bulâne nengât nângânetâ yahatbuapgât mem katnenekdâ ya galemyongom yâhânôm.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ yakât bonne hâmbâi tetewuap. Sâap yiwerenje yu nenne wahap topne topne yakât galem ki otmâ mansain. ⁹ Yawu gârâmâ nenne aŋelo yengât amutgen mansain dop yawuâk Anitâne ikne engatneâk otmâ Yesune buku otningiâkgât hângângumu himbimâmbâ ge lok olop. Lok otmâ hânân manop sâap yanâmâ aŋelo yengât amutgen manop. Yawu manmâ nengât sâam hâhiwin nângâm muop. Mumu yanâmâ Âwâne ekmâ, “Nanne kambiamne,” sâam yan lohimbiŋe yâkât nângânetâ yahalâkgât mumuŋambâ mem yahalop. Mem yahatmâ manman kârikne yakât amboŋe sâam katmu nengât kunnenne otmâ tatmap. ¹⁰ Otmu âwâne Anitâne emelâk embânân wahap topne topne kalop ya mem hohem talâk sâam nanne âi waŋop. Âi waŋop ya kerek tuhum meteop. Ya nângâmu ârândâŋ otmu yakât otmâmâ nenne mum hiliwahonongât dop ki tap. Yâkne dâinenekmâ manman kârikŋan katnenekmu manmâ yâhânôm.

¹¹ Bukulipne, bulânânâk Anitâne nanne hângângumu ge tosa barak manop. Yawu manmâ gam nengât tosanenŋe pilâningimu âwâne Anitâne nine nanne baratne koko salek sâam menenekmu mansain. Otmu Yesune gurâ nengât yawuâk imi garilipne sâamap. ¹² Yakât bulâne tetewuapgât nângâm Yesune âwâne yuwu sâam ekuop.

“O, Anitâ, imi garilipneŋe nâhâlen torokatmâ mansai ya gâhât topge sâam tetem ekyongowom. Otmu kiki menŋihimune nâhâlen torokatŋetâ orowâk mepaeheknom.”

Yawu sâam ekuop. ¹³ Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Nâne Anitâhâlen biwinane kepeiman.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyenane kepeimai yâk yekmâ nine nan baralipne sâawuap. Otmu nâmâ yâk yengât kunyene sâam katnekmu ya galemyongomune orowâk mansain.”

Yawu sâop.

¹⁴ Otmu lohimbi nenneâmâ hânân yuân mansain yakât otmâ Anitâne ikne nanne bulâne Yesu himbimâmbâ hângângumu ge lohimbi nengât tosehât otmâ muop. Otmu Anitâne mumuŋambâ mem yahalop yan Satan Mumuhât Amboŋe ya mem ge kalop. ¹⁵ Yawu gârâmâ nenâmâ mumuhât pat otmâ mansain nângâm gorâ kakŋan manmâ gawin. Otmu yawuâk torokatmâ ki mannehât Yesune manman kârikŋahât mâtâp mem teteningiop. ¹⁶ Otmu Anitâne aŋelolipne yengât nângâm Yesu ki hângânguop. Yâhâmâ nengât sâam yâk hângângumu giop. Otmu tâmbânenŋe Awarahamne Anitâhâlen biwinane kepeim manop nengu yawuâk kepeim manbin. Yakât otmâ tihitnenŋe otbe sâam giop. ¹⁷ Otmu Anitâne wawaenenekmâ tosanenŋe pilâningiwe sâam âi sâam waŋop. Âi sâam waŋop ya mem ârândâŋ olâkgât himbimâmbâ ge lok otmâ manop. Otmu sâap yan lohimbi nengât biwi nângân nângânnenŋe ya mem manop. ¹⁸ Otmu nenne lohotne otnehât Satanne perâkne topne topne kâitnongomap yawuâk aŋgoân yâk kâitguop. Kâitgumu ki lohotne otmu pilâm ba ariop. Yawu gârâmâ nenne lohotne otnehât Satanne kâitnongomap yan Yesune mâmâne otningimu yâkât wâtŋan kinmunne mem ge katnenekbe sâam pâpgumap.

3

Yesune Mosehât kunne tatmap.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Anitâne nanne Yesu hângângumu hânân yu giop. Otmu Anitâne mem dâinenekmu Yesuhâlen biwi nângân nângânnenjanje kepeim konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ yâkne mâtâp mem kulet sâningim âwâne Anitâhâlen âwurem yâhâ tatmâ nengât sâm âwâne ulitgumap. ² Otmu Moseje Isirae lohimbi yengât galem pato man sâm Anitâne âi wanop. Âi wanop ya biwijanje mem tuhum manmâ gaop. Yakât dopneâk Yesune nengât kunnenne otmâ manbuapgât Anitâne âi sâm wanop ya tem lâuwangim manop. ³ Yawu gârâmâ Mose otmu Yesu yetgât topyetne ikniâk ikniâk tap yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângânet. Lok âlâne emet pato ikniâk tuhumu bukulipjanje eknetâ âlepne nandoroje otmu yâkât nângânetâ yahatmu mepaemai. Yakât dopneâk Yesuhât komolipne, emelâk Mose otmu tâmbâlipnenne manmâ gawi, otmu âun nen yu mansain, otmu hâmbâi lohimbi tetem mannomai nen kerek ikjak menenekmâ kunnenne tatbuap. Yawu tatmu nenne yâkât nângâmunne yahatmu mepaem yâhâmbisâin. ⁴ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet yanje ikjak in ki gam yâhâ kinmap. Nenne kât, nak me senne âlâlâ yanje mem emet tuhumain. Dop yawuâk Anitâne yu ya topne topne kalop. Nenne ya ekmâ yanâmâ Anitâhât bêt tosa sâm ekmâ nângâmain. ⁵ Otmu Mose yâhâmâ Anitâhât den lâum honj bawangim manop. Honj bawangim manmâ yu me ya gâmâlâk tetewuap yakât sâm tetem Isirae lohimbi ekyongom manop. ⁶ Yâhâ Yesu Anitâhât nanjanje nen hârok nengât kunnenne tatmâ tihitnenne otmap. Otmu yâkjak Mosehât gurâ kunnene tatmap. Otmu Anitâne Yesuhât pat kuningiop ya mene sâm Yesuhâlen biwinnenjanje kepeim mannom otmuâmâ pat yakât bulâne ningimu mem Yesu orop tatmâ yâhâmbisâin.

Tâmbâlipnenjanje manman sânduhân ki yâhâwi.

⁷ Yawuhât Anitâne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge lok âlâ ekumu den yuwu kulemguop.

⁸⁻¹¹ “Angoân yambu 40 yakât biwijan, tâmbâlipyenjanje lok ki manmaiângen ari manmâ kunyenje kârikne otmu nâhât den kum manbi. Yawu otjetâ yâk yengât senyenje hâreahâkgât kulem topne topne memune ekbi. Kulem yawu memune ekmâ nâhât topne nângâwi yamâ biwiyenjanje pâlâmne otmu manbi. Otmu nâhât den ya nângâm bet pilâm iliwetmâ manmâ gawi. Tâmbâlipyenjanje manman sânduhân ari mannomaihât nângâm, nâne Awarahangât pat kuwangiwan. Yamâ nâne den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ kuk otyingim tâmbâlipyenjanje nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyingiwani. Yawu otyingimune hâhiwin kakjan manminiwi. Yenje sâp yiwerenje yuâmâ yakât nângâm nâhât den tem lâunihim biwiyenje ki pâlâmne otmu mannomai. Yawu mannomai otmuâmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân mannomai.” Yawu sâop.

¹² Bukulipne, yenje den yu sâlikum topne nângâm hengenunomai. Yen yawuâk biwiyenje orotok sâmu yan manman ambonje Anitâ ya pilânetâ biwiyenje bâlemapgât yen galemahom mannomai. ¹³ Otmu biwiyenje pâlâmne otmapgât orotmemeyenje bâlene bet pilâm Anitâhât den tem lâum haonmâ ârândân bukulipyenje orop mem hewewenju tuhuakmâ tânahom mannomai. ¹⁴ Yenje biwiyenje Kiristohâlen katjetâ kârikneâk kinmâ gaop yawuâk kinmu manmâ yâhânomai. Yawu manjetâ yanâmâ Kiristone manman kârikjan mem katyekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâi. ¹⁵ Bukulipyenje orop mem hewewenju tuhuakmâ Anitâne den sâmu kulemguop ya nângâm mem mete tuhunomai. Den ya yawu tap.

“Tâmbâlipyenjaŋe lok ki manmaiângen ari manmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ nâhât den kum manbi. Yawu otmâ biwiyenjaŋe pâlâmŋe otmu manbi. Yakât otmâ tâmbâlipyenjaŋe manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiŋgiwan. Yeŋe yakât nâŋgâm nâhât den tem lâunihim biwiyenjaŋe ki pâlâmŋe otmu mannomai.”

Den kulemguop ya yawu tap.

¹⁶Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi girawuyenjaŋe Anitâhât den nâŋgâwi yamâ biwiyenjaŋe pâlâmŋe otmu manbi? Yamâ Isirae lohimbi Moseŋe aŋgoân dâiyekmu Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen ari manbi ya. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu Anitâŋe lohimbi girawuya yeŋgât yuwu sâm hâreyiŋgiop?

“Nâŋe kuk otyiŋgimune nâhâlen ki torokatmâ manman sânduhân mannomai.”

Yawu sâm hâreyiŋgiop yamâ lohimbi girawuya yeŋgât sâop? Yamâ yuwuhât sâop. Tâmbâlipyenjaŋe lok ki manmaiângen ari manŋetâ yambu 40 pesuk sâop. Lok ki manmaiângen manbi yan Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâwi yakât tosaŋe meyekmu hiliwahom hâmeyeŋe gulip olop. ¹⁹ Yakât topŋe yamâ yuwu naŋgain. Nengât tâmbâlipyenjaŋe Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenjaŋe ki kepeim manbi. Topŋe yakât otmâ Anitâŋe kuk otyiŋgimu manman sânduhân ki manmâ gawi. Yawu gârâmâ yeŋe tâmbâlipyenjaŋe otbi yawuâk otmaihât biwiyenjaŋe galemahom heŋgenjum manmâ yâhânomai.

4

Anitâŋe mem manman sânduhân katnenekbuapgât mâtâp tap.

¹ Anitâŋe biwinenjaŋe mem huruŋ pilâmu sânduhânâk manmâ yâhânom yakât sâm kalop. Yakât otmâ Anitâ nenekmu ki ârândâŋ otmapgât biwinenjaŋe galemahom denjaŋe biwinenjaŋan katmâ tiŋâk lâum manmâ yâhânom. ² Emelâhâmâ tâmbâlipyenjaŋe Anitâhât den pat âlepŋe ya nâŋgâwi yamâ yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenjaŋe ki kepeim manbi. Yakât otmâ yâkŋe tatmap yan ki mem dâiyekmu yâhâwi. Yan ki yâhâwi yamâ biwiyenjaŋe ki huruŋ sâmu tatmâ yâhâwi. Nen gurâ yawuâk Anitâhât den pat âlepŋe ya nâŋgâwin. Yawu gârâmâ tâmbâlipyenjaŋe otŋetâ bâleop yawu otmaingât biwi nâŋgân nâŋgânnenjaŋe Anitâhâlenâk kepeim lauŋe lâuwanjim mannom. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ nenâmâ yâkâlenâk biwi nâŋgân nâŋgânnenjaŋe kepeim mansain. Yawu manmâ yâhâmunjaŋe biwinenjaŋe sânduk sâuwap. Yâhâ tâmbâlipyenjaŋeâmâ yawu ki otbi. Yakât otmâ Anitâŋe den sâm hâreyiŋgiop ya yuwu tap.

“Nâŋe den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiŋgiwan.”

Anitâŋe in tatmâ nâŋgâmap yakât topŋe teteâkgât lok âlâŋe den yuwu kulemguop.

“Anitâŋe hân himbim kândikyotgom âliwahap topŋe topŋe katmâ arimu hilâm nombolân konok pesuk sâop. Yakât kakŋanâmâ in tatmâ nâŋgâop.”

Otmu manman sânduhân orowâk tatmâ nâŋgâne sâm yakât Anitâŋe tâmbâlipyenjaŋe dâiyehop. Dâiyekmuâmâ denjaŋe nâŋgâŋetâ gemu betbaŋjim yakât bulâŋe ki mewi. ⁵ Yakât otmâ Anitâŋe den yuwu sâop.

“Nâŋe den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiŋgiwan.”

Anitâŋe yawu sâm hâreyiŋgiop. ⁶ Yâhâ tâmbâlipyenjaŋe den pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ gemu ki lâuwi. Yakât otmâmâ manman sânduhân ki yâhâwi. Yâhâ nengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe manman sânduhân yâhâ Anitâ orop manmâ yâhânomgât dop tap. Yawu gârâmâ nenjaŋe yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenjaŋe

kepeim den pat âlepne ya nângâm lâum mannom yanâmâ hâmbâi Anitâne dâinenekmâ mannom sânduhân katnenekmu manmâ yâhâmbisâin. ⁷ Yakât bulâne menomgât mâtâp tap yakât topne yuwu. Tâmbâlipnennane manman sânduhân ki manbiñe hâhiwin kakñan manmâ gawi. Yâhâ yapâ torokatmâ lohimbi tetem gawiñe gurâ dop yawuâk manmâ gawi. Yâhâ tetem gañetâ gañetâ lok pato âlâ, kutne Dawiti sâm, yâk teteop. Yawu gârâmâ Anitâne Dawiti den yuwu ekumu kulemguop.

“Yeñe sâp yiwerene yuâmâ nâhât den tem lâunihim biwiyeñe ki pâlâmne otmu mannomai.”

Dawitiñe yawu sâm ekyongop yamâ angoân tâmbâlipnennane kunyeñe kârikne otmâ Anitâhât den kuwi dop yawuâk otbi.

⁸ Otmu embânân angoân Anitâhât den kuwi yakât âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk Mose mumu lok âlâ, kutne Yosua, yâkne Mosehât gewâkñan kinmâ tâmbâlipnennane ya meyekmu hân âlâ, kutne Kanan, yan ari manbi. Yâhâ Yosuañe manop sâp yanâk manman sânduhân manñet sâm Anitâne katyehop mâne yakât kakñan Dawiti manop sâp yan “manman sânduhân mannomai” ki sâm ekyongombâp. ⁹⁻¹⁰ Yawu gârâmâ sâp yiwerene yu nenñe manman sânduhân manmâ yâhâmbisâingât dop tap. Otmu embânân Anitâne hân himbim kândikyotgom âliwahap topne topne kalop yakât kakñan in tatmâ nângâop. Dop yawuâk nengu manmâ yâhâmunne Anitâne sâop ya bulâne tetemu yâkâlen torokatmunne ikne orop tatmâ nângânom. ¹¹ Yakât nângâm yâkâlen biwinennane tiñâk kepeim manmâ yâhânom. Yawu otmunne manman sânduhân katnenekmu ikne orop tatmâ yâhâmbisâin.

Anitâhât denne nângâmunne biwinennan hâumu topnenne mem tetemap.

¹²⁻¹³ Bukulipne, Anitâne sâmû den kulemguwi ya wonân dop sâwe. Nehemân hâum kinmâ sâwe. Nehemne lok kambiamñan memap yakât dopneâk Anitâhât denne nângâmunne biwinennan hâum topnenne mem tetemap. Otmu ikne senñan misiñguraknomgât dop âlâ ki tap. Nenñe tetekñan kinmunne biwi nângân nângânnenne kerek ekmâ nângâmap. Ya ekmâ nângâmâmâ biwinennahât topne sâm tetewuap yakât biwi nângân nângânnenne galemguakmâ denne lâum mannom.

Yesune nengât sâm Anitâ ulitgumap.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu nen Satanne mem lohotne tuhunenekbe sâm nengâlen âi memap. Yâhâ Yesune hânân ge manmâ gaop yan Satanne yawuâk yâk mem lohotne tuhuwe sâm nep miop. Yawu otmu ki otmâ tâpikguop. Yâkne kârikne manmâ Satan mem ge kalop. Yawu gârâmâ nenñe Kutdânenne Yesu, Anitâ nanñahât denne lâum mannom. Yawu otmâ manmunne yâkne Anitâ orop tatmâ âwâñane tepne nângâningim umam sâningiâkgât ulitgumap. ¹⁶ Yawu gârâmâ Satanne mem ge katnenekbe sâm otbuawân lohotne otmaingât Anitâ ulitgumunne mâmâñe otningiwuap. Yâhâ otmunne bâlewuap otmuâmâ ya sâm tetem ekum yâkâlen biwinennane kepeimunne kaok nângâningim tosanenñe pilâningiwuap.

5

Anitâne tosayene pilâyinñiâkgât hotom uwanñiminiwi.

¹ Bukulipne, hotom uminiwi yeñgât kunne manop yâkât topne ekyongomune nângâñet. Anitâne ikne nângân nângâñne biwinennan katmu lok âlâ nenñe hoñetnennambâ mem tetewin. Mem tetemunne Anitâne tosanenñe pilâningiâkgât lok yañe yâkât senñan kinmâ hotom uminiop. ² Otmu lok ya orowâk Satanne perâkne topne topne kâitnongomu otmunne bâlem gaop.

Yakât otmâmâ nenŋe Anitâhât den ya lâum hâum pâpŋuwin yan yâkŋe tepŋe nânŋâningim lohottŋan otningiminiop. ³ Yawu gârâmâ ikŋe orotmeme bâleŋe otmu nengât orotmemenenŋe bâleŋe yakât tosa Anitâŋe pilâningiâkgât hotom uwaŋgim manmâ gaop. ⁴ Yâhâ ikŋe nânŋân nânŋânân âi ya ki miop. Anitâŋe topŋe katmâ lok âlâ, kutŋe Aron, yaŋe hotom uyiŋgimu tosayeŋe pilâyiŋgiâkgât âi ya sâm waŋop. Topŋe kalop yapâek manmâ gawi yamâ hotom u u lok ya Anitâŋe ikŋahâk mem sâlipyongom âi ya yiŋgim gaop.

Yesuŋe nen sâreerenekmâ muop.

⁵ Otmu yawuâk Kiristoŋe ikŋe engatŋeâk ki watmâ olop. Anitâŋe âi ya sâm waŋmâ hânŋângumu giop. Yâhâ emelâk ki giop yan Anitâŋe den yuwu sâm ekuop ya lok âlâŋe kulemuop. Den ya yuwu tap.

“Gâmâ nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerenŋe yu yakât topŋe sâm teterâ lohimbî kerekŋe ya ekmâ nânŋânŋet sâm yakât katgeksan.” Yawu sâop.

⁶ Yawu gârâmâ Anitâŋe den âlâ yuwu sâm nanne ekuop ya lok yaŋe kulemuop.

“Anŋoân lok âlâ, kutŋe Melekiserek sâm, yâkŋe lohimbî yenŋât tosayenahât sâm hotom unihîwuapŋât âi sâm waŋmune mem gaop. Yawu gârâmâ gâŋe âi ya mem torokat sâm gihimune tuhum yâhâwuat.” Yawu sâm nanne ekuop.

⁷ Yawu otmâmâ Yesuŋe huruŋ huruŋ manmâ âwânahât tem lâuwaŋgim âi ya tuhum manop. Otmu âwânane mumuhât mâtâwâmbâ membuapŋât dop tatbaŋgiop ya nânŋâop. Yâkŋe ya nânŋâm yâkâlen biwiŋane kepeim yapâ menekbuap nânŋâm isem ulitguop. Otmu âwânahâlen biwiŋane kepeim manop yakât otmâ nânŋâwaŋgim mumuŋambâ mem yahalop. ⁸ Yâhâ Yesuŋe yuwu sâm ki ulitguop. “Nâmâ gâhât nange bulâŋe mansan. Yakât otmâ umatŋe âlâlâ nâhâlen tetenihiwuap yamâ sârâ biatbuap,” yawu sâm ki ulitguop. Yawu gârâmâ sâtŋum manmâ âwânane âi sâm waŋop ya lâum lohottŋe ki olop. ⁹ Yawu otmâ âi ya biwiŋane tinâk mem manmu âwânane ekmu ârândânŋ olop. Yakât otmâ yâkâlen biwinnenŋane kepeim tem lâuwaŋgim manmunŋe manman kârikŋan katnenekbuapŋât mâtâp teteop. ¹⁰ Anitâŋe emelâk Melekiserek âi sâm waŋmu mem manop. Âi yawuâk ikŋe nanne tâŋ tâŋ ya waŋmu mem yâhâwuap.

Nenŋeâmâ lepat nânŋân nânŋânân ki watmâ mannom.

¹¹ Bukulipne, yuwu sâmune nânŋânŋet. Nâŋe Yesuhât topŋe ya kerehâk sâm kusânâmâ ekyongowe sâm oan. Yamâ nânŋân nânŋânyenŋe umatŋe oap yakât otmâ ihilâk ekyongomune nânŋânŋetâ ki keterakbuap. ¹² Yâhâ den yan yuâmâ emelâk ekyongowin yamâ yeŋe nânŋâm heŋŋenŋuwi mâne sâp yiwerenŋe yu bukulipyenŋe kâsikum yiŋgimbâi.

Yamâ yeŋe Yesuhât topŋe nânŋâm pâpŋuwi yakât nânŋâmune bâleap. Yakât otmâmâ lok âlâŋe yâhâpŋe den kâsikum yiŋgiwuapŋât dopŋe tap. Yenŋât topyenâmâ yuwu. Yenŋât nânŋân nânŋân yamâ lepat nânŋân nânŋân. Lohimbî papato yenŋât nânŋân nânŋân yawuya nânŋâwi mâne den yan yukât topŋe âlepŋe nânŋâm metembâi.

Yawu gârâmâ topyenŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nânŋânŋet. Leparâmâ sot nem âkâm yiŋgimunŋe nemai. Yâhâ sot kândâkdâek ki nemai. Yeŋe Yesuhât komolân torokatbi yamâ ŋaŋa ya yenŋât dop oai. Yamâ girawu otmâmâ lepatŋe nem âkâm yiŋgimunŋe nemai yawuâk nemai? Yakât yeŋe topŋe girawu otmâmâ Yesuhât topŋe ya topŋambâek ki nânŋâm heŋŋenŋuai? Yeŋe sot kândâkdâek nemai mâneâmâ Yesuhât topŋe ya nânŋâm heŋŋenŋumbâi.

¹³ Yamâ yeje lepalân manmâ orotmeme kiŋgoŋ me orotmeme âlepŋe yâhâp yâhâp ya ekmâmâ mem kiwilim topŋe nâŋgânomaihât dop ki tap. Yamâ otmâ tâpikguai.

¹⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum sâwe. Lepat yamâ gâmâlâk papato otŋetâ sot kândâkdâek yingimunŋe nemai. Dop yawuâk lohimbi nombotŋaŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe keterakmu Yesuhât topŋe ya ekmâ nâŋgâm denŋe lâum manmâ gainŋe orotmeme âlepŋe me bâleŋe ya ekmâ kiwilim mansai. Lohimbi yawuya yeŋgât nâŋgân nâŋgânyeŋe me manmanyenŋe ya ekmâ nâŋgâmune âlepŋe nanŋe otmap.

6

Anitâŋe nenekmâ ârândâŋ olâkgât biwinenŋe yâkâlen katmâ mannom.

¹ Yakât otmâ den yu yâhâpŋe ki ekyongowe. Anitâ nenekmu ârândâŋ olâkgât nenŋe orotmemenenŋe kiŋgoŋ otbin ya bet pilâm sâm tetemâmâ yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe katbin. Otmuâmâ yakât topŋe yâhâpŋe ki ekyongowe. ² Otmu âlâmâ yuwu. Toen mem katnenekbi yakât topŋe ki sâm ekyongowe. Me nenŋe kunyeŋan mem kuratgum mem kârikŋe tuhuyekbin, me mumuŋambâ yahatnom, me sâp patoen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋahât topŋe ekmâ ikŋiâk ikŋiâk matŋe ningiwuap yakât topŋe gurâ yâhâpŋe ki sâm ekyongowe. Emelâk nâŋgâm metembâihât. ³ Otmu Anitâŋe biwiyeŋe mem kusânâmâ mâmâŋe otnihimu yakât den âlâ âiŋe torokatmâ ekyongowehât nanŋan. Yâhâ yiwerenŋe yuâmâ den umatŋe tap yakât sâmune nâŋgâŋet.

⁴⁻⁵ Lohimbi nombotŋaŋe Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâwi yan yâkât topŋe nâŋgâm henŋenŋum biwiyeŋe yâkâlen katŋetâmâ himbingât pat kuyingimu mansai. Yawu otmâ Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwiyeŋan tatmâ mâmâŋe otyingimap. ⁶ Yawu gârâmâ yakât kakŋan Kiristohât hâkâŋ otmâ betgum manŋetâ biwiyeŋe pâlâmŋe otbuap. Otmu Anitâ nanŋaŋe nengât sâm muop yakât nâŋgâŋetâ tâŋât otbuap. Yawu nâŋgâm manmâ yâhânomaiŋe Parisaio Sarukaio yâkŋe sâŋetâ Yesu mem howanân kum kânâŋgâwi yâk yeŋgât dop otmâ yakât matŋe bâleŋe menomai. Nâŋgân nâŋgân yawuya nâŋgâm manmâ yâhânomai yakât otmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe yâkâlen yâhâpŋe katnomaihât dop âlâ ki tap.

⁷ Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Hân ambolipŋaŋe nep kâmetmâ pilâŋetâ iop. Imu yan gelâk gemu hân toŋe orop yapâ gâtŋaŋe hunsambe teteop. Otmu yapâ sot hâwurum um nem âlepŋan manmâ gawi. Yakât dopŋeâk lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât den ya nâŋgâm biwiyeŋan katmâ yâkât wâtŋan kinŋetâ yâkŋe mâmâŋe otyingimu orotmeme âlepŋeâk otmai. ⁸ Yâhâ âlâ torokatmâ sâwe. Nep ya kâmetmâ pilâŋetâ imu yan hewukŋaŋe lâum kurihimu languop yamâ orok sâop. Yakât dopŋeâk lohimbi nombotŋaŋe aŋgoân biwiyeŋe Kiristohâlen katmai. Yakât kakŋan Anitâhât den ya nâŋgâŋetâ tâŋât otmu pilâŋetâ yâk yeŋgâlen bulâŋe âlepŋe ki tetemap. Yâhâmâ orotmemeyenŋe âlepŋe ya pilâm orotmeme bâleŋe otmâ manmai. Yawu otŋetâ Anitâŋe nâŋgâmu bâlemu hâhiwin kakŋan mannomai sâm hemgât pat kuyingimu manmai.

⁹⁻¹⁰ Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe ki otmâ tâpikgum hiliwahonoma. Yawu gârâmâ Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋet sâm biwinaŋe hikum mansan. Yenâmâ Anitâhât tem lâum buku konok oraŋim manmâ gai. Yawu oai yamâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ oap. Yakât otmâmâ yeŋgât nâŋgâm biwiŋe pâlâmŋe ki otmâ pilâyekbuap. Biwiyeŋe Kiristohâlen katbi yakât otmâ biwiyeŋe orotok sâmapgât Anitâŋe mâmâŋe otyingiwuap. ¹¹ Yawu gârâmâ yeŋe biwiyeŋe Yesuhâlen ikŋiâk ikŋiâk katmâ denŋe lâum orotmeme âlepŋe

otmâ manmâ gai. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ manmâ yâhânetgât nanġan. Yâkâlen biwiyenġe kepeim manmâ yâhânomai yanâmâ Anitâġe manman kârikġahât pat kuyiġimu tap yakât bulâġe yiġimu menomai. ¹² Yawu ġârâmâ manman kârikġahât pat yakât bulâġe menom sâġ biwiyenġe ki orotok sâġu mannomaihât nanġan.

Yesuġe kulet sâġ mâġâp tiripnongop ya tâġ tâġâk watnom.

¹³ Biwiyenġe orotok sâġapġât yuwu sâġmune nâġġâġet. Awoġnenġe Anitâ yâhâmâ topġe âlâ. Lok me wuân me wuânġe Anitâhât kunġe manbuapġât dop bia. Yawuhât emelâk embâġân Anitâġe tâmbânenġe, kutġe Awaraham, yâkât nâġġawâġim pat kuwaġgiop sâġ yan Anitâġe ikġe kutġe ahonakmâ den ya sâġ kârikġe tuhūm yuwu ekuop.

¹⁴ “ġâhât biwihambâ kâġu pato kândâkdâġe hurundūġ sâġnomai.” Yawu sâġop.

¹⁵ Awarahamġe den ya nâġġâm biwi yâhâp ki otmâ manop yakât bulâġe miop. Otmu den sâġop yakât bulâġe yamâ nen yiwerenġe tetem mansain yu. ¹⁶ Anitâġe ikġe kutġe ahonahop yakât topġe nâġġâġetâ keterahâġġât yuwu sâġmune nâġġâġet. Nenġe “Wuân me wuân otnom” sâġmain yan bukulip-nenġenġe nengât “lok paha” sâġmahât yuwu sâġmain. “Anitâhât senġan wuân me wuân otnom, yawu sâġmunġeâmâ kârikġe otmap.” Yawu sâġmain. Yawu sâġmain yamâ yakât bulâġe ki otmain yanâmâ Anitâġe yakât matġe umatġe ningiwuap nâġġâġmain.

¹⁷ Yawu ġârâmâ Anitâhât komolân ġâtġe âlâ me âlâġe den sâġ kalop ya nâġġâġetâ bonġe olâġġât nâġġâm ikġe kutġe ahonakmâ den ya sâġ kârikġe tuhuop. ¹⁸ Otmu Anitâġe den perâkġe sâġ kâitnongowuapġât dop âlâ ki tap. Me biwi yâhâp otbuapġât dop ġurâ ki tap. Yawuhât yâkâlen biwinenġenġe kepeim manmunġe tihitnenġe otmâ himbingât pat kuningiop yakât bulâġe ya bulâġanâk ningimu menom yakât ki ġorâningimap. ¹⁹⁻²⁰ Yesu Âwâġenġe tihitnenġe otmâ manman kârikġan katnenekmu mannomġât yâkâlen arimu orowâk tatmawot. Orowâk tatmutâ emelâk Melekiserekġe Anitâġe lohimbġe yengât tosayenġe pilâyġiġâġġât sâġ ulitġuop dop yawuâk Yesuġe nengât sâġ Âwâġe ulitġumap. Yakât nâġġâm yan engat yâhâp ki otmain. Bulâġanâk himbingât pat kuningiop yakât bulâġe menom sâġ biwinenġenġe hikuakmâ manmâ yâhânom.

7

Melekiserek yâkât topġe

¹ Lok âlâ, kutġe Melekiserek sâġ, yâkât topġe sâġ tetemune nâġġâġet. Melekiserek yâhâmâ kapi âlâ, kutġe Salem, yapâ ġâtġe. Yâhâ lohimbġe yu ya Anitâhât pat kuwaġgiwi ya mem Melekiserek waġbi. Kândikum emelâk kapam tetemu Awarahamġe ikġe kapam loklipġe dâiyekmu ari kapi nombotġe hawamġum tatbi yakât ambolipġe yongom itit kiom bâleġe tuhuyekmâ yâk yengât noniġ bulimakao, lama, senġe âlâlâ topġe topġe ya meyiġgiwi. Meyiġgim purik sâġ âwuremu Melekiserek orop mâġâwân enġakmâ parahuakmâ Melekiserekġe heronġe otbaġgim yuwu sâġ ekuop. “Anitâ kunnenġe tatmapġe mâġâġe otġihimu lohimbġe yengât kunyenġe manbuat.” Yawu sâġ ekuop. ² Yawu sâġ ekumu Awarahamġe senġe âlâlâ meyiġgiwi ya nombotġe mem hionġmâ yakât sâsâġambâ konok mem Anitâhât pat kuwaġgim Melekiserek waġop.

Otmu kut Melekiserek yakât topġe yuwu tap, “Manman âilonġo lonġo ambonġe,” yawu. Otmu kapi kutġe, yamâ Salem, yakât topġe yuwu tap, “Biwi sâġduk ambonġe,” yawu. ³ Yâhâ Melekiserek ikġe hep torehenlipġe yengât

kutyenje ki tap. Otmu sâp girawuyaen teteop me muop yakât topnje gurâ yawuâk ki nanġain. Yakât dopneâk Anitâhât nanġe Yesu embânġambâek tatmâ gaop. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ dopyetnje konohâk oap. Nânġâmune yawu oap.

⁴ Melekiserek yamâ lok tâġât bia. Awaraham yamâ Isirae nengât tâmbâhât lok kutdâ manop. Yâhâ kasalipnje yongom senġe âlâlâyeġe meyiġimâmâ nombotnje mem hioġmâ yakât sâsânġambâ konok mem Melekiserek waġop. Yawu ġârâmâ yuwu sânom. Bulânġanâk Melekiserekġe Awarahamġât kunġe manop. ⁵ Yawu ġârâmâ yakât kakġan Awarahamġât hâkuġe lok âlâ manop, kutnje Lewi sâġ, yâkât komolân ġâtġeġe Anitâhât hotom um manbi. Yâk yengât sâġ Moseġe ġirem den yuwu kuleġguop.

“Lewi senġe hotom um manmâ yâhânomai. Otmu Isirae lohimbi nombotġeġe yu me ya yeġe sâsânġambâ konok mem Lewi sen yiġġinomai.” Yawu sâġ kuleġguop.

⁶ Yâhâ Melekiserek yamâ Awarahamġât komolân ġâtġe bia. Yakât otmâmâ Awarahamġe senġe âlâlâ mem Melekiserek waġmu yâkġe yuwu sâġ ekuop. “Anitâġe mâġmâġe otġihimu kunyeġe manbuat.” Yawu sâġ ekuop. ⁷ Yakât otmâ topyetnje girawu nânġânoma? Âlâġe kunġe manop? Melekiserek yâkġe me, me Awaraham yâkġe? Yakât yuwu sâwe. Awarahamġe Anitâhât pat kuwaġġiop ya mem Melekiserek waġop. Yakât otmâmâ Melekiserekġe Awarahamġât kunġe manop. Nânġâmune yawu oap.

⁸ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Senġe âlâlâ yu me ya yeġe sâsânġambâ kâsikum konok mem Lewi sen yiġġiminiwi. Otmu Lewi sen mum gawi ya yengât topyeġe yamâ kuleġguwi. Yâhâ Melekiserek yâkât topneâmâ ki kuleġguwi. Topnje yakât otmâ Melekiserekġe hotom uminiwi ya yengât kunyeġe manop. Nânġâmune yawu oap. ⁹⁻¹⁰ Otmu Lewi sen manbi ya gurâ ki tetenġetâek Awaraham Lewihât hâkuġe yâkġe Melekiserek senġe âlâlâ ya waġop. Yawu ġârâmâ Lewi sen yâkġe Awaraham yâkâlembâ tetem torokatmâ gawi yâkġeâmâ yawuâk waġbi.

Bulâġe ki teteop yakât otmâmâ Anitâġe Lewi sen yamâ mem ge katyehop.

¹¹ Lewi sen yengâlembâ lok kunġe âlâ, kutnje Aron, Mose imiġe. Otmuâmâ Anitâġe âiyeġahât topnje ya sâġ tetem Mose ekumu kuleġguop den ya lâum hotom um manmâ gawi. Hotom um manmâ gawi yapâ manman kârikġahât bulâġe ki teteop. Ki tetemu Anitâġe Lewi sen yengât nânġâmu kakġe olop. Nânġâmu kakġe otmu lok topnje âlâ, ikġe nanġe Yesu hânġâġgumu ge manman kârikġahât mâġâp mem teteniġiop. ¹² Otmu Lewi senġe hotom u uhâk mâġâp watminiwi ya pesuk sâek sâġ yâkġeâmâ emelâk anġoân Anitâġe Melekiserek âi sâġ waġop ya torokatmâ tuhuop. Tuhum pesuk pilâm manman kârikġahât pat yakât bulâġe mem teteniġiop. ¹³⁻¹⁴ Yawu ġârâmâ kutdânenne Yesu yâhâmâ Yura sen yapâ ġâtġe. Yawu ġârâmâ Moseġe Yura sen yengât hotom um mannomai sâġ ki ekyongop. Yakât otmâ Yura amboġe âlâġe hotom ki uop, bia kârikġe.

¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ, Yesuġeâmâ gem Melekiserek yâkât âi ya torokatmâ mem manop yakât nâġe yuwu nanġan. Anitâġe Lewi sen yâk yengât orotmemeyeġe yakât nânġâmu tâġât otmu yaġak benġe nanġe hânġâġgumu ge nengât sâġ muop. Mumuġambâ yahatmâ Âwâġe Anitâhâlen yâhâmu tawot. Tatmâ nengât sâġ ulitġumap. ¹⁷ Yakât Anitâġe nanġe ekumu lok yaġe den kuleġguop ya yuwu tap.

“Anġoân lok âlâ, kutnje Melekiserek sâġ, yâkġe lohimbi yengât tosayenġahât sâġ hotom unihiwuapġât âi sâġ waġmune mem gaop. Yawu ġârâmâ âi ya sâġ ġihimune ġâġe torokatmâ tuhumi yâhâwuap.” Yawu sâop.

18-19 Otmu yuwuhât sâop. Emelâhâmâ Lewi senne topne katmâ Mosenje den kulemgupop ya lâum hotom um orotmeme topne topne otmâ manmâ gawi. Yamâ benne yâk yengâlen bulâne âlâ ki teteop. Otmu yanje tânnongowuapgât dop âlâ ki teteop. Yakât otmâ Anitâne nângâmu ki ârândân otmu nanje Yesune mâtâp âine meningiâkgât hângângumu giop. Gem âi sâm wanop ya tuhum pesuk pilâm âwânahâlen âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yakât otmâ nenje biwinennejanje hewewen otmu Anitâ orop den alahunomgât mâtâp teteningiop. Yakât nângâm yâkâlen biwinennejanje kepeim manmâ yâhânom. Yâhâ Yesune mâtâp âine mem teteningiop yakât topne ikniâk tap yakât torokatmâ âlâ sâwe.

20-21 Anjoân Lewi senne topne katmâ hotom une sâm âi ya mewi sâp yan Anitâne yâk yengât den âlâ ki hikuop. Âi ya in topne katmâ mewi. Yâhâ Anitâne iknâhâk den hikum nanje âi sâm wanop. Anitâne den hikum nanje ekuop ya lok yanje yuwu.

“Anitâne den yuwu sâm hikumu ya kârikne olop. Âi ya sâm gihimune gâne torokatmâ tuhum yâhâwuat.” Yawu kulemgupop.

22 Otmu kândikum Mosenje Lewi sen âi sâm yingimu mem gawi ya pesuk sâop. Yâhâ Yesune Anitâhât senjan âi ya memap yamâ ki pesuk sâwuap. Yakât bulâne tetewuapgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

23 Otmu âlâ sâwe. Lewi senâmbâ gâtne lok dondâne âi ya mem mum gawi. Mum ganetâ yâk yengât tepyene kâlehengâtnejanje nep ya torokatmâ mem gawi. Otmu ya yawuâk âi mem yanak mum gawi. 24 Yâhâ Yesuneâmâ mumu ki pesuk sâop. Yesu yamâ mum yahalop. Yahalop gârâmâ yâhâpne ki mumbuap. Otmu âi miop ya yawuâk mem yâhâmbisâp. Yakât otmâ yâkne Lewi sen kerek yengât kunyene tatmap. 25 Yakât otmâ Anitâne umam sâningiâkgât nenje biwinennejanje yâkâlen kepeim manmâ yâhâmunneâmâ Yesune tihitnenne otmâ âwâne ulitgum yâhâwuap. Yanâmâ âwânane nen den âiân katnenekbuapgât dop ki otbuap.

26 Yesune konok sâreerenekbuapgât dop. Yâkât topne ikniâk tap. Yâhâmâ uwawapne bia manmâ tosa âlâ ki olop. Yawuhât âwâne Anitâne mumunambâ mem yahalop. Mumunambâ yahatmâ himbimân yâhâmu orowâk tawot.

27 Otmu torokatmâ sâwe. Lewi senne, anjoânâmâ yene tosayene Anitâne pilâyngiâkgât hotom uminiwi. Otmu yakât kaknanâmâ Anitâne lohimbî yengât tosa pilâyngiâkgât nângâm hotom uminiwi. Yâhâ Yesune dop yawuya ki olop. Yâhâmâ tosa bia manmâ gam muop. Otmu yamâ iknâhât otmâ ya ki olop. Yakât bulâneâmâ yuwu teteop. Nengât tosa ya âwânane pilâningiâk sâm iknâk nengât sâm mumu ârândân olop. Yawu gârâmâ nengât sâm yâhâpne mumbuapgât mâtâp âlâ ki tetewuap. 28 Otmu yakât den pâne tâlâwâk âlâ sâmune nângânet. Anjoânâmâ Mosenje âi yakât topne kulemgum kalop ya watmâ Lewi sen âi ya sâm yingimu mewi. Yâhâ lok biwi nângân nângânenne yamâ bâlene, nen hârokne otmâ tâpikgum tosa mem gamain. Yâhâ Mosenje âi sâm yingimu mem manmâ gawi yakât kaknanâmâ Anitâne ikne nanje âi sâm wanmu miop. Yâhâ Anitâ nanjahât topneâmâ ikniâk tap. Yâkne âi ya mem târârâhâk manmâ gam muop. Otmu mumunambâ yahatmâ himbimân yâhâmu âwâne orop tawot. Yakât otmâ âi miop yakât bulâne tetewuapgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

8

Anitâne den hângine pilâm yan âine ya mem kârikne tuhuop.

1 Otmu den kulemguan yukât topne yamâ yuwu tap. Nengât Kutdânenne yamâ Yesu. Nenne yâkât topne nângâm hejengeguain. Yâhâmâ âwâne himbimân tatmap yâk orop dopyetne konohâk. 2 Emelâk anjoân

tâmbâlipnennâjêâmâ hotom u uhât selep tuhuwi yan Anitâjê tosayeje pilâyinjîâkgât hotom um gawi. Yâhâ sâp yiwereje yuâmâ Anitâ nanjaje âwâjê orop tatmâ âwâjaje tosanenje pilâningiâk sâm ulitgumap.

³ Yâhâ Moseje den topje kulemgum kalop ya Lewi senje lâum Anitâjê tosa pilâyinjîâkgât lama me nâi me âlâlâ ya gâim katmâ hotom um gawi. Yâhâ Yesujeâmâ lama me âlâlâ ya ekmu tâjât otmu ikje manmanje ki alitmâ kawenennjan kinmu kujetâ muop. ⁴ Mum yahatmâ himbimân yâhâmu âwâjê orop tatmâ âi ya mem tatmap. Yâhâ hânân yuân Lewi senje Yura ambolipje yengât girem den watmâ Anitâjê Yura lohimbî yengât tosa pilâyinjîâkgât âi mem mansai. Yakât otmâ Anitâ nanjaje torokatmâ nep membâpgât gewâk ki teteop.

⁵ Lewi senâmbâ gâtjaje hotom u u emetjan yâhâm âi topje topje yan memai. Yâhâ yakât bulâjêâmâ himbimân Anitâ tatmawân tap. Otmu angoân emelâhâmâ Moseje hotom um yâhâminiwi yakât selep kujet sâm topje kalop yanâmâ Anitâjê yakât topjêâmâ yuwu sâm tetem ekuop.

“Gâ emelâk Sinai pumjan yâhâ sâp kâlep manon yan himbimân nâhât kawine tap ya tiripgohomune ehon. Yakât otmâ ekyongorâ ya dop kum kujet.” Yawu sâm ekuop.

⁶ Yawu gârâmâ Kutdânenne Yesu ikjak himbimân yâhâm nenje lohotje otmaingât âwâjê Anitâ ulitgum tatmap. Yakât otmâ yâkje Lewi sen kerek yengât kunje tap. Otmu âlâ sâwe. Moseje den sâm teteop yakât bulâjê ki teteop. Yâhâ Anitâjê ikje nanje hângângumu ge den eknongop yamâ bulâjê teteop.

⁷ Yâhâ Mosehât girem den yakât bulâjê âlepjêâk tetem gaop mâneâmâ Anitâ nanjahâlen kulem bulâjê teteop yu ki tetembâp. ⁸⁻⁹ Yawu gârâmâ Anitâjê Mose ekumu den kulemgum yamâ kerehâk ki lâuwi. Ki lâujetâ Anitâjê nângâmu bâlemu yakât den âlâ yuwu sâm hikuop yakât topje sâm tetemu poropete âlâjê kulemgum yu yuwu tap.

“Angoânâk nâjê Isirae lohimbî Aihita hânâmbâ dâiyekmâ taka girem den ya yingim yâk orop den hikuwan. Yawu gârâmâ yâkje den ya hâkâj otmâ kuwi. Yakât otmâ nâku yawuâk yengât hâkâj otmâ betyongoan. Yakât otmâmâ hâmbâi sâp âlâenâmâ Awarahangât sen, komot yâhâp, Isirae yet Yura, yâk orop den hikumune yaje kârikje tatmâ yâhâwuap.

¹⁰ Otmu den topje yamâ yuwu. Sâp âlâenâmâ den mâtâpje ango hikuwom yakât bulâjê yamâ nâjê biwiyenjan kâmetbom. Otmu nângân nângânyenjan kulemgumune tatmâ yâhâwuap. Yawu otmâ nâjê yâk orop tatmâ tihityeje otmâ yâhâmbisân.

¹¹ Sâp yanâmâ lok yahat yahatje me lok geheje, kutyene orop me kutyene bia, ya kerehâkje nâhât topje topjambâek nângânomai. Yakât otmâ nâhât topne ki pâpgum âi pâi tuhuanjinomai.

¹² Otmu sâp yanâmâ nâjê yengât tosa me orotmeme bâlene yakât matje ki yingiwom. Nâjê umam sâyingim otjetâ bâlem gaop yakât yâhâpje ki nângâwom.” Anitâjê yawu sâop.

¹³ Otmu yakât yuwu sâwe. Den yakât bulâjê yawu tetewuap. Otmu angoân Anitâjê den hikuop yakât Moseje kulemgum yu bulâjê ki teteop. Yakât otmâ dop kum yuwu sâmune nângâjê. Nak âlâ esenjaje gimbangum mum beretek sâm gemap yakât dopjêâk den yajeâmâ bialop. Yawu gârâmâ Anitâjê den âjê hikuop yakât bulâjê tetem henjenjuwuap.

9

Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ Anitâ mepaeminiwi.

¹ Otmu emelâk Anitâne girem den ya tâmbâlipnenne yingim yâk orop den hikuop sâp yanâmâ orotmemeyene topne topne otmâ manjetâ ârândân olâkgât Anitâne yakât topne Mose ekumu kulemguop. Otmu âlâmâ hotom ya girawu unomai yakât topne ya gurâ yawuâk sâm tetem ekuop. ² Yâhâ hotom uminiwi selep yakât topneâmâ yuwu. Angoânâhâmâ hotom uminiwi yaŋe âiyene tuhujetâ kâtâpyongoâkgât sângum kâlep ya hikujetâ ge sârârâk kinop. Otmu kawe yakât kutjeâmâ “Anitâ sâm mepaenom,” yawu kunbi. Yawu gârâmâ lohimbi nombotne in manmaine ya kâlehen yâhâmai sâm samut katbi. Otmu kâlehen yamâ lambe saum katminiwi yakât kawe. Otmu banja um yan Anitâhât pat kuwangim mem yâhâ katminiwi yakât kawe. ³ Yâhâ yakât kâlehenâmâ sângum âlâ kâlep pato ya yawuâk hawamgum katmâ hikujetâ ge hârândân kinop. Otmu kawe yakât kutjeâmâ “Anitâhât welâmne,” yawu sâm kunbi. Yawu otmâ Anitâne yan ge tatmap nângâm Lewihât komot kunyene yâkjak yan yâhâminiop. ⁴ Otmu alata âlâenâmâ sot hotomne topne topne uminiwi yakât kawe. Alata yamâ golinjak tuhuwi. Otmu Moseje emelâk girem den tapeân kulemguop ya mem yakât emetne golinjak tuhum katjetâ talop. Otmu âlâmâ angoân Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen taka manjetâ yan Anitâne sot âlâ, kutje mana sâm, ya yingiminiop yakât nombotne yamâ belo âlâ golinjak tuhum katbi yan mânunmâ katjetâ tatminiop. Otmu âlâmâ Arongât howan ya emelâk elelek sâm kulem olop ya. Ya yâhâp yâhâp mem hâwurum tapeân Moseje kulemguop ya orop konohân katjetâ tap. ⁵ Otmu yakât kakjanâmâ anelo yâhâp yetgât umutyetne yamâ golinjak tuhum yan kânângâyelekjetâ kinminiowot yamâ yuwu nângâwi. “Anitâne yâk yetgât hohetyetnan ge tatmâ tihitnenne otmap. Yakât ikne lajinne pato yaŋe yâk yetgât hohetyetnan tetemu ekmain.” Yawu nângâwi. Yawu nângâm yan hotom uminiwi yâk yengât kunyene nonin bulimakao hepne tuangumu geminiop. Otmu den yu ekyongomune kâlep kâlep olâkgât ki nanjan. Yawuhât tâlâwâk sâwoman.

⁶ Otmu tâmbâlipnenne yu me ya otnehât nângâwi. Yamâ Lewihât komolân gâtne yaŋe kawe âlâ, kutje “Anitâ sâm mepaenom,” yan hilâm ârândânâk yâhâm lohimbi kerek belângen manbi yengât sâm Anitâ ulitgum mepaewi. Otmu lohimbine yu me ya Anitâ waŋnehât nângâwi yamâ mem kawe yan katmâ gawi. ⁷ Otmu hotom u u yakât kawe, kutje “Anitâhât welâmne” yan hotom um gawi ya yengât kunne, lok konohâkne, yâhâmâmâ ikne, otmu bukulpne nombotne, otmu Isirae lohimbi kerek yâkne otmâ tâpikgum manbi ya kerek yengât tosa ya Anitâne pilâyingiâkgât yan yâhâop. Otmu yambu konok yakât biwiŋan hilâm konohâk Anitâhât kawenyan yâhâm nonin bulimakao lokne kum ya hepne tuanguminiop. ⁸⁻⁹ Otmu Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne biwi nângân nângânnenne mem hewewen tuhumu yakât topne yuwu nângâwin. Hotom uminiwi yakât kawean lohimbi kerehâkne ki yâhâminiwi. Yawu nanjan. Otmu Lewihât komolân gâtne âiyene tuhum yan Anitâne ya ekmâ tep âlep nângâyingiâkgât ya otminiwi. Yamâ ya ekmâmâ yuwu nanjan. ¹⁰ Orotmemenenne âlâlâ yu me ya ki orotne sâm kuanŋiwin, me ki neŋet sâm, me ki meŋet sâm undip karanŋiwin ya ihilâk longâemâmâ otmâ tâpikguminiwin. Otmunne bâleminiop yakât tosa Anitâne pilâningiâkgât hep tuanguminiwi. Hep tuanguminiwi yaŋe tânnongom manman mem teteningimbâpgât dop ki talop. Yaŋeâmâ orotmemenenne bâlene ya ekmunne teteâkgât yawu otminiwin. Yawuâk torokatmâ otmâ ganjetâ Anitâne nângâmu ki ârândân olop. Yawu gârâmâ yâkne biwinnenne ekmâ nângâm ikne nanne tâŋ tâŋâkne mâtâp âiŋe meningiâkgât hângangumu giop. Gem yan hotom uminiwi yakât bonne yamâ yâkne mem teteop.

Yesujeâmâ mâtâp âiņe mem teteningiop.

¹¹ Otmu yakât topņe nâņgâm heņgeņgunetgât torokatmâ yuwu sâmunen nâņgâņet. Hânân yuân hotom u uhât selepņe tuhuwi yan Yesuje ki yâhâm hotom ya uop. Bia kârikņe. Yâkņeâmâ himbimân yâhâm âwâņe Anitâ orowâk tatmâ manman kârikņe yakât pat kuningim yakât bulâņe nenņe menehât alahum tatmawot. ¹² Otmu âlâ yuwu sâwe. Hotom um gawi ya yeņgât kunņaņeâmâ noniņ bulimakao gâim hep ya mem sâņgum kâlep mem yahatmâ kâlehen baminiop. Bam yan Anitâhât welâmņan hep tuangumu kakņan geminiop. Yesu Kiristone yawu ki olop. Yâkņeâmâ kawenennan kinmu kuņetâ muop yan ikņe hepņe tosanenņe piriningiop. Yâkņe yawu otmâ Anitâhâlen yâhâm sârereneņehop. Yawu olop yakât otmâ nenņe yâkât manmanân torokatmâ manmâ yâhânom.

¹³ Yâhâ emelâhâmâ yuwu otminiwi. Lohimbi âlâ me âlâņe lok mumuņe wâimai sâm Lewihât komolân gâtņe samut katminiwi. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâņe wâinomai yanâmâ Lewihât komolân gâtņe bulimakao nanņe gâim uņetâ sem kou otminiop. Kou yaņe mem lok mumuņe wâiop yâkât hâkņan samut ya biatbaņgiâkgât moselemeniwi. Otmu âlâmâ hotom um yan yuwu nâņgâminiwi. “Yâkņeâmâ noniņ bulimakao gâiņetâ yakât hepņe gem yan nenņe manman âilonņo lonņo me tosa bia mannehât gem piriap,” yawu nâņgâm yan otminiwi. ¹⁴ Yuâmâ Kiristo yâkņe giop. Yamâ Anitâhât Wâtgât Mâmâņahât Heak embâņân âlâlâ ki tetemuâk tatmâ gamap yaņe mâmâņe otbaņgimu tosa bia manmâ gam kawenennan kinmu kuņetâ mum yan ikņe hepņe giop. Yawu otmâ biwi nâņgân nâņgânenņe hewewen otmu Anitâhât tem lâum hoņ bawaņginehât manmunņe bâlem gaop yakât tosa yamâ konohâk pirimu biatmâ meteop. Yakât otmâ loggât orotmeme tâņât ya pilâm biwi nâņgân nâņgânenņe yâk konok hikum yâkât pat manmâ yâhânom.

¹⁵ Otmu torokatmâ sâwe. Anitâņe dâinenekmâ manman kârikņe yakât pat kuningim den hikuop yakât bulâņe menehât Kiristone nengât sâm muop. Mum yan otmunņe bâlem gaop yakât Anitâņe matņe umatņe ningimap sâm yakât manman kârikņe yakât mâtâp âiņe mem teteningiop. Otmu emelâk Lewi sen yeņgât amutgen manmâ mâtâp ya watmâ otmunņe bâlem gaop yakât tosa ya Yesuje pilâningim sârereneņehop.

Moseņe noniņ bulimakao hepņe mem tuanguo.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu nenņe orotmemeâmâ yuwu tap. Umatņe âlâlâ yu me ya teteningimu munomân senņe âlâlâ yuwu yawuya miaknomai yawu sâmâmâ nan baralipnenņe yamâ bâtnenņe bâiņe yakât pat kuyiņgimain. Otmu den ya sâm pat kuyiņgimain yakât bulâņe yamâ orowâk manmâ yâhânomân yan bonņe ki teteyiņgiwuap. Nen mumunņe yakât kakņan bulâņe yamâ âlepņe miaknomai. ¹⁸ Yakât dowâk Anitâņe aņgoânâmâ den ya sâm hikuop yakât bulâņe teteâkgât Moseņe den ya kulemgum inâk ki kalop. Yuwu otmâ kalop. ¹⁹ Yâkņe pepa mem lohimbi komot pato yaņe Anitâhât den ya topņambâek nâņgâņetâ keterahâkgât ekyongomu nâņgâwi. Otmu den sâop yakât bulâņe ya tetem heņgeņguâkgât yâkņe noniņ bulimakao hepņe ya to orop menduhum memâmâ tuangumu pepaen giop. Tuangumu gemu nak bât bâtņe mem losohomâmâ sâņgum âlâ mem yakât potonņan kepeim hewân kalop. Katmu hewâk pato otmuâmâ den ya sâm teteop yakât bulâņe teteâkgât hep tuangumu lohimbi kerek kakyenān giop. ²⁰ Yawu ekmâ topņe nâņgâņetgât yuwu sâm ekyongop.

“Girem den Anitâņe sâm hikuop ya lâum manņetâ bulâņe teteyiņgiâkgât hep yuâmâ mem tuanguan. Yakât topņe ekmâ nâņgâm heņgeņgunomai.” Yawu sâm ekyongop.

21 Otmu yawuâk wahap yu me ya Anitâne nângâyîngiâkgât sâam katbi ya kakñan gurâ hep mem tuangumu giop. 22 Otmu den kârikne emelâk kulemgupop yakât topne yuwu tap. Noniñ bulimakao me âlâlâ ki gâim hepne lâum moselenetâ geminiop yanâmâ tosayeñe yawuâk tatminiop. Yâhâ lâum moselewi yanâmâ Anitâne tosayeñe pilâm umam sâyîngiopgât mâtâp ya teteyîngiop.

Yesune nengât toсахât otmâ mumu ârândân olop.

23 Otmu Moseñe hep ya mem senne âlâlâ ya kakñan tuangumu giop ya ârândân olop. Yâhâ yiwereñe yuâmâ senne âlâlâ hep yañe tuanguop yakât bonne himbimân tap. Yakât hep tuanguop yañe bulâñe ki olop. Yakât otmuâmâ heñgeñguâkgât Yesune himbimân yâhâop. 24 Yawu gârâmâ Anitâhât kawebulâñe ya himbimân tap yakât Yesune yuân hânân in selep kum yan yâhâ hotom uwi yan ki yâhâop. Yâkneâmâ himbimân yan yâhâop yanâmâ yâkne nenne lohotne otmaingât âwânâñe mâmâñe otningiâk sâam ulitgum tatmap. 25 Otmu torokatmâmâ âlâ yuwu sâamune nângâñet. Hotom um gawi ya yeñgât kunyeñe yambu ârândânâk yâhâ noniñ bulimakao me âlâlâ hepne lâum tuanguminiop. Yâhâ Kiristone yambu ârândân ki mum hepne gemap. Yâhâmâ sâp konok kuñetâ muop yan hepne gemu ârândân olop. 26 Yawu gârâmâ Kiristoneâmâ yâkne otminiwi yawu ki olop. Yawu olop mâne emelâk embânân lohimbi kândikyotgop yapâek yambu ârândân kuñetâ mum hepne gembâp. Yâhâ yâkneâmâ ya ki olop. Âwânâñe tosanenne pilâm umam sâningiâkgât mâtâp âñe mem teteningim kawenennan kinmu sâp konok kuñetâ muop yan ikne heññanak nengât tosanenne pirimu ârândân olop. 27 Otmu Anitâne sâop yakât nen munom yakât kakñan biwinenne ikñiâk ikñiâk ekmâ nângâm topnenne mem tetewuap. Mem tetemâmâ otbin mewin yakât matne âlâku ikne ambo ambo ningimu menom. 28 Yakât otmâ lohimbi nengât tosa ya bialâkgât Anitâne nângâwanjimu Yesune nengât toсахât otmâ muop. Mumu ârândân sâop gârâmâ Yesune yâhâñe mumbuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk mumu otmu ârândân olop. Yakât otmâmâ nenne biwi nângân nângânnenne yâkâlen katmâ manmunne yanâmâ yâkne den âiân yâhâñe katnenekbuapgât dop ki otbuap. Yâhâ nenne biwi nângân nângânnenñe yâk kepeim manmunne taka menenekmu orowâk ari manmâ yâhânom nângâm biwinennane yakât mem mambotbanjim mannom.

10

Emelâhâmâ hep tuanguminiwi yamâ imbiâk otminiwi.

1 Otmu emelâk Anitâne den âlâlâ Mose ekumu kulemgupop ya lâum hotom uminiwi ya yeñgât kunne âlâñe yambu ârândânâk hotom uminiwiân noniñ bulimakao me âlâlâ hepne mem yâhâ tuanguminiop. Yakât otmâ lohimbine tosayeñe ya bunewâk pesuk sâyîngimu Anitâhâlen torokatnomai yakât mâtâp ki teteop. Yâkâlen torokatne sâam pâpguwi. 2 Yâhâ sâp yan tosayeñe ya pesuk sâop mâne hotom uwi yakât kakñan âi ya yâhâñe torokatmâ ki membâp. Otmu tosayeñe ya emelâk bialop mâne manman sânduhân manbâi. 3-4 Yawu gârâmâ otñetâ bâlem gaop yakât nelâm yongomapgât yambu ârândânâk hotom uminiwi ya yeñgât kunyeñe noniñ bulimakao yakât hepne mem yâhâ tuanguminiop. Yawu otñetâ manmâ gawi yamâ tosayeñe yakât nângâmâk manmâ gawi.

5-6 Otmu tosayeñe yawuâk tatyîngimu manmâ gawi yakât Kiristone âwânê Anitâ den yuwu sâam ekuop ya poropete âlâñe kulemgupop.

“Anitâ, Kutdâne, gâmâ noniņ bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom uņetâ nâņgârâ ya bonņe ki otmap. Otmu hep mem tuangum mansai yakât nâņgârâ bonņe ki otmap. Otmu sot um gâhât pat katmai yakât gurâ nâņgârâ tâņât otmap.

⁷ Yawu gârâmâ nâņeâmâ lok otmâ hoņ bahihim gâņe den tâņ tâņâk lâum yan yakât bonņe memune ârândâņ otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sâm yan Yesu Kiristoņe himbim pilâm ge den yakât bulâņe ya mem teteop.

⁸ Yâhâ den yakât topņeâmâ yuwu tap. Anġoân Kiristoņe den yuwu sâop.

“Gâmâ yâkņe noniņ bulimakao ya gâim hotom umai, me hepņe mem tuangunġetâ gemap, me sot um gâhât pat sâm katmai ya kerek ekmâ nâņgârâ bulâņe ki otmap.” Yawu sâop.

Yawu otmâ Isirae lohimbiņe Anitâhât den biwiyenāņe ki kepeim lâum gawi, imbiâk lâum gawi yakât Anitâņe nâņgâmu bâleop. ⁹ Kiristoņe den sâm teteop yan torokatmâmâ den âlâ yuwu sâop.

“Nâņeâmâ hoņ bahihim gâhât den tâņ tâņâk lâum yan yakât bonņe memune ârândâņ otbuap.” Yawu sâop.

Yawu otmâ Anitâņe den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya lâum hotom uminiwiņe yakât bulâņe ki mewi. Yakât otmâ Anitâņe bonņe teteâkgât sâm nanņe Yesu Kiristo hâņgângumu ge muop. ¹⁰ Yesu Kiristoņe ikņe manmanņe ki alilop. Yawu otmâ Anitâņe âi sâm waņop ya lâum manmâ gam muop. Yakât otmâ tosanenņe kerehâk pilâningimu nenņe Anitâhât senņan aņun bia manmâ yâhânomġât mâtâp ya sâm ningiop.

Yesu kuņetâ hepņe gemu ârândâņ olop.

¹¹ Bukulipne, den yu yâhâpņe torokatmâ sâwe. Anitâņe nenekmu ârândâņ olâk sâm Lewi senņe noniņ bulimakao gâim hep tuangum âlâlâ tâtâemâk otmâ gawi yakât bulâņe ki teteop. ¹² Yawu otmâ ġaņetâ Anitâņe tosanenņe pilâningiâkgât Yesuņe nengât kawenenņan kinmu kuņetâ muop. Yawu otmâ yanâmâ manman kârikņahât bulâņe ya teteop. Yawu otmâ muop gârâmâ yâhâpņe mumbuapġât mâtâp ya ki tap. Emelâk ya otmu ârândâņ olop. Otmu mum yahatmâ Anitâhâlen yâhâ tat tat kârikņe tatmâ yâhâmbisâp. ¹³ Anitâņe Satan bâleņe otmu kasa nombotņe mansai ya kerek hilipyongom mem ge katyekbuap yakât Yesuņe mambotmap. ¹⁴ Otmu sâmunne nâņgâņet. Yesuņeâmâ mum yahalop yâkâlen nenņe biwinenņāņe kepeim manmain. Yawu otmunņe Anitâņe tosanenņe kerehâk pilâningimu ikņe senņan salehâk manmâ yâhânom.

¹⁵ Otmu yukât topņe teteâkgât Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe topņe ya sâm tetemu poropete âlâņe kulemguop ya yuwu tap.

¹⁶ “Kutdânenņāņe yuwu torokatmâ sâop. Sâp âlâenâmâ den mâtâpņe aņġo hikuwom yakât bulâņe yamâ nâņe biwiyenāņan kâmetbom. Otmu nâņġân nâņġānyenāņan kulemgumune tatbuap.”

¹⁷ Yawu sââmâmâ yuwu torokatmâ sâop.

“Nâņe yeņġât tosa me orotmeme bâleņe yakât matņe ki yiņġiwom. Umam sâyiņġiwom. Yawu otmâ yakât yâhâpņe ki nâņġâwom.”

Kutdânenņāņe yawu sâop. ¹⁸ Otmu “Umam sâyiņġiwom yakât kakņan otņetâ bâlem gaop yakât yâhâpņe ki nâņġâwom,” yawu sâop. Yawu gârâmâ Lewihât senņe hotom uminiwi ya yanâk pesuk sâop.

Anitâņe pat kuningiop yakât bulâņe menehât nâņġâm manmâ yâhânom.

¹⁹ Bukulipne, den sâm tetean yu nâņġâm heņġenġumâmâ topne yuwu nâņġânomai. Emelâhâmâ Anitâhât kawē ya sâņġumņe hikum maņġuminiwi.

Yamâ himbimân manman tap yakât umutje. ²⁰⁻²¹ Yâhâ yakât bulâjeâmâ nengât sâm Yesu howanân kujetâ mumu hepje giop. Otmu mum yahalop. Yâkne kunnenje otmâ kulet sâningim Anitâ âwâñahâlen yâhâop. Yawu otmâ yâkne sângum ya gahaem pilâm Anitâhâlen yâhânomgât mâtâp ânje mem kusâningiop. ²² Yawu gârâmâ yakât kakñan nen yuwu sâwin. “Emelâk tosanenne ya bialop.” Yawu sâmunje toen mem katnenehop yakât nângâm biwi yâhâp ki otnom. Yawu otmâ Anitâhâlen haonmâ ârândân biwi nângân nângânnenñaje kepeim yâk mepaem manmâ yâhânom. ²³ Otmu Anitâje den perâk ki sâmapje emelâhâk manman kârikje yakât pat kuningiop yakât bulâje mene sâm yâkâlen biwi nângân nângânnenñaje kepeim mannom. Yawu otmâ engat yâhâp ki otnom. ²⁴ Yawu otmâ bukulpnenje orop biwi nângân nângânnenñaje kepeiakmâ konohâk otmu mem hewewen tuhuakmâ buku konok oranjim manmâ yâhânom. ²⁵ Lohimbi nombotñaje lohotje otmâ ki menduhuakmâ Anitâ mepaem mansai. Nenneâmâ yâkne otmai yawu ki otnom. Kutdânenje Kiristone sâp girawuân taka menenekbuap yakât nângâm nenje menduhuakmâ Anitâ mepaem yâkâlâk nângâm mannom.

²⁶ Yakât torokatmâ sâwe. Den pat âlepje ya nângâm henjenjum Yesuhâlen biwinenñaje kepeim manmâ gain. Yawu gârâmâ nenje lohotje otmâ orotmemenenne bâleje ya mem miwirikum torokatmâ otmâ yâhânom. Yawu otnom. Otmuâmâ Anitâje tosanenne pilâningiâkgât yâhâpñe kujetâ mumbuapgât dop âlâ ki tetewuap. Bia kârikje. ²⁷ Yâhâ nenje orotmemenenne bâleje ya miwirikum yâhâpñe torokatmâ otmâ mannom otmuâmâ Anitâje matje umatje ningiwuap. Yawu otmâ hemân pilânenekmu gemunje kâlâpñe senenekmu hâhiwin kakñan manmâ yâhâmbisâingât mâtâp tap. ²⁸ Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ manbi. Lok âlâ me âlâje Mosehât girem den ya lonğâenomai otmuâmâ lohimbi yâhâp me kalimbu yaje yakât topje ekmâ nângâm ya sâm tetenjetâmâ papatolipyeñaje yuwu sâminiwi. “Ya bulâñanâk orotmeme kiñgoñ ya otmâ mansap.” Yawu sâm yakât matje in yawu yongonjetâ muminwi. Orotmeme yawu otmâ manbi. ²⁹ Yakât otmâmâ yuwu torokatmâ sâwe. Anitâ nanje nengât tosanenñahât otmâ kawenennjan kinmu kujetâ mumu hepje giop. Yakât nângâñetâ bulâje otmu lohimbi âlâ me âlâje yâkâlen biwiyene katmâ mannomai. Yawu gârâmâ yakât kakñan nângâñetâ tâñât otmu betgunomai. Yawu otmâ Anitâhât Wâtgât Mâmâñahât Heak ikñahâk mâmâñe otyingim tihityene otmap ya gurâ yawuâhâk betgunomai. Lohimbi yawu manmâ yâhânomai yamâ Anitâ ikñak matje umatje yingimu mem yanak hem nâpumân kionomai. ³⁰ Emelâhâk emet inânñan topje tetemu eknehât Anitâje den sâm tetemu poropete âlâje kulemgupop ya yuwu tap.

“Ninak matje yingimune mem umatje kakñan mannomai.”

Otmu âlâmâ yuwu sâm tetemu poropete âlâje kulemgupop.

“Anitâ ikñe lohimbilipñaje denje nângâñetâ gemu betbanjinomai yâk den âiân katyekmâ topyeñe mem tetewuap. Topyeñe mem tetem matje mem purik pilâyingiwuap.”

Yâkne yawu otyingimu hâhiwin nângâm manmâ yâhânomai. ³¹ Yen yawu otmaihât yuwu sâmune nângâñet. Anitâ manman ambonaje sâmu hâhiwin kakñan manmaihât kiñgityenahât ki oai, hâ? Yawuhât nângâm denje lâum manjet.

³² Yakât topje yuwu sâmune nângâñet. Yeñe topje katmâ biwiyene Yesuhâlen katbi. Yawu otmâ topje ya nângâm henjenjuwi. Yawu otmâ biwiyene yâkâlen hikum lâum manmâ ganjetâ lohimbi belângen mansaiñe mem bâleyekbi. Mem bâleyekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gawi. ³³ Otmu lohimbi

belângen mansai nombotŋaŋe yeŋgâlen takam lok sensenân kinmâ senyenjan gem yongom mem ge katyekmâ girinŋiwi. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ yakât sâm yâk yeŋgât senyenjan lohotŋe ki otbi. Otmu kasalipyenŋe bukulipyenŋe yawuâk otyinŋinetâmâ yanâmâ yâk yeŋgâlen torokatmâ tânyongowi. ³⁴ Yâhâ bukulipyenŋe nombotŋe yamâ mem pâi emetŋe kâlehen katyekŋetâ manbi yâk yeŋgâlen ari sot um yinŋim tânyongowi. Yâhâ lohimbi belângen mansaiŋeâmâ senŋe âlâlâ wuân me wuân tatyinŋiop yamâ kombo meyinŋiwiân yanâmâ ki gorâyinŋiop. Yenâmâ manman kârikŋahât pat Anitâŋe kuyinŋiop yakât bulâŋe yamâ kombo meyinŋinomaihât dop âlâ ki tap. Yakât nâŋgâm manmâ gam biwi yâhâp ki otbi. ³⁵ Yakât otmâmâ topyeŋe yuwu nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Yenâmâ emelâk gihityeŋe ya kârikŋe olop. Yawu gârâmâ umatŋe topŋe topŋe teteyinŋiuap otmuâmâ kârihem manman kârikŋahât pat kuyinŋiop yakât bulâŋe menehât nâŋgâm mannomai. ³⁶ Yawu nâŋgâm Yesuhâlenâk biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe kepeim manmâ Anitâhât tem lâuwanŋim yakât bulâŋe ya menomai. ³⁷ Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Anitâŋe sâmu poropete âlâŋe emet inânŋan den kulemuop ya yuwu tap.

“Takawuap yaŋe kâlep ki otmâek benŋe takawuap. ³⁸ Otmu yeŋe biwiyenŋe nâhâlen katŋetâ manman kârikŋahât pat kuyinŋiwan. Yakât otmâ ki lohotŋe otmâ biwiyenŋe houŋ sâwuap. Yenâmâ pat kuyinŋiwan yakât bulâŋe menomai. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe mambotŋetâ kâlep otmu biwiyenŋe orotok sâmu betnohonomai otmuâmâ lohimbi yawuya yeŋgât nâŋgâmune bâlemu umatŋe kakŋan katyekmune mannomai.”

Yawu kulemuop tap. ³⁹ Yawu gârâmâ yâkŋe mansai yan ki torokatmâ mannomai. Yâhâmâ Anitâhât den ya nâŋgâŋetâ gemu betbaŋgiwi yakât matŋe yâkŋe ikŋiâk ikŋiâk kâpekyinŋiuap. Yâhâ yeŋeâmâ yawu ki otmâ mansai. Yakât otmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe Anitâhâlenâk katŋetâ kinmu yâk konok mepaem manŋetâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekbuap.

11

Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe olop yâkŋeâmâ biwi yâhâp ki otbi.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe kinmâ yâhâekgât nâŋgâm mannom. Yakât topŋe yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Anitâŋe den sâop yakât bonŋe yamâ tetewuap. Yakât otmâ nenŋe Anitâhât den yakât nâŋgâm enŋat yâhâp ki otnom. Teteningiuap nâŋgâm biwinenŋaŋe nâŋgâmunŋe bulâŋe otbuap. ² Emelâk tâmbâlipnenŋe nombotŋaŋe Anitâŋe den ekyongop ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yakât enŋat yâhâp ki otbi. Yawu otbi yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâŋingimu ârândân olop.

³ Embâŋân topŋe katmâ Anitâŋe sâmu hân himbim âlâlâ topŋe topŋe biaembâ teteop ya nenâmâ bulâŋanâk ki ekmâ manbin. Otmuâmâ nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeiwin yamâ Anitâŋe yu ya olop yakât den pat sâm teteop ya nâŋgâmunŋe bulâŋe dondâ oap. Den sâm teteop ya nâŋgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gain. Otmu yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât emelâk manbi yâk yeŋgât topyeŋe ekmâ nâŋgâne.

⁴ Yawu gârâmâ tâmbânenŋe âlâ, kutŋe Awe sâm, yâkŋe Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe kepeim manop. Yawu manmâ sâp âlâen lama nanŋe gâim Anitâhât hotom uop. Yawu otmu Anitâŋe yâkât nâŋgâmu ârândân olop. Otmu ataŋe, kutŋe Kain sâm, yâkŋeâmâ Anitâhât den ya nâŋgâmu bulâŋe ki olop. Yakât otmâ yâkŋeâmâ sot inŋe hâwurum hotom ya umu Anitâŋe ekmu ki ârândân olop. Yakât otmâmâ kâiŋe tepŋan tâlimu imiŋe kumu muop. Yâhâ imiŋaŋeâmâ Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim pat kuwanŋiop yakât bulâŋe hâmbâi

membom nângâm manop. Yawu gârâmâ nenje Anitâhâlen biwi nângân nângânnenjaŋe kepeim yâkŋe olop yawuâhâk otmâ manmâ yâhânom.

⁵ Yâhâ lok âlâmâ, kutŋe Enoko sâŋ, yâkŋeâmâ Anitâhâlenâk biwi nângân nângânjaŋe kepeim manop. Yawu manmâ gamu Anitâŋe yakât nângâwanjimu âilonjo olop. Yakât otmâ ki muop. Anitâŋe golâek memu yâkâlen yâhâop. Yawu otmâmâ bukulipjaŋeâmâ “Enoko ya wosaken arap,” sâŋ pânjetâ bialop. ⁶ Yawu gârâmâ yuwu nanjain. “Anitâ ya bulâŋanâk tap. Yakât otmâ nenje yâkâlen biwinenjaŋe kepeine sâŋ otmunjeâmâ yâkŋe âlepŋe nângâningiwuap.” Yawu nanjain. Yawu gârâmâ nenje yâkâlen biwinenjaŋe kepeim manmunje yanâmâ yâkŋe nenekmu ârândâŋ otmap.

⁷ Otmu dop yawuâk lok âlâ, kutŋe Noa sâŋ, yâkŋe Anitâhâlen biwi nângân nângânjaŋe kepeim manop. Yakât otmâ Anitâŋe tonjelâk pato takawuap sâŋ inânjaŋ ekuop. Ekumu yâkâlen biwi nângân nângânjaŋe kepeiopgât otmâ enjat yâhâp ki olop. Yawu otmâmâ biwiŋaŋe yuwu nângâop. “O yuâmâ nen kerek hiliwahom metenomosain.” Yawu nângâm yan waŋga tuhuop. Waŋga tuhum ikŋe hepŋe torehenlipŋe ya hârehâk waŋgaen yâhâwi. Waŋgaen yâhâŋetâmâ tonjelâk pato gem to niŋ niŋ sâŋ gam lohimbî biwi pâlâmŋe manbi ya aksihâk haranyongop. Yawu gârâmâ Anitâŋe den ekuop ya Noaŋe nângâmu bulâŋe otmu yâkâlen biwi nângân nângânjaŋe kepeim denje lâuop. Yakât otmâ Anitâŋe nângâwanjim manman kârikjahât pat kuwanjiop

⁸ Yâhâ âlâmâ yuwu. Anitâŋe Awaraham ekum hân âlâ yakât pat kuwanjiop. Yakât pat kuwanjimu Awarahamŋe yâkâlen biwi nângân nângânjaŋe kepeim denje lâum kapiŋe pilâm kapi âlâengen ariop. ⁹ Ari mem tetem yuwu nângâop. “Hâmbâi nâhât senje yuân manmâ yâhânomai yakât bonje hân yu mian.” Yawu nângâm emet bulâŋe ki tuhuop. Selep kandi kum yan manop. Yawu manmu nanje, Isaka sâŋ, otmu sesenje, Yakop sâŋ yâku yawuâk selep kandi kum yan manmâ gawi. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop yâkŋe yuwu nângâwi. “Hâmbâi nengât sen hân yuânâk manmâ yâhânomai,” yawu nângâm yan yanâk manmâ gawi. ¹⁰ Yâhâ Anitâŋe Awaraham den ekuop yakât bulâŋe hâmbâi tetewuap nângâm yâkâlen biwiŋaŋe kepeim manop. Otmu Anitâŋe kapi âlepŋe nandorŋe sâop yakât bulâŋe himbimân tetewuap yakât gurâ nângâm manop.

¹¹ Otmu Awaraham imbiŋe, kutŋe Sara, yâk gurâ yawuâk biwiŋaŋe Anitâhâlenâk kepeim manmâ gaop. Saraŋe kâsiâk manmâ gam sombo olop. Yâhâ embânjaŋ emet inânjaŋ Anitâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Hâmbâi nange tetewuap.” Yawu sâŋ den ekuop ya nângâmu bulâŋe olop. Yakât otmâ sombo olowâke yamâ benje sombonjahât nanje, Isaka sâŋ, ya mem ga kalop. ¹² Yâhâ Awarahamâmâ sombo dondâ otmâ mumuhât sâp emelâk wangiop. Yawu manowâke yamâ benje yâkŋe Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim yâkât den lâum manmâ gaop. Yakât otmâmâ nen yâkât sen mansainje tetem yanâk torokatmâ manmâ gain yu. Yawu gârâmâ nen Awarahamgât biwiŋan gâtŋe lok yamâ saru sâtjaŋ sak ekmain yakât dop mansain. Otmu pitu kiŋgitŋe orowâk ewan kinmu ekmain yakât dop yawu.

¹³ Lohimbî kutyenje yongonmâ aran yuŋeâmâ Anitâŋe den sâop yakât bonje ya hâmbâi tetewuap nângâm yâkâlen biwiŋenjaŋe kepeim manmâ gam muwi. Otmu den sâop yakât bulâŋe yamâ manbi yan ki mem tetewi. Ki mem tetemâmâ yuwu nângâwi. “Nen kandi mansain,” yawu nângâm biwiŋenje ki giop. Otmu enjat yâhâp gurâ ki otbi. ¹⁴⁻¹⁵ Lohimbî yu yan Anitâhâlen biwi nângân nângânjaŋe kepeim manmâ, “Nen kandi mansain,” yawu nângâm kapi âlâhât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe tetewuap sâŋ manmâ gawi. Yawu gârâmâ “Nen kandi mansain,” yawu sâwi yamâ hânyenje tâmbâŋe

yakât nângâm ki sâwi. Yakât nângâm sâwi mâne purik sâw awurem ari kapi pilâm takawi yan manbâi. ¹⁶ Yawu gârâmâ Anitâne himbimân kapi âlepne nandorone yakât pat kuyingiop ya ambokunom nângâm denne lâum mem mete tuhum manbi. Anitâhât den tem lâum manmâ yan, “Anitâ Ambonnenne,” yawu sâw mepaem manbi. Yakât otmâ Anitâne nângâyngimu ârândân olop.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu Awaraham yâkâlâk âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk embânân Anitâne Awaraham yuwu sâw ekuop. “Isakahât biwiñambâ gâhât seselipge hurunduñ sânomai.” Yawu sâop. Yawu sâop yakât kakñan Awarahangât topne tetemu ekbehât Anitâne ekumu ikne nanne kumu mumu yâkât hotom umbe sâw nanne dâim ariop. ¹⁹ Dâim arimâmâ biwiñane yuwu nângâop. “Nane ombe bisine konok yu kumune mumbuap. Kumune mumu yanâmâ Anitâne mumuñambâ mem yahatmu manbuap yakât wâtne tatbangiap.” Yawu nângâm yanâmâ hotom ya umbe sâw nanne dâim ariop. Otmu hâmbâi Anitâne sâmu lok mumuñambâ yahatnomai ya nângâm kinmâ nanne mem alata kakñan kalop. Katmu tatmu emelâk tewetne mem hâuwe sâw inananngumu yanâk Anitâne kuwanngiop. Emelâk muowâke yamâ nanne mem pilâm ariowot. Yawu.

²⁰ Yâhâ Isakanenâmâ Anitâhâlen biwi nângân nângânñane kepeim manop yakât otmâmâ yâkâlebâ nanyâhâtne yâhâp teteowot, kutyetne Yakop yet Esau sâw, emet inânñanâk Anitâne sâmu teteyitgiwuap yakât pat kuyitgiop.

²¹ Otmu Yakopne yawuâk biwi nângân nângânñane Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yakât otmâmâ emelâk sombo otmâ kâmgum talop yan Anitâ mepaem nanne Yosepgât nanyâhâtne ya pat kuyitgiop.

²² Otmu Yosepne mumbê sâw otmâmâ Anitâne Isirae lohimbi Aihita hânâmbâ mem dâiyekbuap yakât emet inânñan seselipne yuwu sâw ekyongop. “Hâmbâi mâne yengât sen tetem sambe otmâ mannomai. Yawu otñetâ Anitâne yupâ mem dâiyekmu ari yengât hân sâw pat kuyingiop yan mannomai. Yakât otmâ nâmâ mumbom gârâmâ arinomai yan nâhât hahitne mem ari yan kurihineknomai.” Yawu gârâmâ yâkne ki biwi yâhâp otmâ sâop.

²³ Torokatmâ Mosehât sâwe. Mose âwâne mâmânñane Anitâhâlen biwi nângân nângânñetñane kepeim manowot. Yakât otmâmâ Aihita yengât lok pato, kutne Parao sâw, yâkne yuwu sâop. “Isirae ambolipne yengât nanlipyene ñane ya yongonñetâ muñet,” yawu sâop. Yawu sâmu Mose âwâne mâmânñane nanyetñahât kun kundenne ekmutâ âlepne otmu Paroahât den ya kum yuwu sâowot. “Nannetne yu hâmbâi lok pato otbuap.” Yawu nângâmâmâ nanyetne lâum ari âlâengen manmutâ emetsenne kalimbu pesuk sâop. Yakât kakñan saka saka kâlehen katmutâ to kakñan yolon yolon otmâ talop. Otmu saka saka kâlehen tatmâ isem tatmu Parao baratñane toen arim yanak mem teteop. Yâkne mem tetemâmâ ñane ya mem ari golemguop.

²⁴ Yawu otmu Mosenne pato otmâ Aihita yengât lok kunne pato otbuap yakât nângâmu gemu pilâyekmâ bukulpne yengâlen yâhâpne torokatmâ manop.

²⁵ Yâk yengâlen torokatmâ umatne topne topne teteyingiwuap yakât nângâm ki gorâwanngiop. ²⁶ Yâhâmâ Anitâne pat kuyingiop yakât bulâne tetewuap yakât nângâm yâk yengâlen torokatmu orowâk manbi. Otmu Kiristo yamâ Anitâne hânngangumu ge manmu nângâm bâlewanngim âlâlâ otbangiwi dop yawuâk otmâ manop. Yawu manmâ gam Aihita ambolipñane Anitâ betbangim hâk sânduhân manmâ gawi yâk yengâlen torokatmâ tosa meman sâw kut miop yakât nângâmu tânât olop.

²⁷ Yawu otmâ Anitâne pat kuyingiop yakât nângâmu bulâne olop. Nângâmu yawu otmu Aihita yengât patoyenahât kingitñahât ki otmâ âi ya pilâop. Yawu otmâ yapâ pilâyekmâ lok ki manmaiângen ari manop. Yan manmâ “Anitâ

Ambonenje ki ekmain yamâ bulânjanâk tatmap,” yawu nângâm kârikneâk manmâ biwi yâhâp ki otmâ manop. ²⁸ Yawu gârâmâ Anitâne ekmu ârândânj otmu yâk hângângumu purik sâm Aihita hânân âwurem ariop. Yan ari Anitâne ikne anelone âlâ, kutne Itit kiom Amboje sâm, yâk hângângumu Aihita kapi ambolipne yengât nanlipyeje kunje ya yongomu munomaihât yakât topne ekuop. Ekumu nângâm biwi yâhâp ki olop. Otmu anelo ya je buku otingiâk sâm yâkât denne lâum lama gâim hepne ya je kâsikum yingimu emetyenahât gahatjan mem lâwâlewi. Yuâmâ inânjanâk Anitâne Mose den ekuop ya nângâmu bonje otmu ya watmâ olop.

²⁹ Otmu “Anitâne den sâop ya bonje tetewuap,” nângâm Isirae lohimbinje Aihita hân pilâm saru gulune, kutne Saru Kuriñ sâm, yakât sâtnjan ari kinbi. Yan kinjetâ Anitâne sâmu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyeje hân lijnâ nombotgen bawi. Nombotgen banjetâ Aihita yengât hep bero yâku yawuâk betyeñan watyekmâ bawi. Tânâmñan bam tatnetâ Anitâne sâmu saru ya je tuñ sâm gam lâum gulip tuhuyekmu haranyongop.

³⁰ Otmu Anitâne den ekyongop yakât bonje tetewuap sâm ya nângânetâ bulâne olop. Yawu gârâmâ manbi ya je kapi âlâ, kutne Yeriko sâm, yan kasalipyeñe pañ kârikne sâhâm yeje yakât kâlehen tatbi yan takawi. Yan taka Isirae ambolipñe Anitâhât den lâum pañ kârikne ya hawamgum yâhâm gem tatnetâ hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Hilâm nombolân yâhâp ya pesuk sâmu yanâk pañ ya aksihâk ge liwarakmâ iop. Yawu otmu Isirae ambolipñe kasalipyeje ya yâhâ yongom metewi. ³¹ Yawu otbi. Yâhâ yawu ki otbi yan mâtâp imbi âlâ manop, kutne yamâ Lahap. Anjoân Isirae lok yâhâp hângânyotgoñetâ emet galemne ekde sâm yâhâm giowot. Otmu imbi ya je yuwu nângâop. Isirae ambolipñe ki nohonomai nângâm lok yâhâp hângânyotgowi ya kapi ambolipñe yelekmai sâm mem mesangutyelehop. Imbi ya je biwi yâhâp ki otmâ mesangutyelehopgât otmâ yâhâ yongowi sâp yan imbi ya konok hâmeje kinop. Yawu.

³² O, bukulpne, den sâmune dâiakmâ kâlep otmapgât den pâne tâlâwâk sâwe. Tâmbâlipnenje nombotñe Anitâhât den yakât bulâne tetemu menom nângâm manmâ gawi ya yengât kutyene yuwu. Gition, otmu âlâmâ Barak, âlâmâ Samson, âlâmâ Yepita, otmu âlâmâ Dawiti, âlâmâ Samue, otmu Anitâhât poropetelipne nombotje. ³³ Lok yongonsan yuâmâ Anitâne den sâop ya nângânetâ bulâne olop yakât otmâmâ biwi yâhâp ki otbi. Yawu otmâ kasalipyeje yongom itit kiom tuhuyekbi. Yâhâ yâk yengâlen gâtne nombotje yamâ meyekmâ pusi papato sâtnje kârikne, kutne laion sâm, ya tatmaiân pilâyeknetâ gewi. Yamâ Anitâne mâmâne otyingimu mem pâlâmne tuhuyeknetâ ki neyekbi. ³⁴ Yâhâ nombotje âlâmâ mem pilâyeknetâ kâlâp kâlehen kionbi. Yamâ ki seyehop. Yâhâ nombotje âlâmâ kasalipyeñe tengâen kinbi yakât nângâm gem kewewetmâ ariwi. ³⁵ Yâhâ naom yâhâp muowot yamâ Anitâne sâmu yâhâpne yahatmutâ herone otbi. Yâhâ nombotje âlâmâ kasalipyeñe mem âlâlâ tuhuyeknetâ hâhiwin kakñan manmâ yuwu sâwi. “Âo, hâmbâi sâp patoen mumuñambâ yahatmâ herone kakñan manmâ yâhânom. Yakât ki gorâningiâk.” Yawu sâm Anitâhât den ya tâñ tâñâk lâum kinmâ muwi. ³⁶ Nombotjeâmâ kasalipyeñe meyekmâ senyeñan gem yongom mem âlâlâ tuhuyekbi. Yâhâ nombotjeâmâ tâk kârikñe mem sâhâyekbi. Yâhâ nombotjeâmâ lâm kâlehen panyeknetâ ge yaken tatbi. ³⁷ Nombotje yamâ kasalipyeñe kâtnje yongonetâ muwi. Nombotjeâmâ seheje mem pâñ lâu lâu hâreyekbi. Nombotjeâmâ tewetje engatyeje hâum tiñ tâñ meyekbi. Yâhâ nombotjeâmâ kasalipyeñe meyekmai sâm yan hâkyene alitmâ ari

hewuknehen mesangurakbi. Nombotneâmâ sot me senje âlâlâhât pâinmâ in po manbi. Yawu gârâmâ lohimbi belângen manbiñeâmâ yâk yekmâ mem bâleyeknetâ manbi. ³⁸ Anitâhât kasalipñañe yawu otyiñgiwi. Yawu otyiñgim yâk watyeknetâ gem tiok taok otmâ âlâengen âlâengen ari manbi. Yawu otmâ ari lok ki manmaiângen, me dikin kâlehen, me bârâengen ari yan manmâ gawi.

³⁹ Lohimbi yuñeâmâ Anitâhâlen biwi nângân nângânyenñañe kepeim den sâop yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gawi. Yakât otmâ yekmu ârândâñ otmu manman kârikñahât pat kuyiñgiop. ⁴⁰ Yawu gârâmâ Anitâhât lohimbi yañe hionakmâ nombotñañe kulet sâyiñgim yenjiâk bulâñe menomaihât dop ki tap. Yawu nângâm pat ya kuyiñgimu nengât tâmbâlipnenñañe manmâ gawi yamâ bonje ya in yawu ki mewi. Yawu gârâmâ nen orowâhâk manman âlepñan manmâ yâhânom.

12

Anitâñe ikñe nanñe baratñe sâam menenehop.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Nengât tâmbâlipnenñañe Anitâhât den nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñañe kepeim manmâ biwi yâhâp ki otmâ manmâ gam muwi. Yakât nângâm den âlâen hâum sâmune nângâñet. Tâmbâlipnenñañe kurâp kinmâ hawamngom nenekmâ tai yakât yengu yâkñe Anitâhât den lâum ki lohotñe otmâ gawi yanâk torokatmâ mannomai. Manmâ biwiyeñe gemu lohotñe otmahât orotmemeyenñe bâleñe ya kerehâk bet pilâm hewewen otmâ Anitâhât den lâum yâkâlen biwiyeñañe kepeim manmâ yâhânomai. ² Yawu otmâmâ Yesuñe kerek nengât nângâningim manman bâleñahât Amboñe, kutñe Satan, yâkât bâtñambâ menenekmâ yâk mem ge kalop. Yakât nângâm Yesuñe heronje otmâ ki lohotñe olop. Yâkñe hâhiwin kakñan manmâ senñan gewi yakât nângâm sât gum kinmâ hâkñe ki alilahop. Yakât otmâ âwâñe Anitâ yâkât lau lâum manmâ muop. Mum yahatmâ kulet sâningim himbimân yâhâm kunnennje pato otmâ tap. Otmu âwâñenñe âi sâam wañop ya biwiñenñe tiñâk kepeim manop. Yawu manmâ ki biwi yâhâp olop. Yakât nengu yawuâk yâkât nângâm torokatmâ manmunñe ârândâñ otbuap.

³ Yesu mem âlâlâ tuhunetâ yan hâhiwin nângâop. Otmu sâp yiwerenñe yu umatñe topñe topñe teteyiñgiwuap. Umatñe teteyiñgimu Yesuñe olop yakât den pat ya nângâm henjen gumâmâ biwiyeñañe ki gewuap. ⁴ Otmu yenje lohotñe otñetgât Satanñe perâkñe topñe topñe mem gamap yan ki lohotñe oai. Otmu Anitâhât hâkâñ otmahñe mem âlâlâ tuhuyeknetâ yan gurâ kârikñeâk mansai. Umatñe kakñan yâhâmu Yesuñe kârihem kinmâ hâhiwin nângâm muop. Umatñe yawuya yengât kakyeñan ki yâhâmap. Yakât otmâ yenje yâkâlen biwiyeñañe kepeim kârihem manmâ yâhânomai.

⁵⁻⁶ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe tihitnenñe otmap yakât nângâm poropete âlâñe den kulemgupop ya yuwu tap.

“Awonnenñe Anitâ yâkñe tepñe nângâningimap. Otmu nenñe otmunñe bâlemu mâtâp bâleñan ari hiliwahomaingât yâkñe kuwiknenekbe sâam hâhiwin ningimap. Hâhiwin ningimu yanâmâ biwi nângân nângânnennñañe keterakmu yâkâlen torokatmâ komot konohâk manmâ yâhânom. Yawu otningimap yakât nângâm Anitâñe yen kuwikyekmu yenje yakât ki hâkâñ otnomai. Otmu yen kuwikyekbe sâam yawu otyiñgimu yenje biwiyeñañe ki gewuap.”

Den yawu tap. Yakât yu nângâm mem mannomaiân umatñe topñe topñe teteyiñgimu biwiyeñañe ki orotok sâuwuap.

⁷ Yakât yuwu torokatmâ sâamune nângâñet. Nan baralipnenñañe den kuñetâ me otmâ tâpikgunetâ yanâmâ yongom mem kuwikyekmain. Yakât dopñeâk

Anitâne sâmu umatne topne topne teteningimap. Yakât otmâ umatne âlâlâ teteyingiwuap yan yuwu nângânomai. “Main, yuâmâ Anitâne ikne nanne baratne sâmu yakât kuwikneksap.” Yawu nângâm herone otmâ mannomai. ⁸ Yawu gârâmâ Anitâne ki kuwikyekmap mâne yeje ikne nanne baratne bia, mandu tânjât otbâi.

⁹⁻¹⁰ Otmu torokatmâ sâmune nângânet. Awonlipyeneje yongom mem kuwikyeknetâ yâk yengât amutgen manmâ denyene lâum manmâ gamai. Yawu gârâmâ Awonyeneje himbimân tatmapne mem kuwikyekmu yakât gurâ ki hâkân otnomai. Yâkne mem kuwikyekmâ gamap yakât bulâneâmâ himbimân ikne orowâk mannomaihât nângâm yawu otyingimap. ¹¹ Otmu yakât torokatmâ âlâ sâwe. Awonyeneje Anitâne kuwikyekmâ gamap yanâmâ hâhiwin nângâm tep bâle otmai. Yâhâ hâmbâi orotmemeyene bâlene yu pilâm ikne orowâk manman sânduhân manmâ yâhânomai.

Bulâne mem tâpikgumain sâmu biwinenjae alilangim buku oranjinom.

¹²⁻¹³ Yawu gârâmâ yeje ki ihilâk mahilâk mannomai. Yeje manmanyene ya hejengum mâtâp tâj tânjâk watmâ arinomai. Yeje yawu otmâ mannetâ yengâlen gâtne âlâ me âlâ biwi yâhâp otmâ mansaine otmâ tâpikgumai ya pilâm yengâlen torokatnomai. Yawu otmâ yeje biwi konohâk otmâ mannomai. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu hionakmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne Anitâne pat kuyingiop yâk betbangim yakât bulâne mem tâpikgum hiliwahomaihât yen lohimbi kerehâk biwiyejae alilangim buku oranjinomai. Otmu yâk orowâk manmâ yâhânom yakât biwiyeje yâkâlen kinbuap. Otmu yakât den âlâ sâwe. Bau nasine ya je hâreakmâ sânduk sâmu ârândâj otmâ bau mem bâlemap yakât dopneâk yengâlen gâtne âlâ me âlâne otmâ tâpikgum mem bâleyekmahât galemahom mannomai.

¹⁶ Nen Esauhât den pat ya nangain. Âwâneje bâteje bâine ya membuap sâmu yakât pat kuwangiop yakât nângâmu tânjât otmu hâkân olop. Yawu otmâ sotgât nângâm imine ulitgumu imineje sot wangmu niop. Nem yan âwâyetjahât bâteje bâine ya imine wangop.

¹⁷ Yâkne otmâ tâpikguop yakât kaknan yâhâpne otmune tetewuap mâne yakât pâinmu biatmu hâum pâpgum imbiâk iwi tepne kârâm biwine nasin otmu iseop. Yawu otmâ mâtâp ya mem tetewuapgât dop ya ki ehop. Yakât pat ya nângâmain. Otmu yengâlen gâtne âlâ me âlâne yâkne olop yawuâk otmâ Anitâne pat kuyingiop yakât nângânetâ gemu Anitâ betgumai sâmu yakât galemahom mannomai.

¹⁸⁻¹⁹ Emelâk embânân tâmbâlipnenjae manbi otmu yiwerene nenje mansain yukât topne teteâkgât yuwu sâmune nângânet. Tâmbâlipnenjae Aihita hân yapâ pilâm taka pumne âlâ, kutne Sinai sâmu, yan tatbi. Yan taka tatnetâ Anitâne girem den Mose ekuwe sâmu otmu yanâk mun pato pilâop. Lâmun isemap yakât munje ya wangim pilâop. Otmu sâp yanâk elem pato miop. Yanâk kâlâp semu utun pato sahakmu omonguop. Otmu belek sâmu himbim gunjurun sâop. Yawu otmâ mun pato pilâop yan Anitâne yuwu sâop. “Lohimbi, me songo bau, me âlâ me âlâne pumne yukât gotnan ganomai yamâ kâteje yongonetâ munomai.” Yawu sâop. ²⁰⁻²¹ Yawu sâmu Moseje pârâk pilâm kâi bâteje sânsân sâmu yuwu sâop. “Main, nâ kigitnahât dondâ oan.” Yawu sâop. Sâmu Isirae lohimbi nombotne yâk orop kinbine mun pato ya nângâm yâku yawuâk kigityehât otmâ hân mem tep mem asim ahom ahom otbi. Yawu otmâ yuwu sâwi. “Âo, Anitâ. Kulem yu topne âlâ tetemu ekâm kâi bâte sânsân oain. Yakât nenje gâ orop wuân me wuângât alahunomgât dop ki oap.” Yawu sâwi.

²² Yawu gârâmâ Anitâñe tatmâ gaop. Otmu tatmâ yâhâwiop. Yâkñe yen orop yawu ki otningimap. Yâhâ pumñe âlâ, kutñe Sion sâñ, yakât dopñeâk Anitâñe himbimân tatmap, yan arinom. Otmu anjelo komotñe komotñe yañeâmâ yâk hawamgum herone otbañgim mepaemai. Otmu nen gurâ yawuâk yâk yengâlen torokatmâ mepaenom. ²³ Otmu emelâk lohimbi nombotñe Yesuhâlen torokatbi yâhâmâ ikñe pat kuyingim kutyene kulemgumu tap. Lohimbi ya yengâlen arinom. Emelâk tâmbâlipnenñe nombotñe Anitâhâlen biwiyenñe kepeim manmâ muwi. Yâkñe kulet sâningim Anitâ gotñan tai. Yawu gârâmâ lohimbi emelâk meyehop otmu nen mansain yu, nen kerek sâp patoen menduhunenekbuap. Yawu otmâ topnenñe ekmâ nângâm hâmeñe ikñiâk ikñiâk ningiwuap. ²⁴ Yawu gârâmâ lok âlâhâlen hâum sâwe. Lok âlâ, kutñe Awe sâñ, yâhâmâ atañe kumu muop. Yakât matñeâmâ Anitâñe atañe ya kâpekbañgiop. Yawu gârâmâ nengât sâñ Yesu kuñetâ mumu hepñe giop. Yakât bonñeâmâ nenñe yâk orop torokatmâ manmâ yâhânongât mâtâp âñe meningiop. Yawu gârâmâ Anitâñe mem dâinenekmâ gamu yakât ki hâkâñ otnom.

²⁵ Yâhâ topnenñe teteâkgât den âlâ yuwu torokatmâ sâñmune nângâñet. Anitâñe girem den Mose ekuop yanâmâ lok nombotñe den ya nângâñetâ gemu bet pilâwi. Yakât kakñan yâkñe sâñu yakât matñe umatñe teteyingimu manmanyenñe bâleop. Yawu gârâmâ sâp patoen nenñe otbin mewin yakât matñe Anitâñe mem purik pilâningiwuap. Yakât otmâ nanñe Yesu hângângumu ge den topñe eknongop ya nângâm tinâk lâum manmâ yâhânom. ²⁶ Emelâk embâñân Anitâñe Sinai pumñan Mose den ekuop yanâmâ hân sânsân sâop. Ya pesuk sâñu yanâmâ yuwu sâñ ekuop. “Nâñe sâñmune hân yu sânsân yap. Yâhâ sâp pesuk sâwuawân âlâkuâk sâñmune hân himbim yuâmâ huhuakmâ biatmâ metewuap. Otmu emetsenñe pitu topñe topñe ya pek sâñ gulip otmâ metewuap.” Yawu sâop. ²⁷ Anitâñe den sâop yukât topñeâmâ yuwu. Yâkñe sâñu hân, himbim, emetsenñe, pitu topñe topñe âlâlâ yu gulip otmâ metewuap. Yakât kakñanâmâ ikñe manmannañak tetewuap. Sâp yanâmâ Anitâñe nengât pat kuningiop yakât bulâñe ningiwuap.

²⁸⁻²⁹ Anitâñe nengât sâñ manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe menom. Yakât otmâ yâk mepaem manmâ yâhânom. Yawu gârâmâ lohimbi nombotñe Anitâhât den nângâñetâ gemu bet pilâmai ya yengât topñeñe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Âliwahap harañ harañ sâñ emetñe mem tatmap yan kâlâp saum katmunñe semu gâwuñañak kinmap. Dop yawuâk Anitâñe sâñu âlâlâ ya sem gulip tuhumu kounañak kinbuap. Yawu gârâmâ Anitâñe nen buku otningiakgât yâk mepaem herone otbañgim mannom.

13

Yuwu otmâ manmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otbuap.

¹ Orotmeme âlepñe girawu tap yakât ekyongomune nângâñet. Yene angoân buku orañgiminiwi ya yawuâk torokatmâ buku orañgim mannomai. ² Embâñân angoânâmâ anjeloñe lok hâtgum takañetâ lokñe mem buku tuhuyekbi. Yawu gârâmâ lomba nombotñe yengâlen takañetâ dâim yâhâ emelan katyekmâ sot um yinginomai. ³ Otmu yengâlen gâtñe nombotñe mem pâi emetñan katyekñetâ tatmâ hâhiwin nângâmai yakât pâi emetñan taiâk sâñ ki gulip malap otnomai. Nenñe nenñahâk pâi emetñan tain mâne girawu otbâinâ nângâm yâk yengât nângânomai. Otmu yengâlen gâtñe nombotñe yamâ lohimbi belângen mansainñe mem bâleyekñetâ hâhiwin kakñan mansai. Otmu yen yawu otyinginetâ mansai mâne girawu otbâi yakât yâk

nângâyînginomai. Yenâmâ Yesuhât komot konohâk mansai yakât otmâ yeje hewewenjak yâk tânyongonomai.

⁴ Otmu den âlâ sâmunne nângânet. Lohimbi sihan mansaije konda otjetâ Anitâne ya ekmu dondâ bâlemap. Otmu lokne imbiñane miakmâ manmutâ ârândân otmap. Yâhâ yakât kakñan lok me imbi ondop orop manmai ya Anitâne ekmâ dondâ bâlemap. Lohimbi yawu otmai yañe tosa umatne memai. Yakât hâmbâi Anitâne matje ya tâñ tâñak yîngiwuap.

⁵ Emelâk Anitâne Mose den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nâhâitne ki tihit otningimap sâm gorâyîngimu enjat yâhâp ki otnomai. Ki pilâyekmune umburuk mannomai.”

Yawu sâop yakât otmâ wahap yu me ya tatningiap ya ekmunne ki dopñan otmu ki dewaenom. Otmu dopnenñan tatningiwuap ya wangim ningiâkgât sâm ki ulitgunom. Bia kârikne. Wuân me wuân tatningiap yamâ dopnenñan.

⁶ Anitâne den sâop yakât topne nângâm yuwu alahum mannom.

“Kutdânenñane haonmâ ârândân tihitnenne otmap. Yakât otmâ lok bâleñane mem bâlenenekne sâm otnomai yanâmâ nenne yâkât wâtñan kinmâ mâtâpgât ki hâum pâpñunom. Yâhâ yawu otninginomai yan nenne yakât ki gorâningiwuap. Yawu sâm alahum yâkât wâtñan mannom.”

⁷ Emelâk papatolipyeñane Anitâhâlen biwi nângân nângânyeñane kepeim yâkât den ekyongominiwi. Yawu otmâ manmâ ki lohotne otmâ gam muwi. Otmu yengu yâkne otminiwi yawuâk otmâ Yesu Kiristohâlen biwi nângân nângânyeñane kepeim ki lohotne otmâ mannomai. ⁸ Emelâk Yesu Kiristone tatmâ gaop, âun yu tap, otmu yawuâk tatmâ yâhâwiop kârikne. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.

⁹ Yawu gârâmâ lok nombotñane yengâlen taka den ango ekyongowi yakât den pat buku nombotñane eknohojetâ nângâwan. Den ekyongowi ya nângânetâ biwi nângân nângânyeñane gulip malap otmu Yesu Kiristohât mâtâp tâpikgumaihât yuwu sâmunne nângânet. Den yamâ tâñât. Yakât otmâ yâkne den ekyongowi yamâ ki lâunomai. Yeje den tâñât me orotmeme bâleñe ya pilâmâmâ Anitâne tep âlep nângâyîngim tihityeñe otmap ya nângâm henñengum biwiyene yâkâlenâk tatbuap. Yawu otmâ manñetâ yâkne mâmâñe otningim yâhâwuap.

¹⁰⁻¹¹ Yâhâ Anitâne lohimbi kerek yengât tosa pilâyîngiâk sâm hotom uminiwi ya yengât kunyeñane yuwu otminiop. Yâkne selep belângen kinminiop yan lama kum gâim yanâmâ hepñe mem yâhâ alata kakñan hepñe tuanguminiop. Yawu otmu bukulpne nombotne yañeâmâ belângen kinmâ bonne yamâ mem uñetâ sem biatminiop. ¹² Otmu dop yawuâk nenne Kiristohâlen biwinenñane kepeim yâkât pat otnehât yâk mem kapi betñehen ge kuñetâ mumu hepñe giop. ¹³ Yakât otmâ nenne hotom um katmai yakât nângâmunne gemu selep hânñiñan yan ki yâhânom. Ya pilâm belângen tatmâ Yesuhâlen torokatmâ yâkât denñe lâum mannom. Yawu otmunne yanâmâ Yesu otbañgiwi yawuâk nen otninginomai. Otmu yakât ki gorâningiwuap. ¹⁴ Nenâmâ kapinenne yu bia. Kapinenne dondâñe yamâ himbimân Anitâ tatmap ewan tap. ¹⁵ Otmu Kutdânenne Yesu yâkne kulet sâningim himbimân ewan yâhâ tap. Yakât otmâ nenñeâmâ yakât nângâm Ambonenne Anitâ herone nângâwanñim mepaenom. ¹⁶ Otmu orotmemenenne âlepne otmunne Anitâne nenekmu ârândân otmap yakât sâwe. Lohimbi nombotne umburuk manmaiñet yeñeâmâ yâk nembe kalem otyînginomai. Otmu nombotñane hâhiwin kakñan mansai buku otyîngim tânyongonomai. Orotmeme yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâne yekmu ârândân otbuap.

¹⁷ Otmu papatolipyene yengât yuwu sâmunê nângânet. Yen manman kârikjahât mâtâp hâum pâpgumaihât yâkne yengât galem otmâ galemयोगom mansai. Otmu yâkne Anitâne âi sâm yingiop ya biwiyene tîjâk kepeim mem mansai. Hâmbâi sâp patoen yakât hâmeje yingimu menomai. Yawu gârâmâ biwi nângân nângânyene gemapgât yeje yâk yengât amutgen manmâ tem lâuyinginomai. Tem lâuyingim mannetâmâ yâkne biwiyene hewewen otmu galemयोगom hengenunomai.

¹⁸⁻¹⁹ Otmu nâne bukulpne orowâk tاتمâ Anitâhât tem lâuwangim manmâ orotmeme âlepne otmâ manmunne nenekmu ârândân oap. Yawu gârâmâ yeje biwi nângân nângânyene hewewen otmu nengât sâm Anitâ ulitgum mannomai. Otmu Anitâne nâ hângânnohomu yengâlen takawehât gurâ yawuâk ulitgum mannetgât nanjan.

Den bâine

²⁰ Bukulpne, den bâine ekyongomune nângânet. Kutdânenne Yesu, yâkne mumu yan Anitâne tosanenne pilâningim manman kârikjahât pat kuningiop. Otmu âwâne Anitâne mumunambâ mem yahalop. Yawu otmâ pat kuningiop yakât bulâne hâmbâi menomgât mâtâpne teteop. Ya biatbuapgât dop âlâ ki tap. ²¹ Bulâne ya mene sâm Anitâne mâmâne otyingimu yâkât wâtjan kinmâ tem lâuwangim mannetâ nângâmu ârândân otbuap. Yawu otmu yanâmâ biwi nângân nângânyene hurun sâmu mannomai. Otmu Yesu Kiristo mepaenomai. Ya bonnanâk.

²² Bukulpne, yeje biwiyene gemapgât den tâlâwâk yu kulemgum katyngian. Yawu gârâmâ yeje sâlikumâmâ topne ya nângâm hengenunet. ²³ Otmu tembe lâu pâi emetne galemne tatmapne nângâmu Timoteo ya pâi emetjambâ ge mansap. Yâkât den pat yawu sânetâ nângâwan. Yawu gârâmâ yâkne taka nâ penenihimu yanâmâ netne orowâk yengâlen takarom.

²⁴ Otmu yeje pepa yu sâlikum nângâm yengu papatolipyene otmu Yesuhât komot mansai ya nâhât den pat yu ekyongom buku otyinginomai. Otmu Itali ambolipne lohimbî tohonetâ mansain yâkne yengât tep âlep pato nângâyngim mansai. Yâkne yawu nângâyngim mansai yakât yeje nângânetgât nâne den pat yu kulemgum katyngian. ²⁵ Anitâne tihityene olâkgât nâne haonmâ ârândân ulitguman. Den pat katsan yu yuâk.

Yakowo

O bukulpne,

¹ Yen Yura lohimbi hânnenne tâmbâne pilâm hân âlâengen âlâengen ari mansai. Ari manmâ Yesu Kiristohâlen biwiyeŋe kepeim yâkât komolân torokatsai. Nâ Yakowo. Nâne Anitâ yet Kutdânenne Yesu Kiristo hoŋ bayitgim mansan. Yakât otmâ yeŋgât nâŋgâm ekap yu kulemgum katyŋgian.

Nenne Anitâ ulitgunom yan biwi yâhâp ki otnom.

²⁻⁴ Bukulpne, yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋe kepeim mansai. Yakât otmâ umatne âlâlâ kakyenân yâhâmu biwiyeŋe ki orotok sâmap. Biwiyeŋe ki orotok sâmap gârâmâ hâmbâi umatne pato âlâ kakyenân yâhâmu hâhiwin dondâ nâŋgânmai yan yâkâlenâk biwiyeŋe kepeim umatne ya lâum ki lohotne otnomai. Yawu otmâ mannomai yan Anitâne yekmu ârândân otmu manman kârikjahât pat kuyŋgiop yakât bulâne menomai. Yakât nâŋgâm biwi hero nâŋgânet. ⁵⁻⁶ Yeŋe girawu mannetâ Anitâne yekmu ârândân otbuap yakât nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋe kepeim ulitgunomai. Ulitgunomai yanâmâ Anitâhât biwiŋan tatmap ya Wâtgât mâmânahât Heakne mem biwi nâŋgân nâŋgânyeŋan katmu nâŋgânetâ keterakyŋgiwuap. Otmu biwi yâhâp ki otmâ ulitgunomai yan hewewenâk nâŋgâyiŋgiwuap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne yu yakât biwi yâhâp kakŋan Anitâ ulitgunomai ya yeŋgât topyeŋe nâŋgânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgânet. Nenne waŋga mem saru kakŋambâ arimain. Arimainângembâ siru pato pilâmu to dondâ bâlemap. Yawu otmâ waŋga ya mem kopa kopa tuhumap. Yakât dopŋeâk lohimbi yan yu yeŋgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hâlim milim otmap. ⁷⁻⁸ Yakât otmâ yu ya otnomaihât biwi yâhâp otmâ hâmbiŋ gumbiŋ manmai. Topyeŋe yawu tapgât Anitâ ulitgumai yan ki nâŋgâyiŋgimap.

Munomân iri sikumnenne ki miakmâ arinom.

⁹ Bukulpne, yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katbi yan Anitâne manman kârikjahât pat kuyŋgiop. Otmu yeŋgâlen gâtne lohimbi nombotŋe senje âlâlâhât umburuk mansai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâne manman kârikjahât pat yakât bulâne yiŋgimu menomai yakât nâŋgâm biwi herone nâŋgânet. ¹⁰⁻¹¹ Hâmbâi munomân iri sikumnenne ki miakmâ arinom yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgânet. Hahop suriŋe pilâm kuririŋ sâm kinmu ekmunne âilonŋgo lonŋgo otmap. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk pek sâm hânân ge tâtuk sâmap. Yakât dopŋeâk nen kerek mum tâtuk sânom. Yakât otmâ yeŋgât gâtne lohimbi nombotŋe iri sikumyeŋe orop manmai yeŋgât yuwu sâmune nâŋgânet. Yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋe kepeim mannetâ lohimbi belângen manmaiŋe nâŋgâm bâleyŋgim mem ge katyekmai. Yawu otyŋgimai gârâmâ hâmbâi Anitâne manman kârikjahât pat yakât bulâne yiŋgimu menomai yakât nâŋgâm biwi herone nâŋgânet. ¹² Umatne âlâlâ kakyenân yâhâmu Kiristohâlenâk biwiyeŋe tiŋâk kepeim Anitâ hoŋ bawaŋgim mannomai. Yawu mannetâ Anitâne yekmu ârândân otmu manman kârikŋan katyekmu mannomai.

Tosa otmunne bâlemap ya Anitâhâlen ki kârâm pilânom.

¹³⁻¹⁵ Lohimbi wuân me wuân ekŋâlem otŋetâ bâlemap yakât yuwu sâmune nâŋgânet. Yu me ya ekŋâlemai yan yeŋe engatyeneâk watmâ otnehâlâk nâŋgâmai. Yawu nâŋgâmai yakât kakŋan otŋetâ bâlemu tosa memai. Yawu otmâ manman bâlenjahât paŋŋonân kionmâ yawuâk tâtâem otmâ mannomai yamâ hiliwahonomai.

Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Anitâne ki otmu bâlemap. Otmu nenne otmunne bâleâkgât biwinenjan ki kionmap. Yâhâ lohimbiye otjetâ bâlemap yamâ yejan tap. Otmu tosa otmai yakât gurâ Anitâhâlen kârâm pilânomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁶ Yakât otmâ Anitâhâlen kârâm pilânomai yanâmâ yeje yakât nângânetâ ki bonne otbuap.

¹⁷ Anitâ Koko salek Ambojane senne âlâlâ himbimân ekmain ya kalop. Hilâmgât emetsenne ga takam kârikne pilâm bolaj bolaj sâmu ge potok sâmap. Yâhâ omongât emetsenne ya purik sâmu torehenneâk tetemu ekmain. Otmu ya ari gulip otmu omon sahakmap. Yâhâ pitu yamâ omonne pelen pelen sâmu kinmu ekmain. Yâhâ emet hañ sâmu ki ekmain. Yawu gârâmâ Himbim Ambojane yawu ki otmap. Yâkneâmâ tat tat kârikne tatmâ gaopjak tatmâ gamap. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisâp. Otmu biwinenne mem hewewen tuhumu âlepneâk otmâ manne yakâlâk nângâmap. Yakât otmâ yâkne ki biwinenjan kionmu otmunne bâlemap. ¹⁸ Iknahâk nine nanne baratne sâmu mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenne katmunne manman âne ningiop. Yakât otmâ Kiristohât pat manmâ Anitâne yu ya kalop ya yengât kunyene mansain.

Kiristohât den nângâm tem lâuwanginom.

¹⁹⁻²⁰ Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Bukulipyenne Kiristohât den kâsikum yinginomai yan ândâp katmâ yâk yengât den nângânomai. Yâhâ yejeâmâ den kâsikum lohimbi yinginetâ ândâpyene kârikne otmâ ki nângânomai. Ki nângânetâ lohotjan ekyongonomai. Yâhâ yeje den kâlâpne orowâk katyeknomai yan Anitâne yen yekmu bâlewuap. Otmu lohimbi den ekyongonetâ nângânetâ gemu bet pilânomai ya gurâ Anitâne yekmu bâlewuap. Yakât otmâ yeje den kâlâpne orowâk ki katyeknomai. ²¹ Emelâk yeje Kiristohât den nângâm biwiyenjan katbi ya mem mete tuhun orotmeme bâlene âlâlâ bet pilâm Anitâhât den lâum mannomai. Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ yâkne meyekmâ manman kârikjan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

²² Kiristohât den lâum honj bawanginet. Yâhâ den ya in nângâmai yan “Anitâne nenekmu ârândâñ oap,” sâmu biwiyene pâlâmne otmu manjetâ dondâ bâlemap. Yawu nângâm manmaine kâirahom hiliwahonomai. Lohimbi yawuya yengât topyene nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâmu sâmunne nângânet. ²³ Lohimbiye dunguân enakmâ somotyene hâluhuakmai. ²⁴ Yawu gârâmâ dunguân ki enakmai yan kundenyehâhât towatne nângânetâ ki keterakyingimap. ²⁵ Yakât dopneâk lohimbi nombotjane Kiristohât den nângâm yan ki biwiyenjan katmâ lâumai. Yawu otmai yan den ya in yawu nelâm yongomap. Yâhâ yeje yawu ki otnomai. Kiristohât den yamâ bulâne. Yakât torehenne âlâ ki tâpihahomap. Ya nângâm lâum manmâ bâlenjahât pangonân ki kionmain. Yakât otmâ yeje den ya tinjak lâum manmâ yâhânomai yan Anitâne yekmu ârândâñ otmu biwi hero nângânomai.

²⁶ Den âlâ torokatmâ yuwu sâmunne nângânet. Lohimbi nombotjane mitihât orotmemeâk watmunne Anitâne nenekmu ârândâñ otbuap yawu nângâmai. Yawu nângâm den ihilâk mahilâk sâmai yakât Anitâne mitihât orotmeme watmai yakât nângâmu tânjat otmap. Lohimbi yawu nângâmaine kâirahom otmâ hilipgumai. ²⁷ Yeje Awonnenne Anitâ yâkât tem lâuwangim yuwu otmâ manjetâ yekmu ârândâñ otbuap. Lohimbi kambut mansai me nimnaom âwâ mâmâlipyene mum pilâyeknetâ mandu mansai ya yengât tepyene nângâm tânyongonomai. Yawu otmâ orotmeme bâlene bet pilâm biwiyene galemahom mannomai yan Anitâne yekmu ârândâñ otbuap.

2

Buku âlâhât nângâmunje yahatmu âlâhât ki nângâmunje gewuap.

¹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmunne nângânet. Kutdânenne Yesu Kiristo Anitâ orop dopyetne konohâk. Yakât otmâ yâkât nângânetâ yahatmu yâkâlen bi-wiyenane kepeim mansai. Yawu manmâ lok kut patyenahâlâk ki nângânomai. ²⁻³ Yene Anitâ yet Kiristo mepaeyelekma kiki meytgimai yan lok pupne âlâ, hâk katipne me pet âilonjo hangalakmâ takamu eknetâ yahatmu “lok takap yuâmâ iri sikumne orop” yawu nângâmai. Yawu nângâm “lohimbi senyen ewanâk tat,” sâm katnetâ tatmap. Yâhâ lok pupne âlâ, hâk katipne me pet tok sâsâne hangalakmâ takamu eknetâ gemu “lok takap yuâmâ lok inje, umburuk mansap,” yawu nângâmai. Yawu nângâm “ginjehen tat,” sâm katnetâ tatmap. ⁴ Yawu otyingimai yan lokgât nângân nângân bâlene watmâ lok kâsipyongom Kutdânenne Kiristohât den lonġâmai.

⁵ Lohimbi girawuyane Kiristohâlen biwiyenane tinâk kepeim manmai ya yengât nângâm Anitâne manman kârikjahât pat kuyingimu tap? Yakât yuwu sâmunne nângânet. Lohimbi belângen manmaine lohimbi inje me umburuk manmai ya yengât nângâyiningetâ gemap. Lohimbi inje yawuyane Kiristohâlen biwiyenane tinâk kepeim mannetâ ya yengât nângâm Anitâne manman kârikjahât pat kuyingimu mansai. ⁶⁻⁷ Yawu gârâmâ yene lohimbi yawuya yeknetâ gemu ginjehen katyeknetâ tatmâ miti nângâmai. Yâhâ lohimbi iri sikumyene oropne Kutdâyene Yesu Kiristohât nângânetâ gemu sâm bâlewangim mansai. Yawu manmâ yan yen meyekmâ den âiân katyekmâ senne âlâlâ meyingimai. Yawu gârâmâ yene lok iri sikumyene orop ya eweyingim lohimbi senyen katyeknetâ miti nângâmai. Yawu otmai yakât nângâmune ki ârândânj otmap.

⁸ Anitâne girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nenjahât nângâmunje yahatmap yawuâk buku nombotne yengât nângâyiningimunje yahatbuap.” Yawu tap.

Den ya lâum lohimbi hârok yengât nângâyiningetâ yahatmu ewe katyeknetâ ârândânj otbuap. ⁹ Yâhâ lohimbi kut patyenahâlâk nângâmai yan girem den yan yu lonġâem tosa memai. ¹⁰ Lohimbi âlâ me âlâne girem den âlâ lonġâemai yamâ Anitâne yekmu girem den hârohâk lonġâemai yawu otmap. ¹¹ Yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nângânet. Anitâ ikjak girem den âlâlâ hârok Mose ekumu kulemguop. Girem den âlâ yuwu sâm ekuop.

“Lok âlâ me âlâne bukulipyene yengât imbilipyene ki yekmâ otnomai.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâne lok âlâ me imbi âlâ kuwetâ mumbuap yâhâmâ papatolipyenane meyekmâ den âiân katyeknetâ tosa pato menomai.” Yawu sâop.

Anitâ ikjak girem den âlâlâ hârok Mose ekuop. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne lok me imbilipyene yengât betyenehen ki kionmâ tosa ki miain sâmai. Yamâ benne buku âlâ kuwetâ mumbuap yan Anitâne yekmu girem den hârohâk lonġâem tosa memai yawu otbuap. ¹²⁻¹³ Lohimbi âlâ me âlâne mem bâleyeknetâ yakât matne yene kâpekyingimai. Yawu gârâmâ yene otjetâ bâlemap yakât matne Anitâne gurâ yingimu menomai. Yâhâ yene lok nombotne yengât tosa pilâyingimai otmuâmâ Anitâne gurâ yen umam sâyingim tosa pilâyingiwuap. Yakât otmâ yene Kiristohât den tinâk lâum manmâ bukulipyene yengât ki nângânetâ gewuap. Yawu otnomai yanâmâ Anitâne yekmu ârândânj otmu tosa pilâyingiwuap.

Nenne Kiristo hon bawanġinom yan hâkjak hâkjak ki hon bawanġinom.

¹⁴ Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Lohimbi âlâ me âlâne Kiristohâlen biwinenña kepeim manmain sâmai yamâ ki tem lâuwanġim bukulipyene tânyongomai. Lohimbi ne den yawu sâmai yamâ perâk sâmai. Otmu Anitâne biwiye ne ekmu bonne bia otmu ki meyekbuap. ¹⁵⁻¹⁶ Yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângânet. Bukulipyene âlâ me âlâne kapi pilâm mâtâp kâlepnehen arine sâm sot barahâk geñetâ yeknomai. Geñetâ yekmâ “O, gâmâlâk kilik milik ariwion” sâmamâ mâtâpgât natik ki tânyongonomai yanâmâ bukulipyenane nângâm bâleyiġim wawi sânomai. ¹⁷ Yakât dopneâk Anitâne gurâ biwiye ne ekmu ki ârândân otmu “Kiristohâlen biwiyenane imbiâk kepeim mansai” yawu sâwuap.

¹⁸ Yawu gârâmâ lohimbi nombotñane yuwu sâmai. “Lohimbi nombotne Kiristohâlen biwiyenane kepeimane bukulipyene ki tânyongomai. Yâhâ lohimbi nombotne âlâneâmâ bukulipyene tânyongomai.”

Yawu sâmai yakât nâne yuwu sâmunne nângânet. Nenne lohimbi yengât biwiye ne ki ekmain. Lohimbi nombotñane “Kiristohâlen biwinenña kepeim manmain,” sâmai. Yamâ benne bukulipyene ki tânyongomai. Lohimbi yawuya yengât biwiye ne Kiristohâlen kinsap me bia yakât ki nângâmain. Yawu gârâmâ nâne “Kiristohâlen biwinane kepeim mansan,” sâman. Yawu sâman yakât bulâne lohimbi tânyongom manman yan tetemu ekmai.

¹⁹ Yâhâ lohimbi nombotñane yuwu sâmai. “Anitâ bulânânâk tatmap,” sânetâ nângâmunne bulâne otmap. Sâmai yamâ ki sâm tâpikgumai. Den yamâ bulâne. Yawu gârâmâ senduk banearâ, me emet amboñe, me susun, me weke bâlenane gurâ den ya yawuâk nângânetâ bulâne otmap. Yamâ yâhâmâ Anitâne hilipyongowuap yakât nângâm gorâ kakñan manmai.

²⁰ Lohimbi âlâ me âlâne “Kiristohâlen biwinenña kepeim mansain,” sâmai. Yamâ benne bukulipyene ki tânyongomai. Lohimbi yawuyane nângâm hilipgumai. Otmu Anitâne manman kârikñan ki katyekbuap. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât tâmbânenne Awarahamne olop yan hâum sâmunne nângânet. ²¹ Awarahamne wuân olop ya Anitâne ekmu ârândân olop yamâ yuwu. Anitâne hotom unihi sâm Awaraham ekumu yâkât den lâum kât dawangum alata tuhuop. Alata tuhum nanne, kutne Isaka, mem yakât kakñan katmâ hilipguwe sâm olop. Hilipguwe sâm otmu yan Anitâne kuwanġiop. ²² Awarahamne Anitâhât den inâk ki nângâop. Yâkne yâkât den lâum nanne hilipguwe sâm olop yan Anitâhâlen biwiñane kepeim manmap yakât bulâne teteop. Yawu nângâmain. ²³ Awarahamne Anitâhât denne lâum nanne hilipguwe sâm olop yan Anitâne biwiñe ekmu ârândân otmu kuwanġimu pilâop. Yawu olop yan Moseñe den âlâ kulemguop yakât bulâne teteop. Den yamâ yuwu tap.

“Anitâne pat sâm kuwanġiop ya Awarahamne nângâm yâkâlen biwi nângân nângânñane kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâne biwiñe ekmu ârândân olop.” Yawu tap.

Anitâne biwiñe ekmu ârândân otmu buku otbañgiop. ²⁴ Awarahamne olop yakât topne yuwu nângânom. Lohimbi âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiye ne katmai yamâ tem ki lâuwanġimai ya yengât Anitâne nângâmu ki ârândân otmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyenane kepeim tem lâuwanġimai ya yengârâmâ Anitâne nângâmu ârândân otmap.

²⁵ Imbi kondarâ âlâ, kutne Lahap sâm, yâkâlen hâum sâmunne nângânet. Emelâk embânân Isirae yengât lok kunyeneñe lok yâhâp hon hângânyotgomu ari kasalipyene yengât kapiân yâhâm imbi ya mem teteowot. Mem tetem den mem ariowot ya ekumutâ nângâmu bulâne otmu kapi ambolipñane yotgomai sâm mem mesanġutyehop. Otmu sâp âlâen mâtâp âlâ tiripyotgomu

kapi ambolipne kewewetyekmâ âwurem ariowot. Yawu olop yakât Anitâne nângâwanjimu ârândân olop.

²⁶ Den sâm aran yukât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Bukunenne âlâ bâlewuap ya ekmâ “Emelâk umutne gahaeakmâ arap,” sâm isem we bâle nângâmain. Yakât dopneâk bukulipnenne “Kiristohâlen biwinenne kepeim mansain,” sâm mai yamâ tem ki lâuwangim bukulipyene tânyongomai ya yekmâ yâk yengât “lohimbi perâkne” sâm main.

3

Launenhe galem gum hejeng gum mannom.

¹⁻² Bukulipne, den âlâ yuwu sâmune nângânet. Anitâne bawapi nengât biwinenne mem hewewen tuhumu Anitâ yet Kiristo yetgât den lohimbi kâsikum yingimain yan âi umatne memain. Yamâ âi tânât bia. Yakât otmâ âi ya biwinenne mem den ya tân tânâk kâsikum yingimain, me den ya kakneâk kakneâk kâsikum yingimain yakât matne yamâ sâp patoen Anitâne dopnenne kâpekningiwuap. Yawu gârâmâ nen kerekne Kiristohât nep mem tâpikgumunne yakât bulâne ki tetem hejeng gumap. Yakât otmâ Anitâne matne umatne ningimâp sâm yene Kiristohât den lohimbi kâsikum yinginomaihâlâk ki nângânomai.

Otmu den âlâ torokatmâ sâmune nângânet. Lohimbi nombotne bukulipyene sâm bâleyingimai, me den bâlene hâiyekmai, me biwiyenambâ nângân nângân topne topne tetemu den ihilâk mahilâk sâm mai. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne lauyene galem gum orotmeme bâlene yawuya ki otmai yaneâmâ biwi nângân nângânyene galemahom hejeng gum manmai.

³ Yakât nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Beâsi yamâ tâkne laune sâhâmunne tatmap. Gârâmâ wosapâ me wosapâ arine nângâmain yamâ tâk mem dâimunne yaken arimâp.

⁴ Aiop, wanga mem saru kaknan arimain yan hâum sâmune nângânet. Wanga yamâ pato nandorone. Yawu gârâmâ wanga bâtne, kutne sitia sâm, yamâ tipine âlâ. Otmu wanga ya ambonne wosapâ me wosapâ ariâk nângâmap yamâ bâtne mem purik gurik tuhumu yaken arimâp.

⁵ Yakât topne yuwu sâmune nângânet. Launenhe yamâ tipine âlâ. Yawu gârâmâ nenne launenambâ den bâlene sâm bukulipnenne ekyongomunne nângânetâ tepyene kâlâp semu umatne âlâlâ tetemap yakât dop kum sâmune nângânet. Emet pato kinmu songae hâlâlân sâmap yan kâlâp tuhumi katmunne songae ya sem arimâp. ⁶ Yakât dopneâk Manman Bâlenahât Ambonne biwinenne kionmap. Biwinenne kionmu nângân nângân bâlene âlâlâ tetemu ya lohimbi ekyongomunne nângânetâ manmanyene bâlem hejeng gumap.

⁷ Anitâne songo bau, me nâi selon kalop yapâ gâtne âlâlâ mem lohotne tuhuyeknomgât dop tap. ⁸ Yawu gârâmâ nenne launenhe galem gum hejenggunomgât dop âlâ ki tap. Hâmewuk me soron hambenne lohimbi in yawu yingimu mumai yakât dopneâk nenne den bâlene sâm bukulipnenne hâiyekmunne tepyene bâlemâp. ⁹ Anitâne ikne nângân nângân watmâ lohimbi tuhuyelehop. Yakât otmâ nenne den herone sâm awojnenne Anitâ mepaemain. Otmu launenhe yapâek den bâlene sâm bukulipnenne hâiyekmain. ¹⁰ Anitâ den herone sâm mepaemain. Otmu bukulipnenne den bâlene hâiyekmain. Yakât nângâmune ki ârândân otmap. ¹¹ Yakât otmâ dop kum sâmune nângânet. To senne hindakmap yapâ uwurup ki takamâp. ¹² Yâhâ kiatne manam ki otmap. Otmu manamne kiat ki otmap. Giñ gârârâne ham ki otmap. Otmu hamne giñ gârârân ki otmap. Yâhâ saruâmbâ to ki osom

nemain. Yamâ topyetne ikniâk ikniâk tap. Denân hâum sâam aran yukât topneâmâ yuwu. Nenje den âlepneâk alahunom. Bukulipnenne orop ki sâam bâleanjinom.

Anitâne ikne nângân nângân mem biwinenjan kalâkgât ulitgunom.

13-18 Lohimbi nombotnane Anitâne ikne nângân nângân mem biwiyejan kalâkgât ki nângâmai. Yâkneâmâ senduk banearâ me weke bâlene ya yengâlen kândiwahonetâ nângân nângânyene teteyingimâp. Yawu otmâ bukulipyene yengât nângânetâ gemu yehâhât nângânetâ yahatmu hâkyene mepaemai. Hâkyene mepaem lohimbi yengât kunlipyene manmâ den perâkne ekyongomai. Yawu otmâ manmanyene mem bâleanjim hionakmai. Lohimbi bâlene yengât topyene yawu tap.

Yâhâ lohimbi nombotne âlâneâmâ Anitâ ulitgunetâ ikne nângân nângân mem biwiyejan katmu nângân nângân âilonjo teteyingimu târârâhâk manmai. Yawu manmâ yehâhât nângânetâ gemu bukulipyene yuwu otyinginetâ yeknetâ ârândân otmap. Biwi yâhâp ki otmai. Yawu manmâ Kiristohât den tân tânâk lohimbi kâsikum yingimai. Kâsikum yingimai yan bukulipyenane den âlâhât âiyongonetâ nângâm hejengum matne kâpekyingimai. Yawu orangim den kaknan ki sahangim hionakmai. Lohimbi yawuyane bukulipyene yengât manmanyene ekma hejengum mem hewewen tuhuyekmâ buku otyingimai. Yawu otyinginetâ manmanyene kelihakmu manman âlepnehât bulâne âlâlâ teteyingimu lohotnan mannetâ Anitâne yekmu ârândân otmap.

4

Anitâ Ambonenjahât amutgen manmâ tem lâuwanjinom.

1-2 Yeneâmâ biwiyeje ki sânduk sâamu manmai. Yawu otmâ yehâhât nângânetâ yahatmu biwiyejanbâ nângân nângân bâlene topne topne tetemu herone kaknan manne sâam otmai. Yawu otmâ senje âlâlâ ekjâlem bukulipyene orop pawarak guwarak otmâ hionakmai. Otmu lohimbi nombotnane bukulipyene orop nângâm bâleanjim ahomai. Yakât Anitâne biwi sânduhân katnenekmu mannehât nângâm ki ulitgumai. Yanak benne umatne kaknan manmai. ³ Otmu Anitâne senje âlâlâ âlepneâk ningimu herone kaknan manne sâam dewaemai. Yawu otnetâ biwiyeje ekmu bâlemu ki nângâyingimâp. ⁴ Yene topyehâhât nângânetâ keterakyingiâkgât den âlâen hâum sâamune nângânet. Imbi âlâ me âlâne loklipyene yengât betyehen kionmâ kâwâ konda otmai yakât dopneâk yene Anitâhât betyehen kionmâ senje âlâlâhâlen biwiyeje katnetâ kinmap. Yene senje âlâlâ ekjâlemai yan lohimbi belângen manmai yengâlen torokatmâ otmâ hilipgum Anitâ betgumai. Anitâ betgum mannomai otmuâmâ yâkne gurâ yawuâk betyongowuap. Emelâk Anitâhât poropetelipnane den kulemgowi yakât topne nângâmbâiâ. ⁵ Den yakât topneâmâ yuwu tap. Anitâne lohimbi yâhâp tuhuyelekmâ umut biwiyetne katyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyetnane kepeiyetgât nângâop. Otmu nenje gurâ yawuâk yâkâlenâk biwinenjan kepeim mannomgât nângâmap. ⁶ Otmu biwinenjan gemu betgumaingât mem hewewen tuhunenekmâ tihitnenne otmap. Den yan yune emelâk lok âlâne Anitâhât den âlâ kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâne yehâhât nângânetâ yahatmap yamâ Anitâne nângâyingimu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne yehâhât nângânetâ gemu huruŋ huruŋ manmai yamâ mem hewewen tuhuyekmâ tihityene otmap.” Den yawu tap.

⁷ Yakât otmâ Anitâ Ambonenjahât amutgen manmâ tem lâuwanjinomai. Yawu otmâ mannetâ Manman Bâlejahât Amboŋe, Satanne mem ge katyekbe

sâm otbuap yan Kiristohât wâtņan kinņetâ pilâyekmâ ariwuap. ⁸⁻⁹ Yawu otmâ orotmemeyenē bālenē otmâ oņ girin manmâ gai yakât nāngâņetâ bâlemu bunewâk bet pilānomai. Yawu otmâ yâkâlen biwiyenē katņetâ tosayenē pilâyinņim biwiyenē mem salek tuhuyinņimu mannomaihât Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitgunetâ nāngâyinņiwuap. ¹⁰ Yawu otmâ yenahât nāngâņetâ gemu yâkât amutgen karakmâ manņetâ nāngâyinņimu yahatmu manman kârikņahât pat kuyinņiwuap.

¹¹⁻¹² Otmu Anitâņe girem den âlâ Mose yuwu ekumu kulempuop. “Nenņe bukulipnenņe yenğât nāngâmunņe yahatbuap.” Yawu kulempuop. Otmu lohimbi nombotņanē bukulipyenē yenğât nāngâņetâ gemap yan girem den yakât nāngâņetâ tâņât otmu loņgâem mem ge katmai. Yawu gârâmâ girem den yakât amboņe yamâ Anitâ konok. Sâp patoen ikņak lohimbi kerek nengât biwinenņe ekmâ sâm hâreningiwuap. Yawu otmâ nombotņe ikņan mem katnenekbuap, otmu nombotņe âlâlâ mem ketetyekmu hiliwahonomai. Yakât otmâ yenahât ki nāngâņetâ yahatmu bukulipyenē yenğât nāngâņetâ gemu sâm bâleyinņinomai.

Nenņahâk yuwu yawu otnomğât dop ki tap.

¹³ Yenahât nāngâņetâ yahatmap yakât yuwu sâmune nāngâņet. Yenğâlen gâtņe lohimbi nombotņanē bukulipyenē orop den yuwu mon hikunomai. “Hândâhân kapi patoen ari nep menom. Nep mem manmâ tewetsenņe ya mem katmunņe pato otmu hombaņ kakņan miakmâ âwurem takanom.”

¹⁴ Den yawu sâm hikunomai yamâ hândâhân wuân me wuân teteyinņiwuap yakât topņe ki naņgai. Manmanyenahât topņe nāngâņetâ keterahâkgât elem memap yan hâum sâmune nāngâņet. Omoņânâk elem mem pumņe launē me hem turembe ya kurihimap. Otmu sikop tipiņe kumu yanâmâ elem ya getek hâreakmâ biatmap. Yakât dopņeâk nenâmâ sâp tâlâwâk manmâ mumain. ¹⁵ Yakât otmâ yenahâk “hândâhân yu me ya otnom,” sâm den ki hikunomai. Yâhâ “Anitâņe nāngâningimu yu me ya otnom.” sâņetâ ârândâņ otbuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ sâp yiwerenē yuâmâ yenahât nāngâņetâ yahatmu, “Nenņahâk yu me ya otnomğât dop tap,” sâņetâ dondâ bâlemap. ¹⁷ Yakât yuwu sâmune nāngâņet. Lohimbi nombotņanē wuân me wuân otņetâ Anitâņe yekmu ârândâņ otbuapğât topņe nāngâm henğenğumai. Lohimbi yawuyanē Anitâhât topņe naņgain sâm yenē enğatyenēâk watmâ yu me ya otmai yanâmâ tosa pato memai.

5

Lohimbi iri sikumyenē orop yenğât den pat

¹ Lohimbi nombotņe iri sikumyenē oropņe wawi otmâ nep loklipyenē ki tânyongonņetâ umatņe kakņan manmai. Yawu otmai yakât Anitâņe matņe mem purik pilâyinņiwuap. Yakât yuwu sâmune nāngâņet. ² Sâp yiwerenē yu hâk sânduhân manmâ gain yuwuâk torokatmâ manmâ yâhânom nāngâm yenē senņe âlâlâ pato hâwurum katņetâ tatmap. Katņetâ tatmu yapâ âlâ ki mem lohimbi nembe kalem otyinņimai. Yawu gârâmâ yenē senņe âlâlâ hâwurum katņetâ tatmap yakât torehenņe seloņe hârem dela dela tuhumu tap. Otmu kalamân gâtņe ya tâtuk sâm kuņ korok arimap. ³ Otmu tewetsenņe nanņe yamâ helenğum towatņe ki teteap. Yawu misihenņetâ tatmâ bâleap. Yakât matņe Anitâņe nāngâmu umatņe âlâlâ kakyeņan yâhâwuap yan senņe âlâlâyenē, hâliņe bia, ya ekmâ topyenahât nāngâņetâ keterakyingimu isem tep bâle nāngânomai. Otmu sâp yiwerenē yuâmâ wawi otmâ manmai yakât matņe Anitâņe kâlâwân katyekmu hâhiwin nāngâmbisâi.

⁴ Topŋe yuwuhât matŋe umatŋe yingimu menomai. Nep loklipyenaŋe hâhiwin kakŋan âi tuhuyingimai yamâ yeŋe hâmeŋe alityingimai. Hâmeŋe yawu alityinginetâ den guhuŋmâ sâm bâleyinginetâ Anitâ yahat yahatŋe, Wâtgât Amboŋaŋe, denyeŋe nâŋgâm tepŋe nâŋgayingimap. ⁵⁻⁶ Otmu yeŋe lohimbi inŋe mansai ya yeŋgât senŋe âlâlâyeŋe meyingine sâm hakyenân sâm den âiân katyekmai. Den âiân katyekmai yan lohotŋan kinŋetâ sâm hâreyingim yaŋak pâi emetŋan katyekŋetâ tatmai. Otmu nombotŋe yongonŋetâ mumai. Yawu otyingim yeŋeâmâ heronŋe maronŋe otmâ hun sambe kakŋan manmai. Yawu manmai yakât Anitâŋe wuân matŋe yingimu menomai yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe bulimakao mem peke kâlehen katmunŋe tatmu galemgum manmain. Galemgum manmunŋe pato otmu gâinom sâm yakât mambotmain. Mambotmâ sâpŋanâk kum gâimain. Yakât dopŋeâk Anitâŋe biwiyenŋe ekmâ matŋe yingiwuapgât sâpŋe kalop. Sâp ya ekmu ârândânŋ otmu matŋe umatŋe yingimu menomai.

Mem âlâlâ tuhunenekŋetâ biwinenŋe ki orotok sâmap.

⁷ Bukulipne, yeŋe yuwu otmâ mannomaihât naŋgan. Lohimbi iri sikumyeŋe oropŋe yen mem ge katyekŋetâ mansai. Yawu gârâmâ yeŋe Kutdânenŋe âwurem ge meyekbuap yakât nâŋgâm mambotbaŋgim biwiyenŋe ki orotok sâwuap. Yawu mannomaihât nâŋgâm den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Nep amboŋaŋe nep tuhum kâmetmap. Nep tuhum kâmetmu bulâŋe tetewuap yakât nâŋgâm buruŋ tetem yahatsap ya pitimap. ⁸ Yakât dopŋeâk Kutdânenŋaŋe âwurem ge meyekbuapgât sâp ya utâpguap. Yakât nâŋgâm biwiyenŋe ki orotok sâmu mannomai. Yawu otmâ getek gewuap sâm biwiyenŋe mem mannomai.

⁹ Yeŋe umatŋe kakŋan mansai. Yawu gârâmâ Anitâŋe matŋe ningimap sâm ki sâm bâleanŋinomai. Yâhâ sâm bâleanŋinomai otmuâmâ yakât matŋe Anitâŋe in yawu yingiwuap. ¹⁰ Emelâk Anitâhât poropetelipŋaŋe yâkât sât lâum tâmbâlipnenŋe den ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm topŋe âlâlâ mâŋgâeyekminiwi. Mâŋgâeyekŋetâ biwiyenŋe ki orotok sâmu manminiwi. ¹¹ Ya yeŋgât nâŋgâmunŋe ewe membe otmu Anitâ mepaemain. Otmu lok âlâ, kutŋe Hiope, yâhâmâ umatŋe topŋe topŋe kakŋan yâhâmu biwiŋe ki orotok sâmu manop yakât topŋe naŋgai. Manmâ gamu umatŋe ya pesuk sâwaŋgimu Anitâŋe lukulemu manman sânduhân manmâ gaop. Yakât otmâ yeŋe yâkŋe otbi yakât nâŋgâm biwiyenŋe ki orotok sâmu mannomai.

¹² Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe Anitâhât senŋan wuân me wuân otne sâm, yan sâm kârikŋe tuhunomai ya yawuâhâk otnomai. Wonân me wonân gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomaihât dop ki tap. Yakât otmâ himbimân me hânân ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai. Anitâŋe nâŋgâmu bâlemapgât denyenŋe bulâŋanâk sânomai.

Bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tosa pilanŋinom.

¹³ Otmu umatŋe âlâlâ kakyenân yâhâmu biwiyenŋe bâlewuap yanâmâ Anitâ ulitgunŋetâ biwiyenŋe mem sânduk tuhuwuap. Yâhâ manman sânduhân manŋetâ biwiyenŋe heronŋe otbuap yanâmâ Anitâ mepaem heronŋe otbaŋginomai. ¹⁴ Yâhâ mesek teteyingiwuap yanâmâ Kiristohât komot yeŋgât galemlipyenŋe ekyongonŋetâ ga nak âlâ, kutŋe oliwa, yakât tonŋe mem piriyeŋetâ Anitâŋe heŋgemyongoâkgât orowâk yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeim ulitgunomai. ¹⁵ Yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeim ulitgunŋetâ tosayenŋe pilâyingim heŋgemyongowuap. ¹⁶ Yakât otmâ mesek teteyingimu manmainŋe bukulipyenŋe

ekyongonjetâ ganjetâ orotmeme bâleŋe mângâeangim gai ya sâm tetem Anitâ ulitgunjetâ heŋgemyongowuap. Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhâlen biwiyenŋe tinâk kepeim tem lâuwanŋim manmaiŋe yu me yakât ulitgunjetâ nâŋgâyiŋgimap. ¹⁷ Yakât nâŋgâm emelâk Elianŋe olop yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Eliahât topŋe otmu nengât topnenŋe yamâ dop konohâk. Yawu gârâmâ Elianŋe emet pato kinâk sâm Anitâhâlen biwiŋanŋe kepeim ulitgumu dewutâ ya irik irihâk kum yâhâop. Yawu otmâ yâhâmu yambu kalimbu otmu emetsenŋe nombolân konok yakât biwiŋan gelâk âlâ ki giop. ¹⁸ Otmu gelâk giâk sâm yâhâpŋe ulitgumu nâŋgâwanŋimu gelâk pato gemu sot yanŋe tetem sambe sambe olop.

¹⁹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kiristohât den yamâ bulâŋe. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâleŋan ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgum manŋetâ bukulipyenŋe den lohotŋan ekyongom enŋatyenŋan geŋetâ âlâkuâk Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim yâkât mâtâp watnomai. ²⁰ Kiristohâlen biwiyenŋe âlâkuâk kepeinomai yan mâtâp bâleŋan ari manmâ otmâ tâpikguwi yakât Anitâŋe tosa pilâyiŋgiwuap. Anitâŋe tosayenŋe pilâyiŋgim manman kârikŋan katyekmu mannomai yakât topŋe bukulipyenŋe nâŋgâm heronŋe otnomai. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,
Yakowo

1 Petoro Petoroŋe ekap aŋgoân kulemguop.

O bukulpne,

¹⁻² Yeŋe Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manŋetâ Anitâŋe himbimân manman kârikŋan mannomaihât pat kuyiŋgimu tap. Yakât otmâ yen hânân yu kandi mansai. Yeŋgât kapi tatmâ arap yamâ kutyeŋe yuwu. Ponto, Galatia, Kapatokia, Asia, otmu Bitini.

Emet inânŋan Awoŋnenŋe Anitâŋe manmanyenahât topŋe nâŋgâop. Yawu nâŋgâm Kiristo hâŋgângumu ge tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yawu otmâ yeŋe yâkâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwaŋgiŋetgât ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwiyenaje mem hewewenjuhuyehop. Mem hewewenjuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenaje katŋetâ Anitâŋe tosayenaje pilâyŋgim nine nanne baratne sâŋm meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap.

Nâmâ Petoro. Yesu Kiristohât aposolo manbehât ikŋak âi sâŋm nihimu mem mansan.

Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe yetŋe eŋgatyetŋeâk otmâ nâŋgâyŋgim tihityenaje otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâmu manmâ yâhânomaihât nâŋgâyŋgim ulitgum gaman.

Manman kârikŋan mannom sâŋm biwinenŋaje yakât mem mansain.

³⁻⁴ Kutdânenŋe Yesu Kiristohât âwâŋe Anitâŋe yâk mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mem hewewenjuhuyekmu Kiristohâlen biwinenŋaje kepeim manmain. Yakât otmâ Anitâŋe umam sâningim tosanenŋe pilâm manman âiŋe ningimu manmain. Yawu otmâ nine nanne baratne sâŋm menenekmâ himbimân yâhâ manman kârikŋan manmâ yâhânomgât pat kuningiop. Manman kârikŋan koko salehâk mannom nâŋgâm heronje kakŋan manmâ yâhâmbisâin. Manman yaje biatbuap, me bâlewupgât dop âlâ ki tap. Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nâŋgâm bulâŋanâk manman kârikŋan mannom sâŋm biwinenŋaje yakât mem manmâ Anitâ mepaem manmâ yâhânom. ⁵ Otmu Anitâhât wâtŋan kinmâ Kiristohâlen biwinenŋaje kepeim manmunŋe Anitâŋe tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawân Kiristone âwurem ge menenekmu himbimân yâhâmunŋe manman kârikŋahât pat Anitâŋe kuningiop yakât bulâŋe ningimu menom.

⁶ Yakât otmâ heronje nâŋgâm mannomai. Sâp yiwerenŋe yuâmâ umatŋe topŋe topŋe kakyenjan yâhâmu hâhiwin kakŋan mansai. ⁷ Hâhiwin kakŋan manmâ Kiristohâlen biwiyenaje tiŋâk kepeim ki lohotŋe otmâ mannomai. Yawu manŋetâ sâp ki kâlep otmuâk Kiristone âwurem ge meyekbuap. Meyekmu biwiyenaje yâkâlen tiŋâk kepeim tem lâuwaŋgim gai yakât nâŋgâm Anitâŋe heronje nâŋgâyŋgim manman kârikŋan katyekbuap. Manman kârikŋan katyekmu manŋetâ yanâmâ Kiristohât lohimbine nâŋgâyŋgiŋetâ yahatmu Anitâ mepaenomai. Umatŋe âlâlâ kakyenjan yâhâmap yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât orotmeme âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Emetgât saran aim kânâŋgâmunŋe sâp kâlep kinmâ ki morok miâk sâŋm yuwu otmâin. Kokolo ya saran hâwimain. Hâwim saran topŋe lâŋm kâlehen gewuap ya kâlâpŋe umunŋe semu yanâmâ lâum kânâŋgâmain. Yawu tuhumain yan hân kâlehen tatmâ hambe kundutŋe ki kumu morok membuap. Yakât dopŋeâk umatŋe

âlâlâ kakyeŋan yâhâmap yan Anitâŋe menenekmu manman kârikŋan mannom. Yakât nâŋgâm orotmeme kiŋgoŋ ya bet pilâm kârihem kinnomai. Yawu. ⁸⁻⁹ Emelâk Yesu Kiristoŋe olop miop ya ki ekbi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim gai. Otmu sâp yiwerenŋe yuâmâ yâkŋe himbimân tatmu ki ekmai. Yawu gârâmâ yeŋe yâkât tem lâum hoŋ bawaŋgimai. Otmu yâk orop himbimân manbisâihât nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgim mannomai. Yawu manŋetâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap yakât bulâŋe yingimu menomai. Yakât nâŋgâm heronŋe nâŋgâm manmâ yâhânomai.

¹⁰⁻¹¹ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu ge nengât tosa hât otmâ kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ sât gum muop. Mumu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu himbimân âwurem yâhâmu ikŋe orowâk laŋinŋe kârikŋan tawot. Yâhâ hânân ki giop yan Yesu Kiristoŋe Wât gât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge Anitâhât poropeteliŋe yeŋgât biwiyeŋan kionop. Biwiyeŋan kionmâ Anitâŋe Kiristo hâŋgâŋgumu ge tihitnenŋe otbuap yakât den biwiyeŋan katmu sâm tetem lohimbî ekyongominiwi. Otmu Kiristoŋe gewuap sâp yan wuân kulem tetemu eknomai yakât topŋe nâŋgâne sâm nâŋgâm kiwilim âi pâi tuhuakminiwi. ¹² Den yakât topŋe nâŋgâne sâm otŋetâ Anitâŋe nâŋgân nâŋgânyenŋe mem pâronŋ pilâyinŋiop. Mem pâronŋ pilâyinŋimu yeŋak munomai yakât kakŋan den yakât bulâŋe tetewuap nâŋgâwi. Den ya emet inânŋan ekyongominiwi yakât bulâŋeâmâ sâp yiwerenŋe Anitâŋe Wât gât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge nen Kiristohât aposololiŋe mem hewewenŋe tuhunenekmap. Yawu otningimu Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yingimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. Yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyinŋim manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap. Otmu emelâk Anitâhât poropeteliŋe yakât topŋe nâŋgâne sâm otbi yakât dopŋeâk aŋeloliŋeŋe gurâ nâŋgâne sâm otmai.

Anitâhât tem lâuwaŋgim kilik milik mannom.

¹³ Manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe yamâ Yesu Kiristoŋe âwurem ge meyekbuawân Anitâŋe yingimu menomai. Ya yingimu menomai hât nâŋgâm biwiyeŋaŋe mem biwi golâek manmâ galemahom mannomai. ¹⁴ Emelâk Anitâ yet Kiristo yetgât topyetŋahât pâp gum yeŋe engatyeŋeâk otmâ yu ya ekŋâlem orotmeme bâlenŋe otminiwi ya ki wit gum otmâ mannomai. Orotmeme bâlenŋe ya pilâm Awoŋnenŋe Anitâ, Koko Salek Amboŋe tem lâuwaŋgim mannomai. ¹⁵ Tem lâuwaŋgim manman bâlenjambâ keterakmâ kilik milik manmâ yâhânomai. ¹⁶ Den yan yuŋe emelâk Anitâŋe Mose den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâ Koko Salek Amboŋe. Yakât otmâ yeŋe manman bâlenjambâ keterakmâ manŋetgât nâŋgâman.” Yawu sâop.

¹⁷ Anitâŋe tânyongoâkgât “Awoŋnenŋe” sâm ulitgumai. Yawu gârâmâ Anitâ biwinenŋe ekmapŋe lok âlâhât nâŋgâmu yahatmu âlâhât nâŋgâmu gemu yawu ki otmap. Yâkŋe otmain memain yakât matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk dopnenŋanâk kâpekningimu ârândâŋ otmap. Yakât otmâ sâp patoen Kiristoŋe âwurem ge menenekmu kapinenŋe himbimân tap yan yâhâmunŋe Anitâŋe matŋe dopnenŋanâk kâpekningiwuap. Yakât nâŋgâm yeŋe ewe katmâ mannomai. ¹⁸ Emelâk tâmbâlipyeŋaŋe orotmeme bâlenŋe ya imbiâk mambiâk otmâ manminiwi. Otmu yeŋe gurâ manman ya torokatmâ yawuâk manmâ gawi. Nen lohimbî kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa orop manmain. Yawu gârâmâ Anitâŋe tosa yakât matŋe kâpekningiop yan hâŋgât wahap âlâlâ, goli me siliwa tuhu tuhuŋe, me tewetsenŋe, yawu yakât ki nâŋgâop. ¹⁹⁻²⁰ Emelâk embâŋân hân himbim ki kândikyotgowân ikŋe nanŋe ombe bisinŋe, Yesu

Kiristo, hângângumu ge nengât tosehât matŋe meningiwuapgât nângâm sâpŋe kalop. Sâp kalop ya Anitâŋe ekmu ârândân otmu sâp bâiŋe yuâmâ Kiristo hângângumu giop. Hângângumu ge koko salehâk manmâ nengât tosehât otmâ kawenennan kinmu howanân kuŋetâ muop. ²¹ Yawu gârâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu himbimân âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yawu otmu yeŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holanyekmu yapâ gâtŋaŋe âwâŋe Anitâ yâkâlen gurâ yawuâk biwiyeŋaŋe kepeim manmai. Otmu Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yawuâk yen gurâ mumuŋambâ mem yahatyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâm biwiyeŋaŋe mem mansai. Yakât otmâ biwiyeŋe galemahom târârâhâk mannomai.

²² Yeŋe orotmeme bâleŋe bet pilâm Kiristohât den bulâŋe lâum manmâ gaŋetâ yapâ biwiyeŋe kelihakmu manmai. Yawu manmâ bukulipyenŋe orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmap. Yawuhât otmâ buku konok oraŋgim tânahom mannomai. ²³⁻²⁵ Nen lohimbî kerekŋe meŋlipnenŋe yeŋgât tepyeŋambâ tetewin. Yakât otmâ munomgât pat mansain. Emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya den yan yuŋe miap. Den yamâ yuwu tap.

“Hahop suriŋe pilâm kuririŋ sâm kinmu ekmunŋe âilonŋo lonŋo otmap. Yâhâ sâp ki kâlêp otmuâk pek sâm hânân ge tâtuk sâmap. Yakât dopŋeâk lohimbîŋe âi meŋetâ bulâŋe tetemu bukulipyenŋe ekmâ nângâyinŋiŋetâ yahatmap. Yawu gârâmâ muŋetâ kut patyeŋe biatmu ya yeŋgât den pat ya lohimbî nelâm yongowuap. Yâhâ Anitâŋe lohimbî nengât tihitnenŋe otmâ yâhâwuap yakât den pat ya ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâwuap. Den yawu tap.”

Anitâhât den ya nângâmunnŋe biwinennan hâumu topnenŋe mem tetemap. Yakât otmâ den ya ekyongomunnŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai. Yapâ Anitâŋe manman âiŋe yinŋimu mem mansai. Yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Mâmâ âwâlipyenŋe mem ga katyekmâ galemयोगmai. Yawu gârâmâ hâmbâi âwâ mâmâlipyenŋe mum pilâyeknomai.

Yâhâ Anitâŋe meyekmâ nine nanne baratne sâm manman kârikŋahât pat kuyinŋiopiŋe mum pilâyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâkŋeâmâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

2

¹ Yakât otmâ orotmeme bâleŋe kerehâk bet pilânomai. Yawu otmâ bukulipyenŋe yeŋgât ki nângâm bâleyinŋim den belângen sânomai. Me biwiyeŋe ki kurihakmâ den perâkŋe kâityongonomai. ² Yawu manmâ yâhânomai yan manman kârikŋahât bulâŋe menomai. Yakât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Imbilipnenŋaŋe naom mem ga katyekmâ nam yinŋiŋetâ nem yanâmâ ŋâtâtâk sâm yahatmai. ³ Yakât dopŋeâk yeŋe Kutdâhât den pat âlepŋe ya nângâm biwiyeŋan katmâ manŋetâ nângân nângânyeŋe keterakiŋgimu manmâ yâhânomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai.

Kiristohâlen biwinennanŋe kepeim hoŋ bawaŋgim mannom.

⁴⁻⁷ Nenŋe Kiristohâlen biwinennanŋe kepeim hoŋ bawaŋgim mannom yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nâŋe kât âlâ ekmune âlepŋe otmu mem Yerusalem kapi Sion pumŋan tap yan katmune tatmap. Lohimbî âlâ me âlâŋe ya ekmâ yâkâlen biwiyeŋaŋe

kepeim mannomai ya yengâlen bulâne tetemu biwiyene dopnan otbuap.”
Den yawu tap.

Yene yâkâlen biwiyenane kepeim mannetâ Anitâne nângâyîngimap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotnane yâkât nângânetâ gemu hâkâj otmai. Yawu otmâ mansai ya yengât yuwu sâmune nângânet. Emelâk Anitâhât den âlâ kulemgui ya yuwu tap.

“Emet tuhuwiân nep lokne nak âlâ ekmâ bâlene sâm mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâne lâum kânângâmu kuhupin kârikne oap.” Den yawu tap.

Nak ekmâ bâlene sâm mem ketetbi ya Anitâne ekmu ârândân otmu lâum kânângâmu kuhupin kârikne oap yamâ Kutdânenne Yesu Kiristo. Anitâne mumunambâ mem yahatmu tap. Otmu yene manman bâlenambâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyenane tijak kepeim Anitâhât lohimbi otmâ biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu mannetâ yen orowâk tatmap. Otmu Wâtgât mâmânahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu Anitâ mepaem hon bawanjim mannomai. Yawu otmâ mannetâ Kutdânenne Yesu Kiristone yengât sâm Anitâ ulitgumu nângâmu ârândân otbuap.⁸ Otmu Anitâne den âlâ poropete ya ekumu kulemguoap ya yuwu tap.

“Kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipne yengât kâiyenan ten sâwuap. Kâiyenan ten sâm yongomu ki ekmâ nângâm inâk arinomai.” Den yawu tap.

Kâiyenan ten sâm yongomu inâk arinomai yakât dopneak lohimbi nombotnane Kiristohât den pat âlepne nângânetâ helekne otmu pilâm yanak hiliwahonomai. Yawu gârâmâ lohimbine Kiristohât den pilâmai yan hiliwahonomai yakât Anitâne emelâk sâm kalop.

⁹⁻¹⁰ Otmu yene gurâ yawuak omon bâlenen manmâ Anitâ ki nângâwanjiminiwi. Yawu manminiwi yan Anitâne yengât nângâmu giop. Otmu yene hiliwahonomaihât pat manbi. Yawu manbi yamâ ikjahâk nângâyîngim ikne laninane biwiyenan pilâmu han sâyîngiop. Han sâyîngimu omongât manman bâlenambâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyene katnetâ nine nanne baratne sâm meyehop. Meyekmâ ikne pat kuyîngimu yâkât komot bulâne otmâ mansai. Yawu manmâ mepaem hon bawanjimai. Otmu yâkne yu ya otyîngimu eknetâ ewe membe otmap yakât den pat yene lohimbi ekyongonetâ nângâm mepaenomaihât meyehop.

Hânân yu kandi mansain.

¹¹ Bukulipne yuwu sâmune nângânet. Yene himbimân manman kâriknan mannomaihât pat Anitâne pat kuyîngiop. Yakât otmâ yenâmâ hânân yu kandi mansai. Yawu gârâmâ orotmeme bâlenane biwiyene mem bâleyîngimu manman bâlenahât panjonân kionmahât biwiyene galemahom senne âlâlâ ki ekjâlenomai. ¹² Yawu otmâ pâku lohimbine hakyenan sâmai ya yengât senyenan uwawapne bia mannomai. Uwawapne bia mannetâ Anitâne yâk yengât biwiyenan kionmu yâkne yengât manmanyene ya eknetâ biwiyenan hâumu Kutdâhâlen biwiyenane kepeim Anitâ herone otbanjim mepaenomai.

Gawamangât girem den lâum mannom.

¹³ Otmu lohimbine Kutdânenjahât nângânetâ yahalâkgât yene lohotnan manmâ gawamangât lok kunne tem lâuwangim mannomai. ¹⁴ Otmu yâkne galemlipyene katyekmu yâkât sâtgât otmâ lohimbi galemyongom mansai. Yawu manmâ lohimbine otnetâ bâlemap ya sâm hâreyîngim matne yînginetâ memai. Yâhâ lohimbine orotmeme âlepneak otmai ya yengât nângâm herone otyîngimai. Yakât otmâ yene galemlipyene yengât amutgen târârâhâk mannomai. ¹⁵ Târârâhâk mannetâ yanâmâ lohimbi Anitâhât den nângâm hilipgumaine sâm ge katyekne sâm otnetâ umatne otmu pilânomai. ¹⁶ Yengât kunyene

yamâ Anitâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâhât denâk lâunom sâam gawamangât girem den ki lonngâenomai. Yawu nângâm gawamangât girem den lonngâm tosa menomai yamâ Anitâhâlen tosa ya ki kârâm pilânomai. Yawu manmâ Anitâhât tem lâum gawamangât lok kunjahât amutgen mannomai. ¹⁷ Yawu manmâ lohimbi kerek yengât nângânetâ yahatbuap. Otmu Anitâ ewewangim Kiristohât lohimbi buku otyingim manmâ yâhânomai.

Lohimbiñe hâhiwin ninginomai yan matñe ki kâpekyinginom.

¹⁸ Lok nombotñeñe lok kutdâ hon bayingim manmai yengât yuwu sâamune nângânet. Lok Kutdâlipyeñe nombotñeñe yen nombotñe lohotñan otyinginetâ âilonngo manmai. Yâhâ lok kutdâlipyeñe nombotñe âlâneâmâ yen nombotñe hâhiwin yinginetâ umatñe kakñan manmai. Yâhâ yeñeâmâ lok kutdâlipyeñe kerek yengât lau lâuyingim huruñ huruñ manmâ hon bayinginomai. ¹⁹⁻²⁰ Otmu lok kutdâlipyeñeñe imbiâk hâhiwin yinginomai. Yawu otyinginetâ yeñe hâhiwin kakñan Anitâhât den lâum ewe katyekmâ hon bayingim mannomai. Yawu otñetâ yanâmâ Anitâñe yengât nângâmu ârândân otbuap. Yâhâ yeñe otmâ hilipgunetâ yakât matñe hâhiwin yinginetâ umatñe kakñan mannomai. Umatñe yawu yinginomai yakât Anitâñe nângâmu ârândân otbuap. ²¹ Yâhâ lok kutdâlipyeñeñe imbiâk hâhiwin yinginomai yan yeñe orotmeme âlepñeâk otmâ matñe ki kâpekyinginomai. Yawu mannomaihât nângâm Anitâñe meyehop. Emelâk yakât dopñeâk Yura papatolipnenñeñe Kiristo mem bâleñe âlâlâ mângâenjetâ sât gum muop. Yâkñe yawu olop yakât dopñeâk yeñe gurâ yawuâk otñetâ yan Anitâñe nângâyingimu ârândân otbuap. ²² Otmu Kiristone ki otmâ hilipguop. Me den perâkñe âlâ ki sâop. ²³ Otmu Yura papatolipnenñeñe hâim hilit balit tuhuwi yakât matñe ki kâpekyingiop. Otmu mem âlâlâ tuhuwi yan otbangiwi yakât matñe menomai ki sâop. Otmu howanân kuñetâ muop yan Anitâñe biwinnenñe ekmâ matñe dopnenñan ningimu ârândân otmap yakât nângâm umut biwiñe yâkâlen karahop. ²⁴ Yeñe orotmeme bâleñe bunewâk pilâm Anitâhât tem lâum orotmeme âlepñeâk otnomaihât Kiristo ikñahâk yengât toсахât otmâ kaweyenñan kinmu howanân kuñetâ muop. Muop yapâ gâtñeñe Anitâñe tosayeñe pilâm meyehop. ²⁵ Emelâk ki meyehop yan girawu manbi yakât den âlâen hâum sâamune nângânet. Lama yengât galemyeñe bia yakât otmâ ihilâk mahilâk manmai. Yakât dopñeâk yeñe amboyeñe biahât otmâ ihilâk mahilâk otmâ manminiwi. Yâhâ sâp yuâmâ Kiristone umut biwiyeñe galem gum tihityeñe otmap yâkâlen biwiyeñeñe kepeim lohotñan manmai.

3

Imbilipyeñe yengât sâop.

¹⁻² Otmu imbilipyeñe yengât sâamune nângânet. Lok kutdâ yengât hon bawalipyeñeñe lau lâuyingimai yakât dopñeâk imbilipyeñeñe loklipyeñe ewe katyekmâ lau lâuyinginomai. Yawu otmâ Kiristohât den lâum lohotñan mannomai yanâmâ loklipyeñe Kiristohât den nângânetâ gemu bet pilâmaine manmanyene ekmâ yâkâlen biwiyeñeñe kepeinomai. Yâhâ yâkâlen biwiyeñe katñet sâam yeñe loklipyeñe ki kendâyinginomai. ³ Me loklipyeñeñe yekmâ Kiristohât herone otbanginetgât somotyene mendenomai yan senne âlâlâ sekñe âlepñe orop ki menduhum mendenomai. Me sângum me hâk katipñe âilonngo lonngo ki hangalâkmâ senne âlâlâ sekñe âlep âlep yan menâleaknomai. ⁴⁻⁶ Emelâk Yura tâmbâlipnenñe yengât imbilipyeñeñe Anitâhâlen biwiyeñeñe hikum tem lâuwangim loklipyeñe ewe katyekmâ amutyenñan manbi. Yawu manñetâ loklipyeñeñe manmanyene ekmâ Anitâ herone otbangim mepaewi.

Awaraham imbiņe, kutņe Sara, yâkņe lokņahât lau lâuwaņgim yâkât amutgen manop. Otmu Anitâņe yen meyekmâ Awarahamgât pat kuwaņgiop ya yawuâk kuyiņgiopgât otmâ yenâmâ yâk yetgât sen manmai. Yakât otmâ imbilipyenāņe Saraņe olop yawuâk otmâ loklipyenāņe ewe katyekmâ amutyenāņan mannomai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyenāņe kepeim mansai yakât topņe loklipyenāņe ekņetâ âlepņe otbuap. Yeņe yawu manmâ loklipyenāņe lohotņan otyiņginomai manmâ yâhânomaihât Anitâņe nâņgâmap.

Loklipyenāņe yeņgât sâop.

⁷ Otmu loklipyenāņe yeņgât yuwu sâmunē nâņgâņet. Imbilipyenāņe yeņgât wâtyenāņan manņetâ tihityenāņe otmâ mansai. Yakât Anitâņe yeņgât nâņgâm manman kârikņahât pat kuyiņgiop yawuâk imbilipyenāņe yeņgât kuyiņgiop. Yawuhât otmâ Anitâhât den lâum imbilipyenāņe ewe katyekmâ lohotņan otyiņginomai. Yawu ki otyiņginomai otmuâmâ yu me yakât Anitâ ulitgunetâ ki nâņgâyiņgiwuap.

Yuwu otmâ âilonņo mannom.

⁸ Yen kerekņe manman âilonņoân manņetgât yuwu sâmunē nâņgâņet. Biwi nâņgân nâņgânyenāņe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manmâ yeņahâlâk ki nâņgâņetâ yahatbuap. Bukulipyenāņe yeņgât nâņgâņetâ yahatmu yâk orop tânahom mannomai. ⁹ Yâhâ lohimbi nombotņāņe nâņgâm bâleyiņginomai den bâleņe hâiyeknomai, me nombotņāņe mem ge katyeknomai. Yanâmâ yeņe yakât matņe kâpekyiņgine sâm ki nâņgânomai. Yawu otmâ mem sânduk tuhuyekmâ buku otyiņgiņetgât Anitâņe meyekmu yâkâlen biwiyenāņe kepeim manmâ gai. Yawu mannomai yanâmâ Anitâņe meyekmâ manman sânduhân katyekmâ tihityenāņe otmâ yâhâwuap. ¹⁰ Manman yawu yakât emelâk lok âlâņe den kulemguoop ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâņe heroņe kakņan manne sâmâmâ yuwu otmâ mannomai. Den belâņgen ki sahaņginomai. Me den golâ ki gahaenomai. Me den bâleņe ki hâiaknomai. Me ki den perâkņe kâirahonomai. ¹¹ Orotmeme bâleņe yawuya bet pilâm biwiyenāņe Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum buku oraņginomai. ¹² Yawu mannomai yanâmâ Anitâ mepaem yu me yakât ulitgunomai yanâmâ nâņgâyiņginomai tihityenāņe otbuap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotņāņe orotmemeyenāņe bâleņe ya witgum otmâ mannomai yamâ pilâyekbuap.” Den kulemguoop ya yuwu tap.

¹³ Bukulipne, yeņe orotmeme âilonņoâk otnehâlâk nâņgâm mannomai yanâmâ lok âlâ me âlâņe ki mem ge katyeknomai. ¹⁴ Yawu gârâmâ yeņe orotmeme âilonņo otmâ manņetâ lok bâleņāņe mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ Anitâņe meyekbuap. Yakât nâņgâm lok bâleņe yeņgât ki kiņgityenāņahât otnomai, otmu umatņe âlâlâ kakyeņan yâhâmap sâm yakât ki gorâyiņgiwuap. ¹⁵ Yawu nâņgâm Kutdânenņe Kiristohâlen biwiyenāņe tiņâk kepeim ewe katmâ tem lâuwaņginomai manmâ yâhânomai. Otmu âwurem ge meyekbuap yakât nâņgâm biwiyenāņe mem mannomai. Yakât topņe lohimbi nombotņāņe nâņgânehât âiyongonetâ yakât ki hâum pâpgum kopa otnomai. ¹⁶ Den matņe ekyongonomai yan Anitâņe nenekmu ârândâņ olâk sâm ewe katmâ lohotņan ekyongonomai. Kiristo orop biwiyenāņe kepeiakmâ konohâk otmu yâkât wâtņan kinmâ târârâhâk manmai. Yawu manņetâ lohimbi belâņgen manmaine sâm bâleyiņginomai. Yâhâ hâmbâi âlâkuâk sâm bâleyiņginomai pâpgum pilâņetâ lohimbi nombotņeâmâ ya yeņgât nâņgâyiņgiņetâ kakņe otbuapgât yeņe biwiyenāņe galemahom mannomai. Yawu manmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ oap nâņgâm biwiyenāņan ki hâuyekbuap. ¹⁷ Yâhâ Anitâņe lohimbi belâņgen manmai ya yeņgât mâtâp ki maņguyiņginomu yeņgât manmanyenāņe

âlepne ya ekmâ sâmbâleyingim hâhiwin kakņan katyekņetâ yanâmâ yâkņe tihityeņe otbuap. Yâhâ yeņahâk otmâ hilipņeņetâ yakât matņe yingņetâ umatņe kakņan mannomai yakât Anitâņe nâņgâmu ârândâņ otbuap.

¹⁸ Otmu yeņe târârâhâk manņetâ hâhiwin yingņetâ biwiyeņe ki orotok sâwuapgât nâņgâm nâņe Kiristoņe olowân hâum sâmune nâņgâņet. Nen lohimbi kerekņe otmunņe bâlemu tosa orop manmain. Yâhâ Kiristoņeâmâ ki otmu bâleop. Anitâņe nen kaok nâņgâningiâkgât Kiristo ikņak tosanenņahât otmâ kawenennan kinmu kuņetâ muop. Yakât Anitâņe nâņgâmu ârândâņ otmu umutņe miop. ¹⁹⁻²⁰ Kândikum emelâk lohimbiņe orotmeme bâleņe otmâ manminiwi yan tâmbânenņe âlâ, kutņe Noa, yâkņe Anitâņe matņe yingimu hiliwahomaihât girem den ekyongop. Ekyongomu nâņgâņetâ bulâņe otmu orotmeme bâleņe pilâņetgât Anitâņe mambotyņgiop. Mambotyņgiop yan girem den ya nâņgâņetâ helekņe otmu orotmeme bâleņe tâtâem otmâ yâhâwi. Yawu otņetâ imbiņe naomlipņe otmu iranlipņe meyekmu orowâk waņga kâlehen yâhâwi. Waņga kâlehen yâhâ tatņetâ tongelâk pato gem niņ niņ sâmbâ gam yâhâ lohimbi Anitâhât hâkâņ otmâ belângen manbi ya aksisihâk haranyongomu muwi. Sâp patoen lohimbi yaņe hiliwahonomaihât pat Anitâņe kuyingņiop. Yakât otmâ umutyeņe hâruyekmu peke kâlehen kinmai. Ya yeņgâlen Kiristohât umutņe ari ikņe den pat ekyongomu nâņgâwi.

Otmu lohimbi nombolân kalimbu waņga kâlehen yâhâ tatņetâ hâmeyeņe kinop ya yeņgât yuwu sâmune nâņgâņet. Tongelâk gem to niņ niņ sâmbâ waņga ya kundutmu yahatmu waņga kâlehen lohimbi tatbi ya hâmeyeņe kinop. ²¹ Yakât dopņeâk mem toen katyekņetâ manman kârikņahât pat otmâ mansai. Toen mem katyekņetâ manman kârikņahât pat otmâ mansai yamâ to piriakņetâ hâkyeņe salek otmap yawu bia. Yeņe orotmeme bâleņe bet pilâm Kiristohâlen biwiyenâņe kepeinņetâ Anitâņe biwiyeņe ekmu ârândâņ otmu yâkât pat mansai. ²² Otmu Anitâņe Yesu Kiristo mumuņambâ mem yahalop yen gurâ yawuâk mem yahatyekmu Kiristo orop himbimân manbisâihât pat kuyingimu mansai. Kiristoņe Anitâ orop tatmutâ aņelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet amboņe, senduk banearâ, susun me sâtņe metņe topņe topņe hânân yu tai kerek yeņgât kunyeņe pato tatmap.

4

Anitâhâlen biwinenņe kepeim kârihem mannom.

¹ Kiristo mem âlâlâ tuhuņetâ muop yan Anitâņe menekbuap nâņgâm yâkâlen biwiņeņe tiņâk kepeim sâtņum muop. Otmu yakât dopņeâk lohimbi belângen manmaiņe yen mem âlâlâ tuhuyekņetâ mansai. Yawu otyingņetâ Anitâņe menenekbuap nâņgâm yâkâlen biwiyenâņe kepeim kârihem mannomai. Kârihem manņetâ umatņe ya pesuk sâyingiwuap yakât kakņan biwiyeņe yâkâlenâk kinbuap. Yawu otmâ manņetâ Manman Bâleņahât Amboņe mem ge katyekbe sâmbâ hâum pâpņum pilâwuap. ² Yakât nâņgâm sâp yupâek lohimbi belângen manmai ya yeņgât nâņgân nâņgân bâleņe ki watnomai. Girawu manņetâ Anitâņe yekmu ârândâņ otbuapgât nâņgâm yâkât den tem lâuwangim mannomai. ³ Pâku lohimbiņe yeņe eņgatyeneâk watmâ orotmeme bâleņe otmâ manmai yakât dopņeâk yeņe manminiwi yamâ yuwu. Eknâleangim tepyeņe uk sâmbâ otmâ hilipņuminiwi. Otmu to kârikņe nem biwi hâlim otmâ ki orotņe otminiwi. Otmu Porom Lâpio hâwim kânâņgâņetâ kinmu ulitņum kâwâ konda otmâ manminiwi. Emelâk orotmeme yawu otmâ manminiwi ya pilâwi. ⁴ Yawu gârâmâ sâp yuâmâ pâku lohimbiņe “yen orowâk to kârikņe nem herone otne,” sâņetâ ki nâņgâyingimai. Yawu otmai ya ekņetâ sâtņe otmu meme sâsâ tuhuyekmai. Yawu otyingņetâ kârihem kinmai yan sâmbâ

bâleyingim senyenjan gemai. ⁵ Otmu sâp patoen Anitâne lohimbi kerek, emelâk muwi, me sâp yiwerenje mansain, me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât biwinenje ekmâ sâm hâreningiwuap. Sâp yan lohimbi belângen manmainje yawu otyingimai yakât den âiân katyekmâ matje umatje yingimu menomai.

⁶ Emelâk embânâmbâek lohimbi kerekne otjetâ bâlemu yanjak mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâne tatmâ yâhâwuap yakât dopneâk umutyene tatmâ yâhâwuapgât Kiristone ya yengâlen ari ikne den pat ya ekyongomu nângâwi.

⁷ Manmannenje pesuk sâmu Anitâne biwinenje ekmâ matje kâpekningiwuapgât sâp utâpguap. Yakât otmâ biwiyene galemahom heנגengum yu ya teteyingiwuap ya ekmâ ki pârâk pilânomai. Yawu otmâ Anitâ ulitgum manmâ yâhânomai. ⁸ Otmu bukulipnenje orop biwinenjanje kepeiakmâ konohâk otmu nângangimain yan otjetâ bâlemap yakât tosa hewewenjak pilâyingimain. Yakât otmâ yene bukulipyene orop biwiyenjanje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ⁹ Otmu lomba takanjetâ emetyenjan dâim yâhâ katyeknetâ tatjetâ sot um yinginomai. Yawu otnomai yakât kakjan ki sâm guhunomai. ¹⁰ Otmu Wâtgât mâmânahât Heakne biwiyenjan kionmâ mâmâne otyingimu bulâne ikniâk ikniâk teteyingimap. Bulâne teteyingimap yakât dopnanâk âi mem tânahom mannomai. ¹¹ Lok âlâ me âlâne Anitâhât den lohimbi kâsikum yinginomai yan den ya tâj tânjâk kâsikum yinginomai. Otmu lohimbi âlâ me âlâne Kiristohât komot tânyongonomai yan Anitâhât wâtjan kinmâ tânyongonomai. Yawu otyingim mannomai yan Wâtgât Amboje Anitâne Yesu Kiristo hângângumu ge manman âine mem teteyingiop yakât nângâm lohimbinje Ambonenje Anitâ sâm herone otbanjim mepaem yâhâmbisâi. Ya bonjanâk.

Umatje âlâlâ teteningimap yan topnenje tetemu ekmain.

¹² Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Sâp yiwerenje yu umatje âlâlâ kakyenjan yâhâmu hâhiwin nângâm mansai yakât nângânetâ ki sâtnje otbuap. Umatje yawuya lohimbi ârândân teteyingimu biwiyene âlâhâlen kepeinetâ tatmap yakât topne tetemu ekmai. ¹³⁻¹⁴ Emelâk Kiristone orotmeme âlepneâk otminiop yamâ Yura papatolipnenjanje mem âlâlâ tuhujetâ hâhiwin nângâop. Otmu yene yâkâlen biwiyenjanje kepeim orotmeme âlepneâk otmai yakât lohimbi belângen manmainje nângânetâ gemu sâm bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmai. Mem âlâlâ tuhuyekmai yan Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne yengât biwiyenjan ge mem hewewenjuhuyekmap. Mem hewewenjuhuyekmu Kiristone âwurem ge meyekmu manman kârikjan manmâ herone nângâmbisâihât biwiyene huruj sâmu herone nângâmai. ¹⁵ Yene lohimbi âlâ me âlâ ki yongonjetâ munomai. Me kombo ki tuhuyinginomai. Me ki otmâ hilipgunomai. Me bukulipyene yengât manmanyene ya ki mem bâleyinginomai. Yâhâ orotmeme bâlene sâm aran yuwuya âlâ otjetâ lohimbinje matje yinginetâ hâhiwin nângânomai yakât Anitâne nângâmu ârândân otbuap. ¹⁶ Yâhâ yene Kiristohâlen biwiyenjanje kepeim orotmeme âlepne otnomai yan lohimbi belângen manmainje yeknetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yawu otyinginetâmâ Kiristohât pat mansai yakât nângâm Anitâ mepaem topne ki kurihinomai.

¹⁷ Anitâne lohimbi kerek kuwiknenekbe sâm oap. Yakât otmâ topne katmâ ikne lohimbi nengât biwinenje ekmâ umatje kaknenjan katmu nângâmain yan kuwiknenekmap. Kuwiknenekmap yamâ hâhiwin getek nângâmain. Yawu gârâmâ lohimbinje Kiristohât den pat nângânetâ gemu bet pilâm belângen manmai yâhâmâ matje umatje ondop âlâ kândâkdâ yingimu menomai. ¹⁸ Den yan yune emelâk lok âlâne den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbiñe Anitâhât den lâum manmai ya kuwikyekmâ ya yengât kakyenân umatñe katmu hâhiwin nângâmai. Yawu otyingim yakât kakñan meyekmâ manman sânduhân katyekmu mannomai. Yâhâ lohimbiñe Anitâhât den nângâñetâ gemu bet pilâm orotmeme bâlene tâtâem otmai yâhâmâ hâmbâi yakât matñe amokñan yingimu menomai.” Den yawu tap.

¹⁹ Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Anitâñe lohimbi belângen manmai ya yengât mâtâp ki mañguyingimu yañak yengât manmanyenñe ekmâ hâhiwin yingimai. Yawu otyinginetâ Anitâ Tihit tihit Amboñahâlen biwiyenñe kepeim orotmeme âlepñeâk otmâ mannomai. Yawu otñetâ tihityenñe otmâ emelâk pat kuyingiop yakât bulâñe yingimu menomai.

5

Galem yengât sâop.

¹ Kiristonñe ikñe komot yengât galemynñe man sâm âi nihimu mem mansan. Galemynñe mansan yakât nângâm lok nombotñe gurâ yâkât komot yengât galemlipyenñe mansai ya yengât yuwu sâmunne nângâñet. Kiristo orop manbin yapâek nâñe hoñ bawañgim gaman. Otmu Yura papatolipnenñe mem âlâlâ tuhunetâ hâhiwin nângâm sât gum muop yakât topñe lohimbi ekyongom gaman. Yakât otmâ Kiristonñe âwurem ge ikñe lohimbi menenekmâ manman kârikñan katnenekmu mannom yan nâñe yâkât sât gât otmâ aposolo nombotñe orop lohimbi galempongonom. Yakât nângâm girem den yuwu sâmunne nângâñet. ²⁻³ Yen Anitâhât lohimbi yengât galemlipyenñe manñet sâm âi yingiwî. Âi ya tinâk mem Anitâhât tem lâum lohimbi hoñ bayingim henjen gum mannomai. Târârâhâk manmâ hoñ bayinginetâ yekmâ girawu manñetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap yakât topñe tetemu ekmâ henjen gunomai. Yenñe yawu otmâ galempongom hâmenahâlâk ki nângânomai. Me âi ya hâkân kakñan ki tuhunomai. Me yenahât ki nângâñetâ yahatmu lohimbi umatñe kakyenân katnomai. ⁴ Yawu otyingim mannomai yanâmâ. Kunnenñe pato Yesu Kiristonñe âwurem ge yengât nângâmu yahatmu yakât hâmenêâmâ manman kârikñan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lohimbi inñe yengât sâop.

⁵ Yâhâ lohimbi inñe mansainêâmâ galemlipyenñe yengât nângâyinginetâ yahatmu amutyenân mannomai. Yen kerekñe yenahât nângâñetâ gemu huruñ huruñ manmâ buku oranñim hoñ bahañginomai. Den yan yuñe emelâk lok âlâñe Anitâhât den âlâ kulenguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâñe yenahât nângâñetâ yahatmap yamâ Anitâñe nângâyingimu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe yenahât nângâñetâ gemu huruñ huruñ manmai yamâ mem hewewen tuhuyekmâ tihityenñe otmap.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâñet. Sâp yiwerenñe yuâmâ yenñe umatñe kakñan mansai. Yâhâ hâmbâi Anitâñe ikñahâk nângâmu ârândân otbuap yan manman sânduhân katyekmu mannomai. Yakât nângâm Anitâ Wât gât Amboñe yâkât amutgen karakmâ tem lâuwañgim mannomai. ⁷ Yâkñe tihityenñe otmap gârâmâ yenñe yâkât wâtñan kinmâ umatñe âlâlâ kakyenân yâhâwuap yakât nângâm ki gorâyingiwuap.

⁸ Kasanenñe Satanñe mem bâlenenekmu hiliwahonomgâlâk nângâmap. Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâñet. Puañe bau membe sâm to ginñan sip galem tuhûm tatmap. Yawu otmu bau to ginñambâ tomot tuhûmu in yawu urutmâ lâum toen kionmap. Toen kionmu

harangumu mumu yanâmâ nem kerengetmap. Yakât dopneâk nenne manman bâlenjahât paŋgoŋân kionmâ hiliwahonehât Satanŋe paŋgoŋ katmap. Yakât otmâ yeŋe hiliwahomaihât nâŋgâm biwi golâek manmâ galemahom mannomai. ⁹ Kiristohât lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yeŋgât kakyenŋan umatŋe âlâlâ yâhâmu hâhiwin nâŋgâm mansai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyeŋeŋe tiŋâk kepeim mansai. Yâhâ yeŋe umatŋe âlâlâ kakyenŋan yâhâmu hâhiwin nâŋgâm mansai. Yakât otmâ ya yeŋgât nâŋgâm yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋeŋe tiŋâk kepeim wâtŋan kinŋetâ Satanŋe mem ge katyekbe sâmu hâum pâpgum pilâwuap. ¹⁰ Sâp ki kâlep otmuâk umatŋe yu pesuk sâmu Anitâ Biwi Sânduk otmu Tihit tihit Amboŋeŋe manman sânduhân katyekmu mannomai. Yawu otmu yâkât wâtŋan kinmâ biwiyeŋe galemahom heŋgeŋgum mannomai. Otmu Kiristo orop biwiyeŋeŋe kepeiakmâ konohâk otmu manŋetâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe yiŋgimu menomai. ¹¹ Anitâ Wâtŋat Amboŋe herone otbaŋgim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonŋanâk.

Den bâiŋe sâmu hâreop.

¹² Bukulipne, den bâiŋe sâmu hârewoman. Nâŋe bukunenŋe Sila den pâŋe tâlâwâk yu ekumune yeŋgât kulemguap. Anitâ ikŋak mâmâŋe otnihimu Kiristohât den bulâŋe lohimbi kâsikum yiŋgim gaman. Otmu yeŋgât biwiyeŋe orotok sâmapgât Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât ekyongoan. Otmu Kiristohât den ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋeŋe kepeim manmâ gai yawuâk manmâ yâhânomaihât naŋgan.

¹³ Otmu Kiristohât lohimbi nâ orowâk Bawilon kapiân mansain yâkŋe yawuâk nâŋgâyiŋgiain. Otmu nanne Mareko orowâk tânahom Kiristo hoŋ bawanŋimait yâkŋe gurâ yawuâk nâŋgâyiŋgiap.

¹⁴ Yen Kiristohâlen biwiyeŋeŋe kepeim mansaiŋe herone naŋganŋinomai. Otmu Kiristo orop biwiyeŋeŋe kepeiakmâ konohâk otmu wâtŋan kinŋetâ biwiyeŋe sânduk sâmu mannomai. Bâiŋ.

Nâ bukuyenŋe,
Petoro

2 Petoro Petoroꝝe ekap betꝝan kulemguop.

O bukulpne,

¹ Nâmâ Simon Petoro. Yesu Kiristoꝝe aposolo âi sâꝝ nihimu mem hoꝝ bawaꝝgim manmâ gan. Anitâꝝe Yesu Kiristohât aposololipꝝe nengât biwinenꝝe mem hewewenꝝe tuhumu Kiristohâlen biwinenꝝaꝝe kepeim manmain. Otmu yakât dopꝝeâk yengât biwiyenꝝe mem hewewenꝝe tuhumu yâkâlen biwiyenꝝaꝝe kepeim manmai. Anitâ yet Yesu Kiristo dopyetꝝe konohâk. Yakât otmâ Kiristoꝝe lohimbi âlâhât nâꝝgâmu yahatmu âlâhât nâꝝgâmu gemu yawu ki otmap. Yâkꝝe lohimbi hârok ârândânjâk wawaenenekmap.

² Awoꝝnenꝝe Anitâ otmu Kutdânenꝝe Yesu Kiristoꝝe engatyetꝝeâk otmâ nâꝝgâyinꝝim tihityenꝝe otmawot. Yawu otmawot yakât yâk yetgâlen biwiyenꝝaꝝe kepeim denyetꝝe lâum manmâ gai. Otmu yawuâk torokatmâ manꝝetâ biwi nâꝝgân nâꝝgânyenꝝe kepeiakmâ konohâk otmâ sâꝝduk sâꝝm yâhâwuapgât nâꝝgâm Anitâ ulitgum gaman.

Kiristohâlen biwinenꝝaꝝe kepeim kârihem mannom.

³⁻⁴ Anitâ yahat yahatꝝe, Wâtgât Amboꝝaꝝe menenekmâ ikꝝe laꝝinꝝan katnenekmu orowâk mannomgât pat kuniꝝgiop. Yakât otmâ Yesu Kiristoꝝe âwurem ge menenekmâ himbimân yâhâ manman âilonꝝoân katnenekmu mannom. Yakât nâꝝgâmunꝝe âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nenꝝe yâkâlen biwinenꝝaꝝe kepeim tem lâuwaꝝgim manmunꝝe mâmâꝝe otniꝝgimu târârâhâk manmain. Otmu yawuâk torokatmâ manmâ yâhâmunꝝe nenekmu ârândânꝝ otmu Kiristoꝝe âwurem ge menenekbuap. Sâꝝp yan Hiliwaho Hiliwaho Amboꝝaꝝe âlâkuâk biwinenꝝan kioꝝmu ekꝝâleangim otmâ hilipgunomgât dop ki tetewuap. Yawu otmâ Anitâꝝe mem koko salek tuhunenekmu yetꝝe orowâk Kiristo orop biwinenꝝaꝝe kepeiakmâ konohâk otmu manman âilonꝝoân manmâ yâhâmbisâin. ⁵ Yakât nâꝝgâm Kiristohâlen biwiyenꝝaꝝe tiꝝjâk kepeim manmanyenꝝe kelihakmu kârihem mannomai. Yawu manꝝetâ wuân me wuân teteyiꝝgiwuap yan girawu otꝝetâ Anitâꝝe yekmu ârândânꝝ otbuapgât nâꝝgâꝝetâ keterakiꝝgiwuap. ⁶ Otmu nâꝝgâꝝetâ keterakiꝝgiwuap yakât kakꝝan otꝝetâ bâlemapgât biwiyenꝝe galemahom mannomai. Yawu manꝝetâ lohimbi belângen manmaiꝝe senyenꝝan genomai me otmain yawuâk otꝝet sâꝝm engatyenꝝan genomai. Yawu otꝝetâ Kiristohâlen biwiyenꝝaꝝe tiꝝjâk kepeim Anitâhât tem lâuwaꝝgim uwawapꝝe bia manmâ ki lohotꝝe otnomai. ⁷ Yawu otmâ Kiristohât lohimbi orop biwiyenꝝaꝝe kepeiakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbi kerek buku otyiꝝgim manmâ yâhânomai. ⁸ Den sâꝝm aran yu tâꝝ tâꝝjâk watmâ Kiristohât tem lâuwaꝝgiꝝetâ manman âlepꝝahât bulâꝝe topꝝe topꝝe yengâlen tetem heꝝgeꝝguwuap. Yawu otmu Kutdânenꝝe Yesu Kiristohât biwiꝝan girawu tatmap ya nâꝝgânomai. ⁹ Yâhâ Kiristoꝝe tosayenꝝahât otmâ mumu Anitâꝝe tosayenꝝe pilâyinꝝgiop yakât ikꝝe lohimbi nombotꝝaꝝe biwi nâꝝgân nâꝝgânyenꝝe maꝝguakmu gulip malap manmai. Yawu manmâ den sâꝝm aran yu nâꝝgâꝝetâ gemu bet pilâm girawu manꝝetâ Anitâꝝe yekmu ârândânꝝ otbuap yakât ki nâꝝgâm manmai.

¹⁰ Yâhâ yenâmâ Anitâꝝe dâiyekmu Wâtgât mâmâꝝahât Heakꝝe mem hewewenꝝe tuhuyekmu yâkâlen biwiyenꝝe katꝝetâ nine nanne baratne sâꝝm meyekmâ manman kârikꝝahât pat kuyiꝝgiop. Pat yakât bulâꝝe biatyinꝝimapgât yâkâlen biwiyenꝝaꝝe tiꝝjâk kepeim yu ya otꝝetgât den ekyongoan yu watmâ manmâ yâhânomai. Yawu manmâ ki otmâ tâpikgum

Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâleñan arinomai. ¹¹ Otmu sâp patoen Anitâñe biwiyenñe ekmâ matñe kâpekyingiwuap yan Kutdânenñe Yesu Kiristonñe âwurem ge sârereyekmu Anitâñe manman kârikñan katyekmu heronñe kakñan manmâ yâhâmbisâi.

Petoronñe mum pilâyekbuapñat sâop.

¹² Den ekyongoan yu emelâk aposololipñe lok nombotñe orop yen kâsikum yingimunñe nâñgâñetâ bulâñe otmu biwiyenñan katmâ nâñgâm gai ya nanñan. Yawu gârâmâ den yu nâñgâm mem mete tuhum mannomaihât ekyongom yâhâwom. ¹³⁻¹⁴ Aiop sâp ki kâlep otmuâk mum pilâyekbom yakât emelâk Kutdânenñe Yesu Kiristonñe eknohop. Yakât otmâ inânñan den ekyongoan yu nâñgâm biwiyenñan katmâ nâñgâmâk manñetgât biwiyenñan kionmâ yâhâwom. Yakât nâñgâmune ârândânñ otmap. ¹⁵ Otmu pilâyekbom yakât kakñan den kulemgum katyinjian yu sâlikum nâñgâm mem mete tuhum mannomai.

Anitâñe Yesu kun kundenñe mem âlâ tuhumu ekbi yakât Petoronñe sâop.

¹⁶ Kutdânenñe Yesu Kiristonñe âwurem gewuap yan wâtñe pato tetemu ekmunñe âlâ kândâkdâ otbuap yakât den emelâk kâsikum yingiwun. Den kâsikum yingiwun yamâ lokgât nâñgân nâñgân ki watmâ den golâ kâsikum yingiwun. Nenñe yâk orop manmâ yâkñe olop miop ya ekmunñe âlâ kândâkdâ otmu Anitâ orop dopyetñe konohâk oap yawu nâñgâwin. ¹⁷⁻¹⁸ Nenñe yâk orowâk pumñe âlâen yâhâwin yan âwâñe Anitâñe yâkât nâñgâmu yahatmu kulem âlâ yuwu mem ekmunñe âlâ kândâkdâ olop. Anitâñe Kiristohât kun kundenñe mem âlâ tuhumu sennañe emetsenñe pilâmu irik irik sâmap yawuya tetemu ekbin. Otmu sâñgumñañeâmâ kaok bolañ bolañ otmu ekbin. Yawu otmu Anitâ yahat yahatñe, Lanñinñahât Amboñañe yuwu sâop. “Bulâñanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâñe biwinañe yâkâlâk nâñgâman.” Anitâñe himbimâmbâ den yawu sâmu nâñgâwin.

¹⁹ Otmu embânñan emet inânñan Anitâñe poropetelipñe den âlâlâ ekyongomu kulemguwî yakât bulâñe tetewuap nâñgâm enñat yâhâp ki otmain. Otmu yeñe gurâ Anitâhât den tâñ tâñâk watnomaihât nâñgâm den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Kapi âlâen arine sâm otmâ omonñdâñe lambe saum ya lanñinñan mâtâp ekmâ arimain. Yâhâ emet hañ sâwe sâm otmap yanâmâ pitu kâmpañe papato yañe tetemap. Yawu tetemu tatmâ yañak emet hañ sâmu emetsenñe ga takamap. Yakât dopñeâk Kiristonñe ki âwurem gemu mansain sâp yuâmâ Anitâhât den sâlikum nâñgâmunñe hañ sâningimu Kiristohât mâtâp watmâ yâhânom. Yâhâ âwurem gewuap yanâmâ ikñe lanñinñane biwi nâñgân nâñgânnenñan pilâmu Anitâ yet Kiristo yetgât biwiyetñan âlâlâ tatmap ya topñambâek nâñgânom. ²⁰⁻²¹ Emelâk emet inânñan Anitâhât poropetelipñane yâkât den kulemguwî yamâ yeñe nâñgân nâñgân ki watmâ den ya kulemguwî. Wâtñat mâmâñahât Heakñe Anitâhât den biwiyenñan katmu ya kulemguwî. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâñe yeñe enñatyeñeâk otmâ den ya sâm kusânñmâ bukulipyeñe ekyongonomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu biwiyenñan katmâ nâñgâm mannomai.

2

Lok perâkñe yeñgât sâop.

¹ Emelâk Anitâhât poropetelipñane yâkât den Isirae lohimbî ekyongominiwi. Sâp yan lok perâkñane oain sâm oain sâm otmâ den perâkñe kâityongominiwi. Yakât dopñeâk lok perâkñane yeñgâlen taka Kiristohât den kelañgatmâ kâsikum yinginomai. Yâhâ Kiristonñe yeñe tosañat otmâ kaweyenñan kinmu kuñetâ muop yakât nâñgâñetâ tâñat otmu betgumai. Yakât otmâ

hiliwahonomaihât pat mansai. ² Otmu Kiristohât den kelangatmâ kâsikumu yinginetâ nângânetâ bulâne otmu lohimbi dondâne hionakmâ yâk yengâlen torokatnomai. Yâk yengâlen torokatnomai yan lohimbi belângen manmaine manmanyene ekmâ sâm ge katyekmâ Kiristohât den pat nângânetâ gewuap. ³ Lok perâkne yengât iri sikumyene ekjâlem meyingine sâm den golâ ekyongonetâ nângânetâ bulâne otmu tewetsenye yinginomai. Yawu otyinginomai yakât matne umatne yingimu menomaihât Anitâne sâp kalop. Sâp kalop ya ekmu ârândân otmu matne yingimu mem hiliwahonomai.

⁴ Bulânanâk Anitâne matne umatne yingimu menomai yakât yuwu sâmune nângânet. Kândikum emelâk anelo nombotne Anitâhât den kum otmâ hilipguwi yakât matne nâpumân panyekmu ge omon kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhânetâ sâp pato tetewuap yan den sâm hâreyingim matne umatne yingimu mem hiliwahonomai. ⁵ Otmu emelâk embân lohimbine Anitâ betgum orotmeme bâlene otmâ manminiwi. Yawu otmâ mannetâ lok âlâ, kutne Noa sâm, lohimbine Anitâhât den lâum mannetâ yekmu ârândân olâk sâm yâkne girem den ekyongominiop. Otmu girem den ya ekyongomu nângânetâ helekne otmu orotmeme bâlene tâtâem otjetâ yanak Anitâne nângâmu tonjelâk giop. Tonjelâk gemu to niñ niñ sâm lohimbi bâlene ya asisihâk haranyongop. Yâhâ lohimbi nombolân yâhâp Noa orop wanjaen yâhâ tatbi yawuâk hâmeyeñe kinop.

⁶ Otmu kapi yâhâp, kutyetne Sotom yet Gomora, ya ambolipne gurâ Anitâhât hâkân otmâ orotmeme bâlene otminiwi yakât matneâmâ kâlâpne ge sem gulip tuhuyehop. Ya yengât den pat nângâmunne tetemap yan lohimbine orotmeme bâlene otmai yakât Anitâne matne yingimu menomai nângâm engat yâhâp ki otmain. ⁷⁻⁸ Kâlâpne Sotom otmu Gomora kapi ambolipne sem gulip tuhuyehop yan Anitâne lok âlâ, kutne Lot sâm, yâkât nângâwanjimu hâmeñe kinop yakât yuwu sâmune nângânet. Lotne Anitâhât tem lâuwanjimu orotmeme âlepneâk otminiop yakât ekmu ârândân olop. Yâhâ kapi ambolipneâmâ Anitâhât den kum den bâlene sahangim orotmeme bâlene hilâm ârândânâk otjetâ Lotne yekmu tepne dondâ bâleminiop. Yawu manopgât otmâ Anitâne nângâwanjimu hâmeñe kinop.

⁹⁻¹⁰ Yakât dopneâk lohimbi Anitâhât tem lâuwanjimu manmaine manman bâlenahât pangonân kionmaihât meyekmâ manman âlepnan katyekmu manmai. Yâhâ lohimbine Anitâhât den kum yeñe engatyeneâk watmâ orotmeme bâlene ekjâlem otmai yakât matne umatne sâp patoen yingimu menomai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat kuyingimu mansai.

Lok perâkne ya yengât wâtyene pato ki tatyngiap. Yawu gârâmâ yehâhât nângânetâ yahatmu Anitâhât anelolipne ikne orop himbimân tatmai ya yengât nângânetâ gemu sâm bâleyingimai. Yawu otmâ anelo yan matne ningimai sâm yakât ki gorâyngimnap. ¹¹ Yâhâ Anitâhât anelolipne ya yengât wâtyene pato tatyngiap. Yawu tatyngiap yamâ yâkât senjan kinmai yan anelo bukulipyene nombotne otmâ hilipgunjetâ Anitâne betyongomu tatmai ya yengât ki sâm bâleyingimai.

¹² Yâhâ lok perâkne ya yengât topyene yuwu sâmune nângânet. Anitâne songo bau otmu nâi selon topne topne katmu ekmain yamâ umut biwiyene bia. Otmu nenñe hat ari kum taka um nenomgât sâm kalop. Yâhâ lok perâkne yu yakât topne nângâm pâpgum ihilâk sâm bâlemai. Yakât otmâ yekmunne biwiyene bia mansai yawu otmap. Otmu songo bau kumain yakât dopneâk sâp patoen Anitâne lohimbi perâkne ya hilipyongowuap. ¹³ Yâkne lohimbi hâhiwin yinginetâ umatne kaknan manmâ gai. Yakât matne sâp patoen Anitâne yeñe gurâ yawuâk hâhiwin yingimu umatne kaknan mannomai.

Otmu yâkne yuwu otjetâ dondâ bâlemap. Lohimbi senyenjan kinmâ yu ya ekñâlem otnehâlâk nângâm otmâ hilipgumai. Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yengâlen torokatmâ to kârikne nem biwiyene hâlim otmu otjetâ bâlemu anun yingimai. ¹⁴ Otmu imbi âlâ me âlâ yekmai yan ya yengât nângâm biwiyenane otmâ tâpikgum tosa memai. Otmu orotmeme bâlene ya ekñâlem otnehâlâk nângâmai. Otmu lohimbi nombotnane biwi yâhâp manmai ya yengât engatyenjan genetâ otmâ tâpikgumai. Bukulipyene yengât iri sikumyene miaknehâlâk nângâm mem lohotne tuhuyekmai. Yakât otmâ Anitâne matne umatne yingimu menomaihât pat kuyingimu mansai.

¹⁵ Yâkne Kiristohât mâtâp bulâne ya pilâm lok âlâ, kutne Bileam, Beoro nanne, yâkne olop yawuâk otmai. Yakât yuwu sâmunne nângânet. Bileamne hâmenne membom nângâm Isirae lohimbi sait kakyenjan pilâwe sâm ariop. ¹⁶ Arimu Anitâhât anelo âlâne Bileamgât dongi laune mem purik pilâwangimu amboje den ekuop. Den ekumu nângân nângânne keterakbangimu sait kakyenjan ki pilâop. Yawu.

¹⁷ To senne sanj kititin sâmap yapâ to ki osomain. Otmu elem kârikne memu emet mem mangumap yamâ gelâk ki gemap. Yakât dopneâk lohimbinje lok perâkne yengât denyene nângânetâ den yane buku ki meyingimap. Yakât otmâ sâp patoen Anitâne lok perâkne ya pilâyekmu yaehen ge omon bâlenane sâhâyekmu tatnomai. ¹⁸ Yâkne yenhât nângânetâ yahatmu nângân nângân tânât lohimbi kâsikum yingimai yakât yâkne nângânetâ yahatmap. Otmu lohimbi nombotnane pâku lohimbi yengâlembâ dâiakmâ Kiristohâlen biwiyene katjetâ sâp ki kâlep oap. ¹⁹ Lohimbi yawuya yengât engatyenjan ge lok perâknane yuwu sâm ekyongomai. “Kiristone girem den yapâek holañnenekmu engatnenneâk watmâ yu ya otmâ mannomgât dop tap.” Yawu sâm engatyenjan genetâ orowâk otmâ tâpikgumai. Yawu otmâ Manman Bâlene Ambojahât pañgonân yâhâpne kionmâ yâkât amutgen manmai. ²⁰ Yakât yuwu sâmunne nângânet. Lohimbinje orotmeme bâlene bet pilâm Kutdânenne Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeinetâ manman bâlenahât pañgonâmbâ holañyekmâ tihityene otmap. Yawu gârâmâ orotmeme bâlene bet pilâwi ya miwirikum Manman Bâlene Ambojahât pañgonân âlâkuâk kionmâ yâkât amutgen mannomai yanâmâ hiliwahonomaihât pat mannomai. Yawu mannomai yanâmâ emelâk Kiristohâlen biwiyenane ki kepeiwi sâp yan tosayenahât matne menomai sâop ya wangim Anitâne matne amokñan yingimu menomai. ²¹ Lohimbi nombotnane girawu mannetâ Anitâne yekmu ârândâñ otbuap yakât topne pâpgum orotmeme bâlene tâtâemâk otmâ belângen manmai. Lohimbi yawu yamâ Anitâne matne yingimu menomai. Yâhâ lohimbi nombotne âlâneâmâ Kiristohât den nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenane kepeim manmai. Yawu otmai yakât kakñan yâkât nângânetâ gemu orotmeme bâlene miwirikum Kiristo betgunomai. Yawu otnomai yâhâmâ sâp patoen Anitâne lohimbi belângen manmai matne yingimu menomai ya wangim matne amokñan yingimu menomai. ²² Kiristo betgumai ya yengât nângâm den âlâen hâum sâmain yakât nângâmune bulâne oap. Den yamâ yuwu tap. Sosone mohatmap yamâ benne yâhâpne nemap. Otmu baune bokosohân dakakmap. Dakakmu hâkne bokosohâk pato otmap ya hârâñ sâm bererek sâm gemu âlâkuâk ari bokosohân dakakmap. Yakât dopneâk lohimbi orotmeme bâlene angoân otbi ya miwirikum otjetâ dondâ bâlemap.

3

Bulâñanâk Kiristone âwurem ge menenekbuap.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Yeñe girawu manñetâ Anitâñe yekmu ârândâñ otbuap yakât topñe emelâk kâsikum yingimune nângâwi. Otmu yeñe den ya nângâm biwiyeñan katmâ galemahom târârâhâk manñetgât pepa âlâ kulemgum katyিংimune ekbi. Otmu yâhâpñe yu kulemgum katyিংgian.
² Emelâk Anitâñe ikñe poropetelipñe den ekyongomu kulemguwi. Otmu Kutdânenñe Yesu Kiristo tihitnenñe otmapñe nen ikñe aposololipñe den eknongomu kâsikum yingimunñe nanñai. Den ya kerehâk nângâm heñgenñe biwiyeñan katmâ manmâ yâhânomaihât yuwu sâmunne nângânet. ³ Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbi nombotñe yeñe engatyeneâk watmâ yu ya ekñâlem otmâ hilipgunomai. Yawu manmâ Kiristoñe âwurem ge menenekbuapgât sâop den yakât nângânetâ bulâñe bia otmu yuwu sâm yeñgât senyeñan genomai. ⁴ “Kiristoñe “Âwurem ge meyekbom,” sâop yamâ nenñe ki eksain. Wosan taka tap ya sâñetâ ari ekne. Anitâñe hân himbim kândikyotgowâmbâek lohimbi nengât manmannenñe dop konohâk tatmâ gamap. Otmu tâmbâlipnenñe mum gara gara otbi yawuâk nen gurâ mumain.” Yawu sâm senyeñan genomai. ⁵ Yawu sâm senyeñan genomai yan Anitâhât den nângânetâ gemu yeñe nângân nângân watmâ sânomai. Yakât yuwu sâmunne nângânet. Kândikum emelâk topñe katmâ Anitâñe sâmu biaembâ hân himbim teteop. Otmu saru keterakmu hân teteop. Otmu elem kulewonñonñ tetem yapâek gelâk gemap. Gelâk gemu yanak nak me senñe âlâlâ topñe topñe tetem âi omoñ omoñ otmâ yahatmap. ⁶ Otmu lohimbiñe Anitâ betgum otñetâ bâleop yakât matñe yâkñe sâmu tongelâk gemu to niñ niñ sâm lohimbi otmu senñe âlâlâ wangaen ki yâhâwi ya aksisihâk haranyongop. ⁷ Otmu sâp pato tetewuawân Anitâñe sâmu hân himbim ekmâin yu kâlâpñe sem gulip tuhuwuapgât sâm kalop. Sâp yan Anitâñe lohimbi kerek nengât biwinenñe ekmâ sâm hâreningiwuap. Yawu otmâ lohimbiñe yâkâlen biwiyeñeñe ki kepeimai yamâ matñe yingimu mem hiliwahonomai.

⁸⁻⁹ Otmu lohimbi nombotñeñe “Wongât Anitâñe Kiristo in yawu ki hângângumu âwurem gemap?” yawu sâmai yakât yuwu sâmunne nângâm biwiyeñan katñet. Anitâñe sâpgât ki nângâmap. Yakât otmâ yambu 1000 yakât biwiñan yu ya tetemap yakât nângâmu hilâm konok biwiñan tetemap yawu otmap. Yamâ angoânâmâ lohimbiñe orotmeme bâleñe bet pilâm Kiristohâlen biwiyeñe katñetâ manman kârikñahât pat kuyingimu manñetgât nângâm mambotyingimap.

¹⁰ Kutdânenñe âwurem gewuap yakât nângânetâ keterakyingîâkgât den âlâen hâum sâmunne nângânet. Kapi ambolipñe yeñgât kasalipyeñeñe sâp girawuân taka itit kiom tuhuyinginomai ya ki ekyongomai. Kapi ambolipñeñe ki nângâmâk manñetâ kasalipyeñeñe pârâk sânsânâk taka yongom kiom tuhuyingimai. Yakât dopñeâk Kiristoñe pârâk sânsânâk gewuap. Sâp yan kâlâp punduñ sâm himbimân emetsenñe pitu âlâlâ ya kerehâk munñe orowâk sem gulip tuhuwuap. Otmu hânân yu senñe âlâlâ topñe topñe yu gurâ yawuâk sem gulip tuhuwuap. ¹¹ Yakât nângâm yeñe manman bâleñjambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwangim târârâhâk mannomai. ¹²⁻¹³ Otmu Anitâñe sâmu kâlâp pato punduñ sâm himbimân emetsenñe pitu otmu hânân senñe âlâlâ ya kerehâk sem gulip tuhuwuap. Yakât kakñan yâhâpñe sâmu hân himbim ango tetewuap. Hân himbim ango tetemu yan mem katyekmu koko salehâk manñetâ yekmu ârândâñ otbuap. Yakât pat emelâk kuyingimu tap. Yakât otmâ sâp pato tetemu Kiristoñe âwurem ge meyekbuap yakât nângâm biwi nângân nângânyeñeñe kilik kilik sâmu mambotbangim mannomai.

¹⁴ Yawu mambotbangim mannomai yanâmâ Anitâñe yekmâ “nine nanne baratne koko salek,” sâm kaok nângâyingiwuap. Yakât nângâm Kiristohâlen

biwiyenaje tinjak kepeim manmanyene kelihakmu karihem mannomai. ¹⁵ Otmu Anitane Kiristo in yawu ki hangangumu awurem gewuap. Otmu ki awurem gewuap yan lohimbine yakalen biwiyenaje kepeinetâ Anitane tosayene pilayingiwuapgat matap ki hareakma tan sawuap. Yakat nangam “Wongat Anitane in yawu ki hangangumu gemap?” yene yawu ki sanomai. Den yan yune Paulone den kulemgum katyngimu ekbi ya miap. Yakat yuwu samune nangagnet. Anitahat biwihan nangân nangân alâlâ tatmap ya Wâtgat mamânahat Heakne mem bukunenene Paulo yakat biwihan katmu yakne kulemgum katyngimu ekbi. ¹⁶ Paulone ekap alâlâ katyngiop yan den yuwuak kulemgum katyngiop. Yawu garâmâ den kulemgum katyngiop ya lohimbi nombotnane salikum nangagnetâ ki keterakyngimu nangân nanganyene halim milim otmap. Yakat otma den ya kelangatma bukulipyene kâsikum yingimai. Yawu garâmâ emelak Anitahat poropetelipne otmu lok nombotnane yakat den kulemgumi ya yaknak yawuak kelangatma bukulipyene kâsikum yingimai. Yakat otma yenhak otma tapikgum hiliwahonomaihâ pat mansai.

¹⁷ Den yu emet inannan ekyongoan. Lok nombotnane Anitahat den kum yene engatyeneak watmai. Lok yawuyane yengalen taka engatyenan geneta nangân nanganyene halim milim otmu manman balenahat pangonân kionmahat biwiyene galemahom mannomai. ¹⁸ Otmu sap yiwereene yuama Kutdânenene Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmai ya wangim yakalen biwiyenaje tinjak kepeim yakat den tinjak laum mannomai. Yawu otnomai yanama yakne tihityene otmu manman alepnahat bulane yengalen teteap ya wangim bulane topne topne teteyingiwuap. Yakat nangam Kiristo mepaem manma yahambisain. Ya bonjanak.

Nâ bukuyene,
Petoro

1 Yoane Yoaneje ekap angoân kulemguop.

O bukulpne,

¹⁻² Anitâhât Kâi Toka yañe manman kârikjahât amboñe oap. Otmu Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop tatmâ gaowotñak tatmâ gawot. Otmu himbim pilâm ge imbihâlembâ tetem lok otmâ hohetnennjan manop. Otmu nen aposololipñe menenekmu orowâk manbin. Manbin yan manman kârikñan mannom yakât den pat eknongomu nâñgâmunñe bulâñe olop. Yakât otmâ nenñe den pat ya yen ekyongom gawin. Den ya torokatmâ ekap yu kulemgum katyñgian. ³⁻⁴ Nenñe Anitâ yet nanñe Yesu Kiristo orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmu biwi hero kakñan manmain. Otmu yeñe yawuâk manmâ Kiristohât lohimbi orop nanñangim buku oranñim mannomaihât ekap yu kulemgum katyñgian.

Anitâ Koko Salek Amboñe lañinñan tatmap.

⁵ Anitâhât biwiñan nâñgân nâñgân âlâlâ tatmap yakât topñe ikñe nanñane sâam tetem eknongop. Yakât yuwu sâamune nâñgâñet. Anitâ Koko Salek Amboñe lañinñan tatmap. Otmu lohimbiñeâmâ omoñ biwiñan manmâ orotmeme kiñgoñ otmâ tosa mem manmai. Yâhâ Anitâhâlen ya âlâ ki tap. ⁶ Nenñe “Anitâ orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmap,” yawu sâam bukulpnenñe ekyongomain. Yawu ekyongomain yamâ nenñe otmunñe bâlem gamap yan den perâkñe kâityongom Anitâhât den bulâñe ya ki lâumain. ⁷ Yâhâ nenñe Anitâ Koko Salek Amboñahât den nâñgâmunñe hañ sâaningimu yâkât tem tiñak lâuwanñim manmain. Yawu otmâ manmain yan Kiristone nengât toсахât otmâ sâreerenekmâ muop yakât nâñgâm Anitâñe nenñe tosa otmain ya pilâningimap. Tosa pilâningiap nâñgâm bukulpnenñe orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmu herone nâñgâwanñim mepaemain.

⁸ Nenñe Anitâhât den bulâñe yakât pâpgum, “Nenñe koko salehâk manmain,” sâamain otmuâmâ perâk sâamain. Nenñe yawu otmâ hiliwahonomgât mâtâp ya watmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ nenñe “Orotmeme bâleñe âlâ ki otmain,” sâamain yanâmâ Anitâhât den nâñgâmunñe ki bulâñe otmap. Yawu otmâ “Anitâñe den perâk sâmap,” yawu nâñgâm hilipgumain. Nenñe tosanenñe sâam tetemunñe Anitâñe pilâningiwuapgât den sâam kalop ya kum ondop âlâ ki otbuap. Yakât nâñgâm biwinenñe ekmâ orotmeme bâleñe wuân me wuân otbin yakât nâñgâmunñe hañ sâaningimu bukulpnenñe yengât senyenñan kinmâ sâam tetem Anitâ ulitgunom. Yawu otnom yanâmâ Anitâñe tosanenñe pilâningiwuap.

2

Kiristone Anitâ orop tatmâ nengât sâam ulitgumap.

¹⁻² Yeñe otñetâ bâlemu tosa memaihât ekap yu kulemgum katyñgian. Yesu Kiristone ki otmâ tâpikguop yamâ lohimbi kerek nengât tosanenñahât otmâ kawenennjan kinmu kuñetâ muop. Otmu mumuñambâ yahatmâ himbimân yâhâ Anitâ orop tatmâ nengât sâam ulitgumap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâñe otñetâ bâlewuap yan yakât nâñgâm Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitgunetâ yâkñe Kiristohât nâñgâm tosayeñe pilâyñingiwuap.

³ Nenñe Anitâhât tem lâuwanñimain yan yâkñe nenekmu ârândâñ otmu yâk orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmap yawu nâñgâmain. ⁴ Yâhâ lohimbi nombotñane “Nenñe Anitâhâlen biwinenñane kepeim mansain,” sâamai yamâ yâkât den loñgâemai. Lohimbi yawuyane Anitâhât den nâñgâñetâ

helekne otmu den perâk sâmai. ⁵⁻⁶ Yâhâ nenje Anitâhât den tâj tâjâk watmâ tem lâuwanjmain yan yâkne wawaenenekmâ mâmâje otningimap. Mâmâje otningimap yakât bulâjeâmâ Yesuje buku otningiop yawuâk nenje bukulpnenje orop buku oranjim manmain. Ya ekmâ yâk orop biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmap yawu nângâmain.

Nenje buku oranjim mannom.

⁷ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Kiristone lohimbi kerek buku otningiop. Yakât otmâ yeje Anitâ orop biwiyenjañe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristone buku otyingiop yawuâk yeje gurâ buku oranjim mannomaihât den emelâk kâsikum yingimunje nângâwi. Den yu yawuâk kulemgum katyngian. ⁸ Yâhâ Anitâ orop biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim manmain yakât mâtâpne angoân Kiristone watmu yâkâlen bulâje tetemu ekbin. Otmu Anitâhât lañinje bulâjañe biwi nângân nângânyenjan pilâmu hañ sâyingimu mâtâp yawuâk watmâ buku oranjim mannomai. Yawu otmâ manñetâ yanâmâ Omoñ Amboñahât wâtne gewuap.

⁹ Yâhâ lohimbi nombotjañe “Anitâhât lañinjañe biwinenjan pilâmu hañ sâningimu tem lâuwanjim mansain,” sâmai. Yawu sâmai yamâ bukulipyene yengât nângâm bâleyingimai. Yawu otmâ Anitâhât den nângâm pâpgum omoñ biwinjan manmai. ¹⁰ Yâhâ lohimbi nombotje âlâjeâmâ bukulipyene orop biwiyenjañe kepeiakmâ konohâk otmap. Lohimbi ya yengât biwiyenjan Anitâhât lañinjañe pilâmu hañ sâyingimu tem lâuwanjim târârâhâk manmai. Yawu manñetâ lohimbiñe manmanyene ekñetâ âlepne otmap. ¹¹ Yâhâ lohimbiñe bukulipyene yengât nângâm bâleyingimai ya yengât biwi nângân nângânyenjan omoñ sahyingimu ihilâk mahilâk otmâ manmai.

¹²⁻¹⁴ Kiristone himbimâmbâ ge nengât toсахât otmâ kawenennjan kinmu kuñetâ muop. Yakât den pat ekyongomunje nângâñetâ bulâje otmu Anitâje tosayene pilâyingiop. Yawu otmu yâk orop biwiyenjañe kepeiakmâ konohâk otmap.

Otmu lohimbi papato yengât yuwu sâmune nângâñet. Yeje Anitâhât den tinâk lâum kârihem kinñetâ Manman Bâleñahât Amboñjañe mem ge katyekbe sâm pâpgum pilâyekmu mansai. Ya yawuâk mannomaihât nângâm ekap yu kulemgum katyngian.

Otmu lohimbi sombo yengât yuwu sâmune nângâñet. Anitâje hân himbim ki kândikyotgop yapâek Kiristone tatmâ gaopñak tatmâ gap. Yeje yâkâlen biwiyenjañe tinâk kepeim manmâ ganñetâ yu oap. Yakât nângâm herone nângâyingim yengât den yu kulemguan.

Anitâhât tem lâuwanjim mannom.

¹⁵⁻¹⁶ Lohimbi nombotjañe Anitâhât hâkâñ otmai. Yawu otmâ Manman Bâleñe Amboñahât amutgen manmâ yuwu otñetâ bâlemap. Hâk sânduhân mansain sâm yehâhâlâk nângâñetâ yahatmu hâkyene mepaemai. Yeje enğatyeneâk watmâ senje âlâlâ ekñâlem ihilâk otmai. Yawu otñetâ dondâ bâlemap. Yakât otmâ lohimbi yawuya yengâlen ki torokatnomai. Yâhâ yeje yâk yengâlen torokatmâ yâkne otmai yawuâk otnomai yanâmâ nenje yekmunje Awoñnenje Anitâhâlen biwiyenjañe ki kepeim mansai yawu otbuap. ¹⁷ Manman Bâleñe Amboñahât wâtne gewuap. Otmu lohimbiñe senje âlâlâ ekñâlemai yañe biatbuap. Yakât otmâ lohimbi bâleñe ya yengâlen ki torokatnomai. Yawu otmâ Anitâje nenekmu ârândâñ olâk sâm tem lâuwanjim manñetâ manman kârikñan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lok perâkne yengât sâop.

¹⁸ Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Kiristone âwurem gewuapgât sâpne utâpguap. Otmu sâp ya tâlâhuwuap yan lok âlâne tetem Kiristo mem ge katmâ yâkât kawenjan kinmâ lohimbi yengât nângân nângânyene mem hâlim tuhuyingiwuap. Yakât den emelâk ekyongomune nângâwi. Yâhâ sâp yuâmâ lok yawuya dondâhâlâkne tetenetâ yekmain. Yakât otmâ Kiristone âwurem gewuapgât sâpne utâpguap yawu nângâmain. ¹⁹ Emelâk lok ya nen orop manbin yamâ biwinenjañe ki kepeiakmâ konohâk olop. Ya yengât topyene lohimbiñe nângânetâ keterahâkgât Anitâne nângâmu pilânenekmâ ariwi. Yâhâ yâkne nen orop biwinenjañe kepeiakmâ konohâk olop mâne ki pilânenekmâ arimbâi.

²⁰⁻²¹ Yâhâ yenâmâ Kiristone Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwiyenjan kionmu yanak ikne den bulâne nângâm heñgenjumi. Yakât otmâ nângân nângânyene kuwikyngiwe sâm den ki kulemgum katyngian. Yene Kiristohât den nângâm heñgenjumi yakât otmâ lok nombotjañe topyene kurihiakmâ Kiristohât den kelangatmâ ekyongomai ya nângânetâ ki bulâne otmu topyene tetekñan tetemu ekmai. Yakât nângâm ekap yu kulemgum katyngian.

²² Lok yañe Kiristohât den kelangatmâ yuwu ekyongomai. “Yesune lohimbi tihitnenne olâkgât Anitâne yâk ki hângângumu giop. Kiristoâmâ nen orop dop konohâk mansain.” Yawu sâm Kiristohât nângânetâ tâñât otmu betgumai yakât dopneâk âwâne Anitâhât nângânetâ tâñât otmu betgumai. ²³ Yakât yuwu sâmunne nângânet. Lohimbi âlâ me âlâne Anitâ nanñahât hâkâñ otmâ betbañgimai yan Yesuhât hâkâñ oain sâm yan âwâne Anitâhât hâkâñ otmâ betbañgimai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne Anitâ nanñahâlen biwiyenjañe kepeimai otmuâmâ âwâñahâlen gurâ yawuâk kepeimai.

²⁴ Otmu den pat âlepne kâsikum yingim gai ya biwiyenjan katmâ lâum manñetgât nanjan. Yawu otmâ mannomai yan Kiristo yet Anitâ orop biwiyenjañe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ²⁵ Yawu manñetâ yanâmâ Kiristone manman kârikñan manmâ yâhâmbisâihât pat kuyngiop yakât bulâne yingimu menomai.

²⁶ Lok perâkñane Kiristohât den kelangatmâ kâsikum yingimai. Den ya nângânetâ bulâne otmu Kiristo betgumaihât den yu kulemgum katyngian. ²⁷ Yâhâ yenâmâ Kiristone Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwiyenjan kionmâ mâmâne otyingim gap. Yawu otmâ den bulâneâk biwiyenjan katmu yu me yakât ki nângâm hilipgumai. Otmu yawuâk otyingim yâhâwuap yanâmâ Kiristohât den nângâm heñgenjumi mannomai. Yawu nângâm heñgenjunomai yanâmâ lok nombotjañe taka den kâsikum ninginet sâm ki âiyongonomai.

Kiristohât tem lâuwañgim mannom.

²⁸ Otmu Kiristone ikne lohimbi yen orop menenekbe sâm âwurem gewuap yan yene añulakmâ kâmgumaihât Kiristo orop biwiyenjañe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwañgim mannomai. Yawu otmâ mannomai gârâmâ yâkne gewuap yan nenñe yen orop yâkât senjan kinmâ hâmerne âlepne ningiwuapgât nângânom. ²⁹ Anitâmâ Koko Salek Amboñe. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne târârâhâk manmai ya yekmunne Anitâne nine nanne baratne sâm meyekmu mansai yawu otmâp.

3

Awoñnenne Anitâne wawaenenekmap.

¹ Bulâñanâk Awoñnenne Anitâne wawaenenekmâ nine nanne baratne sâm menenekmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât nângâmunne âlâ kândâkdâ otmâp. Lohimbi belângen manmaiñe Anitâhât den nângânetâ gemu bet

pilâm Kiristohâlen biwiyenje ki katbi. Yakât otmâ nengât gurâ yawuâk hâkâj otmâ betnongom mansai. ² Anitâne nine nanne baratne sâam menenekmu mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen manman âine ningimu menom yakât topne tipine nangain. Yawu gârâmâ Kiristone âwurem ge menenekbuap. Sâp yan manman âine ningiwuap yamâ ikne manman koko salek yawuya ningimu menom. ³ Manman ya ningimu menomgât nângâm biwinenne mem mannom. Otmu Kiristone koko salehâk tatmap yawuâk manne sâam yâkât wâtjan kinmâ orotmeme bâlene bet pilâm manmâ yâhânom.

⁴ Lohimbi otjetâ bâlemap sâam Anitâne ikne nângân nângân ya lohimbi kerek nengât biwinenne katmu tatmap. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne otjetâ bâlemap yan Anitâhât den ya lonngâem tosa memai. ⁵ Lohimbi kerek nengât tosa pilâningiwe sâam Kiristo Manman Koko Salek Ambojane himbimâmbâ ge koko salehâk manmâ nengât tosa hât otmâ muop. ⁶ Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ yâkâlen biwiyenje kepeimainje orotmeme bâlene bet pilâwi ya ki miwirikum otmâ manmai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâ orotmeme bâlene tâtâem otmâine yâkât den ki nângâmai, otmu yâkâlen biwiyenjae ki kepeim manmai.

⁷ Lohimbi âlâ me âlâne den perâkne kâityongonomai ya nângânetâ bulâne otmapgât yuwu sâamune nângânet. Kiristohât biwinan nângân nângân âlâlâ tatmap yakât Anitâne nângâmu ârândân otmap. Otmu emelâk Kiristone Anitâhât tem lâum yu ya otminiop ya Anitâne ekmu ârândân olop. Otmu lohimbi âlâ me âlâne Anitâhât tem lâum manmai ya yengât gurâ yawuâk Anitâne nângâmu ârândân otmap. ⁸ Yâhâ kândikum emelâk topne katmâ Anitâne lohimbi tuhuyelehop yapâek Satanje yâkât den kum lohimbi kâityongom gamap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ orotmeme bâlene tâtâem otmâine Satanje Anitâhât den kumap yawuâk den kumai. Yawu otmâ Satangât pat otmâ mansai. Yâhâ Satanje lohimbi nengât biwinenne kionmu orotmeme bâlene otmâ yâhâmaingât Anitâ nanjae mâtâp manjuwangiwe sâam himbim pilâm hânân ge manop.

⁹ Anitâ ikjak lohimbi menenekmâ nine nanne baratne sâam mâmâne otningim gamap. Yakât otmâ nenje orotmeme bâlene bet pilâwin ya miwirikum tâtâem otnomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ orotmeme bâlene ki otmâ manmain. ¹⁰ Nen Anitâhât pat otmâ manmainje lohimbi Satangât pat otmâ manmai ya orop oset guset manmain. Yakât otmâ manman girawuya manjetâ yekmunje topyenje tetem henngewuap yakât yuwu sâamune nângânet. Yâkne Anitâhât ki tem lâuwangimai. Yawu otmâ bukulipyenje orop biwiyenjae ki kepeiakmâ konohâk otmu buku orangimai. Lohimbi yawuyane Anitâhât pat ki otmâ mansai.

Bukulipnenje orop biwinenjae kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

¹¹ Yâhâ yenjâmâ lohimbi kerek nângâyingim buku otyingim mannomaihât den emelâk kâsikum yingimunje nângâwi. ¹² Emelâhâmâ lok âlâ, kutne Kain sâam, yâkne Bâlene Ambojahât amutgen manmâ imine kumu muop yakât yuwu sâamune nângânet. Iminane hotom umu Anitâne ya ekmu ârândân olop. Yâhâ ikjak hotom umuâmâ Anitâne ya ekmu ki ârândân olop. Yakât otmâ iminahât nângâm bâlewangiop. Yawu gârâmâ Kainje olop yawu ki otnomai.

¹³ Otmu lohimbi belângen manmainje yengât nângâm bâleyinginomai yan biwiyenje ki yahatbuap.

¹⁴ Emelâk nen Kiristohât lohimbi yâkâlen biwinenjae ki kepeiwin yan hiliwahonomgât pat manbin. Yawu gârâmâ biwinenje yâkâlen katmunje Anitâne manman kârikjahât pat kuningimu manmain. Yakât bulâneâmâ bukulipnenje orop biwinenjae kepeiakmâ konohâk otmu manmain ya

nângâmain. Yâhâ lohimbi bukulipyene yengât nângâm bâleyingimaineâmâ hili-wahonomaihât pat manmai. ¹⁵ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâne bukulipyene yengât nângâm bâleyingimai. Yawu otmai ya yengât Anitâne nângâmu bukulipyene yongonêtâ muai yawu otmap. Otmu nenneâmâ yekmunne manman kâriknahât pat ki mansai yawu otmap. ¹⁶ Kiristone sâreerenekmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop yan buku konok orotgât mâtâp bulâne teteop ya nângâmain. Yâhâ yakât dopneâk nenne bukulipnenne hewewenâk tânyongonom. ¹⁷ Otmu lohimbi nombotne iri sikumyene pato tatyngimapne bukulipyene nombotne senne âlâlâhât umburuk otmâ umatne kakñan manmai ya ki tânyongomai. Ki tânyongonêtâ ya yekmunne Anitâhâlen biwiyenane ki kepeim mansai yawu otmap. ¹⁸ Yakât yuwu sâmune nângânet. Nenne bukulipnenne “Âlepne tânyongonom,” sâm launennajak ki sânom. Yawu otmâ biwinennane kepeiyekmâ hewewenâk tânyongonom.

Anitâne wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap.

¹⁹ Nenne biwinennane bukulipnenne kepeiyekmâ tânyongomain yan Anitâ Manman Bulânahât Amboñane mâmâne otningimu mansain yakât bulâne ya tetemu ekmain. Yawu otyingimain yan Anitâne nenekmu ârândân otmap yawu biwinennane nângâmain. ²⁰ Yawu gârâmâ Anitâne nenekmu ârândân otmap me bia yakât nângâm biwi yâhâp otmain yanâmâ Anitâ biwinenne ekmapne wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap ya nângâmunne biwinenne ârândân otmap. ²¹ Anitâne nenekmu ârândân otmap yawu biwinennane nângâm yu yakât pahâk ulitgumain. ²² Otmu nenne girawu manmunne nenekmu ârândân otbuapgât topne nângâm tem lâuwangim mannom yanâmâ yu yakât ulitgumunne âlepne nângâningiwuap. ²³ Nenne Anitâ nanne Yesu Kiristohâlen biwinennane kepeim tem lâuwangim mannomgât yâkne sâm kalop. Yakât otmâ nenne Kiristohât tem lâuwangim bukulipnenne orop biwinennane kepeiakmâ konohâk otmu mannom. ²⁴ Otmu Anitâne den âlâlâ sâm kalop ya lâum manmain yan yâkne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge nengât biwinennan kionmu Anitâ orop biwinennane kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya nângâmain.

4

Lok perâkne yengât topyene

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. “Wâtgât mâmânahât Heakne den âlâlâ biwinennan katmu sâm tetem ekyongomunne nângânet,” sâm lohimbi âlâ me âlâne engatyanan genêtâ denyene in yawu nângâmai. Yakât nângâmune ki ârândân otmap. Lok perâkne dondâhâlâkne den yawu sâm lohimbi kâityongomai. Yakât otmâ den sâm tetemai ya Wâtgât mâmânahât Heakne biwiyanan katmu sâmai me weke bâlenahâlen kândiwahom den sâmai yakât topne nângâne sâm yuwu âiyongonomai. ² “Yesune lohimbi nengât tihitnenne olâk sâm Anitâne himbimâmbâ hângângumu ge lok otmâ manop. Ya nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenane kepeim mansai me bia?” Yawu âiyongonêtâ “On,” sânomai otmuâmâ âlepne nângâynginomai. ³ Yâhâ “Bia,” sânomai otmuâmâ betyongonomai. Yâhâ Wâtgât mâmânahât Heakne lohimbi yawuya yengât biwiyanan den ki katmap. Yâhâ hâmbâi lok âlâne tetem topne kurihiakmâ Kiristohât kawenann kinbuap yakât den emelâk ekyongomunne nângâwi. Yawu gârâmâ sâp yuâmâ lok yakât kunne, kutne Kâitgu Kâitgu Amboñe, yâkne lok perâkne mâmâne otyingimu den ekyongomai.

⁴⁻⁵ Yâkne mâmâne otyingimu den ekyongomai yan lokgât nângân nângân tâñât watmâ den ekyongomai. Yakât otmâ lohimbi belângen manmaine

denyeŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat mansai. Otmu Ambonenŋe Anitâ Wâtgât Amboŋe lok perâkŋe yeŋgât amboyeŋe Satan ya mem ge kalop. Yakât otmâ yeŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ lok perâkŋe yeŋgât den nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmap. ⁶ Otmu nen gurâ yawuâk Anitâhât pat mansain. Yakât otmâ Kiristohât lohimbiŋe Anitâhât den topŋambâek nâŋgâne sâŋ otmai ya yâkât den kâsikum yingimunŋe nâŋgâm biwiyeŋan katmâ mansai. Yawu otmai yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap ya nâŋgâmain. Yâhâ lohimbi hiliwahonomaihât pat mansaiŋe nengât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmai. Yawu otmai yan Kâitgu Kâitgu Amboŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe mem hâlim tuhuyingimu yanak nengât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilai ya nâŋgâmain.

Biwi Kepeiak Kepeiak Amboŋeâmâ Anitâ

⁷ Bukulipne, yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâ orop biwiyeŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmai yamâ Anitâŋe nine nanne baratne sâŋ meyekmu mansai. Yawu otmâ mâmâŋe otyingimu biwiyeŋe bukulipyenŋe kepeiyekmâ tânyongomai. Otmu nen gurâ yawuâk Anitâŋe mâmâŋe otingimu mansain. Yakât otmâ biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋim mannom. ⁸ Biwi Kepeiak Kepeiak Amboŋeâmâ Anitâ. Yakât otmâ lohimbi nombotŋe bukulipyenŋe yeŋgât nâŋgâm bâleyingimai ya yekmunŋe lohimbi belâŋen mansai yawu otmap. ⁹ Anitâŋe wawaenenekmâ manman kârikŋahât pat kuningiwe sâŋ ikŋe nanŋe ombe bisinŋe hâŋgângumu ge nengât tosaŋhât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Anitâŋe yawu olop yan wawaenenekmap yakât bulâŋe teteop. ¹⁰ Nennahâk Anitâhâlen biwinenŋe ki kepeim manbin. Anŋoân ikŋahâk wawaenenekmâ ikŋe nanŋe hâŋgângumu tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yawu otningiop yakât topŋe nâŋgâm yanâmâ yâkâlen biwinenŋe kepeim mansain.

¹¹ Anitâŋe wawaenenekmâ yawu otningiop. Yakât otmâ nenŋe bukulipnenŋe orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannom. ¹² Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâ ki ekmain. Yawu gârâmâ nenŋe biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋim manmain yan Anitâ nen orop tatmap yakât bulâŋe tetemu ekmain.

¹³ Nenŋe Anitâ orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmunŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋan kionŋmu Anitâ nen orop tap ya nâŋgâmain. ¹⁴ Anitâŋe lohimbi kerek tihitnenŋe otbe sâŋ ikŋe nanŋe hâŋgângumu ge sârenenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Nenŋe yâk orop manbin yapâek yâkât den pat âlepŋe lohimbi ekyongom gain. ¹⁵ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhât nanŋe Yesuhâlen biwiyeŋe kepeim tem lâuwangimai yakât lohimbi ekyongomai yamâ biwiyeŋe Anitâ orop kepeiakmâ konohâk otmu manmai. ¹⁶ Nenŋe yakât nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap.

Biwi Kepeiak Kepeiak Amboŋeâmâ Anitâ. Yakât otmâ nenŋe bukulipnenŋe orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmain. Yawu otmain yan Anitâ orop gurâ biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmain. ¹⁷ Nenŋe yawu otmunŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmap. Otmu sâp patoen yâkŋe lohimbi kerek nengât biwinenŋe ekmain matŋe kâpekningiwuap yan nenŋe Kiristohât mâtâp watmain yakât hâmeŋe âlepŋe ningimu menom nâŋgâm Anitâhât senŋan kinnom.

¹⁸ Nenŋe Anitâ orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmap yakât nâŋgâm kiŋitnenŋahât ki otmain. Yâhâ lohimbi nombotŋe Anitâ orop

biwiyenaje ki kepeiakmâ konohâk otmap. Yakât nângâm matje ningiwuap sâam kingityenjahât otmai.

¹⁹ Angoân Anitâje wawaenenekmâ biwiyenaje kepeinenehop. Yakât nângâm nenje yâkâlen biwinenaje kepeim lohimbi buku otyingim manmain. ²⁰ Yâhâ lohimbi Anitâhât pâpgumaije “Anitâhâlen biwinenaje kepeim mansain,” sâamai yamâ bukulipyene orop manmâ ki buku otyingimai. Yawu manjetâ Anitâhâlen biwiyenaje ki kepeim manmai yakât bulâje tetemu ekmain. ²¹ Yâhâ nenje Anitâhâlen biwinenaje kepeim manmain. Yawu manmâ bukulpnenje orop buku orangim mannongât Yesu Kiristone sâam kalop. Yakât otmâ ya otnehâlâk nângâm manmâ yâhânom.

5

Manman Bâlenjahât Ambojane ki mem ge katnenekbuap.

¹ Bukulipne, yuwu sâamune nângâjet. Nenje âwâ mâmâlipnenje nângâyîngimain yawuâk imi atalipnenje otmu wârâ toulipnenje nângâyîngimain. Yâhâ Yesuje lohimbi nengât tihitnenje olâk sâam Anitâje hângângumu ge lok otmâ manop. Nenje yâkâlen biwinenaje kepeimunje Anitâje nine nanne baratne sâam menenekmu yâk orop biwinenaje kepeakmâ konohâk otmu manmain. Otmu lohimbi nombotjane Anitâhâlen biwiyenaje kepeimai yamâ imi atalipnenje otmu wârâ toulipnenje nângâyîngimain yawuâk yâk yengât nângâyîngimain. ² Nenje Anitâhâlen biwinenaje kepeim yâkât den lâumain yakât bulâjeâmâ yawu otmâ yâkât nanje baratne orop buku orangimain nângâmain. ³⁻⁴ Nenje Anitâhâlen biwinenaje kepeimain yakât bulâjeâmâ yâkât denje tem lâuwangim manmain. Yakât yuwu sâamune nângâjet. Yâkne nine nanne baratne sâam menenehop yapâek mâmâje otningimu yâkâlen biwinenaje tijâk kepeim kârihem manmâ gain. Yawu manmâ tem lâuwangimunje ârândâj merândâj otmu Manman Bâlenjahât Ambojane mem ge katnenekbe sâam hâum pâpgumap. ⁵ Lohimbi belângen manmai yâhâmâ Manman Bâlenjahât Ambojane in yawu mem ge katyekmu yâkât amutgen manmai. Yâhâ nenje Anitâ nanje Yesu Kiristohâlen biwinenaje kepeim mannong yanâmâ Manman Bâlenjahât Ambojane mem ge katnenekbuapgât dop âlâ ki otbuap.

Yesu Kiristone himbimâmbâ ge lok otmâ manop.

⁶ Anitâje ikne nanje Yesu Kiristo hângângumu ge lok otmâ hohetnenjan manop. Hohetnenjan manmâ âi topje katbe sâam olop yan nambenaje mem toen katmu Wâtgât mâmâjahât Heakje himbimâmbâ ge Kiristo mâmâje otbangiop. Otmu âi ya mem manmâ manmâ benje howanân kujetâ muop. Howanân kujetâ muop yakât kakjan mumujambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâop. Yakât topje nângâmunje bulâje olâkgât Wâtgât mâmâjahât Heak, Bulâje Ambojane biwinenjan kionjmap. ⁷⁻⁹ Nambenaje mem toen kalop sâp yan Kiristo âwâje Anitâje yâkât topje sâam tetem lohimbi ekyongomu nângâwi. Otmu Kiristo muop sâp yan Anitâje nângâmu kulem âlâlâ teteop. Otmu den sâop otmu kulem teteop ya Wâtgât mâmâjahât Heakje biwinenjan kionjmu yakât ekmâ nângâmunje bulâje olop. Yakât yuwu sâamune nângâjet. Bukulpnenjenje den pat eknongonetâ nângâmunje bulâje otmap. Yâhâ Anitâ ikne Wâtgât mâmâjahât Heakje biwinenjan kionjmu Kiristohât den nângâmain me kulem tetemu ekmain ya bulâje dondâ otmap. ¹⁰ Lohimbi âlâ me âlâje Anitâ nanjahâlen biwiyenaje kepeim manmai ya yengât biwiyenjan Wâtgât mâmâjahât Heakje kionjmu biwiyenje ârândâj otmap. Yâhâ lohimbi nombotjaneâmâ Anitâje nanjahât topje sâam tetem eknongop yakât den pat nângâjetâ ki bulâje otmap. Otmu Anitâje den perâkne sâam yawu

nângâñetâ otmap. Yawu nângâm biwiyenê alitmai. ¹¹ Anitâñe ikñe nanñe hângângumu ge manman kârikñahât mâtâp mem teteningiop ya watmâ manmain. ¹² Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe Anitâ nanñahâlen biwiyenâñe kepeim manmai yâhâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuyiñgimu manmai. Yâhâ lohimbi nombotñañeâmâ Anitâ nanñahât hâkâñ otmâ biwiyenê alitmâ manmai. Yakât otmâ Anitâñe hiliwahonomaihât pat kuyiñgimu manmai. ¹³ Yâhâ yenêâmâ Anitâ nanñahâlen biwiyenâñe kepeinêtâ yâkñe manman kârikñahât pat kuyiñgimu mansai. Yakât nângâm enjat yâhâp otmaiñhât ekap yu kulemgum katyiñgian.

¹⁴ Otmu girawu manmunñe Anitâñe nenekmu ârândân otmap yakât topñe nângâm heñgenyum yâkât nângân nângân ya watmâ ulitgumunñe yanâmâ nângâningimap. Yakât otmâ yu yakât pahâk ulitgum manmain. ¹⁵ Nenñe yâkât nângân nângân watmâ ulitgumunñeâmâ nângâningiwuap ya nângâmunñe bulâñe otmap. Yakât otmâ yu yakât ulitgumain yan âlepñe ningiwuap nângâm enjat yâhâp ki otmain.

¹⁶ Otmu bukulipyenâñe otñetâ bâlewuap yan hiliwahonomaihât mâtâp ki watnomai ya yenjat yuwu sâmune nângâñet. Yâkñe Anitâñhât den lonçâem otñetâ bâlewuap yan Anitâ ulitgunetâ Wâtçât mâmâñahât Heakñe biwiyenân kionmu orotmeme bâleñe ya pilânomai. Yawu otñetâ Anitâñe manman âlepñan katyekmu mannomai. Yâhâ bukulipyenê nombotñe âlâñeâmâ biwiyenê kârikñe otmu Anitâ betgum manmai. Yawu manmâ hiliwahonomaihât mâtâp watmai ya yenjat nângâm yenê Anitâ ki ulitgunomai. ¹⁷ Lohimbi âlâ me âlâñe girawu manñetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap yakât topñe nângâm heñgenyumai yamâ sâp âlâen yenê enjatyenêak watmâ otñetâ bâlemu tosa memai. Yawu gârâmâ biwiyenê ki kârikñe otmâ manmai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat ki mansai.

¹⁸ Anitâñe nine nanne baratne sâm lohimbi meyekmâ manman kârikñahât pat kuyiñgimu manmaine yâkât den ki lonçâem orotmeme bâleñe tâtâem otmai ya nângâmain. Yâhâmâ Anitâ nanñañe tihityenê otmu yanjak Manman Bâleñahât Amboñañe mem ge katyekbe sâm pâpgumap.

¹⁹⁻²⁰ Lohimbi belângen manmaine Manman Bâleñe Amboñahât amutgen manmâ hiliwahonomaihât pat manmai. Yâhâ nenâmâ Anitâ nanñañe tihitnenñe otbe sâm himbimâmbâ giop. Nenñe yâkâlen biwinenñañe kepeimunñe Anitâ Manman Kârikñahât Amboñañe yakât pat kuningimu mansain. Yawu manmunñe nângân nângânnenñe keterakningimu Anitâ Bulâñe Amboñahât topñe nângâmain. Otmu yâkât wâtñan kinmâ topñe tipñe nângâmain ya wangim topñambâek nângânom. Otmu Anitâ yet nanñe Yesu Kiristo orop biwinenñañe kepeiakmâ konohâk otmu manmain ya nângâmain.

²¹ Den bâinê yuwu sâmune nângâñet. Yenê Anitâ yet Kiristohâlen biwiyenâñe kepeim manmai. Yawu gârâmâ yenê yâk betyotgom âlâhâlen biwiyenê ki katnomai. Yawu.

Nâ bukuyenê,
Yoane

2 Yoane Yoaneñe ekap betñan kulemguop.

O bukulpine,

¹⁻² Yeñe Kiristo Bulãñe Amboñahãlen biwiyeñe kepeinetã Anitãñe yãkãt pat kuyiñgimu mansai. Nenne yãk orop biwinenñe kepeiakmã konohãk otmu manmã yãhãmbisãin. Yakãt otmã nã kunyeñe manmã galemyongom mansanñe, nãñgãyiñgim ekap yu kulemgum katyiñgian. Otmu lohimbi nombotñe Kiristohãlen biwiyeñe kepeim mansainñe gurã nãñgãyiñgiai. ³ Awoñnenñe Anitãñe nanñe Kutdãnenñe Yesu Kiristo orop nãñgãningim tihitnenñe otmutã biwinenñe sãnduk sãekgãt nanñan. Yawu otningimutã yãk yetgãt wãtyetñan kinmã den bulãñeãk alahum buku oranñim mannom.

Biwinenñe kepeiakmã konohãk otmu buku oranñim mannom.

⁴ Nenne Kiristohãt den bulãñe lãum mannomgãt Anitã Awoñnenñe sãm kalop. Yakãt otmã yengãlen gãtñe nombotñe Kiristohãt den tiñãk lãum mansai ya yekmune ãilongo otmu heronñe nãñgãyiñgiman. ⁵⁻⁶ Yakãt otmã yuwu sãmune nãñgãñet. Yen kerekñe biwiyeñe kepeiakmã konohãk otmu buku oranñim manmã yãhãnomaihãt emelãk den kãsikum yingimune nãñgãwi. Den kãsikum yingiwãn ya yiwerenñe yawuãk kulemgum katyiñgian. Yakãt otmã nenñe yen orop yawuãk biwinenñe kepeiakmã konohãk otmu Anitãhãt den lãum buku oranñim manmã yãhãnom.

Lok perãkñe yengãt sãop.

⁷ Lok perãkñe yengãt yuwu sãmune nãñgãñet. Lok perãkñe dondãhãlãkñe Kiristohãt lohimbi nengãlen torokatbi. Yamã nenñe yãk orop biwinenñe ki kepeiakmã konohãk otmu manbin. Yawu manbin ya pilãnenekmã ari yuwu sãm lohimbi ekyongomai. “Lohimbi nengãt tihitnenñe olãkgãt Anitãñe Yesu Kiristo himbimãmbã ki hãñgãngumu giop. Yãhãmã lohimbi nen yuwuya,” yawu sãm Yesu mem ge katmai. ⁸ Yãhã nenñe Kiristohãt den pat ãlepñe kãsikum yingimunñe nãñgãñetã bulãñe otmu yãkãt ãi meñetã, manman ãlepñahãt bulãñe ãlãlã teteyiñgimu mansai. Bulãñe ya yawuãk teteyiñgim yãhãwuapgãt biwiyeñe galemahom mannomai. Yawu otmã yãkãt ãi tiñãk mem mannomai otmuãmã sãp patoen yakãt hãmenñe Anitãñe dopyenñan ikñiãk ikñiãk yingimu menomai.

⁹ Lohimbi nombotñe bukulpineñe den kãsikum yingimai yan Kiristohãt den bulãñe yakãt andemñe wangim yeñe nãñgãn nãñgãn torokatmai. Lohimbi ya yengãt nãñgãmunñe yãkñe Anitã orop biwiyeñe ki kepeiakmã konohãk otmu manmai yawu otmap. Yãhã lohimbi nombotñe ãlãñeãmã Kiristohãt den tãñ tãñãk kãsikum yingimai. Ya yengãt nãñgãmunñe yãkñe Awoñnenñe Anitã yet nanñe Yesu Kiristo orop biwiyeñe kepeiakmã konohãk otmu manmai yawu otmap. ¹⁰ Yakãt otmã lohimbi ãlã me ãlãñe yengãlen taka Kiristohãt den andemñe wangim ãlã kãsikum yinginomai yamã emetyenñan ki dãim yãhã katyekmã sot um yinginomai. Me ki heronñe otyiñgim yãk orop den huhunomai. ¹¹ Yãhã heronñe otyiñgim yãk orop den huhunomai otmuãmã yãkñe den perãkñe lohimbi kãsikum yingimai yakãt matñe Anitãñe yãk yingiwuap ya yen gurã yawuãk yingimu menomai.

Den bãñe sãm hãreop.

¹² Nãñgãn nãñgãn ãlãlã biwinan tap ya hãrohãk kulemgum katyiñgimbãm yamã nãñgãmune umatñe otmu pilãm den pãñe tãlãwãk yu kulemgum

katyngian. Yâhâ hâmbâi nâje yengâlen takamune enaknom yanâmâ den yu torokatmâ alahum herone nannginongât nanngan.

¹³ Otmu Anitâje kapi yu ambolipje meyekmâ Kiristohât pat kuyngimu manmai yaŋe orowâk nângâyiŋgiain.

Nâ bukuyene,
Yoane

3 Yoane Yoaneŋe ekap kalimbuŋe kulemguop.

O bukune Gaio,

¹ Nâŋe Kiristohât lohimbi yeŋgât kunyeŋe manmâ nâŋgâyiŋgim yâkât den kâsikum yiŋgim gan. Otmu gâ gurâ yawuâk den kâsikum gihim biwinaje kepeihekmâ manmâ gan. Yakât otmâ ekap yu kulemgum katgihian. ²⁻⁴ Gâŋe biwihe galemahom heŋgeŋgum Kiristohât den tiŋâk lâum yâkât mâtâp tâŋ tâŋâk watmâ gat. Yakât bukulpnenne nombotŋe taka gâhât den pat eknohoŋetâ nâŋgâm herone dondâhâlâk otban. Yawu gârâmâ sâp âlâen den pat nâŋgâman yan yawu ki otman. Yawu mansat yakât nâŋgâm yuwu sâm gâhât Anitâ ulitguman. “O Awoŋ, gâŋe Gaio nâŋgawaŋgirâ umatŋe âlâ kakŋan ki yâhâwuap. Yawu otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhâwuapgât nâŋgâm ulitgohan.” Yawu sâm gâhât Anitâ ulitguman.

Yoaneŋe bukuŋe Gaio mepaeop.

⁵ Nâŋe kapi yu ambolipŋe lok nombotŋe hoŋ hâŋgânyongomune gâhâlen takawi. Takawi sâp yan gâŋe Kiristohât den lâum manmat yakât nâŋgâm dâiyekmâ emelan katyekmâ sot um yiŋgion. ⁶⁻⁷ Otmu purik sâm takawi yan Kiristohât lohimbi nengât sennennan kinmâ buku otyiŋgion yakât den pat eknongonjetâ nâŋgâm herone nâŋgâhihiwin. Otmu nâŋe âlâkuâk hoŋ hâŋgânyongomune pâku lohimbi kapiŋe kapiŋe manmâ arai ya yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongom mansai. Den pat ekyongom mansai yakât hâmeŋe ningiŋet sâm ki ekyongonomai. Yawu gârâmâ nep mem man-nomai yaŋe gâhâlen takanjetâ tatmâ yapâ mâtâp meyiŋgirâ pilâm âlâengen ari nep menomai. Yawu otyiŋgirâ Anitâŋe nâŋgâhihimu ârândâŋ otbuap. ⁸ Nen Kiristohât lohimbi wosapâ me wosapâ manmainŋe lok yawuya yeŋgât nâŋgâyiŋgim senŋe âlâlâ tânyongonom. Yawu otyiŋgimunŋe yâkŋe Kiristohât den pat sâm haok tuhunjetâ liŋgarakmâ ariwuap.

Dioterepe yet Demetirio yâk yetgât sâop.

⁹ Otmu yeŋe gurâ yawuâk lok yawuya yeŋgât nâŋgâyiŋgim senŋe âlâlâ tânyongonjetgât den tâlâwâk kulemgum katyiŋgimune ekbi. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Dioterepe, yâkŋe ikŋahâk lohimbi yeŋgât kunyeŋe manbe sâm nâhât den kakŋan sâmap. ¹⁰ Otmu imbiâk nâhât den belângen sâmap. Nâŋe lohimbi hâŋgânyongomune yeŋgâlen takanjetâ ki buku otyiŋgimap. Otmu bukulpŋeŋe buku otyiŋgimai sâm kuyiŋgim topŋe âlâlâ mâŋgâeyekmap. Yakât otmâ nâŋe sâp âlâen yeŋgâlen takawom yanâmâ yâkât orotmeme bâleŋe sâm aran yu lohimbi senyeŋan kinmâ sâm tetemune nâŋgânomai.

¹¹ Bukune, yuwu sâmune nâŋgâ. Dioterepeŋe otmu bâlemap yawu ki otbuat. Lohimbi âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe tâtâem otmai ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyeŋeŋe ki kepeimai yawu otmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe orotmeme âlepŋeâk otmai ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyeŋeŋe kepeimai yawu otmap. Yakât otmâ gâŋe gurâ orotmeme âlepŋeâk otmâ yâhâwuatgât nanŋan.

¹² Yâhâ bukunenŋe âlâ, kutŋe Demetirio, yâkŋe târârâhâk manmap. Otmu yâkât manmanŋe ekmâ nen Kiristohât lohimbiŋe nâŋgawaŋgim mepaemain. Nâŋe den ki meman ya nanŋat. Yakât otmâ den yan yu nâŋgârâ bulâŋe otbuap.

Den bâiŋe sâm hâreop.

¹³ Nângân nângân âlâlâ biwinan tap ya hârohâk kulemgum katgihimbâm yamâ nângâmune umatŋe otmu pilâm den pânje tâlâwâk yu kulemgum katgihian. ¹⁴ Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk gâhâlen takamune enjakmâ den alahuromgât nanŋan.

¹⁵ Biwihe huruŋ sâmu manbuatgât nângâm Anitâ ulitguman.

Bukulipyeŋaŋe orowâk nângâhihiain. Otmu bukulpnenŋe gâ orowâk mansai ya yeŋgât gurâ nângâyinŋiain ya ekyongowuat.

Nâ bukuyeŋe,
Yoane

Yut

O bukulpne,

¹ Awonnenne Anitâne wawaeyekmâ mem hewewen tuhuyekmu Yesu Kiristohâlen biwiyene katbi. Yawu otbi yan Anitâne meyekmâ Kiristone himbimâmbâ âwurem ge meyekbuapgât pat kuyingimu manmai. Nâ Yut, Yakowo imiye. Nâne Yesu Kiristo hon bawanjim manman. Yakât otmâ yengât nângâm ekap yu kulemgum katyngian.

² Otmu yengât nângâm Anitâ yuwu sâmu ulitguman. “O Awon, gâne bukulpne yengât nângâyngim mem hewewen tuhuyekdâ yanâmâ yâk yengât biwiyene sânduk sâmu buku orangim mannomaihât nângâm ulitgohoan.” Yawu sâmu ulitguman.

Lok perâkne Kiristohât den kelangatminiwi.

³⁻⁴ Bukulpne, yuwu sâmune nângânet. Anitâne yen orop manman kârikjahât pat kuningiop. Pat kuningiop yakât bulâne menom sâmu girawu mannetâ yekmu ârândân otbuap yakât topne kulemgum katyngian. Yawu gârâmâ emelâk lok nombotne Anitâhât nângânetâ gemu betbangim topyene kurihiakmâ yengâlen torokatbi. Yengâlen torokatbi yapâek yu ya eknâlem tepyene yahatmu otmâ hilipgum gai. Yawu otmâ ewekmâ tosa ya kârâm Kiristohâlen pilâm yuwu sâmai. “Kiristone girem den yapâ holanenehop. Yakât otmâ nenne engatnenneâk watmâ yu ya ihilâk otnom,” sâmai. Yawu sâmai yan Kutdânenne Kiristo Tihit tihit Ambone yâk mem ge katmâ yâkât den kelangatmâ lohimbi den perâkne kâityongom engatyanan gemai. Yâhâ Kiristone Anitâhât den bulâne nen aposololipne kâsikum ningiop. Otmu nenne den yawuâk yen kâsikum yingim gain. Otmu lok perâkne yengât engatyanan gem nângân nânganyene mem hâlim tuhuyingimaihât yene Kiristohât den tâng tângâk watmâ mannetgât pepa yu kulemgum katyngian. Yâhâ lok perâkne matne mem hiliwahonomai yakât emet inânnan Anitâhât hon bawalipne den kulemgui.

⁵ Den kulemgui yakât topne nângâm hengennguai. Yawu gârâmâ den ya mem mete tuhumi mannetgât yuwu sâmune nângânet. Kândikum emelâk Isirae lohimbi Aihita hânân umatne kaknan manminiwi. Yawu mannetâ Kutdâne manman âlepnan katyekbe sâmu den ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Aihita hân pilâwi. Pilâm taka lok ki manmaiângen manbi yan Anitâne den âlâ ekyongop ya nângânetâ ki bulâne olop. Yakât otmâ Kutdâne matne yingimu mem hiliwahowi.

⁶ Aiop, emelâk embânân Anitâhât anelolipne otmâ hilipgunetâ matne yingiop ya yengât yuwu sâmune nângânet. Anitâne anelolipne âi yingimu mewi. Yâhâ anelo nombotne âi yingiop ya hâkân otmâ pilâwi. Yawu otbi yakât matne nâpumân pilâyekmu ge omon kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhânetâ sâp pato tetewuap yan den sâmu hâreyngim matne umatne yingimu mem hiliwahonomai.

⁷ Aiop, kapi yâhâp, kutyetne Sotom otmu Gomora, otmu kapi tipi tapi hâlânâ tatmâ ariop ya ambolipne anelone otmâ hilipguwi yawuâk otmâ hilipguwi. Yâkne kâwâ konda otmâ orotmeme ki orotne yawu otmâ manminiwi. Yakât matne kâlâpne himbimângembâ gem pundun sâmu sem gulip tuhuyehop. Sotom otmu Gomora kapi ambolipne otnetâ bâleop yakât dopneâk lok perâkne orotmeme bâlene tâtâem otmâ. Yawu gârâmâ yâkne Sotom otmu Gomora kapi yakât den pat nângânetâ keterakyngimu Anitâne

yeje orotmemeyeje bâleje yakât matje yawu yingimu menomai yakât topje nângâmbâi.

⁸ Aiop, Isirae lohimbiye otbi, otmu ajele nombotjae otbi, otmu Sotom otmu Gomora kapi ambolipjae Anitâhât den kum otjetâ bâleop yakât dopjeâk lok perâkjae yuwu otjetâ bâlemap. Yâkne aman topje topje ekmâ yakât nângâjetâ yahatmu Kutdâhât den kum kâwâ konda otmai. Otmu Anitâhât ajelelipje ikne orop himbimân tatmai ya yengât nângâjetâ gemu sâmbâleyingimai. ⁹ Otmu ajelelipje yengât kunyeje, kutje Mikae sâmbâ, yâkât wâtje pato tatbaŋgiap. Yawu gârâmâ emelâk tâmbânenje Mose muop. Mumu Mikaeje hanguwe sâmbâ otmu yanâk Satan orop nekamân olowot. Yawu otmutâ Mikaeje Anitâ ewewaŋgim Satan yuwu sâmbâ hârewaŋgiop. “Anitâ ikjak matje gihiwuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Anitâje sonjo bau otmu nâi selon topje topje kalop ekmain yamâ umut biwiyeye bia. Yakât dopjeâk lok perâkjae umut biwiyeye bia yawu manmai. Yâkne yu yakât topje nângâm pâpgum ihilâk sâmbâlemai. Otmu yu ya ekjâlem ihilâk otmai yaŋe manmanyeye mem bâleyekmu mansai. ¹¹ Yawu otmai yakât Anitâje matje amokjan yingimu menomai. Emelâk lok âlâ, kutje Kain, yâkne iminâhât nângâm bâleop yakât dopjeâk lok perâkjae lohimbi nângâm bâleyingimai. Otmu emelâk lok âlâ, kutje Bileam, yâkne hâmenje membom nângâm Isirae lohimbiye otjetâ bâleâkgât sait kakyenjan pilâwe sâmbâ olop. Yakât dopjeâk yâkne hâmenjahâlâk nângâm Kiristohât den kelanġatmâ lohimbi kâsikum yingimai. Otmu emelâk, lok âlâ, kutje Kora, ikjahât nângâmu yahatmu Mose mem ge katbe sâmbâ olop yakât dopjeâk lok perâkjae Kiristohât aposololipje nen mem ge katnenekne sâmbâ oai. Yakât Anitâje matje amokjan yingimu mem hiliwahonomaihât pat kuyingimu mansai. ¹² Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yengâlen torokatmâ to kârikne nem biwiyeye hâlim otmu otjetâ bâlemap aŋun yingimai. Yawu otmâ yehahâlâk nângâjetâ yahatmu otmâ hilipgumai. Ya yengât topyeje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmbâne nângâjet. Elem kârikne mem emet mem maŋgumap yamâ gelâk ki gemap. Otmu kâpi kâmetmain yaŋe esen yambunajak pato otmap yamâ bonje âlâ ki kinmap. Yakât dopjeâk lok perâkjae den âilonjo lohimbi ekyongomai ya nângâjetâ den yaŋe buku ki meyingimap. Otmu kâpi ya hârâtje kum pilâmunje hâlâlâŋ sâmbâ lâum menduhum katmâ kâlâwân umunje semap. Yakât dopjeâk Anitâje lok perâkne matje umatje yingimu hem kâlâwân kionnomai. ¹³ Otmu siru memu saru pato pilâmap yan saru tuŋ sâmbâ gaharaje tetemu ekmain. Yakât dopjeâk lok perâkne yengât orotmemeyeje bâleje tetemu aŋulakmai. Otmu omoŋe pitu kinmu ekmain ya omoŋeâk tetembisâpgât Anitâje kalop. Yakât dopjeâk lok perâkne yengât nângâm Anitâje omoŋe bâlejan tatmâ yâhâmbisâihât pat kuyingimu manmai.

¹⁴ Otmu emelâk lok âlâ, kutje Enoko, Aramgât sen ya tetem gaŋetâ gaŋetâ komot nombolân yâhâp olop yan teteop. Yâkne emelâk emet inânjan lok perâkne yengât yuwu sâop.

“Sâp pato tetewuap yan Kutdâje ajelelipje kinjitje orowâk meyekmu himbimâmbâ genomai. ¹⁵ Himbimâmbâ genomai yan Kutdânenjae lohimbi kerek nengât biwinenje ekmâ sâmbâ hâreningim otmain memain yakât matje dopnenjanâk kâpekningiwuap. Otmu lohimbi nombotjae kunyeje kârikne otmu Anitâhât den kakjan sâmbâ, otmu nombotjae yâkât den kum orotmeme bâleje tâtâem otmai yâhâmâ matje amokjan yingimu menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Lok perâkjae yeje eŋgatyeneâk watmâ yu ya otjetâ bâlemap. Yawu otmâ yehahât nângâjetâ yahatmu hâkyeje mepaemai. Otmu lohimbi nom-

botņaje nāngāyīņģiņetâ yahatmu senņe âlâlâ tânyongonjetgât mem lohotņe tuhuyekmai. Otmu orotmeme bâleņe otmai yakât huhopņe yamâ umatņe âlâlâ kakyeņan yâhâmap. Yawu teteyiņģimap yan yakât sâm guhuņmâ tosa yu lohimbi nombotņe yeņģâlen kârâm pilâmai.

Girem den ekyongop.

¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmunne nāngâņet. Emet inânņan Kutdânennahât aposololipņaje lok perâkņe yeņģât nāngâm den yuwu sâm yen ekyongowi ya mem biwiyeņan katmâ nāngâm manņetgât naņgan. ¹⁸ Den yamâ yuwu sâwi. Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbi nombotņaje yeņe eņgatyeneâk watmâ Anitâhât den kum yu ya ekņâlem otmâ hilipgunomai. Yawu otņetâ Anitâņe yakât matņe yiņģiwuap sâm yeņe ekyongonomai. Yawu ekyongonjetâ nāngâņetâ porap otmu yeņģât den kakņan sâm senyeņan genomai. ¹⁹ Yawu gârâmâ sâp yiwerene yuâmâ yâkņe biwiyeņe alitņetâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe nāngân nāngân âlepņe âlâ biwiyeņan ki katmap. Yawu otmâ loggât nāngân nāngân tâņģât watmâ Kiristohât lohimbi yeņģât eņgatyeneņan geņetâ hionakmai.

²⁰⁻²¹ Yâhâ yenâmâ Anitâhât den bulâņe kâsikum yiņģimunņe nāngâwi. Den ya tiņģâk lâum yâkât amutgen manņetâ tihityeņe otbuap. Yawu otmu Wâtgât mâmâņahât Heakņe mem hewewen tuhuyekmu bukulipyene yeņģât nāngâm Anitâ ulitgum mannomai. Otmu sâp pato tetewuap yan Kiristone âwurem ge meyekmu Anitâņe yekmu ârândâņ otmu umam sâyiņģim manman kârikņan katyekmu mannomai. Yakât nāngâm bukulipyene orop Kiristohâlen biwiyeņaje kepeim mambotbaņģim mannomai.

²² Otmu lohimbi nombotņaje Anitâhât den nāngâm biwi yâhâp otmai. Lohimbi yawuyamâ lohotņanâk otyiņģim den kâsikum yiņģinomai. Yawu otyiņģiņetâ nāngâņetâ keterakiņģimu yanâmâ yâkņe Kiristohâlen biwiyeņaje tiņģâk kepeim mannomai.

²³ Yâhâ lohimbi nombotņe âlâ yeņģât nāngâm den âlâen hâum sâmunne nāngâņet. Bukunenne âlâhât emet semu imbiņe naomņe meyekmu in yawu hânân kionomai. Yakât dopņeâk sâp patoen lohimbi nombotņaje hem kâlâwân kionmaihât Kiristohât den kâsikum yiņģiņetâ nāngâm yâkâlen biwiyeņaje tiņģâk kepeim mannomai.

Yâhâ lohimbi nombotņe âlâņeâmâ biwiyeņe kârikņe otmu orotmeme bâleņe otnehâlâk nāngâm manmai. Lohimbi yawuya yeņģât nāngâm tepyeņe nāngāyiņģinomai. Yawu gârâmâ yâkņe otmai yawu ki otnomai.

Anitâ mepaeop.

²⁴⁻²⁵ Ambonenņe Anitâ yahat yahatņe embâņâmbâek tat tat kârikņe tatmâ gaopņak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yeņe manman bâleņahât paņģonģân kionmaihât Anitâ wâtgât Amboņaje tihityeņe otmu Yesu Kiristohâlen biwiyeņaje kepeim mannomai. Yawu manņetâ meyekmâ nine nanne baratne koko salek sâm ikņe laņinņe himbimân tap yan katyekmu herone kakņan manmâ yâhâmbisâi. Yakât nāngâm herone nāngâwaņģim mepaem yâhâmbisâin. Ya bonņanâk.

Nâ bukuyeņe,
Yut

Hâmbâi tetewuap yakât den.

Yesu Kiristone yu ya teteningiwuap yakât topne sâm teteop.

¹ Nâ Yeweri nanne, Yoane. Angoânâk Yesune honj bawalipne 12 nen menenehop. Nâ yâk yengât komolân gâtne nâne pepa yu kulemgum katyîngian. Yakât topne yuwu.

Anitâhât biwi nângân nângânjan tatmap yapâ Yesu Kiristone den yu nângâmu bulâne otmu anelone âlâ hângângum yuwu sâm ekuop. “Nâhât komot angoân den yukât topne sâm ekyongowan yamâ sâp yiwerene yu sâm teteknan tuhumi yu ekgohowe. Ekgohomune pesuk sâmu yâkne nângânetâ keterahâkgât gâ hângângohomune hânân ge sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâm hângângumu gem nâhâlen den yu sâm teteop. ² Sâm teteop yakât topne yuwu tap. Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâne sâm kalop ya sâm tetem yen Yesuhât komot galemne mansai yuwu sâm ekyongomune nângânet. ³ Sâp pato utâpguap. Yakât otmâ yeje yen yu me ya tetewe sâm oap yakât den yu sâlikumâmâ Yesuhât komot sâm tetem ekyongonomai. Otmu lohimbi nombotjaneâmâ den yu nângâm lâum mannomai yamâ Anitâne mâmâne otyîngimu herone otmâ mannomai.

Yesu Kiristo yâkât topne

⁴⁻⁶ Nâmâ Yoane. Nâne Asia hânân Yesuhât komot kapi nombolân yâhâp ya yengât pepa yu kulemgum katyîngiwoman. Yakât yen sâlikum topne nângânomai. O Bukulipne, yengât nângâm nâne Anitâ yuwu sâm ulitguman.

“O Anitâ, gâ tatmâ gaon, tatmâ gat, yanak tatmâ yâhâwuat. Otmu Wâtgât mâmânahât Heak ya gâhâlen tatmap yanje Asia hânân kapi nombolân yâhâp tatmâ arap ya ambolipne mâmâne otyîngimu yengât biwiyene sânduk sâmu mannetgât nângâm mepaeheksan. Anitâ gike engatgeâk nange hângângurâ ge gâhât tem lâuhihim kinmâ topge sâm teteop. Sâm tetemu lohimbi nombotjane ekjetâ bâlemu kujetâ muop. Otmu yanak mumuambâ yahatnomgât mâtâp angoân mem kusânniopi. Mumuambâ yahatmâ hânne hânne lok kutdâ topne topne mansai yengât kunyene tatmap. Yawu tatmap gârâmâ lohimbiye yâkâlenâk biwiyenane kepeim manmâ yâhânomai yanâmâ himbingât pat kuyîngiop yakât bonne ya menomai. Yawu.” Yawu sâm yengât nângâm Anitâ ulitguman.

Otmu Yesuhât topneâmâ yuwu. Yâkneâmâ nengât tepne dondâ nângâningimâp. Yawu nângâningim Anitâne âi sâm wanop ya biwiyane kepeim manmâ nengât tosehât otmâ kawenennan kinmu kujetâ muop. Mum yahalop. Yakât otmâ biwinenye yâkâlenâk kepeim manmunne himbingât pat kuningiop. Yakât nângâm nen anun ki otne. Anitâ tân tânâk mepaem ulitgum manmâ yâhânehât Yesune mâtâp mem kusânniopi. Otmu Yesune mâmâne otingimu Anitâhât tem lâum âine tuhumi yâhânehât mâtâp ya gurâ yawuâk mem teteningiop. Yâhâmâ Lanjine otmu Wâtgât Ambone. Yakât otmâ mepaem manmâ yâhâmbisâin.

⁷ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Yesune elem kulewonjon kakjambâ âwurem gewuap. Gemu yan lohimbi nombotjane kasa otbangim mem tuhuwîne ekmâ isem matne yîngiwuapgât tep bâle nângânomai. Otmu lohimbi nombotjane yâk yengâlen torokatmâ yâkât kasa manmai ya gurâ yawuâk isem tep bâle nângânomai. Ya bonjanâk.

⁸ Anitâ Ambonenye yâhâmâ emelâk embânân hân himbim ki kândikyotgop yapâek tatmâ gaop. Otmu torokatmâ tatmâ yâhâwuap yakât kakjan tatatne

pesuk sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâmâ wâtņe pato nandorņe tatbaņgiap. Otmu Anitâņe yuwu sâop. “Nâņe sâmunne hân himbim âliwahap topņe topņe ki tete teteņambâ teteheop. Otmu yâhâpņe sâmunne biatbuapgât dop gurâ tatnihiap.” Yawu sâop.

Wâtġât mâmâņahât Heakņe Yoanehât biwiņe mem purik pilâmu ehop.

⁹ Bukulipne, yenâmâ Asia hânân Yesuhât komot mansai. Yeņe Yesuhât den pat âlepņe sâm lohimbi ekyongorņetâ, lok nombotņane nâņġâņetâ ki ârândâņ otmu, mem ge katyekne sâm mem bâleyekmai. Otmu nâ gurâ yawuâk mem bâlenekmai. Yawu otningiņetâ nenņe ki lohotņe otmâ kinmain. Yawu otmâ sâp ârândâņâk Yesuhât lau lâum kinmâ hoņ bawaņġim gamain. Otmu nâņe Yesuhât den pat ya lohimbi ekyongomune yawuâk lok nombotņane gurâ nâņġâņetâ bâlemu nâ menekmâ mâtuņa âlâ, kutņe Patimo sâm, yan katneġetâ mansan. ¹⁰ Manmune Sande âlâen Anitâņe ikņe Wâtġât mâmâņahât Heak hâņġâņgumu ge biwine mem purik pilâop. Yawu otmu den kârikņe isemu nâņġâwan. Yâhâ den nâņġâwan yamâ lâmun kunmain yakât dopņe bia, ya wangim isemu nâņġâwan. Otmu yuwu sâm eknohop. ¹¹ “Yoane yu me ya sennan yiwerenņe tetemu eksat. Yawu ġârâmâ ġâņe pepa mem kulemgum katdâ Asia hânân kapi tipi tapi nombolân yâhâp tai ya yengât dopyenān arimu sâlikum nâņġânomai. Kapi yamâ kutyenņe, Simirina, Epeso, Peahamon, Tiatira, Sariti, Pilarepia, Laorika yawu. Pepa yu yengât kulemgum katdâ arimu ekmâ sâlikum nâņġânomai.” Yawu sâm eknohop.

¹² “Den yu âlâņe eknohoap” yawu sâm enġatne kakņambâ olelem lambe nombolân yâhâp goliņak tuhuwi yan sem kinmu ekban. ¹³ Otmu ya yengât hohetyenān lokbân kundenņe yawuya kinmu ekban. Otmu sâņġum kaok âlâ hârândâņâk mânunākmâ kinop. Yâhâ enġatņanâmâ kâiput kâlep goliņak tuhuwi ya âmbâkum kinmu ekban. ¹⁴ Yâhâ somotņe yamâ iwit iwit pato elembân kaok ekmain yawuya. Yâhâ senņe yamâ kâlâp nimbilamņe yawuya. ¹⁵ Yâhâ kâiņe yamâ kât sem hiņ hurundun sâmap dop yawuya. Yâhâ denņe munņeâmâ to tâlâm pato yerâm kinmu munņe nâņġâmain yawuya. ¹⁶ Otmu pitu nombolân yâhâp ya bātņe bonâņgen mem kinop. Otmu lauņambâmâ tewet konohâk yamâ sâtņe nombot nombot nelaņ nelaņ ya ge kinop. Yâhâ kun kundenņe yamâ sikop hâumu irik irik sâmap dop yawuyane laņinņe pilâop.

¹⁷ Yawu tetem kinmu ekmâ kiņġitnahât otmâ kâiņe topņan ba pare pare otmâ mum yawu iwan. Yawu imune lok yaņe bātņe bonâņgen mem katnekmâ yuwu sâm eknohop. “Kâmbuk, kiņġitġahât ki ot. Hâlîhâk kindâ topne sâm tetem ekġohowe. ¹⁸ Anġoân embâņân Anitâņe hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ ġawan. Otmu lok otmune yaņak benņe nohoņetâ muwan. Otmu mumuņambâ yahatmâ tan. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Nâmâ manman kârikņe amboņe. Yakât otmâ yâhâpņe mumbomġât dop âlâ ki tap. Manman kârikņe manmâ yâhâwom. Yawu ġârâmâ lohimbi torokatmâ manņet me hiliwahonņet yakât nâņe konok sâmunne pesuk sâwuap. Otmu lohimbi nombotņe mum hemġât pat oai yâk holaņyebom me hemân hâpunyekbomġât dop ya gurâ yawuâk. Yamâ nâhât wahap. Topne yawu.

¹⁹ Otmu nâņe sâp yiwerenāhât me hâmbâihât tetewuap yakât topņe kerek sâm tetewe. Sâm tetemune kulemgum metemâmâ pepa yu kapi nombotņe yu tete tatmâ arai ya yengâlen kerehâk katdâ arimu ekmâ nâņġâņet. ²⁰ Otmu bātne bonâņgen pitu nombolân yâhâp meyekmune yeksat yakât topņe yuwu sâm tetemune nâņġâ. Pitu nombolân yâhâp yamâ kapi nombolân yâhâp ambolipņane nâhât komot mansai ya yengât anġelo umutyenānâk âlâku konok konok. Otmu lambe nombolân yâhâp goliņak tuhūm katņetâ sem tap yamâ nâhât komot kapi nombolân yâhâp ya.” Yawu sâop.

2

Epeso kapi ambolipņe yâk yengât sâm kalop.

¹ Yesuņe yuwu sâm tetem eknohop. “Yoane, gâņe Epeso kapi ambolipņe yengât yuwu kulemgum katyngirâ ariâk. Nâ Yesu. Bâtne bongen pitu nombolân yâhâp mem kinsan. Otmu lambe nombolân yâhâp golinjak tuhum katņetâ sem tatmap ya yengât hohetyeņan galem kinmâ bam gaman. ² Nâ yengât manmanyeņe ya kerehâk nâņgâmune âlepņe nanņe oap. Lok bâleņe, lok perâkņe yengâlen taka yuwu sâm kâityongowi. “Yesuņe âi sâm ningiop ya tuhum mansain.” Yawu sâm yen kâityongom yengâlân torokatne sâm takawi. Yawu sâm takanetâ yapâ gâtņeņe umatņe topņe topņe teteyiņgiop. Yakât yeņe yâk yengât topyeņe ekņetâ ki ârândâņ olop yakât otmâmâ watyekbi. Ya nâņgâmune âlepņe nanņe oap. ³ Otmu yenâmâ lok bâleņe yaņe yengâlen torokatne sâm otņetâ yanâmâ yeņe nâhât tem lâum sâtgum manmâ gawi. Otmu nâhât den nâņgâm ki hâkâņ otbi. Yakât nâņgâmune âlepņe oap.

⁴ Yawu gârâmâ den âlâ yuwu sâmunne nâņgâņet. Biwiyeņan tap ya ekmâ nâņgâmune ki ârândâņ oap. Anġoân embâņân Anitâhât den pat âlepņe nâņgâm yanâmâ nâhâlen biwi nâņgân nâņgânyeņe kepeim manbi. Yâhâ sâp yiwereņeâmâ biwi yeņeņe pâlâmņe otmâ mansai. ⁵ Yâhâ anġoânâmâ biwiyeņe nâhâlen katmâ denne lâum manbi ya yawuâk torokatmâ manņetgât nanġan. Yawu gârâmâ yeņe denne ki lâum mannomai yanâmâ sâmunne yengât hohetyeņambâ lambe laņinņe hindakmâ yengâlen omoņ sahakbuap.

⁶ Otmu nâņgân nâņgân âlâ nâņgâm gawi ya nâņgâmune âlepņe oap. Komot âlâ, kutyeņe Nikolao sâm, yâkņeâmâ yuwu sâmai. “Âlepņe, orotmeme ihilâk mahilâk otmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap. Yakât denņe bia.” Yawu sâmai. Yamâ yengâlen takamâmâ yawu otņetgât sâm kendâyiņgiņetâ yeņe hâkâņ otmâ watyekbi. Nâ gurâ yawuâk yâk yengât nâņgâm hâkâņ otmâ manman. Yawu gârâmâ yeņe yâk yawu otyiņgiwi yakât nâņgâmune ârândâņ oap.

⁷ Yengât hohetyeņan gâtņe âlâ me âlâņe lohotņe ki otmâ nâhât den lâum manmai. Yakât otmâmâ munomai sâp yanâmâ âlepņe nâņe sâmunne Anitâhât kalamân manmangât nak âlâ kinsap yakât kehetņe nemâmâ yaņe tânyongomu manman kârikņan yan torokatmâ manmâ yâhânomai. Otmu Epeso kapi ambolipņe yen Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen nâņgâm heņgeņgum manmâ yâhânomai.” Yakât yawu sâop.

Simirina kapi ambolipņe yâk yengât sâm kalop.

⁸ Otmu Yesuņe ikņe komot Simirina kapi ambolipņe mansai yâk yengât yuwu sâm eknohop. “Lohimbiņe Simirina kapiân manmâ biwi nâņgân nâņgânyeņe nâhâlen katmâ mansai yamâ gâņe den yuwu kulemgum katyngirâ ariâk. Nâmâ Yesu. Anġoân embâņân Anitâņe hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwom. Otmu mumune yan hân kâlehen katnekbi. Nâņe yapâ yahatmâ tanņe yuwu sâm tetemune nâņgâņet. ⁹ Yengât kasalipyeņeņe yen mem bâleyekmâ kombo meyiņgiņetâ hâhiwin kakņan manmâ âlâlâhât pâin guin otmâ gai. Ya nanġan. Otmu nâņe mâmâņe otyiņgimune nâhâlen biwi nâņgân nâņgânyeņe kepeim manmâ gaņetâ yakât nâņe matņe âilonġo yingiwomgât emelâk ya sâm katban. Otmu Yura lok nombotņeņe yengât sâm bâleyiņgiwi. Ya gurâ topņe nanġan. Yawu gârâmâ yâkņe Anitâhât pat bulâņe ki mansai. Yâhâmâ lok bâleņahât pat oai. ¹⁰ Otmu umatņe âlâlâ yuwu yawu teteyiņgiwuap yakât kiņgityeņahât ki otnomai. Yakât topņe yuwu sâmunne nâņgâņet. Satangâlen torokatmâ

manmâ bâlenahât pat mansaiŋe yen biwiyenahât topŋe ya nâŋgâne sâŋ mem âlâlâ tuhuyeknomai. Otmu mumuhât pat kuyiŋgim nombotŋe mem pâi emetŋan katyeknomai. Yawu otyiŋgiŋetâmâ yeŋe kârihem kinŋetâ yanâmâ nombotŋaneâmâ munomai. Otmu nombotŋe âlâneâmâ hâhiwin nâŋgâm sâtŋum mannomai. Yawu otmâ manŋetâ yakât kakŋanâmâ hilâm bâlâk ŋerek otmu yanâmâ pesuk sâyiŋgiwuap. Yâhâ yakât kakŋan yenâmâ hâk sânduhân manmâ yâhânomai. Otmu munomaiŋe mumuŋambâ yahatŋetâ yen kerehâk manman kârikŋan torokatmâ manmâ yâhânomai. ¹¹ Simirina kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe den sâŋ tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen yukât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Nâŋgâm heŋgeŋgum nâhâlenâk biwiyenane kepeim manmâ yâhâm yâhâpŋe munomaihât dop âlâ ki otbuap.” Yakât yawu sâop.

Peahamon kapi ambolipŋe yâk yeŋgât sâŋ kalop.

¹² Otmu Yesuŋe ikŋe komot Peahamon kapiân mansai yâk yeŋgât yuwu sâŋ eknohop. “Lohimbi nombotŋe Peahamon kapiân manmâ biwiyene nâhâlen katmâ mansai ya yeŋgât den yuwu kulemgum katyiŋgirâ ariâk. Nâ Yesu. Tewet sâtŋe nombot nombot nelan nelan yakât amboŋe nâ. Nâŋe yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. ¹³ Kapi ambolipŋe yeŋgât manmanyenahât topŋe ya nâ nanŋan. Kapi yanâmâ lok sesengâlâkŋe Satangâlen torokatmâ orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ mansai. Yawu otmâ nâhât komolân gâtŋe âlâ, kutŋe Antipatoro, yâkŋeâmâ nâhât tem lâum manmâ yâk yeŋgâlen lohotŋe ki otmâ manop. Ya kuŋetâ muop. Kuŋetâ muop yakât yen kiŋgityenahât ki otbi. Yawu otmâ kârihem kinmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Ya nâŋgâmune ârândân oap. ¹⁴ Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋane orotmeme âlâ yuwu otmai yamâ nâŋgâmune bâleap. Yeŋgâlebâ nombotŋane lok âlâ, kutŋe Bileam sâŋ, yâkât orotmeme bâleŋe ya watbi. Bileamŋe anŋoân lok âlâ, kutŋe Balak sâŋ, ya ekumu Isirae lohimbiŋe kasalipyene yeŋgât Porom Lâpiohât hotom uminiwi yapâ mem neŋet sâŋ ekyongop. Yawu otmâ torokatmâ kâwâ konda otŋetgât kendâyiŋgiop. Yawu olop yakât Bileamŋe tosa pato miop. Otmuâmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋane orotmeme yawuâk torokatmâ otŋetgât sâŋ kendâyiŋgim mansai. Ya nâŋgâmune dondâ bâleap. ¹⁵ Otmu yeŋgâlen gâtŋe nombotŋane Nikolao yeŋgâlen torokatmâ ihilâk mahilâk otmâ mansai. Yakât nâŋgâmune yawuâk dondâ bâleap. Yakât otmâ ekyongonŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyene nâhâlenâk katŋetâ kinâkgât sâŋ ekyongoan. ¹⁶ Otmu den sâŋ tetean yukât nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmâmâ nâhâlen yâhâpŋe taka ki torokatnomai. Yawu otnomai yamâ nâŋe taka kuk otyiŋgiwom. Yawu otmâ launan tewet sâtŋe nombot nombot nelan nelan yane nem hilipyongowuap.

¹⁷ Yamâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋane yâk yeŋgâlen lohotŋe ki otmâ mannomai yâhâmâ mem lâtâpyongom manman kârikŋe yakât sot yiŋgimune nem mannomai. Otmu lanŋatyekmâ âlâku ikŋe kutŋe kândâk kândâk kulemgum iri tete osom katyiŋgiwom. Kut ya lok âlâ me âlâne ekmâ nâŋgânomaihât dop ki tap. Âlâku ikŋe amboŋan amboŋan ekmâ nanŋanŋinomai.

Peahamon kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe den sâŋ tetem eknohop yu ekyongoan yakât mâmâŋe otyiŋgimu den yukât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Yakât otmâ yu kulemguwe sâŋ oan. Yesuŋe Peahamon ya yeŋgât yawu sâŋ eknohomu kulemguan.

Tiatira kapi ambolipŋe yâk yeŋgât sâŋ kalop.

¹⁸ Otmu Yesuŋe ikŋe komot Tiatira kapiân mansai yâk yeŋgât yuwu sâŋ eknohop. “Yoane gâ Tiatira yeŋgât ekap yuwu kulemgum katyiŋgirâ ariâk. Nâ Yesu, Anitâhât nanŋe. Otmu nâmâ senneâmâ kâlâp kokotŋe lan lan sâmap

yawuya. Yakât otmâmâ nâmâ yohân ekman. Otmu kâineâmâ kâlâp milu umunŋe kâtŋe sem hiŋ hurunduŋ sâmap yawuya. Yakât otmâ kasalipne tâlim hilipyongowom. Topne yawu.

¹⁹ Otmu yengât manmanyenahât topŋe ya nâ nanŋan. Otmu orotmemeyeŋe ya gurâ nângâm metean. Yeŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeiwi ya yawuâk torokatmâ manmâ gai. Otmu biwiyenŋe hikuakmâ buku oraŋim mansai. Yâhâ lohimbi nombotŋe senŋe âlâhât pâinmâ mansai yâk tânyongoai. Otmu lohimbi belângen mansaiŋe mem bâleyekŋetâ yengu yawuâk ki lohotŋe oai. Emelâk orotmemeyeŋe âlepŋe otbiâke yamâ yiwerenŋe oai yuŋeâmâ kândikum gâtŋe ya tâtâem wangim oai yakât nângâm biwine heronŋe oap.

²⁰ Yawu gârâmâ benŋe yengât orotmeme konohâk otŋetâ ki ârândânŋ otmap. Imbi bâlenŋe âlânŋe yengât hohetyenŋan kinmâ den perâkŋe kâsikum yingimap ya ki watŋetâ ariap. Yâkŋe yuwu sâmap. “Nâ Anitâhât poropete imbi. Yâkât lau lâum denŋe sâm tetean.” Yawu sâmap. Yamâ den memap. Emelâk imbi yawuya âlâ, kutŋe Yesewe sâm, yâk ihilâk mahilâk otmâ manmâ Anitâhât komot, Isirae lohimbi, mem dâiyekmâ imbilipyenŋe yekmâ ihilâk otŋetgât sâm ekyongominiop. Yawu sâm ekyongop yaŋe dondâ bâleop. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ imbi âlâ ya hohetyenŋan taka mansapŋe Yesewe olop yawuâk otŋetgât haonmâ kendâyinŋiap. Otmu yâhâmâ kasalipyenŋe yengât Porom Lâpio yakât hotom umai yapâ mem neŋet sâm ekyongomap. Ya nângâmune dondâ bâleap.

²¹ Yakât yuwu sâmune nângânŋet. Imbi yaŋe biwi nângân nângânŋe nâhâlen kalâkgât mambotmâ manmâ gan. Yawu otmune ya hâkânŋ otmâ kârikŋe dondâ oap. Kârikŋe otmâ manmâ orotmemeŋe kinŋonŋ yamâ ki sâm tetem betbaŋgimap. ²² Yakât otmâmâ kundat umatŋe dondâ tetewangimu yan nânŋe ya sâm wanŋmune hâhiwin nângâm yâhâwuap. Otmu lohimbi nombotŋe yâkâlen torokatbiŋe tosayenŋe ya ki sâm tetem biwi nângân nângânŋe nâhâlen katmâ mansai yakât matŋe umatŋe dondâ yingimune mem sâtŋum mannomai. ²³ Otmu lohimbi nombotŋe imbi bâlenŋe yâkât komolân torokatmâ otbi mewi ya ekŋetâ ârândânŋ olop yamâ nânŋe matŋe yingimune mem hiliwahonomai. Yawu otyingimuneâmâ nâhât komot hânŋan kulemŋan mansaiŋe ekmâ topŋe yuwu nângânomai. “E, Yesuŋeâmâ orotmemenenŋe me biwinenŋan girawu tap yakât topŋe ekmâ nângâm ba takamap. Otmu yu me ya otmain yakât matŋe ya tâŋ tâŋâk ningiwuap.” Yawu sâmâmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomai.

²⁴ Otmu yen nombotŋe imbi yukât orotmeme kinŋonŋ yan torokatmâ ki otmai. Otmu yâkât komolipŋe Satangât topŋe sâm kusânâmâ ekyongomunŋe nângânŋet sâm otŋetâmâ yan yeŋe betyingim mansai. Yakât nângâmune ârândânŋ oap. Yakât umatŋe âlâ ki teteyinŋiâkgât nanŋan. Otmu yenâmâ yuwu sâm ekyongomune nângânŋet. ²⁵ Anŋoânâk nâhât tem lâum torokatmâ manbi. Yawuâk otmâ torokatmâ manmâ gai. Yawu gârâmâ yâhâpŋe yawuâk torokatmâ manmâ yâhâŋetâ nânŋe taka matŋe âilonŋo yingimune menomai yakât yuwu sâmune nângânŋet. ²⁶⁻²⁷ Anitânŋe âi sâm nihim hânŋanno homu gewan. Gemâmâ wâtŋan kinmâ tem lâuwangim gawan. Otmu yakât dopŋeâk yenâmâ âi sâm yingimune nâhât wâtŋan kinmâ yâhânomai. Otmu sâp pato tâlâhumu yanâmâ nânŋe mâmânŋe otyingimune kasalipnenŋe kunyenŋe kârikŋe otmâ mannomai ya yongom itit kiom tuhuyeknomai. ²⁸ Yawu otyinginŋetâmâ pesuk sâwuap. Otmu sâp patoen yen orowâk heronŋ maronŋ otmâ manmâ yâhânom. ²⁹ Yakât otmâ Tiatira kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtgât mâmânŋahât Heakŋe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ mâmânŋe otyingimu den yukât topŋe nângâm biwiyenŋan katmâ mannomai.”

Yawu sâop. Yesuŋe Tiatira kapi ambolipŋe yengât den yu sâm tetem eknohopu kulemgum katyŋŋian.

3

Sariti kapi ambolipŋe yâk yengât sâm kalop.

¹ Otmu Yesuŋe ikŋe komot Sariti kapiân mansai ya yengât yuwu sâm eknohop. “Yoane, gâ den yuwu sâmune kulemgum katyŋŋirâ Sariti ambolipŋe sâlikum nâŋgâm heŋŋenŋunomai. Nâ Yesu. Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu pitu nombolân yâhâp meyekmâ kinman.

Nâŋe yengât manmanyenŋe ekmune ki ârândânŋ otmap. Yeŋe topyenŋe kurihiakmâ lok sensenân orotmeme âlepŋeâk otmâ gai. Yakât otmâ lohimbi dondânŋe yekmâ topyenŋe yuwu nâŋgâm tâpikguai. “Mainŋ, lohimbi yuŋeâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe ya galemai. Otmu yâkŋe yakât pâlâmŋe ki oai.” Yawu sâmai. Yawu sâmai yamâ pâpŋum topŋe ki nâŋgâm sâmai. Nâŋeâmâ biwiyenŋe ekmâ “biwiyenŋe mumuŋe,” yawu nanŋan. ²⁻³ Yenâmâ biwiyenŋe pârâk pilâm ekŋet. Awonŋe Anitâŋe yengât manmanyenŋe ya ekmu ki ârândânŋ otmap. Otmu nâku yawuâk ekmune ki ârândânŋ otmap. Manman anŋoânâk manbi yaŋeâmâ himbingât pat kuyŋŋiop ya biatbe sâm oap. Yen ya biatyŋŋimap sâm emelâk anŋoânâk miti nâŋgâm yan biwiyenŋe nâhâlen katmâ orotmeme âlepŋe otmâ manbi ya yawuâk torokatmâ manŋet. Yawu manmâ orotmemeyenŋe bâlenŋe ya bet pilâm biwi golâek manmâ yâhâpŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe nâhâlen kepeim manŋetgât nanŋan. Yâhâ ki otnomai yamâ benŋe kasalipyenŋe inâk pârâk sânsânâk taka itit kiom tuhuyŋŋimai yakât dopŋeâk nâŋe yengâlen pârâk sân sânâk takawom. Sâp yan takawom yakât yeŋe ki nanŋai.

⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe sambe bia, getek âlâ yaŋe tipŋe âlepŋe oai. Yâhâ yen salek salehâk tosa barak mansai yamâ yongonmune nâhâlen torokatŋetâ sâŋgum kaok bolanŋ bolanŋ âlâku ikŋe kândâk kândâk yŋŋimune hanŋalakŋetâ nine orop tatmâ yâhânom. ⁵ Yawu otmâ tosa barak manŋetâmâ nâŋe yengât nâŋgâm nâhât komolân gâtŋe salek salek yawu sâwom. Otmu emelâk manman kârikŋahât pat kuyŋŋim pepa âlâ mem kutyenŋe kulemguwan. Yamâ kutyenŋe yâhâpŋe ki hârewom. Nâŋeâmâ awonŋe otmu anelolipne yâk yengât senyenŋan kinmâ yengât kutyenŋe yongonmune nâhâlen torokatŋetâ orowâk tatmâ yâhâmbisâin. ⁶ Otmu Sariti kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den sâm tetem eknohop yu ekyonŋoan. Yakât mâmâŋe otyŋŋimu nâŋgâm heŋŋenŋunomai.” Yesuŋe yawu sâop.

Pilarepia kapi ambolipŋe yâk yengât sâm kalop.

⁷ Otmu Yesuŋe den âlâ yuwu sâm eknohop. “Nâhât komot Pilarepia kapiân mansai ya yengât ekap yuwu kulemgum katyŋŋirâ ariâk. Nâmâ Yesu. Orotmemene âlepŋe nanŋe mem koko salehâk manmâ gaman. Yu me ya otmune bonŋeâk tetemap. Anitâŋe anŋoânâk yuwu sâm âi nihiop. “Isirae yengât lok kutdâyenŋe, kutŋe Dawiti sâm, yâkât kawenŋan kinbuat. Yan kinmâ manman kârikŋahât gahatŋe ya mem hindâwuat. Mem hindârâ anŋ sâm kinmu yakât kakŋan lok âlâ me âlâŋe ya mem manŋunomaihât dop ki otbuap. Yâhâ gahatŋe ya mem manŋuwuat yamâ lok âlâ me âlâŋe mem hindânomaihât dop gurâ ki otbuap.” Yawu sâm âi nihiop. Yawu gârâmâ gahatŋe yakât ambonŋe yamâ nâ konok. ⁸ Otmu yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Manmanyenŋe ya ekmune ârândânŋ oap. Yeŋe biwi golâek manmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Otmu nâhât kutne ki kurihim hâkânŋ otbi. Yakât nâŋgâmune âlepŋe oap. Otmu yeŋe nâhât den pat âlepŋe sâm tetem ekyonŋetgât emelâk nâŋe gahatŋe

ya mem hindâmune kinsap ya nanġai. Otmu kasalipyenġe âlâ me âlânġe ya maġgunomaihât dop âlâ ki tap.

⁹ Yuwu sâmunġe nânġânġet. Yura lok nombotġanġe nâhât hâkânġe otmâ manmâ yenġâlen taka yuwu sâmai. “Nenâmâ Isirae lohimbi tâġ tâġ mansain. Yakât otmâ nenâmâ Anitâhât pat otmâ mansain,” yawu sâmai. Yawu sâmai yan yenġât hâkânġe otmâ sâm mem ge katyekġsai. Yawu otyinġinġetâ nânġâmune bâleap. Yakât otmâmâ yuwu sâm hâreyinġian. “Lok perâkġe, amboyenġe yamâ Satan,” nânġeâmâ yawu sâm hâreyinġian. Yakât otmâ nânġe mem dâiyekmâ yenġât amutyenġan katyekmune mannomai. Yanâmâ yenġât yuwu sânomai. “Bâe, Yesuġe lohimbi yu yenġât tepġe nânġâmġe âlepġe nanġe oap yakât nen mem ge katnenġksai.” Yawu sânomai.

¹⁰ Otmu lohimbinġe hânġan kulemġan manmai yenġât topyġe teteâkġât nânġe sâmunġe umatġe topġe topġe teteyinġiwuap. Yâhâ yenġâlenâmâ ki tetewuap. Sâp yanâmâ nânġe tihityġe otmune yġe kârikġe otmâ mannomai. ¹¹⁻¹² Yâhâ yenâmâ emelâk Anitânġe manman kârikġahât pat kuyinġiop ya biatyinġimapġât nânġâm biwiyġe galemahom mannomai. Yawu otmâ mannomai yan kasalipyenġanġe mem ge katyekġetâ kârikġe otmâ mannomai. Yawu manġetâ nânġe kâlep ki otmuâk takawom yanâmâ yen meyekmâ Anitâhât miti emetġe himbimân tap yakât saran kârikġe sâm kânânġâyekbom. Kânânġâyekmune ki putuk sâm ge kunomai. Manman kârikġahât pat yukât bulânġe yinġimune menomai yan Awonġnahât kapi pato, kutġe Yerusalem kapi âiġe sâm, himbimân tap ya gewuap. Gemu ya ambokunomai. Yakât patġe yawuâk kuyinġiop. Otmu nâ ninahât pat Anitânġe emelâk kunihop. Yawu gârâmâ yawuâk nâhâlen torokatmâ ya mem ambokunomai.

¹³ Pilarepia kapi ambolipġe yen Anitâhât Wâtġât mâmânġahât Heakġe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yâkġe mâmânġe otyinġimu den yukât topġe nânġâm henġenġunomai.” Yesuġe yawu sâm teteop.

Laorika kapi ambolipġe yâk yenġât sâm kalop.

¹⁴ Yesuġe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Yoane, nâhât komot Laorika kapiân mansai ya yenġât ekap yuwu kulemgum katyinġirâ ariâk. Nâ Yesu. Anġoân embânġân Anitânġe hân himbim ki kândikyotġop yapâek nânġe tatmâ gawan. Otmu nâ Anitâ orop topnetġe konohâk otmu yapâ gâtġanġe Anitânġe âi sâm nihop. Âi sâm nihimu nânġe yâkâlen kândiwahom hân himbim pitu âlâlâ topġe topġe katban. Otmu lohimbinġe Anitâhât topġe nânġânġetâ haġ sâyinġiâkġât den bulânġe ekyongom manban. ¹⁵ Nânġe yenġât biwiyġe ekmune ki ârândânġe otmap. Yenâmâ pâlâmġe manmai. Yakât otmâ nânġe yenġât ukenġe ki nânġâyinġian. Otmu nġasin gurâ ki nânġâyinġian. Yakât topġe nânġânġetâ keterahâkġât yuwu sâmunġe nânġânġet. Sot nemunġe pâlâmġe otmu âkâm pilâmain yakât dopġeâk yen nine komolâmbâ yekmune pâlâmġe otmu watyekbom.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu yenġât topyġe teteâkġât torokatmâ sâwe. Yġeâmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ Anitânġe nânġânġingimu ârândânġâk oap yakât iri sikum me senġe âlâlâ ya dondâ tatningiap. Hop sambe kakġan mansain.” Yawu sâmai. Yamâ den memai. Yġe topyġe ya nânġânġe sâm hâum pâpġuai. Yenâmâ kopa. Otmu nânġânġetâ ki keterakmap. Otmu topġe ekmâ nânġânġe sâm yakât pânimâ hâum pâpġumai. Otmu âlâlâ yakât gurâ pâlâmġe mansai. Yawu nanġan. ¹⁸ Yawu gârâmâ yu otġet sâm ekyongomune torokatmâ otmâ manġetâ ârândânġe otbuap. Yiwerġe yuâmâ senyġe bok sâmu âlâlâ yakât ekmâ topġe ki nanġai. Yâhâ gâmâlâhâmâ nânġe sâmunġe senyġe hâreakmu âlâlâ ya ekmâ topġe nânġânġomai yakât dop tatnihiap. Otmu nâhâlen torokatmâ salek salehâk mannomaihât nâhâlen mâtâp tap. Yawu gârâmâ orotmemeyġe

bâleŋe ya pilâm nâhâlen gamâmâ nâhât manmanne ya mem hanjalakmâ salek salehâk manmâ yâhânômai. Yawu otmâ manŋetâ lohimbi nombotŋe yekmâ yengât nâŋgâŋetâ yahatmu yakât ki aŋulaknomai. ¹⁹ Otmu lohimbiŋe nâhâlen torokatmâ mansai yaŋe nine orop biwinenŋe kepeiakmâ konok otmu mansai. Otmu yawuâk torokatmâ mannehât nâŋgâm nâhât komolân gâtŋe âlâ me âlâŋe otmâ tâpikgune sâŋm otŋetâmâ nâŋe biwi nâŋgân nâŋgâŋeŋe mem kusân yingiman. Mem kusânyingimune ekmâ nâŋgâm heŋgeŋgum manman âlepŋan manmai. Otmu yeŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ hiliwahomaihât sâŋmune umatŋe âlâlâ teteyiŋgiwuap. Otmu yengâlen takamune umatŋe yawuya teteyiŋgimapgât yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya bet pilâm orotmeme âlepŋeâk otmâ manmâ yâhânômai.

²⁰ Nâŋe yengât emet hawiŋan kinmâ den sâŋmune engatne munŋe nanŋai. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe nâhât den towatŋe nâŋgâm yahatmâ launan membuap yâhâmâ nâ orop biwi konohâk otmâ lau konok nem manmâ yâhânôm. ²¹ Otmu nâŋe himbimâmbâ ge Awonaŋe âi sâŋm nihiop ya tuhumm pesuk pilâmmune ârândân oap. Yakât dopŋeâk yeŋe gurâ nâhât den nâŋgâm lâum manŋetâ ârândân otbuap otmuâmâ nâŋe sâŋmune nâhâlen torokatŋetâ orowâk Awonŋe hâlâŋmâ tatmâ yâhânôm. ²² Laorika kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den sâŋm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ yâkŋe mâmâŋe otyiŋgimu den yukât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yesuŋe yawu sâŋm teteop.

4

Himbimgât gahatŋe hindakmâ aŋ sâŋm kinmu Anitâhât kawenŋe ehop.

¹ Otmu ya biatmu himbimân gahatŋe âlâ hindakmâ aŋ sâŋm kinmu ekban. Otmu den me mun pato âlâ emelâk nâŋgâwan ya yawuâk yâhâpŋe tetemu nâŋgâwan. Yamâ yuwu sâŋm eknohop. “Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâŋe sâŋm kalop. Garâ yu tiripgohommune ek.” Yawu sâop.

² Yawu sâmu yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu yanâk yâhâ tatmâmâ âlâ yuwu ekban. Anitâŋe kawe talop yan laŋinŋe pato siliŋ siliŋ sâmap yawuyaŋe kundenŋan yerâmu ekban. ³ Otmu hambe mohat yawuya yaŋe kakŋan hawamgum laŋinŋe golâ golâ pato pilâm kinmu ekban.

⁴ Otmu lok kunŋe 24, hâk katipŋe kaok bolan bolan yawuya hiŋ hârândân sâsâŋe ya mânunjakmâ tatbi. Otmu ŋerendenŋe goliŋak tuhuwi yawuya yaŋe kunyenŋan hawamgum horarŋgim tatbi. Otmu yâk yengât kawe tatatyenŋe pato yamâ Anitâ hawamgum ikŋiâk ikŋiâk tatbi. ⁵ Yâhâ Anitâ patoyenŋe talop yâkâlebâ belek sâmu ekban. Otmu denŋeâmâ himbim gunŋurunŋe sâmu mun pato pilâmap yawuya yakât dop olop. Otmu yâkâlebâmâ kâlâp laŋinŋe sem kilik kilik sâmap yawuya sem kinop. Otmu sem kilik kilik sâop yamâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak yâku yawuâk, dop yawuâk olop. ⁶ Otmu Anitâhât dâtâpŋan saru pato nâŋ nâŋ sâmu yan emetsenŋeŋe siliŋ siliŋ sâŋm hâumu beŋenŋe sâmap dop yawuya yaŋe kâwinân liŋgarakmâ nâŋ nâŋ sâŋm iop.

Otmu soŋgo papato yawuya imbât mumuhât dop bia yaŋe hawamgum nombot nombot tatbi. Yâhâ senyeŋe yaŋak pato, bet kulet otyiŋgiop. ⁷ Anŋoân ekban yamâ pusi papatoŋe, kutŋe laion sâŋm, yakât kundenŋe yawuya. Yâhâpŋe ekban yamâ bulimakao pato yawuya. Yâhâ kalimbunŋe yamâ lok kundenŋe yawu. Yâhâ imbâtŋe yamâ tiwa yawuya. ⁸⁻⁹ Âlâhât konok konok penŋamyenŋe nombotgen kalimbu, nombotgen kalimbu yawu talop. Otmu omoŋe hilâmŋe haonŋmâ ârândân Anitâ yuwu sâŋm kiki mewanŋgimai.

“Anitâ patonenje gâhât tatatge, gâhât wâtge, gâhât orotmemehe ya ae sen sen me hou sâ sâ. Otmu gâhât nângâmunje yahatmap. Gâ embânân tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Yakât otmâ gâhât nângâmunje âlâ kândâkdâek otmap.”

Yawu sâam kiki mewangimai.

¹⁰ Otmu sâp âlâ me âlâen kep mem mepaemaiân yan lok kunje 24 ya kerekje nerenenjenje ya mem yâkât engatjan horatbangimai. ¹¹ Horatbangim nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâam kiki mewangimai.

“O, Anitâ patonenje. Gike nângân nângângan otmat. Otmu gike wâtgan kinmâ hân himbim kândikyotgon. Otmu gikak âliwahap topje topje hânân kalon yanje torokatmâ yâhâwuapgât dop tatgihiawâk. Otmu nângârâ biatbuapgât gurâ dop yawuâk tatgihiap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. Otmu gâhât kutge konok sâam hanj tuhmunje yupâ yapâ arimu ârândân merândân otmâ liņgarkmâ imap.” Yawu sâam.

5

Lama Nanje yâkât nângânetâ yahalop.

¹ Otmu Anitâ patone bâteje bonângen pepa âlâ mem gonjongumu ekban. Pepa yamâ nombot nombot kulenguop ya sâlikumai sâam mem gonjongum gâon nombolân yâhâp sâhâop.

² Otmu nâne anelo kârikje âlâ ekban. Yâkje yahatmâ kinmâ kârikje halahum yuwu sâop. “Pepa gâonân tap ya âlâne mem holanmâ mewalakum sâlikuwuap?” Yawu sâam den kârikjan sâop. ³ Yâhâ himbimân gâtje, me hânân gâtje, me wosapâ wosapâ gâtje âlâ me âlâne mem mewalakuwuapgât dop bia. Bia kârikje. ⁴ Yawu ekmâ yanak nângâmune dopjan ki otmu engat hako nângâm hâk nâik nâihâk isewan. ⁵ Nâne yawu isemune lok kunje 24 tatbi yâk yengâlen gâtje âlâne yuwu sâam eknohop. “Kâmbuk. Yura yengât komolân gâtje pusi pato âlâ, kutje Laion, yamâ Dawitihât sen, yâkje mumunambâ yahatmâ yan Manman bâlenjahât Amboje, kutje Satan, yâk mem ge kalop. Yâkje âlepje gâon ya holanmâ pilâm mem mewalakuwuapgât dop tap. Yâkât wâtje pato tatbangiap. Yakât ki nângârâ gorâhahimu ise. Pak sâam ek.” Yawu sâop.

⁶ Yawu sâamu pak sâam Anitâhât gotjan songo papato ya otmu lok kunyene ya yengât hohetyenjan Lama Nanje emelâk kum gâiwi, gutje orowâk yanje yahatmâ kinmu ekban. Otmu wâtje pato nandoroje tatbangiop yakât dop kum njilipeâmâ nombolân yâhâp. Otmu biwinenje ekmâ nângâmap yakât dop kum senje gurâ nombolân yâhâp. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heak kinmap yakât dop yawuya olop. Otmu nengât nângân nângânnenje kusânakmu Anitâhât topje nângânehât ikjak emelâk hângângumu giop. ⁷ Otmu Lama Nanje yâkje yâhâ Anitâhât bâteje bongen pepa talop ya miop.

⁸ Memu yan songo papato otmu lok kunje yâkje ba mem kuku parahu tuhun mepaewi. Yawu otmu lok kunjanje wangam mem kep kuwi. Kep kum yakât kakjan kondo golinjak tuhun katjetâ talop ya kâlehen to kukje suk suk yanje pindindiņ sâam iop ya kondo konok konok mem Anitâhât lohimbilulâne ulitgum mansai ya dop yongom yâk yengât denyene nângâekgât mem uk pilânetâ Anitâhât hâmenjan yâhâop. ⁹⁻¹⁰ Yawu otmâ yan Lama Nanje ya ekmâ mepaem kiki yuwu sâam mewangiwi.

“Gâje lohimbilohimbi komotje komotje, emetsenje gahanjehen gehenjehen, emelâk manbi, âun yu mansai, mâne hâmbâi tetehem mannomai yapâ gâtje lok âlâ me âlâne gâhât nângânetâ bonje otbuap yâk sârereyekmâ kaweyenjan kinbe sâam hânân gion. Hânân gerâ gâ gohojetâ mum yahatmâ benje

Anitâhât senjan kinmâ yâk yengât sâam ulitgumat. Yakât otmâ yâkne Anitâhât pat otbi. Yakât otmâmâ Anitâhât komolân torokatmâ mepaem hoŋ bawaŋgim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ lohimbi nombotŋe âlâ manman âilonŋo lonŋo manŋetgât galemlipyenŋe sâam katyekdâ galemyongom manmâ yâhânomai. Otmu yawu otŋetgât wâtge pato tatgihiap yaŋe pepa yu mem mewalaku.”

Yawu sâam kiki mewawŋgiwi.

¹¹ Yawu sâam kiki mewawŋgiŋetâ aŋelo kiŋgitŋe orowâk, sâalipyongonomgât dop bia, yaŋe yanâk tetem kurâp kinmâ hawamyongom yuwu sâam mepaewi.

¹² “Lama Nanŋe ya kuŋetâ yapâ mum yahalop. Yakât otmâ mepaem manne. Otmu yâkât orotmemeŋe, me tatatmemeŋe, me nâŋgân nâŋgânŋe yamâ hou sâsâ. Otmu yu me ya otbuapgât dop yakât wâtŋe ya emelâk Anitâŋe waŋop. Yâkne âlâlâ yakât amboŋe oap.” Yawu sâam mepaewi.

¹³ Yawu sâam mepaem kinŋet Anitâŋe âliwahap topŋe topŋe emelâk embânân kalop, soŋgo bau, saruân gâtŋe, hân kâlehen gâtŋe, wosapâ wosapâ gâtŋe, otmu lohimbi himbingât pat otbi yâk kerekŋe menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanŋe yâk yetgât yuwu sâam mepaeyelekbi.

“Anitâ yahat yahatŋe otmu Lama Nanŋe yetgât wâtŋe ya dop konohâk. Otmu âwâ nan yetgât nâŋgân nâŋgânŋe me, me orotmemeyetŋe me, me kutyetŋe ya dop konohâk tatyitgiap. Yakât otmâ mepaeyelekne.” Yawu sâam mepaeyelekbi.

¹⁴ Yawu sâam mepaeyelekŋetâ yan soŋgo papato imbât tatbi yâkne nâŋgânŋetâ ârândânâk otmu “Ya bonŋanâk,” yawu sâwi. Yawu sâŋetâmâ lok kunŋe 24 yâkne yawuâk sâam mepaeyelekbi. Yawu.

6

Lama Nanŋe yâkne gâoŋ nombolân konok ya mem holaŋmâ pilâop.

¹ Yawu sâam mepaeyelekŋetâmâ Lama Nanŋe pepa ya mem kinmu ekban. Yâkne gâoŋ nombolân yâhâp yapâ gâtŋe konok mem holaŋmâ pilâop. Mem holaŋmâ pilâmu soŋgo papato munomaihât dop bia ya yengât kunyene yaŋe yahatmâ halahuop. Halahumu enŋatŋe munŋe yamâ himbim gunguruŋ sâamap yakât dopŋe nâŋgâwan. Otmu yâkne yuwu sâop. “Gam ari.” ² Yawu sâmu, beâsi kaok kaok yakât kakŋan lok âlâ tatmu ekban. Yâhâmâ beâsi yakât kakŋan talop yamâ lok papatoŋe ŋerendenŋe kunyenan horaraŋgimai yawuya kunŋan horatbaŋgiwi. Otmu yaŋeâmâ kuk otmâ kasalipŋe itit kiom tuhuyekbe sâamâmâ tembe nananŋe teikum gâitmâ hâum ariop.

³ Arimu yanâk Lama Nanŋe pepa gâoŋ yâhâpŋe ya mem holaŋop. Mem holaŋmu soŋgo papato ya yengâlen gâtŋe âlâŋe yuwu sâmu nâŋgâwan. “Gam ari.” ⁴ Yawu sâmu yanâk beâsi kurinŋ yaŋe teteop. Yakât kakŋanâmâ lok âlâ talop yaŋe asama pato miakmâek gam ariop. Otmu lohimbi hionakmâ kapam ahonŋetgât Anitâŋe mâmâŋe otbaŋgim hâŋgângumu giop.

⁵ Arimu Lama Nanŋe gâoŋ kalimbuŋe ya mem holaŋop. Mem holaŋmuâmâ soŋgo pato âlâŋe yuwu sâop, “Gam ari.” Yawu sâmu yanâk beâsi helenŋ ya teteop. Yakât kakŋanâmâ lok âlâ talop yaŋe sot me senŋe âlâlâ kakŋan katmâ dop memai ya miop. ⁶ Ya memu soŋgo papato tatbi yâk yengâlen gâtŋe âlâŋe kârikŋe halahum yuwu sâam lok beâsi kakŋan talop ya ekuop. “Gâŋe sot âlâ mem amanŋ tipinŋan mânunđâ tatmu hâmbâi po tetewuap yanâmâ yakât hâmeŋe mem yahatbuat. Otmu sot mem itâkalân mânunđâ yakât hâmeŋe gurâ mem yahatbuat. Otmu hânŋan kulemŋan po pato tetem

ki lingarakmâ imbuap yakât otmâ wain toje otmu nak âlâ, kutje oliwa sâmb, yakât toje yakât hâmenajeâmâ amutgen talâk.” Yawu sâmb hângangumu giop.

⁷ Arimu benje Lama Nanjae gâon imbâtje ya mem holaņop. Mem holaņmu soņgo papato bâiņe yaņe kârikje halahum yuwu sâop. “Gam ari.”

⁸ Yawu sâmbu yanâk beâsi gimbaņ kâiâk mâiâk yaņe teteop yakât kakņanâmâ lok âlâņe talop. Otmu yâkât kutjeâmâ Mumuhât Mâtâp Pato yawu. Otmu yâkât betņan lok âlâ, kutje Hiliwaho Hiliwaho sâmb, yaņe watmâ takaop. Yâkneâmâ lohimbi mem kâsip misip tuhuyekmâ komot imbât katyehowot. Yawu otmâ komot konohâmâ yongomutâ hiliwahonjetgât wâtjetje tatyitgiop. Otmu sâmutâ mesek umatje teteyiņgimu lohimbi nombotjeâmâ mum hiliwahowi. Me soņgo sâtņeņe tetem yinņiņetâ muwi. Me po pato tetemu yanâmâ kapam ahom muwi. Otmu kulem yu teteâkgât yâkne gem surutuk sâmb ba ariowot.

⁹ Arimutâ yanâk gâon momeņe ya mem holaņop. Mem holaņmu yuwu tetemu ekban. Hotom u uminiwi yakât alata Yerusalem yengât opon kâmbukņan talop ya dop kum âlâ yawuya himbimân katmu talop ya tetemu ekban. Yaņeâmâ embun lohimbi emelâk yongonjetâ muwi ya yengât umutyene ya tatņetâ ekban. Yâk yengât topyeneâmâ yuwu. Embânân angoân lohimbi nombotņe manmâ Anitâhât tem lâum manmâ kasalipyene yengât Porom Lâpio yakât hâkâņ otbi. Otmu lohimbi nombotņe Yesu mepaem manņetâ yakât kasalipyene yongonjetâ muwi. Komot yâhâp ya yengât umutyene ya ekban. ¹⁰ Otmu Anitâ yuwu sâmb ulitguwi. “O, Ambonenne, topge yamâ ikņiâk tap, ki otmâ tâpikgumat. Yakât otmâ nen kerekne yuwu sâmb âihohomunne nâņgâ. Lohimbiņe hânân manmâ kasa otniņim nongonjetâ muwin yakât sâp girawu yaen gâņe matje otyiņgiuwat?” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sâņetâ yanâk Lama Nanjae yaņe sâņgum kaok konok konok yinņimu meņetâ yuwu sâmb ekyongop. “Yen tipiņe tatmâ nâņgâņet. Angoân yen yongonjetâ muwi. Otmu yapâ torokatmâ bukulipyene yawuâk yongonjetâ mum gawi. Otmu torokatmâmâ hâmbâi nombotje âlâ yawuâk yongonjetâ munomai ya Anitâņe yekmâ nâņgâmu dopņan otbuap. Yanâmâ yen yongowi yakât matje nâku kâpekyiņgiwom.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmb gâon nombolân konokne ya mem holaņop. Mem holaņmu yan yuwu tetemu ekban. Yanâmâ mososon pato miop. Memu yan hilâmgât emetsenne irik irik sâop yamâ kâlâp gâwuņe yawu olop. Yâhâ omongât emetsenne yaņeâmâ kuriņ kuriņ hâum heppenne gemu ekmain yakât dopņeâk olop. ¹³ Otmu siru pato memu nak esenjaņe beretek sâmb hânân gemap yakât dop otmu himbimâmbâ pitu yaņe aksihâk beretek sâmb gewi. ¹⁴ Yâhâ nenje sâņgum mem pâņ pâņ kepehemain. Yakât dopņeâk himbim yamâ ba nombot ga nombot, nombot nombot yaņe yawu kepeiahop. Otmu pumņe papato otmu mâtuņa yaņe aksihâk kaweyene pilâm orotok sâmb gulip malap otbi. ¹⁵ Otmu lohimbi kerek, lok papato me inņe, lok kunne me tâņgât, kaok me helen, iri sikumyene orop me umburuk mansai, lok toņe toņe kerehâk ya tetemu wosapâ ba misiņgurakne sâmb hâum pâpguwi. ¹⁶⁻¹⁷ Ya misiņgurakne sâmb hâum pâpgum yan yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ sâp pato tâlâhuap. Yawu otmâ Anitâ otmu nanjae yâk yetņak kuk pato otniņim sâmutâ âlâlâ yakât wâtje biatbe sâmb oap. Yakât otmâ nen yu gulip otmâ metenomosain yukâ. Anitâ nanjaitje ewun tatmâ nenekdomosawot yamâ embaken hân kâlehen hangunom. Nen yâkât senņan âlepne wâtnenne tatningimu eknomgât dop âlâ ki tap. Yakât girawu otmâ misiņgurakne. Yakât otmâ kât pato me, pumņe launje yaņe nenehâkgât nanġain.” Yawu sâwi.

7

Isirae lohimbi komotje komotje ya yengât kundenyejan undip katyehop.

¹ Otmu ya biatmu yakât kakñan anelo imbât kinnetâ yekban. Anelo imbât yajeâmâ hân nombot nombot siru pato dondâ pilâop yakât mâtâpñe kum manjuwi. Kum manjuwetâ nâñ nâñ sâop. ² Yawu otmu yan anelo âlânje sikop gahañehen tetem kinmâ Anitâ manman amboñe yâkât komot ya yengât kundenyejan undipñe katyekbe sâñ kinop. ³ Yawu kinmâ bukulpñe yuwu sâñ ekyongop. “Yen siru ya ki pilâñetâ miâk. Nenñeâmâ angoân sâp yiwerene yu Anitâhât lohimbi yamâ ikñahât undip katyekmunñe tâñ tâñâk tetemuâmâ yakât kakñan siru ya pilâñetâ miâk. Mem yan Anitâhât kasa ya meteyehâk. Otmu undipñe orowâk katyekmunñe kinnomai yamâ ki meyekbuap.” Yawu sâop.

⁴ Otmu Isirae lohimbi Anitâhât komolân gâtñe yongonñetâ nâñgâwan yamâ emelâk yâkât pat otbi. Yâk yengât dop yamâ menduhuakñetâ 144,000. Otmu Isirae lohimbi yuñe hionakmâ komot kâi nombotgen yâhâp otbi ya yengât dopyeñe yuwu. ⁵ Yura yâk yengât komolân gâtñe yapâmâ 12,000 yakât dop. Otmu Luwen yâkât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu Gat yâkât komolân gâtñe gurâ yawuâk 12,000. ⁶ Otmu Asehât komolân gâtñe gurâ yawuâk 12,000. Otmu Naptalihât komolân gâtñe ya gurâ yawuâk 12,000. Otmu Manasehât komolân gâtñe gurâ yawuâk 12,000. ⁷ Otmu Simiongât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu Lewihât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu Isasahât komolân gâtñe gurâ 12,000. ⁸ Otmu Sewulungât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu Yosepgât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu bânjeâmâ Benyamingât komolân gâtñe 12,000. Lohimbi komot yuñe Anitâhât pat otbi.

Lohimbi kinñitje orowâkñe kinmâ Anitâ yet Yesu mepaeyelekbi.

⁹ Ya ekmune pesuk sâmu yakât kakñan lohimbi kinñitje orowâk hânñan kulemñan manbi yaje taka menduhuakmâ kinnetâ yekban. Otmu lohimbi ya sâlipyongonomgât dop bia. Yaje Anitâ otmu Lama Nanñe yâk yetgât gotyetñan kinbi. Kinmâ sâñgum kaok bolañ bolañ mânunakñetâ ge engatyenambâ hârâtâhâk kinmâ ariop. Yâkñe awu tawu mem lapu lapu tuhum yuwu sâñ Anitâ mepaem kinbi. ¹⁰ “O, Anitâ Tihit Amboñe. Gâñe nen gike pat sâñ kuningion. Yakât otmâ ki hiliwahonom. Otmu gike nange, Lama Nanñe nengât tosehât otmâ umatñe miop. Yakât otmâmâ sâp yiwerene yuâmâ nenñe manman âlepñan manmâ gain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sâñetâmâ anelo kinñitje orowâkñe menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanñe, soñgo papato imbât, lok kunñe yâk kerek hawamyongom kurâp kinbi. Kurâp kinmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. ¹² “Nen Anitâ Ambonennahât wâtñan manmain. Yâk nâñgân nâñgânñe âilongo. Otmu âlâlâ yakât amboñe oap. Yâhâmâ lanññanâk tatmâ gamap. Manman amboñe yu bulânje. Otmu yâkñe buku âilongo otningim gamap yakât mepaembisâin.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâñetâ lok kunñe 24 yâk yengâlen gâtñeñe yuwu sâñ âinohop. “Lohimbi yu sâñgum kaok bolañ bolañ mânunakmâ kinsai ya wosakembâ takai? Otmu topyeñeâmâ girawu?”

¹⁴ Yawu sâñ âinohomu yuwu sâñ ekuwan. “Nâmâ wongât âinohoat? Gâñe eknohoâyâ.”

Sâmunne sâop. “Lohimbi yuâmâ emelâk kasalipyenñe mem ge katyekne sâñ mem âlâlâ tuhuyekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gawi. Yawu otyingñetâ sâtgum manmâ biwiyenñe Yesuhâlenâk katmâ manbi. Yakât otmâmâ emelâk Lama Nanñe hepñeñe tosayenñe pirim ikñe pat kuyingñop. ¹⁵ Yakât Anitâhât senñan kinmâ sâp ârândân yâk mepaem hoñ bawanñim manmai. Yawu

otmâ manmâ yâhâjetâ Anitâ manman ambonaje galemyongom mâmâje otyingimap. ¹⁶⁻¹⁷ Otmu Lama Nanje yamâ Anitâhât senjan kinmâ gamap. Yawuhât yâku yawuâk yâk yengât galem otmâ manman kârikje yakât to senjanâk dâiyekmâ arimu yan nem piriakmâ mepaeakmâ mannomai. Yawu otmâ Anitâje yâk yengâlen umatje âlâlâ teteyingimapgât manman sânduhân katyekmâ wawaeyekbuap. Yakât kakjanâmâ yâhâpje torokatmâ engat hako otmâ gilâp isenomaihât dop ki tap. Me sotgât yâhâpje ki po yingimu munomai. Me tohât engatyene ki san sâwuap. Me sikopje yongomu yan wâtyene ki houj sâwuap.” Yawu sâop.

8

Lama Nanje yâkje gâon bâije ya mem holaņmâ pilâop.

¹ Ya ekmune biatmu Lama Nanje gâon nombolân yâhâpje ya mem holaņop. Mem holaņmu yanâk mun ya bialop. Mun ya biatmu Anitâ hawangum kinbiņe in tatmâ hutuk sâm kinbi. ² Yawu kinjetâ kâlep ki otmâek aņelo nombolân yâhâp yaje Anitâhât senjan tetem kinjetâ yekban. Kinjetâ Yesujeâmâ lâmun nombolân yâhâp ya yingimu mewi. ³ Otmu yâk yengâlen gâtje âlâjeâmâ kondo goliņak tuhuwi ya memâmâ alata yan hotom uwi yakât nombotgen ari kinop. Otmu lohimbî nombotje alata amutgen kinmâ yan Anitâ ulitgum manbî ya yengât den ya haņ sâm yâhâmu tepje nângâyiņgiâkgât Yesuje to kukje suk suk yamâ gâimu kondoân ya pik sâm iop. ⁴ Pik sâm imu aņeloje mem moselemu Anitâhât hâmeņan yâhâop. Yâhâmu yanâmâ tepje nângâyiņgiop. ⁵ Otmu ya pesuk sâmu aņelo yaje alata yapâ kâlâp mem kondo kâlâhen katmâ mem ari akņangen panmu hânân sem tok sâm giop. Hânân gemu elem ya tok sâm belek sâmu himbim guņguruņ sâop. Himbim guņguruņ sâm arimu mososoņ pato miop.

Aņelo kândikuņe lâmunje kunop.

⁶ Otmu aņelo nombolân yâhâp yaje lâmunyeņe âlâku konok konok miakmâ kunne sâm otmâ menduhuakmâ kinjetâ yekban.

⁷ Aņelo aņgoân lâmun kunop, sâp yanâmâ gelâk kândâk kândâk otmu kâlâp yaje hepņak pato otmâ hânân kioņmu ekban. Yâhâ hânân giop yajeâmâ puņ sâm hewukje nombotjeâk siop. Komot kalimbu gârâmâ yakât hohetyeņambâ gâtje konohâk yajeâmâ sem meteop. Yâhâwâmâ talowot.

Aņelo yâhâpņaje lâmunje kunop.

⁸ Yawu otmâmâ aņelo yâhâpņaje lâmunje kunmu yan wahap âlâ giop. Yamâ kâlâp pato yawuya. Yajeâmâ ge saru kâlâhen giop. Saruân gemu yan saru torehenje giowângen yajeâmâ hewâk pato olop. ⁹ Hewâk pato otmu saruân gâtje yan iwi ya aksihâk muwi. Otmu nombotje saruân wanğa mem bam gam otmâ manbî yâk gurâ yawuâk saru kakņan gulip otbi. Yâhâ nombotje pato yamâ âlepje hâmeyeņe kinop.

Aņelo kalimbuņaje lâmunje kunop.

¹⁰⁻¹¹ Aņelo kalimbuņaje lâmunje kunop. Kunmu pitu pato âlâ, kutje Kalak sâm, yaje sem laņ laņ sâm kioņop. Yaje himbimâmbâ ewapâ gemu yan to senje senje yakât nombotjeâk kalak olop. Komot kalimbuņambâ komot konohâk yajeâmâ kalak olop. Yâhâ yâhâp yamâ ukenje yawuâk olowot. Yawu otmu lohimbî nombotņaje to kalak newi yaje muwi.

Aņelo imbâtņaje lâmunje kunop.

¹² Aņelo imbâtņaje lâmunje kunop. Kunmâ dewutâ emetsenje pitu topje topje laņinyeņe yamâ kâtâpgumu omoņguop. Otmu dewutâ nombotje yamâ

nombolâk pilâmu nomborâmâ omonguop. Otmu emetsenye yawuâk, otmu pitu gurâ yawuâk laninye inin pilâmu sânduk sâam iop. Yawu otmu hilâmngât emetsenye ya kâtâpgumu hilâm kârikjan omon sâhâop. Otmu dop yawuâk omonngât emetsenye ya gurâ kâtâpguop.

¹³ Otmu ya biatmu yakât kakjan âlâ tetemu yuwu ekban. Tiwa pato pâp pâp sâam hanân yâhâm arimu ekban. Hanân yâhâm ari kârikje halahum yuwu sâop. “Bâe, âlâlâ teteap yuâmâ ki orotje. Anjelo nombotje âlâ yâkje lâmunyeje kunne sâam oai. Kunjetâ sâp yanâmâ umatje topje topje lohimbî kakyenjan yâhâwuap. Hâmbâi yan girawu otnomai sâam nângâm oan yukâ.” Yawu sâop.

9

Anjelo momenjae lâmunje kunop.

¹ Anjelo momenjae lâmunje kunop. Kunmu yan pitu pato âlâje himbimâmbâ gemu ekban dop yawuya anjelo âlâje himbimâmbâ gem hanân kionop ya tetemu ekban yakât topjeâmâ yuwu. Yâkje hem nâpumje yapâ âlâlâ bâleje topje topje holarjmu yahatmâ ariâkgât himbimâmbâ giop. ² Gem hem nâpum yakât gahatje ya mem pilâmu an sâamu utun pato gam yâhâm emetsenye ya kâtâpguop. Kâtâpgumu omon pato sahap. ³ Otmu utun yâhâop yakât biwinjambâ dimun tem pato ya teteop. Tetem utun ya biwinjambâ gemâmâ kulahâ bâlejae ningimap dop yawuâk yingjio. ⁴ Otmu ambojenaeâmâ yuwu sâam ekyongop. “Yenâmâ nak me senje âlâlâ esenje ya nene sâam ki genomai. Me Anitâhât lohimbî undip katyinjinetâ yakât pat otmâ mansai yâk yekmâmâ hâhiwin ki yingjino. Yâhâ nâje mâmâje otyingimune ari lohimbî tângât, undipyeje bia yamâ hâhiwin pato yingjino. ⁵ Hâhiwin yingjinetâ sâtgum manjetâ emetsenye mome pesuk sâamu yanâmâ sânduk sâawuap.” Yawu sâam hângânyongop. ⁶ Hângânyongomu ge lohimbî yingjinetâ hâhiwin nângâwi ya biatyngiâkgât mâtâp hâum pâpgum manbi. Hâhiwin ya yawuâk nângâm manjetâ emetsenye mome pesuk sâamu yanâk hâkyeje sânduk sâop.

⁷ Otmu dimun jaenâmâ yingine sâam beâsije beren beren otmâ kinmap dop yawuâk otmâ kinjetâ yekban. Yâhâ kunyeenâmâ nerenen golinjak tuhumai yawuya mem lok papatone nerenen horarajimai dop yawujae horarajim kinjetâ yekban. Kun kundenyeje yamâ lok nengât kun kunden yawuya. ⁸ Yâhâ somotyene yamâ kâkâlep jaen silik solok sâam giop. Yâhâ sâtyene yamâ puaiâ sâtnaen kâkitik sâamap, dop yawuya. ⁹ Yâhâ dihinyenahât katipje yamâ hâmbâ kârikje yawuya. Yâhâ pengamyene mun pato pilâop yamâ gâmut huwuwun sâam gam arimu nângâmain yawuya bia. Ya wangim dop âlâ olop. ¹⁰ Yâhâ sopyeneâmâ boson boson sopje yawuya. Otmu jaenâmâ lohimbî kârâyekmu hâhiwin pato nângâwi. Hâhiwin pato nângâwi yakât kakjan emetsenye mome pesuk sâop. ¹¹ Otmu ambojene yamâ anjelo âlâ hem nâpum pato tumunje ki ehekje yakât amboje. Anjelo yakât kutje yamâ Isirae yengât denân Awaron, yâhâ Girik denân Apolion sâamai. Yakât topjeâmâ yuwu tap. “Kiom Amboje.”

¹² Otmu anjelo momerae lâmunyeje kunbi yapâ umatje teteop yamâ bialop. Otmu umatje yâhâpne otmu kalimbuje tetewe sâam olop.

Anjelo nombolân konokjae lâmunje kunop.

¹³ Anjelo âlâ nombolân konok jaen lâmun ya kunop. Kunmuâmâ alata amutgen kinbi jaen Anitâ yuwu sâam ekuwi. ¹⁴ “Emelâk anjelo imbât jaen to pato âlâ, kutje Euparata sâam, yan lohimbî bâleje jaen matje menomai yakât mambotmâ tatjet sâam dâmân kâlehen katyekjetâ tatbi. Katyekjetâ tatjetâ

emelâk yongone sâmb yakât hewewen otmâ mitiwahom tatbi. Yâhâmâ matnje yingjetgât anjelo lâmun kunmâ kinsap yu hângângurâ holanyekmu arinetgât nanjain.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sânetâ yanâk ari holanyekmâ lohimbi kâsipyongonetâ komot kalimbu otbi ya yengât hohetyenambâ gâtneje komot konok mem gulip tuhuyeknetgât sâmb hângânyongop. ¹⁶ Hângânyongomu emelâk arine sâmb bunewâk henjemahom tatbihât yapâ yahatmâ ariwi. Otmu yâk yengât kapam lok beâsi kaknan tatbi ya sâlipyongonomgât dop bia. Yamâ komot pato, 200 milion yawu.

¹⁷ Otmu kapam lok beâsi kaknan ariwine kapamgât hâk katipne topne topne mem hanjalakbi. Nombotne kisi kisi, nombotne kurin, kâlâp koketne kuhulun kuhulun yakât dop me hep yawuya, yâhâ nombotne gimban yawuya. Yâhâ beâsi yengât towatyene yamâ yuwu. Kunyene yamâ pusi pato, kutne Laion sâmb, yâkât kunne yawuya. Wâtyene pato tatyngiop yakât lauyenambâmâ kâlâp pato sem kilik kilik sâmb pundun sâmb kinmap yawuya ekban. Yane ari lohimbi kâsipyongonetâ komot kalimbu otbi ya yengât hohetyenambâ gâtne komot konok sem gulip tuhuyeknetgât sâwi. ¹⁸⁻¹⁹ Yamâ betyenehen otmu dâtâpyenehen yamâ sâtnêak hârok. Yâhâ hapeyehât sâtnê yamâ mumakgât sâtnê dop yawuya bia. Ya wangiap. Yane lohimbi kerek hilipyongomu hâhiwin dondâ nângâm muwi.

²⁰ Otmu lohimbi komot kalimbu tatbi. Yapâ gâtne komot konok emelâk gulip otbi. Yâhâ komot yâhâp tatbi yaneâmâ orotmemeyene bâlene ya ki bet pilâwi. Yamâ kunyene kârikne otmâ torokatmâ weke bâlene yengât nângânetâ bonne otmu mepaeyekbi. Yâhâ Porom Lâpio yawuya yengât umutyene ya hâwiwi, me kâtnak gâiwi, me golinjak me siliwanjak um kutakum yanjak mepaewi. Yawu otmâ wahap tângât, hâlîne bia, yakât nângânetâ yahalop. ²¹ Otmu kombo meyingine sâmb dondâ yongonetâ muwi. Me sait bâlene, me karasuna, me kâwâ konda me âlâlâ ya otbi. Yawu otmâ manmâ Anitâhâlen biwi nângân nângânyeneje ki kepeiwi. Orotmeme bâlene ya torokatmâ otmâ manbi.

10

Anjelo âlâne pepa mem Yoane wanjmu niop.

¹ Otmu ya pesuk sâmbu anjelo âlâ ekban. Yamâ wâtne pato nandorone tatbangiop yane himbimâmbâ elem kulewonjon biwinambâ gemu ekban. Anjelo yakât kun kundenne yamâ sikopne siliñ siliñ sâmb hâmap yakât dop otmâ lajinne pilâmu yâkât kun kundenjan yamâ hambe mohat yanjak pato otmu ekban. Kâi pawutne yamâ kâlâp semu koketneje lañ lañ sâmb imap dop yawuya. ² Yâhâ bânjan pepa mem talop yane pereren sâop. Otmu kâine pereren sâmb bonângenne saruân tâlim kanehenne hânân tâliop. ³ Yawu otmâ yan halahuop. Halahumu elem pato ya hâreakmu himbim gunjuruñ sâmb nângâwan. ⁴ Topne ya nângâm kulemguwe sâmb ot tatmune benne, Yesune himbimâmbâ den âlâ yuwu sâop. “Yoane, elem kulewonjon munne pilap yakât topne ki kulemgu. Yamâ inâk ândâwâk nângâm biwihanâk katbuat.” Yawu sâop.

⁵ Otmâ anjelo yane bânne bongen siwira hom panmâ himbimân ekmâ yuwu sâop. ⁶ “Anitâ manman amboje. Gâ embânân tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Wâtge kârikne pato tatgihiap. Yawu tatgihiapgât otmâ himbimân, hânân, toen, saruân, me senne âlâlâ wosapâ wosapâ tatmâ arai ya gâne sârâ tetewi. ⁷ Wâtge pato yawu tatgihiap yakât otmâ sârâ sâp pato yu emelâk tâlâhuap. Yakât otmâmâ sâp yiwerene yu alata amutgen kinsai ya

yenġât nâġġâmâmâ kasalipyenġe matġe bâlenġe yinġirâ menġet. Otmu emelâk ġânġe poropetelipġe den ekyongorâ sâġm tetem ġawi yakât bulânġe yiwerenġe teteâġġât yakât anġelo nombolân yâhâpġanġe lâmunġe ya kunâk.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâġmu yanâk Yesuġne himbimâmbâ yuwu sâġm eknohop. “Anġelo kânġe nombotġe hânân tâlim nombotġe saruân tâlim pepa mem pererenġe tuhum kinsap ya ari bâtnan me.” Yawu sâop. ⁹ Yawu sâġmu arimune anġelo yanġe yuwu sâġm eknohop. “Pepa yu ġihimune mem ne. Nendâmâ lauhan membuap. Yâhâ nem kut pilârâ tepġan ġewuawâmâ tepġe irik irik sâġmu hâhiwin nâġġâuwat.” Yawu sâġm eknohop.

¹⁰ Yawu sâġm mem nihimu newan. Mem nemune kâkânan bâok sâop. Yâhâ tepnan ġiop yanâmâ hâhiwin nihiop. ¹¹ Hâhiwin nihim yanâmâ yuwu sâġm eknohop. “ġâ ihilâk lohimbî hânġan kulemġan kapi wosapâ me wosapâ manmâ arai ya yenġâlen ari yu me ya teteyinġiwuapġât topġe sâġm tetem ekyongowuat.” Yawu sâġm eknohop.

11

Anitâhât hoġ bawa lok yâhâp yâk yetġât topyetġe

¹ Otmu kapam dop tuhu tuhu ya mem nihim yuwu sâġm eknohop. “ġâ yahatmâ ari. Anitâhât opon kâmbukġahât ġinġe hotom umai yakât tunġunġe nombot yakât dop tuhum ek. Otmu lohimbî nombotġanġe Anitâ hoġ bawanġim mepaem kinsai ya amonġe kinsai ya sâlipyongom dopyenġe nâġġâ.

² Yâhâ Anitâhât topġe ki nâġġâmai yamâ yaehen tai yâhâmâ kasalipyenġanġe taka emet kapiyenġe Anitâhât kawenġe tap ya limbâronġum hâhiwin yinġinġetâ sâtġum mannomai. Sâtġum manġetâ emetsenġe 42 pesuk sâwuap. Yakât otmâ yâhâmâ ki sâlipyongowuat. Pilâyekdâ in tatnomai. ³ Yawu otmâ hâhiwin nâġġâm sâtġum manġetâ yan nânġe hoġ bawayâhâtne yâhâp katyelekmune lohimbî yanġe munomaihât kou kendâmahom kunyetġan kepeim Anitâhât topġe sâġm ekyongom manmutâ emetsenġe 42 pesuk sâwuap.” Yawu sâop.

⁴ Yâhâ Anitâhât hoġ bawa lok yâhâp yâk yetġât topyetġeâmâ yuwu. Yâhâmâ nak âlâ, kutġe oliwa sâġm, yawuya. Me balam yâhâp sem kilik kilik sâġm kinmap yawuya. Yâkġeâmâ Anitâ hoġ bawanġim yâkât topġe sâġm tetem ekyongom mandomawotġât sâġm yitġiop.

⁵ Yâhâ tetemu ekban yakât torokatmâ yuwu sâwe. Lohimbî nombotġanġe orotmeme bâlenġe otmâ mansainġe yotġone sâġm gotyetġan arinġetâ yâk yetġât lauyetġambâ kâlâp punduġ sâġm seyekbuap. Yakât sâġm kalop. ⁶ Lok yâhâp yanġeâmâ Anitâhât wâtġan kinmâ ġelâk âlâ ki ġiâk sâmutâ ki ġewuap. Sâp yan Anitâhât den ekyongoromawot. Yâhâ to senġanġe hep olâk sâmutâ hep otbuap. Me kundat umatġe topġe topġe teteyinġiâġġât nâġġâromawot ya ġurâ âlepġe teteyinġiwuawâk. Yakât wâtġetġe pato tatyitġiap.

⁷ Otmu Anitâhât den ya sâġm tinġ pilâromawot yan hem nâpum bâlenġahât ambonġe yanġe yapâ yahatbuap. ⁸ Yahatmâ kapi âlâ kutġe âinġe Sotom sâġm, otmu kutġe âlâmâ Aihita, yan Kutdâyetġe howanân kuġetâ muop kapi yan ari kasa otyitġim yotġomu mundomawot. ⁹ Yawu otyitġimu yan mitihât kasa hânġan kulemġan kapi wosapâ me wosapâ ġâtġanġe yâk yetġât den pat ya nâġġâm taka yelekmâ mem hanyotġomaihât ġalemyetġe kinġetâ ki mem hanyotġonomai.

¹⁰ Yawu otġetâmâ nombotġanġe yuwu sânomai, “Bâe, hoġ bawa yâhâp yuġe taka hâhiwin kakġan katnenekmutâ sâtġum manmâ ġain ya muawot.” Yawu sâġm bukulipyenġe orop yenġeâk heronġe nanġanġim senġe âlâlâ anġi ġunġi otmâ yâhânomai. Otmu yâk yetġât sâġm torokatġitġim onġ ġirinġ otnomai. ¹¹ Yawu otġetâ hilâm kalimbu otmu âlâhât nombolâk ya pesuk sâġmu imbâtġan hilâm kârikġan yanâmâ Anitâhât Wâtġât mâġmâġahât Heakġe ġe mâġmânġe otyitġimu

yahatdomawot. Yahatmâ kinmutâ yan lohimbi nombotņane gotyetyambâ gam arinomai yane yelemekmâ umutyene arimu kingityenjahât dondâ otnomai. ¹² Yawu otmutâ yanâk himbimâmbâ Yesune den âlâ yuwu ekyotgowuap. “Yet yuân gayet.” Yawu sâmb ekyotgomu elem kulewoņboņ biwiņambâ yâhâmutâ kasalipyetyane yelemeknetâ sâtņe otbuap.

¹³ Yâhâromawot yanâk mososoņ pato membuap. Memu emetyene mem gâsuk tuhumu amon âlâek yane putuk sâwuap. Otmu lohimbi matņe 7000 yongomu munomai. Muņetâ yanâmâ lohimbi nombotņe ki hiliwahonomaine Anitâhât kulem ya ekņetâ sâtņe otmu yâkât nâņgâņetâ yahatbuap. ¹⁴ Umatņe yâhâp teteap yamâ pesuk yap. Yakât kakņan kalimbune yu tetewe sâmb oap.

Anĵelo nombolân yâhâņane bâiņe lâmunņe kunop.

¹⁵ Anĵelo bāt nombolân yâhâņe, bukuyene bâiņe yane lâmun kunop. Kunmuâmâ anĵelo kingitņe orowâkņe den kârikņan yuwu sâņetâ gemu nâņgâwan. “Kutdânenņe Anitâne nanņe hâņgângumu ge lohimbi yengât lok kutdâ manmâ tihityene otmâ manbisâp yakât sâp emelâk tâlâhuap.” Yawu sâmb mepaewi.

¹⁶ Otmu lok kunņe papato 24 ya Anitâ hawamgum tatmaine yuwu sâmb Anitâ kiki mewangiwi.

¹⁷ “O, Anitâ, Wâtgât Amboņe. Embâņân hân himbim ki kândikyotgonâmbâek tatmâ gaon. Otmâ tatmâ gamat.

Sâp yiwerene yu topņe katmâ lohimbi hânņan kulemņan manmâ arai yamâ gâņe galemyene pato otmâ yâhâwuap. Yakât nâņgâmunņe hân himbim pâroņ oap.

¹⁸ Yâhâ lohimbi nombotņane gâhât topge ekmâ nâņgâhihiņetâ gemu betgihim komolipge mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otmâ orotmeme bâleņe otmâ manmâ gai yakât matņe yingwiwe sâmb oat. Matņe yingwiwe sâmb otdâ kuk pato otmâ ahone sâmb oai. Otmu gâņe lohimbi kerek yengât biwiyeņe ekmâ nâņgâm matņe yingwiuatgât sâp ya tâlâhuap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain.

Otmu sâp yiwerene yuâmâ poropete nombotņane gâhât tem lâum manmâ gawi, me lohimbi nombotņane gâhâlen biwi nâņgân nâņgânyene kepeim manmâ gawi, yâkņe hâmeņe âlepņe menomaihât sâp yu tâlâhuap. Yakât sâmb gâ mepaeheksain.”

¹⁹ Yawu sâmb kiki mewangiņetâ Anitâhât opon kâmbukņe himbimân tap yakât gahatņe ya hindakmâ aņ sâmb kinop. Hindakmâ aņ sâmb kinmu yakât kâlêhen girem den sâmb kulemgum kalop yakât katipņe ya tetekņan otmu ekban. Yawu otmâ belek sâmb himbim guņguruņ sâmb gelâk kândâk papato giop. Yawu otmâ yan mososoņ pato memu hân hârohâk sâmb sâmb sâop. Yawu tetemu ekban.

12

Imbi âlâne naom memu puaiane nem kereņgetbe sâmb olop.

¹ Kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Imbi âlâ hâk katipņe mânunjakmâ talop yakât kundenneâmâ sikopņe siliņ siliņ sâmb hâumap yawuya. Yâhâmâ omoņgât emetsenņe laņinņe pilâop yakât gotņan kinop. Yâhâ kunņe mâpuņanâmâ pitu kâiân yâhâp tatbi. ² Otmu imbi yamâ tepdâek. Yawu gârâmâ naom ya membe sâmb hâliliakmu hâhiwin nâņgâm isem talop.

³ Yawu olop yakât kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Puaia kurin bâleņe yawuya. Kunneâmâ bāt nombotgen yâhâp. Yâhâ kunņe ya ârândâņâk lok papatoņe ņerenden horaraņgimai yawuyane hârâtâhâk horaraņgim talop. Yâhâ ņilipneâmâ bāt nombot nombot hârok. ⁴ Yâhâ yane himbimân pitu kâsipyongomu komot kalimbu otbi. Komot konok yamâ aksihâk hapeņane

gâwâreyekmu pek sâh hânân gewi. Yâhâ komot yâhâp yamâ pilâyekmu yanâk tatbi. Otmu imbi yañe naom ya memu puaiñe nembe sâh imbi yakât gotñan ba kinop. ⁵ Yâhâ imbi yañe naom miop yañeâmâ hâmbâi lohimbi hârok yengât lok kutdâ manmâ tihityeñe otbuapgât Anitâñe emelâk sâh kalop. Otmu puaiñe nembe sâh otmu sâp yan Anitâñe sâmu naom ya himbimân yâhâmâmâ orowâk talowot. ⁶ Yawu otmu imbi yañeâmâ kiñgitñahât otmâ sururuk sâh ari lok ki manmaiângen Anitâñe yâkât kawe mem heñgenñuwañgim kalop yan ariop. Yan arimu Anitâñe tihitñe otmâ yâhâmu emetsenñe 42 ya pesuk sâop.

⁷ Yâhâ imbi yañe lok ki manmaiângen ariop sâp yanâmâ himbimân kapam pato teteop. Kapam pato tetemu yan añelo patoyeñe, kutñe Mikae sâh, yâkñe añelolipñe meyekmu puaiya yakât komolipñe ya yongom mem ge katyekbi. ⁸ Mem ge katyekmâ himbimâmâ watyekñetâ hânân yuân gewi. ⁹ Yawu gârâmâ puaiya kunsain yâkât kutñe yamâ Haknenñan Sâmap, otmu kutñe âlâmâ Satan, yañe lohimbi kerehâk kâityongom mem lohotñe tuhunenekmap.

¹⁰⁻¹¹ Otmu alata amutgen kinbi yañe yuwu sâñetâ nâñgâwan. “Satanñe Anitâhât sennan kinmâ haonmâ ârândâñ nen Anitâhât komolipñe den âiân katnenekmâ mem bâlenenekbe sâh gamap. Yawu gârâmâ Anitâñe nanñe sârerenehâkgât hânñangumu gem nengât sâh muop ya mumuñambâ mem yahalop. Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ yâkñe sâmu yâkât añelolipñe Satangât komolipñe watyekñetâ giai. Otmu Lama Nanñe yâkâlen torokatmunñe mâmâñe otingimu Satan otmu yâkât hoñ bawa me mitihât kasa takañetâ lohotñe ki otmâ manbin. Yawu otmâ kârihem kinmâ Lama Nanñe yâkât tem lâuwañgim mepaewin. Mepaemunñe yakât matñe kasalipñeñe taka nongonñetâ muwin. Yawu gârâmâ Anitâ Kutdânenñe wâtñe pato tatbañgimapñe nen mem heñgenñunenekbuapgât mâtâp teteap. ¹² Otmu Lama Nanñe ya mumuñambâ mem yahalop yan Satan mem ge kalop. Yâhâ yakât dopñeâk nenñe Satangât hoñ bawa ya mem ge katyekbin. Topñe yawuhât otmâ himbimân gâtñe yeñe heronñe otbañgim mepaem mannomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâñe Satan mem ge katbuap yakât Satanñe nâñgâm kuk pato otmâ yakât matñe sâh hânân ge lohimbi mem ge katyekbe sâh olop. Yawu gârâmâ yakât nâñgâm tepnenñe dondâ bâleap.” Yawu sâñetâ nâñgâwan.

¹³ Yakât otmâ puaiñe yuwu nâñgâop. “Bâe, hânân gian yukât matñeâmâ imbi yakât naom ya muâkgât nanñan” yawu sâop. ¹⁴ Yawu sâop yakât otmâ Anitâñe sâmu tiwa penñamñe yañe imbi ya âlihitañgiwi. Âlihitañgiñetâ yahatmâ pâp pâp sâh lok ki manmaiângen Anitâñe kawe heñgenñuwañgiop yan ariop. ¹⁵ Arimu puaiya kuriñ bâleñe yañe imbi ya hilipñuwe sâh launñe añmu yapâ uwurup pato gam kionop. ¹⁶ To yañe gam kionmâ imbi ya nem kereñgetbe sâh olop. Yawu olop yamâ imbi yañe torokatmâ manmâ yâhâmu emetsenñe 42 pesuk sâekgât Anitâñe sâmu pumñe âlâñe bâok sâh to ya lâum kurihiop. Lâum kurihimu imbi ya hâmeñe kinop. ¹⁷ Hâmeñe kinmuâmâ puaiñe ekmâ kuk bâleñe olop. Kuk bâleñe otmâ imbi yakât komolipñeñe Yesuhât den pat âlepñe ya nâñgâm mem biwiyeñan katmâ Anitâhât tem lâum manbi. Komot yengât puaiya yañe kuk bâleñe otyingim itit kiom tuhuyekbe sâh ariop. ¹⁸ Ari saru sâtñan kinop.

13

Sonjo sâtñe kârikñe yamâ kunñe nombolân yâhâp.

¹ Saru sâtñan kinmâ halahumu sonjo âlâ, sâtñe kârikñe, yañe saruâmbâ gamu ekban. Sonjo sâtñe kârikñe yamâ ñilipñe bât nombot nombot hârok. Yamâ lok kutdâ yengât irimut horarañgimai ya ñilipñan konok konok horarakmâ talop. Kunñe yamâ nombolân yâhâp yanâmâ Anitâ watmâ yâkât

kawenjan kinbe sâm yan ikne kutne konok konok kulemguaqmu talop. ²Yâhâ orotmemeje yamâ yinsiwet kârikne yawuya. Yâhâ kâine bâteje yamâ tiwa yawuya. Sâtjeâmâ puaia sâtje yawuya. Yâhâ puaia ya emelâk ekban yakât wâtjan kinmâ tem lâuwangiop. ³Yâhâ songo yamâ emelâk kasanaje kunje nombolân yâhâp yakât hohetyenjan gâtne konok kuop. Kumu hepne pato ga kionmu wip sâm benne yanak sâwâewangiop. Sâwâewangimu lohimbi hânjan kulemjan manbi je ya eknetâ sâtje olopgât yâkâlen torokatmâ yâkât nângânetâ yahalop. ⁴Nângânetâ yahatmu yuwu sâwi. “Bâe, songo kârikne bâleje âlâlâ kerek wangiyeksap. Yawu gârâmâ lok girawu yanje mem ge katbuap?” Yawu sâm songo yakât nângânetâ yahalop. Yawu gârâmâ songo ya konok ki mepaewi. Songo yakât amboje puaia yanje mâmâje otbangiop yakât otmâ yâk yâhâp yâhâp nângâyitginetâ yahatmu mepaeyelekbi.

⁵Anitâje ya ki ekmâ sâyitgiopgât songo yanje Anitâhât nângâmu gemu mem ge katbe sâm yuwu sâop. “Anitâ ya emelâk wâtne biatmu mem ge katsan.” Yawu sâm ikjahât nângâmu yahalop. Yawu otmâ kârikne otmâ manmu emetsenje 42 ya pesuk sâop. ⁶Yâhâ songo sâtje yanje Anitâ mem ge katbe sâm yakât sâm bâlewangiop. Dop yawuâk himbimân manbi ya yengât sâm bâleyingim manop. ⁷Yawu otmâ Anitâhât lohimbi ya kuk otyingim kerehâk mem lohoteje tuhuyekmâ mem ge katyehop. Mem ge katyekmâ lohimbi hânjan kulemjan manbi ya yengât kunje manop. ⁸Yakât otmâ lohimbi nombotje Anitâhât pat ki otbi yamâ songo yakât nângânetâ yahalop. Yâhâ lohimbi nombotje Anitâhâlen torokatmâ manbi yanjeâmâ songo ya ki mepaewi ya yengât topyene yuwu. Emelâk embân Anitâje hân himbim ki kândikyotgop sâp yanâk lohimbi yanje biwiyene Lama Nanje kujetâ muop yâkâlenâk katmâ mannomai yâk yengât Anitâje nângâop. Yâk yengât nângâm kutyene pepaen kulemgum Lama Nanje wanmu mem manman kârikne yakât pat kuyingiop. Yawu. ⁹Otmu yene den kulemguan yu sâlikum topne nângânetâ keterahâk.

¹⁰Lohimbi nombotjanjeâmâ hâhiwin kakjan mannomai. Ya teteyingiwe sâm otbuap yan ki misinguraknomai. Yawu otnomaiân kasalipyenaje mem pâi emetjan katyeknomai yan sât gum mannomai. Yâhâ nombotjeâmâ kapamje mem yongonomai. Ya teteyingiwe sâm otbuap yan âlâengen ki arinomai. Ya ihilâk yongonomai. Umatje ya teteyingiwuawân yakât nângâm Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ manjetâ Anitâje meyekbuap. Otmu umatje topne topne teteyingiwuap yan yakât nângâm ki gorâyingiwuap.

Songo sâtje kârikne âlâje lohimbi menduhuyekmâ ikne kulem bâtejan otmu meteyenjan kalop.

¹¹Otmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Songo sâtje kârikne âlâ ekban yanje hân tumunambâ pindilakmâ yahalop. Nilipjeâmâ lama lokjahât nilipje ekmâin yawuya. Yâhâ denje engatje yamâ bau hulin yerâmunne hâok hâok sâmap yawu. ¹²Otmu yamâ emelâk angoânâk songo sâtje kârikne ekban yanje emelâk mâmâje otbangiop. Mâmâje otbangiop yâkât lohimbi yanje nângânetâ yahatmu yâkâlen torokatmâ manjetgât sâm ekyongop. ¹³Otmu Anitâje mâtâp manjum ki mem ge kalop yakât otmâ haonmâ ârândân kulem topne topne meminiop. Yawu otmâ lohimbi senyenjan kinmâ sâmu kâlâp pato âlâ himbimâmbâ ge hânân pundun sâmu ekbi. ¹⁴Yawu otmâ yakât lohimbi dondâ yuwu sâm kâityongop. “Yen songo kunje sâwâeop yakât umutje hâwi jetâ kundenje teteâk.” Yawu sâm yingiop. ¹⁵⁻¹⁷Yawu sâm yingimu Anitâje mâtâp ki manguyingiop yakât otmâ yâkât tem lâum umutje ya hâwi jetâmâ mâmâje otbangiomu yahalop. Yahatmâ ikne mepaem manjetgât den sâm yingiop. Den

sâm yingim lohimbi topne topne, geheje me yahat yahatje, kutyene orop me kutyene bia, iri sikum tatyngiop me umburuk manbi, ya kerehâk menduhyekmâ iknjahât kulem towatje bâtyenjan otmu meteyenjan kalop. Yawu katyngimu yapâ gâtneje yâknjak sot me senje âlâlâ ya ari puluhunomaihât dop ya teteyngiop. Yawu otyngimu yâkât nângânetâ yahatmu mepaem manbi. Yawu gârâmâ lohimbi nombotneje yâkât ki nângânetâ yahalop yakât otmâmâ matje yingimu mem muwi. Yawu. ¹⁸ Otmu yeje den kulemguan yu sâlikum nângânetâ keterahâk. Yâhâ songo sâtnje kârikne ya tetewuap yamâ dopneâmâ 666, dop yañeâmâ lok âlâhât kut ya miop. Yawu.

14

Lohimbi kinjitje orowâkne Lama Nanje otmu Âwâne yetgât nângânetâ yahalop.

¹ Otmu ya pesuk sâmu kulem âlâmâ yuwu tetemu ekban. Pumne pato âlâ, kutje Sion sâmu, yamâ Yerusalem kapi yan tap yakât dop yamâ himbimân tap. Lama Nanje yañe yan kinmu ekban. Otmu yanâmâ lohimbi dopyene 144,000 Anitâne meyekmâ himbingât pat kuyngiop yâkneâmâ yâkât senjan kinbi. Kinmâ amboyâhâtyene, Lama Nanje otmu Âwâne, yâk yetgât kutyetje yamâ yeje meteyenjan kulemguakmâ kinbi. ² Otmu sâp yanâk munje yuwu tetemu nângâwan. Tâlâm pato âlâ yerâmu munje pilâmap yakât dop, me himbim gunguruñ sâmu nângâmain dop yawuya, me âlâmâ, lok dondâne menduhuakmâ wanjam kunjetâ nângâmain yawuya, yañe hanjâmbâ gemu nângâwan. ³⁻⁵ Otmu lohimbi 144,000 yañe songo papato imbât otmu lok kunje 24 yañe Anitâhât dâtâpñan kinbi yâk hawamyongom kinmâ Anitâ mepaem kiki mewangiwi. Kiki mewangiñetâ nângâwan. Otmu lohimbi yu yan yuñeâmâ hânân yuân ihilâk mahilâk ki manbi. Yâkne uwawapne bia manbi. Otmu den perâkne me den guruk ki sâmu manminiwi. Lohimbi yawuyañe Lama Nanjahâlen biwiyenjañe kepeim manmâ yâkât tem lâum manminiwiñe Anitâ yet Lama Nanje yetgât pat manbi. Yawu otmâ yâk hawamyongom kinmâ Anitâ mepaem kiki mewangiñetâ yekban. Kiki yakât topneâmâ lok ihilâk mahilâk manbi yañe ki nângâwi. Lohimbi Yesuhâlen torokatmâ manbi yâknjak kiki yakât topne nângâm mewangiwi.

Anitâne anjelolipne kalimbu hângânyongomu denje sâmu tetewi.

⁶ Kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâne anjelo âlâ hângângumu hanjâmbâ pâp pâp sâmu ari lohimbi hânñan kulemñan mansai yâk yengâlen ari yuwu sâmu ekyongop. ⁷ “Yeje biwiyene Yesuhâlen katmâ yâkât tem lâum manmâ embânñan anjoânâk Anitâne pat kuyngiop ya meñet. Anitâne lohimbi topyene ekmâ den sâmu hâreyngiwe sâmu oapgât sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâmâ yenâmâ yâkât tem lâuwangim yâk konok mepaenjet. Ambonenne Anitâne hân himbim kândikytogop. Otmu âliwahap topne hânân kalop. Yakât yâk konok mepaem mannomai.” Yawu sâmu ekyongop.

⁸ Otmu yakât kakñan anjelo âlâ tetemu ekban. Yâkne yuwu sâop. “Kapi âlâ, kutje Bawilon sâmu, yakât ambolipneje lohimbi nombotje hânñan kulemñan manmâ ariwi ya yengâlen ariwi. Ari yehâk orotmemeyene kinjon otbi ya yawuâk otñetgât sâmu kendâyngiñetâ nângâyngiwi. Yakât matneâmâ Anitâne itit kiom tuhuyekmu kâwurumne kinâk.” Yawu sâop.

⁹⁻¹¹ Otmu yakât kakñan anjelo âlâ kalimbuñe tetem yan den kârikne halahum yuwu sâop. “Lohimbi nombotneje songo sâtnje metje ikne otmu yâkât umutne nahân hâwiñetâ golâ otmâ yahalop yâk yetgât nângânetâ yahalop. Otmu yâk yetgât kulem yamâ bâtyenjan otmu meteyenjan kulemguakmâ

mansai ya yengât Anitâne kuk pato otyingim gap. Kuk otyingimu yakât otmâ lohimbiŋe Lama Nanŋe muop yâkât aŋelo koko salek ya yengât senyenjan kinŋetâ kâlâp patoŋe seyekbuap. Seyekmu sât gum manmâ yâhânomai. In yawu ki pesuk sâyingiwuap. Sâp kâlêp seyekmâ yâhâwuap.” Yawu sâop.

¹² Yâhâ yenâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyene Yesuhâlen katmâ Anitâhât den lâuwi yamâ ya yawuâk torokatmâ mannomai. Otmu biwiyene yakât galemŋe oraŋgim mannomai.

¹³ Yesuŋe Anitâhât gotŋan kinopŋe yuwu sâ m eknohop. “Yoane. Gâ den yuwu sâ mune kulemgu. Lohimbi biwiyene nâhâlen kepeim mansai yâk yengât kasalipyenane nâŋgânetâ bâlemu yongom mem âlâlâ tuhuyekŋetâ munomai. Yamâ sâp âlâen yâkŋe manman kârikŋe memâmâ manman sânduhân manmâ yâhânomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yuwu sâ m ekuop. “Bulâŋanâk yat. Yâhâmâ Anitâ hoŋ bawaŋgim hâhiwin kakŋan manmâ yâhânomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâne nâŋgâmu munomai yanâmâ bulâŋe yingiwuap.” Yawu sâop.

Himbimâmbâ gem lohimbi mem hâwuruyehowot.

¹⁴ Kulem ya pesuk sâmu âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâne Yesu hâŋgângumu âwurem gewuap yakât yuwu tetemu ekban. Yesuŋe kaperam âlâ goliŋe tuhu tuhuŋe ya karakmâ, iri goleakmâ, âom kela bânŋanâk tatmu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ giop. ¹⁵ Otmu aŋelo âlâŋeâmâ Anitâ yâkâlêmbâ gemu ekban. Otmu yaŋeâmâ aŋelo âlâ elem kulewoŋboŋ yakât kakŋan talop ya yuwu sâ m ekuop. “Bâiŋ, bonŋe memehât sâp yu tâlâhuap. Yakât otmâ âom kela yaŋe nak kehetŋe mem hâwurum mânunŋdâ pik sâek.” Yawu sâ m ekuop. ¹⁶ Ekumu âom kela yaŋe mem mânunŋmu pik sâop.

¹⁷ Yawu sâmu yanâk aŋelo âlâ Anitâhât opon kâmbukŋambâ pilâm giop. Yâkŋe tewetŋe sâtŋe welâk welâk ya mem giop. ¹⁸ Mem gemu yakât kakŋanâmâ aŋelo âlâ alataen kâlâp um katminiop ya pilâm giop. Yaŋeâmâ den kârikŋe sâ m aŋelo tewet mem manop ya yuwu sâ m ekuop. “Hânân wain kehetŋe emelâk purup pato kinsap. Yawu gârâmâ gâŋe tewet miakmâ ge hârem bonŋe me. Ya mem mendârerâ toŋe giâk.” Yawu sâop. ¹⁹⁻²⁰ Yawu sâmu tewet miakmâ ge bonŋe ya hârem mem mendâremu toŋe yaŋe gem hep olop. Hep otmâ waŋga âlâ kapi yakât betŋan kinop yan ge kinop. Yan ge kinmâ lak sâ m moseleakmâ hânân ge pik sâ m dengân pato olop. Yâhâ dengân yakât kâlêpŋeâmâ 300 kilomita yawuya olop. Otmu yakât tumuŋeâmâ lok kinmu nekamŋan otbuapgât dop olop. Yakât dopŋeâk lohimbiŋe kunyene kârikŋe otmu orotmeme bâlene otmâ manmâ gai yakât matŋe meŋetgât Anitâne pilâyekmu genomai.

15

Aŋelolipŋe nombolân yâhâp yaŋeâmâ bumbum âlâlâ ikŋiâk ikŋiâk mewî.

¹ Otmu yakât kakŋan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât opon kâmbukŋe himbimân tap yakât kâlêhen aŋelo nombolân yâhâp yaŋe kinŋetâ yekmune sâtŋe olop. Yawu otmâ aŋelo yaŋeâmâ bumbum nombolân yâhâp ikŋiâk ikŋiâk mewî. Yâhâ bumbum yamâ Anitâne matŋe bâiŋe yingimu meŋetâ bialâkgât. ² Ya mem kinŋetâ yan saruwân yawuya pato ekban yamâ omoŋânâk hewam sikopŋe kumu siliŋ siliŋ sâmu topŋe kuririŋ sâmap yawuya olop. Yâhâ saru ginŋan Anitâhât lohimbi yaŋe iliwetmâ soŋgo sâtŋe metŋe ya, otmu yakât umutŋe nahân hâwiŋetâ yahatmâ golâ olop ya, otmu soŋgo sâtŋe kârikŋe lokgât dop 666 ya miop, ya yengât den kum mem ge katyekbi yaŋe saru ginŋan kinmâ buŋam tâliwi. ³⁻⁴ Yâhâ Moseŋe Anitâhât tem lâum

manop yâkât heronje nângâm buñam mem tâliwi. Yâhâ âlâmâ Lama Nanñahât nângâñetâ yahatmu buñam yuwu sâmbâ tâliwi.

“O Anitâ, kutdânenje. Gâ wâtge pato dondâ tatgihiap. Âi memmat yamâ mendâ âlepñe nandoroñe otmap. Orotmemehe ekmunñe ae señ señ, yae yongâe otmap. Gâñe lohimbi topñe topñe yengât kunyeñe otmâ tatmâ gaonñak tatmâ gat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ himbimân tainje, me nen hânân tainje gâ konok mepaehekmain. Otmu kut patñe sâmbâ hañ tuhmunñe ârândân merândân otmâ imap. Gâ konok uwawapñe bia, âilongo longo tatmat. Yakât otmâ mepaehekmâ yâhânom. Lohimbi hânñan kulemñan manmâ arain nengât tihitnenñe otmat yakât ga mepaehekmâ mannom.” Yawu sâmbâ.

⁵ Otmu yakât kakñan âlâ yuwu tetemu ekban. Opon kâmbukñe himbimân tap yakât gahatñe ya hindakmâ an sâmbâ kinop. ⁶ An sâmbâ kinmuâmâ Anitâhât welâmñe ya hawamgum sângum kâlep hikunetâ ge hârândânñak kinop ya tetemu ekban. Yâhâ yan soñgo papato imbât mumuhât dop bia hâlânñakmâ tatñetâ yekban. Yâhâ gotyeñan anelo nombolân yâhâp kinbinje sângumyeñe kaok bolan bolan mânunñakbi. Otmu dihinyeñan kâiput goline tuhun âmbâkunetâ giop. ⁷ Otmu lohimbi orotmemeyeñe kinon otmâ manminiwiñe matñe mem hâhiwin kakñan manñetgât soñgo pato âlânje anelo nombolân yâhâp ya kondo konok konok mem yingimu mewî. Otmu kondo ya kâlehen bumbum topñe topñe âlâku ikñiâk ikñiâk yanje pik sâmbâ iop. Yakât Anitâ manman ambonañe matñe sâmbâ yingiwuapgât kondo ya mem kinbi. ⁸ Yawu otmâ kinñetâ yan Anitâ laninñe ambonje ikñe wâtñe pato tatbanjimapñe kuk bâleñe olop. Yawu otmu opon kâmbukñahât kâlehen utun bâleñe sahañop. Utun sahañakmâ manñumu opon kâmbukñahât kâlehen yâhânomaihât dop ki olop. Yawu otmu anelo nombolân yâhâp yanje kumâmâ bumbum bâleñe moselenetâ ge lohimbi bâleñe yengâlen teteop. Otmu yakât kakñanâmâ kâlehen yâhânomaihât dop ya teteop.

16

Bumbum moselenetâ ge lok bâleñe yengâlen umatñe topñe topñe teteop.

¹ Anitânje anelolipñe nombolân yâhâp ya yuwu sâmbâ ekyongop. “Yen gemâmâ matñe yingiwom yakât bumbum teteyingîâkgât moselenetâ giâk.” Yawu sâmbâ hânñanyongomu gewi. ² Anñan hânân moselemu giop yakât topñeâmâ yuwu. Lohimbi nombotñañe soñgo kârikñe yakât kulem towatñe meteyeñan tuhuangim nahân umutñe hâwinetâ yahatmâ golâ olop ya mepawî. Komot yanjeâmâ bitâp me use kârikñe ya teteyingîâkgât bumbum ya hânân moselemu giop.

³ Yâhâ anelo yâhâpñañeâmâ kondone mem saruân moselemu giop. Moselemu gemu saru yamâ lok hiliwahonetâ hepyeñe gam gara gara otmâ korokñe pilâmap dop yawu olop. Yâhâ sarunje hep gara gara olop yakât kâlehen senñe âlâlâ tatbi yamâ kerek mum metewi.

⁴ Yâhâ anelo kalimbuñañe kondone mem to senñan moselemu giop. To senñan moselemu giop yamâ aksihâk hep otmâ meteop. ⁵⁻⁶ Moselem yan Anitâ yuwu sâmbâ ekuop. “O Kutdâne, gâ embânñambâek tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yâhâ lohimbi bâleñe kunyeñe kârikñe otmâ gâhât hâkân otmâ orotmeme bâleñe otmâ manminiwi ya kerekñe matñe mem mum metenjetgât hânñanohorâ ge moselemune giap. Moselemune gemu yan gâñe den sâon yakât bulânje teteop ya nângâmune ârândân oap. Yâhâ poropetelipge nombotñe yongom mem âlâlâ tuhuyekñetâ muwi. Muñetâ yan hepyeñe hânân giop yakât matñe gâñe hep bâleñe yu yingirâ neñetâ dopñan oap. Ya

nângâmune ârândâr oap.” Yawu sâop. ⁷ Yâhâ alata amutgen kinbiñe Anitâ yuwu sâmu ekuñetâ nângâwan. “Bulânjanâk Anitâ Kutdânenñe gâ wâtge kârikñe tatgihimap. Yakât otmâ den âiân katyekmâ matñe yinçirâ miai ya ekmunñe dopñanâk oap.” Yawu sâwi.

⁸ Yâhâ anjelo imbâtñeñe kondone mem sikowân yan moseleop. Moselemu Anitâñe sâmu sikop yamâ pilâm irik irik sâmu kâlâpñe sem lañ lañ sâmap yawu otmâ sem meteyehop. ⁹ Otmu kâlâp pato yañe punduñ sâmu lohimbi ya dondâhâlâk seyehop. Sem bâleyekmu nângâm nângâm iliwetmâ Anitâ bumbum amboñe yakât awat pilâwançiwî. Yawu otmâ yâkâlen biwiyeñeñe ki kepeiwi.

¹⁰ Yâhâ anjelo momeñe yañeâmâ bumbum âlâ moselemu soñgo sâtñe metñe yâkât kawenjan giop. Gemu omoñ pato kum kepeim imu benñe lohimbi yâkâlen torokatbiñe hâhiwin pato nângâm nimbilamyene pânjan ihim hâreakbi. ¹¹ Yawu otmâ kunyeñe kârikñe otmâ Anitâ himbim amboñahât awat pilâwançim orotmemeyene bâleñe ya witgum otmâ manbi.

¹² Yâhâ anjelo nombolân konokñeñe kondone mem to âlâ, kutñe Euparata sâmu, yan moselemu giop. Moselemu gemu to yañe aksihâk sañ kititiñ sâop. Sañ kititiñ sâmu yan lok kunñe nombotñe emetsenñe gahanembâ takanomai ya yeñgât mâtâp meyiñgiop. ¹³ To ya sañ sâmu yan puaia yakât launambâ weke bâleñe yamâ kesuñ pâlâmñe yawuya gemu ekban. Âlâmâ nakñe mem umutñe hâwiñetâ yahatmâ golâ olop yakât launambâ kioñmu ekban. Âlâmâ poropete âlâ den perâkñe sâmu kâityongop yakât launambâ gemu ekban. ¹⁴ Otmu weke bâleñe dondâ yañeâmâ kulem topñe topñe ya mewî, yañeâmâ lok kutdâ bâleñe yâk yeñgâlen arim kapamgât kuk teteâkgât mâmâñe otyiñgiñetâ Anitâ kum mem ge katne sâmu yakât menduhuakbi. Yawu tetemu ekban.

¹⁵ Yâhâ den âlâ Yesuñe yuwu sâop ya sâwe. “Nâñe hâmbâi pârâk sân sânâk takawom. Otmu nâhât pat mansai yenâmâ hewewen otmâ âlâlâyeñe ya mem dunñan tuhuakmâ mambotnihim mannomai. Aman pâlâmñe ki inomai. Yenâmâ biwi nângân nângânyene galemahom nâhât mambotmâ mitiwahom mannomai. Yawu otmâ manñetâ nâ takawom yan ki anulaknomai. Yawu otmâ herone otmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Otmu kapam tetewuap yakât den âlâ torokatmâ sâwe. Weke bâleñe yañeâmâ lok kutdâ dondâ mâmâñe otyiñgiñetâ kapi âlâ, kutñe Amaheron sâmu, yan menduhuakbi.

¹⁷ Yâhâ anjelo nombolân yâhâpñeñeâmâ kondone ya hanjan moselemu gemu yanâk Anitâñe yuwu sâmu nângâwan. “Bâiñ, pesuk yap.” ¹⁸ Yawu sâmu yanâk belek sâmu himbim guñguruñ sâop. Himbim guñguruñ sâmu yanâk mososoñ pato miop. Mososoñ nombotñe memap yakât dop bia, wangim dondâ miop. ¹⁹ Otmu kapi pato, kutñe Bawilon sâmu, yan orotmeme bâleñe dondâ otmâ manminiwi. Yakât Anitâñe nângâmu bâlemu matñe meñetgât sâmu mososoñ pato memu Bawilon kapi ya hioñakmâ komot kalimbu otbi. Otmu ya hâlâñmâ kapi tatbiâ yamâ biatmu kâwurumyeñançak kinop. ²⁰ Otmu saru tânâmñan mâtunja pato tipñe tatbi yamâ aksihâk guhulakmâ meteop. Otmu pumñe gimbâñe ya hâlâñmâ talop ya gurâ bâok sâmu gulip otmâ meteop. ²¹ Yawu otmu kâk kârikñe kândâk kândâk giop. Yañe gemâmâ lohimbi nombotñe kâk yañe kum tâtuk meyhob. Yâhâ nombotñe âlâmâ kunyeñe kârikñe otmâ Anitâhât awat pilâm sâmu bâlewançiwî.

17

Imbi kondarâ yâkât topñe

¹ Anjelo nombolân yâhâp yaŋe kondoyeŋe mem manbi ya yengâlen gâtŋe âlâŋe yuwu sâŋ eknohop. “Garâ arire. Yu tetemu eksat yukât pâŋe konok topŋambâek nâŋgâhât tiripgohomune ek. Imbi yuâmâ imbi kondarâ. Yâkŋe ihilâk mahilâk manmâ to hâlâŋmâ kinsap. Yâhâ yiwereneŋe tosaŋahât matŋe Anitâŋe waŋmu hâhiwin pato nâŋgâm yâhâwuapgât dop oap. ² Yawu gârâmâ imbi kondarâ yukât topŋeâmâ yuwu sâŋmune nâŋgâ. Lok papato sesengâlâkŋe imbi kondarâ yukâlen torokatmâ yâk orop senŋe âlâlâ aŋgi gunŋi otbi. Otmu orotmemeŋe bâleŋe otminiop ya yawuâk otmâ manbi. Yawu otbi yakât otmâ yaŋe biwiyeneŋe mem hâlîm tuhuyekmâ gaop. Topŋe yakât otmâ garâ tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

³ Yawu sâŋ dâinekmâ pumŋe âlâ lok ki manmaiâŋgen yâhâwit. Yan yâhâmutŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Imbi kondarâ yaŋe soŋgo sâtŋe metŋe yakât kakŋan yâhâmu yaŋe sokom talop. Soŋgo yamâ kuriŋ. Otmu yakât ŋilipŋe yamâ bât nombot nombot hârok. Yâhâ kunŋeâmâ nombolân yâhâp. Yaŋe Anitâhât kawenŋan kinbe sâŋ ikŋe kutŋe konok konok kulemguakmâ talop. ⁴ Otmu imbi yaŋeâmâ sâŋgum kuriŋ hârândâŋâk mânunahop. Mânunakmâ karan karan hahitŋaŋe tuhunetâ âilonŋo nandoroŋe olop ya pilahop. Otmu kâiput goliŋak tuhu tuhuneŋe ya âmbâkuahop. Otmu bâhârâ yamâ goliŋak tuhum miop. Bâhârâ memu yanâmâ orotmemeŋe kiŋgoŋ topŋe topŋe ya ikŋe manmanŋahât bonŋe yaŋe yan pik ŋâtâk ŋâtâk sâŋ iop. ⁵ Yâhâ metenânâmâ ikŋe kutŋe ya kulemgumu talop. Kut yamâ yuwu. “Bawilon kapi ambolipŋaŋe orotmeme kiŋgoŋ otmâ gawi. Yâhâ imbilipyeŋe yamâ imbi kondarâ. Yâk yengât mâmâyeŋe yamâ nâ.” Ikŋe kutŋe metenŋan yawu kulemgumu talop. Yâhâ kut ya lok âlâŋe ekmâ nâŋgâwuapgât dop bia. ⁶ Imbi yaŋeâmâ emelâk lohimbi nombotŋe biwiyeneŋe Anitâhâlen katmâ Yesuhât nâŋgâŋetâ yahalop yamâ kerek sâmu yongoŋetâ muwi. Yongoŋetâ muŋetâ yan imbi yaŋeâmâ yekmu âlepŋe otmu biwi hâlîm pato olop. Yawu otmu ekmune sâtŋe otmu pârâk pilâwan.

⁷ Otmu anjeloŋe yuwu sâŋ eknohop. “Girawuhât nâŋgârâ ki orotŋe oap? Imbi yuâmâ soŋgo sâtŋe metŋe yaŋe sokomap. Yâk yetgât topyetŋe yuwu sâŋmune nâŋgâ. ⁸ Soŋgo sâtŋe eksat yukât topŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ emelâk hem nâpumân kioŋmâ gulip olop. Yapâ gâtŋaŋe hâmbâi yâhâpŋe yahatmâ gawuap. Gamâmâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâhâlen ki torokatmâek yae-hen manmâ gai. Ya yengât kutyeneŋe yamâ emelâk Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân manman kârikŋahât pepaen Yesuŋe ki kulemgum kalop. Lohimbi yaŋe soŋgo sâtŋe ya ekmâ yuwu sânomai. “Bâe, yuâmâ emelâk manmâ gam gulip olop. Yaŋe yâhâpŋe yiwereneŋe teteap.” Yawu sâŋ nâŋgâŋetâ âilonŋo loŋgo otbuap.

⁹ Otmu anjeloŋe torokatmâ yuwu sâŋ eknohop. “Den yan yukât bulâŋe tetewuap yakât topŋe ekmâ nâŋgânomai. Kunŋe nombolân yâhâp yamâ pumŋe nombolân yâhâp yakât dop. Yâhâ imbi yakât dowâmâ kapi pumŋe nombolân yâhâp yakât tânâmŋan talop ya. Yâhâ pumŋe nombolân yâhâp yakât dop yamâ lok kutdâ nombolân yâhâp. ¹⁰ Yâhâ lok kutdâ yamâ momerâ yaŋe muwi. Yawu gârâmâ âlâmâ nombolân konokŋe sâp yiwereneŋe yu galemyeŋe otmâ mansap. Yâhâ bâiŋe yamâ hâmbâi tetewuap. Yâhâ tetewuap yanâmâ sâp tâlâwâk galemyeŋe otbe mâne Anitâŋe sâmu mumbuap. ¹¹ Yawu gârâmâ soŋgo sâtŋe yamâ aŋgoânâk manmâ gaop. Yâhâ yiwereneâmâ ki mansap. Gâmâlâhâmâ yahatmâ lok kutdâ nombolân yâhâp yâk yengâlen torokatmâ nombolân kalimbuyeŋe otmâ manbuap. Manmâ yâhâm kâlâwân arimu pesuk sâwuap. Topŋe yawu.”

12 “Otmu ñilipne bât nombot nombot hârok yeksat yamâ lok kutdâ bât nombot nombot yâk yengât dop oap. Yâkne yiwerene ki mansai, hâmbâi tetenomai. Tetem manjetâ sonjo sâtne yañe mâmâne otyingimu orowâk torokatmâ tatmâ yâhânomai. Yâkne galemyene otmu sâp tâlâwâk mannomai yakât kakñan mum biatnomai. 13 Yâhâ mannomaiân nângân nângânyene hikuakmâ sonjo sâtne yamâ yâkât wâtñan kinmâ yâhânomai. 14 Yâkât wâtñan kinmâ yan Lama Nanñe mum yahalop ya kune sâp yâk orop kasa orañgim mannomai. Yamâ Lama Nanñane mumuñambâ yahatmu âwâñane sâmu wâtne pato nandoroñe tetewañgiop. Yawu otmâ lok topne topne manmâ gai ya yengât kunyene otmu lok kutdâ ya yengât kunyene pato mansap. Yakât otmâmâ kasalipne yongom mem ge katyekbuap. Yâhâ lohimbî yañe biwiyene yâkâlen katmâ manjetâ yakât Anitâne ikne pat kuyingiop yâhâmâ yâkne lok kutdâyene pato oapgât yâkâlen torokatmâ kasalipyene yongom pesuk pilâyeknomai. Yawu.”

15 Otmu añeloñe torokatmâ yuwu sâp eknohop. “Yoane gâ emelâk eksat. Imbi kondarâ yamâ to hâlâñmâ kinsap. Yâhâ to yakât dopneâmâ yuwu. Lohimbî komotne komotne hânñan kulemñan manmâ den topne topne sâmai ya yengât dop oap. 16 Otmu ñilipne bât nombot nombot hârok eksat yamâ lok kutdâ yâk yengât dop oap. Yâkne sonjo sâtne metne yâkâlen torokatmâ imbi kondarâ ya kasa otbañginomai. Kasa otbañgim imbi yakât lembân tâkne ya mem holañbañginomai. Mem holañbañgineâ hâk barak kinbuap. Yawu kinmâ itit kiom tuhuneâmâ kâwurumñanak kinbuap. 17 Otmu yamâ inâk ki tetewuap. Anitâne biwi nângân nângânyenñan ya katmâ mem hewewen tuhuyekmu sonjo sâtne ya orowâk menduhuakmâ imbi kondarâ ya mem ge katnomai. Anitâne sâop yakât bonneâmâ yawu tetewuap.

18 Otmu imbi kondarâ yamâ kapi pato tap yakât dop. Kapi pato yakât patoyeñeâmâ lok kunne hânñan kulemñan tatmâ arai yâk yengât kunyene otmâ tatmap.

18

Anitâne sâmu Bawilon kapi kâwurumñanak kinop.

1 Kulem ya pesuk sâmu yakât kakñan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Añelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban yakât wâtne pato tatbañgiop. Otmu gem yan yâkât lañne pato yañe hânân pilâmu lañ lañ sâop. 2 Yâkne kârikne halahum yuwu sâop. “Kapi kutne Bawilon yamâ emelâk kâwurumñanak kinsap. Yiwereneâmâ weke bâlene dondâ mansai. Otmu nâi bâlene ki neneñe, sopñan hepdâek, sâmai dop yawuya, ya pik sâp iap. 3 Emelâk lohimbî kinñitne orowâkne yâk yengâlen torokatmâ orotmeme kinñon otmâ gam biwi hâlîm otbi. Yawu otmâ manbi. Yâhâ lok kutdâne gurâ yawuâk orowâk orotmeme bâlene ya otbi. Lohimbî nombotñane yâku añgi gunji otne sâpâmâ yawuâk yan torokatmâ hângât senne âlâlâ otmu bâlene topne topne otmâ manmâ gamai yawuya Anitâne kerehâk yongom tâtuk meyhop.”

4 Yawu sâmu Yesune yuwu sâop. “Yen nine komot Bawilon kapiân mansai ya yuwu sâpune nângâñet. Bawilon kapi ambolipñane orotmeme bâlene me kinñon ya otmâ manmâ gamai yakât matne yingimune hiliwahonomosai. Yawu gârâmâ yen orowâk yongomaingât orotmeme bâlene ya pilâm pilâyekmâmâ nâhâlen ga torokatmâ manjet.” Yawu sâp ekyongop.

5-6 Yawu sâp añelolipne yuwu sâp ekyongop. “Kapi yukât ambolipñane orotmeme bâlene otbi yakât topne Anitâne kerek nañgap. Yakât otmâmâ matne yu yingiap. Kapi yu ambolipne yengât orotmeme yamâ imbi kondarâ yengât orotmeme yawuya. Ya nângâmune dondâ bâleap. Otmu

kasalipyenje mem bâleyekbi. Yakât matnje yâku yakât dopņanâk mem purik pilâm yinginomai. Emelâk kapi ambolipņane menduhuakmâ orotmeme bâleņe ya otbi. Yakârâmâ yâku kârikņe otmâ matnje kâpekyinginomai. ⁷ Yâhâ emelâk kapi ambolipņane hop sambe kakņan manmâ yehâlâk nângâņetâ yahatmu hâmeyeņe bitminiwi. Yakât yengu matnje tâņ tâņâk purik pilâm yinginomai. Yawu otnomai yakât kakņanâmâ yâkņe dondâ isem buiakmâ mannomai. Yâhâ yiwerenjemâ ambolipņane biwiyenņe yuwu naņgai. “Bâe, nenâmâ yiwerenje hop sambe kakņan mansain. Yawu manmâ lohimbî dondâ tânyongom mansain. Yâhâ imbi nombotņane kambut manmâ tep bâle nângâm isem mansai. Yâhâ nenâmâ umatņe âlâ hâtnongowuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhânôm. Tep bâle nângâm ki isem buiaknom.” Yawu naņgai. ⁸ Yakât otmâ sâmune pârâk sân sânâk umatņe bâleņe topņe topņe yâk yengâlen tetewuap. Po pato tetewuap. Me bumbum, me aman kundat, me aman mesek topņe topņe ya teteyingimu hâhiwin pato nângâm isem buiaknomai. Isem buiakmâ manņetâ yan kasalipyenņe taka itit kiom tuhuyekmâ kapiyenje uņetâ sewuap. Yakât umatņe ya yingiwomgât dop tap.” Yawu sâop. Sâop yawuâk tetemu ekban.

⁹ Kasalipyenņe taka kapiyenje uņetâ siowân yanâmâ lok kutdâņe angoânâk manmâ gawiân orotmeme bâleņe Bawilon kapi ambolipņe ya orop otmâ gawi yaņemâ kâlepņan kinmâ kapi patoen ekņetâ kâlâp sem utun duk duk sâm yahalop. Utun ya ekmâ yan isem tep bâle otmâ biwiyenje ahoakbi. ¹⁰ Yawu otmu ekmâ kiņgityenahât otmâ kâlepņan kinmâ ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, bâe, Bawilon kapi patoen yan hop sambe pato kinop. Yâhâ yiwerenjemâ pârâk sân sânâk kasalipyenņe taka matnje yingiai. ¹¹ Yâhâ angoânâmâ yâk orop senņe âlâlâ anġi guņgi otmâ gem yâhâm manbi. Yâhâ yiwerenjemâ emelâk manbi ya pilâm hou latmâ mansai.” Yawu sâm tep bâle otmâ isewi. ¹² Yâhâ torokatmâ yuwu sâwi. “Angoânâmâ Bawilon kapi pato yakât biwiņan hop sambe pato iminiop. Ehekņe ki ehekņe, nângân nângânņe ki nângân nângânņe, senņe âlâlâ topņe topņe tuhuwi. ¹³ Yawu tuhum mem manņetâ wuân me wuân âlâhât pâin guin âlâ bia, senņe âlâlâ topņe topņe ya kerehâk tatyingiop. Otmu kapi kârikņe bâleņe. Kasalipyenje mem ge katyekņetâ yâk yengât amutgen manmâ hoņ bayingim gawi. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ kerek biatyingiap.

¹⁴ Bâe, senņe âlâlâ topņe topņe mem hop sambe kakņan manminiwi. Yâhâ nep topņe topņe torokatmâ tuhuwi yiwerenje ya emelâk biatmâ kititiņ yap. Otmu senņe âlâlâ yu me ya ekņâlem anġi guņgi otmâ manbi. Ya gurâ kerek kititiņ yap. Otmu yukât kakņan yâhâņe âlâ torokatmâ tetewuapgât dop âlâ ki tap,” yawu sâwi.

¹⁵ Otmu lok nombotņe kapi kâlepņehembâ taka yan âi topņe topņe tuhum hâmeņe papato meminiwi yaņemâ “Kâlâp yuņe punduņ sâm senenekmap,” sâm yakât kâlepņehen kinmâ ekbi. ¹⁶ Yawu ekmâ kinmâ yuwu sâwi. “Bâe, bâe, kapi yuâmâ aksihâk kiom balu balu oap. Emelâhâmâ Bawilon ambolipņe, me buku nombotņe kâlepņehembâ takawi yanâmâ hâk katipņe kulem topņe topņe yawuya mânuņakmâ manminiwi. Otmu kâiput topņe topņe ya goliņak tuhum âmbâkuakbi ya ekņâlem yawuya mem bam gam otbi. ¹⁷ Yawu otminiwi yakât matņemâ yiwerenje yu meņetâ eksain.” Yawu sâwi.

Otmu waņga ambolipņe, me nep loklipyenņe waņgaen kinmâ ekbi. Otmu nep lok nombotņane hikinângen kinmâ ekbi. ¹⁸ Lok ya kerehâkņe kâlepņan kinmâ senyenņak pilâm ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, kapi yan ya yu mon? Senņe âlâlâ ya kerehâk gulip otmâ meteap. Hâpuwân pekatņe sem yawu tuhuap. Bâleņe dondâ oap.” Yawu sâwi. ¹⁹ Yawu sâņetâ biwiyenje orotok sâop. Otmu

yakât tep bâle nângâm yan kou kendâm ahowi. Isem tep bâle nângâm yan torokatmâ yuwu sâwi. “Bâe, kapi pato enda eksain. Endaņe âlâlâ ya kerehâk biatmâ kititiņ yap. Yamâ nen wanġa ambolipņe âlâengembâ tohom kapi yanâk anġi guņgi otmâ yapâ tewetsenņe pato dâim hop sambe kakņan manne sâm gain. Ya yiwerenņe kâlâpņe mem hote alikņe tuhuap. Yakât girawu otnom? Me wosapâ ari tewetsenņe yawuya menom? Ya pesuk yap yukâ.” Yawu sâm isem buiakmâ kinbi.

²⁰ Yawu teteyiņgiop yakât anġelo yaņe yuwu sâop. “Yen emelâk poropete nombotņe manbi, otmu aposolo manbi, otmu Anitâhât komot otmâ yâkâlen torokatmâ manbi, yenâmâ kapi yu ambolipņe kasa otyiņgim mem gem katyekbi. Mem ge katyekņetâ yakât matņe yu Anitâņe yiņgiap yakât yen heroņe kakņan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²¹ Yawu sâmu anġelo wâtņe kârikņe tatbaņgiopņe kât pato âlâ mem yahatmâ saru tumuņan pilâmu giop. Gemu yanâk yuwu sâop. “Nâņe pilâmune giap. Yakât dopņeâk Anitâņe kapi pato Bawilon yukât ambolipņe ya yawuâk pilâyekmâ gem tepyeņe kum huhumu gulip oai. Gulip otņetâ kâwurumyeņaņak kinsap. ²²⁻²⁴ Emelâhâmâ Bawilon yan imbi anġi guņgi otmâ manbi. Otmu kepgât senņe âlâlâ topņe topņe mem ekņâlem kinmâ oņ giriņ kakņan manbi. Hop sambe kakņan manbi. Âli hawat topņe topņe ya meņetâ lohimbi dondâņe ya ekmâ yu bonņe mon sâm yan nângâm tâpikgum manmâ gawi. Yakât otmâ lohimbi hânņan kulemņan tatmâ ariwiņe yâk yeņġâlen torokatmâ biwiyeņe hikuakmâ manbi. Yawu manmâ gam hop sambe pato teteyiņgimu âlâlâhât ki pâinmâ manbi. Otmu heroņe otmâ buņam me kep topņe topņe tuhum enġat nombotņe watmâ yakât yeņahât sâm mepaeakmâ manbi. Otmu yeņahât nângâņetâ yahatmu hâkyeņe mepaeakmâ manbi. Yakât otmâmâ Anitâ poropeteliņe nombotņe yâkât den sâm tetem ekyongowi. Den sâm ekyongonġetâ nângâņetâ gemu yongonġetâ kerehâk mum metewi. Emelâk Anitâhât komot ya mem ge katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekbi yakât matņeamâ yâku yu teteyiņgiap. Sâp yiwerenņe yuâmâ manman ya emelâk biatmâ kititiņ yap. Emelâk hân yuân torokatmâ âi topņe topņe mem yeņahât nângâņetâ yahatmu manmâ gawi. Sâp yiwerenņe yu gurâ biatmâ kititiņ yap. Kapi yu yâhâpņe mem miwirikuņetâ tetewuapġat dop âlâ ki tap. Yawu.” Yawu sâop. Anġeloņe kât pilâmu saru tumuņe kâlêhen giop yaņe yakât topņe sâm teteap.

19

Anitâņe matņe yiņgiop yakât otmâ ikņe lohimbiņe mepaewi.

¹ Ya ekmune pesuk sâmu yakât kakņan den âlâ yuwu nângâwan. “Lohimbi kiņgitņe orowâkņe menduhuakmâ tatmâ Anitâ otmu Kutdânenņe Yesu yâk yetġât gotyetņan kinmâ Anitâ heroņe otbaņgim yuwu sâm mepaewi. ² “O, Anitâ, Wâtġât Ambone, ġaņe yu ya otbe sâm ya otdâ âlepņe nandoroņe otmap. Tihitnenņe otdâ ġâhât amutgen manman sânduhân manmâ yâhânom. Yâhâ imbi kondarâ yâkņe orotmeme bâleņe otminiop. Otmu buku nombotņe yawuâk otņet sâm kendâyiņgim gaop. Yakât matņe ġaņe yu wanġdâ mem pesuk yap. Yawuhât mepaeheksain. Otmu ġâhât komot nombotņe ġâhâlen biwiyeņe kepeim manbi yamâ imbi kondarâ yaņe kasa otyiņgim yongomu muwi. Yakât ġaņe matņe yu wanġmu mem pesuk yap. Yakât otmâ ġa mepaeheksain. ³ ġaņe kapi pato yu ambolipņe matņe yiņgimu kâwurumyeņaņak kinsap. Yukât kakņan yâhâpņe miwirikum torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ heroņe otġihaiin.” Yawu sâwi.

⁴ Otmu lok kunje 24 otmu songo papato mumuhât dop bia yaŋe Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Âlepje dondâ nenje Anitâ konok mem mepaene. Ya bulâŋanâk.” Yawu sâwi.

⁵ Otmu yâk yengâlen gâtje âlâŋe yuwu sâmu nâŋgâwan. “Yenâmâ Anitâ hoŋ bawaŋgim launje lâum yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenjaŋe kepeim mansai. Yen lok topŋe topŋe, lok geheŋe me kutyeŋe orop, yen kerehâk menduhuakmâ Anitâ konok sâŋ mepaem manjet.” Yawu sâwi.

⁶ Yawu sâŋetâ yanâk den âlâ yuwu tetemu nâŋgâwan. Himbimân gâtje dondâŋe menduhuakmâ tatmâ Anitâ mepaenjetâ munyeŋe nâŋgâwan. Munyeŋeâmâ himbim gunguruŋ sâmap yawu, me to tâlâm pato yerâmu munje pilâmap yawu. Yawu otmâ yuwu sâwi. “O, Anitâ, Kunnenje pato, Manman Amboŋe, gâŋe tihitnenje otmâ tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. ⁷⁻⁸ Otmu lohimbî miakmâ heronje otmâ mansai yakât dopŋeâk gâŋe lohimbî nombotŋe Lama Nanŋe yâkâlen biwiyeŋe kepeim manmâ gawi yakât pat kuyiŋgiop. Pat kuyiŋgiop ya Lama Nanŋe meyekmâ iŋje manman kapiân mem ari katyekmu heron maron otmâ manmâ yâhânomai. Yakât sâp yu tâlâhuap. Yâhâ lohimbilipŋe sâŋgum kaok bolan bolan mânunjakmâ mambotmâ kinsai. Sâŋgum kaok mânunjakmâ kinsai yamâ manman uwawapŋe bia manmâ gawi yakât dop. Yakât otmâ mepaeheksain.” Yawu sâwi.

⁹ Yawu sâŋetâ aŋeloŋe yuwu sâŋ eknohop. “Den yuwu sâŋ ekgohomune kulemgû. “Lama Nanŋe yiwerenje lohimbilipŋe pat kuyiŋgiop yâk orop meyekmâ bât kuaŋgim heron maron otmâ yâhânomai yakât sâp tâlâhuap. Lama Nanŋe yakât bulâŋe mem tetemu lohimbine yâk orop biwiyeŋe kepeiakmâ konohâk otmu heronje kakŋan manne sâŋ oai yakât sâŋ ekyongorâ tep âlep nâŋgâŋet.” Den ekgohoan yuâmâ Anitâŋe sâop.” Yawu sâŋ eknohop.

¹⁰ Den yawu sâŋ eknohomu nâŋe aŋelohât gotŋan bam mepaewe sâŋ otban. Yawu otmune yuwu sâŋ kunihop. “Kâmbuk. Pilâ. Gâ otmu gâhât bukulipge yenâmâ Anitâhât hoŋ bawa, Anitâhât launje lâum hoŋ bawaŋgimai. Otmu nâ gurâ yawuâk hoŋ bawaŋgiman. Yesu yamâ Anitâhât nanŋe bonŋe. Den ekgohoan yuâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihim biwine mem hoŋ hoŋ tuhunekmu den yu ekgohoan. Yawu gârâmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetgâlâk nâŋgâm mepaeyelekmâ yâhânom.” Yawu sâŋ eknohop.

Songo sâtŋe metŋe bukuŋâit pilâyeleŋjetâ hemân giowot.

¹¹ Himbim pâronŋ sâmu yakât biwiŋan yuwu ekban. Beâsi kaok kaok âlâ ekban. Lok kakŋan talop yakât topŋeâmâ yuwu. Anitâŋe âi sâŋ waŋop ya biwiŋe kepeim galemgum heŋŋengumap. Yâhâ lok yengât orotmemeyeŋe sâwuap ya bulâŋanâk. Yâkŋeâmâ lohimbî den âiân katyekmâ mem kâsipyongowuap. Mem kâsipyongomu ârândân merândân otbuap. Yâhâ yâkŋeâmâ matŋe menomai yakât topŋe katbuap. ¹² Yakât senŋeâmâ kâlâp nimbilamŋe yawuya. Yâhâmâ lok kutdâŋe ŋerendenŋe goliŋak tuhuwi yawuya yaŋe kunŋan horatbaŋgiŋetâ tatmu ekban. Yâhâ iŋje kutŋe yamâ iŋŋahâk nanŋaŋgimap. Lok âlâŋe ki nâŋgawaŋgimap. ¹³ Yâhâmâ sâŋgum kaok kâlêp mânunjahop yaŋe ge hârândân sâŋ kinop yamâ hepŋak pato. Yakât kutŋe âlâmâ yuwu sâmai. “Anitâhât Kâi Toka.” Yawu.

¹⁴⁻¹⁶ Otmu lohimbî bâleŋe matŋe meŋetgât Anitâŋe sâop yakât otmâ launjambâ tewet sâtŋe nombot nombot nelaŋ nelaŋ yaŋe ge kinop. Yaŋe mem lohimbî sambe galemyongom hâhiwin yingimu umutyenje arimu kiŋgityenjahât otmâ hu halak tuhuwi. Otmu sâŋgum kaok yan otmu ârânjan yuwu kulemgunjetâ talop. “Lok topŋe topŋe manmâ gai ya yengât kunyeŋe. Otmu

lok kutdâ ya yengât kunyene pato mansap.” Yawu kulemgunetâ talop. Otmu yâkne sâmu himbingât kapam lok dondâne yâkâlen menduhuakbi. Menduhuakmâ yanâmâ hâk katipne kaok bolanj bolanj ya mânunakmâ beâsi kaok kaknan tatmâ hawamgum Kutdâyene orowâk lok bâlene yongone sâmu tohowi.

¹⁷ Menduhuakmâ tohojetâmâ anelo âlâ tetemu ekban yañeâmâ sikop senjan kinop. Sikop senjan kinmâ kâe kâe nombotne pâp pâp sâmu hanan gam ariwi ya yongonmâ yuwu sâmu ekyongop. “Anitâne sâp pato kalop ya tetewe sâmu oap. Yakât otmâ yen kerek taka menduhuaknet. ¹⁸ Yâhâ lok bâlene komotne komotne beâsi kaknan tatmâ taka ahone sâmu oai. Ahom yan himbingât kapam lokne yongom tâtuk meyeknomai. Yongom tâtuk meyeknetâmâ yene taka nem meteyeknomai.” Yawu sâmu ekyongop.

¹⁹ Yâhâ songo sâtnene metne otmu lok kutdâ manbi yâkne kapam ku ku loklipyene ya hâruyeknetâ kerehâk yongone sâmu menduhuakbi. Yakât otmâ lok beâsi kaknan talop, kutne “Anitâhât Kâi Toka,” yâkne ikne kapam lok hâruyekmâ orowâk menduhuakmâ yongone sâmu otbi. ²⁰ Yâhâ songo sâtnene metne yane ikne honj bawa ya angoân mâmâne otbangimu yâkne kulem topne topne mem lohimbi kâityongop. Kâityongom iknahât kulem towatne bâteyenan otmu meteyenan towat kalop. Yakât otmâmâ lohimbi kinjitne orowâkne yâk yetgâlen torokatmâ songo sâtnenâhât umutne hâwim mepaeyelekbi. Yawuhât himbingât kapam lok yane yâhâp yâhâp ya pilâyeleknetâ hem topnehen yaken gemutâ kâlâpne seyelehop. ²¹ Otmu lok beâsi kaknan talop yâkât launambâ tewet kâlep, sâtnene nombot nombot nelanj nelanj yane mem kasalipne hâreyekmu mum metewi. Mum meteneta kâe kâene taka nem meteyekbi.

20

Satan ya kum sâhâm pilâmu iop.

¹ Ya pesuk sâmu yanâk anelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban. Anelo yane gem puai, yakât kutne âlâmâ Satan, ya sâhawe sâmu tâk kârikne mem giop. Tâk kârikne miakmâek hem nâpumângen kionop. ²⁻³ Kionmâ ge Satan kum sâhâm pilâmu yambu 1000 yakât biwian im ariop. Im arimu yambu 1000 ya pesuk sâmu holanmu gamâmâ sâp tâlâwâk biwian lohimbi kâityongop.

⁴⁻⁶ Kulem ya pesuk sâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât gotnan lohimbi dondâne menduhuakmâ kinnetâ yekban. Yâkneâmâ lohimbi meyekmâ den âiân katyekmâ sâmu hâreyinginetgât Anitâne âi ya sâmu yingiop. Komot ya yengât topneâmâ yuwu. Yâkne angoân Anitâhât den ya tân tânâk lâum manbi. Yawu manmâ Yesu ki betguwi. Me lok bâlene songo sâtnene metne otmu ikne umutne hâwim katbi ya yetgât ki nângâyitgim mepaeyelekbi. Me yâkât kulem towatne ya meteyenan me bâteyenan ki katnetâ talop. Yawu otmâ betyitgim mannetâ yakât yâk yetgât honj bawalipyetne kasa otyingim engatyene hâreneta muwi. Otmu yâkne angoân mumunambâ yahatmâ Yesu Kiristohâlen torokatmâ yâkât komot galemyongom tepyene herone otmu mannetâ yambu 1000 olop. Yâhâ angoân yahatbi yaneâmâ Anitâ yet Yesu Kiristo yâk honj bayitgim mepaeyelek mâ Yesu orop tatmâ yambu 1000 ya torokatmâ manmâ yâkât komot galemyongom manbi. Otmu yakât kaknan himbimân manman kâriknahât pat otbi yakât otmâ hiliwahom hem nâpumnan ki gewi. Yambu 1000 ya pesuk sâmu lohimbi nombotne âlâne mumunambâ yahatbi.

Yambu 1000 pesuk sâmu Satanne yâhâpne tetem lohimbi kâityongop.

⁷ Yambu 1000 pesuk sâmu yakât kaknan anelo âlâne hem pato ya nâpum kurumbu yakât kâlehen kionmâ ge Satan mem holanop. ⁸ Mem holanmu yapâ

yahatmâ gamâmâ lohimbi nombotje hânñan kulemñan manmâ Yesuhât hâkâñ otbi ya kâityongomu lohotje otñetâ yan dâiyekmâ manop. Yawu otmâmâ kâsipyongomu komot yâhâp otbi. Âlâ, kutje Goho sâmb, âlâmâ kutje Mahoho sâmb, yâk kerekñe Yesuhât hâkâñ otmâ manbi. Yâkñe menduhuakñetâ dopyeñe saru ginñan sak ekmain yakât dop. Ya sâlipyongonongât dop âlâ ki otbuap. ⁹ Yañe menduhuakmâ taka Anitâñe ikñe lohimbi wawaeyehop ya kerek hilipyongone sâmb hawamyongowi. Hawamyongom kinñetâ Anitâñe sâmbu yan himbimâmbâ kâlâp punduñ sâmb ge sem gâwu gâwu tuhuyehop. ¹⁰ Kâlâpñe sem meteyekmu pesuk sâmbu Anitâñe amboyenje Satan ya mem hem nâpum kâlehen pilâmbu giop. Otmu songo sâtñe metñe otmu hoñ bawane mâmâñe otbañgimu den perâkñe sâmb kâityongop ya yâhâp yâhâp emelâk pilâyelekmu giowot ya yetgâlen gem torokatmu kâlâpñe seyekmu hâhiwin pato nâñgâwi. Otmu hâhiwin ya pesuk sâmbu giowot dop âlâ ki tap. Hâhiwin dondâñan manmâ yâhâmbisâi.

Anitâñe lohimbi kerekñe otbi mewi yakât den sâmb hâreyiñgiop.

¹¹ Kulem ya pesuk sâmbu âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâñe kakñan tatat kaok bolañ bolañ yan ge tatmu ekban. Ge tatmu yan hân himbim dâiakmâ pilahowot. ¹²⁻¹³ Otmu lohimbi in muñetâ kurihiyekbi, me saruñe neyehop, me girawu girawu tuhuyekmu muwi, lok geheñe me lok kutyenje orop, ya kerehâk mumuñambâ yahatmâ yâkât gotñan kinñetâ yekban. Kinñetâ Anitâñe pepa topñe topñe ya mem mewalakum lohimbi golâ manbiân yan otbi mewi yakât topñe kulemgumu tatmap yapâ ekmbâ mem sâmbu. Otmu Anitâ ikñak pepa ya mem sâmbu otmâ otbi mewi ya yengât topñe ekmbâ âlâku ikñiak ikñiak den âmbu katyekmâ matñe yingop. ¹⁴ Otmu lohimbi nombotje hem kâlâpñe pat otbiñe yan gem torokatmâ sâmb kâlâp manmâ yâhânomai. Yâkñe âlâ holañakmâ hâk sâmbu mannomaiahât dop âlâ ki tap ¹⁵ Yâhâ Anitâñe ikñe pat kuyiñgiop ya yengât kutyenje kulemgumu tatmap yaneâmâ yâhâpñe yakât kakñan hiliwahonomaiahât dop âlâ ki tap. Yaneâmâ manman kârikñe yakât kapiân ari tatmâ heronje kakñan manmâ yâhâmbisâi.

21

Anitâñe sâmbu hân himbim ango teteowot.

¹ Ya pesuk sâmbu hân himbim hânñe ya Anitâñe sâmbu bialop. Otmu yâhâpñe sâmbu hân himbim âñe tetemu ekban. ² Otmu Anitâñe kapi âñe tuhuop, kutje “Yerusalem Ango” sâmb yañe himbimâmbâ gemu ekban. Kapi ya ekmbu âlâ kândâkdâ olop. Otmu nenñe imbi miakne sâmb otmâ meñâlekmain yakât dopñe kapi ambolipñe meñâlekbi. ³ Otmu anelo âlâñe yuwu sâmbu nâñgâwan. “Kutdânenñe Anitâñe lohimbi orop haonmâ ârândâñ tatmâ tihityenje otmâ yâhâwuap. Yawu otmâ yâk orop biwi nâñgân nâñganyenñe hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhâmbisâi. ⁴ Yawu manñetâ yâkñe sâmbu umatñe topñe topñe yâhâpñe ki teteyiñgiuwap. Me hâhiwin nâñgâm ki torokatmâ mannomaiahât. Me ki mum kou kendâm ahonomaiahât. Me yâhâpñe gilâp âlâ ki iseanginomai. Wawaeyekmâ hâk sâmbu yingimu tep âlep nâñgâm heron maron kakñan manmâ yâhânomai.” Yawu sâmbu.

⁵ Yawu sâmbu Anitâ Kutdânenñe yuwu sâmbu nâñgâwan. “Sâmbu emelâk âliwâhap kerek biatsai. Yakât otmâ ango kândikyongowoman. Den yan yu bulâñanâk. Yakât otmâ yene nâñgâm biwiyenñan katmâ manñetâ biwiyenñe ki gewuap. Yawuhât den yan yu kulemgum katdâ talâk. ⁶ Nâñe embâñambâek hân himbim ki kândikyotgowan yapâek tatmâ gan. Niniâk kârikñe kârikñe tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Âlâlâhât topñeâmâ nâ. Otmu nâhât sâtñe teteopñe

nâhât sâtgât biatsap. ⁷ Lohimbi nombotņe nâhâlen torokatmâ ki lohotņe otbiņe manman kârikņahât to nene sâm otņetâmâ âlepņe nâņe torokatmâ hâmeņe barak yingimune nem yâhânomai. Otmu lok âlâ me âlâņe nâhâlen bi-wiyenâņe kepeim mannomai ya yengât nâņe nine nanne baratne bulâņe sâm meyekbom. ⁸ Yawu gârâmâ lok bâleņe yengât topyeņe yuwu. Bukulipyenâņe nâņgâm bâleyingimâihât lohimbi nombotņe nâhât den pilâm hâkyeņe ihiwe ihiwe otmu dâiakmâ hurunduņ sâm ariwi. Yâhâ nombotņeâmâ biwi nâņgân nâņgânyenâņe nâhâlen kepeim ki manņetgât ihilâk tuhuyekbi. Nombotņe den perâkņe sâm kâirahowi. Me den mianģiwi. Me den gurukņe sahaņgiwi. Yâhâ nombotņe kâwâ konda otmâ manbi. Me imbilipyenâņe betyenehen kionģi. Me loklipyenâņe betyenehen kionģi. Yâhâ nombotņeâmâ karasuņa, me lok yengât sait, me hawat topņe topņe meminiwi. Yâhâ nombotņe âlâņeâmâ Porom Lâpio topņe topņe tuhumm kânâņgâņetâ kinmu yakât nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyenâņe kepeim manbi. Lok yawuyenâņe hem nâpum kâlehen geņetâ kâlâpņe seyekmu hâhiwin kakņan manmâ yâhâmbisâi. Yawuhât yâhâpņe yapâ holaņakmâ yahatmâ âi ya torokatmâ tuhunomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu bulâņanâk.” Yawu sâop.

Kapi âiņe, kutņe “Yerusalem Anģo” sâm, ya teteop yakât topņe.

⁹ Otmu anĵelo nombolân yâhâp lohimbi hilipyongowi yakât kondo ya mewi yâk yengâlen gâtņe âlâņe yuwu sâm eknohop. “Garâ Lama Nanņe yâkât pat sâsâņe ya tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwine mem purik pilâmu anĵelo yaņe menekmu pumņe pato âlâen yâhâwit. Yan yâhâ kinmune, Anitâhât kapi âiņe, kutņe Yerusalem Anģo, ya himbimâmbâ gemu ekban. Kapi ya ambolipņe Lama Nanņahâlen torokatne sâm meņâleakmâ gewi. ¹¹ Otmu yan Anitâhât laņinņe pato haonģmâ ârândâņ sem kinmap. Sem kinmu yan kapi yaņe kaok tembaņ tembaņ olop. ¹² Otmu kapi yamâ dâmân kâlep pato yaņe kâlehen talop. Otmu yakât gahatņe kâiân yâhâp tap. Yâhâ anĵelo kâiân yâhâp yaņeâmâ gahatņe yakât âlâku kândâk kândâk galemģum kinbi. Otmu Isirae lohimbi komot kâiân yâhâp yâk yengât kutyenâņeâmâ gahatņan ikņiâk ikņiâk kulemgunĵetâ tatmap. ¹³ Otmu kapi yakât dâmân tuhumm hawamģuwi yakât gahatņe yamâ ârândâņâk kalimbu kalimbu yawu katņetâ talop. Gahatņe yamâ betņehen kalimbu, otmu dâtâpņehen kalimbu, otmu ginņehen kalimbu, yawuâk yawuâk ya katņetâ tatmu ekban. ¹⁴ Otmu dâmân ya hoņ hoņ sâmap sâm kâtņak mem topņan kumm kuratģum tâtâkuwi. Kâtņe kumm kuratģuwi yanâmâ aposolo kâiân yâhâp yâk yengât kutyenâņe ya ikņiâk ikņiâk kulemgum katņetâ tatmap.

¹⁵ Anĵelo yaņe kapam dop tuhu tuhu âlâ goliņak tuhuwi ya mem Yerusalem kapi anģo yakât dop kuop. ¹⁶ Yâhâ kapi yakât dopņeâmâ âlâhât tipinĵe. Yakât otmâ yakât ginņe ârândâņâk yakât dop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Yâhâ yapâ topņe katmâ ewaken haņân upu lato yâhâop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Nombot nombot yawuâk kerek. ¹⁷ Yâhâ yakât dâmânņeâmâ bapņan bapņan dopņe 64 mita yawu. ¹⁸ Dâmân yamâ kât âlâ, kutņe Yasipa sâm, kaok muņģen muņģen yaņe tuhuop. Kapi yamâ goliņak pato tuhuop ya laņinņe pato pilâm imap. ¹⁹ Yâhâ dâmân yakât topņan kâtņak kumm kuratģuwi yakât topņe yuwu. Anģoân kuratģuwi yakât kât kârikņe kaok muņģen muņģen, yakât kutņe Yasipa. Yâhâ yâhâpņe kât âlâ golâ golâ, kutņe Sapaia. Yâhâ kalimbuņe kât âlâ kaok kâtâp metâp, kutņe Ahet. Yâhâ imbâtņe kât âlâ golâ golâ, kutņe Emerali. ²⁰ Yâhâ momeņe yamâ kât kuriņ kâiâk mâiâk, kutņe Onikisi. Yâhâ yakât betņan kât âlâ kuriņ kuriņâk, kutņe Konilian. Yakât betņanâmâ kât âlâ gimbaņ muņģen muņģen, kutņe Kirisolait. Yâhâ yakât

betnanâmâ golâ kâiak mâiak, kutnje Bereli. Yakât betnanâmâ gimbanj tekop tekop, kutnje Topasi. Yakât betnanâmâ golâ otmu ñaonj kâtâp metâp, kutnje Kirisopasi. Yakât betnanâmâ âlâmâ ñaonj ñaonj, kutnje Haiasin. Yâhâ bâinje yamâ kuriñ kuriñâk, kutnje Ametisi. ²¹ Otmu gahatnje kâiân yâhâp yamâ emet âli âliñje yamâ pitiña hâkñje kândâkdâek yañje tuhuop. Yâhâ kapi yakât mâtâp yâhâm gem otmai yamâ goliñak tuhuwi yamâ lañinje orowâk belek belehâk yawuya.

²² Anitâhât kapi pato yamâ ikñje kai sombem yan Lama Nanñait tatmawot. Yakât otmâmâ yan opon kâmbukñje âlâ ki tuhuñetâ tap. ²³ Yanâmâ Anitâhât lañinñaje irik irik sâmpilâm lañ lañ sâmap. Nenñje lambe mem saum katmunñje lañinñje pilâmap dop yawuya bia, ya wangim dop âlâ otmap. Otmu Lama Nanñje ikñje lañinñaje pilâmu lañ lañ sâmap. Yakât otmâmâ sikop me omoñgât emetsenñje lañinyetñje ki pilawot. ²⁴ Yanâmâ kapi ambolipñje yâkñje yan yâhâm gem heronje maronje otmâ Anitâ yet Lama Nanñje mepaeyelekmâ manmâ yâhâmbisâi. ²⁵⁻²⁶ Kapi yanâmâ lañinñje pato yañje pilâmu lañ lañ sâmpilângo loñgo otmâ imu yakât kâlehen omoñ me, me kâtâp metâp, me yuwu yawu âlâ ki tatbuap. Yakât otmâ gahatñje ki mañgunomai. Inâk anj sâmpilâmu kinmu yan lohimbinje yâhâm gem Anitâ yet Lama Nanñje mepaeyelekmâ hoñ bayitgim manmâ yâhâmbisâi. ²⁷ Yakât otmâ lohimbi orotmeme bâleñje otmâ manbi ya orowâk ki tatnomai. Yâhâ den perâkñje sâminiwi ya gurâ yawuâk yan ki mannomai. Emelâk Lama Nanñaje ikñje pat ya kuyiñgim pepa âlâ mem kutyenje kulemguop lohimbi yañak kâlehen yâhâm genomai.

22

Manman kârikñje yakât topñje

¹ Otmu anjelo yañje manman kârikñahât to senñje âilonjo loñgo gam gemap yakât kakñan gilik belek sâmpilâmu imap ya tiripnohomu ekban. To senñjeâmâ Anitâ yet Lama Nanñje yâk yetgâlen tap. ² Yapâ hindakmâ gem huhum liñgarakmâ kapiân sombem ya ârândânj otmâ imap. Yawu otmâ imu manman kârikñahât nak yañje to ya hâlâñmâ nombot nombot kinmâ arap. Nak yakât kehetñje yañjeâmâ haonjmâ emetsenñje ârândânj bonñaje âilonjo loñgo imu nem yâhâpñje ki hiliwahonomai. Yâhâ esenñje nem hâk sânduhân mannomai. Nenñetâ yan mesek me umatñje topñje topñje ya ki teteyiñgiwuap. ³ Otmu kapi yanâmâ Anitâhât kasalipñjeâmâ ki ganomai.

Anitâ yet Lama Nanñje yâk yetgât kaweyetñje yan tatmu lohimbi kerekñje mepaeyelekmâ hoñ bayitgim manmâ yâhâmbisâi. ⁴ Yâhâ lohimbi kerekñje Kutdâyeñahât senñjan manñetâ ikñje kutñajeâmâ yâk yengât meteyenjan kulemgumu tatbuap. ⁵ Yâhâ Anitâ ikñahâmâ yâk yengât lañinñje pato otmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ sikop yañje ki pilâwuap. Yanâmâ yâhâpñje omoñ âlâ ki tetewuap. Yakât otmâ lambe ki miakmâ mannomai yamâ Anitâhât lañinñjan tatmâ yâhânomaihât torokatmâ hâk sânduhânâk mannomai.

Bulâñanâk Yesuñje yâhâpñje âwurem gewuap.

⁶ Yâhâ ya pesuk sâmpilâmu yakât kakñan anjelo yañje den yuwu sâmpilâmu eknohop. “Den yan yuâmâ bulâñje gângânâk miap. Emelâk Anitâñje Wâtgât mâmânahât Heak hânngângumu poropete yengâlen tetem yâkât den sâmpilâmu tetem ekyongop. Dop yawuâk Anitâñje nâ hânngânnohomu âlâlâ topñje topñje tetewuap yakât tiripgohomune eksat.” Yawu sâmpilâmu.

⁷ Yawu gârâmâ emelâhâmâ Yesuñje yuwu sâmpilâmu. “Nâmâ yengâlen burundunâk takawomgât sâmpilâmu tâlâhuap. Yen pepa yu sâmpilâmu den yan yu lâmu mannomai yanâmâ âlepñje. Den yan yukât bulâñje yengâlen tetewuap.” Yawu sâmpilâmu eknohop.

⁸ Yâhâ nâ den kulemguan yu emelâk nângâwan. Otmu âlâlâ tetewuap ya gurâ ekban. Anelone yu me ya tetewuap ya tiripnohopgât yâkât gotnjan bam mepaewe sâmban. ⁹ Yawu otmuneâmâ yuwu sâmban eknohop. “Kâmbuk, pilânek. Nâ gurâ gike yuwuya. Nerâmâ Anitâhât hoj bawa. Gâ otmu gâhât bukulipge nombotne yeje Anitâhât den sâmban tetem ekyongom mansai. Otmu nâ gurâ yeje oai yawuâk otmâ mansan. Lohimbi nombotne pepa yu sâmban ekmâmâ Anitâhât den lâmban manmâ hoj bawaŋginomai. Otmu nâ gurâ yawuâk hoj bawaŋgiwom. Yakât otmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetgâlâk nângâm mepaem yâhânom.

¹⁰ Otmu den yukât bonje tetewuap yakât sâmban tâlâhuap. Yakât otmâ gâmâ Anitâhât den yuâmâ pepaen kulemgum katmâ yan ki mem kurihiwuap. Teteknjan lohimbi senyenjan sâmban mem mewalakum tiripyongowuat. ¹¹ Otmu Lama Nanje burundunâk takawuap yakât sâmban utâpguap. Gârâmâ lohimbi nombotne orotmeme bâlene otmâ manmainje torokatmâ otmâ yâhânomai. Yâhâ lohimbi nombotneâmâ orotmeme âlepne otmâ Anitâhât tem lâmbanŋim manmai yaŋeâmâ yawuâk otmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâmban.

¹² Yawu sâmban tinj pilâmbu Yesune yuwu sâmban eknohop. “Nâ yuwu sâmbane nângâ. Sâmban ki kâlep otmuâk âwurem gewom. Nâne lohimbine otbi mewi yakât matne mem kâpekâmâ âlâku ambojan ambojan yingimune menomai. ¹³ Nâmâ Anitâne hân himbim ki kândikyotgop yapâek tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Otmu nâmâ âlâhât amboje. Wahap yu me ya hânân yuân katyekban ya kerehâk nângâm meteyeksan.

¹⁴ Nâmâ lohimbi yengât kunyene pato. Lohimbine nâhâlen biwiyenane kepeim manmâ gai yâkne Anitâhât kapi ya ambokunomaihât pat kuyingiwon yamâ âlepne ambokum mannomai. Otmu nâne manman kâriknahât sot yingimune menomai yan ârândânâk nem torokatmâ mannomai. ¹⁵ Yawu gârâmâ lohimbi nombotne Anitâhât hâkâŋ otmâ mansai, me senje âlâlâ ihilâk mahilâk gulip malap otmâ torokatmâ manmâ gai, me lohimbi nombotne kasa otyingim yongom manmâ gai, me nombotne hânân âlâlâ Porom Lâpio topne topne yakât nângânetâ bulâne otmu yâk yengâlen biwi nângân nângânyenane kepeim manmâ gai, me manman bâlene yakât mâtâwân torokatmâ otmâ manmâ gai, me den perâkne sâmban kâirahom kombo mianŋim gai, me den mem manmâ gai, yamâ Anitâne dâiyekmâ iknjan katyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâmâ dâmbân yaehen tatmâ hâhiwin nângâmbisâi. Yawu.

¹⁶ Nâ ahonakmune nângâ. Nâmâ Yesu. Nâmâ Dawitihât sen. Nâmâ pitu kâmbane pato emet ki orotok sâmban tetemap nâmâ yakât dop. Nâhât sâtgât anelo ya gem den ya sâmban ekgohoap. Yawu gârâmâ gâne den ya nângâm nâhât komot ya sâmban tetem ekyongowuat.” Yawu sâmban.

¹⁷ Yawu gârâmâ Yesuhât pat manmai ya Yesune getek ge menenehâkgât biwiyenane kilik kilik sâmban Yesuhât mambotmâ mansai. Otmu yen nombotnane ekap yu ekmâ sâmbanŋim yan yenâmâ getek teteâhâk yawu nângânet. Otmu getehâk tetem gewomap yakât otmâ yen nombotne manman kâriknahât tohât biwiyene kilik kilik sâmban yenâmâ in yawu biwiyenane Yesuhâlen katnet. Yawu otnomai yanâmâ Yesune tep âlep nângâyingim meyekmu yâk orop manman sâmban torokatmâ manmâ yâhânomai.

¹⁸ Nâne den yu bulâne tetewuap yakât yu tâŋ tâŋâk ekmâ nângâm kulemguan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne den yu tatmu ya wangim yeje nângân nângânyene watmâ den âlâ torokatmâ sâmbanŋim yaŋeâmâ hâmbâi matne umatne menomai. ¹⁹ Yâhâ lok âlâ me âlâne den yu nângânetâ tâŋât otmu mem ge katmâ yeje engatyeŋeâk den âlâ torokatmâ sâmbanŋim ya gurâ matne umatne menomai. Anitâne ikne kapi âlâŋgo yakât pat kuyingiop

ya bâtyeñan hindâwuap. Otmu ikñe kapiân yâhâ manman kârikñahât nak kehetñe nenomaihât mâtâp mañguyiñgiwuap. Yawu teteyiñgimapgât girem den yan yu nâñgâm biwiyenjan katmâ manmâ yâhânomai.

²⁰ Otmu Yesuñe den yukât bulâñe oap yakât ikñak yuwu sâop. “Nâ ninak sâmune nâñgâñet. Nâmâ burunduñak takawomgât sâp utâpñuap.” Yesu ikñak yawu sâop. Otmu den sâop yakât bulâñe teteâkgât nañgan. Getehâk tetem giâkgât nañgan. Yesu Kutdânenñe gâ hoñak taka.

²¹ Otmu Yesuñe dikin kârikin otningimu yakât amutgen nelâm manne. Bâiñ. Pesuk yap. Yawu.